

tarih

İSMET İNÖNÜ

Defterler 1919 - 1973

Hazırlayan: Ahmet Demirel

YAPI KREDİ YAYINLARI

İSMET İNÖNÜ

DEFTERLER
(1919 - 1973)

HAZIRLAYAN:
AHMET DEMİREL

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 1568
Tarih - 15

Defterler (1919 - 1973) / İsmet İnönü
Hazırlayan: Ahmet Demirel

Kitap editörü: Cem Akaş
Çeviriyazı ve düzelti: Mustafa Koç

Tasarım: Nahide Dikel
Grafik uygulama: Akgül Yıldız

1. baskı: İstanbul, Aralık 2001
3. baskı: İstanbul, Ocak 2008
ISBN 978-975-363-???

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2000

Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

İÇİNDEKİLER

Önsöz / Erdal İnönü • VII
Sunuş / Ahmet Demirel • XI

DEFTERLER

1919 • 3
1922 • 17
1923 • 47
1924 • 57
1925 • 67
1927 • 85
1928 • 91
1929 • 107
1930 • 143
1935 • 161
1936 • 199
1937 • 221
1942 • 315
1943 • 351
1944 • 385
1945 • 421
1946 • 433
1947 • 443
1948 • 487

1949 • 507

1950 • 529

1951 • 541

1952 • 551

1953 • 573

1954 • 591

1955 • 617

1956 • 655

1957 • 695

1958 • 729

1959 • 749

1960 • 769

1961 • 813

1962 • 849

1963 • 867

1964 • 903

1965 • 937

1966 • 987

1967 • 1037

1968 • 1069

1969 • 1117

1970 • 1151

1971 • 1205

1972 • 1237

1973 • 1265

Hayatımın Notları • 1308

Kaynakça • 1319

Dizin • 1323

ÖNSÖZ

Erdal İnönü

Babamla beraber yaşadığımız yıllarda zaman zaman cebinden çıkardığı ajanda tipinde küçük bir deftere dikkatle bir şeyler yazdığını görürdük. Örneğin sağlığı ile ilgili bir rapor geldiğinde bazı sonuçları hemen defterine geçirirdi. Ölümünden sonra Pembe Köşkteki kütüphanenin dolap çekmecelerinde kullanılmış bir çok ajanda bulduk. Babam, 1919'dan 1973'e kadar giden bu ajandalarda günlük olaylarla ilgili kısa notlar tutmuş. Kendisinin ve yakınlarının sağlığı, evin bütçesi, konuştuğu kişiler ve konuşma konuları, yaptığı, yapacağı işler hakkında bir iki cümle ile kendi kendisine bilgi veriyor. 1928'den önceki defterler Arap alfabesiyle, harf devriminden sonrakiler Latin alfabesiyle, yeni yazıyla yazılmış.

Bu defterler alışılmış anlamda günce sayılmaz. Verilen bilgi çok az, her gelişmeden de söz edilmiyor. Ama gene de bir çok olaya değiniliyor. En önemlisi, babamın bazı olaylar ve kişiler hakkındaki düşüncelerini, duygularını ve bazı karakter özelliklerini burada bulabiliyoruz. Bu bakımdan defterlerin tarihçiler için önemli belgeler oluşturduklarına kuşku yok. İlk kez 1972 yılında Metin Toker, Cumhurbaşkanlığı seçiminden hemen sonraki günlere ait defter sayfalarını Hürriyet gazetesinde yayımlamıştı. Şimdi defterlerin tamamı, İnönü Vakfı ile Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Şirketinin verimli işbirliği sonucunda kamunun ilgisine sunulmaktadır. Her iki kuruluşun yöneticilerini candan kutluyorum.

İnanıyorum ki defterlerde yalnız tarihçiler değil, tarihe meraklı pek çok okuyucu ilginç noktalar bulacaktır. Kendi hesabıma ben, anılarımı yazarken bir çok

kez defterlerdeki bilgiden yararlandım. Hatta bir seferinde bu bilginin güncel gelişmelere etkisi oldu. Bu olayı kısaca anlatayım.

1997 yılında Ankarada “Atatürk-İnönü posta pulları” sergisinin açılışında bir konuşma yapmam istenmişti. Sergide gösterilenler arasında 1929 yılına ait pulların yeni yazıyla basılmış ilk pullar olduğunu öğrendim. O yıla ait bir anıyı 1929 ajandasında ararken karşıma “Takriri Sükûn Kanunu” denilen yasa ile ilgili notlar çıktı.

Bu yasa, Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya çıkan Şeyh Sait ayaklanmasından sonra ülkede güvenliğin sağlanması ve devrimlerin korunması amaçlarıyla çıkarılmıştı. Getirdiği önlemlerle özgürlükleri geçici olarak sınırlamıştı. Mecliste iki yıl için kabul edilmiş, 1927’de geçerliği iki yıl daha uzatılmıştı. 1929 Mart ayında tekrar uzatma, ya da kaldırma zamanı gelmişti.

Babam, 1929 ajandasındaki 27 Şubat tarihli notta, akşam, evinin yatak odasında Gazi ile iç durumu gözden geçirdiklerini, aleyhte gizli çalışma olduğunu, orduyu korumak gerektiğini, çare olarak “takriri sükûn” yasasını kaldırmaya karar verdiklerini ve bu karardan dolayı Atatürk’ü tebrik ettiğini anlatıyor.

Sonra 4 Mart tarihli çok daha uzun bir not var. “Takriri Sükûn Kanunu için Nutuk projesi” başlıklı bu yazının Mecliste yapılacak konuşma için bir hazırlık olduğunu farkedince merak ettim, yayımlanmış Meclis konuşmaları kitabında 4 Mart tarihli nutku buldum. Gördüm ki, ajandadaki taslak, bazı eklemelerle, olduğu gibi Mecliste okunmuş. Cep defterine sığdırılan yazı Meclisteki konuşmanın temel yapısını oluşturmuş. Nutukta söylenen, “İktidar mevkiine çıkmak için Büyük Meclisin ekseriyetini almaktan başka çare olmadığını bir daha hatırlatmak isterim. Politika ile uğraşanlara bir noktayı tekrar edeyim. Bu memlekette bu Meclisten büyük kuvvet yoktur” gibi etkileyici sözler taslakta var.

Ankara’daki toplantıda okuduğum ajanda notları hazır bulunanların büyük ilgisini çekti, basında da yankılandı. Meclisin gücünü belirtmek üzere 1929’da söylenmiş bu sözler 1997’de yaşadığımız iç politika karmaşasında çıkış yollarını bulmamıza yardımcı oldu.

Defterlerde, babamın siyaset ve devlet anlayışının özelliklerini gösteren başka bir çok ipucu bulunabilir. Ayrıca özel üslubunun örnekleri de var. Bir tanesine işaret edeyim. 26 Ocak 1966 günündeki notta bir parti örgütü için, “çok eyiler” diyor. “İyi” yerine “eyi” demek, sanırım babamın kuşağının bir konuşma özelliği idi. Tıpkı, kardeşim yerine kardaşım demek gibi. Atatürk’ün Lozan Konferansı sırasında babama gönderdiği bir telgrafta da “eyidir” yazıldığını görmüştüm.

Defterlerin başka bir özelliği, tarihe yön veren olaylara değinilirken bir iki cümle ile yetinilmiş olması. 1922 yılının 25 Ağustos Cuma gününe ait not, “Akşam Kocatepe soğuğunda çadırılı ordugahta yattıklarını” söylüyor. Bir de şunu ekliyor. “Gece, Başkumandan, Fevzi Paşa, ben, çadır önünde konuştuk.” O kadar. Neler konuştuklarını, neler düşündüklerini söylemiyor. Ama herhalde böyle bir konuşma yapıldığını öğrenmek bir romancıya esin kaynağı olabilir. Konuşmadan bir kaç saat sonra, Kurtuluş Savaşını zafere götüren büyük taarruz başlamıştır.

İsmet İnönü defterlerinin yeni kuşaklara yararlı olmasını diliyorum.

SUNUŞ

Ahmet Demirel

İsmet İnönü'nün yaşam öyküsü, bir anlamda, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk elli yıllık tarihinin öyküsüdür. Kuruluşundan İnönü'nün yaşama veda ettiği 25 Aralık 1973'e kadar geçen elli yıllık zaman dilimi içerisinde, Türkiye Cumhuriyeti'ni ilgilendiren hiçbir olay yoktur ki İnönü içinde bulunmasın.

İnönü, bir Osmanlı bürokratu olarak başlayan kariyerini, Milli Mücadele döneminde en önemli görevleri üstlenen bir asker ve devlet adamı olarak sürdürmüş, ateşkes ve barış görüşmeleri sırasında bu vasıflarına bir de diplomatlık eklemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 29 Ekim 1923'ten, Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) o zamana kadar tek parti olarak sürdürdüğü iktidarını, Beyaz İhtilal olarak adlandırılan bir seçim yenilgisinin ardından Demokrat Parti'ye (DP) devrettiği 14 Mayıs 1950'ye kadar geçen devrede İnönü, gerek devlet kademelerinde, gerekse dönemin tek partisi CHP içinde en üst düzeydeki görevleri üstlenen bir devlet adamıdır. Bu uzun zaman dilimi içerisinde çok kısa süreli bazı ara dönemler dışarıda tutulursa, İnönü ya başbakan ya cumhurbaşkanı ve aynı zamanda ya CHP genel başkan vekili ya da CHP genel başkanıdır. İnönü, bu dönemde, bir devlet adamı olarak, Kemalist ilkelerin hayata geçirilmesinde en etkin rolü oynamış; Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşı'nın dışında tutmayı başarmış ve ülkede, savaş sonrasında ortaya çıkan yeni dünya koşullarına uygun düşecek bir biçimde, tek partili sistemden çok partili sisteme geçişi sağlamıştır.

Çok partili sisteme geçilmesi ve 1950'deki seçim yenilgisinden sonra, İnönü artık ana muhalefet partisi lideridir. Bununla birlikte, bu yeni kimliği, hiçbir

zaman çok fazla ön plana çıkmamış veya gerek seçkinler gerekse geniş halk yığınları İnönü'yü yaygın olarak bu şekilde algılamamıştır. Bu yeni dönemde, İnönü, iktidar partisi DP'ye alternatif bir muhalefet partisinin lideri olan bir siyaset adamı olarak görülmemiştir: Yandaşlarına göre o bir siyaset adamı değil, devleti kurtaran ve kuran en önemli iki liderden biri, her türlü müşkülât karşısında mutlaka danışılması, fikri alınması gereken, adeta partiler üstü bir devlet adamıdır. İktidarı devralan DP'lilerin gözünde de o, kendilerine muhalefet eden bir partinin lideri değil, esas olarak, cumhuriyetin başından o zamana kadar sürdürmüş olduğu büyük otoritesinden çekinilmesi gereken bir liderdir.

27 Mayıs 1960'taki askeri darbenin ardından İnönü'nün ağırlığı kendini bir kez daha hissettirmiş, iktidara el koyan Milli Birlik Komitesi, her türlü icraatında, sürekli olarak, İnönü'nün desteğini aramış veya en azından onun karşı çıkabileceği icraattan kaçınmıştır. Askeri yönetimden sivil yönetime geçiş sürecinde İnönü yine anahtar rolü oynamış, bu zor dönem, 1961 seçiminde partisi yeterli oyu alamamış olmasına rağmen, onun başbakanlığı altında geçilmiş, yeni darbe girişimleri onun ağırlığı sayesinde aşılmış ve başarılı politikaları sayesinde ordu kışlasına dönmüştür. Kapatılan DP mensuplarının affı ve siyasi haklarının iadesi sorununun ülkede yarattığı çalkantılarla geçen 1960'lı yılların ikinci yarısında da, yeniden ana muhalefet partisi lideri konumuna geçmiş olan İnönü'nün siyasal yaşam içindeki özel ağırlığı hiçbir zaman azalmamıştır. Bu dönemde, "devletçilik, laiklik, reformculuk ve sosyal adaletten yana olmak" olarak tanımlanan "ortanın solu" sloganını ortaya atarak, Kemalist ilkeleri farklı bir isimle yeniden dile getirmiştir.

Ordunun 12 Mart 1971'de verdiği muhtıradan sonra girilen ara rejim döneminde de askerler, yaşı artık ilerlemiş olmasına karşın, sürekli olarak İnönü'yle karşı karşıya gelmekten kaçınmışlardır. Bu dönemde, İnönü'nün, partisinin ara rejim hükümetlerine bakan verme politikası CHP içinde itirazlara yol açmış ve bu süreç içinde İnönü genel başkanlıktan, CHP'den ve milletvekilliğinden istifa etmiş ve eski Cumhurbaşkanı'na verilen sürekli senatörlük hakkını kullanarak Cumhuriyet Senatosu'ndaki yerini almıştır. Böylece İnönü çok partili sisteme geçildikten sonra bile, fiili olarak bir siyaset adamından çok, bir devlet adamı olarak nitelendirilebilecek kariyerini, fiili olduğu gibi resmen de partiler üstü bir devlet adamı olarak tamamlamıştır.

* * *

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk 50 yıllık dönemiyle, hatta daha sonraki dönemleriyle ilgili olarak yapılacak çalışmalarda İnönü'nün anıları vazgeçilmez bir kaynak olurdu. Ama, bilindiği gibi, İnönü'nün Sabahatin Selek tarafından hazırlanıp 1985'te yayınlanan iki ciltlik anılarının birinci cildi 1922'deki Büyük Taarruz'a kadar olan dönemi kapsamakta; ikinci cildi ise İzmir'in 9 Eylül 1922'de kurtarılmasıyla başlayıp İnönü'nün cumhurbaşkanı seçildiği 1938 yılında tamamlanmaktadır. Üstelik bu ciltte 1937'de başbakanlıktan ayrılmasından, 1938'de cumhurbaşkanı seçilmesine kadar geçen döneme ilişkin anılarına çok az yer verilmiştir. Anıların sonunda da şu nota yer verilmiştir: "İsmet İnönü, ne yazık ki, hayatının bundan sonraki bölümünü yazmış, ya da kendi sözleriyle anlatmış değildir. Elde bulunan tek belge cumhurbaşkanı seçildikten sonra el yazısıyla kaleme almış bulunduğu ve çok kısa bir dönemi kapsayan satırlardır". Sözü edilen "bu satırlar" anılarda ek olarak verilmiştir.

İnönü'nün 1938 – 1973 arasını kapsayan döneme ilişkin anılarının olmaması gerçekten talihsiz bir durum olmakla birlikte, Metin Toker'in 1990'ların başında genişleterek ikinci kez yayınladığı, yedi ciltlik "Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1944-1973)" adlı kitaplarından, İsmet İnönü'nün yıllar boyu düzenli olarak not tuttuğu bilinmekteydi. Hatta Toker bu kitap serisini hazırlarken İnönü'nün bu notlarından geniş ölçüde yararlanmış, yer yer de notlardan bazı küçük bölümleri kitaplarında olduğu gibi aktarmıştı. Ölümünün 28'inci yıldönümünde İnönü'nün bu günlüklerinin tamamı ilk kez gün ışığına çıkıyor.

* * *

Anıların, esas olarak ilerideki bir tarihten, geçmişe bakılarak hazırlandığı ve hatırda kalanların, seçmecî bir tarzla, zaman zaman da abartılarak aktarıldığı göz önünde bulundurulursa, sıcağı sıcağına yazılmış günlüklerin tarihçiler ve araştırmacılar açısından anılara göre çok daha değerli bir kaynak oldukları ortadadır. Bununla birlikte günlükler, çoğu zaman, ortalama okuyucu kitlesi için, anılara göre daha zor anlaşılabilir metinlerdir. Ayrıca, İnönü, bu günlükleri tutarken, değil bunların yayınlanmasını, ileride bir ikinci şahıs tarafından görülebileceği ihtimalini dahi aklına getirmemiş olduğundan, günlüklerin, kısa notlardan oluşmasının nedeni kolaylıkla anlaşılabilir. Bununla birlikte bu durum notların anlaşılmasını biraz güçleştirmektedir.

Günlükleri yayına hazırlarken, metinlerin orijinalliğine dokunulmamasını; ama aynı zamanda da notların mümkün olduğunca anlaşılabilir olmasını sağlamayı amaçladım. Dolayısıyla bir yandan İnönü'nün yazmış olduğu metinleri olduğu gibi aktarıırken, bir yandan da zaman zaman farklı bir yazı karakteriyle ek açıklamalar yapma yolunu seçtim. Böylelikle İnönü'nün yazdıklarıyla, bu açıklamalar birbirlerinden kesin olarak ayrıştırıldı. Bu açıklamalar sırasında da yorumdan mümkün olduğunca kaçınıp, olgusal düzeyde tamamlayıcı açıklama yapma yolunu seçtim.

* * *

Günlükler 1919'da, İstanbul'da tutulmuş olan notlarla başlıyor. İnönü, başlangıçta, doğal olarak, eski Türkçe harfle tuttuğu günlüklerini, Arap harfleri yerine Latin harflerini benimseyen Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'un TBMM'de 1 Kasım 1928'de kabul edilmesinin birkaç ay öncesinden başlayarak yeni Türkçe harflerle tutmaya başlamıştır. Kanun kabul edildikten sonra da hemen hemen hiçbir notunu eski harfle yazmamış olması, onun önemli bir kişisel özelliğinin, değişen koşullara hızla uyum sağlama alışkanlığının önemli bir göstergesidir. İnönü bu notları 100'ün üzerinde küçük deftere tutmuş ve her yıl için ortalama olarak iki ayrı defter kullanmıştır: Genellikle yılın ilk altı ayı için bir defter, kalan altı ay için ikinci bir defter. Bazı yıllarda da, standart olarak kullandığı küçük defterlere ek olarak büyük defterler de kullanmıştır. İnönü, defterlerine en son notunu, ölümünden 14 gün önce 11 Aralık Salı günü yazmış. Bu son notunda şöyle diyor: "Kilo 58,5. Kahvaltıda kusma. Yemeği yarım bıraktım. Akşama doğru Zafer Bey geldi. Mide rahatsızlığı. Senatoya gitmedim. İstirahat. Çok hafif yemek".

Bu 55 yıllık uzun zaman dilimi içinde sadece sekiz yıla ait notlar, (daha zayıf bir ihtimalle bu yıllarda not tutulmadığı için, daha yüksek bir ihtimalle de bu yıllara ait notlar daha sonra bulunamadığı için) ne yazık ki yok - 1920, 1921, 1926, 1931, 1932, 1933, 1934 ve 1938 yılları).

* * *

Tek parti döneminde ve tek partiden çok partili sistemine geçiş süreci içinde bir başbakanın ve bir cumhurbaşkanının nelere önem verdiği, neler yaptığı,

zaman zaman da düşünceleri bu günlüklere yansımış. 1950 –1960 arasındaki günlüklere ise devleti kuranlar arasında ilk sıralarda yer alan ve devletin tek hâkimi konumunda bulunduğu bir sırada birdenbire iktidardan uzaklaşp kendini ana muhalefet partisi lideri konumunda bulan bir liderin kaleminden çıkmış olan notlar olması açısından oldukça ilginç. Bu arada 1957 seçimleri öncesinde CHP'nin öteki partilerle işbirliği girişimi ve bu bağlamda diğer parti liderleriyle yapılan görüşmelerin tutanakları da günlüklere çoğu kez aynen aktarılıyor. Özellikle bu bölümün, bu partiler arası işbirliği konusunun aydınlatılması açısından çok yararlı olacağını düşünüyorum. İnönü'nün 1960'tan sonraki notları ise çok daha ayrıntılı ve daha anlaşılır bir şekilde tutulmuş. Böyle olunca da son derece hareketli bir dönem olan 1960-1973 yılları günlüklere ayrıntılı bir biçimde yerini almış.

* * *

Türkiye'nin yakın tarihinde oldukça önemli yeri olan günlerden birkaçında, İnönü'nün günlüğüne düştüğü notlara bakınca, anı ile günlük arasındaki farkı bir kez daha görüyoruz. Örneğin İnönü, bir anı kitabında, muhtemelen sayfalarca anlatacağı 27 Mayıs 1960 gününe sadece şu notu düşmüş: "İnkılâp. Milli Birlik Komitesi ilanı". Günlükten anladığımız kadarıyla Gürsel, bir gün sonra İnönü'ye telefon etmiş, bir sonraki gün ise İnönü Gürsel'in ziyaretine gitmiş.

Takrir-i Sükûn Kanunu'nun kabul edildiği, 4 Mart 1925'te de günlüğe şu kısa not düşülmüş. "Fırkada hükümet teşekkülü müzakeresi. Bir kanun, istiklal mahkemeleri kurmak. Öğleden sonra saat beşte meclis. Program. Fuat Paşa'nın adem-i itimat ifadesi. Cevabım. Karabekir Paşa, Rauf Bey'le kanun müzakeresinde mücadele. Neticede kanun ve hepsi kabul". [Bilindiği gibi çıkan iki kanundan birincisi hükümete önemli yetkiler veren Takrir-i Sükûn Kanunu; diğeri ise biri isyan bölgesinde, diğeri Ankara'da olmak üzere iki İstiklal Mahkemesi kurulmasına ilişkin kanundur].

Buna karşılık CHP'nin iktidardan düştüğü 14 Mayıs 1950 seçimlerinin yapıldığı gün ile bunun ertesinde; ayrıca, 12 Mart 1971 günü ve hemen ertesinde notlar tutulmamış. Yıl başından itibaren düzenli olarak tutulan 1950 yılı notları 11 Mayıs'tan, 2 Ağustos'a, 1971 notları ise 20 Şubat'tan 20 Mart'a atlamış.

İnönü'nün günlüklerinde zaman zaman önemli bilgilerle karşılaşabiliyoruz. Örneğin, bilindiği gibi, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş süreci resmen

1930'un yaz aylarında başlamış olmakla birlikte, İnönü'nün 20 Nisan 1930'da tutmuş olduğu bir nottan partinin kurulmasına ilişkin kararın çok daha önceden verilmiş ve buna ilişkin hazırlıkların başlatılmış olduğunu açık bir biçimde görebiliyoruz. Öyle ki, bu nottan anladığımıza göre, Cumhurbaşkanı ve Başbakan, Serbest Fırka'nın resmen kurulmasından aylarca önce, kurulacak olan bu muhalefet partisinin başkanının kim olacağı hakkındaki kararı dahi vermiş durumdadırlar. İnönü'nün 20 Nisan 1930 günü, günlüğüne düştüğü not aynen şöyle: "Akşam Gazi ile Marmara'da. Yeni intihap. Muhalif fırka intihabı. Fethi Bey'in muhalefet riyasetini görüştük".

Sadece siyasi konuların değil, İnönü'nün özel yaşamından kesitlerin de yer aldığı bu günlüklerin (örneğin defalarca sigarayı bırakma teşebbüsleri, deniz banyoları) Türkiye'nin yakın tarihinin yeniden yorumlanmasında önemli bir katkısı olacağını düşünüyorum.

İnönü Vakfı'nın desteği olmasaydı, bu çalışma gerçekleşmezdi. Bu nedenle genel olarak bütün vakıf yöneticilerine, özel olarak da Sayın Özden Toker'e büyük bir teşekkür borçluyum. Günlüklerin ve yaptığım ek açıklamaların tamamını bir kez daha okuyarak, yaptığım bazı hataları düzelteren Sayın Metin Toker'e de teşekkür ediyorum. Günlüklerin eski yazıyla tutulan bölümlerinin yeni harflere aktarılması sırasındaki değerli katkılarından dolayı Sayın Mustafa Koç ve Sayın Yücel Demirel'e de teşekkürler. Günlüklerin dialarının çekilmesi işlemini gerçekleştiren Sayın Aydın Coşkun ve Sayın Uğur Ataç'a; günlüklerin okunarak bilgisayara aktarılması sırasındaki değerli yardımlarından dolayı Sayın Cem Doğan, Sayın Sefa Mercan ve Sayın Murat Yurdakul'a; ek açıklamalar yapılırken yaptığı katkılardan dolayı Sayın Meral Demirel'e de teşekkür ediyorum. Yapı Kredi Yayınlarının değerli yöneticilerine, kitabın uzayıp giden yayına hazırlık çalışmaları sırasında göstermiş oldukları sabır ve anlayıştan dolayı teşekkür borçluyum.

DEFTERLER

1919

[Defterin ilk sayfasındaki not:]

1919 senesinde Kâzım beni her gün hatırlayacak.

1 Kanun-ı sâni Sene 1334

İsmet (imza)

***

İsmet dahi beni böyle hatırlayacak.

Kâzım (imza)

[İsmet İnönü'nün Mütareke dönemi İstanbul'undan kesitler veren 1919 yılına ait notları, İnönü ve Kâzım Karabekir'in birbirleri için karşılıklı yazmış oldukları bu notla başlamaktadır. İnönü, Mondros Mütarekesi'nden sonra İstanbul'a gelen Kâzım Karabekir Paşa ile olan ilişkisini hatıralarında şöyle anlatır: "Lağvedilen orduların, kolorduların kumandanları da birbiri ardına İstanbul'a gelmeye başladılar. Bu arada benim yakından temasta bulunduğum Kâzım Karabekir Paşa da İstanbul'a gelmişti. O Kafkas Cephesinde Kolordu Kumandanı idi. Kolordusu lağvolmuş, çağırılmışlar geldi. Zeyrek'te bir evi vardı. Orada otururdu. Mütarekenin bu dağınıklık ve keşmekeş içinde geçen günlerinde Karabekir Paşa ile çok görüştüm". (İnönü, İsmet, Hatıralar, 1. Kitap, s. 171).

1919 yılına ait notların tutulduğu bu defterin ilk sayfasında aşağıdaki matbu ibareler yer almaktadır:

"YENİ MUHTIRA DEFTERİ

1919 -1335 -1337

Tâbi' ve Nâşiri

İstanbul'da Babıali Caddesi'nde No: 109

Afitâb Kırtasiye Mağazası Sahibi Muhammed Sâdık

İstanbul Fincancılar Yokuşunda Agop Matyosyan Matbaası'nda tab olunmuştur.

*Cülûs-ı Hümâyûn Mes'adet Makrun-ı Hazret-i Padişahî Fi 4 Şevvâl Sene 1337
ve Fi 4 Temmuz 1335 Sene-i Maliye*

*Vilâdet-i Pürmeymenet-i Hazreti Hilâfetpenâhî Fi 21 Recebülmükerrerem Sene
1277 Ezser Nev İlân-ı Kanun-ı Esasi Fi 23 Temmuz sene 1324"]*

1 Ocak Çarşamba

Kâzım'ı ziyarete evlerine gittim. Zeyrek'teki biraderinin evi.

2 Ocak Perşembe

Hareket. Kâzım, Tekfur Dağı'na K. 14'e gitti. Uğurlar olsun hayırlısı.
Ben istasyona gitmedim. Göğsümü üşütmüşüm. Rahatsızım.

3 Ocak Cuma

Çıkmadım. Evde ve hastayım.

4 Ocak Cumartesi

Çıkmadım. Seyfi Bey, Saffet Bey geldiler.

Ağabeyim, Doktor Musa Kâzım, Rıza Bey, sonra Lütfi Bey geldiler.

Alemdar Gazetesi'nde Nigehbân Cemiyet-i Askeriyyesi var imiş. Tesviye-i rüteb filan istiyormuş.

5 Ocak Pazar

Seyfi Bey – M. Kemal Paşa yaveri Cevat Bey - bizim eski yaver Necmettin Bey geldiler. İyiyim, fakat çıkmadım.

Saffet Bey de geldi.

M. Kemal Paşa'ya "İstanbul muhafızı zabitan arasında siyasi cereyanlar var" demiş. M. Kemal Paşa da "Nigehbân Cemiyeti'ni takip etmek lazım" demiş.

Pahalılık ve açlık çok fena halde.

6 Ocak Pazartesi

Doktor Rıza Bey geldi. İzmirli Kâzım Bey ile Seyfi Bey öğle yemeğinde. Yemekten sonra Rauf Bey, Salih ve Saffet Beyler. Akşama doğru biraz dışarı çıktım, dolaştım. Şiddetli baş ağrısı.

7 Ocak Salı

Akşam üzeri Refik Bey'in arabasıyla İzzet Paşa'ya gittim. Bir iki saat görüş-tük.

Gece babama gittim. Kavga ettiler.

9 Ocak Perşembe

Dün Saffet Bey'le beraber Harita Dairesi'ne gittik. Yapılan haritaları gördük.

10 Ocak Cuma

Öğleden sonra Sipahi Ocağı'na gittim. Yağmurlu bir hava. Bilardo oynadım.

13 Ocak Pazartesi

Bugün Hükümet tebeddül etmiş. Sadrazam istifa etmiş.

Öğleden sonra Saffet ile Sipahi Ocağı'na gittik. Bilardo oynadık.

Avdette Rauf Bey'e uğradık.

Yaver Paşa Harbiye Nazırı olmuş diye bir havadis.

[Sadrazam Teyfik Paşa hükümette bazı değişiklikler yapmak amacıyla 12 Ocak'ta Padişaha istifasını sunmuştu. Teyfik Paşa'nın ikinci kabinesi 13 Ocak'ta açıklanmış ve bu kabineye bazı yeni isimler alınmıştır. Teyfik Paşa'nın bu yeni hükümeti 3 Mart'a kadar görevde kalacak, bu tarihte yerini birinci Damat Ferit Paşa hükümetine bırakacaktır. Teyfik Paşa'nın açıklanan kabinesinde Harbiye Nazırı Ömer Yaver Paşa'dır.]

14 Ocak Salı

Bu gece babamda idim. Batum işinden ziyan etmişler. Bin lira kadar. Pek müteessir.

15 Ocak Çarşamba

Harbiye nazırı Yaver Paşa gelmiş.

Bu gece babamda idim. Daha sakin.

16 Ocak Perşembe

Üç gündən beri Şinasi Bey isminde bir genç geliyor. Cevat Paşa söylemiş. Saffet Lütfi Bey Avrupa'ya gidecek imiş, Sabahattin Bey'in yanına. Kendisine vesaik verilsin. Öte beri verdik. Bugün Kâzım Paşa ile görüştük. (Reîs-i sâni) Bu adamın memuriyetine ve emin olduğuna dair Hariciye müsteşarı ile görüşmek lazım.

Cevat Paşa'nın yaveri ikinci erkân-ı harb zabiti yüzbaşı (ismini bilmiyorum) dedi ki evvelki gün 14/15 de Pera Palas'ta bir şayia çıkmış. İsmet Bey isminde bir

miralay bir tabur askerle Babıali'yi basmış. Morfi hadisesinden sormuş. Yüzbaşı Şükrü Bey, "Ermeniler çıkarıyor" dedi ki pek doğrudur.

Bugün cıvanım Nedim öldü.

Müsteşar muavini Kâzım Bey, Cevat Paşa, eli ziyade bir şey yapmayan oturuyor. Muhassasat kesildi. Erzak hiç.

17 Ocak Cuma

Sipahi Ocağı'na gittim. Kalabalık. İzzet Paşa'yla briç oynadık. Onun arabasıyla köprüye indim, döndüm.

18 Ocak Cumartesi

Hariciye müsteşarıyla görüştim. Şinasi Bey'in memuriyetinden ve Satvet Lütfi Bey'in vazifesine gideceğinden haberdar değil. Soracak söyleyecek.

19 Ocak Pazar

Dairede. Akşam babamda.

20 Ocak Pazartesi

Dairede. Jandarma Kumandanı Refet Bey'de.

Vakit sahibi Ahmet Emin Bey'le görüştim. Üsera meselesini deruhte edecek. Babam bize geldi. Satranç oynadık. Babam zayıf. Merak ediyorum.

[Ahmet Bey Ahmet Emin Yalman'dır.]

21 Ocak Salı

Hüsrev Bey'le görüştim. İtilaf, sansüre almış. Rıza ile görüştim. İdarehane-sine gittim.

Dedikodu – Mevhibe ağladı, ağladı.

Gece babama gittim. Seniha'ya yemiş götürdüm. Satranç oynadık.

[Rıza, İsmet İnönü'nün erkek kardeşi, Seniha'ysa kız kardeşidir.]

24 Ocak Cuma

Sabahleyin Hulusi Bey, Karabekir geldi.

Sipahi Ocağı'nda saat bir, sonra da içtım. Sipahi Ocağı'nı talep etmişler. Vazgeçmeleri için adamlarınıza müracaat edilsin mi, edilmesin mi müzakeresi. Edilsin. İzzet Paşa ile briç, İsmail Bey'le satranç. İzzet Paşa'nın arabasıyla eve.

27 Ocak Pazartesi

Mevhibe ile çarşıya gittik. Bankaya gittik. Doktor Lütfi Bey'i anneme getirdik.

28 Ocak Salı

Dairede Yusuf Razi Bey ile görüştük. Hasan Tosun Bey ile görüştüm. Doktor Lütfi Bey'i getirdim. Annem hasta.

5 Nisan Cumartesi

Kâzım Paşa bu akşam bizde. Yemek yedik.

6 Nisan Pazar

Bu akşam babamda. Rumlar tecavüzatta bulunacaklar diye bekçilere müteyakkız bulunmalarını ve ahalinin muavenet etmesini tebliğ etmişler. Bekçiyle beraber mahalleli nöbet tutuyor imiş. Babam uyumamak fikrinde.

7 Nisan Pazartesi

Yunanlıların istiklal günü imiş. Nezaret karşısında jandarma dairesini İngilizler işgal etmiş. Fransızlar Darülfünun binasını istiyorlarmış. Rıza, İzmir'den telgraf almış (durgunluk devam ederse tedenni muhtemeldir) mealinde.
Hoca geldi.

9 Nisan Çarşamba

Bu akşam babam bizde yemekteydi.

10 Nisan Perşembe

Bugün Rıza'nın idarehanesine gittim. Konuştuk. Akşam Kâzım Paşa yemekteydi.

Dairede Fevzi Paşa ile görüştük. İzmir haritalarına dair.

11 Nisan Cuma

Bugün sabahleyin İzzettin Beylere gittik. İyi bir gün geçirdik. Bugün teyzem geldi.

Akşam Kâzım Paşa ile yemek yedim. Yarın gidiyor.

[Erzurum'daki 15'inci Kolordu Kumandanlığına atanan Kâzım Karabekir bu vazifesine başlamak için İstanbul'dan ayrılacaktır.]

12 Nisan Cumartesi

Gülcemal'de Amerikalılar var. Onlar bu teehhüre ne diyecekler acaba?

Kâzım Paşa bugün Gülcemal'e bindi. Bugün gidecek iken ne vakit gideceği belli olmaz oldu. Hulusi Bey de gidiyor.

Dairede Kâzım Paşa, sulh konferansına müşavir olursa beni teklif edeceklerini söyledi. Salih Bey'in seryaver odasında müsteşar Nuri Bey tatlı tatlı anlattı. Nezarete Ferit Paşa gelir imiş, durmayacak imiş. Mevkuflara iyi su içirdiğinden itap etmiş. Avni Paşa'ya "ağaçkakan" diyor. Meclis-i vükelanın onları müzakere ettiğini hikâye etti. (Eski bir sadrazam Aydın valisi Esat Paşa'dan naklen.)

Bu akşam babam bizde yemek yedi. Rıza, Hatice, Hüsamettin beraber.

[Hüsamettin ve Hatice, İsmet İnönü'nün kız kardeşinin çocuklarıdır.]

13 Nisan Pazar

Kâzım Paşa'nın vapuru bugün gitmiş.

14 Nisan Pazartesi

Hoca gelmedi. Perşembe günü öğleyin gelecekmiş.

15 Nisan Salı

Süleyman'a 15 gün izin için tezkire verdik. Olması için ayrıca yirmi beş müracaat.

Akşam üzeri kiraathaneye gittim.

Babam ile Şehzadebaşı'nda dükkânları ve evi gördüm. Bankaya gittim. Mevhibe'nin parasını saydım. (535,90) lira. Benim param bin yüz lira var idi. Yemen mektuplarını koydum.

Dün akşam Osman Şevket Bey'i tevkif etmişler. Nihat Paşa ve Behiç Bey de varmış.

Bugün Naci Bey bize geldi.

16 Nisan Çarşamba

İzzet Paşa'ya gittim. Mucibi olmuş. Tebrik ettim.

17 Nisan Perşembe

Bugün Hoca öğle vakti geldi. Hanımın baş ağrısı devam ediyor. Gece babama gittim.

27 Nisan Pazar

Polis müdürü Halil Bey'e Saffet Bey'le beraber gittik. Kendini birçok methetti. İngilizlerin adamı olduğu belli. Kendi de söylüyor, "Yirmi beş senedir hizmet ediyor imiş. Bu millet kendini takdir etmemiş. İki günde herifler nasıl anlamışlar." Silahlar için vesika vermeyi vaat etti.

28 Nisan Pazartesi

Öğleden evvel ve sonra polis müdüriyetine gittim. Tahrirat müdürü Ali Bey'in (eski kaymakam) odasında bir saatten fazla bekledim. Bazı muhaberat gördüm. Polis idaresi tamamen İngiliz idaresi gibi çalışıyor. Vesikayı aldım.

Gece Fuat Beylere Cevat Bey çağırıldı. M. Kemal Paşa tarafından yeni teklif ettikleri müfettiş memuriyetini görüştük. Beraber gitmeyi kabul etmem. Ne diye! Mütemayil olsam Erkân-ı Harbiye Riyasetini teklif edecek!

29 Nisan Salı

İzzet Paşa'ya gittim. Çiftlik arazisi üzerine görüştük. Az buluyor.

Ahvâl-i umûmiye üzerine görüştük. İtalyan mümessili "Ahvâl-i umûmiye size daha ağırdır. Hükümetiniz nasıl daha nikbin anlayamıyorum" demiş. Sonra Reşit Akif Paşa geldi. Satranç oynadık. Reşit Paşa yüzünü gözünü boyamış. Farkında değil.

2 Mayıs Cuma

Hoca bugün geldi. Satranç da oynadık.

3 Mayıs Cumartesi

Bugün dairede M. Kemal Paşa ile görüştük. Müfettişliği takarrür etmiş. Bir talimat yazıldı. Tekrar yazıldı. Fahrettin Bey tebdil-i hava istiyormuş. Beni Üçüncü Kolordudan istiyor. Muvafık bulundum.

Akşam babam ile görüştüm. Muvafakat fikrindeyiz. İbrahim Tali Bey de gidiyor.

[13 Kasım 1918'den beri İstanbul'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın Ordu Müfettişi olarak Anadolu'ya gönderilmesi kararı 30 Nisan 1919'da Padişah Vahdettin tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.]

4 Mayıs Pazar

Bugün Erkân-ı Harp Reisi Miralay Kâzım Bey'e dedim ki teşebbüs yapmak için yeniden görüşmek lazım. Basri Bey'den biraz havadis aldım.

Reis-i sani Kâzım Paşa ile görüştüm. "Cevat Paşa gelinceye kadar karar verme" diyor. Cevat Paşa Erkân-ı Harb Reisi oluyor imiş. O halde layihayı tatbik edeceklermiş.

[Cevat Paşa, Cevat Çobanlı'dır.]

12 Mayıs Pazartesi

İzzet Paşa istemiş. Gittim. Öğle yemeğini orada yedik.

Yaveri Naci Beyi tevkif etmişler. Döndüğüm zaman Müsteşar Paşa'ya onun tarafından söyledim.

26 Mayıs Pazar

Bugün İngilizce hocasına mektup yazdım. Şimdilik dersi tatil ettiğimi bildirdim.

Mayıs ayına ait son sayfaya yazılan not

Mayıs karanlık günler.

İzmir'i Yunanlılar işgal etti. Tevessü ediyorlar. İzmihlâl-i kat'î'den bahsoleniyor. İstanbul'dan bizi çıkarıyorlarmış. Mukavemet yok. İmkan yok. Hükümette o fikir de yok.

Mitingler. Siyah Osmanlı bayrakları.

2 Haziran Pazartesi

Cevat Paşa murahas heyetine beni teklif edecek. Hazırlanmağımı söyledi.

3 Haziran Salı

Cevat Paşa ile görüştüm. Heyet-i murahasaya girecekler için kendisiyle görüşmemişler. Hiddetli. Belki de kimse gitmeyecek. Saffet Bey herhalde gidecek gibi. Ona öteberi hazırladım.

4 Haziran Çarşamba

Bugün Cevat Paşa beni Babıalı'ye gönderdi. Umûr-ı Siyasiye Müdür-i Umûmîsi Reşit Bey bana sû-i muâmele etti. Pek terbiyesiz bir adam. Akşam üzeri sadrazam ile görüştük. Nüfus talimatını haiz mütehasıs adam beraber almalarını söyledim. Olmaz dedi. Yarın Maliyeye gitmekliğimi söyledi. Tırnakları, sakalı, ahvali kukla gibi.

5 Haziran Perşembe

Bugün Maliyeye gittim. Şube müdürü listeye baktı. Kaymakam Ali Bey ile ben heyet-i murahasaya dahil değilim. Geldim. Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa da aynı şeyi söyledi. Sonra gidecekmışiz.

6 Haziran Cuma

İzzet Paşa'ya gittim. Haydarizade İbrahim Efendi de orada idi. Beraber Beşiktaş Sarayı'na gittik. Seyfi Bey'in haremının mektubunu Avni Paşa'ya verdim. Ferit Paşa heyetini teşyi için vükela toplanmıştı.

Akşama babam, annem hepsi bizde iftarda.

7 Haziran Cumartesi

Bugün çıkmadım. Akşama doğru Babıalı'yi dolaştım. Oruçlu değilim.

8 Haziran Pazar

Dairede Saffet Bey'le beraber idik. Bir Fransız zabiti Edip Bey'e istifasını geri almasını söylemiş.

18 Haziran Çarşamba

Yüzümde öteberi var. Aşağıya Lütfi Bey'e uğradım.

19 Haziran Perşembe

Hastayım. Daireye gittim. Tabip Saadettin Bey'den ilaç istedim. Eve geldim. Yüzümdeki şeylere ilaç yapacağız.

20 Haziran Cuma

Evdeyim. Hastayım. Saffet Bey geldi. Çıkamadım. İzzet Paşa'ya gitti.

21 Haziran Cumartesi

İzzet Paşa, Fevzi Paşa ile geldiler.

İzzet Paşa bu anarşiden, hükümet ile vükelası arasında ihtilaf bulunmasından mehâlik-i kat'îye görüyor. Hakkı var. Nifakı nasıl izale etmeli.

Tahsin Bey geldi, uzun görüştük.

Hastayım.

Doktor Lütfi Bey geldi, ilaç yaptı.

Gece kıraathaneye kadar gittim.

22 Haziran Pazar

Miralay Ömer Lütfi Bey geldi. Havadisleri M. Kemal Paşa beklemiyor imiş. Bandırma tarafında toplanıyorlarmış. Yunanlılar Bergama'ya tekrar ve cebren girmişler. Hükümet bu işlere muarız imiş. Sonra Kâzım Paşa geldi. M. Kemal Paşa vazifesine devam ediyor imiş. Garip vaziyet. İsyân mı edecek. Posta müdür-i umûmisi Refik Halit Bey'e telgraf çekmiş, Müdâfaa-i Hukuk-i Milliye, Müdâfaa-i Hukuk-i Vatan Cemiyetlerinin telgraflarını kabul etmemesi için idarehanelere verilen caniyane emri geri alsınlar diye yazmış.

Hep hastayım. Evden çıkmıyorum. Rıza ile sigorta işini konuştuk.

23 Haziran Pazartesi

Bu akşam ağır idim.

24 Haziran Salı

Ağabeyim Doktor Bahri Asım'ı getirdi. Boğazımda bazı şeyler karıştırmalar yaptı. Hararetim dün gece otuz dokuzu geçti. Bakalım bu akşam. Mülazım İzzet Bey'den haber gönderdim. Akşam Saffet Bey geldi.

25 Haziran Çarşamba

Bu gece hararetim 38,8 yine kabus ve ağırlık var. Tenkih yaptım ve rahat ettim.

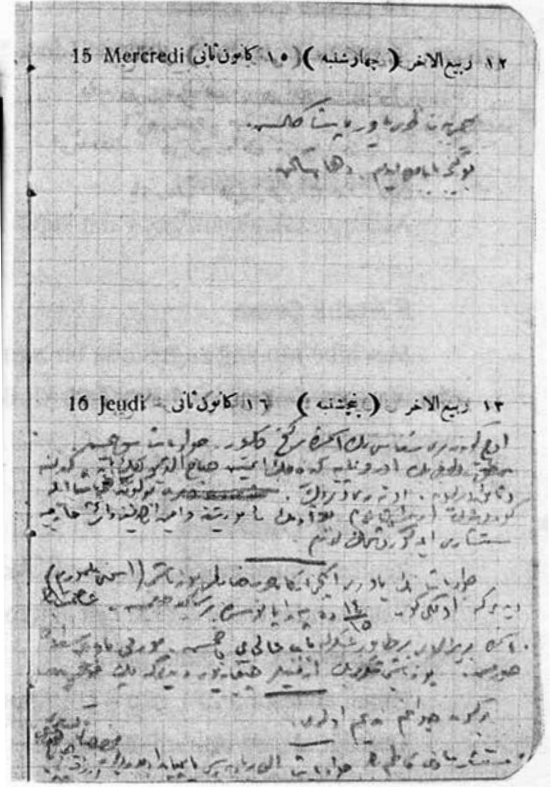
Hanım bugün oruçlu.

9 Temmuz Çarşamba

Dairede Salih Beyle görüştim. Eniştesi hasta imiş.

Haydarpaşa'ya gitmek için köprüye indim. Vapuru kaçırdım. Avdet ederken Salih Bey'e, Sait Bey'e (Yemen'deki Taiz kumandanı) rast geldim. Sait Bey'le biraz görüştük. Gezdik.

Doktor Lütfi Bey'le görüştim. Babamın midesinin fotoğrafını aldıracağız.

[İnönü'nün günlüğünde 9 Temmuz'dan 19 Kasım'a kadar not yoktur. Hatıralarında, bu dönem hakkında kendisiyle ilgili olarak şu bilgileri veriyor: "Ben, daha önce de söylediğim gibi ordu ile münasebetim kesilmediği halde, umumiyetle açıkta bulunuyordum. İstihzârât-ı Sulhiye Komisyonu'ndaki vazifeme nihayet verilmiş, fakat başka bir vazifeye tayin edilmemiştin. Nihayet 4 Ağustos'ta Kolordu Kumandanı salahiyyet ve tahsisatı ile Askeri Şûra Muâmelât-ı Umûmiye Müdürlüğüne tayin olduğum bana tebliğ edildi. Bu vazifem de uzun sürmedi. Ya ağustosun son günlerinde, yahut eylülün başında, Askeri Şûra lağvedildi. Bu müddet zarfında, gazetelerden ve çeşitli çevrelerden aldığım haberlerle ahvali takip ve muhtemel gelişmeleri tahmin etmeye çalışıyordum. En büyük meşgalem kitap okumaktı. Bu meşgaleme bir yenisini ilave ettim. İngilizce öğrenmeye başladım. Bir İngiliz hoca bulmuştum, onunla çalışıyordum. Zaman zaman akşamları, arkadaşlarla buluşur, Cenyo birahanesinde bir iki kadeh içerken hem havadis alışverişi yapar, hem de memleket meselelerini konuşurduk. 1920 yılını bu suretle bulduk." (İsmet İnönü, Hatıralar, 1. Kitap, s. 176 - 177).]

---

19 Kasım Çarşamba

Eniştemden telgraf Çanakkale'den: "Yarın geliyorum." Hemşirede, çocuklarında hepimizde aşırı sevinç.

20 Kasım Perşembe

Abdürrezzak akşam geç vakit kendi kendine çıkageldi. Sıhhati yerinde.

5 Aralık Cuma

Mevhibe'nin sağ sağırsında bir ağrı var. Hamilden mi, üşüttü mü, tahmin edemiyorum. Doktor Lütfi Bey dedi ki: Bazen çocuğun başı gelir, tazyik eder de öyle ağrı olur.

6 Aralık Cumartesi

İngilizce muallimi geldi, başladık. Akşam İzzet Paşa'ya gittim.

Yatarken Mevhibe dedi ki beli ağrıyor. Yatarken mavi odada garip bir gürültü oldu, bir sandalye devrilmiş gibi.

Hamil abdestten 271 gün – (11 Mart'tan)

Tevellüt akşam ezanını müteakip.

7 Aralık Pazar

Zevali saat altıda, sabah namazı vaktinden evvel Mevhibe uyandırdı. Dedi ki işaret gelmiş. Beli şiddetle ağrıyor. Aşağıdan ebeye haber göndermişler.

Yatmaya çalıştık. Uyuyamadık, kalktık. Kırmızı odaya gittik. Namazımı kıldım. Ağrı devam ediyor. (Tevellüde Seyfi Bey gelecekti. Onu bekledim öğleye kadar. Onu babama aldım. Sonra beraber çıktık Şehzadebaşı'na.)

Yemeğe geldim saat:1. Ağrı şiddetli. Çok mustarip oluyor. Doktor Burhanettin Bey gelmiş. Daha vakit var. Belki 24 saat sürecek. –Çok mustarip– gittim. Daireye gittim. Saat 5'e gelmeden geldim. Oğlum olmuş. Ne güzel oğlum.

11 Aralık Perşembe

Reşit Bey, Mecit Bey'le geldiler. "Mukabil teklifat"ı verdim.

Vekâletten çekilip müdiriyet-i umûmiyeye geçmemize muvafakat etmediler. Müdiriyeti de münhal bırakmamış dediler.

1922

[İnönü'nün 1920 ve 1921 yıllarına ait notları yoktur. Bilindiği gibi bu dönem içinde İnönü İstanbul'dan Ankara'ya geçmiş, 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan TBMM'ye Edirne mebusu olarak katılmış, 25 Nisan 1920'den itibaren Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi (Genelkurmay Başkanı) görevine getirilmiştir. Hem Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisliği hem de Batı Cephesi Kumandanlığı görevlerini üzerinde bulunduran İnönü, 5 Ağustos 1921'de Batı Cephesi'ndeki işlerinin yoğunluğu nedeniyle Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisliği görevinden istifa etmiş, bu göreve, aynı gün Fevzi (Çakmak) Paşa getirilmiştir. Notların tekrar tutulmaya başlandığı 1922'de İnönü, Batı Cephesi Kumandanlığı görevini sürdürmektedir. 1922 notları Büyük Taarruz'u da kapsamaktadır.]

16 Nisan Pazar

Başkumandan Ilgın'dan geldi. Adnan ile beraber müttefiklerin cevapnamesi konuşuldu. Geceleyin trenle ve otomobil ile Ankara için hareket ettiler.

İtalyanların Söke mıntikasını tahliye edecekleri havadisini ve tertibatını anlattım. Yunan işgalinden bu mıntıkayı kurtarmak gayr-ı mümkün olduğu konuşuldu.

[Ankara Hükümeti, Müttefiklerin 22 Mart tarihli ateşkes ve 26 Mart tarihli barış önerilerine 5 Nisan'da cevap vermiş, ateşkes önerisini ilke olarak benimsemişti. Ancak Ankara Hükümeti ateşkesle birlikte Anadolu'nun düşman askerlerinden arındırılmasını istiyordu. Ankara'nın karşı önerisine göre ateşkes anlaşmasının imzalanmasından başlayarak on beş gün içinde Eskişehir-Kütahya-Afyon bölgesindeki düşman askerleri çekilecek, dört ay içinde de İzmir dahil Anadolu'nun tamamı düşman askerlerinden arındırılacaktı. Bu koşulların kabul edilmesi halinde Ankara hükümeti üç hafta içinde delegelerini barış önerilerini görüşmek üzere kararlaştırılan kente göndermeye hazırdu. Müttefikler bu önerilere 15 Nisan'da olumsuz cevap verdiler. "Ankara'nın şartlarını görüşmek

üzere delege göndermeyi kabul edişini memnunlukla kaydettiklerini belirten dışişleri bakanları, bazı özel noktaları müzakere edebileceklerini ancak Ankara'nın ileri sürdüğü şartları kabul edemeyeceklerini bildirdiler. Anadolu'nun hemen boşaltılmasına başlanmasına Yunan Hükümeti'nin razı olamayacağını, olsa bile, Yunanistan'ın Trakya'ya asker kaydırmasına engel olamayacaklarını, ama boşaltma tarihini öne almaya hazır olduklarını bildiren dışişleri bakanları, müzakerelere katılacak temsilcilerin adlarını rica ederek konferans yerini ayrıca bildireceklerini kaydettiler." (Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı Günlüğü, Cilt IV, s. 381). İsmet Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa ve Adnan (Adivar) Beyle görüştüğü "cevapname" Mütteliklerin vermiş olduğu bu karşı cevaptır.]

17 Nisan Pazartesi

Konya vali vekili Abdülhalik Bey geldi. Öğleden sonra I. Kumandanı Fahrettin Bey'e gittik. Akşam yemeğinden sonra trenle döndük.

[Konya Vali Vekili Mustafa Abdülhalik (Renda) Bey, İzmir'in kurtarılmasının hemen ardından, 24 Eylül 1922'de İzmir Valiliğine atanacaktır.]

21 Nisan Cuma

Söke'nin İtalyanlar tarafından işgali. Bugün Mustafa Bey'in Değirmen Burnu'nda müheyya toplara gittim.

22 Nisan Cumartesi

Çay'a İhsan Paşa'ya gittim. Görüştük. Söke işgali İtalyanlarla Yunanlılar arasında bir anlaşma neticesinde bir tahliyedir. İzmir muhtariyeti hududunun Söke'ye şamil olacağı tasmin edildiği anlaşılıyor. İlk haberler üzerine ahalinin tahliyede de serbest olduklarını tebliğ etmek mümkün idi. Ankara'dan hiçbir karar ve cevap vermediler. Ahalinin ve hükümetin naklini sorduk. Cevap alamadık.

[İtalyanlar 17 Mayıs 1919'da işgal ettikleri Söke'den, bir yıla yakın bir süre geçtikten sonra, 20 Nisan 1920'de çekilmiş, ama, İtalyanların boşalttığı Söke'yi 21 Nisan'da Yunanlılar işgal etmişti.]

23 Nisan Pazar

Meclis'in ve hükümetin sene-i devriye teşekkülü merasimi. Akşam hükümete gittik. İade-i ziyâret ettik. Mektep çocukları vatanperverane nutuklar söylediler. Gece fener alayı. Sabahleyin süvari müfrezesiyle çok mani atlattım. Sonra dereye atladım, düştüm. Hayvanım yaralandı.

26 Nisan Çarşamba

II. Manevra için öğleden sonra saat 2.30 hareket. Akşam Aziziye'ye muvasalat.

27 Nisan Perşembe

II. Manevra için Karadağ'a hareket. Öğleden sonra tenkidat (Selahaddin Paşa, Yakup Şevki Paşa, ben).

28 Nisan Cuma

III. Hareket. Çandır'dan (okunamadı) köyüne. Orada 19. Alayı öğleden sonra teftiş. Akşam Sivrihisar. Ramazanın biri.

29 Nisan Cumartesi

Öğleden evvel Çandır'da. Fırka 61 Y. 159 teftiş, tatbikat, tenkit. Salih Bey'e taziye. Sonra Bolvadin'e. Orada akşam yemeği. İhsan Paşa'da Çay'da.

Bugün bizimkiler Malatya'dan hareket etmişler.

1 Mayıs Pazartesi

Sabahleyin Tayyare Mektebi'ne gittim. Fazıl Bey yaralanmış, onu gördüm.

Öğleden sonra Fahrettin Paşa'ya gittik. Bağı bahçeyi gezdik.

1/2 Mayıs, eşraf geldi. Ramazan münasebetiyle görüştük.

9 Mayıs Salı

Ağır topçu 25. Alay (Vehbi Bey'in)

Akşehir civarında sancak tevdi merasimi.

Akşam Yüzbaşı Şemsettin sofrada.

10 Mayıs Çarşamba

Y. 176'nın teftişi İzzettin Bey'le bugün.

11 Mayıs Perşembe

Tartıldık. Ben 76 kilo. Demek tevakkuf var, hatta 76,5'ten tenakus.

13 Mayıs Cumartesi

Y. 37'nin teftişi (Ulupınar civarında). Tenkitten sonra İzzettin Bey'le beraber Akşehir'e avdet.

14 Mayıs Pazar

İlgin'a hareket. Akşam Fahrettin Paşa'ya intizar. Fırka 2'de teftište imiş.

15 Mayıs Pazartesi

Süvari Tatbikat Mektebi'nin manejlerine iştirak. Mani bahçesinde atlatma. Öğleden sonra süvari bataryası. Teftiş. Mektebin futbolu. İzmir'in sene-i işgaliyesi matemî.

*Çeşme'de Mustafa Kemal Paşa, Asım Gündüz Paşa, Yüzbaşı Ömer, İsmet Paşa.
(İnönü Vakfı Arşivi)*

16 Mayıs Salı

Fahrettin Paşa, ben.

İlgin: Sabah manejinde iştirak. Manialardan atlama. Manejden Akşehir'e avdet.

17 Mayıs Çarşamba

Öğleden sonra Bolvadin'e hareket.

Akşama Bolvadin'de Kemalettin Bey'in hemşerisinin düğünü.

18 Mayıs Perşembe

Sabah saat 8.30'da Aziziye'den hareket ve Selahaddin Paşa ile mülakat. Memnun (müsteşarlığından). Öğle yemeği VI. Kâzım Paşa ile. Memnun.

Bana vesayısı; Cephe tertibatı nasıldı? Kol güzergâhında denize muttasıl duvar. I. Ordunun merkezi Menek. II. Ordunun cephe.

Sihhatim için çıkıp dolaştım. Galiba dört beş gün çıkmadım. Paşa'ya II. Ordu da ve mülakat. Akşehir'e, oradan Konya'ya hareket.

19 Mayıs Cuma

Sabah Konya'ya muvasalat. İstasyon'da basit bir istikbal. Evde. Hayri paratifodan ağır hasta. İzzet zayi olmuş (17 Teşrinisani 37'de).

[İzzet (İnönü), İsmet İnönü'nün ilk oğludur. İnönü, İzzet'in doğumu üzerine, 7 Aralık 1919 tarihli günlüğüne, "Daireye gittim. Saat 5'e gelmeden geldim. Oğlum olmuş. Ne güzel oğlum" notunu düşmüştü. İzzet, ne yazık ki, daha iki yaşını doldurmadan, 17 Kasım 1921'de vefat etmiştir. "İzzet zayi olmuş" şeklindeki nottan İnönü'nün oğlunun ölümünden ancak altı ay sonra haberdar olduğu anlaşılıyor. Hayri, İnönü'nün en küçük erkek kardeşidir.]

20 Mayıs Cumartesi

Hayri'nin hastalığı tifo imiş.

Konya'da öğleden sonra Hilâl-i Ahmer Hastanesi'nde ziyaret. Rüştü Paşa'yı. Tatbikatta iki raporda bir müfettiş. Sizin müfettiş, Kâzım Bey'i gördüm.

21 Mayıs Pazar

Behiç Bey'i, topçu müfettiş-i umûmîsini gördüm. Çarşıya gittim.

22 Mayıs Pazartesi

Hayri'ye elbiselik aldık. 12 çorap aldık. Valideye elli lira verdim.

Vali ile görüştüm. Beş yüz bin liralık erzak tedariki mümkündür diye konuştuk.

Gece avdet. Bizim sıhhiye reisi ile Doktor İhsan Bey'e İzzet'in hastalığı sebebi iş'ar etmesi için konuştuk.

23 Mayıs Salı

Mektep muallimleri bu akşam iftarda.

25 Mayıs Perşembe

23 ve 14. firkalar arasında manevradan.

Manevradan sonra resmi geçit.

Gece yarısı Akşehir'e avdet.

26 Mayıs Cuma

Doktora husyelerimi muayene ettirdim. Ağrının hâiz-i ehemmiyet bir arızadan olmadığını teyit etti.

27 Mayıs Cumartesi

Maliye Vekili ile Adnan Bey geldi.

[Bu tarihte Maliye Vekili Hasan Fehmi (Ataç) Bey'dir. Hasan Fehmi Bey, Hasan (Saka) Bey'in istifası üzerine boşalan bu göreve, bir ay kadar önce, 24 Nisan 1922'de seçilmiştir.

Adnan (Adivar) Bey ise bu tarihte Meclis İkinci Başkanı'dır.]

28 Mayıs Pazar

Bayram. Sabahleyin erkenden kalktık. Camide namaz, merasim, tebrikat.

Öğleden sonra Maliye Vekili ile çalışma. Akşam avdet etti.

[28 Mayıs Ramazan Bayramı'nın ilk günüdür.]

29 Mayıs Pazartesi

Öğleden sonra İzzet Bey ile.

Hastaneleri teftiş.

Gece geç vakte kadar mülakat (Adnan kaldı)

30 Mayıs Salı

Adnan ile rüesayı ziyaret.

Akşam hamama gittim.

31 Mayıs Çarşamba

Konya'ya 21.30'da hareket ettim. Saat 7'de muvasalat (derezinle).

1 Haziran Perşembe

Az akıntı. Çok canım sıkıldı. Öğleden sonra Mekteb-i Sultânî'nin şهادetname tevdiî merasimi. Maarif hakkındaki telakkiler hakkında nutuk. Vilayette konferans ve tedabir.

2 Haziran Cuma

Akıntı ziyade.

Öğleden sonra 4'te trenle hareket. Iğın'da Fahri Paşa'yla yemek.

Gece Akşehir'den Adnan Bey istedi. Gelecek. Akıntıyı gösterdim. Teselli ve temin etti.

3 Haziran Cumartesi

Sabah Bolvadin'e muvasalat. Mikroskobik muayenesinden mûcib-i itminân netayıç.

Öğleden evvel endaht tecrübesine hareket. Fransız toplarıyla şarapnel endahtı.

Öğleden sonra Y. 47 Osman Ağa'da. Alayın Kâzım Paşa tarafından teftişi (Gayr-ı kâfi tenkit yaptık).

4 Haziran Pazar

Fırka 16 Y 44 Kaymakam Vehbi Bey'in alayının Yakup Şevki Paşa tarafından teftişi.

Öğleden sonra Kâzım Paşa karargâhına uğrayarak avdet. Muhittin Bey'i ziyaret.

Gece maarif münakaşası.

Mikroskop muayenesi daha müsait.

6 Haziran Salı

Kemal Bey'le beraber Ali Hikmet Bey'i ziyaret. Avdet.

10 Haziran Cumartesi

Birinci Kolordu'ya hareket. Ziyaret.

11 Haziran Pazar

Şimdilik mektepte manej. Av yürüyüşü. Nakliyeler. Kalkan oyunu. Boks. Futbol. Derede atlama.

12 Haziran Pazartesi

Bu gece Bahriye başkumandanı ile görüşmek üzere hareket.

Zevalde bahirde başkumandanla mülakat. Vaziyeti-i umûmî hakkında müzakere efkâr. İhsan Paşa işini takdir.

Müdâfaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşa ile akşam Sivrihisar'a avdet.

13 Haziran Salı

Müdâfaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşa ile hareket. Çandır'da Salih Bey'le mülakat. Bir alayı teftiş. Konya. Ali Hikmet Bey'le mülakat. Bolvadin'de Yakup Şevki Paşa ile mülakat. Paşa işe vaziyetinden dolayı hiddetli ve mütecavizane.

Çal'da İhsan Paşa ile mülakat. İhsan Paşa gizli nazarlarıyla tehditkâr ve hain.

[*İhsan Paşa, Ali İhsan Sabis'tir.*]

14 Haziran Çarşamba

Gece garip sessizlik. Cepheye rabtı. Gündüz Kâzım Paşa ile 1 ve 57 muhaberatı mütalaa.

Gece Kemal Bey'le mülakat. Fevkalade hararetili ve şiddetli. Ordu kumandanları hakkında ıstırap ve şikâyet.

15 Haziran Perşembe

Müdâfaa-i Milliye Vekili ile malzeme ve teçhizat nevakısını ve sûret-i ikmâlini mütalaa.

Akşam beraber yemeğe pek geç kaldık.

16 Haziran Cuma

Öğleden evvel Aksaray'a hareket, demiryolunun resm-i küşadı.

Vali ile iâşe münakaşası.

17 Haziran Cumartesi

İâşe buhranı ile uyuyorum. Tedavimle uyanıyorum. Bugün Birinci Ordu'da beni emr-i vâki karşısında bıraktı. 18 Haziran'dan itibaren açlık var diyor.

Entrika ve maksad-ı ikâ-ı müşkilât muhakkaktır.

İhsan Paşa'nın işten el çektilmesi için Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye'ye yazdım.

Gece Mümtaz Bey geldi. İhsan Paşa'nın İzzettin Bey'le aleyhinde. Fesat ve fevkalade dedikodu.

[İsmet Paşa, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye'ye gönderdiği yazıda Birinci Ordu Kumandanı Ali İhsan (Sabis) Paşa'nın ordunun yönetimini çıkmaz bir yola düşürecek davranışlarda bulunduğunu belirtmiş ve görevden alınmasını istemiştir.]

18 Haziran Pazar

Bugün Ali İhsan Paşa, İzzettin Bey'in istifasını bildirdi. Evrâk-ı lâzimesini göndermesini söyledim. Birinci Kolordu'nun cephe emrinin alındığını, 19 hareket saat 13'te tebliğ ettim. Kâzım Paşa bu sabah geldi. Görüştük, gitti. Kendisine söylediklerim: İâşe tedariki için para, maaşların iadesi, Ali İhsan Paşa'ya.

19 Haziran Pazartesi

Ali İhsan Paşa'nın kumandanlığına nihayet verilmesi için başkumandanlıktan tebliğ aldım. Fahrettin Paşa'yı celp ettim. Gece yarısından sonra geldi.

Ordulara tebligat yaptım. Kendisini yola çıkardım. Ilgın'da kollara arazi gösteren bir hastada taharriyat menfi çıktı.

[İsmet Paşa'nın Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye'ye gönderdiği yazı üzerine, Ali İhsan Paşa görevden alınarak Müdâfaa-i Umûmiye Vekâleti emrine verilmiş ve

hakkında soruşturma başlatılmıştır. Ali İhsan Paşa'dan boşalan göreve, Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin (Altay) Paşa vekâleten atanmıştır.]

10 Haziran Salı

Fahrettin Paşa gitmiş. Saat 4'te Birinci Ordu'nun kumandasını deruhte etmiş. Akşam Başkumandan Adapazarı'ndan soruyordu. Meseleye hallolmuş nazarıyla bakılabilir dedim.

22 Haziran Perşembe

Fırka 1'e gittim. Naci Bey'le görüşüm. Y. 39 kumandanına yapılan muamele asla şedit değilmiş.

23 Haziran Cuma

Öğleden sonra Fahrettin Paşa geldi. Vazü'l-ceyş hususunda tafsilat ve mütaalaasını söyledi.

24 Haziran Cumartesi

Oto derezinle Beşinci Kolordu'ya hareket kararında. Öğle yemeği. Süvari Y 13 Galip Bey'in teftişi. Tenkitler.
Gece dokuzdan sonra avdet.

25 Haziran Pazar

Refikaya mektup. Valideyle maa ellişer lira lef ettim. Arif Bey hakkında 2. Ordu'nun tahriratu üzerine başkumandanlığına yazdım.

26 Haziran Pazartesi

Süvari Fırka 14 Y 54'ün teftişi. Arif Bey cevapta geldi. Nafia vekâletine caiz olur mu? Teftiştten avdette Hasan Hasbi Bey'i gördüm. Saat 10'da evinde kaldığını söylüyor.

27 Haziran Salı

İstihkam depo taburunun teftişi. Tel örgülerinin bombalarıyla tahribi. Adana valisine tebligat. Nurettin Paşa kolordusu için istizah.

28 Haziran Çarşamba

Fahrettin Paşa ile beraber 1. Süvari fırkasının 14. Alayını öğleden sonra tef-tişi. Çok sıcak. Bozantılara muvasalat.

29 Haziran Perşembe

Konya valisi Abdülhalik Bey'le beraber Konya'ya hareket. Otoderezinle. Saat altıya doğru muvasalat. Saat 8'de otoderezinle gitmek.

30 Haziran Cuma

Pozantı'daki zevalde. Hacı Adil Bey ile Hüsnü ile saat 2'de mülakat. Saat 3'te avdet. Gece Konya'da Müdâfaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşa ile...

Birinci orduya öğleden sonra Vali beyle mülakat. Mustafa Şeref Bey'le tesadüf. Akşamleyin Çelebi yemekte gelip bir tabip yüzbaşıya söylemiş. Refikama para bıraktım. Miktarı hatırımda değil, yüz mü, yüz elli mi? Ay nihayetinde valideme elli liranın verilmesi muhtemel olduğunu söyledi. Akşam validemle hep beraber yemek yedik.

2 Temmuz Pazar

Sabahleyin saat 9.30'u on geçe derezin ile avdet. Öğleyin Akşehir'e muvasalat. Yakup Şevki Paşa ile mülakat. tebeddülât hakkında Kâzım Paşa'nın istifâ hadisesi ve malumat.

3 Temmuz Pazartesi

Başkumandan. Düşmana teveccüh ileriye hareket yapıldığı halde, tahsisatın doğru yapıldığı hakkında telgraf teferruatı icraiye istizahı.

Akşam tenis. Mösyö Laport bana raket ve top göndermiş.

Konya'da annem ile görüştüm. Ağabeyim ve Seniha Hanım'ın hisse paralarını ve hisselerini vermek ve kendi hissesini kendi muhafaza etmesi ve ayrıca benim paramı da muhafaza etmesi fikrinde bulundum. Seniha ben nasıl münasip görürsem öyle olmasını söyledi.

[3 Temmuz tarihli karşılıklı şifreli yazışmalar sonucunda İsmet Paşa Başkumandan Mustafa Kemal Paşa ile genel taarruzun harekât planı konusunda görüş birliğine varmışlardır: Taarruzun başarılı olması için harekât ani olmalıdır. Bunun için son derece hassas olunmalıdır.]

4 Temmuz Salı

Başkumandan da taksimatta hem fikir olduğuna dair malumat. Tayyareler Mersin'e çıkmış. Tayyarede Salim Bey'e Mösyö Laport'a bir halı için 30 lira verdim. Mösyö Laport'a teşekkür mektubu. Bizden önce varmış.

Ankara'dan gelen Mart-Nisan-Mayıs maaşlarının vezneye iadesiyle evvelki mehuzatımın bakiyesi.

7 Temmuz Cuma

Fahrettin Paşa'nın kolordusundan gelecek orduya gidiyor. Akşam tayyare mektebinde tenis.

8 Temmuz Cumartesi

Sabahleyin 8'de otomobil ile (okunamadı). Sonra motor ile vadinin iki aşağı iki Kaşıkara (okunamadı). Akşam yemeğinden sonra monolog. Avdet. Başkumandanlığın telgrafları.

Fethi Bey Avrupa'ya resmi müzakere için gitmiş. Rus meselesi hallolmuş.

[Dahiliye Vekili Fethi (Okyar) Bey Roma, Paris ve Londra'da çeşitli temaslarda bulunmak üzere 7 Temmuz'da Ankara'dan hareket etmiştir.]

9 Temmuz Pazar

Akşama tenis.

10 Temmuz Pazartesi

Sabahleyin tartıldım, ecza deposunda, 75,2 kilo. Hayri 39,7.

Yeni General Nurettin Paşa Akşehir'e geldi görüştük. Avdet etti. İşe başladı.

[(Sakallı) Nurettin Paşa, Ali İhsan (Sabis) Paşa'dan boşalan ve bir süredir Fahrettin (Altay) Paşa tarafından vekâleten yürütülen Birinci Ordu Kumandanlığı görevine başlamıştır.]

11 Temmuz Salı

I, II. Ordu kumandanları davette idiler (gelmediler). Sabahleyin İzzettin Bey geldi. İstihkâm depo taburunda tel örgü tahribatı. Öğleden sonra Ankara İstiklal

Mahkemesi azası İhsan, Kılıç Bey'le, Hüseyin Beyler geldiler. Gece meselesi üzerine görüştük.

12 Temmuz Çarşamba

İstiklal Mahkemesinin talebine cevap hazırladım.

13 Temmuz Perşembe

Öğlene kadar İstiklal Mahkemesi azasıyla

Konya valisiyle. Sonra hareket.

Akşamleyin saat 6'da Bolvadin'de. Vaziyet üstünde Nurettin Paşa ile münakaşa. İzzettin Bey de orada.

Gece 1. Ordu'da. Sonra da dördüncü kolorduda yattım.

14 Temmuz Cuma

İkinci Kolorduya ve fırka 17'ye sünnet düğününe gittik. Akşama kadar oynular.

Gece fırka 11'e Cemil Bey'e.

Fırka 11'de. Gece Cemil Bey'le ve Kemalettin Beyle beraber olup satranç. Ne kadar az almışım.

15 Temmuz Cumartesi

Öğleden evvel saat 8'de başlamak üzere fırka 11'de Y 127'nin (tufan) tatbikatı. Öğleden sonra yaylaya gittik. Yağmur şiddetli. Çadır içinde bile ıslandık. Sonra spor, hep beraber üç atlama.

Saat 5.00 sonra da hareket. Aziziye'ye. Gece, Naci Bey'de. Yemekten sonra konuştuk. Ali İhsan Bey, Muhtar Bey, Naci Bey. Sonra fırka 47'ye muvasalat.

16 Temmuz Pazar

Fırka 7'den bir alaya tatbikat.

Öğleden sonra Taci Bey'in karargâhında istirahat ve uyku. Akşam fırka 3 Kâzım Bey'de.

Kâzım Bey'in kayınpederi kızını görmeye gelecekmiş. Mahzuru olmadığını söyledim.

17 Temmuz Pazartesi

Y. 8 ve hücum taburuyla karşılıklı tatbikat, iyi idare ve tenkit. Öğleden sonra fırka 41 (ve Alaattin Bey'le). Öğleden sonra uğrayarak Çay yeri fırka 61 Salih Bey'e.

18 Temmuz Salı

Müddet-i evvelde Sivrihisar'a hareket. Öğleden sonra Fevzi Paşa'nın muvasalatı.

Öğleden sonra Nafiz Bey'le Karakaya'ya gittik. Güzel hücum taburunu (İlhami Bey'in) gördüm.

Akşam Fırka 41.

19 Temmuz Çarşamba

Sabahleyin saat 4'te ayakta. 5'te okula tatbikata. Y. 12 ve Y. 16 bir tarafa. Bir tarafta İhsan Bey, diğer tarafta Y. 174 ve Şevki Bey 2 tabur ile Alaattin Bey'in idaresiyle Y. 12 güzel bir mesele. Bölüklerin şarkıları Y 16 Osmancı şarkısı. Y. 12 Makinelinin Dağ Başını Duman Almış, Akdeniz Akdeniz şarkısı. Öğle yemeği. Aziziye'de. Çandır'a uğradım. Salih Bey'e şiddetli nasihat. Akşam Uzundere'de Kâzım Paşa'da.

Kâzım Paşa garp cephesi erkân-ı harp reisi olmak istiyor.

20 Temmuz Perşembe

Gece hiç uyumadım. Sabah saat 5.30'da Akpınar'da. Aşir Bey'in manevrası dokuza kadar. Saat 11.00'e doğru Bolvadin'e hareket. Öğle yemeği, uyku, Kemalettin Beyle aramızda Yakup Şevki Paşa ile beraber Nurettin Bey gece yarısına kadar müzakere ve münakaşa.

Nurettin Paşa'nın sıhhiye otomobil meselesini müzakere.

21 Temmuz Cuma

1.30. Üçte Akşehir'de muvasalat. Kumandanın telgrafnameleri (Meclis'in islahat ve sükûneti).

Akşam tenis.

[İnönü hatıralarında Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'dan TBMM'nin durumuyla ilgili olarak aldığı telgraflar hakkında şunları belirtir: "Gayet iyi

hatırladığıma göre, Atatürk muharebeler esnasında, Meclis ile beraber çalışmanın artık mümkün olmayacağı kanaatine varmış ve ümidini kaybetmiş duruma birkaç defa gelmişti. (...) Ben böyle bir zamanda, Atatürk'ten bir telgraf aldığı mı bilirim: 'Artık Meclis ile çalışmamız mümkün olmayacak, Meclis'in faaliyetine nihayet verdikten sonra orduda ve memlekette hasıl olacak vaziyet hakkında mütalaan nedir'.

Benden bunu soruyordu. Kendisine cevap verdim:

'Bu kadar emek çekilmiştir. Bizim kudretimiz –ben daima bu kanaatte idim – karşımızda bulunan Yunan ordusunu ve Yunan devletini bugünkü mahrumiyetler içinde bile mağlup etmeye yeter. Bunu tecrübe etmeden hiçbir şey yapamayız. Bütün imkânları kullanacağız ve yapacağız. Orduya bu kanaati anlatabiliriz. Orduda subayların geçimlerinden ve askerin iâşesinden dolayı çok sıkıntı vardır. Eğer bir karar verecekseniz, ordunun maaşı ve iâşesi için bir hazırlık yapmak lazımdır. Maaş için muvakkat, diğeri için daha esaslı tedbirler düşünmeliyiz. Bunu temin ederseniz orduyu muhafaza etmek ve düşündüğümüz taarruzu yapmak mümkün olur. Yalnız bilmek gerekir ki, şimdiye kadar bir Millet Meclisi'ne dayanılarak, millet namına muharebe etmenin bu mücadeleimizde bize çok itimat veren tarafı vardır. Şimdiye kadar buna dayanarak bu mücadeleye devam edebildik. İstanbul Hükümeti, padişah, bunların hepsi düşman elindedir. Meclis dağıtılsa, millet namına, milletin kararı ile mücadele ediyoruz tezi, elimizden gitmiş olacaktır. Bunu tamir etmek lazımdır.' (İsmet İnönü, Hatıralar, 2. Kitap., s. 107-108).

1922 Temmuz'nda muhalefetteki İkinci Grup TBMM'de ağız basmış, 8 Temmuz'da, Heyet-i Vekile üyelerinin seçim şeklinde değişiklik yapılmasına ilişkin kanun muhalefete mensup milletvekillerinin oylarıyla kabul edildikten sonra, 20 Temmuz'da Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlığı süresiz uzatılmış, ama bu sıfatla kullandığı olağanüstü yetkiler kaldırılmıştır.]

22 Temmuz Cumartesi

Öğleden sonra İzzettin Bey'e gittim. I. Karargâh birinci ordu emrine girdi. Akşam gene İzzettin'de.

Gece yarısı avdet, Hayri beraber.

23 Temmuz Pazar

Iyd-i milli merasimi. Akşam Başkumandanın muvasalatı, Sabah 5.30'a kadar mülakat.

[İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 23 Temmuz günü ulusal bayram olarak kutlanmaktadır.]

24 Temmuz Pazartesi

Sabahleyin Kemalettin Bey'le görüştük. Başkumandan'la gelmişti. Avdet etti. Başkumandan saat 1. Sonra Konya'ya gitti. Akşam muvaffakiyetli tenis. İki parti.

25 Temmuz Salı

Sabahleyin ata bindim.
Akşam Fevzi Paşa geldi.

27 Temmuz Perşembe

Başkumandan Konya'dan avdet etti. Townshend ile mülakatını anlattı. Sulh mümkün olmayacakmış.

[İngiltere milletvekili general Townshend, Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında Türklere esir düşmüş, Mondros Mütarekesi'nin yapılmasında aracılık rolü üstlenmişti. Townshend TBMM Hükümeti'yle görüşmeler yapmak üzere 26 Temmuz 1922'de Ankara'ya gelmişti. Townshend'den Türkiye lehine çalışmalar yapması istenmiş, ama bu arada İngiltere hükümeti generalin bu gezisinden haberleri olmadığını açıklamıştı. Townshend'in bu gezisi bir sonuç vermemiş, İngiliz general 30 Temmuz'da Ankara'dan ayrılmıştır.]

28 Temmuz Cuma

Öğleden sonra IV. futbolcuları ile kumandanlık oynadılar hiç gol olmadı. Berabere kaldı.

Gece münakaşat. Şevki Paşa, Nurettin Paşa, Fahrettin Paşa, Kemalettin Bey. Sonra Fevzi Paşa, Mustafa Kemal Paşa ile beraber 2.30'a kadar oturduk.

29 Temmuz Cumartesi

75,700 tartıldım. Öğleden sonra Başkumandan şiddetli hasta.
29/30 köprücü tatbikatı.

30 Temmuz Pazar

Sabahleyin istihkam depo taburunda tatbikat. Tel örgüleri tahrip için bomba endahtı.

Feci kaza. Bir şehit, bir ağır mecruh iki mecruh.

Öğleden sonra hareket projesi, mütalaa ve tesbit. Akşam Başkumandan nez-
dinde müzakere.

[30 Temmuz günü, Alaşehir'de, Başkumandan Mustafa Kemal Paşa, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa ve Batı Cephesi Komutanı İsmet (İnönü) Paşa ile Büyük Taarruz'un biçim ve ayrıntılarını görüşmüş ve bu konuda bir karara varmışlardır.]

31 Temmuz Pazartesi

Tartıldım. 74,480 (ishal neticesi)

1 Ağustos Salı

Müdâfaa-i Milliye Kâzım Paşa, Vali Abdülhalik Bey, Başkumandan, Fevzi Paşa konuştuk.

2 Ağustos Çarşamba

Fevzi Paşa cepheye, Başkumandan, Kâzım Paşa Konya'ya (Hayri de beraber) Akşam Fuat Paşa Akşehir'de.

Gece Fuat Paşa ile, santim değişmemiş. Sayılı güzel şövalye. Filistin muharebatını doya doya anlattı. La ferid, sathı derin teşkilatı fena, kumandanları fena. Bu tarafa haber göndermiş mütareke zamanları gibi olduğunu İsmet ister mi? Acaba ne demek? Fuat Paşa cephede hiçbir şey beğenmiyor.

3 Ağustos Çarşamba

Fuat Paşa Akşehir'de. Öğle yemeğinden sonra yatağıma yattım. Gece uzun uzun anlattık. Hep eskisi gibi diri, ferdiyetçi ve müttehit.

Gece yarısına kadar oturduk.

4 Ağustos Perşembe

Kurban bayramı. Gazi sonra hükümet. Dairede, Fuat Paşa'nın meclis namına tebrikati, sonra müfareket.

Fahrettin Paşa ile mülakat.

Akşam tenis. Tevfik Bey'le beraber.

7 Ağustos Pazartesi

(Depoda) 73,750.

Bugün Nurettin Paşa öğleden sonra geldi. Akşam yemekte beraberiz. Hastayım.

Gece paşa. Ali ihsan Paşa mektup yazmış. Cevap vermiş.

[İsmet Paşa 6 Ağustos günü emrindeki ordulara gizli olarak taarruza hazırlık emrini vermiştir.]

8 Ağustos Salı

Bu sabah Konya'ya gitmek niyetinde idim. Mümkün olmadı. Akşama kadar yattım. Sırt ağrısı çektim.

9 Ağustos Çarşamba

Hafif kalktım.

Gene 73,300 (depoda)

12 Ağustos Cumartesi

Mürettep I. süvari fırkasına gidip teftiş ettim (Aşağı Piribeyli'de).

13 Ağustos Pazar

13/14 Fevzi Paşa geldi.

Halide Hanım, kumandanları birbirine düşürüyormuş.

14 Ağustos Pazartesi

Fevzi Paşa hasta.

Akşam tayyareye. Yeni tayyare geldi.

Gece Fevzi Paşa'da, görüştüm. Yakup Şevki Paşa, Arif Bey işinde onları yalnız bıraktım diye hiddet etmiş.

Atf Bey benim düşmanımış.

15 Ağustos Salı

Atif Bey'in kardeşine bir mektubunu sansür ve istihbarat müdürü getirdi. Başkumandan bir iki güne kadar geleceğim diyor.

16 Ağustos Çarşamba

Yeni topçu taburunda teftiş. Tayyare ile endaht. Tayyare Mektebi'nde mülakat. İki bölük tayyaresi.

19 Ağustos Cumartesi

Bugün Birinci Ordu'da. Nurettin Paşa, İzzettin, Kemalettin beyler.

20 Ağustos Pazar

Bugün Başkumandan Akşehir'de. Mukarrerat. Bu akşam ordu kumandanlarıyla mülakat ve tebligat.

22 Ağustos Salı

Bu gece Kemalettin Bey, Halide Hanım'la Salih Bey hakkında Recep Bey'le Doktor Refik Bey'in anlattıkları. Başkumandan'a aleyhte tertibat aldırın muhaveratı nakletmişler.

24 Ağustos Perşembe

Başkumandanı hep cepheye naklediyoruz. Akşam Şuhut'ta yattık.

[24 Ağustos günü Başkomutanlık ve Batı Cephesi karargâhları Alaşehir'den Şuhut'a nakledilmiştir.]

25 Ağustos Cuma

Akşam Kocatepe soğuğu. Çadırılı ordugâhta yattık. Gece Başkumandan, Fevzi Paşa, ben çadır önünde konuştuk.

26 Ağustos Cumartesi

3:30'dan evvel uyandık. 5, Kocatepe'deyiz. Topçu ateşleri saat yediden evvel IV'te Hakkı Bey yürüyüşü, nokta-i istinâdlar hattının V'te Tınaztepe'nin sükutu.

9'da Belentepe'nin sükutu, 14. Fırkanın çağırılması ve avdeti, Tınaztepe'ye düşmanın mukabil taarruzu. IV'te (1310)'un istirdadı mümkün olmaması. (Akşam vaziyet simsiyah)

61. Fırka kumandanı Kazuçuran'ı almış, vermiş. Harekâta devam emri.

[26 Ağustos'ta Türkiye'nin tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Büyük Taarruz başlatılmıştır.]

27 Ağustos Pazar

Sabah (1310'un zabtı haberi). Akşam Tınaztepe'den hücumlar. Akşam Uçurran tard olunmuş. Her taraftan taarruz ediyoruz. Süvari ile ovaya hakimiz.

Akşama kadar muvaffakiyetli hareket. Afyon'un işgali.

Gece Mürselbaba hattına karşı orduların yayılması emri.

28 Ağustos Pazartesi

Öğleye doğru Afyon'a hareket. Müşkületla yollardan ve düşman siperlerinden geçerek Afyon'a muvasalat. Nurettin Paşa ve Ali Hikmet Bey'e tesadüf.

Düşman Mürselbaba hattında kalacak mı? Akşama doğru düşmanın garbaricatı tahakkuk. Garba doğru takip kararı.

İkinci Ordu'yu bulamıyoruz.

29 Ağustos Salı

Şimalde top sesleri.

Fırka 41'den ne haber. Merak.

Dumlupınar da muharebe.

Şimalde muharebe.

30 Ağustos Salı

Başkumandan Muharebesi.

31 Ağustos Perşembe

Afyon'dan hareket. IV K. Karargâhına sonra muharebe meydanına. Akşam Dumlupınar'a.

1 Eylül Cuma

Dumlupınar.

2 Eylül Cumartesi

Uşak'a muvasalat. Nurettin Paşa ile münakaşa. Terfi-i rütbe.

3 Eylül Pazar

Uşak'ta Nurettin Paşa ile hasbihal, tatmin ve izam.

4 Eylül Pazartesi

Takmak (Eşme) kâmilen yanmış. Çadırdayız.

Nurettin Paşa'nın vaziyeti anlatması.

Düşman Takmak şarkında müdafaaya tevessül etmiş. Mağluben atılmış.

5 Eylül Salı

Takmak'ta.

6 Eylül Çarşamba

Alaşehir'e muvasalat. Kâmilen yanmış. Feci manzaralar. Alaşehir maden suyu banyosu.

Gece uyuyamadım.

7 Eylül Perşembe

Alaşehir'den hareket. Salihli'ye muvasalat. Düşman Sakarya hattında kısa bir mukavemetten sonra atılmış. Nurettin Paşa ile vaziyetin mütalaası. Süvari kolordusunun harekâtı.

Salihli ne güzel yer. Yanmayan birkaç şey kalmış.

Akşama cephe emri. Kemalettin Paşa ve Başkumandan Paşa ile geç vakte kadar oturduk. Kemalettin'in nasihat-amiz sözleri üzerine Paşanın inkisarı.

Fevzi Paşa ile yemek. Turgutlu hattına varmadan çok emin olmayacağım.

8 Eylül Cuma

Salihli'de (okunamadı) Yakup Şevki Paşa ile görüştük.

9 Eylül Cumartesi

Turgutlu yanmış. Nurettin Paşa ile görüştük, Nif. Nif'ten Belkahve'ye gittik. Kadifekale'de Türk Bayrağı. İzmir yolu.

10 Eylül Pazar

Öğleyin hareket. Saat bir buçuk. Sonra da İzmir hükümet konağına. Biraz sonra şehrin kenarına düşman top ateşi. Sıkıntı.

Düşmanın Y 18 piyadesi esir.

11 Eylül Pazartesi

İzmir'de Karşıyaka'da.

12 Eylül Salı

Akşam İngiliz Konsolosunun Başkumandanla mülakatı ve onun tahrik-amiz vaziyeti ile aldığı sert cevaplar.

13 Eylül Çarşamba

Sabahleyin İngiliz Konsolosunun ortalığa verdiği telaş. İngilizler Fransızlar kaçıyorlarmış. İngiltere bize ilân-ı harb etmiş.

Amiralin notası. Hâl-i sulhte miyiz, harpte miyiz? Tahriren cevap veriniz. Cevap: Nurettin Paşa ile mülakatı hikâye ve tesbit. Aramızda münâsebât-i siyâsiye mevcut değildir.

Akşam yangın. Amiral Brock'un gece yarısı isnadadı. Tahkik ve tekzip. (Asker tarafından petrol dökülüyormuş.) Gece dolaştım.

14 Eylül Perşembe

Sabaha kadar yangın. Akşama kadar yangın. Çok merak ettim. Akşama doğru tatmin ve teskin ettiler. Tehlike tahdit olduğunu söylediler.

15 Eylül Cuma

Bornova'dan sonra Falih Bey'le Karşıyaka'ya hareket. Yangın hafif devam ediyor.

Yolda 18-45 yaşında 4 Hıristiyan kaflesi, kısa süren müzakereler.

Hükümet. Yangın, çapul müzakeratı. Kemalettin, Ali Hikmet paşalarla mülakat. Çapul mübalağaları. Fırka 8'den şikâyet.

Akşam Sadık Bey'in köşkünde Paşa ile Amiral De Brock yangına dair ve ahvâl-i siyâsiyeye dair.

Gece çok içtim, bozuldum. Sadık Bey gittikten sonra.

28 Eylül Perşembe

Sabahleyin Franklin'in istikbaline Fevzi Paşa ile güç yetiştik.

Paşa'dan avdet.

Tekrar çağıldılar.

Gece yarısına kadar mütalaa.

29 Eylül Cuma

Zevalde Paşa'da.

Franklin ile müzakere. İstanbul meselesini talik mecburiyeti. Trakya tahliyesi. Tatil-i harekât. İzmir Kongresi.

Mudanya Kongresi kararı. Benim memuriyetim.

Gece veda. Başkumandanın Ankara'ya avdeti kararı.

30 Eylül Cumartesi

Sabaha karşı avdeti.

Sabahleyin Refet Paşa. Latife Hanım.

Hastaneyi ziyaret.

1 Ekim Pazar

Trende sabahleyin Akhisar'da Fahrettin Paşa beraber. Kırkağaç, orada Kemalettin Paşa trenden indi. Soma yemek. Akşam Balıkesir. Merasim. Hep, yalnız benim geldiğimi zannetmişler.

2 Ekim Pazartesi

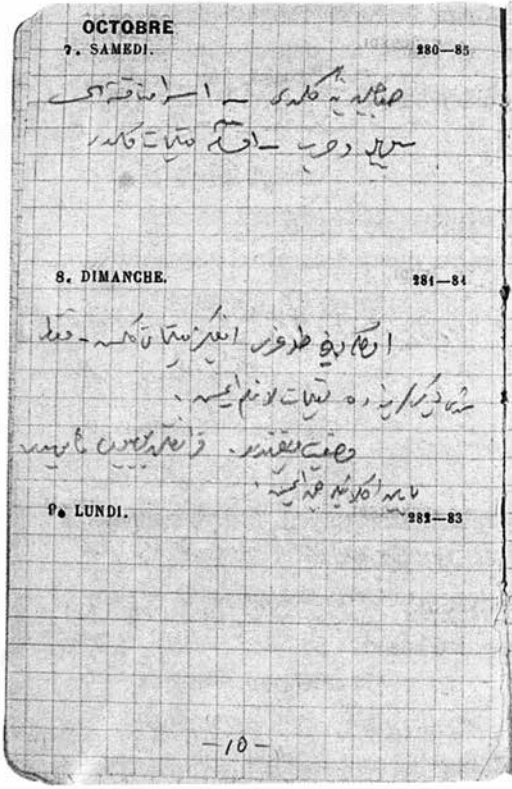
Bugün Susurluk, Kirmastı, Bursa (fevkalade istikbal) Mudanya.

3 Ekim Salı

Mudanya Konferansı.

[Mudanya Konferansı İsmet Paşa'nın başkanlığında 3 Ekim günü öğleden sonra açılmıştır.]

4 Ekim Çarşamba

Konferans işi.

5 Ekim Perşembe

Konferans, Trakya'nın bize teslim olunup olunmayacağına evvel emirde hal olunması meselesi. Fransa talimatı var. Salahiyattar. Diğerleri yok.

6 Ekim Cuma

Sabah konferans olmadı. Akşam saat 8:30'da İtalya'nın talimatı geldi. Muvafık. İngiliz yarın sabah ümit ediyor.

7 Ekim Cumartesi

Sabahleyin yine gelmedi. Üsera münakaşası. Sivil ve harp. Akşama talimat geldi.

8 Ekim Pazar

Öğleye doğru İngiliz talimatı gelmiş. Fakat şimdi diğerlerine de talimat lazım imiş.

Vaziyet yakındır. Franklin Bouillon meyustur. Yarın anlaşılacakmış.

11 Ekim Çarşamba

Mudanya Mukavelesi imzalandı.

Sabah saat 6:00'da.

19 Ekim Perşembe

Refet Paşa'nın bugün harekâtı.

[Trakya'yı teslim almakla görevlendirilen Refet Paşa, 19 Ekim günü İstanbul'a vardı.]

21 Ekim Cumartesi

Sabahleyin Fahri Paşalar ile Kemalettin Paşa'ya ziyaretten avdette Başku-
mandana gittim. Lloyd George'la düşmanı konuştuk.

Onun hal edilmemesi fikri. Fevzi Paşa ile görüştük. Heyet-i murahhasa
benim tayinim fikrinde. İktisadi efkârı, Karabekir'in suikast teşebbüsâtı hakkında
iddiaları.

*[İsmet Paşa, 26 Ekim 1922'de, hastalığı nedeniyle istifa eden Yusuf Kemal
(Tengirşenk) Bey'in yerine, kullanılan 174 oydan 155'ini alarak Hariciye Vekili
seçilmiştir. İnönü ayrıca Lozan'da Türkiye adına barış görüşmelerini sürdürecektir
olan delege heyetinin başkanlığına getirilmiştir.]*

30 Ekim Pazartesi

Sabahleyin Halide Hanım, Adnan Bey'le beraber seyahat meselesi.

Öğleden sonra Meclis'te olacağız. Nota hakkında izahat.

Sonra nota hakkında malumat.

Konferansa İstanbul Hükümeti de davet olunmuş.

Tevfik Paşa'nın telgrafı.

Sefirlerle mülakat.

*[Hariciye Vekili İsmet Paşa, cephedeki görevinin bitmesi üzerine 30 Ekim
günü Ankara'ya gelerek Meclis'e katılmış ve bir konuşma yaparak şunları söy-
lemiştir: "Yunan ordusunun taarruzumuz karşısında mağlubiyeti, Yunanlıların
herhangi bir gafleti, bir tesadüf mahiyetinde değil, araçca, akılca, ferasetce ve
milletin bütün evsaf-ı umumiyesinde üstün olan bir taarruzun hücumlarına
mukavemet gayrıkabil olduğu için, bir tabii olay olarak tahakkuk etti. Yunan
ordusu yerinde o ordu olmayıp da herhangi bir ordu olsaydı, Büyük Millet Mecli-
si orduları, yine aynı neticeyi kesinlikle elde ederlerdi."*

*Tevfik Paşa, 29 Ekim günü TBMM Başkanlığına bir telgraf çekerek,
Lozan'da toplanacak olan barış konferansına Ankara ve İstanbul hükümetleri-
nin birlikte katılmaları önerisinde bulunmuştu. Bu telgraftan sonra olaylar çok
hızlı bir biçimde gelişmiş ve TBMM 1 Kasım'da saltanatı kaldırmıştır. Tevfik
Paşa hükümeti de 4 Kasım'da istifa etmiştir.]*

7 Kasım Salı

İstanbul'a muvasalat.
Şark mahfilinde.
Gece Harington ile mülakat.

[İnönü Lozan'a hareket etmek üzere İstanbul'a gelmiştir.]

8 Kasım Çarşamba

Notaları.
Öğleden sonra komiserlerle mülakat.
İngiliz tehhür ihtimalini mevzuu bahsetti.
İsveç sefiri ile mülakat.

9 Kasım Perşembe

Öğle hareket.

[İsmet Paşa başkanlığındaki delegeler heyeti İstanbul'dan Lozan'a hareket etmiştir.]

10 Kasım Cuma

Öğle vakti Sofya'da dahiliye nazırı ve Sobranyo reisi istikbalimde ve mülakat.

11 Kasım Cumartesi

Trende.

12 Kasım Pazar

Öğleden sonra İstanbuloski'ye îade-i ziyâret. Belgrat'ta iki gazeteciye mülakat.
Gece istasyonda Fransız konsolos. Seyahate devam etsem iyi olacak. Gece not.

13 Kasım Pazartesi

Fransa hükümeti namına De Lacroix izahat veriyor. Tebligat-ı resmiye istedim.
Öğleden evvel gazete muhabirlerine mülakat yaptım. Akşama kadar *Matin* muhabirini, Reuter idare reisini kabul ettim.

Akşam Curzon ve Poincare'den konferansın tehirine dair telgrafname geldi.
Gece Paris mümessili Ferit Bey geldi.

14 Kasım Salı

Ferit Bey'le sabah saat 3'e kadar oturduk. Paris'e gitmeye karar. Madam Gaulis ile mülakat.

Roma'dan Paris'e telefon. Ermeniler suikast için hazırlanmışlar. Öğleden sonra müşavirlerle içtima.

15 Kasım Çarşamba

Paris'e. Poincare ile mülakat.

18 Kasım Cumartesi

Avdet. Celalettin Arif Bey'le mülakat.

Öğleden sonra müşavirlerle içtima.

[Lozan Konferansı 20 Kasım'da açılmıştır.]

4 Aralık Pazartesi

Boğazlar meselesi.

Muhtasar beyanatım. Curzon'un ısrarı.

Tchitcherine.

Stomboliyski

Duca

Sonra benim ile Curzon'un münakaşası.

Mülakat. Nintchiteh, Tchitcherine. Rıza Nur gönderilecek.

5 Aralık Salı

Umumi içtima yok. Mülakat Barrère ile

Rıza Nur. Curzon

[İsmet İnönü'nün 1920, 1921 ve 1922 yıllarına ait defterleri bulunamamıştır.]

1923

[Defterin ilk sayfasındaki not:]

İki genç Türk ve Müslüman kardeşin on beş senelik mahsûl-i mesâisiyle İstanbul'da yegâne Türk kırtasiyeciliği olarak vücuda getirdikleri müessese-i ticariyenin senelik hediyesini zât-ı âli-i kumandan-ı efhamîlerine naçiz bir takdime-i şükrân olmak üzere arz u takdim eyler, kabulüyle

iktisâb-ı şeref-i bî-pâyân eyler.

Necati ve Memduh Biraderler

***

İsmet Paşa'ya

Hûn-ı İsmet neşr iderken seyf-i satvetle çekin

Askerin serdâr-ı âli-şânı sendin çok yaşa

Azm-i kakhârınla hasmın oldu pâmâl-i celâl

Galibiyet bak bugün ardındadır İsmet Paşa

1 Ocak Pazartesi

Ferid'in Kalozirya ile hal ettiğini Bombard kabul etmemiş. Bombard'ı görmek istedim. Dağa çıkmış. Düyûn-ı Umûmiye'nin kapital üzerine taksimi meselesi. Hamit Bey, Avrupa üzerine taksimi anlattı. İngiliz Amele Partisi'nden Mister Pickson geldi. Akşama yine gelecek.

Petrol şirketi meselesini Reşit Saffet Bey de anlattı. İzmir'de tamirat şirketi yapıyorlar? Yapmışlar. İskenderun'da, Musul'da ihtilal çıkmış havadisi var.

Gölde kürek çektik.

Sabri Bey ile hesap yaptık. Kanunuevvel hesabım olarak 7.400 küsur frank param var. Buraya sarf olunmuş. 60.000 frank bankaya verilecek.

Ay nihayetine idare olunacak.

29 Ocak Pazartesi

Muahede projesi verdiler.

31 Ocak Çarşamba

Muahede projesini vermiş göründüler. Uzun uzun beyanat eyledik. Cevabımda bir hafta mühlet istedim. Çekildiler. Curzon, hususi ve yine resmi edalarla kabul ettirmeye çalıştı.

Mümkün olanın yapılacağını, fakat bağlanmak kabil olmadığını ifade ettim.

Akşam Rumbold'dan mektup. Cevabı, onun cevabı. Curzon ile mülakat ihzarı için.

Curzon ile mülakat için Child'in teşebbüsü. Matmazel Sitancef ile hususi.

1 Şubat Perşembe

Boğazlar komisyonu. Mesai. Çiçerin ile münakaşat. Çiçerin'in bize tarizatu.

Öğleden sonra Curzon ile görüştüm. Mesâil-i araziye ve bahriye ile. Hepsinde ısrarlı. Trakya'da tahdîdât-ı askeriye müsait görülmedi.

3 Şubat Cumartesi

Öğleden evvel çağırıp teklifat yaptılar. Şarki Trakya'da tahdidattan vazgeçmişler. Yeni bir adli sistem beyannamesi hazırlamışlar. Sermaye üzerine taksimi kabul etmişler. Mesâil-i sâirenin kabulünde ısrar ediyorlar.

Başmurahtaslar içtimai.

4 Şubat Pazar

Dörtte yattım, dokuzda kalktım. Akşam hazırladığımız beyanatın tercüme ve ihzarı ile dörde kadar çalıştık. Rıza Bey, sabaha kadar çalıştı, Hasan hâlâ çalışıyor.

Harapun geldi, cevap istedi, geliyor dedim. Massigli geldi, mesâil-i iktisâdiyeyi ayırdığımızı istihbar ettiklerini, fikrimizi sual etti. Saat bir ile bir buçuk arasında cevabımızı üç reise gönderdim ve birini Child'e gönderdim.

Akşama doğru içtimaya davet ettiler. Curzon yanında münakaşa. İki defa ayrı salonda müzakere. Musul için teklifler kabul. Yunan taksimatı için şekl-i hal teklifi. Diğer mevât üzerine içtima. Kapitülasyon ve mevadd-ı iktisadiyeyi müzakere, münakaşa. Mücadele, tehdit, mukabele. Ayrıldık. Biraz sonra Bombard, Montagna ve Child ile bütün heyet-i vekile kapitülasyon beyannamesi için çekişi-

yorlar. Curzon, yarım saat teehhür, sonra hareket. Fransızlar kapitülasyonlardan dolayı, inkıtaı ilan.

[Lozan Konferansı iki aydan uzun bir süreden beri devam eden görüşmelerden sonra 4 Şubat günü kesintiye uğramıştır.]

5 Şubat 1923 Pazartesi

Öğleden evvel Bombard yanına geldi. Görüşüm. Her şey kaybolmadı dedi. Adli sistem için beyannameyi kabul ettim, Lahey'in intihabı kaydıyla. Mesâil-i iktisadiyeyi hariçte bırakmayı düşündüğümüzü söyledim. Ankara'ya gitmek ihtiyacını söyledim. Öğleyin hareket ettik.

Child bana bir mektup yazdırmak istedi. Garroni bana gitmemekliğimi, İsviçre'de beklemekliğimi ve beyanname ve mevâdd-ı iktisâdiye hariçte bırakılarak mütebakisinin aynen imza edilmesine muvafakat ettiğimi neşren bir talep yapmaklığımı teklif ediyor ve velvele olmasından korkuyor.

6 Şubat Salı

Child, Garroni hareket ettiler. Teşyi ettim. Hareket etmeyim, iki üç gün bekleyim diye ısrar ediyorlar. Mussolini'den naklen Arlotta bana telgraf getirdi, konferansı talik edilmiş addediyorlarmış.

Diamandi ile görüşüm. Ankara'ya gidersem her şeyin değışeceğinden endişe ve şimdi evveleimde benim imzam ile bir vesika talep ediyorlar.

Akşam Fonjallaz'da davetli idim. Massigli orada bana gelerek hariciyede Bombard'ın tebligatını nakletti. Tarafımdan yapılacak bir talepname gibi bir şey teklif etti.

7 Şubat Çarşamba

Gece yarısı Naum Efendi Paris'ten geldi. Hariciyeden telkinat. Massigli ile görüşüm. Gitmeyim ve muayyen şeyler yazayım diye ısrar ediyor. Emr-i vâki yapmak istiyorlar. Hareket mecburiyetini ifade ettim. Gazetecilere bizzat beyanatta bulundum. Umumi endişe: Ankara'ya gidersem her şeyi değıştireceğiz.

Saat altı buçuk. Hareket. Fonjallaz ve oğlu teşyi etti.

[İsmet Paşa 7 Şubat günü Türkiye'ye dönmek üzere Lozan'dan ayrılmıştır.]

8 Şubat Perşembe

Curzon, sulh-ı münferid teklifatımızı kabul etmediğini söylemiş. Gazetecilere beyanatı böyle değil. Parlamentoda beyanatını göreceğim.

Saat bir buçuk. Sonra Amiral Bristol ile uzun uzun görüştüm. Aramızda sulh arzusu varsa yaparız dedim. Memnun oldu. Konferansın münkatı addedilmesinden memnun. Sulh-ı münferide imkân görüyor. Sanki kendileri sulh yapacaklar. Türklerle İngilizlerin vuruşabileceğini zannetmiyor.

Romanya'dan geçiyoruz. Adakale-Tuna boyu.

Romanya heyetinden kâtip Constantinesco bize refakat ediyor. Romen gazetelerinde harp havadisleri. İzmir limanında gemi meselesi.

Gece yarısı Bükreş'e muvasalat. Hariciyede bir başkâtip istikbal. Birleşmimize hizmet. Atene Palası. Bali isminde vaktiyle Avusturya-Macar ordusunda bir zabıt Anadolu'ya gelmek istiyor. Mümkün değil dedim.

10 Şubat Cumartesi

Paris'ten Ferit Bey'den telgraf. (Okunamadı), Fransızlar harp edemeyecekmiş, onlara yüz vermediğimizi söylemiş.

Ankara'dan telgraf. Hükümetin ve Meclis'in nikat-ı nazarında hiçbir tebeddül olmadığını söylüyor. Gazete havadisleri İzmir limanı meselesiyle dolu.

Macar sefiri Baron Rosido ile mülakat. İngilizler Harrington'la İngiliz sefiri Türklerle vuruşacağız demiş.

Öğleden sonra saat beşte Hariciye nazırı Duca'yı ziyaret ettim. Sulh niçin olmadığından şikâyet ve harp istediğimiz havadisinden bahsetti...

11 Şubat Pazar

Saat on, Bratianu, beraberinde Duca. Duca'ya yaptığım beyanat üzerine müttefiklere keyfiyeti bildirmeye mezuniyet istedi. Bu meseleyi hükümetle temas olmadan... dedim.

Akşam Duca'nın ziyafeti. Musahabat.

12 Şubat Pazartesi

Öğle yemeği Bratianu'da.

Muahedeyi Münir Bey'le çalıştım. Yollar açılmadı.

13 Şubat Salı

Dört tabaka aldım, yattım. (600 liraya yakın)

Akşam hareket varken tekrar kaldık. Gece balo.

Nicolos Diano, premier secret. Bu daima bana gazeteleri tercüme etti. Hariciyede fehmi olan çok iyi bir zat. Colnstarida, Lozan'da tefrik edilen kâtip.

Bu akşam gitmediğime çok sıkıldım.

14 Şubat Çarşamba

Bugün şimendifer müdir-i umûmisine gittim. Giurgiu üzerinden Tuna yolu aradım. Akşam behemehal hareket edeceğimi temin etti.

Akşam altıya doğru hareket.

Gece sabaha kadar yolda kaldık.

15 Şubat Perşembe

Öğleden sonraya kadar istasyonlarda kaldık. Bükreş'ten mütemadiyen makineler geliyor.

16 Şubat Cuma

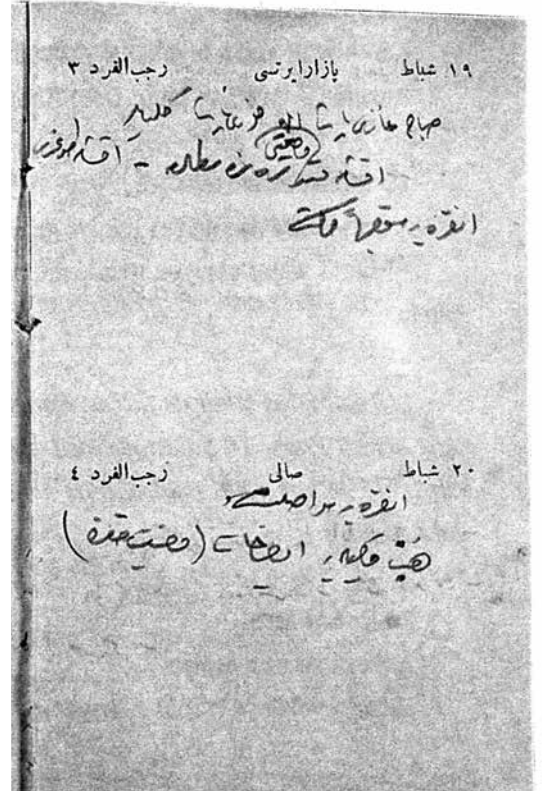
Sabaha doğru Köstence'ye muvasalat. Gazeteciler. İstanbul'a hareket.

Gece İstanbul'a muvasalat.

17 Şubat Cumartesi

Vapurda kalmadım. Gündüz mümessiller ile Harrington ile mülakat. Öğle ve akşam yemekleri Adnan'da. Akşam Refet Paşa'da.

Hareket.

18 Şubat Pazar

Karaköy'de uzun tevakkuf. Yaya aktarma.
Akşama doğru Eskişehir. Gece Abdullah'ta müsaferet.

19 Şubat Pazartesi

Sabah Gazi Paşa ile Fevzi Paşa geldiler.
Akşama kadar vaziyeti trende mütalaa. Akşama doğru Ankara'ya müecciren hareket.

[17 Şubat'ta İzmir'de İktisat Kongresi'nin açılış toplantısına katılan Mustafa Kemal Paşa, 18 Şubat gecesi Latife Hanım'la birlikte Ankara'ya hareket etmiş, 19 Şubat günü Eskişehir'de Lozan'dan dönen İsmet Paşa ile buluşarak görüşmüştür.]

20 Şubat Salı

Ankara'ya muvasalat.
Heyet-i vekileye izahat (vaziyet hakkında)

21 Şubat Çarşamba

Hariciye encümenine ve Meclis'e izahat.

[İsmet Paşa TBMM'nin gizli oturumunda Lozan barış görüşmeleri hakkında geniş izahat vermiştir.]

22 Şubat Perşembe

Muahede projesini Gazi Paşa ile heyet-i vekile ile mütalaa.
Arazi meselesinin harbe sebep olacak mahiyette olmadığı mütalaaında beyanlar.

23 Şubat Cuma

Gündüz hariciyede mukabil proje ihzarı
Akşam Rauf Bey'de yemek.

24 Şubat Cumartesi

Heyet-i vekile ile muahedenin mütalaasına devam.

26 Şubat Pazartesi

Heyet-i vekilede devam. Proje meselesi. Aralof ile mülakat.

5 Mart Pazartesi

Öğleden evvel Aralof ile mülakat. Yalnız ben şikâyet ettim. Sakin idi.

[Tarih yok]

11/12 hareket

12 Sabah Köstence

13 İstanbul

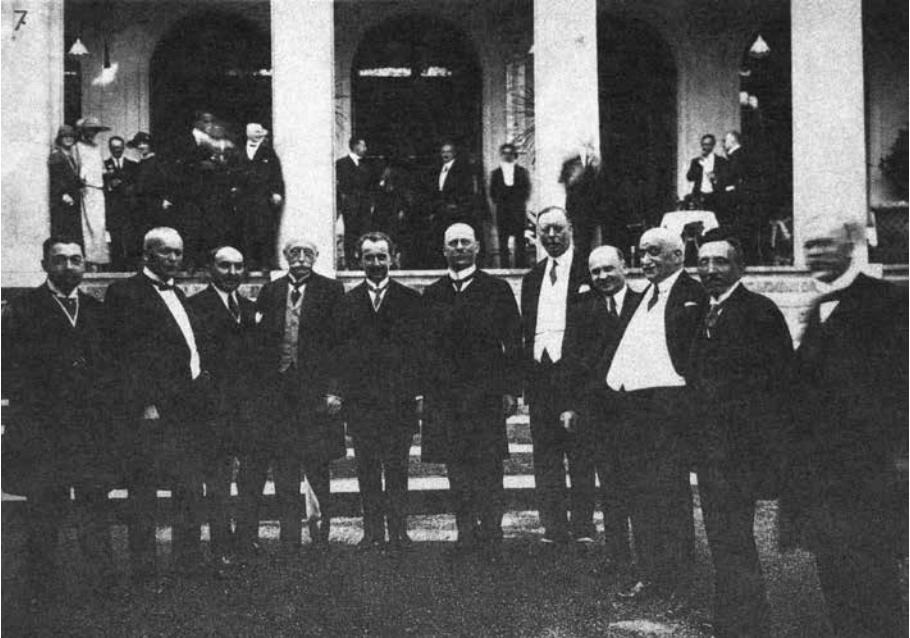
13 Akşam Bandırma

14 Sabah, öğle İzmir

Heyet-i vekileyi haberdar etmek lazımdır.

Sizi odada yalnız bekledim, göremedim.

Şimdi başkumandanla gönderelim.

Lozan Antlaşması sonrası. (İnönü Vakfı Arşivi)

[1923 yılına ait notlar burada kesilmektedir. Notların yeniden başladığı 1924 Temmuzunda Lozan Antlaşması imzalanmış durumdadır. İsmet Paşa da 29 Ekim 1923'te ilan edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı olarak görev başındadır.]

1924

11 Temmuz Cuma

Eskişehir. Belediye (Jandarma kumandanı Turgut ve galiba Çerkes) Vali iyi Belediye azası maliyenin verdiği paranın ilk taksitini bu sene almaması teklifinde musırdırlar.

Demiryolu boyunda gördüğüm boş yerler meradır diyorlar. Asıl münbit araziye tarlalar hattın uzaktır. Valiye dedim ki Dobruca muhacirleri Romanya'da kalan hemşehrilerini görmek istiyorlar mı? Müspet cevap veriyor.

Sabuncu Pınar

Alayunt

Kütahya valisi ahalisi. Alayunt'ta mektep yapacaklar, davet ettiler. İyi.

Afyon

Münakaşa – Çift hayvanı – Romaya tohumları şişmemiş. Harb-i umûmîden evvelkinden yüzde yetmiş mahsul rakamı üzerinde münakaşa. Çift hayvanı için otuz bin lira para verilmeli.

Uşak

Mahsul harb-i umûmîden evvelkinden yüzde yetmiş beş? Muhtâc-ı tahkîk.

Halicılık iyi – mahsul iyi.

Şeker şirketi. Yüz dört bin lira toplamış. Para ikraz eyliyor. İtibar-ı milli bankasından şube istiyorlar.

Halı ipinin men-i ihrâcını istiyorlar. (Şark Halı Şirketi Yunanistan'a sevk ediyor imiş)

Gelecek sene mahsulu (okunamadı) yapmak için ne yapmalı?

12 Temmuz Cumartesi

Alaşehir

Bağlara bakmak için para (şimdiye kadar verilen on bin liradan başka)

(Yüz bin lira karz külliyetli para) Emvâl-i metrûke bağlarının bedel-i icârlarının affı veya iki sene tecili.

400 hayvan tedariki için paranın Ankara'dan tayini ve irsali (Ziraat Vekâletinden).

(Banka şimdiye kadar mevcut usule göre verebileceğinin azamisini vermiştir, diğer muavenet için usulü değiştirmeli)

Gelecek sene için malzeme-i inşâiyeyi gümrük resminden istisna (mümkün olmadığını ve faydası olmadığını izah ettim. Maahaza gümrük resmine kadar ucuzluk için tedbir bulmalı.)

Belediyeye muavenet (20 bin lira kadar). Su imtiyazını belediyeye vermeli

Gelecek sene mahsulü za'f yapmak için tedbir. Alât-ı zirâiye

(Muhacirler için yapılan evlere 10.000 lira kadar para)

Emvalimizdeki bağlar yüksek fiyatla icar edilmiş.

(Vilayet Ziraat müdürü)

– Cevdet Bey

Köy kanunu tatbik edilecek mi? Şimdiden tatbik edilmiyor.

Vali ile: köy kanunu

Mezarlıklar hakkında (okunamadı) müracaatı.

Emin Paşa'ya Yunan emvalinin fûruhtuna müsaade ediyorlar mı, telgraf ile soralım.

Kâzım Karabekir Paşa'ya kerestenin gümrükten muafiyeti.

13 Temmuz Pazar

Halk fırkası (478 kişi)

Sadrettin Bey

Teşkilata serian

Eylül onda kongre olacak.

Halk Fırkası – geçen fırkalar

Tan gazetesini imtihana arz.

Muarızlar:

Tahrif

Disiplin

Mugalata

Maarif: Tedrîsât-ı ibtidâiyeden müştekiyiz. Meslek mekteplerinin gittikçe daha amelî olmalarına ehemmiyet vereceğiz. Vilayetlerden mektep binalarını isteriz. Muallim heyetlerinin süratle inkişaf ve resanet peyda ettiklerini görüyoruz.

Adliye: (Mevkufflar adedi) İlk semerat iyidir.

İktisat:

Ziraat ve sanayi-i ziraiyemiz.

Ziraat

Hayvan

Bankalar

Ziraat Bankası

İtibâr-ı Millî Bankası

İş Bankası

Ticaret ve Sanayi Bankası

Emlak Bankası

Tahalük

Teşvik

Mesele-i Hâriciye:

Musul

Düyûn-ı umûmiye

Son muahedenin mevki-i meriyete vazı

15 Temmuz Salı

Manisa.

Selahaddin Bey.

Gediz Nehri'nin yatağında ocak için teşebbüs.

Bağcılar Bankası.

Müsaade ettim.

Yunanistan ziraat kongresi olmuş (bir ay zarfında). Mukarreratı ne oldu?

Şehbenderlerimizin raporları. Ticaret hukuku.

Yüzde 23

% 5 gayr-ı sâfiye

Darü's-sinaaların ve vapurun adem-i iadesi.

Bazı iskelelere uğramaktan sarf-ı nazar. Vapurların süratı.

Muhteva heyet.

Teftiş.

Vapurlarda kontrol.

Ayrılan kişilere sühulet

Temdîd-i müddet

Yeni vapur inşası 6 sene müsaade
Şimdilik kâfidir.

25 Temmuz Cuma

Ali Bey'le mülakat
Çeşme ılıcası
Yozgat kaymakam-ı sabıkı Lütfi Bey.
Bir seneden beri mazul.
Elinde istida, encümenin kâğıtları

26 Temmuz Cumartesi

Vali Paşa hazretleri nezdinde
% 20'nin % 60'a tezyidi.
İskan muamelatına ileri gelenlerin mütalaları alınmış (Vali Paşa hazretleri
münasip gördüler)
Evler 12.000 takriben 1.000 kadarı meskûn
Vali Paşa meşgul olacak.
Misafirhanelerde ve dostlarının evindeki muhacirlerin bir an evvel yerleşti-
rilmesi.
Tevdi.

27 Temmuz Pazar

Denizli

Umûr-ı zirâiye
İmalathaneye yardım (20 lira kadar)
Sıtma (tedbir)
Yarım Büyük Mektep binası (maarif vekili yardım edecek)
Banka yok (itibar-ı milli)
Ziraat Bankası buraya az yardım etmiş.
Denizli horozu, numune çiftlik yok.
Çil Ali çetesinin takibi. Vali Kemal Bey deruhte etmiş.

***

Aydın.
Şimendifer.
İnciri kurtarmak.

Menderes.
Belediyeye muavenet.
Demirhan'a.

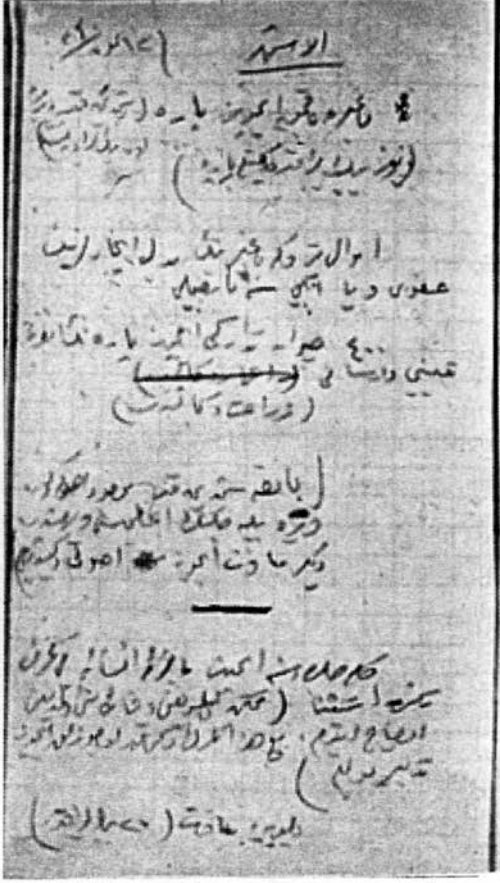
28 Temmuz Pazartesi

Afyonkarahisar
Salim tohum
Çift hayvanı 250.000 liralık
Alât-ı zirâiye
Tohumluk

İfadelerini: Bu sene harb-i umumiden evvelki mahsule nisbetle % 50 kabul olunabilir. Bittabi halk borçlu ve çok ihtiyaçlıdır. Yüzde on, on beş ödenmiş. Muhtaç bir halde kalacaklar. Traktör ziraatı faaliyetle ve hevesle ilerlemektedir. Çift hayvanı ihtiyacı ziyadedir. Başlıca sızlanma Ziraat Bankası'nın verdiği ilk taksiti almamasıdır. Nadas vardır ve bu sene yapılabilir.

29 Temmuz Salı

Yeni mahsul için
Vagon kafi ve emin olmalı ve İstanbul'a sevki çok tehhür etmemeli.
Mümkün olduğu kadar kredi gelecek mahsul için.
Ziraat Bankası'nın ilk taksiti alınmasın.
Yıkanmış tohum yüzde 10 derecesindedir, yalnız ziraat memuru göz taşının terkinde şüphe ediyor. Mahsulünde bakmak (çünkü tahriratı fenniyece halk)
Kolordunun verdiği tohumun kısm-ı küllisi çıkmaz, bu borç aranmasın. Nasıl.
Çifteler icare-i zemin veriyor. Şikayet etti.
Demirhan (Ziraat Bankası)
(En iyi ziraat memuru – Eskişehir)
Çiftçi bankası. İtibar-ı Milli'den otuz bin lira istiyor.
Maliye'den tahkik olunacak. Aşarı verilmeden gitmiş birkaç rençber.
Dostumzade Hacı İsmail Efendi.
Sıçanlı Akviran (yandı)
Müştehi muavenetler birkaç kişinin elinde. Kendisine bir şey verilmedi.
Öküz, tohum para.
Niçin vermediler? İltimaslı yere verdiler.

Tarih yok

Bugün yapılacak işler.

Hilafet [üstü çizili]

Şimendiferle nakliyat: Aydın-Es-kişehir

Yulaf işi

Musul işi

Adnan Bey ne cevap verdi?

Şark Halı Şirketi'nin sigorta

Bulgar meselesi

Terâküm-i evrâk ve istidalar

Hâkimiyet'e beyanat. Gazeteciler-den bahis.

Evkaf binaları

Yunan işleri

Reji-fesh

Bank Ottoman için tebliğ yapıldı.

Asayiş

Mahsul

Muhacirin

Tüccar

Zürra

Fırka

Gelecek mahsul

Rus-Bulgar Meselesi (Trakya)

Resâi Bey Maliyeye söyleyecek

Mösyö Östenc'e bir kadife kumaş için tavsiye

R. C.

Emile Zola'nın *Verité*'si tercüme ettirilerek okutulacak. [üstü çizili]

3 Ağustos Pazar

Ford Şirketi on beş Türk talebesi istiyor imiş. Aslı var mı? Aslı var ise Y. 126 ve Kaymakam İsmail Hakkı Bey'in oğlu Osman unutulmayacak.

13 Ağustos Çarşamba

Kemalettin Nâmi Paşa hariciye ile işini hazırlamış (Tahsisat talimat)

Rapor

Maliye Vekili ile mülakat.

Erkân-ı harbiye reisi ile mülakat. Teklife işar

Yunus Nadi Bey ile mülakat. Ona bin lira yardım.

Kâzım Paşa'ya söyleyecek. Mebus olmak. Hayrettin Paşa kumandanlarına İstiklal Madalyası temin edilecek.

Fuat Raif Bey'in mektupları. Resai'nin mektubu.

Vatan Gazetesi'nde Amerikalıların beyanatına mukabil beyanat lazım.

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye'nin teklifâtı.

Bin lirayı almış idik, beş yüz lira üstünü aldın mı. 1500 lira alacaksın 1000 lirayı hariciyeye iade

İran Meselesi.

Yunan itilafnamesi *[üstü çizili.]*

Amerika mandası *[üstü çizili.]*

Yulaf için şehremaneti ile *[üstü çizili.]*

Hamdullah Subhi'nin işi *[üstü çizili.]*

Darü'l-eytâm müdür-i sabıka İsmail Hakkı Bey.

Müderris Cemil Beyefendi ile mülakat.

26 Ağustos Salı

Ligue des Droits de l'Homme Le paix par le droit

Hususi beynelmilel hürriyetler

Bunlara girdi

Avrupa, Lozan muahedelerini mûcib-i hicâb bir vesîka-i esâret addediyor.

İkinci propaganda: Türkler iyi askerdir, fakat sanayi ve iktisat vadisinde beceriksizdirler; memleketlerini imar edememişlerdir.

Üçüncü propaganda: Ermeni meselesi. Bilmeli ki bu mesele her yerde işleniyor. Ben lihacet İsviçre'ye k. "Ermeni meselesi açık bir meseledir."

Dördüncü mesele: Cemiyet-i Akvam

Beşinci mesele. Teşrinievvelde Londra'da konferans.

30 Ağustos Cumartesi

Konya'da (oturak), hovarda meselesi

7 Eylül Pazar

Hariciyede tehhür var mı?

Mahremiyet ne hâldedir?

Miralay Hayrettin Bey'in tekaüdü meselesi

Bu takriri hükümet kabul ederler. Azm etmiş ki telakki ile buna göre reyinizi istimal edersiniz. Vaziyeti bu tarzda görenler ise başına koysunlar. Reisi cumhura söz söylenmeyecektir. Bu takririn ehemmiyeti vesilesiyle reddi fakat şimdi hükümete ibralarında.

Fuad Bey. Ziraat vekiline söylenecek. *[üstü çizili]*

Resâi Bey. Maliye vekiline sorulacak.

Ottomana söylemiş mi söylememiş mi *[üstü çizili]*

Silifke valisi sabıkı Kemal Bey hariciyede memurdur

İhtilaf vardır. Teşkilât-ı esâsiye kanununa göre vaziyet sarihtir.

Bira fabrikası için Höken'e ne söylenecek. Raif, Mehmed Fuad Bey'in evinde.

[İsmet Paşa'nın 1924'e ait notları burada kesilmektedir. Yılın son günlerinde önemli gelişmeler olmuştur: 17 Kasım'da Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulmuş, 21 Kasım'da İsmet Paşa başkanlığındaki hükümet istifa etmiş, yeni kabineyi, bir gün sonra, Ali Fethi (Okyar) Bey kurmuştur. Notların yeniden tutulmaya başlandığı 19 Şubat 1925 öncesindeki önemli gelişmelerden biri de, 13 Şubat 1925'te, Doğuda Genç'e bağlı Piran'da Şeyh Sait isyanının patlak vermesidir.]

1925

19 Şubat Çarşamba

Yalnız olarak, bir, iki gün için Ankara'ya gitmek münasip olacak diye, Paşa'dan bir telgraf. Cevap: Yarın hareket ediyorum.

– Vali ile mülakat (motor ile deniz üstünde aktarma)

Patrik işinde aldığı emirden bahisle mütalaa sordu.

– Halk Fırkası'nı ziyaret.

İntihabat

Muhالیf Fırka sarfiyatı, propagandası

Refik Halit'in neşriyatı

– Şehremine veda

– Matbuat Cemiyeti'ne kart

Necati Bey sabah bizde idi. Yemekten sonra da Tokatlıyan'da alış veriş.

Sabahleyin Tahsin Bey. Kâtibzade geldiler.

[İstanbul'da bulunan Cumhuriyet Halk Fırkası Başkanvekili İsmet Paşa, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından Ankara'ya çağırılmıştır.]

20 Şubat Perşembe

Hayri, sabahleyin Süleymaniye'ye eve gidip geldi, masaları getirdi. Motor işlemedi, geç kaldık. Ama geldik. Salon ile seyahat.

Emin Âli, Nevzat, Sait beyle biraderler Pendik'e geldiler. Nâzif yolda Abdullah Bey'le. Miralay Cemal Bey, şehit Nazım'ın kardeşi Recai Bey.

Abdullah Bey'e her ihtimale karşı Salon'un fiyatını sordum. Bilmiyor, azami iki yüz lira olacak dedi ve Salon'un masrafi idareye ait olduğunu ilave ve tahmin etti.

21 Şubat Cuma

Trende. Gece sağ yanım ağrıdı.

Öğleden sonra 1.30 Ankara. İstasyon'da Reisicumhur ve Meclis Reisi ve arkadaşlar. Rus sefiri.

Reisicumhur ile beraber. Onun ısrarıyla sağında bulunacak doğru Çankaya'ya.

Şeyh Sait, umumi din propagandası. Vaziyetin ciddiyet ve ehemmiyeti o derecededir ki Reisicumhur bizzat kendisinin kabine teşkil etmesi. Fevzi Paşa'nın, reisicumhur benim ordu başına suretiyle tedbir almak. Bu fikri Fevzi Paşa'ya gidip teklif ettim.

Vaziyetin ciddiyetini mücadele lüzumunu. Fakat Reisicumhurun gitmesinin erken olduğunu serd etti.

Akşam Fethi Bey'le Reisicumhurla ben, üçümüz. Fethi Bey, heyet-i vekile müzakeratını anlattı. Demokrasi esasatına mugayir bir tedbiri tasvip etmediklerini söyledi. Bunun üzerine münakaşa açıldı. Reisicumhur malum tedbiri Fethi Bey'e açtı. Benim vaziyetim mevzu-ı bahis olmadığını anlayınca ferahladı ve taraftar oldu. Tekrar görüşmek üzere ayrıldık.

[Mustafa Kemal Paşa, Çankaya'da, İsmet Paşa ve Fethi Bey'le Şeyh Sait isyanı karşısında alınacak tedbirleri görüşmüştür.]

23 Şubat Pazar

Bugün Reisicumhur, Ali Bey ve diğer arkadaşlarla görüştü. Tertibi mümkün-i intibâk bulmamışlar. Hükümetin mücadelesini muvafık görenler. Reisicumhur, Fevzi Paşa ile görüştü. Aynı şeyleri söyledi. Akşam avdetinde Fethi Beyle ikisini sofrada buldum.

Bugün ve gece karnım ağrıyor. Bu halde Şarktan telgraflar geldi. Bizim süvari kıtası bozulmuş. Toplar ve makinalı tüfekleri bırakmışlar. Yalnız karargâh kurtulmuş.

Vaziyet-i umûmiye bu durumda. Fevkalade bir vahamet aldı. Gece çok müte-essir idik.

24 Şubat Pazartesi

Karnım ağrıyor. Tayyare Cemiyeti içtimainda bulundum. Sabahleyin Malatya mebusları geldiler. Görüştük. İhsan Bey ziyaret etti. Heyet-i Vekile içtimai oldu. (Paşa'nın iştiraki ile geç vakte kadar). Fevzi Paşa'nın iştiraki ile. Akşam hikâye.

12 vilayette idâre-i örfiye ilan olunmuş. Dini vâsita-i siyâset ittihaz edenler aleyhine kanun hazırlanmış. Fethi Bey, Terakkiperver Fırka teşkilatını lağvetme-

lerini (Cafer Tayyar, Karabekir, Rauf, Adnan Beylerden mürekkep) davet ettiği ve gelen rüesaya teklif etmiş. Paşa ile teminat vermişler. Fakat teklifi reddetmişler.

25 Şubat Salı

Fırkada müzakerat:

Söz aldım. İrticaa karşı müttehiden mücadele kararını vermeyi teklif ettim. Hükümeti teyit ve getireceği tedbirleri tasvibe amade olduğumuzu bildirdim.

Meclis'te öğleden sonra hükümet vaziyeti. Tayinde izahat verdi. Kısmi idâre-i örfiyeyi tebliğ kanunu teklif etti.

Karabekir Paşa, fırkası namına müzaheret ve fedakârlığı ifade etti. Söz almadım. Kimse ile görüşmedim. Tayyare Cemiyeti'nde beyanname mütalaası.

26 Şubat Çarşamba

Dün gece saat üçe kadar oturduk. Paşa, Mahmut Esat Bey, ben, Saim Bey. Çıkan kanun üzerinde mütalaalar. Mahmut Esat Bey ile Fethi Bey arasında bugün hadise olmuş. Mahmut Esat Bey istifa etmiş. Kabul olunmamış, Paşa'nın müdahalesi ile. Ben de bugünlerde herhangi bir ferî hadiseye bile mani olmak lazım geldiğini söyledim.

Mahmut Esat Bey, benim önümde mütalaalarını söylemekten çekinmiyor. Taktikte hatalarım varmış. Tafsilat vermedi, fakat arkadaşları tutmak hususunda gösterdiğim sebatı katî inat diye ifade etmek istiyor.

Paşa ile bir otomobil gezintisi yaptıktan sonra saat üçte yattık. Paşa'yı endişeli görüyorum. Hakkı var.

Sabah Elaziz alınmış. Meclis'te bütün şark mebuslarını endişeden fevkalade tedabirde bir nikbinlik içindeyiz. Bütün muhit öyle.

İstanbul için takarrür eden idâre-i örfiyeden sarf-ı nazar ediyor. Fethi Bey yapamayacağını söylemiş. Ben tebeddül-i hükümeti ve katiyen aleyhinde bulundu.

Gece heyet-i vekile Gazi'nin iştirakiyle. Geç vakte kadar heyet-i vekile tedabirin adem-i tatbikine karar vermiş.

Varîdat

1000 Tevfik Bey'in mektuba göre Gazi'den havale. 19 Şubat 1341

Varîdat

Tevfik

[25 Şubat'ta "Dinin politikaya alet edilemeyeceği ve bu suçun da vatana ihanet sayılacağına dair Hıyânet-i Vatanîye Kanunu'na madde eklenmesi hakkında kanun TBMM'de kabul edilmiştir.]

2 Mart Pazar

Fırkada Fethi Bey hükümetinin siyâset-i dâhiliyesi. Vaziyet münferittir, umumi değildir. Hayır vaziyet umumidir. Alınan tedabir gayr-ı kâfidir münakaşası.

Fevzi Paşa, Meclis Reisi Kâzım Paşa, ben umumi tedabir taraftarı idik. Gazi Paşa geride söz söyledi. Umumi tedabiri şiddetle müdafaa etti. Tayîn-i esâmîde Fethi Bey ekalliyette kaldı.

90 : 60 rey

[Şeyh Sait isyanı karşısında alınması gereken önlemler konusunda Cumhurbaşkanı ile görüş ayrılığına düşen Fethi Bey 2 Mart günü Başbakanlıktan istifa etmiştir.]

3 Mart Pazartesi

Meclis Reisi Kâzım Paşa'nın odasında yeni hükümet azası ile ve ilk teklif olacak tedabiri müzakere. Mutabakat.

[Başbakanlığa atanan İsmet Paşa, yeni kabinesini kurmuştur. İsmet Paşa, başbakanlık görevini, bu tarihten 25 Ekim 1937'ye kadar aralıksız sürdürecektir.]

4 Mart Salı

Fırkada hükümet teşekkülü müzakeresi. Bir kanun, istiklal mahkemeleri kurmak.

Öğleden sonra saat beşte Meclis.

Program. Fuat Paşa'nın adem-i itimâd ifadesi. Cevabım. Karabekir Paşa, Rauf Bey'le kanun müzakeresinde mücadelesi.

Neticede kanun ve hepsi kabul.

[4 Mart günü iki önemli kanun çıkmıştır. Birincisi hükümete önemli yetkiler veren Takrir-i Sükûn Kanunudur. Aynı gün kabul edilen bir başka kanun-

la, biri isyan bölgesinde, diğeri Ankara'da olmak üzere iki İstiklal Mahkemesi kurulmuştur.]

5 Mart Çarşamba

Tevfik Rüştü Bey'le hariciyeye, oradan başvekaletle Fevzi Paşa'ya.

Akşama heyet-i vekile. Gece yarısına kadar. Geldim. Fethi Bey, Kemalettin Paşa ile ikiye kadar kaldık.

6 Mart Perşembe

Öğleden sonra Fethi Bey'e gittim. Fethi Bey Paris'e istical ediyor.

Âli Bey, Celal Bey, Doktor Tevfik Bey, Kılıç Ali Bey ile İstiklal Mahkemeleri azalarını tesbit.

Eve mektup yazdım.

Akşam erken yattık. Fakat uzun müddet uyuyamadım.

[Fethi Bey 11 Mart'ta Paris Büyükelçiliğine atanacaktır. İstiklal Mahkemelerinin üyeleri bir gün sonra TBMM'de seçilmiştir. Ankara İstiklal Mahkemesi'nin başkanlığına Ali (Çetinkaya) Bey, Şark İstiklal Mahkemesinin başına Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey getirilmiştir. Ancak 10 Mart'ta Hacim Muhittin Bey istifa edecek, yerine 17 Mart'ta Mazhar Müfit (Kansu) Bey seçilecektir.]

8 Mart Cumartesi

7/8 Diyarbakır muharebesi. Tard.

Tel kesildi. Sabaha kadar bekleyiş.

Heyet-i vekile. Gazeteler.

[İsyancılar 7/8 Mart gecesi Diyarbakır'a hücum etmiş, Mürsel Paşa komutasındaki ordu birlikleri asileri Diyarbakır önünden tamamen uzaklaştırmıştır.]

9 Mart Pazar

Öğleden sonra saat dörtte eski Azerbaycan sefarethanesi ki şimdi kendi hanesidir, oraya gideceğim. Bir davet mevzu-ı bahis etti.

Rus sefiri. Vaziyet bahriye. İtalya.

Cephane satmak için emir almış.

Davet için tertip.

On gün içinde bir daha mülakat.

11 Mart Salı

Heyet-i vekile.

Gece Paşa'da. Fethi Bey, Şükrü Kaya Bey.

12 Mart Çarşamba

Abdullah'ı bugün İstanbul'a gönderdim.

Sabahleyin Montanya? Öğleden sonra Çorum mebusu İsmail Kemal Bey. Kâzım Paşa'ya koridorda İskilip civarındaki kürtler Hükümete teyîd-i sadâkat ve taife-i ekrad ile her nevi hürriyet-i siyâsiye ile adem-i itimâd hakkında mazbata vermişler.

Saffet Bey'le mutemetleri görüştüm.

Mazhar Müfit Bey'i Reis (Şarka) kararlaştırdık. Necati Bey vaziyetini müta-laa ettik. Kâzım Paşa'nın vaziyeti ile şimdilik (okunamadı) kararlaştırdık.

Ali ve Kılıç beyler ile yemeğe gittim.

Yunan maslahatgüzarı.

Gazi Paşa daireye geldi, ziyaret etti. Beraber Erkân-ı Harbiye'ye gittik.

Heyet-i Vekile.

Akşam geldim. Sinemaya gitmişler. Yemek yedim. On birde yattım.

23 Mart Pazar

Akşam, Paşa'da ziyafet. Kâzım Paşa, Fethi Bey, Franklin Buyyon.

24 Mart Pazartesi

Bugün Paşa'da Franklin Buyyon ile görüştük.

26 Mart Çarşamba

Franklin Buyyon ile dairede. Hariciye Vekili beraber. Mülakat. Teklifi yaptım.

Hudut itilafı teklif etti. Umumi ve asgari teminat veren bir umumi itilafatla beraber yapamam dedim. Cemiyet-i akvama girmekle aynı zamanda yapacağımız teklif ettim. Cemiyet-i akvam meclisinde daimi mevki.

Şarkın en büyük Müslüman devleti.

Biz dini bir esas iddia edemeyiz, siz iddia edebilirsiniz dedim, muvafakat etti.

Bir ay müddet zarfında cevap verecek.

Fethi Bey'e veda ve macera-yı hikâye.

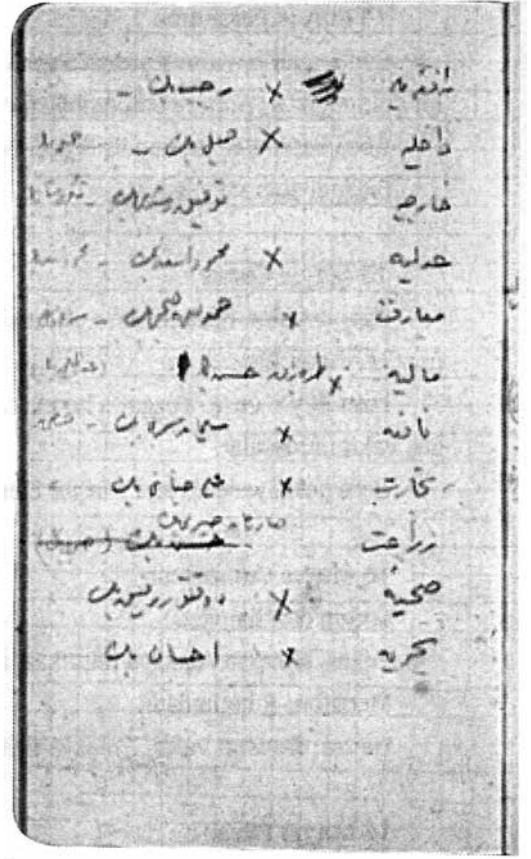
Akşam Paşa'da Fethi Bey ve ailesi yemekte.

Bugün İş Bankası vasıtasıyla refikaya bin lira havale verdim.

27 Mart Perşembe

Sabahleyin Fethi Bey'i teşyi. Akşama doğru hariciye ve ticaret vekilleri geldiler. Gece kaldı, oyun oynandı.

[Paris Büyükelçiliğine atanan Fethi Bey, Ankara'dan hareket etmiştir.]

6 Nisan Pazar

6 Nisan saat dörtte

5 Nisan saat dörtte köpekler kavga ederken Paşa'yı elinden ısırıldı.

7 Nisan Pazartesi

Meclis'te izahat.

[Başbakan İsmet Paşa TBMM'de isyan ve alınan önlemler hakkında bilgi vermiştir.]

17 Nisan Perşembe

Yahşihan'a hareket. Resm-i küşâd.

[Ankara-Yahşihan demiryolu hattı işletmeye açılmıştır.]

14 Mayıs Perşembe

Şimendifer boyuna seyahat. Sabah sekizde hareket. Yahşihan'dan sonra dolu. Çok yağmur. Çamurda otomobillerle fevkalade müşkilat.

Gece Yerköy'de mühendis Cemal Bey'in evinde.

Şiddetli dolu ve yağmur.

13 Mayıs Cuma

Öğleye yakın Karanlıkdere'ye hareket. Büyük tüneli teftiş. Öğle yemeği mühendis Ahmet Bey.

İzzet Bey'e veda. Yozgat'a hareket. Biraz tevakkuftan sonra hareket. Akşam geç vakit muvasalat.

Gece belediyede ziyafet. Haşim Efendi'nin nutkuna cevap.

16 Mayıs Cumartesi

Çorum'dan hareket.

Yollar, bilhassa Amasya mıntıkası fena.

Merzifon. (okunamadı)

Havza. Samsun valisi. Amasya valisi.

17 Mayıs Pazar

Samsun'a hareket. Karadağı gördükten sonra.

18 Mayıs Pazartesi

Samsun.

19 Mayıs Salı

Samsun'dan hareket.

Yolu teftiş ederek atlı ve yaya. Gece dokuzda Havza'ya muvasalat. Şiddetli yağmur.

20 Mayıs Çarşamba.

Hareket. Çorum. Gece hareket. Alaca.

[Tarihsiz notlar:]

Meclis'in açılması. Reis Paşa'ya tekrar yazılacak. Yeni vekiller: yazacağım. Reis Paşa'ya yazılacak. Fethi Bey için Meclis'ten müsaade ve beynelmilel parlamentolar için para.

Heyet-i murahhasalar için tahsisat.

***

Danimarka
Felemenk
Çekoslavakya
İspanya

***

Yurdçu Mukadder Yahya öldü mü?
Mesele anlaşılabilir mi?
Ehemmiyeti tebarüz etti mi?
Trabzon'da Yeni Yol
(Türk Yurdu) (4000 lira)
Ziya Gökalp
Ziya Nusret
Malatya Maarif Müdürü
Fikri İdare Heyeti
Hamdullah Subhi Bey
Hacı Bedir Ağa: Aşiret reisi
Karakeçili Abdülkadir
Hattın öte tarafında affı için Hacı Bedir Ağa'nın telgrafını bekliyor.
Recep Bey'le görüştüm
Abdurrahim Bey

***

Avrupa fahişesi aldatamaz gayrı bizi
Bilmiyorlar mı ki taklib-i hayat eyledi Türk
Konferansı belsoğuğu oldu frengî tarih
Mantığın gözü ile Kurzon'u mat eyledi Türk (1923)
Katl etti, yaktı yıktı ahaliyi her yeri

Vâcib bu türlü düşmeni elhak kısâs Türk
Deryaya döktün işte o Yunan-ı leîmi
Tarih-i tâmdır bu gazanın “Halâs-ı Türk”

***

Cemiyeti umumiye-i belediye
Vilayet Meclis-i umumî
Darülfünun heyet-i müderrisi
Talebe Cemiyeti adına Fen-Edebiyat Fakültesi
Hukuk Fakültesi
Mekâtib-i Âliye Talebe Birliği. Aza yazdılar.
Eczacı mektebinin Balo teklifi
Türk-Ermeni Teali Cemiyeti
İhtiyat Zabıtları Cemiyeti
Kadın Birliği Cemiyeti. Aza yazdılar

***

Ahmet İhsan
Mecmua sahiplerine
Milli Mecmua

***

Tıp Fakültesinin nakline aleyhtar
Aleyhtar: Bahri İsmet, Kerim Sebâti, Esat Paşa, Celal İsmail Paşa, Muallim
Behçet Paşa, Muallim Hasan Reşat, Saim, Bahri Kamil, Osman Şerafeddin, Doktor
Burhan, (Efrençiyeye) Hulusi Behçet, Mürevviçler, Neşet Ömer, Akil Muhtar, Ziya
Nuri Paşa, Hüsrev Kamil, Asaf Derviş Paşa

***

Koca Mustafa Paşa'da Canbaziye mahallesinde Abdullah Dede sokağında 14
numaralı hanede İsmail Hakkı Bey
(T.Y.H.K. planı İsmail Hakkı)
(İkinci İnönü)
Büyük Millet Meclisi Reisine telgraf çekilmeyecek.

***

Recep Bey'e yazılacak
Eyüp Sabri Bey'in vapur hakkında imar vekâleti nezdindeki teşebbüsünü
teshil

***

Hasan Paşa
İstanbul 1515 (Yazıhane)
İstanbul 1668 (hane)

***

İzmir valisinin Tire'de Nakşi propagandası hakkında.
Soma'dan haber.
İstanbul'da hamallar ile Şeyh Ali Rıza'nın (Said'in oğlunun hazırlığı) ön
hazırlıkları.

***

Ali Ruhi ile Mülazım Nizamettin'in münasebeti
Trabzon'da seferberlik idaresine adem-i icâbet propagandası. Herkesin sefer-
berlikten kaçması.
Seferberlik esbâb-ı tehhüri.

***

Burdur valisi Faik Bey, İsmail ve Şevket beylerin akrabası. Baki Bey'in eniş-
tesi geldi.
(Terakkiperverlere hemen yeni iş)
(Burdur suları için on bin lira kadar muavenet) Nafia vekiline söylenecek.

***

Vaziyet-i Askeriye
Diyarbakır Muharebesi esnasında hazırlık.
Muhabereden sonra hazırlık
Nasıl hazırlanmış
Muhtelif mahallerde propaganda için İstanbul'da hazırlık
Seferberlik.

***

Burada nefer Sabri var. Babasının adresini alıp bana gönderebilir misin. İstanbul'da evkafta bir iş bulacağız. *[üstü çizili]*

***

Bitlis ile Muş arası münkatı

Malazgirt - Bulanık

Silvan ve Beşiri illerinde

Şeyh Eyüp vaziyeti şüpheli

Pötürge'de bir şey yok

Dersim, intizar vaziyetinde

İzmir ve Eskişehir

Van'a top iştial ettik. Eşkiyaya cibalde taarruz. Hınıs'a teveccüh ettiler. Burada vaziyet şüpheli. Diyarbakır'da harekât 27'de başladı.

Malatya'ya kıtaat geldi. İleri yürüyüşler.

Vaziyet vasi ve derin işlenmiş ve işlenmektedir. Bütün rüesa ayaktadır.

Müsademe vaziyeti mukavemet etmiyorlar, fakat dağılmıyorlar. Diyarbakır'da üç bin kişi... müsademenin neticesi vaziyeti gösterecek

Divân-ı harbe idam selahiyeti

(Şimendiferde) Tebit selahiyeti. Ailelerin tebidi. Çalışılacak.

Ümraniye'de idâre-i örfiye

Haydar Bey. Erkân'ı harbiyeye söyleyecek

İlyas Sami Bey haber verecek.

Propaganda

Muhalefetin erkânı azası ve rükünleri muhalefetin bu faaliyet ve hasiyeti siyasi hatt-ı hareketimizin vuzuhuna ve sıhhatine delalet eder. Siyasetimiz için araz-ı sâlime müşahede etmekteyiz.

Teşkilât-ı esâsiye

Takyit

İstiklal mahkemesine (Karabekir Paşa) istinadatı

İslahat yapacağız?

Rauf Bey'in "Cumhuriyet tehlikede değildir" sözüne cevap (Şeref kelimesi açık kaldı)

Sana İzzettin Paşa ile Fahri Paşa gücenmişler.

Şimdi içerde İsmet Paşa bizi bu taaccüple bu büyük şereften ayırmasa dediler.

***

Tayyareci merhum Fazıl Bey'in eniştesi Kâzım Dani Bey (İşkodra'ya)
Eytam maaşı hakkında malumat verecek
(Mezuniyet suretile ilmuhaber)

***

Fırka reis-i umumi vekili ile baş vekilin maaşların arasındaki farkı bilemeyeceğiz?

Mülkiye reis-i umûmî vekili iken daha muntazaman devam edecek. Bugün bana tekrar etti.

***

İsmail Safa Bey'in evinde.
İhtiyat zabitleri.
Yalnız sekiz sınıf alınsın, halbuki hepsi alınmış.
Muayyen şeraitten zürran tecili
Adana'da bankalar muameleyi kesmişler.
İtibar-ı Milli bile kesmiş.
Ziraat Bankası bir şey yapamaz mı?

***

Diyarbakır'a taarruz oldu.
Vaziyeti nerede aldık.
Diyarbakır surları önünde
Silvan, Beşiri Behramki?
Siverek, Pötürge
Bulanık, Malazgird
Çemişgezek, Eğin
Ergani, Palu, Genç
Genç üzerine yürüyüş
Asilerle hayli müsademeler oldu.
Dağlara çekildiler, takip ediyoruz.
Şiddetli
Dağlarda son mukavemetlerini kıracağız.

Tedabir-i ıslahiye takip edeceğiz.

Hakikaten umumî bir vaziyet karşısında bulunuluyor.

Propaganda

Tedabirimizin kuvveti zan ve vehme müstenit olmamıştır, aksi iddiada bulunanların (okunamadı) sabittir.

Seferberlik iyi oldu.

Tedabiri muvafık görüyorum, fakat bugünkü şey tabii halde zuhurunda fırkamızın da kabahati vardır diyor.

Mesela bazı mıntikalarda medreseler kapatıldı, hafızlar men edildi. Şimdi bazı kimseler çıkar, “din elden gidiyor” derse elbette ihtilal olmaz mı. Fakat ben medreseler açılıns demiyorum, fakat mektep açalım. Bunların yerine mekâtip yapamadık. Tedabirde müttefikim. Yalnız bu noktaları da düşünelim. Medrese açalım demiyorum, fakat mektep açalım.

Müdâfaa-ı memleket için berrî bahrî ve havaî kuvvetlerin kemiyet ve keyfiyetlerinin muhâfaza-i kuvveti hedefimizdir.

Siyâset-i dâhiliyede her şeyden evvel hâdisât-ı ahîrenin sürat ve şiddetle itfası ve memleketin maddeten ve manen ifsattan vikayesi umumi huzur ve sükunun muhafazası ve nüfûz-ı devletin teyit ve tarsini için tedâbir-i seriye ve müessire ittihazını iltizam ediyoruz.

Hükümet mesaisinde sebab-i muvaffakiyet olacak maddi ve manevi kuvveti Büyük Meclis'in itimat ve müzaheretinde bulur.

Program.

Riyaset-i cumhurun teşrinievvel nutkunda ifade ve ondan sonraki hükümetler zamanında fırkaca tasvip ve tesbit olunan siyâset-i umûmiye takip olunacaktır. Bu siyâset-i umûmiyenin 341 senesine ait tatbikat ameliyesi elyevm mevki-i müzakerede bulunan bütçe ile yakın olmuştur. Hükümet sûret-i umûmîde bütçeyi muhafaza ve intacını rica eder.

Hükümetin siyâset-i umûmiyesi malumdur. Ecnebi devletlerle hüsn-ü münasebetin muhafazası ve ahden muallak bulunan mesailin menâfi-i milliye dahilinde hüsn-i intâcı, nafia, ziraat ve sıhhat-i memleketin ehemmiyet-i mahsusuyla inkişaf ve ıslahı ve cumhuriyetin feyyaz ve ıslahkar mesaisinin maliyede, ticarette, maarifte ve adliyede devamıdır.

***

Vesaik.

Dahiliye vekiline: A. N. İmzalı istihbarat raporu

Silah kaçakçılığı

Dörtyol'da yapılan propaganda

Üçüncü ordu müfettişinin raporu

Elbistan'da vaziyet

İstanbul valisinin yeni takriri

İskenderun'da içtimaat

Ergani'nin iskânı. Palu, Elaziz, Osmaniye'nin.

***

Hazır: Selahiyet kanunu

İki istiklal mahkemesi

Para

(Siyasi fırkaların mücadeleden tatil etme kararı)

***

Beyanname. Millete, orduya (ayrı ayrı iki adet)

Selahiyet kanunu

Tedabir a) Siyâset-i dâhiliye münakaşası memnu

a) Matbuatla, fırka-yi siyâsiye ile

b) Her iki fırka iki sene müddetle tatil-i faaliyette

c) Üç İstiklal Mahkemesi. Ankara'da harekât mıntıkasında (idam selahiyeti)

İrticaa ve isyana karşı reiscumhura selahiyet. Şarkta büyük vilayetler ihdası.

***

Müdâfaa-i Milliye: Recep Bey - Fethi Bey

Dahiliye: Cemil Bey - Cemil Bey

Hariciye: Tevfik Rüştü Bey - Şükrü Kaya Bey

Adliye: Mahmut Esat Bey - Mahmut Esat Bey

Maarif: Hamdullah Suphi Bey - Saraçoğlu

Maliye: Trabzon Hasan Bey - Abdülhalik Bey

Nafia: Süleyman Sırrı Bey - Hakkı Bey

Ticaret: Ali Cenani Bey

Ziraat: Saruhan Sabri Bey (Hasan Bey Sabri Bey) *[üstü çizili]*

Sihhiye: Doktor Refik Bey

Bahriye: İhsan Bey

[Her bakanlığın karşısında ilk yazılı olan isim İsmet Paşa'nın 3 Mart 1925'te kurduğu kabinede görev alan kişilerin isimleridir. Bazı bakanlıkların karşısında yazan ikinci isimler ise bir önceki Fethi Bey kabinesinde söz konusu bakanlık görevini yürüten kişinin ismidir.

İsmet İnönü'nün 1926 yılına ait defteri bulunamamıştır.]

1927

30 Haziran Perşembe

Gazi'nin İstanbul'a hareketi

3 Temmuz Pazar

Gazi'ye benim ve heyet-i vekile namına telgraf çekile (Cevap vermedi!)

7 Temmuz Perşembe

Akşam. Hareket

8 Temmuz Cuma

Sabah Karaköy, Vali Beyler (Bursa-Bilecik)

Ali Hikmet Paşa

Bursa'ya 12'de muvasalat

9 Temmuz Cumartesi

Sabah. İlk banyo

15 Temmuz Cuma

Gazi Paşa'nın ansızın Bursa'ya muvasalatı.

17 Temmuz Pazar

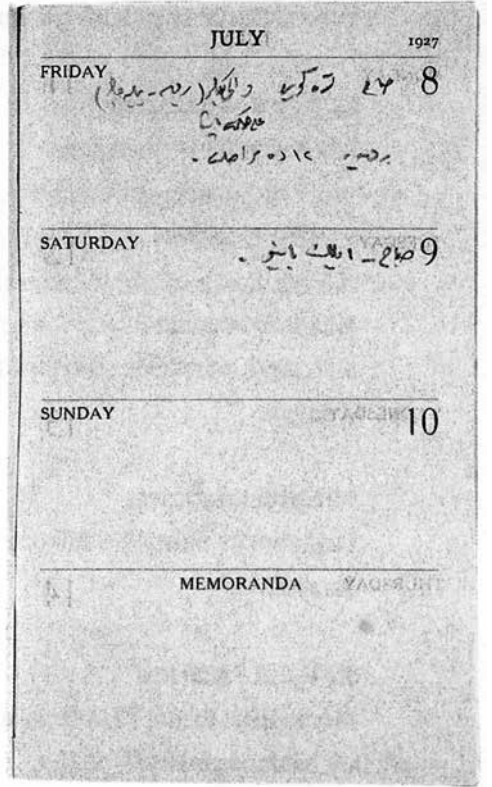
F. 6. Naci Paşa - Hırsızlık

Zaruret. Bir prensibin faidesi

İsraf. Kadınların israfı her şeyde var

Himâye-i etfâle yardım. Yurt açılması.

Orduda efradın pek sık tebeddülü.

26 Temmuz Salı

İpek fabrikaları
Hakkı Vehbi Bey
Yusuf Ağa

Koza'ya ihracat resmi konup işçiliği dahiliyeye bırakmak teklifinde. Mesâi-
kanûn 8 saat azdır.

Yunanistan ve İtaya koza çıkarmıyorlarmış. İtalya koza memlekete ithal...

22 Ağustos Pazartesi

Atf Bey'in Paris'e hareketi.

5 Eylül Pazartesi

Heybeli
Milli Reis Mahmut Bey

Müfettişlik aşiretlerde silah toplamak istiyormuş. Hudutta ve hücum maruz-
lar. Korkuyor.

10 Eylül Cumartesi

Gazi Paşa ile müstakbel hükümet hakkında müdavele-i efkar.
Sarayda.

12 Eylül Pazartesi

Meclis Reisi Kâzım Paşa ile müstakbel hükümet hakkında müdavele-i efkar.
Ali Bey hakkında endişeli

Gece hareket oldu.

Ömer'e [*Ömer İnönü*] sabah difteri serumu. Burunda emraz.

Heybeliye. Bu gece saraya.

13 Eylül Salı

Bu gece yine hareket oldu. Bu gece yıldız kayması yaşanmış.

26 Eylül Pazartesi

Ekspres tahkik olunacak.

15 Ekim Cumartesi

Büyük kongre günü
Encümenler bütçesi
Nizamname tadili
Layiha
Nizamname tadili
Umumi heyet-i idare intihabı
Küşat nutku. Rapor nutku
Ruzname nutku

[Sivas Kongresi'ni birinci kongresi olarak kabul eden Cumhuriyet Halk Fırkası, ikinci kongresini 15-23 Ekim tarihleri arasında Ankara'da toplamıştır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa kongrenin ilk altı gününde, 15-20 Ekim tarihleri arasında Büyük Nutuk'u okumuştur.]

1928

2 Eylül Pazar

Dil Encümeni'nde

1. Bir ayda lügat tamam olabilecek
2. Küçük kıraat iki günde hazır.
3. Büyük kıraat bir ayda. Bunlar İstanbul'da
4. Kontrol encümeni.
5. Yetişen hocaların imtihanı.
6. Asıl alfabe (matbaada)
7. Ana lügat (bir ay sonra)
8. Devlet matbaası müstacelen (50.000)

1928 T. sani

1929 T. sani - 1930 Haziran

Khazım Paşa

[Arap harfleri yerine Latin harflerini benimseyen Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun TBMM'de 1 Kasım 1928'de kabul edilmiştir. İnönü, daha kanunun kabul edilmemiş olduğu bir tarihte, bu nottan başlayarak günlüklerini yeni Türkçe harflerle tutmuştur.]

3 Eylül Pazartesi

Vergi takdirinde takdir ve örfi, bittabi haksız muameleler var mı?

Küçük memurların para mukabilinde iş gördükleri havadisi çoktur.

[Tarih yok]

200 elbise

170 oto

50 Abdur.

250 Fikret'e verildi

150 biletler
 350 Hayri'nin mek. 3 Eylül Hüseyin Bey'e
65 Yeni sayyat
 1235
 150 Fikret'e
 20 Komiser'e
130
 1.535

[Tarih yok]

5 Hizmetli
 5 İrfan'a
 10 Hüsameddin'e
 15 Hatçe'ye
25 Seniha'ya
 60

60
 20 Hayri'ye
 50 Anneme

15
 15
35
 65
 20

250 Fik.
 150 Fik.
 350 Mektep H.
 150 biletler
150
 1.050
 65 yeni sayyat

150

1.265

[Bunlar, İnönü ailesine ait günlük masraflar olmalıdır.]

[Tarih yok]

İdrakh edermisin

mi-sin

Yanlışın çokdur

t

(rtçşshkf) t

çoğu azı sonra şimdi ne var-sa onun-la iktifa edelim.

ediniz.

k: a o u ı kh

g: e ö ü i gh

ke que

ghâh g ge qui

[İnönü 1928 yılına ait günlüğünde, zaman zaman, burada olduğu gibi yeni harflerle yazı denemeleri yapmıştır.]

[Tarih yok]

Göstermez mi-siniz?

î

û u sabit

memnunum.

Mêmed sabit

p ç t s ş h k f

etti

etti *[bu kelime eski harflerle yazılmıştır.]*

kalp

khelp

ç h f k r s ş t

ç h f k r s ş t

[Tarih yok]

Cem'i

Cami

ayırıyor-sunuz

ayırıyorsunuz

göstermezmişiniz

göstermez misiniz

[Tarih yok]

Tek heceli ve yabancı kelimelerde müstesnalar vardır.

İsimler, sıfatlar, muzaflar mücerred ve muhtelif hallerinde söylendikleri gibi beraber yazılırlar.

Kâide

Süreksiz harfler

SertYumuşak

p b

t d

ç c

k ğ

Kelimelerin nihayetine gelen süreksiz harfler sert olur. Bu harfler harekelen-
dikleri zaman bâzen kendi cinsinden yumuşak harflere tebeddül eder.

[Tarih yok]

5. (ce, çe) bir edat zarf edatı olursa (-) ile ayrılır.

6. ki, rabıt edatı olursa müstakilen ayrı yazılır. Zarf mekhan edatı olur-sa (-)
ile ayrılır. Başka mes'ele.

7. k, g. kalın sadalılarla kalın, ince sadalılarla ince okunur; bu kaidenin hila-
fında, yani kalın sadalılarla ince ve ince sadalılarla kalın okumak zarureti halinde
bunlara h ilave olunur.

8. k. Tasriflerde harekelendiği zaman yumuşak g'ye tekabül eder.

[Tarih yok]

Türk harfleri-le kolaylıkla okuyup yazmak mümkün olacağı hakikattir.
İzzeddin.

Idraklı
 Kalp Kalp
 Khalp Kalp
 Khelp
 Kelp

[Tarih yok]

72 kilo undan 94-96 kilo ekmek alınıyor.

4 Eylül Salı

Son 1.500'ün teferruatı

350 Hayri'nin mektebi. Hüseyin Bey'e 3 Eylül.
 20 Hayri'ye
 50 Anneme
 250 Fikret'e borç
 150 Fik. biletler
 150 Fik. tekrar
 20 Komiser Atıf Bey'e
 80 Motora
75 Evde
 1.145
200 Elbiseye
 1.345

[Tarih yok]

35 Nafia
 10 Nafia
 6 Sıhhiye
 5 İktisat
25 Maarif
 81

[Tarih yok]

Hüseyin Hüsnü Emin Paşa'nın İzmir müstahkem mevkiine gitmesi. Harbiye müdüriyeti.

Rauf Bey.

Bağören'de altın madeni.

Mukaddin Bey, Beyoğlu fişleri. Müstacel. K. Yakar.

9 Eylül Pazar

Dr. Refik Bey'in evinde

2,5	Müdafaa	90	90
8,5	Maarif	13	30
3,5	Sıhhiye	8,5	12
17,5	Nafia	50	62,5
7,5	İktisat	20	27
13,5	Dahiliye	38	48
18,5	Maliye	59,5	66,5
1,5	Hariciye	5,5	5,5
2,5	Adliye	8,5	8,5
<u>2</u>	Riyasetler	<u>7</u>	<u>7</u>
100,0		300,0	357,0

300 Umumi

60 Hususi

360

[İnönü burada, Dr. Refik Saydam ile birlikte bütçenin vekâletlere göre dağılımı üzerinde çalışmıştır. İstanbul Mebusu Dr. Refik Saydam o tarihte Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimâiye Vekilidir.]

[Tarih yok]

Elaziz Valisi Bey Ef.

[Eylül 1928 tarihi itibarıyla Elazığ Valisi Ali Cemal Bardakçı'dır.]

14 Eylül Cuma

Malatya.

Tohumluk tedariklen pazarlık ile yapmak için Hey. Vek. Kararı. Müsteşara yazacağım.

Nafia'dan Erzincan yolu için gelen tahsisatın parasının valiye gönderilmesi.
Telg. Maliye müsteşarı.
Fabrika için şirket teşebbüsü. Rahmi Bey biliyor.

Malatya yolları
2 silindir, 5 ve 7 tonluk.
Başmühendis, 5 nafia fen memuru.
Tohma üzerinde yeni köprü.
Darende, Kayseri yolu ile alakadar.
Kemaliye-İliç yolunun Erzincan'a temdidini. İliç'ten Giresun'a inmek için
Kuruçay ile Refahiye arası yapılma.

[Tarih yok]

Malatya Şehir Planı.
Malatya etrafındaki surların tanzimi için mühendis.
Harita postası.
Malatya'dan inşaata başlamak imkânı.
İçme suyu (10.000, 40.000 lira).
Sürgü Suyunun Çerkes yazısını iskası.

15 Eylül Cumartesi

Tohum tahsisatının (40.000) 100.000'e iblağı.
Şimendifer işleri Malatya'dan da başlayabilir mi?
Tohumluk aynı mi para ile mi?
Tetkik.
Hükümet binası.

[Tarih yok]

A. N. Paşa - Sivas
Erzurum vilayeti dahilindeki taş kırma makineleri, silindir, kazma, kürek.
Karaköse – Erz. – Erzinc. yolları üzerinde.
Kazma, kürek Müdafaa ambarlarında.
Samsun'da iskele resmi.
Sivas'ta.

Malatya masrafı.

Sivas masrafı.

Sivas valisinin telefon için münakale talebi (10.000 L.).

Jandarma azlığı – Bilhassa Şarkta.

2.000 lira hükümet binasının tamir parası istiyor. Maliye.

[Tarih yok]

Robert Kolej muallimlerinden Şükrü Kurak sahada da tetkikat raporu (Saffet Bey'den alınacak).

14 Ekim Pazar

Fırıncı Fikri Ef.

100 un 133

100 un 135

100 un 140

Bir okka ekmek başına 4 kuruş ister (masraf ve geçim dahil).

Mülahazat

Bu hesaba kamilen sert buğday.

Kendinden %5 çavdar var.

Buranın sert buğdayı çok glutenli. %12-16 gluten.

Fırın çok. Fırın masrafı fazla. Fırın azalsa 4 kuruş fırın masrafı 1,5'a kadar iner.

Bir tek cins un ekmek fiyatında ne fark eder.

[Tarih yok]

Kıyılmış Dersim ve Muş tütünlerinden en iyi cinslerinden numune gönderinler. İbrahim Tali Bey'e yazacağım.

Elaziz'de imalathane yapmak (tetkik)

Elbistan. Ambarda ittisâli yok.

[İbrahim Tali Öngören 1 Ocak 1928'de merkezi Diyarbakır olmak üzere Doğu Anadolu'da kurulan Birinci Genel Müfettişlik Bölgesinde genel müfettiştir. Bölge Diyarbakır, Elazığ, Urfa, Bitlis, Van, Hakkari, Siirt ve Mardin illerini kapsamaktadır. 1927 seçiminde Diyarbakır'dan milletvekili seçilmiş, genel müfettişliğe atanınca milletvekilliğinden istifa etmiştir.]

[Tarih yok]

7.000

2.100

4.900

3.500

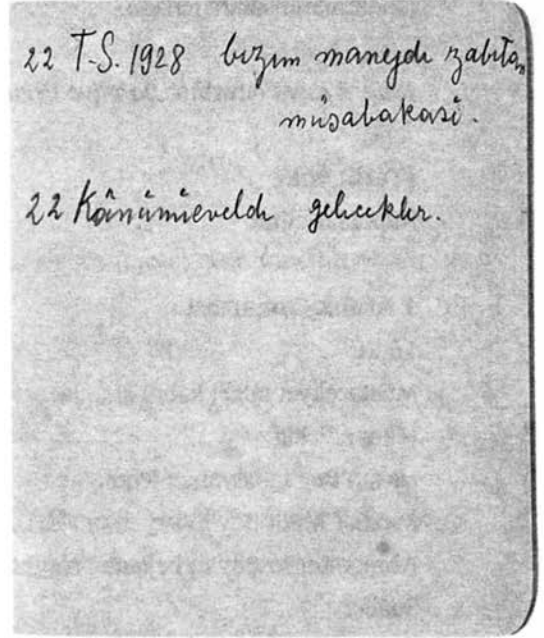
1.400

700

2.100

900

3.000

[Tarih yok]

Asım Paşa Hazretlerinin oğlu
Ferruh B. Osmanlı Bankası'na
memur.

[1923'te bir ara Genelkurmay ikinci başkanlığı yapan Asım Gündüz o tarihte kolordu komutanıdır. 1929'da yeniden Genelkurmay ikinci başkanlığına atanacaktır.]

10 Kasım Cumartesi

Annemin hastalığı

22 Kasım Perşembe

Bizim manejde zabitan müsabakası.

22 Kanunuevvelde gelecekler.

25 Kasım Pazar

Ş. Kaya B'le.

Posta Fahri Bey – Atif B.

İmar istikrazı.

İdare-i umumiye-i vilayat kanunu.

Belediye kanunu.

Şark için ağrar kanunu.

Jandarmanın silahı fenadır.

[Şükrü Kaya o tarihte Dahiliye Vekilidir.]

[Tarih yok]

Kuponlar günü.

1 Aralık Cumartesi

16.20

Müstaceliyet talebi kabul olundu.

Maliye Vekili.

Hasan Bey'in beyanatu lehte.

Mazhar Müfit Bey'in beyanatu aleyhte.

Ahmet Remzi Bey'in beyanatu aleyhte.

Sualler.

Aydın Mazhar Bey aleyhte.

[Maliye Vekili Şükrü Saraçoğlu'dur. Mazhar Müfit Kansu Denizli, Ahmet Remzi Güres Gaziantep, Mazhar Germen Aydın milletvekilidir.]

13 Aralık Perşembe

Franz F. Günther

Nürenberger Strasse 53 Dresden.

[Tarih yok]

Sefirleri kim, niçin ikinci şûraya koyuyor? Eğer böyle tanzim ediliyorsa pek fena.

Bugün gençler birliği menfaatinedir.

[Tarih yok]

Hikmet'ten haber: Kâbil'de müsademe.

[Yusuf Hikmet Bayur, Kâbil Büyükelçisidir.]

[Tarih yok]

Mütehassis = Specialist

Mütehassis = Empfinitif

[Tarih yok]

Dar'üt Karneci müessesesinden:

Bir genç kız ve bir genç erkek Paris'e gidip konferanslarını dinleyecek. Bir buçuk ay müddetle.

Kitaplarını kütüphanemize alıp bir göz verebilir miyiz?

Bir merkez ihdasına müsaade eder miyiz?

Tevfik Rüştü ile ve Maarif ile görüşülecek.

[İzmir milletvekili Teyfik Rüştü Aras Hariciye Vekili'dir. O tarihteki Maarif Vekili İzmir milletvekili Mustafa Necati Uğural'dır.]

[Tarih yok]

Mustafa Fevzi Bey

Orman meselesi. Yarısını kazandık, yarısını kaybettik, sebep.

Tapu müfettişlerinin raporunu Encümen kendiliğinden mazbata yaparak nakz etmiştir. (Arif Bey işi). Osman Bey isminde mudilerden birinin kardeşi gelip yaptırmış. (Haciz meselesi).

[Tarih yok]

Manisa'nın tütünleri.

Şûrâ-yı Devlet.

Heyet-i umumiye baş muavini Murat Fuat Bey azalığa.

Nusret Bey'le konuşacağım.

Şûrâ-yı Devlet

Devlet Şurası

Tebliğat.

Ausciliare.

[Tarih yok]

Besim Atalay – Dil encümeni.

Muammer Reşit Bey. Viyana'da hasta. 500 lira.

İskân bütçesi.

Jandarma – bütçe – kanun.

Planlar.

Ankara borçlarının tasfiyesi.

Ceza kanunu.

Çocuk – Konferans.

[Dilbilimci ve yazar Besim Atalay Aksaray milletvekilidir.]

[Tarih yok]

Banque – Şaban Bey. Milli banka muamelesi görmüyor.

Füzion ihtimali.

Hediye dedikodu.

Anadolu nizamnamesindeki rüçhan kalkacak.

Tarifeye cevap verecek (Celal Bey)

Değer % 50 için şirket teşekkül eder mi?

Bankerlerin mektubuna cevap

Tarih yok

Erdal'ın ağlaması:

I. 12 T.S. *[Teşrinisani = Kasım]*

II. 25 T.S.

III. 7 Kan. Ev. *[Kanunuevvel = Aralık.]*

[Tarih yok]

6 İst.

2 İzmir

2 diğerleri

10

30.000 x 5 = 100 günlük 150.000 lira.

[Tarih yok]

3.550

760

2.790

240

2.550

[Tarih yok]

Kanunun mevzuu üzerinde söyleyeceğim açık ve kısadır.

Büyük Reiscumhurun sözü: Yeni bir nur alemine gireceğimize samimiyetle, vicdani itimat ile inanmış bulunuyoruz.

Teşebbüs: Cehaletten kurtulmak mücadelesi.

Türkün, Türkçemizi yazacak bir alfabe isteriz.

Kolaydır.

Bu kolaylıktan istifade.

Millet mektepleri.

Hususiyet:

Tatbik olunacağına şüphe etmeyerek kanuni müzakere etmek vaziyeti.

[Bu sayfanın tamamının üzerine çarpı işareti konmuştur.]

[Tarih yok]

Dr. Refik Bey'in Mayıs'ta Amerika'ya seyahati (Rokfeller)

[Sihhiye ve Muâvenet-i İctimâiye Vekili Dr. Refik Saydam 3 Mayıs 1929'da Amerika, İngiltere ve Almanya'da incelemeler yapmak üzere yurt dışına hareket etmiş, 19 Temmuz 1929'da İstanbul'a dönmüştür.]

[Tarih yok]

Türk hukukçuları mahfili.

Hukuk mecmuası.

Ş.K.'nın seyahati.

Arnavutluk.

Moskova seyahati.

*[Bu sayfanın tamamının üzerine çarpı işareti konmuştur.
Ş. K. = Dahiliye Vekili Şükrü Kaya.]*

[Tarih yok]

Torbalı kaymakamı hırsız.
Bayezit valisi hırsız.
Defterdar da hırsız.
Mahkeme reisi, askeri erkân, Tali Bey bir fikirde.
Şekâvet var.
Genç müddeiumumisi ile jandarma kumandanı arasındaki hadise.
Bitlis askeri hastanesi pek fena.
Mersin valisi hırsız.
Sadrettin Bey'in işi ne oldu?
Mersin ve Adana'da destanlar.
Kerim Refi.

*[21 Eylül 1927'de Beyazıt Valiliğine atanan Mustafa Süreyya Yurdakul,
16 Kasım 1928'de bu görevden alınıp Burdur'a atanmış, Beyazıt valiliğini 16
Kasım 1928'den itibaren İbrahim Ethem Akıncı üstlenmiştir. 11 Ekim 1927 –
19 Ağustos 1930 tarihleri arasındaki Mersin valisi Ali Rıza Ceylan'dır.]*

1929

4 Şubat Pazartesi

Abdülhalik Bey.

Hudut tedbirleri – Saraçoğlu.

Tayyare şehri (Maliköy, Alper)

Tekâüt kanunu.

Dahiliye memurin kanunu Meclis'te.

Golf arazisinin yerine başka bir arazi tedariki için (tezkere Müdafaa'ya)

Mektepler.

[Çankırı milletvekili Mustafa Abdülhalik Bey (Renda) Müdâfaa-i Milliye Vekili ve Bahriye Vekâleti Vekili'dir.]

23 Şubat Cumartesi

Gündüz, akşama doğru, evinde yatak odasında Gazi ile dahili durumu gözden geçirdik. Aleyhimizde çalışma var; gizli; teşkilat belli değil. Orduyu korumak lazım. Çaresi “Takrir-i Sükûn” kanununu yenilememek. Kendisini, bu kararından, yeni bir mücadeleyi açıkça göze almasından, hararetle tebrik ettim. Şaşkın bir halde memnun.

[Hükümete olağanüstü yetkiler veren Takrir-i Sükûn Kanunu 4 Mart 1925'te kabul edilmiştir. İki yıla sınırlandırılan kanunun süresi 1927'de iki yıl daha uzatılmıştır. 4 Mart 1929'da süresi dolan kanunun uzatılmaması istenmiş ve böylece 4 Mart 1929'da kanun yürürlükten kaldırılmıştır.]

24 Şubat Pazar

Meclis'te. Takrir-i Sükûnu Saraçoğlu'na, Mahmut Esat'a söyledim. M. Esat, Kadriye H. davasının normal, çabuk olarak ne vakit biteceğini araştırarak.

Gece klüpte yemek. Briç.

[İzmir milletvekili Mahmut Esat Bozkurt Adliye Vekili, İzmir milletvekili Şükrü Saraçoğlu Maliye Vekili'dir. Anlaşıldığı kadarıyla İnönü bir gün önce kanunun uzatılması hakkında Cumhurbaşkanı'yla varmış oldukları mutabakatı bu iki bakana aktarmıştır.

Kadriye Hanım Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya suikast girişimi iddiasıyla İzmir'de yargılanmış. 30 Temmuz 1929'da öteki arkadaşlarıyla beraber beraat etmiştir.]

25 Şubat Pazartesi

Dişçilerden bir heyeti kabul ettim. Bir ameli imtihanla çıraklar dış hekimi oluyorlarmış.

[Tarih yok]

a d n a m i
b e m b o l
c r d c e h
k v i r o v
l y n h y k

[Yukarıdaki not İnönü'nün zaman zaman yaptığı dil çalışmalarından biridir.]

[Tarih yok]

İzah.

Millet ekmeksizdir, açtır, çıplaktır.

[Tarih yok]

I. Ş. K. tedavisi *[Şükrü Kaya, Dahiliye Vekili.]*

II. Saraç. seyahati. *[Şükrü Saraçoğlu, Maliye Vekili.]*

III. M. Esat seyahati. *[Mahmut Esat Bozkurt, Adliye Vekili.]*

IV. Benim seyahatim.

V. Torpidolar.

[Tarih yok]

Mart Kadir gecesi.

11 Mart Şeker B.

20 Mayıs Kurban B.

[Tarih yok]

20	Müdafaa	120	60
20	Nafia	120	60
10	İktisat	60	30
10	Maarif	60	30
4	Sıhhiye	24	12
4	Adliye	24	12
2	Hariciye	12	6
2,5	Riyasetler	15	7,5
10	Dahiliye	60	30
7,5	Maliye	45	22,5
<u>10</u>	<u>Borçlar</u>	<u>60</u>	<u>30</u>
100,0		600	300

[Yukarıdaki not İnönü'nün bütçenin vekâletlere göre dağılımına ilişkin tutmuş olduğu nottur.]

Tarih yok

Hükümet yüksek itimadımızdan müftehir ve müteşekkildir. İtimadınız bize yeniden taze, canlı bir kuvvet vermiştir.

İsmet Paşa

İsmet Paşa, hanım.

-

1. Kâzım Pş.

2. Kâzım Pş. H.

3. Şükrü Kaya

4. Şükrü Kaya H.

5. Saraç.

6. Saraç. H.

7. Rahmi B.
8. Kemalettin Sami Pş.
9. Kem. Sami Pş. H.
10. Fethi B.
11. Suat B.
12. Saffet B.
13. Tevfik Rüştü
14. Tevfik Rüştü H.
15. Kemal B.
16. Kemal H.
17. Fikret

[Tarih yok]

Anglo – Arap

İstanbul	4
Edirne	2
Çanak.	4
Tekirdağ	2
Kırklareli	2
Bursa	4
Balıkesir	4
Manisa	4
İzmir	4
Aydın	4
Muğla	4
Denizli	4
Afyon	2
Eskişehir	4
Kütahya	4
Bilecik	2
İzmit	4
Bolu	4
Kastamonu	2
Çankırı	2

Zonguldak	2
Sinop	2
Ankara	4
Konya	4
Kırşehir	4
Yozgat	4
Çorum	4
Samsun	4
Sivas	4
Amasya	4
Tokat	2
Kayseri	4
Niğde	2
Aksaray	4
Isparta	2
Burdur	2
Antalya	2
İçel	2
Mersin	2
Adana	4
Cebelibereket	<u>2</u>
	130

130 adet.

130

75

205

[Yukarıdaki notlar İnönü'nün atlar hakkında tuttuğu notlardır.]

[Tarih yok]

50.000 merinos, 50.000 koşum kısarak.

25.000 Nonyus 60

25.000 Breton 50.

20.000 kısarak.

[Tarih yok]

Tokat'ta Tahir Rüştü.

İnhisar idarelerinden birinde dolgunca maaşlı.

II. Tokat tütün inhisar müdürlüğü.

[Tarih yok]

Primrol

Grambonet

Veyör

Nona

Regret

Vekset

Olgo

Kap

Mistanget

Rejan

Banan

Filosof

Seyit

İnoreset

Andronileus

Frednov

Monzika

Klasikuz

Balandız

Oniks

Timülüs

Kokardo

Ark

20 kısarak, 17 tay +s 23 = 60.

[Atların isimleri.]

[Tarih yok]

Onix

Timülüs

Balandız

Kap

Andronikus

*[Atların isimleri.]***[Tarih yok]**

Yollar kanunu:

İhtilaf yoktur. Fırkaya niçin getirdim. Hakkı Tarık B. neşretmiş.

Tehir.

Vergi zamları

Tasarruf

Küçük memurlar

Zam kafi değil – ilk kademe.

Hülasa el birliğiyle.

Teadül meselesi.

Memurların terfihi – İktisadi meseledir.

Mali kifayet.

*[Hakkı Tarık Us, Giresun milletvekili ve Vakıf gazetesi sahibi ve başyazarı.]***[Tarih yok]**

600

648

700

756

816

881

951

1.127

1.216

1.313

4.392   8.708   = 13.100

[Tarih yok]

Yunan meseleleri, Yugoslavya.
Fransız meselesi.
Bulgar, Macar muahedeleri.
İran, Afgan işleri.
Tahdit-i teslihat.
Ticaret muahedeleri.
Himaye sistemi – Pahalılık

[Tarih yok]

Cumhuriyete kadar bu memleketi idare edenlerin muvakkaten toplanan askerleri sayısız seneler tutmak, muvakkaten konulan kanunları, öz hükümlerini süreklendiren bir tutam gibi kullanmak için daima tekrar ettikleri hilelerin endişesine de tarih karşısında cevap vermiş oluyoruz.

[Bu metin İnönü'nün 4 Mart 1929'da TBMM'de Takrir-i Sükûn Kanunu'nun süresinin uzatılmaması yönünde yapmış olduğu konuşma için yaptığı ön hazırlıktır. İnönü nutkunda bu metnin bir bölümünü söylemiştir. Meclis'te yapmış olduğu konuşmanın bu bölümü şöyledir: "Cumhuriyete kadar bu memleketi idare edenlerin muvakkaten konulan kanunları, kendi hükümlerini süreklendiren bir vasıta gibi kullanmalarından örnek alarak endişe edenlere de, bu kararımızla, tarih karşısında cevap vermiş oluyoruz".]

[Tarih yok]

4 Mart 1929. Takrir-i Sükûn Kanunu için nutuk projesi:

Müddet bitti. Hükümet yenilenmesini istemiyor. Aksine yenilenmemesini istiyor. Bu kararda hükümet, devletin reisi büyük reiscumhurun irşad ve tavsiyesi ile karar vermiştir. Büyük reiscumhurun bu memlekette cumhuriyet vatandaşlığının arızasız, pürüzsüz teessüs etmesi ideali olduğunu çok defa söylemiştik.

Bu fiili hareket o idealin şüphe götürmeyen bir delilidir. Takrir-i Sükûn Kanunu ile geçen devri kısaca hatırlatmak.

Kanun dört sene evvel cumhuriyeti istemeyen avamilin hep birleşerek C. ve Büyük Millet Meclisi'ni ortadan kaldırmak, milli mücadelenin bütün kazançlarını mahvetmek için teşebbüse karşı alınan cumhuriyeti koruma tedbirlerinden biri olarak meydana çıkmıştır.

Hücum nasıl yüz gösterdi?

Hanedanda faaliyet.

Şahsi iftiralar.

Dini isnatlar.

B. Millet Meclisi'nin salahiyetini inkar.

Nihayet dağ başından kopan bir meczup Türk milletinin düşmanı olduğunu, bu vatanda vicdan ve itikadı düzeltmek kendi elinde olduğunu iddia ederek ortaya çıktı.

Cumhuriyetin polisi ve zabıtası mütemadi tesvilat ile mefluç.

Hükümeti ele geçirmek için bu Meclis'te ekseriyet kazanmak lazım değil, bu Meclis dışından tazyik ile düşürmek yolu takip edildi.

Büyük Meclis bu umumi istilaya karşı memleketi müdafaa vazifesine başladı.

İlk iki sene – Seferberlik, Mahkemeler, meydana çıkan tertipler, teşekküller, cinayet teşebbüsleri. İkinci devirde Takrir-i Sükûn tatbikatı hemen hiç.

Son dört senenin icraatı:

Halk idaresinin kuvveti. H. İ. anarşi değildir.

Cumhuriyetin millet malı olduğunun anlaşılması.

Adliye.

Dinin dünyadan ve politikadan ayrılması. Bir, iki sözle izah.

Harfler.

Bugün vaziyet:

Yerleşmiş, kuvvetli bir cumhuriyet idaresi. Büyük Millet Meclisi'nin kanunlarda, hükümet teşkil ve murakabesinde otoritesi.

Dahili, harici cumhuriyet düşmanlarının didinmeleri.

Propaganda:

I. Gazi'nin hastalığı.

II. Vergiler – İktisadi çare.

III. İhtilaflar.

IV. Dini propaganda.

V. Orduya tecavüz.

VI. Komünist propagandası.

VII. Eski Kuvâ-yı Milliyecilerin mağduriyeti.

Bu propagandalar esasen dışarıdan beslenir. Dışarıdan idare edilir. Hiçbirinden korkmuyoruz. Bilakis milletin kendi evini idare etmesinden serbest şerait

içinde bulunması, basacağı yeri tayin etmesi için daha iyi münebbih sayıyoruz. Dışarı telkinatına karşı...

Cumhuriyet mahkemelerine güveniyoruz.

İzahat – Ünlemek

Cumhuriyetin müdafaa kuvvetlerinin, yüz senelik çetin felaket tecrübelerinden sonra bünyesinde yerleşen politikadan azade vatan kuvveti.

Büyük Millet Meclisi hükümetinin icra vasıtası olmak mahiyetine güveniyoruz.

Nihayet milletin intihap hakkına güveniyoruz. Samimi veya isabetsiz türlü sebeplerle iktidar mevkiini elde etmek isteyenlere intihabatta milletten rey almak yolunu gösteriyoruz.

İktidar mevkiine çıkmak için Büyük Meclis'in ekseriyetini almaktan başka çare olmadığını bir daha hatırlatmak isterim.

Politika ile uğraşanlara bir noktayı tekrar edeyim. Bu memlekette bu meclisten büyük kuvvet yoktur. Bu meclisin bir kararına karşı durmak isteyen hâkimin her halde kendini âciz bırakan hükmüne mahkum olacaktır. Bu B. Meclis memleketimizi nasıl sayısı bulunmaz harici, dahili bin düşmanın pençesinden zorla kurtardı ise,

Bu Bü. Meclis yüzlerce senelerin ezgilerini ve göreneklerini yenerek cumhuriyeti kurdu ise,

Bu Meclis cumhuriyeti görünür görünmez bin kötü niyete ve kasta karşı müdafaa etti ise,

Büyük Millet Meclisi gelecekte de yine cumhuriyeti, vatani, kanunlarına ve kendi iradesini yine öyle hak ve içeriden veya dışarıdan bir ihtiyaca göre derhal alacağı tedbirlerle yine muhafaza, müdafaa etmeye muvaffak olacaktır.

[Bu metin İnönü'nün 4 Mart 1929'da TBMM'de Takrir-i Sükûn Kanunu'nun süresinin uzatılmaması yönündeki konuşması için yaptığı ön hazırlıktır. İnönü konuşmasında bu metinden yararlanmakla birlikte, bire bir okumamıştır.]

4 Mart Pazartesi

Meclis'te Takrir-i Sükûn'un ilgası nutku. Büyük muvaffakiyet.

[İnönü'nün bu nutkunun tam metni için Bkz. İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları, 1. Cilt, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 1992, s. 298 - 302; TBMM, Başvekil'in talebi doğrultusunda, Tahrir-i Sükûn Kanunu'nun süresini uzatmamış ve kanun yürürlükten kalkmıştır.]

5 Mart Salı

Rıza geldi - Hayri'nin hikâyesi.

[İsmet Paşa'nın kardeşleri: Hasan Rıza Temelli ve Hayri Temelli]

6 Mart Çarşamba

Rıza gitti.

9 Mart Cumartesi

İşlerim:

İş Bankası'nda: Para yatırmak.

Viyana sefiri Hamdi Bey'e tel. [Viyana elçisi Hamdi Arpağ'dır.]

Çocuk haftasına makale.

Heyet-i Vekile.

General Harrington'un mektubuna cevap.

24 Mart Pazar

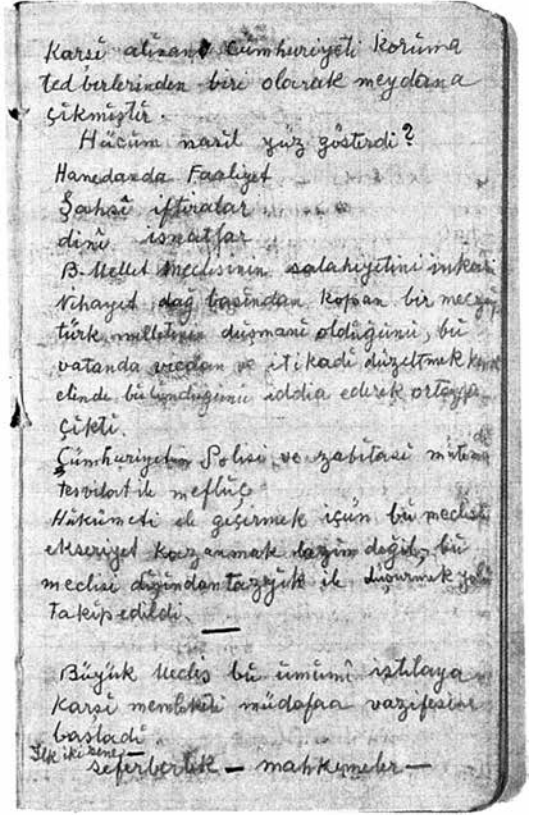
Kemal Beyefendiye 11.147 liralık bir çek (İş Bankası'na 75) verdim.

[Tarih yok]

Çocuk haftasına makale.

Çocuk sevgisi

Sevginin iptidai kısmına dokunmayacağım. Hayvani, fizyolojik kısmı.

Asıl söyleyeceğim medeni kısmı:

Ailede çocuk – Hayatın düğümü.

Ailenin ilgisi – Yüksek hislerin zevki – İnsan ağacının çiçeği, canlı, insana cevap veren, emreden bir çiçek – Hiçbir emir bu kadar itaatle hayata ati fikrini aşıl原因 müessir.

Asıl bu noktadan cemiyetin alakası – vazifesi.

Çocuk Bayramı – Hepimizin en sevimli bayramımız. Bunun şenliği çocukların eğlenmesiyle artar.

Bu hafta çocuklarımızın hoşuna gitmek için çalışalım, özenelim.

[23 Nisan günü 1929 yılında Cumhuriyet tarihinde ilk kez Çocuk Bayramı olarak kutlanmıştır.]

24 Nisan Çarşamba

Fethi B. geldi. *[Paris Büyükelçisi Ali Fethi Okyar.]*

Bağdat hattı.

Konya – Pozantı 281

Yenice – Pozantı 64

Adana – Hudut (M. Ek.) 179

Suriye 167

Çoban B. – Nusaybin 392

1.083

Yenice – Adana 25

1.108

Şubeler Toprak K. – İsk. 58. 48 km bizde.

Bağdat hattının aksiyonları.

Hepsi 30.000 adettir.

3.000 Hükümette (Ziraat Bank.)

3.000 Anadolu'dan devlete geçti.

8.000 küsur Fransızlarda.

15.000 küsur Deutsche B. (Tamirat komisyon)

Bu son kısım için Kanunusani 1930 bidayetine kadar Anadolu şirketinden devren opsiyon aldık.

Obligasyonlardan henüz tediye olunmayan 7.579.000 Turc altınıdır. (1.166 km için).

Kasaba hattı.

Mübayaa halinde Franklar altına nazaran nasıl hesap olunacak? Readaptasyonunda halledelim.

10 Mayıs Cuma

Ticâret-i bahriye komisyonu fena vesikalar veriyormuş.

23 Mayıs Perşembe

Sabahleyin Ali Bey'e bizim hanımla gittim. (Bayramın 4'ü). Benim resmimi odadan kaldırmış.

Gazi çağırıldı. Dünkü mükâlemeden sonra Fransız sefiri, Fethi Bey'i bulmuş. Mahut 4 köyü bırakarak hudut hallolunur demiş. Gazi, ben, Tevfik Rüştü görüş-tük. Müşir Paşa'ya gittik (yatakta). Gazi anlattı, ikna etti.

Gazi çiftliğini gezdirdi. Sulamaları gösterdi. Rahmi Bey'den şikâyet etti. Tebdilini ve Şakir Bey'i kararlaştırdık. Rahmi Bey İş Bankası'na aza olacak.

[İzmir milletvekili ve İktisat Vekili Mustafa Rahmi (Köken) Bey bu karar uyarınca İktisat Vekilliği görevinden alınmış, yerine Edirne milletvekili Şakir (Kesebir) Bey İktisat Vekili olarak atanmıştır.]

Meclis Reisi Kâzım Paşa'nın anlattıkları: Fuat Bey, boşadığı karısına 50 bin lira tazminat, beş yüz lira aylık veriyormuş. Donanma müsabakasında İtalyanlar Kütahya Nuri Bey'e, şişman (kumarbaz) Mitat Bey namına yazılı, yüz bin liralık mektup vermişler. Fuat Bey işini Gazi'ye anlatmış; deli kadın demiş. (Bu havadisi Fevzi Paşa'nın hanımı, Kâzım Paşa'nın hanımına söylemiş).

[Meclis Reisi Kâzım Özalp'tır. Fevzi Paşa Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'tır. Kütahya Nuri, Kütahya milletvekili Mehmet Nuri (Conker) Bey'dir.]

26 Haziran Çarşamba

Cumartesi Fransız itilafları imza olunmasını Dr. Tevfik Rüştü'ye tebrik ettik. Heyet-i Vekile.

Öğleden sonra: Şimendifer inşaat reisi İzzet Bey'le program yaptık.

929 1
 930 7
 931 10
 932 13
 933 13

44 milyon lira programı.

Hareket malzemesi yok. 520 km. 934 Haziran Erzurum.

Saraçoğlu'na anlattım. Mümkün gördü. Saraçoğlu hasta, evinde.

Osmanzade Hamdi ile çam musahabesi yaptık.

[22 Haziran 1929 Cumartesi günü Türk-Fransız itilafnamesi imzalandı ve buna göre Mersin-Adana demiryolu hattı Türkiye'ye geçti. Hariciye Vekili Dr. Teyfik Rüştü (Aras) Bey İnönü ve Bakanlar Kurulu üyelerince, bu anlaşma nedeniyle tebrik edilmiştir.]

27 Haziran Perşembe

Atla Dikmen'e. Çocuklar oto ile Müsteşar Kemal Bey'e. Öğle yemeği orada.

30 Haziran Pazar

Atla Keçiören'e. Recep Bey'e.

Dayım Dr. Refet Bey'in kazası. Hasan anlattı.

Mevhibe'nin gözü.

22 Cumartesi attan düştüm.

1 Temmuz Pazartesi

Dairede, Maarif'te, Cemal Hüsnü Bey'e tavsiyem...

[Gümüşhane milletvekili Cemal Hüsnü (Taray) Bey 13 Nisan 1929'dan beri Maarif Vekillidir.]

7 Temmuz Pazar

34.891 esas borç

7.935 mahsup

26.956

3.132 evden 7.7.29

23.824

3.000 hisse senedi merhun – senedini aldım.
 172 - 21 meress - 7 hanım. Borçsuz. Emaneten bankada.
 Gece Gazi'de.
 Hulusi Bey'den para geldi. (313 lira).
 Ev kirası.
 Bankaya verdim.

8 Temmuz Pazartesi

Fevzi Paşa'ya veda ettim.

[İnönü İstanbul'a gideceği için Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'ya veda etmiştir.]

Hukuk Mektebinde diploma vermek merasimi.

Nutuk esası:

I. Bahtiyarlık. Siz de hissedersiniz. Bitirmek. Tahsilde ciddiyet. Cemiyete en fena suiistimal. Fena not.

II. Hayatta muvaffakiyet.

Vazifeseverlik - Hor görmemek.

Kanaat – Tahammül.

Liyakat hissi.

Anahtar. İlim. Tecrübeye saygı. Mütereddi gençler.

Seciye istikameti.

III. Vazifemiz:

Hakim – Hukukçu.

Bu sanat her şeyden evvel seciye. Doğruyu ve hakkı sevmek. İlim.

Rejim emaneti. İçtimai ve iktisadi inkişafın başı haksızlığa karşı emin olmaktır.

Bunu ancak hakim halleder.

Gazi'nin sözü:

Muasır hukuka ve bunu seven ve tatbik edenlere verilen ehemmiyet Cumhuriyetin hukuk ailesine girmek hem mazhariyet hem mesuliyettir. Her iki vazifeden müspet ilhamları hayatınızda kılavuz olsun.

Muasır hukukçu hilekâr değildir.

Nutkumu pek beğendiler.
Falih Rıfki B.
Cemil Bey.
Saat 18'de Pendik'e hareket.

[İnönü, 8 Temmuz'da Ankara Hukuk Fakültesi'nin ikinci yıl mezunları için yapılan diploma törenine katılmıştır. Yukarıdaki notlar yapacağı konuşma için bir ön hazırlıktır. İnönü diploma töreninden sonra, akşam İstanbul'a hareket etmiştir.]

9 Temmuz Salı

Pendik'e muvasalat.
Celal B. ile konuştum. İş Bankasının Barut şirketinden aldığı para hesabı ve muamelesi muntazam. Kâzım Refik Bey'in aldığı paradan haberi yok.
Reisicumhur Hz'ni davet ettim.
Meclis Reisi Pş. mektubumuzu almamış.
50 A. Bey'e
50 Dr. N. İsmet B.
100 Dr. Vefik Bey'e
10 Hüsamettin
5 İrfan'a
25 Bahşiş
240

[Celal Bey, İş Bankası'nın kurucularından ve İzmir milletvekili Mahmut Celal Bayar'dır.]

10 Temmuz Çarşamba

Gece hanımın hiddeti. Dr. Niyazi İsmet, Dr. Vefik Beylerin muayenesi.
Hanıma ev masrafı olarak 1.550 lira teslim ettim. Yarın saat 15'te Gülhane'de.

16 Temmuz Salı

Öğleden sonra saat 3.30'da hareket. Saraydan muşla Pendik'e.
Mevhibe çok yorgun.

17 Temmuz Çarşamba

Deniz banyosu. At.

[İnönü denize girdiği günleri ve denizde kaldığı süreleri izleyen yıllarda da çok düzenli olarak tutmuştur.]

18 Temmuz Perşembe

Deniz banyosu. At.

19 Temmuz Cuma

Deniz banyosu.

20 Temmuz Cumartesi

Deniz. At. Yakacık. Mevhibe (okunamadı) de oto ile Yakacık'ta.

21 Temmuz Pazar

Deniz. At.

22 Temmuz Pazartesi

Deniz. At.

23 Temmuz Salı

Deniz. Fırka. Kâzım Paşa ile Bomonti.

24 Temmuz Çarşamba

Deniz. At.

25 Temmuz Perşembe

Deniz. Heybeli.

26 Temmuz Cuma

Heybeli'den Pendik'e.

Deniz. At. Müsteşar B.

Heybeliada'ya.

27 Temmuz Cumartesi

Avdet.

Deniz. At.

28 Temmuz Pazar

Deniz.

29 Temmuz Pazartesi

Deniz. Dr. Refik.

30 Temmuz Salı

Deniz. Diş. Hamit B.

31 Temmuz Çarşamba

Deniz. Kum banyosu yok.

Ekspresler:

I. Haydarpaşa'dan: Cuma, Pazartesi, Çarşamba Saat 19'da.

II. Ankara'dan: Cumartesi, Salı, Perşembe.

1 Ağustos Perşembe

Davet

I. Yunan.

II. İki torpido.

III. Şakir B.

IV. Manevra.

Ankara. Selam. Dr. T. Rüştü'ye misafir.

Heyet-i Vekile – R.C. – akşam R.C.'da.

[R.C. = Reısicumhur. İnönü 1 Ağustos günü İstanbul'dan Ankara'ya dönmüştür.]

2 Ağustos Cuma

Öğle yemeği Müşir Pş., Gazi.

Pr. Jansen.

Gazi'nin İstanbul kararı.
Seyahat masrafı.
Avdet. Gazi ile Gazi istasyonunda.

[Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa 5 Ağustos'ta Ankara'dan trenle İstanbul'a hareket edecek, 6 Ağustos'ta İstanbul'a varacaktır. Cumhurbaşkanı İstanbul'a gitme kararını 2 Ağustos'ta vermiştir.]

3 Ağustos Cumartesi

Pendik'e avdet.
Deniz.
Hanım ile doktora. Kâzım Paşa'ya.
Müste. Vali B. ve S. Gazi'nin ziyareti ve masraf hakkında malumat.

[İnönü yeniden İstanbul'a gelmiştir.]

4 Ağustos Pazar

Deniz. Akşama hanımlar Yakacık'a. Refet Pş. geldi. Yemek yedik.

[Refet Paşa Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucularından Refet Bele'dir. Bu tarihte milletvekili değildir.]

5 Ağustos Pazartesi

Deniz. Doktora İstanbul'a.

6 Ağustos Salı

Kâzım Paşa sabah bizde. Gazi'ye istasyonda istikbal. Beraber bizim eve.
Saraya avdet.
Deniz. Akşama çocuklar Kadıköy'e.

[İnönü İstanbul'a gelen Cumhurbaşkanı'nı istasyonda karşılamıştır.]

7 Ağustos Çarşamba

Hanımın Kadıköy'den avdeti. Deniz.
Öğle vakti cigarayı bıraktım.

[İnönü, sık sık sigarayı bırakma girişimlerinde bulunmuş, ama bir türlü bunda başarılı olamamıştır. İleriki tarihlerde de sık sık "cigarayı bıraktım" şeklindeki notlarına rastlanacaktır.]

8 Ağustos Perşembe

Şakir Bey'in ameliyatı.

10 Ağustos Cumartesi

Fatma'nın ameliyatı.

19 Ağustos Pazartesi

Saraçoğlu B. geldi.

20 Ağustos Salı

Heybeli'ye nakil. Deniz.

21 Ağustos Çarşamba

Dişçide. Deniz. Ferit B. ile hm. ile sergi.

22 Ağustos Perşembe

Deniz yok. Dr. Muzaffer Şevki mikro metot kan ve idrar muayenesi.

Ferit Bey akşam yemeğinde.

23 Ağustos Cuma

Deniz. Heybeli mektebinde deniz yarışları.

Tevfik B., Saraçoğlu, Ş. Kaya Beyler Heybeli'de.

24 Ağustos Cumartesi

Hep deniz. Saray – Nuri B. hikâyesi.

28 Ağustos Çarşamba

Sabah mektepte at. Kâzım Paşa ile. Gece denizden avdet; karanlık, rüzgâr, kaza.

2 Eylül Pazartesi

Sarayda.

I. Fethi Bey'in dayinler vekâleti olmayacağını Gazi'ye tekrar söyledim. (Dün Tevfik B. söylemişti).

II. Yalova'da çiftlik almaktan vazgeçmesini söyledim. Sebep? Recep Bey söyledi demek. Onunki hissidir. Ben dedim ki yeni bir çiftlik hükümetten yeni külfetler talebidir. Yeni milyonlar demektir. Buna imkân yoktur. Hükümetten hiçbir şey istemiyorum dedi. Recep'e darıldı. Çok müteessir oldu.

III. Nuri Bey'in ne dediğini sordum. Sormamış. Sorayım dedi.

Saat 17 Sipahi Ocağı. At gezintisi.

Saat 19.30 avdet. Tokatlıyan.

Saraçoğlu'nu ziyaret. Beraber yemek.

Recep Bey Yalova teşebbüslerinden sızlandı. Paşa'ya anlattırdım ve müdafaa ettim. Kendini bu işte takdir ettim doğrusu.

Saraçoğlu bana enteresan bir mektup gönderdi. Haydar Rifat (avukat) yazmış. Galiba Tahsin B.'in oğlu şuna buna mütemadiyen şantaj mektupları yazmışlar. Mektupları al dedim.

Biraz sağ kulağım ağrıyor. Denizde çarptım zannediyorum.

[Recep Bey Kütahya milletvekili Recep Peker'dir. Fethi Bey Paris Büyükelçisi Ali Fethi Okyar'dır. Nuri Bey Kütahya milletvekili Mehmet Nuri (Conker) Bey'dir.]

3 Eylül Salı

Deniz. Pendik'te.

5 Eylül Perşembe

Fethi B.

7 Eylül Cumartesi

Kadıköy'e şoför mektebi. Bomonti.

8 Eylül Pazar

Midem bozuk. Ata bindim. Sarayda Pş. ile mülakat. Salı günü Ankara'ya.
Üsküdar'da tramvaya temel atma.
Nuri B. Refik İsmail'den duymuş.
Saffet Bey'e gittim. Hasta. Refik İsmail'den soracak.
0-5 Maarif'e. (Tıp talebesi için)
3 İkdam için Saraçoğlu emrine.
3 Ferit Bey'e vait.
2 Müsabaka için M.M'ye.
2 Hanımlar Çalıştırma Derneği'ne.
5 Tıp kongresi
14 Hakimiyet
5 Tevfik Bey'e.
Galip Kemali'nin tasfiyesi.

[8 Eylül'de Üsküdar-Haydarpaşa tramvay hattı için temel atma töreni yapılmıştır.]

9 Eylül Pazartesi

İş Bankası'ndan 600 lira aldım.
Babayan'da hanımla buluştuk.
Mektepte at gezintisi

10 Eylül Salı

Pendik'ten hareket.

11 Eylül Çarşamba

Ankara. Tevfik Rüştü. (Öğle, akşam yemek)

12 Eylül Perşembe

Heyet-i vekile. Öğle yemeği Tevfik Rüştü'de.

13 Eylül Cuma

Sabah at (fena at). Öğleden sonra Tevfik Rüştü'de. Briç ve akşam yemeği.

14 Eylül Cumartesi

Sabah manej. Sonra Dr. Refik'te Sıhhiye'de.

16 Eylül Pazartesi

H. V. İçtimaı. İtalya meseleleri.

927 Sıhhiye bütçesi 3.300.000, 928 aynı, 929, 4.400.000.

Mücadeleler: Sıtma, frengi, trahom.

Yeni – Verem.

Doğum işlerini artırmak.

Talebe miktarını artırmak.

Dispanser (50) artırdık.

Sıhhi müessesat.

Sari ve salgın hastalıklarla mücadele.

17 Eylül Salı

Tıp kongresinde nutuk.

Açıyorum.

Reisicumhurun selamı.

Milli Tıp Kongresi'nin ilmi ve içtimai hayatımızda mevkii.

Yalnız fenni bir tetkik yeri değil memleketin sıhhi işlerini görüşmek için içtimai vatandaşların huzur ve emniyeti için.

Geçen kongreden beri iki sene: Yeni yapılmakta olan işlerimiz:

Mücadelenin tevsii, muntaka itibarı ile, cins itibarı ile.

Sari ve salgın hastalıklar mücadelesi.

Dispanser ve doğum evlerini artırmak.

Talebe miktarını artırmak.

Sıhhi müessesat.

Yeni bir merkezin ihzarına doğru gidiyoruz.

Sizin mesleki ve fenni faaliyetlerinize zafer ve muvaffakiyet dilerim. Cemiyet ve milletimizi ilim ve fennin en yeni bilgilerinden ve vasıtalarından istifade ettirmek Cumhuriyetin emeli ve hedefidir.

[III. Milli Türk Tıp Kongresi 17 Eylül günü Ankara'da toplanmış, kongre Başvekil İsmet İnönü'nün söyleviyle açılmıştır. Yukarıdaki not İnönü'nün yapacağı konuşma için tuttuğu ön hazırlık notlarıdır.]

18 Eylül Çarşamba

Z.V. 60
I.M. 75
I.M. 84
Y. 98
K.Y. 108
B. 126
Köy 165
M. 210
M.(L)256
L 288
L (F)400
F. 500
B.F. 600

22 Eylül Pazar

Gaz sobalarını ısmarladım.
10,40 m. boy, 1,20 m. en taşlık yol keçesi.
15,00 m boy, 0,75 m. en merdiven yol keçesi.
15 boy, 1,20 en.
İstanbul'a hareket.

23 Eylül Pazartesi

İstanbul. Saray. Dişçi.

24 Eylül Salı

Lomd Beckmann, Worterbuch, Vogel, paraları verildi.
Ankara'ya gidecek.
Woche abone. Lenvlime Illustrierte. 1930 nihayetine paraları verilecek.
Diş kökü çekildi.

25 Eylül Çarşamba

Diş çekildi.

26 Eylül Perşembe

Diş tedavisi.
Akşam Saray'da içki.

27 Eylül Cuma

Sabahleyin dişçi. Ölçü.
Yeniköy'den muşla Beykoz.
Deniz yarışları.
Akşam M. Esat geldi.

28 Eylül Cumartesi

Sabah Ömer'i (Hilmi B. ile) hastaneye. Sonra Sipahi Ocağı'nda manej.
Gazi ile.
Yarın Yalova'ya gideceğiz.
Dişçiye. Sol tarafı taktım.
Terzide prova.

[Ömer, İsmet İnönü'nün oğlu Ömer İnönü'dür.]

1 Ekim Salı

Kantar	120	
Kırkma mak.	<u>40</u>	
	160	
Süpürge mak	98	
Fişek (500)	22,5	
Pantolon	<u>20</u>	
	300,5	
Elbise	430	takriben
Yulaf	700	takriben
Teyzeme	50	
Ağabeyime	200	
Yol parası	<u>250</u>	
	1930,5	

Dişçi	
Sipahi Ocağı borcu	60
H. mektep	100
	500
	700
	400
	<u>200</u>
	1.800

3 Ekim Perşembe

Yalova seyahati (İş Bankası 1.000 lira).

Hülasa:

I. Yalova tamirati için sarf olunan 80.000 liradan açık 70.000 liranın derhal iadesi.

II. Tamiratın ikmali için (plaj beraber) masrafın 220.000'e iblağı. Buradan yani yeni masraftan 40.000 liranın bir buçuk ayda verilmesi.

III. Bütçe: 500.000 (laakal) bugünkü bütçeyi ikmal için ilave.

IV. 8 milyonluk bir ihtiyaç programı açık vardır.

V. İskeleler hususi, hususiyeler de harap oluyor.

-

Atların bütçesi:

At kilo	kilo	lira
5 x 5 = 25 x 360 = 5.400	900	= Yulaf (Ankara'da mal alması kilo 10 kuruş).
5 x 3 = 15 x 360 = 5.400	540	= Ot (Ankara'da mal alması kilo 10 kuruş).
5 x 5 = 25 x 360 = 9000	162	= Sap (Ankara'da mal alması kilo 3 kuruş).
5 x 40 = müteferrika	200	= (nal, ilaç, temizlik, moytabiye).

adet seyisler

3 x 15 = Aylık iaşe 540 = Senelik seyis iaşesi.

1 x 15 Aylık 180

2.522

-

Emir Pş. Hz.

Haliç Şirketi Müdürlüğü.

Mitat Bey'in yerine müskirat müfettişliği.

Aslan Çimento'sunda meclis-i idare azalığı istiyor.

Tekaüt maaşı meselesi ati için faideli olmak ihtimali vardır. Tashihini istiyor.
(11 Temmuz'da 3 ay tebdil-i hava almıştı. Buna istinat olarak tekaüdünü 11 Teşrinievvel'den itibar etmek çaresi olabilir).

4 Ekim Cuma

Kâzım Pş.'ya veda.

[Kâzım Paşa, Meclis Reisi Kâzım Özalp'tır.]

5 Ekim Cumartesi

Sabah 8. Dr. Muzaffer Şevki'de kan ve idrar tahlili.

İdrarı ben muayene ettim. Şeker buldum.

Dr.'da yemek.

Öğleden sonra vilayette findıkçılar, Mr. Leman, Bakkalcılar Kooperatifi.

M. Esat, Cemal Hüsnü Beyler.

İş Bankası'ndan 1.500 lira.

400 H.'ma

200 Ağabeyime

50 Teyzeme

150 Perakende

800

430

138

17

835

850

120

2.390

6 Ekim Pazar

100 Hüsamet. Mektep parası
 450 Rıza'ya yulafa mahsuben.
 Ankara'ya hareket
 Dr. Muzaffer Şevki'nin raporları, perhizi.

24 Ekim Perşembe

Borçlarım:

900	Dıvardan Bulgara
335	Nazmi Bey'e (ağaçlar)
1.600	Kok
250	Tahmini odun kömür
<u>200</u>	Dişçi
3.285	

-

Tahmini

1.500	Nafiz Bey'e.
1.200	(384) Herekeye
Ot – sap.	
<u>1.800</u>	Hisse senetleri
5.100	Ali Nazmi Bey'e

-

I. Reşat B. Divan-ı Muhasebe
 II. Posta Atıf B.
 III. Evkaf Mü. Vekâlet Kemal Bf.
 IV. Niyazi B. Şûrâ-yı Devlet.
 V. Tapu Müdür V.

9 Kasım Cumartesi

Asayiş.
 Karahisar.
 Of.
 Ziraat – Orman.
 İktisadi şikâyet – Teşvik-i sanayi.

(ekmek)

Para – Devlet bankası.

Hariciye – Fransız, Yunan, Rus ticareti.

Maliye.

Sabahleyin fırkada beyanat.

Nuri Bey'e imaeen ihtar.

Meclis'te beyanat. Fevkalade tezahürat.

Gazi'ye hikâye.

[İsmet İnönü 9 Kasım günü TBMM'nde iç ve dış siyaset hakkında önemli bir konuşma yapmış, ardından hükümet oybirliğiyle güvenoyu tazelemiştir.]

11 Kasım Pazartesi

Heyet-i Vekile. Torpidolar siparişi. Nuri Bey'in mektubu (telefon için). Alakadar olduğu işin ıskatı kararı.

Suiistimal için kanun layihası ihzarı M. Esat Bey'e havale.

13 Kasım Çarşamba

Berbere tıraş. Para vermedim.

14 Kasım Perşembe

Berbere tıraş.

19 Kasım Salı

Hakimiyet-i Milliye.

Tesisat borcu: 171.721.

5.000 tiraj olmak için 1.500 yeni abone.

(25.500 lira) (Maarif'e bakacağım).

Günlük açık 74 lira. Sübvansiyon edilecek.

5 Aralık Perşembe

Gazetecilere çay. Para mücadelesi.

7 Aralık Cumartesi

Dr. Muzaffer Şevki. Tahlil.
Para mücadelesi.
Gazi'nin Yalova seyahati.

9 Aralık Pazartesi

Kilom – Attan sonra halis 66.600.
Akşam Saraçoğlu'nun evinde.
Ruslarla ticaret.
Yunan ticaret muahedesi konuştuk. (Şakir B., Tevfik Rüştü, Kâzım Pş.).

[Şakir Kesebir İktisat Vekili, Tevfik Rüştü Aras Hariciye Vekili, Kâzım Özalp TBMM Reisi.]

[Tarih yok]

Milli Para üzerine

I. Senelerdir temevvüç

Harici ihtiyaçlar
Açık bütçeler
Kısr seneler
İktisadi kifayetsizlik fikri

II. Suiniyet avamili

Kanun

III. Bir seneye kadar iyi yapılan şeyler:

Bütçe muvazenesi
İstihsali temin ve tezyit eden avamil.

Yeni menfi avamil:

Harici tediyat başlaması
Gümrük tarifesi telaşı
Yeni şayialar – Emniyet buhranı.

IV. Vaziyetin ciddi mütalaası tedbirleri:

Maliyeci değilim. Tecrübe mektebinden öğrendiklerim şunlardır:
Takatini iyi bilmek, muktedir olduğundan feda etmemek, muktedir olmadığına girişmemek.

Kazandığın ile geçinmek.

Kazancını artırmak.

Paranın altına nazaran sabit kıymeti hedefimizdir. Bir hedefe bağlandık. Bunun için şart hesapsız döviz tedarik edip sarf etmek değildir. Sarfiyat muvazenesidir.

a. devlet mübayaatı

b. iktisadi açık.

c. devlet mübayaatını kestim. Gelecek sene daha ziyade keseceğim. Emir. İktisadi açık. Behemehal kapamak, istihali artırmak.

Devlet Bankası

Parası, hedefi, hazırladığımız vaziyet, vazifeleri.

Menfi dedikodular.

En fena amil: Emniyet buhranı.

Emniyet ve müzaheret muzafferiyet. Maliye Vekili arkadaşım.

[İnönü 12 Aralık günü TBMM'nde Türk parasının değerini yükseltmek için alınacak tedbirlere ilişkin bir konuşma yapmıştır. Bu notlar konuşması için yaptığı ön hazırlıktır.]

19 Aralık Perşembe

Alman sefiri Nadolny [*Rudolf*]

Ekonomi meselesi (söyledikleri)

Umum – Memleketin terakkiyatı, bilhassa milli hissiyatın, bu yolda inkişafı hakikaten yüksektir.

Şuradan buradan sözler arasında İstanbul'da bir general-consul tayin edemediklerinden sefaretin bir (okunamadı) halinde idare edildiğini söyledi. Yakında buna nihayet vereceğini söyledi.

Nutkumdaki tasarrufu asıl ve büyük tedbir addedemeyeceğini söyledi.

Onun tedbirleri:

Prodüksiyonu artırmak

II. Ecnebi ziyaretini artırmak (bu nasıl olur, nasıl tertip edilir) (Hamburg – Amerika)'dan bir adam getirip sormak.

III. 5 sene harici tediye için nefes aldırarak bir harici general kredi bulmak, sonra bunu müsait şartlı bir istikraza tahvil etmek (okunamadı) mümkündür, ben hizmet ederim demiş.

IV. Bir mütihassıs getirip maliyeye vermek; ayda bir defa ben ve Gazi teması gelmek. Bu adam 4-6 haftada yapıp yapamayacağını söylemiş, sonra çalışmış. Böyle adam bulunur imiş.

V. 5 senelik bir program yapmak (IV. Mütihassıs ile).

[Tarih yok]

Mayıs	17
Haziran	30
Temmuz	31
Ağustos	31
Eylül	30
T.E.	31
T.S.	30
K.E.	31
K.S.	<u>18</u>
	249
K.S.	<u>13</u>
	262

[Burada İnönü, önce 14 Mayıs'tan 13 Aralık'a kaç gün olduğunu hesaplamış, ardından 13 Mayıs'tan Ocak sonuna kaç gün olduğunu yazmıştır.]

30 – 31 Aralık

Haşim B., Ş. Saraçoğlu, İzzet B., ben.

Şimendiferler üzerine:

I. Şarkışla Şubat 1930 başına açık.

II. Sivas hatlarının malzeme (okunamadı) için £ 15.000 hemen verilecek (Bu halde Mart'ta bunun gelmesi ve Temmuz başında Sivas'a varış memul).

III. İsveç hatlarından Ergani'ye bir an evvel varmak esasına göre mukavele tadil.

IV. İsveç malzeme (muharrık) fiyatından şimdiye kadar alınan fazla fiyatlar için tetkikat yaptırılacak.

Eksik hat için.

IV. Yülyus Berger'e yeni kredi vermemek esasına göre mesele kesilecek ve sonra açığı. Kendi inşamız hesap edilecek.

V. Ahşap travers için Kib. Orman Şirketi'nden yeni 10.000 metre küp kereste istenecek (Laakal).

VI. Avusturya grubu (Erz. ve saire) için:

a. Sefirden ve Viyana'dan referans.

b. Tediye'nin tütün ile mübadele esas evvela konuşulacak.

Referansı müteakip evvela Maliye Vekili konuşacak. İzzet B. (Serie de prise) meselesini tetkik ve bir teklif ihzar edecek.

1930

[Tarih yok]

İrfan

2657

[İrfan, yeğeni İrfan Okatan olmalıdır.]

Tarih yok

11-6-1932 tarihinde ata binmeye başladım.

[İnönü bu notu 1930 yılına ait defterinin ilk sayfasına yazmıştır.]

1 Ocak Çarşamba

Evde Heyet-i Vekile.

Saraçoğlu kibrit işini anlattı. 20 milyon dolar istikraz.

23 Ocak Perşembe

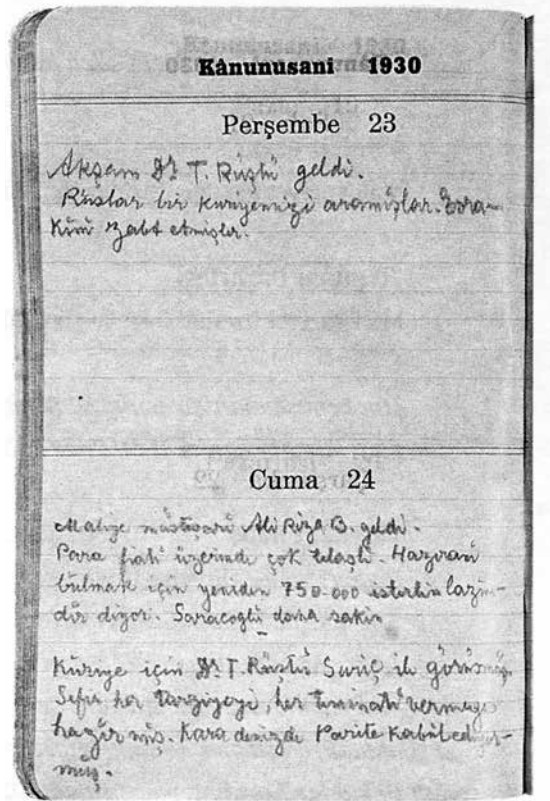
Akşam Dr. T. Rüştü geldi. Ruslar bir kuryemizi aramışlar. Zoraki mi zabt etmişler?

24 Ocak Cuma

Maliye müsteşarı Ali Rıza B. geldi.

Para fiyatı üzerinde çok telaşlı. Haziranı bulmak için yeniden 750.000 isterken lazımdır diyor. Saraçoğlu daha sakin.

Kurye için Dr. Rüştü, Suriç ile görüşmüş. Sefir her tarziyeyi, her teminatı vermeye hazırmış. Karadeniz'de parite kabul ediyormuş.

[Suriç, Sovyetler Birliği'nin Ankara'daki büyükelçisidir. 13 Haziran 1923'te bu görevle Ankara'ya gelmiş, Berlin elçiliği görevine atanınca 25 Haziran 1934'te Ankara'dan ayrılmıştır.]

7 Şubat Cuma

Özden doğdu. Sabah saat 8.30

[Özden, İnönü'nün kızı Özden İnönü'dür (Toker).]

9 Şubat Pazar

Mali vaziyet üzerine Gazi ile görüşüm.

10 Şubat Pazartesi

Mali vaziyet üzerine Gazi ile görüşüm.

[Bu konuşmalardan sonra 20 Şubat 1930'da Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki kanun TBMM'nde kabul edilmiştir.]

11 Şubat Salı

Heyet-i Vekile Düyûn-ı Umûmiye'ye cevap.

Ağrı hazırlıklarının M. K.'ya tevdi.

[Ağrı Ayaklanması 1926'dan beri aralıklarla sürmektedir. 28 Aralık 1929'da Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal (Atatürk), Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa ve I. Umumi Müfettiş İbrahim Tali (Öngören) Bey'in de katıldığı Bakanlar Kurulu toplantısında 1930 Haziranı'nda Ağrı'ya bir uzaklaştırma harekâtı yapılması kararlaştırılmıştır. İsyancılara karşı kesin taarruz 7 Eylül 1930 günü şafakla birlikte başlatılmış, 14 Eylül 1930'da Genelkurmay Başkanlığı'nca yayınlanan bir tebliğle harekâtın "eşkiyanın kesin yenilgisiyle son" bulduğu açıklanmıştır.]

13 Şubat Perşembe

Ford vekili ile görüşüm. İstanbul limanı hakkında hususi ve mahrem bir rapor istedim. İki aya kadar verecek.

Demir işi.

27 Şubat Perşembe

Amanullah'a Reiscumhurun teklifiyle takriben 5.000 lira verdim. (300 £ ve 2.000 Türk lirası)

Gazeteciler ile görüşüm.

[Amanullah Han eski Afgan kralıdır. 24 Şubat'ta İstanbul'a, 25 Şubat'ta da Ankara'ya gelmiştir.]

2 Mart Pazar

Bayram

Rus sefiri – Bir komisyon gelsin mi?

Finans-bank data

Ziraî

Cooperatif

Bazı madenler

Fevzi Paşa. Afyon'da mektubun tefsiri. Endişe.

20 Mart Perşembe

Akşam Gazi'de. Nuri B. için çok rica etti.

[Nuri B. Kütahya milletvekili Mehmet Nuri (Conker) Bey'dir.]

21 Mart Cuma

Evde. Fikret Bey'i Nuri Bey'e (hasta) dolaşmaya gönderdim.

23 Mart Pazar

Heyet-i Vekile. Yunan işi için karar verdik.

24 Mart Pazartesi

Macar Hariciye Nazırı Walko. Ziyaret ve iade.

[Macar Hariciye Nazırı Walko 24 Mart günü Ankara'ya gelerek çeşitli temaslarda bulunmuştur.]

26 Mart Çarşamba

Hamiller vekilleri ile mülakat.

Biz 1 milyon, onlar 1.700 sabit taksit.

Hülasa – İstikrar ile tahvil ve tevhid

Tahvil ve tevhidin senevi taksiti yukarda.

Gaye, şekli ve usulü aynı (şimdiki mukavelenin aynı) bize rakam ve hesap gönderecekler. Kendilerine mezuniyet verdik (mektup).

1 ile 1.700 arasında pek çok mesafe olduğunu söyledim. İlk seneler vermek ayrıca görüşülecek.

Eski poliyeler:

7 sene 2

2.380

2.780

5 3.180

3.400

Exchange hiç konuşmadık

19 Nisan Cumartesi

Lord Loyd (eski Mısır fevk. komiseri).

Deniz kıymetinin takdiri

Ramprunt – economic beraber

Garanti – securité (para için)

Memleket fakir

Dar nationalism

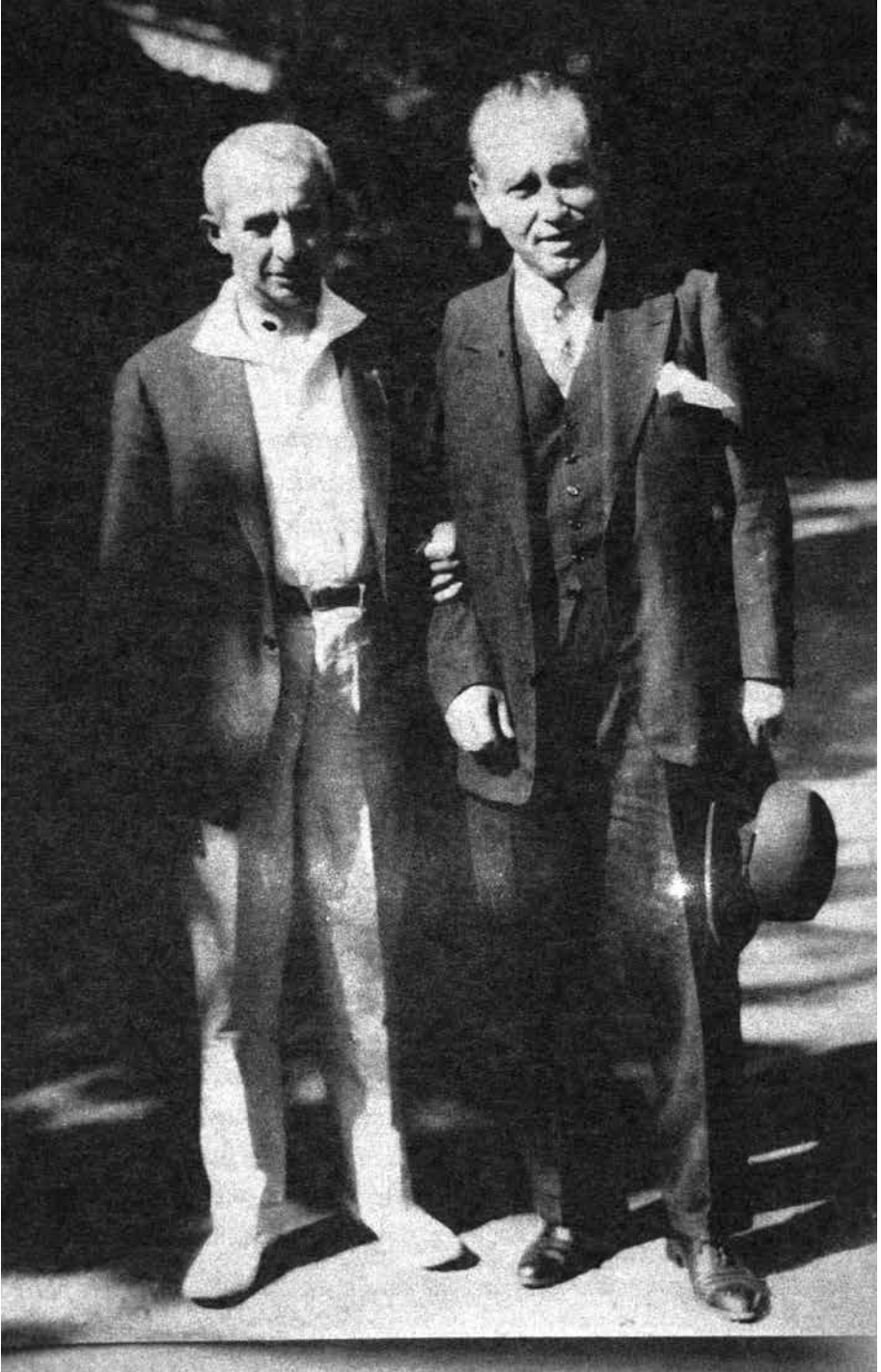
Benim izahım – Türkiye iltisak sahası.

Kendisi kuvvetli; sonra müstakim bitaraf. Çok talepli dedi. Kuvvetli ve bitaraflığı kendi sözünden başka garantisi yok. Nasıl olur demek istedi

20 Nisan Pazar

Akşam Gazi ile Marmara'da. Yeni intihap. Muhalif fırka intihabı. Fethi Bey'in muhalefet riyaseti görüştük.

[1920'li yıllar sona ererken ülke içindeki bütün muhalefet odakları artık kesin olarak susturulmuş ve bir tek parti yönetimi kurulmuştu. Buna karşılık

Fethi Okyar'la. (İnönü Vakfı Arşivi)

ekonomik ve toplumsal alanlarda, 1929 dünya ekonomik buhranının da etkisiyle çeşitli sıkıntılar yaşanmaktaydı. Mustafa Kemal Paşa'ya göre bu sorunlar bir ölçüde hükümetin eleştiri ve denetimden yoksun olmasından kaynaklanıyordu. 1930'da yönetim muhalefet işlevini üstlenmek üzere sınırlı ve denetim altında tutulabilecek bir muhalif partinin kurulmasına karar verdi. Böyle bir partinin kurulmasıyla varlığını gizli olarak sürdüren muhalefetin gücü de açık olarak görülebilecekti. İki partili bir sisteme geçilmesi, Türkiye'nin Batı kamuoyundaki saygınlığını da artıracaktı.

Muhalefet partisinin kuruluş süreci Paris Büyükelçisi Ali Fethi (Okyar) Bey'in 22 Temmuz 1930'da izinli olarak İstanbul'a gelmesiyle başlamış ve Mustafa Kemal Paşa, Ali Fethi Bey'e kurulacak partinin başına geçmesini önermiştir. Mustafa Kemal Paşa ülkenin o günkü durumunu da değerlendirerek Ali Fethi Bey'e şunları söylemiştir: "Bugünkü manzaramız aşağı yukarı bir diktature manzarasıdır. Vakıa meclis vardır, fakat dahil ve hariçte bize diktateur nazarıyla bakıyorlar. (...) Ben ise millete miras olarak bir istibdat müessesesi bırakmak ve tarihe o surette geçmek istemiyorum. Bütün müşkillere katlanacağız. Sizin dostluğunuza, ahlakınıza, malumatınıza itimadım vardır. Mesele memlekette cumhuriyetin şahısların hayatına bağlı kalmayarak kökleşmesidir. Siz bu işi deruhte etmelisiniz."

Bu görüşmeden sonra, bir muhalefet partisinin kurulması fikri kısa sürede olgunlaşmıştır. Ali Fethi Bey, Mustafa Kemal Paşa'dan umumî reisi olduğu Cumhuriyet Halk Fırkası ile kurulacak olan muhalefet partisi arasında tarafsız kalacağına ilişkin bir güvence alınca partiyi kurma önerisini kabul etmiştir. Yeni bir partinin kurulacağı haberi, kamuoyuna ilk kez Vakıit gazetesinin 8 Ağustos 1930'da yaptığı ikinci baskıyla duyurulmuştur. Bu arada gazeteler Ali Fethi Bey'in Cumhurbaşkanı'na yeni bir parti kurulması yolundaki istek ve düşüncelerini dile getirdiği 9 Ağustos tarihli açık mektubuyla, Mustafa Kemal Paşa'nun bu isteğin kabul edildiğini bildiren 10 Ağustos tarihli açık mektubunu yayınlamıştır. Nihayet beklenen muhalefet partisi 12 Ağustos'ta Serbest Cumhuriyet Fırkası adıyla kurulmuştur. İzleyen günlerde Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan istifa eden 15 mebus yeni muhalefet partisine katılmıştır. Ama bu muhalefet partisi uzun ömürlü olamamıştır. Olayların gelişimi içinde muhalefet denetimden çıkınca Ali Fethi Bey 17 Kasım'da Dahiliye Vekâleti'ne bir dilekçe göndererek partinin kendisi feshettiğini açıklamıştır.

Partinin kuruluş süreci fiilen yaz aylarında başlamış olmakla birlikte, İnönü'nün 20 Nisan 1930'da tutmuş olduğu bu not partinin kurulmasına ilişkin kararın çok daha önceden verilmiş olduğunu açık bir biçimde göstermektedir. Öyle ki Cumhurbaşkanı ve Başbakan muhalefet partisinin başkanının kim olacağı hakkındaki kararı da 20 Nisan'da vermişlerdir.]

24 Temmuz Perşembe

Dr. T. Rüştü'nün avdeti. Oramar hadisesi

26 Temmuz Cumartesi

Dişçi Sami.

29 Temmuz Salı

Yalova'ya hareket.

Heyet-i Vekile. Alman konsorsiyumu ile mukavele müzakeresi.

İbrahim Tali B., Kadri Paşa.

30 Temmuz Çarşamba

Yalova.

31 Temmuz Perşembe

Banyo başlangıcı.

Yeni firka meselesi.

7 Ağustos Perşembe

Balo.

Gece.

Fırka için Asım (Vakit) Bey'e beyanat.

[Asım Bey, Vakit gazetesi yazarı Asım Us'tur]

8 Ağustos Cuma

Yeni firkanın mektupları.

[Mektuplar için 20 Nisan 1930 tarihli notun altındaki açıklamaya bakınız.]

9 Ağustos Cumartesi

Pendik. Ankara'ya Ekspresle hareket.

13 Ağustos Cumartesi

Heyet-i Vekile. Meclis'in toplanması teklif olunacak.

1. Liman inhisarları müdürleri.
2. Ağrı hareketi.
3. Hükümet vaziyeti.

[Ağrı hareketi için 11 Şubat 1930 tarihli notun altındaki açıklamaya bakınız.]

23 Eylül Cuma

Celal Nuri B.: Karşı fırka ceplerini dolduruyorlar dedi. Nasıl cevap verilecek?

Reşit B.: İdare memurlarından şikâyet.

İlyas Sami B.: Cep doldurmak isnadı.

Mazhar Müfit B.: Yeni fırkanın ithamları. Vergiler. Ağırlığından ziyade cibayet ve tarhından müştekidir. Kazanç vergisi. Müsakkafat vergisi. Veraset vergisi. Küçük memurlara lüzumundan fazla takdir hakkı vermemeli. İsraf vardır. Rüşumat seyahatleri. Motorlar. Rüşumat müfettişlerinin seyahati. İnhisarlar. Masrafları. Yunanistan'da bir sigara kâğıdı fabrikası teessüs etmiş. Vergiler ağırdır, amma lazımdır. Küsurlu minzamlar aslından daha ağırdır. Mal ve tahal memurlarının yaptıklarına dair misaller. Cep dolduruyor. İrtikâp ve irtişa kanunu kâfi değil.

Remzi B. Sivas: Bütçe tahminlerinde sual. Muamele vergisi muzırdır. Daha evvel bir teklif yapmalıyız.

Yahya Galip B. Kırşehir: Her vakit böyle konuşalım.

Besim Atalay B.: Dertleşmek fırsatına teşekkür. Memurlar şikâyet. Vergiler hakikaten ağır. Eski fiyatlar düşük. Eski ticaret bolluğu yok. Halk yıpranmıştır, bitkindir. Bir tuz memurundan şikâyet. Şimendifer inşaatında milyonlarca liralık suiistimal. Vergilerde tahfif lazım. Köylünün müsakkafatından ve çift hayvanatından tenzilat. Eski fiyatlar esas olarak konulan vergilerde tenzilat. Memurin maaşlarından, masraflarından tenzilat. İcra ve iflas kanununu ilga. Bir iki sene için inşaat ve imarı durdurmak lazım.

Mehmet B. Kastamonu:

Asaf B. Bilecik: (Liberalizmi müdafaa ediyor galiba). İmtiyazlar – Ecnebi sermayesi – Hepimizin vazifesi aramak, bulmaktır.

Müfettiş Sami B. Ankara: Kürt isyanları tarihçesi. Hülasa: Şiddetli hareket istiyor. Gizliyoruz. İfşa edemiyoruz. Milis aleyhtarlığı.

Necip Asım B. Anket. Fırkadan bahsediyor.

Ali Şuuri B.: I. Kanunlarımız ehliyeti nakıs adamlar elindedir. Bunlara fazla takdir hakkı... II. Fırkayı müdafaa...Teşekkürlerimize hürriyet yoktur.

Yusuf Kemal B.: Liberalizm. Etatizm. Fırkada sık sık konuşmak. Hükümet teşkilinde fırka ile konuşmak.

Emin B. Eskişehir: Vergiler (Umum masraflardan 30 milyon indirilmeli). Ne yapıp yapıp vergilerden indirmeli.

İshak Refet B.: Kürtler.

Sabri B. Cebelibereket: Teftişten çıkıyor. Mütihassıs ve murakıp getirmeli.

Fazıl Ahmet B. Elaziz.

Rasih B. Antalya: Yeni fırka vesilesi ile ahvalden endişe. Fırka faaliyeti – Hükümet faaliyeti: 335, 336 seneleri gibi çalışmalıyız.

[Tarih yok]

Paşa'nın söyledikleri. Söylediklerim hakiki ve samimidir. İstedikleri yerde istedikleri gibi kullanabilirler. Politikamızı Büyük Millet Meclisi'nde söyleyeceğim. Memnun olacaklar.

[Tarih yok]

Müstacel. 5.000.

[Tarih yok]

1. Rusya seyahati.
2. Venizelos – Yunan.
3. Berlin.
4. Cenevre seyahati – Heyeti.
5. Gazi'nin seyahatinde müfettişler: Mülkiye, Adliye, İktisat, Maarif, Ajans, Gazeteci.
6. Borçlar.
7. Kapitülasyon maddesi (Amerika ile).

Banka: Şükrü Kaya için Hilal-i Ahmer hesabına 30.000 lira. Maliye gönderecek.

Paşa ile: Dr.'un Cenevre seyahati.

[Dr., Hariciye Vekili Teyfik Rüştü Bey'dir.]

[Tarih yok]

Klüp yerine halkevi. Vilayet – kaza.

1. Kurultay.

2. Büyük kurultay.

3. Daimi kurultay.

Staj kursları. Türk Ocakları – Talimat

İntihap sistemi. Mahalli ve serbest.

Halk içtimaları yapmak.

9 Kasım Çarşamba

Refet Paşa ile mülakat. Union Republicain. Kendileri de dahil olarak.

11 Kasım Cuma

Gazi ile Müşir Paşa ile. Akşam Gazi'de mülakat ve müzakere.

Ümit ile ihtiras arasında uzatmak. Eski firkalarını çıkaramazlar. Bu halde ne düşünürler?

[Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşunu izleyen günlerde bazı basın organlarında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın yeniden canlandırılacağına ilişkin haberler çıkmıştır. Yukarıdaki 9 Kasım tarihli notta 1925'te kapatılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucularından Refet (Bele) Paşa'nın adının geçmesi, 11 Kasım tarihli bu notta yer alan "eski firkalarını çıkaramazlar" ifadesindeki fırka sözcüğüyle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kastedildiğini akla getirmektedir.]

[Tarih yok]

Londra'ya acem halı sergisi için müzeden gönderilecek şeyler ne oldu?

Rus konsoloshanesi Trabzon'da ne oldu?

General Güro'ya cevap.

[Tarih yok]

	Müdafaa	Nafia
1928	69.832.918	32.717.798
1929	69.295.057	33.705.976
1930	66.433.278	33.013.867

Tahsisat-ı munzammeler nedir?

Karadeniz için torpido lazım.

Hakimiyet gazetesi mütemadiyen gönderilecek.

Talimat telgrafla verilecek.

1 Aralık Pazartesi

İngiliz sefiri yemekte.

Borçlar meselesi. Sıkıntılı konuştuk.

Sonra İtalya sefiri.

5 Aralık Cuma

Davet ve Fransız sefiri ile mülakat.

Sefaret tebeddülleri.

a. Hüseyin Ragıp – Suat becayişi. [*Hüseyin Ragıp Baydur Moskova Büyükelçisi; Suat Davaz Roma Büyükelçisidir.*]

b. Muhtar – Cevat becayişi. [*Ahmet Muhtar Mollaoğlu Washington Büyükelçisi; Cevat Ezine Tokyo Büyükelçisidir.*]

c. Hikmet, Varşova'ya. [*Yusuf Hikmet Bayur Kâbil Büyükelçisidir.*]

d. Süleyman Şevket, Prag'a.

e. Bulgaristan'a Şevki?

İntihap zamanı.

Harici borçlar – safhaları – sefirler davet.

Maliye vekâleti.

Devlet bankası.

Gazi ile: Yusuf Ziya Bey'in kitabını Almanca tabettirmek.

Mekteb-i Harbiye'nin Ankara Muallim Mektebi'ne nakli.

Hukuk mezunlarının talepleri.

Gayri mübadiller için *Politika*'da açık mektup.

14 Aralık Pazar

Rıza ile 1/3. 1931 Şubat nihayeti 1/3. 1931 Nisan nihayeti 1/3.

20 Aralık Cumartesi

Fransız sefiri ile mülakat.

[Tarih yok]

Hilmi B. Adana.

Dr. Cemal B. Antalya.

Hüseyin Hayri B. Edirne.

Aziz B. Erzurum. M.M.

Mükerrem B. Isparta.

Tevfik Kâmil B. İstanbul (Ankara'da).

Selahaddin B. Kocaeli.

Saffet B. (Ankara'da).

25 Aralık Perşembe

İstanbul'a hareket.

26 Aralık Cuma

Muvasalat. Akşam Halıcıoğlu Lisesi.

27 Aralık Cumartesi

Fahrettin Pş., Fevzi Pş., Kâzım Paşa, Gazi müzakere. Şükrü Kaya, Fahrettin Paşa (okunamadı).

[27 Aralık günü Dolmabahçe Sarayı'nda Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Fahrettin Altay, Fevzi Çakmak, Kâzım Özalp'ın katılımıyla Menemen olayı ile ilgili bir toplantı yapılmıştır.]

27 Aralık Cumartesi

İmparatorluğun siyaseten tasfiyesi.

Sarp yerler.

Karla beraber çıkarlar, inerler, tecavüz ederler.

1.000'den fazladır.

Kıtaatımız, tayyarelerimiz iftiharını mucip hizmetler ettiler. Seferberlik gibi büyük tedabire lüzum bırakmadılar. Şehitleri hüzün ile yad. Orduya teşekkür.

Harekat kabil-i tehir değil. Sebep – Şimendiferin ilk şebekesi (okunamadı) olmamış. Ağrı Dağı ocağı yanıyor.

Harici ihtitalat.

Seferberlik – buhran.

Hudut taarruzları (okunamadı).

20 günden fazla sürmedi.

Irak-Suriye taarruzları süratle def edildi.

Bundan sonra. Komşuların iyi dostluk ve hudut emniyeti taahhütlerini iltizam ettikleri görüldü. Dostluk aradıkları cevabı idame oldu.

Ağrı civarına sıra geldi.

4 senedir devam eder. Mütecavizlerin tahriki iptidai hayat.

[1926'dan beri süren Ağrı ayaklanmasıyla ilgili olarak İnönü 1930 yılına ait defterinin son sayfalarına yukarıdaki notları yazmıştır. Notun yazıldığı 27 Aralık günü itibarıyla ayaklanma kesin olarak bastırılmış olduğu için, muhtemelen İnönü bu notları daha önceki bir tarihte yazmıştır.]

28 Aralık Pazar

Gazi ile talebe yurdu ve ayakkabı sergisi.

[İnönü Atatürk'le birlikte İstanbul Çarşıkapı'daki Ayakkabıcılar Cemiyeti merkezini ziyaret etmiş, cemiyetin üyeleriyle görüşmüş, yerli kunduraların sunulduğu sergiyi gezmiştir.]

31 Aralık

Milli para için içtima. Kanun layihası.

Şark vilayetlerinde bu son geçen hadisat: Bu sene için şark vilayetlerimizde büyük hadisat hazırlanmıştır. Cumhuriyet düşmanları hudut haricinde senelerden beri hazırlıklarının kemale geldiğini zan ediyorlardı. Bu hazırlık 925 Şeyh Sait'in irticai kıyamından daha tertipli, daha vasi idi. İftirakçı harici teşkilat memleket dahilinde daha uzun zamanda (okunamadı) sanıyorlardı. Kıyam her üç hudut gerisinden taarruzla.

1930 defterinin tarihsiz son sayfası

Cevdet B. Paris II. Kâtip. 2 ay izin.

5 Ocak 1931 Pazartesi

Ziraat teknik sergisi.

Çolak İbrahim Bey'in Amerikalılar namına ve reji esası üzerine teklifi.

Gece Kâzım Pş.'da (Meclis Reisi)

Şeyh Esat... Şeyh Esat'ın divanı.

Şükrü Kaya polis raporu gösterdi. Tahkik etmesini bildirdim.

[Tarih yok]

6 Teşrinisani 2.30'da Alaşehir'den hareket. Bir saat sonra Salihli'ye geldik.
Ahmetli, Menemen, Karşıyaka, İzmir.

[İnönü bu sayfadaki notları eski Türkçe harflerle yazmıştır.]

[Tarih yok]

60 Fr.

17 Alman

7 İngiliz

6 Türk

2,5 Belçika

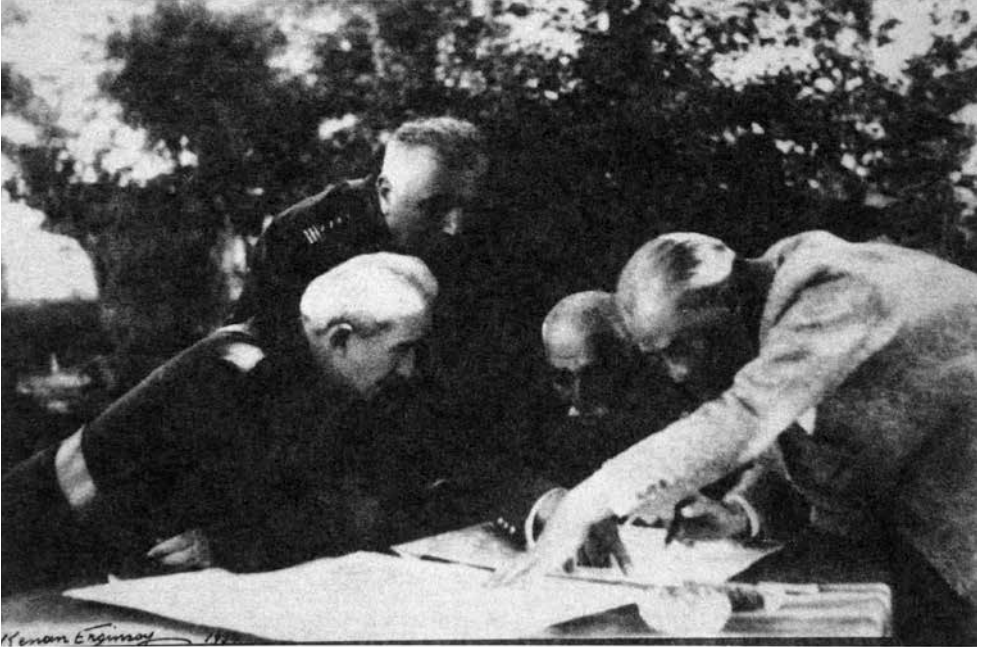
5 İsviçre

2,5 Hollanda

1,2 İtalya

101,2

*[İnönü'nün 1931-1934 tarihleri arasındaki defterleri bulunamamıştır.
Notlar 1935 yılından başlayarak düzenli bir biçimde sürmektedir.]*

*1934 Trakya manevralarında: İsmet İnönü, Fahreddin Altay, Rıza Şah Pehlevi, Atatürk.
(İnönü Vakfı Arşivi)*

1935

[İnönü 30 Haziran 1935 Pazar günü Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgesi illerini kapsayan uzun bir yurt gezisine çıkmış, 8 Ağustos 1935'te İstanbul'a dönmüştür. 1935 yılı notlarının hemen hemen tümü bu gezi sırasında tutulmuş notlardır. Aşağıda görüleceği gibi bu notlar, büyük ölçüde, ayrıca açıklama yapmayı gerektirmeyecek şekilde uzun cümlelerle ve düzenli olarak tutulmuştur. Notlar boyunca sık sık sözü edilen "genel inspektörlük" (zaman zaman kısaltılarak yazılmıştır) Umumi Müfettişlik anlamında kullanılmıştır.]

30 Haziran Pazar

Pozantı Boğazını geçerken (Yenice'ye doğru) sonunda Kapuz denilen yer. Kaptaj için etüt edilmiş midir? Tarsus Ovası'nı sulamak için Kapuz'daki kaptaj ümitli ve elverişli midir?

Adana Ovası'nın sulanması etütleri hazır mıdır?

1936 bütçesinde parası temin olunursa, hemen işe başlayacak surette şimdiden yapılacak hazırlık var mıdır? Bu halde önümüzdeki sene bütçesine ne kadar para koymak lazımdır? Bütün ameliyat ceman kaç milyon liradır? Kaç senede ameliyat tamam olabilir? (Çetinkaya'ya tel.) Bana ne kadar zamanda cevap verebilirsiniz?

Bahçe: İstasyonda bağırdılar, "4 seneden beri doktor yok. Askere gitti, gelmedi. Sıtma mücadelesi yoktur," diye.

Fevzi Paşa.

Antep valisi.

Gümüş mecidiyeler Kanunusanide tedavülden kalkacakmış. Halk hile, memurlar çok zarar ediyorlar. Şimdiden mecidiyeleri men etmek hem mümkündür hem lazımdır. Bu meseleyi Mardin valisi ile de görüşeceğim.

Trahom davası.

[Ali Çetinkaya Afyonkarahisar milletvekili ve Nafia Vekili'dir. İnönü'nün gezisi sırasında Gaziantep Valisi Ali Akif İyidoğan'dır. İyidoğan, 7 Temmuz

1935'te bu görevinden ayrılmış, 10 Temmuz 1935'ten itibaren Sivas Valisi olmuştur. İyidoğan'ın yerine Gaziantep'e atanan yeni vali Ali Rıza Çevik'tir. Mardin Valisi ise Rifat Talat Öncel'dir. Öncel, 9 Temmuz 1935'te bu görevinden ayrılmış, 25 Temmuz 1935'ten itibaren Eskişehir Valisi olmuştur. Öncel'in yerine Mardin'e atanan yeni vali Hasan Fehmi Vural'dır.]

1 Temmuz Pazartesi

Elaziz Ovası.

Org. Ali Sait'in ve Elaziz Valisi'nin dedikleri:

Elaziz Ovası'nda vaktiyle karizler (yer altı su yolları) varmış. Kuyuların suları bu karizlerden sevk edilerek ova sulanır. Kimyacıların dediğine göre sular azalmış, çekilmiş. Bir jeologa keşfettirilecek. Maarif ile Ziraat'a yazılacak.

Şimendiferle Goluğu dolaşarak Kezin Han – Yemek.

Otomobil ile Diyarbakır.

Yolda pejmürde bir nefer. Kaleminden köprüsünün başında (okunamadı). Asker kıyafeti için söylendim. Levazım bu seneki elbiseyi göndermemiş.

Vali konağında.

Gece mecidiye para için Urfa valisi ile, Diyarbakır valisi ile görüştüm.

[Elazığ Valisi Ahmet Teyfik Sırrı Gür'dür. Gür, 28 Şubat 1933'te atandığı bu görevi 23 Haziran 1937'ye kadar sürdürmüştür. Urfa Valisi Hasan Nizamettin Ataker'dir. Ataker, 16 Temmuz 1935'te bu görevinden ayrılmış, 28 Ekim 1935'te Çanakkale Valiliğine getirilmiştir. Ataker'den boşalan Urfa Valiliğine 27 Temmuz 1935'te Ahmet Necati Şumnu atanmıştır. Diyarbakır Valisi Hasan Faiz Ergun'dur. Ergun 25 Şubat 1931'de atandığı bu görevi 14 mart 1936'ya kadar sürdürmüştür.]

2 Temmuz Salı

Kolordu karargâhında.

Halil hoşafı meselesi için talimat verdim.

Asker tıraşsız. Uzun bataryasını K. K. bilmiyor.

Diyarbakır'ın meseleleri:

Muhit sıtmalı. Diyarbakır'da sıtma mücadelesi yapılmamış. Asker ve memur aileleri için.

Belediyenin elektriği. Belediye Bankası'ndan istikraz istiyorlar. Su mühendisi istiyorlar. (Nafia'ya yazılacak.).

Kurak Anadolu. Susuzluktan ve su mühendisi eksikliğinden yanıyor.
Trahom mücadelesini artırmak lazım. Eski artırma çok fayda etmiş.
Genel inspektör dairesinin tamiri için Maliye'den iki, üç bin lira istiyor.
Atatürk'ün güzel bir telgrafi. Kubilay vesilesi ile.
Rauf Bey geliyormuş.

[İzmir Suikastı nedeniyle İstiklal Mahkemesi'nce gıyabında 10 sene hapis cezasına çarptırılan ve 1926 Haziranı'ndan beri yurtdışında bulunan Rauf Orbay 5 Temmuz 1935'te İstanbul'a dönmüştür.]

Ölmüş general Kenan'ın atları haraya alınabilir mi? Yazılacak.

VII. K.'da asker hem M.M. tarafından, hem K.O. tarafından bakımsızdır.

Urfa valisi Nizamettin'in dediğine göre: Urfa'da inhisar idaresi tuzu 7 küsur kuruşa satarken son kanun üzerine bir kuruş indirmiş. İnhisar vekâletine yazmış olan vali henüz cevap alamamış.

Antep valisinin dediğine göre Antep civarında kullanılmış elbise kaçakçılığı oluyor imiş. Sümerbank'ın Antep'te yerli mallar pazarı ile ucuz elbise mücadelesinden vali fayda umuyor.

Diyarbakır halkevi yapısı için 10.000 lira vereceğiz. Yeni kurağa halk 10.000 vermiş. Belediye ve idare-i hususiye de yardım ederek 40.000 lira bulacaklar imiş. Bunları tersin ederseniz biz de on bin buluruz dedim.

Adil Tiğrel'in ricası İçişleri Bakanı ile görüşülecek.

Yeni şehir planı için (okunamadı) getirmelerini, kale ile istasyon arasını istimlak etmelerini söyledim. Diyarbakır'daki subaylar ve işyarlar için en güç şey sıtma ve meskendir.

Başmüşavir Fuat'ın makamat münasebetlerindeki anarşi ve taarruz hakkında istifadeli beyanatu.

İşleri genel inspekterlikle merkezlendirmek lazım.

Abdurrahman Mihi çetesi hakkında Orbay en son malumatı ve tertibatı anlattı.

[Orbay, Orgeneral Kâzım Orbay'dır.]

3 Temmuz Çarşamba

Mardin

Sabah 7'de hareket. Pamuk köşküne uğrayarak Mardin.

Öğle yemeğinde ilbay Talat Öncel'in Fransız faaliyetleri hakkında izahatı. Halkevi.

Hudut kumandanlığında çatışma. Karşıda kaçakçılık şebekesi.

Ekonomik uğraşmak lazım.

En çok kaçakçılık şimdi %60 bez ve pamuklu, %10 ipekli, % 15 tuz.

Mardin vilayeti 260.000 top bez istihlak eder. Gümrüklerden verilen kontenjan 3.000 top. Gerisi kaçak.

Bütün tedbir kaçak giren eşyayı ya Suriye ile ticaret muahedesi ile ya geriden hususi fedakârlıkla ucuz fiyata temin etmektir.

Çalışılacak mevzu.

Gümrük ve İnhisar Vekâleti hem kaçak hem gümrük bakımından meseleyi etüt etmiş bulunmalı idi.

Burada bir mesele de Fransız çete faaliyetlerini sistematik ve hassas olarak takip etmektir.

Şükrü Ali'nin bu mıntıkaya kuvvetli teşkilat ile oturması lazımdır.

Bilhassa Fransız hududuna karşı, hudut haricine kaçmış reislerin dahildeki nüfuzlarına, yataklarına ve faaliyetlerine karşı.

Fransızlar gümrük pahalılığından dolayı kaçakçılık şebekesi ile iktisaden, halkımızın Suriye ile ticarete muhtaç olması dolayısı ile ticareten, istediği zaman elindeki kaçak reisler vasıtası ile memleket dahilinde şekavet yaptırabilmek bakımından siyaseten hakim vaziyettedirler.

Her üç mevzua karşı sistematik olarak tedbir bulmazsak taarruz bizi çok yıpratacaktır.

Mardin'de bir şey daha:

200.000 nüfusta hiç Türk yok. Şarki Mardin vilayeti, Türkisiation'u en geri bırakılarak hususi bir durumdadır. Kültür bakımından Diyarbakır da, Urfa da sağlam yerleşmeli. Uzun zaman için Mardin vilayeti yalnız bir administration meselesidir. Muhtelif anasır arasında muvazeneye taraftarlara istinat etmeli.

4 Temmuz Perşembe

Basbirin

Gece tahtakurusu. Fena uyku. 4'te kalkma, 5'te hareket.

7 Savur. Buraya kadar yeşil ve kavak ormanından geçen bir güzel çay (Savur) boyunca geldik.

Savur'da bir çay.

Memurların türlü adları. Hepsi memuriyetlerini yeni adlarla söylüyorlar.

[O günkü öz Türkçe uygulaması doğrultusunda çeşitli memuriyetlere öz Türkçe karşılıklar bulunmuştu.]

9.15 Midyat. Güzel yer.

Kışla – Suyu yok (Midyat'ta da).

Cevat Paşa'nın camisinde minare yarım.

Mardin vilayeti yeşil ve mamur.

10.30 Basbirin sondaj kuyusu. Şimdilik en mühim petrol havzamız: Hasankeyf – Siirt – Basbirin ve şarkıdır.

5 Temmuz Cuma

Siirt

Basbirin'den hareket. Midyat yakınında (Mezah) köyü (Hocanın köyü).

Midyat – Cevat Paşa'nın minaresi yarım camii. Midyat güzel kasaba (Arap).

Susuz. (Gercüş) kazası. Binbaşı Şadi'nin çocuğu (Nimet).

Gercüş'te petrol havzası mütalaası.

Uzun otomobil geçidi. Yerli sallarla. Gercüş'te yol sarp.

Hendük'te yemek. Sal ile geçiş.

Siirt valisi Sakıp Bey.

Botan vadisi. Cıvankar vadisi. Sarp.

Siirt Arap şehri.

Fırka karargâhı. Tufan.

Vali konağı. Siirt susuz.

Gece terasta briç.

[Siirt Valisi Ali Sakıp Beygo'dur. Beygo, 3 Temmuz 1933'te atandığı bu görevi 29 Kasım 1936'ya kadar sürdürmüştür.]

6 Temmuz Cumartesi**Siirt**

Öğleden evvel hükümet konağı, çarşı. Evde valiler toplantısı.

Siirt'in yolları. Kazaları. Siirt kâmilen Kürt – Arap. Burası bir idare merkezi ve mevzuu.

Toplantıda Özmen ile Orbay arasında tehlikeli münakaşa. Jandarma üzerine. Vali veya kaymakam bir jandarma karakol komutanını değiştirebilsinler. Kaymakamların yanına palaskalı bir jandarma neferi verilsin. Orbay değiştirme için emir selahiyetine muteriz, Özmen musır. Orbay haklı. Jandarma her yere hizmetten sersem olabilir. Esas mesele jandarmanın kuvvetli olmasıdır.

[Özmen, Birinci Umumi Müfettiş Abidin Özmen'dir. Aydın milletvekili olarak TBMM'ye seçilen Özmen, 1 Mart 1935'te kurulan VII. İnönü hükümetinde Maarif Vekili oldu. Ama Birinci Umumi Müfettişliğe atanınca hem bakanlıktan hem de milletvekilliğinden istifa etti. Özmen, Birinci Umumi Müfettişlik görevini 25 Haziran 1935'ten 9 Temmuz 1943'e kadar sürdürdü.]

7 Temmuz Pazar**Bitlis**

Kürümoğulları şeceresi.

Dilekleri:

Fabrika – yün dokuma.

Şimendiferin Bitlis'ten geçmesi.

Orta mektebin tevsii (ıslahı).

Evkafın imarı.

Ağır ceza mahkemesi.

Halkevine yardım.

Tütün ekimini geniş tutmak.

Ceviz, elektrik kuvveti, şimendifer memurluğu.

Yegâne ve en kuvvetli Türk merkezi, Türk şehri.

Av derisi (samur).

Kürümoğulları toplantısı. Abdülfettah, Reşat, Abdulkadir, Feyzullah. Feyzullah'ın kardeşleri, kolları. 200 sene evvelki göbekten. Erciş'te Ahmet Ağa bilirmiş.

8 Temmuz Pazartesi

Van

Rahva boğazı. Tatvan. Sürmeneli muhacir köyü. Fena. Düzelecek. Motorlar. Van Gölü. Cenup sahilini takip. Reşadiye – Akdamar – Gevaş – Edremit.

Şimalde: Süphan Dağı – Ahlat – Adilcevaz görünerek. Van'a çıkış. Kerpiçten Balerk harabeleri ilk fena tesiri yapıyor.

Girişte muhacir köyü. Su istiyor. (Halk ıslahı). İranlı Türkler (çok fena). Sürmeneliler. Düşük. Fakir. Derleme halk.

Vilayette trahomlu çocuklar tahkikatı.

Yalancı, şarlatan sıhhiye müdür vekiline hiddet.

9 Temmuz Salı

Van

Havasur'a hareket. Fena, yorucu yol. Şamran kanalının Havasur deresi ile birleştiği yerde köprü. Mecin köyü yanında. Gevaş'a dönüş. Hark bozulmuş (Bey kanalı). Şamran suyu Havasur Ovası'nın aşağı kısmını, Edremit – Van ovasını ve Gevaş'ı sulayan vasıta. Tamir ister.

Edremit'te öğle yemeği. 3.30'da. Çok yorgun. Avdet. Uyuduktan sonra 37,1 hararet. Hamdi malaryadan hasta.

Kaymakam, müdürlere yem bedeli. (Jandarma zabitlerini de düşünmeli).

Van en az hizmet görmüş (8 – 9 senede 6 vali). Son defa 8 ay Erciş kaymakamı, vekâleten.

Şatak kömürü – bir taş kömürü daha varmış. Bargiri'de petrol varmış. Ceviz ve ağacı varmış.

Erivanlı muhacirler. Ali Sait Paşa diyor ki çok fenadırlar (laökâniler).

Van'da sulama imkânı var. Muvasala var. Kömür ve petrol var. Merkez yapılması için hususi emek ve teşkilat lazım.

Trahom şarkı bitiriyor.

Van'a gelirken yolda (gemide) ölçtürdüm. Takriben 400 bin kilometre sahada 5,4 milyon nüfus. Demek yarıdan fazla sahada 1/3'den az nüfus. Kürt meselesi vardır. Siyasi olarak sindirilmiştir. Amma vardır (etnik olarak her halde). Cenupta Arap var. Fransızlarla mücadele gizli olarak devam etmektedir. Kaçakçılardan elde edilen eşyanın mahallinde satılması çok fena bir usuldür. Bu gibi eşya geriye gönderilmeli). Gerek cenup, Suriye, gerek Irak hududunda aynı mahzur vardır.

10 Temmuz Çarşamba

Van

Bugün yorgunluk duydum. Hararet 37. Mutlak istirahata karar verdim.

Topçu kaymakamı mütekit Yusuf (sınıf arkadaşım Yusuf Erzincan) ile görüşüm.

Van etrafında Sahke bendi. Geniş yoldan su alma harkları var.

Akşama orduevi. Çinko kaplama için 300 – 400 lira lazım imiş.

Van'ın meseleleri: Sulama hendeklerinin ıslahı, Van planı, iskân, ceviz ve sanayii, sanatkar, gölde seyrüsefer.

Gölde 20 gündən beri Adilcevaz'a ve Ahlat'a iskele yapıyor.

Bitlis – Van yolu.

Trahom.

11 Temmuz Perşembe

Ahlat

Saat hareket. S. 5. Bargiri (Muradiye) Ovası'ndan geçerek Erciş tersanesi – atölyesi. Bu tersane seyrüseferi hiç düşünmemiş. Birinci mevki 5,5, ikinci mevki 3 küsur lira ücret. Otomobiller 1 lira.

Erciş. Mektepte yemek. Mektepler iyi değil. Adilcevaz mektebi daha fena.

Zeylan isyanında Erciş'in muharebesi.

Zeylan otlaklarının yasak olmasından sıkıntılılar.

Muradiye'de petrol var imiş, Ruslar işletmişler. (Şatak'taki kömür ile beraber bu çok mühim).

Erciş ceviz yeri.

Adilcevaz. Meydanda istirahat.

Mektep ve hocalar fena.

Ceviz çok.

Güzel.

Ahlat'a Süphan dağının eteğinden.

Ahlat kaymakamı zayıf. Ziraat Odası Reisi (gözü hasta). (Patates az). Vapur hiç gelmez. Ceviz yeri. Ceviz sandalyeler.

Ahlat akşam soğuk. Jandarma dairesinde istirahat.

Van Gölü'nü şimalden devrettik.

Güzel balık yedik.

Jandarma kumandanına teşekkür.

12 Temmuz Cuma

Muş

5'te hareket. Ahlat üzerinden dolaşma. Ahlat'ta Muşluları, Bitlislileri selamlama.

Muş Ovası'na girerken.

Rahva Düzü kışın muvasalayı keser.

Bitlis – Van – Muş arası kesilir.

Muş Ovası.

Eski sık köylerin yeri boş. Ova senelerden beri işlenmemiş. 1,5 milyon dönüm arazi.

Muş Ovası Elaziz ile münasebetli.

Sasın da (Mutki gibi) cevizlik imiş. Hakkari de sulak ve cevizlik imiş.

Muş büyük hayvan merkezi. Olur. Pek küçük ve iptidai yer.

Muş Ovası boş kalırsa tehlikeli olur. İskan olursa Türklüğün sağlam temeli olur. Boş halinde, harici tehlikeden başka, er geç Kürtler burasını doldururlar. O zaman hakikaten Kürdistan yekpare olarak teşekkül eder.

Muş'un meseleleri: İrtibat, iskân, zirai program (hayvan ve sanayi)

Özmen bugün güzel bir fikir söyledi. Seyyar doktorlar vasıtası ile Kürt mıntikalanna girmek – Aklım yattı.

13 Temmuz Cumartesi

Karaköse

Gece Muşluların meşale şenlikleri.

5.20'de Muş'tan hareket.

Muş Ovası'ndan geçiş. Sirok köyüne kendiliğinden yerleşen Kürtler (Mutki'den). Ağnamdan şikâyet etti. Muş Ovası boş kalırsa Kürtler dolduracaklar.

Muş pek, pek biçare.

Hareket esnasında defterdar sarhoş olarak Dr. Aras'a ve arkadaşlara sulu sulu sırnaşıklık etmiş.

Kop merkezi Bulanık.

Yol pek fena. Bulanık'ta Çıldırlı, Ahıl kılıklı (iki parti de) muhacirler. Hep birden hallerinden ve hükümetten şikâyetler. Asabi kaymakamın ağlaması. İskân pek fena. Araziler hala kendi malları değil. Çayırılık kâmilen ilk gelenlere taksim olunmuş. Suret-i umumiyyede masraf az. Ahali çok düşkün ve çok şikâyetçi.

Malazgirt. Çok, çok fena. Çok berbat bir öğle yemeği.

Tutak hududunda Ağrı Valisi, Abdurrahman Nafiz, Kemal Balıkesir.

Katavin dağına dolaş da dolaş.

Patnos'dan geçiş. Kör Hüseyin'in merkezi.

Murat vadisi. Hamur. Karaköse.

Burası adeta mamure tesirini yapıyor.

Ot biçilmiş her tarafta. Su yok. Arazi iyi. Ahali Kürt.

Transit işi ile meşgul olacağım.

Ağrı vilayetinin I. Genel inspektörlükle münasebeti görülüyor. Galiba şimalden Trabzon Erzincan'dan Ağrı'ya kadar diğer bir genel inspektörlük ihdası çok faydalı ve lazım olacak. Merkezden Şarkın dertleri ve iskân işleri takip olunamayacak.

[Çok geçmeden, 25 Ağustos 1935'te Doğu bölgesinde CHP 3. Genel Müfettişliği kurulmuş, Genel Müfettişlik görevine Erzurum milletvekili Tahsin Uzer atanmıştır. Ağrı Valisi 30 Haziran 1935'te bu göreve başlamış olan Mehmet Burhanettin Teker'dir. Teker, bu görevini 9 Haziran 1939'a kadar sürdürmüştür.]

14 Temmuz Pazar

Karaköse

Karaköse'nin imarını fırka yapmış. 5.000 liraya fırka karargâhı ve orduevi. Hükümet fena (15.000 lira istiyorlar).

Hapishane tel örgüsü içinde avlu ve 20'den fazla jandarma. (10.000 lira).

Zabit ve memur evi lazım. 20'şer. Her biri 500 liraya olurmuş.

Spor bayramı ve atlı talimler, jimnastik talimleri. Mükemmel. Pek iyi.

Kemal (fırka kumandanı) aleyhindeki sivil idarenin şikâyetleri haksız ve gazezli (ölen vali İmadettin ve U. Müfettiş Hilmi. Buna çok şaşım).

Banka usulü fırka bürosu.

Fırka evi için 1.000 lira verilecek.

Tezek resmi ve münakaşaya dahil mahrukat.

Karaköse'de İranlı bir tüccardan transit işini tahkik ettim. Özü:

İdari müşkülât kalkmış. Dahili ticaret azalmış (tabîi). Trabzon'dan da tahkik olunacak.

Esas mesele yolun ıslahı, Otomobil, kamyon kolu ve inhisarı, Tahirgediği'nin açık tutulması ve Trabzon iskelesidir.

Giderken yolu hududa kadar gördüm. Süratle ıslah ve tedricen mükemmel inşa edilebilir. Mühim kısmı sırtlardan geçer ve çamur tutmaz.

Kızıldizi'ye 10 km'den başlayarak Gürcübulak'a kadar 50 km kadar tabii güzergâh halinde. Kızıldizi'den Gürcübulak'a varmak Makû'dan gelen İran şosesinden dolayı mecburi.

Kızıldize'den kestirme hududa 10 km kadar. Amma öte tarafı şose olmak için İran'ın yapması lazım. Görüşülmeli.

Karaköse süvari kışlası için 10.000 lira istiyor (Kemal).

Topçu kışlasını mükemmel yapmış.

Kemal'in kızları Özcan, Özden.

Evinde ziyaret ve kendine nasihat.

15 Temmuz Pazartesi

İğdır

Sabah 5'te hareket. Diyadin geçtik. Bayezit'e uğradık. Dağlıvası karargâhı.

İstasyon denilen yer ve binaları.

Surbahan'dan geçtik. Gürcübulak ve hudut taşları.

Ağrı harekât. Aybey dağları. Hudut tashihi, yenisi-eskisi. Hudutları sıkı tutuyoruz. Karşı zayıf. Surbahan'da, bahçede, zabıt çocuklarının civıltısı içinde, muazzam Ağrı'ya karşı öğle yemeği.

Burada ilk mektep yapılacak. Binbaşının çocuğu Sümerbank fabrikasına verilecek. General Orbay yazdı (adresi).

Surbahan'dan İğdır hareket. İğdır'a Rus şosesi ile Çengelgediği'nden geçerek. Şose esaslı yapılmış. Harabeden kurtarmak ve ıslah edilmeli.

Çengelgediği eteğinde harita mütalaası. Ova yeşil ve feyzli. Erivan garbında Alagöz dağı karlı.

İğdır'a giriş. Halk. Asker. Zabıt aileleri. Çocuklar. Kaymakamın evi.

Sıcak, sinek.

Tropikal sıtma.

Pirinç, pamuk her sene artıyor. Aras suluyor. Adana ovası gibi.

Yarın burada kalacağız.

16 Temmuz Salı**Iğdır**

Öğleden evvel hükümette halkı kabul: Yerli (su istiyor). Eski muhacir (arazi istiyor). Ağrı muhacirleri iskân istiyor (tapu).

İskân politikası üç vilayette 70-80 bin Kürt kabul ediyor. Bunları iskân etmek istemiyor. Ağrı'dan gelen Kürtleri (kendileri yerleşmişler en iyi yerlerde) yerleştirmek istemiyor. Nereye gönderecek, belli değil.

Bu adamların hepsine iskân olunacaklarını söyledim. Bir büyük ve salahi-yetli heyet bütün bu halkı endişeden kurtarıp iskân etmek lazım. Bir mamureyi çöl yapmak için böyle bir iskân politikası düşman bulamaz. Bolşevikler karşısında yegâne silahımız olan yerleşme ve arazi sahibi olma nazariyesini bu kadar peri-şan eden bir idare çok cahilane ve zalimane dir.

Öğleden sonra hudut – köprü – Kumandan ve sivil heyet sonra geldi. Dr. Aras'ın adını kutlama.

Iğdır iplik fabrikası ve irtibat da istiyor.

İskan, sulama, fabrika, irtibat, sıtmadan kurtulma istiyor.

17 Temmuz Çarşamba**Sarıkamış**

Karakale'de bent. Sovyet tarafında. Ermenistan Başvekil muavini, ziraat komiseri, Moskova mümessili, su işletme müdürü, birisi daha (Türkçe biliyor), su mühendisi, hudut kumandanı.

Bent: Eksik kapakları yapmak, yarı masrafı vermek, ana kanalı yapmak, kanalları yapıp suyu tevzi etmek. Behemehal lazım.

Büfe. Nutuklar, nümayişler.

Başvekil muavinine saat hediye vaadi (unuttum).

s. 9'da ayrıldık.

Aras boyu – Arpa Çayı'nın birleştiği nokta. Altın madeni aranan yer.

Öğleyin Kağızman.

Süvari livası ve merkezi. Ruslardan kalma binalar, kışlalar.

Kağızman bahçelik, meyvelik.

Geç vakit Sarıkamış. Yolda Selim köyü. Halk çok berbat. Köy çok mamur imiş. İskan belası. Herkes tahrip ile meşgul. Allahuekber dağını seyrederek geçtik.

Sarıkamış – Avrupa mamuresi.

Çam hava. Bilhassa su. Askeri binalardan Maliye senede 5.000 lira alıyor. Bunu ve binaları garnizona bırakmalı. Kışları 200.000 lira ile birkaç senede tamir etmeli.

Ormanları muhafaza etmeli.

Sarıkamış'ı on sene sonrası için saklamalı.

18 Temmuz Perşembe

Erzurum

Sarıkamış'ta sabahleyin arazi üzerinde kurmay binbaşı Nurettin Aknaz tarafından konferans: Sarıkamış harekâtı ve muharebesi.

Horum düzü.

Veli baba.

Hasankale. Yarım mektepler. Ilıcalar.

Trahom.

Kara Mustafa Paşa çeşmesi.

Erzurum.

Ömer'den mektup. Tarihsiz.

19 Temmuz Cuma

Erzurum

Hükümet, müstahkem mevki, fırka, belediye ziyaretleri.

Hükümette memurlar fena elbiseli. Tahsisat fena.

Belediye su, elektrik ister.

Fırka bina ister.

Öğleden sonra Nafiz Paşa'ya çaya. Sonra dönüşte Özmen'le çalışma.

Sabahleyin. Askeri hastane 150.000 kadar ister.

Muallim mektebi.

Davalı mesele.

Özmen'le görüşme: [*Zeynel Abidin Özmen – Birinci Umum Müfettiş.*]

Özmen:

1. Asayiş işleri:

a. Raporlar G. İ.ş.'te. Yukarıya toplansın. Merkeze oradan gündelik rapor.

b. Müşterek tertip G. İ.ş.'liğe ait.

Hemhudut vilayetler birbirlerini haberdar eder.

d. G. İsp.'lik civar vilayetlerle muhabere eder.

Son defa 3 kaza yüzbaşı Palandöken'de.

ç. G. İsp.'likte asayiş şubesi müdürü. Bir erkân-ı harb zabiti olacak. (Amir – emniyet – jandarma).

d. Talimat – G. İsp.'lik mıntıkası için hususi hükümler.

e. İstihbarat tahsisatı. Erzurum 3 sene evvel her yıl 50'şer, üç sene içinde 50 almış.

f. Fazla nahiye teşkilatı.

g. Yeni kaymakamlar nasıl öğrenecek?

h. Seyyar jandarma teşkilatı. Kâzım Orbay'ın fikri.

2. Memurlara işten el çektirmek veya vekâlet emrine almak salahiyetinin G. İnsip.'liğe de verilmesi (İcra vekilinin yapabildiğini G. İnsip. yapabilmesi).

– Valilerin edebilecekleri memurların tahvilini G. İnsip. emredebilmesi.

Muvakkat gelen müfettişler raporların ve fezlekelerin bir suretini G. İnsip.'liğe vermeleri.

İdare-i hususiye-i (okunamadı) G. İnsip.'in nokta-i nazarı esastır. (Heyet-i vekileye bu nokta-i nazar arz edilmeden aksi karar altına alınamaz).

– G. İnsip.'teki vekâletlerin müşavirleri yok. Muvafakati alınmadan değiştirilemez.

– Mecidiye para işinde olduğu gibi vekâletler mühim işleri G. İsp.'liğe versinler.

Adliye işleri.

Tevkif.

Tahliye.

Üstnomal bir adliye rejimi için G. İsp. teklif verecek.

İskân işleri.

G. İsp. Teşkilat.

Fen bürosu. Su, şehirci, iktisadi.

Ziraat müşaviri lazım.

Mülki teşkilat (Orbay'da notlar).

Münhal (Kim vekâlet eder? En iyi şekil maiyet memurları).

Ehliyet (Bazı memurlar mıntıkadan kurtulmak için fena sicil ararlar).

Silah toplamak. Muntazam ve program dahilinde devam etmeli.

Dersim meselesi.

– Hayvan yem bedeli. Nahiye müdürlerine, kaza kaymakamlarına mahalli jandarma rayici ile.

– G. İnsp.'liğe iki binek otomobili, iki kamyon (Dahiliye Vekâleti).

İnşaat için 3.000.

Mıntika hükümet konakları için 40.000.

(Mesken memurlar için).

Mıntikanın hususiyetinden dolayı kaymakamlara palaskalı jandarma neferi verilir (resmi dairesinde ve yolda).

Sıhhat müşaviri lazım.

Yol programı.

Nahiye müdürüne bir kâtip.

Hudut.

Gümrüklerde G. İnsp.'liğin bugün alakası yoktur!!

Kültür.

Okutalım, okutmayalım meselesi.

Nokta-i nazarımı söyledim. Kız çocuklar mektebe gitmeli.

Van Gölü işi.

Heyet-i Vekile'de görüşeceğim.

Mardin'de konuştuğumuz.

Kaçakçılıkla mücadele için Bey fiyatı meselesi. (Gümrük – Ticaret mücahede-si veya geriden ucuz göndermek meselesi).

Şükrü Ali'den bir mücadele teşkilatı.

20 Temmuz Cumartesi

Kars

5'te Oltu'ya doğru hareket. Yol güzel. Köprüler eksik veya yok.

Oltu güzel kasaba.

Oltu'dan sonra yol gittikçe daha güzel. Çam ormanı içinden geçiş. Merdenek kaza merkezine doğru. Merdenek, Göle cinsi sığırın merkezi. Güzel hayvanlar bakımsız. 932'de bir kurakla kırılmışlar. Haberimiz yok.

Şose köprülerinin demir aksamı sökülmüş, sökülüyor. Herkes bunu tabii görüyor.

Peynir yapan merkez.

Aletleri eksik. Kaşarda Balkanlarla rekâbet edemiyorlar. Gravyerde çok iyi. 5 – 10 senelik işletme lazım. Sermaye işi.

93'ten evvel arazi sahibi olduğunu iddia edenler mahkmeden ilam alarak köylerin arazisini ele geçiriyorlar. Aynı yolla bir de orman yağması başlamış. Ormanlar fena halde tahrip oluyor.

Aygır Gölü yanında ve şimalden cenup istikametinde.

Kars'a giriş.

Müstahkem mevkide selam. Sonra yaya yeni şehre. Eski şehir harabe. Ahalinin istida hücumu.

Gece: Bayan vali v. Karol'un anlattıkları:

Kars'ın dertleri:

Soğuk. Kömürsüzlük. Kışın kesilme ve mahzur kalma.

Ne buldu isek tahrip etmeye çalışıyoruz. Yeni hiçbir şey düşünmüyoruz. Masraflar diyor.

Yoksuluz. Vali, evlerin bakımı, muhafaza ve imar fikri için kâfi bir fikir verir.

21 Temmuz Pazar

Kars

Tatil günü. Öğleye kadar istirahat.

Saat 3.15'te kaleye hareket. Hüseyin Paşa tabyasında.

Kars'ın tarihi. 1828, 1853, 1877, 1920 (Ermeni) seferlerinde Kars kalesinin oynadığı rol. Kalede cereyan eden muharebeler.

Dönüşte Rus konsolosu. Hudut münasebetleri ve emniyetleri hakkında nokta-i nazarımı söyledim.

Gece Halk Fırkası'ndan gelenlerin dilek raporu.

Rapor bende. Umumiyetle nazara alınmaya değer.

22 Temmuz Pazartesi

Ardahan.

23 Temmuz Salı

Artvin.

24 Temmuz Çarşamba

Hopa

Çoruh kayık ile.

Murgul.

Hopa yolu. Korkuluklar, dikine taş lazım.

Vapur.

24.7 tebrikleri (Lozan).

(Hudut meselesini görüştüm) (Maradit).

25 Temmuz Perşembe

Trabzon

Vapurda ilbay Ekrem Erten.

a. Laz meselesi (Hopa – Pazar).

b. Kan gütmeye (Adliye ceza kanununda ağır ceza ve aile nakli).

c. Rize'nin ufak bir vilayet halinde kalması. Of'u alarak).

d. İspir'i Rize'ye almalı.

Halkevi. Musiki bilen yok. Bütçesine yardım istiyor. Şimdi bütçesi 1.100 L.

Rize Ali kitap evine kitaplarını vermiş. Dolapları için 1.000 L. firkadan istiyor. (okunamadı)

Yağ.

Fasulye.

Balmumu.

2. Fındık.

1. Narenciye (P., M., Limon) ağaç.

Kavurma (ekserisi inek).

3. Balık yağı.

Keten bezi (ilkel: İplik tezgâhı).

Ceviz.

Çay.

Keten bezinde ipliği makine ile alırsak, kumaş yarıdan fazla ucuzlar.

Kereste (İzmir sandıkları).

Yakacak: Kızılağaç.

Küçük sanatlar: Fırıncı, dülgere, taşçı olarak çalışmaya giderler.

Balık yağı üzerinde çalışılacak. İstihsalı – sürümü (dışarı – sanayi – gübre).

Teknik – industrie.

Balık derisi kösele, su geçmez, sağlam.

Hamsiden, yunustan gübre yapmak.

Yemiş meselesi:

Mehmet Mataracı:

Islah lazım. İyi bir fidelik var.

Meyvecilik üzerine çok ümit besliyorlar.

Önemli! Limon güzel. Çok şey. Bir sene dayanırmış.

İnhisar Müdürü. Mitat Kunt:

934, 933'ten az tütün. Sebep: Müdafaa zammı, köylü tütününe zam?

935 daha iyi görünüyor.

Tuz – Rakam getirecek.

Müskirat – Aynı nispette.

Kaçakçılık umumiyetle yok.

Cigara kâğıdı kaçakçılığı şimdi yokmuş.

Halkevinde toplanma:

Merk. kazası halkı.

Bıldırcın: Yol, fabrika gibi iş istiyor.

Cemil köyü: Çay fabrikası istiyor. (Tahmini 100 – 150.000). Hastane istiyor.

İspir üzerinden yol.

Taşlıdere: Yolu istiyorlar. Köy evlerinden müsakkafat ağırdır. (İki senedir veriyorlar). Gündoğdu merkezinde yaptıkları mektebe yardım istiyorlar. Hocası var, binası yok.

Bahattin Pş.: Yol, ev vergisi, iş, mektep (bina var, hoca yok).

Sivrikaya: (120 ev. N. 1.000). İş, ev vergisi!, yol (üzerinde).

Rize'nin Kale mahallesi – Ekmekçi: İş yok, yol, portakal – mandalina hastalığı.

Çarşı mahallesi – Kunduracı.

Piyade alayı var idi. Bayburt'a gitti.

Madencimiz var.

Ziraat memurunun ifadesi.

Taşlıdere'ye yakın krom (işlenmiş, kalmamış).

Viçi'de demir. (Mühendis 10 – 15 gün evvel görüş.). Arama imtiyazını Viçili Ahmet B. almış.

Mapovri'de gaz. İktisat Vekâleti biliyor.

Manganez meselesi.

Sinekli Köy – İş, çay fabrikası, hastane, yol vergisi, sığır vergisi.

Mahalle – Aylık istiyor.

Tuğlacı, yol.

Ulu Cami – Gemi tayfası. Kadro harici. Yol vergisi ağır. Arazi, inek vergisi 14..

Mahalle – Gümrükte kayıkçı (10 sene evvel). İkramiye, tekaüt vermediler. Çocuğunun işi var. Yine gümrük muhafazasında. 76 yaşında. İlbay meşgul olacak.

Veliköy – Taş ustası (betonarme). Mektep üç sınıflıdır. 5 sınıf istiyor. 200'den fazla çocuğu var.

Köprülü Köy – Rençper. Yol. Orada 100 para buğday, burada mısır 7 K. Hayvan vergisi, ev vergisi (şahsi memuriyet).

Teke (Ahyos) – Fındıkçı, rençper. Üç sınıf, 5 sınıf istiyor. Ortadadır. Nahiye merkezinde başka yere şimdi yapamıyoruz.

Köprü yıkılırsa çok köy yolsuz kalır. (Vali: İmkân yok). Sığır vergisi.

Büyük Köy – Rençper. 550 ev, 3.000 N. 3 sınıf 5 olacak. Yarı inşa masrafını hükümet versin. Yol, hastane.

Mahalle – Rençper – Ahmet oğlu Ali (20 lira) verelim.

Kız çocukları yatı mektebine yerleşmek istiyorlar.

Fidanlık müdürü Hilmi Ülkün: Çay. Bir dönüm 60 lira. 3 senede ilk mahsul vermeye başlar. Sahilde 100.000 hektarlık sahada yetiştirmek mümkün. Cevap: 10 dönüm portakal 3.000 lira, 10 dönüm çay x 60 = 600 lira verir? Tetkik...

26 Temmuz Cuma

Trabzon

Vilayette kabul.

Orman Müdürü Tefik Dikmen. Ladin ağaçlarının tahribi. (Hartama usulü yüzünden. Kanunda alıcılar için de hüküm istiyor).

Hartama men edilebilir (Hasan Saka). (İlbay: İdare heyeti kararı ile).

Halkevi. Kazalardan: Polathane, Akçaabat, Vakfikebir, Sürmene, Of, Maçka.

Polathane: İnhisarlar tütün için verdiği avansı T. E.'de değil, rençperin masraf zamanı olan Temmuz'da versin. (İdare-i Umumiye esasını kabul etmiştir. H. Saka). Hemen muhabere edilmelidir. İnhisarlar Müdürü: Karar menfidir. Vezinden sonra değil, tahrirden sonra verilebilir).

Vakfikebir: Selam.

Sürmene: Orta mektep. Of ile Sürmeni için ortada iki kazanın (Sergona'da). Nüfusu 180.000. (5.000 nüfus naklolunabilir).

İnhisarlar kimyevi gübreyi getirsin, tevzi etsin. Senede yalnız 100.000 lira kimyevi gübre girer.

Of: Naklolunacak 10.000 nüfus vardır. İlbay: Yalnız nakil masrafı aile başına 60-70 lira olmuştur.

Maçka: Orta mektep isterler. Metruk arazi (Rumlardan kalma). 30.000 dönüm var. İlbay: Ziraat Bankası'na verilmemiş arazi yapılabilir. Borçlanma sureti ile almak istiyorlar.

Trabzon – Sürmene – Of- Rize şosesi vardır. İki köprü eksiktir. (Her biri 30 – 40 bin lira).

Trabzon – Polathane – Vakfikebir – Giresun – Ordu şose. Yol var. Köprü eksik. Merkez kazası:

Arsin Zir köyü: Rençper.

(Yomra nahiyesi). Nahiyeleri kaza istiyorlar (42.000 nüfus).

Kan gütme.

Mahkum başka yere gitsin, ailesi naklolmasın. (Müreffehen: İlbay iskan).

Vilayetin başka yerlerinde ve Rize'de de var.

Yeni kanun lazım değil. İskan Kanunu kafidir.

Nakil lazım.

Soğuksu – Çiftçi.

Gübre fabrikası, mektep.

Mahalleler: Balıkçı. Açık deniz balıkçılığı. Balıktan (hamsi – yunus) gübre fabrikası. Yunus derisinden istifade etmiyoruz. Fabrikada tabakhane de olmalı. Balıkçılıktan anlayan yok.

Yavuz (Durama) Köyü: (Yomra nahiyesi). Nahiye merkezi kaza istiyor. Hükümet merkez binası yoktur. Köy yolları.

Öğle yemeği evde.

Belediye, sergi, dikiş yurdu, Soğuksu (Atatürk Köşkü), Kale Meydanı.

Liman tetkik (1,5 m. lira H. Saka).

Stadyum (30 – 40.000 lira istiyor).

Kumandanlık.

Kars'a tel. yazıldı mı?

Liman keşfi ve bedeli var mı?
Trabzon'un planı yok, suyu yapılmamış.

27 Temmuz Cumartesi

Trabzon

Elektrik fabrikası.
Polathane.
İran konsolosu- Raporu 28 sabaha.
a. Celal Bayar'ın seyahatine dair ilk rapor.
b. Özalp'in infilak hakkında raporu.

28 Temmuz Pazar

Gümüşhane

Maçka'da mebusların ayrılışı.
(!!) Maçka kaymakamı iki senedir münhal.
Zigana. Yolda heyelanlar. Dağda büyük heyelan.
Yol çamurlu. Yapılmamış.
Vali Rifat iyi, mühendis Safi Ömer iyi.
Torul – Zigana yolu ile, Harşit – Tirebolu güzergâhının (okunamadı).
Erzurum – Tirebolu, Erzincan – Tirebolu ehemmiyetli mevzuu.
Torul kaymakamı İhsan Olgun.
Sulh hakimi (14 aydır münhal). Mümkünse adliye hakimi istiyorlar.
Torul. Tuz fiyatı Haziran 15'ten sonra indirilmiş!!
Gümüşhane: Eski iki bakır madeni, bana gösterilen kömür!
Şehirde. Halkevinde dilekler. Bir hülasa. Madenler üzerinde konuşma. Harşit vadisinde bakır.
Edip Servet vazife – Maden etütleri için.
Tirebolu yolu münakaşası.

29 Temmuz Pazartesi

Erzurum

5'te hareket.
Yolda çalışılıyor.
Bayburt.

Kışla, istirahat.

Bayburt – Canlı halk.

Hükümet – Maden koleksiyonu. İlbaya İktisat Vekâleti'ne göndermek için emir verdim. Kömür – Bakır...

Halkın Bayburt oyunları.

Fabrika. Fabrikanın elektrik teşebbüsü. İş Bankası'ndan kredi meselesi. Müdür Nurettin hattı tetkik ediyor.

Kop – Hanları.

İki vilayet hududu.

Aşkale çok fakir. Maktu vergi.

Erzurum – Vali evi.

(okunamadı) simsiyah.

30 Temmuz Salı

Erzurum

Saat 8. Müstahkem mevkii.

Kars Kalesinde mühim işler: Topların kışın örtülmesi için sundurma. 50.000. Topların müteharrik talimleri için 8 traktör. 50.000. Komutana 1 binek oto. Mevkie 2 otobüs. Hem mevkide nakliyat, hem ecnebileri geçirme.

Mecidiye tabyası: Gazi Ahmet Muhtar'ın ahali ile beraber Aziziye tabyasına hücumu.

Ağzıaçık tabya. Talim. Toplar.

Boğazda su başı. Yemek.

At ve sığır sergisi – Hayvanlar.

Sonra – İş ocağı imalathaneleri.

Eski cephaneler için depo. 30.000.

Demiryolu atölyesi. Eski malzeme açık deposu. Nakliye tarifesinin indirilmesi ile salah. Kışın işlemek için kar siperleri. Kar küreme makinesi. Hattın traverslerinin tamiri için 250.000 lira. Yeni müdür isnat veren adam. Eskiler kâmilen tahrip etmiştir? Kömür aramak ile meşgul. Gülünç emniyet vakaları. Karaköse hattının tahribi (Nafia tarafından).

(Eyi) Hastane (Tel kafes 1.000. Röntgen operatörü için yer 500).

Doğumevi

Valiye: Eskinin mezarlık işini söyledim. Bana yazacak.

[Erzurum valisi İbrahim Ethem Aykut'tur. Aykut 18 Nisan 1935'te atandığı bu görevini 30 Ağustos 1936'ya kadar sürdürmüştür.]

31 Temmuz Çarşamba

Erzincan

5'te hareket. Rus dekovilini takip ederek (Tercan) ana hattını.

Kükürt madeni metruk.

Tercan'da Zühtü Bey'in mektep binası.

Hükümet binaya 87.000 sarf olunmuş. Bugün baş belası. Kışın ısınmaz.

Apteshane unutulmuş. Mühendis fena imiş.

Kaymakam vekili. Bir senedir vekâlet ediyor. Erzurum yolunu 23 sene evvel görmüş. Bunak bir hayvan.

Erzurum – Erzincan yolu çok fena. Giden vali 3,5 senede bir defa Tercan'a gelmiş (yeni geldiğinde) bir gün kalıp dönmüş. Yol hiç tamir görmemiş.

Giden vali Necati (Urfa'da K.) İspir yolunda 4 sene çalışmış. Her sene güzergâh değiştirilmiş. Çok fena bir adam.

Tercan'da ahaliden utancımdayan kaçtım. Bu kadar fena idare görmedim.

Samsa boğazı.

Vican'da (hudut) ayrılış.

Ekşi su (Ora bataklık).

Erzincan Ovası. Erzincan.

1 Ağustos Perşembe

Erzincan

7'de şelaleye hareket (Dersim eteğinde)

Büyük su kuvveti.

Yolda görüşmeler:

a. Dersim'de askeri valilik. Karargâh halinde. Orbay'ın tavsiyesi: İzmir'de Zeki (eski kurmay başkanı).

b. Askeri kumandanlardan alınacak valiler.

c. Yabancı işler müdürleri. G. İnspektörlükte konsolos olan yerlerde hariciye memurları.

Öğleden sonra:

Hükümet. Ziraat Müdürü'nün istidasını reddettim.

Belediyede: Su işleri.

Erzincan'da içme suyu. Ovanın sulanması için Han Deresi'nin keşfi.

Muhacir iskânı için Erzincan Ovası'nda 200.000 dönüm arazi varmış. Posof kazısına bir heyet göndermeleri için yazdım. 400 lira para gönderdim.

İlбай su projesini bir aya kadar gönderecek.

Mühendis İzzet Bey 15 Eylül'e kadar bir proje gönderecek ve Erzurum'dan da başlayarak 938 senesine kadar hem Erzincan'a hem Erzurum'a varılmasını temin eden bir teklif yapacak.

Sarıklı Hasan'ın imhası.

Gece nizam görüşmeler.

[25 Aralık 1935'te Tunceli Vilayeti'nin İdaresi Hakkında Kanun TBMM'de kabul edildi. Kanun, Tunceli'ye "Ordu ile irtibatı baki kılmak ve rütbesinin salahiyetini haiz bulunmak üzere korkomutan rütbesinde bir zat'ın vali ve kumandan atanmasını" öngörüyordu. Dördüncü Umumi Müfettiş sıfatını alacak olan valiye geniş idari, askeri ve hukuki yetkiler tanıyan kanun, düzeni sağlama ve güvenlik bakımından gerekli gördüğü hallerde Tunceli'de oturan kişi veya aileleri il sınırları dışına göndermesine de olanak sağlıyordu. Kanunla birlikte, Cumhuriyetten sonra il yapılan, ancak 1925'te Elazığ'a bağlı bir ilçe durumuna getirilen ve 1935'e kadar adı Dersim olan Tunceli yeniden il haline getirilmiş oldu. Tunceli'ye ilk komutan-vali olarak 1937-38 dönemi olaylarının bastırılışında adını duyuran Hüseyin Abdullah Alpdoğan atandı.]

2 Ağustos Cuma

Erzincan

Karlsbat.

Sarıklı hakkında tafsilat.

Sürmeneliler için Özmen'e ve Dahiliye'ye cevap.

Nafia Vekili'ne Erzurum – Sarıkamış hattı için tel.

Halkevi.

Kuruçay: Selam.

Tercan: Bir dava. Erzurum valisine yazılacak.

Erzincan Sami Bayındır. Çiftçi. Şimendifer. Aksu deresinin ıslahı.

Halkevi başkanı Şerafettin Atabey. Çiftçi.

Halkevi: 2.200 bütçesi

600 hususi idare

200 belediye

250 parti

1.050

Bina: 20.000 lira. Tamir ediyorlar. 4.000 lira kadar bir para ile bir bina satın almak istiyorlar. Muvakkaten.

Refik Kurdoğlu, çiftçi. Lise istiyor.

Enteresan bir kız çocuğu. Göz hastalđı. Mektebe evvelce almamışlar. Şimdi almıyorlar.

Çemişkezekliler – Dersimlilerden şikâyet.

Balıbey – Ali Çetin. İstanbul'a gitmek istiyor. Soyulmuş. Hilal-i Ahmer'e vakti ile 300 lira vermiş.

Bir müteahhit alacağını almamış. Askerlik dairesinde muamelesi varmış.

Hüseyin Kılıç.

Çimenköylü – Dersimli.

Zeki Paydak – Emniyet memuru ve polisler dövmüşler.

Bir yol müteahhidi: Hususi idareden alacağını iki senedir alamamış? Bu sene verecekler.

Korgeneral Nafız Gürman

İstedikleri ayrı bir muhtıradadır.

Siyah zabitler. Mareşal ile görüşeceğim.

Kolordunun işleri ile gider gitmez çalışacağım.

3 Ağustos Cumartesi

Kanlıtaş'ta Suşehri delegeleri.

Tütün, ekmek istiyorlar.

Ağır ceza mahkemesi (Karahisar uzak).

Suşehri merkez olabilir.

Orta mektep.

Madenler: Kömür, demir, altın, gümüş (işlemiş).

Asfalt gördük.

Şebinkarahisar.

Öğretmen Hasan Tahsin Okutan.

Maden numuneleri (Altın, demir, kömür vs.).

Ortaokul pansiyonu.

Köprü (Yusuf Bey köprüsü harap). (Tonuk köprüsü).

Jandarma mektebi.

Tamzara köyü.

Dokuma. Çok güzel. İplikleri. Ziraat Bankası'nın Karahisar şubesinde iplik eksik olmasın.

Giresun iskelesi kiloda 2 kuruş resim alıyor.

4 Ağustos Pazar

Giresun

Tirebolu – Harşit vadisi ve dönüş geç vakit.

Halk ile temas. Halk perişan.

Kumar, içki iptilası.

Gıda mısır. Veresiye fazla para ile alıyorlar. Ucuz mısır tedariki. Mısır ekmeği ve unu.

Köylü borçlu (hususî köylü borçlarının taksitlenmesi).

İzale-i şüyu (İş Limitet Müdürü akıllı adam. Ziraat Bankası Müdürü akıllı adam.)

Domuz tahribatı. Silah verilmesi.

Yollar iyi değil.

Tirebolu'da hakim ile görüşme.

Giresun'da izale-i şüyu işini müdde-i umumi ve hakim namzedi ile görüşme.

İzale-i şüyu istatistiği gönderecekler.

Ticaret Odası Reisi ve aza ile görüşme:

Borçların taksitlenmesi (%40'ına taksid razıdırlar) Mümkündür.

İplikten iskele resmi kalkabilir.

İstedikleri:

– Karahisar yolu (Nafia'dan yardım).

– Liman (Mendirek. Keşfi yapılmış. 150.000).

– Köylünün borcu mahsulü satmak için tacil etmemeli. Vergi zamanı yahut (daha iyisi). Ziraat Bankası'na depo mukabilinde para alıp vergi vermeli.

– Balıkçılık.

– Madeniyet: Manganez, çimento, demir.

- Meyvecilik enstitüsü, fındık enstitüsü.
  - Fındık kurdu.
  - Kumar – içki mücadelesi. İçtimai.
  - Domuz mücadelesi.
  - Yol için dinamit – İlbay.
  - Giresun'da 113 kahve var. Cumhuriyetin X. yılında 94 idi.
- İzale-i şüyu meselesi fazla hukuk hakimi meselesidir.
- Kadının vaziyeti çok fenadır. Çok evlenirler.
- Giresun'da:
- Bir icra memurunun şöhreti.
  - Domuz için tertibat
  - Ş. Karahisar memurların maaşı.

5 Ağustos Pazartesi

Giresun'dan hareket.

Sabah kışla meydanında halk içtimai.

Hükümette domuz mücadele tertibi ve emri.

6 Ağustos Salı

Samsun

Adliye: Kan gütme vardır.

Defterdar: Tahsilat %81. 34. Mübadil 10 güne kadar bitecek. Metruke taksimi. Takdir-i kıymet binada ve arazide fazladır. 3 sene beklemek kaydını düzeltmeli.

Sağlık müdürü: Frengi, sıtma mücadelesi.

Sıtma: Vaziyete hakimdirler. Bundan sonrası bataklik kurutma işi.

Bataklik kurutma: (Bataklikların istimlakini düşünmeli).

Çarşamba Ovası'ndaki bataklikları kurutmak 100.000 lira. 3 makine 100.000 lira. 200.000 lira meselesidir. Meluç Ovası hariç. Bununla: Tekyeköy – Çarşamba – Terme – Karadeniz (Meliç – Akçay takriben 50.000).

Pirinçlikler fenni yapılmak lazım.

Ladik'ten başlayarak sulama bu tertipten hariçtir.

Bafra: Henüz proje hazır değil. Takriben aynı iş.

Frengi: Çarşamba'da mücadele vardı, söndü. Diğer kazalarda yoktur. Fakat hasta vardır.

Hususi idare kendi mücadelesini yapabilir.

Ziraat memuru.

Mahsul %30 – %50 daha az.

Yem eksik.

Domuz salgını. Silah kâfi gibi. Fişek az.

Kış için hazırlık.

Domuz meselesi burada iyi tetkik edilmemiş.

İktisadi cephesi ayrıca mütalaa olunacak.

Baytar müdürü zayıf. Atçılık zayıf.

Hayvan hırsızlığı var.

(Çarşamba'ya bir kaymakam geldi. Üç aydır kesildi).

Samsun vilayetinde hayvan yetiştiricilik çok zayıf.

İdare-i hususiye müdürü.

9374 bütçe 508 – 860.

Tahsil 547 – 600 + 38.000

Yollar 102.000

Maarif 216.000

Nakit 76.000

Zir. B. 7.867

Sıhhiye 58.000 Hastane, frengi hastanesi, Bafra'da disp.

Müşterek 71.000

530.867

935: 567.000

Nafia 132.000

Maarif 236.000

Sıhhat 72.000

Z. B. 13.000

İdare 52.000

Müşterek 40.000

545.000

Nafia

Sahil – dahil – Sinop zayıf.

Kızılırmak köprüsü.

Dar hat masrafını çıkarıyor. Dar hat – Terme'ye, Bafra'ya istiyorlar. Çarşamba, Erbaa'da dar hat olabilir. (Alpdoğan).

Orman: Vilayette tezek yoktur. Odun yakılır.

Kömür. Çıltık kömürü. Pahalı değil. Soba ve itayat meselesi.

Soba işini etüt etmeli.

Merzifon'da Amerikalılar bir soba tipi tespit etmiştir.

Sobaları. Çıltık kömürü baş ağrısı yapıyor. Hakiri eritiyor.

Çeltik ne kadar zengindir.

Kazalar:

Terme: Borçlanma ile metruke arazisinin tevzii. Terme yolu. Bataklık. Domuz.

Kavak: Adliyemiz yarım. Kurak. Küspe almak için demiryollarından kolaylık.

Havza: Küspe istiyor. Hamamlar.

Ladik: Adliye teşkilatı noksan.

Bafra: Bataklık. Dar hat. Frengi. (Orta mektep). Kuraklık. Yardım.

Çarşamba: Çalışıldı.

Vezirköprü: (Orta mektep)

Belediye varidat tahmin.

934 – 346.000. Tahsilat 364.000.

935 – 355.000.

Borçları: Elektrik, su vs. borç 435.000.

Doyçe Bank'a. 230.000.

150.000 liraya sulh olabilir. Teminat istiyor. Senelik taksiti 75.000.

Emlak Bankası ile ihtilaf. Banka faizi mürekkepte ısrar ediyor.

Planı yok (müstakbel planı yok).

Dalgalı denizde vapura ve saat 14'te hareket. Alpdoğan'a veda.

Fırtına.

Akşam briç.

7 Ağustos Çarşamba

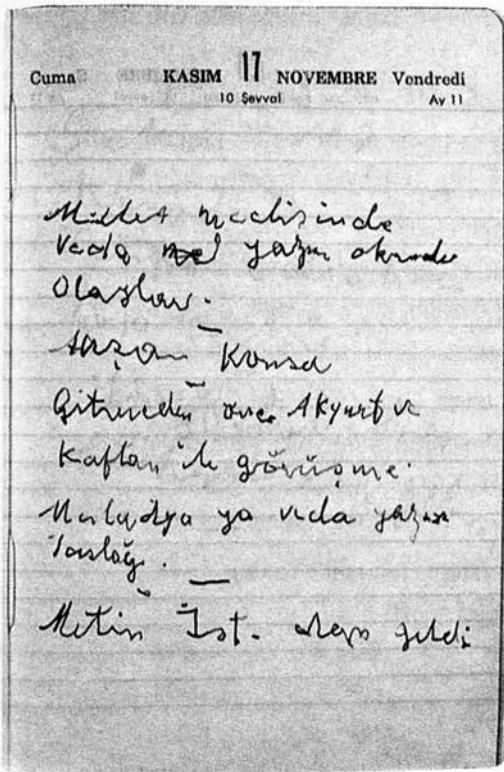
Öğleye yakın uyandık. Gece İnebolu'dan geçmişiz.

Amasra. Mendirek.

Filyos ağzı – Dolmuş.

Filyos istasyonu.

Filyos – Çatalağzı demiryolu.

Zonguldak

Saat 18. Hükümet sonra oto ile:

Semi kok fabrikası ve geziş.

Türkîş merkezi.

Aras ocağa girdi.

İstasyon – İstimlak meselesi.

Aynı zamanda Kozlu merkezi-
ne demiryolu yapılması (500.000 lira
imîş).

Avdet. Deniz.

Gece. Tahsin Uzer'in beyanâtı.

Arjantin hakkında Ahmet Bey'in
beyanâtı. Dr. Aras ile görüşeceğim.
Hayri yatarak geldi. Çok içmiş.

8 Ağustos Perşembe

Orgeneral Akbaytuğan

1. Fırat üzerinde cenup köprüleri.

a. Urfa'yı Gölbaşı istasyonuna

bağlamak için Damlıca köyü şimalinde Karakaya mevki (Göksu üzerinde Bure mevkiinde bir köprü).

b. Birecik'te şimdilik (okunamadı) yapıyor.

Urfa – Gölbaşı yolu ayrıca yapılmak lazım.

Benim mütalaam: Urfa – Suruç – Birecik – Gaziantep yolunu zayıflatmamalıyız.

Milli Müdafaa ile Nafız Gürman'ın işi.

Karo için cevaplar.

Uzgörman diğer telgraflar.

2. Kayseri – Maraş yolunu şu güzergâhta yapmalı:

Kayseri – Bünyan – Pınarbaşı – Sarıs – Elbistan – Gölbaşı. Sonra Urfa yoluna
birleşecek.

Maraş'a gidecek yollar tetkik olunacak.

3. Vezirköprü ile Boyabat arasındaki Kızılırmak köprüsü.

4. Erzincan istasyonunun şimalde olması için Bayındırlık Vekâleti'nden
emir lazım.

5. Erzurum-Sarıkamış geniş hattı için Karakurt'tan keşif yapmalı - ki güzergâh bulunursa müracaat. Karaköse - Rus akovit güzergâhı Tahirgediği'nin cenubundan çevirerek Güzeldere boyunca Köprüköy'ü bulabilir. Hasankale - Balkaya hattı lazım. Eğer Artvin - Erzurum güzergâhı Totum - Yusufeli üzerinden yapılırsa, Balkaya hattı Hasankale'ye inmeksizin Akpınar üzerinden birleşebilir.

Ülkü mecmuasının köycülük broşürlerini ahaliye okumuyorlar.

7. Iğdır-Kağızman-Horasan irtibatı (dekovil veya şose).

Yol şebekesi:

I. Diyarbakır - Van Gölü. (Şimendiferi de Bitlis'ten geçireceğiz).

II. Elaziz - Muş - Van Gölü Hınıs üzerinden.

1. Bunların Erzurum irtibatı. Kiği üzerinden Tercan irtibatı.

2. Bu yolların Karaköse irtibatı.

III. Transit yolu. Otomobil kolu.

IV. Trabzon - Araklı - Bayburt - Tercan - Aşkale - Erzurum.

Zigana'yı ve Kop'u dolaşmak için (Peteriç - Aşkale şimendifer servis yolu şoseye çevrilmeli).

V. Erzincan - Pöske - İkisü - Ardasa yolu.

VI. Ardahan - Borçka yolu.

VII. Artvin - Yusufeli - Tortum - Erzurum.

VIII. Iğdır - Kağızman - Horasan.

IX. Rize - Giresun (Kemah'a kadar) - Ordu vilayetlerinin dahil ile irtibatı.

X. Dahil yolu

Harşit vadisi, Kelkit vadisi yolları.

Vilayetler ve kazalar taksimi.

(Karayazı kazası).

Bitlis

Çoruh - Artvin

(Hakkari zaten iade olmuş gibidir, Ardaniç kaza).

Açık işler:

Mevcut valiler - Münhaller.

Müfettiş-i Umumi salahiyeti. Münhallere ve vekillere çare. (Bol maiyet memuru).

Vali bulmak çaresi. (Regime transtoire).

Şimalde müfettiş-i umumilik.

Dersim (okunamadı) valiliği. (ıslah projesi) (3 senelik).

İskân ıslahı – Tapu maktu vergi. Takdir, kıymet, izale-i şüyu.

Sankamış dekovilinin tamiri. Kışın açık tutulması çaresi.

Transit yolu tesisi.

Kömür işletmenin çaresi.

Kıvarkhane işletmesi.

Cenupta: Hudut arazisinin mübadelesi. (okunamadı) kaçakçılığı. Hudut karakolu ve tertibi. Mah. Müfettiş-i Umumi yakında hariciye adamı.

Bitlis, Artvin, Dersim, Hakkari vilayetlerinin iadesi.

Kars, Artvin'in çabuk kurtarılması. Iğdır ovası meselesi (idari sulama).

Hastalıklar.

Üsnomal adliye.

Yakacak ve madenler.

Zirai ve iktisadi mevzular.

Orman.

Şimendifer, dekovil, yollar planı.

Askeri:

Notlar.

Cephane.

Muvasala.

Karakollar.

Kışlalar – Zabitan iskanı.

8 Ağustos Perşembe

Büyükdere'de başyaver ve genel sekreteri ile beraber motora binerek Dolma-bahçe. Atatürk'e izah ve takrir. Çok memnun oldu. Akşam Ada.

[İnönü'nün Doğu Anadolu gezisi 8 Ağustos'ta son bulmuştur.]

9 Ağustos Cuma

Banyo.

Akşam aradılar. Ağralı ile beraber İstanbul. Florya. Kılıç Ali'nin ailesi. Beraber Atatürk'te. Saraya – Gece beraber. Atatürk yanındakilerden şikâyet etti. Şükrü

Kaya'ya telgraf – Davet – Gece Sarayda. Bugün Prof. Abdülkadir'in muayenesi ve rejimi – Buna göre.

[Ağralı, Elazığ milletvekili ve Maliye Vekili Fuat Ağralı'dır. Şükrü Kaya o tarihte Dahiliye Vekili'dir.]

10 Ağustos Cumartesi

Sabah Ada'ya. Banyo. General Fuat (Akademi), Çetinkaya, Seyfi.
Gece briç.

11 Ağustos Pazar

Erkenden saraya hep beraber. Florya'da banyo. Sarayda Yugoslav'la öğle yemeği. Konuşma. Notlar. Akşama Florya. Yemekten sonra Saray.

12 Ağustos Pazartesi

Sabah Florya. Atatürk'e Yugoslav konuşmasını hikâye. Saraya avdet. Öğle yemeği. Sonra çocuklar sinemaya, ben Kilyos'a. Hanımda surat. Gece Ada'ya. Gelecek pazartesi vekiller toplanacaklar. Dolmabahçe'de. Müsteşar ile davet.

13 Ağustos Salı

Ada'da banyo. Erdal'a fazla geldi galiba. Uyuduktan sonra ateşi 37!

[Erdal, İnönü'nün oğlu Erdal İnönü'dür.]

15 Pazartesi *[Ay belirtilmemiştir]*

Florya. Mareşal ile.
III. G. Müfettişlik.
Dersim tertibi raporu.
Manevra.

[III. Genel Müfettişlik 25 Ağustos 1935'te kurulmuştur. Dersim'in yeniden düzenlenişi için 1 Ağustos tarihli notun altındaki açıklamaya bakınız.]

16 Aralık Pazartesi

Nafia.

Eldeki işler:	km	Tahsisat
D.B. – Paşur	170	11
Paşur – Tatvan	110	11 Bitlis
Tatvan – Van	145	<u>12</u>
		34
Van – Hudut	<u>103</u>	<u>3,5</u>
	528	37,5

Sivas – Erzurum bir sene talik için 6,47 üç senede.

Filyos – Ereğli Z. Ereğli 10

Afyon- Antalya 183 k. 15

Su işleri: Çubuk, Bursa, K. Menderes: 1,5. 925'te 1,3.

Güzergâh

İran ile iktisat hallolunacak.

İrak ile iktisat hallolunacak.

Mesele Siirt.

[Tarih yok]

Atatürk'e arz:

Hava % 2.

Hava programı 8. zammı ile.

Dr. Aras'ın T ile durum.

İng. Ank. Konuşması.

Suikast işi.

Sezai işi (500 lira)

Suriye'den gelen heyet.

Top.

Kömür.

-

Tatil.

Rauf mebusluğu.

[Tarih yok]

Tayyare meydanı.
 Karahan muahedesi.
 Muhacir.
 Bamberger – Top meselesi.
 Babanzade Fuat Mısır'da tutun.
 M.M.'de tank – kamyon.
 Babanzade'ye vereceksiniz.

[Tarih yok]

Atatürk'e.
 Elaziz vilayet.
 Refik Konya. Raif Hoca'nın mektubu.
 Özmen'in yeğeni.
 İbrahim Tali.
 Ankan – Din dersleri.
 Diyanette: Hıfzı Kuran.
 Refik Konya, Sami Muş, İbrahim Tali, İhsan Bey, Esat Paşa, Raif Hoca, Abidin'in yeğeni.

[Tarih yok]

Neutre – intervention – gouvernement.
 Chiffre déterminé – pas mois – pas plus notice.
 Pihos – Modification.
 Égalité – Notice halinde artırma ve karşıla.

[Tarih yok]

Muş – İlyas Sami. 200 hiç ve mebus.
 Genel inspektör Kâzım. Dünkü yardım 2.000.
 İbrahim Tali Öngören 3.000 ve mebus.

[Tarih yok]

Viyana belediye reis muavini bizim binicilere çok yardım etti.
 Atatürk'ün ve benim resimlerimizi istiyor.

Gön Bveş selam söyledi (Atatürk'e de).

Tahi selam söyledi.

Amiral Hurtz Atatürk'e selam söyledi.

[Tarih yok]

Taxol

Günfent Yamut.

Necla Olcay. Çıldır kaymakamı İhsan Kaya. Çocukları:

Ergün 7

Şengül 6

Nurgün 6

1936

[Tarih yok]

Vize kaymakamı Necati.
Demirköy kaymakamı.

[Tarih yok]

Vedat Alpdoğan: Sümerbank'a nakli. Celal Bayar ile görüşeyim.

Umumi müfettişlerin salahiyetleri. Kanun lazım.

I. İnşaat tahsisatı.

Daire-apartman.

Kolordu dairesi – apartman.

(Kale kum. vardır).

600.000 iki senede.

Transit işi-planı.

Sular: Erzincan - Erzurum - Kars; harita - plan. Kendisi takip edecek.

Erzincan ovasında sulama ve iskân.

Trabzon limanı.

Trabzon hastanesi 750.000.

Şimendiferin tacili.

II. Trakya U. müfettişliği.

Konak 40.000.

(Kırklareli merkezi Lüleburgaz'a nakil meselesi).

Tekirdağ iskelesi. B. Bankası'ndan istikraz. 250.000.

(Yarımadada yol yapılmıyor).

Çorlu'nun suyu – elektriği.

(Nafia Vekâletinden).

Spor yardımı (5.000 lira).

(Sofulu'da Yunanlıların ipekçiliği).

Trakya'da sıtma mücadelesi.

Hayvan istasyonu.

Tohum istasyonu.

3 Ocak

General Tınaz.

Silah değişmesi (üç senede 500.000).

Mekteplerin bitirilmesi (30-40.000 lira) (Emniyet için bir sene lazım).

[General Naci Tınaz 1935 – 1938 arasında Jandarma Genel Komutanı. 1938’de emekli olduktan sonra Bursa’dan milletvekili seçilmiştir.]

[Tarih yok]

Tayyare yüzbaşı Şerafettin. Hava ataşesi olması için Mareşal’a.

Konya Refik (Atatürk’e arz edilecek).

Artvin valisi.

Halkevleri 240.000.

(Maarif) Olimpiyat 44.000.

Piyade topu.

Radyo.

*[Konya Refik 1920-1935 arasında Konya milletvekili olan Refik Koral-tan’dır. İnönü’nün Türk kafilesi için 44.000 liraya mal olacağını belirttiği Ber-
lin Olimpiyatları 1 Ağustos’ta açılmıştır.]*

19 Şubat Çarşamba

İstanbul’a hareket. Saraçoğlu ile beraber. Özalp beraber.

[Şükrü Saraçoğlu 1935 – 1937 arasında görev yapan VII. İnönü Hükümeti’nde Adliye, Kâzım Özalp ise Milli Müdafaa Vekili’dir.]

20 Şubat Perşembe

Pera Palas’ta Atatürk ile. Gece Pera Palas’ta yemek.

Gündüz at.

21 Şubat Cuma

At.

Akşam sarayda. Mahkeme işi tekrar görüştük.

[Atatürk'e suikast hazırladıkları iddiasıyla Ankara Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanan ve aralarında Urfa milletvekili Ali Saip Ursavaş'ın da bulunduğu 6 kişi 17 Şubat'ta beraat ettiler. Muhtemelen görüşülen "mahkeme işi" bu mahkemedir.]

22 Şubat Cumartesi

At.

Akşam sarayda tekrar mahkeme işi.

Atatürk tasavvur ettiği plan üzerine.

Nurullah Esat ile.

[Hukukçu ve iktisatçı ve Sümerbank Umum Müdürü Nurullah Esat Sümer daha sonra 1941 başında Antalya'dan milletvekili seçilmiştir.]

23 Şubat Pazar

At.

Ankara'ya hareket - Gündüz Atatürk'e maruzat – "Mahkeme başka bir şey yapamazdı. Biz takip edelim" mealinde bir hülasa yaptı.

24 Şubat Pazartesi

Ankara – Gece uyku iyi değil – Heyet-i vekile – Bütçe.

Erdal'ı hasta buldum. Anjin.

25 Şubat Salı

Gece kar – Gündüz at – Bütçe. Heyet-i vekile.

5 Mart Perşembe

Ankara'dan İstanbul'a hareket

6 Mart Cuma

İstanbul – Dr. ile görüşme – Binicilik mektebi (okunamadı).

[Dr., Hariciye Vekili Dr. Teyfik Rüştü Aras'tır.]

10 Mart Salı

Saat 17 İstanbul'dan hareket. Heybeli'ye gidış ve Pendik'ten binış – Aras, Cenevre'ye hareket edecek.

11 Mart Çarşamba

Ankara – Meclis açılacak.

13 Mart Cuma

Çetinkaya – Razi.

Yeni Erzurum mukavelesi.

937 Haziranı'na kadar: Sivas – Çetinkaya – Malatya - Erzurum'dan garba doğru da iş başlamış olacak - 500.000 lira kadar.

937 Eylül – Divriği.

938 Eylül – Erzincan.

939 Eylül – Erzurum.

[İnönü burada demiryolu hattı hakkında bilgiler vermektedir.]

[Tarih yok]

Malumat - T.R. Aras'tan ve...

Top meselesi.

Göl meselesi.

Tayyare meselesi.

T. R. 'nin kalması meselesi.

Paris'te işler.

İtalyanlarla ticaret mukavelesi.

İran ile hudut.

Büyük Meclis'in tatili.

[Tarih yok]

Miss Ankara

1939 - 29.3.36

Türkische rede- konzert am klavier

21 Nisan Salı

Heyet-i Vekile Kararı.

Afyon mıntıkasında aspir - soya tecrübesi.

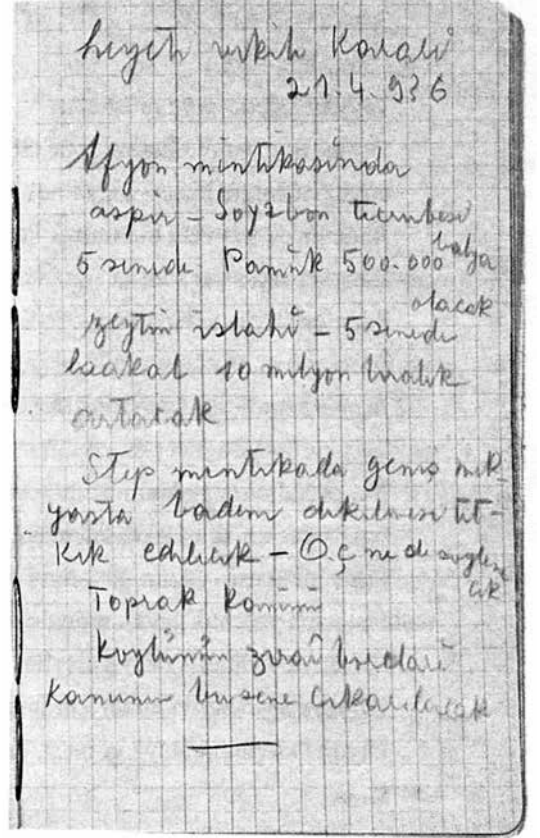
5 senede pamuk 500.000 balya olacak.

Zeytin ıslahı - 5 senede laakal 10 milyon liralık artacak.

Step mıntıkada geniş mikyasta badem dikilmesi tetkik edilecek. - O. Ç.'ne de söylenecek.

Toprak kanunu.

Köylünün zirai borçları kanunu bu sene çıkarılacak.

[Tarih yok]

Sayı miri.

İntizamsız tediye.

Her dairenin maliye işleri ile uğraşması - Kontrol kabul etmemesi.

Karşık usuller ve hükümler.

Tediye muntazam merkezleme ve kontrol.

Usullerin ıslahı, mükellefler için, lazım.

Eski memurlar.

Usta ve nüfuzlu avukatlar.

Bir eski sanatın söndürülmesi.

29 Haziran Pazartesi

Pera Palas.

İngiliz B. elçisi ile görüşme.

Saat 15.00 - 14.30.

Demir fabrikası.

Tayyare işleri - yeni müşkülât.

Ticaret işleri - mütehasşısılar ile tetkik.

Boğazlar çabuk bitse – İtalya'nın müşkülât çıkarması beklenir.

Akdeniz'de kuvvetli bulunmak kararı.

Hazırlık - iki sene sonra.

Eden'in Meclis'te beyanatı – Tenkidim - Tetkik edecek.

[Robert Anthony Eden o tarihte İngiltere'nin Dışişleri Bakanı'dır.]

(La plus droite) Haklarımız da var. İtalya anlaşmak için çalışıyor dedim.

İngiliz geç anlamış fakat anlamış.

Mısır hikâyesi - Bizim donanma arttırma hikâyesine cevabı - Corffe donanmada istersek yakınlık sayan münasebetlere bakar dedim.

Almanya – Hitler - Rusya aleyhine Fransa ile yakınlık ümitleri.

Tayyare seyrüseferi kitabı için İbrahim Dilmen'e para.

Bayan Gökçen'in alaya girmesi, asker yazılması için hemen karar. Mareşal'e – M.M. ile.

[Bayan Gökçen, Sabiha Gökçen; Mareşal, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'tır. M.M. Milli Müdafaa Vekâleti'nin kısaltmasıdır.]

[Tarih yok]

Lord Lloyd'a cevap.

Seyrüsefer için.

Motor ile seyrüsefer için Murat – Fırat.

Büyüksu, Munzur - Dicle suları üzerinde keşif.

Van'da nahiye müdürleri açıktâ.

Başvartnik civarında kömür.

Tunceli'nde kazalarında hakimler yok. (Adliye vekâleti kanununun istediği teşkilatı yapmıyor).

Elazığ'da hastane 60.000, orta mektep 50.000, Bitlis 15.000.

Madde I. – IV.

Yeni kaza merkezleri. Hudutlar.

Siirt valisi. Belediye muvaffak yolda.

Van valisi tembel, değişecek.

Bitlis Hasan Fehmi. Siciline bakılacak.

Mardin.

Mithat Kemal Hakkari, Siird'e.

müfettiş yazı işleri müdürü Raif, Van, Hakkari, Tunceli muavini Ömer Cevat.

[Van Valisi Mehmet Saib Okay'dır. Okay 4 Temmuz 1935'te başladığı bu görevini 1 Ağustos 1937'ye kadar sürdürmüştür. Bitlis Valisi Hasan Fehmi Süerdem'dir. Süerdem, 26 Nisan 1936'da başladığı bu görevini 4 Haziran 1937'ye kadar sürdürmüştür. 20 Nisan - 21 Kasım 1936 tarihleri arasında Hakkari Valisi olarak görev yapan Mithat Kemal Algüloğlu, 20 Aralık 1936'da Siirt Valiliği görevine başlamıştır.]

30 Eylül Çarşamba

Mr. Clerk

Pamuk vaziyeti - İklim şeraiti fena idi.

Mahsul %30 kısadır.

Temmuzda 20-25 kilo. dönüm tahmin ediliyordu.

12-15.

Dönümde aldığımız niçin azdır? Saha niçin genişlemiyor? Maliyet fiyatı niçin yüksektir?

Pamuk yeni tohum.

Ne kadar dönüm pamuk ekiyoruz?

Haşarat mücadelesi elimizdedir.

Pembe kurt - Çiftçiler tohumda çalışacaklardır.

Çiftçilerin bilip bilmediklerini bilmiyorum.

Yeşil kurt - her sene var. Bunun mücadelesi yok mu?

Haşarat mücadele usulü vardır. Mücadele iyi netice verir.

Zamanında tatbik olunursa

(Tayyare ile tozlamak)

Pembe kurt yeri dezenfekte edilir.

Cihazı var mı bizde?

Mücadele bizde yok gibidir.

Haşarat yüzünden normal senelerde %5 – 10 kaybediyoruz.

Bu sene pek fazla oldu.

Dönümde vasati olarak kaç kilo pamuk alıyoruz?

Normal 15 – 18 kilo

Toprağı iyi işletirsek, suya hakim olursak dönüme 50 kilo olabilir.

Toprağı işletmekte eksik nedir ?

Yabani otlar – çapa masrafı fazla

Tohum serpme usulü kullanıyorlar. Alışkanlık mibzer bazılarında var.

Sıra sıra ekmiyorlar.

Alışkanlık - Kafi vasait yok – Çalışmaları iyidir.

Suya hakimiyet – Sulama faydalıdır – Mümkündür – Usuller başkadır.

Bataklık çok zarar veriyor mu?

Maliyet fiyatı. Normal senelerde dönümde 6 lira. Bu sene pek fazla oldu. Ne kadar olması lazım?

Maliyet fiyatını yükselten şey başlıca amele fiyatıdır.

(Arazinin hazırlanması, ekilmesi, çapalanması, toplanması)

Zannedirim ki 6 lira da.

Niçin ameleye ihtiyaç var?

Yerli çalışmıyor. amele yapıyor.

Yeni tohum kâfi vardır.

Cleveland artıyor.

İşin iktisadi tarafı açıktadır. Cleveland'ın verimi fazladır.

Bu sene 12 –15.

Geçen sene bizim istasyonda vasati 20.

Yerli koza daha az.

Hatırımda kalmasını arzu ettiği bir mesele var mı?

Amele temini – Bir büro vasıtası ile – Cleveland'ın artması bana bağlıdır.

Amerika'da Arizona'da amele ihtiyacı ne kadardır?

Amerika'da Arizona'da ekilen saha ne kadardır?

1.000.000 dönüm.

100.000 nüfus tahmini.

25.000 kadar amele hariçten gelir.

Mütesaviyen taksim olunmuştur.

Hastalık mücadelesi:

Zararlar. Derece-i hararet tebeddülü – iklim zararı bunlar

Yeşil kurt

Caradina

Pembe kurt

Koza kurdu

b) Mücadele

Münavebeye ehemmiyet vermeli. Her tarafta yapılmaz.

Pamuk bakayasını toplayıp yakmak.

Cinsine göre ayrı ayrı doğrudan doğruya mücadele

Tohum

Mümkün olduğu kadar pembe kurttan ari tohum elde etmeliyiz. İstasyonlardan temiz tohum

Tohumu dezenfekte etmek.

Mersin'de teşkilat var. Adedi kâfi değildir.

Pamuk istasyonuna bağlı bir dezenfeksiyon istasyonu lazımdır.

Tarlada.

Yeşil kurtla mücadele daha kolaydır. Diğerleri ile daha zor.

Ankaya yakmalı.

Sıravari ekim yapmalı.

Bu hastalıklar hakkında ancak dün haberdar olmuşum.

Hazirandan itibaren memurlar haber vermişler.

Mr. Bailleux

Ne kadar pamuk ekiyoruz ?

1935 – bütün hasılat 54.000.000 kilo.

1935 – ekim sahası 400.000 hk.

Vasati olarak dönüme 15 kilo.

Bize bu pamuğu ne kadar aile yetiştiriyor?

Takriben 800.000 aile.

Bir aile için 300 dönüm.

600.000 nüfus takriben.

2/3 Adana mıntıkasında.

1/3 Ege mıntıkası.

Adana mıntıkası daha çok geniş arazi sahipleri.

Ege mıntıkası amele kullanıyor mu? Kullanıyor ve kolaylıkla yerinden buluyor.

Bir aile esasen 20-30 dönüm kendisi işleyebilir.

Makine şeraiti.

Mibzer.

Çapa makinesi.

1935 – 270.000.

1936 – 290.000 Tahmini sene nihayetine doğru.

İstihsal niçin artmıyor?

İki meseleye tabidir - Tohum ıslah.

Saha genişlemesi.

Şimdiki sahalarda da % 25 – 30 artabilir.

Yeni sahalarda da mümkündür.

Antalya'da 4 – 10 milyon kilo yapılabilir.

Mekanizasyon.

Tedarik edemiyorlar.

İstihsal fiyatını indirmek.

Makinalaştırmak.

Cleveland.

Irrigation.

Kimyevi gübre. Hükümet tedarik edebilir?

Nüfus kesif olmazsa irrigation fayda verir mi?

Mr. Bailleux - evet verir.

Mr. Clerk - ziraat aleti ve amele ister.

300 dönümlük bir çiftlik.

Bir mibzer. 2 atlı 110

Üç çapa 54

164

Malatya havalisinde pamuk tecrübesi.

Mr. Clerk - Geçen sene pembe kurt çıkmak ihtimali imha edildi.

Mesele şudur:

Mr. Bailleux, Mr. Clerk - Miktarı çok olmalı. Maliyet fiyatı (okunamadı) ile mütenasip olmalı.

Mecanisation ve ekim usulünde tadilat.

Sulama ve ona göre ekim öğretmesi – Aksi halde, yani ekim usulünü bilmiyor aksi netice verir.

Mücadele teşkilat ve icraatı.

Mr. Bailleux: Teknisyen yok = istihdam alınabilir.

Seyhan vilayeti.

Bahçe.

Osmaniye.

Ceyhan.

Dörtyol.

Karaisalı.

Kadirli.

Kozan.

Kozan'dan gelenler:

Zeki Akçay çiftlik sahibi.

1400 dönüm çiftliği: 700 pamuk, 700 hububat.

650 dönüm pamuk değiştirerek ekıyor.

Münavebe sayılır mı?

Alet: Nadas 36 motor, 6 çift at.

Tohum – serpmeye.

Çapa – adi.

Yalnız 50 dönüm sular – cleveland.

Hastalık %40 indirdi. 1.300 yevmiye amele kullandı. (40 – 50).

Maliyet fiyatı 420.

En çok ıstırap:

Amelesizlik.

Kurt yemesinden (çok teşkilat lazım). Tarladan tarlaya sirayet etmiyor zannediyor.

Tohum makinesi, çapa makinesi kullanmıyor.

Maliyet fiyatını indirmek için düşündüğümüz:

Amele ücreti – Bu sene şimdi vasatı 80 kuruş.

Sulamak ile istihsalı arttırmak.

Tohum, çapa – sizin kanaatinize göre maliyeti indirir.

4 kişi daima çalışan

[Defterin devamında, daha başka çiftlik sahipleri için, Zeki Akçay hakkında tutulmuş olan notlara benzer notlar yer almaktadır.]

18 Ekim Pazar

Dikili
Bergama
Menemen
Torbali
Kuşadası
Tire
Bayındır
Ödemiş

[Defterde yukarıda sayılan ilçelerdeki bazı çiftlik sahipleri hakkında, Zeki Akçay hakkında tutulmuş olan notlara benzer notlar yer almaktadır]

20 Ekim Salı

Manisa
Turgutlu
Salihli
Alaşehir
Akhisar
Soma
Kırkağaç
Eşme
Demirci
Gördes

[Defterde yukarıda sayılan ilçelerdeki bazı çiftlik sahipleri hakkında, Zeki Akçay hakkında tutulmuş olan notlara benzer notlar yer almaktadır]

[Tarih yok]

Dr. Aras - Şifre

C-3

Pek ehemmiyetli olan telgrafınız üzerine Atatürk'e maruzatta bulundum. Meseleyi hükümette iyice mütalaa etmeye kati lüzum vardır. Halbuki şimdi vekiller kâmilten dağıktırlar. Mareşal da burada değildi. Anlıyorsunuz ki siz avdet buyurduktan sonra esaslı müzakerelere ihtiyaç vardır. O zamana kadar sizin konuşmalarınız şimdilik kâfidir. Her ne şekilde olursa olsun tarafınızdan bir vesika vermeye imkân yoktur. Fakat şimdiden şunları söyleyebilirsiniz. Sovyet dostluğu bizim için esaslı politikadır. Hiçbir ihtimalde aramızda emniyetin bozulmasını biz istemedik istemeyeceğiz. Münasip tezahüratı her zaman bulabiliriz. Ancak, eksiklik gösteren, haksız yere şüphe gösteren, elden gelebilecek basit muaveneti ihmal eden Sovyetlerdir. Sizinle konuşmaya esas ve amil olan zihniyeti ve dostluğu çok iyi telakki ettik. Derhal esas üzerinde kati bir vaziyet alamadığımızın sebebi şudur: Avrupa meselelerinde altından kalkamayacağımız taahhütlere ve ihtimallere kendimizi maruz bulundurmaktan ve hiç hazırlık yapılmadan iktisadi münasebetlerimizi felce uğratmaktan sakınıyoruz. Başka bir sebep yoktur ve bu ihtimaller daha tafsilatlı ve icap ettikçe müştereken mütalaa edilmek lazımdır. Biz cihetleri ve mülahazaları bitaraf söylememizde mahzur görmüyoruz.

Bu telgrafı Atatürk tasvip buyurmuştur.

7. 10. 36

İsmet İnönü

[Tarih yok]

Devlet hizmetleri.

Bütçe işinin zorluğu.

Endüstri, Ziraat, maden.

Bu temellere istinaden memleketin imarı ve müdafaası için devletin kredisinden istifade etmek.

Bu temeller içerde ve dışarda açık bir siyasete dayanabilir.

İçeri siyaset – Milli bir siyasetin ana yolunda.

Vahdet – ileri ve yüksek bir cemiyet kurmak teşebbüsünde azmimiz.

Harici siyasette daima açıkça söylediğimiz gibi sulh, milletler arasında beraberlik zihniyetindeyiz. Ancak icabında memleketimiz müdafaasını her şeyden evvel Türk milletinin iradesine ve silahına bağlıyoruz. Fennin en yeni terakkilerini kimseden geç kalmadan ordumuza tatbik etmek istiyoruz. Her şeyden evvel Türk milletinin iradesine güveniyoruz. On beş sene evvel birçok kişi karşısında

eğilmeyen Türk milletinin iradesi yeni bir tecrübe mukadder olursa daha tecrübeli ve çok daha çetin olacaktır. Bu sözleri söylerken, milli vazifelerimizi bu vesile ile hatırlatmak istediğim kadar, beynelmilel sulh için ihmal edilmez bir kudret olduğumuzu da tebarüz ettirmek istiyorum. İsmet.

[Tarih yok]

- Uyuşturucu maddeler için bir komisyon yapılacak – Layiha hazırlanacak.
- Döviz kaçakçılığını takip için layiha bütçe encümeninde – İkramiye maddesi kalkmasın.
- 107.000 gümrük muhafaza kadrosundan çıkarılıyor – Çıkarılmasın.

[Tarih yok]

Erdal'ın mektep saatleri:

- 8.30 gelme saati.
- 11.40 öğle paydos saati.
- 13.10 öğleden sonra gelme.
- 15.10 paydos.

[Tarih yok]

Hüsamettin program:

- 9-12 ders.
- 12-13 deniz.
- 13 yemek.
- Yatma.
- 15-18 ders.
- 21-23.30 müzakere.
- 23.30 yatak.

29 Kasım Pazar

- Sir Perey Lorraine.
- (Okunamadı) yarışları 15-18
- Haziranda imiş.
- Kral – Bonaka.
- Afgan heyeti.
- Haberler.

[Tarih yok]

Ege	5.200
İzmir	4.800
Ankara	4.750
Karadeniz	4.700
Aksu	3.900
Güneysu	3.800
Tarı	4.000
-	
	31.100
-	
Anafartalar	1.350
Çanakkale	1.350

[Tarih yok]

Kömür – halk.
Deniz – karşılıklı olmayacak.
Tryamgulatin – para.
Devlet mübarezatında kolaylık.
Tatbikat müşkülâtı.
(Kül halinde ticaret).

21 Aralık Pazartesi

Ziraat vekâleti.
Orman işi.
1. Kanun.
2. 12 sene için 20 milyon lira.
3. Gümrüğünü indirmek.
-
Kanun.
- mülkiyet.
- muhafaza teşkilatının askerileştirilmesi.
- işletme.
-

Saraçoğlu'na söylenecek.

-

Pamuk.

Satış kooperatifi.

-

Aletler.

3 grup.

[Ziraat Vekili Kütahya milletvekili Muhlis Erkmen'dir.]

[Tarih yok]

Ziraat	22
Pamuk	16,5
Orman	13,8
Sulama	<u>35,5</u>
	87,8

Hayvan +

[Tarih yok]

1.000 Kombina

550 büyük

180 orta

200 küçük

930

[Tarih yok]

Orman.

Muhafaza teşkilatı.

Harita.

İşletme masrafı.

Muhafız evleri.

Kanun mucibince ormanların tahdidı masrafı.

Hayvan açık.

[Tarih yok]

Ziraat planı.
 Sulama.
 Pamuk.
 Yeni usul, yeni makina (kombina).
 Orman.
 (Mülkiyet).
 Orman Kanunu.
 Toprak Kanunu.
 Teşkilat.

[Tarih yok]

Müfettiş-i umumi.
 Kanunlar - orman.
 – toprak.
 – siyasi müsteşar.
 (Okunamadı) hakkında İran.
 İmza (vekillerin) meselesi.

[Tarih yok]

Manevra.
 Hangar – Cephanelik inşaat.
 Talebe 100.

[Tarih yok]

Sulama Nafia.
 Orman Kanunu.
 Toprak Kanunu.
 Teşkilat Kanunu.

[Tarih yok]

Geldiğim zaman, R. P. burada idi. Görmedim, oturdum. Beni dikkatle takip etti. Gözlerimizin ilk tesadüfünde, derhal yerinden kalktı, buraya geldi. Ben de kendisini ayağa kalkarak kabul ettim, elini sıktım. Kelime konuşmaksızın yerine gitti.

[R. P. büyük bir olasılıkla Recep Peker'dir. Recep Peker 15 Haziran 1936'da, Mustafa Kemal Atatürk tarafından, 1931'den beri sürdürmekte olduğu CHP Genel Sekreterliği görevinden alınmış, genel sekreterlik görevi Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'ya verilmişti.]

[Tarih yok]

İrtibatını tanzim.

Emniyet.

Hudut.

Türkiye ile bütün davaları hallolunmuş bir şekilde.

[Tarih yok]

Müzakere safhası.

Üçlüden ikiliye.

Bizim asgari maksadımız.

[Tarih yok]

Fransız hükümetinin tutumu.

Litvinof'un beyanatu.

Teşekkür.

Alman-İtalya gazeteleri ve efkâr-ı umumiyesi.

Tevfik Rüştü – konuşurken.

Eden – İngiliz – fikirlerimizde.

Arapların iyi anlaması.

Anlaşmanın müdafaası.

Sancağın hususi idaresi.

Tamamen ayrı ve müstakil bir istikamette yürüyor.

[Litvinof, Sovyetler Birliği Hariciye Komiseridir. Notlar Hatay sorunu ile ilgilidir.]

[Tarih yok]

Teklifimiz.

Suriye – Lübnan – Sancak.

Temel prensipler üzerinde bir anlaşmaya varıldı.

Entanté distincte – dahili işlerinde tam istiklal.

Türkçe dili resmi dildir.

Sancak vaziyetinin değiştirilmemesi için C. A'nın salahiyeti. [*C. A. = Cemiyet-i Akvam.*]

İki hükümet arasında, iki meclis arasında irtibat usul ve şartları.

C. A. delegesi – Hakları. F. T.'nin C. A. hazırlığı.

Gayri askerlik.

Sancağın mülki tamamıyetini T. Fransa'nın teminat altına alması. Türk – S. – Fr. muahedesi. Hududun masuniyeti.

Liman.

Esasi kanun.

C. kararları ekseriyetle.

Statü.

Temel kanun.

[Tarih yok]

Vahşi hayvanların muhafazası için kanun var mı? Olmak lazım.

Ziraat Vekâleti.

-

Mr. Edwin Withall - İst.'e

Herbert Whithall – İzmir

[Tarih yok]

İktisat

Ali Muzaffer (Konya Saylavı) [*Ali Muzaffer Göker.*]

Ali Rıza (Hukukçu) Konya Saylavı [*Ali Rıza Türel*]

Hüsni Çakır – İzmir Saylavı

[Bu üç isim İnönü'nün Celal Bayar'ın yerine İktisat Vekâleti için düşündüğü isimler olmalı. Nitekim ileride 1937 yılına ait notlarda görülebileceği gibi, İnönü 1937'de not defterine çeşitli bakanlıklar için isimler yazmıştır. İktisat Vekâleti'nin karşısında yer alan isim buradaki üç isimden Konya Milletvekili Ali Rıza Türel'dir.]

1937

6 Şubat Cumartesi

S. Arıkan [*Saffet Arıkan, Maarif Vekili.*]

Orman kanunu – gümrük – kereste.

Kombina propaganda.

Jeolog yoktur.

Devletin tahsil ettirdiği çocuklardan İktisat Vekâleti'ne girenler çok para alır.

Ecnebi mütehasısları.

Nafi Atuf – Maarif siyasi müsteşar. [*Erzurum Milletvekili Nafi Atuf Kansu.*]

Spor işi Fırkadan (Maarif Vekâleti) tetkik edilecek

Arıkan tetkik edecek.

Yugoslavya'da tahsil edecek talebe.

Hatay'da lise meselesi. [*27 Ocak 1937'de Cenevre'deki Milletler Cemiyeti toplantısında Hatay'ın bağımsızlığı kabul edilmiştir.*]

Mülkiye'ye Macaristan'a gitmek için 1.000, Amerikalı filmciye 360, Arıkan – Bir talebe için 300.

Mektep binaları – Orta tahsil için hepsi 15 milyon lira kadar senelik para ister.

Köy mektepleri.

[Tarih yok]

Siyasi müsteşarlar.

Şükrü Kaya'nın seyahati. [*Dahiliye Vekili.*]

Nafia'nın bütçesi.

Merkez Bankası muamelesi.

Meclis reisliği vekili.

İş Bankası raporu.

Numan ile görüşme.

Telkin yaptırmak.

-

(Okunamadı) Bey'e 3.000 liralık döviz verilecek.

[Tarih yok]

Baş.

Adliye Salah

M.M. Necip Ali

Haric.

Dahil. Abdülmuttalip, Hasan Reşit Tankut, Atıf Akgüç

Mal.

Maarif N. Atuf

G.İ. -

Zira. Ali Rı. Erten

İktisat Ali Rıza Türel

Nafia Sırrı Day

Sıhhiye Dr. Hulusi

(Raif Karadeniz)

Nedim (Merkez Bankası muhasebe müdürü)

[Yukarıda değişik bakanlıklar için isimleri söz konusu olan kişilerden, Salah Cimcoz İstanbul, Necip Ali Küçüka Denizli, Hasan Reşit Tankut Maraş, Atıf Akgüç Bursa, Nafti Atuf Kansu Erzurum, Ali Rıza Erten Mardin, Ali Rıza Türel Konya, Sırrı Day ve Raif Karadeniz Trabzon, Dr. Ahmet Hulusi Alataş Aydın milletvekilidir]

[Tarih yok]

Binbaşı Enver – Mah. tarafından Kars'a gidiyormuş – Gitmesin - İleride Moskova atışe militeri olacak.

Krepford.

[Tarih yok]

– Deklovir – Dr. Refik ile. *[Dr. Refik Saydam, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili.]*

– Meclis Reisi ile Ziraat Bankası.

– Celal Bayar (Okunamadı). *[İktisat Vekili.]*

– Şükrü Kaya ile plan. *[Dahiliye Vekili.]*

– Şükrü Kaya'nın nutku.

-
- Atatürk'e arz.
  - Patuson işi.
  - Hariciye'de yeni nota.
  - Ateşe naval ve atışe aerien. [*Deniz ve hava ateşeleri.*]
  - Suriye Başvekili ve Hariciye Nazırı.

[Tarih yok]

Vekâletler.

Baş – Maliye – Hariciye.

Belgrad'ın istediği müze hediyesi.

Altın plak.

Fransız teklifine cevap.

Fırkada Ziraat Bankası.

Motorbot meselesi [*Bu satırın üstü çizilmiştir.*]

Naci Şevket ile mülakat [*Bu satırın üstü çizilmiştir.*]

7 Nisan Çarşamba

Naci Şevket ile mülakat sefarethanede.

Şimendiferin doğru iltisakı.

Güzergâh için ve muhtemel masraf için heyet istiyor.

Petrol – Şirketle çare olur.

Biz bulacağız – Yol (nehir) keşif edelim – Dr. Aras hepsini görüşsün. [*Dr. Teyfik Rüştü Aras, Hariciye Vekili.*]

İngiliz sefirine de cevap.

9 Nisan Cuma

Ankara'dan resmen hareket.

Atatürk istasyonda.

Mareşal'in dedikleri: [*Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak.*]

Ağustos 16'da manevra.

Ağustos 10'da gelirlerse, evvela ikisiyle, sonra üçü ile Ankara'da görüşülür – Sonra hep beraber manevraya gidilir. Ağustos 10'da gelmezlerse Eylül'de görüşme zaruridir.

[İnönü 10-21 Nisan 1937 tarihleri arasında Yugoslavya'ya giderek resmi temaslarda bulunmuştur.]

[Tarih yok]

Jivela Yugoslavia.
Jivyo Kral.
Peter II Drugi.
Mi Volimo Vrlo Yugoslavya.
Donev sam – vam.
Poztrave Truka.
Jivev Knez Pavle.
Jivili naşi.
Saveznidzi.
Yugoslovêni.
Pomoz bog yunatsi.
Jivyo predsednik.

10 Nisan Cumartesi

Pera Palas.
Saraçoğlu Fransızca mektup. *[Şükrü Saraçoğlu, Adliye Vekili.]*
İngiliz sefarethanesinde görüşme.
İstasyonda İngiliz ve İtalyan ambasadörleri. *[büyükelçi.]*

11 Nisan Pazar

Sofya'da Kösemaruf ile mülakat
Çaribried da Ban.
Yeni vagon.
Niş'de belediye reisi nutuk.
9.30'da Belgrad.
İstasyonda merasim.

12 Nisan Pazartesi

Son Stayadisnoviç mülakatından beri vaziyette yeni şeyler:

Erkân-ı Harbiye Reislerinin Bükreş toplantısı – Üçlü bitti, 4'lü rezervleri.

Atina toplantısı – 4'lü bitti.

Yugos. – Bulgar paktı

İngiliz - İtalyan – Gentle agreement ve İngiliz – İt. münasebetleri.

Yugos. – İtalya paktı

Vaziyetteki tesirleri.

Antonesev ziyareti.

Tutaresev ziyareti kararı.

Fransız teklifi.

Vaziyet.

Çekoslovak.

Hülasa:

Vaziyetimiz daha kıymetli.

Büyük devletlerin vaziyetleri.

Cepheye girmemek.

Solidarité. [*Dayanışma*]

İngiltere

Almanya.

Hatay – Vaziyet – Hudut.

Blok fikri – Bitaraf fikri.

Rusya – Fransa – Almanya – İtalya – İngiltere.

Prensle yemek – Meclis binası – Nezaretler – (okunamadı) Hassa gazinosunda davet.

13 Nisan Salı

Coğrafya enstitüsü.

Golf klüp.

Hayvanat bahçesi.

Eski kale – Türkler 300 seneden fazla kalmışlar.

14.4.37
 Ing. Emile Matié
 Directeur de l'Industrie
 des moteurs d'aviation
 motor fabrikası direktörünün
 adı - Gnome motoru çalışıyorlar.
 Gözü İngiliz motorunda galiba -
 (mükemmeli - Technische Hochschule)
 Tayyare meydanı - Hangarlar -
 rüzgârlı havada uçuş -
 Malizim Alman Tayyareleri komutanı
 fakir - her çeşit -
 Tayyare Bombardımanı
 Sabah Sergi - Prens Pol

14 Nisan Çarşamba

İng. Emile Matié

Directeur de l'Industrie des moteurs
 d'aviation.

Motor fabrikası direktörünün adı -
 Gnome motoru çalışıyorlar. Gözü İngi-
 liz motorunda galiba.

Tayyare meydanı - Hangarlar -
 Rüzgârlı havada uçuş - Alman tayya-
 releri bombardımanı.

Fakir - Her çeşit tayyare kuman-
 danlığı.

Sabah sergi - Prens Pol.

Banknot fabrikası.

Hassa alayı - Topçu, süvari kışla-
 ları.

Jimnastik talimleri.

Öğle yemeğinde konuşmalar -
 Mariç'la Bulgarlara dair.

Atatürk'ün söylevi.

(Okunamadı)

Atatürk darbimesel oldu.

15 Nisan Perşembe

Karagoyvaç.

Fişek - Top - 10 obüs - Tüfek.

Kabul - Sırpça nutuk bütün halk.

Kralyevo.

Biz Brigeler için Fransızlardan yedek malzeme alıyormuşuz - Fransızlar bura-
 dan alıp bize veriyormuş - Doğrudan doğruya alsak 50% daha ucuz olacaktı.

Sahva Vriya banyosu.

Gece hareket.

Bogoljub Iliç.

Tomiç.

Antiç.
Petroviç.
Djoroljeviç.
Stefanoviç.

16 Nisan Cuma

Sareyevo.
Topçu cephane fabrikası.
Mermi – Kovan – Terkip.
Müze.
Öğleyin otel salonunda yemek.
Hüsrev Bey Camisi.
Padişah Camisi.
Etrafta bir geziş.
Belediye’de kabul ve oturma – halk.
Akşam – Zabitan gazinosunda yemek – Generaller.
Gece tren – Mariç ile uzun bir politika görüşmesi.
Solidarité’ye kanidirler. Büyüklere bağlanmak istemiyorlar. Yenilere içlerinde itimat etmiyorlar. Mani bertaraf olabileceğini ve ondan sonrasını düşünüyorlar. Mani için tedbiri konuşuyorlar.

[Tarih yok]

Kürt dağında olduğu gibi (okunamadı) ediyorlar.
Haco – Milli – Cemil Paşa Kaddur ile.
Payas – İskenderun 27 km ne olacak? İşleteceklerini biz işletelim. (Kira ile).
Aramızda neutralité var.
Rusya – İngiltere ile müşterek dostluk.
Yeni ikili muahede ayrıca collaboration.

4 Mayıs Salı

Ankara.
Heyet-i Vekile.
Contrebande.
Bizim hattan geçen mallar o mıntukanın ihtiyacı fevkinde.

Müsallah kaçakçılık oluyor – Silahlı – Pasaportsuz – Orada istihbarat ile temas ediyor – Kredi yaptıkları siyasi hizmetle mütenasip.

Hudut emniyeti:

Hudut protokolleri işlemiyor yani tatbik edilmiyor. Siyasi mülteciler 50 km'den geri alınmıyor.

Mukaveleler mükemmel tatbik olunmuyor. Tahkikat ile meydana çıkar.

İstediklerim.

%80'ini verdik onlar %20 bile vermezler.

Hudut üzerindeki anasır müsallah – bitaraflar.

4 Mayıs Salı

Ankara

Heyet-i Vekile – Parti – Veda

Atatürk ile B.E.H Dersim mütalaası.

Atatürk'le istasyon – Hareket.

[21 Nisan'dan Belgrad'dan İstanbul'a dönen İnönü, daha sonra Ankara'ya geçmiştir. İnönü, İngiltere Kralı VI. George'un taç giyme töreninde Türkiye'yi temsil etmek üzere Mayıs ayı içinde yeniden uzun bir yurtdışı gezisi yapmıştır. 4 Mayıs'ta Ankara'dan ayrılan İnönü, önce İstanbul'a gelmiş, 8 Mayıs'ta Paris'e, 9 Mayıs'ta Londra'ya ulaşmış, 12 Mayıs'ta Kral'ın taç giyme töreninde hazır bulunmuştur. İnönü'nü birçok ülkeye uğradıktan sonra 27 Mayıs'ta İstanbul'a dönmüştür. Aşağıdaki notları bu gezi sırasında tutmuştur.]

5 Mayıs Çarşamba

Pera Palas – İngiliz ambasadörü.

Dersim için mütalaa yazdım.

Atatük'e veda yazısı cevabı.

[Dersim beldesinde 21 Mart gecesi başlayan ayaklanma, ordu birliklerinin 22 Ekim'e kadar süren bir dizi harekâtı sonucu bastırılmıştır.]

6 Mayıs Perşembe

Saat 14 Sofya.

Köse İvanof ile görüşme.

Kral Boris – Prenses de (okunamadı).

Bay Şevki'den Dragonov'da ayrılış.

Haydar Aklay ile hudutta.

Niş'te Vali muavini.

Saat 21.40 Belgrad'da Hariciye Kâtibi Umumi Vekili – Yunan sefiri.

Ataşemiliter: General Mariç resmen davet bekliyormuş.

7 Mayıs Cuma

Hüseyin Rağıp. İsviçre. [*Hüseyin Rağıp Baydur, Türkiye'nin Roma Büyükelçisi*]

8 Mayıs Cumartesi

Paris.

Öğle yemeği Blum.

Başvekiller.

Blum ile görüşme.

Sonra – Dekos Legir.

Çelenk – Meçhul asker.

Akşam hariciyenin yemeği.

Numan ile vaziyeti mütalaa.

9 Mayıs Pazar

İstasyonda Blum ile görüşme – Ami.

Akşam Londra.

10 Mayıs Pazartesi

Londra.

Alış veriş.

Akşam Speaker'da kabul – Merasim.

11 Mayıs Salı

Öğleyin sefarette Litornof ile yemek – görüşme.

[Tarih yok]

Günlerin programı.

10 Pazartesi. Gece Speaker.

11 Salı Serbest – Hazırlık.

12 Çarşamba - Coronation, Akşam serbest. [*Yeni İngiltere Kralı'nın taç giyme töreni günü.*]

13 Perşembe – 11.20 Baldorin, 13.30 Sovyet yemek, 17. Atholl, Akşam devlet yemeği.

14 Cuma am. serbest. 12'de Osmanlı bankada, 13.15 öğle Fransız yemeği. Pm. serbest. Saat 17. H. Çember. 16. Mr Eden. Akşam balo state – Hariciyede.

15 Cumartesi Sabah Kral'a veda.

Atina'dan geçiş kararı.

Öğleyin mihmandarlara veda.

16 Pazar – Akşam Van Sittorf.

17 Pazartesi. Saat 12.25 Emir Abdullah'a – 17.30 bize geliyor.

Rıza Tevfik – Brassut.

18 Salı. Öğle yemeği Gibb – Akşam yemeği sefarette Eden - Saat 13 Bakingham Prens Pol.

19 Çarşamba Serbest.

20 Perşembe Alışveriş – Nebatat – Ali Rıza – Gazete hadisesi (magazin).

21 Cuma hareket. Trenle Paris'ten geçerek doğru İstanbul.

24 İstanbul

25 Ankara

[Tarih yok]

13 gecesini Prince Paul görüşeceğiz.

Atklom.

Krill.

Emir Second – İstanbul'dan geçecek imiş – Davet ettim.

Emir Abdullah keza.

Dük Atholl tramvay – Ona söyledim teminat verdi.

[Tarih yok]

Litvinof'la

“Notre amitié existe et existera toujours. Elle est un element durable de notre politique”

Fransız paktı meselesi.

Moskova ziyareti.

Romen münasebetleri.

İran münasebetleri.

Yugoslav – Bulgar - Y. - İtalyan münasebetleri.

Kont Ciano – Hususi mükâlemede.

Sovyetlerle münasebetlerimizin tebarüz ettirilmesi.

Atatürk Dr. Şahta söyledikleri.

Mr Baldoc – Zabt Sedat Bey'de.

Numan M. telefon etti.

Prens Nikola.

Prens Romen.

14 Mayıs Cuma

Foreign Office. Saat 14. Ben, Okyar, Eden, Cadogan

Paris'ten geçerken Fransız ricali ile temas ederek aramızdaki meseleleri mütalaa ettiğimizi söyleyerek başladım. Sancak ve hudut meselelerini anlattım. Harita getirerek onun üzerinde takip ettik. (Bilhassa hudut işlerini). Son aldığımız tedbirleri Fransızların mübalağa ettiklerini ve nihayet suçlu olduklarını, Suriye'de Fransız politikasının bize hasmane olduğunu, esas meselenin emniyet işi olduğunu, bizim muhtemel emellerimize ihtimal vermek için sebep olmadığını, hudutları yeniden konfirme ettiğimizi anlattım. Dikkatle ve alaka ile dinleyerek Fransızlar ile münasebetlerimizin iyileşmesinde samimi olarak alakalarını göstermeye çalışıyordu. Sancak'ta dil işine girdik. İki dili kabul etmemekliğimizi anlamaz görünerek müsavi vaziyette Arapçanın kabulü zaruri olduğunu müdafaa etti. Bizim için esas davanın şüphe ve endişeler hilafına terretorial olmayıp dahili istiklal ve kültür istiklali meselesi olduğunu, eğer Türkçeye farklı bir vaziyet verilmezse harfler ve dini tesir, dolayısı ile Türk kültürünün muhafaza olunamayacağını, her halde bu meseleden (okunamadı) çıkmamız lazım geldiğini, meselenin fikirlerde kati bir tasfiyesi ile hitama erdirilmesinde hepimizin büyük siyasi menfaatlerimiz olduğu-

nu tekrar ettim. Elinden geleni yapacağını, fakat gayri mümkün istememeliğimiz lazım geldiğini, C.A. kararı dahilinde kalacaklarını söyledi.

C. A. kararı dahilinde kaldığını, kararın ruhunun şekil mutabakatı dahilinde ihlal edilmemesi lazım geldiğini, kararda zaten iki dilin vaziyetleri arasında fark bulunduğunu (tafsilat vererek), bize gayri mümkünün empoze edilememesi lazım geldiğini, elinden geleni yapması meseleyi halledebileceğini (Lozan hikâyesi, biz-zat Cenevre'de bulunarak çekeceği sıkıntıları hatırlar vaziyetlerini gösterdi) söyledikten sonra:

Bana işittirildiğine göre bu meseleler teferruattır, eğer ki pakt ile umumi siyasette bağlanmayı kabul etsem bir saatte her şeyin bizi memnun edecek surette halli mümkündür. Biz de böyle bir şartı kabul edemeyiz. Cephelerden birine bağlanmak istemiyoruz. Her taraftan türlü şekilde bu tazyiklere maruzuz. Madem ki bir hatt-ı harekette muvazi gidiyoruz bize yardım etmenizi bekleriz dedim. Çok dikkatle dinleyerek bu arzın ve teklifin Fransızlardan mı, nereden işitildiğini sordu.

Hayır, doğrudan doğruya Fransızlardan değil. Fakat işittirilmiş olduğuna emin olunuz dedim. Bu bahis burada bitti.

Eden iki memleket arasındaki münasebatın çok iyi olduğunu söyledikten sonra Avrupa vaziyeti hakkında mütalaamı sordu. Kendisini dinlemek ister halim üzerine tereddüt etmeyerek:

Almanlarla münasebetlerinde salah olduğunu, Almanlar Garp'te emniyet tesisine taraftar göründüklerini, fakat Şark'ta alakasız olmamayı istediklerini, buna imkân olmadığını, Şark'ta bir taahhüde girmemekle beraber alakasız olmayı kabul edemeyeceklerini, çünkü herhangi bir hadisenin (okunamadı) ne olacağı kestirilemeyeceğini söyledi.

Japonlarla münasebetlerinde çok salah hasil olduğunu kısaca tekrarladıktan sonra İtalyanlara geçerek coşkun bir tarzda anlatmaya çalıştı. Rearmament'in İtalyanlara karşı olmadığını Mussolini'nin karşı rearmament'a kalkışması doğru olmadığını, günde bir, bir milyon £'den fazla masraf yaptıklarını, son gazete hakareti meselesini hatta görmediğini (Bask kadınları İtalyan askerlerini pencereden atmışlar), bu ahval altında İtalyanlara nasıl emniyet edileceğini bilmediğini söyledi. Bu mükâleme hasbihal şeklini aldı.

Rearmament'ları daha üç sene sürecekmış. (Bu zaman kazanmak lazımmış gibi bir hal). Mahaza şimdiden epey ilerlemiş. Gentlemen's agreement'tan beklediklerini bulamamışlar. (Benim tebarüz ettirmem üzerine). Bizim kendileri ile

bağlı kalmakta son ana kadar ısrar ettiğimizi, kendilerinden sonraya kaldığımızı, kurtulmalarını temin için en sonra bıraktığımızı anlattım. Sitemi fark ederek hiç sesini çıkarmadı. Ondan beri Akdeniz'de yumuşama havasına hizmet ettiğimizi ve kendileri ile muvazi yürümekte esas itibarıyla politikamızı muhafaza ettiğimizi söyledim. Aşikâr bir emniyet ve sempati gösteriyordu.

Sonra: Bir ticari kredi meselesine temas ettim. Nevil Ç.'e de açacağımı söyledim. Precision veriniz, ambassador ile tetkik ve takip ediniz, mümkün olanı yapmaya çalışınız gibi sözlerle müspet alaka ifade eden bir vaziyet aldı.

16 Mayıs Pazar

Hayvanat bahçesi.

Talebe toplantısı.

Bir muallim, bir İzmirli talebe – Yad.

İngiliz pazarına ticaret meselesi.

Ankara'ya yazılacak:

Litvinof mülakatı (2 defa).

Baldvin, Eden, Chamberlain görüşmeleri.

Akşam Van Sittoneton evinde.

Ben, Okyar, Bayanı, Vedit, Van Sitt., Bayanı, oğlu.

Boldwin, N. Çemberlein – Zabıtları ayırır.

Bu görüşmenin hülasası bize şunları göstermiştir:

Türk – Rus münasebetleri hakkında mütalaaları (independence hülasada).

Türk – Fransız münasebetlerinde iyilik istemek.

Alman – İtalyan münasebetleri hakkında söyledikleri (Eden'den daha bedbin).

İtalya hakkında bize endişe vermek (bize tehlike hissini besleyerek).

Yugoslav – İtalya muahedesi, münasebetleri dolayısı ile (okunamadı) ve tenkit ettiği tarafı.

Antant Balkanik hakkında fikirleri.

Yunan hakkında (ziyaret münasebeti ile) fikirleri.

Bizim bir tarafa bağlanmamıza taraftar olmamak.

Bizi yalnız bırakmayacaklarını, menfaatlerimizin Akdeniz'de beraber olduğunu sarih ve esaslı bir suje olarak söylemek.

Eden'e sitemi buna da söyledim. Adeta mahcup – İtiraz yok. Lokarna yapılar, onu teşci ederler, yalnız kalırız dedim. Yalnız bizi hiçbir zaman bırakmayacaklarına beni ikna etmeye çalıştı.

İtalyanlar maliyeden dolayı teslihat yapmayacaklarını izaha çalıştı.

Dudekony hikâyesi.

Menfaat.

Ben beraberliği, kendilerine itimat, bütün sitemler ve endişeler içinde, takviye etmeye çalıştım. (İtimat ettiler).

Sonra kredi meselesini uzun uzun anlattım.

Nevil Ç.'lerin benim ile konuşmasını müspet gösterdi. Meseleyi çok dostane şekilde karşılayacaklarını söyledi.

21 Mayıs Cuma

Londra'dan hareket.

Dover – Fırtınalı Manş.

Suat Davaz – Vali.

Paris.

Hava durgun.

Eden – Sefarette.

Yemekten evvel: Sancak meselesi, aynı münakaşa.

Yemekten sonra:

İtalya meselesi – Hal – Yarına güvenilirmez – Üç sene değil iki sene bile kâfi (rearmament)

Fransızlar, siz ve biz tabirleri – Sancak meselesi var dedi. O hal olmalı dedi / Eden endişelidir.

Prens Pop ile mülakatımı anlattım. Kısaca kendilerinden memnun olduğumu söyledim – Mütehayyir görüldü.

Münasebetlerimizin hülasası olarak; ben söyledim, o confirmé etti.

Akdeniz'de menfaatlerimiz, bu insanı görebileceği, uzun devrede beraberdir. Birbirimizi bırakmayacağız. El ele.

Bunları Ankara'ya götüreceğim.

Kredi meselesi – Daha reserve gibi (okunamadı)

Van Sittart'a uzun uzun anlattığımı söyledim. Daha görüşmediğini söyledi.

[Tarih yok]

Prens Pol ile Saray'da.

Oturma vaziyeti.

Kısa hikâye – Fransız (Sancak) meselesinde bizi haklı bulduğunu söylemesi.

Muhakemeleri anlattım:

İtalya ihtilafı. Bulgar – Yugoslav. İtalya muahedesi hakkında Ruslara izahattım. Prens, Ruslar için iki defa meseleye geldi. Alman şüphesi dedim.

İngilizlerin zevahire de emniyet verdiklerini söylemeleri – Umumi ve hafif olarak.

Hoca mülakatını anlattım. Buruştu.

Bulgarlardan bahis geçti mi? Kendisine de hiç geçmemiş. Prens Kril ile kimse meşgul olmamış.

Bulgarlarla son hadiseyi ve Stoyadinoviç'den teşebbüs arandığını söyledim – Malumatı olmadığını söylemekle iktifa etti.

Benim tesirim – Admirable, un homme de grand calibre.

Samimi olarak tekrarladı.

Boris'in sözleri hakkında bir (okunamadı) söylemekle iktifa etti.

Fransızlar derlermiş ki İngilizler (okunamadı)

Atatürk'e selam

Tekrar ne vakit görüşürüz. Ziyaret etmek - Rezerv – Ben her fırsatta bekliyorum dedim.

Kendi haklarını kendi haklarımız gibi müdafaa ettiğimi söyledim. Mukabele etti.

İngilizler onu biraz örselediler gibi.

[Tarih yok]

Hoca ile Fransız sefaretinde

İngilizlerden daha (okunamadı) görünmeye çalışıyordu.

Dr. Aras'a söyle o işte terakki var. Tereddütlü - Entante ekonomik.

Daima malumat verecek.

Sonbahara kadar daha çok şey ümit ediyor.

Yugoslav münasebetleri. Hükümette bir nuance olmaktadır, fakat millette yok. (Ben millet iyi hatıra bekliyor dedim de ona karşı)

[Tarih yok]

Boissieré ile trende İskenderun limanı meselesi. – Fransız şirketi – Cenevre’de Dr. Aras ile konuşmak fikri. – Şimdi büyük bir müzakereye gireceğiz – Münasebetlerimiz çok açılacak. – Fakat bu meselede ne karar alacağımızı tayin edemem.

[Tarih yok]

Politis.

İngiliz – Fransız.

İtalyan – Alman – 1938’de harp ihtimali görüyor.

Yugoslav-Bulgar yakınlığı.

Ati için Balkan Antantında ekonomik collaboration.

Venizelos hatırat.

[Tarih yok]

Emir Abdullah. Telgrafı ne oldu?

Emir Saud.

İmam ve oğlu.

Haydarabat başvekili.

Dr. Aras’a liman (okunamadı) işini ve Stoyadinoviç’in teşebbüsü meselesini sormalıyım.

[Tarih yok]

Litvinof ile mülakattan mabat:

Şikâyetleri:

İtalya’ya yardım etmişiz.

Yugoslav – Bulgar Paktı.

Yugoslav – İtalya Paktı.

Şimdi Romanya ile İtalya’nın arasını bulmaya çalışıyormuş.

Çekilelim, Balkanları serbest bırakalım mı?

Bir sene evvel bizim ittifak teklifimizi reddettiğini inkâr etti.

Biz Akdeniz’e çıkmayız dediğini inkâr etti.

Bunlar Dr. Aras Ankara’da iken Zekai Apaydın ile geçti dedim.

İngiliz münasebetlerimizden şikâyetçi değil. Fakat kendi münasebetlerini ona tabi görüyor.

Hayır, ona tabi değil. Aramız bozulsa yine size dost kalacağız. (Aleyhinizde olmayacağız zemininde)

En başta - Montrö Konferansı – Memnun çıkmadınız mı? O halde mesele kalmamalı idi.

Sancak için vaat.

22 Mayıs Cumartesi

Dr. Aras ile tren. Milano'ya kadar.

Amerika ile ticaret müzakeresi – Heyetimiz Ağustosta gitsin. – Acele heyetin faydası yok. – Amerika sefiri esasta mutabık.

23 Mayıs Pazar

Belgrad – Stoyadinoviç beraber. Bir saat trende.

24 Mayıs Pazartesi

Selanik'e doğru.

Kalos sas ivrame = Hoş bulduk.

Bos iste = Nasılsınız?

Kalos iztate = Hoş geldiniz.

Zito Ellas = Yaşasın Yunanistan

Zito vasilefs

Efraristo kaba imeta

Teşekkür ederiz, iyiyiz.

Nico Kazdaray.

24 Mayıs Pazartesi

Akşam 23.30. Atina istasyonda karşılama.

Metasias ile otel.

Stoyadinoviç'in söyledikleri.

25 Mayıs Salı

Saat 10.15 Saray'da defter

10.30 – 12 Hariciyede Metana Mavaodi. Ben, Ruşen Eşref.

12. Meçhul asker çelenk.

12.20 Sefarete Metana'nın ziyareti.

12.25 İtalya sefiri

İngiltere – İtalya münasebeti

Hadiseler: Muhayyirdirler. Gentleman's agreement.

Retzopi daveti, (Gazete havadisi)

[Tarih yok]

Empire tasdik olunacak mı? Bilmiyorum.

Dostluk söylevi.

Bir destek sözü.

Saat 13 Kral

Atatürk'ün selamı.

Dostluk - Babasından kalma.

İngiltere haberleri.

Orduya bakmamışlar.

Dahili politika entrikalarını sevmiyor - kestirme gidiyor.

Tabii varmış – reisler (okunamadı) bir de iyi makbul olursa.

Yunan.

Ordusunu methettim – T. Yunan işine ve antant b. Sadık

Yemekten sonra: Prens Andre – Gaziye ihtiram

Sefaret.

Dristok - ileri – metaksa – kifisya – mavrudi.

Saat 20.35 Raouf Fiço. Düşkün.

21 yemek – nutuklar

Filotiyle – Hiristo

Sonra: Atatürk'ün hitabeleri

Saat 27'de [?] hareket.

[Tarih yok]

Yunan Erkan-i H. Umumiye Reisine haber: Reisler ne vakit toplanacaklar?

Ruşen Eşref Ünaydın'a sonra tesir takip ettirilecek.

Küçük Asya emniyetine söyledim. Yaptırmayacak.

Profesör İconomn, Adam gönderip tetkik ettirmeli diyor. Fakülteye adam göndermek fikri.

Deniz yolları acentası. Bay Galip meselesi ne oldu?

Belgrad'dan Stoyadinoviç'ten Metanas'a haber: Selam, demarş, solidarite, illusion vermemek lazım, hudutlar bir meseledir.

Taymıs muhabirinin İstanbul'da siyasi muhitlerden aldığı kaydı ile Taymıs'a çektiği tel.

Yunan hükümetine Almanlarla hareketinden dolayı ihtara memur olduğum haberi (İngilizler tarafından).

27 Mayıs Perşembe

Güneysu ile İstanbul.

Ruşen Üneydın – 1.000 L. İster.

Haydar Aktay – Arazi 35.000 L. Deniz

H. Ragıp yakında gelecek.

Ruşen ile telefonda görüşmeli. Muhabereye lüzum yok. Teşekkür etsin. İnikas ve intiba nedir?

Argirol – (okunamadı) ile gezme, banyo.

Bay Sadettin – Tamir $4 \times 300 = 1.200 + 3 \times 100 = 300$. Tamir parası 1.500.

Ayrıca 10 milyon posta, 6 milyon alıp program lazım.

Londra'ya ve diğer sefaretlere ajans abonesi düşünülecek.

Illustrated London News.

Sofya'da Atatürk'ün evi meselesi. £ 30.000 döviz. (26-27)

Selanik'teki evin tamiri 10.000 Lira.

Sir Perey Lorraine

İtalya'ya düşündüğümüz cevap pleine de satisfaction telakki edilmiş. Evvelce gelen bu (communication).

Kendi şahsi hizmeti Londra'da nasıl telakki ediliyor (şahsi bir sual). Benim methettiğimi öğrendi.

Kredi işi ile meşgul olacak. Şimdiden teşebbüs yapılmasına itiraz etmedi.

Argani fabrikası için bir İngiliz mühendisinin raporuna (Bay Celal Bayar'da imiş) dikkatimi celp etti. Çok masraflı ve lüzumsuz bir metot imiş.

Gitmek üzere imiş. Conseil içtimainın sonuna kadar kalmak için emir almış.

[İnönü 27 Mayıs'ta İstanbul'a dönmüştür.]

21 Haziran Pazartesi

Elaziz

a. Yol

Hozat – Mamukiye. Kışın kesilmeyecek otomobil yolu. 1/11/37'ye kadar yapılacak. Silindir, taş kırma, mühendis işleri halloldu. 250.000 lira ister. 200.000 liradan fazlası için vekiller heyeti kararı.

b. Köprü

Kış için muvakkat köprüler yapılacak. 11 köprü ceman 600 metre uzunluğunda. Hemen düşünmeli.

c. Kışla – Karakol

Yeni plana göre:

2 Hozat Dağ.

3 Mameki

1 Pulur

1 Pülümür

1 Nazımiye

1 Sin

7 + 100 karakol

800.000 lira ister. Bunun 320.000 lirası M.M'den alınıp IV. U. M.'liğe verilecek.

Bütün inşaat işleri IV. U. M.'te birleşmeli

d. İhtiyatların terhisi. Talim görmüş acemilerin gelmesi.

Temmuz sonunda ihtiyatlar terhis olunacak. H.V. tebligat.

e. Pokir tecrübesi

d. Kış vaziyeti

Pulur x

Pülümür

Sin x

Mamek

Hozat

Nazımiye

Kışlada yaz.

Muhafız alayı, 62. Alay dönecek.

Dağ tug., 2 tabur, Elaziz.

e. İlkbahar vaziyeti.

6 jandarma dağ livası.

62. alay.

11. alay.

Acemileri terbiye görmüş ve müteharrik (okunamadı) çıkarmalı.

f. Nafia'dan 6 telsiz istasyonu istiyor. Bingöl, Erzincan, Pülümür, Hozat, Mameki, Elaziz.

[İnönü, 19 Haziran'da Elazığ'a giderek isyan bölgesinde çeşitli incelemelerde bulunmuş ve 22 Haziran'da Ankara'ya dönmüştür.]

Abidin Özmen. Elaziz - Yolçatı yolu. [Zeynel Abidin Özmen, I. Umumi Müfettiş.]

Levazım ve inşaat. 1. U. M. emrine 80.000 lira.

1. Yol

2. Belediye istikrazı – Belediyeler Bankasından – Şükrü Kaya'ya söylenecek. 400.000 lira.

3. Evkaf otel yapar mı? Kârlıdır.

4. Mesture'den 5.000 lira.

5. Mezuniyet

(Başmüşavir)

Vekil

Ya Fuat Batura ya General Galip Deniz. Bu halde bir kıdemli mülkiye müfettişi başmüşavir vekili olarak gitmeli.

6. Ambar Çayı köprüsü, Pisyar köprüsü. Nafia yapacak mı? (150.000 lira tahmin olunuyor).

Muammer Eriş'e söylenecek.

Elaziz'deki yol müteahhidine söylensin diye.

22 Haziran Salı

Tren. Dr. Saydam.

Bu sene muhacir işleri için 2 milyon lira açığı var.

Tahsin Uzer şehir mütehassısı istiyor. Nafia ile.

Orbay'ın kışla meselesi.

Sivas'ın kömür meselesi.

Gedeleş'in reisliğinde Nafia – İktisat'tan bir komisyon yapalım.

Kinin – Tütün meselesi. Rana Tarhan ile. [*Ali Rana Tarhan, Gümrük ve İnhisarlar Vekili.*]

Dr. Asım İsmail'den bir muhtıra.

[Tarih yok]

Bugün Heyet-i Vekile. Yeni proje ve ertesi gün Mecliste yapılacak işlerin görüşülmesi. Şükrü Kaya'nın sonradan gelmesi. Mesele var diye bira fabrikası meselesini anlatması.

[Tarih 17 Eylül olmalıdır. "Bira fabrikası meselesi" Atatürk'le İnönü arasında tartışma yaratmış bir konudur. Cemil Koçak bu tartışma konusunu şöyle özetlemektedir: "Atatürk, Atatürk Orman Çiftliği karşılıksız olarak Hazine'ye devredilerek, çiftlikte bulunan bira fabrikasının yine kendi mülkiyetinde kalmasına karar vermiştir. Ancak bira fabrikasının İstanbul'da bir rakibi vardır: Bomonti Bira Fabrikası... İstanbul'daki Bomonti Bira Fabrikası ise davalıdır. İmtiyaz süresi sona erdiğinden devletçe devralınacaktır. Buna karşılık, Bomonti Bira Fabrikası, bu muamelenin iptali için yargı yoluna başvurmuş ve davanın Danıştay'da görüşülmesini talep etmiştir. Ancak Atatürk, bu konuda ısrarlıdır ve gereken muamelenin bir an önce tamamlanmasını ve bira fabrikasının devlete devrini talep etmektedir. Atatürk, özel mülkiyetinde bulunan Atatürk Orman Çiftliği'ndeki bira fabrikasının, rakibi niteliğindeki Bomonti Bira Fabrikası'nın devlete devrinden sonra, bir sözleşme yapılarak, bira üretiminde ve satışında tekel haline getirilmesini istiyordu. İnönü ise, bu projeye şiddetle ve sert biçimde karşı çıkıyordu." (Cemil Koçak, Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938 – 1945), Cilt 1, İstanbul, İletişim Yayınları, 1986, s. 58 – 59). Olayın İnönü tarafında ayrıntılı olarak anlatılması için bakınız: İsmet İnönü, Hatıralar, İkinci Kitap, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1987, s. 287 – 289.]

17 Eylül Cuma

Sabah çok mesut, neşeli ve sakin buluşma. Salonda konuşma. Mutabık. İyi. Bira fabrikası. İstasyon. Beraber gidiş. Şehrin yeni yollarını geziş. Evde N. Mene-mencioğlu yeni projeyi gösterdi. Mütalaa ettik. Akşam için davet. Numan'ın mülahazası.

Atatürk'ün Ankara'ya gelişi. Gece.

18 Eylül Cumartesi

Nyon anlaşması.

Dersim malumatı Mecliste.

Gündüz – Mecliste.

Akşam – Gazi istasyondan hareket.

Karar.

Çekilme kararı.

[14 Eylül'de 9 devletin (İngiltere, Fransa, Yunanistan, Türkiye, Romanya, Yugoslavya, Mısır, Sovyetler Birliği ve Bulgaristan) katılımıyla imzalanan ve Akdeniz'de korsanlık faaliyetlerine karşı alınacak ortak önlemleri belirleyen Nyon Anlaşması 18 Eylül'de TBMM'de oybirliğiyle onaylandı. Konferansta Türkiye'yi Hariciye Vekili Teyfik Rüştü Aras temsil etmiştir. Konferans sırasında İstanbul'da bulunan Cumhurbaşkanı Atatürk'le, Ankara'da bulunan Başbakan İnönü'nün Hariciye Vekili'ne birbirinden farklı talimatlar vermesi, Atatürk ile İnönü arasında dış politika konusunda bir anlaşmazlığa yol açmıştır. İnönü bu olayı şöyle anlatmaktadır: "Teyfik Rüştü Nyon'da idi. Ben Ankara'da idim. Atatürk Florya'da idi. Teyfik Rüştü konferansta bazı teklifler, teşebbüsler yapıyordu. Bunlar bizim verdiğimiz talimata uygun değildi. Soruyordum. 'Nereden çıktı bu'. 'Atatürk haber veriyormuş ona' dediler. Ama Teyfik Rüştü Bey dikkatli idi bu işlerde... Benim anladığım, ikimizi de, Atatürk'ü de, beni de, ayrı ayrı idare etmeye çalışıyordu. Anlaşılan Florya'dan sormuşlar. O da tabiatıyla malumat vermiş... Öyle olmuş, böyle olmuş... Aslında fazla ehemmiyetli bir şey değildi bu hadise". (Abdi İpekçi, İnönü Atatürk'ü Anlatıyor. Aktaran Cemil Koçak, age., s. 54). Olayın İnönü tarafında ayrıntılı olarak anlatılması için bakınız: İsmet İnönü, Hatıralar, İkinci Kitap, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1987, s. 285 – 286.]

18 Eylül akşamı Atatürk ve İnönü birlikte trenle İstanbul'a hareket etmiştir. Yolculuk sırasında Atatürk, İnönü'den başbakanlık görevinden ayrılmasını istemiştir. Atatürk'ün ortaya attığı formüle göre İnönü bir süre izinli sayılacak, bu süre içinde başbakanlığa İktisat Vekili Celal Bayar vekâlet edecekti. İnönü bunu kabul etmiş ve not defterine "Karar; çekilme kararı" şeklinde bir not düşmüştür.]

19 Eylül Pazar

Sabah tren salonunda beraber. Haydarpaşa. Saray. Bn. Afet'in daveti. Yorgunuz. Avdet.

20 Eylül Pazartesi

Tarih kongresine gitmedim.

İzin isteyen tezkere. Başyaver ile Vedit'in mülakatı.

Gece ajanslar. Tezkereyi avdette imzalayacak.

[20 Eylül'de Anadolu Ajansı tarafından yayınlanan resmi bir tebliğde Başbakan İsmet İnönü'ye talep ve ricası üzerine, Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından bir buçuk ay izin verildiği ve başbakanlık vekilliğine İktisat Vekili Celal Bayar'ın atandığı kamuoyuna bildirildi. İnönü 25 Ekim'de başbakanlık görevinden resmen istifa etti ve bu göreve Celal Bayar asaleten atandı. Böylece 22 Kasım 1924 – 3 Mart 1925 arasındaki 3,5 aylık kısa süre dışında Cumhuriyetin ilan edildiği 1923'ten 1937'ye kadar başbakanlık görevini aralıksız olarak sürdüren İsmet İnönü, başbakanlıktan kesin olarak ayrılmış oldu. Söz konusu 3,5 aylık dönemdeki başbakan Ali Fethi Okyar'dır.]

21 Eylül Salı

Sabah. Dr. Refik [Saydam] – Kâzım Pş. [Özalp] – Rana B. *[Ali Rana Tarhan, Gümrük ve İhisarlar Vekili]* – Maliye Vekili. *[Maliye Vekili Fuat Ağralı'dır.]*

Kâzım Pş. kongreye gitmemi tavsiye etti. Karar vermiştim.

Kongre için Saraya.

Geniş ve (okunamadı) bulundum.

Atatürk öyle karşıladı.

Mükâleme ve temaslar:

Resimlerini gördüm, bana hiddetli durmak için çatkın görünüyorsun gibi geldi... Öyle anlamlı...

Odaya girerken düşündüm, taşındım, en doğru kararı sen verdin dedim. Güldü. Bir şey söylemedi. Yalnız kalmak istemiyordu. Şükrü Kaya beraber, Ali Çetinkaya beraber, Bayan Afet tezini getirdi. Atatürk hemen okuttu.

Sonra salon.

Salonda Şu, bu vesile ile görüşme.

Gazi ile temas.

Ben sordum: Demek bana çok dargın değilsin!

Cevap: Hayır. Hepsini unuttum. Eskisi gibi arkadaşım ve kardeŐimsin. (İmza da attı). K. Atatürk. Ve işaret etti, kâğıdı aldım. Sonra ben de yazdım, o da kâğıdı aldı.

Beni sevmediğin devirde de verdiğim emek boş imiş dedirmeyeceğim sana:

Anlamadı:

Anlatmak istediğim fikir: İsmet'e verdiğim emekler boş imiş dedirtmeyeceğim sana. Yazdığım bu.

İçeride ve dışarıda eskisi gibi sakın ve yakın temaslar. Ama hep yarı bırakıp gitmemi istiyor.

Akşam Bay Celal Bayar ile Heybeli'ye.

22 Eylül arşamba

ğle İstanbul. Yemek Pendik. Sipahi Ocağı. Arap atları. Emir Abdullah'ın. Ayazağa. Heybeli. Vapurla Haydarpaşa. Motorla Boğaziçi'ne doğru avdet. İstasyon kalabalık. Veda.

23 Eylül Perşembe

Ankara. Meclis Reisi ile evinde görüşme.

24 Eylül Cuma

Celal Bayar istikbal başvekâlet – Hesaplar.

[İnönü 25 Ekim'de resmen istifa ettikten sonra hükümeti gerçekten de Celal Bayar kurmuştur.]

25 Eylül Cumartesi

Evde. Akşam kulüpte.

26 Eylül Pazar

Şakir Kesebir, Dr. Saydam. Atatürk'ten selam. Reşat Mimarğlu.

[Şakir Kesebir, Ziraat Vekili, Dr. Refik Saydam Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili, Reşat Mimaroğlu, İzmir milletvekili.]

[Tarih yok]

Aşçı	60	
Şoför	75	
Bahçıvan	40	
Seyis	30	
Kadın	20	
Kadın	10	
Elektrik	120	
Havağazı	40	
Odun+Kömür	(1.500)	
Vergi		
Matmazel	40	
	435	
	125	odun kömür
	40	vergi
	600	
	170	boğazları
	770	

[Tarih yok]

Atlarım:

Ankara	Sal	E. Ab. At
	Tank	E. Ab. Kısarak
	Buldum	
	Bahar	Irak, Arap, Irak, Arap, (Hara).
(Harada) (Çiftliklerde)		
Atıf	Rus kısrağı	
	Tayı Fikret	
Fikret	Arap kısrağı	
	Alageyik	
	Fikret	
	Tac	

[Tarih yok]

Düyun-u Umumiye mukavelelerinin tarihçesi.

[Tarih yok]

Mukavelesini hangi Nafia Vekili zamanında hangi tarihte Meclise vermişiz? Mecliste nerede ne kadar kalmış? Hangi Nafia Vekili zamanında çıkmış? Çetinkaya, Mitat Aydın, Hasan Ferit. Mukaveleyi verdiğimiz zaman ve Meclisten çıktığı zaman ne vazifede imişler?

Anadolu hattı mukavelesi. Mersin – Adana hattının elimize geçmesi. Kasaba hattı. Aydın hattı mukavelelerinin tarihleri (Meclisten çıktığı)

[Tarih yok]

Büyük Erkân-ı Umumiye'nin hakkınızda düşündüğü asla sizi mağdur etmek değil bilakis istikbal yolunuza inkişaf vermektir. Bazı muhaberatın iyi anlaşılmasını olmasından teessüre mahal bırakmamak üzere yeniden düşünülmesini tashihan tebliğ ediyorum. x (Tayyare teşkilatımızın başlangıç senelerinde candan isteklerle millete ve orduya fedakârane hizmeti kabul etmiş ve onun bugüne kadar her derece büyüklerini memnun bırakmış olan kahraman tayyarecilerimizin hakları elbette Türk tayyarecilik tarihindeki silinmez mevkilerini muhafaza edeceklerdir). x Lüzum yok.

Atatürk suret-i halden memnun oldu. Pazartesi muamele ve tebliğ yapılsın buyurdular. Tebliğde şöyle fıkralar ilavesini düşündük.

Hatıra olarak arz.

Atatürk Mareşal'e teşekkür etti.

[Tarih yok]

<u>4.000</u>	G.
27.000	
<u>500</u>	Dr. İzgi
26.500	
<u>10.000</u>	Elden 7+3
16.500	
<u>2.500</u>	Vali Muhiddin B.
14.000	
<u>1.000</u>	Muhlis Erkmen
13.000	

[Tarih yok]

Grup İdare Heyeti:

Aziz Akyürek, Erzurum.

Şükrü Koçak, Erzurum.

Ali Kılıç, Gaziantep.

Rasim Başara, Sivas.

Rasih K., Antalya [*Rasih Kaplan*]

Hamdi Yalman, Ordu.

A. Fırat, Erzincan [*Abdülhak Fırat.*]

G. İhsan Sökmen, Giresun.

Damar Arıkoğlu, Seyhan.

İrfan Ferit Alpaya, Mardin.

Halit Bayrak, Bayazıt.

Dr. Saim, Manisa [*Hasan Saim Uzel.*]

Ziya Gevher Etili, Çanakkale.

Naşit H. Uluğ, Kütahya.

Ali Zırh, Rize.

Bekir Kaleli, Gaziantep.

Muzaffer Göker, Konya.

Süreyya Genç, Tokat.

[Tarih yok]

10.4 C.I.

Mayıs 1030

H 31

T 30

Ağ. 31

Ey. 31

T.E. 30

T.S. 31

18.11 8

232

33

[İnönü burada 10 Nisan'dan 18 Kasım'a kadar kaç gün olduğunu hesaplamıştır.]

[İnönü'nün 1938 günlüğü bulunamamıştır. Ancak İnönü, 1939 yılının Şubat ayında büyük boy bir defterde, son dönemde Atatürk'le olan ilişkilerini ve kendi cumhurbaşkanlığının ilk günlerini anlatmaktadır. Günü gününe yazılmış olmadığı için, bu notlar şimdiye kadar aktardığımız ve bundan sonra aktaracağımız, günlük tutulan notlardan oldukça farklıdır. Bu anılar daha önce Metin Toker tarafından, 1974 yılının Ocak ayında Hürriyet Gazetesinde tefrika edilmiş ve Toker notlar üzerinde ayrıntılı yorumlar yapmıştır. Dolayısıyla aşağıdaki metnin Toker'in yorumlarıyla birlikte okunması daha iyi anlaşılabilirliği açısından önemlidir. Ayrıca bu notlar İsmet İnönü'nün hatıralarının ikinci cildinin sonunda Ek 10 olarak yayınlanmıştır (s. 321 – 328)]

Şubat 939

Atatürk ile münasebetlerimizi belki birçok defa yazacağım. Yeni hayatıma başlarken son senelerime ait birkaç satır ile başlamak zaruri oldu.

Son seneleri Atatürk'ün çok zor olmuştur. Gece alkol tesiri ile alınan teşebbüsleri ertesi gün daima iptal etmek bir eski âdetimiz idi. Son seneler bu âdet kalkmağa başladı. Hele nihayete doğru (1936 – 37 vuzuh ile hatırladığım seneler) gece arzu veya teşebbüs ettiği bir işi ertesi gün tamamen sakın ve tamam iken de iltizam (ile) takip etmeğe başladı. Sıhhatında ve alkolün tesiratında bu tebeddülü fark ettiğim andan itibaren korkum çok arttı.

Son seneler hükümet azasının ayrı ayrı kendisine çok bağlı olmasını düşünüyordu. Bunun için iptidai usuller kullanmak istedi.

Hülasa, Eylül 1937 kavgası oldu. Bu kavgada haksızlık, esasında Atatürk'ündü. Tatbikatta idaresizlik ve haksızlık ikimiz arasında bana düştü.

Haksızlık ona aitti şunun için: Aramızda geçen bir devlet işini sonra görüşürüz dedikten sonra, akşam masada halletmek yani gündüzden tasarladığı mülahazaları ve sebepleri imposition şeklinde karar olarak tebliğ etmek ve bu vesile ile sevmediği birkaç vekili tahkir etmek istedi. Evvela sakın idim, sükûnetle geçiştirmek istedim. Halindeki tecavüz manasının arttığını gördükçe sabrım tükendi. Sonra şiddetle mukabele ettim. Mukabelemin şiddeti onu sükûnete getirdi. Tasmin ettiği hadiselerde haklı olmak için sebep toplamak kararına derhal başladı.

Sükûnet ... tariz ... hafif tahrik...

Sonra Hatay ve Nyon meselesini de söyledi. Ayrılmak kararı kısa oldu. Dil kongresi için İstanbul'a giderken trende beraber bir kahve içtik. "Ne olacak" dedi. Ben evvela çok müteessirdim. Ağlayacak vaziyette idim. Gönlnü almayı istiyordum. "Çok mustaribim" dedim. "Bilmiyorum nasıl oldu."

"Alem önünde olmasaydı" dedi, "Ne düşünürsün?" dedi. Birden uyandım. Her zamanki gibi geçmiş veya geçecek bir hadise addediyordum. Bu sual üzerine ayıldım. Teessürümü yendim. "Bir şey düşünmedim. Ne emrederseniz öyle yaparız" dedim. "Bir fasıla verelim."

Ben – Hay hay size müteşekkir olurum.

O – Şekli.

Ben – Hastalık.

O – Evvela izinle yapalım.

Ben – Çok iyi. Kongreden evvel mi, sonra mı?

O – Nasıl istersen, sofraya gidelim.

Ben – Çok yorgunum gedip yatayım.

O – Gizli tutalım. Kimi düşünürsün.

Ben – Mazur gör kimseyi söyleyemem.

O – Celal Bayar.

Ben – Hakikaten bana iyi tesir etti.

İstanbul'a beraber gittik. Tren de kalabalık vekiller filan var. Neşeli görünerek çıktık. İki gün sonra izin kâğıdımı yazdım. Kendisi ile görüştüm. Ankara'ya geldim.

İşittiklerime göre bana gizli tutalım derken, kendisi gece gündüz benden şikâyet etti. Devletin maliyesini banka gibi bir hale getirmek huyumdan bahsetti. Çünkü kendisini dolduran sebeplerden biri maliye ve inhisar vekillerine olan antipatisi idi.

Ben Ankara'da yalnız bir ay kadar kaldım. Sakin durdum. Sofra konuşmaları gazetelere (Ahmet Emin iktisadi kalkınma vesairesi...) neşriyatı devam etti.

Atatürk beni İzmir manevrasına davet itti. Ben daha izinli başvekilim. İlk pek hiddetli, pek kıyasıya şeyler düşünüldüğü günler yumuşar gibi oldu. Bütün dikkatim yeni tertibin muvaffakiyetsiz ve antipatik olması ihtimaline mahal vermemek için dostlarıma hep sükûn ve yardım tavsiye ettim.

İlk anda Atatürk'e benim çekilmem halkça iyi telakki olunduğu raporunu vermişler.

Atatürk hakikatin tam zıddı olduğunu hadisat ile öğrendikçe çok şaşkın oldu. Meclis açıldı, yeni hükümeti âlem, bir ay alıştıktan sonra çok soğuk karşıladı. (Hükümet krizini Celal Bey'in muvaffakiyetiyle geçirdiğini ima ettim. Crise sözüne kızdı. Devlet benim elimdedir. Kriz yokturdan başla).

Stadyumda, konserde, sokakta bana tezahürat devam etti. Bir yere çıkamaz oldum. Stadyum tezahürü hakiki bir hadise oldu. Hayatım fazla gelmeye başladı.

Meclis grubunda Salih Bozok sual sordu. Ansız ve nazik bir mevzu olmasına rağmen sükûnetli konuştum. Bilhassa Atatürk'e muhabbet ve minnetimi tebarüz ettirdim. Bana yaptığı para yardımını söyledim. Çünkü bana en çok ıstırap veren şey para yardımı idi. Bunu senelerce istemedim. Bu en nihayet bir emniyet meselesi de oldu. Bunu alenen söylemek için bir vesile benim için pek kıymetli idi, söyledim ve kurtuldum. O akşam Atatürk'te idim. Çok mahcup ve sakin görünüyordu, Celal Bayar ve etraf da çok memnun idiler. Fakat Atatürk'ün ıstırap içinde olduğunu fark ediyordum. Sofrada bir hiçi vesile ederek bana karşı ansızın azami derecede arrogans gösterdi. Sükûnet gösterdim. Artık hiç münakaşaya girmeyecektim.

Bir müddet sonra yeni bir nizam teessüs etti. Tamamen şahsi bir gidiş. Benim vesvese vermektan sakınmamı anladı. Adamlarının ağızlarını ağıktan tutmağa karar verdi. Benden hiçbir surette bahsetmemek müraccah olacağını kabul etti. Bana da azami derecede emniyet vermek istedi.

Vedid'i her akşam yanına çağırmağa başladı. Öyle ki bazıları onu benim yanımda kendi adamı görmeye başladılar.

Hükümet için 1937 teşrin nutukları ve sonraları baştan başa sansasyon ve demagoji oldu.

1938 – geçen şubat İstanbul'da bir hastalık beni çağırıldı - beraber Ankara'ya döndük Tekrar pekiyi görünüyordu. Hastalık için Fisenje geldi. İlk endişeler belirledi. Bir buçuk ay istirahattan sonra Adana'ya gitti.

Hastalık ehemmiyet peyda ettikten sonra ... yahut bu dışarıda anlaşıldıktan sonra Atatürk'ün hali tekrar değişti. Benimle temas kendini ve hükümeti zayıflatıyor zehabına düştü, teması istemez oldu. Adana'dan geldi. O gün istasyonda iyi görüştük. Ertesi gün İstanbul'a gitti. O gün giderken selam vermedi. Hastalığı artık meydanda idi.

İstanbul'da uzun müddet yatta kaldı. Bu esnada (Haziran 1938) ben hastalandım. Ölüm tehlikesi geçirdim.

Atatürk alakadar oluyordu. Etrafı daha çok alakadar oluyor, iyileşecek miyim, ölecek miyim bunu öğrenmeyi pek istiyorlardı.

Atatürk'e Fisenje'yi hükümet tekrar getirmek istiyordu. Kendisi istemiyordu. Benim için getirmiş oldular.

Atatürk'ün hastalığı Ağustostan itibaren ağır istikamet aldı. Bundan sonra Atatürk'ün bana karşı muamelesinde şu noktalar karakteristiktir:

İstanbul'a geldiğimi istemiyordu, temasa gelmekten katiyen çekiniyordu. Çok iyi muamele ediyordu, hatırımı almağa çalışıyordu. Arada bir derin bir mahcubiyet ve muhabbet nöbetine uğruyordu. Fakat benden çekiniyordu.

Celal Bayar ile her zaman selam yolladı. Selamlarına mektuplarla cevap veriyordum.

Dr. Aras (Tevfik Rüştü) ile selam yolladı, mektupla cevap verdim.

Lozan gününde kimseye bir kelime yazdırmadılar. Kendisi telefonla çok muhabbetli şeyler söyledi. Sonra haber aldığıma göre bunları yazı ile göndermek düşüncesinde idi. Hasan Rıza (Soyak) bu şekil ile iktiza etti.

Salih Bozok mektuplar yazmağa başladı. Behiç Bey ile selam yolladı.

İki üç ay türlü şayialar çıktı. Haberler hep halef üzerine dolaşıyordu, Mareşal (Fevzi Çakmak) Fethi Okyar – Celal Bayar. Bir aralık ve sonraları Dr. Aras ve bil-hassa Şükrü Kaya.

Sabiha Gökçen her hafta cumartesi gider ve pazartesi gelirdi. Gelir gelmez bana Atatürk'ten haberler muhabbetler getirirdi.

Vasiyet fikri ve ihtimali üzerine memleket aylarca çalkalandı. Memleket bütün bu şayiaları, daha doğrusu telkin ve teşebbüsleri tasfiye etti. Hadisat şöyle hülasa olunabilir:

F Okyar, fitneye iltifat etmedi. Mareşal, ortalığı bir müddet yokladıktan sonra müstağni vaziyet aldı. Çekilmemin bidayetinde başında korkmuş, bana hiç sokulmamıştı. Sonra eskisinden daha çok sokuldu.

Şükrü Kaya, H R. Soyak başlıca (okunamadı) olarak Dr. Aras ile beraber bir vasiyet koparmak veya uydurmak için çok çırpındılar. Son ana kadar bu ümidi muhafaza ettiler.

Atatürk'ten koparamadılar. Şifahen uydurmaya H. Rıza teşebbüs etti. Celal Bayar kabul etmedi. Efkârıumumiyenin tazyiki son derece artmış idi. Benim hayatım üzerinde iki taraflı alaka azami dereceyi buldu.

Şükrü Kaya, Ankara'nın büyük idare ve inzibat amirlerine bir vasiyet çıkar-

sa canla başla tatbik edileceğini söyledi. Ertesi gün zabıtnameden bu ifadesini çıkardı.

Hastalığın son ağır zamanında Celal Bayar beni haberdar etmeğe, ettirmeğe başladı. Şükrü Kaya, Meclis'i yeniden intihap ettirmek için ciddi teşebbüs aldı. Başvekil de buna taraftar idi. Atatürk, Meclisin açılmasına Ankara'ya gelemedi. Bu teşebbüs dile düştü ve reddolunması muhakkak bir mahiyet arz etti.

Hastalık sırasında en çok telaş edenlerden biri de Fuat Bulca idi. Fethi Bey ile çok uğraştı, saptıramadı. Her vesile ile bana hulus göstermekten geri kalmıyordu.

Dr. Aras, bence mülhem olarak, beni memleket dışına bir sefarete filan çıkarmağa teşebbüs etti. Bana itiraf etti. Kati olarak önledim, reddettim.

Ondan sonra Atatürk hasta oldukça bana son derece temallüktü, iyileştikçe uzakta bir karakter ile tebarüz etti.

Teşrinisani günleri beni İstanbul'a götürmek için Şükrü Kaya ve onun tertibinde ansızın bir fazla gayret belirdi. Ben de candan istiyordum. Fakat Şükrü Kaya tertibindeki bu gayret yakın arkadaşlarımla dikkatini celbetti. Katiyen bırakmadılar. Onlar haklı ve isabetli çıktılar. Şükrü Kaya İstanbul'a son anda beni götüremediği için pek hiddetli idi.

Benim İstanbul'a gitmediğimin tek sebebi, Atatürk yalnız bununla müteselli oluyordu. Benim burada kalmam onu bahtiyar ve minnettar ediyordu. Benim burada kalmamı sıhhatim için kendi arzu ettiğini her vesile ile söylüyordu.

11 Teşrinisani 1938.

Meclis çılgın bir halde 24 saat güç sabretti. Bütün memleket radyolar başında bekledi. Müttefikani beni reiscumhur intihap ettiler. İktidarda olmayan, hatta iktidar mevkiinde fikrini sevmedikleri, korktukları bilinen bir çekilmiş adamın getirilmesi rıza ile serbest rey ile yapılmış hakiki bir intihap olarak tarihe geçecekti.

Reiscumhur Hayatı

İlk hükümet için dahiliye ve hariciye vekillerini değiştirmesini Celal Bayar'a tavsiye ettim. Tereddüt ettikten sonra kabul etti:

Dahiliyeye Dr. (Refik) Saydam

Hariciyeye Şükrü Saraçoğlu

Dr. Aras ile Şükrü Kaya'nın iktidardan gitmeleri memlekete hakiki bir inşirah verdi. Kendilerine karşı antipatinin bu kadar şamil olduğunu görmek herkesi şaşırtdı.

Uzatmayayım. Bir müddet sonra Saffet Arıkan'ı maarıftan hakikaten hastalık sebebi ile, Şakir Kesebir zahiren hastalık sebebi hakikaten istikametini itimat kâfi olmadığından çekirildi.

General Özalp (Kâzım) için de dedikodu pek çok idi. Kendisini parti grubu reisliğine alarak değiştirmeği düşündük. Kendisine ben söyledim. Çok infial ile karşıladı. Kabul etmedi. Cevap ve hesap vermeğe hazır olduğunu söyledi. Bıraktım.

On gün geçmedi. Fırkada Emin Sazak, Ekrem Köniğ'in sahtekârlık işi konuşulurken Özalp'ın çekilmesini ve onun sert mukabelesi üzerine de çünkü şaibedar olduğunu sözünü geri alması için teşebbüsüne cevap olarak da herkesin böyle söylediğini açıkça söylemiş.

Meseleyi bana böyle tafsilatı ile anlattılar.

Meseleyi fırkada derhal açmak ve neticede itimat reyini istemek lazım idi. İcra Vekili zan altında kalmaz. Fırka reislerinin bana söylediklerine göre Emin Sazak'ın tecavüzüne karşı fırka grubu heyeti umumiyesi seyirci kalmış; hiçbir tezahür yapmamış, hal daha ziyade vekile karşı bir dolgunluk manasını havi imiş. Ne ise, fırsat geçmiş; yakın bir zamanda firkadan itimat reyini almak lazımdır, diye başvekile söyledim. Hak verdi, düşünemediklerini söyledi, yeni teşebbüs olacağını bildirdi.

Özalp ile beraber geldiler. Özalp perişan idi. Ertesi salı firkada münakaşayı açmağa karar verdik. Emin Sazak'a da firkadan tebligat yaptık.

Özalp yalnız tekrar bana geldi. Münakaşaya girmek istemediğini, münakaşa etmeksizin çekilmeği daha muvafık bulunduğunu, temiz bulunduğunu, himaye edilmesini söylüyordu. Tamamen demoralize olmuştu.

Başvekili çağırdım. Çekilmesi takarrür etti. Daha evvel vekiller heyetinde komisyonculuk lağvı kararı da alınmış idi. Naci Tınaz M.M. vekili oldu.

Tayyare kaçakçılığı skandalına yeni bir şey, İmpeks işi eklendi. Haber İngiltere sefaretinden resmen gibi verildi. Kredi üzerine yapılacak devlet satın almalarını % 4 – 6 iskonto ile Etibank – Merkez Bankası – Denizbank – Kömür Şirketleri – İktisat Vekâleti'ni temsil ettiğini iddia eden bir Türk şirketi tavassut teklifi ile İngiliz firmalarına temas ediyormuş. Tahkikat başladı. Denizbank diğer bir tahkikat ile de sarsılmış idi.

Hükümetin otoritesi müteakip çekilmeler ... skandallar ile her gün zayıflıyordu.

Asıl mesele Celal Bayar'ın mali ve iktisadi politikası idi. Demagojiye fazla yer vererek başlamış olan bu politika hiçbir hesaba istinat etmiyor, devletin mali

vaziyeti esasından harap oluyordu. Ticaret, milli para alt üst olmuştu. Bütün bu ahvalin, hatta hükümet azasından gizli kalması bir seneden beri takip ediliyordu.

Atatürk zamanında geçen bu usul artık düzelmek lazım idi. Zaman geçtikçe hiç düzelmeyecek bir hale gelebilirdi.

Celal Bayar Meclisin intihabını yenilemek için sabırsızlık gösteriyordu. Böyle bir kararın zamanı gelmişti. Ancak sarsılmış bir hükümet ile iki ay yalnız kalmaktan endişe ediyordum. Fırka reisleriyle konuştum (Hasan Saka – Hilmi Uran). Karar verdim.

Ertesi gün fırka divanında intihabı yenileme konuşulacaktı. Sabahleyin erkenden Celal Bayar'ı çağırdım. İntihaba yeni bir hükümetle girmek lüzumunu söyledim. Kabul etti. Divandan sonra istifasını getirdi. Dr. S. Saydam hükümeti teşekkül etti.

Meclis de iki gün sonra dağıldı. Kanunusani 1939 nihayeti.

Celal Bayar'a açık bir teşekkür mektubu yazdım. Atatürk'ün malul ve hasta zamanında eğer onun yerinde fena bir adam olsa idi, memleket çok fenalıklar görürdü. Atatürk'ün hayat tehlikesi ve memleketin efkârnumumiyesindeki cereyanı gördükten sonra kendini fitneye ve hırslara kaptırmamak ahlak ve zekâsını göstermiştir. Eğer mali ve iktisadi anlayışını salim bir istikamete sevk etmek ümidim olsaydı kendisini uzun müddet muhafaza edecektim. Bütün zevahire rağmen doğru bir adam olduğuna inanıyorum.

Bugün Şubat 16, 1939.

Şimdiye kadar yapılan işler şunlardır:

Hükümette tedrici tasfiye

Barem için, komisyonculuk için tedbirler

Kastamonu'da seyahat, halk ile temas, hükümete muhtıra

Dahili politikada huzur ve uzlaşma

Harici politikada yeni vaziyet.

Dahili politikada ciddi bir uzlaşmaya teşebbüs ettim.

Kâzım Karabekir hikâyesi:

Atatürk ölmeden bir iki ay evvel Celal Bayar'la temas etmiş. Garpcı hareketlerin yani inkılapların taraftarı olduğunu, bankalar sistemini takdir ettiğini söyle-

yerek Celal Bayar ile beraber çalışmak görüşmek istediğini söylemiş. Celal Bayar bu teması iyi telakki ederek görüşmenin vakti olmadığını bildirmiş.

Bunları bana anlatan Celal Bayar'dır. Ben meyus etmemek muvafık olacağı mütalaasında bulundum.

Vasıf Fatih isminde müteahhit bir tapucu zabıtının eline bir mektup vererek bana göndermiş. Mektupta selam sabah... Şifahen söylenen beraber çalışmak telkini. Bunlar Atatürk ölmeden evvel ... epeyce evvel. Benden mektup istiyor.

Sudan cevap verdim. Posta ile mektubuna cevap verdim.

Şükrü Kaya son zamanlarda herkesi takip ettiriyor. Tabii bu eski muhalifleri çok ayıp ve şiddetli bir surette tazip ediyor. Herkesi (iktidar mevkiinde olanlar) hayat endişesi ile muhafızlara, hususi muhafızlara gark etmek istiyor idi.

Atatürk'ün ölümünden sonra ilk iş olarak dahilde emniyet tesisinin lazım olduğunu gördüm. Eski muhaliflerin teskini, mümkünse kazanılması kıymetli bir şey idi. İhtilaf ve nifak esasında şahsiyetten doğmuş idi.

Celal Bayar'ı Karabekir ile Hüseyin Cahit ile temas ederek fırkaya girmelerinin ve mebus olmalarını temine memur ettim, tevessül etti, kabul ettiler.

Fethi Okyar daha evvelce kabul etmiş idi.

Karabekir serbest olur olmaz geniş neşriyata başladı. Eski fırkacılar endişeleniyorlar, bakalım.

İlk günler temas ettim, samimiyet iddia ve gurur arasındadır.

Şubat 1 çarşamba mülakatı enteresan.

Beni sık görmediğinden sitem ediyor,

Meclisin dağılmasından haberi olmamış (yani daha evvel kendisine bahsedilmemiş),

Hükümet tebeddülünden bahsetmedi,

Halka doğru inmeliyiz,

Gazeteler neşriyatından – Bilhassa *Ulus*'tan Falih Rıfkı'dan - müşteki. Bunları tanzim etmeli (yani onun istemediğini yazdırmamalı, istediğini yazdırmalı),

Sonra mebus namzetleri. Eski parti arkadaşlarını koymak istiyor,

Mebus intihabına pek ehemmiyet veriyor. Çıkacak fenaların, girecek iyilerin takdirine iştirak etmek hevesinde.

Bir defa Mersinli General Cemal'i getirdi. General çok mazbut ve terbiyeli idi. Sonra bir defa de General Cafer Tayyar'ı getirdi. İyi konuştuk Karabekir ona pek

bağlı. Karabekir Meclis'ten ve neşriyatın efkârıumumiyedeki fena intihabından biraz inkisara uğradı. Fakat iddiasında musırdır.

Fethi Okyar çok daha sakin ve vakur. O her şeyi iyi yolda tekamül eder – görüyor.

Harici politikada yeni vaziyet şunlardır:

Ruslarla münasebet havası tekrar düzelmekte,

Yugoslavya – İtalya – Almanya'ya kayıyor,

Almanya Avrupa'da hâkim görünüyor. Bizim Rumeli hududumuz Alman cephesi olabilir endişesindeyiz.

İngilizler ile yakın görüştük. Bir altın istikrazına teşebbüs edildi.

[İsmet İnönü'nün 1938 yılına ait defteri bulunamamıştır.]

1939

Tarih yok

General F. Erden.

Vali Avni Doğan.

F. Köprülü

Fikret Atlı – Atların masrafı 1.250 £.

2 Ocak

Mareşal ile.

- Müsteşar yeni Barem layihasını Mareşal'a anlatacak.
- Çek zabitleri meselesi
- Boğazları Erkân-ı Harbiye'de çalışacağım. Özalp bulunacak.
- Elbise için açık tahsisat.
- Komisyonculuğun lağvı.
- Hatay işi.
- Antalya'ya düşen İtalyan tayyaresi.
- Bulgar çetesi.
- Komisyonculuk için H.V. kararı.

38	2 ısmarlanıyor	
	6 lazım	24 M xx
34	6 hazır	
	4 namlu	1,5 M
30,5	14 lazım	17 M

Makineli tüfek yuvaları inşa edilecek.

5 Şubat

H.V. [*Heyet-i Vekile.*]

- Seferi elbise x
- Yeni barem x
- Komisyonculuk x
- Çek zabitleri x
- 38'lik. Sonra yine görüşeceğiz. x
- Hatay işi
- Yeni bütçe zamanında ancak mali vaziyetimizin ve işlerin sırasının belli olabileceği.
- 930 veya 934'e kadar olan bakayanın affı bir ay içinde çıkamaz mı?

[Not tutulmayan 2 Ocak – 5 Şubat arasının en önemli gelişmesi 25 Ocak'ta Celal Bayar hükümetinin istifası ve Dr. Refik Saydam'ın başbakanlığında yeni hükümetin kurulmasıdır. Dolayısıyla yukarıda sözü edilen Heyet-i Vekile Refik Saydam'ın başbakanlığını yaptığı yeni hükümettir.]

Tarih yok

7.1.38 Cuma - Dersim anlattı.

[İnönü'nün 1939'a ait birinci defteri bu notla sona ermektedir.]

Tarih yok

25.2.939 Cumartesi.

[İnönü 1939 yılına ait bu ikinci defterinin başına bu tarihi atmıştır.]

Tarih yok

- Hatıra defterine yazılacak şeyler.
- Ereğli mi Çatalağzı mı?
- Karabük işleri.
- Bütçe.
- Döviz raporu.
- Fransız sefiri ile görüşülecek.

İngiliz ile görüşülecek.
 Sovyetlerin ziraatta yeni şeyler.
 Sivas çimento fabrikası.
 Mebuslara veto.
 Vekillerin intihap nutukları.
 Radyo ile mahallere tamimler ve saire.

[Bir önceki sayfadaki 25 Şubat 1939 tarihi göz önünde bulundurulursa, İnönü büyük bir ihtimalle, "hatıra defterine yazılacak şeyler" sözleriyle, daha önce aktardığımız Atatürk ile son dönemdeki ilişkilerini ve cumhurbaşkanlığı-nın ilk günlerini konu alan hatıraları kastetmektedir.]

Tarih yok

Ali Fuat Cebesoy.
 Solakzade Sabri – Kastamonu.
 Avukat İsmail Hakkı (Ankara Barosundan) – Eskişehir.
 Maarif müfettişi Fethi İsfendiyaroğlu (Eski Galatasaray müdürü).
 Adana – İstanbul.
 Tekaüt olmadan mebus olmak mümkün olmamalı. Hiç olmazsa muayyen bir yaş için.

Tarih yok

Denizbank'ta inşaat heyeti.

Tarih yok

İşlerimiz:
 İntihap şekli için fırkaya hazırlık yaptırmalı. Başvekil ile görüşülecek.
 Nutuk hazırlığı.
 İstanbul'a emir. Yarın S. 9.30'dan itibaren çalışmaya başlama.
 Başıyaverle Gündüz arasındaki münasebetler.
 İstanbul'da Rauf Bey'le görüşme ihtimali.
 Kemal Pş – İş Bankası'na.
 Seyfi Pş. – İş Bankası'na.
 İstanbul'da binicilik mektebini göreyim.

İstanbul'da denizaltıları göreyim.

İngiliz sefiriyle görüşülsün.

İstikraz için Aras'ın yazdığı menfi şey nedir?

İzzettin'i teskin ettiğimi Başvekil'e söylemeli.

İstanbul'da Ali İhsan Sabis ile görüşmek ihtimali.

Başvekil Saraçoğlu ile İstanbul'a.

Selahaddin Çam ile İstanbul'da görüşme. [*Merkez Bankası ve İş Bankası
Umum Müdürü.*]

Muhlis Erkmen ile ziraat programı.

İstanbul'da valiye emir. Saat 15'te çalışmaya başlamak için.

Nutuk – Üniversitede kaza heyetlerini kabul.

Saray'da

Halk Partisi'nde.

Çay daveti – Cumartesi günü yapılmalı.

[İsmet İnönü, cumhurbaşkanı seçildikten sonra önde gelen eski muhaliflerle barışma politikasını uygulamaya sokmuştu. İnönü, eski muhalifleri rejimle uzlaştırarak bir yandan CHP içindeki güç ve etkinliğini artırmayı, bir yandan da muhtemel muhalefet hareketlerini önlemeyi tasarlıyordu. Milli Mücadele ve Atatürk döneminde çeşitli anlaşmazlıklar sonucunda siyasal alanın dışında bırakılmış olan eski muhalifler de tutum ve davranışlarıyla böyle bir uzlaşmaya hazır olduklarını gösteriyorlardı. Nitekim İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesinden hemen sonra Ali Fuat Cebesoy, Kâzım Karabekir, Cafer Tayyar Eğilmez, Hüseyin Avni Ulaş gibi önemli muhalifler İnönü'ye birer kutlama telgrafi göndermişlerdi.

18 Aralık 1938'de Çankaya Köşkü'nde yapılan İsmet İnönü – Kâzım Karabekir görüşmesinden sonra, 31 Aralık'ta yapılan ara seçimlerde, eski Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın lideri İstanbul'dan CHP mebusu seçilmişti. Aynı ara seçimlerde, eski Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın lideri Ali Fethi Okyar Bolu'dan, bir başka önemli muhalif gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın da Çankırı'dan aday gösterilerek mebus yapılmıştı. İnönü, hükümette görev vermeyi düşündüğü kişileri de aday göstererek, bunların bu ara seçimlerden sonra mebus olmalarını sağlamıştı.

Atatürk döneminde bağımsız olarak mebus seçilmiş olan Ali Fuat Cebesoy ve Refet Bele'nin 9 Ocak 1939'da yaptıkları başvuru sonucunda CHP'ye kabul edilmeleriyle bu uzlaşma politikasında bir başka önemli adım atıldı. Eski muhalifler yeni dönemde aktif olarak siyasetin içine sokulurken, Milli Mücadele ve Atatürk dönemindeki anlaşmazlık ve çekişmeleri bir daha gündeme getirmeyi, eski defterleri bütünüyle kapatmayı kabul ediyorlardı. İnönü yeni siyasi hayatta onlara yer vermek için bunu şart koşmuştu.

1939 Milletvekili seçimleri bu barış ve uzlaşma politikasının geliştirilmesi için önemli bir fırsat oluşturdu. İnönü, seçimden kısa bir süre önce, İstanbul'da görev yapan yüksek memurlarla askeri erkânı Dolmabahçe Sarayı'nda çaya davet etti. 4 Mart'ta yapılan bu çay partisine aralarında, kendileriyle hâlâ uzlaşmaya varılmamış muhaliflerin de bulunduğu 1.700 kişi katıldı. Rauf Orbay, Cafer Tayyar Eğilmez, Ali İhsan Sabis ve eski sadrazamlardan Salih Paşa gibi önemli isimler de davette hazır bulunanlar arasındaydı. Davetten bir gün önce Dolmabahçe Sarayı'nda İnönü ile baş başa bir akşam yemeği yiyen Rauf Orbay'ın, çay daveti sırasında parti dışından mebus olmayı kabul edeceğini bildirmesiyle rejim ile muhalifler arasındaki buzlar biraz daha eridi. (Rauf Orbay 22 Ekim'de yapılan ara seçimde CHP adayı olarak, Kastamonu'dan mebus seçilecektir). Eski kırık kalpleri tamir eden bu çay davetinin verildiği gün, uzun yıllardır yurt dışında gönüllü olarak sürgün hayatı yaşayan Adnan Adıvar, iki gün sonra da eşi Halide Edip Adıvar Türkiye'ye döndüler.]

Tarih yok

Beykozlu Reşat mütekit.

Açıkalın'la Hatay için görüşme.

26 Şubat Pazar

Akşam Amerika'ya İngilizce mesaj.

28 Şubat Salı

Bugün yeni İngiliz sefirini kabul.

İzzettin Çalışlar ile Mareşal arasındaki mesele – İzzettin'i teskin ve sükût. Rızasını alarak muvakkaten hallettim.

1 Mart Cuma

Akşam vekiller, Meclis Reisi, kâtib-i umumi beraber yemek - Sonra İstanbul'a hareket.

Cevat Açıkalın'la görüşüm. Suriyelilerin Türkleri ezeli düşman addetmeleri.

Polatlı - Silodan şehre elektrik için emir bekliyorlar.

Askerin çekilmesi meselesi.

(Kâzım Özalp'la mülakat günü)

Saraçoğlu ile Dolmabahçe.

[Meclis Reisi 1935'ten beri Mustafa Abdülhalik Renda'dır. İnönü'nün Dolmabahçe'de görüştüğü Şükrü Saraçoğlu Hariciye Vekili'dir.]

3 Mart Pazar

Döviz raporu.

İngiliz sefiri ile istikraz üzerine konuşma.

Fransızlarla süratle bitirmek.

Tarih yok

Parti teşkilatı olmayan yerlerimiz:

Ağrı	3
Bingöl	2
Bitlis	2 x
Diyarbakır	7 x
Elaziz	5 x
Hakkari	1
Mardin	7
Muş	2
Siirt	4
Tunceli	3
Urfa	6
Van	<u>3</u>
	45

Tarih yok

Tarih Cemiyeti – Fuat, Hikmet, H. Cemil.

Döviz işi: Pazartesi, Salı vekiller heyetine hazır.

Başvekilin gitmesi – Çarşamba akşam.

Rauf Bey'in işi olmamış. Olduğu gibi duruyor. Evvela Dahiliye'deki kaydın sebebini yerinden öğrenmek lazım.

Elimize para geçerse:

1. Hava meselesi:

8-10 meydan 6 milyon

24 makine 24 x 130.000

2. Harbiye mektep gemisi. Yunan gemisi Arisle nasıl?

[İnönü'nün "Rauf Bey'in işi" olarak söz ettiği 1926'da Ankara İstiklal Mahkemesi'nin Rauf Orbay hakkında gıyaben vermiş olduğu mahkûmiyet kararıdır. Rauf Orbay kararın ref'ini istemektedir. Sorun ancak Kastamonu'da ara seçimlerin yapıldığı 22 Ekim 1939'da giderilebilmiştir. Seçim günü CHP Genel Başkanvekili ve Başvekil Dr. Refik Saydam imzasıyla açıklanan CHP beyannamesinde şöyle denilmiştir: "Kastamonu Mebusu Hüsnü Açıksöz'ün ölümlü dolayısıyla boşalan Kastamonu mebusluğuna, eski İstanbul mebusu, eski Başvekil Rauf Orbay'ın Genel Başkanlık Divanı'nca namzetliği kararlaştırılmıştır. Rauf Orbay hakkında evvelce İzmir [Ankara] İstiklal Mahkemesi tarafından verilmiş olan mahkûmiyet kararının ref'i için vaki müracaatı üzerine yapılmış olan hukuki tetkikte, araya girmiş olan umumi qf kanunları, isnat olunan fiili bertaraf ettiği gibi, muhakemenin iadesini de gayri mümkün kılmış ve muhakeme iade edilebilseydi, beraatin muhakkak olacağı kanaatine varılmış olduğu görülmüştür. Sayın ikinci müntehiplere bildirir ve ilan ederim" (22 Ekim 1939 tarihli Ulus gazetesinden aktaran Cemil Koçak, Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938 – 1945), Cilt 2, İstanbul, İletişim Yayınları, 1996, s. 108). Aynı gün yapılan seçimi Rauf Orbay kazanmıştır.]

Tarih yok

Bitlis işi.

Tarih yok

Kalodi Laskârî İst. Meclis U. Azası olabilir.

Tarih yok

Necmettin Sahir

Fikret Atlı

Sami – Maliyeci

Enis Nazmi – Avukat

Tarih yok

Nutkumun çerçevesi:

İstanbulularla temaslarım.

İntibalar – Ne meseleler söylüyorlar.

Üniversiteliler – Teşekkür.

(Kastamonu seyahati)

Seyahatlerimin neticesine ne yapıyorum? Hayalat yapmayalım. Ama söylemek ve mevzubahis etmenin faydası.

Siyaset:

İntihap

Dahili politika

Harici politika: Teyakkuz. Milli umdeyi muhafaza – Bitarafılık – Sulhe yardım.

Dahili politika:

Din – laik (siyasi)

Milliyetçi (kültürel)

Devletçi

Konuşma

Meclis – Matbuat

Milli devlet

Yeni cemiyet

Parti

Halkevleri

Tarih yok

1. Namzetlerin kendilerin verilmesi
  - a. Namzetler kimlerdir? Partiye müracaat edenler.
  - b. Vilayetler üç kısım.
- I. İki misli namzet seçecekler. Kati namzedi biz tayin edeceğiz.
- II. İki misli namzedi biz vereceğiz – Onlar kati seçecekler.
- III.
  - a. Doğrudan doğruya namzet vereceğim.
  - b. Doğrudan doğruya intihap edecekler.

[İnönü burada 1939 milletvekili seçiminde uygulanacak esaslar üzerinde durmaktadır. Beşinci Türkiye Büyük Millet Meclisi 27 Ocak 1939'da son toplantısını yaparak seçimin yenilenmesine karar verdikten sonra, 10 Şubat'ta CHP'nin bütün illerden aday göstereceği, ama birkaç ilde de bağımsız adaylar için boş yer bırakacağı açıklandı. Şubat ayı ortalarında mebus adayı olmak isteğiyle partiye başvuranların sayısı birkaç bine ulaştı.

15-21 Mart tarihleri arasında ikinci seçmenler belirlendikten sonra, milletvekili aday listelerinin CHP yöneticilerinin ikinci seçmenlerle yapacağı görüşmelerden sonra açıklanacağı bildirildi. İkinci seçmenlerle görüşerek onların düşüncelerini sorma yöntemi tek parti dönemindeki seçimlerde ilk kez uygulamaya sokuluyordu. İsmet İnönü, 22 Mart'ta Ankara'da 28 ilin ikinci seçmenleriyle aday listeleri hakkında bir görüşme yaptı. (O zamanki toplam il sayısı 62 idi). Böylece, sınırlı da olsa, CHP yönetimi, tarihinde ilk kez milletvekili adayları konusunda parti tabanının da görüşlerini almış oluyordu.

1935'te benimsenen CHP tüzüğündeki ilgili madde uyarınca CHP genel başkanı, genel başkanvekili ve genel sekreterinden oluşan üç kişilik Genel Başkanlık Kurulu (Genbaşkur) 24 Mart'ta yaptığı toplantıdan sonra CHP'nin mebus adaylarını belirledi. Genbaşkur, seçimlerde 420 kişiyi CHP adayı olarak gösterirken, Afyon, Ankara, Eskişehir ve Niğde'de bağımsız adaylar için 4 kişilik yeri boş bıraktı.

26 Mart günü ikinci seçmenler oylarını kullandılar. Seçim sonucunda par-

tinin aday gösterdiği 420 kişi ile kendileri için boş yer ayrılan 4 bağımsız oybirliğiyle milletvekili seçildiler. Partinin kendi adayını göstermeyerek dolaylı olarak destek verdiği ve bu sayede milletvekili seçilen bağımsızların dördü de gayrimüslimdi (Berç Türker, Dr. Nikola Taptas, İstamat Özdamar ve Dr. Abravaya Marmaralı). Meclis'e seçilenlerin 14'ü kadındı. Bu sayı kadınların ilk kez görev aldığı 1935 seçimlerinden sonra oluşan beşinci Meclis'te 18 idi. Öte yandan, 1939 seçimi sonucunda, daha önceki Meclis'teki her 4 milletvekilinden biri, yeni Meclis'in dışında bırakılmış ve bazı eski muhaliflerin yanı sıra yeni yüzlere de milletvekilliği görevi verilmiştir. Buna karşılık, Atatürk'ün yakın çevresinde yer alan ve İnönü'ye karşı tavırlarıyla bilinen Kılıç Ali, Şükrü Kaya, Hasan Rıza Soyak, Recep Zühtü Soyak, Cevat Abbas Gürer, Tahsin Uzer, Hüsrev Gerede, Naşit Hakkı Uluğ gibi birçok ünlü isim Meclis dışında bırakılmıştır.

3 Nisan'da ilk toplantısını yapan Meclis, İsmet İnönü'yü ittifakla yeniden cumhurbaşkanı seçerken, İnönü'nün yeniden görev verdiği Refik Saydam da yeni kabinesini oluşturarak Meclis'ten güvenoyu aldı.]

11 Aralık Pazartesi

Bugün Rıza gelmiş. İyi bir ata bindim. Öğle yemeği Başvekil ile beraber.

Ordunun hazırlığı.

Londra'da müzakereler.

Malzeme.

Ticaret.

Maliye meselesi.

Abdülhalik Bey'le görüştüm. [*Meclis Reisi Abdülhalik Renda*]

Fethi Bey'e (okunamadı) davasında Celal Bayar Bey'in şikâyetinden bahsettim. Bir tazyik ve müdahale olmadığını ve olmayacağını söyledi.

Naci Tınaz hasta yatağından kalkıp gelmiş. [*Naci Tınaz, Milli Müdafaa Vekili.*]

Teşkilat meselesi

Akşam yemeğinde Mareşal ile beraber vekiller...

"İlkbahara hazır olalım. Londra müzakerelerini halledelim" esasında hülasa yaptım.

Saffet Arkan, Nasuhi Baydar, Fikret Atlı, Kâzım Orbay beraber.

11 Aralık Pazartesi

Erzurum seyahati.

Saat 23.00 Ankara'dan hareket.

12 Aralık Salı

Şarkışla'ya varmadan Gemerek köyünü gördük. Büyük muhacir köyü olmuş. Bir tek ağaç yok. Suyu da yokmuş. Vali bu köyün halini tahkik edip avdetinde söyleyecek.

Sivas'ta gezinti.

Yarım çimento fabrikası. Halbuki ne kadar lazım!

Divriği'de Mümtaz Pş.

Çetinkaya istasyonu.

Mamur evlerde. Güzel bir manzara.

Soğuğa sormuşlar: Nerelisin? Erzurumluyum. Emme, çokluk Sivas'ta otururum. Beni orada da bulamazsanız, Yozgat'ta arayın.

13 Aralık Çarşamba

Saat 7. Sansa boğazında uyandım. Ortalıkta kar yok. Munzur dağları, Kop tarafları kesif kar. Karasu istasyonundan sonra kar mıntikasına girdik.

Aşkale – Kalabalık, neşeli.

Benim Şark raporumu bir daha göreyim.

Korgeneral Mümtaz. Bana Erzurum'da kömür (linyit) istihlakını anlattı. Ağzı açık, aşağı cins, güç yanıyor, kokuyor. Kavurma çukuru, viran (galiba) müracaatı.

Bol işletilmiyor.

Balkaya mükemmel – Dekovil yapılmak lazım.

Kemah'taki de aşağı cins.

Linyit sarfi çok terakki etmiş. Daha geniş yardım yapabilmek.

Erzurum'a geliyoruz. S. 16'da muvasalat.

Karşılama.

Maiyet – Kolordu – Belediye.

Belediye reisinin evine gittik.

Çay içtik – İki kız çocuğu.

Akşam yemekte misafirler.

14. 12. 39
 Perşembe
 Saat 10 - Kar yağıyor -
 Yeni yapılar -
 Çarşı - Mektephe -
 askeri fabrika (imalat
 hane) Plana göre yeni
 caddeleri gördük -
 Lisede arap yazısı ile
 bir kitap gördüm - Canım
 sıkıldı -
 Askeri Hastane - Günün
 Krizler

Elektrik bir motor - 200 PS.
 Mütenasip cereyan - Dergi yanlış.
 Mahrukat - Kömür derdi.

14 Aralık Perşembe

Saat 10 - Kar yağıyor.
 Yeni yapılar - Çarşı - Mektepler - Askeri
 fabrika (imalathane).
 Plana göre yeni caddeleri gördük.
 Lisede Arap yazısı ile bir kitap gördüm -
 Canım sıkıldı.
 Askeri hastane - Tanzim koşullar.
 Orduevi briç - Evin kütüphanesi zayıf -
 Yardım düşüneceğim.
 Trabzonlular Bayburt'ta kalmışlar.
 Erzurum - Yarım yapılar - Kalorifer dev-
 ri - Kömürü herkes istiyor - Müşkülât çok
 - Yolları yapılırsa Erzurum toplanırmış - Yeni
 apartmanları ucuz ve tertipli yapmalı - Yarım

binalar bitmeli - İnhisar binası, telgrafhane muvaffak olmuş - Müfettiş evi -
 Kolordu K. evi nispetisiz, büyük ve masraflı olacak.

Umumi müfettiş daireleri.

Trabzon'da - Mahrukat tahsisatı yok.

Kömür kavurma çukuru en iyisi (40 km. uzakta).

Kemah'takini bile yakıyorlar.

İktisadi mevzu: Hayvan ve yağ endüstrisi en tabiisi.

Deri sanayi ihtimalini Erzincan'da göreceğim.

Trikotaj bilmiyorlar. Sanat yeri olur.

Çarşı iyi.

Trahom mücadelesi lazım.

Kel çok gördüm. Tembih ettim.

Kömür için 1935'te ne yazmışım bakacağım.

İnşaat malzemesi içinde çok terakki var. Marsilya kiremidi en ucuz fiyatla
 yapılıyor. Tuğlası bol ve iyi - Sivas çimentosu şarkı ihya edecek - Dikkat!

15 Aralık Cuma

Saat 13 Erzincan - Çarşıda gezinti - Çamur, çamur...

Yanık kışla yapılmamış - 1 - 200.000 verilmediğinden.

Su: Nafia istasyona getirecek. Belediyeler bankasından 130.000 lira kadar istikraz edilip su tevzii yapılacak...

Elektrik parası var. Müteahhit bekleniyor.

Plan lazım - Nafia meşgul olacak.

4. Umumi Müfettişlik'te 50.000 liralık kararlaştırılmış. Yarısı Bingöl'e, yarısı Erzincan ovasına. Posof taş döşemişler. 10.000 hariç - Posoflular bekliyorlarmış. Akif Eyidoğan (Sivas valisi) söyledi.

Bingöl vilayetinin merkezi Çapakçur'dan Genç merkezine (Darahini'ye) nakletmek mevzu bahis imiş. Bunun için veyahut bu meselede dahi vazih olmak için Van Gölü'nden Erzurum'a giden güzergâhı keşfetmeli. Bu arzani hatta Elaziz nasıl bağlanacak meydana çıkarmalı.

Şarkta memur ve zabıt evi - 5 milyon liralık ilk programı 4-5 senede halletmeye çalışmalı.

Erzincan'da tuğla gördüm. - Fakat yeni - Muvaffak olduğu daha belli değil - Kiremit yok - Eskiden her ikisi var demek.

Sanat ve teşebbüs meselesi.

Trahom % 50 (merkez) derecesinde olduğu için mücadele açılmıyor imiş.

Sokaklarını parke yapabilmek için 100.000 liralık bir yardım kâfi ve lazım.

Bu yapılırsa su ve elektriği ile beraber şehir birdenbire meydana gelir.

Dersim meselesi.

Bataklık meselesi.

Şimendifer meselesi ile esasen Erzincan meselesi hallolmuş. Halk memnun. Az bir hizmet kalmış. Ajans - Gazete gitmiyor. Elektrik lazım.

Burada da keli tembih ettim. Burada halk bana biraz daha temiz geldi.

130.000 su

140.000 elektrik (B. Bankasından istikraz olunacak)

100.000 yol (Şehir yolu)

(okunamadı) 50.000. Acep ne kadar para?

Memur ve subay evleri.

Meyve fidanlığı hakkında malumat: 4 senedir çalışılıyor. Önümüzdeki sene 17.000 fidan verilecekmış. 200 küsur bin tevzie başlayacaklarmış. Bilhassa kaysı

üzerine çalışacakmış. Bakalım - Tevzi olunacak fidanlar üç senede meyve vereceklermiş...

Kemah kömürü buraları için kıymetlidir. Müfettiş, Pertek ovasında da bir bizmuttan bahsetti. Tetkik

Kemah'ın Refahiye hattı Şebinkarahisar'a kadar bir muntika iskelesi olması gibi bir vaziyet beliriyor dediler. Yol bunu inkişaf ettirebilir.

Kemaliye ve Erzincan ovası muvasalası da mümkün. Eski servis yollarının dahi istifade mevzu olmasının çaresi bir hatıra.

İstasyonda mükellef memur evleri.

Plan işi - Alman mühendis olmaz. Alman ataşemiliter bir ay kadar evvel geçmiştir. Mühendis bulmalı.

Bir ay evvel de İran'a gidiyorum diye geçmiş. Dersimliler 6 ay askerlik yaparlarmış. Bu süratle düzeltmeli.

Menfi rüesadan biri (Hapo) Kayseri'den kaçıp Koçuşağı'na gitmiş. Kayseri'den kolay kaçılıyor. Seferberlikte Dersim (okunamadı) olabilir. Sabit jandarmayı şimdiden takviye etmeli.

(900'müş -1.400 olacak)

16 Aralık Cumartesi

Divriği. Kasabaya otomobil ile gidiş. Demir hakkında izahatı başmühendis Yusuf Gürata'dan aldık. İşini bilen iyi bir mühendis.

Divriği - Gürek istasyonlarında ve tepede 150.000 ton kadar hazır. Günde 200 T. sevk edebiliyorlar. Karabük istememiş. Yer yokmuş. (Karabük civarındaki istasyonlarda biriktirmek faydalı olmasın! Açıkta durmaktan cevhere bir şey olmazmış).

Gürek'te tepeye gittik. 35 milyon ton şimdiye kadar tespit olunan.

Akdağ'da (Maden tepesinin tam karşısında) da eser var imiş. Enstitü tetkikatına devam ediyormuş.

Cevher kâfi. Çıkarılması (yeni tesisat yapılıncaya kadar bile emniyette. Çok memnun oldum.

Saat 21. Sivas.

Vali konağı şirin küçük bir ev.

Samsa Boğazı.

Asma Boğazı.

Pingan Boğazı.

Cehennem Köprüsü.
Kemah şirin bir yer.

17 Aralık Pazar

Sivas.

- Şehrin planını tetkik.
- Mühendis Süreyya.
- Şehirde gezinti.
- Orduğâhta gezinti.
- Cer atölyesinde yemek nutuklar. Atölyeyi tetkik.
- Orduevinde çay – Oyunlar.

Bilardo.

Erzurum orduevi 1.000.

Erzincan orduevi 1.000.

Sivas orduevi 1.000.

Kışla yolu parke yapılacak (20.000).

Meydan cüruftan.

Çıtlık kömürü çok az. Keşf olunacak.

Hafik-sondaj - Mecitözü keşif.

İktisadi mevzular.

Sivas çimento fabrikası.

24 Aralık Pazar

Reşit'in ölümü.

Senenin son yarışı.

25 Aralık Pazartesi

İcra vekillerinde yazdığım raporu anlattım. İlaveten:

Karabük iki fırını. Sivas çimento fabrikasını iktisadi mesele olarak. Et, tereyağı, peynir, deri, trikotaj, frigorifik ile et nakli gibi meseleleri konuştum.

Merasim olmadığımı, Kayseri, Malatya'da gündüz geçireceğimi, Sivas'a uğramayacağımı yazmalı.

Gündüz Mareşal'e gittim. Görüştük. Kânunusanide Rus baskınından sakınıyor. Yaza korkmuyor.

Akşama vekillere, reislere yemek

26 Aralık Salı

General Halis Bıyıktay'ın ölüm haberi.

Kayseri.

Derece (-24) kar, buz.

Vali konağı.

Tayyare fabrikası.

Müsteşar Zeki Doğan iyi şeyler anlattı. Halkevinde halk dertleri...

Yonca istasyonu.

Almanya'ya tohum ihraç ediyoruz - Yazık - 50 T. kilosu 70 kuruştan 35,000 lira. Memlekete kullandırsak kârımızın hesabı yok.

Dokuma fabrikasında yedek parçaları Ruslardan istiyorlarmış - Şimdi muntazam cevap veriyorlarmış. Makinaların revizyonu için bir mühendis istemişler. Aylardan beri cevap vermedikleri halde bir ay evvel bir mühendis göndermişler. Gelip gitmiş.

Kadınlar çok kapalı. Halkevinde çok söylendim.

Fabrika da kadın işçilere rağbet etmiyormuş.

İş kanunu sebebiyle -

Yolları parkeliyorlar - Tamamlayacaklar.

Mühim mesele Kız Enstitüsü. Akşam kursları var. Rağbette.

Kız enstitüleri çok mühim.

Sivas saat 18.35.

Soğuk. Beyaz her taraf. Kayak sporu varmış.

27 Aralık Çarşamba

Malatya'ya saat dokuzda çıktık. Eski Hükümet konağı. Yeni meydan. Yeni Hükümet Konağı üç senedir yapılıyor.

Çabuk bitmeli. Yeni belediye dairesi güzel.

Lisede müze işi.

Kışlada bir nefer.

Kaldırımları yapacaklar.

Fabrikaları Dokuma.

İnhisarlar - Doğu sigarası.

Babamın, oğlumun mezarı.

İstasyondan 15.30'da hareket, 19.30'da Elazığ.

Akşam hep Erzurum'a hareketle meşgul olduk.

[İnönü'nün doğu illerindeki bu incelemeleri sırasında, 27 Aralık 1939'da sabaha karşı saat 2'de, Erzincan ve çevresinde Richter ölçeğine göre 8 şiddetinde bir deprem oldu. Deprem Amasya, Tokat, Sivas, Kırşehir, Ankara, Çankırı, Kayseri, Samsun ve Ordu illerinde etkili oldu. Yerleşmelerin kırık fay hattı üzerinde oluşu, konutların depreme dayanıklı olmaması ve depremin gece yarısı meydana gelmesi can kaybı ve yıkımı büyük boyutlara ulaştırdı. Bu büyük doğal felaket sonucunda 32.962 kişi yaşamını yitirirken, yaralı sayısı yüz bini aştı. 116 bin bina yıkılırken Erzincan haritadan tamamen silindi. Erzincan depremi, bu özellikleriyle, son çağda yeryüzünde görülen 15 büyük depremden biri olarak tarihe geçti. Depremin hemen ardından bütün ülkede ulusal yas ilan edildi ve geniş çaplı bir yardım kampanyası başlatıldı. Yabancı ülkeler de felaketzedelere yardımda bulunabilmek üzere harekete geçti. Yardım ekipleri, çevreyle ilişkisi tamamen kesilen Erzincan'a, depremden ancak üç gün sonra ulaşabildi ve yaralılar çevre illere aktarıldı. 1939'dan sonra, depremler nedeniyle yeri sürekli değişen kentin, demiryolunun kuzeyinde bulunan Keşiş Dağı'nın eteklerine doğru gelişmesine izin verildi. Jeolog raporlarıyla demiryolu ile Karası Irmağı arasındaki ovalık alanda yerleşim yasaklandı.]

28 Aralık Perşembe

9'da resmen Elazığ'a çıktık. Her tarafı gezdim.

Enteresan şeyler:

Yeni müfettişlik binası, Kız Enstitüsü (binası en iyi talebesi az) ve Dersimli kız talebeler.

Kar yağıyor.

Erzincan hareketinin geniş bir mıntıka hareketinin bir parçası olduğu anlaşıldı.

Öğleden sonra saat 14'te Diyarbakır'a hareket.

Alpdoğan ve Orbay Erzincan'a gittiler. Biz akşam Diyarbakır'a vardık. Yolda Özmen'le bilhassa muhacir, temsil, kültür işleri üzerine görüştük.

Binada 17 milyon lira ile 24.000 ailenin iskânı hazırlanmış. Fena olan iskân idareimizin 15 milyon lira borcu olmasıdır.

İskân ve temsil işleriyle mütemadiyen uğraşmak lazım. (100 milyon liralık bir program yapmalı).

[Hüseyin Abdullah Alpdoğan, Tunceli askeri valisi. Abidin Özmen, Birinci Umumi Müfettiş.]

29 Aralık Cuma

9'da Diyarbakır'a resmen çıktık.

Diyarbakır hiçbir zaman bu kadar temiz ve mamur olmamıştır.

Şehrin dışı yahut dış şehir geniş ve boş – Burası az çok dolmadan yürümez.

Hiçbir şehrimizde iskân bu kadar dar ve evler o kadar az değil.

Valinin dediğine göre bir eve 22 nüfus düşüyor!!

Tayyare alayının meydanı çamur. İnmek, binmek yok. Kışın sefer olursa ne olacak?

Çok gezdim.

Canik'te hamam hikâyesi: Hazine hususi idareye, idare hususi bir şirkete satmış – İktisat vekâleti mekruf maden sayarak mülkiyeti kabul etmemiş. Netice-de hamam bakılmıyor – işlemiyor.

Zabit ve (okunamadı)

Kaza ve vilayet merkezlerinin Türk (okunamadı) haline getirilmesi çok mühim.

Mektepler çok az.

Halkevi halkın sinema yeri olmuş.

Eski halkevi güzel bir kütüphane.

Dikkat! Lisede kız ve erkekler beraber. Lisede beraberlik görülmemiş şey!

Saat 18'de umumi müfettişlikte çay-kabul. Yerli aileler de var ve çok güzel.

Bitlis demiryolu için Nafia'nın derhal emir vermesi lazım. İşe başlandığından itibaren 2 sene lazım Tatvan'a.

Bir muhacir köyüne götüremediler. Yol yokmuş.

Orman müfettişi geldi. Adı ...

Saat 19'da Osmaniye'ye hareket.

30 Aralık Cumartesi

Geceyi (Argani yani Osmaniye'de) geçirdik. Buradan da Çermik'e yol yok. Türkkaya bakılmıyor.

Saat 9'da Maden.

Maden merkezine çıktık. Hani'de çalışılıyor. Sonra tesisatı gördük. 1937'den itibaren yapmaya başlamışlar. (Çok yazık. Almanlarla İş Bankası bu teehhürün sebebidir. Vaygelt filan hep yalnız. Cevher ihracını isterlerdi)

Eksikler:

Toz cevherin istifadesiz kalan yarısından da bakır çıkarmak için tesisat = agloriration diyor.

Elektrolyta tesisatı. Bugünkü kuvve-i muharrike ile ancak 2.000 T. Elektrolisden bahsettiler. Elektrolis bakırı elde etmeden ihraç fiyatından çok ziyan ediyoruz (fark soracağım). Sonra çıkan bakırdan blister bakır diyor – kullanamıyoruz.

(Mühendis mukavemeti az). Evvela anot bakır olmak üzere yapmak, sonra Kırıkkale'de tasfiye ederek kullanabiliriz diyor.

Mühendis bir tesisatı 2 milyon lira tahmin ediyor.

Bugünkü haliyle işlemek için eksikleri:

Magnesium tuğlasıdır. Çok lazım. Yoksa potalar işlemez.

Yedek edevat noksanı var.

Saat 13'te hareket.

Başmühendis Naim Kromer.

Mühendis Kemal Özyurt.

İzale mühendisi – Aslı çelik – Mühendis Betin. Aslı kimyager, şimdi izale mühendisi.

Bir de Fransız mühendis var.

Şimdiye kadar zannettiğimiz gibi elektrik çeliği bizi yüksek fırın çeliğinden müstağni kılmaz.

Buradan demir atölyeleri.

Maden kömürü de işliyor. Ağaç kömürü ile farkını sordum. Maden kömürü için kuvvetli köruk lazım.

Burada da mesken tertibatı kuvvetli.

Argani'de bugün 200.000 T. halis cevher tahmin ediyorlar (20 senelik iş). Fakat başmühendis burada ve etrafta muhakkak daha fazla var diyor. Esaslı keşif yok.

Bizim senelik bakır ihtiyacımız nedir?

31 Aralık Pazar

Saat 13'e doğru Erzincan.

On beş gün evvel gördüğüm şehir nerede? Baştanbaşa harabe.

Halk meydanda, sokaklar mezarlık. Dahiliye ve Sıhhiye vekilleri, Ordu Müfettişi ve 4. U. Müfettişi.

[Dahiliye Vekili, Faik Öztrak; Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili, Hulusi Alataş.]

1940

1 Ocak Pazartesi

Sabah Saat 8'de Sivas. Vali ile görüştüm. Trende beyanname yazdım.

Saat 13'e doğru Turhal.

Saat 14'e doğru Tokat.

Harap olan yerler inşaat hatası zannını veriyor.

Doğru Niksar'a hareket.

Sislibel.

Uçurum aşağı.

Kelkit ırmağının köprüsü – Yaya.

Niksar – Gürültülü, perişan bir muhit.

Validen şikâyet.

Gece avdet.

Amasya'ya hareket.

2 Ocak Salı

Saat 9'da Amasya.

Malumat – Zelzele

Ezine Pazar muhitinde tanzim edilmiş. Şehirde eski camiler harap. Amasya çok geri yerlerimizden.

Demiryolu bozuk. Yol bozuk

Erbaa'ya gitmeye imkân yok. Erbaalılarla görüştüm.

Turhal'a avdet.

Dahiliye Vekili ile görüştüm.

Sivas'a doğru – Vadide meyve ağaçları hep bücür.

Sivas'a geliyoruz. Hava tekrar karlı.

3 Ocak Çarşamba

Ankara.

Gar'da izahat verdim.

10 Şubat

Yüksek Müdafaa Meclisi.

Seyahat.

Bitlis hattı.

Nafia'nın Fransız sermayesi teşebbüsü.

Saraçoğlu'nun raporu.

Demir – çelik – kömür – askeri fabrikalar – donmuş krediler.

Bugün kâtib-i umumi ile.

[Şükrü Saraçoğlu, Hariciye Vekili.]

12 Şubat

Gl. Naci Tınaz'la.

[Eski Jandarma Genel Komutanı, 1939 başından beri Bursa Milletvekili ve Milli Müdafaa Vekili.]

4 Nisan

Kartal'da.

Salim İstanbul'da oturuyormuş. Stajyer olarak gelmiş. Haziranda komiser olacaktı.

Ankara polis müdürlüğü birinci şubesi idare ediyormuş.

Başvekil'e:

– Yukarıdaki hikâye (B. Rauf Orbay)

– G. Naci Tınaz'a altı ay kadar bakmalı – Avrupa'ya göndermeli.

[Milli Müdafaa Vekili Naci Tınaz sağlık sorunları nedeniyle 4 Nisan 1940'ta görevinden ayrıldı, yerine Saffet Arıkan atandı.]

Tarih yok

– Halkevleri idare heyetleri ile temas. Faaliyetlerine dair. Seyahatlerinde onlara (okunamadı) yaptıracağım.

– Parti müfettişleri görüşeceğim.

– Köy mekteplerini takip edeceğim.

- Hava meydanları. Bu meydanlar için demir ağ meselesini takip edeceğim.

- Trakya tahkimatı.

- Yeni kolordu kumandanlarının sicilleri.

- Yeni hava toplarının talim terbiyesi.

Erdal'ın hastalığı 19.3.40

23 Mart xx

26 Nisan xx

25 Mayıs xx

5 Haziran Çarşamba

Ankara'dan hareket. Bugün Alman umumi taarruz günü.

Akşam yemeğinden sonra sofrada vaziyet üzerine konuşma ve bir sınıf silah altına alma kararı.

[İnönü Trakya'da incelemelerde bulunmak üzere İstanbul'a hareket etmiştir.]

6 Haziran Perşembe

İstanbul - Saray.

Saat 15'te oto ile hareket.

16'ya yakın B. Çekmece civarı - Sonra Hadımköy - Orgunlu tesis yeri.

Akşama karargâhta konuşma. İş yok.

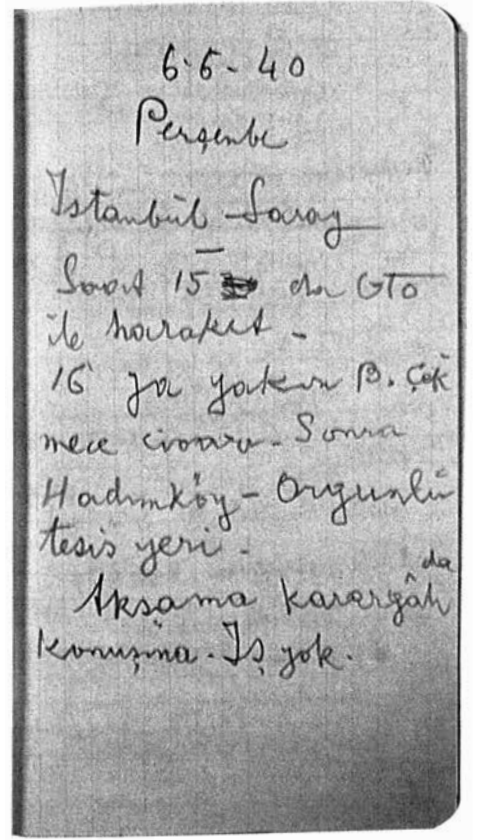
7 Haziran Cuma

Şiddetli yağmur. Bir yere gidilmez. Öğleden sonra trenle Çorlu'ya hareket. Saat 17'yi geçerken varış. Tayyare meydanı - Hastane.

Gnl. Omurtak son askeri tertipten pek memnun. *[Orgeneral Salih Omurtak.]*

Yağmur devamda.

Fransızlar hep iyi muharebe ediyor görünüyorlar.

8 Haziran Cumartesi

Tekirdağ'a hareket.

Yat ile Gelibolu'ya – Demirkapı'ya – Mevzileri geziş.

Tank müdafaası.

Gece müdafaası.

Şimdiden asker müdafa kumandasının teşkili.

General Muzaffer (soyadı okunamadı).

Akşam yatla Çanakkale.

9 Haziran Pazar

Öğleyin çıkış. Ordu evinde yemek. Turgut bataryası – Atış.

24'lük obüs bataryası – Atış - Yatla avdet.

10 Haziran Pazartesi

Tekirdağ – Vali evinde Atatürk'ün resmi ile benim resmimi düzeltme.

Muratlı – Köyün traktörü – harman makinesi.

Ankara Valisi Nevzat Tandoğan ile. (İnönü Vakfı Arşivi)

Trenle Kırklareli – Yağmur.

Oto ile Edirne – Dirik evi.

General Muğlalı ile Bulgar konusu üzerine konuşma.

İtalya'nın Müttefiklere ilan-ı harbi.

Başvekil çağırıyor. Ertesi gün süvari fırkasını görmekten sarfinazar.

Hemen oto ile Kırklareli'ne dönüş. Trenle İstanbul.

11 Haziran Salı

Sirkeci – Motorla Boğaziçi'nde dolaşma.

Saat 11 Haydarpaşa'dan hareket. Yolda seferberlik tertibatı görüşüldü.

1941

29 Ocak arşamba

Saat 23'te Erzurum'a doğru hareket.

Fethi B. hastalığının geçmediğinden bahsetmiş. İstanbul'a - İzin - Rauf B. - Hulusi Alataş - Hüseyin akır - Atıf.

[Adliye Vekili Ali Fethi Okyar sağlık sorunu nedeniyle bakanlık görevini daha fazla sürdüremedi, yerine 12 Mart 1941'de Hasan Menemencioğlu atandı. Rauf Bey, Kastamonu Milletvekili Rauf Orbay; Hulusi Alataş Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili; Hüseyin Hüsnü akır Nafia Vekili.]

30 Ocak Perşembe

Saat 10 Kayseri - 26 derece. Yaya yolda gezdik.

S. 16 Sivas - Karlı, soğuk - Orduevi - Kız enstitüsü - ay - Gemerek su borusu için valiyi şiddetle tekdir.

Ermeni meselesi - Valiye bir şey söylemek lazım. Merak ediyor.

S. 18 hareket

S. 21.30 ankaya'da Orgeneral Orbay. *[Kâzım Orbay]*

31 Ocak Cuma

S. 08.30 Erzincan - Bir saat yaya gezdik. Korgeneral Mümtaz orada. Yeni Erzincan - Yollar esas.

S. 09.30 Hareket. Briç.

S. 16.30 Erzurum - Kar - Karargâhları ziyaret - Gece tren.

Kars'a gidemeyeceğiz. Tipi olursa günlerce yolda kalmak ihtimali varmış!

Demiryolu yapılmıyormuş niçin?

Erzurum şehri yol meselesi - Otel orduya verilecek, güzel ordu evi olacak.

Erzurum'da 150 evlik bir kooperatif meselesi.

Kışlalar asker iyi.

67. firkanın toplarıyla meşgul olmalı. Askeri daha iyi giydirmek. Erzurum'a mahsus.

Yeni tezgâhlar en iyi Erzurum'da kullanılıyor.

Erzurum valisi (eski Karaköse'den gelen) iyi.

Parti müfettişi Doktor iyi.

Kürtler iyi. Mektep meselesi.

[CHP'nin Erzurum Parti Müfettişi Ordu Milletvekili Dr. Vehbi Demir'dir.]

1 Şubat Cumartesi

S. 11.00 Yakutiye - Merkez kışlaları - Kars kapısı.

S. 16 Kayak ekibi. Kayak tezgâhı kurulması.

B.T. genel direktörüne teşekkür ve direktif.

Sonra müfettiş evinde satranç.

Gece kostümlü balo.

Fevkalade güzel gece.

Milli oyunlar.

İki nişanlı kız. Hediye.

2 Şubat Pazar

S. 11. Hareket - Aşkale güzel - Yeşil ot İstanbul'a sevk olunuyor - Erzincan - Gece telgraflar.

Albay Pülümür'deki bir taburunu üç aydan beri görmemiş. İhtar ettim.

3 Şubat Pazartesi

Kemah'ta Ankara'nın telgrafları - İngiliz başvekili bana mesaj yazmış - Almanlar Bulgaristan'a girmekte imişler.

Diyarbakır Tayyare meydanı.

4 Şubat Salı

Çınar merkezi Hani Akpınar'da muhacir köyü.

Trende Bismil köyler. Öğleden sonra.

Saat 12.30'dan 13.30'a kadar askerleri kışlaları gördüm.

[Şubat ayının sonundaki tarihsiz not sayfası:]

İngiliz Hariciye Nazırı Eden Ankara'da.

25 Nisan Cuma

Bu akşam saat 23'te İzmir'e hareket.

Öğle yemeğinde Saraçoğlu ve Menemencioğlu ile Mareşal'i gördüm. Sıkıntılı idi.

Ayrılırken B. Abdülhalik Renda ile görüştüm. Ankara'nın hava bombardımanında ne yapacağımızı konuştuk. Ankara'daki çocukları nakletmek lazım.

[Şükrü Saraçoğlu, Hariciye Vekili; Numan Menemencioğlu, Hariciye Vekâleti Genel Sekreteri; Mareşal, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak; Abdülhalik Renda, TBMM Reisi.]

26 Nisan Cumartesi

Saat 9 Eskişehir tayyare meydanı. Mektep ve alay sığmıyor. Mektep Diyarbakır'a kalkacak. Alay 36 uçtu. %50 kendi yanında yedeği varmış. Dışardan malzeme gelmiyormuş.

Kütahya'da 4. alay Hakkı Akkuş Pzl Moran.

Kütahya şehri.

Afyon'dan geçiş.

27 Nisan Pazar

Saat 8 Manisa.

Saat 10 İzmir.

8. alay – Hak.

Kadifekale.

Akşam suare.

Gece Abdurrahman Nafiz. *[2. Ordu müfettişi Abdurrahman Nafiz Gürman.]*

28 Nisan Pazartesi

Vilayet - Ordu - Belediye -Parti - Halkevi - Vali konağı - Partide konuşma.

Belediye reisi mebus olmak istiyor.

Pasif korunma için vali para istiyor. Bazı ahvalde salahiyet istiyor.

29 Nisan Salı

Sabah saat 10. Balıkesir'e. Yeni vilayet. Belediye ve saire - Park.

Saat 14.45 oto ile hareket - Akşam 19.15 Çanakkale - General Baki. Korge-
neral Yamut - Yat

[Orgeneral Nuri Yamut daha sonra, 1950-1954 arasında Genelkurmay Başkanlığı görevinde bulunmuş, 1954'ten 1960'a kadar DP'den İstanbul milletvekili seçilmiş, 27 Mayıs'tan sonra Yassıada'da yargılanmıştır. Yargılanması sırasında rahatsızlanan Yamut dava sonuçlanmadan 1961'de ölmüştür.]

30 Nisan Çarşamba

Saat 9 Gelibolu.

Demirkapı mevziini dolaştım. Birinci hat çıkmış.

İlerideki 32 ve 66'ıncı gelip ikmal etmeleri lazım. 16'da veda - Yat ile İstanbul'a hareket.

Saat 23 Dolmabahçe - Ömer.

1 Mayıs Perşembe

İstanbul'da.

Akşam Ömer'i Haydarpaşa'ya götürdüm.

4 Mayıs Pazar

III. muntakası.

İleri-gerisi.

Küçükçekmece köprüsü.

Eski mağara.

Şamlar şimalinde su bendi.

Şamlar köyünün çayırılık meselesi - İstanbul valisine talimat verdim.

Hitler'in nutku.

5 Mayıs Pazartesi

Hitler'in nutku ilk tafsilat.

Büyük Çekmece Tahkimat komutanlığı - Kemal Balıkesirli.

Dört gündür gördüklerini hülasa - notlar.

Yazmayacağım. Anlatacağım.
Sakız adasının işgali.
Irak harbi devam ediyor.

6 Mayıs Salı

Saray'da. Yağmurlu hava. Akşama Fahrettin Altay'ın evinde. Gece Ankara'ya hareket. Ömer'e veda. Abdürrezzak'ı gördüm iyice.

7 Mayıs Çarşamba

Ankara'ya avdet. Öğleyin başvekil, Saraçoğlu, Mareşal yemekte.
İkinci, Mareşal - Başvekil
Ankan'a notlarım. Yeni tedbirleri söyledim. Bir karara bağlandı.

[Arıkan, Milli Müdafaa Vekili Saffet Arıkan.]

12 Mayıs Pazartesi

Bugün Karabekir öğle yemeğinde. Sonra satranç oynadık.
Papen geldi.
Hes kaçmış.

[Karabekir, İstanbul Milletvekili Kâzım Karabekir. Almanya'nın Ankara Büyükelçisi von Papen.]

13 Mayıs Salı

Papen ile Saraçoğlu görüştüler. Her şey iyiye benziyor. Yalnız Irak'a cephane naklini isteyeceklermiş. Bakalım.
Bana Hitler'den yeni mektup getirmiş.
Hanımın dişine ameliyat.

[Papen'in Türkiye'nin Hariciye Vekâleti yetkilileriyle başlattığı bu temaslar sonucunda 18 Haziran 1941'de Türk-Alman Saldırmazlık Antlaşması imzalanacaktır. Almanya, Irak'ta bir hükümet darbesiyle iktidarı ele geçiren Almanya taraftarı Raşit Ali Geylani'ye Türkiye üzerinden askeri malzeme göndermek istiyordu. Türkiye bu öneri ve isteği reddetti.]

14 Mayıs Çarşamba

Papen'i öğleden sonra kabul ettim. (Yarın kabul edecektim. Tekrar rica etmiş. Hariciye istedi). Beyanatu, teklifi, mektubu malum.

16 Mayıs Cuma

Bugün Papen, Saracoğlu'yla dairede görüşmüşler. Daha kolay anlattı.

17 Mayıs Cumartesi

Bu akşam Saraçoğlu İngiliz sefiri ile Anadolu Kulübü'nde görüştü - Almanya ile bitarafılık meselesini açtı.

18 Mayıs Pazar

At yarışları güzel oldu.

19 Mayıs Pazartesi

Bayram güzel oldu.
Cigara tekrar kesildi.

20 Mayıs Salı

Girit muharebesi başladı.

22 Mayıs Perşembe

Mareşal Saat 22'de teftiş seyahatine çıkabildi.

23 Mayıs Cuma

Bugün İngilizler cevaplarını verdiler. Almanlar projelerini verdiler.
Üç nokta: Interets, cephane geçişi, gazete.
Akşam Arıkan, Salih Paşa, Seyfi Pş., Meclis erkânı.

24 Mayıs Cumartesi

İngilizler tekrar cevap verdiler – Menfi.

25 Mayıs Pazar

At yarışları.

26 Mayıs Pazartesi

Bu gün Numan, Papen ile resmi müzakereye başladılar - Şimdilik iyi.

Barajda Su İşleri U. Müdürü ile görüştüm:

1- Yeni su programı - Maliye Vekili ile.

2- Bir motor sanat mektebi.

İngilizlere, konuşmakta olduğumuzdan bahsetmek lazım değil mi?

27 Mayıs Salı

Papen müzakeresi cephaneye çıkmazında dayandı.

Berlin ile muhabere.

31 Mayıs Cumartesi

Divan azasına akşam yemeği.

Tenis maçları.

Futbol maçları.

[Mayıs ayının sonundaki tarihsiz not sayfası:]

Şemsettin Günaltay ile Diyanet İşleri meselesini görüştük. İzmirli İ. Hakkı üzerinde kaldık Kendisi Lozan'da fizik tahsil etmiş. (Nereli kendisi?)

[Şemsettin Günaltay, Sivas Milletvekili.]

1 Haziran Pazar

At yarışları.

Sonra atlı kulüp.

Anadolu Kulübü.

2 Haziran Pazartesi

Yarın Papen görüşecekmiş.

3 Haziran Salı

Papen cevap getirdi. Cephaneye işinden vazgeçiyorlar. Diğer maddelere de bir iki güne kadar cevap verecekler. Umumi surette tasvip etmişler. Partide uzun münakaşalar.

4 Haziran Çarşamba

Gece (21.30) Konya'ya hareket.

Saraçoğlu s. 19.15'te Papan ile görüştü. Papan yeni bir proje verdi. Eski projelerini geri aldı gibi bir şey. Brener de İtalya ile görüştüktan sonra mı bu yeni vaziyet!

Bakalım Alman müzakeresinden ne çıkacak!

5 Haziran Perşembe

Afyon saat 9. Yağmur geliyormuş. Akşehir, istasyon yolu tozlu. Konya vali-sine söyledim, yapacak.

Konya saat 15.30. Kalabalık - yağmur. Halk neşeli.

Şehrin imar planı yapılıyor imiş. Takip edelim.

Kütüphane, Alaattin tepesi, Kız Akşam Sanat Okulu, Nakliye Okulu. Ordu-evinde akşam yemeği.

6 Haziran Cuma

Konya'da - Saat 12'ye kadar.

Kuleli Lisesi, askeri ortaokul, Meram'da - Vali evi. Öğleyin hareket.

Karaman Halkevi (takdir görmüş). Kale güzel bir eser.

Binicilik Mektebi (iki tavlâ, bir garaj, bir hamam yapılacak imiş. Bir de kapalı manej lazım. Araziden şikâyetçiler. Ekip dağılıyor.

Ereğli fabrika. Ancak bir ayda düzelecek. Şehir - Kışlada kervansaray.

Ulukışla - Öküz Memet Pş. kervansarayı.

Şehir istasyona iniyor.

7 Haziran Cumartesi

Niğde - Şehir iyileşiyor. Baraj (Kebere).

İmar edilecek arazi askerler tarafından istimlak edilmeyeceğinin ilanı. Arazinin tevzii. Diğer barajın yapılması. Meyve mıntıkası olabilir (diğer büyük baraj) – Fidanlık.

Kayseri.

Tayyare fabrikası müdürü yarbay Avni ile görüştüm. Aşırı kurumun sebebi talim terbiye eksiklidir.

Bez fabrikası. Amelenin hali pek fena. Tel makinası yapılıyor.

8 Haziran Pazar

Sabah avdet. Yarış.

9 Haziran Pazartesi

Polatlı Topçu Atış Mektebi.

Polatlı - Haymana – Ankara.

10 Haziran Salı

İstirahat.

11 Haziran Çarşamba

Çankırı - Arkan'la beraber atış mektebini, yeni planları gördük.

Avdette Alman sefirinin tazyikini haber aldık.

Muahedede rezervi kabul etmiyorlar. Bırakalım diyorlar. Uzun konuşmadan sonra rezervsiz yeni bir formül teklifine karar verdik.

12 Haziran Perşembe

Bugün Alman sefirine cevap verildi. Adam nihayetinde rezerv kabul edilirse metinlerini aynen kabul eder misiniz diye sormuş. Evet demişler (bizimkiler).

13 Haziran Cuma

Bugün Muhittin Birgen mebusluktan sakıt oldu.

Almanlar müracaat ederek rezervi kabul ettiler ve bu akşam muvafakat istediler. Evde davet. Heyeti vekile - Muvafakat. İngiliz sefirini haberdar ettik. Zor olmamış – Şaşırılmış.

[Muhittin Birgen Mardin Milletvekili idi. Milletvekilliği düşürüldü.]

14 Haziran Cumartesi

Sabahleyin Papen ile Numan metinde mutabık oldular. Üç gün sonra imza için salahiyet isteyecek!

15 Haziran Pazar

At yarışı - Gazi koşusu.

İngiliz sefiri konuşmuş.

Rus-Alman harbini üç dört günlük mesele sanıyorlarmış!

16 Haziran Pazartesi

Almanlardan cevap yok!

17 Haziran Salı

Almanlar cevap verdiler.

Muahede parafe edildi. Yarın imzalanacak!

18 Haziran Çarşamba

Saat 17. Fırka grubu. Saat 21 Almanya ile dostluk muahedesi imza edildi.

[Ankara'da imzalanan Türk-Alman Saldırmazlık Antlaşmasını Türkiye adına Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu, Almanya adına Büyükelçi von Papen imzaladı. Antlaşmanın giriş kısmında yer alan bir hükümlerle, Türkiye'nin daha önce üstlendiği uluslararası yükümlülükler saklı tutuldu. Antlaşmaya göre iki devlet, birbirlerinin toprak bütünlüğüne saygı göstermeyi ve birbirlerine saldırılmayı taahhüt ediyorlardı. Ayrıca, iki devletin, daha sonra ortaya çıkacak sorunları çözmek için birbirlerine dostça danışacakları öngörülmüştü. Antlaşma Türkiye'ye zaman kazandırırken, Almanya'nın Türkiye üzerinden Kafkasya ve Ortadoğu'ya uzanmasını da engelledi.]

19 Haziran Perşembe

Bugün Dil Cemiyeti'ne gittim.

20 Haziran Cuma

Mecliste Tarih Cemiyeti.

Yalova'ya hareket. Saat 22.00.

21 Haziran Cumartesi

Sabah Saat 10. Derince'den Savarona. Akşam Saat 16.00 Yalova.

22 Haziran Pazar

Sabaha karşı Almanlar Ruslara harp ilan etmişler.

28 Haziran Cumartesi

Savarona ile Derince'ye hareket. Gölcük'te duruş.
Saat 22.45'te Ankara'ya hareket.

29 Haziran Pazar

Ankara Saat 10.30.

4 Temmuz Cuma

Meclisin tatili.

7 Temmuz Pazartesi

Akşam hareket.

8 Temmuz Salı

Karabük.

9 Temmuz Çarşamba

Sivas çimento fabrikası.
Orbay.

10 Temmuz Perşembe

Sivas. Cer atölyesi. Köy dokuma tezgâhları.

11 Temmuz Cuma

Kırıkkale.
Ankara.
Başvekil hasta.

12 Temmuz Cumartesi

Mareşal ile görüştüm. Kulüp.
Başvekil ile beraber hareket.

13 Temmuz Pazar

İzmit –Yalova.

14 Temmuz Pazartesi

Florya.

21 Temmuz Pazartesi

Yatla Moda.

Abdülhalik Beyler - Başvekil Saydam'ı aldık. Gece Marmara Adası.

22 Temmuz Salı

Saat 16 Gelibolu.

Gece kumandanlar ve kurmay subaylarla konferans – Yemek.

23 Temmuz Çarşamba

Saat 09.30. Gelibolu'ya çıkış. Bolayır ve Demirkapı mevzilerini geziş. Hep el ile çalışıyorlar.

24 Temmuz Perşembe

Sabah Fûrye misafirlere veda.

25 Temmuz Cuma

Saat 16. Poz vermeye başladım. Herr Belling.

Celal Bayar - Muammer Eriş ziyarete geldiler.

Gece Saraçoğlu.

[Celal Bayar İzmir, Muammer Eriş Ankara Milletvekili.]

26 Temmuz Cumartesi

Refik Girit Erzurum'dan gelmiş.

28 Temmuz Pazartesi

Hasan Ali Yücel.

Cemil Bilsel.

Halil (edebiyat dekanı) Mükrimin.
Edebiyat Fakültesi hakkında konuşmalar.
Mükrimin, Selçuklu Tarihi'ni bir ay sonra basmayı, 1942 Ağustosuna kadar vermeyi taahhüt etti.

[Hasan Ali Yücel Maarif Vekili; Cemil Bilsel İstanbul Üniversitesi Rektörü.]

4 Ağustos Pazartesi

Gündüz Hadımköy. Gece Ankara'ya hareket.
Askerin ekmeğini kesmişler.

5 Ağustos Salı

Ankara.
Akşam vekiller yemekte.

7 Ağustos Perşembe

Ülkü üzerine konuşma.
N. Atuf Kansu.
F. Celâl Güven.

*[Hasan Ferit Celâl Güven, İçel, Nafi Atuf Kansu Giresun Milletvekili.
("Ülkü", CHP'nin çıkarttığı bir dergidir.)]*

8 Ağustos Cuma

Dil Kurumu - İmla
Maarif Vekili - Kutsi Tecer

9 Ağustos Cumartesi

Cıgaranın bırakılması.

11 Ağustos Pazartesi

Teknik öğretim programına başladık.

12 Ağustos Salı

Teknik öğretim programı çalıştık. Yücel, Rüştü, Soley de bulundu.

13 Ağustos Çarşamba

Arıcılık.

14 Ağustos Perşembe

Bugün teknik öğretim programı tespit edildi gibi. Başvekil de gördü. Bakalım nasıl tahakkuk ettireceğiz. Gece Hasan Ali, Rüştü, Tankut, Dr. Soley yemekte.

15 Ağustos Cuma

Ömer'den mektup.

Karabük'ün yeni müdürü Sedat Etker, Burhan Zihni, Sırrı Day öğle yemeğinde.

[Trabzon Milletvekili Sırrı Day 31 Temmuz 1941'de Hüsnü Çakır'ın yerine İktisat Vekilliğine atanmıştır.]

25 Ağustos Pazartesi

İngiliz ve Rusların İran'a taarruzları.

28 Ağustos Perşembe

Ömer'in tayyare ile gelişi. Ankara'dan hareket.

Türk kuşu fabrikasını ziyaret.

Akşam B. Rüştü ile endüstri ihtiyacı üzerine uzun görüştük. 3 ayda, yani, Teşrinisani nihayetinde bir plan verecek.

29 Ağustos Cuma

Afyon - Vali Şefik Bicioğlu.

Maarif Mü. (Değerli bir adam).

Talebe pansiyonları - Mektep tahsilleri pek uzun.

30 Ağustos Cumartesi

Denizli - Lise - Halkevi. Pansiyon meselesi.

Nazilli - Fabrika - İşçisizlik meselesi - Sıtma.

Aydın - Sanat mektebi.

31 Ağustos Pazar

İzmir. Park. Akşam gazino.

1 Eylül Pazartesi

İzmir - Sanat mektebi - Kızılçullu Köy Enstitüsü.
Akşam yemeği Kadifekale.

2 Eylül Salı

İzmir – Manisa'ya hareket.
Manisa büsbütün değişmiş.
Kız enstitüsü.
Akşam İzmir orduevi.

3 Eylül Çarşamba

Sabah 8'de hareket.
Dikili – Burhaniye – Edremit.
Havran İv. boğazından Balıkesir.
Dikili'de bir piyade alayı.
Edremit'te diğer kıtalar.
Zeytin fidanlığı.
Ancılık.
Havran hattı.

4 Eylül Perşembe

Öğleye kadar Balıkesir.
Akşam kız sanat okulu.
Park - Ziraat fidanlığı.
Akşam Bursa.
Yolda iki fırka.

5 Eylül Cuma

Bursa.
Vilayet.
Merinos fabrikası.
Parti.
Öğleden sonra sanat mektebi.
Kız enstitüsü.

6 Eylül Cumartesi

Bursa.

Ziraat mektebi (lise).

Askeri lise.

Askeri lisenin fizik, kimya laboratuvarı eksik – eski.

Mudanya - Yat – Florya.

Saat 20.

8 Eylül Pazartesi

Saat 8’de hareket.

Hadımköy - IV. Topçulara söylendim.

Arzani yol fena.

Saraçoğlu geldi.

9 Eylül Salı

Yassıviran.

Topçular yarın yarıya farklı.

10 Eylül Çarşamba

Boşdere.

Topçular.

Hamidiyeler.

11 Eylül Perşembe

Hadımköy.

Cephe.

Ahmet Paşalar.

Hamidiyeler’i uzaktan.

Otlukbayırı.

Bağlık sırtı.

Öreünlü mıntıkası.

Subaşı köyünde öğle yemeği.

12 Eylül Cuma

Büyükcçekmece'de General Balıkesirli.

İnsan.

Havale.

Benzin.

Lastik.

Çorlu - General Muğlalı.

Akşam – Sancaktepe'de yemek – Eğlenceler.

Uşak - İslamoğlu oyunu, Sepetçiler oyunu. İslamoğlu daha güzel.

13 Eylül Cumartesi

Hülasa:

Topçular – Aralar.

3. Hat.

4. Hat.

Yollar.

Terhis-asker mevcudu.

Akşama doğru Muhlis ile görüşüm.

Ağaçlar kitabı.

Toprak kanunu.

[Muhlis Erkmek Ziraat Vekili.]

14 Eylül Pazar

Salih Omurtak ile görüşüm. (Kemal Doğan için).

[11 Ağustos 1941'de vefat eden Ağrı Milletvekili Aziz İhsan Tav'dan boşalan TBMM üyeliği için ara seçim yapılmış ve seçimi kazanan Kemal Doğan'ın seçim mazbatasını 7 Kasım 1941'de onaylanmıştır. Muhtemelen İnönü, Orgeneral Salih Omurtak'la Kemal Doğan'ın milletvekili seçilmesi konusunu görüşmüştür.]

15 Eylül Pazartesi

Sabah: Sanat mektebi, Güzel Sanatlar Akademisi.

Öğleden sonra: Resim müzesi, Orman mektebi, laboratuvar.
Akşam hareket.

16 Eylül Salı

Ankara.
Teknik öğretimi kanunlarını çalıştım.
Uzun parti.
Akşam vekiller ve reislerle yemek.

17 Eylül Çarşamba

Vekiller heyeti.

27 Eylül Cumartesi

Naim Hazım Onat'ın kitabı Nisan 1942'de basılmaya başlayacak.
(Dilmen, Tankut, Ömer Asım da var).
Toprak kanunu akşama.

11 Ekim Cumartesi

Ömer'e III. kızıl aşısı yapıldı. Saat 19'da İstanbul'a mektebe gönderdik. Hep beraber trene götürdük.
Saat 21'de Şark'a hareket.

12 Ekim Pazar

Sivas.

13 Ekim Pazartesi

Erzincan - Erzurum. Kooperatif evlerine yardım meselesi.
Trende yemek.

14 Ekim Salı

Sarıkamış - Kars.
Vali evinde kaldık.
General Gürler, General Akmanlar ile görüşme.
Yeni doğum askerlerin gelmesi, gitmesi.
Gece orduevinde tören. Karşılıkların milli oyunları. Çok güzel.

15 Ekim Çarşamba

Kars kışları – Güzel.
 Kars Kalesi – Güzel.
 Generallerin çocukları.
 Selim mevzii yağmur.
 Gece Sankamış.
 Halkevinde tören.
 Sankamış.
 Akşam – Kars.
 Evlerin hikâyesi. Tamir meselesi.

16 Ekim Perşembe

Erzurum'a hareket.
 Yolda yeni doğumlu erler. Çıplak
 ayaklı ve Erzurum'da sıcak yeme-
 mişler.

Albay Barjan'ın kitapları güzel.
 Yapı mektebi.
 Esirgeme kurumu. Akşam yemeği

U. Müfettişlik.

Gece toplantı. Çok güzel.

Erzurum oyunları.

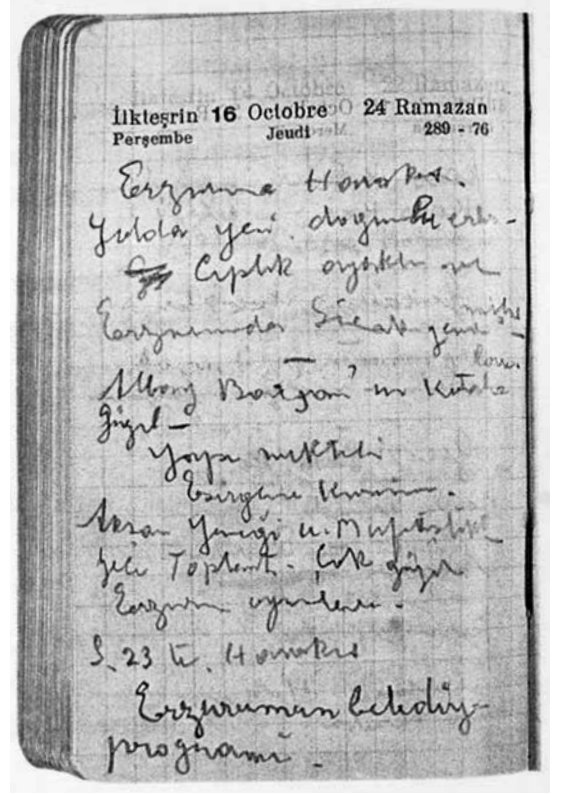
S. 23'te hareket. Erzurum'un belediye programı.

17 Ekim Cuma

Erzincan. Kızılay mahallesinde evler bir oda. Vaskirt.
 Kemah. Sarp boğazlar.

18 Ekim Cumartesi

Malatya - Lise - Hocaları yok.
 Yurt - hastane.
 Akçadağ. Hava – güzel. Köy Enstitüsü.
 Yolda Alpdoğan.

19 Ekim Pazar

Saat 10. İskenderun.

20 Ekim Pazartesi

8'de hareket. Soğukoluk. Belen - Kaza olmak istiyor.

Antakya - Karşılama.

Mektepler - Hoca yok - Laboratuvar yok - Geçen sene bir sınıf büyük okumamış - Yayladağı kazası (ordu). Yol - Taşkömürü - Hastane - eksik - Halkevi. Milli oyunlar.

21 Ekim Salı

Suveydiye'ye gidiş geliş. Müze - Mozaik. Fidanlık. Defne. Çağlayan. Fatikli. Rumlar. Selepüs dağı - Su projesi.

Turat'ı gördüm.

Şehir planı.

Yorgunluk.

22 Ekim Çarşamba

Reyhaniye.

Kırkhan.

Belen. İskenderun.

Arsuz: Gidiş geliş

Adana'da senelik kirayı peşin alırlar.

Adana. Plan. Belediye işleri. Hilmi Uran ile.

[Hilmi Uran Adana (Seyhan) Milletvekili ve CHP Meclis Grup Başkanvekili.]

23 Ekim Perşembe

Ankara. Saat 12.30. Kayaş'ta başvekil. Bayan İnönü ve çocuklar.

25 Kasım Salı

Ankara'dan hareket.

26 Kasım Çarşamba

Tipili havada Karabük.

Çelik ocakları işliyor. İnikat kalıpları dökülüyor.

Mr. Manok'la, diğer İngiliz'le görüşme.

27 Kasım Perşembe

Zonguldak.

Lise, maden mektebi.

İşletme, işçi evleri.

Yemekleri çok iyi.

Direk nakliye.

28 Kasım Cuma

Karabük. rainment

Otomobiller, ustalar gelmiş. Boş evler kiralanmış.

Safranbolu.

İnşaat programı. Sülfirik asit, ateş tuğlası, su tesisatı, sedde.

Geçimsizlik.

29 Kasım Cumartesi

Ankara.

Saraçoğlu.

20 Aralık Cumartesi

Başvekilin avdeti.

23 Aralık Salı

Mebuslara akşam yemeği.

24 Aralık Çarşamba

Mebuslara akşam yemeği.

25 Aralık Perşembe

Mebuslara akşam yemeği. Konuşma – Şikâyet.

26 Aralık Cuma

Divan heyetine akşam yemeği. Konuşma.

27 Aralık Cumartesi

Konser.

28 Aralık Pazar

Ömer'i bekliyoruz. Çok kardan tren geç kaldı.

1942

1 Ocak Perşembe

Ömer ile Erdal'ın tifonun üçüncü senesi aşısı. Tetanos aşısı ile beraber.

Müstesna kış ve kar günleri.

Bulgarların verdiği vesika.

Ruslar 25.11.1940'da bir sene evvelki tekliflerini tekrarlayarak aleyhimizde ve İngiliz aleyhinde ittifak teklif etmişler.

2 Ocak Cuma

Ata binmeye başladım.

3 Ocak Cumartesi

Bayan İnönü, Ömer ile beraber Dolmabahçe'ye gittiler.

At.

23 Şubat Pazartesi

Anayasa çalışması.

24 Şubat Salı

von Papen'e suikast.

Anayasa çalışması.

[Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Franz von Papen ve eşi sabahleyin evlerinden Alman Büyükelçiliği'ne doğru yürüyerek giderlerken Atatürk Bulvarı'nda saat 10 sıralarında patlayan bir bombanın etkisiyle yere yuvarlandılar ve yaralanmadan kurtuldular. Bomba büyükelçinin on metre arkasındaki suikastçinin elinde patladı. Suikastçi Ömer Tokat adında Üsküp doğumlu, Yugoslav göçmeni bir Türk vatandaşı idi. Suç ortakları olarak yine Üsküp doğumlu Yugoslav göçmeni Türk vatandaşları Abdurrahman ve Süleyman ile SSCB'nin İstanbul Başkonsolosluğunda görevli Georgi Pavlov ve Leonid Kornilov tutuklandılar. 23

Aralık 1942'ye kadar süren yargılamalar sonucunda Pavlov ve Kornilov 16'şar, Süleyman ve Abdurrahman ise 10'ar yıl hapis cezasına çarptırıldılar.]

25 Şubat Çarşamba

Anayasa çalışması.

1 Mart Pazar

Kan tahlili.

9 Mart Pazartesi

Rahatsızdım, çıkmadım.

10 Mart Salı

Karabekir'i kabul ettim. Saat 10.50. Niçin gelmiş olduğunu anlayamadım. Bir şeyi yerip kınamadı. Rauf Bey'in memuriyetinden hiç bahsetmedi. Kars mebusu Ömer Bey'in Ruslarla münasebetinden bahsetti. İyi adam, biliyorum dedim. Biraz suikast hikâyesinden bahsettik. *Zora* gazetesinin yeni makalesinden bahsetti. Saraçoğlu'nu methediyormuş. Almanların, Japonların hallerinden memnun gibi bahsediyor. (okunamadı) ümidini Almanların Kafkas'a gelmelerine bağlamış gibi. Nihat Pş.'yü kabul ettim. Yeni Amerika büyükelçisini kabul edeceğim.

Adana çok canlı çok vaat edicidir.

[Eski muhaliflerden Kâzım Karabekir o sırada İstanbul milletvekilidir. Yine eski muhaliflerden Kastamonu Milletvekili Rauf Orbay 14 Şubat'ta, emekliye ayrılan Tevfik Rüştü Aras'ın yerine Londra Büyükelçiliğine atanmıştır. İnönü'nün "Rauf Bey'in memuriyeti" olarak kaydettiği bu atamadır. "İyi adam" olarak sözü edilen Kars Milletvekili Ömer Kâmil Küntay'dır.]

11 Mart Çarşamba

Akşam Fidelio.

Saat 24'te hareket.

Bugün Mareşal ile görüştüm.

Misafirlerimiz: Nafi Atıf Kansu,

Maarif'ten Dener, Talim Terbiye'den Sirer Yüksek Öğretim Umum Müdürü.

12 Mart Perşembe

Saat 11. Afyon.

13 Mart Cuma

Denizli - Lise – Yurtlar.

Nazilli – Fabrika.

Şevket Turgut.

Sanat kız – Evler.

Vali. Su müdürü. Sabri B.

Parti müfettişi. Yolda halk. Ortaklar.

Akşam İzmir.

Trende yattık.

14 Mart Cumartesi

Saat 10. Erkek lisesi. Ortaokul. Kız lisesi.

Akşam Bornova - Ziraat mektebi.

Kültür lisesi.

Ege lisesi.

15 Mart Pazar

Öğleden sonra (Saat 17.00).

Kışla - Ordu karargâhı. Korkomutan Akoğuz tertibat tasavvurlarını anlattı.

Dönüşte Milli kütüphane. Çok güzel bir eser.

Gece hocalara yemek.

Felsefe terimleri.

16 Mart Pazartesi

Saat 10.20'de hareket. Erkek lisesi. Benim adımları vermek istiyorlar.

Fena değil. Türkçe hocasından şikâyet ettiler. Fizik – Matematik – Kimya - Lisan gördük. İzmir Lisesinin seviyesi ötekilerden yüksekte. Hocaları çok ve iyi. Öğleden sonra sanat mektebi.

Tank - Bornova topçu alayı tatbikatı. Albay Aykur.

Gece deniz gazinosu.

17 Mart Salı

Tayyare meydanı.

Talim ve terbiye eksikliği, güçlüğü.

Öğleyin Kültür Park'ta halkla konuşma - Hareket.

Manisa

Akhisar - Dolaştık

Kırkağaç - Soma - Balıkesir - Bandırma

Ekim gayreti her yerde var. Pirinç, makarna, bulgur yok.

Fasulye, nohut, mercimek var. Bunlar Gelibolu'da da yok.

Yat Saat 23'e geçerken. Bandırma iskele taşı açılmış.

Yolda mühendis Toker anlattı.

18 Mart Çarşamba

Gelibolu. Korkarargah. Yeni projeler.

Öğle yemeği topçu alayında. Sonra Demirkapı.

Sol yanı.

Sağ yanı.

Topçuların üstünü örtmek. Daha ileri bir hareket yok. Proje münakaşası bitmemiş. Bolayır Mevzileri projesi tekrar etmiş. Yapılacak

19 Mart Perşembe

Çanakkale top mevzileri (34, 38) ışıldak eksiki çok.

Ağ bekleniyor.

Paraşütçülere karşı tertibat. Otomobil kolu her yerde isterler. (Paraşütçülere karşı otomobil kolu).

I. Hareket kabiliyeti var.

Kilikya'daki yol malzemesini İngilizler İskenderun'a taşıyorlar! Sorulacak!

Sultanhisar torpidosu güzel.

Ağdan geçtik.

20 Mart Cuma

Sabah S. 08.30'a doğru İzmir'de. Çocuklar.

Akşam S.15.30 Dolmabahçe.

Rize Sırksaray.

23 Mart Pazartesi

Biyoloji Enstitüsü: Başarımdır.
Morfoloji Enstitüsü.

24 Mart Salı

Üniversite: Merkez binasında.
Dershaneler.
Cerrahpaşa.
Guraba.
Kütüphane.
Çay - Tıp fakültesi.

25 Mart Çarşamba

Yüksek mühendis mektebi.
Malzeme, yapılar.
Çay, Fen, Hukuk İktisat, Edebiyat fakülteleri.
Hukuk hocaları Anayasadan kaygılı.

26 Mart Perşembe

Yüksek ticaret mektebi.
Güzel sanatlar.
Dişçi – Eczacı.
İslam Ansiklopedisi.
Türkiyat Enstitüsü.
Akşam çay, Yüksek Mühendis.
Orman, Güzel Sanatlar.
Mr. Duscio'nun aksiliği.
Gündüz Doktor Aras.

27 Mart Cuma

Şükrü Adalı. Ankara'dan telgraflar. Suriye hududu meselesine İngilizler cevap vermişler (23'te) menfi.
Ruslarla çetin müzakere olmuş - Hapisler için.
Hadımköy – Büyükçekmece.

28 Mart Cumartesi

Orduevi.

Ankara'ya hareket.

Karadeniz oyunları.

Rize Sırksaray oyunu.

30 Mart Pazartesi

Alman oda orkestrası.

Akşam vekiller yemeği

31 Mart Salı

Partide iaşe müzakereleri, geç vakte kadar.

[17 Aralık 1941'de ülkenin her yerinde karneyle ekmek dağıtılması karara bağlanmış, uygulamaya 13 Ocak 1942'de geçilmişti.]

2 Nisan Perşembe

Parti grubu azalarına akşam yemeği. Sonra sinema.

İaşe işleri konuşuldu. Kazadan kazaya zahire gitmesi yasak imiş

Buğday fiyatı azdır. Rahmi Bey söylüyor.

3 Nisan Cuma

At.

Başvekil ile iaşe tertiplerini görüştük. Anlamıyorum ve çok üzülüyorum.

Akşam Halkevinde Mitat Fenmen'in piyano konseri.

Kepeğın kilosu 17 kuruş imiş.

4 Nisan Cumartesi

At.

Öğleden sonra orkestra Madame Voska piyano konseri verdi.

Ömer'e mektuplar yazdık. O da bir iki gündür rahatsız imiş.

Papen gelmiş.

8 Nisan Çarşamba

Meclise gittim.

Gece evde davetliler. F. Ağralı, Erkmen, Yaşar Özey, R. Kökenler karı kocalar. Normakol.

[Fuat Ağralı Maliye Vekili; Muhlis Erkmen Ziraat Vekili; Yaşar Özey Manisa Milletvekili; Rahmi Köken İzmir Milletvekili.]

13 Nisan Pazartesi

Ömer'in imtihanı başladı.

14 Nisan Salı

Ömer'in Kimya imtihanı iyi.

15 Nisan Çarşamba

Ömer'in analitikten imtihanı iyi geçmedi. Çok üzüldük.

16 Nisan Perşembe

Analiz iyi.

17 Nisan Cuma

Fizik iyi.

Vekiller yemekte.

Sofrada sefirler.

Valiler için söylendim.

18 Nisan Cumartesi

Akşam Kırıkkale'ye hareket. Saraçoğlu beraber.

Rusların Moskova'da notası.

19 Nisan Pazar

Kırıkkale.

Top Fabrikası. Kâmil Argut.

Spor meydanı.

İki ay zarfında fabrikada çalışanlar bana bir rapor hazırlayacaklar.
Müdürler, işletme amirleri.

21 Nisan Salı

Anayasa anketinin neticesini inceledik.

22 Nisan Çarşamba

Dil kurumu ile aynı anketi inceledik.

23 Nisan Perşembe

Çocuk bayramı.

30 Nisan Perşembe

Fişek.

Araba.

Top Tamirhanesi.

Muhabere Parkı.

Tayyare ve.

[Nisan ayının sonundaki tarihsiz not sayfası]

- 1) Kuvvet Santrali Y. M. Kemal Aksal.
- 2) Çelik F. Veli Aydınay.
- 3) Barut işletme Amiri Binb. Rıdvan Tunçman - Rapor verdi?
- 4) Mermi müh. Mestan Gönen.
- 5) İmla İş. Amiri Sanayi. Binb. Nail Topçuoğlu.
- 6) Tapa Yük. M. Yüzbaşı Rıza Erturan.
- 7) Pirinç Sivil Y. M. Mazhar Kızıldemir.
- 8) Top İş. Amiri Y. M. Binb. Kamil Argut.
- 9) Tüfek İş. Amiri mühendis F. Haşim Akbay.
- Tüfek F. İşl. Amiri mühendis Cevdet Aroymak.

8 Mayıs Cuma

Ekmeğin azaltılması.

Partide hararetli müzakereler

Numan Menemencioğlu ile İngiliz hava generalinin görüşmesi.
İki üç gün sonra ilk cevap bekliyoruz.

1 Haziran Pazartesi

Crisis: (wei) danger.

(chi) opportunity.

4 Haziran Perşembe

Fenmen'in evde konseri.

Divan Heyeti vardı.

7 Haziran Pazar

Gazi Koşusu.

8 Haziran Pazartesi

Siyasal Bilgiler Okulu'nu ziyaret. İmtihanlar. Yemek.

İngilizlerin Londra'da Rauf Orbay'a teşebbüsleri haberi.

[Siyasal Bilgiler Okulu'nun yönetimi birkaç gün önce değişmiş, okulun müdürlüğüne 5 Haziran'da Ali Fuat Başgil atanmıştır.]

9 Haziran Salı

Saraçoğlu İngiliz sefiri ile görüşmüş. (O mesele için).

10 Haziran Çarşamba

Siyasal Bilgiler Okulu.

11 Haziran Perşembe

Siyasal Bilgiler Okulu.

12 Haziran Cuma

Hukuk Fakültesi.

13 Haziran Cumartesi

Hukuk Fakültesi. Öğle yemeği.

15 Haziran Pazartesi

Dil - Tarih - Coğrafya Fakültesi.

16 Haziran Salı

Dil - Tarih - Coğ. Fakültesi.

Hilmi Uran ile İstanbul ve işlemleri.

18 Haziran Perşembe

Yüksek Ziraat Enstitüsü.

19 Haziran Cuma

Yüksek Ziyaret Enstitüsü.

Kahire elçisi Numan Tahir ve eşi yemekte.

20 Haziran Cumartesi

Saat 16.30'da İngiliz Büyükelçisiyle mülakat.

Rusların Bulgarlara malum tekliflerini gösterdim.

Büyükelçi Haydar yemekte.

2 Temmuz Perşembe

Başvekilin İstanbul'a gitmesi. (Doktor Saydam'ın İstanbul'a son gidişi imiş).

6 Temmuz Pazartesi

Cigara (bırakma).

8 Temmuz Çarşamba

Saat 00.30. Dr. Refik Saydam'ın İstanbul'da ölmesi.

Meclis reisi.

Parti reisleri (Hasan Saka, Rana T., H. Ur.)

Parti genel sekreteri.

Vekiller gelsinler.

Dahiliye vekili (vekâlet etsin).

Cenaze - merasim.

[Başbakan Refik Saydam, yiyecek sorununu incelemek üzere bulunduğu İstanbul'da, 8 Temmuz'da kalp sertesinden öldü. Saydam'ın cenazesi 9 Temmuz'da İstanbul Taksim Meydanı'nda yapılan törenden sonra Ankara'ya gönderildi. 10 Temmuz'da Ankara'da yapılan devlet töreninden sonra Asri Mezarlık'ta toprağa verildi.]

Meclis Reisi, Abdülhalik Renda; Trabzon Milletvekili Hasan Saka ve Seyhan Milletvekili Hilmi Uran CHP Grup Başkanvekilleri; İstanbul Milletvekili Ali Rana Tarhan CHP Müstakil Grubu Başkanvekili; CHP Genel Sekreteri ve Dahiliye Vekili Erzurum Milletvekili Fikri Tüzer'dir.

Müstakil Grup CHP'nin 1939'da yapılan Beşinci CHP Kurultayı'nda benimsenen tüzük uyarınca hükümet ve partinin çalışmalarını denetlemek üzere kurulmuştur. Kurultayın seçtiği partili 21 mebustan oluşan Müstakil Grubun üyeleri, CHP grup toplantılarına katılabiliyor, ama buradaki oylamalara katılmadıkları gibi söz alıp görüş de bildiremiyorlardı. Müstakil Grup üyeleri, Meclis'te görüşlerini kendi grup kararlarına göre ifade edebiliyorlar ve CHP meclis grubundan bağımsız olarak hareket edebiliyorlardı. Hiçbir şekilde hükümette görev alamayan grubun üyeliklerinden birinin boşalması halinde yeni üye CHP genel başkanınca atanıyordu. Grubun başkanvekili CHP'nin değişmez genel başkanı tarafından, onu temsil eden bir vekil olarak seçilip görev yapıyordu. İnönü bu görevi Ali Rana Tarhan'a vermişti. Meclis içindeki denetimi sağlamak amacıyla büyük ümitlerle kurulan Müstakil Grup pek etkili olamamış ve sadece bazı ilımlı eleştiriler yapmakla yetinmiştir. Gerçek anlamda denetim işlevi göremeyerek kuruluş amacına ulaşamayan grup, 1946'da toplanan CHP İkinci Olağanüstü Kurultayı'nda, çok partili yaşamda artık işlevini yitirdiği gerekçesiyle kaldırılmıştır.]

9 Temmuz Perşembe

Reislerle görüşme.

Hilmi Uran itizar etti.

Saraçoğlu'nun başvekilliği.

Yeni hükümet.

Akşam yemeği - Vekiller

[Dr. Refik Saydam'ın ölümü üzerine İnönü yeni hükümeti kurma görevini Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu'na verdi. Saraçoğlu'nun kabinesi 9 Temmuz'da işbaşı yaptı.]

10 Temmuz Cuma

Doktor Saydam'ın cenaze töreni.

Başvekâletten Sıhhiye Vekâleti'ne kadar yaya gidiş.

13 Temmuz Pazartesi

İcra vekillerine riyaset. Hariciye, Dahiliye, Maliye, Milli Müdafaa ve sonra Ticaret (iaşe) vekilleri.

Yeni iaşe kararı: %25 alıp üstünü serbest bırakmak.

Gece Normakol.

[Şükrü Saraçoğlu 13 Ağustos 1942'ye kadar Başbakanlık görevinin yanı sıra Hariciye Vekilliği'ni görevini de yürüttü. Yeni kabinedeki Dahiliye Vekili Fikri Tüzer, Maliye Vekili Fuat Ağralı, Milli Müdafaa Vekili Ali Rıza Artunkal, Ticaret Vekili Behçet Uz.]

14 Temmuz Salı

Başvekil akşama kadar iaşede çalışmış.

Kan tahlili 1.00. Tam 25 günlük insülin küründen sonra.

17 Temmuz Cuma

Karadeniz havuzunda Harbiye'nin su sporları (türlü yüzme, atlama, tam teçhizatlı yüzme, atlama) – Çok güzel.

Akşama kısmen vekiller, başvekil yemekte.

Ticaret vekili Dr. Behçet Uz radyoda - Sonra yemekte.

18 Temmuz Cumartesi

At - Bayam ve Özden.

19 Temmuz Pazar

Eski evde yemek. Afet Hanım ile kocası yemekte misafir.

20 Temmuz Pazartesi

Hasanoğlan Köy Enstitüsü - Konser.

Akşam hareket ve daha evvel Ahsen ve muavini Başvekil ve Meclis Reisi geçen sene ki satın alma cetvelleri.

21 Temmuz Salı

Sabah Biçer istasyonu.

Biçer iki beyin çiftliğini idare eder. Topraksız köy.

Sivrihisar - Tekrar bir çiftlik ve esir köylü.

Çifteler'de enstitüsü.

Kuruya ağaç dikme, bazı sebzeleri yetiştirme.

İsmet Paşa Köyü. Hamidiye Enstitü'de yemek ve konser.

Seyitgazi - Eskişehir - Fidanlık.

Mahsul az diyorlar. Biz iyi gördük.

Vali Hamit Bey'i bildirdim ama vilayeti pek tanımıyor. Eskişehir yolları pek fena. Eski vali kim?

22 Temmuz Çarşamba

Sabah Konya - Halkevi - Teşekkür. Bu sene mahsul iyi değilmiş. Daha fenası su başarılı. Tahmin hileli veya çok hatalı: Mesela Akşehir'den geçen sene 28 bin ton satın alınmış. Bu sene bütün mahsulü o kadar tahmin etmişler.

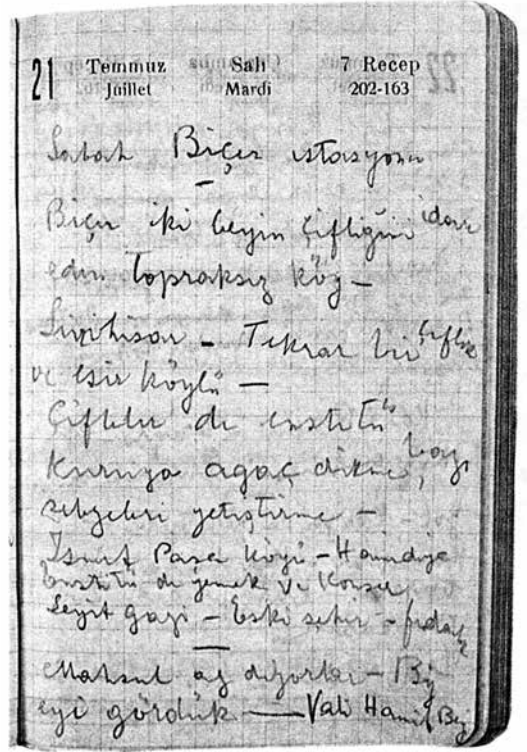
Karapınar. Ereğli. İvriz Köy Enstitüsü - Elektrik santrali - Yol. Konya'da mektepler - Kanallar. Deli Mahmutlu barajı. Karapınar'da Ziraat Bankası.

İran hududunda Rus müsademesi.

Ereğli bez fabrikasının müdürü kömür kokusundan pek fenadır.

23 Temmuz Perşembe

Bor Saat 8.45'te hareket.

Aksaray.

Koçhisar Tuz gölünün mümbit kenarından Ankara'ya doğru gidiş. Saat 18.30 Ankara.

Gece vekillerle beraber yemek.

24 Temmuz Cuma

M. Ş. Esendal'ın Nuri Paşa hikâyesi. Bu adam ne fena faaliyette bulunuyor? Ankan, Salih Pş., M. M. V. ile İktisat Vekili ile görüştüm. Açıklan'a veda ettim. Gece Eskişehir'e hareket.

[Bilecik Milletvekili Memduh Şevket Esendal 6 Mayıs 1942'de Fikri Tüzer'in yerine CHP Genel Sekreterliği görevine getirilmiştir.

Milli Müdafaa Vekili Ali Rıza Artunkal, İktisat Vekili Sırrı Day.

Cevat Açıklan, Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi.]

25 Temmuz Cumartesi

Saat 08.00 Eskişehir. Çukurhisarı. Yolda fena bir askeri şoförün kamyonu.

Bozöyük - Yanlış yol - Geri döndük.

Bilecik valisini aldık. Söğüt - Ne güzel yer. Bilecik - Halkevi yok gibi. Yenişehir - Yemek yedik. Süleyman Paşa Kütüphanesi. Orhaneli. İznik etrafı muhacir köyleri. Yalova, Ömer Annem rahatsız.

26 Temmuz Pazar

Yalova.

27 Temmuz Pazartesi

Yalova. Pendik. Ömer'i kampa götürdük. Büyükada.

Fethi Okyar'ı ziyaret ettik. Öğle yemeğini yat kulüpte yemek yedik. Akşam Yalova. Alataş, Germen.

Karapınar'ın Ziraat Bankası şubasını Gedeleş takip edecek.

[Gedeleş, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Kemal Gedeleş; Alataş, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Hulusi Alataş; Germen, Aydın Milletvekili Mazhar Germen.]

28 Temmuz Salı

Saat 15.00'ta vapurla hareket. 17.30 Florya.
Akşam yalnız.

29 Temmuz Çarşamba

Deniz banyosu.

Saat 14.30'da Halkalı yolundan Hoşdere'ye hareket. Karaağaç, Akpınar (üçüncü hat) üzerinden avdet.

30 Temmuz Perşembe

Refik Girit geldi, gitti. Arkan, N. Menemenci, Hilmi Uran yemekte.

Deniz banyosu.

Saat 14.30'da (M. M. Vekili de beraber) hareket. Yassıviran, Korg. Toydemir'in maketi.

III.hat Elreunlu'da alay ve topçu.

Subaşı civarında 2 piyade ve bir top. alayı.

Hayvan gıdasının azlığı belli. İnsan gıdası da asgari hadde görünüyor. Piyade alayları çelimsiz daha. Zekai Okan'ın kıtaları yorgun oluyor.

31 Temmuz Cuma

Fikret Atlı ile deniz. Erdal'ın maçı iyi.

Akşam Ankara ve sonra veda.

Öğle yemeğinde Profesör Tefik Sağlam. Kliniği yapılacak. Takip olunacak.

1 Ağustos Cumartesi

Öğleden sonra güzel sanatlar sergisi.

Dekorasyon, tezyin sanatlar çok iyi.

Eski yazı ile eserlerin hepsi.

Yeni yazı ile tecrübe kabilinden olsun bir eser yok.

Seramik numuneleri iyi. Laboratuvar çalışması muvaffak olmuş. Şimdi endüstriye nakletmeli. (20.000 lira döner sermaye istiyorlar).

Heykeller iyi. Barbaros takip olmalı!

Resim sönük.

Levi'ye poz vereyim. Başkaları da beraber.

2 Ağustos Pazar

Öğle yemeğinde Dekan Hamit, Dekan Fahri, Profesör Neşet Ömer, Reşat Sirer.

Binbaşı Asım Eren - Çok terbiyeli ve ciddi bir subay. Tahkik olunacak.
Edebiyat ve Fen Fakülteleri binaları takip olunacak
Eski Moskova elçisi Haydar Aktay'ın intiharı.

[Büyükelçi Aktay 2 Ağustos'ta Büyükada'da intihar etmiştir.]

3 Ağustos Pazartesi

Ankara'ya varış. Akşam reislerle evde yemek.

4 Ağustos Salı

Başvekilin partide beyanatu.
Akşam reislerle evde yemek.
Dil kurultayı için çalışma.

5 Ağustos Çarşamba

Ata bindim.

Ş. Koçak ile konuşma - Yeşilköy'de bir amatör pilot kursu açmak için (Y. M. talebesine).

Başvekil'in Büyük Meclis'te resmi beyanatu.
Vekiller yemekte.

[Başvekil Saraçoğlu, Meclis'te hükümet programını okumuştur.]

6 Ağustos Perşembe

Akşam.

Başvekil, Ziraat Vekili, Maliye Vekili.

Ziraat Vekili'ne vazife. Meslek öğretimi için program hazırlayacak.

[Ziraat Vekili Şevket Raşit Hatipoğlu; Maliye Vekili Fuat Ağralı.]

7 Ağustos Cuma

Yücel'le, Rüştü Uzel.

Teknik öğretim için müşkülât göstermeleri.

Akşam vekiller yemekte.

Yemekten sonra Kayseri - İncesu'ya hareket.

[İnönü 7 Ağustos'ta Kayseri, Niğde ve Kırşehir illerini kapsayan bir yurt gezisine çıkmıştır.]

8 Ağustos Cumartesi

İncesu - Ürgüp - Nevşehir - Arapson - Avanos.

Yelizliler çok güzel.

İncesu'da fitne.

9 Ağustos Pazar

Ankara'ya avdet.

Ziraat Vekili gezdiğim yerleri tanıyor. Şarap kooperatifi için çalışacak.

İlk tahsil ve akşam sanat okulları için Maarif çalışacak.

10 Ağustos Pazartesi

Saat 10.30'da Dil Kurultayı Tarih Fakültesi'nde açıldı.

Akşama dilciler yemekte.

İstanbul'da tayyare kursu hazırlandı.

Ömer yarın başlıyor.

[4. Dil Kurultayı Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in konuşmasıyla açılmıştır. Yücel konuşmasında şunları söylemiştir: "Dil üzerinde yıllardan beri yapılan çalışmalar gerçekten büyük verimlerle tarihte eşi görülmedik bir inkılap hamlesi yaratmıştır."]

11 Ağustos Salı

Tarih Fakültesi'nde - Öğleden sonra.

13 Ağustos Perşembe

Kan tahlili 1.10.

Kurultay.

14 Ağustos Cuma

Kurultay ve kapanması.

Akşama üyelere çay.

Gar gazinosunda akşam yemeği.

15 Ağustos Cumartesi

Bayan Bengütaş Halkevinde işini görmemi istemiş - Akşama reisler yemekte.

Sağ ayağım gerilmekten adale ağrısına uğradı.

Ata bindim.

16 Ağustos Pazar

Öğle yemeği Hamdullah Suphi.

Doktor Fikri Tüzer ölümü.

[Dr. Fikri Tüzer, Dahiliye Vekili.]

17 Ağustos Pazartesi

Cenaze töreni.

Recep Peker'in Dahiliye Vekilliğine tayini.

Gece yalnız - balkonda.

[9 Mart 1931'den 15 Haziran 1936'ya kadar CHP genel sekreterliği görevinde bulunduktan sonra, Dahiliye Vekilliği'ne atandığı 17 Ağustos 1942'ye kadar gerek CHP, gerekse hükümet içinde pek etkin olmayan, adeta bir kenarda unutulmuş olan Recep Peker'in Dahiliye Vekilliği görevine getirilmesi bir sürpriz oldu. Atama Başvekil Saraçoğlu'ndan çok İnönü'nün isteğiyle gerçekleşmiştir.]

18 Ağustos Salı

Recep Peker yemekte.

Hamdullah Suphi'nin N. Menemencioğlu'ndan korkusu ve şikâyeti.

[Numan Menemencioğlu 13 Ağustos'ta Hariciye Vekilliği görevine getirilmiştir.]

19 Ağustos Çarşamba

İngilizler Fransa'da (Drèppe)'e çıkmışlar.

Halkevinde Mudanya abidesi - Başvekil ve Recep Peker'e Bengütaş'ın abide meselesini anlattım.

20 Ağustos Perşembe

At.

Saat 17.00 Atif Esenbel ve çay.

Saat 22.30 Kayseri'ye hareket.

Gece trende (okunamadı) ve Rumlar bizim Enstitü (Beşikdüzü) arasında mukavele projeleri.

[Atif Esenbel, Sivas Milletvekili.]

21 Ağustos Cuma

Kayseri - Halkevi yeni bina.

Sarmısaklı - Pazarören.

Enstitü - Binalar - Konser - Tarlalar.

Omuzları yastıklı talebe Araçlar.

Şikâyet eden köyler.

Suyuna arazisine bakılacak.

Bünyan dışında kadınların şikâyeti - Buğday ucuzlasın.

Sivas - Vali evi - Trende gecikme

22 Ağustos Cumartesi

Sivas - Kabak yazısı.

Kışlaya parke yollar.

Hükümet. Trende yemek.

Saat 11'de hareket.

Çimento fabrikası.

Yıldızeli - Enstitü (Müdür Tamer).

Çamlıbel - Tokat Yeşilirmak üzerinde (Niksar yolunda) bent ve regülatör.

Yeni Tokat - Vali evi

Ankara'ya yazı - Turhal - Kazovası'nda yeni köyler - Sıtma - Şeker fabrikası
yemek - Gece hareket.

23 Ağustos Pazar

Ladik istasyonu - Akpınar enstitüsü.

Çocukların (okunamadı) en iyi. Müdür muavini Ülkümen - Ladik kazası.

Otomobille Kavak - Samsun - Vali evi - Plaj - Şehir kulübü - Orduevinde
akşam yemeği.

Gece Parti müfettişi Işık ile Samsun halleri üzerine görüşme.

Gece trende.

*[CHP'nin Samsun ve Sinop illeri parti müfettişi Sivas milletvekili Osman
Hikmet Işık'tır.]*

24 Ağustos Pazartesi

Bafra'ya hareket. Saat 10.00.

Köprü - Kereste fabrikası.

Tekrar Samsun - Plaj - Deniz banyosu.

Halkevinde halka karşı hitap.

Tekrar plajda akşam.

Saat 22.30'da hareket.

25 Ağustos Salı

Sivas - Saat 11.00.

İktisat Vekili ve Sümerbank Müdürü Sivas'ta - Çimento fabrikası için - Elekt-
rik fabrikasında yemek ve istirahat.

Askeri rüştiyeyi ve mahalleyi gördüm. Annemi getirip göstereceğim.

Saat 18.00'de hareket.

26 Ağustos Çarşamba

Saat 11.00 Ankara.

Başvekil, Dahiliye Vekili - Ayşe - (okunamadı) hikâyesi

N. Menemencioğlu.

Akşam yemeği - Vekiller ve Mareşal.
İstanbul'a hareket.

27 Ağustos Perşembe

İstanbul.

Hasan Cemil Çambel çayda.

Akşam Hüseyin Ragıp Baydur ne fena konuşuyordu! Hariciyeden şikâyetçi gibi. (Hep Menemencioğlu'dan memnun olmamışlar gibi).

Başvekilin seyahate çıkması.

[Hasan Cemil Çambel, Bolu milletvekili.]

28 Ağustos Cuma

Hilmi Uran öğle yemeğinde.

N. Sadak, F. R. Atay, Asım Us ve Korg. Sabit akşam yemeğinde.

[Hilmi Uran, CHP Meclis Grup Başkanvekili, Necmettin Sadak Sivas, Falih Rıfkı Atay Ankara, Asım Us Çoruh milletvekili. Her üç milletvekili de gazeteci kökenlidir.]

30 Ağustos Pazar

Terfi eden kor ve orgeneraller tebrike geldiler.

Akşam yemeği.

31 Ağustos Pazartesi

Yücel ve Prof. Sağlam akşam yemeği.

Faust.

[Ağustos ayına ait tarihsiz not sayfası:]

Ne yazık ki sizi göstermek imkânı yok!

Her zaman ne kadar uzak olsak daima sizin sıhhatiniz ve saadetinizle biliniz ki en yakınlarınız kadar alakadar olacağız. Ve sizi asla unutmayacağız.

Sizi kim bilir bir daha ne zaman göreceğiz?

Belki cumhuriyet bayramında baloda!

[Bu notlar eski Türkçe harflerle yazılmıştır.]

1 Eylül Salı

Salih Omurtak akşam yemeği.

Faust.

Size yaranmaktan başka bir iş yaptığı yok diyorlar...

[Bu son cümle eski Türkçe harflerle yazılmıştır.]

2 Eylül Çarşamba

Atıf Esenbel akşam yemeği.

Faust.

4 Eylül Cuma

Vali ve Ürgüplü akşam yemeği.

6 Eylül Pazar

Fethi Okyar'a Büyükkada'ya gidiyoruz.

Reşat Mimaroğlu'nu gördüm.

Heybeliada'ya uğradık.

Vali Kırdar, Hasan Saka. Florya'ya döndük

7 Eylül Pazartesi

Hasan Saka, Hilmi Uran, Yücel, Altay beraber Edirne'ye hareket.

Kepirtepe Köy Enstitüsü.

Sıtmalık - Trakya'da tohumluk meselesi.

Gece Edirne'de.

Gümüşün bahçesi.

Köstendi Eriği.

8 Eylül Salı

Edirne'den hareket.

Sanat Mektebi.

Süloğlu - Yenice - Kırklareli.

Dr. Umay'ın bahçesi. [*Kırklareli milletvekili Dr. Fuat Umay.*]

Pınarhisar - Vize - Saray - Çerkesköy.

Silivri'ye gelirken yolu kaybettik.

Florya.

9 Eylül Çarşamba

Florya.

Başvekilin Ankara'ya avdeti.

10 Eylül Perşembe

Öğle vakti Ziraat Vekili ile görüşme - Adapazarı fabrikası ziraat aletleri fabrikası olur.

Trakya'da tohumluk meselesi.

Parti kongreleri.

Trakya - Tohumluk.

İstanbul - Pahalılık.

İzmit - Mektep.

(Parti müfettişleri iyi).

11 Eylül Cuma

Adapazarı.

Fabrika - Mühendis Tarhanoğlu - Amelenin şikâyeti - Mali kredisizlik - Fabrika meselesinin halli.

Arifiye - Enstitü - Yağmur çamur - Müzik konseri.

Faust trende.

Ankara. Başvekil ile görüşme.

12 Eylül Cumartesi

Birinci Ordu manevrası başlıyor (12 - 19).

Ankara Vekiller akşam yemeği.

13 Eylül Pazar

Ankara - At - Çay - Esenbel.

14 Eylül Pazartesi

At.

Öğleden sonra su idaresi.

15 Eylül Salı

At.

Öğleden sonra.

Teknik öğretim dairesi.

Yeni Ankara sanat mektebi.

16 Eylül Çarşamba

Öğle yemeği evde.

Başvekilin İngiliz sefiri ile kavgası (Krom).

H. Ragıp Baydur'u gördüm.

Akşam hareket.

17 Eylül Perşembe

Florya.

Ömer'in uçuşunu gördüm.

Çatalca'da yemek - Manevra sahası.

Akşam Çatalca.

Hat karşıdan iyi görünüyor.

18 Eylül Cuma

Manevra meydanında Saat 6.00. Kestanelik garbı. Saat 7'de taarruz başladı.

Öğleye kadar hiçbir netice yok.

Öğleyin Çatalca 3.30 kadar istirahat.

Öğleden sonra yeni tertipte taarruz - Sis - Alev makinası. Topçu tertibi - Tay-yareler.

Peyker Paşa'ya yarma.

Akşam Florya.

19 Eylül Cumartesi

Saat 7'de hareket.

Fena bir sis.

8'de Peyker Pş'da.

Mukabil taarruz.

Saat 10'da paydos.

Taarruzda topçuyu kullanmak eksik ve tertipsiz.

Tanklar çok dermansız.

Tayyare iştiraki ve kullanışı zayıf (B. E. H. alakası ve hazırlığı zayıf).

Topçu mevzilerini havaya karşı müdafaa tertiplerini artırmayı düşünmeli.

20 Eylül Pazar

Üniversite dekanlarına akşam yemeği.

[Bu notun üstü çizilmiştir.]

21 Eylül Pazartesi

Generallere akşam yemeği.

24 Eylül Perşembe

İkinci ordu manevrası (24 - 28).

Öğleden sonra Kâzım Özalp ile Artunkal ile Gelibolu'ya hareket.

[Kâzım Özalp Balıkesir milletvekili, 1924-1935 arasında TBMM Başkanı, Ali Rıza Artunkal Milli Müdafaa Vekili.]

25 Eylül Cuma

Gelibolu.

Karşı cephe ve komutanları.

Tayyare hareketleri farazi cepheyi gezdik.

Duran ve çimento bekleyen yerleri gördük.

Kuruköy'de öğle yemeği.

Orgeneral Gürman'ın M. M.'den şikâyetleri. Bir aydır çimento gelmiyor diye şikâyeti - Kabahat orduda.

26 Eylül Cumartesi

Manevra.

Demirkapı'ya taarruz ve karşı taarruz.

Akşam saat 19 - 21 yatta çay.

27 Eylül Pazar

Haydarpaşa - Ankara'ya hareket.

27.12.1538 Barbaros'un Preveze Meydan Muharebesi.

İzmit Enstitü.

Arifiye - Günde 4 çuval un istiyor.

30 Eylül Çarşamba

Başvekil yemekte.

Pahalılıktan çok endişeliyim.

Gündüz Mareşal ile, Rana Tarhan ile.

[İstanbul Milletvekili Ali Rana Tarhan CHP Müstakil Grubu Başkanvekili.]

1 Ekim Perşembe

İngiliz Büyükelçisini kabul.

Tank cetveli - Krom meselesi.

4 Ekim Pazar

At yarışları.

Ziraat Vekili ile devlet işletmesi üzerine görüştük.

Akşam yemeğinde başvekil, Özalp, Aşir Atlı, Alataş yedik - içtik.

Normakol.

[Ziraat Vekili Şevket Raşit Hatipoğlu, Aşir Atlı Kütahya milletvekili, Hulusi Alataş Aydın milletvekili.]

10 Ekim Cumartesi

Ömer'in turist pilot brövesi aldığı gün.

12 Ekim Pazartesi

Kimya dersleri (Bay Bekman'dan) başladı.

[İnönü birçok şey gibi, fizik ve kimyaya da merak sarmış ve fizik ve kimya dersleri almıştır. Ayrıca, Çankaya Köşkü'ndeki bir odayı laboratuvar haline getirmiş ve yaklaşık bir yıl boyunca her hafta iki saat Prof. Hayri Dener'in gözetiminde fizik, Prof. Avni Refik Bekman'ın gözetiminde kimya deneyleri yapılmasını izlemiş ve ilgili açıklamaları dinlemiştir.]

13 Ekim Salı

Ders.

14 Ekim Çarşamba

Kimya dersi.

15 Ekim Perşembe

Kan tahlili 1.00 gram.

Ders.

2 Kasım Pazartesi

24.10. - 2 .11. Kimyaya fasıla.

Kimya dersi başladı.

3 Kasım Salı

Kimya.

9 Kasım Pazartesi

Kimya tatbikatı.

10 Kasım Salı

Büyük Meclis'te parti müzakeresini dinledim.

11 Kasım Çarşamba

Kimya tatbikatı.

12 Kasım Perşembe

Saat 16 – 18. İngiliz general Witham ile fabrikalar üzerine görüşme.

Gece vekiller yemeği.

Normakol.

13 Kasım Cuma

Kimya tecrübeleri.

14 Kasım Cumartesi

Kan tahlili 1.18 gr.

16 Kasım Pazartesi

Kimya tecrübeleri.

18 Kasım Çarşamba

Kimya tecrübeleri.

22 Kasım Pazar

1) Alkol perhizi.

23 Kasım Pazar

Kimya tecrübeleri.

2) Alk. perhizi

24 Kasım Pazartesi

Kimya dersi (Büyük cilt).

3) Alkol perh.

1 Aralık Salı

Kan tahlili 1,04.

Çiçek aşısı.

2 Aralık Çarşamba

Kimya tecrübesi - CO₂

Alman Müsteşarı Kroll, Numan'a Alman vaziyeti hakkında enteresan şeyler söylemiş. Bize karşı emniyet - Rusları yenecek kadar kuvvet ve takat.

Divan azasına davet.

[Hans Kroll, Almanya'nın Ankara Büyükelçiliğinde görevli diplomat; Numan, Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu.]

3 Aralık Perşembe

Kimya dersi

Normakol

8 Aralık Salı

Kimya ders.

Vatan gazetesinin tahriki ve kapatılması.

[Vatan gazetesi, Hitler'i alaya alan bir karikatür yayınladığı gerekçesiyle 8 Aralık 1942 tarihinden itibaren 60 gün süreyle kapatılmıştır.]

9 Aralık Çarşamba

Vekiller akşam yemeği.

Mesut Cemil'in takımı.

10 Aralık Perşembe

Şeker fabrikasının ziraat tecrübeleri üzerine raporu.

Amerika sefiri avdet etmiş; Numan ile görüşmüş - desillusion

Çorum'a hareket trenle.

Saat 19.

[ABD'nin Ankara Büyükelçisi Steinhardt'tır.]

11 Aralık Cuma

Çerikli istasyonundan Saat 8'de otomobillerle hareket.

Sungurlu - Ne güzel yer.

İyi ekim - Yarı yolda ormanlık. (Çam ve meşe).

Saat 11.30'a doğru Çorum.
Erkek sanat okulu.
Kız akşam sanat okulu.
Çorum hastanesi.
Osmancık depremi.

[Depremde 589 ev yıkılmış, 25 kişi ölmüştür.]

12 Aralık Cumartesi

8.30 hareket.
Ortaokul resim sergisi, müzik gösterisi.
Gümüşhacı Köyü.
Gümüş.
Merzifon.
Gece: Sivas – Notlar.
Amasya Valisi Fikret'in pirinç ekmemesini söylüyor - Pancar eksin diyor.

13 Aralık Pazar

S. 7.30'da çimento fabrikasına hareket.
Sanat okuluna S. 9 30'da hareket.
Kayseri:
Sanat okulu.
Ticaret mektebi.
Tanklar geçiyor.
Gece yansı Ankara.
Cebeci istasyonu.

15 Aralık Salı

Öğleyin Bengütaşlar.
Ders.
Gece Hasan Ali'ye Başvekilin verdiği raporları gösterdim.

[Hasan Ali Yücel 28 Aralık 1938'den 7 Ağustos 1946'ya kadar aralıksız Maarif Vekilliği yapmıştır. Bu dönem zarfında 2. Celal Bayar, 1 ve 2. Refik

Saydam, 1 ve 2. Saraçoğlu hükümetleri olarak toplam beş hükümet kurulmuş, Yücel bütün bu hükümetlerde Maarif Vekilliği görevini korumuştur.]

16 Aralık Çarşamba

İstanbul'a hareket.

Sis.

Öğle yemeği – Başvekil.

Ulus'un moda resimleri.

17 Aralık Perşembe

İstanbul.

Vilayet - Valilik Vergisi.

Saat 10.30'da yat – Hareket.

Saat 14 Mudanya.

Saat 15 Bursa.

Çocuklar Uludağ.

Gece otelde.

18 Aralık Cuma

Saat 8'de hareket.

Hara - Kemal Paşa – Susurluk.

Balıkesir - Savaş Tepe Köy Enstitüsü.

Bursa - Susurluk yolu çok, pek çok fena.

Balıkesir - Savaş Tepe Köy Enstitüsü.

Gece Vali Konağı.

[İnönü bu dönemde bütün yurt içi gezilerinde, her defasında yolu üzerindeki veya yakınından geçtiği köy enstitülerine uğrar, inşaat ve eğitimin durumunu yerinde incelerdi.]

19 Aralık Cumartesi

Saat 8.00 –Bigadiç'e hareket.

Kalın sis.

Bigadiç harap olmuş.

Fevkalade iyi ve terbiyeli halk.
Sındırgı - Güzel yer.
Sındırgı - Akhisar yolu.
Balıkesir – Bandırma.
Asker - General Feyzullah Barsan.
Bandırma mamur olmuş.
Savarona.

20 Aralık Pazar

Saat 8.00 Gelibolu.
Kolordu kıtaat – Cephe.
Üç ay kadar askeri iyice beslemek lazım.

28 Aralık Pazartesi

Bugün sıkı çalışma.
“Sıvı hava” tecrübeleri laboratuarda.
Gece hastalık – Şiddetli.
Sa. 2 - 6 Şırınga?

29 Aralık Salı

Hasta – Fena.

30 Aralık Çarşamba

Hasta.
Gece - Asıl hastalık - Pek şiddetli.

31 Aralık Perşembe

Gündüz açıldım - “Ömer geldi”.

[1942 yılına ait defterin tarihsiz son sayfalarındaki notlar:]

Çimento fabrikası.

Tuğla – Kiremit.

– Balık. - Enstitü (40).

– 5000 T Ç - 2500 demir.

Kereste.

- Bartın suyu.
- Malarya meselesi.
- Kinin - takip olunacak.
-

x Lüleburgaz.

x Arifiye.

Balıkesir - Savaştepe (Kız - erkek eşit).

Kızılçullu.

Antalya - Aksu.

Isparta - Gönen.

x Konya - İvriz.

x Çifteler.

x Kastam. - Gököy.

x Pazar Ören.

x Yıldızeli.

x Hasanoğlan.

x Ladik - Akpınar.

Trabzon - Beşikdüzü.

Kars - Cilavuz.

Erzurum - Pulur.

x Malatya - Akçadağ.

Adana - Düziçi.

1943

1 Ocak Cuma

Hastalık durgunlukta.

2 Ocak Cumartesi

Son derece yorgun – Mustarip.

3 Ocak Pazar

Yorgun, sakin.

6 Ocak Çarşamba

İyilik alametleri.

7 Ocak Perşembe

İyiceyim.

8 Ocak Cuma

İyilik - İlk defa ayağa kalktım. Dört kilo kayıp.

69.150 – 800 = 68.350

26 Ocak Salı

Başvekâlet.

Churchill'in gelme teklifi kabul.

Evde vekiller heyeti.

Sonra yemek.

[Churchill, 14 Ocak 1943'te Roosevelt ile bir araya geldiği Casablanca Konferansı'nda kararlaştırıldığı üzere, savaşın gidişatı, Türkiye'nin tutumu ve Türk ordusunun modern bir biçimde donatılması konularını görüşmek üzere Türkiye'ye gelmek istiyordu.]

27 Ocak Çarşamba

Başvekil evinde.

28 Ocak Perşembe

Esental ile Roma B. ile görüştük - Onlar endişelidirler.

[CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esental.]

29 Ocak Cuma

Ankara'dan hareket.

Saat 9.30 (Kayaş'tan).

[İnönü Churchill ile görüşmek üzere Adana'ya hareket etmiştir.]

30 Ocak Cumartesi

Yenice çıkmazı.

Saat 14'te Adana meydanı.

16.50'de Churchill ile görüşme.

I. Konferans beraber -Başv. Numan Karadoğan, elçi.

II. Hep beraber, askerler de.

III. I gibi yemek.

[İnönü ve Churchill 30 ve 31 Ocak'ta Adana'da Türkiye'nin savaşa girmesi konusunu görüştüler. Türk ordusunun modern silahlarla donatılmasını talep eden İnönü, Sovyetlerin savaş içinde ve sonrasında Türkiye'ye karşı tutumu konusundaki endişelerini de dile getirdi. Bu arada, İnönü Müttefiklerin Türkiye topraklarında üs kurma taleplerini reddetti. Sonuçta taraflar Türkiye'ye silah ve malzeme yardımının artarak sürmesi konusunda anlaştilar.]

31 Ocak Pazar

Saat 11.30'da konferans 1 gibi.

1'de yemek ve teşyi.

Saat 20.30'da hareket.

1 Şubat Pazartesi

Malatya

[İnönü'nün ilk günü dışında not tutmadığı Şubat ayının en önemli gelişmesi 28 Şubat'ta yapılan seçimlerdir. Seçimlerden sonra, yedinci dönem TBMM 8 Mart 1943'te ilk toplantısını yaparak çalışmalarına başladı. Aynı gün Abdülhalik Renda oybirliğiyle yeniden TBMM Başkanı, İsmet İnönü de yine oybirliğiyle yeniden Cumhurbaşkanı seçildi. Bir gün sonra da yeniden Başvekilliğe atanan Şükrü Saraçoğlu ikinci hükümetini kurarak Meclis'ten oybirliğiyle güvenoyu aldı.]

13 Mart Cumartesi

Pnömoni'den sonra Erdal'ın ilk mektebe gitmesi.

26 Mart Cuma

Ankara'dan Yalova'ya hareket S. 22.30'da.

4 Nisan Pazar

Ömer'le beraber yatla Yalova'dan Dolmabahçe'ye.

5 Nisan Pazartesi

Ömer'i mektebe - Biz Anadolukavağı'na.

Komutanlık karargâhı.

Anadolufeneri.

Beykoz - Ağların temizlenmesi.

–

Komutanlarla vapurda çay.

Dönüş Çam limanı.

6 Nisan Salı

Öğleden sonra – Heybeliada.

Ormanda gezinti - Evde istirahat.

Gece Pendik

7 Nisan Çarşamba

Başvekil Saraçoğlu ve bayanı ile beraber Yalova'ya.

8 Nisan Perşembe

Yalova.

11 Nisan Pazar

Yalova'dan avdet.

12 Nisan Pazartesi

Zırhlı tugayı Selimiye'de teftiş - Stuart ve Valentine tankları.

14 Nisan Çarşamba

Başvekil ile beraber Çatalca.

Galeriler - İstinad noktaları.

15 Nisan Perşembe

Yıldız bahçelerini dolaşma.

16 Nisan Cuma

Generalde öğle yemeği.

Başvekilin avdeti (Ankara'ya).

17 Nisan Cumartesi

Kandilli Rasathanesini ziyaret.

18 Nisan Pazar

Kadıköy Halkevi'ni ziyaret.

Konser – Halkevi'ni çok güzel buldum.

Dönüşte Çamlıca Tepesi.

19 Nisan Pazartesi

Öğleden sonra Bakırköy yakınında 1. Tümeni gördüm.

Asker iyi - Hayvanlar kurtulacak.

Piyade alaylarında hücum yahut istihkâm bölüğü teşkili.
Mevcutlar zayıfça.

20 Nisan Salı

Göksu köşkü.

Üniversitelilere davet.

Aynalıkavak köşkü

Kolordu karargâhının Edebiyat Fakültesi olması için Gl. Atlay ile görüşüm.

Cevap verecek.

Korugan üzerinde top atışı ile (10,5'luk uzun top - Zırh mermisi) tecrübe.
Savarona ile hareket.

21 Nisan Çarşamba

Gelibolu - Öğleden evvel.

Demirkapı mevzileri.

Öğleden sonra bir Tümeni teftiş – iyi.

Orgl. Toydemir'in korugan örneği.

[Orgeneral Cemil Cahit Toydemir.]

22 Nisan Perşembe

Bandırma.

Yeni iskele.

Balıkesir - Su meselesi, sanat mektebi binası meselesi.

Savaş Tepe köy enstitüsünü ziyaret.

Müdür: Akkay.

Dersler: matematik, resim, eliş, müzik, Türkçe, tarih - coğrafya

Yeni binalar – mutfak – yemek.

23 Nisan Cuma

İzmir.

Yeni kura erlerini gördüm. 340'lular.

Çok iyi. Günindi tabiri. Kadifekale

Vapur ile gezinti.

Karşıyaka - İzmir Halkevi.
Müzik Kolu. Faik Onural.
Beş kişilik bir öğretmen kolu isterler.

24 Nisan Cumartesi

Kızılçullu Köy Enstitüsü.
Çok değişmiş - Çok iyileşmiş.
Ege çocukları soluk. Malaryalı.
Habeş çocuk.
Kız Lisesi - Vedide Pars.
Sanat Okulu - Motor pavyonu.
Öğleden sonra Kız Enstitüsü.
Tayyare Karargâhı - Vali evi.
Gece Buca'da Halkevi konseri.

25 Nisan Pazar

Öğleye doğru Tayyare meydanı.
Tayyare tatbikatı (Orgeneral de merkezimizi yeni görüyor).
Öğle yemeğinde hocalar.
Öğleden sonra vapur gezintisi.
Kızılçullu kız talebeyi izinli kıyafetinde gördüm. Köyde kadın kıyafeti meselesi.
Maarif müdürünün ilk öğretim cetveli – İyi.
Çivril istasyonunda yeni kura erlerinin bekletilmesi - Sevk işleri fena.
Isparta - Antalya demir yolunun keşfi.
Isparta gölünün suyu daimi imiş.

26 Nisan Pazartesi

Saat 10 Aydın - Yeni vali.
Hükümet – Halkevi.
Maarif Müdürü ile ilk öğretim.
Yeni mahsulün ümitli olduğu söyleniyor - Vali cibinlik tamim ediyor.
Nazilli -Fabrikada yeni müdür iyi.
Halkevi - İlk öğretim ilgisizliği.
Denizli -Halkevi -Kütüphane iyi.

Talebe yurdu binası geç kalmış.

Vali beceriksiz (okunamadı) yapıyor.

Lise – iyi, müdür - iyi dersler - Maarif müdürü iyi - Köy Enstitüsü çok iyi

-Yeni sanat okulu hazırlıkları.

Gece Dinar kaymakamı - İlk öğretim için hatalar, eski (okunamadı).

27 Nisan Salı

Uzgil (K. Enstitü müdürü).

Isparta Saat 110.

Halkevi - Hükümet konağı.

Kız sanat okulu - Orta mektep.

Gönen Köy Enstitüsü.

Gece Baladız.

Isparta demir yolu meselesi, göl suyu meselesi.

28 Nisan Çarşamba

Burdur - Kız sanat okulu, Erkek sanat okulu için boş kışlalar (şimdilik).

Sevkiyat erleri.

Bucak.

Antalya.

Gece aymak.

29 Nisan Perşembe

Öğleye kadar - Çarşığı - yolları - Soğuk hava deposunu, Kooperatifi geziş.

Lise - Laboratuvarlar çok iyi.

Ziraat istasyonu -Portakallar ve saire.

Turunçgiller çok iyi - Dağıtım az.

(okunamadı) için 100 dekar (15000) lazım.

Hurma program ve hazırlık lazım.

Hatay'dan istifade lazım.

Kaçı meyve veriyor?

Halk evinde konuşma.

30 Nisan Cuma

Köy Enstitüsü - Çok güzel.

Sihhat çok iyi - Korkuyordum.

Dersler, açık dersanelerde çok iyi -

Hele Türkçe dersi.

Oyunlar canlı.

Sıcak iklim nebatları istasyonu.

Jüt, kauçuk (bir nevi) tecrübe halinde.

Hurma (saçma - adam laf).

Kırmızısu inek istasyonu -Boğa, geyik.

Akşam Kız Sanat Okulu - Talebe az.

Evkaf Bahçesi'ne hurma saçma.

Müze iyi - Kazı lazım - Çok eser varmış

Halkevi konseri.

Termessos,

(okunamadı) ait eserler bulunabilir.

Side - Roma eseri mermer - Heykel bulunabilir.

Aspendos -Tiyatro ve su yolu.

Selge - Eski Yunan.

Serge.

Selçuk Hanları: Erendiz; Kırkgöz, Susuzhan, İncirhan, Şerapsa, Alara, Kargı-

han, Tulhan

Temizlenmeli.

Stadte Pamphylum und Piridium.

1 Mayıs Cumartesi

Evde Antalya antikitesine ait eski müze müdürü ile görüştüm.

Antalya'da hanlar ve muntazam kazı meselesi.

2 Mayıs Pazar

Antalya'dan hareket.

Evkaf Bahçesi.

Bucak - Burdur.

Balandiz - Çiftlik hikâyesi.

Köyün şikâyeti.

Sandıklı.

3 Mayıs Pazartesi

Afyon.

Halkevi.

Kütüphane.

Müze -Yeni ve çok meraklı.

Sanat mektebi hazırlık.

İngiliz Tamirhanesi.

Eskişehir.

29 Haziran Salı

Baha Ziraat işletmelerini gördük - Ziraat vekili beraber.

[Ziraat Vekili Şevket Raşit Hatipoğlu.]

30 Haziran Çarşamba

Erdal'ın imtihanı bitti.

1 Temmuz Perşembe

Polatlı -Beylikköprü ziraat işletmelerini gördük.

Başvekil - Ziraat Vekili beraber.

22 Temmuz Perşembe

Ankara'dan hareket.

23 Temmuz Cuma

Deprem bölgesi:

Adapazarı - Bir köy.

Hendek - Çok yıkılmış.

[20 Haziran'da Adapazarı ve Geyve'de meydana gelen depremde büyük hasar meydana gelmiş, 346 kişi yaşamını yitirmişti.]

24 Temmuz Cumartesi

Trenle giderken cigarayı bıraktım.

Afyon.

Çay.

Akşehir.

Konya'da (yağmura tutulduk) konuştuk - Her yerde güzel tarlalar, yahut biçilmiş yığınlar.

25 Temmuz Pazar

Niğde.

Kayseri.

Sivas - Çimento fabrikası.

Yıldızeli'nde Köy Enst. Müdürü ile görüştim.

26 Temmuz Pazartesi

Sabah Saat 8.

Baş (okunamadı) radyodan konuşmuş.

(okunamadı) dün akşam çekilmiş.

Ladik istasyonu.

Köy Enst. Ladik.

Erbaa.

Harap köyler.

Niksar.

Tokat.

Şeker Fabrikası.

27 Temmuz Salı

Saat 11.30 Kayseri.

Herkes çok keyifli.

Herkes Rus meselesi ile meşgul.

Ankara.

[Sovyet ordusu 13 Temmuz'da Kursk'ta yapılan tank savaşında Alman ordusunu bozguna uğratmış ve hızla ilerleyerek Alman ordusunu Sovyetler Bir-

liği topraklarından büyük ölçüde atmıştı. “Rus meselesi” olarak sözü edilen olay Sovyetlerin önünde önemli bir engelin kalmaması ve Balkanlara ilerleyerek burayı nüfuzu altına alabilecek olmasındı.]

28 Temmuz Çarşamba

Genarigline'nin Numan ile konuşması

[Numan Menemencioğlu, Hariciye Vekili.]

29 Temmuz Perşembe

Akşam vekiller yemekte.

30 Temmuz Cuma

İstanbul'a hareket.

Başvekil ile beraber.

Kan tahlili 1,26. Çok.

1 Eylül Çarşamba

Zırhlı tugayın tatbikatı (Maltepe).

Ankara'ya hareket.

2 Eylül Perşembe

Ankara.

Tahran hikâyeleri.

Cemal Hüsünü'nün vekile tecavüzleri.

3 Eylül Cuma

Cigarayı bıraktım.

Normakol xx

4 Eylül Cumartesi

Kan tahlili 1,10.

10 Eylül Cuma

Temyiz mahkemesini ziyaret.

11 Eylül Cumartesi

Kan tahlili 1,06 -1,08.

Roosevelt'e mektup müsveddesi.

Nafia'da demiryolları üzerine konuşma.

İktisat Vekili, Marmara'da, işlerini anlattı. [*İktisat Vekili, Fuat Sirmen.*]

Vekiller yemekte.

Marmara için hareket.

Orbay ve Toydemir beraber.

Gündüz Normakol xx

12 Eylül Pazar

Kurşunlu.

Kolordunun manevrası (Kar).

Öğleden evvel ve sonra.

Akşam kurmay tarafla yemek.

Kıtaat iyi - Alay komutanları zayıf.

13 Eylül Pazartesi

Santaş.

Kurşunlu - Öğleden evvel.

Manevra meydanı - Öğle yemeği beraber - Tümen K. General Bakioğlu.

İyi - İnatçı

Hareket Ankara'ya.

15 Eylül Çarşamba

Akşam yemeğinde ilk öğretim hesapları

16 Eylül Perşembe

Öğle M. M. ve Maarif Vekilleri ile ilk öğretim.

Askere alınan ilk öğretmenlerin 0,10'u geçmeyecek.

Eğitmenler iade olunacak.

İngiliz Tuzu (öğleden sonra).

[*Milli Müdafaa Vekili Ali Rıza Artunkal; Maarif Vekili Hasan Ali Yücel.*]

17 Eylül Cuma

Öğleyin:

Hüseyin Ragıp Baydur, Menemencioğlu beraber, Rus politikası görüşüldü.

Hasan Saka parti müzakeresini anlattı. (Varlık Vergisi için).

Mecliste: Parti müzakeresi.

Akşama hareket.

Abdülhalik Renda.

Hasan Saka.

Hasan Fehmi Ataç.

Şükrü Koçak.

Raif Karadeniz.

Tonguç.

[Hüseyin Ragıp Baydur Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi; Hasan Saka Trabzon milletvekili ve CHP Grup Başkanvekili; Abdülhalik Renda TBMM Başkanı; Hasan Fehmi Ataç Gümüşhane, Şükrü Koçak Erzurum, Raif Karadeniz Trabzon milletvekili; İsmail Hakkı Tonguç, Köy Enstitülerinin kurucusu ve İlk Öğretim Müdürü.

Servet ve kazanç sahiplerinin servet ve olağanüstü kazançları üzerinden bir kereye mahsus olmak üzere Varlık Vergisi alınmasına ilişkin kanun 11 Kasım 1942'de kabul edilmişti. Kanun çıktıktan sonra il ve ilçelerde kurulan komisyonlar kimin ne kadar vergi ödeyeceğini bir ay içinde kesinleştirdi. 18 Aralık'ta listeler ilan edildi. Bazı azınlık mensuplarına Müslüman-Türk mükelleflerin ödeyeceklerinden çok fazla vergi tahakkuk ettirilmişti. Ayrıca bütün mükelleflerin yüzde 87'sini gayrimüslimler oluşturuyordu. Ödemenin son günü olan 21 Ocak 1943'e kadar vergisini yatırmayanların malları haciz edilerek, icra yoluyla satıldı ve vergileri bu yolla tahsil edildi. Vergisini zamanında ödemeyen mükellefler vergilerini bedenen çalışarak ödemek üzere Aşkale'ye çalışma kampına gönderildi. 17 Eylül 1943'te toplanan TBMM, Maliye Bakanlığına, mükelleflerin bir kısmının tahsil edilememiş olan borçlarını silme yetkisi verdi. Hasan Saka'nın İnönü'ye anlattığı Meclis müzakeresi, bu Meclis müzakeresidir. Bu gelişmeden sonra Varlık Vergisi fiilen tasfiye sürecine girdi. Aralık ayında kamplara gönderilen mükellefler serbest bırakıldı. 15 Mart 1944'te çıkan bir kanunla devlet o güne kadar tahsil edilememiş olan tüm vergi alacaklarından vazgeçince Varlık Vergisi uygulaması sona ermiş oldu.]

18 Eylül Cumartesi

Yıldızeli - Manevra sahası.
Akşam Turhal (Tokat'tan geçtik).
(Karın ağrısı).

19 Eylül Pazar

Manevra sahası.
Bugün daha iyiyim.
Yıldızeli'nden hareket.
Sivas - Halkevinde çay.
E. Sanat Enstitüsü'nü ziyaret.

20 Eylül Pazartesi

Sabah Erzincan.
Halk neşeli - Herkes validen memnun.
Akşam Erzurum.

21 Eylül Salı

Öğleden evvel muhabere ve ölçme taburları.
Yapı Usta okulu.
Öğleden sonra Pulur Köy Enstitüsü.
xx Normakol.
Akşam Halkevi. Temsil ve yemek.

22 Eylül Çarşamba

(Normakol'un tesiri).
Kars Kapısı.
Hüyüküklü tepesi - Çobandede.
Tahkimat hattı.
Lise.

23 Eylül Perşembe

Saat sekizde hareket - Sarıkamış - Selim Hattı.
Kars.

24 Eylül Cuma

Saat 8'de hareket.
 Cihanuz - Köy Enstitüsü.
 Doğum günümü çocuklar kutladılar.
 Kars'a döndük - Kars Parkı.
 Beyaz kayın ağacı - Ihlamur!!
 Halkevi döşemesiz. Isısız.
 Beden bölge salonunda oyunlar.
 Kars Demirağası.

25 Eylül Cumartesi

Öğleden evvel Kars lisesi.
 Taş binaya fena bir badana yapmışlar.
 Kimya bir senedir okunmuyor - Fizik, kimya, matematik hocaları yok.
 Dil dersleri senelerce hocasız, okunmamış.
 Vekil biliyormuş. Çok fena lise. Evvelce daha fena imiş.
 Öğleden sonra kale. iyi.
 Muhlis Paşa tabyasından makinalı tüfek hattı olarak istifade etmeli.

26 Eylül Pazar

Öğle yemeğinde Org. Asım Gündüz'ün hastalanması.
 Kars belediyesinde radyo ile halka söylev.
 Trenle Kars'tan hareket - Sankamış – Erzurum.

[Orgeneral Asım Gündüz, Genelkurmay İkinci Başkanı.]

27 Eylül Pazartesi

Saat 8. Palandöken'e hareket. Yorucu seyahat. Kuvvetli cephe. Halkevinden Erzurumlulara hitap. Trenle Aşkale'ye hareket. Automobile hareket. Saat 13.
 Kopdağı'nda İngiliz sefiri.
 Bayburt güzelleşmiş.
 Gümüşhane - Büyük halkevi ama vaktiyle yapılmış – Ucuza çıkmış (70.000 lira)
 Halk oyunları - Gece Halkevinde rahat.
 Elektriği, suyu yok!!

28 Eylül Salı

Ortaokulu ziyaret.

Gümüşhane güzel olmuş.

Meseleleri: Elektrik, su, plan, sanat okulları (Kız, erkek).

Orta mektebi aşağı indirip sanat okulunu yukarı almak fikri - Yoksa ikisini de aşağı alıp şimdiki orta okulu kışla yapmalı.

Akşam Trabzon.

Lise konferans salonunda milli oyunlar.

29 Eylül Çarşamba

Beşikdüzü.

Heyetler.

Lisede yemek.

Artvin'de heyelan.

30 Eylül Perşembe

Lise.

Ticaret Lisesi.

E. Sanat okulu hazırlıkları.

Kız enstitüsü.

Orman mıntıka müdürü, işletme müdürü.

Orman işletmesi.

Saat 15'te hareket.

Halkevinde Trabzon havaları.

Davetli olarak yemek - Veda söylevi.

Saat 15'te hareket.

Saat 19'da Gümüşhane.

[Eylül ayının sonundaki tarihsiz not sayfası:]

Sankamış ve Kars binaları.

Tedbirleri:

- Bir heyete teslim. Bir heyetle idare.
- Kiracılar sa heyet tarafından tespit.
- Makul kira bedeli.

- Kira haddinin bakım için Heyete terki.
(büyük tamirler Maliyeye ait).
- Bir tamir teşkilatı kurulması.
-
- 4'üncü Umum Müfettişin işleri dört senedir durmuştur
- Diyarbakır bölgesindeki muhacirlerin yarısı kaçmışlardı. Çok ayıp!
Özmen'den beklemezdim.
- Devlet meselelerinden biri: Yakacak meselesi - Tezek medeniyeti olmaz.
- Zigana ormanında muhafaza - işletme.
- Karayazı, Sivrice, İdil kazaları

[Abidin Özmen: Birinci Umumi Müfettiş.]

1 Ekim Cuma

Gümüşhane'de bayram.
Nutuk - Hareket.
Kop dağı - Aşkale Saat 12.30.
Hareket.
Erzincan - Elektrikli yapıyor.
Vali çok iyi - Çok neşeli
Gümüşhane'de tezek yok.

2 Ekim Cumartesi

Elazığ. Saat 9.
Saat 11'e kadar.
Fark var sokaklarda - Herkes.
Vekil.
Sivrice kazası - Kaymakam iyi - Merkez muhacir köyü -Yeni kaza sonra dönmüş.
Argon Madeni - Mühendislerin geçimsizliği - eskiler ile yeniler birbirlerini çekemiyorlar - Çok fena.
Alaylı - mektepli gibi bir şey.
Akşam Diyarbakır.

3 Ekim Pazar

Diyarbakır'da istirahat günü.
Müfettişlikte kabul resmi.
Pamuk köşkü - Ne güzel.
Müfettişlere takrir.
Akşam büfe - erken ayrıldım.
Muhacir işi fena.
Gümrük kıtaları çok bozulmuş.
Hakkâri fena -Vali - ve yollar - ve eksik memurlar.
Memurlar için evler ve kaliteleri.
Jandarmaya dair de fena şeyler.
% 25 Kürtlerden dönebilecekler.
-
Diyarbakır belediyesinin işleri:
Su.
Elektrik.
Yeni plan - değişmeyecek

4 Ekim Pazartesi

Diyarbakır'da uyandık.
Lise - iyi değil.
Sanat okulları iyi.
Batman köprüsü - Sanat eseri.
Yüksek inşaat olacak.
Bismil muhacirleri durmak istemiyor.
Havası ağır - Oğul Irak olmuyor.
Raman Dağı petrol mıntıkası
VI. kuyuyu bekliyoruz.
Batman'da (okunamadı) - ihtar - R. Karadeniz'in iyi cevapları
Diyarbakırlılara mektup. Selam.
Akşam dönüş.

5 Ekim Salı

Saat 10 Malatya.
Lise - fena değil.

Sanat mektebi talebesi (geçen seneden) azalmış. Parti müfettişine söyleyeyim.

Kız okulu yeni açılmış - iyi talebe yazılmış - Bakalım artık ne olacak.!

Yeni istasyon faydalı mı olacak?

Mitat ile görüşeyim.

Akçadağ Enstitüsü.

Akçadağ kazası - Kürtlerin Türk sayılması imkânı yok imiş!! Aranacak.

Sultansuyu havası - iyi.

Malatya - Akçadağ.

6 Ekim Çarşamba

Sabah Saat 10 -Yarbaşı İstasyonu.

Düziçi Köy Enstitüsü - Sıtmalı bölge.

Durağa istasyon isterler.

Arazi (Ermenilerden kalan son (okunamadı) paylaşılmış).

Haruniye arazi meselesi.

Şairler dolu bir enstitü. Alman Mektebi.

Adana - gece Halkevi. Subaşı.

Bahçe Enstitü. Adana.

7 Ekim Perşembe

Adana.

E. Lisesi - Kız Lisesi - Ticaret Lisesi ve Öğretmen okulu - E. S. Okulu 3'üncü sınıf - yeni binalar istedi - Kız Enstitüsü - Ziraat lisesi istasyonları - Kışla - Motorlu alay - Park - havuz - Halka hitabe.

Vali - Pamuğun kilosundan 10 kuruş ister.

Çiftçiler pamuk fiyatının yetmediğinden şikâyet ederler.

İstasyonun dediğine göre onun maliyet fiyatı 87, halkın maliyeti 154.

Makinalar eski, ancak pahalı geniş arazi ziraatı asıl dert.

9 Maliye Komisyonu - merkez kazasında 3 seneden beri!!

Toprak da yetiyor.

Mersin aile bahçesi.

8 Ekim Cuma

Mersin'deyiz.

Saat 9 - Gedikli Erbaş Mektebi - Fena değil.

Ortaokul - Müdür Sivrioğlu - Çok iyi.

Deniz Lisesi - Harbiyesi - Makinist mektebi, iyi.

S. 10.25 Silifke'ye hareket. 12.30'da vardık. Etraf iyi - Halk neşeli. Silifke'nin imarı durmuş.

Göksu'nun sulama projesinden halk çok ümitli.

Köylüler çiftlik arazisinde (5-10 dönüm) arazi istiyorlar. 35 hane.

Köylüler neşeli; kadınlar yakın; tezek yok

Mersin'in iskeleleri.

Külek boğazından oto ile Pozantı.

Vali Tevfik Gür'ün planları var.

Hasan Saka fındık fiyatından şikâyet etti.

Mersin.

9 Ekim Cumartesi

Ankara'ya dönüş günü.

Siirt: (okunamadı) bağlı.

Kız ilk mektebi.

Ağrı, Kars, Erzurum, Erzincan, Elazığ, Malatya, Diyarbakır, Urfa, Mardin, Siirt, Bitlis, Van, Tunceli, Bingöl, Konya, Ankara, Çorum, Sivas, G.Antep, Maraş (Kürtler için) yatılı kız mektebi

(A. Renda).

1. Vali ve komutan evlerinin (okunamadı) (devletin olmalı)

2. Erzurum'da ziraat teşkilatı (gelecek sene için).

3. Kazalar ve nahiyelerin çoğaltılması.

4. İskân işleri - böyle olmasın.

5. Memurlara (okunamadı).

6. Kazalara gidecek memurların (okunamadı)

7. Müfettişlikler şehirlerine yardım (su, elektrik, yol, temizlik).

8. Türkçe öğrenenlere mükâfat.

9. Mezun çocukların okumalarına orta için yardım.

10. Nüfustaki Kürt kaydı nasıl kalkar?

Memleket kamyonsuzluktan kırılıyor.

Ankara.

10 Ekim Pazar

At yarışları.

Akşam vekiller ve reisler yemekte.

11 Ekim Pazartesi

Öğle yemeğinde

Başvekil

H. (okunamadı)

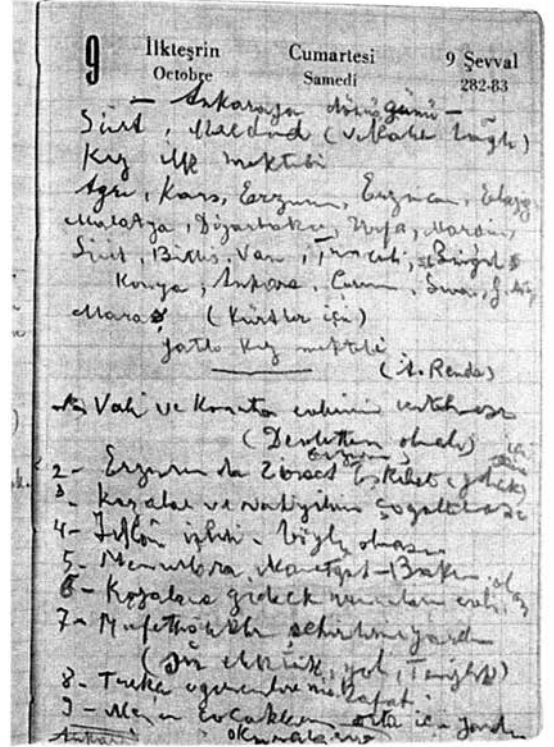
Menemencioğlu.

F. Sirmen.

Gnl. Artunkal.

Akşam Mf. Vekili.

[Numan Menemencioğlu Hariciye Vekili; Fuat Sirmen İktisat Vekili; Ali Rıza Artunkal Milli Müdafaa Vekili; Maarif Vekili Hasan Ali Yücel.]

15 Ekim Cuma

Naci ile görüşme.

Başvekil ve N. Menemencioğlu ile görüşme - Umumi bir istikamet.

Moskova'daki hariciye nazırları konferansının neticesini bekleyeceğiz.

[Müttefik ülkelerin Dışişleri Bakanları 19-30 Ekim 1943 tarihleri arasında Moskova'da savaşın genel gidişatını ve siyasi sorunları görüşmüşlerdir. Görüşmelerde Sovyetler Birliği'ni Molotov, ABD'yi Cordell Hull, İngiltere'yi Antony Eden temsil etmiştir.]

16 Ekim Cumartesi

Naci ile görüşme.

Benim Şark seyahatim ve İngiliz sefirine rast gelmem.

17 Ekim Pazar

At yarışları.

18 Ekim Pazartesi

Tıp kongresi.

Yeni Tıp fakültesinin maketi - Sıhhat vekilliği.

Lügat ne oldu? Cumhuriyet bayramında birçok çıkacak.

19 Ekim Salı

Sabah Sergi.

Öğleden sonra Yücel, Sağlam beraber olarak Hasanoğlan'a - akşama kadar.

Başvekil ve Menemencioğlu ile beraber yemek - Naci ile görüşme.

[Tevfik Sağlam, Cemil Bilsel'in emekliye ayrılması üzerine, 10 Ağustos 1943'te İstanbul Üniversitesi rektörlüğüne tayin edilmişti.]

20 Ekim Çarşamba

At yüzüme çarptı.

Erdal'ın Fakülteye kabulü.

İstanbul'a hareket Saat 16.

20 Ekim Perşembe

Saat 8.15 İstanbul.

Saat 9'u bulmadan Dolmabahçe'den hareket. Manevra meydanı.

XX. Kumandanı Asım Tınaztepe.

26. T. Komutanı N. Gönenli.

XII. İzzet Aksalur.

24. T. K. Rasim .....

Şamlar - Hadımköy - IV. K. (okunamadı)

Hadımköy -yemek - Manevra tugayı.

Fuat Erden. Halkalı Mektebi.

Mısır Çarşısı ne güzel olmuş!

22 Ekim Cuma

Manevra meydanı.

XI. İzzet Aksalur (Yarımburgaz şimalinde).

52. T. K. Mustafa Uludağ.

61. T. Kumandanı Eltaş.

33. T. K. Raif .....

Kırmızı taarruzu muvaffak olamamış.

Topçu kullanılması.

F. Erdem Karagülle - Öğleden sonra taarruz tekrarlanacak.

Hasdur'da yemek.

Tepetarla'ya taarruz. 8. Tümen yolda.

Taarruz muvaffak.

Saat 15'te ayrıldık.

Yıldız parkı - Çadır köşkünde gazino.

23 Ekim Cumartesi

Manevra meydanı.

Kadirtepe'ye kırmızının taarruzu.

Derviştepe'de 64. T.

Sancaktepe - Mahmuttepe cephesi.

Kırmızı taarruzu - Karşı mavi taarruzu.

Saat 14 30'da Sancaktepe'de tenkit ve teşekkür - Atış okulları (Komutanlar için).

Bendler - Büyük kent - Valide (okunamadı) Sultan (okunamadı).

Salih Omurtak ile görüşme.

24 Ekim Pazar

İrfan'ın nişan günü - Çay - Selim Sarper ile görüşme.

[Selim Sarper, Basın Yayın Umum Müdürü. İrfan Okatan, İnönü'nün yeğeni.]

26 Ekim Salı

Sabah 11'30 da Çapa'da Dr.T. Sağlam Kliniği.

Verem Dispanseri.

Çocukların muayenesi.

Çok enteresan.

Eski Haseki hastanesini, Fatih medreselerini gördük. Talebe yurdu.

Gece Hanımla belediye gazinosu.

27 Ekim Çarşamba

Hadisi gördüm. Arap meselesinde.
Atatürk söylediği gibi (okunamadı).
İtaat edecek. Hasta.
Hüseyin Cahit Yalçın'ı gördüm.
Hariciye (okunamadı) görüştük
Yemekten sonra İrfan ve nişanlısı beraber:
Gülhane Parkı.
Emirgan Parkı.
Yıldız Parkı - Burada çay.
İrfan'a dans için ihtar ettim.
Saat 19'da Ankara'ya hareket.

[Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul milletvekili.]

5 Kasım Cuma

Eden - Numan görüşmesi.

[İngiltere Dışişleri Bakanı Antony Eden, Moskova Konferansı'nda alınan ilke kararlarının uygulanmasını sağlamak amacıyla, Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu ile Kahire'de görüşmüştür.]

6 Kasım Cumartesi

Eden - Numan görüşmesi.

7 Kasım Pazar

Erden - Numan görüşmesi.
Adana'ya gelen bir kurye. Numan'dan telgraf.
Geceye kadar temas - İngilizlerin harbe girme teklifi.
Gece Renda, Özalp - General Orbay.

8 Kasım Pazartesi

Reislerle görüşme - Beraber yemek yeme. Telgrafi okuttum
Mareşal ile.

9 Kasım Salı

Mareşal ile.
 Numan Adana'da.
 Hilmi'nin tebliği.

[Hilmi Uran 20 Mayıs 1943'te Recep Peker'in yerine Dahiliye Vekilliği görevine getirilmişti.]

10 Kasım Çarşamba

Numan Menemencioğlu Ankara'da
 Vekiller heyeti.

11 Kasım Perşembe

Öğleden evvel Numan.
 Öğle yemeğinde Hilmi Uran, H. A. Yücel.

12 Kasım Cuma

Vekiller heyeti.
 Başvekil - Renda – Numan. Beraber mütalaa - Bir karara vardık!

13 Kasım Cumartesi

Mareşal.
 Esendal'la yemek.
 Naci ile görüşme - Gibson görüşmesi.
 Konser.
 Numan cevabını (okunamadı). Gece başvekil de mutabık.

14 Kasım Pazar

Ata giderken Başvekil'e uğradık. (okunamadı) ve Özden ata bindik.

15 Kasım Pazartesi

Kan tahlili 1.16.
 III. Tarih Kongresi - Kazılar sergisi.
 N. Menemencioğlu'nun cevap notasını İngiliz elçisi ile görüşmesi.
 Amerikan elçisi ile görüşme – telkini.

16 Kasım Salı

Saat 15'te Parti - Numan Kahire Konferansı'nı anlattı.
Hararetli müzakereler.

Gece yansından sonra Saat 3'te her şey bitti. Müspet.
Celal Bayar üs verelim.

Köprülü muahededen bile vazgeçelim. Karışmayalım.

General Pertev, General Çalışkan konuştu lar fena tesir ettiler.

[Celal Bayar İzmir, Fuat Köprülü Kars milletvekili.]

17 Kasım Çarşamba

İngiliz elçisine cevabımızın tebliği – (okunamadı) gibi.

18 Kasım Perşembe

Cevabi notanın Rus sefirine tebliği. Yakınlaşma teşebbüsü bizden.

Kahire Konferansı. (İnönü Vakfı Arşivi)

Amerika elçisine tebliğ. Mr. Allan isminde Ankara'dan gelen bir adam da beraber. Konuşmalar çok enteresan. Notları tutmalı. (Moskova da: Türklerin girmesini istiyoruz, karar kendilerininidir dedik. Amerikan dergisi Taymıs, cevabımız, her şeyimiz haklı.)

General Şahap Gürler ile görüşme.

19 Kasım Cuma

III. Tarih Kongresinin kapanması.

Gece kral Oidipus.

27 Kasım Cumartesi

Başvekil ile vesikaları okuduk.

Açıkalin'ı çağırdık – Sinema.

29 Kasım Pazartesi

Mareşal ile görüşüp kendi çekilmesi gününü ve Orbay, Gündüz tayinlerini görüşme.

Yeni Genelkurmay başkanı ile görüşme.

[Varılan karar doğrultusunda 4 Aralık 1943'te Orgeneral Kâzım Orbay, Orgeneral Asım Gündüz'ün yerine Genelkurmay İkinci Başkanlığına atanmış, 12 Ocak 1944'te Mareşal Fevzi Çakmak yaş haddinden emekliye ayrılmış ve aynı gün çok kısa bir süre önce ikinci başkanlığa atanan Kâzım Orbay Genelkurmay Başkanı olmuştur. 14 Ocak 1944'te de Orgeneral Salih Omurtak Genelkurmay İkinci Başkanlığına getirilmiştir.]

30 Kasım Salı

Başvekilin Mareşal ile görüşüp sefer halini söylemesi.

Mareşalin bugün memnun olması.

1 Aralık Çarşamba

Sabahleyin İngilizlerin sivil kıyafette asker (7000) göndermek teklifleri.

Akşam Saat 16'da Askeri Şura.

Gece orgeneraller yemekte.

Gece Kahire daveti.
Saat 4'e kadar görüşme;
Mukabil sual.

[Müttefikler Türkiye'nin kendi taraflarında savaşa katılmasını sağlamak için İnönü'yü Kahire'ye davet etmişlerdir.]

2 Aralık Perşembe

Reislerle görüşme.
Vekillerle görüşme.
Öğle yemeği.
Numan'ın Alman maslahatgüzarı Yenke ile görüşüp malumat vermesi.
Akşam parti reisleri gruba, idare heyetine malumat verilmiş.

3 Aralık Cuma

Sabah cevap gelmiş. Müspet.
Vekillerle öğle yemeği. Konuşma. Salahiyet alma gibi bir şey.
Partide konuşma. Karabekir'in itirazı. Partinin tasvibi.
Saat 16 – Kayaş'tan hareket.
Akşam yemekte sefirlerle.
Yolda haber aldık. Tayyareler gelmiş.

[CHP içindeki muhalefet, yoğun baskı altında Türkiye'nin savaşa katılabileceği kaygısıyla, İnönü'nün Kahire'ye gidip Müttefiklerle görüşmesine karşı çıkıyordu.]

4 Aralık Cumartesi

Adana Saat 9'u geçiyor.
Tayyare meydanı.
Churchill'in oğlu ile Roosevelt'in damadı trenle geldiler, selam getirdiler.
Roosevelt bir mektup ve kendi tayyaresini göndermiş. Ona bindik.
9.30-12.30 fevkalade hoş bir seyahat ile Kahire.
Churchill ve Eden Saat 15.45'te geldiler. Saat 16.30'da gittiler.
Roosevelt. Sonra Konferans Saat 17.
Saat 19'a kadar. Gece Roosevelt'le yemek. 4-5 hafta için ısrar ediyorlar.

[Roosevelt ve Churchill İnönü'yü Kahire'ye götürmek üzere Adana'ya bir uçak göndermişlerdir. İnönü, pilotluğunu Roosevelt'in damadının; Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu da pilotluğunu Churchill'in oğlunun yaptığı uçağa binerek Kahire'ye gitmiştir. Böylece diplomatik protokol sorunu çözülmüştür.]

5 Aralık Pazar

Roosevelt ile toplantı.

Ayrıca bir komite.

Gece Churchill'de yemek (okunamadı)

6 Aralık Pazartesi

Kral Faruk'a Saat 9.15 – 13.15.

Saat 16 Churchill - Eden bir harekât planı taslağı

Hava faaliyeti.

Adalar - Karadeniz.

Saat 17 Roosevelt bekleme.

Konferans - aynı şeyler.

Roosevelt yalnız – Cemiyet-i Akvam – İki değil 3 ay - Karşılıklı iyi sözler.

Gece sefarette yemek - Salı kalmak, kalmamak meselesi. Gitmek kararı, Kral-lara randevuyu kaldırmak.

7 Aralık Salı

9.30. Churchill'in evinde son toplantı. Beyanat, muhtırasına karşı cevabım.

Vaziyetimizi tespit. 4 -5 günde ilk cevabı vereceğiz.

Gelmek istediği zaman cevabımız karar vermekte serbestiz.

Churchill ile beraber hava meydanı.

Kıtalari teftiş; istiklal marşı. Veda.

Churchill'in oğlu ile yolculuk.

Adana - Hilmi ile beraber.

Ankara'ya doğru tren.

[İnönü Kahire toplantısında yeterli askeri donanım sağlanmadan savaşa girmeyi reddetmiş ve ortak hareket ve işbirliğinin gereği üzerinde durmuştur. Hilmi Uran, Dahiliye Vekili.]

8 Aralık Çarşamba

Ankara - Başvekil - Meclis reisi ile ilk mülakat.
Saat 17.30 vekiller heyeti.

9 Aralık Perşembe

Sabah Salih Omurtak.
Meclis Reisi - Başvekil, Numan.
(Alman sefiri ile mülakat).
Saat 18.30'da vekiller heyeti.
Cevap projesi.
Alman cephesi tertibatı - Bir ihtiyat sınıfını davet.

[Alman sefiri Franz von Papen.]

13 Aralık Pazartesi

Askeri Şura'da görüşme.
Altay'ın Çatalca hattını sorması. Başvekil ile beraber.
Akşam yemeği orgenerallerle beraber.

14 Aralık Salı

Partide Celal Bayar'ın vaziyet alması.

16 Aralık Perşembe

Altay'ın değişmesi ve Cemil Cahit'in tayinine Mareşal ile karar.
Altay muharebe olanağına inanmıyordu - Yanılmıştı - Şimdi telaş ediyor.
(Mareşal'in sözü)

17 Aralık Cuma

Cemil Cahit ile görüşme.

[Orgeneral Cemil Cahit Toydemir.]

18 Aralık Cumartesi

İngilizlerle büyük kavga.

Numan'ın kati cevapları:

Emrivaki yaptırmayacağız.

Provocation.

Numan gece pavyonda tekrar İngiliz sefiriyle dostane görüşmüş.

19 Aralık Pazar

Son at yarışları.

20 Aralık Pazartesi

Taymis muhabiri Novandis.

1943 yılına ait defterin sonundaki tarihsiz sayfa

- Mimari.
- İnşaat.
- Makina - Tayyare.
- Elektrik - P.T.T.
- Gemi inşaat.
- Maden.
- Kimya.
- Müşterek.

1944

1 Ocak Cumartesi

İngiliz askeri heyeti ile ilk toplantı.

Nezle.

[Hava Generali Linnell başkanlığındaki bir İngiliz askeri heyeti Ankara'ya gelerek temaslarda bulundu. İngilizler hava üslerinin kullanılmasını ön plana çıkarırken, Türk tarafı daha önce Londra'ya gönderilmiş olan listedeki askeri malzemenin sevkini istedi. Türk tarafı, Türkiye'nin savaşa katılmasının ancak yardımın tamamlanmasından sonra mümkün olabileceğini belirtirken, İngiliz heyeti ulaştırma olanaklarının elverişsizliği yüzünden bunun zaman alacağını belirtti. Görüşmeler bir sonuca bağlanamazken, İngiliz heyeti 3 Şubat'ta hiçbir açıklama yapmadan Ankara'dan ayrıldı.]

5 Ocak Çarşamba

Bugün çıktım. Gn. K.'ya gittim.

12 Ocak Çarşamba

Mareşal'in tekaüdü.

Benim kendisine mektubum.

Mebusların daveti.

[Genelkurmay Başkanı Mareşal Çakmak yaş haddinden dolayı emekliye ayrılmıştır.]

18 Ocak Salı

Cıgaranın kati olarak bırakılması.

Bırakamadık. Yazık.

25 Ocak Salı

Kan tahlili: Üçüncü hafta yahut defa: 1,19.

Evvelkiler, 1,26; 1,33.

26 Ocak Çarşamba

Sigarayı bırakmak teşebbüsü.

27 Ocak Perşembe

Ömer geldi.

29 Ocak Cumartesi

Yücel ve Tonguç ile yemek.

2 Şubat Çarşamba

Ankara'dan hareket.

3 Şubat Perşembe

Dursunbey istasyonu.

İşletmeye hareket.

Karaamca – Gölcük (birinci bölge) Karaçam.

Dönüş.

4 Şubat Cuma

Saat 9'da hareket.

Karaamca-Refahiye (ikinci bölge).

Karaçamın her cinsi.

Başlıca (Karaçam, akçam).

Orada bir devlet işletmesi lazım.

5 Şubat Cumartesi

Değirmisaz – Tavşanlı.

Kütahya.

6 Şubat Pazar

Ankara.

Akşam yemekte vekiller ve askeri şura.

İngilizlerin (okunamadı) verilmesini kesmeleri haberi.

[İngilizlerin Türkiye'ye askeri malzeme ve silah sevkiyatı Şubat ayı başında kesildi.]

7 Şubat Pazartesi

Özden'in yıldönümü.

10 Şubat Perşembe

Askeri Şura'da 332'lilerin celbi.

Akşama hareket.

11 Şubat Cuma

Çerkeş – harabe.

Eskipazar köy ve merkez.

Karabük'ten geçiş.

[1 Şubat'ta Gerede, Bolu, Çankırı, Düzce, Hendek, Çerkeş ve Adapazarı hattı boyunca meydana gelen depremde 4.611 kişi yaşamını yitirmişti.]

12 Şubat Cumartesi

Zonguldak - Akşama kadar.

Halk Partisi reisi (bir mühendis) yazı ile resim.

13 Şubat Pazartesi

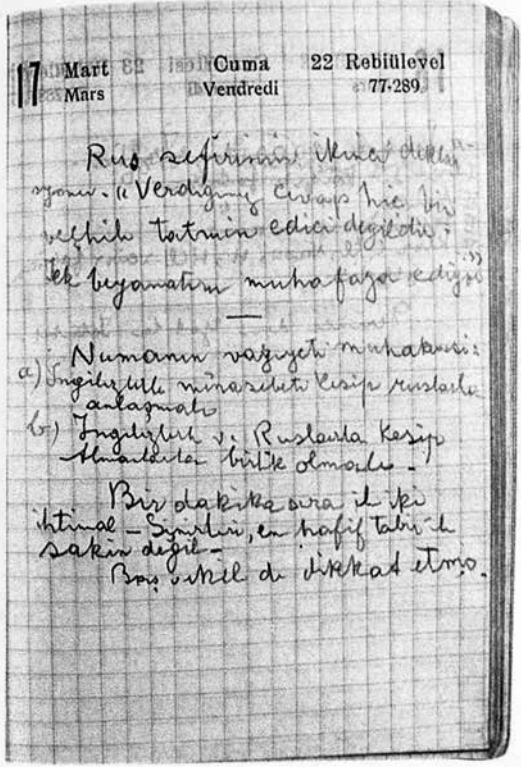
Karabük-günü.

14 Şubat Pazartesi

Çankırı.

Ankara'ya avdet.

Çankırı'da Atış Okulu.

15 Şubat Salı

Kan tahlili 0,98

6 Mart Pazartesi

B.M.M. açıldı. Mecliste Locada bakındım.

7 Mart Salı

Partide Numan'ın izahları.

14 Mart Salı

Kan tahlili 0,85.

İki aylık insülin tedavisinin sonu.

17 Mart Cuma

Rus sefirlerini ikinci deklarasyonu: "Verdiğiniz cevap hiçbir veçhile tatmin edici değildir." İlk beyanatını muhafaza ediyor.

Numan'ın vaziyet muhakemesi.

a) İngilizlerle münasebeti kesip Ruslarla anlaşmalı.

b) İngilizler ve Ruslarla kesip Almanlarla birlik olmalı.

Bir dakika ara ile iki ihtimal sınırları en hafif tabiri ile sakın değil.

Başvekil de dikkat etmiş.

18 Mart-Cumartesi

Saat 10.00'da İzmit.

I. Birinci Kâğıt fabrikası.

II İkinci Kâğıt fabrikası.

III. Selüloz fabrikası.

IV. Klor (Cl, NaOH, H, HCl verir) fabrikasını gezdim.

Derince'den yatla İstanbul.

19 Mart Pazar

Yıldız, Emirgan köşkü.

20 Mart Pazartesi

Hadımköy.

Öğleye kadar.

O Tepe, Karaağaç, Muhaköy, Bahşayış bölgesi.

Öğleden sonra dairede, harita başında.

21 Mart Salı

Öğleye kadar: Bağlıktepe, Taşlıktepe, Baba Nakkaş bölgesi; havan ile atış (fena).

Öğleden sonra: Harbiye, Büyük Atış. Bir Kıta (alay 32.).

Hükümetin partiden gizli itimat reyi alması.

[CHP Meclis Grubu yaptığı toplantıda Şükrü Saraçoğlu'nun başkanlığında-ki hükümete güvenoyu verdi.]

22 Mart Çarşamba

146. Nizamiye üstünden.

Tekepınarı tepesi. Karşıdan obüs ile bir yuvaya teker teker atış (10,5).

Çok rüzgârlı, yağmurlu, soğuk, çok çamurlu bir hava.

Ordu karargâhında öğle yemeği.

Avdet.

Darüşşafaka - Kız Lisesi.

Gece yat.

23 Mart Perşembe

Tekirdağı'nda. Yavuz'a bindik.

Hareket.

Torpedo hücumu.

Gece torpedo hücumu.

24 Mart Cuma

Denizaltı hücumu.

Maltepe'de veda.

25 Mart Cumartesi

Barbaros heykeli.
Ankara'ya hareket.

[Heykeltıraş Zühtü Müritoğlu ve Hadi Bara tarafından yapılan İstanbul Beşiktaş'taki Barbaros Anıtı İnönü'nün de katıldığı bir törenle açıldı.]

28 Mart Salı

Kan tahlili 1,05.

(gelecek 16,5 isterim).

23. III 944 hava kom.ları.

Serbest satın alma yekunu 150.

Stok 340.

(Stok içinde ordunun takriben 30-40 tonu var).

Geçen sene ki stok ile arasında 150 kadar fark var. Bu da devlet hissesinden miktar karşılığı gibidir. Devlet hissesi 619 dur. Bakalım fark ne olacak!

(Toprak ofis Zamangil).

Ziraat Vekili gelecek hafta Toprak Kanunu'nu anlatacak!

[Ziraat Vekili Şevket Raşit Hatipoğlu.]

30 Mart Perşembe

Öğle vakti Başvekil ve Esendal.

İlk öğretim hakkında Hıfzırrahman.

(okunamadı). Mebus namzetleri.

Akşam Rana Bey, Başvekil, Yücel, Tonguç.

31 Mart Cuma

Yedek Subay okulunda öğle yemeği.

4 Nisan Salı

I. Fizik – Tecrübe.

5 Nisan Çarşamba

Numan - İngilizlerin Krom talebini anlattı. Gergin.

6 Nisan Perşembe

Fizik dersi – Tecrübe.

Numan - İngiliz sefiri.

Krom gerginliği.

Vekiller heyetine Orhun münakaşası.

[Hariciye Vekili, İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Knatchbull-Hugessen ile 6 ve 8 Nisan'da görüşmüştür. K-Hugessen Türkiye'yi Almanya'ya krom ihraç ederek bu ülkenin silah sanayiine hammadde sağlamakla suçlayıp sevkiyatın durdurulmasını istemiştir. Menemencioğlu da, buna karşılık, İngiltere'nin, Almanya'nın Türkiye'ye sağladığı malları karşılayıp karşılayamayacağını sormuştur.]

7 Nisan Cuma

Fidelio.

8 Nisan Cumartesi

Numan İngiliz sefiri.

Krom meselesi - Numan pek iyi bulmuyor.

Abdülhalik Renda ile harici – dahili vaziyet üzerine konuşma.

3. fizik dersi.

Akşam yemeğinde Özalp. Saka – Briç.

[Kâzım Özalp Balıkesir, Hasan Saka Trabzon milletvekili. Churchill 8 Nisan'da yaptığı açıklamada, Türkiye'nin Almanya'ya krom ihracatıyla ilgili olarak, "Tarafsızlardan özel olarak düşmanlarımızın desteklenmesinin kesilmesini istedik" demiştir. Bir gün sonra da ABD Dışişleri Bakanı Cordell Hull "Krom teslimatı Türk-İngiliz ittifakı ile bağdaşmaz niteliktedir" şeklinde konuşmuştur.]

9 Nisan Pazar

Ruşen Eşref ile görüşme.

Başvekillere vaziyet üzerine konuşma.

[Ruşen Eşref Ünaydın, 23 Mart 1944'te Rauf Orbay'ın yerine Türkiye'nin Londra Büyükelçiliğine atandı. İnönü'yle yaptığı bu görüşmeden bir gün sonra, 10 Nisan'da Ankara'dan ayrıldı. 18 Nisan'da Londra'ya ulaşarak görevine başladı.]

10 Nisan Pazartesi

4. fizik tecrübe dersi.
Ruşen Eşref için talimat.
Başvekil, Numan ile öğle yemeği.
Ruşen akşama gitti.
Churchill'in nutku.

11 Nisan Salı

Kan tahlili 1.10.

12 Nisan Çarşamba

5. fizik tecrübesi.

13 Nisan Perşembe

Evlenmemizin yıldönümü
Ömer'in kutlama teli.
Abdülhalik - Hasan Saka.
Krom işini yarın halledeceğim!

[Abdülhalik Renda TBMM Başkanı; Hasan Saka CHP Meclis Grup Başkanvekili.]

14 Nisan Cuma

Başvekil, Başvekâlette görüştüm - Krom işi için.
İngiliz -Amerikan notası.
Öğle yemeği – Başvekil, N. Menemencioğlu.
Uysal olacağız. Havayı düzeltereğiz.
Renda, Saka, Özalp, yemek yedik. Briç oynadık. Özalp'da terakki var.

[İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Knatchbull-Hugessen ile ABD'nin Ankara Büyükelçisi Steinhardt Türkiye'nin Almanya'ya krom sevkiyatını durdurması için nota verdi.]

15 Nisan Cumartesi

Orbay öğle yemeğinde.

[Kâzım Orbay, Genelkurmay Başkanı.]

17 Nisan Pazartesi

Notaya cevap.

Hasanoğlan Köy Enstitüsü.

Tören - Reisler beraber.

6. fizik tecrübesi.

[Köy Enstitüleri 17 Nisan 1940'ta çıkarılan 3803 sayılı kanunla kurulmuştu. İsmet İnönü enstitülerin kuruluşunun 4. yıldönümü kutlamaları için Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne gitmiştir.]

18 Nisan Salı

Partide.

19 Nisan Çarşamba

Recep Peker'in konuşması (öğle yemeğinde).

Numan'ın dünkü konuşması demagoji imiş.

Rus sefiri ile Numan konuşmuş.

7. fizik tecrübesi.

20 Nisan Perşembe

Büyük Mecliste krom beyanatı.

[Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu TBMM'de yaptığı konuşmada savaşın başından o güne kadar krom sevkiyatıyla ilgili olarak izlenen politikayı açıkladı ve 21 Nisan akşamından itibaren Almanya'ya krom sevk edilmesine son verileceğini açıkladı.]

21 Nisan Cuma

8. fizik tecrübesi.

22 Nisan Cumartesi

İstanbul'da İngiliz Sefiri ile Numan konuşmuşlar.

23 Nisan Pazar

Çocuk bayramı – Talebe neşeli.

Stadyum.

24 Nisan Pazartesi

9. fizik tecrübesi.

25 Nisan Salı

Genelkurmaya uğradım.

Uçaksavar topları için Orbay'a şiddetle söyledim.

Akşam generallerle yemekte.

26 Nisan Çarşamba

10. fizik tecrübesi.

Sikke basılmasında Celal Bayar'ın takriri.

27 Nisan Perşembe

Ömer'in gelmesi.

28 Nisan Cuma

11. fizik tecrübesi.

Akşama tiyatro.

Başvekilin rahatsızlığı, mufassal muayene.

29 Nisan Cumartesi

Yağmur.

Konser.

1 Mayıs Pazartesi

Ömer bugün İstanbul'a gitti.

Öğle yemeğinde Afgan B. Elçisi.

F. Köprülü.

Esendal.

Başvekil, Salih Omurtak Bursa'ya gittiler.

12. fizik Tecrübesi.

[Memduh Şevket Esendal CHP Genel Sekreteri; Fuat Köprülü Kars milletvekili; Salih Omurtak Genelkurmay İkinci Başkanı.]

3 Mayıs Çarşamba

13. fizik tecrübesi.

III. cildin sonu.

6 Mayıs Cumartesi

Divan'a akşam yemeği.

Safiye'nin konseri. *[Safiye Ayla.]*

8 Mayıs Pazartesi

Mebuslarla öğle yemeği.

15. fizik tecrübesi.

9 Mayıs Salı

Parti grubu.

Atsız muhakemesinin son günü.

[Nihal Atsız, kendi dergisi Orhun'un 1944 Mart ve Nisan ayında çıkan sayılarında "Başvekil Saracoğlu Şükrü'ye Açık Mektup" başlığıyla iki yazı yayımladı ve isim vererek komünistlerin eğitim alanında önemli makamlara getirilmiş bulunduğunu öne sürdü. Atsız, Saracoğlu'ndan komünizmin bir daha başkaldıramayacak şekilde ezilmesini istiyordu. Bu mektuplarda ismi geçen yazar Sabahattin Ali, Atsız'a karşı hakaret davası açtı. İlk duruşma 26 Nisan'da yapılırken, karar 9 Mayıs'taki son duruşmada açıklandı. Atsız, Türk

Ceza Kanunu'nun 482. Maddesine göre 6 ay hapis cezasına çarptırıldı. Bu ceza 4 aya indirildi ve ertelendi. Atsız'ı destekleyen Turancı gruplar, cezanın beklenenden az olduğunu duyunca sevinç gösterileri yaptılar. Bu gösteriler, daha sonra, ünlü "Turancılar Davası"nın açılmasına gerekçe oluşturdu.]

10 Mayıs Çarşamba

16. fizik tecrübesi.

11 Mayıs Perşembe

N. Menemencioğlu yemek.
İngiliz sefiri diğer ticareti de istemiyor.
Von Papen kromu protesto etmiştir.

14 Mayıs Pazar

Bursa'dan Başvekil geldi.

15 Mayıs Pazartesi

18. fizik tecrübesi. Son.

16 Mayıs Salı

Tahlil günü 1.22.

19 Mayıs Cuma

Bayram çok iyi bir havada ve muvaffakiyetle geçti.
Siyasi beyanat yaptım. Irkçılığı ve Turancılığı itham ettim.

[Bir gün önce, 18 Mayıs'ta, bir resmi tebliğ yayınlanarak, Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkan, Zeki Velidi ve Dr. Hasan Ferit Cansever'in evlerinde arama yapıldığı bildirilmişti. Bu kişilere isnat olunan suç "Irkçılık ve Turancılık gayeleri güden, Anayasa esaslarına aykırı faaliyet" idi. İnönü, bu bildirin yayınlamasından bir gün sonra yaptığı bu konuşmada özetle şunları söylemiştir: "İnsaf edin, Türk vatandaşını geliştirmek için bütün iyi şartları üzerinde toplamış olan feyizli yolu bırakır da ırkçıların milleti parçalayacak nifaklı zehirlerine cemiyeti kaptırır mıyız? (...) Turancılar, Türk milletini, bütün komşuları ile onulmaz bir

surette derhal düşman yapmak için birebir tilsımı bulmuşlardır. Bu kadar şuur-suz ve vicdansız fesatçıların tezvirlerine milletin mukadderatını kaptırmamak için elbette cumhuriyetin bütün tedbirlerini kullanacağız.”]

20 Mayıs Cumartesi

Hatipoğlu ile.

Hasan Ali Yücel yemekte.

[Şevket Raşit Hatipoğlu, Ziraat Vekili; Hasan Ali Yücel, Maarif Vekili.]

21 Mayıs Pazar

At yarışları.

Maarifçilerle akşam yemeği.

22 Mayıs Pazartesi

Bütçe müzakeresi.

Celal Bayar, H. Bayur’dan şikâyetler. (Çok tahrik edici konuşmuşlar).

Rus sefiri ile konuşma.

Akşam yemeği vekiller ve reisler.

Orbay ile İstanbul’a hareket.

[Celal Bayar İzmir, Yusuf Hikmet Bayur Manisa milletvekili. O yıllarda TBMM müzakereleri açık olmakla birlikte, basın organları sadece TBMM zabıt kaleminin gazetelere gönderdiği basın özetlerini yazabiliyorlardı. Bayar ve Bayur’un bütçe görüşmeleri vesilesiyle yapmış olduğu eleştiriler basın özetlerinde de yer almış ve basına yansımıştır.

Rus sefiri Vinogradov.]

23 Mayıs Salı

Bugün İngiliz sefiri konuşacak. Konuşmuş.

Bir iki güne kadar bir anlaşma imzalanacakmış.

Vali, Behçet Uz ve (okunamadı) Sağlam ile görüştük.

Akşam Hamdullah Suphi de vardı. Kendisine canım sıkıldı.

(Atsız, Zeki Velidi meselesinde)

Ali İhsan Sabis'in postanede yakalanması. Evinde arama. Vesikalar.

[Behçet Uz, eski Ticaret Vekili ve CHP İstanbul il başkanı.

Kurtuluş Savaşı yıllarında 1. Ordu Komutanlığı yaptığı sırada, Cephe Komutanı İsmet Paşa ile geçinemediği için görevinden alınan Ali İhsan Sabis daha sonraki yıllarda muhalif tavrını sürdürmüştü. Emekli olduktan sonra yazdığı Harp Hatıralarım adlı kitabı olay yaratmış ve çeşitli davalara konu olmuştur. Emekli orgeneral Ali İhsan Sabis, bu tarihte, Turancı çevrelerle yakın ilişkiler içindeydi ve Almanca yayınlanan Türkische Post gazetesinin sorumlu müdürü idi. Bir süredir, milletvekillerine ve gazetelerin yönetimlerine "Türk gençliği ve Türk subayları" adına Türkiye'nin dış politikasını eleştiren ve askeri makamlara, mahkemelere ve bazı milletvekillerine hakaret eden imzasız tehditkâr mektuplar gönderiliyordu. Bu mektupların Ali İhsan Sabis tarafından postaya verildiği saptandı ve Galatasaray Postanesi'nde alınan önlemler sonucu emekli general suçüstü yakalandı. Sabis'in evinde Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emriyle arama yapıldı. Ele geçen evrak ve mektup kopyalarına dayanılarak hakkında dava açıldı. Sabis 1 Ekim 1944'te "milli menfaatlere aykırı propaganda yapmak ve tehditte bulunmak"tan suçlu bulunarak 5 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Fiil zamanında önlendiği için cezası 11 ay 20 güne indirildi.]

24 Mayıs Çarşamba

Sabah Hadımköy.

Öğlene kadar (okunamadı).

Öğleden sonra en sağ cenahtan başlayarak:

Sarpbayır.

Karabayır.

Yiğitler 146.

Asım Paşa.

Peykanpaşa'dan dönüş.

Satranç.

Churchill'in nutku.

[Churchill Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Türkiye'nin Şubat veya Mart'ta cesurca savaşa gireceğini veya en azından bize hava

üsleri vereceğini ummuştuk. Fakat Türkiye aşırı derecede tedbirliydi ve malzeme taleplerini artırdı. Müttefiklere katılmakla barış imzalandığında daha güçlü bir durumu garantilemiş olurdu. Krom ihracat yasağını İsmet İnönü'nün kişisel girişimine borçluyuz. Bu yasağın diğer hammaddeleri de kapsayacak şekilde genişletileceğini umuyoruz. O zaman biz de Türkiye'nin ithalat boşluğunu doldurmaya çaba göstereceğiz. Türkiye ile ilişkilerimizde daha da iyi günler geleceğini umuyoruz.”]

25 Mayıs Perşembe

Celaliye köyü yakınında topçu atışı.
Batarya komutanlarının iyi hazırlanması lazım.
Yeni barem kanunu.
Askeri barem kanunu.
Subayların kazana girmeleri.

26 Mayıs Cuma

Öğleye kadar mevzii cepheden görüp tetkik ettik.
Kuşlar yaylası. Ahmetli.
Akşama Saray'a dönüş.
Gece ordu kumandanları ile yemek (Hamdullah Suphi ile çekiştik).
Kumandanlarla çalıştık.
Askerin barem projesi.
Subayların kazana girmesi meselesi.

27 Mayıs Cumartesi

Sabah Vali'nin anlattıkları.
Öğleden sonra üniversitede hocalar, dekanlar.
Talebe yurdunda okuma yerleri.
Akşama dekanlara yemek.
Ürgüplü'yü de çağırdım.
Numan- Vinogradov.
Konuşma günü.

[Suat Hayri Ürgüplü, Gümrük ve Inhisarlar Vekili; Vinogradov Sovyetler Birliği'nin Ankara Büyükelçisi.]

28 Mayıs Pazar

Numan Saray'da. Rus sefiri ile konuşmasını anlattı. İnteressant.

Öğleden sonra (okunamadı) kulübünde Numan ile briç.

Akşam kumandanlar ile beraber.

29 Mayıs Pazartesi

Numan gitti.

Başvekil harici siyaset beyanatından vazgeçti.

30 Mayıs Salı

Ürgüplü'yü dinledim.

Dr. Behçet Uz'un çalışması menfidir, Hiç olmazsa (okunamadı) müspet değildir.

Kaptan'ın hareketine (okunamadı) darıldı, şiddetle.

Başvekilin güzel nutku için kendisini tebrik ettim.

[Behçet Uz, 9 Temmuz 1942'den 9 Mart 1943'e kadar görev yapan I. Saraçoğlu hükümetinde Ticaret Vekili, o tarihte CHP İstanbul il başkanı. 16 Haziran'da görevinden ayrılacak yerine Tefik Fikret Sılay getirilecektir.

Başbakan Saraçoğlu 29 Mayıs'ta TBMM'de yaptığı konuşmada özetle şunları söylemişti: "Her Türk gibi ben de Kemalist rejimin doğruluğuna ve sağlamlığına o kadar eminim ki, er geç bütün dünya milletlerinin bizim rejime benzeyen bir rejim etrafında toplanacaklarına kaniim. (...) Son günlerde hürriyeti suiistimal eden fesatçılar derhal yakalanmış ve adaletin pençesine teslim edilmişlerdir."]

31 Mayıs Çarşamba

Dr. Behçet Uz ile görüşme. Vaziyet ve hatasını söyledim. Müteessir oldu. Fakat anlattıkları tahminimi teyit etti.

Bulgaristan'da hazırlık telgrafları.

Selim Sarper bugün daha sakin.

İngilizlerin propaganda ile moral basıncı devam ediyor.

Torpedo ile Gelibolu.

Yolda su bombaları

Abidin Özmen'e eski yazı ihtarı.

[Selim Sarper, Basın Yayın Umum Müdürü, 29 Eylül 1944'te Moskova Büyükelçiliği görevine atanacaktır.

Abidin Özmen, Birinci Umumi Müfettiş. İnönü, Latin harflerine geçildikten sonra bütün yazılarını ve notlarını yeni yazıyla yazmış, eski yazıyı hemen hemen hiç kullanmamıştır.]

[Mayıs ayının sonundaki tarihsiz not sayfası:]

- Ordu barem.
- Kazana girme.
- İstanbul: parti reisi.
- Konuşma- neşriyat.
- Sıkı tutma.
- Zeytinyağı meselesi.

1 Haziran Perşembe

Gelibolu:

Demirköprü ve Bolayır mevzileri.

2 Haziran Cuma

Gelibolu: Çok güzel olmuş.

Ortaokul.

Halkevi.

İskele Meydanı.

Hamzabey Köyü.

Abidin Özmen'e ilköğretim ihtarı

Otomobil ile Kilya limanı.

Çanakkale.

3 Haziran Cumartesi

Çanakkale:

Asma Tepe muharebe idare yeni.

Büyük atış.

Truva.

Kumkale.

4 Haziran Pazar

Çanakkale.

Kilit – Soğanlıdere – Kıta.

Seddülbahir – Morto – Alçıtepe.

Kabatepe – Eceabat – dönüş.

Vaziyetin mütalaası.

Gece balo.

İhbar istasyonunda (okunamadı) teşkilatı.

5 Haziran Pazartesi

Yolda: Ezine.

Bayramiç - ne güzel yer!

Ezine (İngiliz sefiri benimle görüşmek emrini almış!)

Ayvacak (Halk odası bile yok!)

Küçükkuuyu (Akşam çayı - ne güzel yer!)

Altınoluk iskelesi (yaşlı zeytin ağaçları).

Edremit.

Gece sıcaktı.

(Ankara'ya avdet kararı).

Gece Edremit.

6 Haziran Salı

Edremit'ten hareket (saat 9.00).

Havran.

Balıkesir (Saat 11.10).

Lise imtihan.

Erkek sanat enstitü.

Kız sanat enstitü.

Havr – Şerburg arasına İngiliz Amerikan çıkartması.

Erkek öğretmen okulunda konferans.

Akşam parkta yemek. Milli oyunlar.

Ankara'ya hareket.

[Müttefiklerin ünlü Normandiya çıkarması 6 Haziran günü gerçekleşmiştir.]

7 Haziran Çarşamba

Ankara Saat 15.15.

Ruslar cevap vermişler.

Başvekil ve Numan ile görüşme.

Akşam vekiller ile yemek.

8 Haziran Perşembe

Öğleden sonra İngiliz sefirini kabul ettim. Sert tebligat ve beyanat yumuşak bir müzakere havası içinde yapıldı.

Vekiller heyeti. Numan'ın mukavemeti.

İngilizleri tatmin etmek kararı.

Numan bu işi bize emrivaki yapmış.

Başvekil şikâyetçi.

Parti de çok angaje olmuş.

[İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi K-Hugessen 4 Haziran'da Alman savaş gemilerinin ticaret gemisi biçimine sokularak Boğazlardan geçmelerini Türkiye nezdinde protesto etmiş, bunun durdurulmasını istemişti.]

9 Haziran Cuma

Hilmi Uran ile dairesinde görüşme.

Harbe girmemiz zaruri. Haysiyetimizi tertip ve tanzim edelim.

Sulhu kurtaralım diyor.

Başvekil ve Numan geldiler. Numan ikisi ortası bir tertip bulmuş. İngiliz sefiri ile görüştü yolda. Mesele hallolundu dedi. Cevap bekleyeceğiz ve hallolup olunmadığını o zaman anlayacağız. Numan'ın hali anlaşılabilir bir muammada.

Başvekil harbe girmek kararını vermiş göründü. Galiba dövüşeceğiz dedi.

Arnold Saat 16.30 da Orbay ile görüşmüş. Dostane sayılır.

[Hilmi Uran, Dahiliye Vekili.]

11 Haziran Pazar

At yarışları.

Ankara Valisinin kâğıtları.

[Ankara Valisi Nevzat Tandoğan.]

12 Haziran Pazartesi

Sümerbank sergisi.

13 Haziran Salı

Orbay'ın istifası.

Başvekilin şiddetli teessürü.

Memurlara yardım - Ordu baremini görüştük.

İngilizlerin Numan'a dedikoduları.

Rus sefiri ile görüşmesi.

[Müttefiklere göre Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu Almanya yanlısıdır ve Türkiye'nin Almanya'ya karşı savaşa girmesini engellemektedir.]

14 Haziran Çarşamba

İngilizlerden cevap yok.

Erzurum'da umumi müfettiş.

Eden'in beyanatu.

Alman vapurları meselesinden ötürü İngilizlere ihtilaf.

Numan'ın hataları, aldanması ve inadı.

Numan'ı vekâletten çekmek lazım olduğuna Başvekil ile karar verdik.

[İngiltere Dışişleri Bakanı Antony Eden, beyanatında "İngiliz hükümetinin, Türkiye'nin Alman savaş gemilerine Akdeniz'e inmeleri konusunda izin vermesine çok canı sıkılmıştır" demiştir.]

15 Haziran Perşembe

Kan tahlili: 1.17.

N. Menemencioğlu'nun istifaya daveti.

Başvekilin hariciyeyi üstüne alması.

Akşam vekiller.

Münir Nurettin konseri.

Başvekil İngiliz, Amerikan, Rus sefirleri ile görüştü. Memnun.

İngiliz sefirinin teklifi üzerine başvekilin Eden'e telgrafi.

[İnönü ve Saraçoğlu'nun kararı üzerine Numan Menemencioğlu Hariciye Vekilliği görevinden istifa etmiş, bu görevi Başbakan Saraçoğlu üstlenmiştir. 13 Eylül'den itibaren bu görev Trabzon Milletvekili Hasan Saka üstlenmiştir.]

16 Haziran Cuma

Başvekil partide. Umumi tasvip.

V. Paysan'ın görüşmesi.

Başvekilin Molotov'a telgrafi.

[Molotov, Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı.]

17 Haziran Cumartesi

Kassel Vapuru Karadeniz'e gönderilmiş.

Akşama kadar bunun hikâyesi.

Erdal geldi. Yorgun.

Sinema.

[Türkiye, İngiltere'nin verdiği nota doğrultusunda, Alman Kassel gemisinin Boğazlardan geçmesine izin vermedi.]

18 Haziran Pazar

At yarışlarının sonu.

20 Haziran Salı

Partide Başvekilin konuşması.

Recep Peker, Numan için anket istemiş. Başvekil reddetmiş.

22 Haziran Perşembe

Açıklan'ın Rus sefiri ile görüşmesi (Bir konuşma zemini bulamıyoruz).

Bugün uzun uzun muayene.
Amib çıktı. Pazartesi belli olacak.
İngiliz hariciye nazırı cevap vermiş. Soğuk ve resmi.

[Cevat Açıkalın, Hariciye Vekâleti Genel Sekreteri.]

24 Haziran Cumartesi

Erdal kamp izinlisi.

25 Haziran Pazar

Annem ile Ömer geldiler.
Annem halsiz.
Muayene neticesi belli oldu.

26 Haziran Pazartesi

Yeni Alman gemileri meselesinin halli.
Ruslara teklif projesi.

27 Haziran Salı

Açıkalın'ın Rus sefiri ile görüşmesi.
Bakalım ne (okunamadı).
Başvekil İngiliz sefiri ile görüşmüş. İki safha hazırlıyorlarmış.

28 Haziran Çarşamba

Bala'da devlet ziraat işleşmesi.
Kırşehir.
Gece fena uyku.

29 Haziran Perşembe

Malya (okunamadı) devlet işletmesi.
Fevkalade şeyler - 200.000 dönüm.
Çiçekdağı. Yerköy.
Atebrin tedavisinin birinci günü.

3 Temmuz Pazartesi

Beş günlük Atebrin tedavisinin sonu.

4 Temmuz Salı

İngiliz sefirine müspet cevap verdik. Ruslarla bakalım ne olacak?

8 Temmuz Cumartesi

Nafia'da.

Çanakkale Menderes Çayı.

Çanakkale suları etüdü.

Kaman, Kırşehir yolları.

Orta da dekovil şebekesi.

Yerköprü su enerjisi.

10 Temmuz Pazartesi

İngiliz sefirinin ilk cevabı Londra'da (forte reaction) Müttefik böyle olur. Asıl cevap 15 güne kadar. İlk intibai söylüyor.

11 Temmuz Salı

Alman sefiri ile başvekilin konuşması. Adam münasebet kesilmesine hazır ve razı gibi.

Başvekilin partide konuşması.

12 Temmuz Çarşamba

Genelkurmay'da.

Akşama generallerle yemek.

13 Temmuz Perşembe

Kan tahlili 1,15.

Arkan geldi.

İngiliz sefiri ile konsolos tevkifi sebebi ile konuşma - Bulgarlar ile münasebet iyi olsun temennisi.

[Türkiye'nin Berlin Büyükelçisi Şaffet Arkan Ankara'ya gelmiştir.]

14 Temmuz Cuma

Dilcilerle akşam yemeği.

15 Temmuz Cumartesi

Divana akşam yemeği.

Saraçoğlu'nun yıldönümü.

16 Temmuz Pazar

Sarayönü'ye hareket.

17 Temmuz Pazartesi

Sarayönü'ye başvekil ile beraber.

Ziraat tarlaları.

Haymana'dan Ankara.

18 Temmuz Salı

Büyük Meclis 15 günlük tatil yaptı.

Açıklık: Amerika maslahatgüzarı ile Rus sefirinin zıt sözleri.

[Cevat Açıkalın, Hariciye Vekâleti Genel Sekreteri.]

19 Temmuz Çarşamba

Başvekil – Yücel.

N. Menemencioğlu (öğle) yemekte.

Bağlum köyü.

Gece Yürükoğlu – Tonguç.

Bugün ortaöğretim projesini okudum.

21 Temmuz Cuma

Saat 10.30'da hareket.

Kızılcahamam.

Orman İşletmesi - bölgeler, güzel ormanlar.

Gece de avdet. Saat 21.00.

22 Temmuz Cumartesi

İngiliz sefiri cevap getirdi. Almanya ile münasebet kesilmesini istiyorlar.

29 Temmuz Cumartesi

İlaç kürünün ilk günü.

1 Ağustos Salı

Mr. von Papen'i kabul ettim.

Parti müzakeresi.

[Franz von Papen, Almanya'nın Ankara Büyükelçisi.

CHP Meclis Grubu saat 17.00'den gece yarısından sonra 3.00'e kadar süren bir toplantı yaptı. Toplantıda 50 dolayında milletvekili söz alarak konuştu.]

2 Ağustos Çarşamba

Mecliste: Almanya ile münasebetlerin kesilmesi

Bulgarların teminatı.

[TBMM, İngiltere'nin talebi uyarınca, 2 Ağustos tarih ve 1430 sayılı Meclis kararıyla Almanya ile iktisadi ve siyasi ilişkilerin kesilmesine oybirliğiyle karar laştırdı.]

3 Ağustos Perşembe

Celal Bayar'ın konuşması. Ruslarla münasebetimizi halletmeli. Uzun iza hat verdim. Son sözü: Bana (yalnız bana) itimadı var. Tedbiri vardır. Bulunmalı. (Küstah ve menfi bir lider çalımında!)

Akşam yemeğinde parti müzakeresinde müspet konuşanlar.

7 Ağustos Pazartesi

Büyük Meclisin tatili.

Ruslara yeni tebligatımız.

8 Ağustos Salı

Dünkü tarihle Ruslar aleyhimize neşriyat yapıyorlar.

Ömer'le Özden'in tayyare ile İstanbul'a gitmeleri.

13 Ağustos Pazar

Evimizde öğle yemeği.

14 Ağustos Pazartesi

Kan tahlili 1,11.

23 Ağustos Çarşamba

Rumenler bizim vasıtamızla mütareke istiyorlar! (Tel 22 tarihli).
Rus, İngiliz, Amerika elçilerine verildi.

26 Ağustos Cumartesi

Bulgaristan yardımımızı istiyor.

27 Ağustos Pazar

Bulgar murahhasını Kahire'ye istiyorlar.

2 Eylül Cumartesi

General Markof'u kabul ettim.

- Bulgaristan azalırsa veya tecavüze uğrarsa Bolşevikleşecek.
- Beraber yaşayabiliriz fakat.
- Bulgarların hinterlandı: bir Rus ataşesi general ile görüşmesi.
- Osmanlı vezirleri çocukları olan Bulgaristan'ı Avusturyalılara veya Ruslara kaptırmışlar.
- Ege'de sahil istiyorlarsa yanlış.
- Lozan'da söylediklerimi hatırla.

3 Eylül Pazar

- Saraçoğlu ile aşağıdaki evde Karadeniz'e 22 Rus botu geçmesi meselesi
(İngiliz sefiri).

- Dr. T. Rüştü Aras'ın gazete çıkarmak için müracaatı.

4 Eylül Pazartesi

Meclis açıldı.

İngiliz sefirinin teminatı. "İttifaktan şüphelenmekte Numan haksızlık etti.

Öyle bir lüzum olacağını tahmin etmiyoruz. Ama olursa ittifakı mecbur yapacağız” mealinde.

5 Eylül Salı

Parti.

Rusya'nın Bulgaristan'a harp ilan etmesi.

[Aynı gün Bulgaristan'ın Ankara Büyükelçisi Balabanov, Sovyetler Birliği Büyükelçisi Vinogradov'dan mütareke için aracılık etmesini istedi. 6 Eylül'de Bulgaristan Sovyetler Birliği'nden mütareke talebinde bulundu ve 8 Eylül'de Almanya'ya savaş ilan etti. 15 Eylül'de Kızıldoru Sofya'ya girdi.]

8 Eylül Cuma

Veda eden İngiliz büyükelçisi ile öğle yemeği. Konuştuk, en mühim cümlesi “tamamen şahsi fikrine göre muahedeyi yeni şartlara “apte” uygun kılmak. Allians başka muahede başka.” Reddetmedim. Bilakis hemen konuşmalı dedim.

[Türkiye'deki görevi sona eren İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi K-Hugesen İnönü'yle görüştükten bir gün sonra 9 Eylül'de Türkiye'den ayrıldı.]

9 Eylül Cumartesi

Sabahleyin İran Büyükelçisinin veda için kabulü.

Saat 16-18. Mebuslara çay ziyafeti.

Rusların Bulgaristan'ı işgalleri devam ediyor.

[İran'ın Ankara Büyükelçisi Sepahbody veda için İnönü'yü ziyaret etti.]

14 Eylül Perşembe

Kan tahlili 1.15.

15 Eylül Cuma

Meclisin bayram tatili.

22 Eylül Cuma

Bayan İnönü'nün yıldönümü.

24 Eylül Pazar

Doğum yıldönümüm.

At yarışları.

25 Eylül Pazartesi

Cebir III. Ömer'le başladık.

26 Eylül Salı

Cebir III.

27 Eylül Çarşamba

Meclis açıldı.

Dil bayramı yemeği.

Cebir III.

28 Eylül Perşembe

Gl. Orbay ile Gl. Doğan.

Spitfayr ve Baltimoru anlattılar.

Cebir III.

29 Eylül Cuma

Cebir III.

30 Eylül Cumartesi

Cebir III.

Erdal'la bitirdik.

2 Ekim Pazartesi

Irak Elçisi.

Yahudi meselesi.

Arap birliği.

Rus sefiri ile Açıkalın'ın görüşmesi.

[Irak'ın Ankara Büyükelçisi Ata Emin 2 Ekim günü güven mektubunu sundu.]

7 Ekim Cumartesi

Yeni İngiliz büyükelçisi.

[İngiltere'nin yeni Ankara Büyükelçisi Sir Maurice Drummond Peterson, 7 Ekim günü güven mektubunu sundu.]

8 Ekim Pazar 1943

Yarıшта Numan perişan.

Selim Sarper'e talimat.

Teknik öğretim konuşma.

İstanbul'a hareket.

Gece Ömer'le logaritma ve eğriler.

[Basın Yayın Umum Müdürü Selim Sarper, 29 Eylül 1944'te Moskova Büyükelçiliğine atanmıştı. 16 Ekim'de Moskova'ya gitmek üzere Ankara'dan ayrılmıştır.]

9 Ekim Pazartesi

İstanbul - Dolmabahçe.

Churchill Moskova'ya gitmiş.

Hadımköyüne hareket.

Yeşilköy'de Radar.

İN. subay çadırı.

Hadımköy.

[Churchill, Stalin'le Polonya hakkında görüşmek üzere Moskova'ya gitti.]

10 Ekim Salı

Hadımköy – Sis.
Karşı taraftan tetkik.
Öğleden sonra atış.

11 Ekim Çarşamba

Bahşayış ve O tepe mıntıkası.
Öğleden sonra hareket.
Saray – Yat.

12 Ekim Perşembe

Gelibolu.
Manevra meydanı.
Öğle akşam yemekleri dışarıda - Ordu evinde.

13 Ekim Cuma

Manevra – Bolayır.
Akşam yemeği.

14 Ekim Cumartesi

İstanbul.
Öğleden sonra zırhlı tümenin muayenesi ve manevrası.

15 Ekim Pazar

İstirahat günü.

16 Ekim Pazartesi

Boğaziçi.
Anadolu Kavağı, Fener yolu, sonra sağa dönüş, Riva deresi. Yağmur şiddetli.

17 Ekim Salı

Sangazi Tayyare Meydanı.
Alarm.
Zırhlı tugay.

Karartmalar.

Hareket.

18 Ekim Çarşamba

Ankara.

19 Ekim Perşembe

Kan Tahlili 1, 17.

İngiliz sefirinin vesikası.

Akşama Başvekilin yemeği (İngiliz Elçisi ile).

20 Ekim Cuma

Sanat Okulu tesisleri.

21 Ekim Cumartesi

Haymana.

15 Kasım Çarşamba

Ankara'dan hareket.

İstasyonda Sofya sefirimiz.

16 Kasım Perşembe

Afyon, Akşehir.

Şeker konferansı (Argon).

Konya.

17 Kasım Cuma

Konya – Mektepler.

18 Kasım Cumartesi

Ereğli.

Enstitü.

Fabrika.

Makina fabrikaları Konferansı (Ali Rıza B.).

19 Kasım Pazar

Niğde.

Baraj – yol.

20 Kasım Pazartesi

Kayseri.

Mektepler.

Fabrikalar.

21 Kasım Salı

Sivas – Lise Sanat Cer Enstitü.

Yıldızeli – Enstitü.

Turhal – Fabrika.

22 Kasım Çarşamba

Turhal-Niksar – Erbaa.

(Yenişehir) – Ladik.

23 Kasım Perşembe

Samsun.

24 Kasım Cuma

Amasya.

Çorum.

25 Kasım Cumartesi

Yozgat.

Saray'da köy mektebi.

Yerköy - çok buğday.

Ankara'ya hareket.

Saat 16.

Ankara.

14 Aralık Perşembe

I Erdal'ın fizik dersi.

16 Aralık Cumartesi

Anayasa Encümenine davet (Akşam yemeği).

18 Aralık Pazartesi

II Erdal'ın dersi.

19 Aralık Salı

H. Uran'ın raporu.

[Hilmi Uran, Dahiliye Vekili.]

20 Aralık Çarşamba

Kan Tahlili 1, 18.

21 Aralık Perşembe

III. Erdal'ın dersi.

22 Aralık Cuma

Figaro'nun düğünü.

23 Aralık Cumartesi

Figaro'nun düğünü.

[1944 yılına ait defterin tarihsiz son sayfasındaki notlar:]

Seferberlik hükümleri kanunu.

Selim Sarper'i haberdar etmeli.

Başvekil muavinliği ihdası.

Madalya harp - Takdirname madalyası, harp (okunamadı) cumhuriyeti.

Siyasi af kanunu.

Yeni bir radyo istasyonu.

1945

3 Ocak arşamba

Japonlarla münasebetlerin kesilmesi için Büyük Millet Meclisi'nin kararı.
İstanbul'a hareket.

4 Ocak Perşembe

İstanbul.

Akşam yemeği.

(Cigaraya tekrar başlama).

5 Ocak Cuma

İstanbul Üniversitesi erkânı.

Akşam yemeği

6 Ocak Cumartesi

Teknik Üniversite.

Orman Fakültesi.

Liseler.

Kız ve erkek sanat okulları erkânına akşam yemeği.

7 Ocak Pazar

Kadıköy:

Verem dispanseri.

Dinlenme evi.

Verem sanatoryumu.

Hususi teşebbüsler.

Halkevinde konser.

17 Ocak Çarşamba

Yüksek ticaret ve (okunamadı) okulu.

– hoca az - kadro – bütçe.

– ihtisas sınıfı - 3 sene ameli hayattan sonra. Şartları yabancı dil, iyi derece, iyi çalışma vasıfları.

– Ticaret lisesi mezunlarını da müsabakaya tabi tutmak.

– Hocaların dereceleri (profesör, doçent, asistan).

Rektör Sağlam.

– Ankara Tıp Fakültesi.

– Üniversite öğretim heyeti kanun.

20 Şubat Salı

Evde Bakanlar Kurulu. Harp ilanı teklif etmek kararı.

Büyük Millet Meclisi'nin toplantıya çağırılması.

[5 Mart'a kadar tatilde olan TBMM, Meclis Başkanı Abdülhalik Renda tarafından, gündem ve toplantı konusu hakkında bir açıklama yapılmaksızın olağanüstü toplantıya çağırıldı.]

23 Şubat Cuma.

B. M. Meclisi'nin (olağanüstü toplantıya çağırılması) ve toplanması.

Almanya ve Japonya'ya harp ilanı.

[İkinci Dünya Savaşı'nın artık bitmek üzere olduğu bu tarihte, Türkiye'nin Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmesi, Birleşmiş Milletler'e kurucu üye olarak katılmak olanağını elde etme amacını taşımaktadır.]

1 Nisan Pazar

II. İnönü kutlaması. Halkevinde.

8 Temmuz Pazar

Hadımköy.

Konuşma.

Çay.

Subayların yemeği kanunu.

9 Temmuz Pazartesi

Dolmabahçe'de yemek ve konuşma
(Rus, demokrasi).

Öğleyin Rauf Orbay ile beraber
yemek.

10 Temmuz Salı

Meclisin tatili.
Ankara'ya hareket.

11 Temmuz Çarşamba

Ankara'ya varış.

12 Temmuz Perşembe

Başvekilin İstanbul'a hareketi.

21 Temmuz Cumartesi

Ankara'dan tayyare ile hareket.

Saat 8.00.

Sivas'a varış. Saat 10.30.

Sivas'tan hareket. Saat 12.00.

Erzurum. Saat 14.00.

Sivas'ta tayyarenin ve pilotun değiştirilmesi.

Erzurum subay heyeti ile ordu evinde konuşma.

22 Temmuz Pazar

Erzurum sivil heyeti ile umumi müfettişlikte konuşma.

Şehir toplanmış. Daha (2-3 milyon lazım).

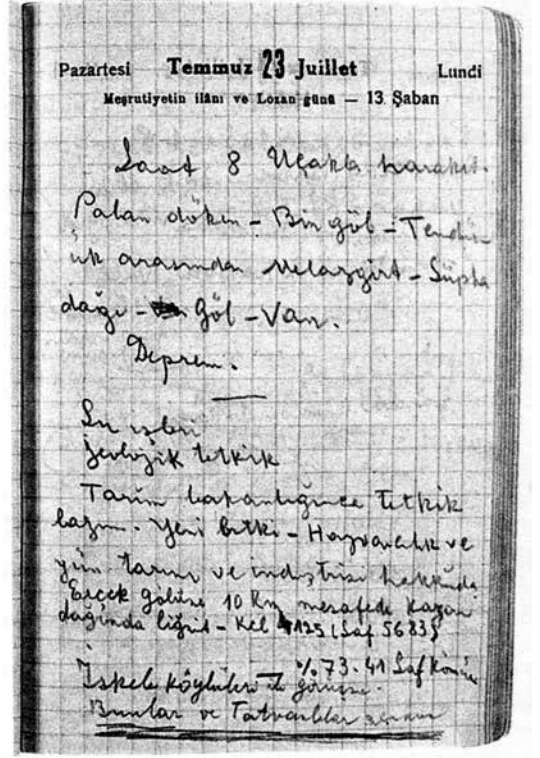
Ordu evinin tapusu Milli Müdafaa'ya verilmeli.

23 Temmuz Pazartesi

Saat 8 uçakla hareket.

Palandöken – Bingöl – Tendüre arasında Malazgirt - Süphan dağı – göl – Van.

Deprem.

Su işleri.

Jeolojik tetkik.

Tarım Bakanlığı'nca tetkik lazım.

Yeni bitki - hayvancılık ve yün tarımı ve endüstrisi hakkında.

Erçek gölüne 10 km. mesafede Kazan dağında linyit - Kel 4125, (Saf 5683).

%73.41 Saf kömür.

İskele köylüleri ile görüşme.

Bunlar ve Tatvanlılar (okunamadı).

24 Temmuz Salı

Van'dan hareket: Saat 8.

Göl, Bitlis, Batman, Dy.B. 10.25.

Muhacir köyleri memnun; gidenler geri gelmiş.

Avni Doğan'ın raporu. Nüfus 1 milyondan fazla 200 binden az.

Program.

Jandarmadan şikâyet.

İmar (memur evleri).

25 Temmuz Çarşamba

Saat 8 de hareket.

10'da Elazığ'da.

(Yol esasen 1 saat ile 20 dakika sürdü).

Elazığ'da şehir yolları oldukça yapılmış.

Su derdi halletmek lazım.

75 mevcutlu Dersim Kızlar Okulu var.

Bingöl için de yapmak lazım. Pavyon eklenecek.

Sanat okulu lise yapılıyor.

Şarap fabrikası yapılıyor.

Halkevinde konuşma.

Gece oyunlar

26 Temmuz Perşembe

8'de hareket 10.30'a doğru Adana.

Sanat Okulu.

Diğer müesseseler.

Köye gittik yorulduk.
Halkevinde konuşmalar.
Vali (okunamadı) tertipsiz.

27 Temmuz Cuma

Konya Saat 10'a doğru vardık.
Potsdam Konferansı'nda ve bize ait ilk haberler.
Halkevinde konuşma.
Sokakları dolaştık.
Mektepler üzerine konuştuk.

[17 Temmuz'dan 2 Ağustos'a kadar süren Potsdam Konferansı'nda Truman, Churchill ve Stalin bir araya geldiler. Konferans sırasında Stalin'in Sovyetler Birliği'nin 1921'de kaybettiği toprakları Türkiye'den geri alma ve Çanakkale Boğazı'nda bir üs kurma girişimlerinde serbest bırakılması yönündeki talebi Müttefikler tarafından kabul edilmedi.]

28 Temmuz Cumartesi

İzmir'e varış saat 10.15.
Halkevinde konuşma.
İlk öğretim işleri iyi görünüyor.

29 Temmuz Pazar

İnciraltı'nda deniz yarışları.
Şarapçılık meselesini geniş ölçüde ele almak lazım.
Gece şehir gazinosunda yemek.

30 Temmuz Pazartesi

Ankara.
İsmail geç geldi.

6 Ağustos Pazartesi

İstanbul – Florya.

7 Ağustos Salı

Tevfik Sağlam öğle yemeğinde.

[Tevfik Sağlam, İstanbul Üniversitesi Rektörü.]

2 Ekim Salı

Amerikan Kongresi üyelerinden Bayan P. Bolton ve Bay M. Karl E. Mumolt ile görüşme.

Saat 11.30-13.00.

12 Ekim Cuma

Senatör Mr. Pepper ile görüşme Saat 17.30-19.30.

[ABD Kongre üyesi Senatör Claude Pepper.]

14 Kasım Çarşamba

İstanbul'a hareket.

15 Kasım Perşembe

İstanbul.

21 Kasım Çarşamba

Hadımköy'de dolaşma ve konuşma.

22 Kasım Perşembe

Gelibolu'da konuşma.

23 Kasım Cuma

Bursa'da konuşma.

İstanbul'a dönüş.

24 Kasım Cumartesi

24'lüklerin iyileştirilmesi ve atışları

Akşam R. Orbay ile briç.

---

25 Kasım Pazar

Savarona ile gezi.

Prens of (okunamadı).

1945 yılına ait defterin tarihsiz son sayfasındaki notlar

Ömer'in Amerika stajı incelenecek.

Rüştü Uzel.

Mühendis Ali Rıza.

Gitme şekli eğri.

Sedat ile (okunamadı).

Şükrü Koçak.

Fabrikadaki kabul usulleri.

[İnönü'nün iç politikada çok önemli gelişmelerin yaşandığı 1945 yılı notlarında bu gelişmelere pek yer vermemiş olması oldukça dikkat çekici. 1946 yılı notlarına geçmeden önce 1945'te iç politikada meydana gelen önemli gelişmeleri özetlemek yararlı olacaktır:

Tek parti döneminin son yıllarında CHP içinde alttan alta gelişen muhalefet, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'yla (ÇTK) ilgili Meclis görüşmeleri sırasında açığa çıktı ve hızla gelişen olaylar Demokrat Parti'nin kurulmasıyla sonuçlandı.

Meclis'te ilk kez 14 Mayıs 1945'te ele alınan yasada, esas olarak, toprağı olmayan veya yetmeyen çiftçi ailelerine, geçimlerine yetecek kadar toprak verilmesi öngörülmüyordu. Yasanın birinci maddesi uyarınca, kendilerine toprak dağıtılanlarla, kendi toprağı bulunmasına karşın bu toprağı işleyecek araç ve gereci olmayanlara, onarma ve işletme sermayesi ile canlı ve cansız demirbaş da verilecekti. Kendilerine toprak verilen çiftçiler, toprağı doğrudan kendileri işleyecekti ve buna aykırı hareket edenlerin toprakları geri alınacaktı.

Çiftçiye dağıtılacak topraklar öncelikli olarak devletin elinde olup da kamu hizmetinde kullanılmayan topraklarla, vakıflara, özel idarelere ve belediyelere ait topraklardı. Bunlara ek olarak özel kişilere ait toprakların, tarıma elverişli toprakların geniş olduğu bölgelerde 5.000 dekarından çoğu, dar olduğu bölgelerde ise 2.000 dekarından çoğu kamulaştırılacaktı. Ortakçı, kiracı ve tarım işçilerince işletilen topraklarda ise kamulaştırmanın alt sınırı daha da daraltı-

lyordu. CHP içindeki direnişe yol açan madde, özel kişilere ait belli bir sınırın üstündeki toprakların kamulaştırmasına olanak veren bu madde idi. CHP içindeki büyük toprak sahibi milletvekilleri yasa tasarısının bu maddesine şiddetle karşı çıktılar.

ÇTK üzerindeki görüşmeler sürerken, 1945 Bütçe Kanunu da Meclis gündemine geldi. Bütçe Kanunu vesilesiyle CHP milletvekilleri Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Emin Sazak hükümeti ve ülkenin ekonomik durumunu şiddetle eleştirdiler. Oylamaya geçildiğinde bu üç milletvekilinin yanı sıra Celal Bayar ve Fuat Köprülü de bütçeye ret oyu verdiler. Bütçe oylamasının ardından bu kez hükümetin isteği üzerine güven oylaması yapıldı. Bütçeye ret oyu veren beş milletvekiline Recep Peker ve Hikmet Bayur'un da eklenmesiyle güvensizlik oyu kullananların sayısı yediye yükseldi. Bu durum karşısında Ticaret Vekilliği görevi Celal Sait Siren'den alınıp daha ılımlı olan Raif Karadeniz'e verildi. CHP yönetimi de Genel Sekreter Memduh Şevket Esendal'ı görevden aldı ve bu görevi 31 Mayıs'ta vekâleten Nafi Atuf Kansu'ya verdi.

CHP içindeki muhalefet hareketi belirginleşirken, dünya genelinde de önemli değişiklikler yaşanmış ve yaşanmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı liberal-demokrat ülkelerin üstünlüğüyle sonuçlanmış ve buna bağlı olarak tek partili otoriter yönetimlere dayanan siyasal sistemler gözden düşmüştü. Savaş sonrasında Rusya'ya karşı Batı dünyasıyla ittifak arayışı içinde olan Türkiye'nin bu gelişmeden doğrudan etkilenmesi kaçınılmazdı. Öte yandan yirmi yıldır süren tek parti yönetimi CHP'yi oldukça yıpratmış ve yönetimden hoşnutsuz kitleler giderek büyümüştü.

ÇTK üzerindeki Meclis görüşmeleri sürerken, İsmet İnönü'nün daha önce, 19 Mayıs'ta yapmış olduğu ve yönetimde liberalleşmeye gidileceğinin işaretlerini veren konuşmasından da güç alan muhalif milletvekilleri yeni bir girişimde bulundular. 7 Haziran'da Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan'ın imzaladığı ve "Dörtlü Takrir" olarak anılan ünlü önerge CHP Meclis Grubu'na verildi.

Önerenin başında Türkiye Cumhuriyeti'nin ve CHP'nin kurulduğu günden o yana demokrasi ilkelerine inandığı ve ülkede refaha ancak bu ilkenin uygulanmasıyla ulaşılabileceği belirtiliyordu. Hemen ardından, 1924 Anayasası'nın temel hak ve özgürlükleri sağlayan demokratik bir Anayasa olduğu vurgulanıyordu. Siyasal özgürlüklerin 1925'ten sonra, gericiliği yok etmek amacıyla

kısıtlandığı belirtildikten sonra, Atatürk'ün 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı (SCF) kurarak demokrasiye olan bağlılığını kanıtladığı kaydediliyordu. Önerge sahipleri, SCF'nin kapatılmasından sonra siyasal özgürlüklerin yeniden kısıtlandığını ve bu durumun İkinci Dünya Savaşı yılları boyunca savaş tehlikesi nedeniyle sürdüğünü hatırlatıyor, böylelikle Anayasa'nın demokratik ruhundan uzaklaşıldığını öne sürüyorlardı. Ayrıca, bu yıllarda oluşturulan Müstakil Grup'un da Meclis'teki denetim görevini başaramadığına dikkat çekiliyordu.

Savaş sonrasında bütün dünyada demokrasi ve özgürlük isteklerinin büyük güç kazandığı ve demokrasi ilkelerinin uluslararası güvencelere bağlandığı hatırlatıldıktan sonra, önerge sahipleri Türkiye'de de başta Cumhurbaşkanı olmak üzere herkesin demokrasiden yana olduğunu öne sürüyorlardı.

Türk ulusunun demokrasi içinde yaşayacak ve siyasal özgürlükleri kullanabilecek olgunluğa ve yeteneğe ulaştığını da belirten önerge sahipleri, daha sonra taleplerini sıralıyorlardı. Bayar, Menderes, Köprülü ve Koraltan'a göre her şeyden önce 1924 Anayasası'nın demokratik ruhuna geri dönmek gerekiyordu. Bu anayasanın demokratik ruhuna uygun olarak, öncelikli olarak Meclis'teki denetim gerçek bir biçimde sağlanmalı ve halk siyasal özgürlüklerini anayasanın tanımladığı biçimde geniş olarak kullanabilmeliydi. Önerge sahipleri, ayrıca, CHP'nin de, siyasal etkinliklerini, bu iki ilkeye uygun düşecek biçimde yeniden gözden geçirmesini istiyorlardı.

Dörtlü Takrir'in verilmesinden birkaç gün sonra, 11 Haziran'da ÇTK Meclis tarafından kabul edildi. Bir gün sonra da, CHP Meclis Grubu Dörtlü Takrir'i ele alarak saatlerce tartıştı. Tartışmaların ardından, bu gibi konuların CHP Meclis Grubu'nda görüşülmesinin gereksiz olduğu sonucuna varıldı. Parti tüzüğünde yapılacak değişiklikler ancak parti kurultayında, yasa değişiklikleri ise Meclis'te görüşülmeliydi. Önergenin böylesine katı bir gerekçeyle reddedilmesi, aslında, İnönü'nün, CHP içindeki muhaliflerin, partiden ayrılarak ayrı bir parti halinde örgütlenmesi yolundaki isteğinden kaynaklanıyordu. Nitekim, İsmet İnönü de Dörtlü Takrir'i verenleri kastederek şu açıklamayı yapmıştı: "Bunu parti içinde yapmasınlar, çıksınlar karşınıza geçsinler, teşkilatlarını kursunlar ve ayrı bir parti olarak mücadeleye girişsinler."

Bir gün arayla önce Meclis'te ÇTK'nun benimsenmesi, ardından CHP Meclis Grubu'nda Dörtlü Takrir'in reddedilmesi, muhaliflerin CHP ile olan bağlarını tamamen koparmalarına yol açtı. Menderes ve Köprülü önergelerinde yer alan

taleplerini Tan ve Vatan gazetelerindeki yazılarında ısrarla tekrarladılar. Bu eleştiri yazıları CHP yönetiminin büyük tepkisini çekti ve 21 Eylül'de Menderes ve Köprülü CHP'den çıkarıldı. Bayar da bu kararı protesto ederek 28 Eylül'de milletvekilliğinden istifa etti. 27 Kasım'da da bu kez Koraltan CHP yönetimi tarafından partiden çıkarıldı. Daha önce milletvekilliğinden istifa eden Bayar 3 Aralık'ta CHP'den de istifa etti. Böylece, önde gelen muhalif milletvekilleri, kısa bir süre içinde, CHP'den tamamen kopmuş oldular.

Dörtlü Takrir'i imzalayan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'ın 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi (DP) kurdular.

DP kurulduğu gün, partinin merkez yönetimi ile tüzük ve programı da kamuoyuna açıklandı. Parti programında esas olarak ekonomik ve siyasal alanlarda liberalleşme politikası benimseniyordu. Programa göre, partinin asıl amacı ülkede demokrasinin geniş ve ileri düzeyde gerçekleştirilmesiydi. Programda, temel hak ve özgürlüklere de geniş bir yer verilirken, tek dereceli seçim sistemine geçilmesi ve yönetimin halkın buyruğunda ve denetiminde olması isteniyordu. Ekonomik alanda ise özel girişim ve sermayenin esas tutulduğu bir liberalleşme amaçlanıyordu.

CHP, başlangıçta, yeni kurulan DP'yi son derece olumlu karşıladı. İktidar partisi bu yeni partiyi hükümet ve yönetimi denetleyecek bir araç olarak görüyordu. CHP'nin tavrı da olumlu olunca, DP ilk günlerinden itibaren kamuoyuna kendisinin Serbest Cumhuriyet Fırkası gibi bir "muvazaa" partisi olmadığını anlatmaya çalıştı. Bunda da başarılı oldu. Yıllardır ülkede egemen olan tek parti yönetiminden hoşnut olmayan kesimler partiye büyük ilgi gösterdiler. Bir yandan Meclis içinde CHP'den DP'ye geçişler olurken, bir yandan da CHP'nin tabanından yeni partiye kitlesel katılmalar gerçekleşti. Böylece DP, tek partili siyasal sistemden çok partili siyasal sisteme geçiş döneminde kurulan öteki partilerden farklı olarak, kısa sürede, geniş olarak örgütlenmeyi başardı.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ise, bazı önemli eksiklikleri ve uygulamadaki yöntem yanlışlıkları yüzünden pek etkili olamadı. Yasada öngörüldüğü gibi, büyük toprak sahiplerinin elindeki toprakların kamulaştırılarak topraksız çiftçi ailelerine dağıtılması işlemleri gerçekleştirilemedi. Sadece devletin elindeki toprakların, sınırlı ölçülerde, topraksız ve az topraklı çiftçilere dağıtılmasıyla yetinildi.]

1946

28 Nisan Pazar

Celal Bayar'ın gelip seçim kanunundan şikâyeti.

[Celal Bayar, artık resmen kurulmuş olan Demokrat Parti'nin Genel Başkanıdır. İktidarı seçimlerde yansız davranmamakla ve seçim güvenliğini sağlayamamakla suçlayan DP, 21 Nisan'da yapılan milletvekili ara seçimlerine katılmamıştı.]

3 Mayıs Cuma

Eskişehir - Halkevinde seçim konferansı.

[26 Mayıs günü yapılacak olan belediye seçimleri için konuşma.]

4 Mayıs Cumartesi

Kütahya-Halkevinde konferans.

5 Mayıs Pazar

Afyonkarahisar ve Akşehir konuşmaları.

6 Mayıs Pazartesi

Konya.

Orduevinde konuşma.

7 Mayıs Salı

Niğde - Halkevinde konuşma.

8 Mayıs Çarşamba

Kayseri-Halkevinde konuşma.

Akşam - Ankara.

10 Mayıs Cuma

Büyük kurultayın fevkalade toplantısı.

[CHP'nin ikinci olağanüstü kurultayı çok partili yaşama uyum sağlayabilmek amacıyla partinin yapısında bazı değişiklikler yapmak üzere 10-11 Mayıs tarihleri arasında Ankara'da toplandı. Kurultay, Cumhurbaşkanı İnönü'nün parti tüzüğünde yer alan "Milli Şef" ve "Değişmez Genel Başkan" unvanlarını kaldırdı. Yapılan tüzük değişikliğiyle genel başkanın dört yılda bir seçilmesi esası benimsendi. Bir süredir faaliyet göstermekte olan Müstakil Grup da, artık işlevi kalmadığı gerekçesiyle, lağvedildi. Kurultay ayrıca tek dereceli seçime geçilmesini karara bağlayarak, gereken yasal değişikliklerin yapılmasını kabul etti.]

22 Mayıs Çarşamba

Saat 22'de Ankara'dan hareket.

23 Mayıs Perşembe

Saat 16 Sivas.

Müze.

Konuşma.

Ülke idaresi.

Hareket.

24 Mayıs Cuma

Erzincan – Konuşma.

Akşam Erzurum.

25 Mayıs Cumartesi

Saat 6'da Erzurum'dan hareket. Saat 13.30'da Kars.

Karşılıklarla konuşma Saat 16'da – Tebliğ.

Gece tören.

26 Mayıs Pazar

Saat 7.30'da Kars'tan hareket. Sarıkamış.

Horasan – Hasankale.

Erzurum.

Belediye seçim günü.

Gece müsamere.

[İktidarı seçimlerde yansız davranmamakla ve seçim güvenliğini sağlayamamakla suçlayan DP belediye seçimlerine katılmadı.]

27 Mayıs Pazartesi

Erzurum.

Sanat Enst.

Yapı Enstit.

Lise.

Kolordu.

Ergin evi. Bayar'ın sözleri.

Orgeneral evi.

Ordu evinde yemek.

Halkevinde konuşma.

Halka beyanat.

Aşkale'ye hareket.

28 Mayıs Salı

Aşkale'den hareket.

Kop dağı.

Bayburt – Konuşma.

Gümüşhane – Konuşma.

Yemek – İstirahat.

Hareket.

Zigana.

Trabzon.

Heyecanlı karşılama.

Gece evde yemek.

29 Mayıs Çarşamba

Sanat Enst. (Güzel) Belediye Kız Enst. sergi (güzel).

Halkevinde aile öğle yemeği.

Lise.

Halkevinde konuşma.
Akşam lise salonunda yemek.

30 Mayıs Perşembe

Rize – Konuşma.
Çay fabrikası.
Geçici tesisler.
Yeni fabrika.
Tekel'in kereste f.

31 Mayıs Cuma

Trabzon'da istirahat günü.
Lisede tören.
Trabzon nutku.

1 Haziran Cumartesi

Yaz saati başladı.
Saat 9'da hareket.
Gümüşhane.
Aşkale.
Gece Erzincan'da 10 dakika.

2 Haziran Pazar

Sivas saat 10.
Gece birde Ankara.

13 Haziran

Haymana'da banyo.

15 Haziran Cumartesi

2. Haymana banyo.
Mısırlı futbolcuları stadyumda kabul.

16 Haziran Pazar

3. banyo.
Orbay ile görüşme.

[Genelkurmay Başkanı Kâzım Orbay. Orbay 30 Temmuz 1946'da bu görevden istifa etmiş, yerine 1 Ağustos'ta Genelkurmay İkinci Başkanı Salih Omurtak atanmıştır.]

17 Haziran Pazartesi

4. banyo.

18 Haziran Salı

5. banyo.

Seçimden ilk öğretim.

19 Haziran Çarşamba

6. Haymana banyo.

20 Haziran Perşembe

Bişara El Huri.

Lübnan Cumhurbaşkanı.

Akşam davet nutuklar.

[Lübnan Cumhurbaşkanı Bişara El Huri 20 Haziran'da Ankara'ya geldi.]

21 Haziran Cuma

7. banyo Haymana.

8 Ekim Salı

Adana'dan İskenderun.

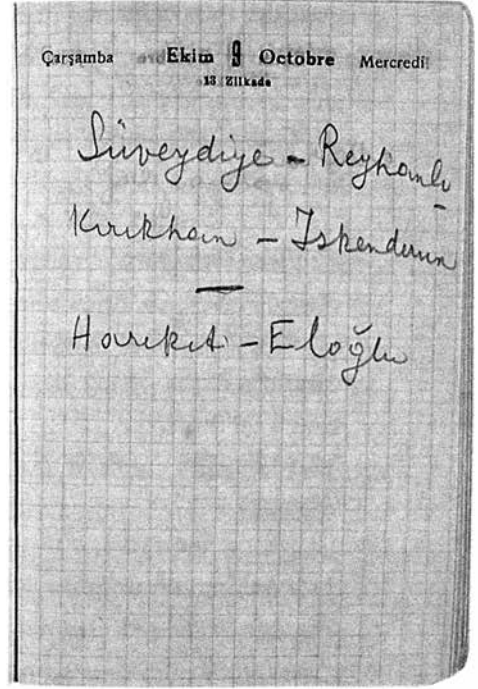
Antakya.

9 Ekim Çarşamba

Süveydiye – Reyhanlı.

Kırkhan – İskenderun.

Hareket – Eloğlu.

10 Ekim Perşembe

Maraş.

11 Ekim Cuma

Gaziantep.

12 Ekim Cumartesi

Malatya.

13 Ekim Pazar

Saat 6.00 Sivas.

12.30 Kayseri.

Ankara.

[1946 yılına ait defterin sonundaki tarihsiz not sayfası:]

The Age Of Jackson.

[1946'da yaşanan ama İnönü'nün notlarında yer almayan en önemli siyasal olay 21 Temmuz'da yapılan genel seçimlerdir. 1947 yılına ait notlara geçmeden önce bu seçimler üzerinde durmakta yarar vardır:

Tek partili rejim altında son genel seçim 1943'te yapılmış ve normal koşullarda 1947'ye kadar görev yapacak olan Meclî'sin üyeleri belirlenmişti. 1945 yılı içinde ve 1946 yılının başında ülkede hızlı bir değişim yaşanmış ve muhalefet partilerinin kurulmasına izin verilmişti. Hatta CHP'den ayrılan bazı milletvekillerinin DP'ye geçmesiyle birlikte muhalefet Meclîs'te de temsil olanağı bulmuştu.

Bu ortam içinde 26 Nisan 1946'da toplanan CHP Meclîs Grubu belediye seçimi ile genel seçimin öne alınmasını kararlaştırdı. Bu kararın arkasındaki asıl amaç, DP'yi yeterince örgütlenmeden hazırlıksız yakalamak ve CHP'nin iktidarını 4 yıl süreyle garantiye almaktı. Eylül ayından 26 Mayıs'a alınan belediye seçimlerine DP katılmadı. Gerekçeleri iktidarın seçimde yanlış davranması ve seçim güvenliğinin olmamasıydı.

5 Haziran'da milletvekili seçim yasası değiştirilerek, tek dereceli seçim esasına geçildi. Tek parti iktidarı boyunca yapılan bütün seçimlerin iki dereceli olarak yapıldığı göz önünde bulundurulursa, bu çok önemli bir değişiklikti. Seçim yasası değiştirilirken DP çoğunluk sistemi yerine nispi temsil sisteminin benim-

senmesini ve gizli oy açık sayım ilkesinin getirilmesini istedi. DP'nin bir başka talebi de seçimin adli denetim altında gerçekleştirilmesiydi. Ama CHP bunlara yanaşmadı. Tek dereceli seçim yasası benimsendikten sonra, genel seçimin erke- ne alınması Meclis'te de kabul edildi. Seçim yasasıyla ilgili istekleri kabul edilme- yince, DP, başlangıçta seçime katılma konusunda kararsızlık gösterdi. Ama, 16 Haziran'da yapılan toplantı sonucunda seçime katılma yönünde ilke kararı aldı.

Kuruluşundan o güne kadar sadece 6 ay geçmiş bulunan DP aslında seçime hazır değildi. Yeni muhalefet partisi 16 ilde seçime katılmadığı gibi, toplam 465 milletvekili seçilecekken sadece 273 aday gösterebildi. DP kurucularının seçimi kazanmalarını garanti altına almak için, bu kişiler birden çok seçim bölgesin- den aday gösterildiler.

Haziran ayındaki yoğun ve Türkiye için pek alışılmadık olan seçim kam- panyalarının ardından 21 Temmuz 1946'da seçmenler oylarını kullandılar. Seçim, adli denetim dışında, açık oy, gizli sayımla ve çoğunluk sistemi esasına göre yapıldı. Sonuçta, 465 milletvekilliğinden 395'ini alan CHP büyük bir seçim zaferi kazandı. DP Meclis'e sadece 66 milletvekili sokabildi. Ayrıca 4 bağımsız aday da seçimi kazandı. DP esas olarak kentsel kesimde başarılı olurken, CHP başta Doğu Anadolu olmak üzere kırsal kesimde çok yüksek oranda oy topladı.

Bununla birlikte, seçim sonuçları ilan edildikten sonra DP, seçimde baskı, hile ve yolsuzluk yapıldığını öne sürdü. Muhalefet partisine göre, seçim öncesin- de, seçmenlere DP'ye oy vermemeleri için baskı yapılmıştı. Muhalefet, ayrıca, oylar kullanıldıktan sonra, sayım işlemleri sırasında hile yapıldığını, muhalefet partisinin aldığı oyların tutanaklara eksik geçirildiğini, buna karşılık iktidar partisinin oylarının olduğundan yüksek gösterildiğini öne sürdü. Ama bu itiraz- lar hiçbir işe yaramadı ve böylece 1946 seçimi literatüre "Türkiye'nin siyasal tarihindeki en şaibeli seçim" olarak geçti.

5 Ağustos'ta İnönü 388 oyla yeniden cumhurbaşkanı seçildi. DP milletve- killeri İnönü'nün karşısına aday olarak çıkardıkları eski Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'a oy verdiler. TBMM Başkanlığına CHP'nin adayı Kâzım Karabe- kir seçilirken, DP'nin adayı Yusuf Kemal Tengirşenk idi.

İnönü, hükümeti kurma görevini Recep Peker'e verdi. Tek parti yönetiminin otoriter anlayışının simgesi olan Peker'in başbakanlığa atanmasını DP'liler hoş karşılamadılar. Peker kabinesini 6 Ağustos'ta açıkladı. Hükümet 14 Ağustos'ta TBMM'den güvenoyu aldı.]

1947

6 Ocak Pazartesi

6.1.1947'de B. Rauf Orbay, İstanbul Valisi Dr. Kırdar'a gitmiş. İster bir dost, ister devlet mümessili telakki edilmesinde serbest bırakarak, birçok iyi ve daha ziyade fena vakalar anlattıktan sonra, nihayet sabrının en sonunda bulunduğunu söylemiştir. Mareşal'in hareketini terviç etmiyormuş. Ama, meyus olduğunu, karısının da tazyikine dayanamadığını söylemiş; ne yapsın demiş.

7 Ocak Salı

Demokrat Kongresi'nin açılması.

[Demokrat Parti'nin ilk büyük kongresi 7-11 Ocak 1947 tarihleri arasında Ankara'da Yeni Sinema'da toplandı. Kongrenin açılışında uzun bir konuşma yapan Parti Başkanı Celal Bayar Demokrat Parti'nin günün koşullarına göre esas hedeflerini şöyle açıkladı:

- 1. Vatandaş hak ve hürriyetlerini haleldar eder mahiyette olan ve Anayasanın metnine ve ruhuna uymayan kanun hükümlerinin kaldırılması,*
- 2. Vatandaş reyinin emniyet ve dokunulmazlığını sağlamak ve milli hakiyet prensibini teminat altına almak amacıyla seçim kanununda değişiklikler yapılması.*
- 3. Devlet başkanlığıyla fiili parti başkanlığının bir kişinin uhdesinde birleşmemesi esasının kabulü.*

Ana Davalar Komisyonu'nun hazırladığı raporun kongreye sunulmasından sonra kongre 10 Ocak'ta Hürriyet Misakı adı verilen bir karar aldı. Hürriyet Misakı üç temel maddeden oluşuyordu:

- 1. Anayasaya aykırı kanunlar tadil edilecektir.*
- 2. Seçim kanunu tadil edilecektir.*
- 3. Cumhurbaşkanlığı ile parti başkanlığı bir kişinin uhdesinde bulunmayacaktır.]*

8 Ocak Çarşamba

Kral Abdullah'ın Ankara'ya gelmesi.

Çaya geldi.

Akşam yemeği ve nutukları

Türkçe - Arapça.

[Ürdün Kralı Abdullah 7 Ocak'ta Türkiye'ye geldi. Kral'ın Türkiye ziyareti 18 Ocak'a kadar sürdü.]

9 Ocak Perşembe

Gece Başvekilin suaresi.

İkinci Vakti Irak Elçiliği'nde çay.

(okunamadı) münakaşası.

Kralın el yazısı ile verdiği.

10 Ocak Cuma

Kral Abdullah'ı otelden alıp eve getirdim.

Suriye meselesi.

Kral'ın tevdi ettiği sır.

Sabahleyin öğleye kadar muahede takarrür etmiş.

Akşam Marmara'da alaturka müzik âlemi.

[Suriye 1,5 milyon Suriyelinin Kilikya'daki haklarından mahrum edildiğini ileri sürmüş ve Hatay ile Çukurova'nın Suriye'ye verilmesi için girişimlerde bulunacağını açıklamıştır. Bu açıklama 29 Ocak'ta Türkiye tarafından sert bir tepkiyle karşılanmıştır.]

Öğleye kadar kararlaştırılmış olduğu belirtilen antlaşma, 11 Ocak günü Ankara'da imzalanan Türkiye-Ürdün Dostluk Antlaşmasıdır.]

11 Ocak Cumartesi

Kral'ın İstanbul'a hareketi.

12 Ocak Pazar

Hamdullah Suphi'yi çağırdım. Demokrat Parti Kongresi hakkındaki intibamı sordum. Çok mahzun olduğunu ve ümidini kestiğini söyledi. Fırsat bulursa görüşmek istediğinden bahsetti.

13 Ocak Pazartesi

[*Hamdullah Suphi Tanrıöver*] Akşam telefon ederek gelmek istedi. Sofradan sonra misafirler vardı. Bilerek geldi. Önce Fuat Köprülü, Adnan Menderes ile sonra Celal Bayar'ın da gelmesi üzerine, üçü ile görüşmüş. Kongrede geçen fena sözlerden müteessir imişler. Anında müdahale ederek tashih etmeği Celal Bayar düşünmüş. Kongrenin havasına göre cesaret edememiş. Hürriyet Misakı kendilerini çıkıp gitmek mecburiyetinde bırakmıyormuş. Her üçü birden mülakat isteyerek bunları bana izah edeceklermiş.

Hamdullah'a, *Kuvvet* gazetesinin o günkü nüshasında, Fuat Köprülü'nün makalesini okuttum. Büsbütün başka bir hava bulup bulmadığını sordum. Başka bir şey bulduğunu ve mahzun olduğunu ilave etti.

Muammer Eriş bugün geldi. Celal Bayar'ı evinde ziyaret etmiş. Anlattığı enteresan şeyler şunlardır:

Eriş, Bayar'a, "Meclisi tehdit kararı almak doğru mudur?" diye sormuş.

Cevabı şudur: "Meclis normal olsa dediğin doğrudur."

Sual: "Ee, Meclis normal değil mi?"

"Tabii değil," cevabını almış.

O esnada, Diyarbakır'dan bir şimendifer memuru içeri girmiş, işinden çıkarıldıklarından şikâyet etmiş. Sebep olarak, Demokrat Parti'ye seçimde rey vermesini göstermiş.

Eriş'in anlattığına göre, Demokrat reisleri cebir ve şiddet yolunu tutmuşlar ve bundan memnun görünmüşlerdir.

14 Ocak Salı

Kâzım Özalp, bana geldi. Celal Bayar'la görüşmüş. (Celal Bey arzu ve tahrik etmiş) Kongrede geçen sözlerden müteessir görünmüş. Bana izahat vermeği düşünmüşler. Sonra, bugünkü gergin havanın geçmesini beklemeye karar vermişler. Özalp, gidilen yolun ihtilal ve isyan yolu olmasından endişe duyduğunu anlatmış. Celal Bey de, anarşi yolunu terviç etmediğini, etmeyeceğini söylemiş. Ne yapacağım, bilmiyorum, demiş.

15 Ocak Çarşamba

Son vagatoni hadisesinin ilk ayı.

[1947 yılı boyunca İnönü önemli bir sağlık sorunu yaşamıştır. Bu konuda Metin Toker şunları yazmaktadır: "Bütün bu yıllar zarfında İnönü hastaydı. Halk onun bir 'vagatoni krizi' geçirdiğini Başbakanlığın resmi tebliği ile öğrenmişti. Fakat böyle bir tebliğe, hastalık umumi bir mahalde, Harp Akademisi'nde gelip çıktığı için mecburiyet hissedilmişti. Onda da, gerçekte Cumhurbaşkanının geçirdiği bir enfarktüs olduğu halde 'vagatoni' denmişti. Bunu başka krizler takip etti. Ancak onlar, sadece İnönü'nün not defterlerindedir. Bu not defterleri 1946-50 arasının dağdağalı yıllarında o derece hareketli, tansiyonu gergin bir hayat yaşayan İnönü'nün ne kadar sıkı bir rejim içinde bulunduğunu da göstermektedir. Bilinen 'vagatoni krizi'nin tarihi 29 Ekim 1946'nın arifesidir. İnönü, Cumhuriyet Bayramına katılamamıştır ama, 1 Kasım'da Meclisin açılış nutkunu bizzat okumuştur. 1947 defterinin 15 Ocak sayfasında bir not var: 'Son vagatoni hadisesinin ilk ayı'. Demek ki kalp krizi 15 Aralık'ta tekrarlanmıştır" (Metin Toker, Tek Partiden Çok Partiye – 1944-1950, s. 243).]

21 Ocak Salı

Ömer'in yıldönümü.

Otomobil hikâyesi. 2100.

30 Ocak Perşembe

Şeker 1.22.

31 Ocak Cuma

Ali Fuat Paşa'da. Emin Sazak gelmiş. Dert yanmış. Paşa anlattı.

[Ali Fuat Cebesoy 7 Ağustos 1946'da Ulaştırma Bakanlığı görevinden ayrılmıştır ve bu tarihte Konya milletvekili olarak görev yapmaktadır. Emin Sazak, Eskişehir milletvekili.]

2 Şubat Pazar

Kasım Gülek, Çifçi Partisi'ni anlattı. Hilmi Uran'a da anlatacak.

[Kasım Gülek Seyhan milletvekili; Hilmi Uran CHP Genel Sekreteri]

10 Şubat Pazartesi

Yalçın Uraz'ın Bay Gedeleş'e haber verdiği şeyler...

Sadık Aldoğan'ın şantaj tertipleri... (Benim hakkımda ve Ömer İnönü hakkında)

Yalçın Uraz o dönemde genç ve muhalif çevreleriyle yakın ilişkileri bulunan, ama iktidarı da bundan haberdar eden bir gazetecidir Sadık Aldoğan DP Afyonkarahisar milletvekili.]

15 Şubat Cumartesi

Recep Peker'in demeci. Vekiller bizde davetli. Adliye Vekili, Ömer'e iftira için istifade edilmek istenilen dava hakkında malumat verdi. Tamamı ile uydurma ve şantaj teşebbüsü.

[Recep Peker o tarihte başbakandır; Adliye Vekili Zonguldak Milletvekili Şinasi Devrin'dir. Devrin, bu göreve Adliye Vekili Mümtaz Ökmen'in 19 Eylül 1946'da Başbakan Yardımcılığı ve Devlet Bakanlığına atanması üzerine getirilmiştir.]

13 Mart Perşembe

Sedo-Corodil devri.

[İnönü'nün kullandığı ilaç.]

23 Mart Pazar

Sedo - Corodil'in kesilmesi.

26 Mart Çarşamba

Bir şeker (sabah).

1 Nisan Salı

Şeker 1.26.

Asit Ürik 0.041.

2 Nisan Çarşamba

Perhiz başlaması.

9 Nisan Çarşamba

II. süt günü.

Sedo – Corodil'in kesilmesi.

4 Mayıs Pazar

Ankara'dan hareket.

5 Mayıs Pazartesi

İstanbul.

Türk ve Amerikan donanmalarının selamlamaları.

Dolmabahçe'de kabul- çay.

Akşam Hadımköy.

[Amerikan Akdeniz Filosu 1 Mayıs'ta İstanbul'u ziyaret etti. İnönü, Amerikan amirallerini kabul etmek üzere İstanbul'a geldi. İnönü, Dolmabahçe Sarayı'ndaki özel dairesinde Amerikan Akdeniz Filosu Komutanı Amiral Bieri ile filo mensuplarından Amiral Jennings'i kabul etti. İnönü, "Amerika'nın donanmasıyla Türkiye'ye gösterdiği dostluk ifadesinin derin anlamını kavramış bulunuyoruz" şeklinde konuştu.

Bu arada, Amerika Cumhurbaşkanı Truman, 12 Mart 1947'de, Yunanistan ile Türkiye'nin Sovyetler Birliği tarafından tehdit edildiğini ve bundan dolayı bu iki ülkeye yardım programı açılacağını bildirmişti. Bu mesaj sonradan Truman Doktrini adıyla ün kazanan mesajdır. Bu mesajın ardından ABD ile Türkiye arasında sıcak ilişkiler başlamıştır. Amerikan Akdeniz Filosu'nun İstanbul ziyareti de bu kapsamda değerlendirilmelidir.]

6 Mayıs Salı

Cephelerde geziş.

Subaylarla konuşma.

Akşama Toyakadın – Kemberburgaz - Büyükdere üzerinden dönüş.

9 Mayıs Cuma

Adnan Adıvar'ın ziyareti.

Kavga.

- Amerika yardımı Rusya ile bir daha bir araya gelmemizi imkânsız kılmış.
- Tebrik etmişim sıhhatinden; o da sanmış ki doktor unvanından.
- Demokrasiye kimse inanmıyormuş.

İşbaşında (okunamadı)

Gazetelerin kapanması vb.

Bunun üzerine kavga, sonra özür diledim.

[Dr. Adnan Adıvar DP listesinden bağımsız olarak seçilmiş İstanbul milletvekilidir. Amerika'dan dönen Adıvar, bu ziyaret sırasında, İnönü'ye, Türkiye'de demokrasi olduğuna Amerika'da kimsenin inanmadığını söyleyince, İnönü fena halde kızarak, kendisiyle çok sert bir dille konuşmuş, hatta bağırıştır.]

11 Mayıs Pazar

Yatla hareket.

12 Mayıs Pazartesi

Gelibolu.

Orduevinde konuşma - Bolayır.

Çanakkale.

13 Mayıs Salı

Bandırma - Fazlı Güleç.

Gemlik.

Mudanya - İstanbul.

Haşim İşcan.

16 Mayıs Cuma

Tophane Sanat Okulu.

Cerrahpaşa yeni hastanesi.

Gece kalp rahatsızlığı.

Orta.

17 Mayıs Cumartesi

Sedo - Coral başlaması.

Harp akademisi.

Süleymaniye.

Orgeneral. Korgeneral. Karargâhlar.

Yaş hadlerinin indirilmesi değmez.

18 Mayıs Pazar

Cardiographie: geri gitme, menfi tekrar.

[İnönü'nün sağlık durumunda nisbi bir bozulma söz konusudur.]

19 Mayıs Pazartesi

Gençlik Bayramı nutku.

27 Mayıs Salı

Sedo - Koral'ın kesilmesi.

28 Mayıs Çarşamba

Perhiz.

Cardiographie.

30 Mayıs Cuma

Şeker tahlili 1. 27 – artmış.

Asit Ürik 0.051 – artmış.

1 Haziran Pazar

Ürodonal başladı.

3 Haziran Salı

Şeker tahlili: 1.23.

4 Haziran Çarşamba

Perhiz.

5 Haziran Perşembe

Şeker tahlili 1.18.

Cardiographie - İyilik var, menfi kalmamış.

Kilo: 70.350.

[İnönü sağlığında nisbi bir düzelme söz konusudur.]

6 Haziran Cuma

Köprülü ile görüşüm

Bay Celal Bayar'la bir görüşme yapmam için vuku bulan teşebbüslerin neticeleri:

Bugün Londra'dan dönmüş olan Fuat Köprülü'yü 6'da çağırdım. İngiltere intibalarını bana anlatmasını arzu ettiğimi telefonda söyledim. 'Memnuniyetle' diyerek geldi. İki saat kadar rahat ve sakin bir hava ile görüştük. Umumi olarak İngiltere'den, heyet arkadaşlarıyla arkadaşlıktan memnunlukla bahsetti. İngilizlerin muamelelerini, beyanatlarını, çalışmalarını ve bize karşı itimat ve dostluk duygularını takdir ediyor.

İç politikada, gelir gelmez havayı gergin bulduğunu ve ilerisi iyi olmayacağına söyledi. Gerginlik sebepleri olarak idare âmirlerinden şikâyet etti. Ben, kendisine, teferruat sayılacak vakalar ve hadiseler üzerinde de durmanın faydası olmayacağını, arada bir emniyet meselesi mevcut olduğunu bildirdim. Kendilerinin, halkı ayaklandırmak, hatta, insanların canlarını almak gibi telkinler yaptıklarını ve bunun tabiatıyla endişe uyandırdığını, mümkün olduğu kadar yumuşak bir dille, anlatmağa çalıştım. Fuat Köprülü, ayaklandırma, hususiyetle can alma gibi metotların şiddetle aleyhinde olduğunu ve arkadaşlarının da o kanaatte olduklarını, müfritleri suretle her iki partiye faydalı olacağını ve iktidar partisinin daha tahammüllü olması lazım geldiğini ifade etmek istedi. Benim fiili vaziyetim öyle olduğunu, fakat kendilerinin bundan istifade etmek istemediklerini, hatta, Hatay'daki beyanatımı, Celal Bayar'ın açık cevabıyla reddettiklerini bildirdim. Hususi malumatı için ve başka kimseye söylememesi kaydıyla, Reiscumhur kaldıkça, Genel Başkanlık vazifemi bile nasıl idare etmeği düşündüğümü bildirdim.

Hülâsa olarak, kendisiyle konuşmak, partiler arasında daha iyi anlaşmayı temin etmek için bana bir ışık gibi geldiğini söyledim. Memnun göründü. Enis Beyle birlikte akşam yemeğine davet ederek ayrıldık.

7 Haziran Cumartesi

Celal Bayar ile görüştüm.

Akşam yemeğine F. Köprülü'yü Enis Akaygen'i Londra seyahat arkadaşları ile beraber çağırdım.

Celal Bayar'la Görüşme:

Bundan evvel, Üzeyir Avunduk, Vehbi Koç teşebbüsleriyle, Mümtaz Ökmen ve Başbakan ile Celal Bayar arasında ayrı ayrı görüşmeler oldu. Bunlarda, ben, Celal Bayar'ı çağırırsam memnuniyetle görüşeceğini söylemişti. Vaziyeti bu halde 15 gün kadar geçtikten sonra, Üzeyir Avunduk, benden bir şey çıkmadığını aynı kanallardan hatırlatmış. Cevap olarak, Üzeyir Bey Celal Beye sorsun, benimle görüşmek istiyorsa memnuniyetle çağırırım, dedim. Aralarında toplantılar ve konuşmalardan sonra, Celal Beyin haber beklediğini Mümtaz Ökmen bana ulaştırdı. Ben de bu akşam saat 5'te randevu verdim.

Celal Bey, idare âmirleri tarafından şiddetli bir baskıya maruz olduklarını söyledi. Mümkün olan yerlerde teşkilatları tehditle kapatılıyor, partisine mensup olanlar dövülüyor, işlerinden çıkarılıyorlar vesaire... Heyecanlı, ısrarlı ve çok vakalar zikretmeğe çalışıyor. Ben, karşı tarafın kendilerini ihtilal metotları takip etmek, suikastlar teşvik ve telkin etmek gibi kanun dışı hareketler içinde gördüğümü, bu sebeple aradaki emniyet havasının bozulmuş olduğunu ve esas derdin bu olduğunu söylemek istedim. Tabii bu isnatları şiddetle reddediyor. Kanun dışı hareketlerin prensiplerine ve mizaçlarına uymadığını anlatmağa çalışıyor. Arslanlar Köyü vakasını anlattı. Kendilerinden bir mebusun teşvik ederek köylüleri tecavüze sevk etmiş olduğunu bana söylediler, dedim. Tabii reddediyor. Tokat'ta bir hadiseyi tahkik etmek üzere mebuslarından bir veya birkaç kişi gönderilmiş. Tahkik edip dosyasını yapacaklar ve bir köşeye atacaklarmış. Köylülere dava etmemelerini, davadan bir şey çıkmayacağını söyletmiş veya söyleteceklermiş. Gayet yumuşak bir tonla, hareketlerinin doğru olmadığını, kendilerinin adalet cihazı olmadıklarını, Meclis kürsüsünden konuşmaları lazım olduğunu Hükümet aksini söylese ve Meclis çokluğu kendilerine hak vermese bile, ellerindeki vasıta bundan ibaret ve bu vasıta iyi ve sebatlı kullanılırsa, haksızlıkları düzeltmek için tesirli olduğunu anlatmağa çalıştım. Kabul eder görünmüyordu.

Heyecandan olduklarını söylediğiniz halk kütlelerine, Meclis, Hükümet, kanun aleyhine mütemadiyen telkin yapmak, elbette onları şuursuz hareketlerle sevk edebilir, diye söylüyordum.

Celal Bey, bir vesile ile seçimlerden yine bahsetti ve yüzlerce milletvekillerinin kendilerinden haksız olarak alınmış olduğunu tekrar etti. Birçok haksızlıkların olmuş olması mümkündür, fakat kanunî bir şekilde şikâyetler tasfiye edilmiştir. Bu Meclis'in çokluğunu haklı olarak Halk Partisi'nin kazanmış olduğunda vicdananen şüpheniz var mı? diye sordum. "Zaten kâfi namzet göstermemiştik. Çokluk Halk Partisi'nde olacaktı" cevabını alabildim.

Konuşmalarda bir iki cümleyi yerinde sarf edilmiş olmasında isabet olmaksızın söyledi. Tahmin ediyorum ki, söylemeği hususi olarak tasarlamıştı. Birisi: Partisinin muhtelif hatiplerinin hareketlerinden ve söylenenlerden kendisinin mesuliyeti kabul ettiğini ve bütün partisinin hareketlerine ve şahıslarına hâkim olduğunu bu vesile ile söylemesidir. İlave ediyor ki, müfritler olursa, haklarında icap eden muameleyi yapmağa muktedirdir. İkincisi, benim arzum hilafında Meclis'te ve Parti'de bir hareket olmayacağına kani olduğunu söylemesidir. Üçüncüsü: ordunun politikaya karıştırılmasının tamamıyla aleyhinde olduğunu göstermeye çalışmasıdır.

Celal Beyle bu konuşma 2 saat çok yorucu olarak devam etti. Gayet sinirli ve tahrik edici tavır gösteriyordu. Yumuşak bir edayı nihayete kadar tutarak, esaslı noktaları gözünde canlandırmağa çalıştım.

Nihayet dedim ki: Dün Fuat Bey'le görüşürken daha ümitli bir intiba almıştım. Fakat görüyorum ki, siz en şiddetli ve sinirli bir haldesiniz. Siz sükûnetinizi muhafaza etmezseniz, meseleleri kiminle halledeceğiz?

Bu sözünden şu şekilde alındı: Başbakan da kendisine sabit fikirler isnat etmiş, ben de aynı şeyleri söylüyormuşum. Özür diledik. Maksudumuzun sükûnetle konuşmak olduğunu ifade ettik.

Ben, ihtilal metotları takip etmeyeceklerini ve yahut zaten etmiyorlarsa dikkat edeceklerini gösterir bir vaat almağa çalıştım. O, gördükleri muamelede iyilik ve iyileşme olduğunu gösterir birkaç misal görse kendisinin bizzat Hükümette hüsnü niyet olduğuna dair konferanslar vermeğe hazır olduğunu söylüyordu.

En nihayet, şuraya bağladık. Hükümetle aranızda iyi münasebetler temin etmek için hiçbir ümit göstermiyorsunuz. Müttehayyir bir haldeyim, dedim. 'Bilakis, ümit vardır' gibi müphem bir şey söyledi.

Anlattıklarınızı Hükümete ve diğer arkadaşlara anlatırım. Bir çıkar yol bulmağa çalışırım ve sizi tekrar ararım, dedim. Memnun göründü. Ayrıldık.

Hakikat şudur ki, bir meseleyi kendisiyle görüşmek son derece güç olan bir

ruh haleti içindedir. Benimle görüşmesi, uzlaşmak isteyen unsurlarını memnun etmek için görüşmüş olmak sebebiyle izah olunabilir gibi fikirler de zihnime geldi.

Akşam:

Yemekten sonra Başbakan'a vaziyeti anlattım. Şikâyet ettiği baskının yapıl-maması için evvelce kendisinden istemiş olduğu tamim fikrine temas ettim. Başba-kan, artık, yahut uzun zaman için şimdilik onlarla yeni bir temasın doğru olmaya-çağı mütalaası ile temaslarımı kesmemi tavsiye etti. 'Hele düşünelim' diye ayrıldım.

[10 Mayıs 1947'de Meclis'ten bir delege heyeti İngiltere'ye gitmiştir. Heyet-te CHP'den Hüseyin Cahit Yalçın, Nihat Erim, Nurullah Esat Sümer, Fuat Sir-men, Said Odyak, Esat Uras ile DP'den Fuat Köprülü ve Enis Akaygen bulun-maktadır. Yolculuk sırasında Erim ile Köprülü partiler arasındaki ilişkiler konu-sunu görüşmüş ve partilerin ılımlı bir siyaset izlemeleri konusunda anlaşmaya varmışlardır. İnönü, İngiltere'ye giden bu heyetin üyelerini yurda dönüşlerinde akşam yemeğine çağırmıştır.]

8 Haziran Pazar

Gazi koşusu.

Karşı partiden gelmediler.

Akşam F. Cebesoy ile yemekte.

9 Haziran Pazartesi

Hilmi Uran, Hasan Saka, Barutçu, R.Ş. Sirer, Ekin ile karşı parti (okunamadı) görüştüm.

[Hilmi Uran CHP Genel Sekreteri, Hasan Saka Dışişleri Bakanı, Reşat Şem-settin Sirer Milli Eğitim Bakanı, Cavit Ekin Diyarbakır milletvekilidir ve daha sonra Hasan Saka Hükümetinde Ekonomi Bakanlığına getirilecektir.]

11 Haziran Çarşamba

Perhiz.

İki dilim ekmek - Peynir ilavesi.

Bay Celal Bayar'ı saat 16.30'da, kısa bir görüşmeye ihtiyacım olduğu ifade-siyle çağırdım.

“Şikâyet ve ıstıraplarınızı hükümete ve Halk Partisi’ne elimden geldiği kadar doğru bir şekilde naklettim. Onların da bana şikâyet ve ıstıraplar ifade ettiklerini tahmin edersiniz. Düşündüm ki sizi Hükümet ile karşı karşıya burada toplayayım. Bir de beraber şikâyetleriniz karşılıklı söylensin. Aranızda itimat duygularını arttıracak bir yol bulmağa çalışayım. Muvafakat ederseniz, Cumartesi saat 4, 4-30 da burada buluşuruz. Başbakan, M. Ökmen, Saracoğlu, Hilmi Uran bulunacak. Sizden başka F. Köprülü ve daha 1-2 arkadaş bulundurursunuz.” dedim.

“Evet, görüşürüz. Belki ben yalnız gelirim. Arkadaşlar ile görüşeyim” dedi. “Fuat Köprülü Meclis’te başkanınızdır. Onu çağırmağa hakkım vardır. İş nihayet Meclis işidir. Daha bir veya iki kişi bulundurursanız iyi olur. Herkes birbirine yardım eder.” dedim. “Arkadaşlarla görüşeyim” dedi.

Ayrılırken: “Bir neticeye varmak için bana yardım ediniz. Birbirimizle münasebetlerimizde havayı yumuşatmakta faydamız vardır” dedim.

“Normal, kanuni yollarda çalışmaktan başka emelimiz yoktur. İstırap içindeyiz. Bir neticeye varmaktan memnun olacağız” dedi.

“Kokardınız pek şık” dedim. (D.P.) çıkardı, bana verdi. Gülüştük.

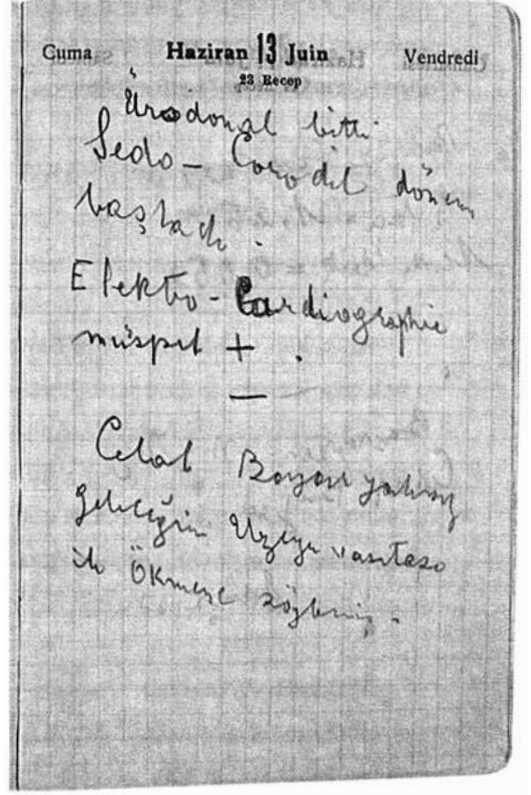
13 Haziran Cuma

Ürodonal bitti.

Sedo - Corodil dönemi başladı.

Elektro cardiographie müsbet.

Celal Bayar yalnız geleceğini Avunduk vasıtası ile Ökmen’e söylemiş.

[Mümtaz Ökmen, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı'dır.

Üzeyir Avunduk işadamı ve DP Ankara il başkanıdır. Tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş süreci içinde iktidar ile muhalefet arasındaki görüşmelerde önemli arabuluculuk görevleri üstlenmiştir.]

14 Haziran Cumartesi

Büyük kan tahlili.

Şeker: 1.25.

Asit ürik: 0.052.

Başbakan – Mümtaz - Celal Bayar görüşmesi.

Celal Bayar'ı bugün için davet ettim. Yalnız geldi. Gerek bundan, gerek birkaç gündür muhalif basının tahrir ve tahrif edici yayınından, hususiyile *Kuvvet* gazetesinde F. Köprülü'nün dünkü, bugünkü tecavüzlerinden ve şartlarından ümidim çok kırılmış idi. Bu hal ile görüşme başladı. Başbakan ise lüzumsuz, ümitsiz yere bu konuşmalara sevkettiğim için bir iki gündür âdeta hasta derecede kırgın ve neşesiz idi.

Saat 16:30'da

Başbakan R. Peker

Demokrat Başkanı Celal Bayar

Yardımcı M. Ökmen

Toplandık. Sükûnetle Celal Bey'i söze davet ettim. Söyleyecek yeni bir şeyi yokmuş gibi bir iki söz ile çekingenlik gösterdi. Başbakan'a baktım. Nihayet iki tarafın şikâyetlerini tahlil ederek bir çıkar yol bulmağa çalıştığımı anlatmağa çalıştım. Güç hal ile konuşma akıcı bir hal alabildi. Bu esnada Celal Bayar'ın idare âmirlerinin baskısından şikâyet ettiği konusu ortaya kondu.

Başbakan, evvelki konuşmalardan da hatıralar naklederek, idare âmirlerinin ve idare mekanizmasının Demokrat Parti'ye karşı baskı yaptıklarını iddiaya mesnet olacak şümül ve ehemmiyette bir durum olmadığını metin ve kesin olarak söyledi. Zikrolunan ve olunabilecek hadiselerin her zaman, her yerde olabilecek hacimde vakalar olduğunu ve bunların da normal yollarda takip olduğunu ve olunacağını ve kendisinin bu kabil takipleri yapmağa, her suale, her hesaba, her zaman Meclis'te cevap vermeğe hazır olduğunu ilave etti. Karşı parti hakkında saygılı kanaat ve duygularını, hareketleri bu kanaatten ilham aldığını ve kimseye aksini emretmediğini, aksine hareket edenleri takip ettiğini ve edeceğini söyledi. Yalnız konuşmalarında bahsedip Celal Beyin kabul etmediği başlangıç tasviri-

ne temas etti. Yine o zaman zikrettiği Çubuk Kaymakamı ve saire gibi misaller hakkında yeni malumatını bildirdi. Aldıkları malumat %90 hakikat değil veya o derecede mübalağalıdır. Bu da şikâyetçilerin tabii halleridir. Her vaka için izahat vermeğe hazır olduğunu ilave etti.

Celal Bey, Demokrat Parti aleyhinde fikri olmadığı, emir vermediği, takip edeceği sözleri ile Başbakanın verdiği teminata teşekkür ederek bunun kâfi olmadığını söyledi. Seçimlerden ve ondan sonra vuku bulan hallerden şikâyetleri üzerine hiçbir şey yapılmadığını, Çubuk Kaymakamını seçimde dövdüklerini, mazbataları, Semirkent hadisesini, Bursa'da dövme vakasını, sual cevap ile hadiselerin kapanmadığını, İçişleri Bakanına itimat etmediğini, kendi aldığı mübalağa, İçişleri Bakanının verdiği hakikat olmasını kabul etmediğini, Demokratların işten çıkarıldığını, adetlerinin toplandığını, hülasa ne takip ne cezaya dair bir tek misal olmadığını söyledi.

Mümtaz Ökmen, Demokrat olduğundan dolayı işten çıkarmanın aslı olmadığını cesaret ve kuvvetle karşıladı. Diğer iddialar üzerinde de karşılıklı sözler ve deliller söylendi.

Başbakan, ihtilal metotlarından şiddetle şikâyet etti. Celal Bey ihtilal fikri ve metodu isnadını kati olarak reddetti. Seçim hadiselerinin infialinden bahsetti. Bir münasebetle Büyük Millet Meclisi meselesi olmadığını, seçim emniyeti meselesi olduğunu söyledi. Başbakan'ın bahsettiği bir 'darbe-i hükümet' sözünü Celal Bayar şiddetle karşıladı. 'Üç aya, altı aya kadar iktidara geleceğiz. Nasıl geleceğiz, geldiğimiz zaman görürsünüz" gibi sözlerin başka manası olmayacağını, Başbakan izah etti.

Bu kadar sert sözlerin karşılıklı olarak yalnız sakin bir eda ve saygılı tavırla söylenmesidir ki konuşmanın kopup kırılmasına mani oldu.

Her sözü hatırda tutmuş olarak bir silsile ile hikâye etmeğe imkân yoktur. Şiddetli sözler arasında ümit verici olarak geçen cümleleri nakledeceğim.

Başbakan, muhalefet partisinin çalışması ve bu rejimin alışılıp yerleşmesi için birçok fırsatlarda en iyi arzuları canlandırıyor. İhtilal edebiyatından vazgeçilmesini rica ediyordu. İleriye ait geçinme hisleri üzerinde duruyordu.

Celal Bayar, geçmiş hadiseleri değil, istikbali düşündüğünü, iktidarı alacak kadar hazır olmadığını, muhalefet partisi ve liderliği ile bir inkılap vazifesini yaptığını inandığını söylüyordu. Hava iyice yumuşamıştı.

Ben dedim ki: Acı ve sert tarafları ile beraber bu konuşmalar eğer aynı ile dışarıda bilinmiş olsa, şikâyet konusu olan mesele ve havanın halledilmiş olacağı-

nı zannederim. İki tarafın söyledikleri o kadar tesirlidir. Teessüf ederim ki mümkün değil. Fakat görüyorum ki itimadı muhafaza ederek bir arada çalışmak iki taraf için mümkündür.

Sükût edildi.

Bir defa da Başbakan'a, Celal Beyi memnun etmek için ne vereceklerini sordum. Başbakan, en iyi anlaşma ve sıcak karşılama cümleleri ile cevap verdi.

Bay Celal Bayar nihayet bana "arkadaşlarımla görüşeyim. Size veya vasıta ile arz ederim" dedi.

Bay M. Ökmen kendisini aşağıya kadar uğurladı. Yolda Bayar kendisine "Siz beni dinleyiniz; benim bir şeyler yapmamı istiyorsanız, bana bir iki fiiliyet gösteriniz" demiş.

Başbakan çok memnun oldu. temasta samimiyet ve iyi niyet görmüştü. Bu hava içinde yaklaşmayı temin, gerginliği tasfiye edecek bir şeyler yapmağa çalışacağını söyledi. Görüşmeyi hazırladığım ve bu vaziyeti hasıl ettiğim için samimi ve lütufkâr ifadelerle bana teşekkür ediyordu.

Not: Celal Bey davalarını bilerek ve muvaffakiyetle konuşuyor. Çok idman etmiş.

Bir iki kişinin fena sözlerini "halt" diye vasıflandırdı.

Partinin hareketinden mesuliyeti kabul ediyor ve hâkim olduğunu söylüyor. (Belirtmeği iltizam ederek)

Balıkesir-Isparta Valilerini diline dolamıştır.

17 Haziran Salı

Bay Celal Bayar beni görmek istiyormuş. Saat 11:45'te gelmesini söyledim.

Görüşme:

B. Bayar: Görüştüklerimizi arkadaşlara izah ettim. Sizin durumunuzdan (yani şahsan benim) mütehassis oldular. Şükran ve minnetlerini söylememi istediler. Vaziyet üzerine şu kanaati muhafaza ediyoruz. İdare tarafından Partimiz üzerinde baskı vardır.

Anlaşıyordu ki, Celal Beyin söyleyeceği bitmişti. Bunları Başbakanla görüşmeyi hatırlatmak istedim. "Kafi görüşüldü. İki taraf aynı noktada duruyoruz" demek istedi. Hak verdim. "Fakat bir beyanat, yahut bir sual cevap efkârı çok teskin edeceğini düşünmüştüm" dedim. "Düşünmedim, bir şey söylemem" demek istedi. "Karşı partinin emniyet içinde çalışmasını temin etmek vazifemdir. Müba-

lağalı haberler alındığı halde de bunda bir hakikat vardır” dedim. Bu mealde karşılıklı yumuşak sözler söylendi. Celal Bey karşılıklı sual-cevap veya beyanattan sakındığı yeri şöyle belirtti: “Kanun dışı hareket, ihtilal teşebbüsleri düşünmüyoruz demek bile gücüme gidiyor” dedi. Açıktan karşılıklı konuşmanın bu tarafından sakındığı anlaşılıyordu. Kendisine hak verdim.

“Başbakanla görüşürüm; size de malumat veririm” dedim. “Peki” dedi.

“Tatilde ne yapacaksınız?” dedim.

“Gezi olacak. Toplanma olacak.”

Sordum: “Mitingler olacak mı?”

“Hayır, toplantı olacak. Konuşulacak. Ne söylenecek, ne söylenmeyecek tanzim edeceğim.” diye cevap verdi.

Yumuşak ve sakin bir hava ile ayrıldık. Saat 12.30

***

Mümtaz Ökmen’in Telefonu, Saat: 14.30.

Celal Bayar bugün Avunduk Üzeyir’i davet ederek:

Hiçbir netice çıkmadı. Vatandaşlar hakkında müsavi muamele yapın yolunda bir tamimi bile yazmaktan çekiniyorlar. Bunun için dahi vakise istiyorlar. Şahsım hakkında son derece hüsün muamele yapmalarına rağmen, anlıyorum ki oyalanıyoruz.

Bugün teşkilata bir tamim yazmak mecburiyetindeyim. Daha fazla bekleyemem. Çünkü görüşmeyi bütün teşkilât duydu. Tamimde ‘yürüdüğümüz yolda devam edeceğiz’ diyeceğim, demiş.

Üzeyir Avunduk Rica ederim bu tamimi bugün yazmayın. Ben Mümtaz Bey’le bir defa görüşeyim, demiş.

Üzeyir sabahtan beri beni arıyor. Meclis’te olduğum için randevu veremedim. İmkân bulursam Başbakanlıkta 4-5 arasında görüşeceğim.

***

Benim 17 tarihli görüşmemin bu tebliğden sonra olduğunu hesap ettik. Hakikatte mevcut olan siyasi havadan farklı olan bu işittirtmeyi anlayamadık.

20 Haziran Cuma

Celal Bayar’la görüşme (Ben davet ettim.)

Ben - 17 tarihinde görüştük. Söylediklerinizi aynı gün Başbakan’a naklettim. Dün, demek 19 Başbakanla tekrar görüştük. Başbakan Meclis’teki çalışmaları,

iki parti arasındaki münasebetleri takdir ile hikâye etti. Sizin kendiliğinizden tuttuğunuz yol ve partinize verdiğiniz istikamet üzerinedir ki, müşahedelerini en iyi vasıflarla ifade etti. Sonra bana şunları söyledi: “Size (bana) söz veriyorum ki biz de bize düşen vazifeleri sadakatle ifa edeceğiz. Meclis’in iki aylık tatilinden sonra, çok ilerlemiş bir itimat havası içinde buluşacağımıza ümidim pek kuvvetlidir” dedi. Size bunları nakledeceğimi söyledim. “Peki” dedi.

Celal Bayar - fiili bir neticeye varmış değiliz.

Ben - Nasıl bir netice istiyorsunuz? Benim gördüğüm şudur: İki taraf kendiliğinden karşı tarafın şikâyet ettiklerini bertaraf etmeğe çalışacak. Her şey karşılıklı hareketlerin tesirine kalıyor. Yine bir ihtiyaç olursa, ben hizmetinize hazırım.

Celal Bey bir aralık tekrar eski hikâyelerden bahsetti. Meselâ, Silivri’de Mareşal ile beraber söylediklerinin Başbakan tarafından cevaplanış tarzını hikâyeye etti. Sinop civarında bir jandarma subayının verdiği emrin (muhtar seçimi üzerine) bir fotoğrafını getirecekti. Bir aralık geçmiş hadiseler üzerinde durmak lazım olup olmadığını sordum. “Durmayız. İstikbali temin edelim” dedi. “Ona çalışıyoruz” dedim. “Siz baskıdan şikâyetçisiniz. Yani çalışma emniyeti istiyorsunuz. Hükümet sizin ihtilal metotları takip ettiğinizi ileri sürüyor. İlk işimiz, bu iki nokta üzerinde arada bir emniyet kurulmasıdır. Gerisi kolaydır. Şimdi bu tatilde bu mevzularda herkes kendine düşeni fiilen yaptığı nispette vaziyet terakki edecektir. Bir defa emniyet teessüs ederse ben de önümüzdeki fırsatlarda daha açık konuşurum.” dedim.

Celal Bey bir aralık tekrar tatilde yapacaklarını anlattı. Konferans mahiyetinde toplanmaları, konuşmaları vs. Meclis’in meşruiyetinden bahsolunmamacak. Zaten bahsolunamaz, suçtur. Seçim kanununun değişmesi lüzumundan bahsedilecek.

Ben - Bunların ehemmiyeti yok, Celal Bey. Ne söylenir ne söylenmez bunu siz bilmez misiniz? Teferruata girmem, dedim. “Evet” dedi.

Giderken ayakta bana: Ali Saip Bey hadisesinde kendisi bir müddet Dahiliye Vekilliğinde bulunmuş. Polis vazifelerini (Dahiliye Vekilinin Emniyet Umum Müdürü olduğu zamanlar) yakından görmüş. Fena imiş. Bunları bana söylemeği vazife sayıyor. O zaman ayrılırken bir takdirname istemişler, vermiş. Bu kadar söyleyeyim, dedi. Rahmetli N. Tandoğan, polisin kendisini bu işte fena duruma soktuğunu ona söylemiş. (Galiba 11 sene sonra bana anlatıyor)

İntiba:

Korkuyorum ki yüz yüze konuşurken, Celal Beyin şikâyetlerin cevapları tekrarlamakta gösterdiğim imsak ve müsamaha, yalnız kendisini haklı görmek temayülünün kuvvetlenmesine sebep oluyor. Bir senedir düpedüz ihtilal metodu takip ettiğini yakın zamanda tamamiyle unutacak. Çok iyi. İthamlarını da beraber unutsa. Arada emniyet ancak böyle teessüs edebilir.

22 Haziran Pazar

Sedo-Corodil'in son günü.

23 Haziran Pazartesi

Ürodonal başladı.

Cardiographie'den iki film.

26 Haziran Perşembe

Celal Bayar'ı kabul (Sivas'a gidişi).

Tebliğ.

Celal Bayar'ın mahrem tamimleri (propaganda şekli, bir gün harekete hazır olmak).

Saat 11.00. Celal Bayar ile Sivas'a gitmeden mülakat.

Üzeyir vasıtasıyla Mümtaz Ökmen istedi. Hiçbir şey konuşmak üzere gelmemiş. Sadece görüşmüş olmak için zannederim. Tebliğ yaptım, memnun oldu.

[Tebliğ şöyledir: "Bugün Cumhur başkanı İsmet İnönü, Demokrat Parti başkanı Celal Bayar'ı kabul etmiş ve kendisiyle memleket meseleleri üzerinde hususi olarak görüşmüştür."]

Bayar görüşmenin ardından yaptığı açıklamada "Cumhurbaşkanı'ndan baskının kaldırılması için delaletlerini rica ettim; herhalde hükümetle görüş-tükten sonra olacak, baskının kaldırılacağını hükümetin vadettiğini söylediler." demiştir. Görüşmenin ardından Bayar DP İl Kongresi'nde hazır bulunmak üzere Sivas'a hareket etmiş ve 27 Haziran'da kongrede hazır bulunmuştur. Bayar, burada yaptığı konuşmada, "Suikast veya hükümet darbesi gibi bir şey asla aklımızdan geçmiyor" demiş ve ülke çıkarları söz konusu olduğunda Meclis'ten çekilebileceklerini bildirmiştir.]

27 Haziran Cuma

Hamdullah Suphi Tanrıöver'le görüşme

Hamdullah Suphi'nin Celal Bayar ile 25 Haziran akşamı görüşmesi.

Bayar, bir ayaklanmayı, "meçhul karanlık, bela" sayıyor. Karşısında Halk Partisi'ni lazım sayıyor. Benim, güçlüklerden çıkarma kabiliyetime inanıyor. Kırıklıklarımı memleket kararlarında kullanmam diyor.

28 Haziran Cumartesi

Hamdullah Suphi Tanrıöver'le Fuat Köprülü arasında 27 Haziranda görüşme olmuş. B. Tanrıöver 28 Haziranda nakletti.

1- (Hamdullah Suphi) Memleketi gerginlik, kimse istemediği halde, bir fiili mücadeleye yol açabilir mi?

- (Fuat Köprülü) Evet.

2- (H. S.) Bu mücadele çıkarsa, ne gibi ihtimaller karşısında kalırsınız?

- (F. K.) En kötü, en karanlık ihtimaller pek mebzul olarak mevcuttur. İş, bizim elimizden çıkar; aventurier'lerin eline geçer ve koskoca felaketlere sebep olur.

3 - (H. S.) Cumhurreisininin, muhalif parti veya partiler teessüs etmesi lüzumuna kanaat getirdiğini, mesaisinde bu istikameti aldığını, memlekette ve dünyada hasıl olan yeni şartların neticesi, geniş bir murakabe sisteminin kurulmasından başka bir çare olmadığını düşünerek, partiler fevkinde bir arbitre rolü oynamağı kabul ettiğini takdir ve teslim ediyor musun?

- (F. K.) Buna tamamiyle kanaat getirdim. Zekâsı, tecrübeleri, görüş ve kavrayış kabiliyeti, ona bu lüzumu hissettirdi ve kabul ettirdi.

4 - (H. S.) İsmet İnönü, hayatta iken, her hangi bir buhran neticesi, onun yerine geçecek, onun kadar kifayyetle Devlet Başkanı vazifesini görecektir diğer bir şahsiyet aklına geliyor mu?

- (F. K.) Malum mevcutlar arasında, aynı vazifeyi aynı liyakatle görecektir kimse tanımıyorum. Mareşal hakkında yaptığımız tecrübe, muzır olabilecek hayallerden bizi kurtardı. Devlet riyaseti için tek solution bugünkü solution'dur.

5 - (H. S.) C.H.P'nin dağılması vukua gelirse, bunu memleket için bir ziyan, bir tehlike addeder misin?

- (F. K.) O zaman biz, tek parti halinde kalacağız. Aramızda ihtiras adamları, muvazenesizler, kötü ruhlu, hesapsız unsurlar var. Biz, böyle bir vaziyette bir sene dayanamayız.

30 Haziran Pazartesi

[30 Haziran tarihli sayfada Hamdullah Suphi Tanrıöver'in tuttuğu aşağıdaki not bulunmaktadır:

"Saat 5'te B. Celal Bayar'la konuştum:

1 - Sivas'ta söylediğim nutukta, Cumhurreisimizin iç politika mücadelesinden hariç tutulması, onun bir hakem mevkiinde görünmesi halkın derhal dikkatini celbetti ve bana birçok kimseler, bu yeni vaziyetten duydukları ferahı anlattılar.

2 - Vaziyetimiz, Cumhurbaşkanına, yeni kararını tatbikte elimizden geldiği kadar yardım etmek, kolaylık göstermektir.

3- Memlekette mevcut manevi buhran bir sokak mücadelesine müncer olursa, nereden ne kadar haris sergüzeştçi çıkacak, bizi nereye sürükleyecekler, bunu kimse kestiremez. Tek yol, telkin ve ikna yoludur.

4 - Vaktinden evvel yeni bir seçim, bugünkü şartlar dahilinde, asla göze alamayacağımız kötü ihtimallerle doludur. Onu üç sene sonra, vakti geldiği vakit yapacağız.

Hamdullah Suphi Tanrıöver".]

Not: İnönü Ocak ayı başından Haziran ayı sonunu kadar notlarını tuttuğu bu defterin son yaprağına şu notu düşmüştür:

Eyi çalışıyorlar mı? Bence. Niçin sanatlarımız o kadar?

5 Temmuz Cumartesi

Celal Bayar'la görüşmem.

Ben - Müdahale etmemde bir fayda var mı?

- Var.

- Ne esaslar içinde söylememi istiyorsunuz?

Düşünmemiş.

Benim düşündüğüm

a - Vaziyetin hikâyesi

b - Düşüm

c - Teminat - hükümler

d - Temenniler

Bir proje verdim.

7 Temmuz Pazartesi

Celal Bayar'ın Başbakan'a cevapları akşam, geceleyin çıktı - Bunun metnini. Gündüz C. Bayar ile görüşüm. Beyanname hakkında. Taleplerini söyledi.

Celal Bayar'la görüşme

Proje hakkında:

Benim, siyasi hayatımda birinci derecede mühim bir vesika saydıklarımı takdirle söyledi.

- Bir mükâfat? dedim.

Bana teşekkür etti.

Sonra proje üzerinde görüştük. Kendindeki projeyi geri istedi. (İ. İ.) harfleriy-le (7.7.) tarihini atıp verdim.

[Bayar 7 Temmuz'da Başbakan Recep Peker'in sözlerine karşılık şunları söylemiştir: "Başbakan Recep Peker'in beni Sivas'ta dinlemiş veya konuştuk-larımı gazetelerde okumuş olan yurttaşları aydınlatmak maksadıyla yaptığını söylediği beyanat bize, Başbakan'ın iç politikamızda memleket ve dünya şart-larının gereklerini yerine getirmek istidadından henüz uzak olduğunu bir kere daha ispat etmiş bulunuyor."

Ulus gazetesi 8 Temmuz 1947 tarihli sayısında İnönü-Bayar görüşmesini şöyle duyurmuştur:

"İnönü dün de Celal Bayar'ı kabul etti.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Demokrat Parti Başkanı Celal Bayar'ı dün akşam saat 19'da kabul ederek kendisiyle tekrar görüşmüştür. Başbakanımız-la Muhalefet lideri arasındaki son tartışmalar dolayısıyla Cumhurbaşkanımız tarafından yayınlanacak olan demecin bu mülakata konu teşkil ettiği ve görüş-menin bir fikir teatisi mahiyetinde olduğu tahmin olunmaktadır".]

9 Temmuz Çarşamba

Gece Mümtaz Ökmen ve Vehbi Koç ile görüşme.

10 Temmuz Perşembe

Başbakan'ın cevabı (C. Bayar'a).

Celal Bayar'la öğleden evvel görüşme. Öğleden sonra saat 8.30'da görüşme ve beyanname üzerinde mutabakat.

11 Temmuz Cuma

Beyannamenin Ajans'a ve Radyo'ya verilmesi.

12 Temmuz Cumartesi

Beyannamenin gazetelerde çıkması.

[1946 seçimlerinden sonra, CHP ile DP arasındaki ilişkiler, muhalefetin seçimlerde baskı ve hile yapıldığını açıklaması ve seçim kanununun değiştirilmesini istemesi; buna karşılık iktidarın bunu kabul etmemesi yüzünden gerginleşmişti. İstekleri yerine getirilmeyen DP 6 Nisan 1947'de yapılan ara seçimlere katılmadı ve bu iki parti arasındaki ilişkileri kopma noktasına getirdi. Başbakan Recep Peker DP'yi yasa dışına çıkıp halkı ayaklanmaya teşvik etmekle; Bayar da Peker'i seçimlerde yansız davranmamak, tek parti döneminin baskılarını sürdürmek ve demokrasiye inanmamakla suçladı.

Bu ortam içinde sorunu çözmek üzere Cumhurbaşkanı İsmet İnönü devreye girdi. 1947'nin yaz aylarında önce Bayar, sonra da Peker'le görüşen İnönü, bir hakem rolü üstlenerek iktidar ve muhalefeti diyaloga zorladı ve gergin ortamı yumuşattı.

İnönü önce, 7 Haziran'da Bayar'la baş başa görüştü. Bu görüşme sırasında Bayar, hükümeti, DP üzerinde baskı yapmakla suçladıysa da Peker bu görüşü kabul etmedi ve DP'nin düzeni bozucu kışkırtmalar içine girdiğini öne sürdü. İnönü 14 Haziran'da bu kez aynı anda hem Bayar hem de Peker'i çağırarak ortak bir görüşme yapılmasını sağladı. Ama, bu görüşmenin pek yararı olmadı ve iki taraf da öteden beri savundukları görüşlerinde ısrar ettiler. Böylece dönüp dolaşip yine aynı gergin noktaya gelinmiş oldu.

Sonuçta İnönü 11 Temmuz akşamı radyodan kamuoyuna bir bildiri yayınladı. Literatüre 12 Temmuz Beyannamesi olarak geçen bu bildiri de İnönü hükümet ve muhalefet başkanı ile yaptığı görüşmeleri, iki taraf arasında bir diyalog sağlanması için harcadığı çabaları ve konuyla ilgili görüşlerini açıkladı. Kendisinin iki parti arasında yansız olduğunu vurgulayan İnönü, bu tartışmada kimin haklı, kimin haksız olduğunu aramanın yararsız olduğunu belirtti ve muhalefete bazı önemli güvenceler verdi.

İnönü bildirinin bir bölümünde şunları söyledi: "Benim bu son dinlediğim karşılıklı şikâyetler içinde mübalağa payı ne olursa olsun, hakikat payı da var-

dır. İhtilalci bir teşekkül değil bir kanuni siyasi partinin metotları ile çalışan muhalif partinin, iktidar partisi şartları içinde çalışmasını temin etmek lazımdır. Bu zeminde ben, devlet reisi olarak, kendimi iki partiye karşı müsavi derecede vazifeli görürüm. (...) Muhalefet teminat içinde yaşayacak ve iktidarın kendisini ezmek niyetinde olmadığından müsterih olacaktır. İktidar, muhalefetin kanuni haklarından başka bir şey düşünmediğinden müsterih bulunacaktır. Büyük vatandaş kitleleri ise iktidarın bu partinin veya öteki partinin elinde bulunması ihtimalini vicdan rahatlığı ile düşünebilecektir."

İnönü'nün bildirisinin en önemli noktası ülkenin geri dönülmez bir biçimde çok partili yaşama geçmiş olduğunu bir kez daha vurgulamasıydı. Bir başka önemli nokta da muhalefete verilen güvencelerdi. Bundan böyle muhalefete baskı yapılmayacağını belirtmekle İnönü, ima yoluyla da olsa, o döneme kadar bazı baskıların yapıldığını kabul ediyor ve böylece dolaylı olarak DP'den yana tavır koyuyordu.

Her iki parti de İnönü'nün bildirisini olumlu karşıladı ve böylece iktidar ile muhalefet arasındaki ilişkiler yumuşadı.]

15 Temmuz Salı

Ankara İdare Heyeti (C.H.P) yemekte.

16 Temmuz Çarşamba

Parti üyelikten çekileceğim havadisini yalanlama.

M. Ökmen İstanbul'dan geldi. Başbakan sakin değil imiş.

[Başbakan Recep Peker, İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi'nden hoşnut kalmamıştır. Olaylar Peker'in Başbakanlıktan ayrılmasıyla sonuçlanacaktır.]

18 Temmuz Cuma

Elektro kardographie.

22 Temmuz Salı

Başbakan'ın İstanbul'dan gelişi. Teklifleri.

23 Temmuz Çarşamba

Orduda tekaüt (sıhhi neden ile) meselesi.

- İngiliz amirallerin kabulü.
- Başbakan'ın demeç projesi.
- Akşama kavga.

24 Temmuz Perşembe

Hasan Saka'nın gelmesi.

- Kavga üzerine.
- Akşam Başbakan ile görüşme.

[Hasan Saka, Dışişleri Bakanı.]

27 Temmuz Pazar

Celal Bayar veda etti. Çeşme'ye gidiyormuş.

İstanbul'a hareket.

Bay Celal Bayar'ın ziyareti. Saat 15.00.

Veda ziyareti. Çeşme'ye gidiyor. Soğuk-sıcak banyoları ve saire.

- Beyannameniz sert idi.
- Hükümet ile vaziyetimiz belli, dedi. Yalnız o değil. Anlaşıyor ki bu kadar istihsal edilebiliyor. Sustu.
- İlerliyor muyuz? Dedim.
- Evet.
- Müsterih olayım mı? Cesaretim artsın mı?
- Evet, evet.

“Ne kadar zamanda hâkim olursunuz?” mealinde ve daha yumuşak ifadeli bir sual sordum. “Altı ay, bir sene mi?” diye ilave ettim. “O kadar sürmez” dedi ve toplandı. “Zaten hâkimdim.”

Hükümetin yazısı üzerine konuşuldu. “Karşı karşıya oturuyoruz. Pazarlık ediyoruz” diye söylüyor. Beğenmediğini söyledi.

- Rahat gidiyorsun? dedim.
- Evet.
- Ben de müsterih olarak gidiyorum.
- Evet.
- Veda ettim. Öptüm. Ayrıldık.

28 Temmuz Pazartesi

Florya'da Şemseddin Günaltay ile görüşme.

[Şemsettin Günaltay Sivas milletvekilidir, 16 Ocak 1949'da Başbakanlık görevine getirilecektir.]

29 Temmuz Salı

Hamdullah Suphi ile görüşme.

Akşam F. R. Atay, H. A. Yücel, Atıf Ödül.

[Hamdullah Suphi Tanrıöver İstanbul, Falih Rifki Atay Ankara, Hasan Ali Yücel İzmir milletvekilidir. Atıf Ödül, o tarihte TBMM dışında olmakla birlikte 1949'da bir ara seçim sonucu İstanbul'dan milletvekili olmuştur.]

30 Temmuz Çarşamba

Ali Fuat Cebesoy öğle yemeğinde.

Paşa politikada çok faal. Sani Yaver ile görüşmüş. Kenan Öner'e haber göndermiş. Mareşal ile görüşecek. Büyükkada'ya Fethi Okyar'ın evine gittik.

Erdal, Amiral (okunamadı) ile İngilizce görüştü.

[Sani Yaver DP Kadıköy ilçe başkanı, Kenan Öner DP İstanbul il başkanıdır. Kenan Öner, Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu hükümetlerinde uzun süre Milli Eğitim Bakanlığı yapan Hasan Ali Yücel'i bakanlığı sırasında komünistleri korumakla suçlamış, bunun üzerine Yücel, Öner hakkında hakaret davası açmıştır. 12 Nisan 1947'de başlayan dava 2,5 yıl sürmüş ve kamuoyunu meşgul etmiştir. Dava sürerken 18 Nisan 1949'da Kenan Öner ölmüş, dava 5 Ekim 1949'da Yargıtay'da karara bağlanarak sanıkların cezalandırılmasıyla sonuçlanmıştır.]

Mareşal, emekli Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'tır. Çakmak o tarihte DP listesinden bağımsız olarak seçilmiş İstanbul milletvekilidir. Çakmak DP yöneticileriyle anlaşmazlığa düşerek 12 Temmuz 1947'de DP'den ayrılmıştır.]

31 Temmuz Perşembe

Perhiz günü.

4 Ağustos Pazartesi

Başbakan geldi. Benim yeni politikamı takip etmek kudretini kendinde bulmadığını söyledi. Meclis'in açılmasına kadar (belki Eylül'e kadar) devam etmesinde mutabık kaldık.

10 Ağustos Pazar

N. Yamut ile görüşme.

11 Ağustos Pazartesi

Ankara.

Kedinin hanımı ısırması.

I. şırınganın başlaması.

Akşam Barutçu - Erim münakaşası (N. Sadak hazır).

Abdülhalik Renda ile görüşme - menfidir.

Orgeneral Kurtcebe ile görüşme.

[Faik Ahmet Barutçu Trabzon, Nihat Erim Trabzon, Sadık Necmettin Sadak Sivas, Abdülhalik Renda Çankırı milletvekili.

Mevhibe İnönü'yü bir kedi ısırması, kedi gözetim altına alınmış, ama kuduz tehlikesi olduğundan Mevhibe Hanım'a her gün iğne yapılmaya başlanmıştır.

Orgeneral Kurtcebe Noyan, Demokrat Parti iktidara geldikten sonra, 6 Haziran 1950'de Kara Kuvvetleri Komutanlığına atanmıştır.]

12 Ağustos Salı

Ömer'in mektupları.

(4-5 Ağustos tarihli).

Ömer'e telgraf.

13 Ağustos Çarşamba

Şırınga yapılacak.

15 Ağustos Cuma

Ulus'ta Amerikan yardımı münasebeti ile vesikalar makalesi (A. Ş. Esmer).

16 Ağustos Cumartesi

İstanbul'a hareket.

Polis konusu - 18. maddeyi Meclis'in bu toplantısına yetiştirmeyi söyledim. Başbakan "kanunu sevk edebiliriz, çıkaramayız" dedi! Başbakan beraber gitmekten memnun ve müsterih görünüyor.

[İnönü'nün, İstanbul'a Peker'le birlikte gitmesi Peker'i oldukça memnun etmiştir.

DP'nin değişmesini istediği yasalardan biri Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'dur. DP bu yasanın 18. maddesinin değiştirilmesi için Haziran ayı başında bir önerge hazırlamıştır. Ama, Peker, DP'ye taviz vermek anlamına geleceği için bu maddede değişiklik yapılmasına pek yanaşmamaktadır.]

17 Ağustos Pazar

Gece Hilmi Uran ile görüşme. Halkevleri işinde Hilmi Bey'de büyük terakki var.

Erdal, Mevhibe, Ömer, Özden. (İnönü Vakfı Arşivi)

[İnönü uzun süredir halkevleri için DP'nin de kabul edeceği yeni bir statünün peşindeydi. Bunları CHP'nin malı olmaktan çıkarıp herkesin benimsediği kamu mekânları haline getirmek istiyordu. CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran önce buna karşı çıkmış, ardından tavrını yumuşatmıştır.]

18 Ağustos Pazartesi

Sırınga yapılacak.

Başbakan. Ben muhalefetle benim temasımdan bahsederek Başbakanın sunarken (Kesmeli, onlar parti ile hükümet ile işlerini hal etmeliler).

19 Ağustos Salı

A. Fuat Cebesoy öğle yemeğinde!

Mareşal ile görüşmesini anlattı. Hanım konuşuyor, Mareşal susuyor. Benim beyanatıma inanıyorlarmış. Hükümete inanmıyorlarmış. Sakin bekliyorlar.

Sani Yaver demiş ki: Mareşal ile karşılıklı birbirinden istifade ediyorlar.

Emin Sazak ona demiş ki: Ben onların da tabii namzetleri imişim.

Rauf Orbay'dan hiç bahsetmedi.

20 Ağustos Çarşamba

Hamdullah Suphi ve Siddık Sami öğle yemeğinde.

Başbakan ile görüştüm. Halkevleri işini açtım. Hiç müsait değil. Fuat Paşa ile görüşmeyi sordu. Anlattım. Sinirli, titiz, menfi tavrıda.

Heybeliada.

Gece Tevfik Fikret Sılay ile uzun görüşme.

Beyanname çok iyi tesir etmiş.

Parti başkanlığından çekilmem fikrinde.

Parti yapalım da ısrarlı.

[Siddık Sami Onar idare hukuku profesörüdür ve 1946'dan beri İstanbul Üniversitesi Rektörüdür.

Tevfik Fikret Sılay Konya milletvekilidir.

Recep Peker halkevlerinin statüsüne yapılacak herhangi bir değişikliğe şiddetle karşı çıkmaktadır.]

22 Ağustos Cuma

Ferit Celal, Vali Kırdar, General Tınaz hep (...) kooperatif meselesi.

Gece Ankara'ya hareket.

Sılay ve Sadak'la

Parti grubundan güven oyu. Bana karşı gibi bir manası da var.

Vali Kırdar, Başbakan'ın halini yalnız sınırlı bulmuyor. Zararlı hareketleri ihtimalinden de endişe ediyor.

23 Ağustos Cumartesi

Ankara.

Başbakan daha sakin.

Gündüzalp hikâyesi.

Nihat Erim, Köprülü ile konuşmuş. Çok enteresan.

Hatipoğlu ile görüştüm.

Beyanatımı memleketin tasvip ettiğini görmüş.

[Mahmut Nedim Gündüzalp Edirne milletvekilidir. Kısa bir süre sonra Hasan Saka hükümetinde Ticaret Bakanlığı görevine getirilecektir.]

26 Ağustos Salı

Partide güvenoyu

[CHP Meclis Grubu toplantısında Başbakan Recep Peker siyasi görüşünü açıklayarak güvenoyu istedi. 337 milletvekilinin 302'sinden güvenoyu alan Peker'e 35 güvensizlik oyu verildi. Sertlik yanlısı Peker'e karşı CHP'nin ıımlı kanadını temsil eden ve güvensizlik oyu verenler arasında Nihat Erim, Vedat Dicleli, Kasım Gülek, İsmail Rüştü Aksal, Hamdullah Suphi Tanrıöver, İhsan Hamit Tiğrel, Cavit Oral, Ali Fuat Cebesoy gibi önemli isimler de bulunuyor. Oylamanın ardından, oylamanın açık oyla yapılmasının güvensizlik oyu verenlerin sayısının azalmasına yol açtığı ileri sürüldü.]

27 Ağustos Çarşamba

Erdal ile Bayar.

Ankara'da.

28 Ağustos Perşembe

Erdal'ın Ankara'ya vedaı.

Sabah Hamdullah ile. Ateş püskürüyor. Tebliğ yalandır diye.

Şahsı için iktidar düşünmüyor.

Karabekir başkan seçilme için kaygılı sözler işitmiş. Beni aleyhinde dolduruyorlar. Ben de kendisini istemiyorum sanmış. Kendisinin başkanlığı için çalışmayı vaat ettim. Recep Peker, kendisinden şikâyet etmediğimi söylemiş.

Dr. Örs İzmir'den. Ankara'da bahis etti.

Celal Bayar eyi şeyler söylemiş.

Saraçoğlu, Renda akşam.

[Kâzım Karabekir TBMM Başkanı.]

29 Ağustos Cuma

Akşam Uran, Barutçu yemekte. Ehemmiyetli münakaşalar.

30 Ağustos Cumartesi

Akşam Barutçu, Satır, Erim, Banguoğlu.

Nihat Erim'e atfolunan sözler yanlış, yalan.

Gündüz Başbakan'la görüşme.

31 Ağustos Pazar

Erdal bugün 12.20'de.

İstanbul'dan hareket etti.

(okunamadı) Börekçi, (okunamadı) ile görüşme ve yemek.

2 Eylül Salı

Akşam Vedat Dicleli, İsmail Rüştü Aksal yemekte.

[Diyarbakır milletvekili Vedat Dicleli ile Kocaeli Milletvekili İsmail Rüştü Aksal 26 Ağustos'ta parti grubunda Peker Hükümetine güvensizlik oyu verenler arasında yer almıştır.]

3 Eylül Çarşamba

Meclis'te parti reisleri ile görüşme. Hükümette değişmeleri haber verme ve Meclis'e yetiştirme.

Fuat Pş. ile görüşme. Onun takibi meselesi.

Başbakan gece değişiklikler hakkında görüştü.

4 Eylül Perşembe

Sabah parti grubu.

Hükümette değişiklik üzerine tartışmalar.

Hükümet gece yarısı kurtuldu.

Recep Bey saat 22'de ümitsiz idi.

47 karşı oy.

[Peker, kabinede değişiklikler yapmak üzere parti meclis grubunun onayını aldı. Ama kendisine muhalefet edenlerin sayısı 26 Ağustos'a göre biraz daha arttı.]

5 Eylül Cuma

Yeni Bakanların Meclise takdimi - Meclisin tatili.

[Peker, parti grubundan aldığı onaydan sonra 6 bakanı değiştirdi: Münir Birsal, Cemil Cahit Toydemir'in yerine Milli Savunma Bakanı, Münir Hüsrev Göle, Şükrü Sökmensüer'in yerine İçişleri Bakanı, Cavit Ekin, Tahsin Bekir Balta'nun yerine Ekonomi Bakanı, Şevket Adalan Faik Kurdoğlu'nun yerine Tarım Bakanı, Tahsin Bekir Balta, Sadi Irmak'ın yerine Çalışma Bakanı, Halit Nazmi Keşmir, Atf İnan'ın yerine Ticaret Bakanı oldu.]

7 Eylül Pazar

Celal Bayar'ın görüşme ve seyahat sebebi ile iki tasavvur.

1. Şarkta dışarıya karşı cephe beraberliği
2. Halkevleri için düşündükleri nedir?

[Uzun süre Çeşme'de dinlendikten sonra 23 Ağustos'ta Ankara'ya dönen Bayar, İnönü'yle yaptığı bu görüşmenin hemen ardından DP genel idare heyetini toplantıya çağırdı.]

8 Eylül Pazartesi

Öğleden evvel bakanlar komitesine gittim. Celal Bayar'la görüştüğlerimi söyledim.

Öğleden sonra parti devam olmuş. Recep Bey'e karşı konuşulmuş. Ümitliyim. Akşam Recep Bey geldi. İstifa için kati karar vermiş olduğunu söyledi, gitti. Özalp, Barutçu, Erim yemekte.

[8 Eylül günü CHP parti divanı toplanmıştır. Recep Peker bu toplantıda kendisine, daha önceki başbakanlar gibi, parti genel başkanvekilliğinin de verilmesini istemiştir. Genel başkanvekilliği görevi o sırada başbakanlıktan ayrılmış bulunan Şükrü Saraçoğlu'nun üzerindedir. Parti divanında Peker'in bu talebine şiddetle karşı çıkmıştır. Karşı çıkanların en başında "Belki prensip olarak bu teklif doğrudur. Fakat Recep Peker otoriter ve totaliter bir şahıstır. Onunla şimdi, bu statüsünde uğraşamıyoruz. Bir de, partiyi ele geçirirse ne olur" şeklinde konuşan Nihat Erim vardı. Peker, parti divanının kendisine parti genel başkanvekilliği görevini vermemekte diretmesi üzerine başbakanlıktan istifa etmeye karar vermiştir.]

9 Eylül Salı

Recep Bey'in yazılı istifası.

Hasan Saka'nın başbakanlığı.

Daha evvel Celal Bayar'la da görüşme. Eyi oldu.

Gece DP dört kurucu ve Emin Sazak yemekte ve sinema.

[12 Temmuz Beyannamesi'nden sonra istifası sürekli gündemde olan Recep Peker, CHP genel başkanvekilli olma isteği parti divanında reddedilince, 9 Eylül'de Başbakanlıktan istifa etti. İstifa mektubunda istifa gerekçesi şöyle açıklanıyordu: "Son günlerde sağlık durumumun büsbütün bozulması, türlü sebeplerle ağırlaşan vazife yükünü taşımama imkân bırakmadığından..." Peker'in istifası üzerine İnönü, Bayar'la görüşerek fikrini sordu. Bayar istifayı olumlu karşıladı. İnönü, aynı gece DP'nin dört kurucusu Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan ile partinin önde gelen isimlerinden Emin Sazak'ı Çankaya'ya yemeğe davet ederek kendileriyle görüştü. Yeni hükümeti kurma görevi Peker Hükümetinde Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Hasan Saka'ya verildi.]

10 Eylül Çarşamba

Yeni hükümetin teşekkülü.

[Hasan Saka hükümeti açıklandı. Hükümet şu kişilerden oluştu:

Başbakan: Hasan Saka

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Faik Ahmet Barutçu

Devlet Bakanı: Mustafa Abdülhalik Renda

Adalet Bakanı: Şinasi Devrin

Milli Savunma Bakanı: Münir Birsnel

İçişleri Bakanı: Münir Hüsrev Göle

Dışişleri Bakanı: Necmettin Sadık Sadak

Maliye Bakanı: Halit Nazmi Keşmir

Milli Eğitim Bakanı: Reşat Şemsettin Sırer

Bayındırlık Bakanı: Kasım Gülek

Ekonomi Bakanı: Cavit Ekin

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Behçet Uz

Gümrük ve Tekel Bakanı: Şevket Adalan

Tarım Bakanı: Tahsin Coşkan

Ulaştırma Bakanı: Şükrü Koçak

Ticaret Bakanı: Mahmut Nedim Gündüzalp

Çalışma Bakanı: Tahsin Bekir Balta

Bakanlar Kurulu listesinde yer alanların hemen hemen tümünün yıl içinde inönü'yle çeşitli vesilelerle görüşmüş olan milletvekillerinden oluşması dikkat çekicidir.]

11 Eylül Perşembe

Yeni hükümeti kabul ettim.

Necmettin Sadak'ı kabul ettim.

Nihat Erim. Köprülü ile görüşmüş. Adnan Menderes ile beraber. Teminat.

12 Eylül Salı

Sabahleyin kriz. Angine Dekibitus.

Film tertemiz.

Öğle yemeğinde eski, yeni hükümet.

Sedo-Corodil başladı.

Akşam hareket.

[İnönü 12 Eylül günü 26 Eylül'e kadar sürecek olan bir yurt gezisine çıkmıştır. Bu gezi sırasında CHP'den Kocaeli milletvekili Nihat Erim ve Konya Milletvekili Teyfik Fikret Sılay, DP'den Muğla Milletvekili Nuri Özsan kendisine eşlik etmiştir.]

13 Eylül Çarşamba

Kayseri - Sanat Okulu.

Tayyare fabrikası.

Halkevi.

Demokratlar beraber.

Vali - eyi.

Sivas - Müze. Demokratlar beraber.

Muzaffer Akpınar'la görüşme - sert.

Nuri Özsan'ın hastalığı.

[Muzaffer Akpınar Balıkesir milletvekilidir.]

14 Eylül Perşembe

Erzincan.

Hususi İnşaat için Emlak Bankası'nın muamelesi.

Sulama.

İşkân'dan dönerler - Arazi meselesi.

Erzurum, M. Ertan - Eyi. Cesur.

Casus.

[Muhtar Ertan Bitlis milletvekili.]

15 Eylül Cuma

Saat 11: Umumi müfettişle konuşma. hükümet partilere karşı tarafsız olacak.

Dışarıya karşı cephe birliği.

Hükümetin ikazına - takibine itimat.

Halk Partisi'ni, Demokrat Parti'yi ziyaret.

Ömer Beyin evini ziyaret.

Halk evi – benim davetim.

16 Eylül Salı

Hareket- Sarıkamış.

Kars.

H. Partisi Müfettişi Hamdi Orhon (Trabzon Milletvekili) kuvvetli bir şahsiyet.

17 Eylül Çarşamba

Saat 11. İki parti heyeti.

Nuri Özsan ve öteki milletvekilleri ve müfettişler hazır iken konuştum.

Hükümet tarafsız. Partiler dışarıya karşı cephe birliğinde. İki taraf memnun.

Gece halkevi.

Siyasi beyanatım.

Oyunlar.

Kars'ta.

a) Arazi tevzii- Tapu meselesi.

bir hukuk komisyonu.

b) Mera meselesi- (aynı komisyon).

[İnönü Kars'ta yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: "Bu seferki gelişim memleketimizde siyasi partiler çalışmasının ilerlemiş bir merhalesine rastlıyor. İdare mekanizmasının, en küçük jandarma karakoluna kadar, partilere karşı eşit gözle bakan tarafsız ve adaletli durumda olması ve öte yandan partilerin bütün çalışmalarının kanun içinde kalması siyasi hayatta emniyetin ilk ve temel şartıdır.]

18 Eylül Perşembe

Sabahleyin belediyeye veda (Kars'ta).

Hasankale'de oturduk.

Erzurum- Belediye reisinin evinde çay.

Gece ordu evinde yemek.

İngiliz mebusu Prik.

Gece Aşkale'ye hareket.

19 Eylül Cuma

Aşkale'den hareket.

Gümüşhane.

Konuşma.

Gümüşhane'de vaziyet gergin görünüyor.

Sanat okulu – Ortaokul.

Gece halkevinde yemek.

New York'ta Marshall - Vijusk düellosu.

20 Eylül Cumartesi

Trabzon- Dağda karşılama.

Dağda Demokratlar kalabalık.

Trabzon'da hararetli karşı.

Gece Başbakan'ın davet telgrafı.

21 Eylül Pazar

Akşam saat 7.30'da.

Köşkte konuşma.

Yemekte iki taraf.

Gündüz: Sanat Okulu.

Kız Enstitüsü.

Lisede çay.

22 Eylül Pazartesi

Sabahleyin Partilere uğradım.

Demokrat Parti'de çok heyecan.

Rize'ye hareket.

Nahiye merkezleri (5 kadar).

Sürmene, Of.

Çay fabrikası.

Rize- konuşma – yat.

Trabzon.

Gece halkevi – müsamere.

23 Eylül Salı

Trabzon'dan hareket 9.10.
Giresun – Memnun.
Demokratlar heyecanlı.
Gece Vali konağında.
Kazalardan gelmişler.
Mektup büroları açalım.

24 Eylül Çarşamba

Saat 13.30'da Ordu.
Çok heyecan.
Sanat okulu hususu perişan.
Gece vapurda yemek.

25 Eylül Perşembe

Sabah 7'de Samsun'a hareket.
Saat 13.00 Samsun.
Hükümet, belediye, tütün fabrikası, sanat okulu, Halk Partisi, Demokrat Parti, Liberal Demokrat Parti.
Halkevinde konuşma.
Saat 19'da hareket.
Gece İhsaniye, Amasya.

26 Eylül Cuma

Saat 21'de Ankara'ya avdet.

[İnönü bu yurt gezisi sırasında yaptığı bütün konuşmalarda DP için olumlu bir dil kullanmış ve partiler arasında bir balayı havası yaratmıştır. Bunun da etkisiyle Ankara'ya döndüğünde kendisini istasyonda karşılayanlar arasında Fuat Köprülü ve daha başka DP milletvekilleri de yer almıştır.]

27 Eylül Cumartesi

Sedo-Corodil'in kesilmesi.

28 Eylül Pazar

Nihat Erim'in F. Köprülü ile görüşmesi.

29 Eylül Pazartesi

Saraçoğlu'nun avdeti.

Dalgın.

[İzmir milletvekili Şükrü Saraçoğlu 9 Temmuz 1942'den 7 Ağustos 1946'ya kadar Başbakanlık görevinde bulunmuş, daha sonra kendi isteğiyle bu görevinden ayrılmıştır.]

10 Kasım Pazartesi

İstanbul'a hareket.

14 Kasım Cuma

Geçit resimleri

a) Donanma - (okunamadı) gittik. Orada yemek.

Geçitte- Deniz pek saf.

b) Uzuncaova'da geçit resmi.

17 Kasım Pazartesi

7. Büyük Kurultayın açılması.

[Yıllardır ülkeyi tek başına yöneten CHP'nin, iktidardaki son kurultayı (7. Kurultay) 17 Kasım 1947'de Ankara'da toplandı. Kurultay parti içindeki ılımlı kanat ile sertlik yanlılarının açık bir mücadelesi şeklinde geçerken sonuçta kazanan ılımlılar oldu.]

Recep Peker Kurultay toplanmadan önce, 9 Eylül'de parti içindeki ılımlı kanadın baskıları sonucu başbakanlıktan istifa etmiş, bu görev Hasan Saka'ya verilmişti. Peker ve destekleyicileri parti içindeki güçlerini yeniden artırmak için Kurultay'da şanslarını denediler. Daha önce, 10 Mayıs 1946'daki olağanüstü kurultayda değişmez genel başkanlık ilkesinden vazgeçilmiş, parti genel başkanının dört yılda bir yapılacak olağan kurultaylarda seçimle belirlenmesi esası kabul edilmişti. Kurultay'daki genel başkanlık seçiminde Peker, İnönü'nün

karşısında resmen aday olmadı, ama İnönü yeniden genel başkanlığa seçilirken, 25 kurultay üyesi Peker'e oy verdi.

7. CHP Kurultayı'nda çok önemli kararlar da alındı. Her şeyden önce DP'nin öteden beri eleştirdiği Cumhurbaşkanlığı ile CHP Genel Başkanlığı'nın aynı kişide birleşmesi uygulamasına yeni bir biçim verildi. Yapılan tüzük değişikliğine göre Parti Başkanı, Cumhurbaşkanı kaldığı sürece, başkan olarak bütün yetkileri Genel Başkanvekili'ne devredecekti. Böylece, Genel Başkanvekili parti içindeki en önemli kişi haline gelince, vekil seçiminde parti içindeki kanatlar arasında yoğun bir mücadele yaşandı. Sonuçta İnönü'nün adayı Hilmi Uran 328 oyla Genel Başkanvekili olurken, Recep Peker 159 oyda kaldı. Bu sonuç ilimluların parti içindeki mücadeleyi kesin olarak kazanmaları anlamına geliyordu.

Kurultayda yapılan önemli bir tüzük değişikliğiyle, Genel Başkan ile Genel Başkanvekili seçimlerinin iki yılda bir tekrarlanması benimsendi. Bir başka önemli değişiklik, partiyi yönetmek üzere 40 üyeden oluşan bir Parti Meclisi'nin kurulmasıydı. Bu arada, yıllardır uygulanan merkezden atama yönteminden vazgeçilerek tüm parti örgütlerinin seçimle işbaşına gelmeleri ilkesi benimsendi. Partinin milletvekili adaylarının yüzde 70'inin yerel örgütlerce belirlenmesinin kabul edilmesi de bir başka önemli tüzük değişikliğiydi. Bu arada parti kurultaylarında, yerel örgütlerden gelecek delegelerin sayısının, kurultaya katılan milletvekili sayısından çok olması sağlandı. Bütün bu değişiklikler, partinin, merkezden yönetilen bir parti olmaktan çıkıp, aşağıdan yukarıya yönetilen bir partiye dönüşme sürecine girdiği anlamını taşıyordu. Bir başka deyişle, parti geleneksel otoriter ve bürokratik yapısını kırarak parti içi demokrasi konusuna öncelik vermişti. Bu da CHP için çok partili yaşama uyum sağlaması açısından son derece önemliydi.

Kurultay boyunca, delegeler CHP'nin geçmişteki uygulamalarını şiddetle eleştirmekten kaçınmadılar. Laiklik sorunu ile Halkevleri ve Köy Enstitüleri konuları enine boyuna tartışıldı. Bu arada DP'nin kuruluşu süreci içinde çok önemli bir yeri olan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun, özel kişilere ait toprakların belli bir miktarın üzerindeki bölümünün kamulaştırılmasına olanak veren 17. maddesinin kaldırılması yolunda bir karar alındı. Bu arada, valilerin aynı zamanda partinin il başkanlığı görevini de üstlenmeleri uygulamasına son verildi.

Kurultayda Altı Ok da yeniden ele alındı. Özellikle devletçilik ilkesi yeniden tanımlanırken, özel girişime önem veren yeni bir anlayış benimsendi.]

26 Kasım Çarşamba

Ankan'ın ölümü.

[Şaffet Arıkan 1923'ten beri TBMM üyesiydi ve Erzincan milletvekili iken öldü.]

27 Kasım Perşembe

Delegelere son yemek.

Yeni ev yapımı için ciddi düşünceler.

31 Aralık Çarşamba

Batı Trakya Rodop Milletvekili Osman Üstüner.

Not: İnönü, Temmuz ayı başından Aralık ayı sonunu kadar notlarını tuttuğu bu defterin son yaprağına şu notu düşmüştür:

Hava Gen. Azmi Türkay.

Erzin.

3650

10950

1095

—
12045

Yatağan.

1948

1 Ocak Perşembe

Saraçoğlu'nu çağırdım. Ara seçimlerden evvel kanunda değişiklik lüzumunu söyledim. Düşünceli. Kayseri M.V. Ömer Taşçıoğlu, Recep Peker'e gelerek Celal Bayar'ın mülakat istediğini söylemiş. R. Peker, kendisinin serbest, vakti bol olduğunu, vakti Celal Bayar'ın tayin etmesi lazım geldiğini söylemiş. Eğer İnönü'ye karşı bir konuşma teşebbüsü ise bunu kabul etmeyeceğini, İnönü'yü büyüğü tanıdığını ilave etmiş. Bu hikâyeyi Recep Peker, Saraçoğlu'na dün anlatmış.

[Metin Toker bu notla ilgili olarak şu açıklamayı yapmaktadır: "CHP ananesi olan bir partiydi ve Peker 'iyi partili' idi. Sonuna kadar partisine bağlı kaldı. Onu bölücü, parçalayıcı bir faaliyete girişmedi. Onun aleyhinde, hatta İsmet İnönü'nün aleyhinde bir tek gün bile çalışmadı." (Metin Toker, Tek Partiden Çok Partiye – 1944-1950, s. 240).]

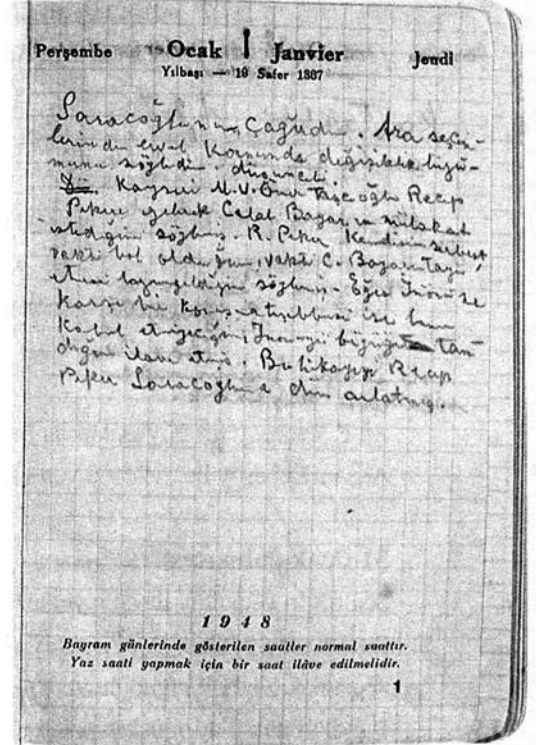
2 Ocak Cuma

Kan tahlili 1,28.

On beş gün evvel (1.34 idi).

Hamdullah Suphi ile görüştüm.

Akşam Başbakan, Ş. Günaltay, Barutçu ile seçim kanununda ıslahat düşündük.

[Hamdullah Suphi Tanröver, İstanbul milletvekili. Başbakan, Hasan Saka'dır. Sivas Milletvekili Şemsettin Günaltay, kısa bir süre sonra başbakanlığa getirilecektir. Ahmet Faik Barutçu, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı.]

26 Ocak Pazartesi

Kâzım Karabekir'in ölümü.

[TBMM Başkanı emekli General Kâzım Karabekir Ankara'da öldü.]

28 Ocak Çarşamba

Karabekir'in cenaze merasimi.

29 Ocak Perşembe

Karabekir için yazdığımı *Ulus* neşretti.

30 Ocak Cuma

Ali F. Cebesoy'un Büyük Meclis Başkanlığına seçilmesi.

Akşam Cebesoy ile, reislerle yemek.

31 Ocak Cumartesi

Şemsettin Günaltay ile öğle yemeği.

Din üzerine görüşme.

Akşam çayında Banguoğlu ve N. Erim ile din tedbirleri üzerine görüşme.

Gandî'yi dün öldürmüşler.

[Hasan Tahsin Banguoğlu, Bingöl; Nihat Erim, Kocaeli milletvekili. Hindistan lideri Mahatma Gandhi 30 Ocak'ta Yeni Delhi'de uğradığı silahlı bir saldırı sonucu öldürüldü.]

1 Şubat 1948 Pazar

Nuri Özsan ile görüştüm.

Köprülü'nün üzerindeki münakaşalar.

Gece N. Sadak.

[Nuri Özsan, DP Muğla milletvekili; Sadık Necmettin Sadak CHP Sivas milletvekili; Fuat Köprülü DP kurucularından ve İstanbul milletvekili.]

2 Şubat Pazartesi

Sabahleyin N. Erim.

Valiler meselesi.

Başbakan, Göle, Barutçu ile din meselesini görüşüm.

Kan tahlili 1.26.

[Münir Hüsrev Göle, İçişleri Bakanı; Faik Ahmet Barutçu, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı.

Din eğitimi sorunu 10 Şubat'ta CHP Meclis Grubunda tartışılacak ve ilkokullarda seçmeli din dersi konulmasına ve din bilimcileri yetiştirmek üzere İlahiyat Fakültesi kurulmasına karar verilecektir.]

3 Şubat Salı

Perhiz günü.

15 Şubat Pazar

Abdülhalik Bey'in hükümetten (devlet bakanlığından) çekilmesi.

[TBMM eski başkanlarından Abdülhalik Renda, Recep Peker Hükümeti döneminde, 19 Eylül 1946'da kurulan Devlet Bakanlığı görevine getirilmiş, bu görevini Birinci Hasan Saka hükümetinde de korumuştur.]

16 Şubat Pazartesi

Celal Bayar'la görüşme.

Polis kanunu - Umumi hasbihal.

Vaziyetlerine hakim gibi görünüyor.

Mücadele serpintisi devam ediyor.

Akşam Başbakan, Barutçu, Göle (İçişleri bakanı) yemek - Konuşma.

[21 Şubat'ta Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu değiştirilecek ve İdare Amirlerine tutuklama yetkisi veren 18. madde kaldırılacaktır. Bu DP'nin de

talebiyle CHP'nin antidemokratik kanunların kaldırılması yolunda attığı bir adım olarak değerlendirilecektir.]

21 Şubat Cumartesi

Çek sefirinin vedaı. Prag'da darbe gibi hareketler.

Celal Bayar ile görüşme.

Hamdullah Suphi ile Hilmi Uran ile görüşme.

Başbakan. Bulgarlar notamızı almamışlar. (Fuat Carım Bey'le beraber geldi)

Adana'ya hareket.

[Çekoslovakya'da merkez ve sağ kanattan 12 bakanın istifa etmesi ve bunların yerine komünist bakanların atanması ile gelişen olaylar zinciri sonucunda 27 Şubat'ta komünistler iktidarı ele geçirdi.

Hilmi Uran, CHP Genel Başkanvekili.

Türkiye 20 Şubat'ta Bulgaristan'da düşürülen uçaklarla ilgili olarak Bulgaristan'a bir nota verdi.

Bir süredir yağan yağmurlar Çukurova'da görülmemiş bir sel felaketine yol açmış, 17 Şubat'ta 400.000 dönümlük arazi sular altında kalmıştı. İnönü, bölgede incelemeler yapmak üzere Adana'ya hareket etti.]

22 Şubat Pazar

Saat 10 Tarsus. Belediye.

Su taşması. Hatırlı gediği.

Demokrat M.V. Dr. Aziz Tarsuslu şirretçe konuşmaları.

Öğle yemeğinde sofrada darıldım.

Adana - Hatırla.

[Tarsus doğumlu DP İçel Milletvekili Dr. Aziz Köksal.]

23 Şubat Pazartesi

Adana - Su baskını bölgelerini havadan görüş.

Hava kurumunda görüşme.

Ceyhan'a gidip gelme.

Ceyhan halkevinde görüşme.

Akşam yemeği. Hava Kurumu'nda.

24 Şubat Salı

Malatya - Heykeller.

Lisenin laboratuvarı yok.

Geliyormuş?

San. Okulunun talebesi azalmış.

Kız enstitüsü. Bez fabrikası 25.000.

Gençlik heykeline bir yaprak örtecekler.

25 Şubat Çarşamba

Elazığ Saat 10.

Belediye muhtelif mektepler.

Öğleden sonra iki partinin başkanları ile hususi olarak konuşma

26 Şubat Perşembe

Tunceli merkezine gidiş.

Kalan - Merkezi için karar.

Pertek.

Dönüş.

Halkevi gecesi.

27 Şubat Cuma

Palu - İstasyon yolu.

Şehir merkezi için karar.

Yazın bir heyet tetkik etmeli.

Tetkik Ağustosta olmalı.

Susuzluk (istasyonda).

Ortaokul?

İki parti başkanlarının müşterek kaldı: Palu'nun aşağı inmesini istemiyorlar.

Elazığ'da röntgen.

Gece Diyarbakır.

28 Şubat Cumartesi

Diyarbakır.

Hükümet, Belediye Kız Lise. Sanat (Erk. Kız).

Göçmenler.

Öğle yemeği; partiler beraber.

Gece suare.

Danslar.

Özden ile dans – İlk.

Dönüşte B. Nuri Özsan ile görüşme. Saat 13.30.

29 Şubat Çarşamba

Saat 11'de parti reisleri ile görüşme.

Saat 15.30'da belediyede halk ile görüşme.

Kor. K. Yümni Yüresin evinde çay.

1 Mart Pazartesi

Mardin Saat 11:15'te hareket.

Saat 13'te varış.

Vali iyi.

Belediyede halk ile görüşme.

Sanat okulu.

Vali evinde parti reisleriyle görüşme.

Halkevinde çay.

2 Mart Salı

Kurtalan – Siirt.

Hükümet, komutanlık, belediye.

Belediyede açık konuşma.

Vali evinde partilerle konuşma.

Su – Elektrik – Hastane.

Jandarma ile mücadele.

Bitlis yolunda Hafık mevki.

Baykan jandarma merkezi.

Kurtalan'a dönüş.

Bitlislilerle görüşme.

Yol km'si 170.000 lira!!

3 Mart arşamba

Saat 9'da.

Batman istasyonunda.

Raman dağına hareket.

8 nolu kuyu eski 4 T.'luk.

9 nolu kuyu yeni 50 T.'luk.

(İnönü kuyusu).

Yeni kuyuda ticari mahiyette petrol bulunmuş oluyor.

Macar baş jeolog, Amerikalı sondörler, rafineri mühendisi Narkievre bulundu diyorlar.

Rafineri: Benzin, gazyağı, mazot, asfalt.

3 Mart petrol günü. Giderken bulunmuş.

4 Mart Perşembe

Bingöl.

Palu.

Genç.

Avdet.

Vali, partiler.

5 Mart Cuma

Malatya.

Öğleden sonra saat 14.30.

Gaziantep.

Mektepler.

Belediye konuşma.

Partilerle konuşma.

Halkevinde büyük yemek.

6 Mart Cumartesi

Maraş.

Belediye – Konuşma.

Partilerle konuşma.

Halkevinde yemek.

Eloğlu'ndan avdet.
Ceyhan - İstasyonda konuşma.
Memnunlar.
Gece Adana.

7 Mart Pazar

Saat 9'da Hadırlı.
Saat 10.15'te uçuş, 11.45'te iniş.
Eski gördüklerim ve Yumurtalık köyü ile Kozan.
Petrol istikşaf istasyonu.
Amerikalı mühendisin tebrikleri ve teminatı.
İncirli istasyonunda yemek.
Tarsus – Hükümet konağı.
Park.

8 Mart Pazartesi

Kırıkkale.
Ankara.

22 Mart Pazartesi

Konser.

23 Mart Salı

şeker tahlili kanda 1.35.
Sebebini anlayamadık.
Gelecek hafta tekrar arayacağız.

7 Nisan arşamba

Saat 23 yatak rejimi.

8 Nisan Perşembe

Ata bindik.

9 Nisan Cuma

Büyük tahlil.

Kan 1.28.

17 Nisan Cumartesi

Festival (konserinin son günü).

Hamdullah Suphi.

Dr. Adnan Adıvar.

Akşam yemeği.

Yaz saati.

[Dr. Adnan Adıvar, DP listesinden bağımsız İstanbul milletvekili.]

28 Nisan Çarşamba

Buğday ihrac işinde (Atf İnan için) tahkikat önergesi bir ay sonra görüşülecek.

[İzmir milletvekili Atf İnan, 7 Ağustos 1946 – 10 Eylül 1947 tarihleri arasında işbaşında kalan Recep Peker Hükümetinde Ticaret Bakanı idi. Hasan Saka'nın başbakanlığa getirilmesi üzerine kabine dışında kalmıştı. 4 Haziran'da TBMM, Türkiye'nin ihtiyacı sağlanamamış olmasına karşın, bakanlığı döneminde yurtdışına buğday ihracatına izin veren İnan hakkında soruşturma açtı. Yapılan görüşmeler sırasında ihracat sırasında bazı kişilere haksız kazanç sağlanmış olduğu öne sürüldü.]

10 Mayıs Pazartesi

Kan tahlili 1.29.

16 Mayıs Pazar

Ömer'in İstanbul'a gelişi.

17 Mayıs Pazartesi

Ömer'in Ankara'ya gelişi.

---

19 Mayıs Çarşamba

Gençlik Bayramı.

Nutuk söylemedim.

Akşam İstanbul'a hareket.

20 Mayıs Perşembe

İstanbul.

21 Mayıs Cuma

Akil Muhtar.

Recep Peker.

Üniversite talebesi.

Akşam yemeğinde H.C. Yalçın.

Patrik meselesi.

[Akil Muhtar Özden, Recep Peker ve Hüseyin Cahit Yalçın. Her üçü de İstanbul milletvekili.]

22 Mayıs Cumartesi

Neşet Ömer'i ziyaret.

Üniversite Fen Yeni Dispanser.

Fuat Paşa öğleyin.

Sivas Kongresi – Çakmak'ın tevkifi teşebbüsü ve Karabekir'in kurtarması.

Teknik Üniversite Talebesi.

Baro heyeti.

Akşam yemeğinde, Vali, Sıddık Sami, Tevfik Sağlam.

25 Mayıs Salı

Dr. Adnan ve Halide Hanım öğle yemeği.

26 Mayıs Çarşamba

Rauf B. öğle yemeğinde. Eski hikâyeler ve şikâyetler.

31 Mayıs Pazartesi

Akşama doğru Heybeliada

1 Haziran Salı

Heybeliada Sanatoryumu.
Abdülhalik Renda.

2 Haziran Çarşamba

Heybeliada'da.
Saray'a avdet.
Üniversitelilerin çayı.

3 Haziran Perşembe

Ced (Jet) uçağını Yeşilköy meydanında gördük. İngiliz sefiri ile görüşüm.
Ankara'ya hareket.

11 Haziran Cuma

Hükümetin Meclis'e arzı.
Amasya'ya hareket.

[8 Haziran'da Hasan Saka kabinesi, içinde bulunulan koşullarda hükümetin durumunun yeniden incelenebilmesi ve değerlendirilebilmesine olanak vermek üzere istifa etti. Cumhurbaşkanı İnönü'nün yeniden görevlendirdiği Hasan Saka yeni kabinesini 10 Haziran'da açıkladı. Hükümet 18 Haziran'da TBMM'den güvenoyu aldı.

4 Haziran'da Amasya'da meydana gelen sel felaketi sonucu birçok vatandaş yaşamını yitirmiş, bölgede büyük hasar meydana gelmişti. İnönü incelemelerde bulunmak üzere Amasya'ya hareket etmiştir.]

12 Haziran Cumartesi

Kayseri.
Sivas.
Zile.
Turhal.
Amasya'ya varış. Saat 23.

13 Haziran Pazar

Amasya.

Durucasu elektrik santrali.

(Bendleri kaldıracak).

Bir fen heyetine tetkik ettirilecek?

Mesken yaptırılacak.

Durucasu Santrali yapılacak.

Kumandan 2 ekskavatör, 10 Otomobil istiyor.

15 Haziran Salı

Grupta yeni Saka kabinesine itimat.

Akşam reislerle görüşme.

Bugün grupta Behçet Kemal Çağlar tecavüz etmiş. Şefik Tugay müdafaa etmiş.

[Behçet Kemal Çağlar Erzincan, Mehmet Şefik Tugay Manisa milletvekili.]

16 Haziran Çarşamba

Eskişehir heyeti.

Porsuk barajı.

24 Haziran Perşembe

Erdal'ın İstanbul'a ve Ankara'ya gelişi.

Haziran ayına ait tarihsiz sayfadaki not

Ahmet Emin Yalman'la 6 Temmuz'da görüşme.

13 Temmuz Salı

Şeker tahlili 1.33. Artış var.

Gece Nuri Özsan'ı çağırdım. Geçen gün konuştuklarımızı Celal Bayar'a söylemiş. Celal Bey'de suçlu hali var.

Kral Abdullah'ın mektubu.

[Gizli oy, açık sayım esasını getiren yeni seçim yasası 9 Temmuz'da TBMM'de benimsenmişti. Ama yasa DP'yi tatmin etmemiştir. Nitekim, yasanın

seçim güvenliğini sağlamadığını öne süren DP 17 Ekim'de 13 ilde yapılacak olan ara seçimlere katılmama kararı almıştır.]

18 Temmuz Pazar

Ahmet Emin Yalman ile görüşme. Telkin ve ısrarı üzerine.

Celal Bayar'ı yarın için davet ettim.

Sükûnet bulmasına yardım edilmesini, hasta gibi tedavi edilmesini söylüyor.

[İnönü, Bayar'ı seçim meselesinde iknaya çalışmaktadır.]

19 Temmuz Pazartesi

Demokrat Partinin beyannamesi, seçime girmeyeceğine dair.

Millet Partisi'nin teşekkülü.

B. Celal Bayar ile öğle yemeği.

Emrivakilere seyirci kalacağız dedi. Mahzurlarından üzgün, üzüleceklerini söyledi.

[Demokrat Parti içinde, partinin kuruluşundan başlayarak çeşitli görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştı. Bu görüş ayrılıklarının başlıca nedenlerinden biri CHP'ye karşı izlenen tavrıydı. Bir grup DP'li partinin CHP'ye karşı tavrını çok yumuşak buluyor ve iktidar partisiyle hiçbir konuda uzlaşmaması gerektiğini öne sürüyorlardı. DP'nin Meclis Grubunda çoğunlukta olan muhalif kanadı ile parti yönetimi arasındaki bu çatışma sonucunda, 1948 yılı başında bazı milletvekillerinin partiden ihraç edilmesinden sonra DP'den büyük kopmalar oldu. Partiden ihraç edilen ve ayrılanlardan bir grup 19 Temmuz 1948'de Millet Partisi'ni kurdular. Mareşal Fevzi Çakmak'ı fahri başkanlığına getiren partinin kurucuları Hikmet Bayur, Kenan Öner, Osman Bölükbaşı, Mustafa Kentli, Enis Akaygen, Osman Nuri Köni ve Sadık Aldoğan'dı. Hikmet Bayur partinin ilk genel başkanı, Osman Nuri Köni ilk genel başkanvekili ve Mustafa Kentli ilk genel sekreteri oldu.

Parti kuruluşundan başlayarak iktidardaki CHP ile muhalefetteki DP'ye çok sert eleştiriler yöneltti. CHP'nin din ve laiklik anlayışına şiddetle karşı çıkan parti, DP'nin bir muvazaa partisi olduğunu ve gerçek muhalefeti kendilerinin yaptığını ileri sürdü. Özellikle yıllardır bir tabu olarak görülüp eleştirilemeyen tek parti rejimiyle Milli Şef'e yönelttikleri eleştiriler oldukça ilgi uyandırdı.

Partinin programında demokratik bir yönetim kurulması, Altı Ok'un anayasadan çıkarılması, kişi özgürlüklerinin genişletilmesi, genel bir kalkınma programlarının hazırlanması ve liberal bir iktisat politikasının izlenmesi gibi görüşlere yer verildi. Parti cumhurbaşkanının tek dönem için seçilmesini ve çift meclis sistemine geçilmesini de savunuyordu.

Millet Partisi de, Demokrat Parti gibi, seçim kanununda yapılan değişiklikleri yeterli görmeyerek 1948'de yapılan ara seçime katılmadı.]

23 Temmuz Cuma

Ömer'in İstanbul'dan gelişi.

26 Temmuz Pazartesi

Ömer'in İstanbul'a dönüşü.

Annesi çok müteessir.

3 Eylül Cuma

Kasım Gülek'in anlatması

[Kasım Gülek, Ulaştırma Bakanı.]

5 Eylül Pazar

Barutçu'nun avdeti.

Evde Başbakan, Omurtak, Erdelhun, Kasım Gülek görüşme.

İstanbul'a hareket.

[Başbakan Hasan Saka; Salih Omurtak Genelkurmay Başkanı; Rüştü Erdelhun DP iktidarının son döneminde, 23 Ağustos 1958'de Genelkurmay Başkanlığına getirilmiştir.]

13 Eylül Pazartesi

Erdal'ın mektebe (Amerika'ya) dönüşü.

4 Ekim Pazartesi

İstanbul'a hareket (Manevra için).

[Ordu 6-8 Ekim tarihleri arasında İstanbul Boğazı'nın doğusunda büyük bir askeri tatbikat yapacaktır. İnönü bu tatbikatı izlemek üzere İstanbul'a hareket etmiştir.]

6 Ekim Çarşamba

Manevranın birinci günü

7 Ekim Perşembe

Manevra - Zırhlı tugayların karşılıklı hareketleri.

8 Ekim Cuma

Manevranın sonu.

Zırhlıların hareketleri.

11 Ekim Pazartesi

İstanbul'da kan tahlili 1.32

16 Ekim Cumartesi

Sus Vapuru ile Bursa'ya hareket – İmralı – Armutlu - Mudanya. Bursa.

17 Ekim Pazar

Bursa.

Bursa'da imar işleri.

Yeni Cadde.

H. I. İlkokulu.

Stadyum.

Yeni Çelik Palas kısmı.

Gülferah oteli.

Hastane.

Hal.

Su deposu.

Öğleden sonra. İnegöl.

Ara seçimleri.

[13 ilde yapılan ara seçimlerde, sadece bağımsız adaylara karşı yarışan CHP bütün milletvekilliklerini kazandı.]

18 Ekim Pazartesi

Öğleden evvel:
Gemlik.
Orhangazi.
Akşam Mudanya.
(Sus ile) İstanbul

19 Ekim Salı

Ev için mukavele.
Ömer'in apartmanı.

20 Ekim Çarşamba

Ömer'in apartmanı.
Erdal'a mektup.
Ankara'ya hareket.

23 Ekim Cumartesi

Bala.
Şereflikoçhisar.
Dönüşte sel.
Köprüköy, Keskin, Kırkkale.

24 Ekim Pazar

Kalecik.
Çubuk.
Ankara.
Kızılcahamam.

25 Ekim Pazar

Ayaş.
Güdül.

Beypazarı.

Çayırılı.

Nallıhan.

26 Ekim Salı

Haymana.

Polatlı.

Hulasa:

25 yıl - Gelecek devre.

Bugünkü durum.

Yeni çalışmalar.

Kaç senedir düşmanlık yok.

Kanun içinde.

1949

2 Ocak Pazar

Union Internationale
des avons de soie
24.6.49

12 Ocak arşamba

Bütçe Encümeni Reisinin Marshall planı için devlet bakanı teklifi.

13 Ocak Perşembe

Hükümet istifayı düşünmüş.
Kasım Gülek için tahrir vermişler.
Hükümetin istifasına sebep yok.
Hasan Bey cesaretini kaybetmiş. Fena.

14 Ocak Cuma

Hasan Bey'in istifası.
(Hükümetin kati kararı).
Kabul ve ilanı.
Hilmi Bey hareket etsin.

[İnönü'nün karşı çıkmasına karşın Hasan Saka hükümeti 14 Ocak'ta beklenmedik bir biçimde istifa etti. İktidara geldiğinden beri zor şartlar altında çalışan Saka'yı CHP içindeki aşırıları yumuşak, ılımlılar sert buluyordu. DP ise Saka'nın Saraçoğlu ve Peker'den pek farklı olmadığını düşünüyordu. Sonuçta Saka çareyi istifa etmekte buldu.]

15 Ocak Cumartesi

İstişareler. Hilmi Bey kabul etmiyor. Şemsettin Bey'i tavsiye ediyor.

Saraçoğlu ve T. Fikret Bey ısrar ettiler. Hilmi Bey kabul etmedi. Şemsettin B. kabul etti.

DP'den A. Potuoğlu ile Müstakil Demokratlardan A. Tahtakılıç ile görüşme. Osman Nuri Köni (MP) gelmemeye karar vermişler.

[Saka'nun istifasından sonra yerine kimin atanacağı büyük bir sorun haline geldi. Hilmi Uran, Necmettin Sadak, Fuat Sirmen ve Nurullah Esat Sümer kendilerine önerilen başbakanlık görevini kabul etmediler. Sonuçta bu göreve Sivas Milletvekili Şemsettin Günaltay getirildi.

Abidin Potuoğlu Eskişehir, Ahmet Tahtakılıç Kütahya, Osman Nuri Köni İstanbul milletvekili. Her üçü de 1946'da DP listesinden milletvekili seçilmişti.]

16 Ocak Pazar

Hükümet teşekkülünün ilanı.
Akşama büyük sinema.
Başbakan ve Hilmi Uran beraber.

17 Ocak Pazartesi

Yeni hükümetin Büyük Meclise takdimi.

[16 Ocak'ta açıklanan Şemsettin Günaltay kabinesi 24 Ocak'ta TBMM'den güvenoyu aldı.]

18 Ocak Salı

Akşam yemeğinde eski ve yeni bakanlar.
Barutçu'nun grup başkanı vekili seçilmesi. Kendisi pek neşeli ve ümitli. Başbakanın nasıl telakki ettiği belli değil. Seçimden evvel tasvip etmiş olduğunu söyledi.

[CHP Grup Başkanvekili seçilen Faik Ahmet Barutçu Trabzon milletvekilidir.]

19 Ocak Çarşamba

Başbakanlığa gidip Şemsettin ile ve sonra Nihat Erim'le de görüştüm.
Başbakan genelkurmay başkanlığından da bahsetti.

20 Ocak Perşembe

Başbakan Celal Bayar ile görüşmüş. Memnun görünüyor.

Acil demokratik kanunlar, seçim kanunu, basın kanunu için vaatlerde bulunmuş. Güzel şeyler konuşmuşlar (Anayasadan da bahsetmiş) Celal Bey'in memnun gittiğini söylüyor. Partilerin temasta bulunmalarını temin edebilmek dedi. Konuşmalarını Hilmi Bey'e programdan sonra söyleyecek. Barutçu'ya söylemeye niyeti yok.

22 Ocak Cumartesi

Celal Bayar ile mülakat. Kendi tahkiyesini.

2 Şubat Çarşamba

Hamdullah.

Tophane kasrı.

(Malul gazilerden (okunamadı) kat).

Alay Köşkü.

5 Şubat Cumartesi

Annem pneumony.

Penicilin başladı.

6 Şubat Pazar

Anneme penicilin yapılıyor.

Yüksek ateş + 39.

Istırapı çok.

7 Şubat Pazartesi

Annem açıldı.

14 Şubat Pazartesi

Akşam yemeği:

Hilmi Uran.

Dr. Hulki Cura.

Dr. Kâmuran Örs.

Ekrem Oran.

Hasan Ali Yücel.

Gece Saat 3.30'a kadar görüşme.

[Hilmi Uran Seyhan milletvekili ve CHP Genel Başkanvekili, Hüseyin Hulki Cura, Kâmuran Örs, Ekrem Oran ve Hasan Ali Yücel İzmir milletvekili.]

15 Şubat Salı

Celal Bayar ile öğle yemeği.

Celal Bey'i hiç bu kadar yakın görmemiştim.

Mayısa kadar seçim kanunu ve memurin muhakemat kanunu istiyor.

İki ana parti üzerine siyasi hayatı kurmağa teşne.

7 Mart Pazartesi

1.55 kanda şeker (Büyük tahlil).

16 Nisan Cumartesi

Ankara'dan hareket gece.

Çankırı.

17 Nisan Pazar

Çankırı - Piyade atış okulu.

Kurşunlu.

Atkaracalar.

Çerkeş.

Çankırı.

Kar tipi günü.

18 Nisan Pazartesi

Kasaba.

Ilgaz - Yol içinden geçtim.

Ilgaz dağları - Orman - Kar.

Kastamonu gezinti - Şehirde.

19 Nisan Salı

Halkevinde konuşma.

Devrekani.

Köy enstitüsünde beyanat – Tören.

Gece hakimlerle yemek.

20 Nisan Çarşamba

Erkek Sanat – Lise - Kız sanat.

Daday.

Azdavay.

Geniş ormanlar – Başlıca karaçam, sarıçam da var ve saire.

21 Nisan Perşembe

Taşköprü - Kendir fabrikası eksikleri.

Kastamonu ticaret odası reisinin izahları.

Yolda müftünün hitabesi.

Boyabatlılar.

Büyük orman.

Şiddetli yağış.

Her tarafta halk karşıladı.

Boyabat Demokrat Parti Reisi Boyabat'a kadar.

Sinop Millet Partisi Reisi karşıladı.

Sinop'ta yayan vali konağına.

22 Nisan Cuma

Sinop - Mektepler, Müesseseler.

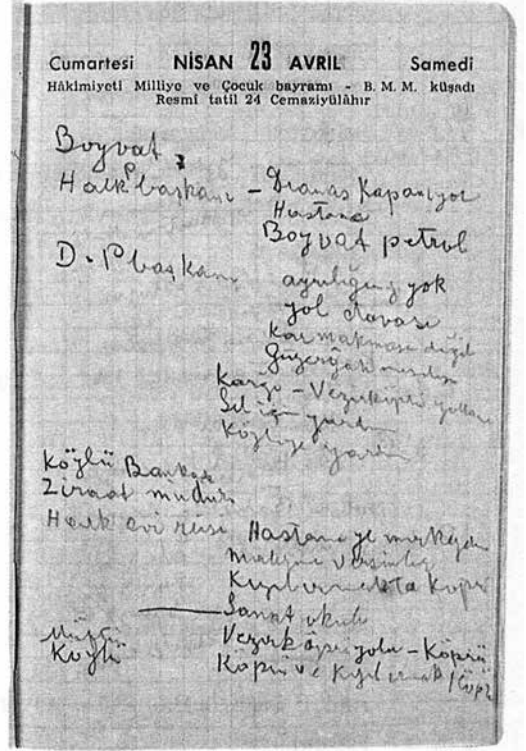
Halkevinde konuşma.

Öğleden sonra Gerze.

Bütün halkça karşılama.

Halkevinde konuşma.

Öğle yemeğinde DP ve MP başkanları sofrada.

Gerze'de DP'liler de ziyaret etti.

Sinop 22.4.

Halk Partisi - sanat okulu.

Balıkçılık.

Millet Partisi - tütün imalathanesi (devlet yardımı)

Ayancık - Sinop yolu devlet yapıyor.

Türkeli.

Gökçeada.

Fidanlık ile meyvecilik.

İskele (Deniz yolları).

Tütün - imalathane.

Tütün fiyatları.

ise-liman.

(İbrahim) sicil.

23 Nisan Cumartesi

Boyabat:

Halk P. başkanı Dranas kapanıyor.

Hastane.

Boyabat petrol.

DP başkanı ayrılığımız yok.

Yol davası.

Kar manikası değil.

Güzergâh meselesi.

Kargı Vezirköprü yolları.

Sel için yardım. Köylüye yardım.

Köylü Bankası.

Ziraat müdürü.

Halkevi reisi hastaneye merkezden malzeme versinler. Kızılırmak'ta köprü.

Sanat okulu. Vezirköprü yolu - Köprü.

Köprü ve Kızılırmak Köprüsü.

24 Nisan Pazar

Küre - Halk başkanı.

İnebolu - Liman - Yolun tacili.

İl olsun.
Hastane – memleket olsun.
Balıkçılık istiyor.
Sonra meyvecilik istiyor
Deniz taşımacılığı.
Kürede tavukçuluk.
Cide: Meyve. Kömür işler diyor.
DP Dr. Fahri Keçecioğlu.
Not: Balıkçılar kooperatifi.
Belediye başkanı - Elma (okunamadı), Kendir F. İstiyorlar İnebolu'ya - Tet-
kik edilsin.

25 Nisan Pazartesi

Tosya.
Gidiş ve dönüş.

26 Nisan Salı

DP başkanının ziyareti. Fena adam.
Halkevinde hitabe ve veda.
Kastamonu'dan ayrılma.
Araç.
Bucaklar ve köyler.
Safranbolu - Hükümet eski yerine gitsin istiyorlar.
Karabük - Geniş gezme.
Zonguldak'a hareket.
Gece Kilimli'de.

27 Nisan Çarşamba

Zonguldak.
Yaya limana kadar – İyi karşılama. Romorkör ile Ereğli.
Ereğli - Liman tesislerini geziş.
Şehri gezme.
Dönüşte - Kozlu-yeni ocaklar – projeler.
Üzülmez.
Sosyal tesisler – Halkevi.

Hitabe.

Gece misafirhane.

Demokratların mitingi var.

28 Nisan Perşembe

Hareket – Çatalağzı Tuğla fabrikası.

Bartın - Yol pek fena.

Görüşme. Bartınlıların kabulü. Demokratların sempati nümayişleri.

Çaycuma.

Karabük.

Avdede devam.

16 Mayıs Pazartesi

Gece Hint balesinde.

17 Mayıs Salı

Başbakanın İstanbul'dan avdeti.

1 Haziran Çarşamba

Kan tahlili (küçük) 2.10.

İnsülin başlaması.

3 Haziran Cuma

Erdal'dan tel: Çok memnunum!

Haziran ayına ait tarihsiz sayfadaki notlar

III Şube Md.

Alb. Cemal Tural.

I. Şube Md.

Yarbay Muharrem Kızıloğlu.

[Haziran ayının notlarda yer almayan önemli bir gelişmesi 8 Haziran'da, hasta olan Orgeneral Salih Omurtak'ın Genelkurmay Başkanlığından ayrılması ve yerine Abdurrahman Nafiz Gürman'ın atanmasıdır.]

Haziran ayının notlarda yer almayan bir başka gelişmesi de 20 Haziran'da DP'nin İkinci Kongresinin Ankara'da toplanmasıdır. Kongrede, bir yandan parti içinde öteden beri süren çekişme ve anlaşmazlıklar kesin bir sonuca bağlanırken, bir yandan da yaklaşan genel seçimde partinin izleyeceği siyaset kararlaştırıldı. DP'nin kuruluşundan başlayarak iktidar partisine karşı izlenecek siyasi tutum, parti içinde çeşitli anlaşmazlıklara neden olmuş ve bu anlaşmazlıklar sonucunda partiden büyük kopmalar olmuştu. Bazı milletvekillerinin partiden istifa etmesi, bazılarının da ihraç edilmesi yüzünden DP'nin Meclis'teki üye sayısı önemli ölçüde azalmıştı. Parti Genel Başkanı Celal Bayar, kongrede yaptığı konuşmada, DP'nin CHP'ye karşı sürdürdüğü ılımlı politikayı savunarak sertlik yanlılarını eleştirdi. Bayar'a göre, 1946 seçimi iktidar ile muhalefetin mücadelesini sertleştirmiş, ama 12 Temmuz 1947 Beyannamesi'nden sonra siyasi gerginlik önemli ölçüde azalmıştı. Bayar, konuşmasında, bu beyannamenin DP'nin Birinci Kongresi'nde benimsenen Hürriyet Misakı'nın gerçekleşmesine de katkısı bulunacağını öne sürdü. Sertlik yanlılarının DP'den tasfiye edilmesi kararını da doğru bulduğunu belirten Bayar, kendisinin ve DP yönetiminin CHP'ye karşı ılımlı bir siyaset sürdürmekte kararlı olduğunu açıkladı. Bu arada DP'den tasfiye edilmiş olanlar, kongrede kendilerinin yeniden partiye dönmelelerini sağlayacak bir kararın alınmasını istiyorlardı. Ama, kongrenin oluşturduğu komisyon bu kişilerin tekrar partiye kabul edilmelerine yönelik önergeyi bir oy farkla reddetti. Böylece DP'den çıkarılmış olanların partiyle bağları tamamen koptu ve bu sorun kesin olarak çözümlendi. Kongrede ele alınan bir başka önemli konu da, partinin gelecekte izleyeceği siyaseti saptamak üzere kurulan Ana Davalar Komisyonu'nun raporuydu. Komisyonun hazırladığı raporda, seçim yasasının değiştirilmesi, seçim güvenliğinin sağlanması ve seçimin adli denetim altında gerçekleştirilmesi isteniyordu. Raporda bu istekler yerine getirilmeden 1946 yılındaki yöntemlerle yapılacak bir yeni seçimin sonuçlarının kabul edilemez olacağı belirtiliyordu. Böyle bir durum karşısında, doğal hakları ihlal edilen vatandaşın meşru müdafaa hakkını kullanacağı belirtildikten sonra, "milli husumet"e maruz kalınmaması için seçimlerin dürüst olarak yapılması gerektiğine işaret ediliyordu. Kongrenin benimsediği bu rapora iktidar partisi yanlıları "Milli Husumet Andı" adını yakıştırdı, DP'liler bu raporun özel bir anlamı olmadığını belirttiler. Basındaki bazı kalemler ise bu andı "Milli And" ya da "Milli Teminat Andı" olarak adlandırdı. Bu arada, dönemin Yargıtay

Başkanı Halil Özyörük, konunun Yargıtay'a gelmesi halinde, bu andın DP'nin kapatılmasına gerekçe oluşturabileceğini belirttiyse de kongrede benimsenen bu raporla ilgili herhangi bir soruşturma yapılmadı. DP'nin İkinci Büyük Kongresi çalışmalarını 25 Haziran'da tamamlarken, yapılan seçimler sonucunda Celal Bayar yeniden parti başkanlığına getirildi. Partinin Genel İdare Kurulu ise şu kişilerden oluştu: Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Fuat Köprülü, Refik Şevket İnce, Celal Ramazanoğlu, Nuri Özsan, Hulusi Köymen, Üzeyir Avunduk, Samet Ağaoğlu, Sıtkı Yırcalı, İhsan Şerif Köymen, Kemal Özçoban, Kâmil Gündeş.]

1 Temmuz Cuma

27 Ağustos 1948 C.E. İsmail Hakkı Tekçe

1) Tasfiye olacak ise istifa etmek ister.

2) Albaylar tasfiye olacak ise izin verip bir müddet iş bulmaları müracaatları.

3) Fuat Sirmen Edirne'de Selimiye Camisi için biz onu gözden çıkardık demiş. (okunamadı) Süvari albayı söylemiş
Şekip Yurdakul İzmit Vali Vekili.

[İnönü bu notlarını, 1 Temmuz 1949 tarihli sayfaya 27 Ağustos 1948 tarihini atarak tutmuştur. Fuat Sirmen, Adalet Bakanı.]

6 Temmuz Çarşamba

Amiral Seattle'e veda.

Mr Dorr ve babasını kabul.

Ankara'dan hareket.

Gündüz Orgeneral Tınaztepe'yi kabul.

İstasyonda Orgeneral Aksalur ile Erzincan'ı kararlaştırma.

7 Temmuz Perşembe

Saat 14.30 Sivas.

Sivas şehrinde gezme.

Belediye – Hükümet.

Park Tepesi – Kısa ziyaret.

8 Temmuz Cuma

Amasya.
Yüz evler.
Başkan yapan derler.
Hükümet.
Şevket Adalan'ın konferansı.

[Şevket Adalan, Bayındırlık Bakanı.]

9 Temmuz Cumartesi

Tokat.
Dolaşma.
Halkevi- Ş. Adalan ve konferans heyetleri.

10 Temmuz Pazar

Erzincan.
Yolda Iliç.
Erzincan.
Dolaşma - Yeni evler.
Halkevi - Ş. Adalan Kon.
Hava Meydanı.
Hareket.
Sıcak + 35.
Gece Erzurum.
Sıcak + 20.

11 Temmuz Pazartesi

Erzurum.
Mevziler.
Tüneller.
Halkevinde konuşma.
Belediye.
Ordu Kumandan evi.
Aşkale yolunda: Motorlu topçular, zırhlı tugaylar (2).
Aşkale'den avdet.

12 Temmuz Salı

Sivas.

Kayseri.

Halkevi – Konuşma.

Kayserililerde hürmet açık.

13 Temmuz Çarşamba

Saat 10 Ankara.

14 Temmuz Perşembe

Kan tahlili (küçük) 1.71.

General Haag'ı kabul ve veda.

Gece Polatlı'da.

15 Temmuz Cuma

Polatlı - Atış Okulunda.

Bir taburun tesadüf muharebesinde bir batarya.

Bir tümenin taarruzunda topçu alayına (3 Tb.) atış idaresi - Muhtelif safhalar.

Benim verdiğim vazife ve hitabe.

Mr Wadsworth, bir misafir.

Gl. McBride. Orgeneraller beraber dönüş - (trende).

16 Temmuz Cumartesi

Feridun Cemal Erkin.

Fuat Carım'ın vedaı.

Öğle yemeği.

19 Temmuz Salı

Amerikalı Mr. Snyder (Maliye Bakanı) ile görüşme.

20 Temmuz Çarşamba

N. Erim'in avdeti.

Kemal Satır'ın Üzeyir Avunduk'tan havadisi.

[Kemal Satır Ulaştırma Bakanı; Üzeyir Avunduk Demokrat Parti Genel İdare Kurulu Üyesi.]

21 Temmuz Perşembe

Kan tahlili (büyük) 1.10.

22 Temmuz Cuma

Kan Tahlili (Büyük) 1.40 (1/3 insülinin hazfi ile).

Kan sayılması (lökosit) normal.

İnsülin tekrar üç defa.

27 Temmuz Çarşamba

Ömer'in, Amerikan ataşesinin misafiri olarak Roma'ya gidişi.

29 Temmuz Cuma

İzmir'e hareket.

[İnönü 29 Temmuz'da Ege bölgesinde bir geziye çıktı. 22 Ağustos'a kadar süren gezi boyunca yaptığı konuşmalarda ılımlı ve uzlaştırıcı bir üslup benimsedi. Bununla birlikte DP'liler İnönü'nün konuşmalarını sert bir üslupla yanıtlamayı tercih ettiler.]

30 Temmuz Cumartesi

İzmir'e varış.

31 Temmuz Pazar

İzmir'de istirahat.

Karşıyaka.

İzmir gazeteleri meydan okuyor.

Celal Bayar'ın tehditli beyanatı -180.000 (okunamadı).

1 Ağustos Pazartesi

Murdoğan.

Karaburun.

Celal Bey'in doğrudan doğruya bana hücumu.

2 Ağustos Salı

Çeşme.
İlca.
Alaçatı.
Uzunkuyu.
Urla.
Seferihisar.

3 Ağustos Çarşamba

İzmir'de ziyaretler.
Hisarönü – Şadırvan – Tepeköy – Tilkilik – Güzelyalı.

4 Ağustos Perşembe

Menemen.
Foça – Edremit'le dönüş.

5 Ağustos Cuma

Kemalpaşa (N.F) (nutuk).
Pınarbaşı.
Motorlu Topçu Alayının teftişi - Amerikan subayları.

6 Ağustos Cumartesi

İstirahat.

7 Ağustos Pazar

Karadan Manisa.
Akhisar.
Kırkağaç.
Soma.

8 Ağustos Pazartesi

Kınık.
Bergama.
Dikili.
Gemi (Edremit) ile dönüş.
İlk çeşmelik.

9 Ağustos Salı

İzmir'de Demokratların protesto mitingi. Çok gayret sarf ettiler. Netice umdukları gibi değil diyorlar. 15.000 kişi diyorlar. 6.000 kadarı bütün Ege'den getirilmiş. Hanım hasta.

10 Ağustos Çarşamba

İstirahat.

11 Ağustos Perşembe

Akşam Ada gazinosunda kabul. Nutuk.

12 Ağustos Cuma

Fabrikalar, işçiler.

Akşam: Nazif Çağatay vasıtası ile Fevzi Lütüfi Karaosmanoğlu'nun teklifi – Cevabım.

13 Ağustos Cumartesi

Bayındır – Nutuk.

(Öğleye kadar saat 14'e kadar çok güzel kabul.

Ödemiş - Saat 17.

Nutuk.

Muhteşem kabul.

Gece yayla.

Gölcük.

14 Ağustos Pazar

Yaylada istirahat.

Serin, rahat.

Bozdağ köyü (15 km'de).

15 Ağustos Pazartesi

Tire.

Torbalı.

Çamaltı'da gece.

16 Ağustos Salı

Aydın – Nutuk.

Muğla – Gece.

17 Ağustos Çarşamba

Muğla'da nutuk.

Aydın'da her istasyonda.

Nazilli'de (muazzam) karşılama.

Gonca.

18 Ağustos Perşembe

Denizli – Nutuk.

Büyük tezahürat.

Nazilli – Hepsi beraber.

19 Ağustos Cuma

Selçuk.

Kuşadası.

Söke.

İzmir.

23 Ağustos Salı

Küçük kan tahlili 1.70.

27 Ağustos Cumartesi

Büyük kan tahlili 1.65.

İstanbul'a hareket.

28 Ağustos Pazar

İstanbul'da karşılama.

Haydarpaşa'dan Dolmabahçe'ye, Heybeliada'ya.

Dr. Kırdar'a Viyana elçiliğini söyledim - müteessir oldu.

29 Ağustos Pazartesi

Heybeli - Hasan Saka, Fuat Sirmen geldiler.

Büyükada kulübe gittik.

Gece Kırdar'la görüştük.

30 Ağustos Salı

Erdal için Cumhuriyet'te yazılar.

31 Ağustos Çarşamba

Erdal için tekzip.

Öğleden sonra Pendik.

Hilmi Uran.

Sonra Dragos Tepe.

Seniha.

Kadıköy'den dönüş.

6 Eylül Salı

Testoviron II.

Nurullah Sümer'i kabul.

Sinirden hasta.

Hilmi Uran ile görüşme.

[Günaltay kabinesinde Devlet Bakanı olan Nurullah Esat Sümer 7 Haziran 1949'da bu görevinden istifa etmişti.]

7 Eylül Çarşamba

Dolmabahçe'ye geçiş.

Teşvikiye sağlık yurdu.

Mareşal'ı ziyaret. Görüşmedik.

Recep Peker'i ziyaret.

8 Eylül Perşembe

Etem İzzet Benice ile Salih Omurtak'a gittik.

Latife Hanım.

Karabekir'in ailesi.

Testoviron III.

[Etem İzzet Benice, Siirt milletvekili; Salih Omurtak, sağlık durumu nedeniyle 8 Haziran'da görevinden ayrılmış olan eski Genelkurmay Başkanı.

Hasta olan Atatürk'ün eski eşi Latife Hanım 16 Eylül'de tedavi için Fransa'ya gidecektir.]

9 Eylül Cuma

Manevra. Saat 8.45'te hareket.

S. 10.30'da avdet.

Hasan Cemil Çambel ile görüşme.

[Hasan Cemil Çambel, Bolu milletvekili.]

10 Eylül Cuma

Manevranın sonu - Amerika sefiri ve ötekilerle görüşme.

11 Eylül Pazar

Hamdullah Suphi öğle yemeğinde uzun görüşme.

1) Birkaç kişi birleşelim tavassut edelim diyor.

2) Halk Partisi Başkanlığından çekileyim diyor. Kanunen istemeye hakkınız var mı diye sordum. Hayır dedi.

General McBride ile görüştim. Yalnız Haldun vardı.

[Haldun Derin, Cumhurbaşkanı İnönü'nün Özel Kalem Müdürü.]

12 Eylül Pazartesi

Kah tahlili büyük 1.63.

(Testoviron IV).

İçişleri - Bayındırlık Bakanı ile görüşme.

Vali ile Heybeli'ye -Yemek ve bezik.

[Emin Erişirgil İçişleri Bakanı; Şevket Adalan Bayındırlık Bakanı.]

13 Eylül Salı

Necmettin Sadak öğle yemeği.

Dr. Behçet Uz.

[Necmettin Sadak Dışişleri Bakanı; Behçet Uz Denizli milletvekili.]

15 Eylül Perşembe

Testoviron V

Dolmabahçe'ye geçiş

İç işleri bakanı ile görüşme

16 Eylül Cuma

Nihat Erim Ankara'dan geldi.

Vali işinin halli.

Nihat, Dicleli, İsmail Rüştü en çok ısrarlı göründü.

Nihat'ın üç görüşmeleri.

[Nihat Erim, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı; Vedat Dicleli Ekonomi ve Ticaret Bakanı; İsmail Rüştü Aksal Maliye Bakanı.

İstanbul Valisi Lütü Kırdar, Rıdvan Nafiz Edgüer'in ölümü üzerine boşalan Manisa'dan milletvekili seçilince valilik görevine kimin atanacağı görüşüldü. Yukarıdaki kararın alınmasından bir ay kadar sonra, 19 Ekim'de İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı görevine Fahrettin Kerim Gökay atandı. Bir CHP'linin bu göreve atanması tepkilere yol açınca Gökay CHP'den çekildi.]

17 Eylül Cumartesi

Saraçoğlu gelmiş.

[Eski Başbakanlardan ve İzmir Milletvekili Şükrü Saraçoğlu.]

19 Eylül Pazartesi

Nihat Erim'in Ankara'ya avdeti.

Akşama: Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rıfki Atay, Mümtaz Öktem, Saraçoğlu yemekte.

Testoviron VI.

[Falih Rifkî Atay, Mümtaz Ökmen Ankara, Hüseyin Cahit Yalçın İstanbul milletvekili.]

20 Eylül Salı

Dr. Adıvar, Halide Hanım ile öğle yemeğinde Dolmabahçe.

Nihat Bey başbakanla görüşmüş iki mesele.

– Seçim günleri emniyet meselesi.

– Seçime yabancı mütehasıslar.

Başbakan iyi telakki etmiş. Şimdilik aramızda kalsın.

[Nihat Erim, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı.]

22 Eylül Perşembe

Hanımın yıldönümü.

Testoviron VII.

23 Eylül Cuma

Hasan Ali Yücel'in Celal Bayar ile görüşmeyi anlatması.

2 Ekim Pazar

Ankara.

3 Ekim Pazartesi

Testoviron X.

Diyanet İşleri Reisi.

24 Kasım Perşembe

Amerikan hindisi.

Kan tahlili (küçük) 1.60.

1950

1 Ocak Pazar

Geçen ay sonundan şeker tahlili (küçük) 1,46.

12 Ocak Perşembe

Kan tahlili (küçük) 1.42.

23 Şubat Perşembe

Bugünkü *Yeni Asır*'ın başmakalesi. Tek parti sistemini bilhassa son on iki senede bizi husumet ile iktisap etmiş.

27 Şubat Pazartesi

Testoviron I + Ephynal.

20 Mart Pazartesi

Ömer bu akşam (Özden ile) İstanbul'a gitti. Ev için kararlar vermek üzere.

23 Mart Perşembe

Ömer İstanbul'dan geldi.

Polatlı'ya gidiş.

Seçim nutku.

Ortaokulun açılması töreni.

Topçu okulunu ziyaret.

[İnönü seçimlerle ilgili olarak yaptığı bu ilk konuşmasında CHP'nin geçen dört yıl içindeki çalışmalarını anlattı ve gelecekteki dört yıl için hazırlanan programı açıkladı. Anayasa'nun, halkın yaşamına demokratik koşulları getirecek tarzda değiştirileceğini de belirten İnönü, ikinci meclisin gerekliliğine dikkat çekti.]

24 Mart Cuma

8.nci Büyük Millet Meclisi'nin kapandığı gün.

[TBMM 24 Mart'ta Af Kanunu'nu reddettikten sonra dağıldı ve partilerin 14 Mayıs'ta yapılacak olan genel seçimler için kampanyaları başladı.

Bu noktada seçim kanununda yapılan değişiklikler hakkında bazı bilgiler vermek yararlı olacaktır:

Tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş süreci boyunca Demokrat Parti'nin (DP) en çok önem verdiği konuların başında seçim kanununun değiştirilmesi geliyordu. İktidarı seçimlerde yansız davranmamakla ve seçim güvenliğini sağlayamamakla suçlayan DP, 1946 ilkbaharında yapılan milletvekili ara seçimiyle belediye seçimlerine katılmamıştı. DP 1946 seçiminden sonra da iktidarı seçimde baskı, hile ve yolsuzluk yapmakla suçlamış, ısrarla seçimlerin "şaiбели" olduğu görüşünü savunmuştu. Seçim güvenliğinin sağlanması ve seçim yasasının değiştirilmesi konusu, Hürriyet Misakı, 12 Temmuz Beyannamesi ve Milli Husumet Andı gibi önemli belgelere konu olmuştu.

DP'nin bu konudaki eleştiri ve uyarıları karşısında uzun süre kulaklarını tıkayan CHP yönetimi, nihayet 1949 yılı içinde yeni bir seçim yasası için çalışmalara koyuldu. 1949 başında işbaşına gelen Şemsettin Günaltay Hükümeti, öncelikle seçim yasasıyla ilgili bir teknik komite kurdu. Bu komitenin hazırladığı tasarı, Bilim Kurulu'na iletildi. Eylül 1949'da Yargıtay Başkanı Halil Özyörük'ün başkanlığında çalışmalarına başlayan Bilim Kurulu İstanbul ve Ankara Hukuk Fakültelerini temsilen ikişer profesör, Yargıtay ve Danıştay'ı temsilen ikişer üye ve İstanbul, Ankara ve İzmir barolarını temsilen birer üyeden oluşuyordu. Teknik komitenin tasarısını dikkate almadan yeni bir taslak hazırlayan Bilim Komitesi, bu taslağı 2 Aralık 1949'da hükümete ilettiler. Hükümet de tasarını üzerinde bazı değişiklikler yaptıktan sonra TBMM'ye sundu.

TBMM'nde yapılan görüşmelerin ardından 16 Şubat 1950'de kabul edilen yeni seçim yasası muhalefetin isteklerinin büyük bölümünü karşılıyordu. Yasaya göre, seçimler tek dereceli, genel ve eşit oyla yapılacak; seçimde adli denetim sağlanacak ve gizli oy - açık sayım esası uygulanacaktı. Yasa, siyasal partilerin sandık kurullarında temsilci bulundurabilmelerine de olanak sağlıyordu. Bununla birlikte, muhalefetin direktmesine karşın, yasadaki nispi temsil yerine, çoğunluk sistemi benimseniyordu. Yine de DP yeni seçim yasasına destek verdi ve yasa MP'nin karşı çıkmasına karşın Meclis'te büyük bir çoğunlukla benimsendi.]

25 Mart Cumartesi

Kırıkkale.

Sinema binasında nutuk.

[İnönü Kırıkkale'deki konuşmasında "Altı Ok"un Anayasadan çıkarılacağını açıkladı.]

26 Mart Pazar

C. Cahit Toydemir: Amasya, Bursa, Antakya

[Cemil Cahit Toydemir, çalışmalarına son veren 8. Dönem TBMM'de İstanbul milletvekili, daha önce Recep Peker Hükümetinde Milli Savunma Bakanı.]

27 Mart Pazartesi

Beypazarı nutku.

29 Mart Çarşamba

Malatya'ya hareket.

30 Mart Perşembe

Malatya'da nutuk.

Babamı ziyaret.

[İnönü babasının kabrini ziyaret etmiştir.]

31 Mart Cuma

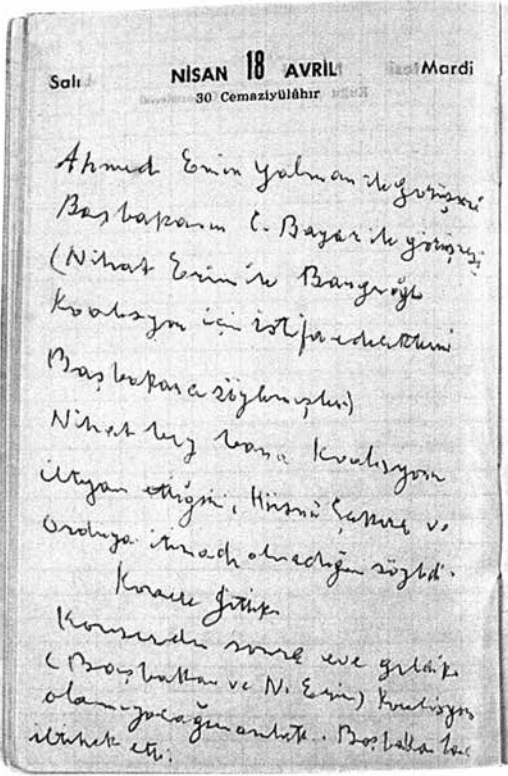
Diyarbakır.

Elazığ - Orgen. Berköz ile görüşme.

Şiddetle nezle.

18 Nisan Salı

Ahmet Emin Yalman ile görüşmesi. Başbakanın C. Bayar ile görüşmesi. (Nihat Erim ile Banguoğlu koalisyon için istifa edeceklerini Başbakana söylemişler.)

Nihat Bey bana koalisyonu iltizam ettiğini, Hüsnü Çakır'a ve orduya itimad olmadığını söyledi.

Konsere gittik.

Konserden sonra eve geldik. (Başbakan ve N. Erim) Koalisyon olamayacağını anlattı. Başbakan da iltihak etti.

[Başbakan Şemsettin Günaltay; Nihat Erim Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı; Tahsin Banguoğlu Milli Eğitim Bakanı; Hüsnü Çakır Milli Savunma Bakanı.]

19 Nisan Çarşamba

Başbakan C. Bayar ile görüşmüş. Başbakan ile Marmara'da gezdik. Başbakan, Hüsnü Çakır, G. K. Başkanı, kara, deniz, hava kumandanlarını çağırırım.

[Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Gürman; Kara Kuvvetleri Komutanı Nuri Yamut; Hava Kuvvetleri Komutanı Zeki Doğan; Deniz Kuvvetleri Komutanı Mehmet Ali Ülgen.]

[Nisan ayına ait tarihsiz sayfadaki not:]

- 3 Mayıs İzmir.
- 4 Mayıs İzmir – Nutuk.
- 5 Mayıs Manisa – Balıkesir.
- 6 Mayıs Çanakkale avdet.
- 7 Mayıs Bursa, akşam Karaköy.
- 8 Mayıs öğleden evvel İzmit, İstanbul.
- Saray 9 veya 10 Mayıs'ta nutuk.

4 Mayıs Perşembe

Cumhuriyet Meydanı'nda nutuk.

[İnönü İzmir'de yaptığı bu konuşmasında grev hakkı konusunda kendisinin ve CHP'nin görüşlerini açıkladı.]

5 Mayıs Cuma

Manisa, Balıkesir nutukları.

6 Mayıs Cumartesi

Biga – Nutuk.

Çanakkale.

7 Mayıs Pazar

Uzun yol.

Balıkesir – Susurluk.

K. paşa – Karacabey.

Bursa nutuk.

8 Mayıs Pazartesi

İnegöl'den – Karaköy'e - Yağmurlu bir gün.

İzmit – Nutuk.

Haydarpaşa – (okunamadı) ile çıkış. Dolmabahçe.

9 Mayıs Salı

Saat 18 Taksim Meydanı'nda nutuk.

10 Mayıs Çarşamba

İstanbul

11 Mayıs Perşembe

İstanbul - Akşam hareket

[İnönü'nün notları 11 Mayıs'tan 2 Ağustos'a atlamaktadır. Bu arada Türkiye'nin siyasal yaşamında çok önemli gelişmeler yaşandı ve 14 Mayıs'ta yapılan seçimleri kazanan Demokrat Parti iktidarı Cumhuriyet Halk Partisi'nden devraldı.]

Seçim yasası kabul edildikten sonra seçimlerin 14 Mayıs 1950'de yapılması kararlaştırılarak, sekizinci dönem TBMM'nin çalışmalarına 24 Mart'ta son verildi. İlkbahar ayları 1946'da olduğu gibi yoğun seçim kampanyalarıyla geçti. İktidar partisi, kampanya boyunca, İnönü'nün özellikle dış politikadaki başarıları üzerinde durup, ülkenin karşı karşıya olduğu ağır dış sorunları ancak İnönü ve deneyimli kadrosunun çözebileceğini öne sürdü. Bu arada seçim propagandalarında CHP'nin Atatürk'ün kurduğu parti olduğu, bu partinin Atatürk devrimlerini uygulayıp savunduğu ve öteden beri demokrasi yolunda büyük adımlarla ilerlediği ve zamanı gelince ülkeye demokrasiyi getirdiği de savunuluyordu. Bu arada, seçimlerden hemen önce, CHP tekke ve türbelerin kapatılmasına ilişkin yasa ile çiftçiyi topraklandırma yasasının özel kişilere ait belli bir miktarın üzerindeki toprakların kamulaştırılmasına olanak veren hükümlerini yürürlükten kaldırarak, bu konuların DP tarafından seçim malzemesi olarak kullanılmasını önlemeye çalıştı.

Bütün bunlara karşılık DP'nin seçim kampanyası herhangi bir yenilik içermiyor ve parti 1946'dan beri ısrarla savunduğu görüşleri tekrarlıyordu. Seçimler yaklaşırken Ali Fuat Cebesoy, Fahri Belen, ve Refet Bele gibi önemli şahsiyetlerin DP'ye katılması CHP'deki kan kaybının göstergeleriydi. Bu arada yıllardır süren iktidarı boyunca CHP oldukça yıpranmış ve ülkede bu partinin yönetiminden hoşnut olmayan kesimler oldukça genişlemişti. Yine de iktidar partisi seçimleri kazanacağından emindi. Seçim kampanyaları sürerken yapılan tahminlere göre, CHP liste usulü çoğunluk sistemi sayesinde iktidarını sürdürmeye yetecek kadar milletvekili kazanacak, DP ise oy oranını artırmakla birlikte iktidarı devralacak milletvekili sayısına ulaşamayacaktı. CHP'nin kendisi de seçim sonucundan o kadar emindi ki, sadece İnönü ve Günaltay'ı iki yerde birden aday gösterdi. DP ise seçimi kazanmasını istediği birçok kişiyi iki yerde birden aday göstermişti. 1946'dan o yana hiçbir seçime katılmamış olan muhalefet partisi, seçimde başarılı olacağını ummakla birlikte, ne kadar oy alacağını tam olarak kestiremiyordu.

CHP 63 ilin tamamında seçime katılırken, DP Hakkari dışındaki 62 ilde, Millet Partisi (MP) ise sadece 22 ilde aday gösterdi.

Seçime katılma oranı yüzde 89,3 gibi çok yüksek bir düzeyde gerçekleşti. Beklenen an gelip kullanılan oyların sayımı yapıldıktan sonra iktidar partisinin savunduğu liste usulü çoğunluk sisteminin kurbanı olduğu görüldü: 63 ilin

44'ünde DP adayları, 8'inde ise CHP adayları tam liste halinde seçimi kazandılar. 11 ilde ise birden çok partinin adayı milletvekilliğine hak kazandı. Toplam olarak 487 milletvekilliğinin 416'sını DP, 69'unu CHP, 1'ini MP ve 1'ini bağımsız aday kazandı. Ama DP adaylarından 13'ü, iki seçim çevresinde birden aday gösterilmiş olup, her iki seçim çevresinde de seçim kazanmış oldukları için, 13 milletvekilliği boş kaldı ve Meclis'teki fiili dağılım şöyle gerçekleşti: DP 403, CHP 69, MP 1, bağımsız 1. İktidarın, devleti kuran ve 27 yıldır işbaşında olan CHP'den, genel oy sonucunda DP'ye geçmesi, izleyen yıllarda, DP yanlıları tarafından "Beyaz İhtilal" olarak anıldı.

Seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra 22 Mayıs'ta Celal Bayar Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan Meclis Başkanlığına seçildi. Hükümeti kurmakla görevlendirilen Adnan Menderes de aynı gün ilk kabinesini açıkladı. Hükümet programı 29 Mayıs'ta Meclis'te okundu. Hükümet programı görüşülürken, Başbakanın eleştirileri yanıtlamasından sonra muhalefet sözcülerine tekrar söz verilmemesi üzerine, CHP Meclis toplantısını terk etti. Böylece DP iktidarının daha başında iktidar-muhalefet ilişkileri gerginleşmiş oldu. Hükümet 2 Haziran'da Meclis'ten güvenoyu aldı.

Bu arada, Bayar DP Meclis Grubu'nca Cumhurbaşkanlığına aday gösterilince partinin Genel Başkanlığından istifa etti. Böylece DP'nin öteden beri savunduğu gibi Parti Başkanlığı ile Cumhurbaşkanlığı birbirinden ayrılmış oldu. 9 Haziran'da da Başbakan Adnan Menderes, Bayar'dan boşalan DP Genel Başkanlığına seçildi.

Öte yandan CHP'nin 8. Kurultayı 29 Haziran – 2 Temmuz tarihleri arasında Ankara'da toplandı. Kurultay kararıyla genel başkanvekilliği görevi kaldırılırken genel sekreterin doğrudan kurultay tarafından seçilmesi esası benimsendi. İnönü yeniden Genel Başkan seçildi. Genel Sekreter seçimleri ise büyük bir çekişmeye sahne oldu. Birinci turda en çok oyu alan Nihat Erim'in adaylıktan çekilmesinden sonra yapılan ikinci turda Kasım Gülek 224 oyla Genel Sekreter seçildi. Diğer aday Şemsettin Günaltay ise 214 oyda kaldı. Kasım Gülek Genel Sekreterlik görevini 1959'a kadar sürdürdü.]

2 Ağustos Çarşamba

Erdal'ın İstanbul'a hareketi.

Pazar Amerika için.

[İnönü'nün notları 2 Ağustos'tan Kasım ayına atlamaktadır. Bu arada 3 Eylül'de yerel seçimler yapılmış, DP, genel seçimlerden sonra, yerel seçimlerde de CHP'yi yenilgiye uğratmıştır. CHP 1950 Sonbaharında yapılacak yerel seçimlere büyük önem veriyor, genel seçimin yenilgisinin acısını bu seçimlerde çıkarmak istiyordu. İnönü, Ağustos ayının sonlarında, yerel seçimlerle ilgili olarak radyodan yaptığı bir konuşmasında şunları söyledi: "Yeni büyük seçimler oluncaya kadar yeni idarenin bütün mahzurlarını memleket çekecektir. Maruz bulunduğumuz zararlı ihtimalleri belediye seçimleri ile bir derece durdurmak ihtimali vardır. Bu seçimlerde Demokrat Parti'ye oy vermemek lazımdır."

CHP'nin yoğun karşı propağandalarına karşın, DP iktidara geldikten sonra halk önünde verdiği bu ilk büyük sınavdan yeni bir zaferle çıktı. 3 Eylül 1950'de yapılan yerel seçimlerde ülke genelindeki 600 belediyeden 560'ını DP, 40'ını CHP kazandı. Seçim sonuçları belli olduktan sonra Menderes bu büyük başarıyı şöyle değerlendirdi: "Türk milleti Halk Partisi'ni 14 Mayıs'ta iktidardan tasfiye etmişti, 3 Eylül'de de muhalefetten tasfiye etti".

15 Ekim'de yapılan İl Genel Meclisi seçimlerinde de 55 ilde yine DP kazandı. Böylece kısa bir süre içinde merkezi yönetimden sonra yerel yönetimler de DP'nin eline geçmiş oldu.]

[Kasım ayına ait tarihsiz sayfadaki not:]

30 lira vereceğim iyi mi?

30 Aralık Cumartesi

Savri Belger.

Orhan Çapçı.

Selahattin Beliren.

[Aralık ayına ait tarihsiz sayfadaki not:]

Heybeli Ocak Başkanı.

Mesut Kazancı.

Sherwood

Roosevelt.

Hafkin.

Sivrihisar'ın Gerenli köyü Demokratların tazyikinden şikâyetçi.

[1950 yılına ait defterin son sayfalarındaki tarihsiz notlar:]

Üzüntüyü bırak yaşamaya bak. Yazan: Dale Carnegie.

İstanbul Ahmet Halit Kitabevi.

-

Seyfi Kınayyigit.

Sarayburnu askeri hastanesi iç hastalıkları mütehassısı.

Muzaffer Akalın: 23315.

-

Hasan Rıza Temelli

Maçka - Gözem Ap. No. 5 dairesi

Telef: 81044

23203 Malatya Valisi Koçak

İtalya Sefiri

S. E. Don Renato Prunas

31073 Avni Doğan

21540 bizim

1951

1 Mart

H. C. Çambel'i ziyaret
Şoför Cahit'e ikinci şube memurları sorgusu.

[Hasan Cemil Çambel bir önceki Mecliste Bolu milletvekili. DP'nin kazandığı 1950 seçimleri sonucunda TBMM dışında kaldı.]

28 Mayıs Pazartesi

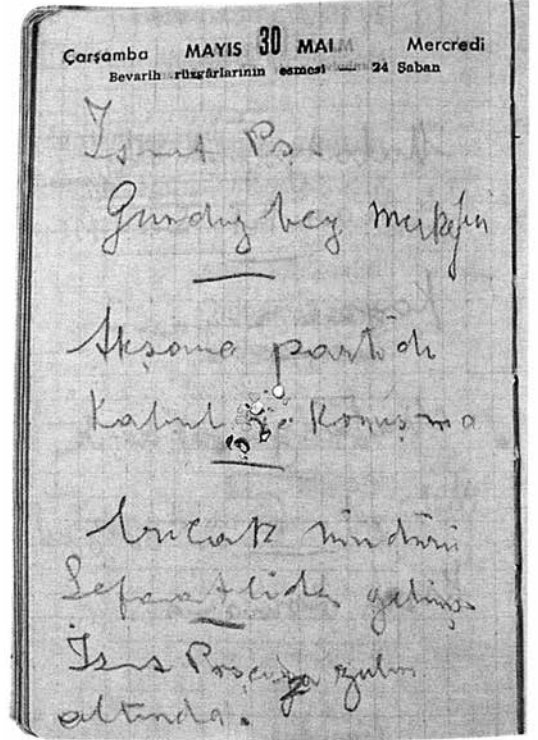
Meclis.

29 Mayıs Salı

Malatya'ya tazyare ile hareket.
Saat 11.00.
Kayseri Meydanı.
Malatya – Karşılama.
Vilayet-Belediyeyi ziyaret.
Kısa konuşma.

30 Mayıs Çarşamba

İsmet Pş.
Gündüzbey Merkezi.
Akşam partide kabul ve konuşma.
Bucak Müdürü Şefaati'den gelmiş.
İsmet Paşa zulüm altında.

---

31 Mayıs Perşembe

Hara (Sultan suyu).

Akçadağ.

Kaymakam İmam Tekinalp.

Enstitü (köy) avdet.

20 Haziran Çarşamba

Mecliste oy kullanma.

Haziran ayına ait tarihsiz sayfalardaki notlar

Enis Şanlıoğlu Çalışma Bakanlığı İş ve İşçi Bulma Kurumu genel müdür muavini.

Tahir Bekir Balta.

Reşat Şemsettin.

Halil Sezai Erkut.

-

Vecih Bereketoğlu

İstanbul

Telf. 60580

-

Ev. Tel 21540

82365 Maçka

-

İhsan Anıl

M.T.A. Envanter Memurluğundan açığa çıkarılmış (200).

-

Erdal'ın Adresi

c/o Dr. Baha Baysal

Frick Chemical Lab.

Princeton N.J.

E. İnönü

139 Boad Mead

Princeton New Jersey

15 Ekim Pazartesi

Etem İzzet Benice ile görüşme (Saat 11).

[Etem İzzet Benice, Son Telgraf gazetesini sahibi.]

16 Ekim Salı.

İstanbul'da.

Şeker tahlili 1.75.

17 Ekim Çarşamba

Ziya Karamursal gelecek saat 11.

18 Ekim Perşembe

Öğleden evvel.

Sarıyer. S. 11 öğleden evvel.

Oğuz Özan.

Saat 17.

Kadıköy merkezi.

Mümin Kulay.

21 Ekim Pazar

Saat 11.30.

Sarraf.

Fatih ilçe binası.

İlçe başkanı Cevat Kaban.

22 Ekim Pazartesi

Silivri.

Çatalca.

Sarıyer'den dönüşte Beşiktaş.

23 Ekim Salı

Üniversiteler 16.30.

Beyazıt 17.30.

Kasım Pş.

[Tarih yok]

Perşembe 18.

Sarıyer – Beşiktaş.

19 Cuma

Saat 17 Parti danışma.

20 Cumartesi

Öğle yemeği, Malatyalılar il idare kurulu.

21 Pazar

11.30 Fatih ilçe.

16 Beykoz.

22 Pazartesi

Çatalca, Silivri 7.30.

Saat 15'te Teknik Üniversite.

18'de Beyoğlu.

23 Salı

16.30 Beyazıt.

17.30 Kasımpaşa.

24 Çarşamba

Yalova.

25 Perşembe

Basın toplantısı.

[Tarih yok]

Glucophyline tabletler .

Kalp ağrıları için.

Yemeklerden sonra günde 1-3 tabletleri.

Bir hafta aralık vermek.

R. Hüsnü Ferda.

28.10.1951

-

Prof. Dr. İrfan Titz

Kalp mütehasısı

Gülhane

3 Kasım Cumartesi

Saat 11.30 evde.

[Tarih yok]

Salahattin Ögelman.

Şükrü şirket müşaviri avukat.

[Tarih yok]

Müzakere bittikten sonra (Saat 15 de) sizi bulayım.

Beraber çıkacağız.

Bizim eve gideceğiz

[Tarih yok]

Boğazlıyan kazası Tepedoğan köyünden Bekir Gündüz.

Emekli Albay Necdet Acar.

[Tarih yok]

Birinci kordon.

Alsancak.

Forbeş Kıraç.

[Tarih yok]

Babaeski - Kuleli köy

Kâmil Ergün

30.12. 1951

[Tarih yok]

Teşvikiye – Gözem.
Ap. 5. Ömer İnönü.

[Tarih yok]

H. Kılıçoğlu
Mühürdar Cad. 40
Kadıköy

[Tarih yok]

Mecliste kanunlar.
Nispi seçim için komisyon.

[CHP 1950 seçiminden sonra daha önce karşı çıktığı nispi seçim sistemini savunmaya başlarken, DP seçimden önce karşı çıktığı liste usulü çoğunluk sisteminin savunucusu olmuştur.]

[Tarih yok]

Chemical Bank and Trust co. 165
Broadway
New York City N.Y. USA

[Tarih yok]

Siyasi huzur ve emniyet.
Partizan idare.
Çalışma emniyeti.
Basın hürriyeti.
Usuller – cezalar.
B.M.M. çalışması.
Radyo.
Adaletle uğraşma.
Üniversitede muhtariyet.
Müşterek mesele.
Doğru yol, haksız yol ve imkânsız yol.

[Tarih yok]

Ali Fuat Erden.
Habip Edip Törehan
Kasım Gülek 8.9 Saat 14
Necmettin Sadak
Barutçu

[Tarih yok]

Vadesiz Tasarruf Hesabı
Bn. Mevhibe İnönü 43.738
Erdal İnönü 43.740
Özden İnönü 43.739
Özden İnönü
Türkiye Garanti Bankası
No: 5199

[Tarih yok]

Hanın satıldığı tarih.

[Tarih yok]

Reşat Bey
Belediye reisinin nutkuna cevap verildi mi? Eksik bir şey kalıyor mu? Cevap verildi. Eksik bir cihaz kalmadı

[Tarih yok]

Yarbay Emin Dirvana
Military Attaché
Turkish Embassy
Belgrave Sq.
London
U.K.

[Tarih yok]

Dr. Münir Türkent

Hatice Sarpyener
Dr. Ahmet Temelli

[Tarih yok]

Zeki Görkey
Şişli Bomonti
Halepli Şükrü Sokak 13

[Tarih yok]

Diyarbakır
Sedat – Vedat Dicleli

[Tarih yok]

1043
Taksim Belediye Gazinosu Müdürü Haluk Sadak.

1952

11 Ocak Cuma

Dün gece Barutçu, A. Doğan, F. Atay, M. Ökmen, N. Erim akşam yemeğinde – Hasbihaller, tartışmalar.

Bugün F. Atay'ın davası.

[Faik Ahmet Barutçu, Avni Doğan, Falih Rıfki Atay, Mümtaz Ökmen, Nihat Erim.]

14 Ocak Perşembe

1.80 kanda şeker.

13 Şubat Çarşamba

İstanbul'daki evin değeri vergisi tebliğı 68.000 lira.

16 Şubat Cumartesi

Hanımın göz muayenesi. Bir ay sonra gelinecek. 15 Mart'ta gidilecek

22 Şubat Cuma

Kanda şeker 1.30.

İnsülin bire indirildi ve derecesi 3'ten ikiye (yani 16 ünite).

26 Şubat Salı

Ömer'in nişanlısını Abdülhalik Bey vasıtasıyla bugün istedik.

27 Şubat Çarşamba

Müşpet cevap aldık. Bir hafta sonra babasından isteyeceğim.

3 Mart Pazartesi

Anadolu Sigorta şirketi hisse senetleri için teklif.

Burhan F. Olcaytuğ.

Güren T. A sigorta Sosyetesı müdürü.

Telefon 40630

Telefon Ev: 82167

Sümerbank binası

Galata

5 Mart Çarşamba

Kasım – Melen – Topaloğlu. Kitap Meselesi.

Günaltay ile konuşma.

– Parti idaresinden şikâyetçi

– Kasım'ın aleyhinde

– İkinci başkanlığı benim istemediğimden ve kendisine emniyetsizlik gösterdiğimden şikâyetçi. Mücadeleye geçeceğini söylüyor. Teskin ve temin etmeye çalıştım.

[Metin Toker, CHP'nin iktidarı kaybetmesinden sonra eski başbakanlardan Şemsettin Günaltay hakkında şu bilgileri vermektedir: CHP içinde "ciddi bir biçimde rahatsızlık duyanların başında eski Başbakan Şemsettin Günaltay vardı. Zaman zaman küsüyor, darlıyordu. Bu yüzden onun adı etrafında çok spekülasyonlar yapılıyor, istifa ettiği söylentileri çıkıyordu. İsmet Paşa'nın küçük not defterleri bunlarda gerçek payının bulunduğunu göstermektedir. Ancak Günaltay sonuna kadar partisinde kaldı, hatta İstanbul İl Başkanlığı görevini bile üstlendi." (Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları: DP'nin Altın Yılları, 1950 – 1954. s. 185)

Kasım Gülek CHP Genel Sekreteri.]

7 Mart Cuma

Ömer'in eşini istedik. Verdiler. Hayırlı olsun.

8 Mart Cumartesi

Misafirler bizde yemekte.

10 Mart Pazar

Biz Ögelmanlar'da yemekte.
Haftaya nişan.

12 Mart Çarşamba

İzzet gece bizde.

13 Mart Perşembe

Partide toplantı.

18 Mart Salı

Anadolu sigortanın satışından 15.000 peşin aldım. Beheri 30,75.

21 Mart Cuma

Şeker tahlili 1.70.
İnsulin tekrar iki defa yapılacak.

30 Mart Pazar

Parti meclisi dağıldı. Beyanatımı meclis tebliğ olarak kabul etti.

31 Mart Pazartesi

Fransız Büyükelçisi ziyaret etti.

4 Nisan Cuma

Öğleyin Barutçu ile.

Akşam grup idare heyeti ile evde konuşma.

a) Ayrılışlar yazısı

b) Ş. Günaltay meselesi

Şoför Nuri'yi (Erdal taklidi yapan adam için) dinleme. (İdare heyeti huzurunda).

[Faik Ahmet Barutçu, Trabzon milletvekili ve CHP Meclis Grup Başkanvekili.]

5 Nisan Cumartesi

N. Erim ile yazısını tashih için görüşme.
Saat 17.30'da Günaltay, Barutçu ve Doğan ile görüşme.
Gece Barutçu ve Erim ile yazı üzerine görüşme (gece).

6 Nisan Pazar

Öğleden sonra saat 15'te evde gurup idare heyeti ile toplanma - Yapılanları anlattım – Mutabakat.

7 Nisan Pazartesi

Tertipleri genel idare kuruluna anlattım. Hepsi memnun oldular.
Yarın saat 10'da ilk toplantı.

8 Nisan Salı

Saat 10. Kasım, Barutçu, Avni Doğan geldiler. Şems. Günaltay yok. Gelmeyeceğini söylemiş. Telefonda aradık. Hasta imiş. Zorladık. Çalışırım dedi. Oto gönderdik evden çıkmış. Öğleyin ben evine gittim. Bir saat gelmedi.

Öğleden sonra partide ben, Barutçu, Günaltay. Hususi teşekkürle gelmem dedi. Nihayet tekrar ikna ettik.

9 Nisan Çarşamba

Avni Bey'le Günaltay'ın görüşmesi.

17 Nisan Perşembe

Genel idare Kurulunda Kâmil Boran, Ş. Sirer işinin tesviyesi.

18 Nisan Cuma

Mecliste Yoklama. Bulundum - Yanımda Barutçu, arkamda Boyacıgiller, önümde Topaloğlu.

Hüseyin Cahit'in dokunulmazlığının kaldırılması.

[Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın dokunulmazlığının kaldırılması, Ulus gazetesine yazmış olduğu "Gözü Kapalı Oy Vermek" başlıklı yazısı dolayısıyla gündeme geldi. İsnat olunan suç hükümete hakaretti.]

19 Nisan Cumartesi

Şeker 1.65.

20 Nisan Pazar

B. Hüseyin Cesur ile ilaç gönderdik.

10 Mayıs Cumartesi

Ankara'dan hareket.

Kızılcahamam.

Gerede - Büyük karşılama.

Çağa - Göl kenarında.

Devrek - Çok eyi.

Zonguldak gece varış.

[1952 İlkbaharında CHP kurmayları yurt genelinde gezi ve mitingler düzenleyerek halka "demokrasinin içinde bulunduğu tehlikeleri" anlattılar. Bu kapsamda bir CHP heyeti Batı Anadolu ve Ege'ye geçerken, Genel Sekreter Kasım Gülek Trakya ve Marmara, İnönü de Karadeniz gezisine çıktı.]

11 Mayıs Pazar

Zonguldak.

Kilimli.

Kozlu.

Konuşma.

Gece vapur.

[İnönü Zonguldak'ta işçi sorunları üzerinde durdu.]

12 Mayıs Pazartesi

Vapur.

İnebolu.

Abana.

Ayancık.

Sinop.

13 Mayıs Salı

Samsun - Muazzam konuşma.

[İnönü Samsun'da partizan idareden şikâyetçi oldu.]

16 Mayıs Cuma

Giresun – Konuşma.

Çok iyi.

[İnönü Giresun'da partilere eşit muamele yapılması gereğine dikkat çektikten sonra "Seçilmek şerefini taşıdığım sürece partimin başında bulunacağım ve arkadaşlarıma gelecek zulüm beni çiğnemededen onlara erişemeyecektir" şeklinde konuştu.]

17 Mayıs Cumartesi

Saat 7'de hareket.

Keşap.

Tirebolu.

Görele – Fevkalade.

Vakfikebir.

Akçaabat.

Saat 20 Trabzon.

18 Mayıs Pazar

Trabzon konuşma.

19 Mayıs Pazartesi

Rize 19 Mayıs nutku.

[Metin Toker bu konuda şunları yazıyor: "Trabzon'da dış politikayı konuşan İnönü, 19 Mayıs'ta Rize'deydi. Orada bir '19 Mayıs nutku' fırsatı buldu. Gençlerin, kendilerine verilen emanetin değerini gerçekten bildiklerini kanıtlamış olduklarını belirtti. Heyecan son haddindeydi. Hele İsmet Paşa'nın Rize'den İstanbul'a dönmek üzere bindiği Tarı Vapurunu'nun kaptanı, 36 yıllık denizci Zeki Görgey

prova direğine bayrak çekince DP çevrelerinin sinirliliği son haddine çıktı. Tabii kaptan, gemisi İstanbul limanına girer girmez görevden alındı. Zeki Kaptan, bundan bir şey anlamamıştı. Bir eski Cumhurbaşkanı gemisine binmişti. Şerefti, bu. O da, usul gereği bayrak çekmişti. Ne vardı, bunda?" (Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları: DP'nin Altın Yılları, 1950 – 1954. s. 187).]

20 Mayıs Salı

Çayeli.

Pazar.

Rize - Sadettin Türüt'te yemek.

Akmemetlere veda.

Tarı vapuru.

21 Mayıs Çarşamba

Trabzon'dayız.

26 Mayıs Pazartesi

İstanbul.

27 Mayıs Salı

İstanbul.

Saat 11'de partide buluşacağız.

Tevfik Sağlam'ın töreni.

Şeker tahlili 1.43.

2 Haziran Pazartesi

Başkanlar Kurulu.

Genel idare kurulunda Server Somuncuoğlu ve Cavit Oral meselesi.

3 Haziran Salı

Meclis grubunda borç meselesinin görüşülmesi.

4 Haziran Çarşamba

Erdal geliyor - Geldi.

16 Haziran Pazartesi

Şeker 1.40.

Başkanlar kurulu.

30 Haziran Pazartesi

Haziranın son haftasında Amerikan gazeteci Fişer ile görüştüm.

Haziran ayının sonundaki not sayfaları

R.Ş. Siner. Telefon rehberi 81136

K. Bayazıt. Maçka Palas 1. Kapı (14)'te

Topaloğlu, C. Zamangil. Bristol Oteli, Tepebaşı

11 Temmuz 1952, Şeker kanda 1.23

Şeker 1.60. 21.7.1952

Şeker 1.45. 23.7.1952

[1 Temmuz tarihli sayfanın yanındaki boş sayfa]

20 Eylül 1937. Bir (buçuk ay) izinli olarak Başvekâletten ayrılmıştım.

1 Temmuz Salı

Ev sahibinin adı ne idi?

Selim.

18 Temmuz Cuma

Amerika Büyükelçisi Mr. McGhee ile görüşme.

2 Ağustos Cumartesi

Cevad Mimaroglu ve Avukat Fahri Bey.

Muhalefetin müşterek cephe ile rejimi savunması hakkındaki eski beyannamelerinin tekrarı ve

30 Ağustosta bir müşterek ziyafet tertibi. Muhalefet partileri olarak. Halk – Millet – Köylü – Çalışma partileri.

4 Ağustos Pazartesi

Kanada büyükelçisi General Odlum'un vedaı.

Bana hürmeti: Çan Kay Şek, Mac Arthur, Churchill'den üstün imiş.

26 Ağustos Salı

İstanbul'a hareket.

[İnönü'nün İstanbul'a yaptığı bu ziyaret oğlu Ömer İnönü'nün evlenmesi nedeniyle. İstanbul'a giderken beraberinde eşi ve kızı da vardı.]

27 Ağustos Çarşamba

İstanbul – Annem – Eniştem.

Taşlık.

Akşam yemeği. Ögelman.

28 Ağustos Perşembe

Akşam yemeği. Ögelman bizde.

29 Ağustos Cuma

Partide.

Hürriyet gazetesi. Saadet, şaşkınlık, perişanlık devirleri.

6 Eylül Perşembe

Beyoğlu semt ocağı.

7 Eylül Cuma

Kumkapı Ocağı.

8 Eylül Pazartesi

Habib Edip Tarihan'ı ziyaret.

İki üç akşamdır, kalbimden rahatsızlık.

Bu sabah cigarayı bıraktım.

9 Eylül Salı

Kan tahlili. Şeker 1.70.

Partinin yıldönümü.

Gece Büyükdere toplantısı.

[9 Eylül CHP'nin kuruluş yıldönümüdür.]

10 Eylül Çarşamba

Abdülhalik Bey'i ziyaret ve taziye. Omurtak'ı ziyaret. Kâmil Boran'ın ziyareti ve tebrik. Elbise kaydı var demişler de düğüne onun için gelmemiş. Bir hafta iki gün sonra kan tahlili yapılacak. İnsülin ondan sonra.

[Ömer İnönü'nün düğünü.]

14 Eylül Pazar

Eniştem.

Hilmi Uran.

Mümtaz Ökmen.

Kemal Gedeleş.

Reş. Sems. Sirer.

15 Eylül Pazartesi

Cemil Sait Barlas.

Necmettin Sadak.

[Tarih yok]

Necmi Ergin + 2

Saracoğlu 62143

256

14

1024

256

3584

[Tarih yok]

Dr. Nurettin Erk

Gülhane 10540 Santral buradan 41 istenecek. 9.30'dan 13'e, 14'ten 19'a kadar buluşur.

[Tarih yok]

Hasan Cemil Çambel

Arnavutköy birinci cadde 212 İstanbul

[Tarih yok]

Ankara ev telf : 21540
 Taşlık ev tel : 82365
 İst. Parti : 24230

[Tarih yok]

Teşkilât-ı esâsiye: 20.1.1337
 Bunun ilgası ve yenisi: 20.4.1340
 Devlet şûrası kuruluşu: 23.11.1341
 Talimatname: 12 Mayıs 1341

17 Eylül Çarşamba

C. Nizamı

1950 Ağustos: Avrupa Takasının pirimi 0.35-0.40. £ 380 - 420 takas lira
 1951 sonunda Avrupa Takasları 0.45. £ 470 - 480
 1952 Şubattan itibaren £ 525 - 530. Avrupa Takası 0.75-0.80

Sebepler:

1. İnflasyon

Psychologue = 1 milyon aşmıştır.

Emisyonda 1.250 lirayı buldular.

b. Ticari ve zirai senetler. Ziraat Bankası kredisi milyarı aşmıştır

[Tarih yok]

Radyo

İstanbul	orta	428 M.
Teknik Üniversite	kısa	42 M.
Ankara	uzun	1648 M.
İzmir	kısa	46,5 M.
Ankara	uzun frekans	180
İstanbul	orta frekans	70

20 Eylül Cumartesi

Kan tahlili 1.40.

Nişan hesabı 1.

21 Eylül Pazar

Lüleburgaz.

Babaeski.

Kırklareli.

[CHP'nin kuruluş yıldönümü törenlerinden sonra Trakya gezisine çıkan İnönü "Bütün bu seyahatte vatandaşlarımız arasında nifak olmadan memleket ve millet işlerinin yürütülmesinin mümkün bulunduğunu anlatmaya çalışacağım" dedi.]

22 Eylül Pazartesi

İnce.

Hasköy.

Edirne toplantısı- Söylev.

Kırklareli 22.9.1952

Ali Kemal Gürel.

Fikret Gürel.

Yakup Gürel.

Mebrure Gürel.

Gülten Gürel.

Şakir Gürel.

[Tarih yok]

Şükrü Birgili. Yazıhane Telef. 21530.

Telef 20509 ev.

Edirne, 22.9.1952

Ehad Vardar.

Nihad Vardar.

Fevzi Oker - CHP. Başkanı.

[Tarih yok]

Kemali Bayezit

Ankara Tel. 32430

23 Eylül Salı

Sabahleyin Sarayıçı.

Havsa.

Uzunköprü.

Keşan.

Malkara.

Tekirdağ.

Aziz Dramalı.

Dündar Dramalı.

Raşit Dramalı.

27 Eylül Cumartesi

Vapurla Mudanya'ya hareket. Saat 9.00.

Mudanya. Mütareke evinin önünde konuşma.

Bursa. Konuşma. Hükümet meydanı.

Adalet, istiklal.

Partide ziyaretler.

Dr. İhsan Demirdöğen evinde misafir.

Gece öksürük.

[İnönü Mudanya'da yaptığı konuşmada "Bağımsız mahkeme, bağımsız yargıç kavramı bugün vatanın en önde meselelerinden biridir" dedi.]

28 Eylül Pazar

Bursa'da dolaşma.

M. Baha Pars'ı ziyaret.

Ocaklar.

Gürsu - Kestel köyleri.

Gemlik – Konuşma.

Orhangazi – Konuşma.

Yalova.

Kartal.

Prof. Zeki Pamir.

[Muhittin Baha Pars, eski Bursa milletvekili.]

İnönü Gemlik'te yaptığı konuşmada "Bizim için esas olan yurdun salim bir idareye kavuşmasıdır. Eğer iktidar partizan idareden samimi olarak vazgeçerse biz çalışmalarında muvaffak olmaları için bütün kuvvetimizle hizmet ederiz" şeklinde konuştu.

Prof. Dr. Zeki Hakkı Pamir, İnönü'nün özel doktoru.]

28.9.1952

Ocak.

Şahabettin Paşa.

Maksem Yıldırım.

Köy.

Gürsu, Kestel.

İsmetiye Köyü. Muhtar Adem Özbek. Sadrettin Çamga Ernokat.

4 Ekim Cumartesi

İstanbul'dan (Ordu) vapuru ile hareket. Güzel vapur.

İyi sürdüler. Geç kalktık, vaktinde vardık.

5 Ekim Pazar

İzmir.

İyi kabul.

Meşhur nutuk.

Şehirde dolaşmalar.

Karşıyaka.

[İzmir'de Cumhuriyet Meydanı'nda konuşan İnönü, "Partizan ihtiyaçları zulüm ile tatmin etmek yanlış yoldur. Türklerin nihayete kadar zulme boyun eğeceklerini zannetmek yanlış hesaptır. Nifak bir defa patlarsa çok uzun sürer, çok derin yaralar açar. Haber veriyorum, tehlike görüyorum. Özel kanun yoluyla siyasi partileri kaldırmak sevdası meşum bir maceradır" dedi.]

6 Ekim Pazartesi

İzmir. Dolaşmalar.

Ocaklar. Heyetler. Merkezde konuşma

Akşam çay. Kadifekale.

7 Ekim Salı

Menemen - Çok güzel – Manisa – Güzel.

Hadiseler.

Turgutlu – Çok güzel.

[İnönü Manisa'da yaptığı konuşmada, "İktidarda huzur içinde çalışmanın tek şartı bir devre sonraki seçimde kaybetmek ihtimali bulunduğunu bir lahza unutmamaktır" dedi. İnönü'nün söz konusu ettiği "hadiseler" toplantı alanında DP rozetli 20 kadar kişinin CHP binasını taşa tutması ve CHP'lilerle DP'lilerin birkaç kez birbirlerine girmesi üzerine bazı kişilerin dövülmesi ve yaralanmasıdır.]

5. 6-7 Ekim günleri

Seyfi Özgizler. İzmir'de otomobili ile bize yakın arkadaşlık etti.

8 Ekim Çarşamba

İl başkanları.

Akhisar - çok güzel.

Sındırgı - karşı gösteriş.

Bigadiç – keza.

Balıkesir yolunda.

Vali.

Hadiseler - İşgal haberi.

Bursa.

[CHP'liler Balıkesir Belediye Alanı'nda miting yapmak için yasal başvuru-yu yapmış ve izin almışlardı. Balıkesir Valisi Nurettin Aynıksaya aynı gün ve aynı yer için miting başvurusunda bulunan DP'lilere de izin verdi. İki parti için verilen miting saatleri farklıydı. Ama halkın başlangıç saatinden önce alanlara gelme alışkanlığı yüzünden Balıkesir'de birçok yerde iki partinin taraftarları karşı karşıya geldiler. Çıkan kavgalar sonucunda birçok kişi yaralandı. Bu arada İnönü Manisa'dan Balıkesir'e hareket etmişti ve kente girmek üzereydi. Vali, Balıkesir'e 17 kilometre kala İnönü'nün kafilesine ulaştı ve Balıkesir'e geldiği takdirde çıkacak olayları önlemesinin mümkün olmayacağını belirtti. Bunun üzerine İnönü Balıkesir'e uğramadan Bursa'ya geçme kararı aldı.]

9 Ekim Perşembe

Bursa'dan tayyare ile İstanbul'a dönüş.

[İnönü, Bursa'da karşı karşıya olduğu durumu şöyle açıkladı: "Birkaç günden beri uğradığımız tecavüzler Balıkesir'de azami haddini buldu. Toplanma ve konuşma fiilen imkânsız hale geldi. Hükümetten hakkımız olan kanuni himayeyi göremedik. Büyük bir tertibe maruz bulunduğumuz anlaşılıyor. Bu şartlar altında seyahatimi şimdilik kestim." İnönü, yıllar sonra, "tertip" sözcüğünden kastını Metin Toker'e şöyle açıklamıştır: "Balıkesir'de kan akıtılacaktı. Bu, çok partili rejime son vermek için DP'nin gerekli sebebini oluşturacaktı. Böyle bir oyuna elbette ki gelemezdim."]

Bursa 9.10.1952

Resmiye Süter   Hanımefendi.

Neda Süter.

Şermin Süter.

Yalçın Süter.

[Tarih yok]

Dündar Ataman. Kızılay Petrol Ofisi sahibi.

[Tarih yok]

414   Kömür 5 TK. 3T.

86   Telefon

500   31

[Tarih yok]

Fransa'da iç ihtisasını yapmış. Dr. Sait Yücesoy. (Dr. Zeki Hakkı Pamir'e söylenecek). Yanına olacak – Parasız. Bakanlık numune hastanesine vermiş.

11 Ekim Cumartesi

Partide toplanma - Genel İdare Kurulu toplanması – Beyanname.

[CHP Genel İdare Kurulu'nun bildirisinde, "Muhalefet kanunlar içinde yapmaya haklı olduğu vazifesini ifadan fiilen men edilmiştir. Son hadiselerle demok-

rasimiz yeni bir devre girmek tehlikesindedir. Kati olarak ifade ederiz ki CHP vazifesini bundan sonra da azimle ve ciddiyetle yerine getirmeye devam edecektir.”]

14 Ekim Salı

Partide toplanma – Milletvekilleri.

Balıkesir’e bir kafilenin seyahati.

Safa Kılıçlıoğlu’nun ziyareti.

Gece İlhami Bey’de - Akhisar savcısı takibata geçmiş aleyhimde.

Özden’in evinde bezik.

(Ekrem Özden CHP İstanbul yöneticilerindendir.)

[Safa Kılıçlıoğlu, Yeni Sabah gazetesi sahibi.]

15 Ekim Çarşamba

Ekrem Amaç - Komisyon reisi.

Behiç Erkin.

18 Ekim Cumartesi

Ankara’ya uçakla.

Saat 15.

Ankara’ya varış – Karşılama – Eve kafiye ile gelme.

[İnönü’yü Ankara’da CHP ileri gelenleri, parti örgütü, üniversiteli gençler karşıladı. Büyük bir kafiye halinde Pembe Köşk’e gidildi. Uzun tezahürat karşısında İnönü birkaç kez balkona çıkarak halkı selamladı.]

26 Ekim Pazar

Köylü Partisinin Kongresi.

Çankaya ilçe kongresi.

28 Ekim Salı

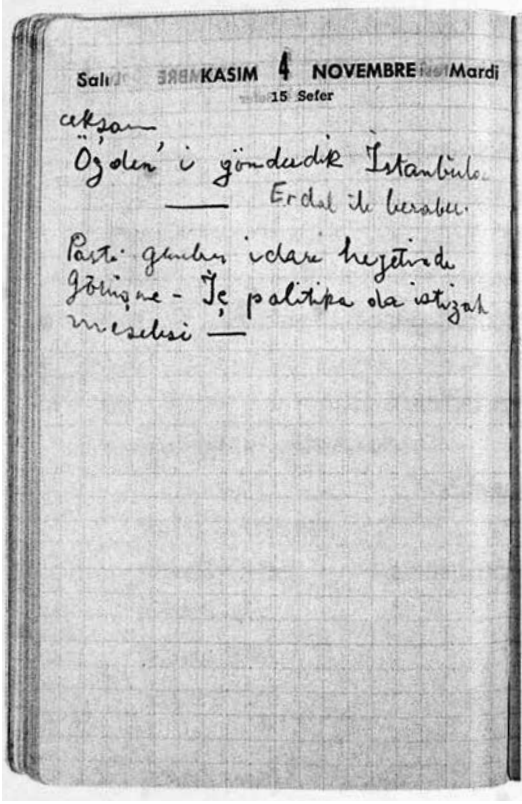
Kasım, Barutçu, A. Doğan partide toplandık. Konuştuk.

Öğleden sonra Adnan Menderes Avni Doğan’ı davet etmiş.

Kınamış, tehdit, çalım.

Gece Kasım, A. Doğan, Barutçu bu konuşmayı görüştük.

4 Kasım Salı

Akşam Özden'i gönderdik İstanbul'a - Erdal ile beraber.

Parti genel idare heyetinde görüşme. İç politikada istizah meselesi.

[CHP Balıkesir olayları hakkında Başbakan'ın cevaplandırması isteğiyle bir sözlü soru önergesi verdi. Bu arada DP Erzurum Milletvekili Rifki Salim Burçak da DP Meclis Grubunun "İnönü'nün partiler arasındaki ilişkileri zedeleyen Ege gezisini görüşmek ve incelemek üzere" toplanmasını istedi. DP Grubu 11 Kasım'da Burçak'ın önergesini reddetti. CHP'nin gensoru açılması yönündeki talebi de 18 Kasım'da TBMM tarafından reddedildi.]

5 Kasım Çarşamba

Özden bu gün İstanbul'dan Hollanda tayyaresi ile Londra'ya uçtu. Saat 13.45.

7 Kasım Cuma

Kanda şeker 1.38.

Özden'in Londra'ya vardığı telgrafını bugün aldık.

Hesapça bugün Edinburg'ta olması lazım.

9 Kasım Pazar

Bu gün Parti Meclis Grubunda gensoru konuşması ve kararı.

14 Kasım Cuma

Dünya'nın yeni ortaklarının gelmesi.

15 Kasım Cumartesi

Amerikan B.elçisi McGhee ile görüşme - Amerika evinde.

Kalma ihtimali.

Truman'a mesaj.

İktisadi durum.

Ruslar – Avrupa.

İngiliz – Fransız – Alman.

Atom üzerine.

Yeni idareye dair.

21 Kasım Cuma

Kanda Şeker 1.52.

Meclis'te yoklama – Tam.

17 Aralık Çarşamba

Meclis'te yoklama - Tamam

[Aralık ayının sonundaki tarihsiz sayfalar]

Hüseyin Gülek, Tahir Hanı No: 16. Galata

Vedat Erim

Veysel Türütken Yenişehir Akay Sok. Fethi Bey Köşkü altında, Esentepe
Apt. D. 8

Dükkân: hükümet C. Konak S., 7/A Kebap evi.

[Aralık ayının sonundaki tarihsiz sayfalar]

Şükrü Birgili.

Zeki Kaptan.

Nazım Poroy.

H. Kılıçlıoğlu.

Mümtaz Ökmen'e sorulacak.

Tepebaşı - Çukurova ith. İhr. Şirketi.

Mehmet Kara.

General Refet Bele.

3.340 lira gelir vergisi.

1953

20 Ocak Salı

F. A. Barutçu, Menderes ile görüşti.

[Adnan Menderes Başbakan; Faik Ahmet Barutçu, Trabzon milletvekili ve CHP Meclis Grup Başkanvekili. Menderes ile Barutçu birçok kez bir araya gelmişler ve gündemdeki konuları ele almışlardır. Bu görüşmelerin ayrıntıları için bakınız: Faik Ahmet Barutçu, Siyasi Anılar (1939-1954), İstanbul, Milliyet Yay., 1977.]

27 Ocak 1953

Barutçu - Adnan görüşmesi.

1- A. 4 Mart'ta Fransa'ya gidecek. 14.3'de Anayasa Komisyonu yapacak. Gene o tarihte seçim komisyonu. İç tüzük. Radyo istemiyor. Barutçu ısrar eder. Reiscumhur ile görüşecek, cevap verecek. Parti malları için bu günlerde cevap verecek. Barutçu'nun hakem telkini. Cuma günü basın toplantısı. Bana cevap verecek.

[1953 yılının en önemli konularından biri TBMM'deki DP'li çoğunluğun yıl sonuna doğru "Cumhuriyet Halk Partisi'nin haksız iktisaplarının millete iadesi" adıyla bir kanun çıkarması ve bu kanun uyarınca CHP'nin mal varlığına el konulmasıydı. 14 Aralık 1953'te çıkan bu kanunda CHP'nin mal varlığını, iktidarı döneminde usulsüzlük sonucu elde ettiği belirtilecek, partinin bütün servetinin hazineye devredileceği hükme bağlanacaktı. CHP Genel Başkanı, kanun tasarısı Meclis'te görüşülürken, DP'yi hukuk dışı bir rejim kurmakla suçladı. Ayrıca CHP'liler, mal varlığının haksızca kazanılmış olduğu iddiasının bağımsız mahkemeler önünde incelenmesi gerektiğini savundular. Ama, tüm bu çabalar sonuç vermedi ve partinin bütün mal varlığı hazineye devreldi. CHP 27 Mayıs 1960'tan sonra, bu konuda Anayasa Mahkemesi'ne dava

açtı. Davayı kazanan CHP, Atatürk'ün vasiyeti kapsamındaki mallarını geri alırken, öbür mallarını gönüllü olarak hazineye bağışladı. Bu konu 1953 yılının hemen başında gündeme gelmişti. Bu konuda Metin Toker şu açıklamayı yapmaktadır: "CHP'nin malları daha 1953'ün başından itibaren Menderes'in elinde bir pazarlık konusudur ve DP Genel Başkanı hem grubunun, ama hem de Celal Bayar'ın kendisini zorladığını, temasta olduğu CHP temsilcilerine el altından duyurmaktadır. Bunlar 'CHP temsilcileri'dir, çünkü bilgiyi doğrudan İsmet İnönü'ye aktarmaktadırlar. Menderes bazen o kadar ileri gitmektedir ki 'ben verdiğim sözden dönmeyeceğim. Mücadele edeceğim. İcap ederse çekilirim' bile demektedir. Bu CHP'yi tam bir uyutma taktiğidir" (Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları: DP'nin Altın Yılları, 1950 – 1954. s. 291–292).

Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Fransız hükümetiyle resmi görüşmeler yapmak üzere 9 Mart'ta Paris'e gitti.]

5 Şubat Perşembe

A. Doğan öğleden evvel Ad. Menderes ile görüştü.

F. A. Barutçu öğleden sonra Ad. Menderes ile görüştü.

10 Şubat 1953 Salı

Barutçu'nun ikinci görüşmesi. Barutçu – Köprülü – Menderes görüşmesi.

Eski proje – Menfi – İki gün sonra tekrar görüşülecek.

13 Şubat 1953

Saat 22.00

Barutçu – Menderes ile görüşme – Köprülü – Emin Kalafat. Terakki var.

[Fuat Köprülü Dışişleri Bakanı, Emin Kalafat DP Çanakkale milletvekili.]

[Tarih yok]

Özden'in adresi (eski).

Ö. İnönü yeni:

Playfair Hostel (Balfour H)

East Suffolk Road

Edinburgh - Scotland

[Tarih yok]

Aşçı Mustafa Özen - 27.1.1953.

Barutçu ile Adnan arasında - 27.1.1953.

[Tarih yok]

Balfour Hostel

East-Suffolk Road

Edinburgh - Scotland

[Tarih yok]

Miss Türkan Baydar.

[Tarih yok]

Denizli - Çivril

P.M. temsilci

Osman Çorbacıoğlu

[Tarih yok]

Aşçı Özen 10 _ 27.1

Aşçı Özen 10 _ 30.1

Aşçı Özen 25 2.2

Aşçı Özen 25 8.2

Aşçı Özen 25 15.2

Aşçı Özen 50 28.2

ödünç 50 2.3

aylık 75 1.4

Ödücün yarısını kestim. 100 verdim.

Ayrıldı 100 14.4

395

10 bahşiş

405 79 gün

[Tarih yok]

Peyami Safa'nın aylığını ben kestirmişim. Falih'e söylemişler. Ondan nifaki. Bunu kendisine Nihat tashih etsin.

[Tarih yok]

Pakistan sefirine iade.

Mersin bahçe mahallesi 144 nolu sokak 36 no ev.

Muhsin Yanpar.

Zeki Doğan Paşa vasıtası ile portakal.

[Tarih yok]

Resim gidecek

Burhan Kocaman CHP Trabzon.

Babası - (Hüseyin Kocaman).

13 Şubat Cuma

Annem İstanbul'da hasta.

16 Şubat Pazartesi

Büyük Meclis'te bütçe nutku.

[Bütçe görüşmeleri çok partili hayata geçildiğinden bu yana ilk kez uyum ve dostluk havası içinde geçti. Hatta İnönü'nün bütçe hakkındaki eleştirilerini Menderes alkışladı.]

17 Şubat Salı

Erdal, Uludağ'a hareket etti.

1 Mart 1953

Barutçu - Menderes telefon. Mecliste Fethi Çelikbaş'ın konuşması üzerine Menderes'in özür dilemesi.

[Fethi Çelikbaş DP Burdur milletvekili. Bir ay kadar sonra 8 Nisan'da Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak kabineye girecektir.]

14 Mart Cumartesi

İstanbul, yalnız hareket.

15 Mart Pazar

İstanbul.

Annem – Seniha – Ağabeyim.

Ömer ile Engin de misafir.

[Ömer ve Engin İnönü, İsmet İnönü'nün oğlu ve gelini.

Seniha Okatan, İnönü'nün kız kardeşi; İnönü'nün ağabeyi Ahmet Temelli.]

22 Mart Pazar

Ankara'ya dönüş.

İstanbul'da ziyaret ettiğim yerler:

Necmettin Sadak	2 defa
Saraçoğlu	2 defa
Halamın evi	2 defa
İlhami Sancar	1 defa
Lütfi Kırdar	1 defa
Kemal Gedeleş	1 defa
Annemler	5 defa

26 Mart Perşembe

4. Parti Meclisi açıldı.

Sabah S. 10.00-12.30.

Akşam S. 15.00-19.00.

27 Mart Cuma

Parti Meclisi. Sabah ve akşam.

28 Mart Cumartesi

Parti Meclisi. Sabah ve akşam.

29 Mart Pazar

Parti Meclisi. Sabah ve akşam.

Saat 15'ten 16'ya kadar gençlik ocağı.

30 Mart Pazartesi

Parti Meclisi. Sabah ve Akşam.

Son – Tebliğ.

7 Nisan Salı

Şeker 1.20.

Bugün akşam iğnesi kesildi.

8 Nisan Çarşamba

Prof. Zeki Pamir'in hanımı ile İst.- Londra'ya hareketi.

12 Nisan Pazar

Bu sabah Avni Doğan, daveti üzerine Adnan Menderes ile görüşmüş. Mevzu, Borçlandırma Kanunu - Karaköprü hadisesi. Kanun Cumartesiye hazır olacak. Gösterecek. F. A. Barutçu da vardı. Akşam Adnan ona da telefon etmiş. Yeni bir komite kurmuş. Talimat vermiş. Maziye teşmil yok, vasıtalarına, matbaaya dokunma yok.

Şark meselesini hükümete bulaştırmayacaklar. Kürtlük cereyanının aleyhinde bulunmuş. Mebusları itham etmiş.

27 Nisan 1953

Barutçu - Emin Kalafat ile.

Hikâye. Zühtü Velibeşe'nin projesi. Bir idam kelimesi eksik. Yeni esaslara göre proje hazır. Adnan'ı bekliyorlar.

[Mustafa Zühtü Hilmi Velibeşe DP İzmir milletvekili. Emin Kalafat, DP Çanakkale milletvekili. Kısa bir süre önce, 8 Nisan'da Gümrük ve İnhisarlar Vekili olarak kabineye girmiştir.]

1 Mayıs 1953

Ad. Men. ile Barutçu'nun görüşmesi. Kanun tasarısı. Evde görüşme (Bar., A. Doğan, Kasım, Betil, Sirer, Melen, Cafer Tüzel). Barutçu'ya muhtıra. Partide iki idare heyeti toplanması.

5 Mayıs 1953 Salı

Falih Rıfki Atay, Adnan Menderes ile görüştü. Bize verilen kanun tasarısı tamamen menfi. Bize verilen teminatların tamamı ile reddedilmiş olduğunu Falih biliyordu. Fenalık nereden geldiğine de teşhis koyacaktı.

Adnan'ın Falih'e söylediklerinden enteresan yerler:

Celal Bayar seyahatten gelince sormuş. Parti malları ne olacak? Her yerde teşkilat soruyormuş.

İnönü ile hoşbeşler nedir? Maşallah.

150 imzalı bir kanun varmış. Halk Partisi için. Bu nereden geliyor?

Ben verdiğim sözlerden dönmeyeceğim. Mücadele edeceğim. İcap ederse çekilirim.

İnönü'de bir şüphe ve tereddüt olmasın (kendisine karşı)

6 Mayıs 1953 Çarşamba

F. A. Barutçu Adnan Menderes ile saat 10.30'da görüştü. Projeler üzerinde tenkitlerini söyledi. Adnan hepsini haklı buldu. Tekrar tekrar teminat verdi. Falih Rıfki'ya söylediklerini teyit etti. Bir muhtıra istedi. Celal Bayar'ın bize müsait olmadığını bu defa da söyledi.

9 Mayıs Cumartesi

Barutçu hazırladığımız muhtırayı verdi. (Saat 15.45) Adnan dalgın, düşünceli. Not aldı. Muhtırayı aldı. (Galiba bir toplantıda idi) Hemen toplantıya gitti.

10 Mayıs Pazar

Barutçu ile Adnan'ın görüşmesi. Galiba artık son.

Öğleyin F. Ahmet Bey'le Adnan buluşmuşlar. Gece 22.30'da aramış. Bulamamış. İki idare heyeti toplamışlar. Çetin konuşmuşlar. Yalnız Halkevleri meselesi yoktur demişler. Şu karara varmışlar. Salı günü gruplarından prensip karar alacak. Sonra Gürkan kanunu üzerinde komisyonda çalışılacak. Prensip kararı, "netice ne olursa olsun, partinin çalışmasına, neşir vasitasına dokunulmayacak" mevzuuna dair olacak. Bizim kurultaya kadar (Adnan'ın ifadesi) kanun çıkmasa da kati şeklini alacak. Gene C. Bayar'ın aleyhimizde olduğunu ima etti. Dağ bir fare doğurdu. Uzatacaklar. Sonra ne yapacaklar. Meçhul. Halk Partisi aleyhine suikast ve bütün fena tertipler Celal Bayar'dan geldiğini resmi ağızdan öğrenmiş oluyoruz.

12 Mayıs Salı

Bugün Adnan, gruplarından prensip kararı alacaktı. Grupları toplamadı.

Bugün partide başkanlar sonra iki idare heyeti toplandı. Bir daha toplanacağı.

13 Mayıs Çarşamba

Şeker 1.34.

Cavit Yurtman ile Sırrı Hocaoğlu'nu partide kabul ettim.

Tayfur'dan şikâyet (Cavit etti).

Tayfur gidici imiş.

21 Mayıs Perşembe

Şemsettin Günaltay, bugün partide fikrini söyledi. 25 kişilik bir idare heyeti - 4-5 kişilik bir icra heyeti - Bir ikinci başkan - Bana fikrini yazıp İstanbul'dan gönderecek. Yarın İstanbul'a gidiyor. Kurultaya gelecek.

Sonra Ferit Melen ile görüştüm. Bana söylediklerini ona da anlatmış.

"Şemsettin Adana'dan mektup almış. Kasım Bey aleyhinde bulunuyormuş, şikâyet etti".

2 Haziran Salı

İngiliz sefaretinde taç giyme günü. F. A. Barutçu ile beraber Ekrem Hayri Üstündağ ile görüştük. İnteressan sözler:

- Hakkımızdaki kanunu Adnan çıkarmayacak. Çıkarırsa lehimize çıkaracak.

- Psikopattır - İhtiraslıdır. (okunamadı) vardır. Alçak tarafları (ben dikkat ettim. Barutçu alçak kelimesini zapt etmemiş). Bayar da kuvvetlidir.

[İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth'in 2 Haziran'da yapılan taç giyme töreni vesilesiyle İngiliz Büyükelçiliğinde tören yapıldı.]

Ekrem Hayri Üstündağ, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı. Görüşülen konu CHP'nin mallarına el konulması meselesidir. Bu konu 9 Haziran'da DP Meclis Grubunda ele alınınca iki parti arasındaki bahar havası sona ermiş yeniden gergin bir döneme girilmiştir.]

3 Haziran Çarşamba

Avni Doğan ile Şemsettin Günaltay teklif üzerine görüştük.

[Avni Doğan, CHP Yozgat; Şemsettin Günaltay, CHP Erzincan milletvekili.]

10 Haziran Çarşamba

Engin - Ömer geldiler

[İnönü'nün gelini ve oğlu.]

15 Haziran Pazartesi

Kırşehir'e hareket. Saat 7

22 Haziran Pazartesi

X. Kurultay.

[CHP'nin 10. kurultayı parti içi çatışmaların arttığı bir sırada, 22 Haziran 1953'te Ankara'da toplandı. Kurultay öncesinde, parti genel başkanvekilliği veya genel sekreterlik bekleyen eski başbakanlardan Şemsettin Günaltay parti içinde önemli bir muhalefet odağı haline gelmişti. Genel Sekreter Kasım Gülek ise DP'ye karşı muhalefetin ancak "sine-yi millet"e dönerek yürütülebileceğini savunurken, DP'ye karşı çok sert bir politika izleyen Halkçı gazetesinin sahibi Nihat Erim de parti içinde bir başka muhalif hareketin başını çekiyordu.

Kurultayda alınan kararlarla parti alt kademelerinin parti içindeki etkileri artırılırken, genel başkan, genel sekreter, parti meclisi ve genel yönetim kurulunun yetkileri kısıtlandı. Ayrıca, yapılan tüzük ve program değişiklikleriyle CHP'nin yeni stratejisi belirlendi. Buna göre, CHP artık, iki meclisli bir sisteme geçilmesini, Anayasa Mahkemesi'nin kurulmasını, seçimlerde adli denetimi, yargıç güvenliği ve bağımsızlığını, sendika ve meslek örgütleri kurma özgürlüğünü savunuyordu. Programda, ayrıca "vatan müdafaası ve geniş ölçüde vatandaş sağlığını ve memleket asayişini bozmamak kayıt ve şartları altında" işçilere grev hakkının tanındığı da belirtiliyordu. Bu arada, parti programında ilk kez "hukuk devleti" kavramına da yer verildi. Bu ilke programın "Amaçlar ve Prensipler" başlıklı bölümünde kullanıldı. Öte yandan, önceki parti program-

larında, partinin temel ilkelerinin “Kemalizm” olduğu vurgulanırken, bu terim yeni programdan çıkartıldı, yerine “Atatürk yolu” terimi benimsendi. 1947 programında yer alan “devlet idaresi” ve “yurttaşların siyasal ve medeni hakları” ile ilgili paragraflar da, yeni programdan çıkarıldı.

Kurultayda Genel Başkan İsmet İnönü ile Genel Sekreter Kasım Gülek arasında büyük bir çatışma da yaşandı. İnönü, genel sekreterin kurultay tarafından değil, parti meclisi veya yönetim kurulu tarafından seçilmesini isterken, Gülek “örgüte verilmiş olan bir hakkı almak güçtür” diyerek buna açıktan açığa karşı çıktı. Sonuçta, kurultay tavrını Gülek’ten yana koydu: İnönü yeniden genel başkan olurken; Gülek, İnönü’ye rağmen, yeniden genel sekreterliğe seçildi. Genel yönetim kurulu seçimlerinden sonra kurultayın çalışmaları sona erdi.]

23 Haziran Salı

Erdal Saat 16’da Edirne’ye hareket etmiş.

Haziran ayının sonundaki tarihsiz sayfa

Kurşun kalemi.

Bir de ona bakalım?

Bu nasıl?

[İnönü kalemin nasıl yazdığını deniyor.]

10 Temmuz Cuma

Sabit Sağıroğlu geldi. Veda etti. Erzincan’a gidiyor. Oğlu Adil’i anlattı.

Adresi: Kemah – Celal Sağıroğlu vasıtası ile.

[Sabit Sağıroğlu, CHP Erzincan milletvekili.]

12 Temmuz Pazar

F. A. Barutçu bugün Adnan Menderes’le görüştü. Davet Adnan’ın, dününden. Bizim hakkımızdaki kanunu görüştüler. Şimdi Adnan acele etmediğine sebep olarak, umumi heyetten fena bir karar çıkması endişesini gösteriyor. Millet Partisi hakkındaki raporu da okumuş. Adnan’ın hali, niyeti, her bakımdan kötü. Yarın komisyonda görüşecekler.

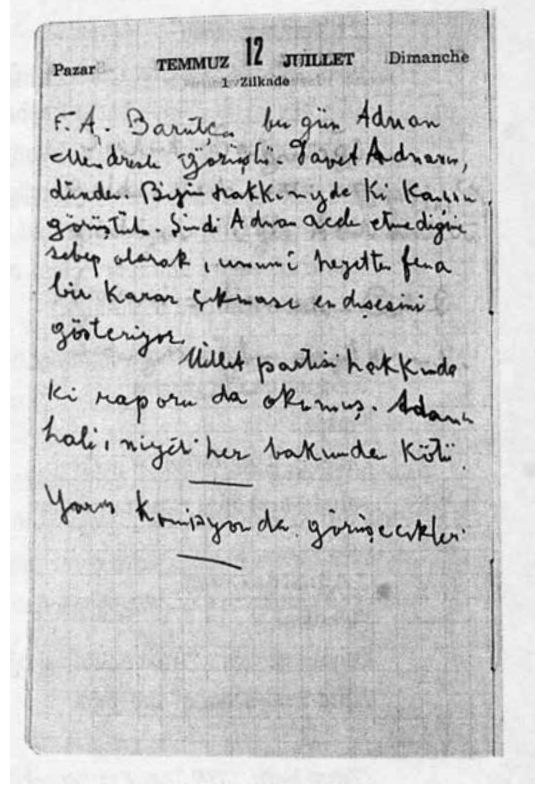
[Millet Partisi'nin 1952'de yapılan üçüncü kongresinde bir grup partili delegenin Atatürk'ün kabrine çelenk koymayı reddetmesi parti içinde çeşitli anlaşmazlıklara yol açmıştı. Bu anlaşmazlıklar partinin 27-29 Haziran 1953'te toplanan beşinci büyük kongresinde açık bir çatışmaya dönüştü ve ilk Genel Başkan Hikmet Bayur partinin dinci ve gericilerin eline geçtiğini öne sürerek MP'den istifa etti. Hikmet Bayur'un istifası bir suç duyurusu olarak kabul edilip parti hakkında soruşturma açıldı. 7 Temmuz'da parti yöneticilerinin evleri aranıp ifadeleri alındıktan bir gün sonra, 8 Temmuz'da partinin faaliyetleri geçici olarak durduruldu. MP'nin faaliyetlerinin durdurulması

kararının verilmesinde hükümetle CHP arasında bir anlaşma olduğu yolundaki iddiaları İnönü 9 Temmuz'da reddetti. 11 Kasım'da da CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek MP'nin faaliyetlerinin durdurulmasını eleştirerek açıktan açığa DP'yi suçladı. CHP'nin MP hakkındaki kararlar ilgili tutumu DP'nin pek hoşuna gitmedi. İnönü'nün notlarında yer alan ve Adnan Menderes'in daveti üzerine gerçekleşen Barutçu-Menderes görüşmesi böyle bir ortam içinde gerçekleşmiştir. Öte yandan Ankara 3. Sulh Ceza Mahkemesi'nde açılan dava sonucunda MP'nin "dini esasa dayanan ve gayesini saklayan bir cemiyet olduğu" sonucuna varılacak ve bu parti 27 Ocak 1954'te kapatılacaktır.]

17 Temmuz Cuma

Hanımla mezarlıklara.

Nüzhet Atav'da muayene, hava verdi, ilaç yazdı. Bir hafta ilaç kullanacak, sonra tekrar gideceğiz.

21 Temmuz Salı

Falih Rıfki ile görüştüm. Saat 11.30.

Dün akşam saat ikiye kadar Başbakanla yemek yemişler, gülüşmüşler.

Bizim tebliği Millet Partisi'ni himaye eder buluyor. İnkılaplarda sarıh vaziyet almamızı istiyor. Benim demokrasi rejimini getirmekle büyük mesuliyet altına girdiğini söylüyor. Üniversite kanununu haklı buluyor. Tatsız görüşme. Bağlanmış, nasıl idare edeceğini bilmiyor. Sakin oldum. Ümitsizlik vermedim. Bütün taktik Millet Partisi tehlikesini büyütme.

5 Ağustos Çarşamba

Perhiz.

Ömer'e, Şerif Remzi'ye mektup.

Nihat Karaköprü evrakını okudu.

7 Ağustos Cuma

Mebusluk.

Osman Baysal - Ziraat Fakültesi öğretim görevlisi C. 2. kendisi.

Zihni Betil İstanbul'dan geldi.

[Zihni Betil, CHP Tokat milletvekili.]

11 Ağustos Salı

Özden'in yol parası.

113 £ (900 TL) gitti.

18 Ağustos Salı

İlhami Sancar, Ali Sohtorik geldiler.

Dünya gazetesi için.

21 Ağustos Cuma

Falih Rıfki Atay geldi.

Dünya gazetesi için.

22 Ağustos Cumartesi

Bu akşam Cafer Tüzel ile görüştüm.

6 Eylül Pazar

Rumelihisarı - İnönü Ocağı'nda konuşma.

[İnönü Rumelihisarı Ocak kongresindeki konuşmasında, “üç senelik muhalefet devresinden sonra milletimizin tekrar CHP'ye büyük bir teveccüh gösterdiği görülmektedir” şeklinde konuştu.]

9 Eylül Çarşamba

Maksim'de tören. CHP'nin 30'uncu yıldönümü. Nutuk söyledim.
Karaköprü zarfını İlhami Bey'e verdim.

[CHP'nin İstanbul Taksim'deki 30. Yıldönümü kutlamaları tam bir gövde gösterisi niteliğindedir. İnönü yaptığı konuşmada “demokratik idarenin temel olarak kabul edilmesi bizim için hayati ehemmiyettir. Vatan menfaati ile demokrasi idaresinin bir gün birbirine zıt olabileceği gibi bir bahane nazariyesini anlamaya asla istidadımız yoktur” dedi.]

13 Eylül Pazar

Çatalca'yı ziyaret. Yeni binayı açış.
Sarıgözü binasını açış.

17 Eylül Perşembe

17-18 gece hafif. 2 Ballıral yetmedi. 1 Tri. N.

21 Eylül Pazartesi

Erdal Ankara'ya gitti. Akşam telefon etti.

26 Eylül Cumartesi

Saat 15.30 Tophane.
Saat 16'da.
Halıcıoğlu'nda gençlik kolu.
Piri Pş. Ocağı.

27 Eylül Pazar

Sabah Saat 10'da Dikilitaş - Ferdi Sekban.

Kasım Pş. - Küçük Piyale ocağına - Saat 11

Paşabahçe Saat 15.

Süleymaniye Yavuz Selim Ocağı 17.30.

Parti Merkezi.

28 Eylül Pazartesi

Saat 17'de hanımlar.

29 Eylül Perşembe

Ankara'ya hareket. İlhami Sancar ile görüşme.

9 Ekim Cuma

Şeker 1.30.

Bedii Faik ile görüşme.

22 Ekim Perşembe

Avni Doğan – Etem Menderes görüşmesi.

[Etem Menderes, İçişleri Bakanı.]

23 Ekim Cuma

Avni Doğan - Emin Kalafat görüşmesi.

Tebliğ ve tehdit.

3 Kasım Salı

Erdal'ın yedek subaylığı başladı.

Hesap bugünden başlıyor.

13 Kasım Cuma

Erdal'ın Mamak'a hareketi.

18 Kasım Çarşamba

Büyük Millet Meclisi'nde Celal Yardımcı - Adnan Menderes - İ. İnönü münakaşası.

[Devlet Bakanı Celal Yardımcı'nın Ağrı'da yaptığı konuşma TBMM'de tartışmalara yol açtı. CHP, DP'yi dini siyasete alet etmek ve gericiliği tahrik etmekle suçladı.]

23 Kasım Pazartesi

İsrail elçisine iade-i ziyaret. Saat 10 30. Özden ile beraber.

Geçen Salı veya Çarşamba bize gelmiş ziyaret yapmıştı. Özden ile kabul etmiştim.

28 Kasım Cumartesi

Gulam Muhammed davetleri.

Öğle Başbakan.

Akşam C. Başkanı

[Pakistan'ın Genel Valisi Gulam Muhammed resmi bir davet için 27 Kasım'da Türkiye'ye geldi.]

29 Kasım Pazar

Midem rahatsız.

14 Aralık Pazartesi

Büyük Millet Meclisi'nde mallar kanunu.

[CHP'nin mallarını hazineye devreden kanun 14 Aralık'ta TBMM'de kabul edildi. İnönü bu kanunun anayasaya aykırı olduğunu söyleyerek CHP milletvekilleriyle birlikte Meclis'i terk etti. Daha sonra konuşan Menderes "Eğer bu yaptığımızın hata olduğuna millet hükmedecekse üç ay sonra seçimlerde hatamızın bedelini mertçe ödeyeceğiz" dedi.]

15 Aralık Salı

Alı Rıza Baskan eve geldi. Matbaası ile yardım teklif ediyor. Mal kanununun bizi mağdur ettiğini söylüyor. Millet Partisi'ni ve istifasını anlatıyor. (İstifası ile hata ettiğini ifade etti).

[Ulus gazetesinin imtiyaz sahibi CHP olduğu için bu yasa çıktıktan sonra Ulus'un yayınına devam etmesi olanaksızdı. Siyah başlıklarla çıkan Ulus'un son sayısı o günler için bir rekor oluşturan 150.000 adet basıldı. Ulus'un kapanmasından sonra CHP için basın alanında önemli bir boşluk ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla yukarıdaki "matbaası ile yardım teklif ediyor" sözleri bu bağlamda değerlendirilmelidir. Ulus'un kapanmasından sonra yerini Yeni Ulus aldı. Yeni Ulus'un yazı kadrosu aynıydı, ama teknik olanaksızlıklar nedeniyle gazete tek renk basıldı.]

[Tarih yok]

Muhlis Çankaya'nın bayram tebrikine cevap verilmemiş.

Beşiktaş Vişnezade Sok. 94/3 (Altın Başak Apt.)

92657

92657

185314

[Tarih yok]

Sigortalar

10.87	Mısır Çarşısı Dük.	25.9.1954
118	Süleymaniye ev	25.9.1954
331.33	Heybeli	8.9.1955
162	İzmir	7.7.1954
269	Taşlık	14.6.1954
<u>256.78</u>	Ankara ev	9.1.1955
1147.98		

1954

İzmit 16 Ocak 1954

Bu seyahati niçin yaptım? Gerginlikten sonra sükûnet ve selamet çaresi.
İstirap ve gerginlik nereden geliyordu?

Neler teklif ettim? Ne oldu?

Günün (partiler üstü büyük meseleleri vardır). Dış emniyet. İç kuvvet.
İç kuvvetin işareti ve ifadesi - Rejime göre.

İstirapları bir tarafa bırakarak konuşalım.

Eyi şeyler:

Haksızlığı Türkler (okunamadı) sevmeyecektir. Büyük teminat.

İşte Radyo.

D.P. büyük (okunamadı) masum. İntikam tehdidi yürümeyecektir.

Hakkını tanıyor.

Selim bünye.

İktidar kaybetmeye mahkumdur. Kaybetmesi lazımdır. Tedavi olunacaktır.

Bizde olduğu gibi.

26 Ocak 1954 Salı

Şeker 1.54

3 Şubat Çarşamba

Ş. G. [*Şemsettin Günaltay*]

- Seçim mevzuları.
- Aday tespitinde merkezin katkısı.
- Bizlerin seçim bölgesinde uğraşması gizli tutmalı.
- Bölükbaşı ile konuşma.
- Köylü Partisi ile görüşme arzusu.
- Amerika sefirinin benim ile görüşme arzusu.
- İtibarlı adayları şimdiden faaliyete sevk etmek.

Erdal'ın kirası geldi. İcini imzaladım. Zarf üstüne: Signed by his father! For January. 3.2.1954 yazdım.

[Zarfin üzerine yazılanlar: "Babası tarafından imzalanmıştır. Ocak ayı için. 3.2.1954".]

[Tarih yok]

Kasım.

Z. Betil.

C. R. Eyüboğlu.

H. Sezai Erkut.

Mebrure Aksoley.

Cahit Zamangil.

Nihat Erim.

Sahir Kurutlu.

Kemâli Bayazıt.

Ferit Melen.

Vedat Dicleli.

C. Dursunoğlu.

İ. R. Aksal.

Atıf Topaloğlu.

Sırrı Atalay.

(Tahsin Banguoğlu).

5 Şubat 1954 Cuma

Tahsin. B. Balta. Petrol kanunu için bana bir muhtıra hazırlayacak.

[Petrol işletmeciliğini yabancı sermayeye açan Petrol Kanunu 7 Mart'ta TBMM'de kabul edildi.]

[Tarih yok]

Kasım.

Turgut Göle.

N. Okçuoğlu.

Orhan Öztrak.
Necat İlter.
H. R. Tankut.
O. Sabri Adal.
F. Börekçi.

5 Şubat 1954

Avni Doğan.

Ege: Muamele Vergisi, Tütün Bankası parası, amele meselesi.

Millet Partisi ile münasebetin hududu. Parti meclisi yerine kurultay. Aday meselesi. Dışarıda olacaklar. Köylü borcu.

[CHP yaklaşan genel seçimde, 27 Ocak'ta kapatılan Millet Partisi'nin yerine kurulan Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Köylü Partisi ile işbirliğinin yollarını aramaktadır. Bunun için gereken tüzük değişikliğini yapmak üzere 25 Şubat'ta olağanüstü kurultay toplanacak ve bunun yolu açılacaktır. Bununla birlikte Köylü Partisi seçim ittifakını baştan reddetmişti. CMP ile temaslar bir süre daha devam etti. CMP bütün illerde ortak liste isterken, CHP güçlü olduğunu düşündüğü illerde CMP'li aday istemiyordu. CMP, CHP'nin kendilerine yaptığı ülke genelinde 25-30 dolayında aday önerisini kesin olarak reddedince bu ittifak girişimi sonuçsuz kaldı.]

6 Şubat 1954 Cumartesi

Kurultay:

- 1- Başkanın beyanatu.
- 2- Seçim karşısında partinin durumu. (Seçime girme imkânı. Seçimden çekilme zarureti. Adaylar hakkında salahiyet).
- 3- Seçim beyannamesinin esasları hakkında kurultayın düşünceleri.
- 4- Parti meclisinin tehiri.
- 5- İki vazifenin birleşmesi meselesi.
- 6- İşçiler ve işçi meseleleri ile ilgili olarak G.İ.K.'na ve kurultaya tavsiye olunacak.
- 7- Kadın adaylar tavsiyesi

9 Şubat 1954 Salı

Eskişehir – Sarıhisar – Hortuköy bir radyo istiyor.

17.5 en, 25 boy. Bir yazı.

10 Şubat 1954 Çarşamba

Yunan büyükelçisini evde kabul ettim.

[Tarih yok]

Miso Pariceviç - Ambassador de Yugoslavie.

12 Şubat 1954

Amerika büyükelçisi. Saat 11. Selam, sabah. Her şey. İç politikadan konuşmadık. Açmadı. 12.20'ye kadar konuştuk.

[Tarih yok]

Halil Acar. Yüksek elektrik mühendisi.

Gelir Vergisi = Adalet, mükellefi tehdit ve huzursuzluk içinde bırakan huzursuzluklar.

16 Şubat 1954 Salı

Kara Mehmet Bey. 28 Şubat'ta gelecek.

50. Amcası

Eli Yeşil'den haber.

Mektup yazacağım.

[Tarih yok]

Dr. Vahap Salih. Mardin CHP Bşk.

İzmir'den gelen aday mektubu.

Mülkiye başmüfettişi Nail Öktem tahkikata memur oldu.

[Tarih yok]

Rıfat Onat.

11 Mart Perşembe

Başkanlar toplantısı.
Kasım yok – Evde.

[Kasım Gülek, CHP Genel Sekreteri.]

11 Mart 1954 Perşembe

Başkanlar evde – Kasım yok.
Seçim zamanı kazaların sabotajına mani olacak tedbirler. Süratle müdahale çaresi.

Millet Partisi ile müşterek liste meselesi.

Seçim beyannamesini istiyorlar.

–

Kâzım İsmail Gürkan

Trabzon da istermiş.

C. R. Eyüboğlu.

Hıfzı Timur'a teklif olunacak. (Z. Betil söyler.)

(İlhami ile görüşerek)

Ali Fuat Erden için İlhami ile görüşeceğim.

[Tarih yok]

İlhami Sancar: Seçim zamanı (Nisan ayı) her köye (40.000 köy) bir karagöz gitmeli. Azami 8.000 lira hesap ediyor. Afişlerden daha ucuz, daha tesirli.

[Karagöz gazetesi.]

[Tarih yok]

Sadi Irmak, tahmini.

Dr. Zeki Zerem.

Dr. Behçet Sabit.

Ekrem Şerif Egeli.

Hüseyin Nail Kubalı.

Şükrü Nail Paşa'nın oğlu.

Baskı işleri vaktiyle yapılsın.

Çok meşguldürler.

Seçim beyannamesinin köylü için özet halinde neşri.

[Tarih yok]

Barutçu: Devri sabık.

Seçim beyannamesinde tek şey: Seçim kanununa riayet etmeyen memurlar takip olunacaktır. Birçok şeylere teşebbüs edilmiştir. Yarım kalan teşebbüsler yarıda kalmaz demeli mi? Petrol vesaire kayıtlar korunarak.

12 Mart Cuma

Şeker, 1.80. İnsülin 2 olacak.

Başkanlar - Seçim beyannamesi. İ. Rüştü beraber çalıştık.

Pamukoğlu - "Sebahattin'i listeden çıkarmak teklifinden sonra" giderken: Söz veriyorum. Yedi Halk Partili ile geleceğim. İlk bir, iki ayı gördükten sonra 1 noda kaydolacağız".

[Arif Hikmet Pamukoğlu, Giresun milletvekili.]

16 Mart Salı

Şeker 1.70.

Abdülhalik B.

Uçak ile İstanbul'a hareket.

Ankara hava istasyonunda İsmail R. Aksal ile görüşme. Tahtakılıç ile görüşmüş, talepleri aşırı imiş.

İstanbul.

[Ahmet Tahtakılıç, Cumhuriyetçi Millet Partisi Genel başkanı.]

17 Mart Çarşamba

H. C. Yalçın öğle yemeğinde.

Tevfik Sağlam ile görüşme.

Müşterek adaylığı kabul etti.

İlhami Sancar, Ali Rıza Türel, Tevfik (okunamadı), Faik Ahmet Barutçu ile.

Gece Siddık Sami ile. Çok samimi ve yakın. Ama politikaya girmeyi kabul etmedi.

18 Mart Perşembe

Saat 10'da Falih Rıfkı Atay. Millet Partisi işini görüştük. Yekta vasıtası ile Avni Doğan kendisine haber yollamış. İstifası cebinde imiş.

Falih Rıfkı İstanbul'dan adaylığı kabul etti. Ankara'da da çalışın dedim. Sükûnet buldu.

Abdur. Nafiz Paşa Manisa ve Kayseri'den bağımsız aday olacak.

Falih bir konuşmamı istiyor.

18 Mart 1954

Burhan Felek :

1. Falih - Nihat çatışmasını teskin edeyim. (Bedii).

2. Gazeteler çalışması coordine edilsin. Falih yapabilir.

3. Fena şöhretler listede olmasın. (Nizamettin Nazif gibi).

-
İstanbul ili Yalova reisi:

Tekaütler maaş ister.

Müsavat-ı vade isterler.

(Emel H.) Ordu hayat sigortası ister.

Garnizon istikrarı.

Subay mesken kooperatifi.

Nakiller kışın yapılmasın.

-

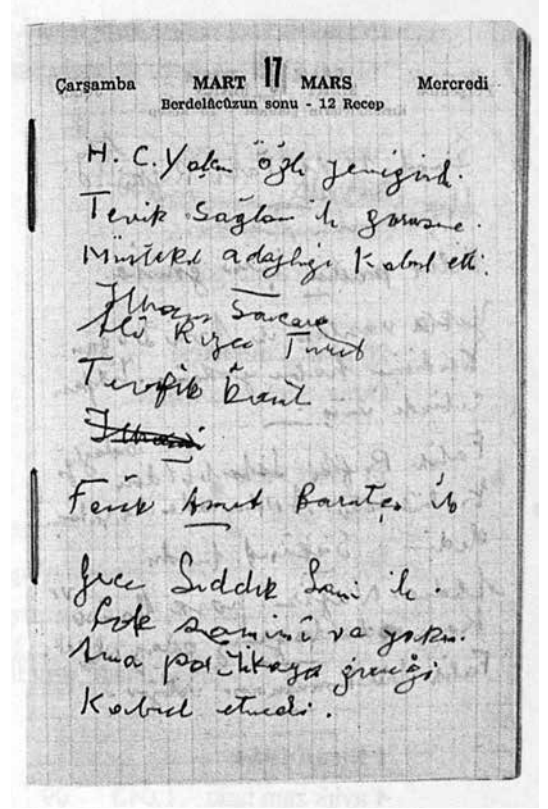
Görüşeceklerim:

Ekrem Şerif.

(Hikmet Bil) Haldun Simavi.

Ali Muhittin.

Hıfzı Timur.

(Abdullah Türkmen) Kâzım İsmail.
Hikmet Bil'e – Barutçu'ya söyledim.

-

Ahmet Şükrü Esmer.
Bir yere.
Sabit Bey:
Erzincan'a biri gönderilse.

20 Mart Cumartesi

Ekrem Şerif ile görüşme.

21 Mart Pazar

Özalp geldi.
Falih Ankara'dan istiyor.

23 Mart Salı

Terzi İzzet Bey (okunamadı) getirdi.

1 Nisan 1954

4 aylık zam farkı	1.043	09
	<u>5.885</u>	<u>38</u>
	6.928	47

(gelir vergisi alınmıyor).

[Tarih yok]

Hasan Nejat Sarıca.
CHP vilayet idare heyeti azası.
Avukat Balıkesir.

-

14 Nisan Çarşamba akşamı gelip Perşembe uçakla Balıkesir'e gidilecek (15 Nisan). Cuma İzmir'de konuşma.

6 Nisan Salı

İngiliz Ambassadörü Sir Borokes'ın ziyaretini kabul ettim. Çok dostane. İç politika yok. Dış politika. Sovyetler, Çinliler üzerine. Avrupa müdafaası, Alman

silahlanmasında bizim gibi düşünüyorlar. Aramızdaki ittifak muahedesine devam edeceğimizi zannediyor. Tetkik edecek. Arayacağım.

7 Nisan Çarşamba

Malatya'ya hareket.

8 Nisan Perşembe

Malatya'ya varış.

9 Nisan Cuma

Malatya'da seçim nutku.

[İnönü 1954 seçim kampanyasını Malatya'da yaptığı konuşmayla başlattı. Aslında Malatya'ya 5 Nisan'da gelmeyi planlamış, ama hava muhalefeti nedeniyle bunu ertelemişti. İnönü bu konuşmasında hükümetin ekonomik alandaki siyasetini eleştirmiş ve partizan hükümete son verilmesi gerektiğini dile getirmiştir.]

10 Nisan Cumartesi

Ankara.

11 Nisan Pazar

Sabah saat 8'de hareket - Adapazarı.

13 Nisan Salı

İstanbul

Eflalipos'ta konuşma.

[İnönü İstanbul'da Eflalipos Gazinosu'nda yaptığı konuşmada Petrol Kanunu'nu eleştirdi ve "Petrol Kanunu'nu karşılıklı taahhüt şeklinde görmek bir kapitülasyonlar devrini açmaktır. Biz bunu asla kabul etmeyiz" dedi.]

15 Nisan Perşembe

Uçak ile Balıkesir'e hareket. Saat 12.00.

[İnönü Balıkesir’de yaptığı seçim konuşmasında “Giderayak memleketin kaderi ile ilgili kararları alelacele çıkaran iktidarın kaderine hüküm vermek sizin elinizdedir” dedi.]

18 Nisan Pazar

Adana’ya, Mersin’e gideceğim.

Adana.

Program:

19 Hatay.

20 Maraş, Antep.

21 Niğde - Gece Kayseri.

22 Kayseri - Gece Sivas.

23 Sivas.

19 Nisan Pazartesi

Hatay.

Gece Antakya’da.

20 Nisan Salı

Reyhanlı - Kırıkhan – Hassa – İslahiye.

Gaziantep.

Maraş.

Gece Adana.

21 Nisan Çarşamba

Pozantı - (Ulukışla).

Bor – Niğde.

Hadiseler.

Gece Kayseri.

22 Nisan Perşembe

Kayseri Saat 14’te konuşma – Hadise – İyi nutuk.

Gece Sivas.

Yolda arıza – Gece kalabalık karşılama.

23 Nisan Cuma

Sivas'ta konuşma.
Gece Sivas.

24 Nisan Cumartesi

Saat 7'de yola çıkış.
Tokat (konuşma) – Amasya (konuşma) – Havza.
Gece Samsun.

25 Nisan Pazar

Samsun'da konuşma.
Saat 19'da Ankara'ya hareket.

26 Nisan Pazartesi

Gece Merzifon - Çorum – Sungurlu – Ankara. Sabah saat 8.00.

[Tarih yok]

Malatya Milletvekilleri 12
İsmet İnönü
Nüvit Yetkin
M. Zeki Tulunay
Ahmet Fırat
Mehmet Kartal
Fahri Oral
Esat Doğan
Kâmil Kırkoğlu
Hilmi Özbay
Abdullah Köroğlu
Nuri Ocakçioğlu
Dr. Tevfik Ünsalan

Sinop 5
Nuri Sertoğlu
Haşim Tarı
Vehbi Dayıbaş

Dr. Muhit Tümerken
Şerafettin Ayhan

Kars 10
Sırrı Atalay
Turgut Göle
İbrahim Us
Kemal Güven
Dr. Hasan Erdoğan
Ali Yeniaras
Remzi Çakır
Rıza Yalçın
Fevzi Aktaş
Mehmet Hazer

Tunceli 2
Fethi Ülkü
Aslan Bora

Erzincan 1
Hüsnü Çanakçı

Kırşehir 1
Osman Alişiroğlu

[1954 genel seçimleri 2 Mayıs'ta yapıldı ve iktidardaki Demokrat Parti 1950'ye göre hem oy oranını hem de milletvekilini artırarak seçimden büyük bir zaferle çıktı. 1950 seçimlerinden sonra kurulan Dokuzuncu Meclis 12 Mart 1954'te son toplantısını yaparak dağıldı. Bu kararın ardından, seçime katılacak olan partiler, zaten çok daha önceden başlamış oldukları seçim kampanyalarına hız verdiler. Seçimlere 4 parti katılıyordu. Bir önceki seçime de katılan DP ve CHP bütün illerde, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ise 40 ilde aday gösterdi. 16 Mayıs 1952'de kurulmuş olan ve ilk kez bir genel seçime katılan Türkiye Köylü Partisi ise 19 ilde aday gösterdi.]

İktidar ve ana muhalefet partisi aday yoklamalarını 28 Mart'ta gerçekleştirdiler. İktidardaki DP'nin aday listelerinde önemli bir değişiklik hemen göze çarpıyordu: Eski milletvekillerinden sadece 260'ı listelere girmeyi başaran, adayların 281'i yeni isimlerden oluşuyordu. Partinin dört kurucusu, Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü, bir önceki seçimde olduğu gibi, yine iki ilde birden aday gösterilmişlerdi.

Seçim kampanyası sırasında CHP önemli vaatler içeren bir seçim bildirisi hazırlamadı. Kampanya daha çok iktidara yöneltilen eleştiriler üzerine kurulmuştu. DP ise kampanya boyunca dört yıllık iktidarı sırasında yaptıklarını anlattı.

2 Mayıs 1954'te seçmenler oylarını kullandılar. Seçime katılma oranı yüzde 88,6 gibi çok yüksek bir düzeyde gerçekleşti. Sandıklar açıldığında, seçimlerin galibinin yine DP olduğu görüldü. İktidar partisi, oylarını 1950 seçimlerine göre artırmayı da başarmış ve ülke genelinde aldığı yüzde 57,6'lık oy oranıyla 505 milletvekilliği kazanmıştı. Ana muhalefet partisi olan CHP oyların yüzde 35,4'ünü almasına karşın, çoğunluk sisteminin azizliğine uğrayarak, sadece 31 milletvekili çıkarabilmişti. CMP yüzde 4,9'luk oy oranıyla 5 milletvekilliği kazanırken, Türkiye Köylü Partisi oyların sadece binde 6'sını alıp milletvekili çıkarmayı başaramamıştı. Oyların yüzde 1,5'i bağımsızlara giderken, 2 bağımsız aday da milletvekili olmaya yetecek sayıda oy toplamayı başarmıştı. Malatya, Kars, Sinop ve Tunceli'de CHP, Kırşehir'de CMP çoğunluğu sağlarken, öteki bütün illerde oyların çoğunu alan parti iktidardaki DP olmuştu.

1954 seçimlerinden daha da güçlenerek çıkan DP'nin meclis grubu görünümünde olan onuncu dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi, ilk toplantısını 14 Mayıs'ta yaptı. Celal Bayar Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan da Meclis Başkanlığına yeniden seçildiler. Hükümeti kurmakla yeniden görevlendirilen Adnan Menderes üçüncü kabinesini 17 Mayıs'ta Meclis'e sundu ve 26 Mayıs'ta güvenoyu alarak çalışmalarına başladı.

İnönü yukarıda 1954'te CHP'den milletvekili seçilenlerin listesini vermektedir. Bu listede yer alan Tunceli milletvekilleri Aslan Bora ve Fethi Ülkü seçimden üç gün sonra 5 Mayıs'ta CHP'den istifa ederek DP'ye girdiler.]

4 Mayıs Salı

Saat 15.30'da Ömer'in bir oğlu oldu.

10 Mayıs Pazartesi

Raif Karadeniz'le görüşme. Evde. Seçimden şikâyetleri.

Saat 15'te İslahiyeli bir genç. Serseri halinde. Raif K.deniz'e derdini anlattı. Parti yüzünden kavgalar etmiş. Parası yokmuş. Savdık. Raif Bey konuştu, gitti. Kasım Bey saat 16'da.

2 Haziran Çarşamba

Parti de bayram kabulü

[2 Haziran Şeker Bayramı'nın ilk günüdür]

3 Haziran Perşembe

Rahatsız. Evde.

4 Haziran Cuma

Salih Omurtak ağır inmeli.

İngiliz sefirine ziyaret iadesi. Saat 18.30- 19.30.

Geneva konferansı meseleleri ve ihtilafları. Mısır vaziyeti. Arap - İsrail durumu. Bizim İngiliz - Fransız muahedesi yeniden 5 sene meriyette. Balkan Paktı'nın askeri ittifak olması için NATO şartı tezimiz doğru.

[Eski Genelkurmay Başkanı Salih Omurtak 23 Haziran'da öldü.]

12.6.1954

Parti meclisi.

Edirne Sami Tutum.

13 Haziran Pazar

Bugün parti meclisi bitti. Şemsettin Günaltay ile sonunda bir dakika görüşüm. Bana "başından ayrılırsan parti dağılır. Bu şekilde devam ederse gene dağılır" dedi. Yarın görüşeceğiz.

14 Haziran Pazartesi

Öğleden sonra Saat 16'da Şemsettin Günaltay ile bizim evde görüştük. Bana iktidara gelirsek bir mevki almayacağımı ilan etmemi teklif ediyor. Seçim kaybın-

dan sonra böyle bir hareketin sadece gülünç olacağını söyledim. Emniyet şartları olmadığından partinin faaliyetini tatil edeceğimi ilan etmemi söyledi. Konuştuk. Umumi efkârı ikna etmek için zaman lazım olduğunu söyledim. Kararsız. Meyus. Ben demiştim diye iddialı.

Şevket Adalan ile gündüz ve gece görüştük.

15 Haziran Salı

Nihat Erim ve Dr. Fazıl Şerafettin saat 13'te yemeğe geldiler.

Mükerrem Sarol doktorun tavassutu ile Nihat Erim'le görüşmüştü. Adnan'ın iyi niyetleri üzerine vaatler. Tatlı tarizler. Büyükelçilik teklifleri.

Dr. Fazıl bugün Adnan ile görüşecek. Nihat da belki görüşecek.

Saat 16.30'da F. A. Barutçu geldi. İstanbul'a gidiyor, gelecek. İnönü rejimi hakkında fikirleri. *Ulus* hakkında dedikodular.

Prof. Dan Rustow ile, Erdal ile beraber demokrasi üzerine saat 18.30'dan 20'ye kadar görüşme.

25 Haziran Cuma

Dr. Furlong yalınız.

30 Haziran Çarşamba

Mecliste Kanunlar

Mr. Furlong hanımı ile geldi.

[Haziran ayının sonundaki tarihsiz sayfa]

Orgeneral A. F. Erden

Cihangir- Kamacı Sok.

Gökdeniz A.

[Defterin sonundaki tarihsiz sayfa]

Gönderen:

M. Sadık Kâğıtçı

Afitap - Ankara Cad.

1 Ağustos Pazar

Aşçı Nuriye. 14 günlük ücret 70 lira.

2 Ağustos Pazartesi

Kah tahlili. Şeker: 1.59. Bir ay önce 1.42 idi. Sebep: Meyve ve bira.

9 Ağustos Pazartesi

Bayram.

Abdurahman Bey. Bursa halkevi borcunu söyledi. Akşama kadar uğraştık.

[9 Ağustos Kurban Bayramı'nın ilk günüdür]

10 Ağustos Salı

İstanbul'a hareket.

10.8.1954

Şahin Kurutluoğlu der:

H. C. Yalçın'ın davaları 19.8.1954 Perşembe. Ankara'da 5 dava bir arada.

Fuat Sirmen, Ali Rıza bulunsunlar.

İzmir'den Hulusi Selek bulunsun.

Davada partililer, gençlik kolları bulunsunlar.

-

Prof. Dr. Bahtiyar Demirağ

-

1956 Mayıs'ına kadar parti meclisi

İlhami Sancar

Fazıl Ş. Bürge

Kamil Boran

Kemal Aşkar

Tahsin Banguoğlu

Niz. Nazif Tepedelenlioğlu

Ratip Tahir Burak

Ekrem Amaç

Ekrem Özden

Şahap Gürler

Emin Dazıroğlu

Celal Dora

Halil Sezai Erkut
Mebrure Aksoley
M. S. Eti
Şemsettin Günaltay
Münir Bırsel
Fuat Sirmen
Atıf Ödül
Adil Şaşıroğlu
Kemal Satır

7 idare heyeti 2 murakıp:

Turgut Göle
N. Ökenoğlu
Necati İlke
H. R. Tankut
O. S. Adal
F. Börekçi
O. Öztrak
N. Fırat
Nuri Sertoğlu

11 Ağustos Çarşamba

İst. Deniz banyosu 1.
Akşam Taşlık.

12 Ağustos Parşembe

D. banyo 2.

13 Ağustos Cuma

Parti. B. 3.

14 Ağustos Cumartesi

B. 4.
Zihni Betil'in mektupları.

15 Ağustos Pazar

Topaloğlu Betil'i anlattı.

B. 5.

26 Ağustos Perşembe

Özden'e mektup dün gelmiş. (20.8. tarihli).

Ben bugün okudum.

Özden için karar verdik.

27 Ağustos Cuma

Sabahleyin Süleyman Sami Bey'le, Abdülhalik Bey'le.

Annemle görüştüm. Annem hiç memnun değil.

Önce Metin ile görüşecek. Telefonla.

28 Ağustos Cumartesi

Parti Meclisi.

29 Ağustos Pazar

Parti Meclisi.

30 Ağustos Pazartesi

Parti Meclisi.

31 Ağustos Salı

Parti Meclisi.

Gelecek Meclis.

Eylül 10 saat 10.

İstanbul.

2 Eylül Perşembe

Aşçı Nuri'nin Ağustos aylığını verdim 150 lira.

Toker'in babası ve annesi geldiler. Özden'i istediler. Muvafakat cevabı verdim.

2 Eylül Perşembe

Nişan.

İlhami Sancar.

Vecit Bereketoğlu.

Fikret Yüzatlı.

Dr. Zeki Hakkı Pamir.

Org. Ali Fuat Erden.

Tacettin Özgüder.

[Tarih yok]

Emekli aylık 5.227

3 aylık 15.681

Damga pulu 62,72

15.618,28

Yeni emekli aylığı İş Bankası ile tahkik ettim.

3 Eylül Cuma

Partide mali ve iktisadi komisyonun toplanması.

Leziz hanım geldi.

4 Eylül Cumartesi

Erdal ile Metin geldiler. Öğle yemeği beraber yedik.

14 Eylül Salı

Rıza, kaç yaşındasın.

58

311 = 311

Canlı Balık akşam.

16 Eylül Perşembe

Özden'in nişanı.

[İstanbul Taşlık'taki evdeki nişanda Metin ve Özden Toker'in nişan yüzüklerini İnönü takmıştır.]

28 Eylül Salı

Hanım, Özden bu akşam Ankara'ya gittiler.

2 Ekim Cumartesi

Aşçı Nuri'nin aylığını verdim (150)

18 Ekim 1954

H. C. Yalçın evinde.

Bizimkiler bir kara kitap neşredeceklermiş. Çok eyi.

Ecnebilere söylüyorlarmış. Basın kanununu hafifletmişler. Bizim bıraktığımız daha ağır imiş. Hakikat nedir? Türkçe olsun neşretmeli.

[Hüseyin Cahit Yalçın hakkında Yeni Ulus gazetesinde yazmış olduğu dört yazı hakkında dava açılmış ve Yalçın 23 Eylül'de 26 ay ay 20 gün hapis, 4.444 lira para cezasına çarptırılmıştı.]

22 Ekim Cuma

Şeker 1.30.

Nihat Erim öğle yemeği.

[Tarih yok]

2 Mart 1954 Cuma

Şeker = 1,80

Temmuz 1,42

2 Ağustos 1,59

22 Ekim 1,30

-

Nihat Erim'i müdafaa edenler :

Nuri Okçuoğlu.

Nuri Sertoğlu.

Ekrem Amaç.

Kemal Satır.

Tahsin Banguoğlu.

Halil Sezai Erkut.

Fuat Sirmen.

23 Ekim Cumartesi

İsmail R. Aksal öğle yemeğinde.

24 Kasım Çarşamba

Erim Anlattı (evde). Safa Kılıçlıoğlu kendisi ile üç defa görüşmüş. Safa'nın iki defa Adnan, bir defa Köprülü ile görüşmesini hikâye etmiş.

Metin'in savcılıkta sorguya alınması.

[Nihat Erim 1954'te DP'nin önde gelenleriyle sık sık bir araya gelmiştir. Metin Toker bu konuda şunları belirtiyor: "Nihat Erim'in 1954 yılının sonuna kadarki temaslarından İsmet Paşa bizzat Erim tarafından haberdar edildi. Meclis Adnan Menderes'in savunduğu şiddet yasalarını kabul ettikten sonra uzun yaz tatiline girmişti. O bakımdan yeni şiddet yasalarının çıkarılmasına olanak yoktu, ama bunların değiştirilmesi de, tabii aynı derecede olanaksızdı. Nihat Erim DP büyüklerinin çevresindeki havaya İsmet Paşa'nın teşhis koymasını kolaylaştırıyordu. Bu sırada olaylara Yeni Sabah'ın sahibi Sefa Kılıçlıoğlu da karıştı. Kılıçlıoğlu'nun başı Menderes'le derde 1954'ten önce girmişti. Yeni Sabah o sırada bir tür CMP organlığı yapıyordu ve şiddetli muhalifti. Fakat Menderes, Kılıçlıoğlu'nu mahkemeye verip de mahkum ettirince, Yeni Sabah'ın sahibi yelkenleri suya indirmeyi tercih etmiş ve az sonra da Başbakanın ideal arkadaşları arasına girmişti. Menderes'le, Sarol'la, Köprülü'yle görüşüyor, o görüşmelerden Nihat Erim'i haberdar ediyor. Erim bunlar hakkında İsmet Paşa'ya bilgi veriyordu (Metin Toker, DP Yokuş Aşağı (1954-1957), s. 57).

Metin Toker sorgusunu şöyle anlatır: "1954 Sonbaharında DP büyükleri baskıyı biraz daha artırdıklarında meramlarına ereceklerini sanıyorlardı. Kasımın son haftasında tecrübe masasına beni yatırdılar. 24 Kasımında Ankara savcılığından telefonla davet aldım. O gün öğleden sonra gittim. İfade verdim. Akis'te, çeşitli yazılarla Devlet Bakanı Dr. Mükerrerem Sarol'a hakaret edildiği için dava açılıyordu. Derginin sorumlusu bendim" (Metin Toker, DP Yokuş Aşağı (1954-1957), s. 62).]

25 Kasım Perşembe

Şeker tahlili 1.35.

30 Kasım Salı

Hüseyin Cahit Bey'e telgraf. Grup kararı ile.

[Kasım ayının sonlarında Yargıtay 79 yaşındaki Hüseyin Cahit Yalçın hakkında verilmiş olan mahkumiyet kararını onayladı. Bunun üzerine İnönü, CHP Meclis Grubunun kararıyla Yalçın'a bir telgraf çekti.]

1 Aralık Çarşamba

Faik Ahmet Bey'i ziyaret. Metin için görüşme.

2 Aralık Perşembe

İstanbul'a hareket.

3 Aralık Cuma

İstanbul'a varış

Üsküdar cezaevinde Hüseyin Cahit Yalçın'ı ziyaret. İyi. Sakin.

Macide hanımı ziyaret (sabah).

Akşam Macide hanımı kabul ve hikâye.

4 Aralık Cumartesi

Sultanahmet'te Bedri Faik Bey'i ziyaret. Saat 11.30.

Saat 18.30'da Falih Rıfki Bey geldi. Anlattı.

5 Aralık Pazar

Falih Rıfki Atay'ın Burhan Apaydın'a mektubunun intişarı.

[Dünya gazetesinin sahip ve yazarlarından Bedii Faik, Devlet Bakanı Mükerrerem Sarol hakkında küçük düşürücü yazılar yazmakla suçlanıp 23 Kasım'da tutuklanmıştı. Dünya gazetesi başyazarı Falih Rıfki Atay, Sarol'a bir mektup yazarak davadan vazgeçmesini rica etti. Sorol'un davayı geri alması üzerine Bedii Faik 6 Aralık'ta tahliye edildi.]

İnönü'nün İstanbul gezisi ve 30 Kasım - 5 Aralık tarihli notlarda yer alan gelişmeleri Metin Toker şöyle anlatmaktadır: "İsmet Paşa son derece üzgündü. Yargıtay'ın onayı üzerine, 30 Kasım'da, Meclis Grubunun kararıyla Hüseyin

Cahit Yalçın'a bir telgraf çektii. Yalçın tevkif edilince, 2 Aralık Perşembe günü İstanbul'a hareket etti. Ertesi gün, trenden iner inmez Üsküdar Cezaevine gitti ve 79 yaşındaki arkadaşını kucakladı. İkisinin de gözleri yaşlıydı. Sonra İstanbul'a geçti, Yalçın'ın gelinini ve kızını ziyaret etti, onları teselliye çalıştı. Cumartesi günü, 11.30'da Sultanahmet Cezaevi'nde Bedii Faik'i gördü. İsmet Paşa'nın hapisane hapisane dolaşım mücadele arkadaşlarını ziyaret ettiği devir işte böyle başladı.

Fakat o akşamüstü Falih Rifki Atay, saat altı buçukta Taşlık'a geldi. Sarol'dan af dileme kararını söyledi. Ertesi gün de Atay tarafından Sarol'un avukatı Burhan Apaydın'a yazılan tarziye mektubu radyolarda okundu. İktidarın amacı buydu: Yıldırma politikası takip ettiği ve herkesin yıldığı havasını memlekete vermek.

Halbuki Falih Rifki Atay'ın davranışı, sadece o devrenin büyük ayıplarından birini teşkil etti". (Metin Toker, DP Yokuş Aşağı (1954-1957), s. 63).]

11 Aralık Cumartesi

N. Times'ın Türkiye'de gelişme makalesi.

Nihat Erim bu akşam Köprülü evinde Adnan'la yemekte.

Gece ikiye kadar içmişler, yemişler, konuşmuşlar.

Ne anlaşılıyor. Nihat Pazar saat 11.30'da eve geldi anlattı.

1955

2 Mart arşamba

Cıgaraya fasıla - Bir haftalık.

16 Mart arşamba

İstanbul'a hareket.

17 Mart Perşembe

İstanbul - İl Kongresi - Sergi Sarayı. Soğuk.

Öğleden sonra saat 16.30 –19.00 hastanede Hüseyin Cahit Yalçın.

Akşam yemek - Parti yemeği

[Partiler arasındaki ilişkiler yeniden yumuşama havasına girdiğinden, belediye, Spor ve Sergi Sarayı'nın CHP kongresi için kullanılmasına izin verdi.

Cezaevinde bulunan ve yaşı bir hayli ilerlemiş bulunan Hüseyin Cahit Yalçın Şişli Çocuk Hastanesi'ne götürüldü; önünde jandarma bekleyen bir odaya alındı. İnönü hemen hastaneye giderek Yalçın'ı ziyaret etti.]

18 Mart Cuma

İl kongresinde nutuk verdim. Gece Macide Hanım telefon etti. Hüseyin Cahit çıkıyor.

[Hüseyin Cahit Yalçın'ın gelini Başbakan Menderes'le görüşmüş ve Yalçın'ın affedileceği haberini almıştır. Hiç vakit kaybetmeden İnönü'nün Taşlık'taki evine telefon ederek bu haberi İnönü'ye bildirmiştir.]

19 Mart Cumartesi

Hüseyin Cahit çıkmış. Saat 14.30'da bize geldi.

Akşam Balo. Baloda Hüseyin Cahit ile beraber.

Gündüz Alman doktor Qnurke, von Papen muhtirasını getirdi. Saat 17.

Metin'in evine

Süleyman Sami Bey'e

Hasan Cemil Çambel'i ziyaret.

[Yalçın cezaevinde 108 gün kaldıktan sonra affedilerek serbest bırakıldı. Konuyla ilgili olarak şu resmi açıklama yapıldı: "Kendisi hakkındaki hapis cezasının iskatı, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun 42. madesine göre İcra Vekilleri Heyeti'nin 17.3.1955 tarihli toplantısında kararlaştırılarak Cumhurreisliği makamına arz ve inha olunmuş ve yüksek tasdike iktiran etmekle muamele katiyet kesbetmiştir."]

20 Mart Pazar

Hüseyin Cahit Bey, İlhami Bey, Ali Rıza Bey geldiler. V. Papen işini görüştük.

21 Mart Pazartesi

Sadık Aldoğan. Saat 11.

Sadi Irmak. Öğle yemeği.

Ali Fuat Erden. Saat 17.

Hüsnü Çakır. Saat 15.

İrfan gelmişti. 50 lira verdim.

[İrfan Okatan, İnönü'nün kız kardeşi Seniha Okatan'ın kızı.]

22 Mart Salı

Sabah - Fatih İlçesi. Nusret Safa Çoşkun.

Hüseyin Cahit Saat 14.30. (Nihat Bey'le dün görüşmüş).

Ruşen Eşref Saat 17-19.

Dr. Fruke 19. Projeyi verdim.

16 Nisan Cumartesi

Bu akşam Bulvar Palas'ta Refik Koraltan'ın Iraklılar için akşam yemeği.

Adnan Menderes beni geç vakit eve getirdi. İçeri girmedim. Reiscumhura gidecekmiş. "Davet ederseniz gelirim" dedi. "Söz mü" dedim. "Evet" dedi.

[Meclis Başkanı Refik Koraltan Türkiye’de bulunan Irak parlamento heyetine bir davet verdi. İnönü davetten sonra evinin kapısına kadar gelen Menderes’i içeri davet etmiş, Menderes Cumhurbaşkanına gideceği için bu daveti nazikçe reddetmiş, ama başka bir sefer için söz vermiştir.]

17 Nisan Cumartesi

Parti Meclisi bitti. Tebliğ yarın.

Bu akşam Ankara Palas. Irak heyeti.

Adnan Menderes benimle saatlerce alakadar oldu. Yarın akşam arayacak. Telefonla. Öbür gün, Salı günü bizim eve gelip görüşmek için.

[Adnan Menderes’in Irak heyeti onuruna Ankara Palas’taki resepsiyonu sırasında Menderes ile İnönü arasında önemli bir yakınlaşma sağlandı.]

18 Nisan Pazartesi

Adnan Bey’den haber yok.

19 Nisan Salı

Adnan Bey’den haber yok.

20 Nisan Çarşamba

Nüvit Yetkin’e Meclis’ten sordurdum. “İstanbul’a gideceğim. Bir emir çıkmadı. Müsaade ederler mi?” “Acele işleri varsa buyursunlar. Kalırlarsa bir iki günde görüşürüz. Giderlerse dönüşlerinde. Ben ay nihayetine kadar Ankara’dayım.” “Memnuniyetle kalırım” dedim. Yarın akşam kendilerini ararım (evden), öbür gün görüşürüz dedi.

[Nüvit Yetkin, Malatya milletvekili ve CHP Grup Başkanvekili.]

21 Nisan Perşembe

Akşam Refik Koraltan eve telefon etti. Yarın akşam, kendi evinde, 8.30’da yemeğe çağırıyor. Adnan ve Fuat Beyler de bulunacakmış. “Bu başka bir tertip” dedim. “Ben de bulunmak istiyorum. Tarihi bir vaziyetten mahrum olmak istemem” dedi. Memnuniyetle gelirim dedim. Kasım’ı aradım yarım saat sonra eve

gelecekmiş. Mümtaz Ökmen'i çağırdım. Görüştük. Sonra Kasım da geldi. İstişare ettik. Refik Koraltan'ı aradım. Yokmuş. Adnan Bey'i de aradım. Kasım'ı da getirmek istiyorum dedim. Peki dedi. "Resmi bir buluşma mahiyeti vermeyelim" dedi. "Peki, hatta kimseye duyurmayalım" dedim. "Peki" dedi.

22 Nisan Cuma

Bu akşam Refik Koraltan'ın evinde yemek. Koraltan, ben, Kasım, Köprülü. Saat 22'ye doğru Adnan geldi. Saat 1'e kadar kaldık. İç politika meseleleri görüşmedik. Remark yaptı. Benim davet etmemi istediler.

26 Nisan Salı

Ferit Melen geldi. N. Erim'i Yugoslavya'ya beraber götürmek istiyorlarmış. Ferit Bey vasıtası ile bana soruyor. Serbesttir dedim (karışmam manasına).

27 Nisan'da öğleden sonra parti grubu. Sırrı Atalay'ın takriiri.

[CHP Meclis Grubunda konuşan İnönü iktidar ile muhalefetin ilişkilerinde yaşanan gelişmelerden memnuniyetini ifade etti. Buna karşılık Kars Milletvekili ve Grup Başkanvekili Sırrı Atalay CHP'nin iktidara karşı tavizkâr davrandığını, yapılan temasların gayri ciddi olduğunu belirtti. Böylece CHP Genel Sekreteri Gülek'in Menderes'le yapmış olduğu görüşme ile, Irak heyeti onuruna verilen yemekteki İnönü-Menderes yakınlaşması parti grubuna aksettirilmiş oldu.]

27 Nisan Çarşamba

Akşam İsrail sefaretı. Sonra Ahmet Şükrü Esmer yemekte.

8 Mayıs Pazar

Mümtaz Ökmen öğle yemeğinde.

8 Mayıs Pazar

Mudanya eski belediye reisi.

Galip Atılğan.

Damadı Rifat Gurani.

9 Mayıs Pazartesi

Kemali Beyazıt öğlen yemeğinde.

Nihat Bey politikasını izah etmiş. “Rejimden ümit kalmışmış. Genç adammış. İstikbalini (politika) korumak için her iki tarafı idare ederek bir gün toplayıcı rolünü yapmayı tasarlamış.”

Gece A. Tahtakılıç - T. Göle ile beraber bizde.

[Nihat Erim 1954 seçimlerinden beri DP'ye karşı “Gandhi Politikası” izlenmesini savunuyor, DP ile yakın ve dostane ilişkiler kurulmasını savunuyordu. CHP'deki sert politika taraftarları ise bu öneriye karşı çıkıyorlardı.

Kemali Beyazıt, CHP Genel İdare Kurulu üyesi, CHP içindeki muhaliflerden. Turgut Göle, Kars milletvekili ve CHP Genel Sekreter Yardımcısı.]

11 Mayıs Çarşamba

Adnan Menderes'in dün gruplarında aleyhimize şiddetli konuşması.

Saat 14.30'da uçak ile İstanbul'a hareket.

Saat 16'da İstanbul.

Hüseyin C. Yalçın ile görüşme. Ya *Ulus* çıkınca ona yazacak. Avrupa'dan dönünce yazıdan vazgeçecek.

Akşam İlhami Sencar. Sonra terzi İzzet.

12 Mayıs Perşembe

Fuat Sirmen, Fuat Erden, Behiç Erkin, H.C. Yalçın ile görüşmeler. Giderek yahut evde.

Akşam Esat Muhlis Sırmalı bizde yemekte.

13 Mayıs Cuma

Sabah saat 9.30'da, Ekrem Toker. Sonra Karşıya. Hemşire – İrfan - Ağabeyim İzmit'e gitmiş. Sonra Özalp'a uğradım.

[Seniha Okatan İnönü'nün kız kardeşi; İrfan, İnönü'nün yeğeni; İnönü'nün ağabeyi Ahmet Temelli.]

14 Mayıs Cumartesi

Ankara'ya uçakla dönüş.
Saat 17'de hareket.
Ufak bir uçak. Yolda epey sallandık.

20 Mayıs Cuma

Akis'ten Arcayürek'in tevkifi.
Parti tebliği.

[Metin Toker'in sahibi olduğu Akis dergisinin Yazışleri Müdürü Cüneyt Arcayürek "Kedi-Fare Hikâyesi" başlıklı yazı dolayısıyla tutuklandı.]

21 Mayıs Cumartesi

Şeker tahlili 1.45.
Bugün Meclis'te Başbakan ile çetin mücadele.

[TBMM'de Meclis'in Kasım ayına karar tatile girmesi konusu ele alındı ve iktidarla muhalefet arasında tartışmalar yaşandı. Menderes CHP'yi mantıklı olmaya çağırırken, CHP'liler seçim, basın ve hakim teminatı konularında vermiş oldukları yasa tekliflerinin ele alınmasından sonra tatile gidilmesi gerektiğini savundular.]

14 Haziran Salı

Akşam C. M. Partisi merkezine giderek Tahtakılıç'a ziyaretini iade ettim.
Görüştüklerimiz:
Tebliğimiz üzerine tahlilini sordum dinledim.
Rejim davası
Ara seçimlere girmek meselesi ve saire.

20 Haziran Pazartesi

Temyizin Metin davasını iade etmesi.
Müspet mi, menfi mi belli değil.

[Akis dergisinde yayınladığı yazılarla Devlet Bakanı Mükerrerrem Sarol'a hakaret iddiasıyla 1954 Kasımı'ndan beri yargılanmakta olan Metin Toker 7 Nisan

1955'te 9 ay 10 gün hapis cezasına çarptırılmıştı. Bu karar 21 Haziran'da Yargıtay tarafından bozuldu. Toker Ekim ayında sonuçlanan davada beraat etti.]

21 Haziran Salı

Şeker 1.10.

Barutçu temyiz kararını anlattı.

28 Haziran Salı

İstanbul. Çiftelhavuzlar'da ilk deniz - 1

Pek güzel

29 Haziran Çarşamba

Deniz 2.

[Haziran ayının sonundaki tarihsiz sayfadaki not]

Tel. 81888.

Hüseyin Tosun.

Otomobil için.

Emin Ilgaz.

1 Temmuz Cuma

Tokerler geliyor.

Çıgara içmeyeceğim.

Deniz 3.

2 Temmuz Cumartesi

Deniz 4. (Tokerler ile).

3 Temmuz Pazar

Deniz 5. (Tokerler ile).

4 Temmuz Pazartesi

Hükümet tebliği.

[Hükümet 3 Temmuz'da bir bildiri yayınlayarak muhalefetin ülkenin ekonomik durumunu kendi siyasal çıkarları doğrultusunda kullanmamasını istedi. Bildiride, "Bütün vatanda bir takım suni buhranlar yaratmaya çalışmak milli mevcudiyetimiz aleyhine irtikap edilmiş iktisadi suikasttir ki bunlar asla müsamaha ile karşılanamaz" denildi. Bildiri 4 Temmuz tarihli gazetelerde yer aldı.]

5 Temmuz Salı

Deniz 6. Rekor 6 dakika.

Bugün hükümet tebliğine cevabım neşrolundu.

6 Temmuz Çarşamba

Deniz 7. 8 dakika.

Anneme de uğradık.

7 Temmuz Perşembe

Deniz 8. Deniz 9 dakika.

12 Temmuz Salı

Yüzatlı'da deniz 12. 14 dakika.

[Metin Toker Fikret Yüzatlı için şunları yazıyor: İnönü, "denize ya Çiftelhavuzlar'dan, Ömer'in evinden, ya da Bakırköy'den, Fikret Yüzatlı'nın evinden giriyordu. Fikret Yüzatlı, Paşa'ya bağlılığı çok az kimsede bulunan insanlardan biridir. Başbakanlığı sırasında yaveriymiş. Filinta gibi bir subaymış. Tabii o filintalığı artık kalmamıştı. Ama sanki hep, İsmet Paşa'nın yaveriydi. O kadar dikkat, itina, ihtimam, sevgi ve saygı gösterirdi. İsmet Paşa sık sık Bakırköy'e gitti, Yüzatlı'nın çocuklarıyla yüzdü. Oranın denizini Çiftelhavuzlar'a göre daha serin, daha canlandırıcı bulurdu." Metin Toker, DP Yokuş Aşağı, 1954 – 1957, s. 131.]

13 Temmuz Çarşamba

Yüzatlı'da deniz 13. 13 dakika.

14 Temmuz Perşembe

Şeker tahlili 1.17

Dr. Asseo.

Deniz – Yüzatlı – 14. 7 dakika.

Dalgalı.

15 Temmuz Cuma

Yüzatlı -Deniz 15. 10 dakika.

Deniz çok dalgalı.

Tulga ile.

16 Temmuz Cumartesi

Yüzaltı. Deniz 16. 3 dakika.

Deniz çok daha ziyade dalgalı.

Tulga ile. Motor ile.

17 Temmuz Pazar

Yüzaltı. Deniz 17. 10 dakika.

Deniz daha sakince.

Tulga ve kardeşi Tunçdal.

Başım biraz yorgun.

18 Temmuz Pazartesi

İstirahat.

19 Temmuz Salı

Deniz - Çiftehavuzlar –18. 12 dakika, 30 saniye.

Deniz çok güzel sakin.

20 Temmuz Çarşamba

Çiftehavuzlar 19. 10 dakika.

Annem – Ağabeyim.

Erdal.

21 Temmuz Perşembe

Fikret 20. 8 dakika.

Deniz çok güzel.

Şeker tahlili 1.24.

Partide bütün ilçe başkanları.

Isparta'dan Kasım Gülek'e karşı tertip edilen tecavüz.

[CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek CHP'nin Isparta il kongresinde konuşurken bir komiserin kendisini kolundan tutarak kürsüden indirdiğini belirtti. Gülek, bu olay nedeniyle güvenlik güçlerine karşı koymak suçundan dolayı ifade verdi.]

[Tarih yok]**Şeker:**

Aralık 1952	1.48
30 Ocak 1953	1.34
14 Mart 1953	1.28
7 Nisan 1953	1.20
13 Mayıs 1953	1.34
31 Temmuz 1953	1.50
Ağustos 1953	1.37
9. 10. 1953	1.30
26. 1. 1954	1.50
1.80	12 Mart 1954
1.70	16 Mart 1954
1.60	3 Nisan 1954
1.45	13 Mayıs 1954
1.42	arada
1.59	2 Ağustos 1954
1.30	22 Ekim 1954
1.35	25 Kasım 1954
1.21	13 Ocak 1955
1.31	28 Şubat 1955
1.31	6 Nisan 1955
1.45	21 Mayıs 1955
1.10	21 Haziran 1955

1.17 14 Temmuz 1955

1.24 21 Temmuz 1955

22 Temmuz Cuma

Tevfik Sağlam Pş.

Fikret öğle yemeğinde.

23 Temmuz Cumartesi

Çiftehavuzlar. 21. 5 dakika.

25 Temmuz Pazartesi

Bakırköy 22.

Deniz çok güzel.

Kasım Gülek geldi.

Barutçu yemekte.

Falih Rıfki geldi.

Ekrem Amaç geldi.

Avni Doğan'a 50 lira verdim. (Eski borcum olduğunu söylemiş)

Belçikalı kadın prof.

26 Temmuz Salı

Çiftehavuzlar. 23. İki defada 10 dakika.

Dragos. Mümtaz, Falih, Barutçu.

[Mümtaz Ökmen, Falih Rıfki Atay, Faik Ahmet Barutçu.]

27 Temmuz Çarşamba

Kasım bugün Emirgân'da basın toplantısı yapmış.

Deniz - Çiftehavuzlar 24. 16 dakika. Rekor.

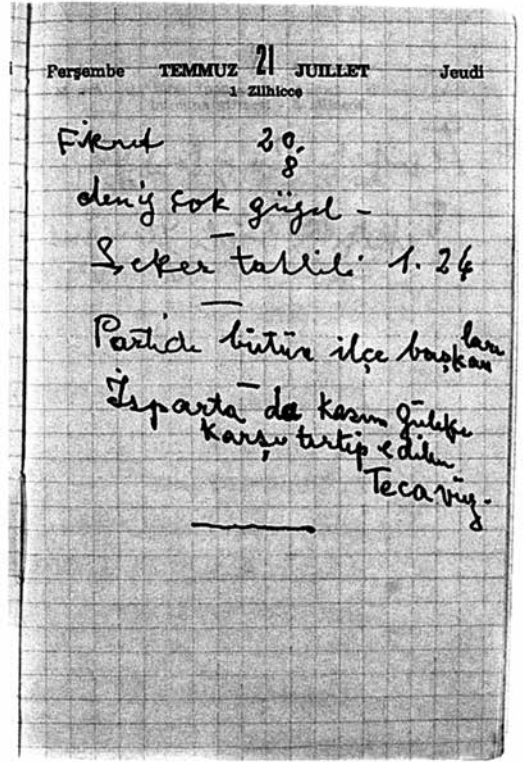
Sonra firtına.

Anneme uğradık, para verdim.

28 Temmuz Perşembe

Cafer Tüzel (Koç - Menderes hikâyesi)

Banyo 25. 10 dakika.

29 Temmuz Cuma

Çiftehavuzlar – 26. 12 dakika.
Deniz çok güzel.

30 Temmuz Cumartesi

Bayram.
Öğleden sonra deniz Çiftehavuzlar - 27. 10 dakika.
Serin deniz.

[30 Temmuz Kurban Bayramı'nın ilk günüdür]

31 Temmuz Pazar

Fahriye Hn.'ı Paris'e teşyi.
Bakırköy'de deniz 28. 10 dakika.
Saat 17'de Muhlis Sırmalı, Osman Bölükbaşı. Saat 21'e kadar.

[Muhlis Sırmalı, CHP İstanbul İl Başkanı; Osman Bölükbaşı CMP Genel Başkanı. Görüşme İnönü'nün Taşlık'taki evinde, büyük bir gizlilik içinde yapıldı. Görüşülen konu yaklaşan yerel seçimlerdi. İnönü, Bölükbaşı'na CHP'nin yerel seçimlere katılmayacağını açıkladı. 3 Ağustos'ta Cumhuriyetçi Millet Partisi muhtarlık ve belediye seçimlerine katılmayacağını kamuoyuna duyurdu.]

3 Ağustos Çarşamba

Deniz Çiftehavuzlar - 29.13 dakika.
Kılıçlıoğlu.

[Safa Kılıçlıoğlu, Yeni Sabah gazetesi sahibi.]

5 Ağustos Cuma

Parti meclisi. Seçim kararı
Kâmil Kınkoğlu akşam yemeğinde.

[CHP de yerel seçimlere katılmayacağını 5 Ağustos'ta kamuoyuna açıkladı.]

6 Ağustos Cumartesi

Abdurrahman Nafiz Pş'ya gittim.
Çiftehavuzlar 30. 16,5 dakika.

7 Ağustos Pazar

Nüvit, Nureddin Kâmil öğle yemeğinde.
Çiftehavuzlar – 31. 17 dakika.

8 Ağustos Pazartesi

Geç vakit (saat 19) Çiftehavuzlar 32. 7. dakika. Su soğuk. Temiz.

9 Ağustos Salı

Muhlis Bey. Bölükbaşı ile görüştü.
Mehmet Sadık Eti, Hasan Derman, Kasım Gülek
Çiftehavuzlar – 33. 20 dakika. Büyük rekor

[Muhlis Sırmalı o günlerde sık sık Bölükbaşı ile görüşmüş ve bu görüşmeleri İnönü'ye aktarmıştır. Sırmalı'nın aktardığına göre, Bölükbaşı CHP'nin seçime katılmama kararından memnun olmuştur.]

10 Ağustos Çarşamba

Kasım öğle yemeğinde.
Muhlis Sırmalı, Naci Moralı.
Çiftehavuzlar – 34. 20 dakika.
Soğuk hava. İyi deniz.

11 Ağustos Perşembe

Başvekilin dünkü beyanatu intişar etti. Yarın cevabım çıkacak. Kasım gitti.
35. 15 dakika.

[Başbakan Menderes muhalefetin seçime katılmama kararını kınadı ve muhalefeti demokrasiyi baltalamakla suçladı.]

12 Ağustos Cuma

Cevaplar mükemmel.

Çiftelhavuzlar 36. 12,5 dakika.

Kadıköy'de Maltepe'ye gidenlerle beraber gittik.

13 Ağustos Cumartesi

Kasım Gülek'e yapılanlar. Ereğli'de, Zonguldak'ta.

Turgut, Hasan Reşit, İlhami Sancar öğle yemeğinde.

Çiftelhavuzlar 37. 13 dakika.

Kasım Gülek'in Sinop'ta tevkifi.

[Turgut Göle, Kars milletvekili ve CHP Genel Sekreter Yardımcısı, İlhami Sancar CHP Parti Meclisi üyesi, Hasan Reşit Tankut.

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek 12 Ağustos'ta Zonguldak'ta emniyet müdürünce karakola götürülmek istendi. Gülek buna ilişkin yazılı emir isteyince, elleri ipe bağlandı ve karakolda ifadesi alındıktan sonra serbest bırakıldı. Gülek Karadeniz gezisine çıkmadan önce Erzurum Vapuru'nda gazetecilere verdiği bir demeç yüzünden 13 Ağustos'ta Sinop'ta tutuklandı.]

14 Ağustos Pazar

Kasım Gülek'in tevkifi.

Sinop'tan İstanbul'a getirilmesi.

Akşama kadar, gece hep evde.

Kasım Gülek 21 Saat yolda. Yorgun, aç.

[Sinop'tan İstanbul'a getirilen Gülek 14 Ağustos'ta Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'ne kondu. Gülek 16 Ağustos'ta Yedinci Sulh Mahkemesi Hakimi Hamdi Önen'in kararıyla tahliye edildi.]

15 Ağustos Pazartesi

Kasım Gülek'le bugün görüşürmedi. Savcı Hicabi yarın izin verecek.

Arkadaşlar gelip gidiyorlar.

Akşam Ömer'de yemekte.

[Savcı Hicabi Dinç.]

16 Ağustos Salı

Muhlis Bey Kasım ile görüştü. İzin vermemiş. Hicabi benim için dünden melun.

Tevfik Sağlam'a gittik. Parti meclisi istiyorlar.
Lumbago.

17 Ağustos Çarşamba

Falih, Mümtaz Ökmen öğleden evvel.
Kasım Gülek öğle yemeğinde.
İbrahim Saffet Omay Ankara'dan gelmiş.
Çiftehavuzlar. Su çok soğuk
Sayı 38. 7,5 dakika.
Lumbago düştü.

18 Ağustos Perşembe

Evde. Dün F. Köprülü konuşmuş.
İlhami Sancar.
Hüseyin Kandan.
Yeni Sabah'ın yazısı.

19 Ağustos Cuma

Kasım geldi. Sonra Muhlis geldi.
Yarın toplantı istemişler. Ama konuşmayacaklar.

22 Ağustos Pazartesi

Bizim evde toplantı.
Kasım. Mali heyet.

23 Ağustos Salı

Hayri Alpar öğle yemeği,
Kasım Erzurum'da,

[Kasım Gülek tahliye olduktan birkaç gün sonra Erzurum'a gitti.]

24 Ağustos Çarşamba

Hüsni Çakır. Saat 11.
Falih Rıfki. Saat 13 yemek.
Behiç Erkin.
Ali Rıza Artunkal. Saat 17.
Aşir Atlı.
Barutçu, Metin'i aradı.
Hüsni Çakır'ın anlattığı.
£ 350 bir gemi için döviz.
£ 220 gemi bedeli.
£ 130 + 20 döviz kârı.
Muameleyi yapan Ali Fuat Cebesoy.

25 Ağustos Perşembe

Mutlu'nun nikâhı. S. 16.30.
Vali F. K.G. ile görüşme
İlhami Sancar geldi. Kıbrıs için beyanat verdi. (Muhlis Bey'e).

[İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay.

Türkiye 24 Ağustos'ta İngiltere'ye bir nota vererek Kıbrıs'taki Türklerin can güvenliğinin sağlanmasını istedi. 25 Ağustos'ta muhalefet, dış politikada hükümetle aynı görüşte olduklarını açıkladı.]

26 Ağustos Cuma

Barutçu geldi. Metin'i bekledik.
Dr. Fazıl Şerafeddin ve C. S. Barlas geldi, gitti.
Ali Rıza Arı'nın oğlu (Önder Arı) meyve getirdi.
Nahit Tümerkan.
Nuri Ocakoğlu.
Muhlis Sırmalı, Atıf Ödül.
Yakup Kadri
Yeniköy

28 Ağustos Pazar

Kuru kahvecilar (genç).
Çiftehavuzlar. Deniz buz gibi.
Saat 17.10 – 39. 6.5 dakika.

29 Ağustos Pazartesi

Çiftehavuzlar – 40. 10 dakika.
Açıktaki – Dalgalı.
Barutçu - İlhami Sancar
Fuat Sirmen'in işi varmış.
Perşembeye gene saat 16.

30 Ağustos Salı

Sabah - Çiftehavuzlar - 41. 9 dakika.
Güvertede yolculuk.

31 Ağustos Çarşamba

Kan tahlili 0.98.
Fikret ile. Sonra Bakırköy. Deniz.
Çok güzel deniz. 42. 10 dakika.
Hüseyin Cahit Yalçın geldi.
Mektuplarımı almamış. Kasım da vardı.
Nuri Ocakçıoğlu, oğlu kızları.
Zafer'in yazısı

[Zafer gazetesinde, İnönü'nün Kıbrıs sorunuyla ilgili bir demeç vermemiş olmasını sert bir dille kınayan yazı yayınlandı.]

1 Eylül Perşembe

Fikret geldi. Hep beraber Kd. Köyü'ne. Çiftehavuzlara geçtik. Deniz çok güzel - 43. 12 dakika.

Sonra da Şemsettin Günaltay'ın hanımının cenazesine. Erenköy İstas. Camisine gittik. Fikret ile.

Saat 14.30'da eve döndük. Barutçu, İlhami, Fuat Sirmen evde. Saat 16. Metin'in davası müzakeresi.

Muhlis Bey. Beykozlular geldiler. C. Ertesi akşam için davet.

2 Eylül Cuma

Çiftelhavuzlar – 44. 15 dakika.

Sadi Irmak.

Prof. Z. Zeren.

Kasım Gülek.

3 Eylül Cumartesi

Dr. Ahmet Mithat Temelli ve hanımı. Öğle yemeği.

Halam ve çocuklar sonra.

Kasım Gülek ve Ekrem Amaç.

Muhlis Sırmalı.

4 Eylül Pazar

Çiftelhavuzlar – 45. 10 dakika.

Yemek

Seniha'yı gördük. Para verdim.

Gece Fahriye Hn. ve Hakkı Ögelman'ı Yeşilköy Havaalanı'nda karşıladık.

5 Eylül Pazartesi

Sabah Atıf Topaloğlu (S. 11) geldi. Eyi.

İskeleye (Kabataş) yaya. 25 dakika.

Vapurdan çıkar çıkmaz Haydar Aktay'ın oğlu.

Çiftelhavuzlar. Deniz çok güzel - 46. 16,5 dakika.

6 Eylül Salı

Bu gece İstanbul kargaşalığı.

7 Eylül Çarşamba

Kargaşalık hikâyeleri.

Beyanatım.

Örfi idare ve kaldırılması.

[Yunanistan'ın Kıbrıs konusundaki tutumunu protesto etmek amacıyla İstanbul ve İzmir'de başlayan gösteriler, Rum vatandaşlara karşı saldırı ve

mallarını yağmalamaya dönüştü. 27 Mayıs'tan sonra dava konusu olan bu olaylar ünlü 6-7 Eylül olayları olarak anılır.]

8 Eylül Perşembe

Tekrar örfi idare.

[6-7 Eylül olayları üzerine hükümet önce sıkıyönetim ilan etti, sonra kaldırdı, ardından yine ilan etti.]

9 Eylül Cuma

Fikret Yüzatlı, hanımı bizde.

Ulus'ta makalem.

Falih Rıfki ile görüşme.

Çiftelhavuzlar – 47. 10 dakika.

10 Eylül Cumartesi

Ankara'ya hareket.

[Cumhurbaşkanı Bayar'ın 6-7 Eylül olayları nedeniyle TBMM'yi olağanüstü toplantıya çağırması üzerine İstanbul'da bulunan İnönü, Ankara'ya hareket etti.]

11 Eylül Pazar

Ankara.

Partide hususi toplanma.

Evde başkanvekilleri ile proje.

12 Eylül Pazartesi

Büyük Millet Meclisi'nde örfi İdarenin tasdiki.

Beyanatım – Tesirleri müspet.

13 Eylül Salı

Gün hakkında değil.

Beyanatım üzerine:

N. Z. Aral ile görüştüm. O eksik buluyor. İ. R. Aksal kâfi buluyor. Sabit Sağı-roğlu iyi ve kâfi buluyor.

[Namık Zeki Aral, İsmail Rüştü Aksal.]

14.9.1955

Büyük otel Nurettin Erk.

17 Eylül Cumartesi

Evde “Çetin İmtihan” çabaları.

[İnönü büyük bir özenle kaleme aldığı “Çetin İmtihan” başlıklı yazı 19 Eylül’de Ulus gazetesinin birinci sayfasının sol tarafında büyük başlıkla çıktı. Yazının çıktığı gün Ulus, sıkıyönetim tarafından süresiz kapatıldı. “Çetin İmtihan” yazısından alıntılar yapan Hürriyet ve Tercüman gazeteleri de on beş günlük süreyle kapatıldı. Ulus bir ay kadar kapalı kaldıktan sonra yeniden yayınlanmaya başladı.]

18 Eylül Pazar

“Çetin İmtihani” partide görüştüm.

19 Eylül Pazartesi

“Çetin İmtihan” çıktı.

Bölükbaşı ile görüşme. Evinde. Memnun olmuşlar.

[Yazının yayınlandığı gün İnönü, Bölükbaşı’nın evine gitti. Bölükbaşı bu ziyareten ve yazıdan çok memnun olduğunu ifade etti.]

21 Eylül Çarşamba

Ya dün ya bu gün Göle evinde yemek. Bölükbaşı ve Fuat Arna ile.

[CHP ve CMP’liler bu yemekte TBMM’nin olağanüstü toplantıya çağırılması konusunu görüştüler ve anlaştılar.]

22 Eylül Perşembe

Metin'in davası. 15 gün sonra.

23 Eylül Cuma

Koraltan'ı ziyaret ve takriri vermek.

[İnönü, İran'da bulunan Cumhurbaşkanı Bayar'ın yerine vekâlet eden Meclis Başkanı Refik Koraltan'ı ziyaret ederek TBMM'nin olağanüstü toplantıya çağrılmasına ilişkin önergeyi verdi.]

24 Eylül Cumartesi

Koraltan'ın iadesi ve iade mektubu.

İstanbul'a hareket.

25 Eylül Pazar

İstanbul - Kasım ile görüşme.

Doğru Taşlık.

26 Eylül Pazartesi

Kan tahlili 1.20.

Hanım 0.90.

Geçen tahlilden beri iki defa 1.5 insülin.

3 x 8 = 24 ünite.

27 Eylül Salı

Heybeli Ekrem B. Hüsniye H.

Koço.

Nail Bey- Mevrure H.

Evimiz – Bahçıvan – Bahçe.

Tur.

Muhiddin Bey.

Gece Kâmil Boran.

28 Eylül Çarşamba

Tercüman - Geçmiş olsun. Cihat'ı görmedim.
Haldun Simavi – Hürriyet. Uzun görüşme.
Hüseyin Cahit'e gittik. Cevap yazdık.

[İnönü, kendi yazısından alıntı yaptıkları için geçici olarak kapatılan Tercüman ve Hürriyet gazetelerine geçmiş olsun ziyareti yaptı. İnönü'nün göremediğini belirttiği Cihat, Tercüman'ın başındaki Cihat Baban'dır.]

29 Eylül Perşembe

Koraltan'a cevap yazıldı. Şahap Gürler, Aknoz ile görüşmüş.
Mümtaz Öktem, İlhami Sancar, Ekrem Özden.
Nüvit Yetkin, Aknoz ile görüşmüş.
Bedii Faik İngiltere'den dönmüş. 6/7 tesirleri feci.
Adnan Menderes, Samet, Yırcalı'nın Susurluk nutukları.
Yunanlılara tarziye.

[Emekli Orgeneral Şahap Gürler, İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Nurettin Aknoz'un eski komutanıydı. CHP ile Sıkıyönetim Komutanlığı arasındaki teması sağladı.

Adnan Menderes, Samet Ağaoğlu ve Sıtkı Yırcalı Susurluk Şeker Fabrikası'nın açılışı münasebetiyle konuştular.]

30 Eylül Cuma

Öğle yemeğine Çiftehavuzlar. Saniha'ya uğradık.
Öğleden sonra evde. Nizamettin Nazif, Kadıköy'den beş kişi. İlçe idare kurulu. Çok efendi adamlar.
Muhlis Sırmalı - Şevket Mocan.
Papagos'a Adnan'ın mektubu.
Gece Abdurrahman Nafiz Pş.

1 Ekim Cumartesi

Behiç Bey.
Dr. Fakacelli.
Hüseyin Cahit'e gittim.

2 Ekim Pazar

Ali Fuat Erden.

3 Ekim Pazartesi

Öğle yemeğinde Mustafa Alnar.

H. C. Yalçın geldi.

Kasım Gülek geldi.

Foreign Affairs'e yazı.

Gece Muhlis Sırmalı.

5 Ekim Çarşamba

Özalplar yemekte.

Kemal Satır – Kulüp.

Gece Ekrem Amaç.

6 Ekim Perşembe

Tahsin Banguoğlu. Londra'ya hoca. Parti meclisine haber.

Saat 9'da Bursa'ya hareket.

Mudanya. Heykel (Harap gibi). (Mütareke evi).

Bursa - Parti binası

Yeşil Cami'e kadar fasıllı yürüyüş.

Nuri Erbak - Evi.

Neriman Erbak.

Nuri Erbak.

Mehmet Erbak.

Karşılama olmamak için vilayetin Bursa'da ve Mudanya'da tedbirleri.

[İnönü Bursa'da Nuri Erbak'ın evinde kaldı.]

7 Ekim Cuma

Parti Meclisi.

Raporlar - Tebliğ (komisyon).

Gece Çelik Palas'ta yemek.

8 Ekim Cumartesi

Millet Partisi'nin ziyareti iade.

Daha önce: Erbak gazoz fabrikasını ziyaret.

Parti Meclisi. Saat 12'de tebliğ hazır.

Bursa'da kalış.

Memduh İçöz iki hoca ile beraber. Gece geldi. Çabuk gittiler. Çok şikâyet ettiler.

[Parti meclisi bildirisinde hayat pahalılığı, iktisadi sıkıntılar, rejimin teminatlılığı, Meclis'in denetim görevini yerine getirememesi gibi konulardan şikâyet edildi.]

9 Ekim Pazar

Bugün büyücek bir kabile ile Uludağ.

Karazlıyayla.

Kayak evi. Otel Bakacak.

Yoruldu. Ama çok güzel eğlendim.

Balıkesirlilerle. Mudanya. Avdet.

10 Ekim Pazartesi

Hüseyin Cahit Yalçın ile tramvay partiye. Sonra Sirkeci'den evlere.

11 Ekim Salı

Sabahleyin Kasım Gülek, Turgut Göle, İlhami Sancar.

Ulus için müracaat edilmiş.

Hasan Cemil Çambel S. 16.00

Mükerrem Sarol.+

13 Ekim Perşembe

Turgut Göle.

Bedri B. isminde yeni biri.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

14 Ekim Cuma

Kasım, Kardeşi Hüseyin Bey, Muhlis B., Taceddin B.

15 Ekim Cumartesi

Sadık Aldoğan, Fuat Arna S. 11 de geldiler. Kendileri istediler.

Tour d'horizon

Tokat eski vali Bekir Bey, Dr. Faruk S. 4'te geldiler.

Ahmet Gürkan için malumat.

Öğretmen vekili iken komünist tahriki yüzünden çıkmış.

Birine ait piyango biletini almış. İspat edilmiş. İstirdat edilmiş.

Milli mücadelede eşkıya iken elini kestiği adam sağlamış.

23 Ekim Pazar

İstanbul'da. Nüfus sayımı.

24 Ekim Pazartesi

Metin'in mahkemede beraatı.

Niz. Naz. (N. Demirağ hikâyesi).

Naci Moralı.

Eniştesi amiralden naklen. Aknoz'un beyanatı (benim için)

Muhlis Sırmalı.

C. Sait Barlas.

Hayri'ye Penisilin.

İzmir'de Yunanlılara tarziye merasimi.

[Metin Toker, Mükerrerrem Sarol'a hakaret davasından beraat etti.

Nurettin Aknoz, İstanbul Sıkıyönetim Komutanı.]

25 Ekim Salı

Hayri'yi gördüm. Ateşli. Uyuyor.

28 Ekim Cuma

Dr. F. Ş. Bürge - Vali ve kardeşleri hakkında malumat.

29 Ekim Cumartesi

Saat 14.30'da Nevzat Karagil.

Dr. F. Ş. Bürge ile beraber.

30 Ekim Pazar

Sadık Aldoğan, Fuat Arna geldiler, görüştük. Ben çağırdım.

[İnönü CMP'nin ileri gelenleriyle yaptığı bu görüşmede, TBMM'nin 1 Kasım'da başlayacak yeni çalışma döneminde TBMM Başkanlık Divanı için yapılacak seçimde CHP ve CMP'nin TBMM Başkanlığı ve Başkanvekilliği seçimlerinde aday göstermemesi konusunda anlaşmaya varmıştı. O sırada DP içinde güçlü bir muhalefet belirmiş ve yakında harekete geçecek olan muhalif DP'liler, Menderes'in eline koz geçmemesi için muhalefet partilerinden bir süre pasif kalmalarını rica etmişlerdi.]

31 Ekim Pazartesi

Meclis grubunda seçimler.
Akşam Alman Sefaretinde kabul resmi.
Nazır Blank.
Erkânı Harp Reisi Henaiger.
Reis muktedir görünüyor.
Çok konuştuk.

7 Kasım Pazartesi

Yürüyüş kürü - Bir saat.

8 Kasım Salı

Osman Bölükbaşı ile görüştüm.
Muvazi veya müşterek hareket için karar istiyor.
Yürüyüş 2.

9 Kasım Çarşamba

Amerika Sefaretinde akşam yemeği. Soğuk büfe.
Yürüyüş 3.

10 Kasım Perşembe

Merasim.
Yürüyüş 4.

11 Kasım Cuma

Şeker tahlili 0.99.
İnsülini öğleden sonra kestik.
Yürüyüş 5.

12 Kasım Cumartesi

Merkezde toplantı.
Akşam Özden'de yemek.
Yürüyüş 6.

13 Kasım Pazar

Seçim.
Yürüyüş 7.

[CHP ve CMP'nin katılmadığı yerel seçimler yapıldı. Köylü Partisi ve bağımsız adaylara karşı yarışan DP yerel yönetimleri büyük ölçüde kazandılar. Ama karşılarında büyük bir rakip olmamasına karşın oylarında ilk ciddi gerileme belirtisi bu seçimlerde ortaya çıktı.]

14 Kasım Pazartesi

Yürüyerek partiye 8.
Kâmil Kırkoğlu öğle yemeğinde.
Akşam Barutçu bizde.
Selimiye hapisanesinde facia.

15 Kasım Salı

Bahçe 9.
Dr. Bekir Bey veda etti.
Yarın Pendik'e gidiyor.

16 Kasım Çarşamba

Bahçe 10.
Meclis.

17 Kasım Perşembe

Kasım evde.
Bahçe 11.
Sonra Parti.

18 Kasım Cuma

Partiye yürüyüş 12. 50 dakika.

19 Kasım Cumartesi

Partiye yürüyüş 13. 45 dakika. Rekor. Saatte 4 kilometre demek.

20 Kasım Pazar

Hürriyet Partisi'nin ilanı. Rejim davası üzerine kuruluyor.
Reha Bey'in vedaı. Amerika'ya gidiyor.
Suzan Pamir Hanım'ı ziyaret.
Sabit Sağıroğlu'nu ziyaret.
Bahçe 14. 1 saat.
Tabanım ağrıyor.
Sıcak pansuman yaptım.

[1954 seçimlerinden sonra DP içinde, partinin ekonomik politikaları ve muhalefete karşı izlenen tutum nedeniyle, önemli bir muhalefet baş göstermişti. 6-7 Eylül olaylarından sonra Fuat Köprülü, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Fethi Çelikbaş, Feridun Ergin ve Mükerrerem Sarol gibi DP'nin önde gelenleri parti yönetimini çok sert bir biçimde eleştirdiler. Çok kısa bir süre sonra gündeme gelen "ispat hakkı" konusu parti içindeki kaynamayı artırdı. Karaosmanoğlu ve Çelikbaş, Ekim 1955'te yapılan Genel İdare Kurulu'nda partinin basına baskı uyguladığını belirterek ispat hakkını savundular.

DP içindeki muhalefetin büyümesi üzerine, parti yönetimi 19 milletvekilini Haysiyet Divanı'na verdi. 12 Ekim'de toplanan Haysiyet Divanı bu milletvekillerinden dokuzunun partiden ihracına karar verince, öteki on milletvekili de istifa etti. Kamuoyu DP'den kopan 19 milletvekilinin ne yapacağını merak ve ilgiyle izlerken, onlar da birbiri ardına toplantılar düzenleyerek izlenecek stratejiyi tartıştılar. 7 Kasım'da ayrı bir parti olarak örgütlenmeye karar veren on

dokuzlar, 20 Kasım'da Hürriyet Partisi'ni kuracaklarını ilan ettiler. Parti bir ay sonra 20 Aralık'ta resmen kuruldu.

Başlangıçta parti başkanlığına getirilen Ekrem Hayri Üstündağ kısa bir süre sonra rahatsızlanınca, yerini Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'na devretti. Genel Sekreterliği İbrahim Öktem üstlendi. Partinin kurucuları arasında Turhan Güneş, Fethi Çelikbaş, Ekrem Alican gibi ünlü isimler de vardı.

Parti siyasal açıdan liberal bir merkez partisi görünümündeydi. Demokratik ve dengeli bir meclis çalışmasına olanak verecek ölçüde anayasal değişiklikler yapılmasını, yargının bağımsızlığını, özgür ve bağımsız sendikaların kurulmasına olanak verilmesini, yönetimin yansızlığının sağlanmasını, üniversite özerkliğini, basın özgürlüğünü ve temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasını savunuyordu. Ekonomik alanda ise devletçilik ve liberalizm arasında somut bir eğilim belirtilmiyor, sadece klasik demokrasi ilkelerine bağlı kalınacağı belirtiliyordu.

Hürriyet Partisi Meclis içinde önemli bir muhalefet partisi görünümü çizdi. Hatta, kendisine daha sonra katılan DP milletvekilleriyle birlikte, Meclis'teki üye sayısı CHP'nin üye sayısını geçince, ana muhalefet partisi konumuna yükseldi. Başta DP'nin muhalefete karşı tutumu olmak üzere birçok konuda CHP'yle birlikte iktidara karşı tavır aldı.]

21 Kasım Pazartesi

Bahçe 15. 1 saat.

Meclis.

Gece Kâzım Rüştü Bey.

22 Kasım Salı

Bahçe 16. 1 saat, 1 çeyrek.

23 Kasım Çarşamba

Bahçe 17. 1 saat.

Meclis sözlü sorular.

24 Kasım Perşembe

Bahçe 18. 1 saat 20 dakika.

Bugün evden çıkmadım.

25 Kasım Cuma

Kan tahlili. Şeker 1.32.

Hanım 0.87.

24 saatlik idrar.

Hanım.

Bahçede yürüyüş 19. 1 saat 30 dakika. Rekor.

BMM'de Çiçekdağ - CHP münakaşaları.

Ruşen Eşref Ünaydın evde.

26 Kasım Cumartesi

Parti.

Millet Partisi'ni ziyaret ve Dr. Cafer Tayyar için taziye. Saat birde istasyonda merasim.

Öğleden sonra Sa. 3.30'da Feridun Ergin. Konuştuk ve satranç oynadık.

27 Kasım Pazar

Kahtalılar ve Şemsettin Günaltay.

Bahçede yürüyüş 20. 1 saat.

28 Kasım Pazartesi

Cafer Tüzel'den haber. Müspet değil. Ama menfi de değil.

Mecliste sözlü sorular. Köprülü müteceviz ve perişan.

Partiye kadar yürüyüş 21. 55 dakika.

Partiye geldim. Kasım Gülek ile görüşme

29 Kasım Salı

Bahçede yürüyüş 22. 1 saat

Grup - Kulüp

DP Meclis grubu.

[DP Meclis Grubunun 29 Kasım'da yaptığı ve yaklaşık 6,5 saat süren toplantısı sonucunda bakanlarını feda etmek pahasına grubun güvenoyunu alan Menderes yeni bir hükümet oluşturmak üzere istifa etti. Toplantıda grubun boy hedefi haline gelen İktisat ve Ticaret Bakanı Sıtkı Yırcalı, Maliye Bakanı Hasan

Polatkan ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu istifa etmek zorunda kaldılar. Görüşmelere on dakikalık bir ara verildikten sonra, Menderes, bakanların kendisine "Biz istifa edelim, sen de kendini grubun kararına terk et" diyerek toptan istifa ettiklerini açıkladı. Menderes'in kendi kaderini grubun oylarına terk ettiğini açıklaması grup üzerinde etkili oldu ve gergin ortam bir anda yumuşadı. Kısa bir süre önce hükümeti alkışlar arasında deviren grup, Menderes'e ezici bir çoğunlukla güvenoyu verdi. Cumhurbaşkanı Bayar'ın hükümeti yeniden kurmakla görevlendirdiği Menderes'in yeni kabinesi 8 Aralık'ta açıklandı.]

30 Kasım Çarşamba

Bahçede 23. 50 dakika.

BMM tatil. Hükümet istifasını tebliğ etmediler.

1 Aralık Perşembe

Bahçede 24. 1 saat.

2 Aralık Cuma

BMM.

Hükümetin istifası.

Öğleyin İlhami Sancar.

Akşam Kasım Gülek.

Parti Meclisi.

3 Aralık Cumartesi

Parti Meclisi - Tebliğ

4 Aralık Pazar

Bahçe 25. 50 dakika.

Evde - Çalıştım.

5 Aralık Pazartesi

Bahçe 26. 1 saat.

Meclis.

6 Aralık Salı

Bahçe 27. 55 dakika. Bol kar.
N. Z. Aral öğleyin bizde. Çalıştık
Grup.

7 Aralık Çarşamba

Dün akşam Süleyman Sami B. (Kepenek) ölmüş.
Namık Zeki ile öğleden evvel evinde buluştuk.
Büyük Meclis.
Akşama Hanım ile beraber İstanbul'a hareket.

8 Aralık Perşembe

İstanbul – Sıraselviler.
Moralı Naci Bey'in arabası.
Cenaze merasimi - Beyazıt şehitlik.
Akşam hanım ile beraber avdet.

9 Aralık Cuma

Ankara.

10 Aralık Cumartesi

Yürüyüş 28.

14 Aralık Çarşamba

Hükümet programı.

15 Aralık Perşembe

Tekirdağ'ımız Sadi B.

a) Fatın Rüştü ye Amerika'da \$ 1,2 milyon hikâyesi.

b) R.C. Köprülü, Koraltan'ın Ekrem Hayri'ye gönderdikleri teklif. (Aradaki adam E. H.'nin eski kalem müdürü Salahattin)

16 Aralık Cuma

Mecliste 4. kabinenin programı. Adnan Menderes'i ithamlarım.

17 Aralık Cumartesi

Yürüyüş – Bahçe 30. 60 dakika.

Klüp - Akşam Toker'de ayakta arkadaşlar...

Cahit Zamangil'e uğradım. Pek memnunlar.

18 Aralık- Sabah

Sadık Aldoğan. Sabah. Memnun. Seçim kanunu. Müşterek çalışmaya imkân olacak.

Sabit Bey'e gittik.

19 Aralık Pazartesi

Sabah, Ab. Renda.

Öğle yemeği Afet Hanım.

Sonra Meclis - Parti.

27 Aralık Salı

Yürüyerek Metin'e. 55 dakika.

Partide Melle Jacqueline (Belçikalı). Metin bana yardım etti.

28 Aralık Çarşamba

Tokerler İstanbul'a gittiler.

Yürüyüş – Bermutat.

29 Aralık Perşembe

Bahçe. 60 dakika.

30 Aralık Cuma

Bugün yürüyüş yapmadım.

Şeker tahlili 1.41.

[Defterin son sayfasına düşülen notlar:]

Ödemişli Mustafa Uyar seçimde “din ve devlet işleri ayrındır” dediği için, dini siyasete alet ediyor diye mahkemede.

Ahmet Demirel 1957'de Trabzon'da doğdu. Ortaöğrenimini Darüşşafa-ka Lisesi'nde tamamladıktan sonra, Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nü bitirdi. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans ve doktora derecesini aldı. Halen Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Doktora tezinin Türkçe versiyonu olan *Birinci Meclis'te Muhalefet: İkinci Grup* adlı çalışmasıyla *Ali Şükrü Bey'in Tan Gazetesi* başlıklı kitabı İletişim Yayınları'nca yayımlanmıştır (1994 ve 1995). Ayrıca Türkiye'de siyasal yaşam ve Türkiye'nin yakın tarihiyle ilgili olarak yayımlanmış çok sayıda makalesi vardır.

1956

6 Şubat Pazartesi

Tebliğ.

[CHP Parti Meclisinin 1-5 Şubat tarihleri arasındaki toplantısından sonra yayınlanan bildiri hükümetin iktisadi politikasının planlı olmaması eleştirildi. Bildiride "Amerikalılardan yardım istemeden önce evimizin içini düzene sokalım" dendi.]

9 Şubat Perşembe

DP'nin parti meclisi tebliğine cevabı.

[Menderes CHP'yi sert bir dille eleştirirken konuyu Amerika'dan istenen krediye getirdi ve CHP'yi ülkeyi dışarıya jumallamak ve ulusal çıkarları kundaklamakla suçladı.]

10 Şubat Cuma

Cevaba cevap.

Mecliste Turgut Göle - Adnan çatışması.

Akşam İstanbul'a hareket.

11 Şubat Cumartesi

İstanbul. Erdal iyi.

Beyanat.

13 Şubat Pazartesi

Nuri Erbak. Çekirge Caddesi 73 Bursa.

K. Özalp.

Org. Ali Fuat Erden'in tavsiyesi (60 senelik dostu).

Ankara - Vilayet ve belediyede ecanip işleri yapan: Edip Kemal Ülker.

16 Şubat Perşembe

Sadi Irmak - Kâzım İsmail Gürkan.
Sonra Şakir Kesebir.
Sendikacılar ile evde.

17 Şubat Cuma

Falih Rıfki.
Hüseyin Cahit Yalçın.
Latife H.
Sendikalar birliği merkezinde beyanat.
Ankara'ya hareket.
Ankara'da yapılacak.
a) Taşlık evin çapı, tapusu bulunacak. Vekâletname ile Muhtar Acar'a gönderilecek.
b) Gerzelilere bir şey yazılacak.
c) Nüvit layiha.
d) Karaköprü layihası bulunacak. Mesut Kartal ile görüşülecek.
e) İşçi meselesi için bütçede konuşma veya kürsüde söyletme. Hazırlanacak.
f) Nihat Erim işi.

[14 Şubat'ta Gerze'de çıkan yangında 17 kişi yaşamını yitirirken 833 ev, 300 dükkân yanmıştı.

Nihat Erim 24 Şubat'ta parti disiplinini bozduğu gerekçesiyle CHP haysiyet divanına verilmiş, ama yapılan inceleme sonucunda suçsuz bulunmuştur.]

20 Şubat Pazartesi

Bütçe başladı.

[Tarih yok]

Fatin Rüştü Zorlu. (Bütçe konuşmasında 1956 söyledikleri - 300 milyon teşebbüsü üzerine).

Amerikalıların istedikleri.

- a) Devaluation.
- b) Yatırımların kısılması - Program.

- c) İstihlakta tasarruf.
- d) İktisadi devlet teşekkül zararları bütçeye alınmalı.
- e) İktisadi mesele milli birlik halinde
- f) Verilen paranın sarf kontrolü.

28 Şubat Salı

Sabaha karşı örfi idarenin uzatılması. Konuşmam.

[İstanbul'da sıkıyönetimin üç ay daha uzatılması kararlaştırılırken, muhalefet partileri buna karşı çıktı.]

29 Şubat Çarşamba

Bütçe konuşması benim cevabım. Oy.

1 Mart Perşembe

Akşam Fevzi Lütfi Kara. evinde.

[Hürriyet Partisi'nin ileri gelenlerinden Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ve Hüseyin Balık muhalefet partilerinin seçimlerde DP'ye karşı işbirliği yapmaları gerektiğini düşünüyorlardı. Partiler arası işbirliği meselesi 1956 yılı boyunca sürekli gündemde kalmış, bunun için çok sayıda görüşme yapılmıştır. Aşağıda İnönü işbirliği meselesini ve parti temsilcileri arasındaki görüşmelerin içeriğini ayrıntılı olarak anlatmaktadır.]

2 Mart Cuma

Öğleyin yemekte Hüseyin Balık.

3 Mart Cumartesi

Şeker tahlili kanda 2.40.

İdrarda 17 gr.

6 Mart Salı

İdrar tahlili 1.20 gr. şeker

7 Mart Çarşamba

İdrar tahlili – 0 -

9 Mart Cuma

Vecih Bey'e çekleri verdim.

9.530 Zir.

3.000 İş.

12.530

12 Mart Pazartesi

Akşam İngiliz Sefaretinin daveti.

Selwin Lloyd.

Hariciye nazırı.

14 Mart Çarşamba

Kanda şeker. 1.30.

Akşam yemek. Kasım Gülek, İngiliz sefiri ve hanımı. Biz de hanımla. Bir de İngiliz mebusu. İyi konuştuk.

[Kasım Gülek, CHP Genel Sekreteri.]

15 Mart Perşembe

Cevat Açıkalın. İyi konuştuk.

21 Mart Çarşamba

İran sefaretı.

Yunan sefiri ile konuştum.

23 Mart Cuma

Pakistan Cumh. gecesi.

2 Nisan Pazartesi

Annem bugün ciddi hasta.

Abdullah'a gönderilmek üzere Nuri Ocakçioğlu'na 200 lira verdim.

Bu akşam Bayan Leman Talay geldi. Annem için.

3 Nisan Salı

Prof. İrfan Titiz, Bekir Bey'e konsültasyon. Annem ciddi hasta. Bronko – Pnömoni.

[Dr. Bekir Berkol.]

8 Nisan Pazar

Parti meclisi tebliği.

Adana'da barajın açılması.

Parti meclisi tebliğinde işbirliği ilanı.

[Seyhan Barajı ve Hidroelektrik Santrali Başbakan Menderes tarafından açıldı.]

CHP parti meclisi 6-8 Nisan tarihleri arasında yaptığı toplantıdan sonra muhalefet partileri arasında işbirliği yapılması için bir bildiri yayınladı. Parti meclisi İnönü'ye diğer partilerle konuyu müzakere etmesi için tam yetki verdi.]

9 Nisan Pazartesi

Barutçu ve Cahit Zamangil ile akşam görüşme. Dükkânda.

Cahit Zamangil, Tahtakılıç ile görüşmüş.

Cafer Tüzel ile Nihat Erim'e verilecek cevabı görüştüm.

[CMP içinde Ahmet Tahtakılıç, Sadık Aldoğan ile birlikte muhalefetin işbirliği yapması gereğine inanlardandı. Bölükbaşı ise bu konuda daha çekingen hatta muhalif bir tutum izliyordu.]

12 Nisan Perşembe

Nihat Erim saat 11'de geldi.

Emin Halim saat 12'de geldi.

Nüvit ile Tulunay saat 16.30'da gelecekler. Geldiler.

Sahir, Akan, Melen beraber.

Parti Meclisi; Çankaya ilçesinde toplantı.

13 Nisan Cuma

İlahiyat Fakültesi Talebe C. Başkanı gelecek: Saat 14.30'da.

Mühendis Necdet Üçoluk saat 16.30'da gelecek.

15 Nisan 1956 Pazar

Partiler arası işbirliği meselesi.

Parti meclisinin tebliğinden sonra (Tebliğ 8.4.1956).

İki günden beri aradığım Bölükbaşı ile bu sabah Nüvit Yetkin onun evinde bir görüşme tertip etti. Saat on biri geçerken evine gittim.

Rahatsızlığı üzerine biraz konuştuktan sonra söz partimizin tebliğine ve işbirliği konusuna geldi. Tebliğimizi vazih bulmuyor. Bulamamış görünerek mütalaa söylemiyor. 1954 seçimlerinden önce işbirliği üzerinde benim beyanatımı bulmuş getirdi. Ben seçimde partilerin kuvvetleriyle mütenasip bir nispetten bahsediyorum ve bunun dışında program ve prensiplerimizin muhafaza edileceğinden bahsediyorum. "Bunda değişmiş bir şey mi var mı?" diyor. "İşbirliği tebliği (8.4 tebliği) bunu değiştiriyor mu" diyor. "Karşılaşmamadık amma nakz etmiyor" dedim.

Gene 1954 seçiminden evvel onların beyannamesini gösterdi. Onlar her hususta müsavattan bahsediyorlar. Bu sefer ben sordum: "Siz bunun üzerinde misiniz?" "Ne üzerindeyiz, ne değiliz" diye bir şey söyleyecek durumda değiliz; düşünmedik" dedi. Bugünkü görüşme daha ilk safhada seçimde nispet konusuna girdi. Birbirimize karşılıklı bir şey söyletmedik.

Bölükbaşı "her şeyden evvel itimat lazımdır" diyor. Bizim partinin hareketinden şikâyet ediyor. Bilhassa Turgut'tan şikâyetçi. Ben onlardan şikâyet etmedim. Zaten vesveseli ve uzak. Seyahatte gördüğü iyi karşılanmadan mağrur ve memnun.

Hürriyet Partisi ile temasa geçmelerini ve iyi münasebetleri olmasını söyledim. Tekrar ettim. Cevap vermedi. Aleyhlerinde de bulunmadı.

Umumi olarak çekingen, müstağni, belki itimatsız havası var. Taşkınlıklarını haklı ve mazur göstermek için de böyle yapıyor denebilir. Çözülmesi güç düğüm. Seçimde partilerin nispeti. İsmail Rüştü Aksal'ın arada mütevassıt olmasına itimat edecek olduğunu söyledi.

Nihayette şöyle ayrıldık: Benim sözlerimi arkadaşlarına anlatmak için şu şekilde hülasa etti. Bir suretini aldım.

Bölükbaşı işbirliği tebliğinin iktidarın şiddetli tedbirlerine sebep olmak bakımından vakitsiz olduğunu da söyledi. Cevap verdim

Bölükbaşı'nın arkadaşlarına götürdüğü not:

15 Nisan 1956

(İsmet Paşanın söyledikleri)

1. Muhalefet partileri arasındaki münasebet aşikâr bir surette yakınlık göster-sin. Birbirimizle uğraşmayalım. Şimdi ve seçimde.

2. İşbirliği lüzumunu kabul etmeli ve umumi efkâra bildirmeli. Çıkacak kanu-na göre işbirliğinin nasıl olacağını teemmül etmeliyiz.

3. Seçimlerde işbirliği mevzuunda sarih bir kararımız yok. Seçimlerden evvel (1954) İstanbul'da verdiğimiz beyanata nakz etmiş değiliz.

(Bölükbaşı'nın bu beyanata hatırlatması ve "işbirliğini bu çerçevede mi mütala-a ediyorsunuz" demesi üzerine Paşa bu cevabı vermiştir.)

- hitam -

Nüvit geldi, beraber ayrıldık.

Hürriyet Partisi ile görüşme. Dün (14.4) Fevzi Lütfi Bey, Nüvit Bey'i görmüş ve İbrahim Öktem Bey'le beraber beni görmek istediklerini söylemiş. Nüvit Bey'in de bulunmasını istemiş. Görüşmeyi Fevzi Bey istiyor. İbrahim Beyi sonra katmış. Biz-den başka istemiyor. Ben de Nüvit Bey'e onun da bulunmamasını söyledim. Bugün (15.4) Nisan öğleden sonra saat 16.30'da bize eve geldiler. Kütüphanede konuştuk.

Söz, dünkü kendi toplantıları ve bugünkü tebliğleri, iktidarın şiddet tasavvur-ları ve nihayet bizim işbirliği beyannamesi üzerine geldi.

Bana itimatlarını teyit ederek söylediler. Şikâyet üzerinde durmuyorlar. İkti-dara karşı endişeli ve kaygılıdır.

Bizim beyanname üzerinde durdukları noktalar:

- Zamanı mı idi?

- İktidarın yeni şiddetine sebep olur mu?

Süratle kani olduk ki zamanı idi. İktidar zaten yapacağını yapacaktı.

İşbirliği için yazdığımızı izah ettim. Merkezden işbirliği ilanının teşkilatda fay-dalı tesir ve telkini yapacağını anlattım.

İşbirliği platformu rejim meseleleri üzerinde toplandığında mutabık olduk. Bunu kâğıt üzerine de dökmek lazım olduğunu söylediler. "Tabii" dedim. Onlar seçimi yakın görmüyorlar. Hatta zaman meselesini bu zaviyeden düşürmüşler. "1959'a da uzatabilirler" gibi sözler geçti. Ancak her ihtimal yakın olarak da varit olabilir dedik. Kendi tebliğlerinde Amerikalı generalin sözlerini de konuştuk. Ben kendi ihtarlarını tasvip ettim.

Mühim sualleri:

– Millet Partisi ile işbirliği olabilir mi? İtimat edilebilir mi? (onlar bilhassa Bölükbaşı'ya itimsiz).

Muhalefeti parçalamadan cephe yapmağa çok ehemmiyet verdiğimi, bu uğurda sonuna kadar çalışacağımı söyledim. Evvela kendilerinin aleyhinde olduğumu (Bölükbaşı'nın) şimdi artık aleyhlerinde bulunmadığımı anlattım. “Ümidim var” dedim. Onlarda müsait oldular. Hatta İbrahim Bey son zamanda Bölükbaşı'nın tarizlerine (seyahatte bize yaptığı gibi) cevap vermediklerini söylediler.

Belli ki kırılmışlar. “Hiçbir temas olamıyor mu?” diye bir sualime İbrahim Bey “birisi aramış” dedi. Teşvik ettim. Bir müddet sonra o birisini de söyledi. “Tahtakılıç.” “Çok iyi” dedim. Bölükbaşı ile Tahtakılıç iyice rekabet halinde görünüyor.

Müşterek işbirliği platformuna seçim emniyeti ve muhalefetin emniyeti gibi mevzular da girebilir denildi.

Seçimde işbirliği mevzuunda hemen istedikleri bir sarahat yok. Yeni kanunları bekleyecekler. Seçim zamanını bekleyecekler gibi görünüyor. Muhalefetin yalnız başına mı koalisyon halinde mi çalışması (iktidara gelince) ihtimaline sözü tabii bir surette getirdiler ve koalisyon fikrinde ısrar ettiler. Ben şahsen bu fikre (rejim meselesinin halli için) mutlaka taraftar olduğumu anlattım. Bir de misal söyledim: “Mesela Hürriyet Partisi 200, Millet 100, Halk 100 kazanarak gelseler, koalisyon halinde çalışmalı.” dedim. Memnun göründüler.

Bunlarda seçimde müsavat fikri yok gibidir. Zaten şimdi görüşmek arzuları da yok. “Bir çare buluruz.” diyorlar.

Bir nokta daha: Fevzi Bey partisi içinde en çok İbrahim Bey ile birlik gösteriyor. Hatta ilk önce onların bu meseleyi halledip, arkadaşlarına götürülmesini söyledi. (Görüşmelerin gizlediğini müdafaa ederken).

Sonra bir aralık idare kurullarında görüşeceklerinden de bahsetti.

Ben konuştuklarımızı Kasım Bey'e anlatacağımı bildirdim. Tabii buldular.

Hürriyetçiler, daha sıcak, daha yakın görünüyorlar. İşbirliği zor iş galiba.

16 Nisan 1956

Bugün Meclis'te Bölükbaşı ile selamlaştık. Daha sıcak idi.

Gene Meclis'te Fevzi Lütfi ve İ. Öktem ile de el sıkıştık.

Hüseyin Balık

Grup odasında Hüseyin Balık.

a. Geldi görüştük. Evinde beni Demokratlarla görüştürecekti. “Unuttun mu” diye sordum. Benden haber bekliyormuş. “Kendisi tertip etsin ben hazırım” dedim.

b. Söz arasında söyledi. Kendisi, vakti ile gibi anladım, Kiraz Hamdi Pş'nın damadı imiş.

c. Partiye girmeye karar verdi mi sordum. “Hayır” dedi. “Böyle daha iyi” dedi. “Seçimde girecek mi” dedim. “Evet” dedi. Başka partiye girecek mi? Hayır. Bir partiye girerse hangisi? Halk Partisi. “Söz mü”. “Söz” dedi.

d. “DP içinde ümit var” diyor. “Adnan B. kendi aleyhlerine en ziyade çalışıyor” diyor.

Bir konuşma

Bugün Osmanlı Bankası'nda müdür muavini konuşurken dedi. Amerika bize buğday verirken dışarı satılmamasını şart koşmuş. Çünkü geçen sene satmışlar.

General Riley

Amerikalı general Riley Zafer'de çıkan beyanatını tekzip etmiş. Kasım söyledi.

General İsrail-Arap harbine ihtimal vermiyor.

Generali İsrail sefaretinde gördüm. Aynı mealde konuşuyordu. Türkiye'de partilere taraftarlık etmediğini, Türkiye'ye taraftarlık edeceğini söylüyordu. Sonra eve gelince Metin dedi ki: Beyanatını tekzip etmemiş, teyit etmiş.

Dün Zafer müstebit İnönü diyordu. Demek benden evvel hürriyet imiş. Benden sonra da hürriyet yahut demokrasi gülünç değil mi?

İsrail sefiri çıkarken diyordu. “Votre présence est un grand réconfort pour nous” diyordu. *[Sizin varlığınız bizim için büyük bir destektir.]*

Rus sefiri

Rus sefiri Moskova'dan dönmüş. Varoşilof'tan bana selam ve iyi sıhhat temennilerini getirdi. gene aynı mevzua döndü. Münasebetleri nasıl düzeltmeli? Ben “umumi vaziyet düzeliyor gibi görünüyor.” dedim. Desarmement'da terak-

kiden bahsettim. “Bizim münasebetlerimizin iyileşmesi umumi vaziyete de tesir eder” diyor.

Koraltan ile görüşmüş. Bir mebus heyeti Moskova’ya istiyorlarmış. Kabul olunacak ise resmen davet yapacaklar imiş. Koraltan şahsen müsait imiş. “Biz ne düşünürüz, Meclise gelirse grupta ne karar veririz” diye soruyor. “Meclise ne vakit ve ne şekilde gelir tayin edemeyiz” diye bahsi kestim. Konuşmayı ziyaret dışı konulara nakletmeye çalıştım. İsrail- Arap harbine ihtimal vermiyor.

16 Nisan Pazartesi

Leman gitti.
Saadet geldi.

25 Nisan Çarşamba

Kanda şeker 1.08.

26 Nisan Perşembe

Hatipoğlu ile görüştüm.

4 Mayıs 1956 Cuma

H. Balık

Hüseyin Balık’ı Meclis’ten aldım eve getirdim. Bir süt içtik.

DP grubu içinden ümitli. Birisi kendisine “bir aya kadar bir şey çıkacak” demiş. Bugünkü hakimlerin tekaüdü meselesini konuştuk.

Sıcak ve yakın. DP mebuslarını benim ile görüşmeleri meselesini daha gevşek alıyor.

Halk Partisi’ne girme meselesini bir aralık hatırlattım. “Böyle daha iyi” dedi. Başka partiye girmeyeceğini tekrar teyit etti. Fakat seçimde de bize girme meselesinde çekingen idi. Daima benim ile beraber olacağını söyledi. İki nokta dikkatimi çekti:

“Halk çok dolgun. Muhalefet kıymetlendiremiyor” diyor. Şikâyetimsi.

Öteki muhalefetin cephe birliğine ehemmiyet veriyor. Herkes ehemmiyet veriyor gibi söylüyor. Beraber döndük.

Emin Karakuş

Yolda rast geldim. Yargıtay reis ve azalarının emeklilik hadisesinden dolayı toplantılarını anlattı.

Misafirler - Hürriyet Partisi

Ben - Kasım

Gece saat 21' e doğru Fevzi L. Karaosmanoğlu , İbrahim Öktem- Enver Güreli geldiler. Saat 12'ye kadar görüştük.

Günün meseleleri dışında ehemmiyetli olan şunlar:

F. L. açılmış. Serbest ve ısrarlı konuşuyor. İşbirliği için tebliğlerine müspet aldığımızı söyledim. Tebliğde iktidarı da işbirliğine davet etmelerini yalnız propaganda manevrası telakki ettiğimizi söyledim. İtiraz etmedi.

“İşbirliğimizin şimdiki safhasında birbirimizin aleyhinde bulunmayalım. Teşkilatımızı iyi münasebete alıştıralım” dedim. Tamamı ile mutabıklar.

F. L. iki mesele ortaya attı.

1. Yalnız başına iktidara gelmek ihtimalinden faraziye olarak dahi bahsetmeye-
lim. Ne bizim ne kendilerinin. İktidarı yalnız “coalition” şeklinde düşünelim ve öyle görünüp söyleyelim. Bir konuşma geçidinden istifade ederek bu vaziyeti aldı. Anlaşıyor ki düşünmüşler ve bu noktaya iyice tutunmuşlar. “Rejim meseleleri ancak bu şekilde hallolunur; partizan idare sistemi ancak bu suretle kaldırılabilir” diyorlar. Akılları sıra, Halk Partisi tekrar iktidara gelirse eskisi gibi hareket edemez teminatını da aleyhlerindeki propaganda karşılığı olarak düşünmüşler. Bu arada iktidar bir coalition teklif etse onu da kabul edeceklerini söylediler. (Konuşmayı F. L. idare etti.)

İktidarın müşterek olacağını teyit etti. Parti meclisinin tebliği sarıh dedim. Tasdik ettiler. Bu noktayı işlerliği için temel şart tutuyorlar. iyi bir esası tebliğimizle hazırlamışız. İyi olmuş.

İktidar ile coalitionun garabetini anlattım. Hatta bir harp olsa coalition teklif etseler Adnan beye itimat edilemeyeceğini ileri süreceğimizi söyledim. Kabul ediyorlar. DP iktidarında başkaları diyorlar Celal Bayar'la da olamayacağımı, fakat bir harp zamanı bunu ileri sürmek doğru olmayacağını konuştuk. Hülasa iktidarla coalition bir esassız propaganda sözü olduğunda mutabık olduk.

2. F. L. Millet Partisi'ne itimat edilemeyeceğini açıkça söyledi. Osman Bölükbaşı'na ise hiç itimatı yok. Kültürleri, muvazeneleri yok, delidirler diyor. Son seyahatinde Bölükbaşı'nın halinden çok kırılmışlar. Muhalefet cephesinin gedik-

siz kurulması lüzumunda çok ısrar ettik. Sonuna kadar uğraşacağımızı söyledik. Kabul ettiler. (Hatta istemeyerek). Şimdiden bir menfi netice olmasın diye ısrar ettim. Kabul ettiler.

Anlaşıyor ki bu gayret bize düşecek. Millet Partisi ile sonra bir (coalition) iktidarını da intizaçsız, adeta imkânsız görüyorlar. Şimdilik yatıştılar.

10 Mayıs 1956

İs. Rüştü Aksal - Bölükbaşı

11 Mayıs 1956 Cuma

İsmail Rüştü Bey dün Bölükbaşı ile uzun görüşmüş. Bölükbaşı onun yazıhanesine gitmiş.

B. söyledikleri :

İşbirliği meselesi idare kurullarında görüşülmemiş. Mesele kongrelerinin salahiyetindedir.

Bu konuda Bölükbaşı'nın kanaati şöyle imiş: İşbirliği nihayet seçimde işbirliğidir. Buna kanunen imkân yoktur. Diğer taraftan çok mahzurları ve ihtilatları vardır. Bunları niçin celp etmedi? Zaten Halk Partisi'ni halk istemiyor. Onunla beraber görünenleri de istemeyecektir. Beraberlik DP ayrılacakların kendilerine gelmelerine mani olur. Halk Partisi 1954'te çok kaybetmiştir. Kendileri kazanmışlardır. İki aylık parti ve yalnız 38 vilayette teşkilatları olduğu halde 680 bin rey almışlar. Eski Millet Partisi'nden bir kısmı Halk Partisi kazanmasın diye DP'ye bir kısmı CHP'ye vermişlerdir. Hakikatte kendi kazandıkları bir milyon reydir. Şimdi Halk Partisi daha zayıftır. Halk Partisi teşkilatı A'dan Z'ye kadar aleyhlerindedir. Kasım Gülek ve idarecilere itimat olunmaz. İnönü'ne de itimatlarını kaybetmişlerdir. Zati işbirliğine kanunen imkân yoktur. Ne diye zararlarını üzerimize alalım.

Hülasa olarak fikirleri bu. Beraber görünmek kendileri için zararlıdır.

İsmail Rüştü

İsmail Rüştü ile bu konuda iki defa daha görüştüm. Birisi Tahtakılıç ile konuşmasına ait. Tahtakılıç, Bölükbaşı'yı itham ediyor. Hareketini tasvip etmiyor. Uğraşmaya devam ettiğini ve edeceğini söylüyor. Ergeç Bölükbaşı'nın işbirliği için yola geleceğini söylüyormuş. Öteki, gene İsmail Rüştü İtalya'ya seyahate giderken veda gününde söyledi. Gene Tahtakılıç'ın aynı vaziyette olduğuna ait.

Hür. P. ve F. L.

Günü gününe kaydetmediğim iki temas. Son haziran yarısında. Birisi Hürriyet Partisi Meclis odasında Hürriyetçiler ve Bölükbaşı. Fevzi Lütfi Bey ikimizi de çağırıldı. F. L. Bey'in Bölükbaşı ile ilk beraber olmaları.

Basın Kanunu kabulünden sonra oldu. Bölükbaşı mağrur ve soğuk espritler ile konuşuyor. Bir aralık Hürriyetçiler işbirliğine temas ve ısrar ettiler. Bölükbaşı kanuna göre seçimde beraberlik mümkün olmadığından bahsetti.

Ben – “Her şeyden vazgeçtik. Birbirimizin aleyhinde bulunmamak da kabil değil mi?” diye oldukça yüksek ve kati eda ile konuştum. Bölükbaşı sesini çıkaramadı.

Bir aralık Bölükbaşı Adalet Bakanı'nı methettiğimi ve methettiklerimin hep böyle çıktığını söyledi.

Pek tehlikeli bir şekilde konuştuğumu cevapladım. Sesini çıkarmadı. Herkes anladı. Sonra ayrıldım.

F. L. yalnız

Bundan sonra F. Lütfi Bey bir gece evime geldi. (iki üç gün sonra): hususi görüşmek üzere. Basın kanundan sonra vaziyeti nasıl mütalaa ettiğimi soruyor. Konuştuk. İktidar kendi yolunda devam ediyor. Asıl maksat seçim kanununda ve seçimde kıvamını bulacak. Bekleyelim kendi arkadaşlarının moralini muhafaza etsin. Uzun vadeli bir mücadeleye hazırlansınlar. Ayrıldık.

Bir de Ekrem Hayri Üstündağ'ın irtihali günü Hürriyet Partisi Merkezi'ne Nüvit ile beraber gittik. Göle ve Kırkoğlu da sonra geldiler. Yağmur yağıyordu. Beklerken bir saat kadar konuştuk. Bir kısım Hürriyetçiler (Raif Aybar gibi) işbirliği meselesinde vakit kaybedildiğini, iktidarın bu sonbaharda seçime gitme kararı galip ihtimal olduğunu söylüyor. Baskına uğrayacağımızdan telaşla bahsediyorlar.

Ne istediklerini açık söylemiyorlar.

“İnönü Halk Partisi'nden çekilsin. Yeni bir teşekkülde bütün muhalefet toplansın, onun başına geçsin fikri muhalefet çevrelerinde arzu ediliyor” derler.

Şüpheli bakanların ibrası

Son günlerde Mükerrer Sarol ilk önce güçlkle, Reis Apaydın'ın son safhada ekseriyet olmadığı ilanını dinlemeyerek emrivaki yapması ile kapandı. Bu yüzden M. Z. Tulunay'a ertesi günü Meclis'te tecavüz oldu. Nüvit Yetkin ertesi Meclis'te Apaydın'ın hareketini belirtti.

Diğer bakanların kurtarılması daha ve zahmetsiz vuku buldu.

18 Mayıs Cuma

Şeker 1.22

Fransız sefirini kabul ettim.

Partide çalıştım.

20 Mayıs Pazar

Ulus'ta karşımızdaki ağır mesele çıktı.

21 Mayıs Pazartesi

XII. Kurultay.

Beyanatım.

Bedii Faik ile görüştüm.

Akşama, Muhlis Sırmalı ve oğlu Fahir.

[CHP'nin 21 – 24 Mayıs tarihleri arasında Ankara'da toplanan XII. Kurultay sonucunda İnönü yeniden genel başkan, Sırrı Atalay'ın sert hücumlarına rağmen Kasım Gülek yeniden genel sekreter seçildi. Kurultayda CHP'nin iktidara gelmesi halinde anayasada demokrasi doğrultusunda değişiklik yapacağına dair söz verildi.]

29 Mayıs Salı

Bu akşam Hüseyin Balık evinde.

30 Mayıs Çarşamba

Cemal Sağlam'ın hanımı gazete koleksiyonları.

Sabit Sağıroğlu hasta idi.

19 Haziran Salı

Rıza tayyare ile İstanbul'dan geldi (saat 15'te).

Annem ile saat 22.30'da İstanbul'a trenle gittiler.

[İnönü'nün küçük kardeşi Rıza Temelli.]

23 Haziran 1956

Fransız büyük elçisi Mr. Garnier ile 23.6.1956 Cumartesi.

Yeni Fransız sefiri Mr. Garnier'yi bugün iade olarak ziyaret ettim. Sefir geldiğinden takriben altı ay sonra beni ziyaret etti. Kasım ile bir konuşmasında Başbakanı ile henüz görüşemediği için gelemediğini söylemişti. Ziyaret 18 Mayıs 1956 Cuma günü olmuş idi. O zaman Fransız başvekili Moskova'da idi. Sefir yakında Paris'e gideceğini söylüyordu. İade-i ziyareti avdetinde yapmak istediğimi söylemiştim. Kabul etmişti. Şimdi o ziyaret (bugün Cumartesi - Sa. 11 oldu). Evvelki konuştuklarım da bugünkü ile belli olur.

Kısa bir hoşbeşten sonra sefir, Mr. Pineau'nun (Haric. Nazırı) Rusya'yı görüşünü anlattı: "Rusya'nın şimdiki yumuşak ve sokulgan hareketi bir taktik değildir. Bir mecburi siyasettir. Tabii Ruslar komünizm tabiatına ve kendi hedef ve gayelerine bağlıdırlar. Bunlarda bir değişiklik bahis konusu değil. Yalnız memleketlerinin halinden, güçlüklerden dolayı uzlaşıcı bir politikaya mecbur olmuşlardır. Onların bu mecburiyetinden istifade etmek kabildir."

Sefir diyor ki Mr. Pineau'nun Rus politikasını görüşü bu.

Ruslar Fransa'ya Cezayir işinde bir yardım vaat etmişler.

Sefir izah ediyor: Ruslar tabii Arap alemini kazanmak istiyorlar. Fakat Fransızların Şimali Afrika'dan çıkıp yerine Amerikalıların gelmesinden şiddetle korkuyor. Bu sebeple Fransızları Şimali Afrika'da tercih ediyorlar.

Bunu Tito mahrem olarak Fransa'ya teyit etmiş.

(Rus talebi üzerine olduğunu Köprülü söylemiş.) Nehru'da Fransa'yı tutuyormuş.

Ruslar Almanya'nın birleşmesinden dehşet duyuyorlarmış. Birleşmiş Almanya garbın müttefiki olarak silahlanınca büyük tehlike görünüyormuş.

Amerika Rus hareketini taktik addediyormuş. Fransa ile arasında görüş farkı.

Adenawer Rusya'ya itimat etmiyor. Gene Fransa ile fark.

İskandinav, Denmark-Norveç Fransa'ya yakın. Rusya'ya karşı davranışta.

Nehru – Tito – Nassır'dan Rusya'ya müsait olarak bahsediyor.

Fransa Rusya arasında anlaşılan açık farklar:

– Fransa NATO ile sadakatle bağlı

– Fransa Almanya'nın birleşmesine kati taraftardır.

– Sefir "Rusların birleşmeğe taraftar olsa idiler. Eski Rus - Fransız ittifakı imkânını muhafaza edebilirlerdi gibi bir şey söyledi.

Sefir Kıbrıs meselesinde Yunanistan'ın çok mesafe kazandığını, vaziyetin kendisine müsait olduğunu söylüyor.

(UN)'a yeni giren devletlerin Yunanistan'ı tutacaklarını tahmin ediyor.

Sefir bir aralık Ada'nın Rumlar ile Türkler arasında taksiminden bir ihtimal olarak bahsetti. Yunanistan'a ilhak halinde adanın tarafımızdan işgal havadisini sordu.

Üzerimizdeki tesir çok derin ve penible olacaktı. Resmi hazırlıklar hakkında malumatım yoktur dedim. Kıbrıs işinde Fransa müttefikleri arasında vaziyet almıyor.

NATO devletlerinin İngiltere üzerinde tazyik tesiri yaptıklarını Nuri Birgi kendine söylemiş. Fransa yapmıyor dedi.

Bağdat Paktı hakkında Fransa durumu değişmemiş. Yani müsait değil.

Ben paktı müdafaa ettim. "Fransa'nın girmemesi talihsizlik" dedim. "Bidayette karıştırmadılar" dedi. Suriye ve Lübnansız girmezmiş. Onlar için de ihtimal yokmuş.

Aramızdaki münasebetler dostane, sağlam - müttefik.

İktisadi ahval için şimdiye kadar bir şey yapılamamış. Şimdi görüşülüyormuş. Henüz tatmin edici bir şey yokmuş. Ama bir terakki varmış. Birkaç gün sonra tekrar görüşülecekti.

Sefir bizim de Ruslarla kendileri gibi münasebetler yapmamızı telkin etmek ister gibi bir hali var. Rus sefiri demiş ki "eğer CHP iktidarda olsa daha kolay anlaşma mümkün olur." Fikrimi sordu. Dedim ki " Rus sefiri ile nerede karşılaşsak aynı şeyi bana da söyler. Kendisine dedim ki münasebetlerimiz nihayet müttefiklerimizle münasebetlerin umumiyeti içinde düşünülmelidir. Biz iktidarda olsak ne yaparız? Dış politika her şeyden önce malumata ve münasebetlerin iç yüzlerine tabiidir. Dış politikada otomatik işleyen bir politika ve strateji mantığı yoktur.

Bu söz de burada bitti.

Sefir sokak kapısında karşıladı ve uğurladı. Çok dikkatli konuşuyor ve her şeyi anlatmak istiyor görünüyor.

3 Temmuz Salı

Şahap Gürler, bugün partide ziyaret etti. Erzurum'a giderken bana veda etti.

Saat 15'te Kasım Gülek'in evinde F. L. Karaosmanoğlu ve Osman Bölükbaşı ile görüştük. Müşterek beyanat meselesini. Bölükbaşı 5 Temmuz'da İdare Kurulu ile görüşüp cevap verecek.

8 Temmuz Pazar

CMP Merkezinde üçlü beyannameyi imzaladık.

[CHP, CMP ve HP'nin yayımladığı ortak bildiriye muhalefet partilerinin demokrasi için azimle mücadele edecekleri açıklandı.]

9 Temmuz Pazartesi

Şeker 1.58. İdrar eser. Bira, meyve, yorgunluk, dün öğleye ins. yok.

14 Temmuz Cumartesi

Erdal geldi. Hollanda'dan.

16 Temmuz Pazartesi

- Meclisin tatili. 15 Ağustos'a kadar.
  - İskender Mirza'nın Meclis'te söylevi.
  - Haydar Naki'yi ziyaret.
  - Tahlil (24 saatlik idrar) şeker yok. Aceton yok.
- Bugün Ahmet Pamir'e kol saati

21 Temmuz Cumartesi

Akis'i toplamışlar. Bu ikinci defadır.

22 Temmuz Pazar

İstanbul'a hareket.

23 Temmuz Pazartesi

İstanbul.

Bostancı. 1. deniz. 5 dakika. Güzel.

Ağabeyim. Annem.

1) Fuat Erden'i Şişli Sıhhat Yurdu'nda ziyaret. Ameliyat olmuş. Yorgun ama ben işittiğimden daha iyi buldum.

2) H. C. Yalçın'ı ziyaret. Zayıflamış, ama iyi.

3) Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nu ziyaret.

24 Temmuz Salı

Şeker 1.48 Gureba'da.

Suadiye. Fikret ile beraber deniz 2. 5 dakika. Denizde yağmur.

Taşlık'ta Lozan beyanatu.

Behiç Erkin.

25 Temmuz Çarşamba

Dünya matbaası Hayri Alpar.

Suadiye. Deniz 3. 7 dakika. Çok güzel.

Akşam Heybeliada.

Falih Rıfki da Suadiye'ye geldi. Konuştuk.

26 Temmuz Perşembe

Deniz 4. 5 dakika.

Poyraz. Deniz çok soğuk. Heybeli plajında girdim ilk.

Hastane de Sayın Ekrem Toker.

Evde Hüsniye Hanımefendi.

27 Temmuz Cuma

Deniz 5. 7 dakika. Soğuk.

Vahyi Bey. Mesaj.

Özden, Metin geldiler.

Hanım yorgun.

28 Temmuz Cumartesi

Deniz bugün güzel 6. 9 dakika.

Ali Sohtorik beraber.

Engin, Ömer, birbirinden sonra geldiler. Fahriye Hanım daha sonra.

Heybeli idare heyeti. Kalabalık.

Milli Korunma meselesi. Bana bir rapor hazırlayacaklar. (Pepo Özgiler)

Bedii Faik, Metin'e geldi.

Akşam tur. Çok güzeldi.

Saat 22.15'te gittiler.

20 Temmuz Pazar

Deniz- Kablo burnunda. Dalgalı- Sandal - Güç çıkış.

Banyo 7. 4 dakika.

Çıkışlar, dalgada. Dünden daha çok yoruldu.

30 Temmuz Pazartesi

Hanım bugün erken, saat 9'da denize girmiş. Çok iyi idi.
 Sonra Halam, çocuklar geldiler. Beraber plaja gittik.
 Deniz çok iyi idi. Banyo 8. 9 dakika.
 Gece - Hüsniye H. Giritli, Metin'in kardeşinin karısı.

31 Temmuz Salı

Deniz 9. 10 dakika. Güzel.
 Metin bugün Ankara'ya gidiyor.

1 Ağustos Çarşamba

Deniz 10. 10 dakika.
 Muhlis Sırmalı istifa etmiş. Güzide Tanrıyar H. parti meclisi davetini getirdi.

[Muhlis Sırmalı, CHP İstanbul İl Başkanı.]

2 Ağustos Perşembe

Deniz. Erken. Çok güzel. Banyo 11. 19 dakika.
 Öğleden sonra Oğuz Oran.
 Muhlis Sırmalı istifa hadisesinin düzelmesi (geri alınması).
 Sırmalı, Sancar, Emel, Şahap Gürler, Tacettin, Güzide, Sohtorik.
 İskele: Kemal ve Oğuz beraber. İskele gazinosu.
 Tevfik Sağlam. Öğle yemeği.
 Erdal ile beraber röntgen.

3 Ağustos Cuma

Sabah Metin geldi. Mümtaz Ökmen sabahleyin.
 Tartılma. 68. Yanı elbiseli.
 Deniz. Güzel. banyo 12. 14 dakika.
 Cemil Sait Barlas.

4 Ağustos Cumartesi

Deniz 13. İki defada 14 dakika.
 Kasım Gülek geldi haberi.
 Kasım ile plajda. Evde yemek.

Partiden Sabahat Hanım'a yazı.

Muhalefet seneleri.

Akşam Ali Sohtorik'in babası.

Çocuklar Kilyos'a gitti.

5 Ağustos Pazar

Deniz 14. $12 + 6 = 18$ dakika.

Muhlis Sırmalı.

Duruer, H. Kızı damadı.

Dr. Cihat B. (mühim).

İki gündür polisler musallat.

6 Ağustos Pazartesi

Deniz 15. 12 dakika. Plajda. Gene polis.

Erdal geldi.

7 Ağustos Salı

Deniz 16. 14,5 dakika.

8 Ağustos Çarşamba

Deniz 17. 16 dakika.

Ali Sohtorikler akşam yemeğinde.

9 Ağustos Perşembe

Deniz 18. 14 dakika. Erken. Serin.

Fikret. Erdal Ankara.

Hanım Ömer'de.

10 Ağustos Cuma

Saat 17 de Ekrem Oran İzmir'den gelecek.

Deniz çok serin. 19. 15 dakika.

Öğleden sonra İstanbul (Ekrem Oran beraber).

Barutçu hastalandı (İlk İmdat Hast.).

Barutçu hasta.

Ali Fuat Erden'i ziyaret. Hasta.

11 Ağustos Cumartesi

Karamürselden Bağdat haberi.

Atf İlyas. Kotra. Pavli adası.

Deniz. Çok güzel - 20. 12 dakika + 4 dakika. Çifte.

Öğleden sonra +7 dakika. Çok güzel.

Balıklar tutuldu.

Saat 18'e yakın Pavli'den hareket.

Bir saatte çırıntılı ve rüzgârlı denizde. Süreyya plajı. Sonra, yelkenler açıldı. Heybeli. Güzel bir gün.

12 Ağustos Pazar

Deniz 21. 12 dakika.

Barutçu – Erden – Yalçın'ı ziyaret

13 Ağustos Pazartesi

Deniz 22. 17 dakika.

14 Ağustos Salı

Deniz 23. 9 dakika. Serin.

Ankara'ya bir hafta sonra gideceğim.

15 Ağustos Çarşamba

Deniz. Çok serin. 24. 14 dakika.

16 Ağustos Perşembe

Bugün Bostancı'ya gittik. Ömer'de yemek yedik.

Dün Ankara'da Meclis'te 32 vatandaş meselesinden meclis tahkikatı açılmış. Benden bahsedilmiş. Saat 18'de Maçka'da basına beyanat verdim.

17 Ağustos Cuma

Deniz. Serin 25. 16 dakika.

Öğle yemeğinde Vahyi.

Saat 18'de Hüseyin Balık. Bir çakı getirmiş. Bizim partiye girmek için daha bekleyecek. Ama daha yumuşak. Dün iki Halk Partili ile görüşmüş. Memnun. Bir DP'li dostu ile görüşmüş.

Erden, Mutlu misafir.

18 Ağustos Cumartesi

Büyük Ada- Muhlis Sırmalı.
Deniz 26.12 dakika. Sığ.
Kalemi düzelttik galiba.

[Birkaç gündür notlar çok kötü yazan bir kalemlle tutulmuş. Bu nottan sonra yazı düzeliyor.]

İkinci deniz takriben 8 dakika.
Tercüman gazetesine beyanat. CMP için verdiği havadis üzerine.

19 Ağustos Pazar

Deniz - Serin 27. 13 dakika.
Fuat Arna ile görüşme.
Anneme veda için karşıya geçtim.
Annemin aylık kâğıtları alınacak. Eylül'de.

21 Ağustos Salı

Saat 13 tayyaresi ile Ankara'ya.
Saat 10.30'da Heybeli'den hareket etmeli.
(Muhlis Bey Büyükkada'dan gelecek).

27 Ağustos Pazartesi

Saat 16'da Amerika büyükelçisi Fletcher Warren'in ziyaretini (evde) kabul ettim. Tamamıyla nezaket ziyareti. Grew Watson'dan selamlar getirdi.

31 Ağustos Cuma

Ziraat B.'dan Hanım'a 1.200 gönderdim. Ömer eli ile.
Şeker tahlili 1.16. İns. ni iki defa da 24 üniteye indirdim.
 $3 - 3 = 6 \times 40$.

1 Eylül Cumartesi

Arsanın taksiti.
Emin Halim'in arsa satışı hakkında verdiği bilgi.
Sahir Kurutluoğlu öğle yemeğinde.

Amerika sefirine ziyaret iadesi.
Erdal ile gittim.

2 Eylül Pazar

Muhlis Erkmen kızını vermiş.
Damadı ile beraber geldiler.

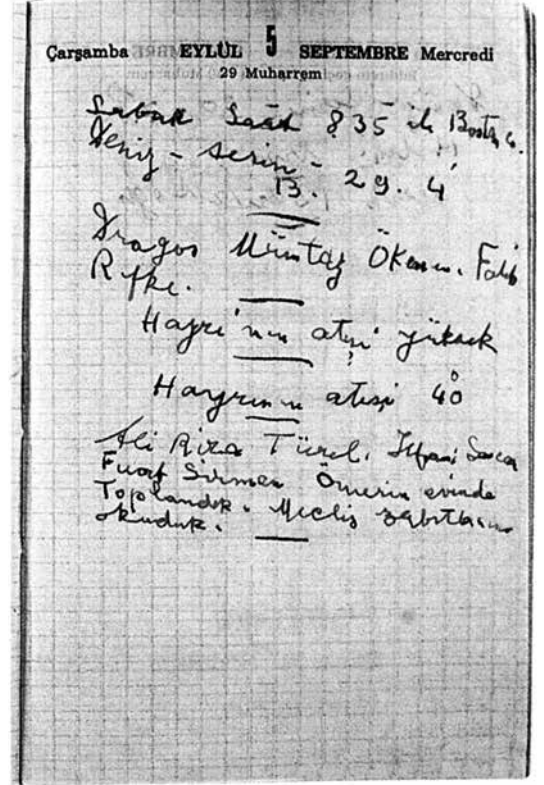
Gece Enver Güreli'yi çağırdım,
görüşтік.

3 Eylül Pazartesi

Bu gün Karaköprü komisyonu açık
topllanmış. Beni karıştırmak istiyorlar-
mış. Yarın karar vereceklermiş.

Hüseyin Fırat (Bedir Ağa'nın oğlu),
Nurettin Ertürk, Hamdi Sancar isminde
iki vicdansız, vatansız adam ile bera-
ber.

Bu akşam Erdal ile beraber İstan-
bul'a hareket (trenle).

[Bedir Ağa Fırat, Birinci TBMM'de Malatya milletvekili. Oğlu Hüseyin Fırat
İçel milletvekili, Nurettin Ertürk Sivas milletvekili.]

4 Eylül Salı

İstanbul. Kasım - Muhlis Bey.

Ömer - Engin.

Annem, Seniha. Annem yorgun, Seniha düşkün.

Suadiye'de Deniz B. Serince 28. 3 dakika.

Gece Ali Sohtorik ile konuştum.

Hayri İnönü hasta. Yüksek ateş. Boğaz anjini.

Dün akşam Ankara da Karaköprü hadisesi için karar vermemişler.

[Hayri İnönü, Ömer İnönü'nün oğlu.]

5 Eylül Çarşamba

Sabah saat 8.35 ile Bostancı.

Deniz B. Serin 29. 4 dakika.

Dragos Mümtaz Ökmen, Falih Rıfki.

Hayri'nin ateşi yüksek.

Hayri'nin ateşi 40.

Ali Rıza Tüzel, İlhami Sancar, Fuat Sirmen. Ömer'in evinde toplandık. Meclis zabıtlarını okuduk.

6 Eylül Perşembe

Deniz serin 30. 7,5 dakika.

Hilmi Uran.

Vecih Bereketoğlu.

7 Eylül Cuma

Deniz 31. 10 dakika. Çok güzel

Fikret Yüzatlı.

8 Eylül Cumartesi

Deniz. Çok güzel. 32. 12 dakika.

Kâzım Özalp geldi.

Erim'in yazısı. Küskünler demokrasisi.

Erim Özalp'a da gitmiş. Aynı ağız. Erim, eski rolünü yeniden almak istiyor.

9 Eylül Pazar

Deniz 33. 7 dakika.

Kasım.

Yakup Kadriler.

10 Eylül Pazartesi

Memiş bugün iş aramaya gitmiş.

Deniz. Sıcak 34. 8 dakika.

11 Eylül Salı

Deniz. Güzel 35. 10 dakika.

Fikret geldi. Motor geldi.

İstanbul. Terzide iki kat.

Artunkal'ı ziyaret

Ömer'in yazıhanesini gördüm. Beraber iskeleye geldik.

12 Eylül Çarşamba

Yağmur- Denize girmedim.

Dr. Ahmed Bey (Ağabeyim geldi)

14 Eylül Cuma

Akis'i toplamışlar.

15 Eylül Cumartesi

Heybeli İş Bankası'ndan para aldım.

16 Eylül Pazartesi

Ömerler'de, Ada'da.

17 Eylül Pazartesi

Rızalar gittiler.

Akşam Hanım'la Bedii Faik'e gittik.

18 Eylül Salı

Sahir Kurutluoğlu İstanbul'da olacak.

21 Eylül Cuma

Sabah saat 10 -11'de emekli tümgeneral Hüsnü Ertaş'ı kabul edeceğim.

27 Eylül Perşembe

Time sahibini saat 16'da Maçka'da kabul edeceğim.

Kasım ile beraber kabul ettim. Geniş konuştuk. İyi

Gece Ada.

[İnönü kendisinden randevu isteyen Time dergisinin sahibi Mr. Luce ile görüştü.]

28 Eylül Cuma

Şeker tahlili 1.04 (Asso).

6 x 40 = 24 ünite ile.

Bundan sonra 4 x 40 olacak.

Parti Meclisi. Hürriyet Partisi'ne cevap.

[Hürriyet Partisi'nin muhalefet partileri arasında işbirliği yapılmasına ilişkin çağrısını görüşen CHP parti meclisi uzun görüşmelerden sonra bu teklifi kabul etti. Görüşmeler sırasında Turgut Göle'nin başını çektiği bir grup işbirliğine karşı çıkarken, İsmail Rüştü Aksal ve arkadaşları işbirliğinden yana bir tutum aldı.]

29 Eylül Cumartesi

Parti meclisi. Hürriyet Partisi'ne cevap kararlaştı. 29 tarihi ile imzaladım.

30 Eylül Pazar

Saat 11'de F. L. Karaosmanoğlu. İbrahim Öktem. Evvela Rıza'nın evinde. Sonra Maçka'da.

Nahoş ve kırgın bir konuşma. Cevabımızı müphem buldular, beğenmediler.

[Eylül ayına ait tarihsiz not sayfası:]

30 Ağustos	Ziraat	1.530	1.200 İst.
1 Eyl.	Arsa	500	
8 Eyl.	Heybeli	500	
15 Eylül	Heybeli	500	
22 Eylül	Heybeli	800	
26 Eylül	Heybeli	400	
26 Eylül	Osm.	<u>484</u>	Fikret motor.
		4714	

1 Ekim Pazartesi

Kasım'la saat 11'de buluşacağız. Muhtırası üzerine.

Buluştuk. Makalesini okuduk. Foreign Affairs dünkü konuşmayı anlattım.

Dr. Saip Tezel'e Hanımı gösterdik.

H. Balık, Muhlis Bey'le görüşmüş. Emirlerine amadeyim demiş.

2 Ekim Salı

Erken İst.

Hanımın halasının ölümü.

Kasım ile partide.

Tevfik Sağlam ve Falih Rıfkı.

Falih Rıfkı ile mutabık:

a) Gazeteci Menderes'e münasebetlerinde esaslı bir değişiklik yoktur diyor.

b) Hürriyetçilerin münakaşasını haksız buluyor.

Adaya dönüş.

5 Ekim Cuma

İst. Dr. Saip Tezel No:2.

Dr. Nevzat İpekçi No 1.

Hüseyin Balık Saat 11.

Hür. Partisi'ne cevabımızı menfi buluyor.

8 Ekim Pazartesi

Dr. Nevzat No 2 İğne 1.

9 Ekim Salı

Derviş Kupal.

Bedii Faik.

Dr. Nevzat No 3. İğne 2.

10 Ekim Çarşamba

Bugün inmedik.

11 Ekim Perşembe

Rıza'da öğle yemeği.

Dr. Saip Tezel No. 3.

Dr. Nevzat İpekçi 4. İğne 3.

12 Ekim Cuma

İnmedim.

Ada'da soğuk günler

13 Ekim Cumartesi

Erken Maçka.

Dr. Nevzat. Elek. 5. İğne 4.

15 Ekim Pazartesi

Dr. Nevzat Elek. 6. İğne 5.

Dr. Tezel 4.

Yazıyı yazmaya başladım.

16 Ekim Salı

Dr. Nevzat Elek. 7. İğne 6.

19 Ekim Cuma

Dr. Tezel'e gidilecek.

Saat 11'de Maçka'da Hamdi Başar ile görüşülecek.

Saat 11.45'te Ömer'in bir oğlu oldu. (Şişli Pakize Hanım Doğumevi'nde).

Süleyman Eren.

Dr. Tezel.

Dr. Nevzat Elektrik 8. İğne 7.

Bedii Faik- Müsveddeler.

[Metin Toker, Eren İnönü'nün doğumuyla ilgili şunları yazmaktadır: "Hürriyet Partisi ile müzakereler kesildikten sonra İsmet Paşa kasımın başına kadar İstanbul'da kaldı. O sonbahar Ömer'in küçük oğlu Eren doğdu ve bütün aile için bir sevinç kaynağı oldu. Küçük Eren derhal büyükbabasının 'en sevdiği torunu'

sanunu aldı. İsmet Paşa bir gün bana gülerek, 'benim bir büyük meselem vezirlerimden torunlarımla, yakınlarımla birbirlerini kıskanmasıdır' demiştir. İsmet Paşa'nın 'gözde torunu' bir tek özel nedenle bu sanı alır. En küçüğü olduğu için. İsmet Paşa hep, 'ben torunlarımdan en fazla en küçüğünü severim' der. Ailede, bunun 'teşvik mahiyetinde' söylendiğini hep biliriz ya...". (Metin Toker, DP Yokuş Aşağı, 1954 – 1957, s. 214 – 215).]

20 Ekim Cumartesi

Engin iyi.

Dr. Nevzat. Elek 9. İğne 8.

Dr. Fazıl Şerafeddin.

Feridun Cemal.

21 Ekim Pazar

Sabah Hamdi Başar.

22 Ekim Pazartesi

Sabah Mümtaz Ökmen.

Dr. Nevzat. Elek. 10. İğne 9.

23 Ekim Salı

Hanım Ada'ya gitti.

24 Ekim Çarşamba

Hanım geldi.

Hanım Dr. Nevzat Bey'e yalnız gitti.

Elek. 11. İğne 10.

25 Ekim Perşembe

Muhlis Bey'e nutkun yarısını verdim.

Dr. Nevzat. Elekt. 12. İğne 19.

Dr. Tezel.

27 Ekim Cumartesi

İstanbul CHP il kongresinde öğle vakti büyük söylev.

[İnönü yaptığı konuşmada “İşbirliği hakkındaki cevabımız niçin beğenilmedi bilemem. Yalnız başımıza iktidar düşünmüyoruz demek koalisyon demek değil mi?” dedi.]

28 Ekim 1956

İstanbul İl İdare kurulu.

Muhlis Sırmalı – Başkan.

İsmail Arar.

Fehmi Atanç.

Emel Gürer.

Abdurrahman Arslan.

Oğuz Oran.

Tacettin Özgüder.

Mümtaz Özarar.

Ali Rıza Arı.

Harun Tuna.

Güzide Tanrıyar.

Sedat Kamtoğlu.

[Tarih yok]

1956 Parti Meclisi

İ. R. Aksal

Mebrure Aksoley

Osman Alişiroğlu

Tahsin Bekir Balta

C. Sait Barlas

F.A. Barutçu

Kemali Beyazıt

Münir Birsal

Ratıp Tahir Burak

Fazıl Şeref Bürge

E. Ali Sağıroğlu
Vecdi Dicleli
Avni Doğan
Celal Dora
H. S. Erkut
Turgut Göle
Őemset. Günaltay
Şahap Gürler
Mehmet Hazer
Necati İlter
Kamil Kırkoğlu
Sahir Kurutluoğlu
Ferit Melen
Atıf dl
Orhan ztrak
İlhami Sancar
Kemal Satır
Fuat Sirmen
H. R. Tankut
Cahit Zamangil

[Tarih yok]

İstanbul için Rauf Dizdar, 6. Hukuk Reisi. Emin Dazıroğlu, Ankara ağır ceza reisi. (Taahhtlyz).

Nafiz Yücer. Muğla müddeiumumisi (Milli Korunma reisi), Mercan arsaları hakimi.

(Rifat Onat - alıŐma umum müdürü) İlhami benimsemiş.

Ekrem Şerif.

Sıddık Sami.

Tevfik Sağlam.

Kâzım İsmail (İst) Trabzon.

Ali Fuat Erden.

Ömer Celal Sar, neresi?

Osman Okyar.

İlhami ile görüşülecek.
İzmir için de olabilir.
Hikmet Bil İst. Kars.
Sedat Simavi'nin oğullarından biri.

[Tarih yok]

İsmail R. Aksal.
Ferit Melen.
Nihat Erim.
H. C. Yalçın.
Kasım.
İlhami ile görüşülecek
Günaltay'ın adaylığı yoklamaya 50 imza ile konacak.

[Tarih yok]

Misal: İsmet Paşa zeytinyağını 100'den toplamışım. Şimdi 300. Kim topladı?
Radyo: Ceyhan seddini, artık su basması yok. Su basmış Allah'tan kork.
Radyo.
Şeker 5 lira belli ki harp vergisi. Bir ciğer şimdi 5 lira.

[Ekim ayının sonundaki tarihsiz not sayfası]

İst. Osm. Ömer'de	3.000	1.000 terzi eksi borcu.
Heybeli	500	12.10.1956
Heybeli	750	16.10. 310 kuyu için
Osm.	3.000	Ömer'e doğum.
Os.	1.000	Ömer'e (yarısı)
Os.	<u>1.300</u>	Ömer. Bizim için dönüş
	9.550	

2 Kasım Cuma

İstanbul Teknik Üniversitesi'nin açılışı.

3 Kasım Cumartesi

Ankara'ya hareket.

20 Kasım Salı

[İnönü 20 Kasım 1956'da, bir başka deftere, partiler arasındaki işbirliği konusuyla ilgili olarak, 23 Haziran – 20 Kasım 1956 tarihleri arasındaki gelişmeleri kaydetmiştir. Bu notları şöyledir.]

23 Haziran. Enver Güreli bugün telefon etti. Bölükbaşı'nı da alıp yarın saat 16'da bana gelecekler.

Sonra bu mülakatın olup olmadığını hatırlamıyorum.

Bundan sonraki siyasi hadiseler:

Nihayet 8 Temmuz üç muhalefet partisi meclis grubu beyannamesine müncer olmuştur.

Gruplar beyannamesi bilhassa Millet Partisi ile çetin müzakereler ile ve Millet Partisi'nin isteksizliği güçlkle yenilerek elde edilebilmiştir.

Bundan sonra muhalefet arasında işbirliği fikri memlekette yayılmış fakat muhalefet partileri arasında türlü istikamette şekil almaya başlamıştır.

Millet Partisinde Halk Partisi düşmanlığından vazgeçmemek hatta bu düşmanlığa yeni bir cazibe vermek taraftarlığı belirmiştir. Bu fikri Boyacıgiller açıktan, Bölükbaşı sinsi ve hileli olarak takip ettiler. Millet Partisi içinde bu usulün aleyhinde olanlardan da bahsedilmiştir. Bölükbaşı'nın hareketi yalnız başına Millet Partisi'nin iktidara geleceği iddiasına da dayanıyordu. Millet Partisi içindeki karşı grup (Tahtakılıç, Arna, Sadık Aldoğan) işbirliği fikrinde daha samimi görünüyordular.

İşbirliği fikri Hürriyet partililerle açıktan temaslarda aşikâr bir rağbet görüyordu. Parti içinde aleyhtar olanlardan da bahsediliyor, hatta iktidar ile temas aramak hevesinde olanlar bile söyleniyordu. Öte taraftan his olunuyordu ki Hürriyet Partisi gelişemiyordu. Memlekette rağbet gördüğü veya göreceği ve Demokrat Parti içindeki şikâyetçilerin er geç ayrılıp kendilerine gelecekleri hayali tahakkuk etmiyordu. Hür. partisi liderleri bu derde çare bulmayı birinci kaygı edinmişlerdi.

Bu şartlar altında biz Halk Partisinin Millet Partisi tarizleri ile tutuşmamaya ve 8 Temmuz beyannamesinin gittikçe daraltılmış olan hudutları içinde bile olsa muhalefetin mücadele birliği manzarasını muhafaza etmeye çalıştık.

Bu esnada Hürriyet partisi 14 Eylül tarihli bir muhtırayı aralarında uzun bir hazırlıktan ve müzakereden sonra bize ve CMP partisine verdiler ve 30 Eylül'e kadar cevap istediler.

Muhtırayı İbrahim Öktem Heybeliada'da bana aynı günde getirdi. Beraber iki

defa okudum. (Aynı günde bir aynını Ankara'da bizim merkeze ve CMP'sine de vermişler.

Muhtıra umumi heyeti ile bana müspet bir neticeye vardırılması güç olmayacak bir teşebbüs tesiri yaptı. İcap ederse parti meclisini de toplayabileceğimi zihnimden geçirdim.

Muhtıranın bazı maddeleri maksadı belli olmayan ham bir propaganda mahiyetinde idi. Esas davaları zaten belli ve müşterek idi.

Yeni seçilecek mecliste bir coalition hükümeti, esaslı ıslahattan sonra nispi temsil ile (18 ayda) yeni seçime gitmeyi, 60.000 nüfusta bir mebus nispeti, Cumhurbaşkanı ve Meclis Reisinin müstakillerden olması ve müzakerelerde müsavat esasına aykırı teklifler yapılmayacağına taahhüt edilmesini, yeni maddelerin başlıcaları olarak zikrolunuyordu.

Bir koalisyon hükümeti işbirliğinin tabii bir neticesi. Sonra Halk Partisi meclisi tebliğlerinin tekrarlanmış hükümleri olduğu için münakaşa olunacak yeri yoktu. Cumhurbaşkanı hükmünden maksat ne olduğunu sordum. "İnönü meselesi" dedi. Ne demek?

"İşte, Hür. Partisi İnönü'nün kucağında doğdu" denmiyor mu? Bu propagandayı karşılamak için koyduk. "Onların propaganda ve isnatlarına karşı metin ve dayanıklı olmaya bakmalı yoksa onlardan müteessir olursanız başa çıkamaz, şahsiyetinizi kaybedersiniz" dedim.

Müsavattan ne kastettiklerini sordum. "Mesela 600 mebus olacaksa her üç parti için 200, ikişer yüz mebusluk" dedi.

"Bir başka şekilde de müsavat olabilir" dedim. "Daha az adetler için müşterek seçim, geri kalan için partiler serbest. Bu suretle bir partinin yalnız başına iktidarına imkân kalmaz. Fakat her partinin hususi vaziyetini denemesine de yol bırakılır" dedim. İbr. Öktem "doğrudur, teklif ederseniz görüşürüz" dedi.

Enver Görelî de şüpheliyim.

Parti meclisinden bir iki gün önce İbrahim Öktem, Turan Güneş, (Enver Görelî), Enver Adakan Heybeliye geldiler. Önce (yani yarım saat kadar önce) İbrahim Öktem geldi. Onunla müsavat meselesini tekrar görüştüm. 600 mebusluk için mesela bir formül $1/5$ dediğiniz gibi müstakiller olursa; $3/5$ her üç parti için birer $1/5$ hisse; $1/5$ her üç partinin serbest adayı.

"Arkadaşlarınız gelecek bahsedeyim mi" dedim. "Hacet yok. Prensip kabul olunsun, sonra görüşürüz" dedi.

Dostane görüştük. "Canım bunlar iyi, yeni kanun önünde seçimde yar-

dımlaşma nasıl mümkün olacak? İlk önce bunu halledelim” diyorum. Durmuyorlar.

Bütün konuşmalarda Millet Partisi'nden şikâyetçiler. Beraber olmamızı istiyorlar görünüyorlar.

28 Eylül. Parti Meclisi

28 Eylül'de İstanbul'da parti meclisi. Daha önce Ada'da parti merkez idare kurulu.

Herkes Hürriyetçilerden şikâyetçi. güç hal ile tebliğ çıkarıldı. (29'da)

30 Eylül F. L. Kar. ve İbr. Öktem ile görüşme. Cevabı tebliğ ettim.

Fevzi Lütfi Bey müphem olduğunu söyledi. Müspet cevap telakki etmediler. Menfi olmadığını izah etmeye çalıştım.

Bilhassa Cumhuriyet gazetesi ile umumi efkâra arz şekli cevabımızın ret mahiyetinde olduğuna ve işbirliği fikrinin hitam bulduğuna işaret ediyordu. Hürriyet Partisi bu mealde geniş bir kampanya açtı. Umumi efkârı Halk partisi aleyhine harekete geçirmeye çalıştılar. “İnönü reisicumhur olmaktan vazgeçmiyor” iddiasını propagandanın önüne aldılar.

Propagandaları umdukları kadar kesin tesirli olmadı.

Adnan Menderes şenlik yaptı. (Nutukları ile)

Hürriyetçilerin, gezilerinde her yerde işbirliğinden niçin vazgeçtiklerini sordular. Cevaplar ekseriyetle hoş görülmedi.

Biz münakaşa ve ithamlara kendimizi kaptırmadık ve cevap vermedik.

Ben İstan. CHP kongresinde konuya temas ettim. “İşi zamana bırakalım” diye hülasa ettim. Tarizlerim ve cevaplarım mutedil ve sakin sitem hududunda idi.

Fevzi Lütfi Bey Metin ile bana haber gönderdi. “Paşa bizi (her üç partiyi) çağırırsın toplansın” dedi. Cevap vermedim.

Hürriyet Partisi içinde havanın yumuşadığı his olunuyordu. İşittiklerimize göre aleyhimizdeki müfritleri tutmuyorlardı. Bunları Öktem, Güneş temsil ediyor. Ekrem Alican en ileri imiş. Bu hava içinde Ankara'ya geldim. 4 Kasım. 12 Kasım'da Meclis açıldı. Mecliste selamlaşmadık. Bir defa Ankara Palas'ta bir gruba rast geldim. Selam verdiler. Yanlarına gittim. Ellerini sıktım.

Yolda bir defa Ekrem Alican'a rast geldim. Selamlaştık. Donuk idi.

19 Kasım P. er. Gün. Akşam bizim evde Fevzi Lütfi Bey'le mülakat

19 Kasım akşam Ragıp Karaosmanoğlu telefon ile aradı. Fevzi Lütfi Bey görüşmek istiyormuş. Yemekten sonra gelecekmiş. “Saat 9.30'da buyursun” dedim. Saat 9'da gelecek dediler. Tam vaktinde geldi. (Üçümüz).

Saat 22.15'e kadar görüştük. Sıcak, samimi; umumi ahvalden, memleketten, ziraattan, hükümetten şikâyetler hususi ile geniş ölçüde dış politika ihtimallerinden bahsettik. Yalnız aramızda geçen işbirliği ve çekişme bahislerine hiç dokunmadık, hiç açmadık.

Ayrılırken (odada): Teşekkür ettim. Ziyaretinden minnettar olduğumu söyledim. Sık sık beni arayacağını tekrar etti. "Dostuz, dost kalacağız" dedim.

"Ve işlerimizi halledeceğiz ümidini muhafaza ediyorum" dedi. Evet hallederiz diye mukabele ettim. Geçen maceraya dair işaret bundan ibarettir.

Vestiyerde veda ederken partiler arasında dostane münasebetler lüzumuna işaret ettim. Tehalükle kabul gösterdi. Benim gençlere tesir ve tavsiye etmemi istedi. Vedalaştık.

Bu hülâsayı 23 Haziran'dan sonra 20 Kasım'da evde yaptım. Arada İstanbul seyahatinin uzun fasılası.

24 Kasım Cumartesi

Dış meseleleri görüşmek üzere Adnan Menderes'ten mülakat istedim. Bu akşam İstanbul'a gideceğini, Pazartesi akşam görüşeceğimizi, saatini haber vereceklerini söylediler.

Ben Nüvit ile gideceğim. O Namık Gedik'i bulunduracak.

[Menderes 17 Kasım'da Irak, İran ve Pakistan başbakanlarıyla bir araya gelmek üzere Bağdat'a gitmiş, Bağdat Paktı'nın bu toplantısı 23 Kasım'a kadar sürmüştü. İktidarda olsun muhalefette olsun ülkenin dış politikasıyla yakından ilgili olan İnönü, hemen Menderes'ten konuyla ilgili bir toplantı talebinde bulunmuştur.

Nüvit Yetkin, CHP Grup Başkanvekili; Namık Gedik DP'nin önde gelenlerinden. Bir ay sonra İçişleri Bakanı olarak kabineye girecektir.]

26 Kasım Pazartesi

Namık Gedik, Başvekilin geç geleceğini, yarın Nüvit ile görüşmek istediğini ona telefon etti.

27 Kasım Salı

Nüvit, Namık Gedik evinde görüştü. Ne konuşacağını sormuş. İç politikaya temas demişler. Dış vaziyet böyle iken iç münakaşa dursun demiş.

Bugün İsrail'den sefirimizin çekileceği tebliği yayınlandı.
Başvekil bugün grubunda dış meseleleri konuşmuş.

[Türkiye İsrail Büyükelçisini geri çekti.]

27 Kasım 1956

Borçlar:

200 grup için Kartal'a verilecek

250 kurultay için Kartal'a

500 Malatya parti başkanına gönderilecek (Nüvit'e)

28 Kasım Çarşamba

Bugün Meclis'te dış meseleler konuşulmasına hazırlandık. Olmadı.

Akşam havadis Cemil Sait Barlas'tan: Başvekil dün gruplarında, benim mülakat istediğimi, oyaladığını, grup izin vermeden görüşmeyeceğini söylemiş. Onlar da lüzum yok demişler.

29 Kasım Perşembe

Bu sabah Numune Hastanesi'nde şeker tahlili.

Şeker 1.44.

İdrar 2.45.

24 S.

Bir hafta evvel (21.11) idrar (24 S) 1.78 idi.

Merkez idare heyeti evde.

[Kasım ayına ait tarihsiz not sayfası]

Os. Ban. Erdal	1.700	5.11
kömür ve borç		
Ziraat. Aylık	1.500	5.11
İş Bankası borç sigorta	950	6.11
Emekli bono	600	5.11
Osm. Ömer'e havale	1.000	12.11
doğum borcu		
İş. (500 hediye)	<u>1.200</u>	26.11
	6.950	

1 Aralık Cumartesi

Dış politika için grup tebliği. Yarın çıkacak.

[Grup bildirisinde hükümetin izlediği dış politika eleştirildi.]

3 Aralık Pazartesi

Bugün Ulus'ta üniversite muhtariyet makalesi.

12 Aralık Çarşamba

24 saatlik idrar tahlili. Temiz.

31 Aralık Pazartesi

7.1.1957 *[İnönü'nün kendi attığı tarih.]*

Ruşen Eşref Ulus'a yazılar vermiş. Ulus kapanmış, kalmış; ne oldu? Niyetleri varsa kendisi yazmak meylinde.

Hanımefendi partide çalışmak ister.

[Defterin tarihsiz son yaprağı]

1 beygirlik tri faze termo şalter.

84,45 Kâni Bey'e borç.

Aladdin.

[Defterin tarihsiz son yaprağı]

Ortaköy Şifa Yurdu 4 no'da.

484421

Ahmet Fırat yahut hanımı

1 Eylül 1957'de Sa. 15 tayyaresinde yeri var.

1957

[Tarih yok]

Tevfik Sağlam aranacak.

Çarşamba akşam annem.

Perş. Saat 10.30 İsmail Uğuroğlu

11 Dr. F. Ş. Birge

12 Behiç Bey

16 Kulak doktoru

17'de heyet

17.30 Şahap, Celal Dora

Akşam yemek Ögelmen

Cuma Keşan'dan geliyorlar

Ali Fuat Pş, Yakup Kadri, H. C. Y.

[Tarih yok]

Ağabeyimin mide ilacı Totezyme Mexyl,

Hakim Zencir - Çubuk kıraathanesi,

Muş,

Diyarbakır - Avukat Muhittin Çağın tavsiyesi ile teşekkür ve sevgi yazılacak,

Emine 150

Memiş 70

Ramaz. 175

Mustafa 100

Süleyman 200

Öz. 500

1.195

[Tarih yok]

Krogh -Hausen

Mehmet Zeki Tulun. Kendi cümlesi sorulacak

11 Ocak 1957

Keşan - Her yer - Mazot yok - Makinalar işlemiyor.
Lastik yok - Az dağıtılıyor - İltimaslar - Partizanca - Halk Partisi'ne verilmiyor.
Fahir Giritlioğlu bir haftaya kadar malumat gönderecek.
Hürriyet Partisi kuruluyor.
Fethi Çelikbaş, CHP'nin bütün ikramlarına menfi cevap.
No 1. Merkezin tamimleri No 1. Seyyar müfettişler.
No 2. Her sandık başında bir ocak. (Şikâyet - İlmen yok)

11 Ocak 1957

Atıf İlmen,
Sakatlık nihayet ziraata çattı. Açığa gidiyoruz. Buğday darlığı - Hesapsız - Nüfus artışı hesap edilmiyor - Mazot yok - Makina işlemiyor. Lastik yok. Demir ile işliyor - Yakında pamuk ithal edilecek.
İdare heyeti avukatlar - Herkesi uzaklaştırıyorlar.
Propaganda - Bütün parti çalışmalı.
Eleman ve çalışma.
Bayazıt - Senede üç toplanmamış. 20 delege - Şik. 20 kişi yok. 90 delege.
Demokrat Parti propagandasının yalan olduğunu anlatmak.
İdare heyeti boşaldı.
Takas doları 56 lira - Görülmemiş.
Kasım, Esat Muhlis, birkaç arkadaş görüşmeli.
Enflasyonu durdurmadan pahalılık mücadelesi yok. Milli koruma olamaz.
(okunamadı) durdu. Bugün bir palamut 2,5 lira.

[Tarih yok]

Kasım - İşbirliği - Kor dip.
Eden için beyanat.
Nihat'ın yazısı.

20 Ocak

Halk Gazetesi - Ratip Tahir.
1- Grupta sözlü soru ve dava açılması . (T. Ünsalan, N. Sertoğlu biliyor).
2- Halk için kredi (15.000 lira).
3- Halk için yazı. Resim.

[Tarih yok]

Vasfi Raşit Seviğ'e mektup.

Bern büyükelçisi Zihni Aktur'a kardeşi Reşet Aktur'un Sofya'da ölümü için mektup.

Haydar Naki ile görüşülecek.

Hemingway'e cevap.

[Tarih yok]

Malatya:

Yangın	1.000
Bina	1.000
Aidat	<u>1.000</u>
	3.000

İzmir nutku için hazırlık.

Seçim usulleri, birbiriyle iyi geçinin. Yoklama adaylığı. Aralarındaki ihtilaflar, tesanüt.

[Tarih yok]

Fındıklı - (İnönü) Namık Kemal başöğretmeni Rüştü Dik.

[Tarih yok]

Tahsin Banguoğlu'nun Londra Adresi: SOAS. University of London W.C.1.

[Tarih yok]

Adalet davası:

- Eski davamızdır. Kapitulasyon mücadelesi - Lozan'dan bahsedeceğim.
- Adalete siyaset karışmaması için çalıştım. İnkılapların en şiddetli devirlerinde dahi karıştırmadık.
- Ali Saip davası - en son misallerindendir. Atatürk ölünceye kadar suikast teşebbüsünün vaki olduğuna kani idi.
- İstiklal Mahkemeleri devrinde de hiçbir tesirim ve müdahalemden bahis olunamaz.
- Bizim devrimizle fark
- a) Temyiz dahil değil - Başlıca melce mahfuz.

b) dava hakkı var

c) tatbikat misali söyleyemezsiniz

Eski hakimlerin kanaati: Saltanat devri dahil Hakimlere bu günkü tesir hiçbir devirde görülmemiştir.

Bir temyiz hakiminin dediği: Kanunlar düzelse, işlerin düzelmesi için 20 sene lazım. İnsanlar ve ruhlar o kadar bozulmuştur.

Ocak 31 Perşembe

Avni Doğan'ın Meclis tahkikatında ifadesi. İnönü arıyorlar.

6 Şubat 1957 Çarşamba

Norveç B. elçisi İvar Lunde

Mr. Lunde'ya ziyaretini (bir hafta kadar evvel) bugün Saat 15'te iade ettim. Kibar, sakin, çok dolaşmış, gayet ihtiyatlı konuşan bir diplomat. Bir aralık kendini kaptırdı, Amerika politikasını tenkit etti. "Her Ambassadeurü ayrı bir politika yapıyor" dedi.

7 Şubat 1957 Perşembe

Irak B. elçisi

Yeni gelen Irak büyük elçisi Naci Al Rawi, talebi üzerine bugün saat 11'de ziyaretime geldi. Pek terbiyeli, pek dikkatli, sokulgan bir şey. Cemileler dolu konuşması. Arap alemi için biraz malumat aldım. Enteresan şey, bu da Suriye'yi zapt etmek fırsatının kaçtığına yanyor. "Vaktiyle hazırladık" diyor. "Dostumuz İngilizler razı olmadılar, Suud'u darıltmamak için" diyor. Suud, Haşimiler kuvvetlenmesin diye istememiş. Fransızlar Suriye'de nüfuzlarını muhafaza için istemişler. Ziyaretini iade edeceğim. Suud Amerika'dan dönsün.

11 Şubat Pazartesi

Metin'in hapsedilmesi.

50 s. boy, 3 kilo.

[Yargıtay, Sarol – Akis davasında 7 ay 23 gün hapis cezasına çarptırılan Metin Toker'in mahkumiyet kararını onaylayınca, Toker cezaevine kondu. Ayrıntılar için Bkz. Metin Toker, DP Yokuş Aşağı, 1954 – 1957, s. 225 - 234.]

13 Şubat Çarşamba

Metin'i ziy.

[İnönü'nün cezaevindeki Metin Toker'i ziyareti.]

15 Şubat Cuma

Irak sefaretine.

17 Şubat Pazar

Met. Z.

[İnönü'nün cezaevindeki Metin Toker'i ziyareti.]

18 Şubat Pazartesi

Met.'den mektup.

Met.'e mektup.

[Metin Toker şöyle yazıyor: "Gardiyan bir pusula getirdi. İsmet Paşa'dandı. İsmet Paşa'nın not defterinin küçük kareli bir kâğıdına yazılmıştı. Özden onu bir hatıra olarak saklar. Üzerinde 11.2.1957 tarihi vardı. Şöyle diyordu:

'Metin evladım

Görmek için geldim. Göremedim. Yarın gene gelirim. Acele ihtiyacın neyedir? Nasılsın? Metanetine güvenirim şerefli evladım – İ. İnönü'

Aynı kâğıdın arkasına şunu yazdım:

'En ufak bir üzüntüm yok. Üzülürüm, benim için üzülürseniz. Burada iyi bir koğuşa verdiler. Şinasi ile beraberim. Özden size emanet. İnanın ki rahatım da yerinde. Bir tek ricam var: Kimseye benimle alakalı bir kelime konuşmayın ve ne olur ne demarş yapın, ne demarş kabul edin.

Ellerinizden öperim – Metin".

(Metin Toker, DP Yokuş Aşağı, 1954 – 1957, s. 230-231).]

23 Şubat Cumartesi

BMM tenkidi.

24 Şubat Pazar

Adalet tenkidi.

[Meclis'te Başbakanlık ve Adalet Bakanlığı bütçeleri görüşülürken Menderes ile İnönü ve Bölükbaşı arasında sert tartışmalar yaşandı.]

25 Şubat Pazartesi

Menderes'in yumuşak.

F. L., Bölükbaşı cevap.

Kavga.

Saat 4.50 Doğumevi. Özden'in kızı.

Kırşehir.

Özden'in kızı 25.2.1957 Pazartesi, Saat 4.50.

Kilo 3, boy 50 s.

Doğum evi - Zekai Tahir.

[İnönü'nün torunu ve cezaevindeki Metin Toker'in kızı Gülsün Toker'in doğumu.

Menderes'in muhalefetle ilişkileri yeniden yumuşatma girişimi 25 Şubat'ta başladı.]

26 Şubat Salı

Maarif - Başbakan ile konuşma.

27 Şubat Çarşamba

F. L. Bey'le konuşma.

S. 1.30.

Çarşamba, 27.2.1957. Saat 21 30

F. L. Karaosmanoğlu - Ragıp Karaosmanoğlu geldiler. Niçin Meclis'te öyle konuştuğumu sordu. Kendisine Menderes'in bir gece evvel yaptığı muameleden sonra konuşmayı ihmal edebildim dedi. Ben şöyle cevapladım. Menderes'in ilk sulh taarruzu (25.2) günkü, benim vesilem ile bana hitap etti. Sizler cevap veriniz. Benim cevabım kaldı. Verilmek lazımdı. Meclise o niyetle geldim. Turgut

Menderes'in kavgasını yürütmesini anlattı. Her günkü kavgalardan saydım. Burada F. L. Menderes'in sapık sözünü ve saireyi tafsil etti. Bunları bilmediğimi söyledim. Beyanımda diğer partiler için söylediğim sözler kendileri benim ile beraberliğe cesaret edemezler diye söylenmiştir. İsterlerse fırsat bulur, kendilerini müdafaa edeceğimi söyledim.

Hayır dedi. Ben bütün ruhumla beraberlik istiyorum. Kabul ettirmek için çalışıyorum. Daha zaman ister. Tatlı ayrıldık. Sonda, ayakta, Mecliste müzakere istiyorum. Şayet konuşursam ayrıca, haber veririm.

27 Şubat 1957

Nüvit Yetkin

Muhlis Ete, Muhlis Bayramoğlu, S. Karanakçı sualler sormuşlar:

- 1- Paşa, Menderes'in samimiyetine inanıyor mu? (C. Bahis mevzuu bu değil)
- 2- Kendilerine o hakareten sonra Paşa bu konuşmayı niçin yaptı? (Bana teklifine cevap lazımdı. Bugün kendileri c. verdirdi.)
- 3- Nasıl istismar ettiklerinin Paşa farkında mıdır?

[Tarih yok]

Ekinci - İsteddiğiniz hemen af istihsalidir. Adamın (Menderes'in) taktiğine düşmemek lazım.

Azizoğlu - Daha mutedil lisan ile aynı şeyleri tekrar etti. Menderes'in oyununa kurban gidersek mesuliyet hepimizindir.

F. Çelikbaş – İnanılmaz, esasında umumî.

Karaoşmanoğlu'nun söylediği malum bir söz. Cel. Ramazanoğlu kendisine haber getirmiş. (İki piçi bırakın doğru yola dönsün) demişler. (Fethi ile Turan'ı kast ederek). Söz burada kesilmiş.

27 Şubat 1957

T. Göle.

Karaoşmanoğlu,

1. Bize o hakaret olmuş iken Paşa o konuşmayı yapmamalı idi (F. Çelikbaş, Azizoğlu, Ekinci de aynı fikirde).
2. Her parti müstakildir demesi ile tasvip ediyor. Ayrılma manası çıkar bundan diyor. Cesaret vermiş olur.

3. Paşanın alkışlaması tasvip manası verir

4- Paşaya hürmetim ve itimadım vardır. Beraber yürümek emelindeyim. Genç arkadaşlarımla mücadele halindeyim. İkinci ile Y. Azizoğlu, İ. Öktem ile temas et. Bunlar grupta sözü geçer insanlardır.

[Tarih yok]

Hesap:

Bilet	33.75
Sofra bahşişiyile beraber	10
Meyve ve ikimiz	<u>10</u>
	53.75

İl başkanı efendimizi getiriyor.

[Tarih yok]

Salim Baş

Ahmet Yenice

Ahmet Çeliknal

İsmail Şavul

Saki Ömer

Şefik Bahadır

Rüstem Bayraktar Kunduracı

-

Konya 1954

148.000 DP

112.000 CHP

24.000 CMP

136 000

284 000

[Tarih yok]

M. Ökmen ev 53 42 80

Barutçu 53 42 75

Sahir Kurutluoğlu

28 Şubat Perşembe

Hürriyet Partisi tebliği intişar etti.

[Hürriyet Partililer, İnönü - Menderes yumuşamasının İnönü'nün şahsi endişelerinden kaynaklandığını öne sürdüler. Kastettikleri eşi yeni doğum yapmış olan Toker'in hapisten kurtulmasını sağlamak için gerçekleşen bir yumuşamaydı.]

3 Mart 1957

Cafer Tüzel.

– Muhtar Acar'dan haber yok. Arayacağım.

– (Akis) Limited Şirket - Erdal

Tic. K. 540

Aksi kararlaştırılmış olmadıkça ortaklar hep birlikte müdür sıfatı ile şirket işlerini idareye ve şirketi temsile mezun ve mecburdurlar. Şirket mukavelesi veya umumi heyet kararı ile şirketin idare ve temsili ortaklardan bir veya birkaçına bırakılabilir.

Erdal için memuriyet meselesi var. (Kurucu olarak ticari bir işe giriyor)
(Memurlar ticaret yapamazlar hükmü suiistimal)

– Vaziyet görüşmesi

[Tarih yok]

Emin Karakuş

Basın Kanunu 1954-1956 değişimleri.

– Küçük düşürme, suizanni davet, maksad-ı mahsus ima tariki ile neşriyat
- ağır cezalar

Hepsinin üstünde teminatsız hakim

İdari - Resmi ilan

Kâğıt, mürekkep, malzeme

Bize müzahir olduğunuz nispette kâğıt veririz

İspat hakkı.

[Tarih yok]

İsmail Eğer – Öğretmen.

Şevket Benian – Hacibektaşlı. Marangoz

5 Mart Salı

Gelir çeki verdim 12767.

İş. faizi var mı?

[Gelir vergisi için verilen çek]

6 Mart 1957

Osmanlı 33.062

İş 4.470

-

Profes. Zeki Hakkı Paşa'ya söylenecek.

Dr. Şemsettin Sönmez üç buçuk yıldan beri Paris'te kalpçi profesör Lenègre ve Prof. Henri Benard'ın clinique medicale servisinde çalışmıştır. Ankara Tıp Fakültesinde Zeki Hakkı Paşa'nın kliniğinde asli asistan olarak kariyerde yetişmek istiyor.

9 Mart Cumartesi

İzmir'e hareket.

[İnönü CHP İzmir İl Kongresinde hazır bulunmak üzere İzmir'e gitti.]

10 Mart Pazar

Dalgalı deniz. İzmir'de karşılama.

11 Mart Pazartesi

İzmir'de konuşma.

[İnönü konuşmasında, "Emniyet unsuru muhalefet partileri için daimi ve en esash bir kaygıdır" dedi.]

12 Mart Salı

İzmir'den hareket.

Marmara.

13 Mart Çarşamba

Zafer'e beyanat.

İstanbul.

[Metin Toker İnönü'nün Zafer'e verdiği özel demeç için şunları belirtmektedir: "İsmet Paşa, önümüzdeki hafta sonunda bana gelemeyeceğini, zira İzmir'de olacağını söyledi. CHP'nin il kongresine gidecekti. 'Aynı istikamette, yumuşak bir nutuk söyleyeceğim' dedi. Gerçekten de söyledi. Hatta, inanılmaz bir şey yaptı. Zafer gazetesine bir özel demeç verdi. Zafer, kendisini takip için bir muhabir göndermişti. Onunla konuştu. Adnan Menderes'i övdü". (Metin Toker, DP Yokuş Aşağı, 1954 – 1957, s. 233). Buna karşılık CHP-DP yakınlaşması diğer muhalefet partileri tarafından kuşkuyla karşılandı. Örneğin, Fethi Çelikbaş "bahar havası deniliyor, bunun ne olduğu belli değil" şeklinde konuştu.]

14 Mart Perşembe

Fuat B.

Heybeliada.

17 Mart Pazar

Metin'i ziy.

Özden ile.

18 Mart Pazartesi

Bu akşam Ankara'da İngiliz sefirinin yemeği.

20 Mart Çarşamba

Metin ziy.

Tarık Haluk.

İsviçre Sefiri M. Fischer. Çok dert.

22 Mart Cuma

Şeker 1.74. İdrar 5.49 gr.

Parti meclisi.

23 Mart Cumartesi

İsviçre sefiri gidiyor.

24 Mart Pazar

Özden ile beraber Metin'i ziyaret.

25 Mart Pazartesi

BMM açıldı.

27 Mart Çarşamba

Metin - Özden ile.

28 Mart Perşembe

Turhan Feyziöğlü.

[Metin Toker sonraları Türkiye'nin siyasal yaşamında adından çok söz edilecek olan Turhan Feyziöğlü ile İsmet İnönü'nün tanışmasını şöyle aktarmaktadır: "Turhan Feyziöğlü benim Galatasaray'dan arkadaşımdır. Benden bir üst sınıfın birincisiydi. Bir akşam, Pembe Köşk'e geldiğimde onu konuk odasında, ayaklı lambanın altında oturur gördüm. Yıllardır karşılaşmamıştık. Yanında Erdal da vardı. Kendisini İsmet Paşa çağırmuş. Turhan, Amerika'dan dönerken vapurda meşhur Hemingway, Türk olduğunu duyunca Turhan'la ilgilenmiş. Ona, Lozan'dan tanıdığı İsmet Paşa'yı sormuş. İsmet Paşa'ya karşı takdir duygularıyla bulunduğunu söylemiş ve 'acaba kendisine bir kitabımı ithaf etsem, götürür müsünüz' demiş. Turhan da kitabı getirmiş.

O sıralarda genç öğretim üyelerinin ortak sanat ve bilim toplantıları oluyordu. Forum dergisi ciddi bir forumdu. Turhan orada Erdal'a bunu anlatmış ve İsmet Paşa'ya Hemingway'yin kitabını vermek istediğini söylemiş. Erdal bunu Paşa'ya aktarmış, o da 'gelsin, hem de görüşürüz' demiş. Feyziöğlü, İsmet Paşa'yı böyle tanıdı" (Metin Toker, DP Yokuş Aşağı, 1954 - 1957, s. 225).]

1 Nisan Pazartesi

Şeker 1.36.

29 Nisan Pazartesi

Şeker 1.27.

1 Mayıs Çarşamba

Evde ve partide.

2 Mayıs Perşembe

Evde doktor Faruk.

16 Mayıs Perşembe

Melih Esenbel raporlar. Saat 14.40-16.

18 Mayıs Cumartesi

Emlak Bankası.

20 Mayıs Pazartesi

Şeker 1.32.

21 Mayıs Salı

Dahiliye Vekili N. Gedik geldi. S. 16.

10 Haziran Pazartesi

Meclis. Büyük mücadele.

Kırşehir.

[Meclis'te dinin siyasete alet edilmesi konusunda sert tartışmalar yaşandı. 1954 seçimleri sırasında Ödemiş'te verdiği bir vaazda dini siyasete alet ettiği gerekçesiyle 10 ay hapis cezasına çarptırılan vaiz Feyzi Boyar'ın affedilmesi hakkındaki dilekçe büyük tartışmalardan sonra reddedildi.]

11 Haziran Salı

Rus sefirini kabul.

12 Haziran arşamba

Şeker 2.12.

İdrar 9.5 gr.

15 Haziran Cumartesi

İns. 24 ün.

İdrar tertemiz. 24 saatlik.

24 Haziran Pazartesi

Şeker 1.61.

Bölükbaşı – Tatil.

[TBMM çok sakin havada geçen bir oturumun ardından CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın dokunulmazlığını 49 ret oyuna karşılık 247 oyla kaldırdı.]

26 Haziran arşamba

Metin – Hastaneye. (Başvekil müracaat).

27 Haziran Perşembe

Metin'e ameliyat.

28 Haziran Cuma

Tay. ile İst.

29 Haziran Cumartesi

Dükkân.

Erdal İst.

Karşıya Hayri – Annem.

1 Temmuz 1957 tarihli sayfanın karşısındaki tarihsiz sayfaya düşülen notlar

Dr. Erdal İnönü

2. 11. 1957

adresi:

2437 Warring St. Apt. F.

Berkeley. Calif. USA

-

Bülent Ecevit

Bülten Sokak 1/2

Su Deposu

Kavaklıdere

2 Temmuz Salı

Tay. ile Ankara'ya hareket.

3 Temmuz Çarşamba

Bölükbaşı'nın evine. Bölükbaşı için cezaevine.

[Osman Bölükbaşı 2 Temmuz'da tutuklandı. İnönü, 3 Temmuz'da Bölükbaşı'nı cezaevinde ziyaret etti. 4 Temmuz'da CMP Genel Merkezinde bir araya gelen üç muhalefet partisinin temsilcileri işbirliği konusunu görüştü.]

4 Temmuz Perşembe

Amerika elçisini tebrik günü.

17 Temmuz Çarşamba

Şeker 1.47.

21 Temmuz Pazar

İst. il kongresinde konuşma.

22 Temmuz Pazartesi

Bakırköy deniz. 1'inci. 5 dakika.

23 Temmuz Salı

Yunan elçisi.

Bakırköy deniz 2. 5 dakika 50 saniye.

24 Temmuz Çarşamba

Bakırköy deniz 3. 7 dakika 10 saniye.

25 Temmuz Perşembe

Bak. D. 4. 7 dakika 15 saniye.

26 Temmuz Cuma

Bak. D. 5. 8 dakika 50 saniye.

Vilma'nın gelişi.

27 Temmuz Cumartesi

D. 6. 7 dakika 40 saniye. Bak.

Parti meclisini gece istedik.

28 Temmuz Pazar

Parti Meclisi (Ş. R. Geldi) (Beşiktaş'ta).

29 Temmuz Pazartesi

Parti meclisi – Tebliğ.

Akşam Atıf Ödül.

[Üç gündür çalışmalarını sürdüren CHP parti meclisi bir bildiri yayınlayarak muhalefet partileri arasında işbirliği yapılması gereğine dikkat çekti. Bildiride, "Kanunlar değişmedikçe, yargı bağımsızlığı temin edilmedikçe, bir serbest seçim ihtimalinin kalıp kalamayacağını CHP parti meclisi ciddi bir endişeyle tetkik etmiştir" denildi. Bildirinin ardından, CMP bu teklife sıcak baktığını hemen açıkladı.]

30 Temmuz Salı

Bakırk. Deniz 7. 11,5 dakika.

Bağdat Sul. Hikmet Bey.

31 Temmuz Çarşamba

Bakır. Deniz 8. 12 dakika.

Sa. Bigalı haber verecek.

Sohtorik haber verecek.

1 Ağustos Perşembe

Şeker 1,44.

Ş. Remzi B. Veda.

Bak D. 9. 6 dakika.

2 Ağustos Cuma

Ada. D. 10. 12 dakika.

3 Ağustos Cumartesi

Ada. D. 11. 9 dakika.

4 Ağustos Pazar

Ada. D. 12. 14 dakika.

5 Ağustos Pazartesi

Ada D. 13. 6 dakika. Çok dalgalı

6 Ağustos Salı

Ada D. 14. 6 dakika. Soğuk.

7 Ağustos Çarşamba

Ada D. 15. 11 dakika.

Gazeteciler. İst. toplantı M. Aksoy.

8 Ağustos Perşembe

Ada D. 16. 10 dakika.

9 Ağustos Cuma

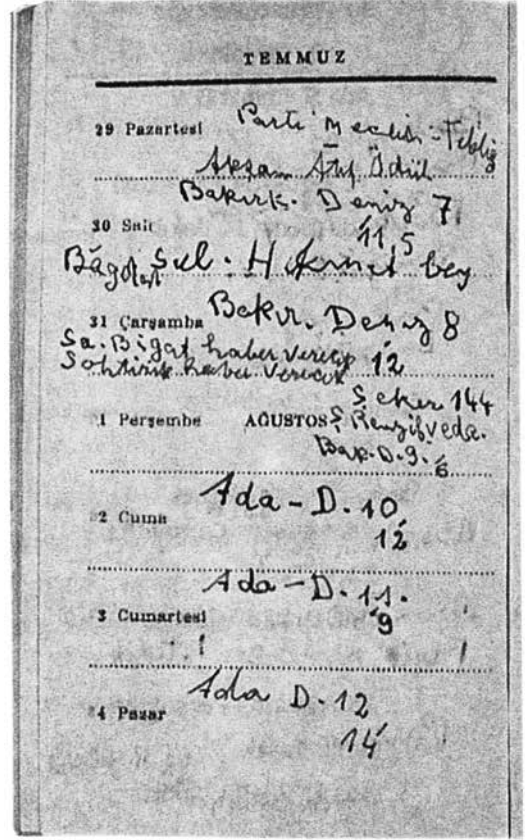
Ada D. 17. 15 dakika.

B. Ada

10 Ağustos Cumartesi

Or. Köprülü İlhan ile S. 17'de .

D. 18. 10 dakika.

11 Ağustos Pazar

D. 19. 10 dakika.
Ada Ş. Remzi Bey.

12 Ağustos Pazartesi

Ada-Deniz 10 dakika.
Konf.

13 Ağustos Salı

D. 21. 10 dakika.
Konf.

14 Ağustos Çarşamba

Konf. Taşlık.
Ada D. 22. 7 dakika.

15 Ağustos Perşembe

Konf. Taşlık.
Ada D. 23. 11 dakika.

16 Ağustos Cuma

Parti meclisi.
D. 24. 10 dakika.

17 Ağustos Cumartesi

Taşlık konferans.
D. 25. 7 dakika.

18 Ağustos Pazar

Arna, T. Kılıç Ahmet Oğuz geldiler.
Deniz yok.

[Fuat Arna, Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz, CMP'nin ileri gelenleri.]

19 Ağustos Pazartesi

Deniz yok.

Taşlık erken.

Yak. K., F. L.'den haber. Konf.

[Yakup Karaosmanoğlu, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu.]

21 Ağustos Çarşamba

Konferans.

Anlaşma.

[CHP, CMP ve HP liderleri İstanbul'da yaptıkları 5 saatlik toplantının ardından işbirliği konusunda anlaşmaya vardılar. Toplantıdan sonra gazetecilere yapılan açıklamada işbirliği ilkelerin nasıl uygulanacağı konusunu görüşmek üzere liderlerin 3 Eylül'de tekrar bir araya gelecekleri bildirildi.]

22 Ağustos Perşembe

Parti meclisi.

Beşiktaş.

23 Ağustos Cuma

Havadan hareket Sa. 7'de Ankara – Cafer – Erzurum – Kars.

[İnönü CHP'nin Kars İl Kongresine katılmak üzere Kars'a gitti. İnönü'yü karşılayan halkı jandarma ve polis cop ve dipçiklerle dağıttı.]

24 Ağustos Cumartesi

Kars. Kongre Fevzi Aktaş'ın evi.

[İnönü Kars'ta muhalefetin işbirliği konusuna değindi. Ama, bir gün sonra İçişleri Bakanı Namık Gedik muhalefet partilerinin işbirliğine karşı önlem alınacağını açıkladı.]

25 Ağustos Pazar

Oto ile Sa. 7'de hareket.
Kongre – Sa. 4'te konuşma.
Cevat Dursunoğlu başkan.
Cevdet İlicak evinde misafir.

Kars 23.24.25 Ağustos 1957

Neriman Aktaş
Keriman Aktaş

-

Erzurum 25, 26 Ağustos 1957

Pazar – kongre – gece - ertesi gün (26) tayyare

-

İst. - Cevat İlicak ve
Erz - Cevdet İlicak kardeşler.

-

Sabahattin Onat
Avukat Karabük

-

Latif Sepil 1
Servet Şatır 2
Reşat Azizoğlu 3
Suat Güçlü 4

-

Barutçu: Hüsnü Çakır, Sıddık Sami.

Lebid; H.C. Yalçın, Reşat Tardu, Fahri Belen, Metin Toker, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Adnan Düzeci için 6 yer verecek

Günaltay İzmir için cevap
Baha Arkan
Ahmet Hamdi Başar.

26 Ağustos Pazartesi

Öğleden sonra Sa. 3.15'te hareket - Ank. İst. Sa. 21.15

27 Ağustos Salı

Hüs. C. Y. ziyaret.
Ada.

28 Ağustos Çarşamba

Ş. R. Bey'e mektup.
Artık meşgul olmayınız. Zamanı ve imkân kalmamıştır

29 Ağustos Perşembe

Sevinç'i aldık.

[İnönü'nün gelini Sevinç Sohtorik (İnönü).]

31 Ağustos Cumartesi

Ankara'ya hareket.

1 Eylül Pazar

Ankara.

2 Eylül Pazartesi

B. Meclis.

5 Eylül Perşembe

DP'de yeni seçim kararı.

[DP genel idare kurulu erken genel seçimin 27 Ekim'de yapılacağını açıkladı.]

6 Eylül Cuma

Parti meclisi.

7 Eylül Cumartesi

Parti meclisi.

8 Eylül Pazar

Partinin il başkanları.

9 Eylül Pazartesi

Kurultay.

10 Eylül Salı

Kurultay.

11 Eylül Çarşamba

Kurultay . Metin.

Meclis – Kurultay.

Ş. R. Bey'in vedaı.

[CHP 13. Kurultayı 9-11 Eylül tarihleri arasında Ankara'da toplandı.

11 Eylül'de TBMM erken genel seçimlerin 27 Ekim'de yapılmasını kararlaştırdı ve seçim kanununda değişiklikler yapılarak partilerin seçime işbirliği içinde girmeleri olanaksızlaştırıldı. Kanunun çıkmasından sonra, muhalefet partileri aralarında işbirliği konusunu yeniden ele aldılarsa da bundan bir sonuç çıkmadı. Ayrıntıları için aşağıda 1957 seçimleriyle ilgili nota bakınız.]

12 Eylül Perşembe

Yeni parti meclisi.

Şeker 1.70. İd. 4 gr.

Turg. Temelli.

13 Eylül Cuma

Parti. Partiler arası komisyon.

Partiler arası toplanma.

Seçime girelim mi?

İstanbul'a hareket.

14 Eylül Cumartesi

Bostancı – Motor – Ada.

Erdal'ın nişanı Sevinç'le.

15 Eylül Pazar

Ankara.

18 Eylül Çarşamba

CMP Kongresi.

Konuşma.

[CMP'nin olağanüstü kurultayında CHP Genel Başkanı İnönü ile Hürriyet Partisi Genel Başkanı Karaosmanoğlu birer konuşma yaptılar.]

19 Eylül Perşembe

İşbirliğinin kesilmesi.

20 Eylül Cuma

Parti meclisi – Tebliğ.

[Muhalefet partileri arasındaki işbirliği meselesi kesin olarak anlaşmazlıkla son buldu. Parti liderleri yayınladıkları bildirimlerle bunun neden gerçekleşemediğini açıkladılar.]

21 Eylül Cumartesi

Malatya. Uçak ile.

Konuşma.

[İnönü seçim kampanyasını Malatya'da yaptığı konuşmayla açtı.]

22 Eylül Pazar

Elazığ – Konuşma.

23 Eylül Pazartesi

Pertek - Elaziz – Avdet.

24 Eylül Salı

Yıldönümü - Nüvit ile.

25 Eylül Çarşamba

Parti meclisi.

Salahiyet.

26 Eylül Perşembe

Parti meclisi.

27 Eylül Cuma

İstanbul.

Beşiktaş. Toplantı – Yetki.

28 Eylül Cumartesi

Ankara'ya avdet.

Yalçın, Bigat, Gürman, Günaltay.

29 Eylül Pazar

Müjgan Ağaoğlu – Adaylık.

Profesör Zeren'e cevap lazım.

Cafer Tüzel, Mümtaz Ökmen ne olacak?

30 Eylül Pazartesi

20 Ekim Sevinç'in Özden'e mektubu.

Adres: Erdal - Sevinç İnönü.

Mech. Eng. Bldg., Room 206.

Universiy of California.

Berkeley 4, Calif. USA.

[Eylül ayının sonundaki tarihsiz not sayfası]

İzmir 6.

H. C. Yalçın.

Y. K. Karaosmanoğlu.

Metin Toker.

Reşat Tardu.

Adnan Dövençi.

Cafer Tüzel.
İkinci Nüvit Yetkin

2 Ekim Çarşamba
İstanbul'a.

3 Ekim Perşembe
Nikâh – Düğün.

[Erdal ve Sevinç İnönü'nün nikâh ve düğünü.]

5 Ekim Cumartesi
Erdal'ın hareketi.
Listenin imzası.

6 Ekim Pazar
Ankara.

Sevinç-Erdal İnönü düğün fotoğrafı. (İnönü Vakfı Arşivi)

6 Ekim 1957

Hesap hūlasası:

7.000	Niřan yūzükleri
23.500	Yūz gōrūmlūđū
12.500	Kūpe
2.250	Nikāh şekeri
20.000	Dūđūn
2.200	Gōmlekler
<u>750</u>	Fotoğraf ve saire
68.200	10.000 evvelce verdim.
<u>10.000</u>	
58.200	
<u>13.500</u>	nakit borç
71.700	
<u>38.700</u>	mahsup
33.000	kalan
300	Hanım
1.000	Ömer için
<u>38.700</u>	
40.000	çek 7.10.

9 Ekim Çarşamba

Feyyaz Tokar ile tanışma.

11 Ekim Cuma

Tayyare – Trabzon'da konuşma.

Gece Rize.

12 Ekim Cumartesi

Rize'de konuşma.

Gece Görele.

13 Ekim Pazar

Giresun - Ordu konuşma

Perşembe - Fatsa – Ünye – Terme – Çarşamba – Samsun.

14 Ekim Pazartesi

Samsun'da konuşma.

Ankara.

15 Ekim Salı

Konya'ya hareket.

16 Ekim Çarşamba

Konya'da konuşma.

Dönüş. Manisa'ya saat 21 için.

Konya 16.10.1957

Kemal Seli

Başlı başına alem

-

Necdet Üçoluk

Tel: 25027

Necatibey Cad.14/5

[İnönü'nün not defterlerinde seçim günü olan 27 Ekim tarihinde bir not bulunmamaktadır. Bu noktada seçimden önceki gelişmelerle seçim sonuçları hakkında bilgi vermek sanırım yararlı olacaktır:

1954 seçimlerinden yenik çıkan partiler, 1956'dan itibaren, iktidara karşı güçbirliği yapma olanaklarını araştırmaya başlamışlardı. CHP, bu güçbirliği cephesine önderlik etmeyi arzularken, öteki küçük partiler CHP'nin önderliği konusunda tereddüt geçiriyorlardı. Bununla birlikte partiler arasında yapılan görüşmelerde zaman zaman fikir birliği sağlanmış ve muhalefet partileri bazı konularda iktidara karşı tek cephe halinde hareket etmişlerdi. Örneğin, muhalefet partilerinin Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nu protesto etmek için, 29 Haziran – 11 Temmuz 1956 tarihleri arasında toplu olarak Meclis çalışmalarını boykot etmişlerdi.

1957'nin başlarında muhalefet partileri bu kez olası bir seçimde ittifak yapmanın koşullarını görüşmeye başladılar. Ama bu görüşmelerde somut bir anlaşmaya varmaları mümkün olmadı. Bununla birlikte, Başbakan Menderes'in 25 Mayıs 1957'de Sivas'ta yaptığı konuşmada seçimlerin yaklaşmakta olduğunu söylemesi üzerine muhalefet partileri arasındaki görüşmeler yeniden sıklaştı.

Bu arada DP de seçimlere yönelik çalışmalarını başlattı. İlk adım olarak, seçmenleri Millet Partisi'ni desteklediği için, 30 Mayıs 1954'te ilçe yapılarak Nevşehir'e bağlanan Kırşehir, 12 Haziran 1957'de tekrar il haline getirildi. DP bu sayede Kırşehirli seçmenlerin desteğini almayı umuyordu. Cumhuriyetçi Millet Partisi Başkanı Osman Bölükbaşı, Kırşehir'in idari statüsünde yapılan değişiklikleri sert bir biçimde eleştirdi. Bunun üzerine, 24 Haziran'da Bölükbaşı'nın dokunulmazlığı kaldırıldı ve Bölükbaşı 2 Temmuz'da Meclis'e hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklandı. Bölükbaşı'nın tutuklanması DP içinde de tepki topladı. Partinin kurucularından Fuat Köprülü'nün oğlu ve İstanbul İl Başkanı Orhan Köprülü 17 Temmuz'da DP'den istifa etti. Bu istifa büyük yankı uyandırırken, Adnan Menderes ile Fuat Köprülü'nün arasının açılmasına da neden oldu. Birkaç gün sonra, 23 Temmuz'da Keskin Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan yargılanması sonucunda beraat eden Bölükbaşı serbest bırakıldı.

DP seçimler yaklaşırken basın üzerindeki baskılarını da artırdı. Daha seçim ufukta gözükmezken, 1957'nin hemen ilk aylarında Metin Toker, Mukerrem Sarol'a hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklanmıştı. İstanbul Gazeteciler Sendikası'nın 7 Temmuz 1957'de hükümet tarafından bir süre için kapatılması basına verilen bir başka gözdağıydı. DP baskılarını diğer alanlara da kaydırmış, 1957'nin ilkbahar aylarında işçi sendika birlikleri ve işçi sendika federasyonlarını, Sendikalar Yasası'na aykırı bir biçimde oluştukları gerekçesiyle kapatmıştı. 1957'nin ilkbahar aylarında ve yaz başında yargının üzerine gidildi ve aralarında Yargıtay Başkanı, Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay üyelerinin de olduğu birçok yüksek yargıç emekliye sevk edildi.

Bu baskı politikaları DP içinde bunalım yarattı ve partinin kurucularından Fuat Köprülü 6 Eylül'de DP'den istifa etti. Köprülü basına verdiği demeçte şunları söylüyordu: "Programından ayrılmış, eski hüviyetini tamamen değiştirmiş olan bugünkü DP zihniyeti ile uyuşmak benim için imkânsız olduğu cihetle DP'den çekiliyorum. Demokrasi nizamına iman etmiş bütün Türk vatandaşla-

runun, aralarındaki her türlü ihtilafları bir tarafa atarak bu gaye (Menderes'i devirme gayesi) uğrunda işbirliği yapmaları bir vatan borcudur."

Bu arada Menderes normal koşullarda 1958 ilkbaharında yapılması gereken seçimin 27 Ekim 1957'ye alındığını açıkladı.

İktidarın baskıları ve seçimin erkene alınması muhalefeti birbirlerine daha da yakınlaştırdı. Nihayet üç muhalefet partisinin bir süredir yapmakta oldukları görüşmelerin sonucu 4 Eylül'de yayınlanan bir ortak bildiriyle kamuoyuna açıklandı. Buna göre, üç parti ortak hareket ederek şunları gerçekleştirecekti:

- 1. Vatandaşın hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasının sağlanması,*
- 2. Anayasaya aykırı yasaların çıkmasının ve uygulanmasının engellenmesi,*
- 3. Yargı bağımsızlığı ve yargıç güvenliğinin sağlam esaslara bağlanması,*
- 4. İki meclis sisteminin benimsenmesi,*
- 5. Yasama organının yürütme organı üzerindeki denetiminin gerektiği gibi işleminin sağlanması.*

Bu ortak bildirinin ardından muhalefet partileri birbiri ardına kurultaylarını topladılar. 9 Eylül'de toplanan ve HP ile CMP'nin temsilcilerinin de katıldığı 13. CHP kurultayında, seçimde muhalefet partileri arasında güçbirliği yapılması önerisi hararetle desteklendi. Birkaç gün sonra toplanan HP ve CMP kurultaylarından da güçbirliğinin gerçekleştirilmesi yolunda kararlar çıktı.

Bununla birlikte, DP muhalefetin bu ortak cephe girişimi karşısında elini çabuk tuttu ve CHP'nin kurultayının hemen ardından 11 Eylül'de, seçim kanununu değiştirerek seçimde partilerin ortak liste çıkartarak güçbirliği yapmasını engelledi. Yasada yapılan en önemli değişikliğe göre, bir siyasal parti, örgütünün bulunduğu bütün seçim bölgelerinde seçime katılmak ve o seçim çevresinin seçeceği sayıda milletvekilini aday göstermek zorundaydı. Buna uymayan siyasal partinin bütün seçim çevrelerinde seçime katılma hakkı elinden alınıyordu. Böylelikle muhalefet partilerinin illerde milletvekili kontenjanlarını önceden aralarında paylaşıp tek listeyle seçime girmelerinin yolu kapandı. Yasada yapılan bir başka değişikliğe göre, bir siyasal partiye adaylık için başvurmuş olan herhangi bir kimse, hiçbir seçim bölgesinde başka bir partiden ya da bağımsız olarak aday olamayacaktı. Ayrıca bir siyasal partiye üye olan bir kişinin başka bir siyasal partiden aday gösterilmesi yasaklandı. Esas olarak Fuat Köprülü'yü hedef alan bir başka değişikliğe göre de herhangi bir kimsenin başka bir siyasal

partiden aday olabilmesi için seçimlerden en az altı ay önce partisinden istifa etmesi gerekiyordu.

Seçim Yasası'nın değiştirilmesi muhalefetin güçbirliği yapma olanağını ortadan kaldırdı. Muhalefet için geriye iki yol kalyordu. Birinci yola göre üç muhalefet partisi de bütün illerde aday göstererek seçime katılacaklar, ama her ilde, seçmenlere hangi muhalefet partisine oy verecekleri önceden bildirilecekti. Bu görüş uygulama zorluğu nedeniyle çok kısa süre içinde rafa kaldırıldı. Geriye ikinci yol kalyordu ve buna göre üç muhalefet partisinden sadece biri seçime katılacak, diğer ikisi onu destekleyecekti. Bu görüş CHP çevrelerince ortaya atılmış ve muhalefet cephesinden sadece CHP'nin seçime katılması ve HP ile CMP'nin onu desteklemesi öngörülmüştü. Ama, İnönü'ye karşı öteden beri şüphayle bakan CMP 18 Eylül'de bu formülü kesin olarak reddetti. Bunun üzerine CHP 19 Eylül'de seçimlerde işbirliği yapılmasının fiilen olanaksız olduğunu bildirerek seçime tek başına katılacağını açıkladı.

DP seçim kampanyasında muhalefeti bozgunculukla suçlarken, CHP iktidara gelince temel hak ve özgürlükleri genişleteceğini ve nispi temsil esasını benimsedikten sonra seçimleri en geç 1958 Mayıs'ında yenileyeceğini vadetti. İki meclisli bir sisteme geçilmesi ve Cumhurbaşkanı'nın tarafsızlığının sağlanması da CHP'nin seçim vaatleri içinde yer alıyordu. HP ise DP'yi Türkiye'yi yeniden tek parti, tek şef sistemine sürüklemekle suçladı.

Partilerin birbirlerine alabildiğine yüklendiği çok sert bir seçim kampanyası döneminin ardından seçmenler oylarını 27 Ekim'de kullandılar. Seçime katılma oranı yüzde 76,6 düzeyinde gerçekleşti. DP, oyları bir önceki seçime göre ciddi oranda azalmasına karşın iktidarını korumayı başardı. Bu sonuçlara göre, toplam 610 milletvekilliğinin 424'ünü DP, 178'ini CHP, 4'ünü CMP, 4'ünü de HP kazandı. CHP kazandığı il sayısını bir önceki seçime göre bir hayli artırmış, 1954'te DP'nin rahatlıkla kazandığı birçok ilde birincilik bu kez CHP'ye geçmişti. Bunların arasında Ankara ve Adana gibi önemli iller de vardı. Buna karşılık, CMP sadece Kırşehir'de, HP de sadece Burdur'da birinci parti oldu.

2 Kasım'da Cumhurbaşkanı Bayar, Menderes'i hükümeti kurmakla görevlendirdi. Menderes'in beşinci hükümeti 25 Kasım'da açıklandı.]

29 Ekim Salı

İlk mektup – Erdal, Sevinç'e.

20 Kasım Çarşamba

Partide müşterek toplantı.

Meclis. Bir şey yok.

4 Aralık Çarşamba

Büyük Meclis'te hükümet programı.

5 Aralık Perşembe

Şeker 1,61 id. Eser.

Dün akşam insülin yok.

Saat 15'ten 24'e kadar Meclis.

Gece yarısı yemek.

[Aralık ayının sonundaki tarihsiz not sayfası]

272029

444744

449576

224610

487973

443546

-

24.4.1961 gecesi (24/25) Zenit kurm gn.

1958

28 Şubat Cuma

Bütçenin sonu.

Barutçu'nun konuşması.

*[Faik Ahmet Barutçu, Ankara milletvekili ve CHP Grup Başkanvekili.
1958 yılı bütçesi 167 ret oyuna karşılık 408 oyla TBMM'de kabul edildi.]*

1 Mart Cumartesi

Şeker 1.46.

Dün akşam çok yemek.

Bütçe yorgunluğu.

Tahkikat takriri haberi.

2 Mart Pazar

Parti meclisi.

3 Mart Pazartesi

Parti meclisi.

Aleyhimizde meclis tahkikat takririnin gazetelerde yayını.

Parti meclisi çok çekişmeli bitti.

4 Mart Salı

Kasım eve geldi.

Ulus'un hesapları dedikodular.

Mecmuaların bedelini kendine verdim. TL 128.

[CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek.]

3 Temmuz 1958 Perşembe

Şeker 1.30.

İstanbul'a hareket.

4 Temmuz Cuma

Hay. P. Motorla Ada.

Deniz – Ada.

1. 5,5 dakika. Çok güzel.

[İnönü'yü Haydarpaşa'da büyük bir kalabalık karşıladı. İnönü buradan Ali Sohtorik'in motoru Viya ile Heybeliada'ya geçti.]

5 Temmuz Cumartesi

Deniz 2. 4.5 dakika, 4.5 dakika.

Kalabalık.

6 Temmuz Pazar

3. Deniz - Ömerler 2.5 dakika.

Kadıköy ilçe kongresi

[İnönü önce Ömer İnönü'nün Maltepe'de oturduğu eve uğradı, ardından Süreyya Sineması'nda yapılan CHP Kadıköy ilçe toplantısına katıldı.]

7 Temmuz Pazartesi

Evde. Banyo.

11 Temmuz Cuma

Parti Meclisi.

İstanbul il merkezi.

Öğleden sonra Beşiktaş.

12 Temmuz Cumartesi

Parti Meclisi.

Mebuslar için (seyahat).

Tebliğ.

12 Temmuz beyannamesi için tebliğ.

[12 Temmuz Beyannamesi'nin 11. Yıldönümü dolayısıyla CHP bir bildiri yayınladı.]

13 Temmuz Pazar

Parti meclisi tebliği (Huysuz bir meclis).

Sabah Irak ihtilali.

14 Temmuz Pazartesi

Irak ihtilal havadisleri.

[Irak'ta General Abdülkerim Kasım yönetiminde bir darbe oldu, Kral Faysal ve Başbakan Nuri Said Paşa öldürüldü.]

15 Temmuz Salı

Deniz 5. 6.5 dakika. (soğuk).

Falih R. Atay Ada'da.

Çanakkale heyeti.

16 Temmuz Çarşamba

Deniz iyi. 6. 8.30 dakika.

Erdenler öğle yemeğinde misafir.

(Turhan F.)

Saat 17'de cigarayı bıraktık on beş gün için.

17 Temmuz Perşembe

Deniz iyi 7. 7 dakika.

18 Temmuz Cuma

Deniz iyi 8. 7 dakika 30 saniye.

Kemal Gedeleş.

Fazıl Nalbantoğlu.

[Kemal Gedeleş İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri. Fazıl Nalbantoğlu 6 Ocak - 25 Ekim 1961 tarihleri arasında Kurucu Meclis'te CHP temsilcisi olarak görev yapmıştır.]

20 Temmuz Pazar

Eyüp İlçe kongresi olacak.
Deniz - Erken - 9. 3 dakika.
Sonra Eyüp.
Sonra Pendik yemek.
Kartal kongre.
Motorla dönüş.

21 Temmuz Pazartesi

Deniz 10. 7 dakika 30 saniye.

22 Temmuz Salı

BMM'nin toplanması için taktir (önce 139 sonra 147 imza).

[Irak'taki darbe ile Ortadoğu'da istikrarın bozulması üzerine CHP milletvekillerinin imzaladığı bir önergeyle TBMM olağanüstü toplantıya çağrıldı.]

26 Temmuz Cumartesi

Büyük Meclisin toplanması.

[TBMM CHP'lilerin önergesi üzerine toplanmasına karşın, toplantıda sadece iktidar sözcülerine söz verildi. İnönü konuyla ilgili olarak "Toplantıyı biz istedik, fakat niçin istediğimizi bir kelime ile söyleyemedik" dedi. İnönü DP'yi Ortadoğu'nun özellikle Irak'ın işlerine karşarak Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye atmakla suçladı..]

28 Temmuz Pazartesi

Mübin'in hesabı
Aylıklar 250 Ramazan
Mustafa 160 —

Tayyare bileti	115	benim
	115	benim
	115	hanım
	57,5	iade
Su parası	<u>280</u>	
	1092,5	
Çek verilecek	1.100	

29 Temmuz Salı

İstanbul'a hareket.

İstanbul'da kısa beyanat (Namık Gedik'e cevap).

[İçişleri Bakanı ve Dışişleri Bakan Vekili Namık Gedik 28 Temmuz'da İnönü'nün sözlerini cevaplayarak "Böyle açık bir dış siyaseti gizli bir düzen olarak suçlamak fesatçılığın kendisidir" demişti. İnönü 29 Temmuz'da bu beyanatı cevapladı.]

30 Temmuz Çarşamba

Ada. Deniz 11. 7 dakika.

31 Temmuz Perşembe

12. Deniz. 10 dakika. Bu senenin rekoru.

1 Ağustos 1958 Cuma

13. Deniz 6 dakika.

Mümtaz Ökmen.

Kasım Gülek.

Ömerler.

2 Ağustos Cumartesi

14. Deniz. 9 dakika.

Ali Kasap.

Bornova.

Pınarbaşı.

3 Ağustos Pazar

15. Deniz. 10 dakika.

4 Ağustos Pazartesi

16. Deniz 9 dakika.

F. Yüzatlı.

Metin Ankara'ya gitti.

5 Ağustos Salı

17. Deniz. 6 dakika.

Ekrem Amaç.

Bülent Ecevit.

Artunkal.

[Ekrem Amaç eski İstanbul milletvekili; Bülent Ecevit CHP Ankara milletvekili; Ali Rıza Artunkal eski Manisa milletvekili ve Milli Savunma Bakanı.]

7 Ağustos Perşembe

Basın toplantısı

8 Ağustos Cuma

18. Deniz. 7 dakika.

Akşam Sa. 19.45'te motorla Ortaköy Lido Gazinosu'nda partili toplantısı.

Gece Sa. 3.00'te eve dönebildik.

[Gazino dönüşünde motor bozulmuş, İnönü ve ailesi Ortaköy'de saatlerce motorun onarılmasını beklemek zorunda kalmıştır. Onarım sürerken İnönü motorun kabinine çekilerek bir süre uyumuştur.]

10 Ağustos Pazar

Özden'in hastalığı.

11 Ağustos Pazartesi

DP grubunun tebliği.

Gece gazetecileri sıkıştırması.

[DP meclis grubu bildirisinde CHP meclisin itibarını düşürmeye yönelik kışkırtıcı tutum ve davranışlarda bulunmak, memurlara tehditler savurmak, hükümeti devirmeye çalışmakla suçlandı.]

12 Ağustos Salı

19. Deniz 4 dakika.
Barutçu, Yetkin, Gülek toplantı.
Grubun Cuma için çağırılması.

[Faik Ahmet Barutçu ve Nüvit Yetkin CHP Grup Başkanvekilleri; Kasım Gülek CHP Genel Sekreteri.]

13 Ağustos Çarşamba

20. Deniz. 7 dakika.

14 Ağustos Perşembe

Annemi ziyaret.
Uçakla Ankara.

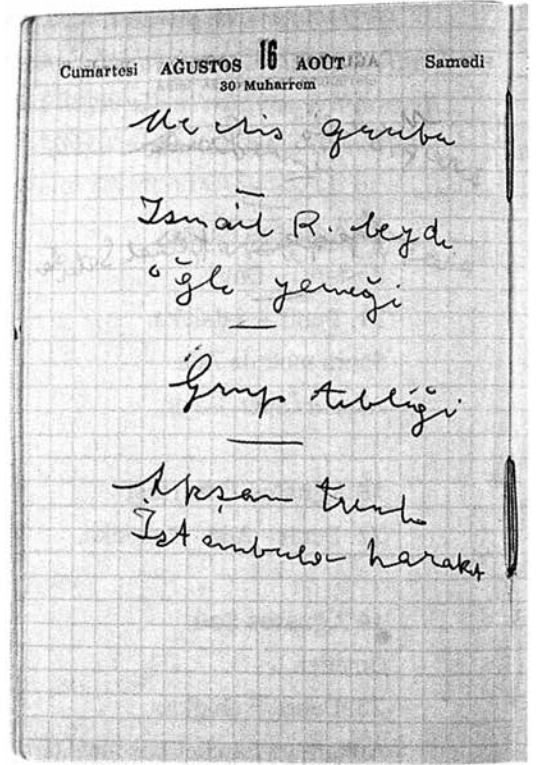
15 Ağustos Cuma

Meclis grubu.
Akşam Kemal Satır'da.

[Kemal Satır, CHP Adana milletvekili.]

16 Ağustos Cumartesi

Meclis grubu.
İsmail R. Bey'de öğle yemeği.
Grup tebliği.
Akşam trenle İstanbul'a hareket.

[1949-1950'de Şemsettin Günaltay hükümetinde Maliye Bakanı olan İsmail Rüştü Aksal, yedi yıllık bir aradan sonra, 1957 seçiminde Ankara'da CHP listesinden yeniden milletvekili seçildi. 1958 yazında İnönü'nün gözünde CHP'nin iki numaralı adamı oldu.]

17 Ağustos Pazar

Bostancı – Ömer.

21. Deniz – 4 dakika.

Sonra motorla Ada.

Akşam Ömer, Engin.

18 Ağustos Pazartesi

22. Deniz - Ada – 7 dakika.

19 Ağustos Salı

Ömerler.

23. Deniz. 5 dakika.

Ankara'ya hareket Bostancı'dan.

Cigarayı trende bıraktık.

20 Ağustos Çarşamba

Ankara. Öğleden sonra grup. Beyanatımı hazırladım.

21 Ağustos Perşembe

Büyük Millet Meclisi fevkalade toplantısı.

Fatin Rüştü - Hasan Polatkan.

Ben – Fatin.

Ben – Fatin.

İsmail Rüştü - Fatin – Hasan - İsm.

Adnan Menderes - İsmail Rüştü.

Ad. kaçtı.

İç politika yok.

Meclis tatil.

Gece Kemali Beyazıt.

[TBMM'nin olağanüstü toplantısında dış politikadaki gelişmeler ele alındı. Tartışmalı geçen toplantıda, CHP adına önce İnönü, sonra İsmail Rüştü Aksal konuştu. Aksal, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Başbakan Adnan Menderes'le girdiği söz düellosundan galip ayrıldı. Menderes, Aksal'ın konuşması sürerken toplantı salonunu terk etti.]

22 Ağustos Cuma

Parti Merkezi. Saat 12 Bul. P. Yemek.

Saat 14. Uçak – İstanbul.

Arkadaşlar memnun.

Yeşilköy - Kemal, Ömer, Fikri.

Anneme uğradım – Yorgun.

Ağabeyim.

Ada.

Akşam S. 18.30. Deniz çok güzel.

24. deniz. 8 dakika.

23 Ağustos Cumartesi

Ada deniz 25. 10 dakika. Çok güzel

24 Ağustos Pazar

26. deniz. 10 dakika.

Sadun Tanju

25 Ağustos Pazartesi

27. deniz. 8 dakika.

28 Ağustos Perşembe

Deniz. Ömerler. 30. 9 dakika.

29 Ağustos Cuma

Şeker - Heybeli 1.02.

Bursa - Uçak ile gidiş, geliş.

Gece alerji çok fena.

Bursa'da Doktor İbrahim Alp.

[24 Ağustos'ta çıkan bir yangın sonucu Bursa'nın tarihi çarşısı üç saat içinde kül olmuş, yüzlerce dükkân yanmış, büyük maddi hasar meydana gelmişti. İnönü'nün Bursa'ya gidiş nedeni bu yangındır.]

30 Ağustos Cumartesi

Deniz 31. 10 dakika.

Öğleden sonra deniz 32. 6 dakika.

Gece alerji fena.

31 Ağustos Pazar

Deniz 33. 10 dakika.

Karamürselliler. Muhlis Sırmalı ile

[Ağustos ayının sonundaki tarihsiz not sayfası]

1- Ekr. Am., İhsan Türel S. 15.30 - 16.30.

2- Avni Doğan

3- Y. Ziya Ortaç

4. Güzide Ordular

5- Ali Muhiddin Bey

6- Nihat Reşat S. 16.30 -17.30.

7- Mümtaz Öktem

8- Cafer Tüzel

1 Eylül Pazartesi

34. Deniz. 10 dakika.

2 Eylül Salı

Deniz 35. 6 dakika.

Barutçu - Nüvit geldiler.

Parti meclisinde tüzük tadili komisyonu

[Faik Ahmet Barutçu ve Nüvit Yetkin CHP Grup Başkanvekilleri.]

3 Eylül Çarşamba

Deniz 36. 6 dakika.
Turhan Feyzioğlu.

4 Eylül Perşembe

Şeker - Zişan 130
Şurup.
Gece (cevizden) alerji tepti.

5 Eylül Cuma

Şeker-Tanaş – 90.
Neo Antergan.
Gece Alerji.

6 Eylül Cumartesi

Alerji şiddetli tepti.
Neo Antergan.
Adnan Menderes'in Balıkesir nutku.

[Başbakan Menderes Balıkesir'de yaptığı konuşmada muhalefeti, halkı Irak'tan örnek almaya ve zor kullanıp komplo düzenleyerek hükümeti devirmeye kışkırtmakla suçladı. Menderes "İdam sehpalarında can verenlerden ders alsalar ya" dedi.]

7 Eylül Pazar

Alerji yok.
Gençler broşürüne yazı.
Basın toplantısı.
Başbakana cevap.

[İnönü, Menderes'in Balıkesir konuşmasını "Sehpalar kurulursa nasıl işleyeceğini kimse bilemez" sözleriyle cevaplandırdı.]

8 Eylül Pazartesi

Adnan'ın bana cevabı.

Toplantıları.

Savcı ile görüşmeler.

9 Eylül Salı

Divan Oteli'nde. Bakırköy akşam yemeği.

Gündüz gençlik kolunda konuşma. Adnan Menderes'e cevap.

10 Eylül Çarşamba

Taşlık- Şeker- Assro – 119.

Moskova'ya giden İtalyan elçisinin vedaı.

Divan Oteli'nde Ali Bey ailesi ile öğle yemeği. Ömerler - Özden dahil.

11 Eylül Perşembe

Deniz 37. 4,5 dakika.

Barutçu seyahatten memnun gelmiş.

12 Eylül Cuma

Parti meclisi. (Beşiktaş merkezinde).

13 Eylül Cumartesi

Parti meclisi.

16 Eylül Salı

Parti meclisi. Tebliğ.

17 Eylül Çarşamba

Tebliğ iyi karşılandı.

Somuncuoğlu'nun ajansla cevabı.

Metin Ankara'dan döndü. Onun yıldönümü (doğum).

Annem hasta imiş.

18 Eylül Perşembe

Sabah 8.45 ile Bostancı.
Annemin ateşi düşmüş.
(Zatürree- Penicilin).
Deniz 38 – 4 dakika.
Barutçu ile görüştüm.
Anneme tekrar uğradım.

19 Eylül Cuma

17- Ali Muhiddin Hacı Bekir. (Heybeliada).

[Şekerci]

20 Eylül Cumartesi

Ömerler Deniz 39. 3 dakika 30 saniye.
Taşlık - S. 15.
15.30-16.15 - Ekrem Amaç, İhsan Aktürel.
16.30-17.15 Yusuf Ziya Ortaç
Sadun Tanju.
Feridun Ergin.
Gece Ali Bay'de partililerle yemek.

21 Eylül Pazartesi

Ada. Deniz 40. 5 dakika.
Adnan Menderes dün İzmir'de meydanda konuşmuş.
Albay Kemal Enginol.

[Menderes İzmir'de yaptığı konuşmada, CHP'nin bir parti olmadığını, İnönü'nün siyaseti bırakması gerektiğini, basının istediğini yazamayacağını belirttikten sonra "Bize yumruk atan İsmet Paşa'yı alır, layık olduğu muamele-yi yaparız" dedi.]

[Eylül ayının sonundaki tarihsiz not sayfası]

Vasil Papadopulos
Sara Melopulos

Yorgi Karaca

Mihal Karaca

Ev telefon no: 480028

Yazıhane tel no: 271089

-

Aşçıbaşı Hasan Gökçe.

Mengen Gökçesu nahiyesi Güneş köyü.

Kâzım Rüştü Bey'in yanında.

-

Cahit Torun. Avukat. Sinop.

1 Ekim Çarşamba

Ankara cıgarayı bıraktık.

12 Ekim Pazar

Kongrede beyanatım.

Tevfik İleri Siirt'te beyanat vermiş. Radyo bu sabah neşretmiş. Ferda Güley anlattı. Bizzat dinlemiş mi?

[Tevfik İleri Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı; Ferda Güley CHP Ordu milletvekili.]

13 Ekim Pazartesi

İstanbul'da Zeytinburnu ilçesinin akşam yemeği.

Adnan Menderes'in Manisa nutukları.

Sabah - Fikret Yüzatlı.

S. 11 - Dr. N. Reşat Belger – Müspet.

S. 12 - C. S. Barlas - Antep'e seyahati.

S. 16 - Y. K. Karaos. makalesi.

S. 17 - Ş. Gün., E. Adakan ile.

S. 18 – H. C. Yalçın evi.

S. 19.30 – İlhan - Suphi Batur, L. Bornovalı, Enver Kök, Sadık Aldoğan.

Gece - Turhan Feyzioğlu – Müspet. Zeytinburnu ilçesini tetkik etmiş. 10 gün sonra tekrar.

[Menderes 12 Ekim'de Manisa'da yaptığı konuşmasında Vatan Cephesi'nden ilk kez söz etti. Menderes vatandaşlardan bir vatan cephesi kurmalarını istedi. Menderes konuşmasında CHP'nin çabaları sonucunda DP'ye karşı bir kin ve husumet cephesinin oluşturulduğunu öne sürerek, bu cepheye karşı, vatandaşların bir Vatan Cephesi kurmalarının zorunlu olduğunu belirtti. Bu konuşmadan sonra hükümet DP'nin il, ilçe, bucak ve ocak örgütlerini Vatan Cephesi'ne katılmaya çağırdı. Bununla birlikte cephe esas olarak herhangi bir partiye bağlı olmayan vatandaşlarla, muhalefet partilerine üye olan vatandaşları DP'ye çekmeyi amaçlıyordu. 31 Aralık 1958'de bir yasa değişikliği yapılarak iktisadi devlet teşekküllerinde çalışanların da DP'ye, dolayısıyla Vatan Cephesi'ne katılabilmelerine olanak sağlandı.]

Hukuksal bir niteliği olmayan Vatan Cephesi'ne katılanların listesi her gün düzenli olarak devlet radyosundan ilan edildi. Haber saatinde okunan bu uzun isim listeleri halk üzerinde kötü etki bırakarak tepki topladı. CHP ve öteki muhalefet partileri yayınlanan bu listelerde yer alan isimlerin çoğunun asılsız olduğunu, ölü ve bebeklerin de Vatan Cephesi'ne üye yapıldığını öne sürdüler. Muhalefete göre, Vatan Cephesi'ne gerçekten katılan vatandaşlara da baskı yapılmış ve temelsiz vaatlerde bulunulmuştu.

Muhalefetin güç birliği cephesinde, iktidarın ise Vatan Cephesi'nde toplanması ülkedeki siyasal gerginliğin daha da artmasına neden oldu. Bununla birlikte Başbakan Menderes, Vatan Cephesi girişiminin başlatılmasından bir süre sonra, 12 Ocak 1959'da DP İl Başkanlıklarına gönderdiği bir genelgede o güne kadar alınmış sonuçlardan memnun görünerek şöyle diyordu: "Vatan Cephesi'ne iltihak hususunda partimizin 946 ruhu ve büyük bir heyecan ile gayretler sarf etmesi sayesinde şayan-ı şükran neticeler elde edilmektedir. Kısa bir müddet içinde bana gönderilen telgraflardaki iltihakların sayısı iki yüz bine yaklaşmaktadır."

DP il idare kurullarınca genel merkeze bildirilen rakamlarına bakılırsa, Vatan Cephesi'nin kuruluşundan, 1959 yılının Aralık ayına kadar geçen bir yılı aşkın süre içinde, DP'ye, toplam olarak 973 bin kişi katılmıştı. Ama muhalefet, bu katılımların radyoda okunmasının yarattığı olumsuz havadan yararlanarak çok etkili bir karşı propaganda yapmış, halkı bu katılımların çoğunun gerçek dışı olduğuna inandırmayı başarmıştı.

Vatan Cephesi girişimi, DP iktidarının son bulduğu 27 Mayıs 1960'a kadar sürdü.]

24 Ekim Cuma

Çankırı – Konuşma. Sıkı polis tedbirleri.
Akşam Kastamonu.
Kastamonu iyi karşılama.
Gece Talat Yaman evinde. Çok kibar bir aile.

25 Ekim Cumartesi

Sabah Taşköprü'ye gidip gelme.
Saat 11'de kongrede konuşma.
Öğleden sonra Ankara'ya hareket.

28 Ekim Salı

Sabah 7.45'de uçak ile Afyonkarahisar'a hareket. Parti başkanı evinde istirahat. Kongrede konuşma. Çelikbaş, Eroğlu, Sipahi beraber.
Dinar'a hareket.
Dinar.
Gece Nedret Gürcan evinde.
Afyon iyi kabul. iyi manzara.

29 Ekim Salı

Baladız - Isparta.
Isparta fevkalade iyi.
Konuşma. Ehemmiyetli.
Burdur - Halk çok iyi.
Polis müdürü ile hadiseler.
Kongre çok iyi.
Parti başkanı Haydar Kuzucu evinde gece.
Kongrede mebusların kaydı. Çelikbaş ve...

30 Ekim Perşembe

Antalya fevkalade.
Kongre çok iyi.
Gece ... evinde.

5 Kasım Çarşamba

Açış nutku üzerine.

6 Kasım Perşembe

Bu sabah saat 3.55'te Özden'in ikinci kızı doğdu.

[Tokerlerin ikinci kızları Nurperi Toker.]

16 Kasım Pazar

Yozgat. Çok yoruldu.

19 Kasım Çarşamba

Mecliste. Muhtar seçimleri

Cigarayı bıraktım.

Rus sefareti. Artistler.

20 Kasım Perşembe

Büyük sinemada bale.

Defterin son sayfasına düşülen not

10.9.1958 *[İnönü'nün kendi attığı tarih]*

Taşlık'ta İtalya sefirinin vedaı.

Sefirin adı: Count Luca Pietromarchi.

[Muhalefet partileri cephesinde 1958 yılının sonuna doğru iki önemli gelişme yaşandı: 16 Ekim 1958'de Türkiye Köylü Partisi ile Cumhuriyetçi Millet Partisi birleşti ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi kuruldu. Ardından, seçimde tek başına başarılı olamayan Hürriyet Partisi'nin CHP'yle birleşmesi gündeme geldi. 24 Kasım 1958'de HP kendini feshetti. CHP Genel Merkezi 26 Kasım'da kendi örgütüne bir genelge göndererek HP örgütünün CHP'ye katılması için gereken işlemlerin yapılmasını istedi. 29 Kasım'da HP Genel Başkanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Genel Sekreter Turhan Güneş ve İkinci Başkan İbrahim Öktem CHP'ye katıldılar.]

Öte yandan Akis gazetesinin sahibi ve İnönü'nün damadı Metin Toker bir yıllık cezasını çekmek üzere 30 Kasım 1958'de Ankara Cezaevi'ne kondu.

1959

[1959 yılı siyasal yaşamdaki gerginliğin tırmandığı bir yıl oldu. Yıl önemli bir gelişmeyle açıldı ve ana muhalefet partisi CHP'nin 14. Kurultayı, 12 Ocak 1959'da Ankara'da topladı. Kurultayda İnönü yeniden genel başkanlığa, Kasım Gülek de yeniden genel sekreterliğe seçilirken, parti tüzüğünde bazı değişiklikler yapıldı. Buna göre Parti Meclisi'nin üye sayısı 30'dan 40'a, Merkez Yönetim Kurulu üye sayısı da Genel Sekreterle birlikte 11'e çıkarıldı. Tüzüğün 25. maddesinde yapılan değişiklikle parti meclisine gerektiğinde Genel Sekreteri görevden alma yetkisi verildi. Bu son değişiklik, aslında, doğrudan, İnönü'yle çatışma içinde bulunan Gülek'i hedefliyordu. Parti üst yönetim organları için yapılan seçimlerin tümünde Gülek aleyhtarların çoğunluğu sağlaması, bir anlamda, genel sekreterin sonunun habercisi oldu.

Kurultay, partinin daha önce ortaya atıp savunduğu görüş ve hedefleri bir anayasa görünümünü altında sistemli bir bütün olarak bir araya getiren "İlk Hedefler Beyannamesi"ni de kabul etti. Bu bildiriye göre partinin temel hedefleri şunlardı: Anti-demokratik kanunların kaldırılması; Anayasanın, halk egemenliği, hukuk devleti, sosyal adalet ve güvenlik esaslarına göre değiştirilmesi; bütün hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması; devlet başkanının tarafsızlığının sağlanması; yasamanın yürütme üzerindeki denetiminin etkin bir biçimde sağlanması; bütün idari tasarruflara yargı denetimi getirilmesi; sosyal adaletsizlik ve dengesizliğin giderilmesi; yasaların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi için Anayasa Mahkemesi, yasa yapımında uyum ve dengenin sağlanması için İkinci Meclis, yargıç güvencesinin sağlanması için Yüksek Hukuk Şurası'nın kurulması... Bildirinin sonunda "CHP tahakküm ve baskı zihniyetinin milli irade tarafından tasfiye edileceğine, hakkın, adaletin, özgürlüğün mutlaka zafere ulaşacağına peşin olarak inanmaktadır." deniyordu.]

6 Şubat Cuma

Dr. General Burhanettin'in hastası hakkında üzüntülü bilgisi. Son tecrübe mucize yapabilir diyor.

[17 Şubat'ta Başbakan Menderes ve beraberindeki Türk heyetini Londra'ya götüren uçak Gatwick Havaalanı yakınlarında düştü. Menderes'le kurtulduğu kazada aralarında Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Server Somuncuoğlu'nun da bulunduğu 16 kişi yaşamını yitirdi.]

17 Mart Salı

İstanbul'a trenle hareket.

18 Mart Çarşamba

İstanbul'a varış.

19 Mart Perşembe

Ş. Günaltay'la görüşme.

Ali Bey'le görüşme.

İstanbul'da aleyhimize din propagandası.

İl idare kurulunu ziyaret. (Sultanahmet'te)

20 Mart Cuma

Cumhuriyet'te beyanatım. İrtica aleyhine.

Akşama Fahriye H.'da yemek. Bezik.

Engin hasta.

[İnönü Cumhuriyet gazetesinden Kâzım Kıp'le yaptığı görüşmede, "Bugünkü vaziyet, iktidar çevrelerinin vatandaş çokluğunu temsil eden muhalefeti ve tarafsız basını dinsizlikle itham ederek siyasi bir taarruza geçmesi hareketidir... Tarafsız basın ve memleket münevverleri insan haklarına sahip çıktıkça, hem dindar vatandaş kendini emniyette, vicdan hürriyeti içinde görür, hem de dini siyasete alet ederek tecavüz edenleri durdurmaya muvaffak olur" dedi.

Engin İnönü, Ömer İnönü'nün eşi.]

21 Mart Cumartesi

Saat 17.30'da basın toplantısı.

Akşama Sohtorik'te yemek.

[İnönü İstanbul'da yaptığı basın toplantısında "Devlet müessesesi olan radyo, bütün vatandaşlara karşı eşit mesuliyetleri olan devlet memurları, iktidar partisinin hususi ve şahsi faaliyeti olan Vatan Cephesi teşkilatında faal bir surette kullanılmıştır. İktidarın bu tasarrufu bütün manası ile kanun dışıdır. Bütün belediyeler, iktisadi devlet teşekküllerindeki vazifeliler Vatan Cephesi şekli altında DP'ye kaydolmaya zorlanmaktadır" dedi.]

22 Mart Pazar

Öğle yemeğinde Ahmet Emin Yalman.

Akşama Rıza ile baş başa yemek.

[İnönü'nün kardeşi Rıza Temelli.]

23 Mart Pazartesi

Akşam yemeğine Vehbi Koç'ta.

24 Mart Salı

Bugün öğle yemeğine kadar Rızalar - Hatice ihtilafının halli.

Atıf Ödül - Ali Rıza Türel - Ekrem Özden ile görüşme.

4 Nisan Cumartesi

Parti meclisi.

Akşam Prof. Zafer.

Baş dönmesi.

Bir seri ilaç.

Cigarayı bırakma üç ay için.

[İnönü'nün doktoru Prof. Dr. Zafer Paykoç.]

5 Nisan Pazar

Baş dönmesi.

8 Nisan Çarşamba

Metin'e gittik.

[İnönü 30 Kasım 1958'den beri Ankara Cezaevi'nde yatmakta olan damadı Metin Toker'i ziyaret etmiştir. Yıl boyunca notlarda yer alan "Metin" ifadeleri İnönü'nün cezaevi ziyaretleridir. Metin Toker cezasını tamamladıktan sonra 30 Kasım 1959'da tahliye edilmiştir.]

9 Nisan Perşembe

Akşam evde elektrik sönmesi.

Ali Kanbır - (Denizlili).

Hanımeli sokak. No: 39 D: 1

Telefon: 20236 ev. 24777 işyeri

Elektrik tesisat müteahhidi.

-

Metin.

Partide tebrikler.

Akşam Ömerler geldiler.

10 Nisan Cuma

Ömerlerle Metin, Gülsün beraber.

11 Nisan Cumartesi

Ömerlerle Metin. Gülsün, Nurperi beraber.

12 Nisan Pazar

Ömerlerle Metin.

13 Nisan Pazartesi

Ömerler İstanbul'a gittiler.

Şeker tahlili 1,55. kan. 1,5 idrar.

29 Nisan Çarşamba

Ege seyahatine hareket.

Metin'i gördükten sonra istasyon. Saat 14. İstasyonda teşyi.

Polatlı - iyi karşılama.

Eskişehir - Büyük kalabalık.

Kütahya – Uyandırdılar.

30 Nisan Perşembe

Saat 8 Uşak .

Eyi karşılama.

DP merkezinde nümayiş.

[17 Şubat'ta, Menderes'in Londra'da geçirdiği uçak kazasının şaşkınlığıyla, partiler arasındaki gerilim kısa bir dönem için rafa kaldırılmıştı. Ama, İnönü'nün 29 Nisan'da çıktığı Batı Anadolu gezisi sırasında gerginlik yeniden turmandı. CHP'liler tarafından "Büyük Taarruz" olarak adlandırılan bu propaganda gezisi sırasında İnönü'ye tam 46 milletvekili eşlik ediyordu. İlk uğrak yeri olarak seçilen Uşak'ta İnönü'yü büyük bir kalabalık karşıladı. Kalabalık DP il binasının önünden geçerken, il başkanının binadan attığı çay bardağının İnönü'nün yanındaki bir gazeteciye isabet etmesiyle birlikte olaylar başladı. Ertesi gün (1 Mayıs) kafile Uşak'tan hareket etmek üzere istasyona geldiğinde, burada bekleyen DP'lilerle CHP'liler birbirlerine girdiler ve büyük bir arbede çıktı. Kargaşa sırasında bir taş İnönü'nün başına isabet etti ve sonuçta kafile Uşak'tan zar zor ayrılabilirdi.

İnönü, Manisa ve İzmir'i ziyaret ettikten sonra 4 Mayıs'ta İstanbul'a geldi. Yeşilköy Havaalanı'ndan kent merkezine gelirken Topkapı'da bir grup İnönü'nün aracına saldırdı. Saldırganlar aracın camlarını taşıdılar, kapıları açmaya çalıştılar, bazıları da aracın üzerine çıktı. Orada bulunan bir binbaşının yanındaki askerlerle olaya müdahalesi sonucu aracın önü açıldı ve İnönü bu tehlikeyi atlattı.

İnönü'nün 7 Mayıs'ta Ankara'ya dönmesinden sonra, 11 Mayıs'ta, CHP, konuyu Meclis'e getirdi ve Başbakanla, İçişleri Bakanı hakkında soruşturma önergesi verdi. Ama DP'li Meclis çoğunluğu önergeyi geri çevirdi.]

16 Mayıs Cumartesi

Parti Meclisi.

20 Mayıs'a kadar.

Tebliğ tarihi 20.5.

23 Mayıs Cumartesi

Yerli ve yabancı basın toplantısı.

[İnönü CHP Genel Merkezi'nde yaptığı basın toplantısında "Yabancılara CHP'nin iktidara gelince nötralist bir politika takip edeceğini söylediğini işitiyorum. Bu söylentiler kesin olarak yalandır. 1939'da İngiltere ve Fransa'yla ve 1947'de Amerika'yla işbirliği politikasına biz başladık ve 1952'deki NATO tekâmülüne varmadan evvelki Truman Doktrini safhasında iktidarı bıraktık. O zamandan beri, NATO'da sadık bir müttefik ve Amerikalıyla vefalı bir dost vaziyetini terviç ve müdafaa ediyoruz" dedi.]

11 Haziran Perşembe

Şeker tahlili 0,99.

Akşam - sabah idr. Eser.

28 Haziran Pazar

Metin - Annesiyle beraber.

Akşama İstanbul'a hareket.

29 Haziran Pazartesi

Ömer - Maltepe.

Deniz I. 6 dakika. Soğuk.

30 Haziran Salı

Deniz II. 6,5 dakika. iyi.

Bugün Fuat (Okunamadı), Feridun Ergin ile siyasi ve iktisadi görüşme.

Fer. Ergin ile Osman Okyar ve İsmail Rüştü Aksal'ın görüşmesi lazım.

[Haziran ayının sonundaki tarihsiz not sayfası]

Maltepe'de deniz

1. 6 dakika
2. 6,5 dakika
3. 7 dakika 1 Temmuz 1959

[1 Temmuz'dan önceki tarihsiz sayfalara yazılan notlar]

E. İnönü

212 N. Purdue Ave. Apt. 305.

OAK Ridge, Tennessee

-

Maltepe arsasından.

250'ye ek.

500 gelir.

Haziran için.

-

Turhan Feyzioğlu

Bağdat Cad. Çınardibi tramvay durağı No. 331

Telefon: 552512

-

Emin Paksüt

Kalamış, Fener Cad., No: 39

Telefon: 360840

-

Turan Güneş:

Turizm Bankası Kampı. Oda no: 128

Tel. 737992

Not: Telefona mesaj bırakmak veya numara bağlatarak telefon ettirmek mümkündür.

2 Temmuz Perşembe

Sabah Avni Doğan.

Menderes görüşmesi.

Heybeliada'ya. Ali Beylerde öğle yemeği. Ekrem Bey'i gördüm. *[Metin Toker'in babası.]*

Deniz. Heybeli'de 4'üncü – 6 dakika.

Akşam Partide

3 Temmuz Cuma

İstanbul'da 24 saatten beri fırtına.

Saat 15'te Maltepe'de basın toplantısı.

Falih Rıfki'yı ziyaret.

Anneme vedâ.

4 Temmuz Cumartesi

Ankara. Neşir yasağı.

Amerika elçiliğinde tebrik merasimi.

[İnönü Amerika'nın ulusal bayramı dolayısıyla ABD Büyükelçiliği'nde yapılacak törende hazır bulunmak üzere Ankara'ya gitti.]

5 Temmuz Pazar

Metin.

6 Temmuz Pazartesi

Erişirgil nikâhı.

7 Temmuz Salı

Akşam hareket.

8 Temmuz Çarşamba

Trende Salih Nuri Bey'le görüşme. Kasım'ın mektubu meselesi.

Falih Rıfki Bey'i ziyaret - Bedii Faik.

Deniz 5. 4 dakika. Soğuk.

9 Temmuz Perşembe

Deniz 6. 7 dakika.

Mümtaz Ökmen (Akşam).

Sabah Kasım Gülek. Mektup meselesi. Nüvit'ten bahsetmemiş. Mektup sureti elinde.

[Kasım Gülek'in NATO Parlamentolar Grubu Başkanı Albay Fens'e yazdığı mektupta, Londra'daki Atlantik Kongresine katılacak olan Malatya Milletvekili ve CHP Grup Başkanvekili Nüvit Yetkin'in aleyhinde ifadeler kullandığı, Yetkin'in yabancı dil bilmediği ve bilgisinin yetersiz olduğunu yazmıştır. Gülek başlangıçta bunu inkâr etmişse de mektup Temmuz sonunda Akis dergisinde yayınlanmıştır. Mektupta Gülek, Yetkin için su sözleri sarf etmiştir: "Muhalefetten giden tek üye de Türkçe'den başka dil bilmez ve milletlerarası toplantıların tamamen cahilidir."]

10 Temmuz Cuma

Motorla karşıya Ali beylere.
Deniz - Ada 7. 6 dakika.
Akşam İstanbul'a dönüş

11 Temmuz Cumartesi

Burhan Felek.
Deniz 8'inci. 5 dakika. Maltepe.

26 Temmuz Pazar

Metin.
Saat 15.20'de Abant'a hareket.
Akşam S. 8'de Abant Oteli.
İs. R. Aksal orada.
Biz Nüvit ile gittik.

27 Temmuz Pazartesi

Göl banyosu.
1. 4 dakika. Çok güzel.
Bolu heyeti.
Jandarmanın müdahalesi.
Düzce heyeti.

28 Temmuz Salı

Mudurnu heyeti. Bahçede. karışan yok.
Göl banyosu. 2. 3 dakika. Serin.

30 Temmuz Perşembe

Göl 3. 4 dakika.

Galip Demirağ ile görüşme - Çok iyi.

31 Temmuz Cuma

Göl 4. 5 dakika.

Emekli general Sadık.

Otelde öğle yemeği.

1 Ağustos Cumartesi

Göl 5. 4 dakika.

Ankara'ya hareket

Abant Otel 2.000. Bahşişler hariç.

2 Ağustos Pazar

Metin.

Gece. Ömer, Engin.

4 Ağustos Salı

Ömer'in avdeti.

5 Ağustos Çarşamba

Metin.

6 Ağustos Perşembe

Partide görüşme.

7 Ağustos Cuma

Şeker 0,97 id. 0.

Ensülin 4 çizgi.

Ensülin bundan sonra 3 çizgi tecrübe edilecek.

İstanbul'a hareket.

8 Ağustos Cumartesi

Hanımla İstanbul.
Bostancı. Sevinç, Ali Beyler.
Hep Ömerler.
Deniz 1. 3 dakika.
Annem.

9 Ağustos Pazar

2. Deniz. 5 dakika. Maltepe.
Ahmet E. Yalman.
Heybeliada - Hep beraber.
Sevinç'in yaş günü imiş.

10 Ağustos Pazartesi

Büyük Kırçalı (Süleyman) Hızır gibi yetişti.
Kamil Arkut. (Mühendis – Tümgeneral).
Nihat Bey - Selanik (konsolos).
Bonn Sefareti.
3. Deniz 7 dakika.

11 Ağustos Salı

Cafer Ocağı heyeti geldi.
Turgut Göle beraber.
4. Deniz. 6,5 dakika.
İrfan, Engin yemekte.
Sadun Tanju.

12 Ağustos Çarşamba

Mümtaz – Cafer.
Özcan Ergüder.
Kırca.
Şemsettin Günaltay.
5. Deniz 8,5 dakika.

13 Ağustos Perşembe

6. 8 tarihli Vatan (H. O. Bekata'nın yazısı).

Mümtaz.

6. Deniz. 8 dakika.

-

8 deniz

5 göl

6 deniz

19

14 Ağustos Cuma

Akşam Moda Kulübü'nde yemek.

7. Deniz. 11 dakika.

Üsküdar ilçesine mesaj.

Moda'da gazetelere beyanat.

15 Ağustos Cumartesi

Ruşen Eşref - Behçet Kemal Çağlar.

Eminönü ilçesine mesaj.

8. Deniz. 10 dakika.

16 Ağustos Pazar

9. Deniz. 6 dakika. Heybeli'ye Maltepe'den.

Melih Üstel.

17 Ağustos Pazartesi

10. Deniz. 10 dakika.

20 Ağustos Perşembe

13. Deniz 12 dakika.

İst. Kemal. Y. K. Kara.

21 Ağustos Cuma

14. Deniz. 5 dakika.

22 Ağustos Cumartesi

Deniz 15. 10 dakika.

Heybeli'ye gidiş. Ali Beylerde iki gün misafir.

Rıza'da öğle yemeği.

Kasım Bey ile Ali Bey'de görüşme.

Gece Trinitrin.

23 Ağustos Pazar

Ali Bey'de.

Öğleden sonra Bayan Fethi Okyar'a.

Deniz 16. 7 dakika. Heybeli Plajı.

24 Ağustos Pazartesi

Maltepe'ye dönüş.

Deniz 17. 12 dakika.

Yarın Özden geliyor

25 Ağustos Salı

Deniz 18. 7 dakika.

Özden geldi.

26 Ağustos Çarşamba

19. Deniz 10 dakika.

Orhan Köprülü eve geldi. Partiye girişini imzaladım.

Suat Ulagay'ı tanıdım.

27 Ağustos Perşembe

20. Deniz. 11 dakika.

Sevinç geldi.

28 Ağustos Cuma

Çocuklar Heybeli'ye.

Tokerlere gittik.

20. Deniz. 16 dakika.

29 Ağustos Cumartesi

21. Deniz. 12 dakika.

Özden gitti.

Feridun Cemal, Dr. Fazıl Şerafettin geldiler.

30 Ağustos Pazar

22. Deniz. 10 dakika.

Prof. Münir Sarpyer.

31 Ağustos Pazartesi

Deniz 23. 18 dakika. Büyük rekor.

Deniz (ve göl 5) toplamı 36.

1 Eylül Salı

İlk pil (10.8) (625) bitti.

Öğleyin Ali beylerde idik.

Sevinç - Ali Bey hanımlar görüştük

Deniz - fırtına - soğuk.

Acep mevsim bitti mi?

Heybeli'ye vapurla gittik geldik.

Gülsün annesini arıyor.

2 Eylül Çarşamba

Deniz sakın fakat banyo mümkün değil.

Mümtaz Ökmen geldi. Öğle yemeğinde yalnız idik.

Kasım geldi, bir fotoğrafçı ile.

3 Eylül Perşembe

Hava iyi değil.

Akşam Turhan, Nüvit, Turan Paksüt, Baban, Güreli geldiler. Hepsi Kasım'dan çok şikâyetçi. Güreli'yi yemeğe alıkoydum. Ciddi vaziyet.

4 Eylül Cuma

Yeni pil 3'üncü!

Sevinç geldi. Bu akşam götüreceğiz.

Zonguldak - İsmail İnan, Mustafa Saraç, Alpdünder, biri daha geldiler. Partiye girdi.

Gece yarısından sonra Saat 2'de Sevinç gitti. Saat 4'te eve geldik.

5 Eylül Cumartesi

Öğle yemeğinde Müfit Kepenek'in evinde. Merdiven köyünde. Çok rüzgârlı Saat 5'te Sadun Tanju.

6 Eylül Pazar

Öğleden evvel gençlerle hasbıhal. Köylere gitmek istiyorlar. Halkçı adına teşkil (tertibi) istiyorlar.

Öğleden sonra anneme.

14 Eylül Pazartesi

Ömer'in Avrupa'ya gitmesi.

25 Eylül Cuma

Parti meclisi

		Gün	
150	usta	6	duvarcı + 25
60	sıvacı	3	+ 20
125	amele	17	+ 12,5
87,5	tenekeci	3	
422,5			

26 Eylül Cumartesi

Cıgaranın bırakılması.

Parti meclisi.

27 Eylül Pazar

Parti meclisi.

Kasım Gülek'in istifası.

Aksal'ın seçilmesi.

[Uzun süredir devam eden İnönü-Gülele çekişmesi, sonbaharda, genel başkanın lehine sona erdi. Parti meclisince düşürüleceğini anlayan Gülele, 27 Eylül'de genel sekreterlikten istifa etti ve görev İsmail Rüştü Aksal'a verildi.]

28 Eylül Pazartesi

Parti meclisinin tebliği.

11 Ekim Pazar

Leyla Çambel ile Kasım Bey'in fena yazdığını, yazmak meselesini görüştüm. Yazılarının en fena şeklini hatırlamıyor. Kasım Bey'in bana yazdım dediği şekli de hatırlamıyor.

12 Ekim Pazartesi

Saat 17'de Alman büyükelçisi Oellers'in veda ziyareti.

13 Ekim Salı

Saat 10'da kanda şeker damardan. 0,96.

24 saatlik öteki.

Saat 12'de Yunan büyükelçisinin ziyareti.

16 Ekim Cuma

Cihat Arı'dan kulak kalıbını aldım.

26 Ekim Pazartesi

Annem hasta. Hanımla beraber İstanbul'a hareket.

27 Ekim Salı

İstanbul - Hemşirenin evi.

Annem ağır.

Bir aralık beni tanıdı, sevindi. Kucaklamaya çalıştı. Yavaş yavaş daldı.

Saat 17'de söndü anneciğim.

[İnönü çok sevdiği ve derin bir saygı beslediği annesi Cevriye Temelli'yi 27 Ekim günü kaybetti. Cevriye Temelli vefat ettiğinde 93 yaşındaydı. İnönü ise yaklaşık bir ay önce 75. Doğum gününü kutlamıştı.]

28 Ekim Çarşamba

Annemi mahalle camiinde hazırladık. Merasim tertip ettiler. Edirnekapı'ya yerleştirdik.

29 Ekim Perşembe

İstanbul.

30 Ekim Cuma

Akşam hareket.

31 Ekim Cumartesi

Ankara.

Grup – Seçimler.

1 Kasım Pazar

Metin.

Meclis'e gitmedim.

6 Kasım Cuma

Sabah S. 11'de Yunan büyükelçisi Mr. Alexandre Matsas'a iade-i ziyaret. Kibar ve kıymetli adam.

Nurperi'nin yaş günü.

Sabah Rus ataşesi davet getirdi. Başvekilin Amerika'daki beyanatu üzerine ne dediğimi sordu. Cevap vermedim. Kruşçef'in seyahatinden bahsettim.

22 Aralık Salı

Şeker 1,18.

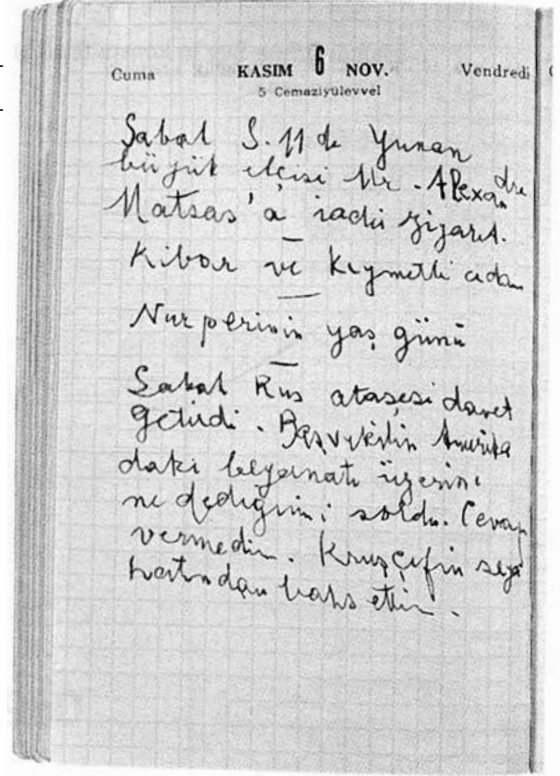
Hanım 0,92.

Okyar ve Ecevit çalıştık.

31 Aralık Perşembe

Raja Jai Kumav Atal

India Embassy

—
Hamdi Orhon Bey'in komşu telefonu. tel. 21644

-

405 506

405 532

506 960

759 461

1960

1 Ocak 1960 Cuma

Ziyaretten hatıralar:

1. İlhami Sancar - Adalet istiklali ve hakim teminatı. Bursa'da ilk konuşmuş-tum.
2. O. Birgit. Neşir yasakları.
3. Özcan Ergüder. Seçimi kaybetsek iktidarı vermeyiz. Bir şey daha vardı. (Amerika yardımı)
4. Sadun Tanju. Seçimi kazanıp otoriter rejim kurmak kararındalar.
5. Sandalcı - Gideceksiniz. Halk Partisi'nde ideallere inandırmak.
6. Yakup Kadri - Dış itibar ile öğünüyorlar.
Şahap Balcıoğlu ile gelenlerle görüşme.
Bir de Ali İhsan Göğüş vardı.

3 Ocak Pazar

Akşam evde misafirler. Ali Beyler, Çilingirler, Rızalar.

4 Ocak Pazartesi

Sacit Öncel.
Işık Lisesi müdürü.
Kıymetli hoca.
Vehbi Koç'un nikâhı.
Hüsnüye Hanım'ı ziyaret.
Menderes'in Adana'da konuşması.

5 Ocak Salı

Ekrem Amaç, Enver Güreli, Enver Adakan.
Akçaabat (Trabzon) Hüseyin Rahmi Eyüboğlu.
Gece İstanbul Kulübü'nde briç, yemek. Çok yedik. Gece rahatsız olduk.

9 Ocak Cumartesi

Bursa'ya vapurla hareket.

Said-i Nursi günleri.

Vapurda beyanat.

Bursa - Süterlerde misafir.

[Nurculuk olarak bilinen İslamcı akımın kurucusu Said-i Nursi 1959 sonunda uzun bir yurt gezisine çıkmıştı. Bu geziler sırasında bazı Nurcular gözaltına alınmıştı. İnönü, bu ortam içinde DP'yi Said-i Nursi ile işbirliği içinde olmakla suçladı. 6 Ocak'ta Vatan gazetesini ziyareti sırasında Ahmet Emin Yalman'ın "Said-i Nursi seçimde bir vazife almış mıdır" sorusunu "Öyle görünüyor" diyerek cevaplandırdı. 7 Ocak'ta Gaziantep ilçe merkezine gönderdiği mesajda "1960 ilk yazında seçim yapılması için iktidarca geniş hazırlığa geçilmiştir. Bu arada Bedüzzaman iktidar partisinin seçim mekanizmasında kendine düşen vazifeyi yapmaya başlamıştır" dedi. Buna karşılık Başbakan Menderes 8 Ocak'ta İnönü'den DP'nin Said-i Nursi ile işbirliği içinde olduğu yolundaki sözlerini geri almasını istedi.]

10 Ocak Pazar

Bursa il kongresi.

Beyanat - Mühim tesir.

Başbakanın dünkü beyanata cevabı.

Kısa cevap - yarın Bilecik ilanı.

Fikret beraber.

[İnönü Bursa il kongresinde yaptığı konuşmada "Vatandaşlarım emin olsunlar ki seçimi kaybedecek olanlar iktidarda kalmak isterlerse dünya başlarına yıkılacaktır. Dünyanın başlarına yıkılması için ben, bütün idealistlerle beraber, tasavvur ettikleri, tasavvur edebilecekleri derslerin en ağırını onlara öğretmesini bileceğim" dedi.]

11 Ocak Pazartesi

Sabah S. 8.30'da hareket.

Kestel, İnegöl, Yenişehir.

Bilecik - Beyanat.

İrtica - Dini siyasete alet etmek dersi.

Ankara.

[İnönü Bilecik'te verdiği demeçte "Dinin siyasete en yaldızlı şekilde alet edilmesi yüzünden memleketin iki defa battığını görmüş olan benim gibi bir adamın, din istismarcılarının zararı karşısında duyduğu heyecanlı hassasiyeti vatandaşlarımın anlamasını istemek hakkımdır" dedi.]

13 Ocak Çarşamba

Benim Başb. cevabımın tesiri mühim.

[İnönü 13 Ocak'ta Adnan Menderes'in radyoda okunan beyanatına cevap vererek dinin siyasete alet edilmesi konusuna bir kez daha değindi ve "İnkılaplar milletin ahlaklılığına, cesaretine, taassuptan uzak samimi dindarlığına, yaşlısına ve gelecek nesillerine güvenmek teşebbüsüdür" şeklinde konuştu.]

16 Ocak Cumartesi

Başbakanın cevabı.

Benim Adana'ya mesajım.

[Menderes CHP liderini "İnönü son kozunu oynuyor" sözleriyle cevaplandırdı. Buna karşılık İnönü, Adana il kongresine gönderdiği mesajında "Demokratik rejimin kurtulması meselesinin memleket için bir hayati ehemmiyet kazanmış olduğu devirlerde bulunuyoruz. Demokratik rejimi kurtarmak vazifesini vatandaş olarak hepimize benimsetmeliyiz" dedi.]

18 Ocak Pazartesi

Sabit Sağıroğlu'nun cenazesi.

Akşam Dr. Paykoç'un muayenesi.

Bugün Adnan Menderes'e cevabım.

[İnönü Menderes'in radyoda yayınlanan mesajını, "Samimiyetle dindar olan vatandaş kitlelerinin duygularını en küçük siyasi hesaplar uğruna istismar

etme gayreti, iktidardan düşme korkusuyla girişilen mezbuhane bir teşebbüstür. İktidardan düşme korkusu ile başvuracağı hiçbir tertip kendisini mukadder akıbetinden kurtaramayacaktır” dedi.]

22 Ocak Cuma

Adnan Menderes'in tecavüzlerine cevap hazırlandı.

23 Ocak Cumartesi

Adnan Menderes'e cevabım.

[İnönü, Menderes'e cevaben şunları söyledi: “Bizim idealimiz, memleketimizde ihtilal devirlerinin kesin olarak sona ermiş olduğunu görmektir. Biz, ihtilal ihtimallerini bertaraf eden bir rejim olduğu içindir ki, demokratik rejimin davacısı ve takipçisiyiz. Dürüst seçim teminatı verirseniz rahat edeceksiniz. Vermezseniz gene gideceksiniz. Hem fena gideceksiniz.”]

26 Ocak Salı

Hindistan bayramına gittik. Ev ne kadar güzel olmuş.

- 1) Tunus sefiri.
- 2) İtalyan sefiri.
- 3) Bir Amerikalı memur görüşmek istiyorlar.
- 4) Rus sefiri çok yakınlık gösterdi. Görüşmek istiyor.

28 Ocak Perşembe

Habib Chatti.

Ambassadeur de Tunisie.

29 Ocak Cuma

Şeker 1,08 – Hanım...

Alman sefirine iade ziyaret.

Alman sefaretinde müze.

2 Şubat Salı

Pakistan büyükelçisi, hanımı ile öğle yemeği.

10 Şubat Çarşamba

Amerika büyükelçisi müsteşarı öğle yemeğinde.

16 Şubat Salı

Meclis tahkikatı.

[CHP'nin Uşak olaylarıyla ilgili meclis soruşturması açılması önergesi TBMM'deki DP'li çoğunluk tarafından reddedildi. CHP'nin verdiği 5 ayrı önerge de aynı şekilde reddedildi.]

17 Şubat Çarşamba

[Amerikan büyükelçisi ve müsteşarına evde öğle yemeği.]

[Aksallar, Tokerler ve Ecevitler beraberdi.]

[Köşeli parantez içindeki bölümlerin üzeri sonradan çizilmiştir.]

Meclis tahkikatı.

20 Şubat Cumartesi

Bütçe

Hüseyin Reşa – (okunamadı) Bahri Ok öğle yemeğinde.

21 Şubat Pazar

İstanbul'a hareket (Metin ile).

Ağabeyim ölmüş.

[İnönü'nün ağabeyi Ahmet Temelli vefat etti.]

22 Şubat Pazartesi

[Meclis tahkikat önergelerinin gündeme alınması.]

[Uşak hadiseleri.]

[2'den gece 2'ye kadar]

[Köşeli parantez içindeki bölümlerin üzeri sonradan çizilmiştir.]

Ağabeyimin cenaze töreni

23 Şubat Salı

[Meclis tahkikatı.]

[Seçim emniyeti.]

[Köşeli parantez içindeki bölümün üzeri sonradan çizilmiştir]

İst.

Akşam Ankara'ya hareket. Trende Cihat Baban.

24 Şubat Çarşamba

[Meclis tahkikatı.]

[Samet suistimali.]

[Gelmedim.]

[Köşeli parantez içindeki bölümlerin üzeri sonradan çizilmiştir]

Ankara'ya varış

25 Şubat Perşembe

[Meclis tahkikatı.]

[Ziraat bankası.]

[Kabul edilmiş.]

[Gelmedim]

[Köşeli parantez içindeki bölümlerin üzeri sonradan çizilmiştir]

Dış politikada beyanat yaptım. DP'liler doğru yola geldik diye memnun oldular. Sonra anlayacaklar.

[İnönü TBMM'de Dışişleri Bakanlığı bütçesinin görüşülürken Türkiye'nin dış politikası hakkında görünüşte yumuşak, ama aslında DP'nin dış politikasını şiddetle eleştiren bir konuşma yaptı. DP'liler bu konuşmayı önce olumlu buldular. Ama dikkatli bir şekilde tekrar gözden geçirince buna tepki gösterdiler.]

26 Şubat Cuma

[Bütçe]

[Ferit Melen sözcü]

[Köşeli parantez içindeki bölümlerin üzeri sonradan çizilmiştir]

27 Şubat Cumartesi

[Bu sabah Hariciye beyanatımı hazırladım.]

[Hüseyin Rıza -Hanımı ile.]

[Bahri Ok yalnız öğle yemeğinde.]

[Köşeli parantez içindeki bölümlerin üzeri sonradan çizilmiştir]

Dış politikada beyanatım üzerine narayı kopardılar.

28 Şubat Pazar

Bütçe.

29 Şubat Pazartesi

Şeker 1,25 idrar 5 gr.

Fazıl Peker'den mektup. Soruyor.

7 Mart Pazartesi

1. Kalp damlası (Canadin?).

8 Mart Salı

Vilayet başkanları.

9 Mart Çarşamba

İtalya sefiri Mr. Gistrali.

Firuzan ile beraber. Akıllı bir adam.

Cemal Yeşil dönmüş

10 Mart Perşembe

İl başkanları bitti.

11 Mart Cuma

Parti meclisi.

12 Mart Cumartesi

Parti meclisi.

13 Mart Pazar

Parti meclisi.

Vehbi Koç'un istifası.

[CHP parti meclisi toplantısı bittikten sonra 14 Mart'ta bir bildiri yayınlayarak "Siyasi mücadelemiz ahlak mücadelesi haline gelmiştir" dedi.]

14 Mart Pazartesi

Damla yalnız sabahları (Cedilanide).

16 Mart Çarşamba

Nazilli - Arpaz köyü.

Ocak başk. - Mehmet Çalışkan - 31 yaşında, 5 çocuklu.

Çok kibar bir efendi.

Bir fotoyu gönderelim.

19 Mart Cumartesi

Orhan Öztrak, Falih Rıfki'yı hemen görecek.

Org. Abdülkadir Sevik.

(Daha çok) Erzurum'da Diyarbakır'da çalışmak ister.

Hanımı Adana'da.

20 Mart Pazar

İst.'dan Ankara'ya hareket.

21 Mart Pazartesi

Ankara.

25 Mart Cuma

Şeker 1,30 id. Eser.

Hint sefirini kabul ettim.

15 Nisan Cuma

İst . - Şeker sabah 1,25.

Şeker - Öğle yemeğinden bir saat sonra 2,85.

29 Nisan Cuma

Mecliste son konuşma?

5 Mayıs Perşembe

Menderes'in tertip ettirdiği Kızılay hareketi.

İşler ters döndü.

Fena muamele gördüler.

[Ayrıntıları için aşağıda 27 Mayıs tarihinin altındaki açıklamaya bakınız.]

6 Mayıs Cuma

Yabancılarla büyük basın konferansı.

7 Mayıs Cumartesi

Manchester Guardian muhabiri, *Die Zeit*, *Süddeutsche Zeitung* muhabirleri görüştüler.

Norveç *Dagbladet* muhabiri görüştüler (Sefirin tavsiyesi ile).

Demokratların nümayiş hazırlığı. Yapamadılar.

8 Mayıs Pazar

AP muhabiri, Torino'dan bir İtalyan gazeteci, bir televizyoncu Roma'dan İstanbul'a, sonra buraya geldiler. Resim aldılar. İtalyan gazeteci konuştu.

15 Mayıs Pazar

İzmir hadiseleri.

Başvekilin nutku.

[Menderes İzmir'de yaptığı konuşmada muhalefeti ülkenin barış ve güvenliğini sarsacak tertiplere girişmekle suçladı.]

16 Mayıs Pazartesi

Nüvit, Ferda İzmir'den döndüler.

Başvekilin cevabım.

[İnönü Menderes'in İzmir'de yaptığı konuşmayı cevaplandırırken "Türk halkına hakiki değeri ile bakmadıkça, onu idare edenlerin meselelere doğru bir teşhis koymaları ve dertlere isabetli tedbir bulmaları mümkün değildi" dedi.]

17 Mayıs Salı

Şeker 1,60 id. Eser.

Paris'te zirve konferansının fiyaskosu.

19 Mayıs Perşembe

Anıtkabir'i ziyaret.

Nümayişler olmuş. Akşama Metin.

20 Mayıs Cuma

Nehru'nun gelişi.

Nümayiş. Gaz bombası.

[Hindistan Başbakanı Nehru 20 Mayıs'ta resmi bir ziyaret için Türkiye'ye geldi. Nehru çeşitli temaslarda bulunduktan sonra 24 Mayıs'ta Türkiye'den ayrıldı.]

21 Mayıs Cumartesi

Nehru'nun resmi kabulü.

Harbiye'nin büyük hareketi.

[Ankara'da Harp Okulu öğrencileri iktidara karşı sessiz bir protesto yürüyüşü yaptı.]

22 Mayıs Pazar

Muhabere sansürü.

[Ankara'da mektup ve telgrafta sansür kondu, beş kişinin bir araya gelerek dolaşması yasaklandı.]

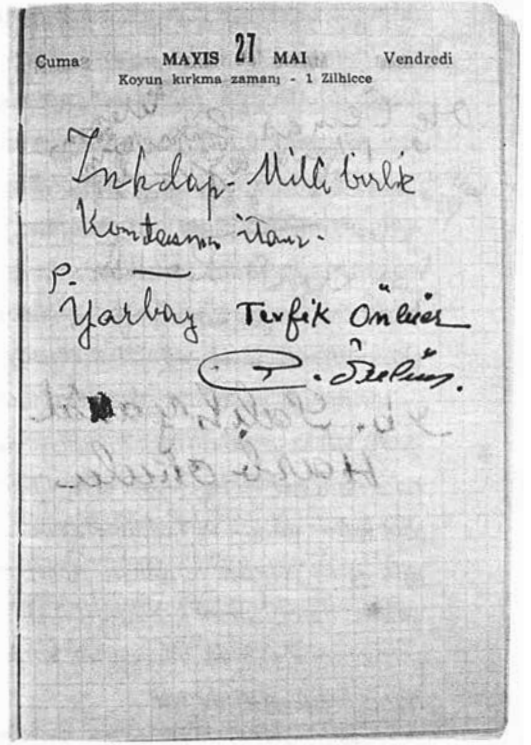
23 Mayıs Pazartesi

Meclis'in açılması.

25 Mayıs Çarşamba

Büyük Meclis'te kavga.

Meclis'in dağılması.

[TBMM'nin faaliyetleri 20 gün süreyle tatil edildi.]

27 Mayıs Cuma

İnkılap. Milli Birlik Komitesi ilanı.

P. Yarbay Tefik Ünlüer.

[1959 yılı iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkiler açısından son derece gergin geçmişti. Bu gerginlik 1960'a girildiğinde bir türlü yumuşamak bilmediği gibi daha da sertleşmeye yüz tuttu.]

Yılın ilk ayları oldukça gergin geçtikten sonra 7 Nisan 1960'ta DP Meclis grubu bir bildiri yayınladı. Bildiride, CHP'nin ülkedeki bütün yıkıcı grupları çevresinde topladığı, halkı ve orduyu iktidara karşı ayaklanmaya kışkırttığı öne sürülüyordu. Bu bildirin ardından, iktidarın meclis grubu TBMM Başkanlığına muhalefetin eylemlerinin soruşturulması için bir önerge verdi. Önergede, CHP, halkı silahlandırarak iktidara karşı yasadışı eylemlere yöneltmek ve orduyu kışkırtarak siyasete alet etmekle suçlanıyor ve bu eylemlerinin soruşturulması

isteniyordu. Önergeye göre, bazı basın organları hakkında da soruşturma açılacaktı. İnönü'nün sert bir biçimde karşı çıkmasına karşın, söz konusu önerge 18 Nisan'da Meclis'te büyük bir çoğunlukla kabul edildi. Yasaya göre Meclis içinden 15 kişilik bir Tahkikat Komisyonu kurulacak ve bu komisyon üç ay boyunca muhalefetin ve basının eylemlerini soruşturacaktı. Komisyonun başkanlığına Ahmet Hamdi Sancar getirilirken, diğer üyeler şunlardı: Ekrem Anıt, Vacit Asena, Turan Bahadır, Sait Bilgiç, Kemal Biberoglu, Selami Dinçer, Hilmi Dura, Bahadır Dülger, Osman Kavuncu, Nusret Kirişçioglu, Himmet Ölçmen, Necmettin Önder, Kemal Özer ve Nüzhet Ulusoy.

Kuruluş yasasına göre Tahkikat Komisyonuna her türlü yayını yasaklamak, yayın organlarının basım ve dağıtımını engellemek, soruşturma için gerekli olan her türlü evrağa el koymak, her türlü siyasal faaliyet hakkında önleyici karar almak ve hükümetin bütün araçlarından istediği gibi yararlanmak gibi geniş yetkiler verilmişti. Komisyonun alacağı önlem ve kararlar kesin olacak ve bu önlem ve kararlara hiçbir şekilde itiraz edilemeyecekti. Ayrıca, komisyonun karar ve önlemlerine karşı çıkanlar için bir yıldan üç yıla kadar ağır hapis cezası getirilmişti.

Geniş yetkilerle donatılan ve çalışmalarını gizli bir biçimde yürütecek olan Tahkikat Komisyonu ilk iş olarak partilerin kongre ve toplantı düzenlemelerini, siyasal etkinliklerde bulunmalarını ve yeni örgüt kurmalarını yasakladı. Aynı gün alınan bir başka kararla da komisyonun yetki, görev, karar ve çalışmaları hakkında yayın yapılmasına ve konuyla ilgili TBMM görüşmelerinin yayınlanmasına da yasak getirildi.

Tahkikat Komisyonunun kurulması ülkede geniş yankı yaptı. Komisyon çalışmalarına başlar başlamaz İstanbul ve Ankara'da öğrenciler protesto gösterileri düzenlediler. Protesto gösterileri izleyen günlerde genişleyerek devam etti. 26 Nisan'da İstanbul Üniversitesi öğretim üyeleri yaptıkları bir gösteriyle iktidarın öteden beri uyguladığı baskıları protesto ettiler. 28 Nisan'da da, bu kez İstanbul Üniversitesi öğrencileri, üniversitenin merkez binasında bir toplantı düzenlediler. Güvenlik güçlerinin toplantıya müdahale etmesi üzerine büyük olaylar çıktı. Üniversite yönetimi, güvenlik güçlerinin üniversiteye izin almadan girmesine sert bir tepki gösterdi. Rektör Sıddık Sami Onar güvenlik güçlerinin üniversiteyi derhal terk etmesini istediyse de bu isteği yerine getirilmedi ve kendisi de emniyet müdürlüğüne götürüldü.

Güvenlik güçleriyle öğrenciler arasında üniversite içinde başlayan çatışma kısa sürede Beyazıt Meydanı'na yayıldı. Buradaki çatışma sırasında Orman Fakültesi öğrencisi Turan Emeksiz aldığı bir kurşun yarası sonucunda can verdi.

Olaylar nedeniyle İstanbul Üniversitesi 15 gün süreyle kapatılırken, İstanbul'da sıkıyönetim ilan edildi ve gece sokağa çıkmak yasaklandı. Bununla birlikte, bu önlemler öğrencilerin gösterilerini durdurmaya yetmedi. Öğrenciler gösterilerini 29 Nisan'da da sürdürdükleri gibi, protesto gösterileri İstanbul'dan sonra Ankara'ya da yayıldı. Ankara'daki gösterilerde güvenlik güçleriyle öğrenciler arasında çatışmalar çıktı. 30 Mayıs'ta İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda düzenlenen protesto gösterileri sırasında Nedim Özpolat adlı bir başka öğrenci hayatını kaybetti.

28-29 Nisan gösterilerinden sonra bu kez DP yönetimi, 5 Mayıs günü, saat 5'te, Ankara'da Kızılay Meydanı'nda bir gösteri düzenlemeye karar verdi. Buna göre iktidar partisine mensup gençler, Kızılay Meydanı'nda, Meclis'ten çıkıp Çankaya'ya gidecek olan Celal Bayar ve Adnan Menderes'i alkışlayıp destekleyeceklerdi. Ama, iktidara karşı olan gençler de plandan haberdar oldular ve "Beşinci ayın beşinci günü saat beşte Kızılay'da toplanalım" parolasını (555K) geniş bir öğrenci kitlesine duyurdular.

5 Mayıs günü iktidara karşı olan gençler Kızılay'a akın ederken, iktidarı destekleme amacıyla Kızılay'a gelen DP yanlısı gençler azınlıkta kaldılar. Saat 6 civarında meydana gelen Bayar ve Menderes burada çok büyük protestolarla karşılaştılar. Hatta bazı göstericiler Menderes'i tartakladılar. Menderes bir gazetecinin arabasına binerek meydandan güçlükle uzaklaştı.

Öte yandan ordu içinde de on yıllık DP iktidarına karşı alttan alta başlayan hareket bu son protesto gösterileri sırasında kendini açıkça belli etmeye başlamıştı. Özellikle 29 Nisan'daki gösteriler sırasında öğrenci-ordu dayanışması dikkat çekiciydi. Subaylar protestocu öğrencilere karşı son derece hoşgörülü davranmış, öğrenciler de iktidara karşı orduyu destekleyici sloganlar atmışlardı. Hatta polislin gözaltına alma girişiminde bulunduğu bazı öğrenciler subayların araya girmesi sonucunda serbest bırakılmışlardı. Ankara'daki 5 Mayıs gösterilerinden iki gün önce de Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e bir mektup göndermiş ve ülkenin içinde bulunduğu bunalımdan çıkış için bazı önerilerde bulunmuştu.

21 Mayıs'ta bu kez Ankara'daki Harp Okulu öğrencileri iktidarı protesto için bir gösteri yürüyüşü düzenlediler. Artık ok yaydan çıkmış, ülkede gerginlik doruk noktasına ulaşmıştı. Bu arada başbakan Menderes, 25 Mayıs'ta Eskişe-

hir'de bir açıklama yaparak Tahkikat Komisyonu'nun başlangıçta üç ay olarak öngörülen çalışmalarını tamamladığını, raporun yakında Meclis'e sunulacağını kamuoyuna duyurdu. Ancak bu açıklama da orduyu daha önce almış olduğu yönetime el koyma kararından vazgeçirmedi. Öteden beri süregelen gergin ortam ülkede tam bir ihtilal havası yaratmıştı ve geniş bir kesim ordunun yönetime el koyması için sabırsızlanıyordu.

Nihayet Menderes'in açıklamasından iki gün sonra, 27 Mayıs'ta başkanlığını Orgeneral Cemal Gürsel'in yaptığı ve Milli Birlik Komitesi adı altında toplanmış olan bir subay grubu, emirleri altındaki askeri birliklerle birlikte Ankara ve İstanbul'daki bazı önemli yerleri ele geçirdi ve Türk Silahlı Kuvvetleri adına, yönetime doğrudan el koyduğunu açıkladı. 27 Mayıs sabahı radyodan yayınlanan bildiride "Bu gün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresini eline almıştır." deniyordu. Bildiride hareketin hiçbir şahıs veya zümreye yönelik olmadığı ve en kısa zamanda, partiler üstü tarafsız bir yönetimin gözetim ve hakemliği altında adil bir seçimin yapılarak yönetimin seçimi kazananlara devredileceği de açıklanıyordu. Aynı bildiride Türkiye'nin NATO ve CENTO'ya (Merkezi Antlaşma Teşkilatı) inandığı ve bağlı kalacağı da belirtiliyordu.

Değişik rütbelerden 38 subaydan oluşan Milli Birlik Komitesi'nin, üyelerinin beşi general, sekizi albay, yedisi yarbay, onu binbaşı ve sekizi yüzbaşı idi. Yönetimi ele alan bu komite, izleyen günlerde, Türkiye'nin siyasal yaşamına damgasını vurdu ve 25 Ekim 1961'e kadar görevini sürdürdü.

İnönü'ye 27 Mayıs'ın olduğunu damadı Metin Toker sabaha karşı saat beşte uykusundan uyandırarak haber vermiştir. Ayrıntıları için Bkz. Metin Toker, Yarı Silahlı, Yarı Kûlahlı Bir Ara Rejim, 1960 - 1961, s. 11-16.)]

28 Mayıs Cumartesi

Org. Cemal Gürsel'in telefonu.

Nümayişler.

Yb. Salih Yakal. Harb Okulu.

[Gürsel, İnönü'ye telefonda şunları söyledi: "Size karşı kusurluyuz paşam. Hareketimizi size önceden haber vermedik. Fakat verseydik, bizi bundan caydırmak isteyeceğinizi biliyorduk. Yapacak başka bir şeyimiz kalmamıştı. Bizi

affetmenizi rica ediyoruz. Emirleriniz bizim için daima peygamber buyruğudur, sayın Paşam". İnönü'nün cevabı ise şöyledir: "Memleket ve millet için hayırlı bir iş yaptınız. Büyük bir iş yaptınız. Mutlu ve uğurlu olmasını dilerim. Asıl başarınız için ben sizin emrinizdeyim Paşa Hazretleri. Sizleri anlıyorum. Ne zaman arzunuz olursa, emrinize amadeyim". Metin Toker, Yarı Silahlı, Yarı Külahlı Bir Ara Rejim, 1960 – 1961, s. 21).

27 Mayıs 1960'ta Türk Silahlı Kuvvetleri adına yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi (MBK) ilk iş olarak TBMM ve hükümeti feshetti ve her türlü siyasal faaliyeti yasakladı. İlk bildiride, hareketin hiçbir şahıs ve zümreye karşı olmadığı açıklanmasına rağmen, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, TBMM Başkanı Refik Koraltan ile bütün Bakanlar Kurulu üyeleri ve DP'nin önde gelen yöneticileri hemen tutuklandılar. İzleyen günlerde de birkaç istisna dışında hemen hemen bütün DP milletvekilleri de gözetim altına alındı. Gözetim altına alınanlar arasında, Genelkurmay Bakanı Rüşdü Erdelhun başta olmak üzere bazı yüksek rütbeli subaylar da vardı.

28 Mayıs'ta MBK, Orgeneral Cemal Gürsel'e MBK Başkanlığının yanı sıra, Başbakanlık, Milli Savunma Bakanlığı ve Başkumandanlık görevlerini de verdi. Gürsel, asker ve sivil üyelerden oluşan bakanlar kurulu listesini aynı gün ilan etti. Bu arada, Ragıp Gümüşpala Genelkurmay Başkanlığına, Cevdet Sunay da Kara Kuvvetleri Komutanlığına atandı.

Aynı gün İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar'ın başkanlığını yaptığı ve DP iktidarına karşı muhalefetleriyle ünlenmiş olan profesörlerden oluşan bir bilim heyeti toplandı. Yeni anayasayı hazırlamakla görevlendirilen bu bilim heyeti, ilk iş olarak "Anayasa Komisyonu Raporu" adıyla bir bildiri yayınladı. Bildiride, DP iktidarının meşruiyetini yitirdiği ve yeni yönetimin meşru olduğu açıklandı.]

29 Mayıs Pazar

Org. Cemal Gürsel'i ziyaret.

Yaveri Yüzbaşı Cemal Bey.

İsmail Rüşdü Bey'i ziyaret.

[İsmail Rüşdü Aksal, CHP Genel Sekreteri.]

30 Mayıs Pazartesi

a) Sabah C. Yıldırım ile görüşme.

Temas tertibi.

Merkez idare kurulu toplantısı.

Öğleden sonra mebuslarla toplantı.

Akşam Selim Sarper ile görüşme.

[Cemal Yıldırım, emekli subay. Daha sonra 6 Ocak – 15 Ekim 1961 tarihleri arasında Kurucu Meclis'te CHP temsilcisi olarak yer almıştır.]

[Selim Sarper, Gürsel kabinesinde Dışişleri Bakanı.]

31 Mayıs Salı

Sabah İsmail R. Aksal'ın Kemal Satır da var. Akşamki görüşmeyi anlattılar.

Fevzi Lütfü, Fuat Köprülü, Yakup Kadri. Hanımı perişan.

India Times.

Manchester Guardian.

1 Haziran Çarşamba

İd. toplama.

Ömer - Engin geldiler.

Erdem, Mutlu da burada.

2 Haziran Perşembe

Ş. Tahlil.

Şeker kanda 1,35.

Kanada televizyonu. Yorucu.

Merkez idare kurulu.

3 Haziran Cuma

1) Alman sineması.

4) Amil Artus. Tel: 32251.

2) Bölükbaşı'nı ziyaret (Turhan'la beraber).

5) Ahmet Emin Yalman.

3) Kasım Gülek.

5) Fikret Ekinci (Suphi Baykam).
Ömer uçak ile gitti. Engin trenle gitti.

[Amil Artus, Gürsel kabinesinde Devlet Bakanı.]

4 Haziran Cumartesi

Profesör Hıfzı Veldet.

Hıfzı Oğuz Bekata.

Akşam Saat 22'de.

Profesör ikisi de.

Sabah Turhan'ın çekilme teklifi.

İs. Rüştü'nün ziyaretinde Cemal Paşa'nın bir Yugoslav gazetecisine cevabı:
Milli Birlik Partisi mümkündür.

Merkez idare kurulunda toplanma.

5 Haziran Pazar

Öğleye kadar evde.

Saat 16.30 partide. Çok kalabalık.

Bayram tebriki için görüşmek istedim.

Cevap vereceğiz dediler. Yarına tehir ettiler.

[5 Haziran Kurban Bayramı'nın ilk günüdür.]

8 Haziran Çarşamba

Eski temyiz reisi Suat Bey ile nispi temsil üzerine.

Haşim İşcan.

İtalyan gazeteciler.

Yunan sefiri.

[12 Haziran'da 27 maddeden oluşan ve "1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında geçici kanun" adını taşıyan geçici anayasa açıklandı. Geçici anayasanın giriş bölümünde DP iktidarının anayasayı çiğnediği, kişi hak ve hürriyetlerini ortadan kaldırdığı, muhalefetin denetimini işlemez hale geti-

rip bir tek parti diktatörlüğü kurduğu ve TBMM'yi bir parti grubuna dönüştürüp meşruiyetini yitirdiği belirtiliyordu. Geçici anayasada, yeni bir anayasa ve seçim kanununun hazırlanacağı, ardından da en kısa zamanda seçime gidileceği belirtiliyordu. Geçici anayasaya göre, TBMM'nin bütün anayasal hak ve yetkileri, yeni meclis açılıncaya kadar MBK tarafından kullanılacaktı. MBK yasa-ma yetkisini doğrudan kendisi kullanırken, yürütme yetkisini devlet başkanının atadığı ve MBK'nin onayladığı bir Bakanlar Kurulu eliyle kullanacaktı. Geçici anayasa, ayrıca, eski Cumhurbaşkanı Bayar ve Başbakan Menderes ile eski bakanları ve bunların suçlarına katılanları yargulamak üzere "Yüksek Adalet Divanı" adıyla bir de olağanüstü mahkeme kuruyordu. Mahkeme üyeleri Bakanlar Kurulu'nun teklifi üzerine MBK tarafından seçilecek bir başkan, sekiz asıl ve altı yedek üyeden oluşacaktı. Mahkemenin başsavcısı ve yardımcıları da aynı şekilde atanacaktı. Yüksek Adalet Divanı'nın kararları kesindi ve kararlarına itiraz hakkı yoktu. Bununla birlikte sadece idam kararları MBK'nin onayından sonra yerine getirilebilecekti. Geçici anayasanın açıklanmasıyla 27 Mayıs'tan beri süregelen fiili yönetim anayasal bir statüye kavuşturulmuş oldu.]

15 Haziran Çarşamba

Gürsel imzası ile tebliğ.

Hareket bir şahıs veya parti için yapılmamıştır.

[Milli Birlik Komitesi milli inkılabın hiçbir şahıs ve zümre için yapılmadığını açıkladı. Konuyla ilgili 32 sayılı tebliğde şöyle denildi: "Bazı kimselerin Milli İnkılap hareketini kendi partilerine mal ederek vatandaşlar arasında propagan-da yapmakta ve diğer parti mensupları üzerinde baskıya yeltenmekte oldukları muhtelif kaynaklardan öğrenilmiştir. İnkılabın ilk gününden itibaren üzerinde hassasiyetle durulan bu mevzuu tekrar etmekte fayda görüyorum. Milli İnkılap hiçbir şahsın, hiçbir zümrenin lehine yapılmış bir hareket değildir. Muhterem halkımızın, köylü ve işçilerimizin demokrasiye kavuşması, hak ve hürriyetinin teminatı, iktisadi kalkınması ana prensibimizdir."

MBK sözcüsü Sami Küçük de "Milli Birlik Partisi kurulmayacak ve bu ad bir parti adı olamayacak" dedi.]

16 Haziran Perşembe

Fransız sefiri ile görüşme.
 K. Bayazıt, Orhan Öztrak.
 Turhan'ın Dahiliye Vekili ile görüşmesi.
 Tebliğ üzerine.
 Prof. Emin Burad'a gittim.
 Kulağımı yıkattım. Açıldı
 Evde idare kurulu konuştuk.

[Kemali Bayazıt CHP Maraş milletvekili, Orhan Öztrak, 1961'de Kurucu Meclis'e Tekirdağ il temsilcisi olarak katılacaktır.]

[Turhan Feyzioğlu'nun görüştüğü Dahiliye Vekili Muharrem İhsan Kızıloğlu'dur.]

21 Haziran Salı

Şeker 1,10 id. 0.
 Pakistan elçisi mülakat istiyor.

Haziran ayının sonundaki tarihsiz not sayfası

Makine yedek parçaları U. M.'lüğünde müşavir.
 Salahaddin Beler. B. E. Cad 6 No: 36.
 Daire telefonu 23186

9 Temmuz Cumartesi

112 Filo. K.
 Bnb. Necdet Horasan.
 Eskişehir.
 İstanbul'da görüştim.
 61. Tümeninde Tabur K. Yarbay Aysal. Çok değerli (Hadımköy).
 İstanbul'a hareket.

10 Temmuz Pazar

Bostancı – Kalabalık.
 Gürsel'in beyanatu üzerine gazetelere (trende) kısa beyanat.

Maltepe - Ömerlerde.

1. Deniz. Güzel. 3 dakika.

[İnönü'nün bu kısa beyanâtı şöyledir: "Esas itibarıyla aramızda müna-kaşa yoktur. Orgeneralin buyurdukları çok istifadelidir. Haksız hükümlerden çekinmek kararında olmaları, hakikaten inkılap devrine yakışan bir tebliğdir.]

11 Temmuz Pazartesi

Gece Ömerlerde.

2. Deniz - Rüzgârlı – Lodos. 3 dakika.

12 Temmuz Salı

Mümtaz Ökmen. Maltepe.

Match gazetesinin resim alması.

3. Deniz - Soğuk – 5 dakika.

Şemsettin Günaltay'ın ziyareti.

13 Temmuz Çarşamba

4. Deniz - Maltepe 5 dakika. Soğuk.

Heybeli'ye geçtik.

Akşama Rıza'da.

14 Temmuz Perşembe

Akşam Sohtorik'te.

Gündüz Sadun Tanju.

Emil G. Sandalcı.

15 Temmuz Cuma

Saat 17'de Readers Digest muhabiri. Amerikalı – Heybeli'de. Uzun görüşme.

En mühimi makabline şamil kanun meselesi.

Nurcan beraber.

Tokerler hepsi - Engin beraber geldiler.

Sabah Cemil Sait Barlas.

Çocuklar kaldı.

16 Temmuz Cumartesi

Akşam.

Ömer, Engin.

Metin, Özden.

Mübin, nişanlısı geldiler

5. Deniz. 9 dakika.

17 Temmuz Pazar

6. Deniz. 9 dakika. Atlama yeri çöktü.

Özcan Ergüder S. 17'de.

Cumartesi gelecek - Konuşacak

Sorularını daha önce gönderecek.

18 Temmuz Pazartesi

7. Deniz. 9 dakika.

Kemal Satır.

Fuat Sirmen.

Şahap Gürler.

19 Temmuz Salı

8. Deniz. 7 dakika.

Feridun Ergin.

20 Temmuz Çarşamba

Maltepe 9. Deniz. 6 dakika.

Sergi. Objektif – Çağaloğlu.

21 Temmuz Perşembe

Ada 10. Deniz. 4 dakika.

Kâzım Paşalar.

Bülent Ecevit.

22 Temmuz Cuma

11. Deniz. 8 dakika.

23 Temmuz Cumartesi

Deniz 12. 9 dakika.

Turgut Temelli. Annesi hasta.

Milliyet Gazetesi muhabirinin ısrarı.

Ömerler, Tokerler, Rızalar akşam yemeğinde.

24 Temmuz Pazar

Heybeli'den talebe.

Maltepe 13. Deniz 7 dakika.

Gürsel'in Lozan teb.

Akşam Lozan kabulü.

Vali muavini.

[Gürsel İnönü'ye gönderdiği telgrafında şöyle dedi: "Sayın İnönü. Lozan günü münasebetiyle zat-ı devletlerini hürmetle ve hayranlıkla hatırlamak benim için zevkli bir vazifedir. Memlekete yaptığınız hizmetler içinde Lozan daima bir abide olarak yaşayacaktır. Derin saygılar." İnönü, bu telgrafi şöyle yanıtladı: "Lozan günü münasebetiyle bildirmek lütfunda bulunduğunuz alice- nap iltifatlarınıza şükranlarımı arz ederim. Yüce ve asil vazifelerinizde devamlı başarılar dileğiyle saygılarımı sunarım."]

25 Temmuz Pazartesi

Maltepe 14. Deniz. 3 dakika. Çok soğuk.

26 Temmuz Salı

Maltepe 15. Deniz. 3,5 dakika. Çok soğuk.

Metin geldi.

Cihat Abaoğlu.

Sonra Cemil Sait.

27 Temmuz Çarşamba

Maltepe Deniz 16. 10 dakika. Çok güzel.

Hasan Saka ağır hasta.

Şefik İnan – Gureba.

Feride Temelli – Haseki.

[Hasan Saka, 1920 – 1950 arasında aralıksız CHP Trabzon milletvekili. Osman Şefik İnan, Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi. 1961’de Kurucu Meclis’te CHP temsilcisi olarak yer almıştır.]

28 Temmuz Perşembe

Maltepe 17. Deniz. Çok güzel. 9 dakika.

Ada’ya geldik.

Kasım Gülek.

29 Temmuz Cuma

18. Deniz. 7 dakika. Biraz üşüttüm.

Suphi Baykam.

Hüsamettin Tuğaç.

Tuğamiral Afif Tuğrul

İnteressent – intellectual.

30 Temmuz Cumartesi

Sabah S. 10.30’da Balıkesir zeybekleri gelecek.

Tahlil olacak.

Şeker 1,50.

2 Ağustos Salı

CHP idare heyeti S. 17’de gelecek.

3 Ağustos Çarşamba

Büyükada - Dr. Cihat’a davetli.

5 Ağustos Cuma

İbrahim Bey Ataman bir hakim ile gelecek. S. 17.

6 Ağustos Cumartesi

Cemal Gürsel’in ziyareti S. 20.

1 - Din meselesi – Reform. İrtica teşkilatından kurtulma. Türkçe ibadeti göz-leri tutmuyormuş.

2 - Şark meselesi (Kürtçülük) fazla endişe var. Sivas'a toplamışlar veya toplanacaklarmış. 80. kişi. 15 sene dönmesinler diyor.

3 - Ordunun tensikatını anlattı. Güveniyor.

4 - Seçim 1961 Ekim.

Konular.

[27 Mayısçılar yaz aylarında ordu içinde geniş bir tasfiye yaptılar. 3 Ağustos'ta kabul edilen 42 sayılı kanunla Bakanlar Kurulu'na, ordu içinde giderek bozulmuş olan hiyerarşiyi düzeltmek üzere, 25 yıllık fiili hizmet süresini doldurmuş olan subayları resen emekliye sevk etme hakkını verdi. Bu yasaya dayanılarak, kısa bir süre içinde, aralarında 235 general ve amiralin de bulunduğu 4.000'in üzerinde subay emekliye ayrıldı. Emekliye sevk edilenler arasında 27 Mayısçıların kendilerinin Genelkurmay Başkanlığına getirdiği Gümüşpala da vardı. Bu görev Cevdet Sunay'a verilirken, İrfan Tansel de Hava Kuvvetleri Komutanı yapıldı. Bu yeniden yapılanma sonucunda, MBK, ordu içindeki konumunu güçlendirip orduyu potansiyel muhaliflerinden arındırırken, emekliye ayrılan subaylar Emekli İnkılap Subayları Derneği (EMİNSU) adıyla örgütlendiler. Eminsular, ilk günden başlayarak orduya dönebilmek için mücadele verdilerse de, yaptıkları girişimler MBK'nin bu konudaki ödün vermeyen sert tutumu nedeniyle hiçbir sonuç vermedi.]

7 Ağustos Pazar

Maltepe. 19. Deniz. 4 dakika. Uzun öksürük fasılasından sonra.

8 Ağustos Pazartesi

Vatan'dan Babür Ardahan, Nabahat Kırmacı (Sohtorik tavsiyesi ile).

Hilmi Yavuz. Saat 11.

20. Deniz. 7 dakika.

9 Ağustos Salı

21. Deniz. 8 dakika.

Deniz Albay Kemal Ülergin. Paris Ataşesi.

Nüvit ve Malatyalılar.

10 Ağustos Çarşamba

22. Deniz. 7 dakika.

Akşam merkez idare kurulu yemekte.

Ali Bey'in dünkü havadisi.

Yeni parti havadisi.

11 Ağustos Perşembe

23. Deniz. 10 dakika.

Karşıya geçtim. Kubalı bulunamadı.

12 Ağustos Cuma

Oğuz Oran Saat 10'da.

24. Deniz. 9 dakika.

Fuat Paşalar - Kamptaki öğretmenler.

13 Ağustos Cumartesi

İpekçi. Saat 10'da.

Akşam Muammer Aksoy.

25. Deniz. 9 dakika.

16 Ağustos Salı

28. Deniz. 7 dakika.

Üç dört gündür cigara birden arttı.

17 Ağustos Çarşamba

29. Deniz. 8 dakika.

Maltepe.

18 Ağustos Perşembe

Öğle yemeğinde Şakir Kesebir.

30. Deniz. 6 dakika.

19 Ağustos Cuma

31. Deniz. 8 dakika.

Akşam torunlar misafir.

20 Ağustos Cumartesi

Tahlil. Şeker 1,05!!

Acid Ür. 7 ??

Kâmil Burcu. Sa. 16.30.

İbrahim Şeref Onay.

Saat 11'de ressam gelecek. Gelmedi.

Kemal Satır, Sirmen geldiler. Öğleyin Ömer, Engin döndüler.

21 Ağustos Pazar

Saat 11'de Şevket Raşit Hat. vekil oluyor.

Maltepe'den misafirler.

Ali İhsan Göğüş.

Gaziantep'ten çok şikâyet.

MBK din bilgi.

22 Ağustos Pazartesi

Saat 17'de Fazıl Şeref. Feridun Cemal.

24 Ağustos Çarşamba

Saat 10'da Cemal Gürsel'i Florya'da ziyaret.

Deniz Maltepe'de çok fena.

32. Deniz. 2,5 dakika.

Cemal Gürsel.

– Emekli subaylar.

– Norstadt ile görüşmesi.

– Kürt meselesi.

25 Ağustos Perşembe

Yalova sefası.

Fırtınalı denizde gidiş.

Çınarcık'a.

Güzel denizde dönüş.

33. Deniz 3,5 dakika.

Yalova Kaymakamı Şerafettin Karagözoğlu.

Kurm. Albay emekli!

Akademide Kurmay Albay Muzaffer emekli!

[Hükümet içinde ve hükümetle MBK arasında çeşitli anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Anlaşmazlıkların temel nedeni MBK'nin çoğu kez hükümete danışmadan kararlar alması ve bunları hemen uygulamaya sokmasıydı. Sonuçta MBK 25 Ağustos'ta 10 bakanı görevden aldı ve yeni Gürsel hükümeti 3 Eylül'de ilan edildi.]

26 Ağustos Cuma

34. Deniz. 7 dakika.

İsmail Rüştü Bey.

27 Ağustos Cumartesi

35. Deniz. 5 dakika.

Ekrem Özden.

Türkeş'in beyanatı.

28 Ağustos Pazar

Ahmet Hamdi Tanpınar bir arkadaşı ile gelecek. Bir iki gün önce soracak.

36. Deniz. 5 dakika.

29 Ağustos Pazartesi

Fethi Kopuz S .10.

37. Deniz. 7 dakika.

Peşte sefiri.

Bursalılar Nuri Bey ailesi.

Belçikalı talebe Wardenneuse.

30 Ağustos Salı

38. Deniz. 6 dakika.

İst. Emn. Müdürü Albay Vahit Erdoğan'ın ziyareti.

Prof. Ali İşbak.

31 Ağustos Çarşamba

Kubalı Saat 17'de gelecek.

Deniz 39. 4 dakika.

1 Eylül Perşembe

Sa. 16'da Enver Güreli gelecek – Geldi.

Deniz serin 40. 4 dakika.

2 Eylül Cuma

Koçakların Moda'da nişan merasimi.

Sabah Sa. 9.10 vapuru ile Dr. Cihat Abaoğlu. İstanbul'da odiographie.

Gittik, yaptık.

Çok güzel alet ve muayene.

Cihat Abaoğlu ile Maltepe – Özden.

Deniz – Çok iyi – Müstesna.

41. 6 dakika.

3 Eylül Cumartesi

Ada. Deniz 42. 5 dakika – Kut.

Büyükelçi Zihni Akdur.

Sadi Irmak.

Gece tur Ada'da.

4 Eylül Pazar

Doktor Sarpyenerler misafir.

Deniz yok.

Geç Rızalarda.

5 Eylül Pazartesi

Ada - Deniz 43. 6 dakika.

İstan. İdare Kurulu.

Gece Ömerler.

Yatakta kaza geçirdim.

6 Eylül Salı

Gece düştüm. Yataktayım.
Ömerler geldi.
İsmail Rüştü Beyler gittiler.

7 Eylül Çarşamba

Deniz 44. 6 dakika.

8 Eylül Perşembe

Deniz - Serin 45. 8 dakika.
Bugün beyanatımı çalıştım.

9 Eylül Cuma

Gençlik idare heyetine, gazetecilere büyük beyanat yaptım. Saat 10-11'de.

[İnönü bu uzun beyanatını "1960 inkılap devri, demokratik cumhuriyetimiz ilerleme ve tekamülü içinde bir şerefli sahife olarak kendi vazifesini görecektir. Gelecek günleri aydınlık ve ileri ihtimaller içinde huzur ile görüyorum" sözleriyle bitirdi.]

10 Eylül Cumartesi

Cigarayı bıraktım.

Saat 16.30'da Hanımı ile Enver Adakan. Uzun konuştuk. Türkeş ve Ulay teklifi ile parti kurma içindeler.

[Enver Adakan, 4., 5. dönem Balıkesir, 9. dönem İstanbul milletvekili. Alparslan Türkeş ve Sıtkı Ulay Milli Birlik Komitesi üyesi.]

11 Eylül Pazar

Kasım Gülek S. 10'da.

M. B.'likçiler parti kurmasınlar. Onları partiye alalım?

12 Eylül Pazartesi

Mr. Massigli S. 16.30.
Fazıl Ş. Büge S. 17.30.
Kur. Yb. Nail Atalay.
Kur. Yb. Selman Akın.

14 Eylül Çarşamba

İngiliz Filip Price S. 17'de.
Ömerler, Tokerler.

15 Eylül Perşembe

Coşkun Kırca Sa. 10'da.
Mümtaz Ökmen S. 17'de.

16 Eylül Cuma

Hikmet Turat'a söylenecek.
Şahap Gürler S. 10.
Selim Sarper ile, Cemal Gürsel ile, Türkeş ile görüşmüş.

[Selim Sarper, Dışişleri Bakanı.]

17 Eylül Cumartesi

Kanada sefiri için S. 10.
Şemsettin Günaltay ile görüşme.
Maltepe'de soruşturma heyeti: Yeşilhisar, Uşak.

18 Eylül Pazar

İsrail maslahatgüzarı vedaa gelecek. S .10. Geldi.
Gece hep beraber yemek. Sohtorikler, Rızalar.

19 Eylül Pazartesi

F. Çelikbaş Sa. 10.
Bahri Yazır.
Kemal Satır.

Türkeş'in, Esin'in yeni beyanâtı.

[Alparslan Türkeş ve Numan Esin Milli Birlik Komitesi üyesi.]

21 Eylül Çarşamba

İngiliz televizyon heyeti gelecek.

24 Eylül Cumartesi

Şeker 1,36 Ac. Ü. 4,5.

25 Eylül Pazar

"25 Eylül 1960 tarihinde Paşa Hazretlerini ziyaret ederek hürmetle senelerden beri arzu ettiğim mübarek ellerini öptük Cenabı Hakka müteşekkirim bu mübarek günü bendenize bahşetti" S. Karaçay, Stavro Karaçay, Yorgo Karaçay.

[Tırnak içindeki yazıyı imza sahiplerinden biri yazmıştır.]

Ahmet Karamüftüoğlu, Türkeş ile görüşmesi. C. Gürsel devlet reisi kalsın. İnönü millet babası kalsın. Halk Partisini tanımiyor. Kasım ile görüşüyor.

[Ahmet Karamüftüoğlu, Adana milletvekili.]

26 Eylül Pazartesi

Halam geldi.

Ömer, benim gelir vergisini İst. Defterdarlığı'na yatırdı.

27 Eylül Salı

Cevap telgrafları çektik.

Zekeriya Akçalı.

28 Eylül Çarşamba

(okunamadı) gazileri getirecek. S. 17'de.

Bu gün tartı 62 k, 500 gram.

29 Eylül Perşembe

Amerikalı profesörler gelecek. S. 17'de.

[29 Eylül'de Demokrat Parti mahkeme kararıyla kapatıldı.]

[Eylül ayının sonundaki tarihsiz not sayfası]

13.10.60

İzzet'e borç 5.350

1 Ekim Cumartesi

Bursalılar - 11 Ekim için band istiyorlar.

Ömerler geldi.

4 Ekim Salı

Metin gitti.

5 Ekim Çarşamba

Banguoğlu İst. Edebiyat dekanı.

Hasan Tez.

Akşam Ali Beylerde.

Erdal'dan mektup.

6 Ekim Perşembe

Mudanya için band, teyp.

Cihat Baban gelecek.

7 Ekim Cuma

Abdullah Gözübüyük gelecek. Saat 16.30'da geldi.

Saat 10'da Mardik yeni aleti getirdi. İşçi Mustafa geldi. Kauçuğun deriye rekâbetini anlattı. Hem daha ucuz, hem daha sağlam.

Abdullah Bey çok enteresan.

11 Ekim Salı

Erdal Sevinç geldiler.

Akşam Ali Bey'de.

12 Ekim Çarşamba

Akşam herkes bizde.

13 Ekim Perşembe

Ada'ya gittim. Akşam 8.30'da eşyaları getirdim.

14 Ekim Cuma

Kâzım Orbay'ı ziyaret.

Eşyalar Ada'dan geldi.

[27 Mayıs hareketından sonra, 12 Haziran 1960'ta benimsenen geçici anayasa, eski iktidar mensuplarını yargulamak üzere, üyeleri Bakanlar Kurulu'nun teklifi üzerine Milli Birlik Komitesi (MBK) tarafından seçilecek olan Yüksek Adalet Divanı adlı bir olağanüstü mahkeme kurulmasını öngörüyordu. Yüksek Adalet Divanı'nın başkanı, 8 asil, 6 yedek üyesi, başsavcısı ve 5 başsavcı yardımcısı 1960 Ekimi başında MBK tarafından belirlendi. MBK 6 Ekim 1960'ta Yargıtay 1. Ceza Dairesi Başkanı Salim Başol'u mahkeme başkanlığına, Yüksek Soruşturma Kurulu üyesi Altay Ömer Egesel'i de başsavcılığa getirdi. Duruşmalara 14 Ekim 1960'ta Yassıada'da başlandı.]

15 Ekim Cumartesi

Saat 17'de K. Orbay gelecek. Geldi.

K. Özalp, En. Adakan ile görüşmesi.

Fethi Çelikbaş öğle yemeğinde.

16 Ekim Pazar

Hareket. Hep beraber.

C. Gürsel'in başkanlık beyanatu.

17 Ekim Pazartesi

Ankara.

18 Ekim Salı

Afet Hanım'ın evinde görüşme.

Sa. 20.30'dan 12'ye kadar.
Fikret Kuytak - Ekrem Acuner.
Cemal Gürsel'in başkanlığı.
Erdal'ı Madanoğlu'na teşekkür için gönderdim.

[Fikret Kuytak, Ekrem Acuner, Cemal Madanoğlu Milli Birlik Komitesi üyesi.]

19 Ekim Çarşamba

Gece Saat 22.30 dan 11.20'ye kadar Ahmet Yıldız ile (İbrahim Saffet). Ciddi bir konuya girmedik.

Gündüz partide.
Yakup Kadri, mebuslar.
Konular C. Gürsel'in başkanlığı.

[Ahmet Yıldız, Milli Birlik Komitesi üyesi.]

20 Ekim Perşembe

Saat 11. Muzaffer Özdağ. Sa. 12'ye kadar. Çok enteresan. *Akis'e* aleyhtar.
Demok. Batıda – dava Türkiye.
Öğle yemeğinde Cihat Abaoğlu.
Hepsi görüşecek gibi.

[Muzaffer Özdağ, Milli Birlik Komitesi üyesi.]

21 Ekim Cuma

Polonya sefiri S. 12'de.
Polonezköylü tercüman.
Erdal İst. gitti.

22 Ekim Cumartesi

Cihat Abaoğlu'nun mülakatından bilgi.

23 Ekim Pazar

Nüfus sayımı.

Öğleden sonra Turhan Feyzioğlu, Turan Güneş, Emin Paksüt geldiler. Orhan Erkanlı Meclis'e çağırılmış. Radyo ve hukuk alanında yardım istemiş.

Gece DüNDAR, Bahtiyar Bey'le geldiler. Bir gece evvel C. G. çağırılmış. Söz arasında parti kurduruyorum demiş.

[Orhan Erkanlı Milli Birlik Komitesi üyesi. C. G. = Cemal Gürsel.]

24 Ekim Pazartesi

S.11'de üniversite rektörü gelecek. Geldi.

Akşama parti. Vaziyet üzerine bilgiler. Münasip şekilde dünkü yardım isteğini söyledim.

Akşamki basın balosunu anlattılar. Sezai Okan, Bölükbaşı konuşması.

Turan Güneş'in tanık olarak çağırılması.

Gece Prof. Perihan'ın gelmesi MBK'nin ihtarı.

İs. R. Aksal geldi. Geç vakte kadar.

[Sezai Okan, Milli Birlik Komitesi üyesi.]

25 Ekim Salı

Sabah Özden'in evine kadar gidiş geliş.

Öğleden sonra parti. Partiye giderken dükkânlar önünde nümayiş.

Partide görüşme. Turan Güneş Yassıada'dan dönmüş.

Gece Rıza yemekte.

Tahsin Palabıyık.

Orhan Öztırak Çorum'a gidiyor. Müteşebbis heyet için.

26 Ekim Çarşamba

Hakkı Oğuz Sa. 10.

Abd. Gözübüyük Sa. 10.30.

Ali Yeni Aras.

Özden'in evine gidiş.

27 Ekim Perşembe

Şeker tahlili olacak.

Şeker 1.16 Ac. Ü. 4,2

Bülent geldi.

28 Ekim Cuma

Üniversite tasfiyesi. Fırtına büyük. Partide görüşme.

[Üniversitede, orduda yapılabenzer geniş çaplı bir tasfiyeye gidildi. 27 Ekim'de kabul edilen bir yasayla üniversitelerde kapsamlı bir yeni düzenleme yapılırken, hükümet, bu yasanın kendisine verdiği yetkiye dayanarak, "tembel", "yeteneksiz" ve "reform düşmanı" oldukları gerekçesiyle 147 öğretim üyesinin üniversiteyle ilişkisini kesti. Bununla birlikte üniversitedeki tasfiye hareketi tartışma ve tepkilere yol açtı. Üniversite rektörleri Turhan Feyzioğlu, Sıddık Sami Onar, Fikret Narter ve Suut Kemal Yetkin 147 öğretim üyesinin görevine son verilmesini protesto ederek görevlerinden istifa ettiler. Üniversite öğrencileri de, 29 Ekim törenlerini ve dersleri boykot edip üniversitedeki tasfiyeyi kınadılar. Görevlerine son verilen öğretim üyeleri, sivil yönetime geçildikten sonra, 1962 yılının Mart ayında çıkartılan bir yasayla üniversitedeki görevlerine dönebildiler.]

29 Ekim Cumartesi

Bayram - tebrike gittik.

Akkoyunlu'nun arabası ile güç geldik.

Geçit resminde Devlet Reisi yanında. Hanım ile beraber.

Günün meselesi – Üniversite tasfiyesi.

30 Ekim Pazar

Lord Kinross, Ecevit ile S. 16'da.

İsmail Rüştü Bey.

Dündar Gürsel'den anlatacağım. Görüşeceğiz.

Lord ile görüştük.

31 Ekim Pazartesi

Alman gazetesi. S. 11'de.

1 Kasım Salı

Üniversiteler meselesi düzelme yolunda.

Turhan Feyzioğlu Kurucu Meclis Komisyonu başkanı.

Kan Tahlili: Total kolesterol % 407 mg.

Total lipid % 1124 mg.

Lipo Protein Elektroforezi:

% 10-25 normal Alfa L.P % 16

% 40-50 normal Beta L.P. % 57

% 25-40 normal Gama L.P. % 27

100

2 Kasım Çarşamba

Yunan elçisinin ziyareti. İran'a gidiyor.

Ahmet Emin Yalman'ın ziyareti, S. 15.30'da.

Gece Zafer Bey'de.

Hür. gaz. Müdürü Nuri B.

(çok) Kan aldırma

Kolesterin, Kanda yağ için

3 Kasım Perşembe

Sabah İ. R. Aksal, Akşam Ağası Şen ile (Turhan da) görüşmüşler. Malum mesele.

[Malum meselenin, Gürsel'in cumhurbaşkanlığı meselesi olduğu anlaşılıyor.]

4 Kasım Cuma

Turhan Feyzioğlu geldi. Görüştü.

1) Kurucu Meclis Şekli. Yardım ister.

2) Malum meseleyi müdafaa eder. Cevap vermedim.

Saat 18.30'da İran Büyükelçiliği. Veliht'ın doğumu bayramı kokteyli. İranlı talebe çoktu. Çok alakadar oldular.

5 Kasım Cumartesi

Opera önde.

Amerika sefirinin veda kokteyli.

Gece opera – konsolos.

6 Kasım Pazar

Prof. Zeki Zerir.

Prof. Sadi Irmak.

Özden geldi.

7 Kasım Pazartesi

S. 11 İtalya Sefiri.

S. 19.30 Rusya Sefareti.

İtalya Sefiri Rusya - UN hadisesi, bizim meseleler, İtalya ahvali.

Mısır yağı perhizi. Kolesterin için.

8 Kasım Salı

Cemal Yıldırım S. 16.30 gelecek.

Sa 10 30 İ. R. Aksal ile beraber UN açılışı.

Büyük tezahürat.

9 Kasım Çarşamba

İran B.elçisi S. 10.30.

10 Kasım Perşembe

Saat 14'te Büyük Sinema'ya da davet.

S. 20.30'da Ankara Maarif Koleji.

11 Kasım Cuma

Sudan B.elçisi Halife Abbas El Ubeyd. Sa. 10.30.

12 Kasım Cumartesi

İsrail S 11'de. Bülent de beraber.

Sa. 16 parti.

Sa. 15 Suterler.

13 Kasım Pazar

Milli Birlik Komitesi'nden Türkes ve hepsi 14 üyenin çıkarılması.
Evin tekrar emniyet altına alınması.

[1960'ın Sonbahar aylarında MBK içinde de ciddi anlaşmazlıklar baş gösterdi. MBK içindeki bir grup, bir kurucu meclisin faaliyete geçmesini ve mümkün olan en kısa süre içinde yapılacak seçimlerden sonra iktidarın sivillere devredilmesini savunurken, bir başka grup buna karşı çıkıyor, sivil yönetime geçiş için acele edilmemesini ve ancak birçok alanda köklü reformlar yapıldıktan sonra seçime gidilmesini istiyordu. MBK içindeki bu anlaşmazlık kısa süre içinde açık bir çatışmaya dönüştü. İki taraf arasında bir uzlaşma olanağının tamamen ortadan kalkması üzerine, iktidarın bir an önce sivillere devredilmesinden yana olanlar, 13 Kasım'da Cemal Madanoğlu'nun girişimleri sonucunda, askeri yönetimi sürdürmekten yana olan 14 MBK üyesini tasfiye ettiler. Yürürlükteki geçici anayasaya göre MBK üyeleri ancak ağır bir suç işledikleri takdirde görevden alınabiliyorlardı. Bunun dışında herhangi bir biçimde azledilmeleri mümkün değildi. Dolayısıyla bu tasfiye hareketi yapılırken geçici anayasanın bu hükmü pek dikkate alınmadı ve 14'ler Gürsel'in yayınladığı bir tebliğle MBK üyeliğinden çıkarıldılar. Çok kısa bir süre içinde çeşitli diplomatik görevlerle yurtdışına gönderilen 14'ler şu kişilerden oluşuyordu: Fazıl Akkoyunlu, Rifat Baykal, Ahmet Er, Orhan Erkanlı, Numan Esin, Orhan Kabibay, Mustafa Kaplan, Muzaffer Karan, Münir Köseoğlu, Muzaffer Özdağ, İrfan Solmazer, Şefik Soyuyüce, Dünder Taşer ve Alparslan Türkes.]

14 Kasım Pazartesi

Sa.10.30 Endonezya elçisi.

Sa. 17 Hindistan B.elçisi, hanımı.

Mr. Reden Subijakto.

Endonezya sefiri. Amiral imiş ve bir zamanlar donanma komutanı imiş.
Memleketinde pek mühim adam imiş. (Hint sefiri)

15 Kasım Salı

Sa. 11'de Avusturya sefiri. Leyla Çambellerde.

16 Kasım Çarşamba

Bu gün Atatürk için konuşma.

17 Kasım Perşembe

Fin elçisi S. 11'de.

18 Kasım Cuma

Emin Dırvana ile görüşüm.

Klüp. Akşam yemeği. Raif Ayben.

19 Kasım Cumartesi

S. 11'de misafir var.

Pertev Paşa.

Gece 2 30'da kalp rahatsızlığı. 3.30'da Zafer Bey.

21 Kasım Pazartesi

Total kolesterol % 352.

1 Aralık Perşembe

Kan tahlili.

Şeker 0.98 ins. 12 ün.

Kolesterin % 292 mm. Normali 150 - 250 mm.

İş Bankası Cebeci Şubesi – 11577.

30 Aralık Cuma

Şemsettin Günaltay.

Tandoğan Meydanı.

Konak Apt.

Kat 1.

Aralık ayının sonundaki tarihsiz not sayfası

Fahri Ergüney

Öğretmen Bnb. (Selimiye As. ortaokulu) Trabzon il başkanı Kamuran Bey'le çalışacak.

Abdulmuhsin Alzeid. Suudi Arabia maslahatgüzarı.

Resim

[İnönü'nün notlarında yer almayan Aralık ayının diğer önemli gelişmeleri şunlardır: 14'ler tasfiyesinden sonra kalan üyelerle görevini sürdüren MBK sivil yönetime geçiş sürecine yönelik çalışmalarına hız verdi. 7 Aralık'ta kabul edilen bir yasayla MBK ve Temsilciler Meclisinden oluşan ve temel işlevi yeni anayasa ile seçim kanununu hazırlamak olan bir Kurucu Meclis oluşturulması kararlaştırıldı. MBK 13 Aralık 1960'ta "1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilat-ı esasiye kanununun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı geçici kanuna ek" olarak, 157 sayılı "Kurucu Meclis teşkili hakkındaki kanun"u kabul etti. Aynı gün 158 sayılı "Temsilciler Meclisi seçim kanunu" da kabul edildi.

157 sayılı yasaya göre, Kurucu Meclis iki kanattan oluşuyordu. Bu kanatlardan birincisi MBK, ikincisi ise, yasada tanımlandığı üzere, "mevcut şartlara uygun olarak milletin en geniş manasıyla temsili gayesini gözeterek" temsilciler meclisiydi. Kurucu Meclisin asıl görevleri yeni anayasa ile yeni seçim yasasını en kısa zamanda tamamlamaktı. Kurucu Meclis ayrıca, en geç 29 Ekim 1961 tarihinde iktidarı yeni seçilecek TBMM'ye devredinceye kadar olağan yasama yetkilerini de kullanabilecekti. 157 sayılı yasayla, kanun teklif etme hakkı, Bakanlar Kurulu ile Kurucu Meclis üyelerine verildi. Bununla birlikte, Kurucu Meclis üyelerince yapılacak olan yasa tekliflerinin, en az bir MBK üyesi ile bir temsilciler meclisi üyesinin imzalarını taşıması gerekiyordu. Böylece bu maddeyle, Kurucu Meclisin askeri kanadını oluşturan MBK'nin, sivil kanadı oluşturan Temsilciler Meclisi üzerinde bir çeşit denetimi sağlanmış oldu. Ayrıca MBK'nin bir üst organ olarak çalışması ve Temsilciler Meclisinde görüşülen bütün yasa tasarılarını bir kez daha görüşmesi esası benimsenmişti. Dolayısıyla Temsilciler Meclisi kurulduktan sonra da, MBK anayasa ve yasalar konusunda son sözü söyleme yetkisini hâlâ elinde bulunduruyordu.

158 sayılı Temsilciler Meclisi seçimi kanununa göre Temsilciler Meclisi şu üyelerden oluşturuldu:

"Bilim sanat, eğitim, askerlik, diplomasi, siyaset, iktisat ve ticaret gibi alanlarda başarı göstermiş kimseler arasından" devlet başkanının doğrudan atayacağı 10 üye ile MBK'nin aynı özelliklere sahip kişiler arasından atayacağı 18 üye,

MBK üyesi olmayan bakanlar kurulu üyeleri,

İller temsilcisi olarak seçilen 75 üye. Bu üyeler iki dereceli kısıtlı bir seçimle belirlendi. Her ilde, önce, ilçe delege seçme delege kurulları toplandı ve bu kurullar ilçelerinden il temsilcilerini seçecek kurula gönderilecek delegeleri belirlediler. İlçe delegelerini belirleyen kurulda oy kullananlar şunlardı: Her ilçeye bağlı köy dernekleri tarafından seçilen birer üye, ilçe ve bucak merkezlerindeki mahalle muhtarları, ilkokul başöğretmenleri, varsa orta dereceli okulların müdürleri, bütün meslek teşekküllerinin yönetim kurullarının başkanları ve siyasi partilerin yönetim kurulu üyeleri. İlçelerde bu şekilde belirlenen delegeler, il merkezinde toplanan il temsilci seçme kuruluna katıldılar ve burada yapılan oylamalar sonucunda il temsilcileri belirlendi.

Siyasi parti temsilcileri olarak CHP'nin belirlediği 49 üye ile CKMP'nin belirlediği 25 üye,

Öteki kuruluş ve kurumların temsilcileri: 6 baro, 12 basın, 2 eski muharip-ler birliği, 6 esnaf kuruluşu, 1 gençlik, 6 işçi sendikaları, 10 odalar, 6 öğretmen kuruluşları, 6 tarım kuruluşları, 12 üniversite ve 12 yargı organları temsilcileri olmak üzere toplam 79 üye.

Her iki yasanın çıkmasının üzerinden çok geçmeden Temsilciler Meclisi üyeleri belirlendi. İlk toplantısını 6 Ocak 1961'de yapan Kurucu Meclis yasada öngörülen süre içinde (27 Mayıs 1961'e kadar) yeni anayasayı ve seçim yasasını hazırladı. Bu arada bazı rutin yasama faaliyetlerinde de bulundu.]

1961

[1961'in hemen başında 4 Ocak'ta Bakanlar Kurulu toplu olarak istifa etti. 5 Ocak'ta Gürsel'in kurduğu üçüncü kabine açıklandı. Bir gün sonra da Kurucu Meclis çalışmalarına başladı. 12 Ocak'ta hükümet siyasal partilerin faaliyetlerine izin verdi. 27 Mayıs hareketından sonra faaliyetleri bir süre için durdurulan CHP ve CKMP, siyasal faaliyetler serbest bırakılmadan önce de Kurucu Meclisin bir kanadını oluşturan Temsilciler Meclisine üye vermişlerdi ve örgütsel yapılarını korumaktaydılar. Buna karşılık DP mahkeme kararıyla 29 Eylül 1960'ta kapatılmıştı ve bu yüzden de asıl sorun DP'nin bıraktığı boşluğun nasıl doldurulacağıydı. Bu boşluk askeri müdahaleyle birlikte gelmiş olan olağanüstü ve kısıtlı koşullar altında doldurulacaktı.

Kurucu Meclis çalışmalarına başladıktan sonra, MBK, siyasal partilerin ilk genel seçimlere katılabilmeleri için en geç 13 Şubat 1961'e kadar kuruluş işlemlerini tamamlamış olmaları gerektiğini duyurdu. Bu açıklamadan sonra yeni partiler birbiri ardına siyaset sahnesine çıkmaya başladılar. 19 Ocak'ta Sosyalist Partisi, 6 Şubat'ta da Mutedil Liberal Parti kuruldu. 11 Şubat günü dört yeni parti daha siyasal arenaya katıldı. Bu partiler Adalet Partisi, Çalışma Partisi, Cumhuriyetçi Mesleki Islahat Partisi ve Memleketçi Serbest Parti'ydı. Seçime katılabilmek için sınır olduğu açıklanan 13 Şubat günü ise tam yedi parti daha kuruldu. Bu partiler Yeni Türkiye Partisi, Türkiye İşçi Partisi, Güven Partisi, Müsavat Partisi, Millete Hizmet Partisi, Muhafazakar Parti ve Cumhuriyetçi Parti idi.

Bu kadar çok parti kurulmuş olmakla birlikte, DP'nin bıraktığı boşluğu doldurmaya esas olarak iki parti adaydı: Adalet Partisi (AP) ve Yeni Türkiye Partisi (YTP). AP yönetime güven vermek amacıyla, 27 Mayısçıların önce Genelkurmay Başkanlığına getirdiği, daha sonra da emekliye ayırdığı Ragıp Gümüşpala'nın başkanlığında kurulmuştu. Partinin öteki kurucuları Emin Acar, Tahsin Demiray, Kâmuran Evliyaoğlu, Ethem Menemencioğlu, Şinasi Osmâ, Necmi Öktem, Cevdet Perin, İhsan Ünal, Muhtar Yazır ve Mehmet Yorgancıoğlu idi. Partinin programı büyük ölçüde DP'nin programına benziyordu.

DP'nin mirasına sahip çıkarak AP'den iki gün sonra kurulan YTP ise, siyasal arenaya, 27 Mayıs'tan sonra kurulan hükümette Maliye Bakanı olarak görev yapan eski DP'li Ekrem Alican'ın başkanlığında atılmıştı. Partinin öteki kurucuları İrfan Aksu, Raif Aybar, Hikmet Belbez, Esat Eğilmez, Hasan Kangal, Sırrı Öktem, Cahit Talas ve Aydın Yalçın idi. Partinin programı AP programından çok farklı değildi.]

12 Şubat Pazar

Rusların (Venüs) peyki.

17 Şubat Cuma

Cemal Paşa'yı (Gürsel'i) ziyaret. Sa. 10.30-11.30.

1 - Mart başında siyasi partilerin faaliyetine müsaade edecek.

2 - 15 Mayıs'ta referandum.

3 - 15 Haziran seçim.

6 Mart Kraliçe, bir saat.

16 Mart Eyüp Han.

[Anayasa referandumunu 9 Temmuz'da; genel seçimler 15 Ekim'de yapılmıştır.]

20 Şubat Pazartesi

İsmail Rüştü Bey geldi. Görüştük.

[İsmail Rüştü Aksal, CHP Genel Sekreteri.]

24 Şubat Cuma

Gn. Madanoğlu ile görüşme.

Muzaffer Esat'ın (Zafer Bey'de) muayenesi.

M. Ökmen'in tavsiye ettiği göz doktoru A. Teodoridis.

2 Mart Perşembe

Hasan Ali Yücel'in merasimi.

[Eski Milli Eğitim Bakanlarından Hasan Ali Yücel 26 Şubat'ta öldü.]

3 Mart Cuma

Cafer Tüzel'in merasimi.

Fahri Özdilek'i tebrik ettim. Üç konu: 1. Tebrik 2. İnkılap mahkemeleri için konuşma 3. Planlama dairesi.

Cemal Gürsel makamında imiş. Davet etti. Çok samimi konuştu.

1- Sıhhati üzerinde.

2- İnkılap mahkemelerine müsaade etmediği için tebrik.

3- Seçimler üzerine.

4- Davalar - idam yapmayacak. Kararlı.

[Fahri Özdilek, 28 Şubat'ta istifa eden Muharrem İhsan Kızıloğlu'nun yerine Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak atandı.]

4 Mart Cumartesi

Üçoluk S. 11.

Savcı Orhan Öztrak S. 11.30.

Sa. 16.30 (Ecevit getirecek).

Mr. Mollenhoff – Lock.

5 Mart Pazar

Sa. 11'de Em. Amiral Şeref Karapınar (Abdülkadir Noyan'ın damadı) gelecek. (Pazartesi için).

Kan tahlili - Şeker 1,14.

Protrombin - 34 saniye.

kolesterol yarın.

1. Halil Ef. Çiftliğe (15) gidip gelişi.

6 Mart Pazartesi

Amiral Şeref Karapınar.

(Prof Abdülkadir Noyan ile).

Bn Sabiha Bengütaş geldi.

7 Mart Salı

Sa. 11 ile 12 arasında Alman sefiri gelecek.

8 Mart arşamba

Sa. 11 - General nar Köprülü için.
Yaşar'ın oğlu.

10 Mart Cuma

S. 11'de Ahbar-al-Yevm
Kemal Bağlum.

11 Mart Cumartesi

Akşam S. 9'da (21) Fransız sefareti.
Sabah S 11'de Afgan sefiri.
Saat 16.30'da Malatya sendika.

14 Mart Salı

Japon B. Elçisi S. 11'de.
Eski muharipler Ankara il idare heyeti.
Em. Kur. Albay Halim nalp.
Piyade Albay Burhanettin Akın.
Yarbay Vehbi Atabay.
Ömerler geldi.

15 Mart arşamba

Hayri ile meşgul olduk.

16 Mart Perşembe

Hayri ile meşgul olduk. Konsültasyon.
Röntgenleri bu akşam verdik. 17'de gidecek dediler.
Feridun Cemal'e telefon ile bilgi verdik.

17 Mart Cuma

Hayri için rapor. Londra'ya gönderdik (Feridun Cemal'e).

18 Mart Cumartesi

Evde.
Partide bayram.

[18 Mart Şeker Bayramı'nın ilk günüdür.]

19 Mart Pazar

Saat 11'de kâtib-i umumi Osman Köksal.

S. 10'da Fahri Özdilek.

Öğleyin Org. Zeki Doğan'ın cenazesi.

S. 4.30'da Fahri Özdilek'e ziyaret.

[Osman Köksal, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri.]

20 Mart Pazartesi

S. 11'de Albay Osman Köksal'ı ziyaret.

21 Mart Salı

Hint büyükelçisinin öğle yemeği.

Sabah S. 10'da Vecih Bey. Gelir vergisi için.

22 Mart Çarşamba

Meclis açılıyor.

Gece 21.30 Hasan Atakan gelecek.

Meclis'te: Fuat Arna geldi. Görüşmek istiyor. Henüz vakit belli değil.

T. Güneş R. Sarıca ile gelmek istiyor. Vakti sonra dedim.

Hermine Kalustyan için yarın gece S. 21.30 dedim.

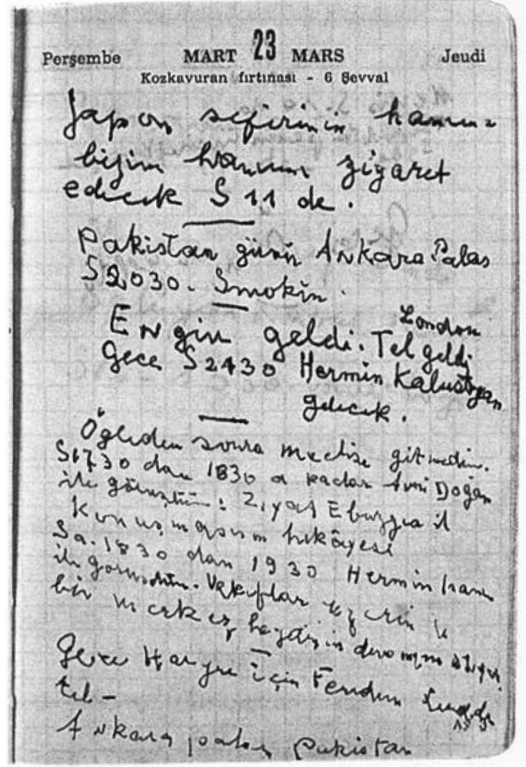
23 Mart Perşembe

Japon sefirinin hanımı bizim hanımı ziyaret edecek S. 11'de.

Pakistan günü Ankara Palas S. 20.30. Smokin.

Engin geldi. London tel geldi. Gece S. 21.30 Hermin Kalustyan gelecek.

Öğleden sonra Meclis'e gitmedim. S. 17.30'dan 18.30'a kadar Avni Doğan ile görüştüm: Ziyat Ebuzyiya ile konuşmasının hikâyesi. Sa 18.30'dan 19.30

Hermin Kal. ile görüştüm. Vakıflar üzerinde bir merkez heyetinin devamını istiyor.

Gece her gün için Feridun Cemal'e tel.
Ankara Palas. Pakistan.

24 Mart Cuma

Meclis S.10'da.
Bülent ile tamim üzerine konuştum. S. 9'da.
Gece Ömer geldi.

25 Mart Cumartesi

Kanada Sefiri ile saat 11'de.
Yunan sefaretinde öğleyin kabul resmi.
S. 12 -13.30 Milli bayramı.

26 Mart Pazar

Eski muhariplerin çayı saat 16'da.

29 Mart Çarşamba

Salih Pekinel.
Müeyyet Pekinel.
Güher - Süher Pekinel.

Mart ayının sonundaki tarihsiz not sayfası

Belçika Büyükelçisi.
Tunus Maslahatgüzarı.
Fahamettin Arvay.

1 Nisan Cumartesi

Sabahleyin sefirler.
Belçika elçisi dikkatimi çekti.
Öğleden sonra hukuk fakültesinde İnönü günü. Çok sevdim.
S. 16.30'da parti meclisi. Konuştum.

2 Nisan Pazar

Şeker tahlili 1.22.

Pro-trombin 33.

Öğleden sonra parti meclisi.

Kolesterol %212 – 284.

1 Kasım 1960	%407 C.
21 Kasım 1960	%352
1 Aralık 1960	%292 C.
20 Şubat 1961	%331 C.
20 Şubat 1961	%280 O.S.
7 Mart 1961	%295 EM
7 Mart 1961	C
2 Nisan 1961	% 284 EM
2 Nisan 1961	% 282 O.S.

3 Nisan Pazartesi

Meclis.

4 Nisan Salı

Meclis. Seçim Kanunu. 18 yaş.

Zafer Bey - Hayri - Suphi Bay.

Saat 18 Selim Sarper gelecek.

5 Nisan Çarşamba

Suphi Baykam S. 17'de, Selim Sarper S. 18'de geldiler.

Enteresan.

6 Nisan Perşembe

Meclis seçim kanunu. Subayların rey vermesi. Günaltay'ın konuşması. Havale.

Ömer geldi.

Zafer Bey'e Sevinç'in düştüğü yeri gösterdim.

[Temsilciler Meclisi, uzun tartışmalardan sonra subaylara oy hakkı verilmesini kabul etti.]

7 Nisan Cuma

Bahri Yazır eve geldi. Sezai Okan'dan haber getirdi. 14'lerin suçsuz olduklarını, af etmesi için Cemal Paşa'ya söyleyeyim diye. Fevzi Lütü Bey'e de gidecekmış. Madanoğlu'na söylesin diye. Bahri Yazır ile görüşüm. Nasihat ettim.

8 Nisan Cumartesi

Sabah S. 11'de Rus sefiri. 1 saat kaldı. Politika konuşmadık. Hayret. 10 Nisan'da sefarette film, 17 Nisan'da baleye davet etti. Baleye gelirim dedim. Ay nihayeti gene görüşeceğiz. İki ay Moskova'ya gidecek.

S. 16'da İran - General Arfa geldi. Bizim iktidara geleceğimiz tahminini bildirmiş. Şah'tan dostluk mesajı. İktidar belli olmaz. Ehemmiyeti de yok. Ancak dostluk sağlamdır dedim.

11 Nisan Salı

Meclis - Riyasetin şikâyeti.

S. 9.30'da Suphi Batur.

Ekrem Özden'den naklen Sıtkı Ulay için: Diktatorya temayülü. Bana karşı antipatisi. Bir ay sonra benimle görüşme arzusu.

Meclis'te Bahri Yazır söyledi. Mesele hal olmuş. Kendi fikri değilmiş. Bir cereyanı haber vermiş (Sezai Bey'in sözleri).

12 Nisan Çarşamba

Meclis.

Din, 19. madde - Anayasa.

13 Nisan Perşembe

Saat 17'de kadınlar kolu. Çay gelecek. Suphi B. Gelmediler.- Yerlerine gençlik kolu geldi.

14 Nisan Cuma

Saat 17'de partide emekli subaylar. Orhan Öztrak'la.

15 Nisan Cumartesi

F. Cemal'e mektup.

Randevu May. 11, 12.

Ömer'e mektup. Evrakı gönderdim. (seyahat).

16 Nisan Pazar

Gece eski muharipler.

Konser - Suna Kan.

17 Nisan Pazartesi

Ömer'e havale verilecek 6.750. Ettik.

12'de İhsan Yalçın.

2'de Arslan Bora.

Opera'da Rus Bolşoy.

18 Nisan Salı

Akşam (ikindi) İ. R. Aksal'ın bahçesinde görüşme.

19 Nisan Çarşamba

Kızılay gösterisinin yıldönümü. Gençler (çoğu SBF) geldiler.

Cevat Dursunoğlu (Oltularla).

Vergileri CHP koydu.

20 Nisan Perşembe

Saat 17'de Yugoslav sefiri.

22 Nisan Cumartesi

S. 10.30 Marduk. Kulak ölçü.

Özalpler S.18.

Arkadaşlar, Satır, Bayazıt, Baykam, Öztrak.

23 Nisan Pazar

Şeker 1.12 İd. Normal.

Gezinti. Çiftlik 30 dakika.

4 Mayıs Perşembe

Askeri Müzeye Almanların hediyesi merasimi.
Eski subaylar ve Yavuz.
Alman sefiri hükümet namına bulunmamı istiyor.
Özür dilerim.

5 Mayıs Cuma

Meclis - Hakimlerin tasfiyesi meselesi Meclis'te.

6 Mayıs Cumartesi

Klüp.
Sabah İtalya sefirinin vedaı.
Kahire'ye gidiyor.

7 Mayıs Pazar

Şeker: kanda 1.16.
Protrombin 38".
Kollestron % 280 O.S.S.
% 282 Emin Ak.

9 Mayıs Salı

Zihni Akdur, Paris sefiri.
Orhan Sami (vali eski).
Leyla Çambel.
Dr. Orhan tahlilleri getirdi.

10 Mayıs Çarşamba

Gnl. Zekai Okan.

11 Mayıs Perşembe

T.M.B. heyeti.
Konservatuar konser.
Mümtaz Ökmen'i ziyaret. Gidiyor. Ağır. Çok müteessir oldum.
Gülhane Fikret Kuytak.

12 Mayıs Cuma

Kıbrıslılar S. 10.30.

13 Mayıs Cumartesi

S. 10.30 Mebrure A., kocası.

16 Mayıs Salı

Belçika Sefiri. Saat 16.30.

17 Mayıs Çarşamba

Trakya ticaret heyeti.

Bursa'dan Nuri Erbak - Öğle yemeği.

Kızıloğlu veda.

21 Mayıs Pazar

Turh. Feyzioğlu, M. Aksoy, Emin Paksüt – Anayasa tasarısını görüştük.

Klüp.

[24 Mayıs'ta Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimine ilişkin 304 sayılı yasa, 25 Mayıs'ta da 306 sayılı milletvekili seçimi yasası benimsendi. Milletvekili seçimi yasasında, tek dereceli olarak yapılacak seçimlerde nispi temsil sisteminin uygulanacağı hükme bağlandı. Her il bir seçim çevresi olarak düzenlenirken milletvekili sayısı da 450 olarak belirlendi. Bir üst meclis olarak çalışacak olan Cumhuriyet Senatosu ise 150 üyeden oluşuyordu ve senatör seçimlerinde çoğunluk sistemi benimsenmişti. Senatör olabilmek için 40 yaşını bitirmiş ve bir yüksek öğretim kurumundan mezun olmak koşulu getirilmişti. Kurucu Meclis 27 Mayıs'ın yıldönümünde de yeni anayasayı kabul etti.]

1 Haziran Perşembe

Ömerler geldiler (İst.'a).

4 Haziran Pazar

Tahlil Yapılacak.

Şeker - Kan 1.14.

İdrar – Normal.
Protrombin 41”.

5 Haziran Pazartesi

Akşam Kemal Bayazıt'le Sa. 21'e doğru Aksal'a gittik. Gece Saat 24'e kadar görüştük.

6 Haziran Salı

Sabah yürüyerek Turan Güneş'e.
Kemali Bayazıt'a uğradım.
Saat 16.30 Rauf Bayındır geldi. Madanoğlu'ndan haber getirdi.
Saat 17'ye doğru İzmir'den General Kemal geldi. Konuştuk. İstif modeli Yunan ordusunu takdir ediyor.

10 Haziran Cumartesi

Parti meclisi. Ordunun Cemal Paşa'ya karşı vaziyet almasının konuşulması.

[Ordu içindeki Silahlı Kuvvetler Birliği 6 Haziran'da Cemal Gürsel'e bir muhtıra vererek görevden alınan Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'in göreve iadesini istedi. Tansel 8 Haziran'da görevinin başına döndü.]

11 Haziran Pazar

Parti meclisi.

12 Haziran Pazartesi

Parti meclisinin sonu.
İ. R. Aksal, Ağasi Şen ile, İ. R. Aksal, Ekrem Acuner ile görüştü.
Salim Sarper bana geldi. Cemal Paşa'nın haberi varmış. Vaziyeti anladı. Ordunun yeni teşkilatlanması. Kasım Gülek, Cemal Paşa'ya benden menfi bahsetmiş. Sarper benden Gürsel'e müspet vaat götürmek istedi. Kabul etmedim.
Sabah Behçet Kemal görüştürmek istedi. Kabul ettim.

[Ordunun Cemal Gürsel'e karşı tavrını değerlendiren CHP parti meclisi bu konuda partinin bir taraf tutmasının doğru olmayacağına karar verdi.]

13 Haziran Salı

Saat 11'de Başbakanlıkta Cemal Gürsel ile görüştüm. Ordudan şikâyet etti. Sükûnet bulmuş. Yani razı olmuş.

14 Haziran Çarşamba

Orbay – İstanbul'a gitti.

Bahri Yazır.

General Azak'ın kendisine mektubunu gösterdi.

16 Haziran Cuma

Ömerlerin avdeti.

17 Haziran Cumartesi

24 saatlik idrar başlayacak.

Üsküdar'da Selimiye Eski Muharipler ilçe başkanlığına 200 lira İş B.'dan havale.

Ruşen Eşref, Saliha Hanım'ın ziyareti.

18 Haziran Pazar

Tahliller: Kan Şeker 106.

İ. 24 saatlik – Normal.

Protrombin – 34"

Asit ürik 5.4 mg.

Özden'in komşusu – Selerleri ziyaret.

Atalay ile Sahir geldiler. İs. Ak.'ın hastalığı ile meşgul olacaklar.

21 Haziran Çarşamba

Meclis'te vergi oylaması.

Oylama oyunu.

Tatil.

Dr. Orhan raporları getirdi.

22 Haziran Perşembe

Ahmet E. Yalman geldi.

25 Haziran Pazar

Dr. F. Avery Jones
149 Harley Street
İ. R. Aksal'ın doktoru.

26 Haziran Pazartesi

İs. R. Aksal'da.

27 Haziran Salı

Aksal'da toplantı.
Akşam hareket. Rötâr ile hareket.

28 Haziran Çarşamba

İstanbul. Saat 14'te varış.
Akşam deniz. 1. deniz. 3 dakika. Hava sakin.

29 Haziran Perşembe

Prof. Reşat Garan.
Deniz 2. 3 dakika. Hava çok rüzgârlı.
(öğleyin).
Prof. iyi buldu.
Öğle yemeği Gnl. Fahri Güventürk.
Fikret Yüzatlı.

30 Haziran Cuma

Öğle yemeği Gnl. Tulga.
Saat 17. Hüs. Cahit Yalçın'ın gelini gelecek.
S. 18'de Falih R. Atay.

Haziran ayına ait tarihsiz sayfa

Saat 9 - 17 arası. Tel 115652'den Dursun Kut, Mahmut Makal, F. Bayburt.
İmece için
-
İş bankası Cebeci Şubesi 11577
-
1360 Erdal'a vergi için.

2 Temmuz Pazar

Yarınki mitingin yazısını hazırladım. Sa. 18'de.

Deniz rüzgârlı ama temiz.

3. banyo – 3,5 dakika.

Akşam Sınai Bankası'nda Beysan Keyder ile görüşüm. Memnun oldum.
İstifadeli.

3 Temmuz Pazartesi

Deniz 4. 3 dakika. Serin.

S. 18 -19 Miting – Taksim.

4 Temmuz Salı

İs. R. Aksal sefarette kalıyor.

Sefaretin Telefon nosu Langham 5326

Deniz 5. 4 dakika. Serin.

5 Temmuz Çarşamba

Deniz 6. 4 dakika. Kahvaltıdan önce.

Akşam Ankara'ya hareket.

Bostancı'dan.

6 Temmuz Perşembe

Fikret - Dr. Nurettin Onur. S. 9'da tahlil için gelecek. Kaldı.

Ankara

Sa. 15'te Kurucu Meclis

Seçim kanunu düzelmesi.

Sandıklar açık kalacak Sa. 5 – 19.

Meclis Çarşamba günü.

9 Temmuz Pazar

Halkoyu. Bizim sandık mektep.

Sa. 10 - 10.30 arası.

[1961 Anayasası 9 Temmuz'da halkoyuna sunuldu. Katılım oranı yüzde 83 düzeyinde gerçekleşirken, anayasa yüzde 39,6 hayır oyuna karşılık yüzde 60,4 evet oyuyla kabul edildi.]

11 Temmuz Pazartesi

Parti Meclisi Göle geç geldi.

Gece Turan Güneş.

Öğleden önce Fehmi Evliya. Maraş'tan şikâyetçi. Evvelki gibi değil. Bana haksız geldi.

Sa. 12.30'da Selim Sarper geldi. (kendi acele istedi.)

Gürsel'den geliyor. Onun istediği iki şeyi kendi fikri imiş gibi söyleyecek.

1- Vekiller heyetinde söylemiş. Referandum Halk Partisi'nin aşağı kademe-
lerinin fena muamelesinden olmuş. Bana söyletiyor ki ben düzelteyim. Teessüf
anlayışa.

2- İnfaz için fikrimi üç dört kişiye (M.B.K) söyleyeyim.

Çok söyledim dedim. Orduya söylemek lazım dedim. İstifasını anlattı.

*[İnönü 11 Temmuz'a ait notlarının bir bölümünü 12 Temmuz sayfasına yazmış. Bu nedenle de 11 Temmuz sayfasının sonuna şu notu düşmüştür: "Bu-
gün işleri yanlışlıkla 12 Temmuz sahifesinde".]*

12 Temmuz Salı

Öğleden sonra Meclis.

Akşam hareket.

13 Temmuz Perşembe

İstanbul. Bostancı. Gazeteciler. (Pendik).

Deniz 7, sandaldan atlama 5 dakika.

Özden'de.

14 Temmuz Cuma

8. deniz. 6 dakika. Çok güzel.

Öğleden sonra yürüyüş. Dinaztepe'nin kızına doğru.

15 Temmuz Cumartesi

9. deniz. 6 dakika. Tekeş beraber.
Seniha'ya gittim.

16 Temmuz Pazar

10. deniz. 6 dakika.
Çamlıca'ya gezi.
Fahriye Hn. götürdü.

17 Temmuz Pazartesi

11. deniz. 10 dakika.
Fahriye Hanım'da büyük davet. Seniha da beraber.

18 Temmuz Salı

12. deniz 7 dakika.
Tahlil (Nurettin) Şeker 10.8, Protrombin 26".
Kolesterolin 210.
Vehbi Koç.
Hıfzı Oğuz Bekata, Bedii Faik'ten havadisler getirdi.

19 Temmuz Çarşamba

Basın toplantısı. Sa. 10. İç politika üzerine. Sonda sual cevapları.
Öğleyin H. Ada.
Deniz yok bugün. Deniz yağmurlu.

20 Temmuz Perşembe

13. deniz sabah. 5 dakika.
Gazeteler beyanatımı almışlar.
İkinci 14. deniz. 7 dakika.
Sonra sanatoryuma yürüyüş.

21 Temmuz Cuma

15. deniz. 7 dakika 30 saniye. Sabah.
16. deniz. 6 dakika. Saat 17.

Akşam oto veya gezinti.
Metin, Ankara'ya gitti.

22 Temmuz Cumartesi

17. deniz. 12 dakika.
18. deniz. 7 dakika. Saat 17'de.
Akşam – Küçüksu - Sahil yolu – Üsküdar.
Bostancı'dan çocukları alıp dönüş. S. 21.30.
Küçüksu'ya inerken yolda Hekimbaşı çiftliği yanından geçtik.

23 Temmuz Pazar

Bu akşam Heybeliada.
Sabah deniz. Maltepe 19. 6 dakika.

24 Temmuz Pazartesi

Deniz Heybeli Plajı 20. 7 dakika.
Akşam gezinti.
Kemal Satır, Sirmen.
Gazeteciler - Kadın kolları
Lozan günü için. Konuşmadım.

25 Temmuz Salı

Heybeli Deniz 21. 11 dakika.

26 Temmuz Çarşamba

Heybeli – Fırtına.
Deniz 22. 6 dakika.
Akşam vapurla Maltepe.

27 Temmuz Perşembe

Maltepe. Deniz 23. 6 dakika.
Prenses Durşahvar'ın oğlu Prens Bereket ve ailesi. S. 17.30.
Akşam gezinti.
Eren'in hastalığı (Alerji galiba).

28 Temmuz Cuma

Deniz 24. 8 dakika.
 Nazmi Oğuz'u çağırdım.
 N. Erim işini görüştüm.
 Hulusi Fuat ve hanımı geldiler.
 29 olayı.

29 Temmuz Cumartesi

Deniz 25. 7 dakika.

30 Temmuz Pazar

Deniz 26. 8 dakika.
 Ali Bey'i Saat 17 için çağırdım.
 Cihat Baban da S. 17.30'da geldi. Cihat, Gürsel'den haber getirdi. Hükümlere karşı beraberlik (Orduya karşı) teklif ediyor?

[Cihat Baban, Basın, Yayın ve Turizm Bakanı.]

31 Temmuz Pazartesi

Bostancıdan Ankara'ya hareket.
 Öğleden evvel Ist.
 Gedeleş Hanım'ı, Behiç Bey'i (hasta), halamı ziyaret.

1 Ağustos

Ankara.
 Öğleden sonra Meclis. Saat 16.30'da Tay. Meydanına hareket.
 İsmail Rüşti Bey S. 18.35'te geldi.
 Çok iyi. Çok sevindik.
 Gece gençlik kolu beyanatımın Coşkun ile hazırlığı.

2 Ağustos Çarşamba

Saat 10'da Gençlik Kurultayı.
 Beyanatım.
 Karşının gösterisi.

Anıtkabir.

Öğleden sonra Meclis.

Tatil.

3 Ağustos Perşembe

Sabah parti.

Saat 17 de Nüvit Malatyalılara mesaj hazırlığı.

Hocaoğlu - Hatay başkanı.

4 Ağustos Cuma

Gece Ferit Melen ile görüşme.

Merkez ile grup (hizip) imiş. Turhan Feyzioğlu'nu istemiyorlar. Kasım, Nihat, Hizip meselelerini görüştük.

Gece Metin Dünder'da. Sami Küçük ile görüşmüş.

5 Ağustos Cumartesi

Yarbay Salih Bey geldi.

Akşam klüp.

6 Ağustos Pazar

Kan tahlili Dr. Orhan Ş.

Şeker 102.

Protr. 34".

Kolesterol 2.50.

12 Ağustos Cumartesi

Öğleden evvel Meclis. Nisap olmadı.

Yassıada duruşması bitmiş.

Elazığ heyeti.

Tevfik Sağlam.

Zekeriya Akçalı.

[9 ay 25 gün süren Yassıada duruşmaları 11 Ağustos'ta sonuçlandı. Yüksek Adalet Divanı Başkanı Salim Başol 14 Ağustos'ta, kararın 15 Eylül'de açıklanacağını söyledi.]

13 Ağustos Pazar

Em. Hava generali Kemal Aka.

14 Ağustos Pazartesi

Meclis - Sözlü soru.

Malatya Teknik Mektebi.

Nüvit Yetkin – Tahtakılıç.

15 Ağustos Salı

Tahlil: Şeker 1.22.

id. 24 saat 0.

Sırmalı.

17 Ağustos Perşembe

Yakup Kadri: 1- Hüküm endişesi (aile) 2- Ankara'dan M.Vekilliği.

26 Ağustos Cumartesi

Kurultay'da konuşma.

27 Ağustos Pazar

K.

28 Ağustos Pazartesi

Kurultayın sonu.

Seçimler.

Konuşmam.

[CHP 15. kurultayını 24-28 Ağustos tarihleri arasında Ankara'da toplandı. 27 Mayıs'tan sonra toplanan ilk kurultay olması, bu kurultayın önemini iyice artırmıştı.

Kurultay başından sonuna kadar parti içindeki iki hizbin çatışması şeklinde geçti. Delegeler İsmet Paşa ve Kasım Gülek yanlıları olmak üzere ikiye ayrılmışlardı. Gerçi Gülek 1959'da genel sekreterlikten ayrılmıştı, ama parti içindeki mücadelesinden de vazgeçmemişti. Gergin geçen kurultayda İnönü delegeleri

“ya o, ya ben” seçeneği ile karşı karşıya bırakınca, Gülek, İnönü karşısında bir kez daha ağır bir yenilgiye uğradı. Kurultay İnönü’yü yeniden genel başkan seçerken, İsmail Rüştü Aksal da yeniden genel sekreterliğe getirildi.

Kurultay parti tüzüğünde bazı değişiklikler de yaptı. En önemli değişiklik, genel sekreteri seçme yetkisinin kurultaydan alınıp parti meclisine verilmesiydi. Tüzükte yapılan öteki değişikliklerle, ocak ve bucakların kapatılmasından sonra, çalışmaların aksamaması için il ve ilçe yönetim kurullarının üye sayıları artırıldı.

Kurultay sonucunda CHP, partinin bir buçuk ay sonra yapılacak olan seçimlerdeki bildirgesinin temelini oluşturan “Temel Hedefler Beyannamesi” başlıklı bir de bildiri yayınladı.]

29 Ağustos Salı

Temsilciler.

Yeni parti meclisi, yeni merkez idare kurulu.

İsmail Rüştü Bey’in yeniden infiali.

30 Ağustos Çarşamba

Bayram.

Saat 15’te Genelkurmay Başkanı Org. Cevdet Sunay’ı ziyaret. Tebrik ve konuşma - Bir saat. İnfaz meselesi.

2 Eylül Cumartesi

Temsil. Meclis. S. 10.

3 Eylül Pazartesi

Tahlil şeker 1.12.

İd. 0.

Protrombin 37”.

Kolesterol 260 Or, 375 bio kimya.

Kurucu Meclis S.10.

5 Eylül Salı

Partilerin beyannamesi.

Çankaya’da merasim.

[Seçimler yaklaşırken ülkedeki siyasal hava birden gerginleşmişti. AP ile YTP'nin bir kanadı seçim çalışmaları sırasında 27 Mayıs hareketini ve bu hareketin bazı uygulamalarını eleştiriyorlardı. Bu durum askeri yönetimin tepkisini çekti ve MBK 31 Ağustos'ta siyasal parti temsilcileriyle bir toplantı düzenledi. Kurucu Meclis'in 4 Eylül'de çalışmalarını tamamlayarak tatile girmesinden bir gün sonra, 5 Eylül'de MBK ve siyasal parti temsilcilerinin ortak bildirisi yayınlandı. Bildiride DP iktidarının meşruiyetini kaybettiği bir kez daha vurgulanırken, 27 Mayıs hareketinin, Yassıada'da alınacak olan kararların ve seçimlerin yasallığının hiçbir şekilde tartışılmayacağı da belirtiliyordu. Kısacası, MBK, bu bildiriyle, siyasal partileri, 27 Mayıs hareketini ve sonuçlarını tartışmamaya "ikna etmiş" oluyordu.]

6 Eylül Çarşamba

Basın beyannamesi.

Ahmet Emin Yalman ile görüşme.

7 Eylül Perşembe

Ali Bey geldi.

Merkez kumandanı Kurm. Albay Selçuk Atalay ile görüşme. İnfaz meselesi.

Ekrem Bey'le eyi görüştük. Kiminle görüşeyim dedim. Onun üzerine söyledi.

Komitenin kararında serbest olduğunu söyledi. Israrlı.

8 Eylül Cuma

Gece Dünder getirdi. Sami Küçük ile Suphi Gürsoytrak. Orduya nasihat ediyim istiyorlar.

10 Eylül Pazar

Kan aldılar, Dr. Cemil Rota tahlil yapacak. Zafer Bey. Dr. Orhan Şardaş bulundular.

Faruk Peker yoklamaya girecek. Suphi Baykam İstanbul'a gidiyor.

Gece Ahmet Yıldız ile Suphi Karaman geldiler. Ordu teşkilatını anlattılar. Aleni nasihat istiyorlar. Karardan sonra infazdan önce tesir istiyor. (S. Karaman).

11 Eylül Pazartesi

Dünlü tahliller:

Şeker 132

Acide Urique % 4.70

Kolesterol 1) Fakülte Bio kimya 320.

2) Cemil Rota 307.

3) Emin Akaydın 273.

13 Eylül Çarşamba

C. Gürsel'e müracaat ve mektup – Sa. 16 Çankaya.

[İnönü Gürsel'e gönderdiği bir mektupta, Milli Birlik Komitesi'nin Yassıada'da verilen ölüm cezalarını değiştirmesini istedi.]

14 Eylül Perşembe

Sa. 11'de Başbakanlıkta parti başkanları.

Partiler beyannamesi.

[14 Ekim 1960'ta başlayan Yassıada'da duruşmalarının kararı 15 Eylül 1961'de açıklandı. Bu süre içinde Bayar, Menderes, bakanlar kurulu üyeleri, DP milletvekilleri ve eski genelkurmay başkanı Rüstü Erdelhun'un da aralarında bulunduğu toplam 592 sanık hakkında 19 ayrı dava açıldı. Başsavcı bu davalarda 228 sanık hakkında idam cezası istedi. Toplam 202 oturum yapılırken, 1.000'in üzerinde tanık dinlendi.

Yüksek Adalet Divanı, Celal Bayar, Adnan Menderes, eski Dışişleri Bakanı Fatin Rüstü Zorlu ve eski Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ı oybirliğiyle, 11 sanığı da oyçokluğuyla ölüm cezasına çarptırdı. Oyçokluğuyla ölüm cezasına çarptırılanlar, eski TBMM Başkanı Refik Koraltan, eski genelkurmay başkanı Rüstü Erdelhun ile Baha Akşit, Bahadır Dülger, Zekai Erataman, Agâh Erozan, Emin Kalafat, Osman Kavrakoğlu, İbrahim Kirazoğlu, Nusret Kirişçioğlu ve Ahmet Hamdi Sancar'dı.

DP'nin önde gelenlerinden 31 sanık ömür boyu hapis cezasına çarptırılırken, 418 sanığa 6 ayla, 20 yıl arasında değişen çeşitli hapis cezaları verildi. 123 sanık beraat etti, 5 sanık hakkındaki dava düştü.]

16 Eylül Cumartesi

S. 9.30'da Gürsel.

S. 11 partiler Gürsel.

A. M. Hanımı. Polatkan kardeşleri.

Yeni talep.

Yeni toplantı.

Sa. 17.30 –19. Salim Sarper, Cevdet Sunay.

[A. M. Hanımı: Adnan Menderes'in hanımı Bayan Berin.]

[Yüksek Adalet Divanı'nın kararlarının açıklanmasından sonra MBK Menderes, Zorlu ve Polatkan hakkında oybirliğiyle alınan idam kararlarını onayladı. Oybirliğiyle ölüm cezasına çarptırılan Bayar ile oy çokluğuyla ölüm cezasına çarptırılan öteki 11 sanığın cezaları ömür boyu hapis cezasına dönüştürüldü. Zorlu ve Polatkan 16 Eylül'de İmralı Adası'nda idam edildi. İntihara kalkışan Menderes ise bir gün sonra asıldı.]

17 Eylül Pazar

S. 18 Adnan Menderes'in idamı.

18 Eylül Pazartesi

Parti Meclisi.

Durumun hikâyesi.

Yoklama itirazları.

19 Eylül Salı

İtirazların tetkiklerinin bitmesi - Son anda tekrar başlaması. Tekrar.

İsmail Rüştü Bey'in son nöbeti.

20 Eylül Çarşamba

Yüksek Seçim Kurulu'na listeleri verdik.

Gece Aksal'da yalnız. Sakin. Ama seçimden sonra vazife almamakta kararlı.

Nazlı.

4 Ekim Çarşamba

Radyoda konuşma.

8 Ekim Pazar

Ankara'da miting.

10 Ekim Salı

Ankara radyo.

Şeker 150.

11 Ekim Çarşamba

Uçak ile İzmir. S. 9.42 hareket.

İzmir'e varış – Miting.

Baştan aşağı muvaffak.

Gece büyük davet.

12 Ekim Perşembe

Saat 9.25'te meydandan uçuş.

Saat 11.20 İstanbul.

Doğru Şemseddin Günaltay. Ortaköy Şifa Yurdu'nda. Hastalıkta kanser şüphesi var.

Dinlenme - Kendime geldim.

S. 15.45'te Miting meydanı. Muhteşem toplantı. Hafif yağmur. Kimse ayrılmadı.

Akşam Ankara'ya hareket.

13 Ekim Cuma

Yarınki Radyo için teyp.

Saat 16'da Aksal (daha gelmemiştii) Mucip, Acuner, Kuytak, Aksoylu, Satır, Paksüt konuştuk. Saat 18'e kadar.

Klüp

Is. R. Aksal Antep'ten geldi. Radyoda.

15 Ekim Pazar

Seçim.

[Genel seçimler 15 Ekim'de yapıldı. Seçime ikisi eski (CHP ve CKMP), ikisi de yeni kurulmuş olan (AP ve YTP) dört parti katıldı. Seçimlerden önce, asıl merak konusu olan 27 Mayıs'taki askeri müdahalenin ardından CHP'nin nasıl bir sonuç alacağı ve DP'nin asıl mirasçısının kim olacağıydı. Milletvekili seçimine katılma oranı yüzde 81,0 düzeyinde gerçekleşirken, seçimlerin kesin bir galibinin olmadığı görüldü. CHP yüzde 36,7'lik bir oy oranıyla 173 milletvekili çıkarırken, AP yüzde 34,8 oranında oy alarak 158 milletvekilliği kazandı. Oyların yüzde 14,0'ünü alan CKMP 54, yüzde 13,7'sini alan YTP ise 65 milletvekili çıkardı. Seçmenlerin yüzde 0,8'i bağımsız adaylara oy vermişse de hiçbir bağımsız aday milletvekili seçilememişti.]

Partilerin Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde aldıkları oy oranları Millet Meclisi seçimlerinde aldıkları oy oranlarıyla büyük ölçüde paraleldi. CHP yüzde 37,0, AP yüzde 35,3, YTP yüzde 13,9, CKMP ise yüzde 13,4 oranında oy almıştı. Ama uygulanan çoğunluk sistemi AP'nin lehine çalışınca, oy oranı bakımından CHP'nin gerisinde kalan AP, tam 71 senatör çıkararak Cumhuriyet Senatosu'nda en çok üyeye sahip olan parti ünvanını elde etti. CHP 36, YTP 27, CKMP ise 16 senatör çıkarabilmişti.]

20 Ekim Cuma

Seçim neticeleri.

23 Ekim Pazartesi

Sabah saat 12'de Başbakanlığa davet. (bir çeyrek önce)

Parti başkanları (benimle)

Gürsel – Özdilek – Sıtkı Ulay.

Ordu S. 15'te gelip Meclis'i feshettiklerini tebliğ edeceklermiş. Karşı koyacağım beraber olun. Netice konuşsun, ne istediklerini bize söylesin.

Akşam Satır geldi. 3 madde. Sabah S. 4'e kadar Adliye'de 4 lider konuştuk.

[Seçimlerin üzerinden çok geçmeden, 21 Ekim'de, kendisine "Silahlı Kuvvetler Birliği" adını veren ve ordu içinde oldukça etkili olan bir grup subay İstanbul Harp Akademisi'nde bir toplantı yaparak "21 Ekim Protokolü" adıyla bir bildiriye benimsedi. Buna göre, TBMM toplanmadan önce duruma el koyulacak, siyasal partilerin faaliyetleri yasaklanacak, seçim sonuçları geçersiz sayıl-

lacak, MBK feshedilecek ve iktidar "ulusun gerçek ve yetenekli temsilcilerine" devredilecekti. Ayrıca, bu kararların uygulanması 25 Ekim'den bir gün sonrasına bile bırakılmayacaktı. Silahlı Kuvvetler Birliği daha önce de Haziran ayında Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'in MBK tarafından görevden alınmasını engelleyerek büyük bir güç gösterisinde bulunmuştu.]

24 Ekim Salı

Saat 9.45'de Çankaya'ya davet. Cevdet Sunay ordu erkânı ile geldi. Taleplerini söyledi. 147'leri karıştırdılar. Reddettim. Kabul ettiler.

[Silahlı Kuvvetler Birliği'nin 21 Ekim protokolü, MBK'yı hemen hareket geçirdi ve 24 Ekim'de Cemal Gürsel, siyasi parti liderleri ve kuvvet komutanlarıyla Çankaya'da bir toplantı düzenledi. Siyasi parti liderleri kuvvet komutanlarının önünde "Çankaya Protokolü" olarak anılan bir bildiriye imza koydular. Buna göre, siyasi partiler 27 Mayıs'a karşı çıkmayacak, anayasaya aykırı bir tutum içine girmeyecek, Yassıada'da çeşitli cezalara çarptırılan kişilerin affı ile Eminsuların orduya geri dönmesini söz konusu etmeyeceklerdi ve Cemal Gürsel'i Cumhurbaşkanı seçeceklerdi.]

25 Ekim Çarşamba

Büyük Millet Meclisi'nin açılması. Yemin. Gece saat 22.30'a kadar. Grup.

[Çankaya Protokolününün 21 Ekim Protokolüne üstün gelmesiyle 25 Ekim'de TBMM açıldı.]

26 Ekim Perşembe

Yakup Kadri Başkan.
Cumhurbaşkanı seçildi.
Sonra tebrik.
Salonda tanışma.
Gece Çankaya'da büfe.

[AP içindeki bir kanadın Cumhurbaşkanlığı için Gürsel'e karşı Ali Fuat Başgil'i aday gösterme girişimi sonuçsuz kaldı. Gürsel seçime katılan 607 üye-

nin 434'ünün oyuyula Cumhurbaşkanı seçildi. MBK'nun görevi sona ererken, komitenin üyeleri yeni anayasa uyarınca tabii senatör olarak Cumhuriyet Senatosu'nda görev aldılar.]

27 Ekim Cuma

İran Sefiri veda.
Meclis'te seçim. Gitmedim.

28 Eylül Cumartesi

Açıklan senatör. Ziyaret.
Akşam Meclis'e gittim.
Grup. Anlaşmayı anlattılar
Bugün Senato başkanlığına Suat Hayri Ürgüplü seçildi.

[Cevat Açıkalın, Cumhurbaşkanı kontenjanından seçilen Cumhuriyet Senatosu üyesi. Kayseri bağımsız senatörü Suat Hayri Ürgüplü Cumhuriyet Senatosu Başkanı seçildi.]

29 Ekim Pazar

Bayram. Tebrik. Geçit resmi.
Gümüşpala ailesi ile yan yana.
Sonra kokteyl. Suat Hayri'yi tebrik.

1 Kasım Çarşamba

Millet Meclisi Başkanlığına F. Sirmen'in seçilmesi. (Kaç günlük buhran).

[CHP Rize Milletvekili Fuat Sirmen 9 oylamanın ardından Millet Meclisi Başkanı seçildi.]

3 Kasım Cuma

Cemal Gürsel ile görüşme – Kabine – S. 15.30.

4 Kasım Cumartesi

İs. Rüştü Aksal'ın Gürsel'i ziyareti ve grup kararını tebliği.

6 Kasım Pazartesi

Meclis.

Patron sendikacılarının nezaket ziyareti.

Gümüşpala S. 15.45'te benimle görüşmek istedi. Peki dedim. Sonra YTP de bulunacak dedi. Yalnız görüşelim. Onunla da görüşürüm dedim. Sonra tehir ettiler. Gece Osman Köksal. Gürsel'den haber yardım istiyor.

7 Kasım Salı

Meclis Reisi'nin odasında Gümüşp. ve Alican ile görüşme.

9 Kasım Perşembe

Köksal'ın ziyareti S. 13.45.

Sirmen ziyareti 14.15.

Köşke gidişi.

Yarın için davet.

İsmail R. Aksal'ın şiddetli üzüntüsü. Askeri zorla iktidar.

10 Kasım Cuma

Anıt Kabir merasimi.

Saat 15 dördlü top. Yukarıda.

Gürsel'in beyanatu.

Beni çağırıp vazife tevdi.

Meclis reisleri ile eve.

[Cumhurbaşkanı Gürsel siyasal partilerle yaptığı uzun temaslardan sonra, 10 Kasım'da, Millet Meclisi'nde en çok üyeye sahip olan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'yü hükümeti kurmakla görevlendirdi.]

11 Kasım Cumartesi

Şeker 1.48

eser

Prot. 27"

Bölükbaşı ile saat 11'de.

Alican ile Sa. 16.

Gümüşpala ile saat 18.

Akşam rapor C.B.'na.

12 Kasım Pazar

C.B.'nına saat 15'te vaziyetin takriri.

Gece İ. R. Aksal ile.

Selim Sarper ile.

13 Kasım Pazartesi

Sa. 11'de İ. R. Aksal ile.

Sat 11.30'da Gümüşpala ile.

Akşam Sa. 18'de görüşecek (öğleden sonra grup devam ediyor). (Güçlüğüm çok. Kendisi müsait görünüyor.)

14 Kasım Salı

YTP'nin bildirisi.

AP'nin grubu devam ediyor.

15 Kasım Çarşamba

Şeker 102

Protr. 28"

AP grup oylaması: - 89, + 84.

AP karar verecek.

AP karar verdi.

Gürsel'e söyledim.

S. 19'da müşterek toplantı.

Gümüşpala'nın Gürsel'e gitmesi.

İkili koalisyon.

[YTP ve CKMP İnönü'nün koalisyon teklifini kesin olarak reddetti. AP içinde de koalisyona girip girmeme konusunda büyük tartışmalar yaşandı. Sonuçta Gümüşpala'nın ağır basmasıyla AP, CHP ile koalisyona girmeye razı oldu.]

16 Kasım Perşembe

Karma heyette esasların konuşulması.

Akşama protokol.

Sabah Başbakanlığa.

Cevdet Sunay ile görüşme.

Saat 17'de Bölükbaşı ile görüşme.

17 Kasım Cuma

Karma komisyon bakanlıkları taksim ediyor.

Sabah Orbay ile görüşme.

20 Kasım Pazartesi

Sa. 10 hükümet listesinin Cumhurbaşkanı'na takdimi.

Maliye'ye Melen.

Sarper'den şikâyet.

Hükümetin Meclis'e bildirilmesi.

C.B. ziyaret. Uzun hitabe.

Anıtkabir.

Toplantı, program.

[20 Kasım'da bakanlar kurulu listesi açıklandı ve hükümet üyelikleri CHP ile AP arasında eşit olarak paylaştırıldı. Maliye Bakanlığına, bu bakanlık için düşünülen Ferit Melen değil, CHP Çanakkale Milletvekili Şefik İnan atanmıştır.]

27 Kasım Pazartesi

Hükümet programı meclislerde.

29 Kasım Çarşamba

Senatoda program görüşmesi.

30 Kasım Perşembe

Millet Meclisi'nde program müzakeresi – Sonu.

Bütçenin sunulması.

2 Aralık Cumartesi

Meclis'te oylama.

Cumhurbaşkanına gitme.

[CHP-AP koalisyon hükümeti 4 red, 78 çekimsere karşılık 269 oyla güvenoyu aldı.]

6 Aralık Çarşamba

Şeker 134.

Protrombin 28”

Meclis'te sözlü sorular.

7 Aralık Perşembe

Cumhurbaşkanının Bakanlar Kurulu'na başkanlık etmesi.

Öğleden evvel Genelkurmay'da konferans – NATO için.

8 Aralık Cuma

Amerika elçisi ile görüşme.

Balkanlar Komisyonu ile görüşme.

Amerika ile görüşme.

Ordu ve iktisadi yardım.

9 Aralık Cumartesi

Hastayım.

Kuvvetler kumandanlarını evde kabul.

G.K. II. Başkanı.

Kara K.K.

Deniz K.K.

Hava K.K.

[Kara Kuvvetleri Komutanı Muhittin Önür; Deniz Kuvvetleri Komutanı Necdet Uran; Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel.]

22 Aralık Cuma

O. Bölükbaşı görüşmeye geldi.

Sa. 16.15.

Bakanlar Kurulu S. 17.

147'ler.

Benim cevabım (sözlü soru).

23 Aralık Cumartesi

Parti meclisi.

31 Aralık Pazar

Sırrı Anbay.

MSB Hukuk Müş. Mv.

Hakim Yzb.

127105

Aralık ayına ait tarihsiz son sayfadaki notlar

173	CHP	35
158	AP	69
65	YTP	28
<u>54</u>	KMP	<u>16</u>
450		148

Eskiler 21

[Sol taraftaki sayılar 15 Ekim'de yapılan genel seçimden sonra, Millet Meclisi üyelerinin, sağ taraftaki sayılar ise Cumhuriyet Senatosu üyelerinin partilere göre dağılımıdır.]

1962

28 Ocak Pazar

İst. Hemşire.

Akşam Rıza Erdem.

Rıza. Banka faizlerinin inmesi.

29 Ocak Pazartesi

Sabah belediyede.

Esnaf teşekkürleri öğle sonra.

Basın hasbıhal.

30 Ocak Salı

Belediyede öğleden evvel.

Tüccar ile sonra sanayicilerle.

Hürriyet, Hür Vatan.

Akşam Ercüment, Falih, Vali P.

31 Ocak Çarşamba

1. Ordu K. ile beraber.

Deniz komutanlığı.

66. Tümen.

Harp akademileri.

Hususi Mülakatlar.

(okunamadı) ile radyoda şikâyeti.

Vali ile görüşme.

Mart sonuna kadar kalmak istiyor.

Daha fazla kalması lazım.

1 Şubat Perşembe

İst. Belediye sarayında beyanat. Öğleden sonra vilayette basın toplantısı.

Özalp'i ziyaret.

Yolda Halciler - Ziraat müstahsilleri – Narh.

2 Şubat Cuma

Bütçe Senato'da.

Mucip Ataklı beyanatu.

Gümüşpala'nın hemen cevap talebi.

C. Gürsel'in partileri toplaması.

Gece kokteyli.

Gece Bak. Kurulu.

Cevabım nihayette olacak.

22 Şubat Perşembe

Talat Aydemir'in isyanı.

23 Şubat Cuma

Sabaha karşı isyanın bozguna uğraması.

2 Mart Cuma

Komisyonunda çalışma. Parti liderleri kanunu savundular.

3 Mart Cumartesi

Mecliste – Komisyon.

Parti liderleri kanunu Meclis'te savundular.

Feridun Cemal Erkin akşam yemeğinde.

[Feridun Cemal Erkin, Londra Büyükelçisi.]

4 Mart Pazar

Cevdet Paşa.

Topaloğlu.

Akşam Aksal Senato'dan endişeli.

[*Cevdet Sunay, Genelkurmay Başkanı, Ahmet Topaloğlu İçişleri Bakanı.*]

5 Mart Pazartesi

Tahlil var. Tahlil oldu.

Kan 1.20 Zaman 20".

Öğle - Akşam reaksiyon.

Akşam - Sabah temiz.

Gümüşpala ile görüşme kavgam.

Cemal Gürsel ile görüşme.

Cevdet Sunay'ın değişmesini red. Alkoç'u istiyor. Olmaz.

[*İnönü, Orgeneral Celal Alkoç'un Cevdet Sunay'ın yerine Genelkurmay Başkanlığına atanması önerisine karşı çıktı.*]

7 Mart Çarşamba

Saat 14.30'da Abant'a hareket. Ben, Hanım, Necdet, Feridun Cemal Erkin.

Sa. 17.15'te Abant.

8 Mart Perşembe

Abant'ta bayram.

The Bridge on the Drina.

Sabah gezintisi. Açık hava.

[*8 Mart günü Şeker Bayramı'nın ilk günüdür. The Bridge on the Drina (Drina Köprüsü) İnönü'nün okuduğu roman.*]

9 Mart Cuma

Sabah gezintisi. 35 dakika.

Gece - Gündüz kar - tipi.

Gece - 14 derece.

Otel içi salon 15 derece.

10 Mart Cumartesi

Sabah gezintisi. 45 dakikadan fazla.

14 Mart Çarşamba

Şeker 1,48.

Sabah 0.

Öğle reaction.

Akşam - Sabah 1,6 gr.

Pro-trombin 26".

Kolesterol %362 mgr.

19 Mart Pazartesi

İsmail R. Aksal Kars'a gitti.

Osman Okyar sualler getirdi.

Ermeni Patriği geldi. Yozgatlı. 49 yaşında. 8 yaşında Beyrut'a gitmiş. Anası, dayısı var.

AP Afyon milletvekili Haluk Nurbaki vekil olmak istiyor. İbrahim Öktem ile teması var. Müspet adam. AP takıntılardan 4 sene sonra seçimde kurtulabilir.

24 Mart Cumartesi

Himayemde İst. balosu olsun mu?

6 Nisan Cuma

Kuvvet kumandanları.

7 Nisan Cumartesi

Öğle vakti Başb.'ta Berrin Menderes, Yüksel, Avukatı galiba Orhan Fer-soy. Müstacel meselesi. 25 Nisan'da davalar Anayasa Mahkemesi'ne gidecek. O zaman blokaj kalksın.

8 Nisan Pazar

Cevdet Paşa ile uzun görüşme.

Gece gazeteciler balosu.

Gürsel ile beraber.

Gümüşpala ile marifetler hesapsız.

9 Nisan Pazartesi

Planlama.

Norveç -Yunan sefirleri.

İsmail R. Bey'le Meclis'te uzun görüşme.

İsm. Rüştü Bey, Alican ile görüşmüş. Gümüşpala buhranı üzerine. Alican karmaya hazır gibi.

11 Nisan Çarşamba

Cemal Pş.'nin partileri ziyareti.

12 Nisan Perşembe

İdrar toplanacak 14'lük.

Gürsel'i ziyaret.

13 Nisan Cuma

Büyük tahlil var.

Şeker 0,92.

Pro-trom. 30"

Radyo konuşması.

Ailelerin ziyareti.

Kolesterol:

Dr. Şardaş 340

Dr. C. Rota 359

Dr. Emin Akaydın 375

19 Nisan Perşembe

Adalet Partisi ile müzakere.

20 Nisan Cuma

AP ile müzakere.

İdare kurullarına koalisyon görüşmek üzere ayrıldılar.

AP bakanları.

CHP'li - Aksal, Bekata, Turhan.

Tansiyon 17.

[İsmail Rüştü Aksal CHP Genel Sekreteri; Turhan Feyzioğlu Devlet Bakanı; Hıfzı Oğuz Bekata Cumhuriyet Senatosu üyesiyken kısa bir süre sonra, Mayıs ayı içinde, Avni Doğan'ın yerine Devlet Bakanlığına atanacaktır.]

22 Nisan Pazar

Tahlil. Şeker kan 136.

İdrar akşam - sabah reaksiyon şekilde. Diğerleri normal.

23 Nisan Pazartesi

Anıt Kabir ziyareti.

Org. Cevdet Sunay'ın vedatı. Avdet 2 Mayıs. Seyahat CENTO – Londra.

26 Nisan Perşembe

CHP grubu karar - Görüşülmek üzere koalisyon imkân aranacak.

27 Nisan Cuma

Sa. 10'da C.B.'ını ziyaret. Görüşme programının Gümüşpala'ya tevdi.

28 Nisan Cumartesi

İstanbul'da tahrikler, olaylar.

Gürsel'in beyanatı.

3 Mayıs Perşembe

S. 17'de af için liderler toplantısı.

4 Mayıs Cuma

C.B. İstanbul'dan geldi. (dün). S. 16'da görüşmeye gittim. Af konusunu açtı.

Hastalar 27 Mayıs. 30 Ağustos ilk kademe sonra.

Saat 18'de komisyonlar raporu.

Pazartesi bakanlar kurulu.

S. 18'de komisyonlar raporları.

5 Mayıs Cumartesi

S. 17'de liderler.

6 Mayıs Pazar

Özden, Metin Sa. 05.30'da Roma'ya, bir ay için Avrupa'ya gittiler.

11 Mayıs Cuma

Saat 16'da liderler toplantısı.

Sabah şeker tahlili. Kan 0,92, pro-trom. 26". İd. normal.

Bakanlar.

Gümüşpala'ya mektup.

Mühlet.

12 Mayıs Cumartesi

Cavit cevap getirdi.

Evde parti toplantısı.

Bakanlar.

Yarın için genel kurulları davet.

13 Mayıs Pazar

Gelmediler.

Gece yarısına kadar bakanlar.

Anlaşma tebliği.

14 Mayıs Pazartesi

Evde K.'ları kabul.

Orduevinde tebrik.

C.B.'ını ziyaret ve tebrik.

15 Mayıs Salı

Susuz köyünü ziyaret.

16 Mayıs Çarşamba

S. 11.30 T. Birgen ile görüşme.

Eskişehir: Oto ile 3,5 saat.

Orduevi - Hava merkezi ve meydanı.

17 Mayıs Perşembe

İrfan Tansel ve hanımı.

Konya'ya havadan Sa. 9.

10.15'te varış.

Orduevi – Bayramlaşma.

İnce Minare Müzesi.

Selçuk kartalı - Kazılar - Selçuk devri taş oyma resimler.

Müze müdürü Önder İngiltere'ye göndermeli.

Mevlana Türbesi müzesi. Çok memnun oldum.

3.45'te hareket.

[17 Mayıs Kurban Bayramı'nın dördüncü günüdür.]

21 Mayıs Pazartesi

Sa. 10 - Merkez idare kurulları.

Af meselesi.

23 Mayıs Çarşamba

Liderler 17'de af meselesi.

29 Mayıs Salı

Şeker 1.02

Pro- tro. 26"

Kolesterol:

316 Dr. Orhan

329 Cemil Rota

324 Emin Akaydın.

30 Mayıs Çarşamba

Grupta toplantı. Mehil verilmeksizin istifa etmeme karar verdi.

Son bakanlar kurulu.

[İnönü'nün başkanlığında kurulan CHP-AP koalisyonu oldukça güç koşullar altında görev yaptı. Her şeyden önce Türkiye ilk kez koalisyonla tanışmış

ve bu koalisyon CHP ile ezeli rakibi DP'nin mirasçısı olduğu iddiasıyla siyaset sahnesine çıkmış bir parti arasında gerçekleştirilmişti. İki partinin siyaset ve ekonomiye yaklaşımları arasında büyük farklar vardı. Ayrıca ordunun hükümet üzerinde önemli ölçüde etkisi söz konusuydu. AP'nin Yassıada'da mahkum edilen DP'lilerin affı konusunda diretmesi ve ordunun bu konuda taviz veremeyen bur tutum sergilemesi çok geçmeden koalisyon hükümetinin sonunu getirdi ve İnönü 30 Mayıs 1962'de Cumhurbaşkanı Gürsel'e istifasını sundu.]

31 Mayıs Perşembe

Öğleye doğru yazılı olarak C. B.'na takdim ettim.
Parti meclisi.

1 Haziran Cuma

Parti meclisi.

2 Haziran Cumartesi

C. B. yeni hükümet teşkilini bana tevdi ettiğini ilan etti.
Parti meclisi.

[Hükümeti kurma görevi yeniden İnönü'ye verildi.]

3 Haziran Pazar

Parti meclisi.

4 Haziran Pazartesi

Nihat Su partiden (AP) hayır yok dedi.
Meclis grubunda vazife kabul edip etmemek konuşması.

5 Haziran Salı

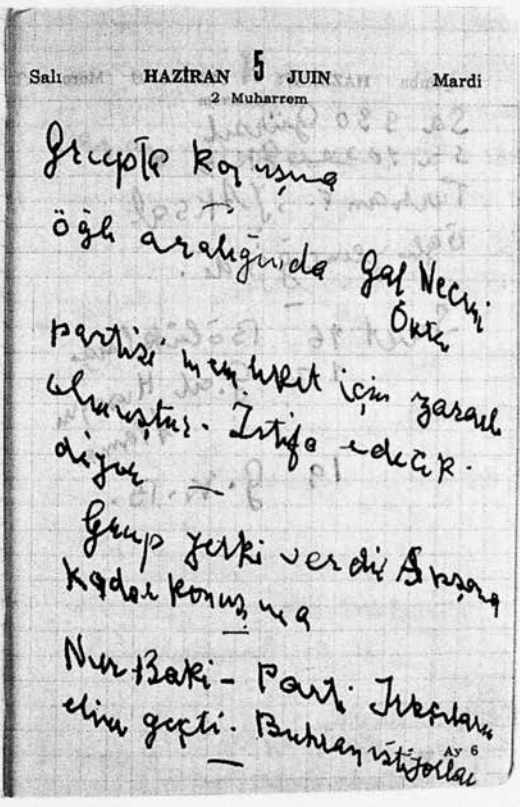
Grupta konuşma.

Öğle aralığında Gnl. Necmi Ökten. Partisi memleket için zararlı olmuştur. İstifa edecek diyor

Grup yetki verdi. Akşama kadar konuşma.

Nur Baki - Parti ırkçıların eline geçti. Buhran istiyorlar.

6 Haziran Çarşamba

Sa. 9.30 Gürsel.

Sa. 10.30 GKB.

Turhan F., İ. Aksal öğle yemeğinde.

Saat 16 Bölükbaşı.

17 Gnl. Hüseyin Ataman.

19 GKB.

7 Haziran Perşembe

Hasan Dinçer.

8 Haziran Cuma

1- Ekrem Alican'ın muhtırası.

2- Hasan Dinçer yalnız 4'lü değil, üçlü koalisyon için de karar alsın dedim.

9 Haziran Cumartesi

Gürsel S. 9.30.

Bakanlar kurulu - Buğday fiyatı.

Sonra AP bakanları ile durumun mütalaası.

Salı grupları var. Çok ehemmiyet veriyorlar. Salı geçinceye kadar Gümüşpala ile görüşmemekliğimi istiyorlar.

Kemal Satır yalnız fikirlerini söyledi.

14 Haziran Perşembe

Kan tahlili Şeker 1,28

[İnönü bu kez CHP, YTP ve CKMP ortaklığına dayanan bir bakanlar kurulu oluşturdu. 25 Haziran'da açıklanan kabinede ayrıca AP'nin ilımlı kanadına mensup olup, bu partinin izlediği politikalarından memnun olmayıp istifa eden bağımsız milletvekillerine de görev verildi. Bu arada CKMP içinde, partinin İsmet İnönü'nün kuracağı yeni koalisyon hükümetine katılması veya katılmaması gerektiği konusunda bir anlaşmazlık baş gösterdi ve Genel Başkan Osman Bölükbaşı partinin koalisyona katılmasına karşı çıkararak partiden ayrıldı.

Koalisyona katılma kararı alan CKMP'nin genel başkanlığını Ahmet Tahtakılıç üstlenirken, Bölükbaşı CMKP'den ayrılan öteki milletvekili ve senatör arkadaşlarıyla birlikte 14 Haziran'da Millet Partisi'ni kurdu.]

1 Temmuz Pazar

Grupta program konuşması ve oylaması

2 Temmuz Pazartesi

Şeker kan 132.

İd. Akşam reaksiyon.

Protrom bin 32".

Saat 15'te Meclis – Program – 1,5 saat sürdü.

Saat 17'de Senato – Ekrem Alican.

Akşam Bak. Kurulu.

9 – Kota.

Kolesterol.

Emin Bey 303 mgr.

Cemil Bey 324.

II. Dahiliye 310.

[2 Temmuz'da Meclis'te okunan hükümet programında, 27 Mayıs ihtilalinin meşruluğu vurgulanıp, hükümetin bu ihtilale ve getirdiklerine yönelik her türlü hareketin kesinlikle karşısında olacağı belirtildi. Hükümet 7 Temmuz'da 4 çekimser, 134 red oyuyla karşılık 259 oyla güvenoyu aldı.]

3 Temmuz Salı

Evde.

4 Temmuz Çarşamba

Senato'da program.

Konuştum.

10 Temmuz Salı

Aydemir'in mahkemece tevkifi.

11 Temmuz Çarşamba

Erzurum'a uçak ile hareket Sa. 8.

Sivas'ın üstünden geçtik.

Dumlu 51. T. – Tafta tabya.

Yeşildere (Gürekösek)

247. piyade alayı Alb. Necmi Şenkartal, eşi S. Şenkartal.

17 Temmuz Salı

Özden'in doğumu Saat 9.10'da. Hanım ancak yetişti. Güçlü adlı pehlivan.

21 Temmuz Cumartesi

Uçak ile gece İst. Vanş. Maltepe.

Özden – Torunum.

Orduevi.

Vali.

Bugün Güçlü'nün adını verdim.

[İnönü torununa Güçlü adını verdi.]

22 Temmuz Pazar

Radyo konuşması.

Gölcük'e hareket.

Piyale Pş. ile.

Gölcük.

Gece orduevinde yemek.

23 Temmuz Pazartesi

Gölcük'te. Fabrikalar. Şerif Oskay.

İkmal (levazım) merkezi.

Hastane.

Lojmanlar.

Ulvi (okunamadı) çay.

Donanma K. Evinde yemek.

Hareket.

Alparslan Piyale Pş. Refakat.

Deniz K.K.
Ordu K. Veda.

24 Temmuz Salı

Ereğli – Sıcak gece.
Üs komutanlığı.
Liman.
Demir - Çelik F.
1965'te bitecek.
Yeni liman yapılacak.
İlk merhale 470 bin ton çelik verecek.
Yassı imalat Fabri.
İkinci merhale 1970'de.
Sonra 1 fırın çelik ham.
Soğuk – sıcak hadde.
Ham – 50-60 T. Teneke.
(okunamadı) ham olan demir.
Ereğli – Kömür işletmesi.
Ereğli'de yer altı (okunamadı).

25 Temmuz Çarşamba

Amasra.
Yeni Liman – İstasyonda yer altı ikmal yeri.
D. A. üssü.
Amasra hava radar üssü.
Recep Uğur.
Harekât odası – Nato radarı.
Pelikan – D.A. merkezi ikmal sahası.
(okunamadı) – Çayağzı.
D.A. yer altı dokları.
Mendirekleri, İç liman.
Büyük deniz üssü.
Suyun yatağı değişiyor.
Üs K. Nazif Erkan.
Bartın hareket.
Tayyare Meyda.

29 Temmuz Pazar

Alican öğle yemeğinde.

Kararlar:

1. Yatırımları tahakkuk ettirmek için bakanlara tamim. Bilhassa umum müdürleri davet.

2. İç durum. Asayiş. İşçiler. Sol – Tertipli tahrikler. Yarın iç işleri, adalet görüşeceğiz.

3. Adıyaman – Çelikhan.

4. Planlama çalışın.

5. (okunamadı). F. Ekinci, T. Güneş.

6. Ulaştırma tayinler.

7. (okunamadı)

Bülent

Havuz – 1

[Bülent Ecevit, Çalışma Bakanı.]

30 Temmuz Pazartesi

Genelkurmayda.

Planlamada.

Öğleden sonra plan.

Havuz – 2.

Öğle yemeği. Zafer Bey.

31 Temmuz Salı

Havuz – 3.

2 Ağustos Perşembe

Plan – Öğleden önce ve sonra.

Kan tahlili.

Şeker 118 id. O.

Protrom. 21”.

Kolesterol Dr. Orhan 280.

6 Ağustos Pazartesi

Deniz.

7 Ağustos Salı

Deniz 5.

Basın toplantısı. S. 15.30. Hürriyet Mey.

Yozgat heyeti.

EMİNSU merkezi.

Avdet – Ali Beyler.

Deniz 6.

Fuat Sirmen.

Fikret.

11 Ağustos Cumartesi

Üniversite.

Şerif Remzi Bey der ki: Merkezler münakaşa ile alsın, müzayede ile satsın.

Çağırırsam gelip anlatacak.

12 Ağustos Pazar

Doğan Uluergüven.

Aydın valisi.

Nihat Erim'le. (İnönü Vakfı Arşivi)

20 Ağustos Pazartesi

Fuat Sirmen beni kulübe götürecek.

10 Eylül Pazartesi

Nasır Bey – Cemal Tural'ın C.B.'nina mektubu.

[Cemal Tural Orgeneral.]

11 Eylül Salı

E. Alagu Hanım ile beraber öğle yemeğinde.

Planlama ciltlerinin okunması eritti.

İlyas Seçkin akşam yemeğine.

[İlyas Seçkin, Bayındırlık Bakanı.]

[Yılın izleyen günlerinde CHP içinde önemli gelişmeler yaşandı. 20 Eylül'de sağlık sorunlarını gerekçe göstererek istifa eden İsmail Rüştü Aksal'ın yerine yardımcısı Kemal Satır Genel Sekreterliğe atandı. Bu arada, parti içindeki etkili isimlerden Kasım Gülek, Nihat Erim ve Avni Doğan'la Genel Başkan İnönü arasında öteden beri süregelen uyuşmazlık sonbahar aylarında bir çatışmaya dönüştü. Kamuoyu önünde cereyan eden karşılıklı söz düellosundan sonra söz konusu 3 kişi ve onları destekleyen eski Genel Sekreter Yardımcısı Turgut Göle partinin Haysiyet Divanı'na verildi. Haysiyet Divanı Erim, Doğan ve Gülek'in bir yıl süre ile partiden ihracına ve tüzük gereği bu bir yıl boyunca hiçbir parti toplantısına katılmamalarına karar verirken Göle'yle ilgili kararı sonraya bıraktı. Alınan karar 11 Aralık'ta bir genelgeyle parti örgütüne duyurulurken, partililere, ihraç edilen bu kişilerin yapacakları "dedikodulara" karşı uyanık olma çağrısı yapıldı. Partiden çıkarma kararının duyurulmasından üç gün sonra, 14 Aralık'ta CHP 16. kurultayı toplandı. Kurultay sırasında bazı delegeler partiden çıkarılan üç kişi hakkındaki kararın geri alınması, Göle'nin de affedilmesi için çaba gösterdiler. Böyle olunca, kurultay adeta gündemini bir yana bırakıp bu konuyu tartıştı. Sonuçta Haysiyet Divanı'nın kararı onaylandı ve ihraçlar kesinleşti. Kurultay İnönü'yü yeniden genel başkanlığa seçerken, genel sekreteri, tüzük gereği, parti meclisi seçti ve Satır yeniden bu göreve getirildi.]

1963

22 Ocak Salı

Şeker 85. Şimdiye kadar ins. 16 idi. Sonra 12 olacak.

Protrom.

Planlama 1963 programı üzerine rapor bitti.

7 Şubat Perşembe

İsmail Rüştü Bey - Ekrem Şerif Bey için. Sa. 9.30.

Azizoğlu - Rifat Öktem için emeklilik. Saat 9.45.

Ek. Şerif Bey dairede. S. 12.

[Yusuf Azizoğlu, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı.]

8 Şubat Cuma

Kan şekeri 120 mgr.

Prototrombin 28".

İd. Normal.

Irak ihtilali

Kolesterol 380 Emin Bey

320 Muhlis Bey

345 İkinci dahiliye

Bakanlar kurulu. Vergi kanunları.

[Irak'ta Abdüsselam Arif'in önderliğindeki BAAS'cı subaylar yönetimi ele geçirdi. Başbakan Kasım öldürüldü.]

9 Şubat Cumartesi

Von Mangold heyeti.

Rus sefiri.

Rıza Derviş.

Klüp - Meclis - Reis ile görüşme.

12 Şubat Salı

Nedret Yalçın'dan.

Denizli mebusu Sinan Bosna AP, 60 kişi ya YTP'ye girecek (af sözü verirse) ya müstakil olacaklar.

13 Şubat Çarşamba

Bakanlar Kurulunda 113 nolu kanun tasarısı. Alican'ın açılışı. Sancar'ın cevabı.

[Ekrem Alican, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı; İlhami Sancar, Milli Savunma Bakanı.]

14 Şubat Perşembe

113 nolu Kanunda Adalet Bakanı'nın anlatması.

Saat 13-15 grup.

Saat 19'da grup.

Saat 21.30'da Bakanlar Kurulu.

113 nolu kanun projesi.

[Adalet Bakanı Abdülhak Kemal Yörük.]

15 Şubat Cuma

İsviçre sefirini kabul.

20 Şubat Çarşamba

113 nolu Af Kanunu Meclis'te.

Gece haber: 229 K.M. Yarbay Galip Kazancıoğlu.

II. reisin emir subayı binbaşı Kemal.

Kesin faal: Müsteşar: Faruk Gürler, J. G. K. Fikret Esen söylüyorlar.

Türkiye Kömür İşletmeleri savunma uzmanı E. Yar. Necdet Şensoy. İdare merkezi.

22 Şubat Cuma

Şeker 85.

İnsulin bundan sonra 8 ünite olacak.

23 Şubat Cumartesi

Arif Ertunga'nın nikâhı.

Meclis'te bütçenin sonu - Açık oy.

24 Şubat Pazar

Gölbashi'na hareket S. 10.30.

Cevdet Sunay - Hanım.

İlhami Sancar.

Necdet Calp.

25 Şubat Pazartesi

Bayram.

[25 Şubat Şeker Bayramı'nın
birinci günüdür.]

26 Şubat Salı

Öğle - Akşam davetler.

Orbay'ın orasında briç.

27 Şubat Çarşamba

Adapazarı - Dönüş S. 13.30.

Astsubayların gazinosu.

Akşam toplantı - Sohbet - Köylüler.

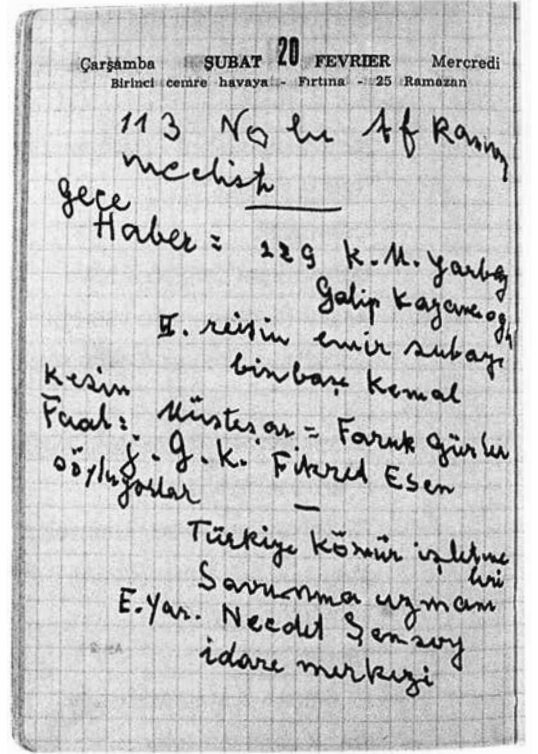
28 Şubat Perşembe

Sa. 9.30'da Sinop mayın arama gemisiyle hareket.

Mayın depoları ve atölyeleri.

Bazıları Gölcük'ten eski.

Ereğli Balıkçı köyü.

Karamürsel çıktık.

Yunanlılar baştan aşağı yakmışlar, meşhur fabrikaları bir daha kurulmamış
- İstanbul'a gitmiş.

Meyve memleketi - Narh meselesi.

Kara - Yalova.

Orhangazi.

Bursa - karlı tipili, sisli hava.

Askeri hastane - öğle yemeği.

Çelik Palas - Büyük akşam yemeği - Chacun pour soi.

Şubat ayının sonundaki tarihsiz not sayfaları

S. 20'den mabad.

22 Şubatçılar, 14'ler, Eminsular, Adalet Parti.

Meclis M.T.K. İsmet (Emin) yarbay

? Muhafız alayı.

? Zırhlı birlikler.

22 Şubat - 6 Mart arası.

Birçok emin subaylar.

Dışarıya geriye gönderilmiş.

-

Ordu yabancı diller okulu eğitim kum. Albay Salih Yakal.

229. alay Ku. vekili Albay ? tayin edilmiş.

1 Mart Cuma

Eskişehir'e hareket. Öğretmenler lokalinde (Enstitü) konuşma. Karlı, tipili
hava - Kaypak zemin.

Yolda: İnegöl, Pazarcık, Bozüyük - İnönü.

Eskişehir - Gece meydanda yemek.

2 Mart Cumartesi

Ankara'ya hareket.

Sivrihisar.

Polatlı Topçu Okulu'nda öğle yemeği. Konuşma.

Ankara - Cevdet Paşa'yı evine bıraktım.

3 Mart Pazar

Hiç çıkmadım. Tam istirahat.

4 Mart Pazartesi

Bakanlar kurulu. YTP'de huzursuzluk.
Cumhurbaşkanı ile görüşme.

5 Mart Salı

Urfalılar – Diyarbakırlılar.
Milli Eğitim B.

6 Mart Çarşamba

Şeker 110.
Protr. 28".
Kolesterol 365. Emin Akaydın.
330 Şardan.
270 Muhlis.
Dışış. B.
M. E. B. Bölge okulları.
Diyarb., Urfa mebusları.
Hint sefiri.
Suudi sefiri.
Akşam Çankaya'da sinema.

7 Mart Perşembe

Ecvet Güresin ile radyo konuşması hazırladık.
Ömer İnönü sabah geldi. Özden şiddetli anjin.

23 Mart Cumartesi

Bayar'ın Ankara'ya giriş gösterileri.

[Yassıada'da ömür boyu hapis cezasına mahkum edilen Celal Bayar 1961'den beri tutulmakta olduğu Kayseri Bölge Cezaevi'nden, hastalığı nedeniyle 22 Mart'ta tahliye edildi. Ankara'ya geldiğinde doğan tepkiler ve çıkan

olaylar sonucunda geçici tahliye kararı kaldırıldı ve Bayar hastaneye yatırıldı. Yaklaşık altı ay hastanede tedavi gören Bayar 5 Ekim 1963'te yeniden Kayseri'ye götürüldü.]

24 Mart Pazar

Bayar Ankara'da.
Gösteriler – Ziyaretler.
Şeni mahkeme sözü.

[Bayar mahkeme için “şeni mahkeme” sözünü sarf etmiştir.]

25 Mart Pazartesi

AP, Meclis'i terk etti.
Grup parti merkezine gidiyor.
Mahsur kalıyor.
Arama talebi.
Adalet Partisi topluluğu, talebe topluluğu.
25 Mart İst. talebe yürüyüşü - Yeni İst. aleyhine.

[24 Mart'ta Ankara gençliği Bayar'ın serbest bırakılmasına karşı çıkararak gösteri yaptı. AP Genel Merkezi ile Yeni İstanbul gazetesi taşlandı. İnönü karışıklıklara AP'nin neden olduğunu açıklarken, AP'liler Meclisi terk etti. AP'liler genel merkez binasını taşıyanlar cezalandırılincaya kadar Meclis toplantılarına katılmayacaklarını açıkladılar.]

26 Mart Salı

Talebe nümayişi.
Gösteri. Kanuna aykırı hareket.
Dağılma.
İst. Milliyetçi gençler Saraçhane'den, üniversite talebesinin üniversiteden hareketi. İki grup çatıştı.

[İstanbul'da gösteri yürüyüşü yapan üniversite öğrencileriyle AP'liler Beyoğlu'da çatıştı.]

27 Mart arşamba

Şeker 252 mgr.

İns 8 ünite.

Saat 16'da Güven Park'ta.

Saat 17'de Talebe Zafer Abidesi'nde.

Güven Park'ta ilerleme. Müsademe - Güven tertibi geri çekilmiş.

Devam - AP Merkezine taarruz.

Bayar'ın Numune Hastanesi'ne nakli.

Bakanlar Kurulu.

Gümüşpala heyeti ile görüşme.

[Ankara'da çıkan olaylarda AP Genel Merkezi tahrip edildi.]

28 Mart Perşembe

Bayar'ın Ankara Hastanesi'ne Saat 7'de teslimi.

29 Mart Cuma

Meclis'te genel görüşme kararı. Benim AP'ye cevabım.

G. K.'da görüşme.

30 Mart Cumartesi

Şeker 202 mg.

İdr. 1,2, 1,5, 4,5 şeker.

İns 16 ün.

Bakanlar Kurulu. S. 10.30 – S. 15.00.

1 Nisan Pazartesi

Meclis toplantı - Açlık grevi.

Anayasaya müracaat.

İran hariciye nazırı.

[Ankara Hastanesi'ne yatırılan Celal Bayar 30 Mart'ta açlık grevine başladı.]

2 Nisan Salı

Şeker 140 İns ?

İd. Sabah, öğle reaksiyon, akşam 2,5 gr.

Protrom. 29".

Grup (gece rahatsız).

2. Trinitrin.

Bayar'ın açlık grevi kalktı.

3 Nisan Çarşamba

Meclis'te Makarios'a cevap.

27 Mayıs bayram kanunu.

Amerika - Ziraat Bankası Kanunu.

[27 Mayıs'ın Hürriyet ve Anayasa Bayramı olmasına ilişkin kanun Millet Meclisi'nde kabul edildi.]

4 Nisan Perşembe

Gürsel ile görüşme.

Bakanlar kurulu.

5 Nisan Cuma

Meclis'te genel görüşme. Sabahın Sa. 5'ine kadar.

[Millet Meclisi'nde son olaylarla ilgili olarak genel görüşme açıldı.]

6 Nisan Cumartesi

Şeker 142 mg.

İd. sabah 1,5 gr., öğle reak., akşam 2,4 gr.

Protrom.

Anayasa Mahkemesi C. Bayar'ın müracaatını reddetti.

7 Nisan Pazar

H. O. Bekata ile görüşme.

İs. R. Aksal:

- a - Gazetelerin ilan tasavvuru yanlış.
- b - Turhan Feyzioğlu grup ile coordination.
- c - Propaganda (planlama ile düzene koyum).
- d - Hilmi Bey'e teşekkür yazılacak.

8 Nisan Pazartesi

Ekr. Alican'ın mektubu.

[Ekrem Alican, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı.]

20 Nisan Cumartesi

Kan şekeri 100 mgr.

İd. sabah nor., öğle reaksiyon, akşam nor.

Protr. 28".

8 Mayıs Çarşamba

Vali, Ordu K. Akraba.

- 1) Öğleden sonra Vilayet, Bekata orada. Türkeş'e cevap vermesi lazım.
- 2) Belediye başkanı. Notlar: Necdet Bey'de.
- 3) Ordu K. Karargâhı.
- 4) Hastane – Hemşire ihtiyaç.
- 5) Halam – Eyiler.
- 6) Behiye H.
- 7) Yaşar Erzincan – İnceoğlu. Öğle yemeğinde Sohtorik.

9 Mayıs Perşembe

S. 9'da hareket – Karşıya.

- 1) Nurettin Teksan mektebi. Bedriye H. münasebetsizliği.
- 2) Piyade atış ok.
- 3) Tuzla Porselen F.
- 4) Automotiv F. %36 yerli olmuş.

Avdet.

Fahriye H., Müzeyyen H.

10 Mayıs Cuma

Sa. 9 Ordu K. Refik Yılmaz.

Davut Paşa kışlası - Zirhli – Piy. - 66. Tümen, 23. Alay Zirhli tümen C. Muh. Grubu. Merasim duruşu.

Denetleme – Teşekkür.

Takrir - 2 grup, tümen hakkında.

Yemek - Muharebe hatıralar.

(Pentomik)ten söz açıldı.

Gazeteciler ile hususi hasbihal.

Gece Fahriye hanımda yemek.

11 Mayıs Cumartesi

İstanbul'da balo yapılmadı.

Basın toplantısı. Sorulara cevaplar.

Gece Fahriye Hanımlarda yemek.

Latife hanımefendi.

CHP idare heyeti ziyarete geldi.

12 Mayıs Pazar

İlmenler.

Yarın sabahki Ankara konuşmasının müsveddesini hazırlama. Gece daktilo.

13 Mayıs Pazartesi

Hareket.

İstasyonda radyo.

Öğleden sonra Reşat Özerda meselesi Meclis'te hezimet.

14 Mayıs Salı

Grupta kısa şikâyet.

NATO Başkomutan.

Benim öğle ziyafetim.

Akşam saat 17.30 Bakanlar Kurulu.

Hanımın şiringası.

15 Mayıs Çarşamba

S. 11. Hasan Dinçer ile görüşme.

[Hasan Dinçer, Devlet Bakanı.]

17 Mayıs Cuma

Şeker 120.

İd. normal.

Protrombin 29".

İd.'da tuz 6,18 litrede.

Kanda tuz 86 m. EQ.

Alican'ın terbiyesiz beyanatu.

Meclis'te konuşma.

16'da Gürsel'e.

Akşam devlet operası.

[22 Şubat 1962'deki darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanınca ordudan uzaklaştırılan Albay Talat Aydemir, emekli olduktan sonra da darbe planları yapmayı sürdürdü. Aydemir, ilk darbe girişiminden tam 14 ay sonra, 20 Mayıs 1963'te, Harp Okulu ve Zırhlı Eğitim Tank Taburu'nun desteğini arkasına alarak yeni bir darbe girişimi başlattı. Aydemir'in bu ikinci darbe girişimi kısa sürede önlendi. 20 Mayıs gecesi yaşanan silahlı çatışmaların ardından, 21 Mayıs günü sabaha karşı Hava Kuvvetlerinin de katılımıyla girişilen karşı harekât sonucunda, başta Harp Okulu öğrencileri olmak üzere darbecilerin tümü etkisiz hale getirildi. Darbecilerin İstanbul kanadı ise daha harekete geçmeden etkisizleştirildi. Darbe girişimi ve bastırma harekâtı sırasında yaşanan silahlı çatışmalarda, resmi açıklamalara göre, 6 kişi yaşamını yitirirken, 30 kişi de yaralandı. Ölenler arasında bir albay, bir de binbaşı vardı.

Darbe girişimini boşa çıkartan hükümet ilk iş olarak İstanbul, Ankara ve İzmir'de sıkıyönetim ilan etti. Aralarında eski 14'lerden Alpaslan Türkeş, Muzaffer Özdağ, Rifat Baykal ve Fazıl Akkoyunlu ile eski 22 Şubatçılardan Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Dünder Seyhan, Turgut Alpağut ve Emin Arat'ın da bulunduğu 151 subay ve emekli subay ile 1.500'e yakın Harp Okulu öğrencisi tutuklandı. Askeri mahkemede yapılan yargılamalar sonucunda, Talat Aydemir

ve altı arkadaşı (İlhan Baş, Osman Deniz, Erol Dinçer, Ahmet Güçal, Fethi Gür-can ve Cevat Kırca) 5 Eylül'de ölüm cezasına çarptırıldı. 29 sanığı ömür boyu hapis cezasına çarptıran askeri mahkeme, darbe girişimine katılan çok sayıda sanığa da 3 ay ile 15 yıl arasında değişen hapis cezaları verdi. Harp Okulu öğrencilerinin çoğu hakkında beraat kararı verilmekle birlikte bütün öğrenciler okuldan ihraç edildi. Bu arada eski 14'lerden Türkeş, Özdağ, Baykal ve Akko-yunlu da beraat ettiler.

TBMM Aydemir ve Gürcan hakkındaki ölüm cezalarını 9 Ocak 1964'te onayladı. Gürcan 27 Haziran'da, Aydemir ise 5 Temmuz'da idam edildi. Öte-ki idam kararları ise uygulanmadı. 20-21 Mayısçılara verilen cezalar, birkaç yıl sonra çıkartılan af yasasıyla, kısmen veya tamamen kaldırıldı ve birçok hükümlü serbest bırakıldı.]

1 Haziran Cumartesi

Rıfat Öçten'den naklen Alican ve Dinçer'in telaşlı haberi.

Dışlerim bir avuç iğne.

Milli Emniyetin Topaloğlu ile görüşmesi raporu.

[Rıfat Öçten, Ulaştırma Bakanı, Ahmet Topaloğlu eski (CHP-AP koalisyon hükümetinde) İçişleri Bakanı.]

2 Haziran Pazar

Evde Melen, Feyzioğlu, Bekata.

[Ferit Melen Maliye Bakanı; Turhan Feyzioğlu Devlet Bakanı; Hıfzı Oğuz Bekata İçişleri ve Devlet Bakanı.]

3 Haziran Pazartesi

Genelkurmay.

Tansiyonumun dalgaları.

Rıfat Öçten'in çekileceğini söylemesi ve sorması. Peki dedim.

[İstifa eden Bayındırlık Bakanı Rıfat Öçten'in yerine İhsan Şeref Dura atanmıştır.]

16 Haziran Pazar

Cemal Paşa'nın Şark gezisi.

17 Haziran Pazartesi

Bakanlar kurulu.

Ekrem Bey - Aybar - S. yönetimden şikâyetçiler.

Sıkıyönetimin iki ay uzatılması kararı.

22 Haziran Cumartesi

Bakanlar Kurulu - Hariciye Vekili seyahatini anlattı. Hıfzı Oğuz, Alican ile etraflı konuşmasını anlattı.

Tahlil Şeker 138.

Protrombin 28".

İd.. Sa. - Öğle N., Öğle - Akş. N., Akş. - S. Reaktion.

[Hariciye Vekili, Feridun Cemal Erkin.]

23 Haziran Pazar

Karamehmet ve ailesi.

1 Temmuz Pazartesi

İst.'dan Ankara'ya varış.

Tıp Fakültesi'nde diploma tevzii.

Öğleden sonra - Meclis Reisi.

Reorganisation.

Meclis - Bahri Yazır ile Mahmut Vural'ı davet.

Başbakanlık - General Brown.

İlhami Sancar.

Parti reisleri.

[İlhami Sancar, Milli Savunma Bakanı; Bahri Yazır Kayseri, Mahmut Vural Sivas milletvekili.]

2 Temmuz Salı

Bakanlar kurulu.
Milletvekillerini davet günü.
Sayın C. Başkanı.
Genelkurmay Başk.
Akşam davet.

3 Temmuz Çarşamba

Rus sefiri. 1,5 saat.
Dost. taarruzu. Tebliğ yaptık.
Suriye sefiri – Veda.
Birleş. Mil. vekili veda.
Akşama davet.

4 Temmuz Perşembe

Şeker - 130 mgr.
İd. N.
Pro-trom. - 29".
Parti meclisi.
İst. hareket.

5 Temmuz Cuma

Bostancı. Deniz 3. 5 dakika.

6 Temmuz Cumartesi

Deniz 4. 6 dakika.
Ordu K., hanımı öğle yemeği.

7 Temmuz Pazar

Deniz 5. 7 dakika.
Heybeli'de öğle yemeği.
II. karma hükümetin (güven) yıldönümü.

8 Temmuz Pazartesi

Ankara.

9 Temmuz Salı

Alican - Öçten mücadelesi.

10 Temmuz Çarşamba

Amerika yüksek hakimi ile görüşme.

11 Temmuz Perşembe

Şeker 172 mgr.

Pro-tro. 28".

Öğle id. 3gr.

Gece 6gr.

12 Temmuz Cuma

İd. tahlilleri.

Mehmet Kartal'ın anlattıkları.

[Mehmet Kartal 1950 – 1960 arasında CHP Malatya milletvekili.]

13 Temmuz Cumartesi

İd. tahlilleri.

İlyas Seçkin'i ziyaret.

Akşam Cahit Zamangil yemekte.

Gece İsmail Rüştü Beyleri ziyaret.

[İlyas Seçkin, Bayındırlık Bakanı, Cahit Zamangil eski Trabzon milletvekili ve Kurucu Mecliste Odalar temsilcisi; İsmail Rüştü Aksal CHP'nin eski Genel Sekreteri.]

14 Temmuz Pazar

Kanda şeker 150.

İd. üçünde de var.

Cemal Tural - Kabibay – Erkanlı araştırma.

Emin Paksüt – İstifa.

İ. Öktem. İş.

14 Tem. Fransız Sefareti.

Akşama havaalanında Fransız başbakanını karşılama.

[Orhan Kabibay ve Orhan Erkanlı 27 Mayıs'ı yapan Milli Birlik Komitesi üyeleri. Korgeneral Cemal Tural, 29 Ağustos 1963'te orgeneral, 1964'te Kara Kuvvetleri Komutanı, 1966'da Genelkurmay Başkanı oldu. Emin Paksüt Ankara Milletvekili. İbrahim Öktem, Milli Eğitim Bakanı.]

15 Temmuz Pazartesi

Sabah Sa. 11'de Pompidou ve Coure de Murville ile görüşme.

Çankaya'da öğle yemeği.

Akşam orduevinde benim yemeğim – Nutuklar.

Gece – Kabul.

16 Temmuz Salı

Sa. 9.30'da toplantı.

İstikraz ve konsorsiyum işini görüşme ve bağlama.

Gece Fransız sefaretinde davet.

Dün gece ve bu gece sofrada Madame Pompidou ile görüşme.

17 Temmuz Çarşamba

Sabah Fransız misafirlerini uğurlama.

Sa. 11'de Başbakanlıkta Genelkurmay kanunu için kurulan heyeti kabul.

Zafer Paykoç. Benim sivilcem.

18 Temmuz Perşembe

S. 10. C. Başk. ziyaret.

S. 11. Grup - 400 lira ödemiş.

Kanda şeker 110 mgr.

Pro-tro 31”.

İd. N.

19 Temmuz Cuma

Deniz 6. 5 dakika.

20 Temmuz Cumartesi

İst.'da Dr. Muammer Oğuz tahlil.

Kolesterol 220!!

Total lipid 714.

Fenol testi >34

Karaciğer testi (20 - 40)

Renk test 12 (10 - 20)

Kanivum menfi

Gros menfi.

Gece CHP balosu.

Deniz 7. 8 dakika.

21 Temmuz Pazar

Deniz 7. 9,5 dakika.

Kubalı. Hayret!! Aydemirler için ağır ceza almamalı, diyor

İst. Üniversitesi'ne mensup görünen 6 talebenin 21 Mayıs'tan yana beyan-nameleri. İşçi Partisi ile münasebetleri var gibi.

25 Temmuz Perşembe

Kanda şeker 142 mgr.

Pro-tr. 28"

İd. ikisi N. Akşam, sabah R.

Sa. 10. Yüksek planlama. ilk top.

Sa. 15.30 Sayın C. Başk.

26 Temmuz Cuma

Deniz 8. 6.5 dakika.

26 Temmuz Cumartesi

İst. harp oyunu tenkidi.

Öğleden sonra 9. deniz 7,5 dakika.

30 Temmuz Salı

Akademide tenkit (Harp oyunu).

Kulak yıkaması.

12. deniz. 7 dakika.

E. Alican'ın muhtırası. 30 tarihli.

[Yeni Türkiye Partisi Genel Başkanı, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican, İnönü'ye postayla bir muhtıra gönderince hükümet içinde kriz ortaya çıktı.]

31 Temmuz Çarşamba

13. deniz. 8 dakika.

Muhtıra geldi.

Temmuz ayının sonundaki tarihsiz not sayfası

İst. Beyan. üzerine tebliğ.

1 Ağustos Perşembe

Ankara'da - askerî – seferî brifing.

14. Deniz 7 dakika.

2 Ağustos Cuma

Yunan Genelkur. Başk.

Moda Deniz Kulübü'nde yemek.

15. deniz. 8 dakika.

Gece T. Feyzioğlu muhtıra.

3 Ağustos Cumartesi

16. deniz. 8 dakika.

Sefirler – Metin'in misafiri. H. Ada.

İlhami Sancar - Ank geldi.

Gece Saat 11.30'da anlattı.

4 Ağustos Pazar

17. deniz. 7 dakika.

Recep Peker'in hanımı.

Amerikan gazeteci Pearson. Washing. Post.

5 Ağustos Pazartesi

Ankara.

Fahrettin Kerim, Alican'a aldırma.

[Fahrettin Kerim Gökay, İmar ve İskân Bakanı.]

6 Ağustos Salı

Şeker kan 100 mgr.

Pro-trombin 30".

İd. (3) N.

Kan grubu Rh pozitif.

8 Ağustos Perşembe

8-9 İzmir NATO Kom.

Öğleden sonra Genelkurmayda brifing – Askeri.

Çıkarken Ek. Alican ile görüşme. Yarın sabah muhtıra üzerine görüşmek istedim. Adapazarı'na gidiyormuş. Olmadı.

C.B. görüştüm.

12 Ağustos Pazartesi

Planlama - 1964 programı.

Öğleden önce ve sonra Alican somurtkan ve sükûti.

13 Ağustos Salı

Planlama. Sabah.

Öğleyin Alican'ın tezkiresi. Öğleden sonra muhtıra üzerine görüşmede zaruret görüyor. Cuma yapmadınız, olmaz dedim.

Gece S. 9'da C.B.

Muhtıra ve Alican ve YTP meselesi. Alican Sa. 18'te görüşmüş. Yarın sabah T.

14 Ağustos Çarşamba

Gece YTP kaynamış.

Saat 10 Köşk'de Bakanlar Kurulu. Yumuşak başladı. Gelişti. Liderler Cuma günü gene toplanacak. Gürsel - Alican tertibi anlaşılıyor.

16 Ağustos Cuma

Köşkte liderler. Alican'ın şikâyetleri. Dinçer'in desteği. Gürsel'in teşviki

Alt komisyon bu akşam çalışmaya başlayacak.

S. 16'da güvenlik konseyi.

Sonra CHP bakanları ile toplantı.

[Koalisyon hükümetini oluşturan CHP, YTP ve CKMP liderleri 16 Ağustos'ta Cumhurbaşkanı Gürsel'in başkanlığında Ankara'da bir araya geldiler. Üç parti hükümetin devamına karar verdi.]

17 Ağustos Cumartesi

Alt komisyon çalışması.

18 Ağustos Pazar

Alt kom. çalışması devam ediyor.

Nasır Bey'le görüşme.

19 Ağustos Pazartesi

Şeker 132 mgr.

Pro-trom. 30".

İd. Sabah Reak.

Diğer ikisi N.

Grup.

Meclis.

Sıkıyönetimin iki ay daha uzatılması.

21 Ağustos Çarşamba

Şeker id. Öğle-Ak. Eser.

Ak.-Sa. Lit. 22 gr.

Ankara H.

22 Ağustos Perşembe

Şeker - İd.

Ank. H. Öğ. – Ak. Litr 4. Ak. - S. Litr 7. İd. 2

H. D. Öğ. Akş. Litr 4-5. Ak. Sa. Redükte ?

26 Ağustos Pazartesi

Şeker 145. İns. 28 ünite.

27”.

Öğle – Ak. 1,6 gr. Lit 4.

Ak. - S. eser.

27 Ağustos Salı

İd. Orhan 1 - 0,24 1 Litre 3 gr. 2-3 eser.

Lokomotif işi için meclis tahkikatı açılması kararı.

[ABD’den alınacak 33 lokomotifle ilgili meclis soruşturması açıldı.]

29 Ağustos Perşembe

Tahlil - İd. 2 – 3.

Ank. Hast. yok.

Planlama.

1 Eylül Pazar

Çalışma – Öğle, Müezzinoğlu.

Akşam Satır.

[Kemal Satır, CHP Genel Sekreteri; Ziya Müezzinoğlu, DPT Müsteşarı.]

2 Eylül Pazartesi

Şeker 133 mgr

protrombin 29”

id. 1 - eser, 2-3 Nor.

Planlama

Kolesterol

Dr. Şardaş %290 mgr

Dr. Emin %378

Dr. Muhlis %320

9 Eylül Pazartesi

Şeker kanda %126 mg.

İd. hepsi normal.

Maliye Bakanı ile görüşme.

Planlama ile görüşme.

Pesmezoğlu ile görüşme.

[Maliye Bakanı, Ferit Melen; Pesmezoğlu, Yunanlı maliyeci.]

16 Eylül Pazartesi

Şeker %122 mg.

İd. üçü de N.

Ferit Alpiskender.

[Ferit Alpiskender, Manisa senatörü.]

18 Eylül Çarşamba

Hıfzı Oğuz'un Meclis'te gündem dışı konuşması.

[Hıfzı Oğuz Bekata, İçişleri Bakanı.]

19 Eylül Perşembe

Bakanlar kurulunda önce CKMP, sonra YTP'nin şikâyeti.

[YTP Genel Başkanı Ekrem Alican, partizanlık yaptığı gerekçesiyle İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata hakkında meclis soruşturması açulmasını istedi.]

22 Eylül Pazar

Alican'ın dış politika ve Amerika seyahati.

Muhtıra çalışması.

23 Eylül Pazartesi

İstanbul'a tayyare ile hareket Saat 16.

[İnönü Trakya'daki NATO tatbikatını izlemek üzere İstanbul'a hareket etti.]

24 Eylül Salı

Trakya'ya oto ile hareket. Sancar, Dinçer ve Feyzioğlu.

[İlhami Sancar Milli Savunma Bakanı; Hasan Dinçer Devlet Bakanı; Turhan Feyzioğlu Devlet Bakanı.]

25 Eylül Çarşamba

Dinçer ve Feyzioğlu gemi ile gidiyorlar.

Ben Sancar, 1. Ordu K. karargâhları: Çorlu, Lüleburgaz, Babaeski, Uzunköprü.

Uzunköprü'ye varış.

Uzunköprü civarına havadan indirme.

Akşam Gelibolu.

26 Eylül Perşembe

Saros kıyısına 6. Filo'dan çıkarma.

Muazzam hareket.

Gazetecilere beyanat. Sonra helikopterle içeriye Keşan - Malkara, dönüş.

Öğle yemeği Am. Ordugâhı.

Frankfurt'tan Am. Genieuf tanışma. Likör bol.

3 Ekim Perşembe

Bakanlar Kurulu yapamadık. Bekata'dan şikâyet üzerine.

Aybar'ın müşterek toplantıyı kabul etmemesi.

Sabah Gürsel ile konuşma. Bakanlar ile konuşmanın teklifi. Saat 11'de.

Bakanlar kurulu istifayı kabulü.

Tebliğ kararı.

İstifayı grup idare kuruluna.

[İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata 1 Ekim'de YTP'li Sağlık ve Sosyal Yar-

dım Bakanı Yusuf Azizoğlu'nu 27 Mayıs'a karşı olmak, Kürtçülik cereyanıyla tehlikeli alakalar kurmak ve Yassıada mahkumlarına özel muamele yapmakla suçlamıştı. Karşılıklı suçlamalar koalisyonun geleceğini tehlikeye sokunca 3 Ekim'de parti temsilcileri bir araya geldiler. Bu arada YTP ve CKMP'li bakanlar Bekata istifa etmediği takdirde Bakanlar kurulu toplantılarına katılmayacaklarını açıkladılar. 4 Ekim'de Bekata görevinden istifa etti.]

7 Ekim Pazartesi

Hanım Hastanede. Fizik tedavi II.

8 Ekim Salı

Meclis'te Azizoğlu konuşması - Tahkikat açılırsa çekilirim.

Sabah grupta – Konuşmayalım.

[Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yusuf Azizoğlu 8 Ekim'de, istifa eden Bekata hakkında meclis soruşturması açılmasını istedi. CHP'liler de onun hakkında meclis soruşturması açılmasını istiyorlardı.]

9 Ekim Çarşamba

Sabah Hanım Fizik tedavi III.

10 Ekim Perşembe

BMM'nde lokomotif.

Bölükbaşı'nın ahlaksız imaları.

Hanım için Fizik tedavi IV.

[Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı 7 Ekim'de 30 uyku hapti içerek intihara kalkışmış, koma halinde kaldırıldığı Gülhane Askeri Hastanesi'nde yoğun çabalar sonucunda kurtarılmıştı.]

11 Ekim Cuma

Kan şekeri 115 mgr.

İd. her üçü şeker yok.

Protrombin 29".

Helsinki elçisi. Tepedelen dikkat!

S. Sarper.

Alican.

Nasıroğlu.

Gece Hasan Dinçer.

Alican – Azizoğlu'nu bırakmıyor.

Hükümeti yenileyin diyor. CHP - AP kurmasını tavsiye ediyor ısrarla.

[Bekata ve Azizoğlu'nun karşılıklı suçlamalarından doğan hükümet krizi bir türlü bitmek bilmezken YTP Genel Başkanı Alican, İnönü'ye AP ile koalisyon kurmasını önerdi. Azizoğlu 25 Ekim'de bakanlıktan istifa etti.]

14 Ekim Pazartesi

Hanım Fizik tedavi V.

15 Ekim Salı

Kürtçülük için genel görüşme ret.

Lokomotif araştırma görüşmesi.

Gürsel ile görüşme.

19 Ekim Cumartesi

Bakanlar kurulu.

21 Ekim Pazartesi

Hanım Fizik tedavi VII.

Metin'in Uzakdoğu'ya Özden ile hareketi.

M. Meclisi'nde araştırma takrirlerinin reddi.

Askeri hakimler kanunu. Toptan görüşme kararının verilmesi.

Parti meclisi.

4 Kasım Pazartesi

Hanımın X. şırınga bitti.

Bugün Fizik tedavi X. var.

Bundan sonra fizik tedavi daha 5 var.

5 Kasım Salı

Meclis teşekkül etti.
Senato devam ediyor.

6 Kasım Çarşamba

H. Fizik 11'inci.
Ardıçoğlu.

14 Kasım Perşembe

Kanda şeker.

15 Kasım Cuma

Ömer bugün gitti.

16 Kasım Cumartesi

Dün Ömer İst. döndü.
Hesapları için gelmişti.
Bakanlar kurulu.
Maliye - Ticaret bakanları. Döviz tasarrufu için.

17 Kasım Pazar

Seçim - belediye, muhtar ve mahalli idareler.

[17 Kasım 1963'te yerel seçimler yapıldı. Seçim sonuçları koalisyonun küçük ortakları için tam bir hezimet oldu. 1961'de yüzde 13,7 olan YTP'nin oy oranı, 1963 il genel meclisi üyelikleri için yapılan seçimde yüzde 6,5'e, yüzde 14,0 olan CKMP'nin oy oranı ise yüzde 3,1'e geriledi. Muhalefetteki AP ise oylarını yüzde 34,8'den yüzde 45,5'e çıkarmıştı. Seçimin mağlupları YTP ve CKMP 19 Kasım'da koalisyondan çekileceklerini açıkladılar.]

22 Kasım Cuma

Kanda şeker 118.
Protrom 28".
İd. yok.

Hanıma Fizik. Sinüsit için.
Gece balo - Büyük tiyatro.
Baloda haber: Kennedy öldürüldü - Hemen eve.

[ABD Başkanı John Kennedy Dallas'ta uğradığı bir silahlı saldırı sonucunda öldürüldü. Başkan Yardımcısı Lyndon B. Johnson görevi devraldı.]

23 Kasım Cumartesi

Akşam Reisi Cumhur ile görüşme - Amerika'ya gitme kararı.

[İnönü Kennedy'nin cenaze törenine gitme kararı aldı ve bir gün sonra ABD'ye hareket etti.]

24 Kasım Pazar

Sabah 9.45 Pan Amerikan.

Necdet Calp.

Feridun Cemal.

Prof. Zafer bey. Saat 10'da havada.

Uğrak: İst. Roma, Paris.

Roma'da bizim sefirler ve sefareter. Paris'te bir hükümet memuru.

Atlantik simsiyah. Fırtına varmış - Dolaştık - 4 S. fazla - NY 15 saattir.

Bir de baktık saat 19. Johnson tarafından bir ambassador. Birleşmiş Milletlerden sefirimiz. Akşam Washington yolunda.

25 Kasım Pazartesi

Sabah Sa. 10 30 Beyaz Ev'de toplanma.

Erhard De Gol.

Kiliseye hareket.

Yolda araba.

Kilise.

Saat 15 Arlington dönüş. Beyaz Ev.

Sefaret.

Saat 17 Conson'un kabulü.

Sefarete bir saat yatma.

Yunan Hariciye nazırı – sefiri.

Saat 19.

Ankara'dan haber YTP, CKMP.

[İnönü ABD'de iken YTP ve CKMP koalisyondan çekileceklerini resmen açıkladılar.]

26 Kasım Salı

Sa. 11 Beyaz Ev, Johnson ile görüşme.

Çok dostane.

91 millet var - Benim ile görüşmeden aldığı zevki hiçbir heyetten almıyor.

Saat 16 McNamara.

Lincoln - Jefferson abideleri.

Akşam Amiral, Hava Albayı - Kemal Siber.

27 Kasım Çarşamba

Ankara'da Hanım ile görüşme.

CKMP, YTP çekilmeye karar vermişler.

Hariman ile.

Talbot beraber. Sözü ona verdi - Teminat Ereğli Demir Çelik için 300 mill.

TL'sında ısrar.

Akşam Türk memurları ile tanışma.

Amiral Sezai, Maliyeci Kemal Siber ile görüşmeler.

28 Kasım Perşembe

Sabah 8.30'da Baltimore oto ile hareket.

Çok güzel yol - Gene orman içinden. B.elçi beraber.

Saat 13 New York.

Adnan Bey'in evinde öğle yemeği.

Waldorf Astoria oteli.

Sokakta yürüyüş.

Empire Building.

100 kat - Manzara çok güzel.

29 Kasım Cuma

Sabah şapka – Oyuncak.

Talebe temsilcileri, müfettişler.

Adnan Bey evinde.

Öğleden sonra Skuras.

Yağmur - Birleşmiş Milletler öğle evvel.

Güç hal ile uçak alanı.

Sa. 20.15 hareket N.Y'tan.

[Skuras, Türk dostu Yunanlı film yapımcısı.]

30 Kasım Cumartesi

Atlantik'i gece denizi görmeden geçtik.

Paris - Sefir – Koloni.

Kravatlar. Hareket.

Roma - Sefirler – Koloni.

Essence'lar – Dolaşma.

Bitlisli Şeyh Selahattin'in oğlu Kâmran - Eyi memur.

İstanbul - Kalabalık – Patrikler.

Ankara - Çok kalabalık.

C. Baş. beraber avdet.

Kasım ayına ait tarihsiz son sayfadaki notlar

11 Aralık 1963 durumu

Millet vekili

CHP 175

AP 147

YTP 47

CKMP 25

MP 13

Bağımsız 34

münhal 9

450

232

1 Aralık Pazar

Radyo konuşması - Yarın görüşmeler yapacağım.
Nasır Bey'le Köşk'te görüşme.

2 Aralık Pazartesi

Saat 9.30 Büyük Meclis.
Senato Başkanı.
Millet Meclisi Başkanı.
S. 10.30 Ekrem Alican - Çekilme kesin.
S. 11 Hasan Dinçer kesin. Saygılı.
S. 15.30 Gürsel - istifa.
Bakanlar Kurulu.
İstifanın, Gürsel'in cevabının tebliği.

[İnönü Ankara'ya döner dönmez, yaptığı temaslardan sonra hükümetin istifasını Cumhurbaşkanına sundu.]

3 Aralık Salı

C. Başkanın istişareleri.
Sa. 9 Bölükbaşı.
9.30 Alican.
10.00 Dinçer.
10.30 Gümüşpala.
13. Ankara Palas Bakanlara öğle yemeği.
15 C. Başkanı.
Sabah parti grubu - Konuşma tebliğ.
Gümüşpala 3 gün mühlet istemiş - Bekleyeceğiz.
C. B. meraklı. CHP vazifeye katılacak mı?
Şeker tahlili - Kanda 105.
İdr. O.
Protrombin 27".

4 Aralık Çarşamba

Yürüme.

Meclis - K. Satır.

Mebuslar.

Yemekte Ferit Melen.

Öğleden sonra.

Mebuslar.

Antalya valisi.

Mülkiye mezunlarının yemeği - Balin Oteli.

6 Aralık Cuma

Parti meclisi.

İstifayı anlattım.

Öğleden sonra Köşkten çağırma. Gümüşpala'nın cevabı - Bana teklif.

Mecliste görüşeyim dedi.

Cevap vermedim.

Bakanlar kurulu.

Gece toplantı.

Teklifi anlattım.

[Gürsel 6 Aralık'ta yeni hükümeti kurma görevini İnönü'ye verdi. Ama, yerel seçimlerde CHP de oy kaybetmişti. 1961 seçiminden birinci parti olarak çıkan CHP, 1963'te AP'nin gerisinde kalmıştı. Böyle olunca, bazı CHP'liler yeni kurulacak koalisyona katılmayıp muhalefette kalmanın partiye daha yararlı olacağı görüşünü ortaya attılar. Ayrıca CHP'nin yeni bir koalisyon kurması da oldukça güç görünüyordu. İnönü 9 Aralık'ta görevi iade etti. Bunun üzerine görev 10 Aralık'ta AP Genel Başkanı Rağıp Gümüşpala'ya verildi.]

7 Aralık Cumartesi

S. 15.30'da parti meclisi.

Karar - Pazartesi grup.

Nasır Bey geldi.

Gruba gideceğim.

8 Aralık Pazar

Yürüme.

Yarın grupta karar verilecek - Gazetelere söyledim.

11 Aralık Çarşamba

Kanda şeker. 90 mgr.

İd. 0 yok.

Protrombin 29”.

Gümaşpala'nın daveti.

14 Aralık Cumartesi

Saat 17.30.

Gürsel ile daveti üzerine görüşme.

Hükümet teşkili görevini veriyor. Pazartesi grup görüşmesinden sonra cevap vereceğim.

Akşam yemeğinde Melen, Öztrak, İlyas Seçkin neşeliler.

21.30'da Hasan Dinçer evde. Ümitsiz ve çekingen. Salı cevap verecek.

[Gümüspala, CHP'nin yanı sıra küçük partilerin de AP ile koalisyona girmeye yanaşmaması üzerine görevi Cumhurbaşkanına iade etti. Gümüspala seçimlerin erkene alınmasını da istedi. MP'nin önerisi bir milli koalisyon, YTP'nin önerisi ise bir AP-CHP koalisyonu kurulması yönündeydi. Bu gelişmelerden sonra Gürsel, 14 Aralık'ta hükümeti kurma görevini bir kez daha İnönü'ye verdi.]

15 Aralık Pazar

Yürüyüş.

16 Aralık Pazartesi

Grup.

C. B. müspet cevap.

Parti liderleri ile görüşme.

21 Aralık Cumartesi

YTP heyeti ile konuşma.

Planlamayı istiyorlar.
 CHP'den yardımcı istemiyorlar.
 Olmaz dedim.
 Gruplarına gidecekler.

22 Aralık Pazar

YTP Grubu S. 14'ten akşama kadar konuştu - Israr ediyorlar.
 E. Alican – YTP sabotaj fikrini değiştirmemiş. Yanın tekrar konuşacaklarmış.
 Gece Lebit, Demir, Hazer, Kemal Satır görüştük.

Aralık ayının sonundaki tarihsiz not sayfası

- 1.1. Ç. S. 17'de Bakanlar Kur.
- 2.1. Perş. Meclis'te. Pr. konuşması.
- 3.1. Cuma Senato'da Pr. konuşması.
- 4.1. C.E. Meclis'te güvenoyu.
- 5.1. Paz. Bayramoğlu
- 6.1. Paz.E. Bakanlar K., Ham. Suphi, Kâzım Orbay, C. Baş. akşam yemeği.
- 7.1. Salı Kıbrıs için talimat hazırlığı - Bakanlar
- 8.1. Ç Kıbrıs heyeti ile görüşme
- 9.1. Perş
- 10.1 C. Parti meclisi
- 13.1.64 Paz. E. Kan şekeri 126 mgr.
 Prot 30".
 İd. Normal.
- 14.1. Kolesterol 286, evvelki 294.
- 19.1. Orbay'da.
- 20.1. Bakanlar K.
 Tütün.
 Şeker 130.
 protr. 32".
 İdrar Normal.

[İnönü, çeşitli girişimlere rağmen hiçbir partiyi koalisyona girmeye razı

edemedi. Partilerle yapılan görüşmelerden bir sonuç alamayan İnönü, sonuçta, hükümeti Meclis'teki 33 bağımsız milletvekilini yanına alarak kuracağını açıkladı. Bununla birlikte CHP'li milletvekilleriyle ve bağımsızların toplamı güvenoyu almaya yetecek sayıya ulaşmıyordu. Kıbrıs'taki gerilimin de tırmandığı bir sırada, 25 Aralık'ta, İnönü yeni kabinesini açıkladı. Hükümet programı okunduktan sonra, 2 Ocak 1964'te, CHP, hükümetin güvenoyu alamaması halinde bundan böyle yapılacak hiçbir koalisyona katılmayacağını açıkladı. Kıbrıs sorunu nedeniyle dış politikada sıcak günler yaşanırken, YTP ülke içinde bir hükümet buhranı yaşanmaması için hükümete güvenoyu vermeyi kararlaştırdı. YTP'nin de desteğini arkasına alan hükümet 4 Ocak 1964'te 175'e karşı 225 oyla güvenoyu almayı başardı, İnönü'nün 27 Mayıs sonrasında kurduğu üçüncü hükümet göreve başlamış oldu.

1964

27 Ocak Pazartesi

Şeker 100

Pro. Tr. 30"

Londra'da Kıbrıs konf. son safhada.

Öğleyin yürüyüş.

31 Ocak Cuma

Amerika-İngiliz Kıbrıs teklifi. Kabul ettik.

2 Şubat Pazar

Evde, Orbay, arkadaşlar.

Akşam havaalanında Feridun C. Erkin'i karşılama.

3 Şubat Pazartesi

Parti başkanlarına bilgi.

Şeker 145 mg.

Pro. Tr. 30"

Akş. Sabah id. Reaksiyon.

4 Şubat Salı

Ö. evvel

Senato'da M.S. bütçesi.

İdrar tahlili yok

10 Şubat Pazartesi

Şeker 130 mgr.

Pro. Tr. 30"

İd (3) N.

Kıbrıs cemaatı.

Senato'da bütçe konuşması.

Nihat Erim'le Kıbrıs üzerine konuşma.

11 Şubat Salı

Mr. Ball ile görüşme, Kıbrıs'a gidiyor.

Gürsel'i ziyaret ettim.

Parti başkanlarını çağırdım. Kıbrıs durumunu, sıkıyönetimin uzatılması *[okunamadı]* söyledim.

Necdet Calp'in valiliğe gitmesini görüştüm.

12 Şubat Çarşamba

Çankaya'da toplanma.

Bugünkü politikaya devam.

Rum – Amerikan gazeteci ile, Time başyazarı ile görüşme.

13 Şubat Perşembe

Limasol olayı.

Güvenlik Kurulu.

Meclis.

Cevdet Pş. ile görüşme. Hazırlık kararı. Amiral ile Alpiskender'in İst.'a gemiler için gönderilmesi.

14 Şubat Cuma

Genelkurmay ile hazırlık konuşmaları.

Mr. Ball avdet etmiş.

[İsmet İnönü 21 Şubat 1964'te kendisine karşı düzenlenen bir suikast girişiminden yara almadan kurtuldu. Suikasti düzenleyen Mesut Suna 17 Haziran 1964'te 20 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırıldı.]

26 Şubat Çarşamba

Şeker 135

Sa. id. eser

Pro. Tr. 28”
Tokerler İst.’a gittiler.

27 Şubat Perşembe

Kıbrıs’ta Pikar vasıtası ile Makarios’tan teklif gibi.
Senato’da konuşma.
Kemali Bayazıt ile görüşme.
Toprak reformunda karanlık.

28 Şubat Cuma

Enver Samakdin. Fin Fahri Başk.
Ecvet Güresin.

29 Şubat Cumartesi

Mecliste konuşma
Bütçe 221+ ; 180-11.
Millet Meclisi’nde davet.

2 Mart Pazartesi

Viyana çocukları.

3 Mart Salı

İdil Biret konseri.
Güvenlik Konseyi.

4 Mart Çarşamba

Kan şekeri – 125 mgr.
Protrombin 32”.
İd. Normal.

7 Mart Cumartesi

C. Başkanı – Sunay’ın emekliliğinin bir sene uzatılması görüşmesi. Hayret ettim. Çok sert mukavemet etti.

9 Mart Pazartesi

Bakanlar Kurulu – Sunay'ın uzatılması kararı. C.Başkanı'na kendim götürüp tasdik ettirdim.

Kıbrıs'ta Rum tecavüzleri.

Askeri Şura azaları ile görüştüm, çıkarmayı. Siyasi ihtilatlarından endişe ediyorlar. Behemehal Yunan harbi.

Sunay'ın Şura'ya yemeği.

14 Mart Cumartesi

Kan şekeri 130

İd. N.

Pr. Tr. 29".

Rus sefiri. Mesaj. Kıbrıs.

16 Mart Pazartesi

Büyük Millet Meclisi'nde gizli oturum. Kıbrıs görüşmesi. Yetki

17 Mart Salı

Senato'da Milli Birlik Grubu'nda Kıbrıs görüşmesi.

18 Mart Çarşamba

Büyük Millet Meclisi'nde lokomotif ihalesi.

Metin'in hastalığı. Sarılık. 15 gün mutlak istirahat.

Kıbrıs'ta vukuat (Gaziviran).

19 Mart Perşembe

Grupta devam meselesi.

Mecliste lokomotif.

Kıbrıs.

20 Mart Cuma

Denktaş ile konuşma.

21 Mart Cumartesi

Kütahyalılar.

22 Mart Pazar

Sendelememin muayenesi. Zafer Bey, Salahaddin Bey. Sinir tedavisi. Bir aylık devre başlıyor.

I. Dodex, 10 günlük

23 Mart Pazartesi

II. Dodex.

24 Mart Salı

III. Dodex.

Libya elçisi veda.

25 Mart Çarşamba

IV. Dodex.

Şeker 0,95 mg.

Pro. Tro. 32".

26 Mart Perşembe

V. Dodex.

Yeni berber.

Meclis – Senato seçimi.

27 Mart Cuma

VI. Dodex. Hanım'a da.

Meclis – Senato seçimi

Akif Eyidoğan,

Baha Özbek.

Nihat Su.

Rauf Kıray partiye girdiler.

28 Mart Cumartesi

VII. Dodex.

Meclis.

Klüp.

29 Mart Pazar

VIII. Dodex.

30 Mart Pazartesi

IX. Dodex.

Zafer Bey akşam yemeğinde.

31 Mart Salı

X. Dodex.

Bekir Bey.

Bundan sonra iğne gün aşırı.

2 Nisan Perşembe

XI. Dodex.

3 Nisan Cuma

Orbay'ın teşyii.

4 Nisan Cumartesi

XII Dodex.

Kan şekeri 118 mg.

Protrom. 33".

İd. N.

6 Nisan Pazartesi

XIII. Dodex.

İd. N.

7 Nisan Salı

Yunan sefirinin randevu istemesi
Mecliste gelir vergisi ilan meselesi.

8 Nisan Çarşamba

XIV. Dodex.
Mecliste kavga. Ataöv'ün benim aleyhimde konuşmasından.

10 Nisan Cuma

XV. Dodex.
Washington Daily News muhabiri Weller ile görüşme (Kıbrıs'tan geldi).

11 Nisan Cumartesi

Ziya Önder, Rifat Öçten, Sadık ile görüşme.

12 Nisan Pazar

XVI. Dodex.

14 Nisan Salı

XVII. Dodex.
Gözüm rahatsız.

15 Nisan Çarşamba

Güvenlik Kurulu. Sıkıyönetimin uzatılması teklif edildi.
Kıbrıs meselesi.
Time dergisi ile konuşma.

16 Nisan Perşembe

XVIII. Dodex.
Tahlil:
Şeker 100 mg.
Protrombin 38".
İd. 3. Normal.
Tromexan. Bundan sonra her gün _.

17 Nisan Cuma

Arabulucu.

18 Nisan Cumartesi

Arabulucu.

19 Nisan Pazar

Bakanlar Kurulu.

20 Nisan Pazartesi

XIX Dodex.

21 Nisan Salı

Suat Seren.

Salih İnankur.

Fahrettin Kerim Gökay.

Kars senatörleri.

22 Nisan Çarşamba

XX. Dodex.

27 Nisan Pazartesi

Girne muharebesi.

Stikker'in gelmesi.

28 Nisan Salı

Stikker ile görüşme

Şeker 128

Pro. Tr. 38".

İd. 3. N.

Dr. İsfendiyar.

29 Nisan Çarşamba

Stikker gitti.

30 Nisan Perşembe

Bakanlar Kurulu

Utant'ın yeni programı.

4 Mayıs Pazartesi

Yüksek Planlama.

5 Mayıs Salı

Şeker 102 mgr.

Pro. Tr. 28".

İd. 3. N.

Mecliste genel görüşme, Kıbrıs için.

Sabah Yüksek İhtisas Hastanesi'nin açılması.

6 Mayıs Çarşamba

Genel görüşme.

Alican'ın teklifi.

Akşam Abdülhak Kemal Yürük.

7 Mayıs Perşembe

Alman B. Elçisi. (Malî anlaşma – Patrik)

Fullbright ile görüşme.

Akşam Fahreddin Kerim Gökay.

8 Mayıs Cuma

Planlama

11 Mayıs Pazartesi

Kan şekeri 105 mg.

Protrombin 34".

İd. N.

Dr. Orhan.

12 Mayıs Salı

Amerika sefiri, eşi öğle yemeğinde. Ciddi görüşme.

13 Mayıs Çarşamba

Dr. Orhan'ın İzmir'e gitmesi.

17 Mayıs Pazar

Feridun Cemal'in Ankara'ya gelişi. Öğle yemeğinde görüşme.

19 Mayıs Salı

Merasime gittik.

20 Mayıs Çarşamba

Kıbrıs planı. Hariciye Vekili, G.K. Başkanı ile görüşme.

C. Başkanı'na arzı.

Amiral Russik ile G.K. Baş. Görüşmesi.

21 Mayıs Perşembe

Saat 14.30 Köşkte konf. Yardımcı,. Dışişleri, ben, G. K. Baş., II. Başkan, üç kuvvet başkanı. Saat 17'ye kadar. Çıkarma için.

Ömer geldi, gitti.

22 Mayıs Cuma

Mucip Ataklı ile görüşme. 11'le için.

23 Mayıs Cumartesi

Şeker 100 mgr.

Pro. tro. 28".

İd. 3. N.

Dr. İsfendiyar

25 Mayıs Pazartesi

Planlama'da Van'da yapılacak çimento fabrikası görüşülecek.

28 Mayıs Perşembe

Bugün öğleden evvel Nasır Bey'le bir iş (C. B. ile bir toplantı gününü tespit) için görüşmeye gitmişim. Konuşurken hükümet teşkili zamanını anlattı. AP ile Alican'ın hükümet kurmaları muhakkak hale gelmiş olduğu gün Alican üzerinde şiddetli baskı yapılarak vazgeçirildiğini söyledi. Osman Köksal da gönderilmiş.

31 Mayıs Pazar

Cevdet Paşa komutanlarla dönmüş.

1 Haziran Pazartesi

Köşkte toplantı. Kıbrıs'a çıkarma hazırlıklarını görüştük. Satır, Erkin ve erkani, Cevdet Pş. ve erkani.

2 Haziran Salı

Sabah uçak ile İst. hareket. (Metin beraber)

3 Haziran Çarşamba

Basın Enstitüsü'nü açtım. Saat 9.30.

Öğleyin evde talebeyi kabul ettim.

Akşam Dolmabahçe olacak.

4 Haziran Perşembe

Amerika'nın teşebbüsüne (çıkarma aleyhinde) yarın akşama kadar mühlet verdik.

5 Haziran Cuma

Johnson'un mesajı.

Saat 21'de Bak. Kurulu.

Tehir karar.

6 Haziran Cumartesi

Çıkarma kaldı.

Cevap verilecek.

7 Haziran Pazar

Seçim (Senato) günü.
Gümüşpala'nın ölümü.

8 Haziran Pazartesi

Johnson'a cevap taslağı. Haldun ile çalıştık.

9 Haziran Salı

Bak. Kurulu.

1. Seçim
2. Johnson'a cevap
3. Yarın parti liderleri ile 11'de buluşmak için tertip.

10 Haziran Çarşamba

Ball geliyor. Yarın.
C.Baş. ile yarın Ball'dan sonra.

19 Haziran Cuma

Şeker 105 mgr.
Pro. Tr. 26".
İd. N.
Kolesterol 252
Sıkıyönetim bir ay.
Güvenoyu
200 +
194 -
2 çekim.
3 boş

399

Kabul ettim. Akşama kadar konuştum.

20 Haziran Cumartesi

1. G.K. Başkanı ile
2. Nihat Bey'le

3. Bakanlar Kurulu
4. Seyfi Kurtbek işi için AP ile muharebe.
- 1 Temmuz'da [*okunamadı*] ile randevu.

21 Haziran Pazar

- Amerika'ya hareket. C. Başkanı uğurladı. Johnson'un uçağı ile.
 3 çeyrek – İstanbul
 1 saat – Kaldık.
 Hareket 4 saatte.
 Madrid – Bir sa. fazla kaldık.
 S. 2,30'da kalktık. Madrid saati ile.
 S. 17.40 Largly üssüne geldik. Willamsburg'da.
 15-16 Saat yol.

22 Haziran Pazartesi

- Sabah şehirde at arabası ile geziş. Helik. Washington. Beyaz Saray. Karşıla-
 ma. Asker. Top.
 Radyo. Johnson.
 Görüşme. Öğle yemeğı.
 Askerî. Resmî.
 Sefarette kabul.
 Johnson.

23 Haziran Salı

- Meçhul asker.
 Kennedy. Askerî ve resmî.
 Dean Rusk. Gemi.
 Mr. Ball, Talbott.
 Müzakere. Program.
 Tebliğ hazırlama.
 Johnson. Tebliğde mutabakat.
 Helikopter. Uçak.
 New York.

24 Haziran arşamba

Sabah Uthant.

Öğle yemeği Birleşmiş Milletler'de.

Kana Hariciye Nazırı çatışma. Bana güveniyor.

Eski bir Amerika sefiri.

Gece Eralp evinde.

25 Haziran Perşembe

Sabah S. 11. Basın. İyi.

Yemek – [okunamadı] idaresi.

S. 17 Dış Münasebetler Cemiyetinde konferans.

26 Haziran Cuma

Sabah Newsweek, New York Times.

Münir Sarpyenir.

Öğle yemeği. Mr. Ball. Beşer kişi.

Yunanlılar menfi.

Görüşük.

Sonra haber. Cenevre'de buluşmak için anlaşma olmuş.

Saat 20,30'da Londra'ya hareket. 6 saat sürecek.

27 Haziran Cumartesi

Londra'ya varış.

Cearidge Oteli.

28 Haziran Pazar

Akşam yemeği.

Başvekil.

Dışişleri

Duncan Sandis

29 Haziran Pazartesi

Sabah görüşme. Sa. 11.

Öğle yemeği.

30 Haziran Salı

Paris.

Hareket.

İstasyon.

Başvekil.

Home.

1 Temmuz Çarşamba

Sabah

NATO – Leninitzer

S. 15.30 De Gaulle

17.30

Akşam yemeği Pompidou

2 Temmuz Perşembe

Hareket – Avdet.

İstanbul – Kalabalık.

Basın toplantısı.

Ankara – Görüşmem.

Karşılama – Doğru yukarı.

Durgun – Kararlı olmalıyız.

3 Temmuz Cuma

Karşılama. C.B.'da. Akşam yemeğinden evvel köşkte konuşma. Yeni tertip teklifi. Yarın görüşürüz dedim.

Gece evde Satır, Erkin, Sancar, Sunay.

Uyur uyanık.

4 Temmuz Cumartesi

Sa. 11.30. Pakistan ile beraber çalışma.

Öğle yemeği. Orduevinde.

Akşam köşkte 6 kişilik yemek.

Temmuz 20'de Şah ile beraber toplantı.

5 Temmuz Pazar

Uğurlama.

Evde.

Eyi telgraflar.

Briç. 81 lira!!

Gece Erdal.

6 Temmuz Pazartesi

Şeker % 80.

Pro. Tro. 22".

İd. N.

Londra'da %125

Kolesterol 350

Üro asit ürit N. İdi.

7 Temmuz Salı

Büyük Millet Meclisi'nde gizli oturum. Kıbrıs. Amerika seyahati hakkında izahat. Soruların cevaplanması. Eyi geçti.

Hanım için tahliller.

8 Temmuz Çarşamba

Şefik İnan'ın seçim hakkında düşünceleri.

Köy İşleri Bakanlığı hakkında çalışmalar.

Saim Sarıgüllü'nün AP hakkında endişesi. 1957, 58 seneleri durumu (söz onun). Benden yardım istiyor.

Nihat Erim Cenevre'ye gitti. Bugün Acheson ile görüştü.

13 Temmuz Pazartesi

Nurperi [okunamadı] Ankara'da.

N. Erim Acheson ile görüşüyor. Üs meselesi.

14 Temmuz Salı

Genel kurul oy.

N. Erim [okunamadı] ile görüşüyor. Gene üs meselesi.

15 Temmuz Çarşamba

Sadettin Bilgiç geldi. Sivil ve askeri siyasi af istiyor.

16 Temmuz Perşembe

Bakanlar Kurulu.

Batman grevi.

Prefabrication fikri.

Nihat Erim geliyor. Geldi.

Bakanlar Kurulu gece saat 10'da.

18 Temmuz Cumartesi

Akşam trenle İst. hareket. Nurperi beraber. Hasta.

Gündüz akşama kadar çalışma. Nihat Erim'e talimat.

Cumhurbaşkanını İstanbul'a uğurlama. Uçak.

19 Temmuz Pazar

I. deniz. 1,5 dakika.

20 Temmuz Pazartesi

İran Şahı'nı karşılama. Selamlama.

Sa. 11. Çınar Oteli.

Eyüp Han'ı karşılama. S. 13.40.

Akşam Çınar'da yemek.

Yemekten sonra Sa. 2'ye kadar konuşma.

21 Temmuz Salı

Dolmabahçe'de konferans.

Hususi toplantı.

Umumi toplantı.

Akşam Florya Köşkü. Saat 18-24.

İmzalar – Nutuklar.

22 Temmuz Çarşamba

Teşyi - Veda.

Saat 11.30-12.50.

Otel 526 lira.
Ömür'de öğle yemeği.
Fikret'in tavuk çiftliği.
Fikret'in motoru ile Maltepe.
II. deniz. 3,5 dakika. Soğuk.

23 Temmuz Perşembe

Öğleyin deniz.
III. deniz. 4 dakika.
Ali Bey akşam.
İrfan, kızı.
IV. deniz. 5 dakika. Eyi.

24 Temmuz Cuma

5. deniz. 6,5 dakika. Lodos. Kirli.
Sadun Tanju. Ulus için Lozan ve basın hürriyeti.

25 Temmuz Cumartesi

6. deniz. 11 dakika. Çok güzel.
Orhan Öztrak.
7. deniz. 1,5 dakika.
Ferit Melen, hanımı.
Gelir vergisi beyanları.
0,40 fazla. Asgari geçim yükseldiği için. Fark az.
Tağmaç gelecek Pt. Heybeli'ye.

26 Temmuz Pazar

Heybeliada.
8. deniz. 10 dakika. Meşhur plaj.
Büyükada. Hanım.

27 Temmuz Pazartesi

Sabah yağmurlu.
Yusuf Azizoglu hasta.

İlhami Sancar, general Tağmaç. Güzel.

Akşam 9. deniz. Soğuk.

Deniz Harp Okulu.

Sait Bey.

Amiral Kemal Kayacan. Dikkat!

Gece Rıza'da.

28 Temmuz Salı

Sabah Maltepe, motorla.

10. deniz. Sabah. 7 dakika.

11. deniz. 6,5 dakika. S. 18.

Ayten Hn.

29 Temmuz Çarşamba

Güçlü'nün yaş günü.

Nurperi daha iyi.

12. deniz. 7 dakika.

30 Temmuz Perşembe

Sabah deniz 13. 6,5 dakika.

Öğleden sonra Rauf Bey'in hemşireleri.

Cihangir - Çok memnun oldum.

Halam - Fatih.

31 Temmuz Cuma

14. deniz. 8 dakika.

Halam bizde.

Abdurrahman Nafiz Pş.

Ali Fuat Pş. Cebesoy.

1 Ağustos Cumartesi

Atina B.E. İlkın. Fenerbahçe askeri kampı.

15. deniz. 7 dakika.

Kumandanlara Kıbrıs durumunu müzakere, anlattım. Çok memnun oldular.

Dönüşte Mümtaz Ökmen'in han. ziyaret.
Deniz 16. 6 dakika.
Kemal Satır.

2 Ağustos Pazar

Deniz 16. 11 dakika. Rekor. Çok güzel.
17. deniz. 11 dakika.
Bostancı'dan bindim.

3 Ağustos Pazartesi

Tahlil.
Şeker 118
Prot. 24".
Kolesterol 320.

7 Ağustos Cuma

Erim Cenevre'den geldi.
Öğleden sonra bakanlar Kurulu.
Kıbrıs'a keşif uçuşu.

8 Ağustos Cumartesi

Kıbrıs'ta bombardıman.
Bakanlar Kurulu.

9 Ağustos Pazar

Bombardıman.
Amerike ile müzakere.
B. Kurulu.

10 Ağustos Pazartesi

Güvenlik Konseyi.
Bak. Kurulu.
Cevdet Paşa Paris'e.
Bombardımanı kestik.
Bakanlar Kurulu kararı ile.

11 Ağustos Salı

Keşif uçuşu.

Güvenlik Konseyi uçuşlar aleyhinde karar.

12 Ağustos Çarşamba

Genelkurmay.

Uçuş olmuş (2 uçak)

Şiddetli üşütmüşüm.

13 Ağustos Perşembe

Nihat Erim İst. geldi.

Öğle yemeği.

Akşam yemeği.

14 Ağustos Cuma

Cevdet Paşa Paris'ten geldi. Memnun. Raporlarını verecek.

15 Ağustos Cumartesi

Gromiko'nun sefirimize tebliği.

16 Ağustos Pazar

Rus durumunun ilânı.

17 Ağustos Pazartesi

Güvenlik Kurulu. Gitmedim. Feridun Cemal konuştu.

18 Ağustos Salı

Tahlil.

Şeker 108.

Protrom. 22".

İd. N.

22 Ağustos Cumartesi

S. 11 – S. 13.30. Son teklifleri üzerine Amerika B.elçisi ile görüşme. Erkin beraber.

23 Ağustos Pazar

Sa. 11.30 – 13.30. Evde Amerika sefiri. Dünkü konuşmaları tekrar. Eda daha yumuşak. Fakat ısrar. Kesin olarak red.

24 Ağustos Pazartesi

Bakanlar Kurulu.

Amerika'nın son teklifi. Reddimizin teyidi. Kira istemiyoruz.

G.K. Baş. Beraber. General Porter gelecek.

25 Ağustos Salı

G. K. B. General Porter'le görüştü. Cevdet Pş. kararımız üzerinde ısrar etti. Perşembe görüşecekler.

26 Ağustos Çarşamba

Şura azalarına akşam yemeği.

27 Ağustos Perşembe

Cevdet Pş. G. Porter ile tekrar görüştü. Aynı şeyler.

Nümayiş, izinsiz.

C.Başkanı'nın şura azaları ile akşam yemeği.

Cenevre'den gelen general Sunalp ile görüşme.

28 Ağustos Cuma

Nümayiş, izinsiz.

Cevdet Pş. ile Sunalp görüşmesi üzerine fikir teatisi. Bana plan söyleyecek.

Amerikalıların benden sonraki hükümet üzerinde araştırmaları.

29 Ağustos Cumartesi

27, 28, 29 Ankara gösterileri. Kanunsuz.

29 İst. İzinle. Zararsız.

Geç vakit haber. İzmir fuarında Ruslar ve Amerikalılar üs tahribat.

30 Ağustos Pazar

Zafer Bayramı.

Nümayiş. Kısa.

1 Eylül Salı

Gen. Sunalp mahrem NATO emrinden bahsetti. Türk – Yunan harbini muhtemel görüyorlar.

Talebe nümayışı. İzinle, yani usulünde.

2 Eylül Çarşamba

Tahlil

Şeker 90 mgr.

Protrombin 20".

İd. N.

Kolesterol 278.

G. Kurmay.

3 Eylül Perşembe

Meclisin toplanması. Beyanatum. Genel görüşme.

Senato açıldı. Görüşme yarın.

4 Eylül Cuma

Senatoda beyanat müzakere.

Genel görüşme teklifi.

7 Eylül Pazartesi

Genel görüşme başladı mecliste.

8 Eylül Salı

Mecliste genel görüşme devamı. Beyanatum. Yeterlik. CKMP'nin genel soru teklifi.

10 Eylül Perşembe

Mecliste gensoru teklifinin reddi. Meclisin tatili.

Senatoda genel görüşme.

Senatonun tatili.

11 Eylül Cuma

Erenköy'e sevkiyat (gıda) tebliğimiz.

12 Eylül Cumartesi

Grup başkanları tebliği bana. Bakanlardan şikayet.
Nasır Bey'in İran'a seyahati.

15 Eylül Salı

Güvenlik Kurulu

17 Eylül Perşembe

Şeker 122 mg.
Protrombin 32".
İd. N.
Bakanlar Kurulu.
Dışişleri bilgi.
Nüvit hükümet – YTP alma.

29 Eylül Salı

Amerikalı amiral. Atlantik – Akdeniz kom.
Bakanlar Kurulu'nda toprak reformu ilkeleri
Şinasi Özal öğle yemeği.
Özden – Metin Tahran'a hareket için veda ettiler.

1 Ekim Perşembe

Amerika nezdindeki teşebbüsümüze müspet cevabı.

5 Ekim Pazartesi

Öğleden evvel Güvenlik Kurulu. Kıbrıs – Cemaat reddi için.
Öğleden sonra bütçe.
Kolesterol 297
Şeker kanda 95 mg.
Protrombin 39
İd. N.
Bundan sonra Tromeksan yarım.
_ sabah, _ akşam.

8 Ekim Perşembe

Dairede hastalık. Aspirin'den.

10 Ekim Cumartesi

Parti meclisi.

Belçika B.C.

Mr. Çeno.

11 Ekim Pazar

Gece yüksek ateş. 39 derece.

16 Ekim Cuma

CHP kurultayı

17 Ekim Cumartesi

Kurultay

18 Ekim Pazar

Kurultay. Seçim.

20 Ekim Salı

İlk parti meclisi.

Genel sekreter seçimi.

Merkez idare kurulu seçimi.

C.Başkanını ziyaret

21 Ekim Çarşamba

Kanda şeker 0,92 mg.

Protrombin 32.

İd. 3 N.

24 Ekim Cumartesi

Van, Tatvan – [okunamadı] yolunun açılması (Yarın tören)

Yatılı Bölge Okulu Müdürü Mesut Aksu.

Tatvan Kay [*makamlık*] makamı.

İbrahim Ayrıılmaz – Canlı.

25 Ekim Pazar

Tatvan'da açılış – Nutuklar.

Van'a dönüş.

Hareket.

Diyarbakır. İstasyonda hitap. Ziyaretler.

Hareket.

Ankara.

26 Ekim Pazartesi

Kıbrıs'ta.

Alayın eski efradının değişmesi – Malzeme ikmal.

Girne yolunun açılması.

28 Ekim Çarşamba

Cemal Hüsnü Taray

Bakanlar Kurulu.

Rusya'ya giderken talimat – Hariciye'ye.

4 Kasım Çarşamba

M. Eğitim Bakanı için gensoru.

6 Kasım Cuma

Brosip ile görüşme.

Erkin'in Moskova'dan dönüşü

Moskova bildirisi.

7 Kasım Cumartesi

Şeker 0,95

Protr. 27

Kolesterol 268

Bayülken'den son [*okunamadı*]

Rus elçiliğinde ihtilal bayramı tebriki.

8 Kasım Pazar

Enerji Bakanı'nın Kızılırmak konferansı.
Saat 14.30'dan 17.00'ye kadar.

9 Kasım Pazartesi

Gürsel İzmir'e gitti.

10 Kasım Salı

Atatürk töreni
Öğleden sonra Genelkurmay'da toplanma. Satır – Erkin – Ben.

11 Kasım Çarşamba

İbrahim Öktem için gensoru. Cuma'ya devam.
Öğleden evvel Amerika Sefiri – Mr. Grant.

12 Kasım Perşembe

İst. uçakla hareket.
Öğleyin Alman Büyükelçisi ile görüşme – Çık enteresan.
De Gol – Alman ihtilafı, MLF., Erkin'in Moskova seyahati, Alman talim meydanı.
Genelkurmayda toplanma II.
Hanım iğne 2.

13 Kasım Cuma

Ziyaretler: Ordu (Harbiye), Belediye, Vilayet.
Hususi: CHP merkez.
Öğle yemeği Ali Bey'de.
Akşamüstü Sarayburnu Gazinosu.
Heykelin tarihleri
Sahilde çay – Tekirdağlı.
Ev.

14 Kasım Cumartesi

Ziyaret: Bezmen Dokuma Fabrikası.
Çobançeşme

Sungurlular Kazan Fabrikası
Öğle yemeği – Fahriye Hanımlar.
Senatörler: Kirk Duglas
Ali Bey'de. Kulüp, yemek orada.
Rumelikavağı'na gidemedim.

15 Kasım Pazar

Öğleden evvel:
Hemşire
Özalp
Selimiye – Ordu.
Akşam:
Nejat Eczacıbaşı
Evde öğle yemeği: F. C. Erkin. Paris'e NATO'ya gidiyor.
Saat 21'de Ankara'ya hareket.

16 Kasım Pazartesi

Mecliste gensoru (devam – İb. Öktem).
Genelkurmayın yazısı için Meclis Başkanı yanında toplantı.
Komisyon teşkili.
Gürsel'in İzmir'den avdeti.

17 Kasım Salı

Gensoru – Yeterlik.
Güvenoyu Perşembe günü.
Saat 20'de Mecliste grup idare heyetleriyle görüşme.

19 Kasım Perşembe

Gensoru oya kondu.
(+182+), (-165-), 3 yeşil, 2 boş.
352 nisap
182 oy ile Öktem kazandı.

20 Kasım Cuma

Mecliste liderler toplantısı

C.Başkanı'nın başkanlığında toplanma kararı.

Gala Plaza ile sert bir konuşma.

21 Kasım Cumartesi

Şeker tahlili: 082. 24.

F. C. Erkin Paris'ten geldi.

Meclis Başkanı ile görüşme. Dünkü kararı C.B.'na arz etmiş.

Tulga ile görüşme.

Hatıralar.

Saat 15'te C.B. ile görüşme.

22 Kasım Pazar

Saat 14.30 – 20.00'ye kadar C.B. başkanlığında toplantı Çankaya'da.

Liderler – G.K.B. yok.

Netice – Bir bildiri.

Sonra evde Satır ve grup başkanları.

23 Kasım Pazartesi

Güvenlik Kurulu.

Genelkurmayın tahsi.

Talipler: Kara suları.

Cevdet Sunay ile görüşme.

Saat 17. Parti merkezi. Saat 21'e kadar.

26 Kasım Perşembe

Planlama

27 Kasım Cuma

Planlama

28 Kasım Cumartesi

Şeker 90 mg. 24 üre.

İd. 3. N.

Protrombin 42”

Yeni rejim olacak.

29 Kasım Pazar

Planlama. Sabah – sonra gece 22'ye kadar.

2 Aralık Çarşamba

Meclis – Başbakanlığında başkanlar ile konuşma.

C.B. ile görüştükten sonra tekrar edilecek.

3 Aralık Perşembe

Harp okulu.

Görüş. – Beraber yemek.

Sayın C.B: ile görüşme. Sa. 15.

Harp Okulunu ziyaret üzerine bilgi – eyi.

AP'nin yeni seçimleri. C.B. memnun ve ümitli.

Partilerin yeniden toplanması meseleleri. Af üzerinde maddi mutabakat.

Seçim – Hazirana hayır. Ekime razı oldu.

Milli koalisyon – istemediğimi söyledim.

4 Aralık Cuma

Mecliste yönetim kurulları toplantısı.

5 Aralık Cumartesi

Şeker 085 mg.

Protro. 28”

İd. N.

Kolesterol 308 mg.

Mecliste heyetler toplantısı

11 Aralık Cuma

Parti meclisi.

Hükümette değişiklik.

12 Aralık Cumartesi

Şeker 102 mg.

Protro. 22”

Saat 16 – 22 Parti M. [*eclisi*]

13 Aralık Pazar

Saat 15 – 21.30 parti meclisi.

Emin Paksüt'ün konuşması – Terbiyesiz övünmeleri ve kudurmuşça saldırılar. Uzun bir işkence.

14 Aralık Pazartesi

Parti meclisi.

Dinleme – Notlar.

15 Aralık Salı

Parti meclisi.

Hemşirenin ölümü.

16 Aralık Çarşamba

İstanbul'a hareket.

17 Aralık Perşembe

Cenaze töreni – Namaz.

Saat 15'e kadar sürdü.

Akşam Ankara'ya trenle hareket.

18 Aralık Cuma

Evde istirahat.

19 Aralık Cumartesi

Şeker 112 mg.

Protrombin 29”.

İd. 3 N.

Bakanlar Kurulu – Öğleden evvel ve sonra.

20 Aralık Pazar

Evde.

İçişleri Bakanı Öztrak ile görüştüm. Beyannameleri (Köşk'te) söyledi.

Erken seçim ihtimalinden bahsettik.

Akşam yemeğinde Çelikbaş.

21 Aralık Pazartesi

Grupta hükümet aleyh. genel görüşme.

Saat 10'dan gece 1.30'a kadar. 14 saat.

24 Aralık Perşembe

Bakanlar Kurulu

Bülent Ecevit'in dışarıdaki işçiler üzerinde raporu.

25 Aralık Cuma

Bakanlar Kurulu (devam)

26 Aralık Cumartesi

Bakanlar Kurulu (devam).

Tokerler'in Avrupa seyahatinden dönüşü.

28 Aralık Pazartesi

Bakanlar Kurulu.

Bülent Ecevit'in devamı ve sonu.

30 Aralık Çarşamba

6.1.1965

Şeker 105 mgr.

Protron. 31"

İd. 3. N.

Kolesterol 272

31 Aralık Perşembe

9.500 7.XII.1964

1965

1 Ocak Perşembe

Feridun Çarşamba gidecek. B.M.'e
Doktor ile görüşüm. Ayın *[Bu satırın üstü çizilmiştir]*

8 Ocak Cuma

Millet Meclisi.
Seçim kanunu oylaması.
AP'nin terki.
Reisin ayıp oyunu.
(Bozbeyli - hiç beklemezdim).

9 Ocak Cumartesi

Ayın 23'ünde büyük tahlil. Dr. ile.
Elektrik mühendisleri II. Kongresi.
Kemal Satır ile AP grubuna cevap.
Öğle yemeği.
Gece Erdal'ın evine hırsız.
Sevinç'in mücevherleri.

11 Ocak Pazartesi

Rus sefaretinde Podgorni şerefine kabul resmi.
Büfe.

12 Ocak Salı

Rus heyetinin İstanbul'da avdet üzerine son konuşması.
Öğleden sonra bakanlar kurulu – mali durum.
Gece Senato'da başkanın yemeği – Podgorni'ye veda.

15 Ocak Cuma

M.B.K. Senato grubunda konuşma.
Karakurt köyü olayı

19 Ocak Salı

Mecliste Senato'da beyanat. – Kurtköy olayı için.

20 Ocak Çarşamba

Şeker – 98 mgr.
Protrombin 28".
İd. 3. N.
Kolesterol 240.

21 Ocak Perşembe

Seçim Kanunu mecliste
AP, YTP, MP arasında dalaşma.

22 Ocak Cuma

Seçim Kanunu.
Çetin çatışma. Gece saat 10.30'a doğru netice.
AP meclisi gürültü ile terk etti.
MP de. (CKMP) ile ihtilafından ötürü).

23 Ocak Cumartesi

Nafia müdürleri toplantısının sonu - Bir heyet veda etti.

8 Şubat Pazartesi

İlk defa bugün çıktım.
İngiliz B. Elçisi.
Dışişleri Bakanı.
Öğleden sonra parti meclisi.

9 Şubat Salı

Öğleden evvel - İtalyan Sanayi Bakanı
Japon din heyeti.

12 Şubat Cuma

Mecliste bütçe konuşması

Muhalefet hükümeti düşürmek için kararlı görünüyor.

Gece çalıştım. Cevap hazırladım (Necdet ile)

13 Şubat Cumartesi

Sabah Kemal Satır ile beni C.B. saat 10'da çağırdı. Biliyor. Hazır.

Bütçe konuşması

Benim tebliğim.

Alican'ın cevabı.

Bana cevap verdirilmedi.

Oylama – 225, + 197.

İstifa ettim.

Nasır Zeytinoğlu'nun [*okunamadı*].

Nasır = Rus politikası. Seçim neticesinde koalisyon olur mu?

Benim başkanlığında şimdi koalisyon olur mu?

Kemal Satır'a söyledi.

14 Şubat Pazar

Sakin.

Öğleden sonra klüp briç. Hava (siyasi) bize sempatik.

15 Şubat Pazartesi

Öğleden evvel başbakanlık.

Satır.

F. K. Gökay – Abdülhak Kemal.

K. Bayezit – Çelikbaş.

Nihat Erim .

Bakanlar Kurulu.

Yukarda toplantı.

Sa. 10 – 10.30'dan öğleye

S. 16.30'dan S. 18.30.

S. 20.30

H. O. Bekata geldi.

Başbakan aranıyor.

16 Şubat Salı

Meclise gittim.

18 Şubat Perşembe

Suat Hayri Bey geldi, görüştüm.
Suat Hayri Bey Bakanlar Kurulunda.
Bir aylık bütçe teklifi tarafımızdan.
Tokerler Uludağ'a gittiler.

19 Şubat Cuma

Mecliste. Bir aylık bütçe.
Genelkurmayı ziyaretim. Veda.

20 Şubat Cumartesi

Kan şekeri 112 mg.
Protrombin 28".
İd. Akşam - sabah. N.
Kolesterol
Amerika B. elçisi veda - uzun görüşme.
Not - Bülent Ecevit'te
Yeni hükümet saat 13'te açıklandı.

21 Şubat Pazar

Akşam – yukarı klüpte Necdet'in haberi. Sunay'ın Askeri Şura'ya Başbakan'ı daveti üzerine mesele - telaş. Ben yarın S. 9'da gidip halletmeyi tanzim ettim - Memnun oldular.

22 Şubat Pazartesi

Sa. 9'da Başbakanlığa.
Satır, Sunay ile Suat Bey'i tebrik ettik. Ayrıldık. Sonra Satır ile Demirel'i tebrik ettik.

Akşam (gece) Sunay'ın orduevinde ziyafeti.
Cebesoy, Altay, Başbakan, herkes var.

23 Şubat Salı

Hükümetin meclise tebliği.

Başkanlarla partide toplanma. Güven oyu. Grupta görüşme üzerine.

Hüsnüye hanım geldi *[Bu satırın üstü çizilmiştir]*.

24 Şubat Çarşamba

Partide çalışma

Yarınki grup konuşması için çalışma. Partide S. 18'de.

S. 16'da evde General Ali Fuat Cebesoy'u kabul. Politikasız sıhhat üzerine konuşma.

Hüsnüye Hanım geldi.

25 Şubat Perşembe

Sabah nabzım yüksek.

Nitropenton – Trinitrin.

105 nabızla partiye.

Grupta konuşma.

Saat 16.30'da başbakanı kabul – Nezaket – Galo Plaza ile konuşmasını anlattı.

Saat 18'de Plaza'yı partide kabul.

1 Mart Pazartesi

Güvenoyu müzakeresi beyanatım.

2 Mart Salı

Güvenoyu devam.

4 Mart Perşembe

Oylama: 231 hükümet, 200 biz.

9 Mart Salı

Amiral Russel'in vedai (evde)

Sonra Genelkurmay'a gittim. Sunay'la görüştim.

10 Mart arşamba

Sabah saat 9.30'da F. Sirmen geldi. Birikmiş maaş tazminatı meselesini anlattı. Saat 14'te Mecliste Senato Başkanının davetine gittim. K. Beyazıt ile beraber.

15 Mart Pazartesi

Cevdet Paşa Hanımı ile beraber yemekte.

Zonguldak olayları.

Kıbrıs olayları.

16 Mart Salı

Dr. Kemal Satır bizde. İstanbul'dan geldi.

19 Mart Cuma

Nihat'ın Rizof'la görüşmesi.

Şükrü Yiğit yanın köyüne gidiyor. 12 gün sonra burada olacak.

20 Mart Cumartesi

Şeker 123 mg.

Protrom. 31".

Kolesterol 289

Başbakanlıkta toplanma. Kıbrıs için liderler. Bölükbaşı yok, Ahmet Bilgin var.

Sabahleyin Rizof, Satır'ın evine gitmiş.

21 Mart Pazar

Sabah Saat 11'de Rizof eve geldi. Saat 13.15'e kadar. Fenni, onların iç işlahatı. Dünya (Amerika politikası). İki memleket.

Gromiko – Etraflı Kıbrıs.

24 Mart arşamba

Burgiba'nın gelmesi.

25 Mart Perşembe

Burgiba için Başbakanın öğle yemeği.

Burgiba'nın Mecliste konuşması.

Burgiba için opera.

28 Mart Pazar

Parti meclisi.

1 Nisan Perşembe

Partide gençlerle II. İnönü günü.

2 Nisan Cuma

Mecliste O. Bölükbaşı'nın sarhoş olarak tecavüzleri.

5 Nisan Pazartesi

Şeker 118 mg.

Protrombin 32"

İd. N.

Şerif Remzi Bey'e vekaletname, derneğe bilgi. Necdet Bey gönderecek.

Dr.'a sordum.

6 Nisan Salı

TRT mecliste.

Turhan Feyzioğlu'nun başarılı konuşması.

Reis Vekili Ferruh Bozbeyle'nin müdahalesi.

7 Nisan Çarşamba

TRT mecliste.

Turhan'ın devamı. Aynı Reisin müdahalesi ve susması.

TRT önergesinin Anayasa Komisyonunu havalesi.

8 Nisan Perşembe

Suat H. Ürgüplü S. 16'da ziyarete geldi. Yunanistan Kralı gizli müzakere teklifi atmış. Görüştük.

MP'den şikayetçi.

Gürsel Patrik aleyhinde konuşmuş. Şikayet etti.

Rauf Denктаş, Osman Örek geldiler. Amerikalılar baskı yapıyorlarmış. İngilizler meyus çalışıyorlarmış. Cemaati [okunamadı] göstereyim dedim.

Kemal Satır'a anlattım.

11 Nisan Pazar

Hanım'a iğne.

12 Nisan Pazartesi

Bayram.

Partide.

[12 Nisan Kurban Bayramı'nın ilk günüdür].

13 Nisan Salı

Bayram. İstirahat.

Ömerler geldiler.

Hanım'a iğne.

18 Nisan Pazar

Ömerler İstanbul'a döndüler

19 Nisan Pazartesi

Şeker 90 mg.

Protrom. 29".

Kolesterol 265 mg.

Almanlar – Gazeteciler ile görüşme.

Öğleden sonra Fransız televizyonu.

21 Nisan Çarşamba

Bölükbaşı C.B. ile görüşmüş.

22 Nisan Perşembe

Nihat Berkkan Kemal Satır'la görüşmüş. Bölükbaşı'nın grubunda anlattıklarını hikaye etmiş. Beraber Ürgüplü aleyhinde bulunmuşlar. Ü.*[rgüplü]* İnönü'den ve CHP'den korkuyormuş. Koalisyon birbiriyle uğraşmasın, hep beraber CHP ile uğraşsınlar diye Bölükbaşı'ya tavsiye etmiş. CHP'yi dermansız bırakmak için elinden geleni yapmak hırısında görünüyormuş. Ekrem Alican istiyormuş.

23 Nisan Cuma

Kemal Satır geldi. Nihat Berkkan'ın söylediklerini anlattı.

25 Nisan Pazar

Bütçe Komisyonunda geç vakit ödenek zamlarının tahsisatı konuşuldu!

Gece CHP balosu.

S. H. Ürgüplü ile konuşma.

26 Nisan Pazartesi

Çiftlik – Müdür Adnan Aker.

Muavin Aytekin Ülger. Bahçeyi takip edecek.

Meclis – Grup heyetleri toplantısı.

B. Apaydın'ın.

27 Nisan Salı

Alman büyük televizyonu. Sabahtan akşama kadar.

28 Nisan Çarşamba

Saygı duruşu hadisesi.

29 Nisan Perşembe

Saygı duruşu olmadı Mecliste.

30 Nisan Cuma

Parti meclisi.

Öğleden sonra Mecliste saygı duruşu oldu.

Çekişmeli.

Parti meclisi.

1 Mayıs Cumartesi

Parti meclisi. Öğleden evvel ve sonra.

2 Mayıs Pazar

Parti meclisi bildirisi.

3 Mayıs Pazartesi

Şeker 86 mg.

Protro. 28".

Kolesterol 278 mg.

Mucip Ataklı.

Gruplar yönetim kurulu.

4 Mayıs Salı

Grup toplanmadı.

Saat 18'de Massigli'nin konferansı – Fransız Kültür Merkezi.

Akşam yemeği.

Massigli – Fransız B. Elçisi, hanımı, Cihat Babanlar, Turhan Güneşler.

5 Mayıs Çarşamba

Grupta kesin konuşma. % 5 kontenjan için takrir verdim.

Beklemedim eve geldim.

Massigli ile evde konuşma – (Turhan Güneş ile). Fransız sefaretinde öğle yemeği.

Dil Tarih Fakültesi. Massigli ile karşılıklı konuşma.

9 Mayıs Pazar

Basın toplantısı.

Kıbrıs için – NATO toplantısı için.

10 Mayıs Pazartesi

Grup yönetim kurulu.

Konuştuk. Metin eyi harf alacak.

11 Mayıs Salı

İstanbul'a hareket. Araba ile.

Kilo 61.200.

Saat 9.30'da hareket.

Gerede – Bolu – Düzce – Adapazarı – İzmit – İstanbul. Yolda yalnız Müfren. Jand. Karakolunda durduk – yemek.

Suadiye'de Karakol Sokak No: 23'te Kazım Özalp'ı ziyaret.

12 Mayıs Çarşamba

Taşlık.

Sabah parkta.

Fikret Yüzatlı.

Halam – Sonra Ayaspaşa.

Akşam yemeği – Ali Beylerde.

Akşam üzeri Maluller (askeri) Cemiyeti heyeti ile – Kağıt verdiler.

Sonra Adalet Hanım.

13 Mayıs Perşembe

Hanım, Naima Hm. ile Ada'ya – Evi görecekler.

Parkta 3 çeyrek gezinti.

Fikret'in kızını nişanladık.

Akşam bizde yemek.

Fahriye Hanımlara.

14 Mayıs Cuma

Parkta geziş. Öğleden önce ve sonra.

Cemal Aydınalp.

Öğle yemeğinde genç Ali Koçman.

Akşam üzeri Ereğli'ye hareket – Samsunla.

Vapurda yemek.

Sefirler. Mr. Foy.

Westinghouse murahhası.

15 Mayıs Cumartesi

“Ereğli dedication

Mr. İnönü must attend if it is to be complete.

Fred C. Joy

Chairman

Koppers Associates”

[Bu not İnönü'nün defterine Fred C. Joy tarafından yazılmış ve imzalanmıştır. İngilizce sözlerin anlamı şudur: “Ereğli Hatırası. Tamam olması için Bay İnönü'nün katılması gerekmektedir”]

Tören – Fabrikayı gezme.

Yüksek fırın. Sıcak hadde – Soğuk hadde – Teneke.

10 Mayıs Pazar

Sabah 7’de İst.

Ömer’e uğradık. Yola çıktık. Özalp’e uğradık. Veda.

İzmit’ten önce Hanım kullandı.

Bolu’da motelde yemek. General Batmankılıç.

Yemekten sonra yol. Gene Hanım.

Saat 17’de ev.

Akşam Satır başbakan ile görüştü.

17 Mayıs Pazartesi

Sabah Rus sefirini Satır ile beraber kabul ettik. Akşam yemeği Hariciye Köşkünde. Gromiko ile tanışma. Çok dostane. Nutukta Gromiko benim hazır bulunmamdan bahsetti. Yemekten sonra Başbakan. Işık – Beni de çağırdılar. Sonra Demirel, Alican, Ahmet Oğuz geldiler. Nep dostane sözler.

18 Mayıs Salı

Akşam, Hanım, Satır Rus Sefaretine davetli. Çok ikram. Yalta’ya davet. Münasebetler.

Kıbrıs üzerine konuşma.

Sabah S. 11 Tunus sefiri.

Burgiba tarafından davet.

Nasır ile münasebetleri.

Çok enteresan.

S. 15’te Işık geldi. Londra’yı anlattı.

19 Mayıs Çarşamba

Kemal Satır Işık ile dün akşamdan bilgi verdi.

Bağımsızlıktan Rusları kastettiklerini anlattılar.

20 Mayıs Perşembe

Sabah S. 9’da grup idare kurulunda.

Demirel'in, Başbakanın beyanlarını anlattılar. Görüştük.

Turhan Kitapevi'ne uğradım. Klüp.

Fotoğraf sergisi, Mustafa Eryılmaz'ın.

Öğle yemeğinde Muharrem Nuri, Orhan Eralp, Turgut Menemencioğlu.

21 Mayıs Cuma

Sab. 9'da grup. Şikayet ettim. Bir hafta eyi çalışma lazım.

Otyam'ın fotoğ. sergisi. İçtimai yaralar sergi gibi.

S. 19'da Rus Sefareti resmi kabul. Veda, Gromiko'ya. Sıcak ayrıldık. Hanımı beni öptü.

Başbakan, herkes vardı.

Gece Erdal'da yemek.

22 Mayıs Cumartesi

Şeker tahlili. 90 mgr.

Protrom. 28".

İd. N.

Yeni parti merkezi.

Eskişehirliiler.

23 Mayıs Pazar

Ankara gençlik kolunda konuşma.

26 Mayıs Çarşamba

Mahmut Vural'ın partimize girişi.

Satır İst.'a gidiyor.

27 Mayıs Perşembe

Tebrikler.

Akşam Feyzioğlu anlattı. Mehmet Turgut ile mücadelesini.

Bakan Keban'ı biz istemiyoruz diye iftiralar etmiş. Petrolde yabancıların reklamını yapmış. Çetin çatışma olmuş.

6 Haziran Pazar

Polatlı – Topçu günü.

Gordiyon'da 3 saat çok eyi eserler gördük.

7 Haziran Pazartesi

Şeker 123.

Protrom. 27”.

Kolesterol 268.

Partide öğleden evvel.

Drina köprüsü eserinin müellifi namına, Yugoslav B. Elçisi tarafından takdimi.

Öğleden sonra petrol toplantısı.

Çiftlikte kadınlar kolu yemeği – Karanlık, soğuk – Erken kalktım.

[CHP ile bağımsızlardan oluşan 27 Mayıs sonrasındaki üçüncü İnönü hükümeti 7 Haziran 1964'te yapılan kısmi senato seçimleriyle oldukça sarııldı. Seçim AP'nin zaferiyle sonuçlanmış ve bu parti 50 senatörlükten 31'ini kazanırken, CHP 19 senatör çıkartabilmişti. AP iktidarı düşürme çabalarını 1964'ün son günlerinde yoğunlaştırdı ve CHP dışındaki bütün partileri yanına almaya çalıştı. Bu çabalar sonucunda 13 Şubat 1965'te bütçenin reddedilmesi üzerine İnönü hükümeti istifa etti.

Hükümetin düşmesi üzerine Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, CHP'nin muhalefette kalacağı bir formül önerdi ve 16 Şubat'ta hükümeti kurma görevini AP listesinden Kayseri'den bağımsız senatör seçilen Suat Hayri Ürgüplü'ye verdi. Ürgüplü kabinesini 20 Şubat'ta açıklarken, hükümette, koalisyonu oluşturan partilerden AP'den 10, YTP, CKMP ve MP'den dörder bakan görev aldı.]

8 Haziran Salı

Sabah mecliste grup.

Petrol konusu – Konuştum.

Bugün Metin – Özden İst. Oradan Perşembe Rusya'ya gidecekler. Öğleğin Özden'e evde veda ettim.

10 Haziran Perşembe

Tokerler Moskova'ya hareket ettiler – Vardılar.
Kafdağı Gazinosu'na gittik.

11 Haziran Cuma

Moskova'dan Özden görüştü.
Akşam Tenis Kulübü'ne Hanımla gittik. Sıkıldık.
Sabah partide çalıştık.

12 Haziran Cumartesi

Öğleden evvel Gençlik Parkı'nda kanarya sergisi. Güzel.
Öğleyin İngiliz Sefaretinde Kraliçenin günü.
Öğleden sonra Gazi Eğitim Enstitüsü'nün konser salonunda resim sergisi – Çok güzel. Sonra müzik festivali – Çok güzel – Milli Eğitim Bakanı vardı. Yarım bıraktı.

13 Haziran Pazar

Sunday Express'in benim için yazdığı yazı bugün çıkmış – Bu gazete getirilecek...

16 Haziran Çarşamba

Şerif Mardin'i partiye aldık.
İzzet – 16 Haz. Sonuna kadar para 120 verdim.

17 Haziran Perşembe

Parti.

18 Haziran Cuma

Parti.

19 Haziran Cumartesi

Şeker 100 mg.
Protrombin 31".
İd. N.

Eskişehir'den gelen Muzaffer Tayfun Sertel'in Kuleli'ye girme işi. Müracaat, dilekçe, şartlar, bilgiler.

27 Haziran Pazar

Partide Hazer, Betil, Kırca görüştük. Partiler Kanununu çıkarmak için.
Tokerler İst.'dan – Rusya'dan geldiler.

28 Haziran Pazartesi

Sabah Meclis. S. 14'te Senato toplantısı. Partiler Kanunu üzerine.
Akşam orduevinde kara kuvvetleri günü – Ürgüplü ile görüşme – Sunay ile
Dinçer ile.

29 Haziran Salı

Z. Darman'ın hanımı – Kocası için görüşme istiyor.

Haziran ayının sonundaki tarihsiz not sayfası

Ev – Tel : 12 15 40 – 17 67 87

Necdet ev: 17 32 69

Kadri Barış: 12 67 83

Karanfil Sok. 28/2.

2 Temmuz Cuma

Özdenlerin İst.'e gidişi.

3 Temmuz Cumartesi

Meclis başkanının yanında toplantı. Başbakan var. Toprak ve petrol için Ali-
can ile tartışma. Meclis 16 Tem.'da tatil.

5 Temmuz Pazartesi

Akşehir'e hareket. Sa. 7.

Sivrihisar – Emirdağ, Bolvadin, Çay ilçelerinde konuşma.

Akşehir Sa. 10.30. Tören Nasreddin Hoca için konuşma.

Garp cephesi karargâhını ziyaret. Belediye reisinin evinde yemek, istirahat.

Konya'ya doğru: Ilgın, Kadıhanı, Argıthan, Sarayönü, Konya.

Kısa konuşmalar.

Konya'da otel. Klüp salonunda yemek.

6 Temmuz Salı

Mevlana Müzesi'ni, Karatay'ı ziyaret. Valiyi, Orduyu.

Ordu Şeref Salonu - Resim galerisi.

Ankara.

Gazetelerde Bursa hadiseleri.

[4 Temmuz'da Komünizmle Mücadele Derneği mensupları Türkiye İşçi Partisi'nin Bursa il kongresine saldırarak bazı delegeleri dövdüler.]

7 Temmuz Çarşamba

Meclis - Sabah -Grup odasında.

Öğleden sonra partiler kanunu.

Saadettin Bilgiç'i partiler kanunu için tebrik, geçerken koridorda.

Suphi Baykam Başbakan ile görüşmüş.

Metin'i İst'a tayyareye götürdük.

8 Temmuz Perşembe

Öğleyin parti merkezinde 11'lerden 10 kişi partiye alındı. Nurbaki ile (Satır'la) görüşme.

Öğleden sonra saat 16.30'da İhsan Topaloğlu ile görüşme.

[İhsan Topaloğlu Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürü. 1966 - 1975 arasında Giresun Senatörü. 11'ler, İrfan Tansel ile anlaşamayıp Hava Kuvvetlerinden ayrılan 11 subay.]

9 Temmuz Cuma

Meclis'te yönetim odası.

Partide - Hilmi İncesulu ile geçmişe ait görüşme.

[Hilmi İncesulu, Çorum milletvekili. 27 Mayıs'tan sonra kurulan ilk İnönü koalisyon hükümetinde Milli Eğitim Bakanı.]

10 Temmuz Cumartesi

Kan tahlili.

Şeker 105 mg.

3 id. N.

Protrombin 29".

Kolesterol 268.

Malatyalı yedek teğmen Celal Özdemir.

İzzet'e 50 TL.

14 Temmuz Çarşamba

Ürgüplü'den mülakat istedim. C. Başkanının Kom. ile Mücadele Derneği'nin fahri başkanlığından çekilmesini ve bunun Cuma sabahına ilanını istedim. Yapılmazsa seçim emniyeti olmadığını tatilden önce Meclis'te söyleyeceğimi bildirdim. Meşgul olacağı intibamı aldım.

15 Temmuz Perşembe

Yunan sefiri.

Pakistan sefiri.

16 Temmuz Cuma

Cum. Baş. öğle radyosu ile K. M. Derneği başkanlığından çekildiğini ilan etti. Bu hususta Meclis'te konuştum. Meclis tatile girdi. Büyük tertip açık şekilde tekrar kapalı taktiğe girdi.

17 Temmuz Cumartesi

Partide senatör temsilcilerle görüşme.

18 Temmuz Pazar

İstanbul'a hareket.

İst. gazeteciler ile görüşme. Süleyman Demirel'e ilk cevap.

Maltepe'de deniz 1. 3,5 dakika.

Öğle yemeği Votka. 1,5 kadeh.

[Süleyman Demirel, AP Genel Başkanı ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı. AP kurulurken genel başkanlığa getirilen ve partinin 1962'de toplanan birinci genel kongresinde başkanlığını koruyan Ragıp Gümüşpala 6 Haziran 1964'te ölünce 27-29 Kasım tarihleri arasında toplanan parti kongresinde Demirel, Sadettin Bilgiç'ten daha fazla oy alarak genel başkanlığa seçilmişti.]

19 Temmuz Pazartesi

Maltepe'de deniz 2. 4 dakika.
 Ada - Öğle yemeği - Ali Beylerde.
 Gezinti – Tur.
 Gece evde.
 Evden memnun oldum.

20 Temmuz Salı

Adalar İlçe başkanı Turgut Egemen ile görüşme.
 Deniz 3. 6 dakika.
 Burgaz'da öğretmenleri ziyaret. Çarşıda yürüyüş.

21 Temmuz Çarşamba

Deniz 4. 7 dakika.
 Kâmran Evliyaoğlu öğleyin plajda buldum. Evde yemek.
 Öğretmenler kampingini ziyaret. Çok iyi hatıra.
 Kınalı'ya vapurla geçiş.
 Kınalı'da 55 dakika yürüyüş.
 Düz ve mamur Kınalı.

[Kâmran Evliyaoğlu, Samsun milletvekili, 27 Mayıs'tan sonra kurulan ilk İnönü koalisyon hükümetinde AP'li bakan.]

22 Temmuz Perşembe

Sabahleyin Kaşık Adası.
 Orada deniz 5. 5 dakika.
 Kaşık Adası'nı biraz gezdik.
 Çocuklar ile tur.
 Gece Ali Bey'le Suphi Baykam'la yemek.

23 Temmuz Cuma

Motorla Maltepe.
 Deniz 6. 5 dakika.
 Öğle yemeğinde Abdi İpekçi.
 2'nci Demir Kırat beyanatu.
 Akşam S. 18'de Akşam'a beyanat.
 Saat 19'a çeyrek kala çocuklarla Dragos tepesinde yürüyüş.

24 Temmuz Cumartesi

Ekselans Bhutto ile Ada'da görüşme.
Teferruat Bü. elçi ile Metin arasında kararlaşacak.
Deniz 7. 5 dakika.
Lozan günü. Radyo.
Bhutto ile görüşme. Amerika ile bozuşmuşlar gibi. Nihat da var.
Malta Köşkü. Gazeteciler bayramı.
Lozan Kulübü.

25 Temmuz Pazar

Parti meclisi, Beşiktaş'ta.
Öğleyin Maltepe. Deniz 8. 10 dakika. Rekor.
Deniz sıcak, çok rahat, yorulmadım.
Partinin hazırladığı raporları okudum.
Metin gündüz çok içmiş, yatmış. Gece Sa. 4'te kalkmış çalışmış.

26 Temmuz Pazartesi

Parti meclisi sa. 10. Metin Ankara'ya dönüş. Öğleyin - Nihat ile.
Deniz 9. 10 dakika.
Öğleden sonra ve gece raporları okudum.

27 Temmuz Salı

Maltepe'de saat 14'e kadar raporları okudum. Hemen bitirdim.
Deniz 10. 8 dakika 30 saniye.
Saat 14'te Beşiktaş'a hareket.
Yolda Sadun Tanju'nun Dem. İzmir'de benim 17. Cuma Meclis'te komünizm için söylediklerimi tahlil.

28 Temmuz Çarşamba

Parti Meclisi.
Yağmurlu gün.
Deniz yok.
Gece Özden'de yemek.
Metin Ankara'dan geldi.
Avukatla görüşmüş.
Emin Halim'le olacak.

29 Temmuz Perşembe

Parti meclisi Sa. 10'da.
Devletçilik, bitti.
Öğleden sonra gitmedim.
Deniz 11. 6 dakika. Poyraz – Hafif.
Öğleden sonra Nusret (Karabekir'in arkadaşı - Edirne 84 yaşında).
İst. Sa. 18.30'da Şişli ilçesi.

30 Temmuz Cuma

Saat 9.30'da deniz 12. 3,5 dakika. Soğuk.
Fahriye Hanım'ın öğle yemeği.
Tahsin Banguoğlu'nun Dünya'da mektubu.
Dünya düşman çetesine bir yeni hiddetli.
Sa. 14'te parti meclisine (Beşiktaş'a) hareket.

31 Temmuz Cumartesi

Deniz 13. 7 dakika, 30 saniye. Güzel.
Ömer'e para aldırırım.
Sa. 14'te Beşiktaş'a hareket.

1 Ağustos Pazar

Nihat Erim'le Kıbrıs.
Deniz 14. 6 dakika 30 saniye.
Saat 16.30'da Mr. Harris Amerika Büyükelçisi hanımı ile çaya geldiler. (Polis amiri Nazım Bey'e, Amerika'ya beraber gittiğimiz zamandan Waldorf Astoria oteli için \$ 54 için 600 TL. verdim. Necdet Bey'e sorulacak.
Akşam yemeği Nezahat Kepenek H.'da.

2 Ağustos Pazartesi

Saat 9'da Metin ile İst.'a hareket. Saat 10'da CHP il merkezinde basın toplantısı.
Deniz 15. 7 dakika.
Öğleyin Mardik'le kulaklıklar muayenesi.
Saat 17.30'da Saip Tezel kulak muayenesi. Yıkama.

3 Ağustos Salı

Deniz 16. 3 dakika. Kapalı serin hava.
Ziya Müezzinoğlu S. 17.30 – 19.00.
Sanlı Topçu - Tahsin Bekir Balta ile görüşmek ister.
Gece Ali Beylerde.
Dr. Moiz Perşembe gelip kan alacak

4 Ağustos Çarşamba

Yani'de tıraş.
Deniz 17. 11 dakika. Rekor. Cemil Yıldız.
Süleyman Demirel bana cevap vermiş. Cevap ister.
Cevat Dursunoğlu öğle yemeğinde. Kontenjandan mebusluk için mektup verdi.

5 Ağustos Perşembe

Deniz 18. 10 dakika. Çok güzel.
Öğle yemeği Turgut Egemen
Sa. 16'da yalnız İş Bankası.
S. 17'de Asım Özden, İhsan Topaloğlu, Nüvit Yetkin - İş getirdi.
Hanım geldi beraber iskeleye.
Nüvit Malatya'ya. Seçim müracaatını imzaladım.
Şeker 106 mg. İst. Dr. Moiz Berker.

6 Ağustos Cuma

Heybeli İş Bankası'ndan Malatya CHP il başkanına adaylık özel aidatı olarak
2.000 lira havale ettim. Üç makbuz aldım.
Deniz 19. 10 dakika.
Cihat Baban öğle yemeğinde.
Demirel'e cevabım çıktı.
Saat 17.10 da İst. hareket. Tulga'nın kızının nikâh töreni.
Sa. 21.10 Heybeli. Evde kimse yok. Kız, Ali Beylerden geldi. Erkekler, üçü
de gitmiş. Anahtarını aldık. Yalnız yattık.

7 Ağustos Cumartesi

Deniz 20. 6 dakika. Soğuk.

Demirel cevap vermiş. Ali Bey'le ona cevap hazırladık. Metin'le partiye yazdık.

TASS muhabirini ve tercüman (Ataşeyi) kabul ettim. Çok dostça geçti. Ali Bey bulundu. Ali Bey sonra Başbakan'a anlattı telefonla.

Zekai Dorman, hanımı geldiler. İstifa edecek. Bize gelecek, kontenjan istiyor. Parti meclisine götürürüm. Söz veremem her ihtimale karşı kendinizi hazırlayın dedim. Turan Güneş seçime girmiyor.

8 Ağustos Pazar

Deniz 21. 7 dakika. Sürat arttı.

Sıtkı Nemli kontenjandan.

45 dakika yürüyüş. Ömerler, Tokerler, Erdemler yemeğe (akşam) geldiler. Ömer Gümüşsuyu arsasının yeni vergi salınmasına itirazımı getirdi. İmzaladım. 2 nüsha. 1 sende ile bir kopya var.

Dr. Moiz ile konuştum. Büyük tahlil için.

Malatya'da halkı selamlarken. (İnönü Vakfı Arşivi)

9 Ağustos Pazartesi

Deniz 22. 5 dakika. Soğuk.

Saat 16. Halamın oğlu Bayram ve hanımı.

Saat 17. Sıtkı Ulay Pş. hastanede ziyaret ettiğim için teşekkürle gelmiş. İzmir Adalet gazetesinden bir nüsha getirmiş. Neticeden endişeli.

Emekli Albay Salih Yakal geldi. Ali Bey'e söyledim.

Fikrat Yüzatlı, hanımı, bir hanım daha geldiler. Beraber yemek yedik.

Çarşamba gidecekmiz.

10 Ağustos Salı

Deniz 23. 10 dakika. Güzel.

Çocuklar (3 kardeş) Maltepe'den geldiler. Büyükanne, Naime H., Turgut Beyin römorkörü ile Burgaz, Kalpazankaya. Dönüş. Çok güzel.

Özcan Ergüder, Sadun Tanju, Orhan Birgit ile konuşma - Geniş.

Akşam çocuklarla gezinti. 50 dakika.

Gece Ali Bey'le progr.

11 Ağustos Çarşamba

Öğle yemeğine Ecvet Güresin, Abdi İpekçi gelecekler. Geldiler. (Ada'ya)

Saat 13'te. 15.40 vapuru ile dönerler. Bostancı'ya gittim.

Deniz 24. 9 dakika.

Yemekte misafirler S. 13 – 15.

12 Ağustos Perşembe

Maltepe'de gazete sahipleri ile.

Maltepe'de saat 9'dan iti. (9 kişi kadar)

Özalpler Sa. 17 – 19.

Gazeteciler - Çok enteresan - en önemlisi Haldun.

Şeker 105.

Pro.Tro. 20" ? Trom. Artacak.

Kolesterol 300 ?

Deniz. Maltepe 25. 12 dakika. Rekor.

Gece Sa. 1'de yattım.

13 Ağustos Cuma

Deniz 26. 2 dakika. Çok soğuk.

Ali Bey'le Park Hotel. Sa. 13.

Yabancı basın öğle yemeği bütün parti dilekleri ile toplantı tertip etmişler bu ilki. Seçim üzerine ve politika üzerine konuşma. Hasan Işık'la s. 15'te hotelde yalnız konuşma. Kıbrıs'ı Mak. Yunan anlattı. Başbakan Moskova'dan memnunmuş. Parti il merkezinde Amiral Şerif Oskay'ın kaydı.

Erkek torunlar geldi.

14 Ağustos Cumartesi

Çocuklar neşeli uyandılar.

Deniz 27. 8 dakika. Çok güzel. Ali Bey'le.

Çocuklar, hanımla eyiler.

Emin Halim Ergun öğle yemeğinde. Arsa satışının hesabını bildirdi.

Deniz Harp Okulunda yüzme yarışları. (Türk, Bulgar, İsrail) Hep yittik.

15 Ağustos Pazar

Deniz 28. 7 dakika. Serin.

Çocuklarla plajda Matmazel.

Nüvit Yetkin öğle yemeği.

Çocuklar 20.30 vapuru ile gittiler. Matmazelleri Alman kızının Alman mağlubiyeti hakkında anlattığı faciaları hiçbir yerden işitmedim. Hiçbir yerde okumadım.

16 Ağustos Pazartesi

İş Bankası'ndan para ve çek aldım. Polis ekibi değişti. Deniz 29. 10 dakika.

Akşam üstü 50 dakika yürüyüş.

Gece Ali Beyler bizde.

17 Ağustos Salı

Deniz 30. 8 dakika. Serince.

Sabah.

Cemil Uzunhasan'ın getirdiği beyanname: Banguoğlu'nun ve Cevat Önder'in yazıları.

Nüvit Yetkin ile Fazıl Nalbantoğlu öğle yemeğinde. Ön seçim belgelerini getirdiler. İmzaladım. Yarın Yüksek Seçim Kurulu'na verilecek.

Akşam yürüyüş Erdal'la 50 dakika.

Gece Ali Beylerde.

18 Ağustos Çarşamba

Deniz 31. 6 dakika. Mesafe aynı.

İstanbul'a hareket 14.15.

Vahyi'nin hanımı geldi. Perişan.

Vapurda Kıbrıs - Lefkeli karı koca. İst. köprü. Ali Bey. Araba. İl merkezi. Gelecek adam gelmemiştı. Kapalıçarşı'ya gittik. Yürüyemedik. Güç hal ile Şark Kahvesi'ne sonra Atıf Ödül evine. Sonra Emirgan Çınaraltı'na, sonra Deniz İhtisas Kulübü'ne, sonra vapura. Sa.19. Eğlendik. Selim Sarper'i gördüm. Memnun. Vapurda Akat Ajansı musallat oldu. Güç kurtuldum.

19 Ağustos Perşembe

Deniz 32. 8 dakika. Eyi.

Turgut Egemen öğleyin.

Akşam Ömerler, Metinler geldiler. Gece döndüler. New York Havadisi tehdidi.

Akşam yürüyüşü yaptım. 58 dakika.

Saat 17'den 19'a kadar Alaaddin Tiritöğlu geldi. Hallerini anlattı. Belgeler verdi. Kemal Satır'a anlatmasını söyledim.

20 Ağustos Cuma

Deniz 33. 7 dakika. Serin.

Sa 15.30'da Bostancı'ya hareket ettik, Ali Bey'le Beykoz için.

Akşama kadar, Çamlıca, Karakulak suyu, Akbaba, Tokat köyleri. Beykoz İshakağa çeşmesi, Çınaraltı, Kanlıca, yoğurt, mısır. Tam Sa. 20 Bostancı. Yemekte biz bize 3 kişi. Erdal yarın gelecek. Sevinç'e mısır getirdik. Bardacık inciri Şerif Remzi Bey'den.

21 Ağustos Cumartesi

Deniz 34. 5 dakika. Güzel.

Metin geldi, çalıştık

Öğle yemeği Ali Beyler: Büyük Hanım, Sevil bizde, Ali Bey plajda.

Sa. 17.30'da komşular. İki hanım, bir Ef. Hanım yok . Gezinti. Prof. Besim Üstünel sakallı.

Gece Ali Beylerin bütün mahalleye davetine gittik. Yemekten sonra briç. Geç yattım.

22 Ağustos Pazar

Hürriyet'e beyanat. Cüneyt, Metin de hazır bulundu.

Deniz 35. 9 dakika.

23 Ağustos Pazartesi

Sezai Okan Saat 17'de gelecek. Geldi. Üstüne kahve döktüm. Sa. 19'a kadar seçimleri konuştuk.

Sabah Deniz 36. 10 dakika.

Sa. 19.10'dan 63 dakika yürüyüş. Birinci köprüye kadar.

Ali Bey, K. Satır'la görüşmüş. 29'da hareket lazım.

Akşam yemeği Ali Beylerde.

24 Ağustos Salı

Dr. Fakacelli Ada'ya geldi. Görüştük. Yarın 25 Ağustos için bir hediye getirdi. Bir gününü kutlamak (karşılık için) lazım. Nazım Bey'in Astorya oteli borcu hikâyesi.

Deniz 37. 7,5 dakika. Aynı mesafe.

Rumeli Feneri'ne gidiyoruz.

Cüzdanımı bulamadık.

25 Ağustos Çarşamba

Deniz 38. 8 dakika. Güzel.

Sa.14.30'da Semih'in motoru ile Bostancı.

Sa. 16'da Kadıköy iskele camisinde Prof. Behçet Kumay'ın cenazesine saygı.

Kadıköy mahallelerini dolaşma. İçerenköy. Koşuyolu. Çarşıda Nedim Bey kıraathanesi. Fenerbahçe çay bahçesi. Divan Pastanesi. Kartal Yakacık Lokantası. Sa. 19.30 – 20.30. Saat 21 Bostancı. Gazeteciler. Dünya'ya ders. Sa. 21.30 hareket. S. 22 Heybeli.

Metin ile Özden herkes bizi yemeğe bekliyor.

26 Ağustos Perşembe

Deniz 39. 8 dakika. Güzel.

Ecvet Güresin ile yemekte.

Malul gazilerde tören. Büyük ve uzun tören. Konuştum. Maluller için. Meydan muharebesinin tarafını anlattım.

Gece Ali Beyler bizde.

27 Ağustos Cuma

Sabah şehirde. Sonra İş Bankası. Deniz yok. Hava iyi değil. Sa. 15'te vapur. Çatalca. İki köy. Güzel.

Silivri.

Saat 19'da vapur – dönüş.

Vapurda güverte yarenliği.

28 Ağustos Cumartesi

Deniz yok.

Sabah E. D. Albay Çapancı Yozgat'tan gelmiş. Kontenjan.

Metin geldi. Anadolu Ajansı için çalıştım. Akşama hazır olacak. Dr. Moiz.

Mazhar Müfit Bey'in hanımı 78 yaşında. Propaganda diye çırpınıyor.

Hüsniye Hm., Mehlika Koço için gelmiş.

Büyük torunlar da geldi.

29 Ağustos Pazar

Saat 7'de motorla Maltepe'ye geçtik. Anadolu Ajansı'na demeç verdim. Sa. 9.20'de oto ile Ankara'ya hareket. Adapazarı'nda selamlama. Hendek'te kalma. Bolu'da öğle yemeği. Kemal Deniz ile görüşme. Saat 16.30 geçerken. Ankara'da ev.

30 Ağustos Pazartesi

Saat 8.30 Anıtkabir.

Eski muhariplerle ziyaret ve tebrik.

31 Ağustos Salı

Şeker Mg.132

Protr. 35".

İdr. Eser.

Parti meclisi.

Sabah.

Öğleden sonra S. 22.

Yoklama neticeleri.

Parti meclisine Elazığ'da eşit 2. ve 3. sıraları tayin meselesi. Meclis'in tutumu. Kemali Bayazıt. Gizli oy bana karşı. Gece çok kırgın oluşuma Metin'in teskini.

1 Eylül Çarşamba

Parti meclisi. kontenjan sayısını tetkik.

Öğleden sonra Sa. 16'da evde Başbakanı kabul ve görüşme. S. 18'e kadar.

Başlıca Rusya seyahati.

Sa. 18'de, 24'e kadar kontenjanda ne kadar sayı var?

2 Eylül Perşembe

Parti meclisi elde 6 yer var? Ne yapılacak? Bir komisyon. Benimle: İ. R. Aksal, Nihat Erim, T. Feyzioğlu. Bir fasıla, Sa 22'de tekrar toplanma. 10 kişilik 1, 6 kişilik 1, iki liste teklifi. 10'luk liste. 4 yer bulma çabası. Milli bakiyeden istifade usulü ile 17'ye yakın aday. Karar Sa. 3.30'a yakın yani 3 Eyl. Sa. 4.30'a doğru yatma.

3 Eylül Cuma

Partide Sa. 13'e doğru Sa. 16'ya imzalar tamam.

Sa. 16.30'da Yüksek Seçim Kurulu'na teslim.

Saat 17'de hastanede Kemal Satır'la görüşme. Sabahleyin istifası gelmişti. Teskine çalıştım.

Gece F. Sirmen geldi teşekkür etti.

Sabahleyin İlhami Sancar geldi teselli etti. Yemekte Zekeriya Akçal vardı. Satır'ı anlattı. Nalbantoğlu Satır'ın istifasını getirdi.

4 Eylül Cumartesi

Kramplar gelmeyeceğim haberini gönderdim.

Öğle yemeğinde Feridun Cemal Erkin. Çok keyifli.

Zafer Bey – Muayene.

Saat 17'ye doğru C. Baban.

8 Eylül Çarşamba

Sabah saat 11'de Parti merkezinde partililere nutuk. Parti meclisinin neticele-
rine dair bilgi ve öğüt.

9 Eylül Perşembe

Sabah Pakistan büyükelçisinin ziyareti, benim tebliğime teşekkür. Pakis-
tan'ın askeri durumu iyi görünmüyor.

Akşam Sa. 19'da Edirne adayımız Türkan Hanım, kocası tanışma. Dikkate
değer canlı bir politikacı hanım.

Fiziko 1. Sa. 16-17.

Sa. 17'de Ankara Palas'ta.

SD Partinin çayı.

10 Eylül Cuma

Sabah 8.30'da Ürgüplü'nün daveti ile liderler daveti gittim. Pakistan'ın jet
filoları daveti (denizaltında). İran başbakanı ile müşterek tebliğ yapılacak.

Erdal bugün İstanbul'a gitti. Ankara'ya dönecekler.

Fiziko 2. Sa. 16.15-17.

Hanımın Hami Bey tarafından muayenesi.

Akşam yemeği Kemal Satır'da.

11 Eylül Cumartesi

Kan şekeri 120.

Protrombin 29".

id. N.

Pakistan B.elçisi, generali, iki yardımcı, Tercüman Sa. 11-12.30. Cepheleri
hakkında brifing.

Fiziko 3.

Hanım 1.

13 Eylül Pazartesi

İran B.elçisi.

Metin geldi.

Fiziko 4.

Hanım 2.

General Batmanglıç'ın veda.
Hint B. elçisi Sa. 20'de.
Suat Hayri Bey'e haber verdim.

14 Eylül Salı

Fiziko 5.
H. 3.

15 Eylül Çarşamba

Fiziko 6.
Mısır B. Elçimiz Semih Günver.

16 Eylül Perşembe

Fiziko 7.
H. 4.
Saat. Altan Erbulak.
Cezayir: İsmail Soysal.

17 Eylül Cuma

Fiziko 8.
Hanım 3.
Malatya - Elazığ nutukları hazırlandı - Basılıyor.
Öğle yemeğinde Prof. Fahrettin Kerim Gökay - Serin ve metin görünüyor.

18 Eylül Cumartesi

Fiziko 9.
Hanım 6.

19 Eylül Pazar

Fiziko 10.
Hanım 7.
Saat 11'de *Le Monde*. André Fontaine. Adam De Gaulle'ün aleyhinde.

20 Eylül Pazartesi

Uçakla hareket.

Malatya saat 11.20.

Valiyi ziyaret.

Sa. 14'te hükümet meydanında konuşma. Hanım beraber. Eyi manzara ve kabul.

Evde istirahat.

Saat 17-21'e kadar parti merkezinde konuşma.

21 Eylül Salı

Elazığ mitingi.

22 Eylül Çarşamba

Kadınlar toplantısı.

Fiziko 11.

H. 8.

23 Eylül Perşembe

Kıbrıs (elçimiz) maslahatgüzar Özdemir Benler ile görüşme.

Hürriyet gazetesi için ihtar hazırladık.

Radyo konuşması hazırlandı.

Metin akşama İst. gitti.

Fiziko 12.

H. 9.

24 Eylül Cuma

Hürriyet ihtarını Satır şimdilik konuşup ihtara çevirdi. Sabahtan akşama kadar radyo konuşması. Uzun olmuş. 20 dakikaya kısaltma çabası.

Ben fizikoya gitmedim. Sa. 18.30-19.30 partide yaş tebriki, hanımla beraber.

Gece sa. 21'de radyo son şeklini aldı.

Hanım fiziko 10.

25 Eylül Cumartesi

Sabah Dr. Orhan Şardaş.

Şeker 100 mg.

Protrom 28".

Kolesterol 292.

Radyoevinde teyp.

Seçim beyannamesi ikincisinde tamam.

Sadi Kocaş'la. Fizikoda.

Fiziko 13.

H. 11.

26 Eylül Pazar

Fiziko 14.

Ha. yok.

Dil bayramı.

Çocuklar İst'dan geldiler.

27 Eylül Pazartesi

Fiziko 15.

Hanım 12.

Yaver Dünder'in nikâhı.

1 Ekim Cuma

Petrol konuşmasının teybe verilmesi.

4 Ekim'de konuşulacak.

İstanbul'da 8 Ekim'de konuşma.

9 Ek. Ankara'da.

Akşam Pr. Zafer, Prof. Hami bizde.

Fiziko 20.

H. 16.

2 Ekim Cumartesi

Ankara'dan Trabzon'a 11.40. F-7 güzel uçak.

Samsun'a uğrama - İkmal - Hareket.

Trabzon - Eyi karşılama. Eve gelinceye kadar çok güçlük.

Sa. 16'ya yakın yemek.

3 Ekim Pazar

Trabzon Sa. yedi kalkma.

Konuşacaklarımı not ettirdim.

Sa. 10.30. Meydanda konuşma. Bir saatten fazla, sonra veda. Yeni ev. Müfit'in evine. Müfit - Akçay'ın evi.

Güç hal ile meydan.

Hareket.

Samsun - Çıkış pek güç. 15.15'te varış. 16.30'a kadar güç hal ile meydan. Konuşma. Sonra Kalafatoğlu evi.

Benden önce Kâmran kavga etmiş.

4 Ekim Pazartesi

Samsun.

İdris Kalafatoğlu.

Sabah - Banyo (kurna).

Vali'yi ziyaret. Valinin anlattıkları. Sa. 11. Parti konuşma.

Eyi hava - Eyi kabul - Yeni partili.

Fiziko 21.

Hanım 17.

Özden İst. gitti.

5 Ekim Salı

Özden İstanbul'dan Londra'ya gitti. Eyi vardılar haberi.

Belçikalıların televizyonu.

Fiziko 22.

Hanım 18.

8 Ekim Cuma

Öğle yemeği Ali Bey'de.

Saat 16'da Taksim miting. 100.000 den fazla kişi.

Akşam Sa. 21'de uçakla Ankara'ya hareket.

Saat 23'e doğru ev.

Kendimi üşütmüşüm.

9 Ekim Cumartesi

Cebeci meydanında miting
Fiziko hesap.
Ev.

10 Ekim Pazar

Büyük seçim günü.

Neticesini, müspet, menfi olsun, güç vazife durumuna düşeceğiz hissi ile bekliyorum. Sabahtan beri ev kalabalık.

[10 Ekim 1965'te yapılan milletvekili genel seçimine altı siyasal parti katıldı. Seçime katılma oranı yüzde 71,3 düzeyinde gerçekleşti. Bu, 1950'den o yana gerçekleşen en düşük katılma oranı idi. Tahminlerin aksine, AP oyların yüzde 52,9'unu alarak, 240 milletvekili çıkardı. Bu milletvekili sayısı AP'nin tek başına hükümeti kurmasına yetecek düzeyde idi. CHP'nin oyları ise 1950'den o yana en düşük düzeyine inmişti. Oyların ancak yüzde 28,7'sini alan CHP, milli bakiye sistemi sayesinde Millet Meclisi'nde 134 sandalyeyle temsil edilme olanağını buldu. Yürürlükteki milli bakiye sisteminden küçük partiler yararlandılar: MP yüzde 6,3'lük oy oranıyla 31, YTP yüzde 3,7'lik oy oranıyla 19, TIP yüzde 3,0'lük oy oranıyla 15, CKMP de yüzde 2,2'lik oy oranıyla 11 milletvekilliği kazandılar. CKMP hiçbir ilde çoğunluğu sağlayamamış ve kazandığı bütün milletvekilliklerini artık oyların toplandığı milli seçim çevresinden çıkarmıştı. YTP'nin genel başkanı Ekrem Alican aday olduğu Sakarya'da, CKMP genel başkanı Alparslan Türkeş de aday olduğu Ankara'da doğrudan milletvekili seçilecek sayıda oy alamamış, ama yeni seçim sistemi sayesinde, artık oylarla, milli seçim çevresinden milletvekili seçilmişlerdi.]

14 Ekim Perşembe

Suat H. Ürgüplü'nün partide vedai.

Senato Başkanı'nın kızı nikâhında şahitlik. Demirel ile beraber.

Ali Beyin İst gitmesi.

Fuat Sirmen ile görüşme. Gürsel üzgünmüş. Benim, çekilip partiyi gençlere bırakmamı (Nihat, Turhan) söylemiş. Sonra çekinmiş.

[CHP'nin seçimde beklenen başarıyı gösterememesi üzerine İnönü partinin genel başkanlığından çekilme konusunu gündeme getirdi ve bunu CHP'nin önde gelenleriyle görüştü. Aşağıdaki notlarda bu görüşmelerin ayrıntılarına yer verilmiştir.]

15 Ekim Cuma

Parti meclisi. Aralıksız Sa. 10'dan Sa. 23.30'a kadar. 10 bakiye adayı tanzime edildi.

20 Ekim Çarşamba

Kemal Satır'a çekileceğimi açtım. İsmail Rüştü Bey'le konuşacak. Karar veçhile teklif edecek.

21 Ekim Perşembe

Meclis grubu.

Seçimleri yaptırıldı. Turhan, Nihat, Başkanvekili seçildi. Sonra seçimler yapıldı.

Anıtkabir.

Kemal Satır, Aksal ile görüşmüş. Benimle görüşecekmiş. Galiba kabul etmemiş.

Aksal ile. Sa. 17.30'dan 20'ye kadar görüşme. Zamanı değil diyor. Başka bir şey demiyor. Aslında, reforma sosyal görüşe inanmamışlardır.

22 Ekim Cuma

Şeker 90 mg.

Protrom 27".

İd. (akşam) N

Kolesterol 302 mg.

Millet Meclisi'nde yemin günü. Sa. 20'de ayrıldım.

23 Ekim Cumartesi

Kemal Satır'a İsmail Rüştü Bey'i anlattım. Olmaz diyor.

24 Ekim Pazar

Nüfus sayımı.

Hürriyet muhabiri sabahleyin Metin'den izin sormuş. Sayımda evde bulunmak istiyorlarmış. Metin söyleyememiş. Sayım memuru, yahut, TRT memuru gibi gene bulundu. Ne utanmaz düşmanlar!

Saat 17.30'da sayım bitti. Sa. 18'de Turhan'ı çağırdım. Sa. 20'ye kadar görüştüm. Çekilme meselesini. Esasını anlıyor. Hemen zararlı buluyor. Zamanla hazırlayalım diyor. Kasım'ın aleyhinde. Benden sonra galiba kendinden başkasını düşünemiyor!

25 Ekim Pazartesi

Nihat Bey - Çekilme meselesi. Vakit erken. Namzedi yok. Turhan çok muhteristir. Kendisi çok uysal ve iddiasız olacaktır.

İlhami Bey öğle. Vakit çok erken. İsmail Rüştü Bey, olmazsa Satır.

Ferit Melen. Sa. 17 - 18.30. Bir seneden evvel olmaz. İsmail Rüştü Bey - Anlattım.

Kemal Satır Bey bir senede musır.

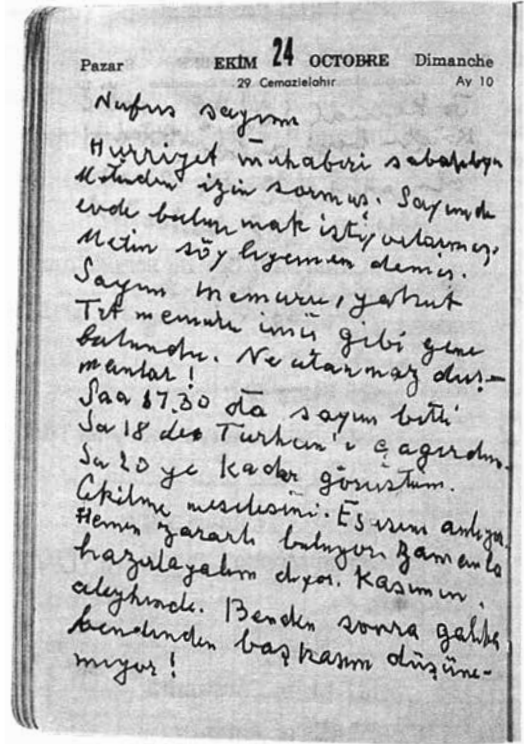
Hıfzı Oğuz Bekata.

26 Ekim Salı

İstanbul'da Kervansaray'da Türk-Amerikan Üniversiteliler Derneği'nin daveti. Sonra kesin özür diledim.

Meclis - yeminler yarın

Erdal Moskova'ya doğru Viyana'ya gitti. Hariciye - Fizik tetkiki için gönderiyor.

27 Ekim Çarşamba

Meclis'te yeminler.
Meclis başkanı seçimi.
Hükümetin okunması.

[1965'in ilk aylarından, aynı yılın sonbaharındaki genel seçimlere kadar görev yapan Ürgüplü hükümeti Millet Meclisi'nin toplandığı 22 Ekim günü istifa etti. Cumhurbaşkanı Gürsel, 23 Ekim'de, hükümeti kurma görevini AP genel başkanı Süleyman Demirel'e verdi. Demirel AP'li milletvekili ve senatörlerden oluşan kabinesini 27 Ekim'de açıkladı. Bu arada AP Milletvekili Ferruh Bozbeyli Millet Meclisi Başkanlığına seçildi.]

28 Ekim Perşembe

Demirel'i başbakanlıkta tebrik.

29 Ekim Cuma

Cumhuriyet Bayramı törenleri
1-Anıtkabir - Bulundum.
2-C.Başkanı'nı tebrik - katıldım. Geçit resmine gitmedim.
Gece Genelkurmay Başkanının daveti (Sa. 20'den 22.30'a kadar kaldım).
Demirel ile Senato Baş., Dışişleri Bakanı ile beraber yemek.
Amerika sefirinin gelip kendini tanıtması.
Johnson'dan mesaj.

30 Ekim Cumartesi

İbrahim Öktem ile meseleyi görüşme. Anlayışı eyi.

[Görüşülen mesele İnönü'nün CHP Genel Başkanlığından çekilmesi meselesidir.]

Ekim ayına ait tarihsiz not sayfası

Çekilmeyi görüştüklerim:
1- Fuat Sirmen.
2- Kemal Satır.

- 3- İsmail R. Aksal.
  - 4- Kemal Satır – tekrar.
  - 5- Turhan F.
  - 6- Nihat.
  - 7- Sancar.
  - 8- Ferit Melen.
  - 9- Hıfzı Oğuz Bekata (Fuat Sirmen).
  - 10- Kemal Demir.
  - 11- Turan Şahin.
  - 12- İbrahim Öktem.
  - 13- Nüvit Yetkin.
  - 14-Cihat Baban.
- Turan Güneş.
İlyas Seçkin.
Hüdayi Oral.
Muammer Erten.
Tahsin Bekir Balta.
Orhan Öztrak
Cahit Zamangil.
Fethi Çelikbaş.

1 Kasım Pazartesi

Meclis - Başkanlık divanı seçimi.

2 Kasım Salı

Şeker tahlili (20 ünite) 110 mg.

Protrombin 27”.

İd. N.

Grup. Konuşmam.

3 Kasım Çarşamba

Hükümet programı okundu.

6 Kasım Cumartesi

Meclis'te program. Feyzioğlu uzun ve etraflı tenkit yaptı. Sonra Millet Partisi konuştu.

7 Kasım Pazar

Program.

Diğer partiler TİP, CKMP, YTP konuştu.

8 Kasım Pazartesi

AP Muhittin Güven ve Aydın Yalçın konuştu.

Turhan Aydın'a cevap verdi. Sonra Çetin Altan uzun konuştu.

Sonra Demirel 30 mil m² arazi verme meselesi.

9 Kasım Salı

Meclis'te Demirel'in cevap vermesi.

Demirel kapalı halinden çıkıyor. Çıkan manzara iyi değil. Cemal Gürsel'in beraber olduğu açıkça anlaşılıyor.

10 Kasım Çarşamba

Atatürk günü. Anıtıkabir.

Ortadoğu'da konuşma. Eyi kabul.

İkinci K. Satır, Nihat, F. Melen. Vaziyetin görüşülmesi.

Turhan İstanbul'da.

Amiral Sait ile görüşme.

Erdal Moskova'dan geldi, gece geç vakit.

Sevinç İst.'dan trenle geldi. Sabahleyin.

Akşam Atatürk için konser, film.

11 Kasım Perşembe

Masaj.

Meclis'te güvenoyu.

252 + 10 çekim. 2 boş. 172 ret.

436 mevcut.

[Demirel hükümeti güvenoyu aldı.]

12 Kasım Cuma

Yarınki konferans için çalıştık Selami Bey'le.

13 Kasım Cumartesi

Dil – Tarih – Coğ. Fakültesi'nde Atatürk'ü anma konferansı vereceğim. Saat 16'da. On altı.

14 Kasım Pazar

İkinci çayı.

Satır, Erim, Feyzioğlu beraber görüştük.

Akşam Erdalları ziyaret. Erdal hafif rahatsız olmuş.

15 Kasım Pazartesi

Ankara il gençlik kolu teşkilatının ziyareti. Konuştuk. Bağlılık. Ortanın solunda, prensiplerde sebat ve devam arzusundalar.

Merkez idare kurulu toplantısı.

16 Kasım Salı

Selami Bey'le.

Şerif Remzi Bey'e mektup - Para - Tamir borcu gönderdim.

Grup yönetim kurulu komisyon üyelerini seçiyorlar.

Hariciye Nihat, Sarper, Erkin'i götürmek istiyor. Hayır kararı verdik.

Kut'un gece gelişi.

17 Kasım Çarşamba

Meclis.

Komisyonlar – Başkan devamı kesin hal olundu.

Rus Çellisti resital.

Daniel Safran.

18 Kasım Perşembe

Masaj yok.

Saat 10 Grup. Ayda 150 lira kesilecek. Oldukça çekişme ile kabul.

Hariciyenin (Çağlayangil'in) Sarper'i, Erkin'i, Erim'i Birleşmiş Milletler daveti. Saat 10. Saat 16'da uzun konuşmalarla kabul edilmedi.

19 Kasım Cuma

Parti meclisi Sa. 10 – 13. S. 17 – 20.

Seçim - Ortanın solu.

Konser orkestra.

Solo Safran.

24 Kasım Çarşamba

Parti meclisi.

Cahit Zamangil.

Turan Güneş.

25 Kasım Perşembe

Parti meclisi.

En önemli Coşkun Kırca.

En menfi: Terbiyesiz, mütecaviz, olumsuz.

26 Kasım Cuma

Şeker tahlili 115 mg.

Protrobin 28”.

İd. 3 N.

Kolesterol 310 mg.

Parti meclisi.

Cahit Zamangil.

Emin Paksüt.

Zarife Koçal.

Ferit Melen.

En önemli bu.

Saat 18-21 benim konuşmam. Tekliflerimi yaptım.

27 Kasım Cumartesi

Sa. 10 –18. Parti meclisi.

Bulgar gazeteciler.

Öğleden önce tüzük tadilleri.

Bildiri komisyonu.

28 Kasım Pazar

Parti meclisi. Ben öğleden sonra.
Genel sekreterin, merkez idarenin seçimi.
Bildiri üzerine konuşma. S. 22.30'a kadar.
Artık gelmeyeceğimi söyledim.

29 Kasım Pazartesi

Bildiri kararlaştırılmış.
Çıkmadım, gitmedim.
Gece Almanların konserine gittim. Bach solistleri.

2 Aralık Perşembe

Grup. Parti politikası.
Önümüzdeki salıya tehir.
Ortanın solu açılıyor.

4 Aralık Cumartesi

Sa. 15. Resim sergisi.
Sa. 15.30. İl gençlik kolu toplantısı. Balin oteli.
S.17.30 Siyasal Bilgiler 106. yıldönümü. Dinledim. Eyi kabul. Konuşmadım.

5 Aralık Pazar

Kadın Kolunun (Jale Hn.'ın) töreni.
Kent Hoteli. Kadın hakları yıldönümü. Kalabalık, eyi bir topluluk. Güzel konuşmalar. Kadın milletvekilleri. Afet H'la eve geldik. Satırlar geldi.
Gece H. O. Bekata. Gülek ona gelmiş. Görüşmüşler. Halef için hazırlıkta. Bekata önce G. Başkan Yardımcılığı yapmalı diyor. Ferit Melen'le görüşmüş. Halef olarak Sunay'dan bahsetmiş.

6 Aralık Pazartesi

Uzun yürüyüş. Meclis aylık senetlerini Selami Bey'e verdim. Yarın hesabıma yatıracak.
Akşam İbrahim Saffet Omay'la konuştum. Çekilme görüşmelerinden haberi var. Gülek'in çok çalıştığından ve kuvvetli olduğundan bahsetti. Genelbaşkan

vekilliği ihdasından bahsetti. Paksüt'ün önseçimde kazanması için Aksal ısrar etmiş.

7 Aralık Salı

Grupta parti politikası konuşmaları açıldı. Nevşehir Esatoğlu grupta etraflı bir konuşma yaptı. Ankara Ahmet Üstün Derviş Vahdeti gibi konuştu.

Bulvar Palas'ta milletvekilleri ve senatörlerle toplantı.

8 Aralık Çarşamba

Gruba geldim. Ahmet Üstün için gazetelerde çıkan sözler üzerine grupta düzeltme yapılmış. Üstün karanlık kafalı adam.

Kasım Gülek Saat 6'da geldi. Aramızda bir kırgınlık olmadığını söylemeye gelmiş. Başka bir dileği yokmuş. Çok faaliyette görülüyor. Öğle yemeğinde Kemal Kurdaş ve hanımı vardı. Çok yakınlık gösterdi.

9 Aralık Perşembe

Bugün Zeki Bey gelmedi.

Meclis.

10 Aralık Cuma

Öğleden evvel grupta çok güzel konuşmalar.

Palaoğlu Sivas. Uslu, saf.

13 Aralık Pazartesi

Grup.

14 Aralık Salı

Grup.

15 Aralık Çarşamba

Öğleden evvel grup.

Ortanın Solu üzerine hararetli taraftarlarımız var.

Parti meclisinin aleyhtarlarına ilave: Ahmet Üstün, Ekrem Özden. Banguoğlu takımı.

16 Aralık Perşembe

Meclis grubu. Hatipoğlu.

Pencap bozguncuların başkaldırması.

Sert konuşup vaziyet almam. Bildiri teklifim.

Yeterliğin reddi. Konuşmaya devam kararı. Salı günü. Buhrana doğru.

17 Aralık Cuma

İl başkanları toplantısı. Uzun bir konuşma yaptım. Muvaffak bir konuşma oldu.

Akşama kadar parti merkezinde teker teker konuşma.

18 Aralık Cumartesi

Öğleye kadar parti merkezinde teker konuşma.

Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonunda Kıbrıs hezimetini (bizim için).

19 Aralık Pazar

Bulvar Palas'ta öğle yemeği.

Öğleden evvel ve sonra gece Sa. 22'ye kadar genel konuşma. Uzun bir konuşma yaparak başladım. Bildiri komisyonu dağıldı.

Kıbrıs için BM genel kurulda da hezimet.

Demirel Mevlana alayında.

Öğleyin basına demeç. Genel görüşme isteği. Demeçte *Hürriyet*'in sorusunu ret.

Genel görüşme teklifime Feyzioğlu'nun hayatımın en büyük buhranına girdiğimi söylemesi. Feyzioğlu sinsî, takımı azgın.

20 Aralık Pazartesi

Öğleden evvel grup. Kıbrıs genel görüşmesi.

Öğleden sonra Meclis.

Genel görüşmenin okunması.

Sonra Senato grup odasında Nihat, Turhan, Melen ben uzun konuştuk. Turhan benimle uğraşanların eyi niyetini savunuyor.

21 Aralık Salı

Grup. Yeterlik. İdare kurulları bildiriği yazacak.

Feridun Cemal Erkin ögle yemeğinde. Seçimlerde CHP milletvekillerinden (Ferda, eski Muammer Tekin'in) yaptıklarını anlattı.

22 Aralık Çarşamba

Genel görüşme takriri konuşuldu. Kabul kararı verildi.

23 Aralık Perşembe

Alman kütüphanesinde Yücelen'in konseri (Quartet) 20.30.

Grup bitti.

Nihat Bey'le çalıştık.

25 Aralık Cumartesi

Meclis ve Senato grup başkanları.

Kemal Satır, Nüvit Yetkin görüştük. (genel görüşmeyi).

26 Aralık Pazar

Masaj.

İkindi Satır, Behçet Kemal Çağlar, Nihat Erim görüştük.

27 Aralık Pazartesi

Öğleden önce grup.

Sabah *Hürriyet*'te haber. Cemal Gürsel Amerikalılar çıkarmaya mani olmadılar demiş. Genel görüşmede Nihat Erim iyi konuştu. Talat Arsal âdi, şarlattan.

Şeker 122,

Protromb. 36".

Kolesterol 322.

Lipid 780 mg. (650 - 800) sınır.

28 Aralık Salı

Parti meclisi. Parti bütçesi. Öğleden sonra genel görüşme. 1964 Kıbrıs genel görüşmesinde gizli görüşülmemesini ve Johnson'un mektubunun ilanını CHP tek-
lif etti. Uzun görüşmelerden sonra red ettiler. Johnson'un mektubuna rağmen biz

çıkarma yapardık diyerek reddini istediler. Red olundu. Neşretmemeye ve gizli tutarak tezvire devam etmeye karar ilan ettiler.

Sadi Koçaş ile rastlama. C.Başkanı Amerika Haziran'da çıkarmayı men etmedi nasıl dedi diye sordum. Koçaş dedi ki Johnson mektubu hükümetten geldiği zaman ben yukarıda idim. Mektubu ben tercüme ettim dedi. C. Kırca öğrenmiş. Almanlar bize 12 adanın işgalini teklif etmişler. Şart: Musolini'nin Milano hükümetini tanımak. Biz İngilizlerin işgalini kabul etmelerini şart koşmuşuz. 12 adayı kurcalamaktan vazgeçmişler. Çağlayangil Dean Rusk ile görüşmüş. AP sola karşı mücadele ederek iktidara gelmiş. Amerika AP'ye fazla yardım etsin (mali), Kıbrıs meselesinde yardım etsin demiş. Dean Rusk teşekkür söylemekle yetinmiş.

30 Aralık Perşembe

5 Ocak 1966 Tokerler Avrupa'ya uçtular.

6 Ocak 1966 Perşembe:

Şeker 116 mg.

Protrombin 26".

Senato'da Kıbrıs genel görüşmesi.

31 Aralık Cuma

Metin	17.9.1924
Metin evlenme	4.9.1952 [9.2.1955]
Ömer İnönü	21.1.1924
Hayri İnönü	4.5.1954
Eren İnönü	19.10.1956
Erdal İnönü	6.6.1926
Özden Toker	8.2.1930 [7.2.1930]

1966

[İnönü'nün notları 1966 yılından itibaren çok ayrıntılıdır. Bu nedenle ek açıklayıcı notlar kısa tutulmuştur.]

18 Ocak Salı

Abbas El Shafie. Partide kabul. Hükümetten çok memnun görünüyor. Saat 17'de parti meclisinde siyasi konuşma. Benim. Hükümetin politikası aşırı partizan ve aşırı mürteci. Tahrik etmemek, beklemek lazım.

TRT, seçim, Af Kanunu, memur değişiklikleri büyük huzursuzluk.
Senato M.B. Grubu ve AP'nin karşılıklı bildirimleri.

19 Ocak Çarşamba

Gece orkestra salonunda Alman Westpalya korosu. Çok güzel.

Alman sefirine neşrolunan mektupları nasıl bulduğunu sordum. Benim cevabımı çok beğenmiş. Bizi haksız bulmamış.

20 Ocak Perşembe

Kemal Satır Sa. 9'da geldi. Sayın C.B. hasta imiş. İstifa etmeyi düşünüyor-
muş. Şimdilik Bursa'ya götüreceklermiş.

21 Ocak Cuma

Amerika B.elçisini Sa. 10.30 (Mr. Hart) evde kabul ettim. Yalnızdı. Fransız-
ca konuştuk. Nihat da vardı. Hicaz, Yemen, Mısır'dan bahsettik. Bir saat politika
üzerine tek kelime konuşmadık. Mr. Hare'den selam getirdi. Ben de söyledim.

23 Ocak Pazar

Bayram.

Sa. 15-16 partide tebrik. Bozbeyli'nin ziyareti. Fahri Özdilek'i ziyaret Boz-
beyli'ye iade.

[23 Ocak Şeker Bayramı'nın ilk günüdür.]

24 Ocak Pazartesi

Ziyaretlerimiz.

Akşam orduevinde nikâh. Bir deniz teğmeni (bir albayın oğlu), bir partili arkadaşın kızı. Eyi oldu. Saat 20.30'a kadar.

Hıfzı Oğuz Bekata büyükelçiler toplantısını anlattı.

25 Ocak Salı

Öğleden evvel. Ali İhsan Göğüş. Afet Hanım elinde vesikalar. Lozan - Rıza Nur.

Öğle yemeği Selim Sarper, damadı, hanımlar.

Sa. 17'den itibaren Sabri Pş. Selami Bey'in babası, kardeşi, komşular.

26 Ocak Çarşamba

Sabah Ürgüplü, Doktor Hanım, Coşkun Kırca seçim kanunu için konuşma davetini söyledi. Amerika'dan 300 m. fazla tahsisat istemiş.

Parti Konya Cihanbeyli'den gelmişler. Çok eyiler.

Öğleyin Öztrak, Erten vaizlerin tahriklerine karşı beyanat getirdi. Sükûnet tavsiye ettim.

27 Ocak Perşembe

Evde toplantı olacak. Bayan Nermin Abadan konferans verecek.

Toplantı oldu. Saat 17'den Sa. 19'a kadar Bayan Nermin Abadan konferans verdi. Çok eyi çalışmışlar. Seçimden önce bir anket.

28 Ocak Cuma

Sa. 10'da Meclis'te iki grup yönetim heyeti, merkez idare kurulu. AP'nin seçim kanunu değişmesi üzerine daveti için görüşme. Talimat.

29 Ocak Cumartesi

1- Seçimi değiştirme komisyonu toplandı. Küçük partiler itiraz ettiler. Turhan, Melen anlattılar. Devam edecek.

2- Kemal Satır'ı Süleyman Demirel çağırdı. Bilgi verdi. (S. 18'de) C. Başkanı raporla Amerika'ya gidecek. Tedavi olacak.

3- Bülent, Erten ile geldi. M. Aksoy'dan haber. C. Başkanı gönderip orduda tasarruf yapacaklarmış.

4- V. Dizdaroğlu'na, Mehmet Turgut söylemiş. Orduyu hal edemiyorlarmış. C. Başkanı hasta imiş. Gidecekmış. Bir hal olursa C. Sunay'ı düşünüyorlarmış.

5- F.Özdilek, S. Ulay, M.Ataklı, Muzaffer Yurdakuler, A. Yıldız geldiler. Kendilerine haber vermemişler. C.B.'yi gönderiyorlarmış. Şu anda her yerde toplanıyorlarmış.

AP ile partiler seçim kanunu için toplandılar. Teklif bizim taraftan Turhan. Akşam tehir olundu.

Bugün Demirel'i (Bilgehan vasıtasıyla) haberdar ettik. (Kemal Satır ile) M.B. Grubu kendilerinin bilgi için çağırılmadığı için şikâyetçiler. Bir de Gürsel'in rızası ile mi Amerika'ya gönderildiğinden şüpheliler.

Sa. 17'de Ziraat Odaları Birlik üyelerinin (CHP'li) evde toplantısı. Odabaşı'nın (Siverek) Hasan Oral'dan, Edirne delegesinin ortanın solundan şikâyeti.

31 Ocak Pazartesi

Fiziko 1.

Ocak ayının sonundaki tarihsiz not sayfası

Şubat 6 Pazar

Göğüş - Prof. Tayyip Gökbilgin kendi eserleri hakkında fikrimi sordu. Bulunacak.

Prof. Jaeschke

44 Münster (Westf.)

Hüffer str. 69

1 Şubat Salı

Şeker 108.

Protr. 27".

İd. N.

Kolesterol 282.

Lipid 770 mg.

Fiziko 2 .

Gürsel'i ziyaret. Bir daha çalışamayacak halde görünüyor.

2 Şubat Çarşamba

C. B. Gürsel'i Amerika'ya teşyi. S. 13. Tipili hava.

Meclis'te dövüşme. Gruplar konuştu.

Fiziko 3.

[Sağlık durumu bozulan Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tedavi amacıyla ABD'ye gönderildi.]

[AP'liler kürsüde konuşan CKMP Kırşehir Milletvekili Memduh Erdemir'i Başbakan Demirel aleyhindeki sözleri nedeniyle döverek kürsüden indirdiler.]

3 Şubat Perşembe

Fiziko 4.

Dönüşte Sadi Koçuş'ı evinde ziyaret.

Merkez idare kurulunda çalışma.

4 Şubat Cuma

Fiziko 5.

Sa. 11. Partide temsilcilerle görüşme.

Sa. 17. Meclis'te. Grup odasında öğretmenler (ilk) federasyon bir heyet ile görüşme. Korku irtica rejimi hazırlığı. İmam Hatip okulları irtica kaynağı.

Öğle yemeğinde Fethi Çelikbaş.

5 Şubat Cumartesi

Sabah S. 11'de Amerika B.Elçisinin ziyaret iadesi. Türkiye'yi ilgilendiren meseleler dışında gelişigüzel konuşma. Dostane. Nihat vardı.

Fiziko 6.

7 Şubat Pazartesi

S. 16.30'da Başbakanı yerinde ziyaret ettim. Seçim ve af kanunlarını iki ay tehir edip eyice tetkik olunmasını teklif ettim. Kâfi derecede gergin havayı daha ziyade gerginleştirmemeyi söyledim. Reisi C. durumu da belli olur dedim. Kurullarımla görüşürüm dedi. Fakat ısrarlı görünüyor. Aynılırken Kıbrıs için çağırıp görüşeceğini söyledi.

Fiziko 7.

8 Şubat Salı

Sa. 11 parti. Demirel ile görüşmeyi anlattım. Merkez idare kuruluna ve grup idare kurullarına.

Turhan uzun cevap verdi. Hali anlaşılmıyor.

Akşam Rus sefirinin daveti. Film. Askeri geçit. Büyük gösteri. Top yok. Piya-de. Tank. Füze. Roket. Anti-roket. Sonra yemek. Dostluk. Propaganda. Şikâyet. Fiziko 8.

9 Şubat Carşamba

Sa .11 Atasagun ile görüşme. Memleket iç durumu hakkındaki fikirlerimizi öğrenmek istiyor. Demirel ile görüşmeyi anlattım. O istikamette görüştüm.

Turhan öğle yemeğinde. Naklettim. Satır'a söylerim dedim. Feridun Cemal'in konuşması için meşgul olacak. Sadi Koçaş geldi. R.C. ağır.

Fiziko 9.

Önce Tokat'tan geldi.

10 Şubat Perşembe

Gürsel ağır.

Sabahattin Selek ile görüşme.

Fiziko 10.

[İnönü'nün 1938 yılına kadar olan hatıralarını Sabahattin Selek yayına hazırlamıştır.]

11 Şubat Cuma

Fahreddin Kerim akşam yemeğinde.

Cemal Gürsel'in hastalığı üzüntüden diyor.

Fiziko 11.

12 Şubat Cumartesi

Fiziko 12.

Muayene eyi.

Apdi İpekçi.

Sadi Koçaş ile haberleşme.

13 Şubat Pazar

Doğuş sergisini ziyaret. Turgut Zaim'in eserleri. Güzel.

14 Şubat Pazartesi

Bütçe.

İlyas Seçkin cevap verdi. Eyi eserdi.

Sa. 17.45'te çıktım. Gece gitmedim.

Fiziko 13.

Garip bir şey, tansiyon 17 idi.

Gece Zafer Paykoç bizde idi.

15 Şubat Salı

Meclis. Bütçe.

Alican'ın hülasasını Yalçın'ın beyanını gösterdiler. Meclis'te S. 14.30 - 17.30 kaldım.

Fiziko 14.

16 Şubat Çarşamba

Bütçe- Anayasa mahkemesi.

CHP Esatoğlu.

TİP Altan.

AP Balcıoğlu.

Başbakanlık Sarıbrahimoğlu.

Fiziko 15.

17 Şubat Perşembe

Fiziko 16.

Dış politika demecini çalıştık.

Erdal'ın evi.

18 Şubat Cuma

Fiziko 17.

Nihat ile Dış politika son hazırlığı.

Erdal'ın evi.

19 Şubat Cumartesi

Bütçe.

Dış politika - Çağlayangil ile Nihat'ın tartışması. Nihat başarılı.

Fiziko 18.

Vecih Bey'in evi. Resimler. Güzel. Atölyesi güzel.

Erdal'ın evi. Evde gece, kavga, sakın, ciddi.

20 Şubat Pazar

Teoman ile bir saat yürüyüş.

Erdal'ı istasyondan aldık.

Tokerler. Bugün çocukları ata bindirdik.

21 Şubat Salı

Fiziko 19.

22 Şubat Salı

Fiziko 20.

Kemal Satır Bey. Turhan Bilgin (AP) görüşmüş. Seçim konusu için anlaşalım demiş. Demirel ile görüşmüş, haber getirmiş. Cihad Bilgehan memur olmuş. Görüşecekmiş.

23 Şubat Çarşamba

Fiziko 21.

Bir sıra tedavinin muayenesi. Netice iyi. 2 ay sonra tekrar muayene olacak. O zamana kadar haftada bir iki masaj.

24 Şubat Perşembe

Meclis.

Milli Savunma bütçesi. Bizden Mustafa Ok konuşmuş. M. S. Bakanı Ahmet Topaloğlu konuştu. CHP NATO'dan çıkacak mı? diye sordu. Ok cevap verdi.

25 Şubat Cuma

İhsan Topaloğlu S.10.30. 12'ye kadar konuştuk.

Öğleden sonra Meclis.

Turizm bütçesi görüşülmüş. Aşırı din istismarı.
Gece Konser. İsveç müziği.

26 Şubat Cumartesi

Hasan Âli Yücel için Siyasal Bilgiler'de konuşma. Tören. Ben de konuştum.
Meclis'te bütçe.
Sabahleyin Turhan'ın konuşacaklarını anlatmak için gelmesi.

27 Şubat Pazar

Mecliste bütçenin tümü üstünde son görüşmeler. Turhan F.'nin güzel konuşması.

Alican bile güvenemediklerini söyledi.
Gece Demirel cevap vermiş. Zayıf imiş.

2 Mart Çarşamba

Meclis. Önce genel görüşme. Gensoru. Hadiseler.

3 Mart Perşembe

Meclis. Öğretmenler için genel görüşme reddettiler.

4 Mart Cuma

Şeker kan 100 mg.
İd. 3 N.
Protrombin 28".
Kolesterol 285 mg.
Lipid 1050. Yüksek.
Meclis gensoru.
Konuşma süresi bir çeyrek.
Uzun konuşma.
Yoklama. Çokluk yok.
AP'nin bakanların kürsüye hücumları. Güven yok. Meclis yarın öğleye.

5 Mart Cumartesi

Meclis.

Gündem dışı. Her parti kürsüye. Reise (Ahmet Bilgin MP) hücumların protestosu. AP grubunun cevabı.

Gensoruya geçiş olacak.

Tekrar hadise. Tatil.

Büyük kavga.

Hamit bıçaklı, başkası muştalı. Solmazer, Kabibay yaralı.

Yarın 14.30 tatil.

AP bildirisi. Tahrik edici.

[Millet Meclisi'nde AP ve CHP'liler birbirine girdiler. Malatya Milletvekili Hamit Fendoğlu'nun elinde şiş veya bıçak olduğu tahmin edilen bir cisim görüldü. Başlarından yaralanan CHP milletvekilleri İrfan Solmezer ve Orhan Kabibay hastaneye kaldırıldılar.]

6 Mart Pazar

Öğleden evvel. Bozbeyle'nin partileri toplaması.

Bir hafta aralık teklifi.

Meclis bir saat tatil.

AP grubunun müzakeresini bekledik.

Konuşmalar 14 Mart'a kadar aralık kararı.

Grup - Cevap bildirisi.

Gece Erdal'a gittim.

7 Mart Pazartesi

Prof. Zafer, Prof. Hami geldiler. Zafer Bey'in ölçü aleti işlemedi. Yarın gelecekler (ayak muayenesi)

Akif İyidoğan S. 13.30'da geldi. Durum üzerine konuştum. Senatör kurasını bekliyor. Kura çıkarsa seçime girmeyecek. Masrafını kaldıramayacağını söylüyor.

Sa. 17'de İzmir Senatörü İzzet Birand'ı çağırdım. Kura çıkarsa düşünecek. Vaziyet üzerine fazla düşünceleri yok. Her ikisinin.

Akşam yemeğinde Lebit Yurdoğlu. Canlı, fikirli, sonra istifadeli. Vazifeden durum.

Erdal'a gittim.

8 Mart Salı

Öğle yemeğinde Senatör Cahit Akyar. Eyi, zeki, kararlı, metin.

Saat 17. Senatör Mualla Akarca. Aslan gibi, çok memnun oldum. Mücadele azminde.

Şoförler minibüsler için geldiler.

9 Mart Çarşamba

Necdet Calp S.17'de. Eyi haberler konuştuk.

Gece Opera. Kuğu Gölü balesi. Çok güzel.

Sabah S.11'de Selami Bey'le, iki Malatyalı üniversiteli geldi. İstanbul'da bir yurt (talebe yurdu) istiyorlar. Selami Bey meşgul olacak.

Kemal Satır Bey'den haber. Mehmet Turgut ile bizim Enver Güreli görüşmüşler.

14 Mart Pazartesi

Meclis bir hafta tatilden sonra açıldı. Bütün görüşmelerin, tahminlerin aslı çıkmadı.

İktidarda şerirlerin sözü yürüdü.

15 Mart Salı

Meclis hep öyle.

16 Mart Çarşamba

Meclis. Çok gürültülü. Sabah gruba gittim. Konuştum. Neşrolundu. Oldukça sert.

Akşam Hıfzı Oğuz Bekata'nın senatörlere daveti.

17 Mart Perşembe

Genelkur. Başkanı Cemal Tural'ı ziyaret. Satır'la beraber. Tebrik. Memleketin askeri gailelerini (komşular bakımından) anlattı.

Meclis. Hep öyle. Çalışma günleri normale doğru.

Dünkü beyanatum neşrolundu. Hükümeti, Adalet Bakanı'nı itham ettim.

Cevdet Sunay bugün senatoda ant içti.

[Cevdet Sunay, kontenjan senatörlüğüne atanmıştır.]

26 Mart Cumartesi

Meclis'te yönetim kurulları ile toplanma.

Kemal Satır Bey'in Cihat Bilgehan ile görüşmesi.

Hava yumuşuyor, daha iyi teşkilatlanmak için hazırlık.

Cemal Gürsel'in gelmesi Gülhane'de ziyaret.

[Kemal Satır, CHP Genel Sekreteri; Cihat Bilgehan, Devlet Bakanı.]

27 Mart Pazar

Çankaya vergi dairesi müdürlüğü emrine çek verilecek. 28.3 tarihi için Vecih Bey'e verildi.

26.708 taksit 1

6.790 TB

33.498

Şevket Süreyya Bey'le görüşme. *İkinci Adam* üzerine görüştük. Yeni cilt için görüşmek istiyor.

İrticain kutupları üzerine.

28 Mart Pazartesi

Cevdet Sunay'ın cumhurbaşkanı seçilmesi.

Yemin. Sonra teşekkür. Tebrik ve yorumlanan son cümlesi.

Gece Org.

[Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in tedavi amacıyla Amerika'ya gitmesi ve 9 Şubat'ta girdiği komadan çıkma ümidinin olmaması, Türkiye gündemine yeni bir konu daha ekledi. Gürsel'in hayati tehlikeyi atlattığıyla birlikte Ankara kulislerinde yeni cumhurbaşkanının kim olacağını tartışmaya başladı. Kulislerde adı en çok geçen kişi dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay'dı ve siyasi çevreler de bu isme sıcak yaklaşıyordu. CHP'nin 13 Ocak'ta yayımladığı bildiriye yer alan "CHP cumhurbaşkanlığı için kendi içinden bir aday göstermeyecektir" şeklindeki açıklaması Sunay'ın adaylığını daha da kuvvetlendirdi. Sunay 15 Mart'ta Cumhurbaşkanlığı kontenjanından Cumhuriyet Senatosu üyeliğine seçilerek bu yolda ilk adımı attı. 26 Mart'ta hükümetin isteği üzerine 37 kişilik "müşterek sıhhi kurul"ca

hazırlanan raporda Cumhurbaşkanı Gürsel'in görevinin devam edemeyeceği belirtiliyordu.

Hükümetin raporu TBMM'ye göndermesi üzerine Anayasa'nın ve iç tüzüğün emrettiği şekilde cumhurbaşkanlığı seçimine gidileceğini açıklandı. 28 Mart'ta yapılan oylama sonucu kontenjan senatörü Cevdet Sunay Türkiye'nin 5. Cumhurbaşkanı seçildi. 532 kişinin katıldığı oylamada Sunay 461 oy alırken, CKMP başkanı Alparlan Türkeş'e 11, Yassıada mahkumu Celal Bayar'a 5 oy verildi.]

29 Mart Salı

Öğle yemeğinde Behçet Kemal Çağlar. Çok yakın. Falih Rıfkı'yı anlattı. Çok düşmüş.

Sa. 17'de Nadir Nadi. Yakın. Aynı teşhiste.

S. 18.15'te Sıtkı Ulay, Rıfat Aksoley, Ekrem Acuner, Emanullah Çelebi, Mehmet Özgüneş. Durumdan kaygılı. Aynı teşhis. Cevdet Sunay'dan şüpheli, telaşlı. Teskin ettim.

Gelmeyenler: Ataklı, K. Kaplan.

Sa. 19.15'te Gökhan Evliyaoğlu, Kâmran, Satır - Memnun oldum.

30 Mart Çarşamba

Emekli Gaziler Cemiyetinin şeref üyesi beratı.

Tokerlerin İzmir'e hareketi.

Satır, Konyalıların istifasını halletmiş. Gece Nihat aynı şeyi istedik, anlattı.

Biraz hak veriyor.

C. Sunay'dan randevu istedik.

31 Mart Perşembe

Şemsi Kuseyri'ye bayram mesajı.

Sa. 18.30 için C. S. çağırmış.

S.17.30'da evde toplantı olacak. Oldu.

Cevdet Sunay ile görüşme. Bizi sıcak ve nazik kabul etti. Eyi intiba aldık.

Başbakanla temas etmemi, uzak durmamayı telkin etti.

Mart ayının sonundaki tarihsiz not sayfası

7 Nisan 1966 için hepsi yarım.

152.069

274.732

313.498

313.407

1 Nisan Cuma

Sabah evde kabul.

Sa. 15.30'da parti MTTF ikinci İnönü muharebesini tebrik ettiler.

Sa. 16-17 partide bayramlaşma.

Erdal'ın evinde çingirak alarmı.

Erdal Antalya'da.

[1 Nisan Kurban Bayramı'nın ilk günüdür.]

2 Nisan Cumartesi

Bayram ziyaretlerimiz.

Barutçular, Ferit Melen, Atalay Akan, Org. Hakkı, Hıfzı Oğuz Bekata, Selim Sarper, Muammer Erten. Feyzioğlu'nu bulamadık.

Vefik Pirinçcioğlu.

3 Nisan Pazar

Bayram ziyareti.

Sabah Feyzioğlu ailesi.

Rıza Işılan'ın evi.

Amil Artus.

Hasan Atakan evi.

Golf klüp.

6 Nisan Çarşamba

Askeri yargıtayın yıldönümü. Gittim. Çok iyi kabul ettiler. Topaloğlu bir masaja götürdü. Bozbeyli, Cihat Bilgehan, Temyiz, Daniştay, Anayasa Başkanları bir arada.

Sayın C. B. da geldi.

7 Nisan Perşembe

Meclis açıldı. Normal.

Gecekondu.

Gece Spor salonu. Gürcü dans heyeti. Çok güzel.

Ah. Topaloğlu. Kalabalık. Beni iyi karşıladılar.

Gürcü Takımının G. direktörü geldi. Tebrik ettim.

Meclis'te Senatör Muhittin Kılıç ile görüştüm. Teskin ettim. İstifasını geri alacak.

10 Nisan Cuma

Yenimahalle ilçe kongresinde konuştum. Yatıştırıcı, gerginliği azaltmaya çalışıcı.

11 Nisan Pazartesi

Turhan, Hakkı Sayın, Kemal Satır.

14 Nisan Perşembe

Meclis AP'nin 147 imzalı takriri.

15 Nisan Cuma

Meclis'te konuşmalar. AP İhsan Ataöv, Halk Partililer bana son peygamber dediklerini söyledi.

Söz aldım. İrtica üzerine konuştum. İrticaa heves etmemelerini söyledim. Uzunca bir konuşma.

17 Nisan Pazar

Astorya sokağında gençlik kolu konseri. Klasik Türk. Bir işlemeli tabak artırmada. Bana verdiler. Konserde bulunan ve artırmaya katılan AP gençlik kolu temsilcisine tabağı verdim. Hararetle teşekkür ettiler.

Sonra Kemal Satır'la Köy Enstitüleri kuruluşunun yıldönümü törenine gittim, bir konuşma yaptım.

18 Nisan Pazartesi

Meclis. çoğunluk yok.

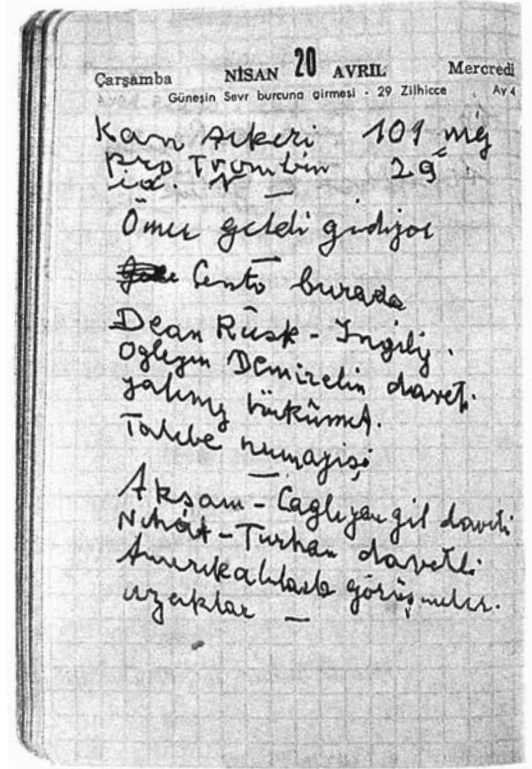
Emi. Halim Bey'in bürosuna gittim. Farabi'deki arsayı 270.000'e satıyoruz.

19 Nisan Salı

Akşam çello resitali.
Abdulhak K. Yörük.

20 Nisan Çarşamba

Kan şekeri 101 mg.
Protrombin 29".
İd. N.
Ömer geldi, gidiyor.
CENTO burada.
Dean Rusk – İngiliz.
Öğleyn Demirel'in daveti.
Yalnız hükümet.
Talebe nümayişi.
Akşam Çağlayangil daveti.
Nihat - Turhan davetli.
Amerikalılarla görüşmeler. Uzaklar.

21 Nisan Perşembe

Meclis. Çokluk yok. Temaslar.
Öğleden evvel - Bozbeyli yanında toplanma. Anlaşma.
Akşam orduevinde nişan.
Bugün CENTO önünde, Dean Rusk aleyhinde çirkin talebe nümayişleri. Talebe hapisleri.
Meclis'teki anlaşma olmamış. AP oyun içinde.

22 Nisan Cuma

Sabah Nihat Bey geldi. Dün oyun yapmışlar. Karşılıklı bildiriler.
Saat 12'de Cumhur Başk. her zaman gibi kibar. Meclis başkanlarını Başbakanı ziyaretten geliyor. Benimle bu sefer tamam olmuş. Diğer parti liderlerine beraber yemek verecekmiş. Huzursuzluktan üzgün. İrtica cereyanlarının vahim olduğunu söyledim.

Şimdi Nihat'tan tel. Anlaşma olmuş. Meclise girmişler. Saat 15.30.

2 Mayıs Pazartesi

Pakistan büyükelçisine öğle yemeği.

Meclis açıldı.

Seçim kanunu mücadelesi.

6 Mayıs Cuma

Mecliste kavga.

Sonra AP'li bir grup azgınlar Sıtkı Ulay'ı dövmüşler.

Başb. mütevacizleri tutuyor.

7 Mayıs Cumartesi

Gece Meclis'te arama yapıyorlar.

Sükan, AP'li idare amirleriyle yapıyor.

Hükümet Sükan ile beraber.

[Faruk Sükan, İçişleri Bakanı.]

8 Mayıs Pazar

Öğ. evvel S.11'de Çank. ilçe kongresi. Fevzi B. gelecek.

Akalın posta Salı.

Gidemedim.

Grupta çok işim vardı. Meclis Başkanı bugün için fevkalade toplantıyı kabul etmedi.

Yarın görüşme için hazırlık yaptık.

Akşam Nüvit, Melen, Sırrı Hazer geldiler. Görüşmeyi yazdırdım.

9 Mayıs Pazartesi

F. Sükan en önce konuştu.

Meclis ikinci konuştum. İç. Bakanını itham ettim. Bölükbaşı'nın 27 Mayıs aleyhtarlığına karşı ve Sıtkı Ulay'a tecavüz üzerine söylediklerini destekledim. Alican da Sükan'ın aleyhinde fakat AP'ye kur yaparak. Meclis 10 Haziran'a kadar tatil.

10 Mayıs Salı

Yorulmuşum. Öğleye kadar dinlendim.

Tokerleri S.16.30'da hava meydanına götürdük. (Kızlarla) Bir saat gecikme ile geldi Pan A. Engin yola katılmış geldi. Tahran'a yolladık. Japonya yolunun başı. Japon sefiri, hanımı gelmiş. Davet sahipleri. Çok kibar insanlar. Uçak Sa. 19'da kalktı. Erdal üşütmüş. Gece ona gittik. Haluk da orada idi.

11 Mayıs Çarşamba

Kemal Satır hasta – Kanama.

Evde çalışma.

12 Mayıs Perşembe

Sa. 10'da Sayın Cum. Baş. daveti üzerine ziyaret. Turhan F. ve F. Melen beraber.

Durum hakkında bilgi istedi. Seçimden sonra partileri toplayacağını söyledi.

Satır'ı ziyaret.

Partide 27 Mayıs derneğinin balo daveti.

Merkez idare kurulu.

Akşam evde çalışma.

Turhan-İlhami.

Sabri Paşa'ya gece veda.

13 Mayıs Cuma

Sabah Saat 6.30'da oto ile İstanbul'a hareket. Sa. 11'de Sapanca kenarında Saracoğlu moteline istirahat. Adapazarlılarla görüşme. S. 12'de hareket. Kartal heyetini gördük. Sa. 14.30 İstanbul.

Ali Bey'le. Neşesiz gibi.

Akşam S. 19'da çalışmaya başladım. İlk taslak S. 21.30'da hazır.

14 Mayıs Cumartesi

Sabah daktilo. Selami Bey çalıştılar.

Ali Bey neşeli.

Öğle yemeğine bizi Boğaz'da Abdullah Efendi lokantasına götürdüler. Müstesna yer ve müessese. Dönüşte evde çalışma. Partiden bir daktilo hanım.

Genç Tarhan Erdem, Selami Erkut çalıştılar. Önce Ali Bey'le sonra Nihat Erim'le görüşme. Konuşmanın kesin şekli. Gece Ali Bey hepimizi Tarabya'ya götürdü. Yalnız ben gitmedim. Biraz parkta gezdim.

15 Mayıs Pazar

Turhan Sayın (Kadıköy) daveti.

Kadıköy ilçe komitesi - Seçim konuşması. Eyi oldu.

Rıza'nın yeni evi – Göztepe.

Kâzım Özalp'ta öğle yemeği. Kendisi eyi. Sınıf arkadaşlarının hesabını yaptık.

Hep aynı. Zeki nükteli.

Gece Hilton'da yemek.

16 Mayıs Pazartesi

Sabah Abdi İpekçi Saat 11.

Öğle yemeği Fahriye Ha.

Sa. 17. Parti il merkezinde konuşma.

S. 19.30. Hilton Pakistan Meclis Reisi.

Sonra evde Ecvet Güresin.

Fikret Yüzatlı akşam yemeği.

17 Mayıs Salı

Sa. 9. Ankara'ya hareket.

Lebit beraber.

İzmit. İl merkezi. Güç hal ile girme, konuşma.

Hareket. Sapanca – Adapazarı.

Kalabalık. Güçlkle girme, konuşma.

Bolu - otda yemek

Mengen - Ahmet Bakırlı evinde çay. Sonra Süleyman'ın evi.

Gerede belediyesi (kaymakam).

Gece Ali İhsan Göğüş. İst. konuşmamı beğenmiş.

18 Mayıs Çarşamba

İlhami Sancar - Muammer Erten. Ege'ye seyahat isterler.

Satır'ı ziyaret. Eyi.

Hıfzı Oğuz - Ferit Melen.

Radyo çalışmasını hazırlıyoruz.

Kayseri seyahat kararlaştı.

Köşk bahçesinde gezinti.

Genel sekreteri ziyaret. C.B. bugün irtica aleyhinde konuşacakmış.

19 Mayıs Perşembe

Anıtkabir – Tören.

Radyo çalışması.

20 Mayıs Cuma

Radyoevinde konuşmam. Banda verdim. S. 15

21 Mayıs Cumartesi

Sa 11 C. Başkanı ile görüştüm.

Seçimde din, komünizm ile görüşüyorlar.

22 Mayıs Pazar

Saat 8'de Kayseri'ye hareket.

23 Mayıs Pazartesi

Niğde konuşma.

İncesu - Yeşilhisar konuşma.

Niğde konuşma.

Ulukışla - Aksaray'a. Güzel. Konuşma. Yemek. Bor. Adana.

Çok güç yürüyebilme. Muazzam kalabalık.

Otel Bakerda özür dileme.

24 Mayıs Salı

Adana'da Sa. 15'te miting ve konuşma. Eyi oldu. Daha iki cihan savaşı geçirecek kuvvetim var dedim.

Gece Ankara karadan. Sa 24'den sonra.

25 Mayıs Çarşamba

Yeni program Satır, Zafer Bey yapıyorlar.

Akşam Demir'le görüştüm. Selşik anlatmış. İmamlarla oy sayısı üzerine pazarlık yapıyorlarmış.

Zafer Bey her iki gün çalışmada bir istirahati şart koşuyor.

26 Mayıs Perşembe

Sabah köşkte gezinti.

Cihat Pş. ile görüşme. Konuşmalarından memnun olmuşlar.

Gülsün'ün bale provası.

İmamlarla oy pazarlığını anlattım.

27 Mayıs Cuma

Sabah Anıtkabir. G. Kurmayda ve Anayasa Mahkemesi'nde tebrik

Saat 18.15'te İzmir'e hareket. İzmir açıkta iniş. Efes Oteli mahşer gibi. Yürüyüş ve otele giriş çok güç oldu.

28 Mayıs Cumartesi

Sa. 8'de Muğla'ya hareket.

Torbalı - Selçuk - Söke. Büyük kazalarda ve köylerde kalabalık ve güçlük.

Bafa Gölü - Milas - Sa. 13 konuşma.

Küçük Malatya = Yatağan'da konuşma.

Muğla'da S. 18'e çeyrek kala konuşma (Patrona Halil hikâyesi). Kısa, eyi konuşma.

Meydan, halk muntazam.

Faruk Ağaoğlu Bey'in evinde kaldık. Çok kibar insanlar.

Fevzi Özer il başk.

29 Mayıs Pazar

Sabah 8'de hareket. Çine'ye doğru - Kısa görüşme.

Aydın - CHPliler çok canlı. Aydın'da da görüşme - Topluluk çok canlı ve yakın. Aydın CHP'si böyle imiş. Azlıkla fakat keskin. Nazilli.

Hülasa. Aydın'dan eyi geçtim.

Sarayköy - Dinlenme.

Nihayet Denizli - Çok güzel.
Gece Pamukkale.

30 Mayıs Pazartesi

Öğleden sonra Uşak'a hareket. Sabahleyin Uşak nutkunu hazırladım. Yolda Çivril'de konuştum. Denizli'de Nurcu çokmuş. Sonra Sivashlı'da Uşak iline girdik.

Temsilci Nazif Arslan (Sivas) eyi. Denizli'de Temsilci Pırılı da eyi idi. Uşak'ta da çok eyi karşılanma. Gece Rıza Salıcı evinde.

31 Mayıs Salı

Uşak'tan hareket. Sa. 8. Banaz'a uğradık. Köyde bir ufak konuşma. Sonra Uşaklılar ve Nazif Arslan ayrıldılar.

Afyon heyeti geldi. Arabaları.

Hakkı Özsoy. Parti Başkanı.

Galip Leblebicioğlu. İkisi de değerli. Büyük üç köye uğradık. Sonra 11.15'te Afyon. Temsilci Arif Ertunga. Çok eyi. 12'ye kadar konuşma. Kütahya yolu. Varış. Büyük karşılama. Sinema salonunda konuşma. Milli mücadelede Kütahya. İkinci cihan harbi. Demokrasi.

Gece yemek.

1 Haziran Çarşamba

Eskişehir'e hareket. S. 9.30'a doğru.

Eskişehir'de kapalı yerden açık topluluğa hitap. Said-i Nursi'nin halifesi misin? Cevap ver. Nurcu mücadelesi.

Evde yemek, istirahat.

Sivrihisar'da, Polatlı'da sert konuşmalar. Said-i Nursi ve Nurcu aleyhinde.

Polatlı'dan sonra Haymana. Konuşma. Sonra yol üstünde köyler ve Gölbaşı. Konuşma.

Sa. 20 Ankara ev. Tokerler.

2 Haziran Perşembe

Ankara'da çalışma.

Demirel Adana'da benim Eskişehir sözüme cevap veriyormuş. Bekledik. Akşam çalışabildik.

Adam irticai açıktan açığa temsil ediyor. Ben üstteyim.

3 Haziran Cuma

Sabah 9.30'da Ali İhsan geldi. Diyarbakır yazısını gözden geçirdik. Yarınki radyo konuşmasını hazırlayacak.

S. 10.30 hareket. 12'den sonra Malatya görüşme.

13'ü geçerken Diyarbakır. Güç hal ile çıkış. Partiye ve otele gidiş. Tayyar'da öğle yemeği yerine sandviç. İsabet. Otelde güç hal ile sıcak su duş. 16.30'u geçerken miting meydanı. Eyi topluluk. Diyarbakır'da Said-i Nursi adından bahsetme, Nurcuları hedef al dediler. Batıda da Nurcuğu kolla, Said-i'yi suçla derlerdi. Nurculuk bir mürteci idarenin sembolü olarak ortada.

Akşam Atatürk Köşkü. Yemek. Sa 1.30'a doğru otel.

4 Haziran Cumartesi

Sabah 4.30'dan itibaren hazırlık. 6.30'da havaalanına hareket. Şeref Uluğ ile görüştüm.

Malatya - Saat 10'a doğru Ankara. Ali İhsan Göğüş radyo projesini kısaltmış. Düzelttim.

Saat 11.15 radyoevi. Banda verdik. 12'de çıktık. Ev. Hemen yattım. Saat 13.15 hareket. Elmadağ - Kırıkkale'den güç geçerek (Hasandede'den geçerek) Keskin'de konuşma. S. 16.20 Kırıkkale konuşma. Büyük karşılımlar. Kayadibi - İstirahat. Ankara.

Gece erken yattık. Erdallar bizde.

5 Haziran Pazar

Sabah 11'de mektep. Oy verdik. C. Sunay'a rast geldik. Sabah Erdallara.

S.17'de Fikret Ekinci memnunlar, heyecanlılar.

Sonra Cevat Dursunoğlu - Taziye, kızı için. Orada Suut Kemal Yetkin.

Sonra Kemal Satır'ın evine.

Akşam S. 21'den radyo sandıkları vermeye başladı. AP ilerde.

Bugün Türkan Baydar, Mr. Kurt isimli Amerikalıdan bahsetti. Benim hayranım imiş.

[5 Haziran'da Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme seçimleri yapıldı. AP 35, CHP 13, MP 1, TİP 1, CKMP 1 ve YTP 1 senatörlük kazandı.]

13 Haziran Pazartesi

Mecliste anlaşma.

Satır'ın Keban'dan dönüşü.

Ömer'in halinden üzüntülü günlerim.

Ferit B.'le hesabına (Ömer'in) bakmak üzere görüşme.

16 Haziran Perşembe

Akşam, Nihat Erimlerle beraber Amerika sefiri davetinde. Politika dışı görüşmeler. Yemen, Maarib filmleri. Yemeninki Sana, Taif, Hodeyde. Ben bir aralık irtica aleyhinde sert konuştum. Sefir yalnız dinledi.

17 Haziran Cuma

Mecliste sabahleyin grup. Kavga (din).

İ. Kabadayı ile konuştum. Üçlü mektupları üzerine. (Kemal Satır aleyhine mektup).

İbrahim Öktem'le konuşma. Ecevit'in grubuna girmiş, anlattı. Seçim beyanamesi esas.

18 Haziran Cumartesi

Öğleden sonra

Saat 16 Sedat Çumralı.

Saat 16.30 Muammer Obuz.

İhsan Kabadayı ile beraber mektup sahipleri.

S.17'de Arif Ertunga Konya temsilcisi.

S.18.00 Coşkun Kırca. İrticadan şikâyetçi.

S. 19 Hint turizm vekili ve B.elçisinin ziyareti.

Eyi niyet gezisi yapıyormuş. Taşkent anlaşmasından sonrasını anlattı.

Gece Kemal Satır ile Konya işini görüştüm.

20 Haziran Pazartesi

Metin İstanbul'dan geldi. Ömer'den haberler. Konkordato hazırlanıyor. Amerikalılarla anlaşma olursa ondan sonra Engin adına ayrı bir küçük işletme. 100 bin civarında bir yardım. Vergi borçları. Sabahtan akşama kadar Meclis.

Ömer'den yorgun düştüm.

21 Haziran Salı

Evde istirahat. Akşam *New York Times* muhabiri ile görüşme.
Bülent ile.

23 Haziran Perşembe

Kan şekeri 100 mg.
Protrombin 29".
İd. N.
Saat 9 Nihat geldi. Nurculuk için gensoru verilmesin grupta dedik.

25 Haziran Cumartesi

Konya parti ihtilafı ile uğraşıyoruz.
İbrahim Öktem ödevden dönmüş. Merkez ile görüşmek üzere. Değiştirilmek istenen il idare kurulunu (Bakkalbaşı) haklı buluyor.

26 Haziran Pazar

Gülhanede: İhsan Aksoley, bir hava tümgenerali - Müsteşar muavini - Cemal Gürsel
Turhan Feyzioğlu - Kemal Satır evlerinde ziyaret.
Kurultay için hazırlık görüşmesi.
Gece Afet H., Enver Ziya Karal geldiler.
Karal, Orta Doğu - Amerika ziyaret seyahatlerini anlattı. Amerikalılar da laiklik konumuzla ilgili ve meraklı imişler.

27 Haziran Pazartesi

Meclis grup.

28 Haziran Salı

Kava Kuvvetleri günü.
C.B. ile buluştuk. Beraber yemek. Gece yarısına kadar oyunlar ve şarkılar.
Başbakan Demirel C.B. yanında selamlaştık. Yemeğe kalmadı, ayrıldı.
Eve geldik, kapıda kaldık.

29 Haziran Çarşamba

Meclis grup.

30 Haziran Perşembe

Meclis grup. Bugün Çelikbaş, Ahmet Üstün konuşular. Fena konuşular. Feyzioğlu pek telaşlı idi.

Saat 17'de Ortadoğu diploma töreni. C.B. sağımda - Muzaffer Özdağ solumda. S. 20.30 Senato Başkanının İran Senato Başkanı şerefine yemeği.

1 Temmuz Cuma

Meclis grup. Bugün konuşmalar müspet. Sa. 9.30 Lebit. Mustafa Uyar'ınünkü halini ve konuşmasını görüştük.

S. 15.30 Besim Üstünel kitabını getirdi. Değerli hoca, yakın dost.

Sa. 16.30 MBK Özdilek, Yıldız, Karaman, Ersü, Yurdakuler.

18 Muammer Erten, Ali İhsan. Gaziantep Öğretmenler kurultayına mesaj yazdırdım. Haluk Bayülken'e A. Palas veda kokteyli. Yeni Rus B.elçisi ile rastlaşma. "Milletimden selam getirdim."

2 Temmuz Cumartesi

Kemal Satır grupta yapacağı tebliği bana gösterdi. Sabahleyin Zarife Hanım bilgi verdi. Öğleden evvel grup vardı. Toplanamadı.

Arif Ertunga, Atıf Şohoğlu, Hamit Pırlıttı geldiler. Gruplar, çekişmeler üzerinde görüştük.

3 Temmuz Pazar

Sa. 11'de Turan Şahin'i getirdim. Gruplar üzerine bilgi aldım.

S. 17.30'da Adil Ünlü'nün çiftliğine gittik.

5 Temmuz Salı

Grupta konuşma.

Sağ taraf teşkilatlanıyor.

Kemal Satır, Turhan konuşular.

Kemal Demir T. için üzüntülü.

6 Temmuz Çarşamba

Grupta konuşma.

Kasım Gülek.

Ahmet Üstün ve saire.

7 Temmuz Perşembe

Grupta benim konuşmam. Sağın tepkisi.

Senatoda Haydar Tunçkanat'ın sansasyonel açıklaması. Çetin Ceviz'e karşı tedbirler. Gece Hıfzı Oğuz B., F. Melen.

8 Temmuz Cuma

İstanbul'a hareket. S. 6.30'da.

9.30'da Bolu dağında çay.

Yolda.

İst. Deniz 1. 6 dakika. Heybeliada.

Gece beraber Ali Beylerde.

9 Temmuz Cumartesi

Ada - Deniz yok.

Akşam gezinti. Sonra evde.

10 Temmuz Pazar

2. Deniz. 5 dakika.

Akşam Maltepe'de.

11 Temmuz Pazartesi

Sabah Sa. 6'da Ankara'ya hareket.

Sa. 12.15'te Ankara.

Sonra Meclis. Grup bildirisini gördüm.

Satır'ın anlattığına göre grup bildirisini hazırlanırken sağcılar iltizam edildiğini söylemiş. Turhan Coşkun yapmışlar.

Meclis.

Gensoru.

10 dakika.

12 Temmuz Salı

Yorgunuz. Meclis Af.

Gece Metin'in huysuzluğu. (Parti teşkilatı üzerine - Yoksa çekil!)

13 Temmuz Çarşamba

Cumhurbaşkanı daveti. AP'liler pek neşeli.

14 Temmuz Perşembe

Meclis af.

Fransız Büyük elçiliği. Milli bayramları.

Amerikan B.elçisi ile görüşme. Teklifsiz dostane.

15 Temmuz Cuma

Reis.C. daveti.

Soruşturmaya cevabım.

Meclis af.

163/1'in AP tarafından münakaşası - Nurcuları af edecekler.

Şerif Mardin ile görüşme çok memnun oldum.

İsrail sefirinin vedası.

16 Temmuz Cumartesi

İst. hareket S. 6'da.

Sa. 11.15 Maltepe.

3. deniz. 3,5 dakika.

Heybeliada'ya Ali Beylerle, motorla.

Akşam evde.

17 Temmuz Pazar

Akşam üzeri Ali Beylerle beraber gezinti. Kâzım Beylerde bir kahve içtik.

Fransız. Güzel kızları.

Akşam Ali Beylerde.

Erdal öğleyin Ankara'ya giderken Kemal Satır'a mektup gönderdim. Cihat Baban'a Amerika büyükelçisinin vesikalara uydurma demesine verilecek cevap için fikrimi yazdım.

4. deniz. 8 dakika.

18 Temmuz Pazartesi

5. deniz. 8 dakika.

19 Temmuz Salı

6. deniz. 6 dakika.

Turgut Egemen - Öğle yemeği.

Perşembe Burgaz'a gideceğiz.

Yüzme dersi için - S. 10.30'da gelecek.

Sabah - Moiz Berka S. 8.

Şeker tahlili.

(% ?) Şeker 105.

Protrom. % 36.5

Kolesterol 270.

Lipid 910.

20 Temmuz Çarşamba

7. deniz. 9 dakika.

Akşam Deniz Harp Okulu'nun içindeki binalarını dolaştık. Hanım – Sevinç.

21 Temmuz Perşembe

Burgaz.

8. deniz. 5 dakika + 5 dakika. Binbaşı İbrahim Sulu. İlk günü çok istifadeli oldu.

Ankara'da, Meclis'te dün kavga olmuş.

[İnönü 82 yaşındayken, yüzme stilini düzeltmek için, Türkiye eski yüzme şampiyonu ve rekortmen Deniz Binbaşı İbrahim Sulu'dan ders almaya başladı.]

22 Temmuz Cuma

Hanım sabah karşıya.

Sevinç, annesi Rize'ye vapurla gidiyorlar.

9. deniz. 10 dakika Heybeli.

23 Temmuz Cumartesi

Deniz 10. 8 dakika Heybeli.

Lozan kabulüne. Gazeteciler Cemiyeti'ne telgrafla özür dileme.

24 Temmuz Pazar

11. deniz. 10 dakika.

Gece Ali Beyler.

Gündüz Özden ve çocuklar.

C. Başkanından Lozan tebriki.

25 Temmuz Pazartesi

12. deniz. 6 dakika.

İş Bankası - Ömer Atsız müdür. Kibar ef.

Rıfat Kaleli muhasebeci.

26 Temmuz Salı

13. deniz banyosu. 12 dakika. Gece boynum tutuldu. Çok ıstırap çektim.

27 Temmuz Çarşamba

Deniz yok.

28 Temmuz Perşembe

Deniz yok.

30 Temmuz Cumartesi

Deniz yok.

Kemal Satır geldi.

Akşam Ali Beylerde yemek – Briç.

Gündüz öğretmenler kamp evinde misafir – Müzik.

Zafer Bey, Hanım, kızı geldiler, gittiler.

31 Temmuz Pazar

14. deniz. 9 dakika.

Gece Hanım ciddi hasta. Sabaha kadar uğraştık. Dr. Moiz baktı.

Temmuz ayının sonundaki tarihsiz not sayfası

Sabahattin'in aylığını verdim. Aylığı 500. Temmuz 12'de gelmiş. 307 hesap ettik. 150 borç vermiştik. 157 borcu verdim. (200 lira verdim, masrafın oldu dedim).

1 Ağustos Pazartesi

Coşkun Kurca geldi. Meclis Başkanına Meclis'teki parti teşkilatını bildiren bir yazıyı imzaladım.

2 Ağustos Salı

15. deniz. 5 dakika.

Bülent – Kâmuran.

3 Ağustos Çarşamba

16. deniz. 6 dakika.

İncesulu.

Öğleden sonra S.17-19 on kişilik heyet ve muhtırası. 83 kişi olmuşlar ve elli imza ile getirmişler. Kuvvet gösterisi.

Gece Ali Bey bizde.

4 Ağustos Perşembe

17. deniz. 7 dakika.

5 Ağustos Cuma

18. deniz. 7 dakika.

Ali Beylerde Uğur'un annesi, üvey babası var.

6 Ağustos Cumartesi

19. deniz. 5 dakika. Eyi, süratli, yüzdüm, yorulmadım.

Suudi Arab. B.elçisi. Hükümetin haberi olarak gelmiş. Faysal Müslüman devletlerin dayanışması tertibi yapıyor. Nasır aleyhinde. Türkiye katılınsı istiyor. Suudi Arab. İkili her alanda işbirliği yaparız. Laik devletiz. Din tertibine giremeyiz dedim. Aleyhimde bulunmayın diye rica etti. Bulunmayız dedim, teşekkür etti.

7 Ağustos Pazar

20 deniz. 8 dakika.

Kemal Satır, hanımı geldiler.

Arif Ertungan on muhtırasını görüştük.

Şerif Mardin geldi. Bizim araştırma bürosunda çalışacakmış.

Ahmet Selgil.

Erdallar Bodrum için geçtiler.

8 Ağustos Pazartesi

Maltepe geçiş.

Saat 16'da Beşiktaş ilçe merkezinde merkez yönetim kurulu.

53'lü muhtıra bana karşı değil. Sakin olma çabasıyla (Beyazıt).

9 Ağustos Salı

Saat 10'da Beşiktaş parti meclisi.

Öğleyin ortanın soluna başladık. Akşam geç vakte kadar.

Deniz 21. 5 dakika.

10 Ağustos Çarşamba

Beşiktaş parti meclisi.

Ortanın solu - Asıl taraflar belli. Bülent hakim çıktı.

Sabah hazırlıklı geldim. Bildiri tasarısı cebimde.

11 Ağustos Perşembe

Parti meclisi.

Ortanın solu grup - Grubunun başı ve sözcüsü T. Feyzioğlu olarak göründü. Ş. Koç meselesi. Saat 17'de müzakereyi kestim. 18'e kadar konuştum. Bildiri getirmek üzere bir saat ara. Erim'i aldım, çalıştım. Saat 19'da Meclis. Bildiri - Hayret - Sükûnet - Kabul havası galip. Bir iki küçük nokta ile başlayarak Feyzioğlu tarafı ile Bülent arasında esas madde üzerinde anlaşma.

Saat 23 ev.

12 Ağustos Cuma

Çigara yok. Ada'ya dönüş.

Ali Bey kum geçirdi.

13 Ağustos Cumartesi

22. deniz. 5 dakika.

Fikret Yüzatlı.

Gece Bülent Ecevit, hanımı ile.

Dün bildiri meclisinde kavgaya çıkmış. Cahit Zamangil iyi bir müdahale yapmış.

14 Ağustos Pazar

Erken deniz 23. 8 dakika.

Öğleden sonra Prof. Münir Sarpyener, Hatice, Kut, Karısı, Ahmet.

Muammer Erten geldi. Katıldı. Sonra Erten akşam yemeğine kaldı. Uzun anlattı kavgayı, kongreleri (Ankara – Eskişehir – Alaşehir), turları, Hatipoğlu'nu.

15 Ağustos Pazartesi

Sabah deniz 24. 6 dakika.

İskeleden Cahit Zamangil'i karşıladım. Ev. Kavgayı sade ve kısa anlattı. Turhan için sağcuların başı değildir diyor. Sert ve koruyucu konuşuyor.

Turan Güneş S. 17'de geldi. 19.25'te gitti. Şükrü Koç'a şefaata ediyor. Kurultaydan endişesi var.

Nurperi fena düştü.

16 Ağustos Salı

Deniz 25. 8 dakika.

17 Ağustos Çarşamba

Deniz 26. 7 dakika.

Nezle, öksürük.

Öğle yemeği, Kâmuran.

Akşama kadar dinlenme.

18 Ağustos Perşembe

Deniz yok

İş Bankası'ndan para.

Öğleden sonra Saat 5'te Fikret Ekinci. Kumandanlardan bilgiler.

19 Ağustos Cuma

Deniz 27. 6 dakika.

Nezleli, öksürüklüyüm.

Şeker 0,98.

Nihat Erim geldi.

20 Ağustos Cumartesi

Kadınlar kolunu ziyaret. Saat 17'de evde.

Adalar ilçesi.

Kadın Kolu Bşk. Türkân Örnek.

Geldiler. Güzel bir toplantı. Hepsi ortanın solunda.

Deniz 28. 7 dakika.

21 Ağustos Pazar

Deniz 29. 9 dakika.

Komşular.

Ali Beyler.

Turgut B., Türkân Örnek Hanım.

Başbakana deprem için tel.

22 Ağustos Pazartesi

Deniz 30. 7 dakika.

Özalplar öğle yemeğine.

23 Ağustos Salı

Maltepe Turgut motoru ile.

Deniz 31. 6,5 dakika.

24 Ağustos Çarşamba

Saat 20 ve 20.30 arası Şafak Gazinosu Heybeliada.

Türkân Örnek 518522'den Yb. Rasim Örnek'in ev.

Gece Hanımla Şafak (ordu) gazinosunda yemeğe gittik. Rasim Örnek (yarbay) ile tanıştım. Eyi insan.

25 Ağustos Perşembe

Gebze'ye Deveci Çiftliği'ne gittik. Çiftlik sahibi Lütfi Deveci değerli adam. Modern manada meyve yetiştirici. Çok iyi gün. Çok fena gece. Perişan oldum. Midem. İlk defa.

26 Ağustos Cuma

Ada'da Kadınlar Kolu balosu var.
Saat 17'de malul gaziler.
Özür diledim. Çıkacak halde değilim.

27 Ağustos Cumartesi

Öztraklar.
Kız torunlar geldiler.
İskeleye kadar uğurladım. İlk defa çıktım.

28 Ağustos Pazar

Bugün daha iyiyim.
Öksürük azalmadı.
Kemal Satır geldi, gitti.

29 Ağustos Pazartesi

Namık Yorga, Hanım ile öğle yemeğinde.

30 Ağustos Salı

Bayram.
Ali Bey'in doğum günü. Öğle yemeği bizde. Çay Ali Bey'de.
Vehbi Koç'un kızı Semahat, Özden ile bizde öğle. Çocuklar da.

1 Eylül Perşembe

Ömer geldi, gitti.
Vehbi Koç, hanımı - Ortanın solunu kurultayda iyi anlat.

2 Eylül Cuma

Şeker 120.
Metin geldi, gitti.

3 Eylül Cumartesi

Halamın oğlu, oğlu ile geldi.

Sonra yürüyüş.

Gece yemekte Ali Beyler.

Erdal Ank.'dan geldi.

Yemek yiyemedim.

Kalp ağrısı, hafif fakat devamlı. Gece yarısına kadar. Moiz.

4 Eylül Pazar

Sabah Erdal, Sevinç Ankara.

Eyiyim.

Akşam Hayri, Ömer, Ergin, Özden, Türkân.

Gece gene ilaçlar aldım.

Nermin Neftçi kocası ile geldi.

5 Eylül Pazartesi

Bugünde sabahtan beri trinitrin. Evde istirahat. Fuat Sirmenler gelecek.

14 Eylül Çarşamba

Cemal Gürsel bu sabah vefat etmiştir.

15 Eylül Perşembe

Şeker 0,99.

Mardik'le görüşme. Yeni makina.

Heybeliada partilileri ile veda S. 8.

16 Eylül Cuma

Heybeli'den Ankara'ya trenle dönüş.

Tren biletleri 202 lira.

Ali Bey'e borç.

17 Eylül Cumartesi

Polatlı'da iniş. Oto ile, Satır, Turhan, Sancar Ankara'ya.

Herkesten önce Meclis'te. S. 8'den çok evvel.

S. 9'da Meclis'ten eve.

18 Eylül Pazar

Gürsel'in büyük töreni.

Ben Sa. 9.30'da Meclis. Kortejden 11'den sonra ayrılış. Maltepe Camii, namaz kıldık. Sonra ayrılıp Anıtkabir. Gömülme. S. 14'te bitti.

Hanım özel takip etti.

Akşama S.18.30. Çocuklar Ankara'da; İst.'dan geldiler.

19 Eylül Pazartesi

Öğleden sonra partide Vartolular. Çoğu talebe. Bir kısım da Ankara'da oturanlar. Çok şikâyet hükümetten. (Bizim ilgisizliğimizden)

Ben 7.30 - 20'ye kadar konuştum.

Akşam 20.30'dan gece yarısına kadar evde Prof. Bekir Berkol'un kızının nişan töreni.

20 Eylül Salı

Saat 11 -12.15 Sovyet büyükelçisini kabul ettim. Tanıştık. Meslekten çok ağırbaşlı ve değerli diplomat. Nazik, sıcak, dost davrandı. Satır Dışişleri Bakanı'na esaslı noktalar üzerine bilgi verecek.

Gürsel'in oğlu Özdemir, yaver Dağkiran ile 12.30'da geldi. Teşekkür etti.

Halil Sezai geldi. Orh. Öztürk, oğlu yemeğe.

İbrahim S. Omay 16.30.

Saat 17 Rıza Derviş, Mardik Dr.

S. 18.30 Satır, F. Melen.

21 Eylül Çarşamba

Saat 11'de genç Amerikalı ile dış politika üstünde görüşülecek. (Erdal).

İst. nutkunu çalıştık.

Saat 17.30 Vartolu talebe ile partide.

Saat 20.30'da ev. Bekir Berkol'un bizim evde nişanı.

Kıza hediye (10 altın).

22 Eylül Perşembe

Sabah Amerikalı. Sa. 10. Erdal Sa. 9'da.

Sa. 12'ye kadar Amerikalı Edward Weisman.

Saat 16'da parti merkez yönetim kurulunda.
İstanbul İl kongresi söylevi.

23 Eylül Cuma

Saat 10'da uçakla İst.
İndiğimizde Ali Bey. Lebit. Söylevi gösterdim beğendiler.

24 Eylül Cumartesi

İstanbul il kongresi - Saat 11'de gittim. Nispeten az kalabalık. Saat 12'de (İl yönetim raporundan sonra başladım. 13.40 konuşma. Hakim oldum. Yargıtay Başkanı, asayiş, irtica, ortanın solu.

Gece Hilton'da davet. Büyük davet partililerle. Büyük pasta. Hanımla dans. Konyalı oyunu. S. 24'e doğru ev. Akif Eyidoğan konuştu. Pasta başında konuşma.

25 Eylül Pazar

Saat 11 kongre. Kemal Satır konuştu. Eyi. Sakarya'ya gitti. Bülent - Muammer Aksoy sert konuşular. Hakim oldular. Yönetim kuruluna karşı konuşanlar var. Ali Bey cevap verdi. Atıf Ödül cevap verdi. Rapor kabul edildi.

Bülent'i öğle yemeğine aldım.
Seçimler. Ali Bey gene reis.

27 Eylül Salı

Abdi İpekçi öğle yemeği.
Akşam Fikret Yüzatlı. Ortanın solu eyi yolda diyor.

28 Eylül Çarşamba

Öğle yemeği Ali Bey.
Akşam Spor Kulübü.
Özalplar saat 16.30'dan 18.30'a kadar kaldılar. Kasım, Tayfun ile gelmiş.
Tasavvurlarında bahsetmiş.

29 Eylül Perşembe

Cihat Baban Çanakkale'den gelmiş. Memnun.
Akşam.

Gece hanımın hiddet nöbeti. Sebep arsasındaki kadına bekçi denilip ayda 25 lira verilmesine karar verilmesi. Emsali geçmemiş bir sinir ve hiddet krizi. Sabır ile çok şükür geçti. Çok meyas oldum.

30 Eylül Cuma

Sabah Saat 11'de Ali Bey ile Güzel Sanatlar Akademisi. Atölyeler - Sınıflar-Kütüphane - Müdür (Heykeltıraş) Gezer değerli bir adam. Sonra Türk Milli Gençlik Teşkilatı Merkezi. - Çok sıcak. Enteresan hediyeler. Harita - Pusula - Kaptan şapkası.

Saat 17 İl merkezi - Tanışma ve konuşma. Oktay Verel.
Ankara - Özden-Metin ile telefon.

8 Ekim Cumartesi

Ankara il kongresi konuşması.
Saat 19.15 İzmir'e hareket.
Saat 20.45 İzmir.
Mehmet Ali Restoran teşekkürü ve özür dileme.
Efes. Gece 23.30'a kadar çalışma.

9 Ekim Pazar

Saat 11'de kongre.
İlk raunt. Lebit Yurdoğlu kongre başkanı. (Gizli oy).
Saat 11.30-16.30'a kadar kongre.
İki defa konuşma.
Silme olumlu sonuç.
Gece Burhan Tanık evinde yemek. Mustafa Uyar da var karşımda. Bergama ilçe başkanı.

10 Ekim Pazartesi

Talat Orhon evi.
Talat merkezden yardım ister.
Şerif Remzi Beyin evi. Kendisi yok.
Demokrat İzmir sahibi Dünder Bey ile görüşme - Matbaasında.

11 Ekim Salı

Ankara.

Parti il merkezinde.

Demirel'e cevap (dünkü Konya konuşmasına).

12 Ekim Çarşamba

Yunan B.elçisi.

Tercüman İstanbullu.

Müzakereler iki B.elçi arasında - Kimse bilmiyor. Gizli ??

Nihat Erim.

Akşam İlhami Sancar.

13 Ekim Perşembe

Akşam orduevinde Rauf Ülgenalp ve oğlunun nikâhı.

14 Ekim Cuma

Kendimi üşütmüşüm.

Kurultay var.

Dün Kemal Demir'e konuşmamı dikte ettim.

17 Ekim Pazartesi

Kaç gündür beyanatım ile uğraşıyorum. Mutabık oldular. Sosyalist değiliz sözü üzerine. Bülent'in mütemadi üzüntüsü. İbrahim Öktem ile geldiler. Nihayet Öktem'i çağırdım. Bir cümle çıkardım. Teskin ettim sanıyorum.

18 Ekim Salı

Kurultay.

Saat 9'dan Sa. 15.30'a kadar başkan seçimi: 640 Muammer Aksoy - 560 Sırrı Atalay.

İkinci reisler Talat Orhan, İst. Erol.

Bülent'in kesin zaferi.

Konuşmamı yaptım.

İki taraf çetin mücadele ettiler. Bir tarafta Bülent ortanın solu, öte tarafta eskiler Turhan ile beraber Kasımcılar beraber.

19 Ekim Çarşamba

Sabah saat 8.30 Anıtkabir dönüşte Muammer Aksoy ile beraber. Yol tıkalı idi. Biraz yürüyerek Büyük Sinema'ya geldik. Saat 9'u geçiyor. Rapor üzerine konuşmalar. Saat 19'a kadar.

Hatırlar. Seçimi niçin kaybettik.

Ortanın solu - Herkes İnönü'nün söylediği gibi ortanın solu.

İki kavga oldu. 1-Tarım komisyonu isteyen Adanalılar tarafından - Kasım tarafı.

2- İstanbul delegesi ortanın soluna komünistler dediği için – Ekinoğlu.

[18-21 Ekim tarihleri arasında Ankara'da toplanan CHP 18. Kurultayı "ortanın solu" görüşünü benimseyenlerin zaferiyle sonuçlandı. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü Temmuz 1965'te gazeteci Abdi İpekçi'ye verdiği mülakat sırasında açıkladığı ve o günden sonra tartışa gelen "ortanın solu" görüşü partinin politik çizgisi olarak benimsendi. Bu görüşün önderliğini yapan Bülent Ecevit partinin genel sekreterliğine seçildi.

18 Ekim'de 1423 delegenin katılımıyla başlayan kurultayın açılış konuşmasını yapan İnönü, "partinin ortanın solunda olmasından onun sosyalist parti olduğunu veya olacağını zannedenler yanılmaktadırlar. CHP sosyalist değildir ve sosyalist parti olmayacaktır" dedi. Kurultay başkanlığına Prof. Muammer Aksoy'un seçilmesi solcuların zaferi olarak değerlendirildi. Kurultayın ikinci günü "ortanın solunda" olanlarla buna karşı çıkanlar arasında söz düellosu ve tartışmalar yaşandı. Delegeler yumruk ve tekmelerle birbirlerine girdiler. Kayseri Milletvekili Turhan Fevzioglu, "ortanın solu"na karşı çıkarak, "Genel başkanın yaptığı konuşma ortanın solunun kesin sınırlarını göstermiştir. Bunun dışına taşmamak lazımdır" derken, Kocaeli Milletvekili Turan Güneş "CHP ortanın solunda, fakirin fukaranın yanında yer alarak mutlu Türkiye'yi yaratacaktır" diye konuştu. Üçüncü gün söz alan Zonguldak Milletvekili Ecevit partililerin büyük sevgi gösterileriyle karşılandı. Ecevit konuşmasında "ortanın solu" hakkındaki görüşünü, parti programına aykırı olmayan yeni bir hareketin ifadesi olarak tanımladı. 21 Ekim'de yapılan seçimlerde İsmet İnönü 929 oyla tekrar genel başkanlığa seçildi. İkinci aday Kasım Gülek ise 230 oy alabildi. Parti meclisi genel merkezcilerle ortanın solu görüşünü benimseyenlerin arasında payla-

şıldı ve "ortanın solu" kurultay kararı olarak açıklandı. Kapanış konuşmasını yapan İnönü, "bu kurultay yeni bir sahaya açılış kurultayı oldu" diye konuştu.]

24 Ekim Pazartesi

Parti meclisi - Seçim - Genel S.

Bülent 31 - Boş 11 - Satır 1.

Bülent'in nutku - Teşekkür.

Merkez yönetim kurulu. Günce teklifi yazdırdım. Başka teklif yok. Seçime geçildi. Bütün seçimler gizli ve zarfla.

Parti meclisi iki ay sonra.

Kan şekeri 95 mg.

Protrombin 32".

Kemal Satır, sabah Erim'in evinde bir toplulukta bulunmuş. Telaş. Nihat alsın. Teskin etmiş. Öteki haber. Fuat Doğu'dan haber. Kemal Satır bırakmaz. Akşam Gnl. Alpan ile görüşüm Eyi. Meclis başkanının ziyareti.

[CHP Parti Meclisinin 24 Eylül'de İnönü başkanlığında yaptığı toplantıda Zonguldak Milletvekili Ecevit, 31 oyla CHP genel sekreteri seçildi.]

26 Ekim Çarşamba

Turhan - Nihat Saat 10.30.

Turhan Düzce'ye (Kemal Demir'in babası için) gitti. Nihat kaldı.

11.30 Namık Yorga Venezuela'ya giderken vedaa geldi.

Saat 18'de Ferit Melen çok kırgın ve endişeli görünüyor.

27 Ekim Perşembe

Saat 11 Senato Başkanı geldi. Tebrik için.

Saat 11.30 CKMP Mustafa Kaplan. Numan Esin, Muzaffer Özdağ tebrik için geldiler, eyi konuştular.

Bülent Saat 10'da basın toplantısı yaptı. Çok neşeli görünüyor.

28 Ekim Cuma

Saat 11.30 Rafet Aksoyoğlu gelecek. Sonra 17.30 dedim.

Mühendis Niz. durumdan memnun. Tokerler Amman'a gittiler.

Saat 16 Senato Başk. teşekkür ziyareti. S. 16.30 parti. Öktem'in havadisi, grupta hazırlık. Hiddetli, menfi. Turhan başta.

Saat 17.30 Sıtkı Ulay, Mucip Ataklı, E. Acuner, Emanullah Özgünes, Rafet şikâyetçiler durumdan - Tural'dan.

Saat 19.30 Nihat Erim. Melen, Kırca menfi, hiddetli tertip içindeler. İbret.

Saat 20 Bülent, hanımı, yemekler.

Sükûnet, hazım, sabır tavsiye ettim.

29 Ekim Cumartesi

Bayram. Anıtkabir. Madalyam yok. Eve dönüş. Madalyayı bulduk. Meclis. C. B. tebrik.

Geçit resmi. Başbakanla sabahtan beri iyiyiz.

Akşam konser.

Amerikan (Polonyalı) Artur Rubenstein. Piyanist- resital - 80 yaşında. Harika, tebrik ettim.

30 Ekim Pazar

Adapazarlı 3 kişi. Konya Karapınarlı 7 kişi.

Nüvit - Parti meclisini istememesinin sebebi ben Bülent'in listesinden gece 2,5'da onu sildirmişim. Lebit, F. Gündoğan, Ali İhsan söylemişler!!

Bülent sabah geldi.

Cemil Yıldız geldi.

Hanım, çocuklarla akşam çiftlik, sonra Erdallar, gece Sanlı, sonra Hanıma acı şikâyet. Bitip tükenmeyen (okunamadı).

31 Ekim Pazartesi

Saat 16'da Sayın C.B. bekliyor.

Sayın Başkan ile 3 çeyrek görüşüm. İran, Pakistan gezisi. Deprem bölgesi.

Ortanın solunu, maksadını anlamış. Yeni kuşakları fikir ile zapt etmek. İrtica üzerine konuştuk. Hocaların öğretmenlere düşmanlığından şikâyet ettim. Öğretmenlere sahip çıkmasını söyledim. Gazeteci Soysal'ın Tural tertibi ile kaçırılması ihtimalinden üzgün.

Nihat Amerika'ya beraber.

1 Kasım Salı

Saat 10 grupta seçimler.

Öğleden sonra S 15'te başkanlık divanının kurulması için kısır çekişmeler.

Yarın devam edecek.

Grup yönetim kurulu seçimi simsiyah. Turhan fena yolda.

Gece Avusturyalı Klien'in piyano resitali - Eyi - Ömer geldi.

6 Kasım Pazar

Saat 11 Prof Tayyip Gökbilgin.

Akşam - Fikret Otyam sergisi.

7 Kasım Pazartesi

TMTF Başk. Yücel Akıncı. S. 10.30'da evde.

Saat 11'de Ağâh Sırrı B. Türk Dil Kurumu.

17 TRT evde.

19 Sovyet elçiliği – Bayram.

Akşam yemeği evde Hilmi İncesulu.

Hiç tahmin etmediğim derecede karanlık.

8 Kasım Salı

Evde - İstirahat. İsmail R. Aksal'ın yazısını okudum. (Kurultaydaki konuşmasına ait) Akşam Ecevit'e verdim.

9 Kasım Çarşamba

Akşam konser. Amerika sefiri ile yan yana.

10 Kasım Perşembe

Anıtkabir - Merdivenden inerken Demirel ile yan yana.

Şehit mezarlığından ayrılırken Yüksek Kız Öğretmen okulu talebeleri beni okullarındaki toplantıya götürdüler.

Saat 17.30 Büyük Sinema.

Konuşanlar: Yücel Akıncı, Mucip Ataklı, İlhami Soysal, İlhan Selçuk, Muammer Aksoy. Hepsi birbirinden ölçsüz sert. En son ben.

Demokrat rejimdeyiz. Uzlaşma var. Düşmanlık yok.

11 Kasım Cuma

Meclis.

Akşama konser.

İsveç sefareti. Işık Erim.

Sabah saat 11.30 Başbakanlık. Demirel ile iki saat görüşme. Öğretmenler ile başladım. Nihayet dış politika - Kıbrıs.

12 Kasım Cumartesi

Sabah Nihat Erim.

Saat 18.

Turhan, İncesulu, Melen, E. Alpaslan.

Demirel ile konuştuklarım.

Akşam yemeğinde Kemal Demir. Grup katı. Çözülmesi için zaman ister. Ama çözülecektir. Çoğu anlayışlıdır.

13 Kasım Pazar

Akşama doğru Erdal'a gittim. Çok memnun oldum.

14 Kasım Pazartesi

Grupta konuştum. Demirel ile konuştuğumu anlattım.

Meclis.

Şeker 0,93 mg.

Protro. 29". İd. N.

Kolesterol 312 mg.

Lipid. 956.

İnsulini 16 üniteye azalttık.

15 Kasım Salı

İbrahim Öktem S.17'de geldi. Bülent ile beraber İstanbul'da idiler. Anlattı, memnunlar. Çok iyi.

Brezilya sefareti. Sonra Ortadoğu. Cahit Talas'ı gördüm. Kurdaş çok iyi. Mr. Hart Ulus'ta *Akşam* gazetesinin yazdığını düzelttiğim için bana teşekkür etti.

16 Kasım Çarşamba

Saat 11.30'da Doçent Mülayim Gökalp'in partiye girmesi. Bulunacağım.

Saat 19'da CKMP'yi ziyaret. Alparslan Türkeş ile yarım saatten fazla görüş-tük. (İlk defa böyle uzun)

Sonra parti - Em. Org. Salahattin Selışık gelmiş, teşekkür için. Sonra Müla-yim'in töreni. Mülayim kazanç. Meclis'te konuşmam.

17 Kasım Perşembe

Saat 17 Ülker İslimyeli, İncesulu geldiler. Koç'un önergesi, Kâmran'ın öner-gesi.

Ortalıktaki dedikodular.

Saat 18.30 Nihat Erim.

18 Kasım Cuma

S.11 Noter M. Kartal. İstanbul Gümüşsuyu'ndaki arsanın Hanıma, çocuklara hibe muamelesi.

Bülent Ecevit İst'da yapacağı basın toplantısını gösterdi, çok düzeltti.

19 Kasım Cumartesi

AP gençlik kurultay.

20 Kasım Pazar

AP'den adını vermeyen bir tel haberi. M. Aksoy'un evine: İki otobüs silahlı. Bir mahkeme kararı ellerinde. Sakarya'ya kongreyi basmaya gittiler.

Mahkeme kararı eski kararın teyidi. O karar bunları reddediyor.

21 Kasım Pazartesi

Adapazarı'nda kongrenin basılması.

Zabitanın kayıtsızlığı. Sükan valiyi Orhan ve arkadaşlarının kabulünü.

Serbest. Kanunu talebe kongresine, kanunsuz delegeler sokmak, (okunama-dı) teşkilatı ile baskın yapmak. Zabita da tarafsız değil, kayıtsız.

22 Kasım Salı

Bugün de 12. Asliye Hukuk. Tekrar eski müspet kararı teyit etti.

28 Kasım Pazartesi

S. 20.15 Mrs., Mr. Hart yemekte.

Amerika B. elçisi çocukları ile beraber bizde, memnun oldular.

29 Kasım Salı

Öğle yemeğinde İngiliz B.elçisine veda yemeği (bizde).

Öğleden sonra Meclis'te Bülent ile beraber grup odasında.

Orhan Erkanlı, Solmazer'in ihtilal havadisleri.

Turhan telaşlı, hesaplı, hep menfi.

30 Kasım Çarşamba

Alman B.elçisine. Saat 20.30. Konser - Büfe.

İhsan Çağlayangil ile yakınlık.

1960. 3 Nisan Pazar günü İncesu (Kayseri'de) evinde kaldığımız Şaban Kütükoğlu geldi.

1 Aralık Perşembe

Sunay'ı Tunus'a uğurladık.

Cemal Tural'la selam sabah yok.

Şeker 128 mg.

Protro 32". İd. N.

6 Aralık Salı

Metin'in akşam daveti. Polonya sefiri ve saire.

Bizim yukarıda misafirimiz Şevket Süreyya Aydemir. *İkinci Adam* 3 cilt olacakmış.

Sabah Cevdet Sunay'ın Tunus'tan avdeti. S.16.30.

7 Aralık Çarşamba

Sabah Meclis grubu.

Paksüt konuşuyor. Parti meclisini toplamak için önermelerini anlatıyor. Altınsoy'un gensorusunun red kararı (Elmalı'yı koruma teklifi).

Mecliste laiklik için hükümet CHP gibi düşündüklerini söylemiş. Grup adına Kırcı konuşmuş.

Tokerler öğleyin İst. gittiler.

8 Aralık Perşembe

İncesulu - Ertem'i grup (okunamadı) seçmemiş. Meydan okuma.

Hint seferi. İzinli gidiyor.

İran sefareti. Veda kokteyli.

Erdallarda akşam yemeği. Hayfild.

9 Aralık Cuma

İ. Öktem öğleyin – gezi, bahçe – yemek.

Şinasi Nahit'in nişanı – Gülağacı.

Meclis başkanının yemeği.

Akşam.

Bayan Demirel ile yan yana.

15 Aralık Perşembe

Merkez K. Sabri Koçak Paşa geldi. Askerlerin jandarma ile değişeceğini söyledi. (Tural ile Sunay karar vermişler.) Zaten sabahleyin değişti.

İkinci Mükerrer Berk, Argun geldiler. Bakır işlemleri getirdiler. Akşam yemeğinde Bülent, doğu gezisini anlattı.

16 Aralık Cuma

İbrahim Öktem ile çalıştım. Evde S.18-20.

Parti meclisi raporu için Demirel ile Cevdet Sunay ile konuşmalarımı yazdırdım. Bir suretini bana verecek.

17 Aralık Cumartesi

Sa. 18. Zekeriya Akçal.

1- Ortanın solu.

2- Meclis içi meseleler. Aksal, Satır, Melen, Turhan, Nihat ile Zamangil ile konuşmuş. Hepsi benim bildiğim gibi farklı. Ben temasta bulunayım, toplayayım tavsiyesi.

3- Mehmet Turgut ile konuşmuş yakınlığı var. Turgut bir grup Demirel'e karşı. Ciddi mücadele var.

Saat 19 bir yaşlı Amerikalı, eski emekli bir büyükelçi. Ortadoğu Dostlar Derneği üyesi. B.elçi Mr. Hart getirdi.

18 Aralık

Evde.

Sıyu Arayan Adam'ı bitirdim.

Aralık ayına ait tarihsiz not sayfaları

3994

-

H.Ada Kadın Kolu Bşk. Ev: 518522'den Yb. Rasim Örnek'in evi.

-

Bülent Ecevit'in İstanbul'daki adresi ve telefonu:

Topraklı Sokak 19 Salacak – Üsküdar.

365336

364085

-

Malatyalı Eyigün Temelli.

Mamak Muharebe Okulu 2. Telsiz Taburu, Haber Merkez Bölüğü.

Okul Komutanı: Tümgeneral İbrahim Etem Baykara.

Br. Komutanı: Kd. Yzb. Turgut Ekler.

Tb. Komutanı: Binbaşı Ömer Tarcan.

1967

16 Mart Perşembe

Parti meclisi bitti.

Akşam bildiri toplantısı.

Bildiri 8'leri itham ediyor.

8'ler de bizi suçluyor. Taraf tutuyorum. Göz yumuyorum diye. Hiçbir marifetleri fayda vermedi.

Bülent için parti meclisi başarı oldu.

[8'ler parti meclisinde Feyzioğlu'nun başını çektiği, Bülent Ecevit'e ve ortanın soluna karşı bir hiziptir.]

17 Mart Cuma

Bülent yarın geziye gidiyor.

Zafer Bey'le beraber kurultayın Nisan 28'e tehiri ihtimalini düşündük.

18 Mart Cumartesi

Bu sabah Dr. Orhan son İsoptin'i yaptı. Kan aldı.

Şeker 106

pr. tr. 38

Zafer Bey yarın İzmir'e Efes Oteli'ne gidiyor.

Hemen her gün elektro.

İbrahim Öktem ile görüştüm.

Kurultayı iki gün düşünüyor.

19 Mart Pazar

Bu sabah iğneler yok.

Akşam Dr. elektro yapacak.

Ömer, Engin, Hüsniyet Hm. bu sabah İst.'a hareket ettiler beraber.

22 Mart Çarşamba

Kimse gelmedi.

23 Mart Perşembe

Sa. 11'de Cevdet Sunay ve hanımı geldiler. Sa. 10'da haber verdiler. Neşeli, sıhhatli ve kibardılar. Amerika seyahatinden kesin istirahat lüzumundan bahsettiler. Bayram yazısından bahsettim. Takdir ettim. Evvelce bilmediğini, önem verdiğini anlattı. Sonra gelecek kanunlardan endişe ettiğimi söyledim. Kanun hazır olsun dedi. Tunus'a giderken bir şey olmaz dediğini, oysa teşebbüs olduğunu söyledim. Zannetmiyorum dedi.

31 Mart Cuma

Zafer Paykoç.

İz. Sabih.

Satır – Ecevit – Öktem konsültasyon.

Kurultay Nisan 28'e tehir edildi.

2 Nisan Pazar

Sekiz'ler İzmir'de.

İstasyonda 40 AP'li muhtarın topladığı adamlarla karşılama – Kahrolsun ortanın solu.

İl merkezine gidiş – Kapalı – Kırnak arzusu – Kahrolsun ortanın solu.

Eşrefpaşa'da toplantı.

3 Nisan Pazartesi

Yemek. Aşağı salon. İlk defa

8'ler Ankara'ya dönmüşler.

Manisa'ya Balıkesir'e gitmekten vazgeçmişler.

4 Nisan Salı

Turgut yemekte. Metin İst. gitti.

(öğle) yemek salonunda (aşağı)

İsmail R. Aksal.

Yarıncı gündemi gruptan sordum.

Ulus takririni istedim. Gördüm, iade ettim.

5 Nisan arşamba

Şeker 105

Protr. 32

Kolesterol 315 mg.

Lipid 810 mg.

id. n.

Ulus için parti grubu isteği 57 imza. Yönetim kurulları hariç.

Ömer geldi.

6 Nisan Perşembe

Bülent gece Sivas'tan Yozgat'tan gelmiş.

7 Nisan Cuma

Öğleyin yemekte Bülent.

İkinci Bülent, Muammer Nizamettin.

Kurultay gündemini görüştük.

Bülent Karadeniz gezisinden memnun geldi.

8 Nisan Cumartesi

Sanlı'nın evde nişanlanması.

9 Nisan Pazar

Zafer Bey geldi. Beraber bahçeye çıktık. İlk çıkış.

10 Nisan Pazartesi

Bahçeye çıkış.

11 Nisan Salı

Bahçe.

Kemal Satır ekibi başarılı bir İzmir gezisinden döndüler.

12 Nisan arşamba

Bahçe.

Sabah İlhami Sancar.

İzmir gezisinden dün akşam döndüler. Geziden pek memnun.

Saat 17'de Kemal Satır geldi.

Geziden (İzmir- Aydın – Denizli) pek memnunlar.

Orhan Öztrak dün bildiri verdi. Satır'a karşı konuştu.

Kemal Demir S. 18.30'da geldi. O da gezideydi. Çok memnun. "8'lerden hayır yok" diyor.

Feridun C. Erkin'in partiden istifa mektubu.

13 Nisan Perşembe

Evlenmemizin 51. yılı imiş.

Bahçe.

Alman televizyon. Gazeteler.

Bülent – Öktem geldiler. Yemekte Feridun C. Erkin'in istifasını anlattım.

Müteessir olduğumu söyledim.

14 Nisan Cuma

8'ler Bulvarı Palas'ta kalabalık 58 kişi yemekte. Bildirileri, konuşmaları. Evde tüzük çalışması.

15 Nisan Cumartesi

8'ler bir heyetle Kayseri'de.

İl idare kurulunun 8'leri tasvip etmeme bildirisi. İl merkezi üstünde baskıları. Sinemada konuşmaları.

Evde çalışma.

Kayseri'yi izleme.

Nihat Erim ile konuşma.

Akşam il balosu.

Zafer Bey.

18 Nisan Salı

Sa. 16 Şeref.

Sa. 17 Merkez yönetim kurulu.

Sa. 20 Erdal'da yemek.

Spaak'ın namıma 7-8 Haziran davetini Erim'e verdim. Görüşeceğiz.

Sabah Meclis grubu nisapsız toplandı. Avrupa konseyine seçim yapıldı.
Nisapsız toplantı.

19 Nisan Çarşamba

Sabahleyin Feridun Cemal'den ikinci mektup. Beklemeden istifada ısrar ediyor. Erim'in dediğine göre emekli yaşının 70'e çıkarılması tertibi varmış. Tekrar memur olmak için temasta imiş.

Kara kuvvetleri kumandanı Org. R.Yılmaz Magana 21.4. için tatbikat daveti. İki albay getirdi.

28 Nisan Cuma

Sa.9. 4. olağanüstü kurultay.

Çok canlı. Çok kararlı.

Açış. İstiklal Marşı.

Talat Orhan başkan.

Açış nutkum. Tam başarı. Hemen döndüm.

Öğleden sonra gitmedim.

29 Nisan Cumartesi

Kurultay – 8'ler tam yenilgiye uğradılar. Komisyon raporları tekliflerimi kesinlikle kabul ettiler.

Sa. 18 kapanış nutkum.

[Kurultayın çalışmalarının tamamlanmasından bir gün sonra, 30 Nisan'da, Feyzioğlu ve arkadaşları CHP'den istifa ettiler. Kendileriyle birlikte partiden kopan toplam milletvekili ve senatör sayısı 48 idi. CHP'den ayrılanlar 1 Mayıs'ta bir araya gelerek yeni bir parti kurmayı kararlaştırdı. 12 Mayıs'ta Güven Partisi adıyla resmen kurulan partinin başkanlığına, oybirliğiyle, Turhan Feyzioğlu seçildi. Muhalefet hareketinin önde gelenlerinin partiden ayrılmasından sonra CHP içindeki açık çatışma duruldu. Ama, birçok kişi, ortanın solu hareketini benimsemekle birlikte, İnönü'ye olan kişisel bağlılıkları yüzünden CHP içinde kalma yolunu seçtiklerinden, parti içindeki görüş ayrılıkları bitmedi. Yine de parti içindeki hiziplerin, kurultay sonrasındaki yeni durumu incelemeye alarak, bir süre için sessiz kalma yolunu seçmesi, parti içindeki fırtınayı geçici de olsa durdurmaya yetti.]

2 Mayıs Salı

Parti meclisi.

8'lerin yerine seçim.

3 Mayıs Çarşamba

Parti meclisi – bildiri.

Metin İstanbul'a gitti.

9 Mayıs Salı

Konser – koro - Hikmet Fişek'i [*Şimşek olmalı*] tebrik ettim.

Konserde iyi karşılanma.

10 Mayıs Çarşamba

Hıfzı Oğuz'un mektubu ve cevabı.

11 Mayıs Perşembe

Şeker 100 mg.

Protro 35”.

id. N.

Konser- Romanyalılar.

Kon. şefi – bir piyanist.

Tebrik ettim.

Gene öyle karşılama.

Son konser.

Hıfzı Oğuz ile karşılaşma. Sakinleşmiş.

12 Mayıs Cuma

M. Nuri Okçuoğlu'nun nikâhı.

Klüp Alpay.

Sonra Washington Lokanta'da meclis-parti ortak kokteyl.

Öğle yemeğinde Hıfzı Oğuz.

13 Mayıs Cumartesi

Ortadoğu – tiyatrosunda.

Turova hikâyesi.

Sa. 20.30 - Sa 23.00.

Şemseddin Mardin'i kabul Sa. 11.

İbrahim Öktem'i ziyaret Sa. 18.30 – Sa.19.

Bülent son seçimlerde bizimkilerin oyunundan üzüldüğümü ona anlatmış.

17 Mayıs Çarşamba

Eski muhriplerin daveti ile Özalpler, Fahrettin Altay, Muharrem Mazlum İstan.'dan geldiler. İstasyonda karşıladık. Beraber Anıtkabir C.B.'ndan dönüşte bize geldiler.

18 Mayıs Perşembe

Akşam Balo – Cum.başkanı da vardı.

Kadınlar Birliği'nin İst. valisinden şikâyeti.

19 Mayıs Cuma

Sabah Sa. 8'de Anıtkabir töreni.

Sabah stadyum. Tören. Güzel.

Sa. 17 Reisicumhurda Özalp, Altay, Muharrem Mazlum ve mahdut bir heyet. Çay.

20 Mayıs Cumartesi

Öğle yemeğinde Özalplar, Fahreddin Altay, Muharrem Mazlum ve hemşiresi bizde idiler.

Saat 17'de eski Halkevinde Gülsün'ün bale müsameresi.

Mübin akşam Antalya'dan geldi.

21 Mayıs Pazar

Dün akşam Özden, Metin Amman büyükelçimiz (eski protokol genel müdürü) ile buluşmak üzere gittiler. Gece eve gelirken trafik kazası olmuş. Direğe çarpmışlar (evden 50 metre yok uzağında). Polis devriyesi bulmuş. Amerikan hastanesine götürmüş. Gece 5'ten akşama kadar hastaneye taşındık. Özden ağır - kan kaybetmiş- yüzünden ağır yaralı. Dr. Atilla Sunay çok yakın.

22 Mayıs Pazartesi

Özden için hastane.

Akşama F. Altay, Muharem Mazlum'u teşyi.

Cemal Tural ile yan yana. Çocuklara üzüntü yazdı. Teşekkür ettim. Okumak isteyen hali var.

Tercüman 22. 5. 1967

Dini inançlara dahi karşı gelen ayrıldığımız partinin daima karşısındayız. Polatlı - Feyzioğlu.

23 Mayıs Salı

Öğleden sonra Özalpler bizde. Paşa ile görüştük. Evlerinde Tayfur'u yemişler. Hasan Rıza Soyak onları ayıplamış. Falik Rıfki'yı da.

24 Mayıs Çarşamba

Özden'den dönüşte evde Özalpler. Cevdet Sunay'ın hanımı bize gelmiş.

Hanımı hastaneye gitti. Ben Paşa ile kaldım. görüştük. Tural ile görüşmüş. Orhan Öztrak ile görüşmüş. (Çalımlı imiş.) Korg. Eşref Akın'ı anlattı. Tural'ın yakını.

25 Mayıs Perşembe

Özden. Atilla- plastikçi hanım.

Nuri Karahasanoğlu.

Meclis. Nihat ile görüşme. İstanbul'a gidiyor.

Zafer Paykoç yarın Özden için konsültasyon yapacak.

Nihat ile görüşme plan üzerine.

İbr. Öktem, Lebit Yard. ile görüştük. Esatoğlu'ndan şikâyet ettiler.

V. Pirinççioğlu, Osman Okyar sonra Hilmi Gündoğan görüştük.

27 Mayıs Cumartesi

Tören.

Akşam Ankara Palas bale.

Güzel ve çok geniş toplantı.

30 Mayıs Salı

Özden. hastaneden çıktı. eve geldi. Oldukça eyileşti.

Yeni İngiliz sefirinin ilk ziyareti. Sefer olacak diyor (Arap - İsrail seferi).

Parti.

31 Mayıs Çarşamba

Mısır sefiri - İki kâtibi ile.

İbrahim Öktem ile kabul ettik.

Erdal rahatsız.

Parti.

Zafer Paykoç ile Erdal'da.

Engin İst. gitti. Cuma İsviçre'ye (Zürih) gözü için gidecek.

1 Haziran Perşembe

Sa. 11 İran büyükelçisi. Türkçe konuştuk.

Sa. 12.30 Tunus günü. Elçi ile konuştuk.

Fazıl Şerefeddin.

Çok memnun oldum.

Çok müspet.

Sarı İbrahimoğlu Gülhane'de.

Sabri Koçak da orada.

Hasan Tezi evinde ziyaret.

2 Haziran Cuma

Şeker 106.

Protro. 32.

Kolesterol 336.

Lipid 870.

İtalya sefareti kokteyl. Yeni sefir.

3 Haziran Cumartesi

Mahmut Dikerdem Sa. 11.

Gelecek sene çekilecek. Bizden senatörlük istiyor.

Saat 16. Muhafız alayında Çankaya ilkokulunun müsameresi. Gülsün balede.

Sa. 17.30'da Amerika B.elçiliğinde Mr. Grant şerefine veda kokteyli. Metin ile beraber.

Amerika sefaretinde Çağlıyangil beni bir kenara çekip durumunu ve Rus sefirinin teşebbüsünü, Arapları desteklediklerini anlattı. Tarafsızlık ilan edin dedim.

Sa. 20.00'de Bulvar Palas'ta Aktarlarla Çubucuların nişanı. Sonra D.Şafakalılar.

Sa. 19.30'da Bülent Ecevit evde. Londra'dan döndü.

Aktar davetinde Tahtakılıç pek sokulgan. Turan Güneş de orada idi. Ona soracağım.

4 Haziran Pazar

Sa. 10'da hareket.

Polatlı'da topçu günü.

C.başkanı, sonra Genelkurmay Başkanı. İsrail seferi başlayacak görünüyor dedim. İhtimal vermiyorlar.

Sanlı 8 Haziran için nikâh daveti.

Sa. 20.30'da orduevi.

Ali Akyürek (Kırkkale) kızı nişanlandı. Bekata ve Saffet Omay da vardı.

5 Haziran Pazartesi

Mısır Tel-Aviv'i bombalamış. İsrail de Mısır'ı.

Harp başladı demek.

6 Haziran Salı

Nihat.

Bülent.

Nihat, Satır, M. Kılıç, Gündoğan.

Konya, Bekata'nın sözlü sorusu. Ortadoğu.

Saat 18.30 Kanada büyükelçisi, hanımı, Nihat, Bülent, Sevinç.

İsrail - Arap harbi.

İsrail kazanmış gibi.

9 Haziran Cuma

İngiliz gününde (sefarette).

Sovyet elçisi ile görüşme.

Lebit ile görüştüm.
Yeni seçimde dışarıda kalacağını söyledim.
Mahzun oldu ama hazmetmeye çalıştı.

10 Haziran Cumartesi

Parti meclisi.
Yönetmelikler.
Ortadoğu üzerine konuşma.
Merkezde seçim.
Genel sekreter.
Kurul.

11 Haziran Pazar

Kırıkkale.
Geniş beyanatım.
Ortadoğu.
İç politika.
Parti içi öğütler?
Dönüşte parti meclisi.
Üstünel – Plan.

16 Haziran Cuma

Sa. 11. İsmail – Lahor.
Kaldı.
İran Şahı'nı S.11.30'da havaalanında karşılama.

17 Haziran Cumartesi

İsmail Lahor S.11.

20 Haziran Salı

Ordu evinde nikâh olacak 4. üs mürtet komutanı tuğgeneral Lütfi Gündoğan
(42 yaş). Oldu.
Sayın C.B. ile beraber şahitlik ettik.
Sabah grup yönetim.

İst. Kadıköylü T. Hakkı Sayın ile yemek.

Sa. 17 İb. Öktem ile ulus ve ulusal meseleleri.

Akşam Tacettin'in daveti.

21 Haziran Çarşamba

Sa. 11 M. E. genel müdürü.

Sa. 10.30 Bingöl B.B. Faik B.

Sümerbank seramik sergisi.

Polonya sefaretı.

22 Haziran Perşembe

Meclis.

Dün akşam 21.

Akşam Polonya sefaretı. Polonya parlamento heyeti.

Başkanı akıllı bir adam. Ortadoğu için anlaşma olmayacak. Harp olmayacak.

Senato Başkanlarımız planlaması.

23 Haziran Cuma

Sa. 11 Belçika elçisi.

28 Haziran Çarşamba

S. 20'de orduevi. Kara kuvvetleri günü. Kabul resmi. Eşi.

S.15'te 19 Mayıs stadyumu tören - eşi.

S. 16 hipodrom - konkur büyük - eşi.

29 Haziran Perşembe

Sa. 19'da partide.

Başbakan ile Sa. 18.30'da Başbakanlıkta görüşme – Elbistan'da Sünnilerin Alevilere taarruzu üzerine.

Kemal Satır planlama üzerine.

Feyzioğlu ile çatışma.

30 Haziran Cuma

Ortadoğu - diploma Sa.16.

Başbakanın planlama üzerine cevapları.

Başlıca CHP ile uğraştı. Nihat Erim, Bülent Ecevit, Kemal Satır ile - Anayasa sosyalizme kapalıdır.

Metin İstanbul'dan geldi.

2 Temmuz Pazar

Nihat Erim, Dr. Bekir Bey öğleyin.

Meclis plan değiştireler.

Nermin Abadan'ı, Sırrı Atalay'ı evlerinde ziyaret.

3 Temmuz Pazartesi

Yavuz Abadan için Siyasal Bilgiler'de tören. Almanya ve Amerika sefireleri de vardı.

Meclisin planın sonunu oylama.

C. Başkanını karşılama. Saat 20.40 geldi. Beyanat yaptı. İstasyonda Demirel, Senato, Meclis Başkanları. Tatlı konuştuk.

Plan oylamasına Yeni Türkiye Partisi de kırmızı verdi. Oysa beyaz vereceğini kürsüde söylemişti. Daha eğlencelisi AP pek gergindi. Senato'da beyaz verdi. Burada son anda kırmızı verdi.

Gece bir trinitrin aldım. Saat 1.30. Şarap. (okunamadı) bir buçuk kadeh. Baş sebep yok.

Yorgunluk var.

4 Temmuz Salı

Amerika sefaretinde kabul günü. Sefir nazik idi.

Cihat Baban ile görüştim. Veda edecek.

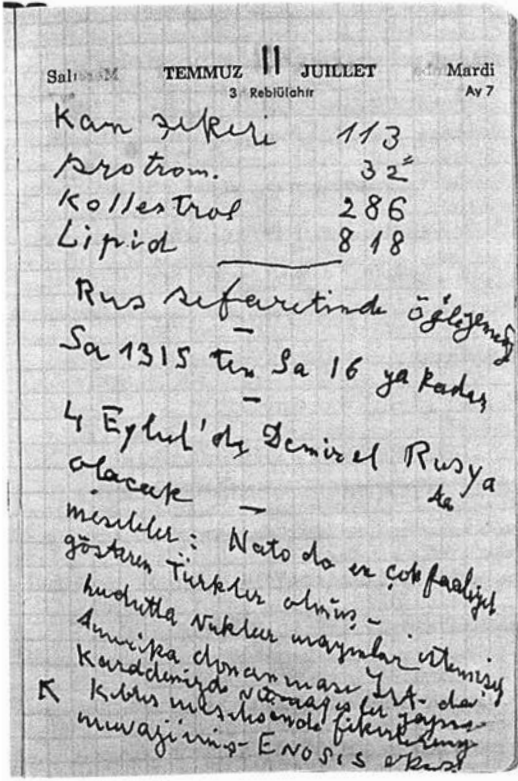
Muammer Erten geldi. Bulgaristan'a gidecek.

5 Temmuz Çarşamba

Romanya büyük elçisi Sa. 11'de Ortadoğu'dan endişeli. Büyük devletleri tenkit ediyor. Bağımsız konuşuyor.

Talebe-Doktorlar günü imiş. Haberim yoktu gidemedim.

11 Temmuz Salı

Kan şekeri 113.

Protrom. 32.

Kolesterol 286.

Lipid 818.

Rus seferatında öğle yemeği. Saat 13.15'ten Sa. 16'ya kadar.

4 Eylül'de Demirel Rusya'da olacak.

Meseleler: NATO'da en çok faaliyet gösteren Türklere alınır. Hudutta nükleer mayınlar istemiş. Amerika donanması İst.'da, Karadeniz'de nümayişler yapmış. Kıbrıs meselesinde fikirlerimiz muvazim imiş. Enosis'e karşı Ortadoğu'da Türkiye, İran, Sovyet beraber bir Ortadoğu politikası takip etmeli imiş.

16 Temmuz Pazar

Zafer Bey electro aldı. Eyi dedi. 20 gün İst. tatile gidiyor. Cigaradan korkuyor. Hanımla Keçiören gezisi. Sonra çiftliğe gittik. Öktemler orada idi. Eve dönüşte Bülent'e uğradık. B. seyahatten dönmüş. Memnun. Demirel Düzce'de cevap vermiş.

Evde Yalibıklar, çocukları yemektedirler.

17 Temmuz Pazartesi

İhsan Topaloğlu, öğle yemekte.

İngiliz nazırın Mully yarın 18.30 bize gelecek.

Bugün 18.30 Başbakan beni davet etmiş. Görüşüm.

18 Temmuz Salı

İngiliz Nazırın Mully için sefarette kabul.

Bulundum. Araplar çok intransigant oldular. Rus elçisi pek neşeli.

Saat 18.30'da İng. sefiri misafir Nazır bize geldiler. Biz Bülent, Nihat idik. Bülent tercümanlık etti. Bir buçuk saat görüştük.

20 Temmuz Perşembe

Mecliste Saat 17.30'dan sonra Çetin Altan'ın dokunulmazlığı.

Ferda Güley, Efeoğlu'dan sonra söz aldım. Aleyhte konuştum. Şiddete gitmeyin dedim. Anayasa sosyalizme kapalı değildir, açıktır dedim. Kapalı demeniz yanlıştır temasını işledim, ayrıldım.

Sabaha kadar meclis devam etmiş.

21 Temmuz Cuma

Parti meclisi.

Rapor dış politikayı ben anlattım.

28 Temmuz Cuma

Ankara'dan Sakarya Deprem bölgesine hareket Saat 15.00. Hüdayi Oral, Ali İhsan Göğüş, Orhan Birgit beraber.

Kızılcahamam. Çamlıdere'de selamlaşmalar. Gerede, Bolu'da ziyaretler, konuşmalar.

Akşam Mehmet Bey motelinde kalma. Saat 19.30 yemek, 21'de yatma.

Motel güzel yer, rahat ettik. Pülümür depremi.

29 Temmuz Cumartesi

Saat 8 hareket. Düzce kaymakamı, Belediyeyi ziyaret. Halk ile iki konuşma. Hendek'i ziyaret. Konuşma. Akyazı'yı ziyaret. Harabeler görünüyor. Karapürçek. Konuşma. Adapazarı. Valiyi, belediyeyi ziyaret. Vali Alaettin Eriş ile uzun görüşme. Halka hitap. Ali Fuat Paşa, Geyve, Sapanca ziyaret. Konuşma.

İzmit. Partiden halka hitap. Yarımca Atatürk büstü. Gebze'de İst.'lular. Saat 22'de güç hal ile Maltepe çocuklar.

30 Temmuz Pazar

Saat 11'de hareket (motorla). Heybeliada.

Öğle yemeği. Ali Bey'de. Akşam evde yerleştik. Hanım, çocuklar sinemada. Ben *İkinci Adam*'ı okumaya başladım.

Ben Saat 18.30 aşağıya kadar yürüdüm. Araba ile eve döndüm.

31 Temmuz Pazartesi

1. deniz. 4 dakika. Merdivenden.

Akşam çocuklar (Hayri Eren, Engin, Ömer, Özden geldiler. Froylayn da vardı.) Hep döndüler. Sevinç Erdal da yemekte.

1 Ağustos Salı

Okul Komutanı Amiral Cezmi Biren'i evinde ziyaret.

2. deniz. 5 dakika. Atlama.

2 Ağustos Çarşamba

3. deniz 7 dakika. Güzel.

Sa. 14.10 vapurla Bostancı.

Engin bizi aldı. Rıza'ya gittik. Yatıyor. Fakat eyileşmiş.

Sonra Kâzım Özalp. Tehlikeli bir enfarktüs geçirdi. Nekahette, ayakta. Bir saat kaldık. Maltepe'ye döndük. Hep Engin getiriyor. Özden'in evinde. Metin Ankara'dan geldi. Sonra Ömer bizi motorla Ada'ya getirdi.

3 Ağustos Perşembe

Maçka Sanat Enst. Türkçe öğretmeni Aydın Ankök. (Kamp müdürü) Bizi perşembeye davet etti.

Deniz.4. 6 dakika.

Özden'in çocukları geldiler.

4 Ağustos Cuma

Deniz 5. 8 dakika.

Öğleden sonra iskeleye iniş. Koya kadar gidip araba ile dönüş.

5 Ağustos Cumartesi

Deniz 6. 6 dakika.

Hayri - Eren geldiler. Onlar, Tokerler hep beraber denize girdik.

Hıfzı O. Bekata, Nihat Erim Dragos'tan geldiler, gittiler.

Hıfzı Oğuz, Falih Rıfki ile görüşüğünü anlattı. Kul gibi adamı, vasıtası.

6 Ağustos Pazar

Deniz 7. 7,5 dakika.

Hayri, Eren Maltepe'ye döndüler.

7 Ağustos Pazartesi

Amiral. Hanım ile ziyaret iadesi Sa. 17.30.

Deniz 8. 8 dakika.

Özden öğleyin geldi.

Ömer, Engin akşama geldiler, gece gittiler.

8 Ağustos Salı

Kan alındı (Moiz).

Kan. Şeker 0.95 mg.

Protrombin 13 – 22.

Kolesterol 302 mg.

Lipid 980 mg.

Deniz 9. 8 dakika.

9 Ağustos Çarşamba

Deniz 10. 8 dakika.

Özden sabahleyin evine gitti.

Çocukları ikinci vakti gittiler.

Sevinç'in yaş günü.

10 Ağustos Perşembe

Öğretmenler kamp okulunda müzik şöleni. Sa 17'de. 18'e kadar.

Deniz 11. 8 dakika. Rahat.

Öğretmenler toplantısında iyi gün geçirdik.

11 Ağustos Cuma

Deniz 12. 9 dakika.

İbrahim Öktem Sa. 17. Bursa seminerini anlattı.

Ali Bey'le konuştum. Pazar akşam yemeği onlarda.

Ayın 16'sında parti merkezinde parti içi toplantı.

Bülent gelecek Saat 21.30'da
İkinci Adam bitti.

12 Ağustos Cumartesi

Deniz 13. 9,5 dakika.
Özden – Metin öğleyin.
Sa. 17. Eminönü heyeti. Çilingiroğlu aleyhinde.

13 Ağustos Pazar

Deniz 14. 11 dakika 10 saniye. Rekor.
Cemal Yıldız'la yaptım.
Akşam yemeği Ali Beylerde.
Selim meselesi. Hoca lazım. Ayın 16'sında toplanma programı.

[Selim, Ali Sohtorik'in oğludur.]

14 Ağustos Pazartesi

Deniz 15. 11 dakika.
Sa. 17 Turgut Göle. Kars Belediye Başk. Hüseyin B. Çok eyiler.

15 Ağustos Salı

Deniz 16.10 dakika.
Güneş, Erler, Oral, Bosuter gece geldiler. Çalıştık.

16 Ağustos Çarşamba

Maltepe.
Özalp.
Beşiktaş parti İl toplantısı. Konuşma.
Köprüden Ada'ya dönüş.

17 Ağustos Perşembe

Deniz 17. 9,5 dakika.
Akşam Ali Bey ile görüştük. Ben gittim. Memnun.

18 Ağustos Cuma

Hanımı ile Zafer Paykoç Karlat'dan geldi Ankara'ya gidiyor. Eyi görüştük.

Deniz 18.10 dakika.

Gece Ali Beylerde.

Yarın Rus gazeteci gelecek.

19 Ağustos Cumartesi

Deniz 19. 6,5 dakika. Rüzgârlı soğuk.

20 Ağustos Pazar

Deniz 20. 8,5 dakika.

21 Ağustos Pazartesi

Deniz 21. 7,5 dakika.

Sabahleyin eczanede tartı. Aç (çıplak hesabı) 60,600 kilo.

Özden'in çocukları geldiler.

22 Ağustos Salı

Deniz 22. 6,5 dakika.

Özden geldi.

Sa. 17. Kıbrıslı Dr. Orhan Müderrisoğlu.

Sa. 19 Fikret Ekinci.

Engin geldi, sonra Ömer geldi.

23 Ağustos Çarşamba

Deniz 23. 6 dakika 10 saniye.

Özden gitti.

Tartı 61,250.

Güçlü, Nurperi İst. doktora gittiler.

Gece Ali Bey'le görüşme.

24 Ağustos Perşembe

Deniz 24. 7,5 dakika.

Metin geldi. Döndü.

Özden için. 7 Eylül'e kadar 150 binlik çek.

Çocuklar gittiler.

Deniz Subay gazinosunda çay. Tanışma (11 kişi ile)

Gece Ali Bey'de kahve.

25 Ağustos Cuma

25. deniz. 8 dakika.

Deniz gazinosunda yenilerle beraber.

26 Ağustos Cumartesi

Deniz yok.

Sa. 14.20 vapuru ile 15.10 köprü. 16 Tophane'de 26 Ağustos töreni. Ben, Altay, Fahri Belen konuştuk.

19 Heybeli vapur.

27 Ağustos Pazar

26. deniz. 6,5 dakika. Serin.

Metin. Özden Sevime Ahmet Okbay öğle yemeğinde.

Erdal Ankara'ya gitti.

Nihat Erim Sa. 18'de geldi. 4 gün sonra gene gelecek.

Komşu Rumlar geldiler.

Yeni kitaba başladım: "Türkiye'de Sol Akımlar"

29 Ağustos Pazartesi

Amirale gideceğiz.

Deniz 27. 7 dakika 15 saniye.

Kemal Alpkan ile beraber. (Deniz beden terbiyesi öğretmeni).

29 Ağustos Salı

A. Renda'nın damadı Sırrı Bey gelecek. Geldiler, uzun konuştuk.

30 Ağustos Çarşamba

Bülent öğle yemeğinde. Sanayicilerle görüşmüş. Memnun.

Akşam Ali Bey ile görüştüm. Dolgun. Kırılmış bir şeylere. Anlamadım.

Çok rahatsızım. Kan çıbanı.

31 Ağustos Perşembe

Deniz Harp Okulu'nda tören. Diploma.

C.B., Başbakan. Kalabalık. Beni halk çok eyi karşıladı. Yeni komutan (Çakır) ile tanıştım.

Dönüşte Zeytinburnu ilçesi.

Fatih gençlik kolu evde.

Görüşüm. Memnun oldum.

Rahatsızlıktan çok mustaribim. Kan çıbanı.

1 Eylül Cuma

Yüzatlı geldi.

Bülent, Öktem geldiler.

Ali Bey, il heyeti istifa etmişler. Ali Bey bulunmuyor.

Akşam bizde aile yemeği.

Ali Bey'le görüştük. Hep dolgun.

Dışişlerine cevap verdim. Başbakanın seyahatinde yanına İbrahim'i takdim ettiğimi bildirdim.

2 Eylül Cumartesi

Evde.

3 Eylül Pazar

Kitap okudum. Yıldız geldi, gitti.

Bir öğretmen ailesini yattığım yerde kabul ettim.

Ali Bey geldi. Kahve içtik. Sakin, eyi.

Kitabı bitirdim (90 sa.)

Ağrım daha hafifledi gibi.

Ali Bey'i vazgeçirdim istifadan.

4 Eylül Pazartesi

Recai İskenderoğlu geldi. Eyi görüştük.

Kendisi ve 4 kişi bize geleceklermiş. Alican ve İrfan Aksu bağımsız kalacaklarmış. Gerisi AP'ye gidecekmiş.

5 Eylül Salı

Sa. 14 Haşim İşcan (?) gelmedi.

Şeker kan 119 mg.

Protrom. 22.5" %26

Normal 12"

Topçular geldi. Emekli yarbay Demirsü. Albay Ahmet Arcasız.

İrticadan çok şikâyet ettiler. Çok iyi intiba aldım.

Haluk Bayülken geldi. Perşembe gidiyor.

7 Eylül Perşembe

Sa. 17 Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu.

Tunus sefareti. Burgiba (genç) şerefine.

C. B.nin kabul resmi.

7 Eylül Öğleden evvel. Grup Başkanvekili ile Bülent, Ökten, Erten bizde toplantı olabilir.

9 Eylül Cumartesi

Sa. 9.45 vap. ile İst.

Halıcioğlu. Öğle yemeği. Konuşmalar. Sınıf arkadaşlarım. Yaşar Paşa. Asım Bey (Sütlüce). Topografya muavinimiz Nahit Bey.

Doktor Burhan Bey.

Kan çıbanı çekiyorum çok fena.

Beşiktaş il merkezi. 9 Eylül yıldönümü. Konuşma. Keşan görüşmesi.

10 Eylül Pazar

Gündüz Pamuk ile tanışma.

Başbakanların Dedeğaç görüşmesi.

11 Eylül Pazartesi

Behiye hanım geldi. Ömer, Engin çocukları geldiler, gittiler.

12 Eylül Salı

Şerafettin Bürge.

Kadın erkek iki genç evli.

İtalya'da öğrenmiş üniversiteli.

Emekli Amiral.

13 Eylül Çarşamba

Cemal Hüsni Taray. Öğleden sonra. Çok eyi, çok yakın.

Öğleden evvel Prof. Burhan Urus muayeneye geldi.

Özden'in çocukları saat 17'de gittiler.

C. Hüsni Taray'ı iskeleye götürdük. Ali Bey'i Ankara'dan dönen hanımı karşıladı.

14 Eylül Perşembe

Öğleden evvel Haşim İşcan, hanımı. Ahmet Selgin ve hanımı.

Öğleden sonra TRT'ye Başbakanlar görüşmesi için beyanat.

Akşam çocuklar. Ömer, hanımı ve çocukları. Metin. Özden.

15 Eylül Cuma

Sabah tahlil.

Şeker 108 mg.

Protro.13 Norm. 21 %34,5

Kolesterol 268 mg.

Lipid 840 mg.

Nihat Erim öğle yemeği. Eyi. İzmit'i, Kandıra'yı anlattı. İmamlar irtica partisi.

Şevket Özüpaklar geldiler.

Akşam hanımla iskele.

16 Eylül Cumartesi

Mesut İlgin Levazım Okulu (Halıcıoğlu'nun) Komutanı, albümünü getirdi.

Metin geldi. Parti meclisini haber veren bir basın tebliği hazırladık. Yarın verilecek.

17 Eylül Pazar

Sa.17 Kadıköy (T. Hakkı Sayın). Teşkilatı ile gelecek. Geldiler. Çok eyi konuştuk.

Öğleden evvel Yıldız, iki misafiri, Uğur (İzmir) geldiler.

18 Eylül Pazartesi

Özden, Engin bütün çocuklarla geldiler. Sonra gittiler. Akşam trenle Ankara'ya hareket ettiler.

Necdet Uğur da öğle yemeğinde beraber bulundu. Necdet yakın, sıcak, iyi konuşuyor.

20 Eylül Çarşamba

Sabah 9'da hareket evden. 9.40 Bostancı. S. 10 Kartal parti merkezi. Muammer Yılmaz Kayıtmaz'ın binasında parti meclisi. Yüksek bina güzel manzara.

Par. meclisinde rapor. Şifahi izahat önemli. Diyarbakır'da mitingler. Doğu ve kalkınma meseleleri namı altında Kürtçülük propagandası. Halk Partililer içinde. Haber vermiyorlar. Kendi kendilerine. İrfan Tansel, biz kendisine mani olmuşuz propagandasında. Öğle yemeği, akşam yemeği Kartal'da. Sa. 22'de dönüş.

21 Eylül Perşembe

Sa. 15'te Kartal.

Akşama kadar çalıştık. Doğudaki mitingler hakkında karar verdik. İlgimiz yok. Karışık bir iş.

Yarın devam.

22 Eylül Cuma

İlk önce Doğu bildirisi kabul edildi. Sonra konuşmaya devam. Cahit Zaman-gil, Şefik İnan sert. Geç vakit bitti. Bülent cevap verdi. Bildiri bitmedi. Yarın hazır gelecek. Biz beğeneceğiz.

Ben yazılacak bildiri için düşündüklerimi bir taslak olarak dikte ettim. Gece çalışılacak. Ayrıldım.

23 Eylül Cumartesi

Sabah Kartal.

Bildiri yazılmış. Saat 11'den sonra geldi. Üzerinde Zamangil tenkit etti, gitti. Öğleye kadar bildiri kabul edildi. Saat 12'de Bostancı'ya geldim. Vapur kaçmış. Bir motorlu kayak ile Heybeli. Deniz çok güzel. Bir saatlik yol.

24 Eylül Pazar

Büyükada'ya hareket. Ali Beyler. Halil Naci Mıhçı. Büyükada Sahil Gazinosu. Muhlis Sırmalı.

Kalabalık güzel bir cemiyet. Konuştum. Kadıköylüler. Merkez adına İlyas Seçkin.

28 Eylül Perşembe

Kadıköy parti teşkilatı.

29 Eylül Cuma

Yağmur, fırtına.

İzmir'den üniversiteliler. İsmet Gürgüç, Erdem Er, Mustafa Çetin, Nihat... Çağ-
daş Fikir Kulübü'nün kurucuları. Yazı istediler mecmualarına. Güzel konuşuyorlar.

30 Eylül Cumartesi

İbrahim Öktem Rusya'dan dönmüş. Ankara'dan geldi.

Ömerler akşam yemeğinde.

4 Ekim Çarşamba

Dr. Urus öğleden evvel.

Nihat Erim Sa 15.30. 17.50'ye kadar. Eyi konuştuk. Rusya seyahati, bildiri.
Kıbrıs meselesi. NATO hali ve istikbali hakkında.

Bir saat kadar gezme.

5 Ekim Perşembe

Papaz mektebinin kuzeyindeki büyük yoldan yürüyüş. Bir saatte Panorama
Oteli'nden aşağıya iniş.

6 Ekim Cuma

Şeker: 0.98 mg.

Protrom.: 22. 13 %31.

5 tarihli Yeni Tanin gazetesinde GP'nin bildirisi.

İnönü siyasetten çekilsin.

7 Ekim Cumartesi

Sa. 7.55 Kartal'a hareket.

Sa. 8.33 Kartal . Fahriye H. ile Maltepe.

Özalp'ı ziyaret.

Erdal, Sevinç Ankara'dan geldiler. Erdal süzülmüş. Sevinç yorgun, zayıflamış.

Sa.15 Kartal'dan dönüş.

İbrahim Öktem evde.

10 Ekim Salı

Soğuk günler. Yatak odası 17 derece.

İl gençlik kolu başk. Özel teknik üniversite talebe cemiyet başkanı ile beni davete geldiler. Özür diledim. Kâni Bey'le çalıştım.

11 Ekim Çarşamba

Sa. 14.15 vapuru ile İst. Fikret Bey'e.

İst.'a indik.

1- Fikret Yüzatlı'yı Gureba Hastanesi'nde ziyaret. Ağır hasta. Düzelmeye başladı.

2- Ahmet Selgil'i evinde ziyaret. Emirgan - Kuru önünde güzel bir apart.

3- Hasan Cemil Çambel'i ziyaret. Arnavutköy'de eve. Zavallı artık çökmüş gibi mental bakımdan.

Ömer'in evine uğrayıp Ada'ya döndük. İzmir'deki evin satılması mektubuna Remzi Bey'in mektubuna cevap yazdım. 12 tarihli.

12 Ekim Perşembe

1- General emekli Cemal Aydınalp geldi. Sa. 16-17. Amerikalılardan bir vazife almış görünüyor.

2- İl gençlik kolu yönetim kurulu.

3- Altan Öymen neşrettiği Almanca eser (İkinci Cihan Harbi'nde Türkiye) hakkında soruları.

13 Ekim Cuma

Öğle yemeği İrfan - Şevket Gözüpek ve eşi. Saat 16 Abdi İpekçi.

15 Ekim Pazar

Ömerler, Erdemler, Erdal yalnız. Naime, Sevim hanımlar öğle yemeğinde.

Akşam Selami Bey (Ankara'dan) geldi. Vazifesine son verilmesini anlattı.

16 Ekim Pazartesi

Cemil Uzunhasan'ın babası öldü. Yarın kalkacak.

Necdet Calp Karamürsel'den geldi. Sa. 16.30.

Ulus'taki arsadakilerden Gazanfer Bilgelere müracaat. Kalmak istiyor. Özür diledim.

17 Ekim Salı

Sa. 16'da Nihat Türel.

Uzunhasan'ın ölümü ve cenazesi.

Nihat Türel bana Adliyeyi hatırlattı. Bu kadar çabuk kaybolmuş olmasına şaşım. Gelecek sene Yargıtay Başkanı'nı emekli yapacaklar. Tamam olacak! Çok yazık! İhsan Topaloğlu geldi. Selami'yi harcamak için ittifak etmişler. Çok ayıp, çok yazık!

18 Ekim Çarşamba

İbrahim Ataman komiser (konkordato). Erol geldiler.

19 Ekim Perşembe

Sabah 7.50'de vapur. Fikret Yüzatlı'yı evinde ziyaret. Eyileşiyor. Eren'in yaş günü. Evde (Ömer'in) Sıtkı Ulay Pş. Birlik P. başkanlığı hikâyesi. Akşam Ada. Kudret Bostancı Sa. 22.30'a kadar.

Belim tutuldu.

20 Ekim Cuma

Arkama, belime ilaç yapıyoruz. Soğuk. Derece 16'ya kadar indi. Cemil Yıldız geldi. Vedada yataktan çıkmadım. Belimi tedavi ediyoruz.

Şeref Remzi Bey Ömer'e müspet bilgi vermiş. Sobayı yaktık. Duman. Toplanıyoruz.

21 Ekim Cumartesi

Can havli ile kaloriferi yakmaya çalışıyoruz. Odunla güç hal ile oldu. Ev ısındı. Yarın kömür bulacağız.

Turgut Bey'le (ilçe başkanı) çay. Yolculuk görüşmesi.

22 Ekim Pazar

Özden, Metin, Ömer geldiler. Pazartesi (yarın) Ömer'de kalacağız. Salı akşam trene binip Ankara'ya gideceğiz.

Bir haftadır belim tutuldu. Kapsolin sürüyoruz. Çok sert bir ilaç. Ev daha sıcak.

23 Ekim Pazartesi

Toplanıyoruz. Toplandık. Taşlık'a gidiyoruz. Sa. 15.35 vapuruna bindik. İskeleye kestirme yeni bir yoldan.

Nihayet Taşlık. Ev çok hoşuma gitti.

Saat 19 Ziya Müezzinoğlu.

Akşam Feyyaz Toker'in davetlisi olarak Boğaz'a gittik. Güzel yemek. Rahat uyku. Yemekte Erdallar.

24 Ekim Salı

Bir saat parkta evin bahçesinde Hanımla.

Fikret'i ağır bırakıyorum.

Özdenler Sa. 10'da uçakla Ankara'ya. İkinci Ali Bey ve mebuslar cenazelerden şikâyetçi. Sükûnet tavsiye ettim. Akşam Ankara'ya trenle hareket.

25 Ekim Çarşamba

Ankara. Sa. 8.30'da varıyoruz. Trende yemek. Oldukça rahat uyku.

Ankara. İstasyon. Karşılama. Eve geldik. İbrahim Öktem, İhsan Topaloğlu, Nizamettin Topaloğlu Irak seyahatini anlattı. Sonra İbrahim Öktem'i alıkoydum. Selami özür dilesin, affetsinler dedim. Kararlarında ısrar ediyor. Bülent'i bekleyelim dedim. Ayrıldık. Sonra Selami B. anlattım. O da iadeyi güç görüyor. Kemal Satır seyahatten memnun. Yemekte.

26 Ekim Perşembe

Şeker 124 mg.

Protrom 29".

Kolesterol 355.

Lipid 750.

Saat 15 hava meydanı. 15.30'da Eyüp Han geldi. Karşıladık. S. 22 gece. C.B. kabul resmine gittim. Yemeklerde bulunmadım.

27 Ekim Cuma

Eyüp Han'ın daveti. Yemeklerde bulunmadım.

28 Ekim Cumartesi

Sa. 10 parti merkezi.

Sa. 12 Bülent'i evinde ziyaret.

Sa. 16 Abdi İpekçi ile görüşme. S. 19.30'a kadar.

29 Ekim Pazar

Saat 7-8 hazırlık. 8.10 hareket. Sa. 8.30 Anıtkabir. Merdivenleri çıktım. Kor-tejin gelmesini bekledim.

31 Ekim Salı

Sa. 17'de soracak. Müspet cevap verilecek. Rafet Aksoyoğlu.

1 Kasım Çarşamba

Sa. 8'de C. Başkanını İngiliz. uğurlama.

Grup toplanmasını ben açtım. Konuşma yaptım. Başkanvekilleri seçildi. Satır, Erim. Senato'da Günday, Bekata.

Meclis'te başkan seçimi. Bozbeyli bizim yardımımızla seçildi.

2 Kasım Perşembe

Çıkmadım.

Öğleden evvel.

Hazım Bey'i, ameliyat olmuş, göremedik.

3 Kasım Cuma

1- Sa. 10'da Emin Halim ile. Arsa davasında kiracılar mahkeme kararını temyiz etmişler. Takip edecek. 1 - 2 ayda netice umuyor.

2- Sa. 11'de Bülent ile Bozbeyli'yi tebrik ettik. Bizden memnun.

3- Hacettepe'de Kayserili Hazım Bey'i gördük.

4- Köşke gittik. (S. 12) Atasagun'u tebrik ettik Senato'ya seçildiği için.

4 Kasım Cumartesi

Sa. 18'de Başbakan.

1-Denktaş meselesi.

2-Öğretmen MF - TÖS şikâyetleri.

Sonra Başbakan.

1- Irak - Barzani - Kerkük.

2- Rusya intibalarını anlattı.

6 Kasım Pazartesi

Banka tasarruf fonu. 76.920.

Türk Tarih Kurumu. Kansu, İğdemir geldiler. Yeni bina için davet getirdiler.

7 Kasım Salı

Denktaş'ın hanımını geldi. Teşekkür etti.

Faruk Bozbeyli geldi. Teşekkür etti. Konuşmada kendinin Milliyetçiler Derneği'ne mensup olduğunu, Nihal Atsız ile münasebeti olmadığını, sağcılarla uğraştığı kadar solcularla uğraşmadığını söyledi. Atatürkçülükte, sağcılıkta mücadele ederken taassup ve ifrattan sakınmak hududunda bir anlaşma isteğini (müsait bulunması üzerine) Başbakan'a söyleyeceğini söyledi.

8 Kasım Çarşamba

Cumhurbaşkanının avdeti. Çok memnun.

Demirel Denktaş meselesinde daha rahat ve ümitli olduğunu söyledi.

Akşam Bahri Savcı ve sendikacılar geldiler. Demirel ile görüşmüşler.

Sendikanın içinde TİP'liler varmış. Dr. Ataöv TİP'li imiş. Öyle konuşuyordu.

Sonra Satır, Erim, Öktem görüştük. Salı günü için bir toplantının programını hazırladık.

9 Kasım Perşembe

Gruba Erim başkan.

Sivas milletvekillerinin gensoru önergesi.

Hint edebiyatçısı bir Hint senatörünü Sa. 17.30'da kabul ettim.

Ömer öğleyn geldi. Şerif Remzi Bey'in İzmir'deki ev için teklifleri.

1968

9 Ocak Salı

Nazif Arslan grupta benden Şikâyet etmiş. YumuŐaklıktan.

10 Ocak arşamba

İstanbul'daki konuşmamı Metin'e dikte ettim. Yarın sabah tape edilip hazır olacak.

11 Ocak Perşembe

Sabah konuşmam hazır. ÖĞleden evvel Bülent ve Satır, Erim okuduk. Muta-bık olduk.

Sa. 17'de Meclis NATO komisyonunda dış politika ve Kıbrıs kısmını okudum. Mutabakat aldım. Akşam İst. hareket. Soğuk fena bir gün.

12 Ocak Cuma

Bir saat geç İst. Gece serin. İst. istasyon dışı. PaŐabahesi'nden geçiş. Sa 12'de Taşlık.

Ali Fuat Cebesoy'un cenaze töreni. Hemen gittim. Kafilede resmi yerim. Cemal Tural, Meclis Başkanları.

Akşam Ecvet Güresin ile görüşme. Teskin. Anlaşma.

13 Ocak Cumartesi

Saat 14'te Sergi Sarayı. Soğuk kar fırtınası. Konuşma.

14 Ocak Pazar

Yankılar. Bülent trenle gelmiş. Konuşmuş. Bulunmadım.

Meşhur konuşma yankıları çok.

15 Ocak Pazartesi

Muharrem. Mazlum Paşa. Ahmet Selgiller. Türkan Örnek.

16 Ocak Salı

Demirel'in beyanatu.

Özden ve çocukların İst.'dan hareketi.

Akşam il merkezi, sonra klüp, briç, akşam yemeği.

17 Ocak Çarşamba

Esat Güresin. Sabah eyi.

Öğleyin Fikret Yüzatlı.

Abdi İpekçi. Sa. 14'te Necdet Uğur yemekte. Interessan.

Sa. 19 karşı. Özalp eyi. Sıhhati eyi.

Hareket.

Sa. 17'de evde Malik Yolaç. Şaşkın. Menfi. Baskı altında olduğunu söylüyor.

Rıza gelmiş.

18 Ocak Perşembe

Ankara. Güzel hava. Akşama Demirel'in daveti varmış. Gitmeyeceğim.

19 Ocak Cuma

Ayağım (sağ) banyo suyundan yandı. Yara oldu.

20 Ocak Cumartesi

Konya il kongresi için geldiler. Beni istiyorlar. Dün ayağımda yanık yarası.

Dr Lütfi B. bakıyor.

21 Ocak Pazar

Konya il kongresi. Bülent, Satır orada.

22 Ocak Pazartesi

Bülent Konya'dan geldi. İl kongresinden pek memnunlar.

23 Ocak Salı

Öğleden önce, sonra toplanılıyor. Grup. AP ile seçim konunu. Tüzük tadiline karşı mücadele taktiği. Grupta fikirler ihtilafı.

Sabah S.B. Fakültesi konferansı için talebe ile görüşme.

24 Ocak Çarşamba

Sabah Dr. Lütfi B.

Bülent S. 8.30.

S. 9 Satır, Erim, Erten, Fikret Gündoğan, Bekata.

Obstrüksiyon yapmayarak mücadele edelim dedim. Ayrıldık. Bülent çok engage olduğunu söyleyerek üzgün. Karışmak istemez hali var.

Altan Öymen.

25 Ocak Perşembe

Siyasal Bilgiler'de konferans günü. Salon vermediklerinden kaldı.

Erdalların gitmeleri; teşyi ettik.

26 Ocak Cuma

Nadir Nadi ile öğle yemeği. Başbaşa uzun.

Nadir Bey, Demirel'in bas. toplantısını anlattı.

27 Ocak Cumartesi

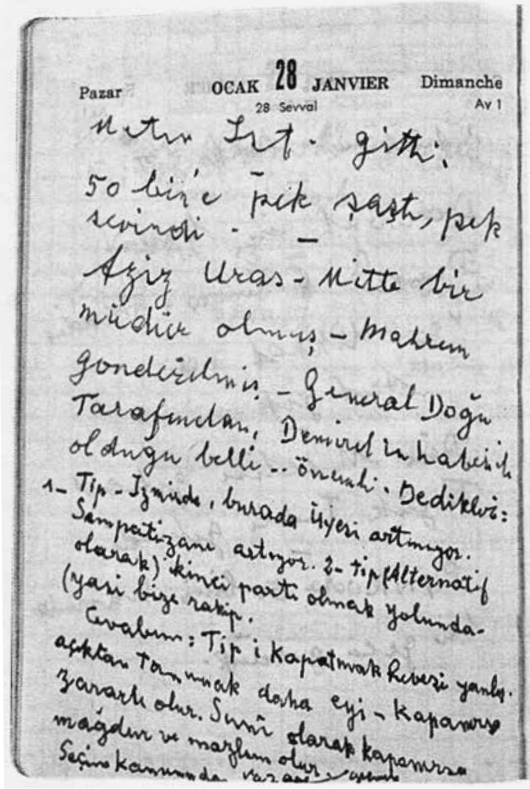
Nihat Strasbourg'a gitti.

Demirel'in basına demeci çekingen. Tereddüt ve dikkat var. Acil yok.

Dün Meclis'e gelecek. Tüzük tadili. Gelmedi.

Piyangoda 50 bini hanımla bu gece gördük.

[İnönü'ye Milli Piyangodan 50 bin lira çıktı. Metin Toker bunun öyküsünü şöyle anlatır: "Bu sırada İsmet Paşa'nın başına hiç beklenilmeyen bir şey geldi: Milli Piyangodan 50 bin lira kazandı. 1968'de 50 bin lira! Bu, müthiş bir rakamdı. İnönü'nün Milli Piyango oynaması onun 'masum düşkünlük'lerinden biriydi. Fakat, hiç büyük bir ikramiye ona çarpmamıştı. Şimdi ise, 1968 parasıyla 50 bin lira! Duyulsa, herkes başına üşüşecekti. Bilir misiniz ki, İsmet Paşa, hep 'para sıkıntısı' çekmiştir. Sağlığında hep, Atatürk ona yardım

etmiştir. Bundan dolayı o 50 bin lira bazı ihtiyaçların karşılanması için gökten inmiş nimetti. Ama onu İsmet Paşa gidip alamazdı ki... Ne yaparsın? Nihayet bizim Özden bulundu. Soyadı da 'İnönü' değildi. İkramiyeyi gidip o tahsil etti, babasının banka hesabına yatırdı" (Metin Toker, İsmet Paşa'nın Son Yılları, 1965-1973, s. 112).]

28 Ocak Pazar

Metin İst. gitti.

50 bine pek şaşı, pek sevindi.

Aziz Uras MİT'te bir müdür olmuş. Mahrem gönderilmiş - General Doğu tarafından Demirel'in haberdar olduğu belli. Önemli. Dedikleri:

1- TİP İzmir'de, burada üyesi artmıyor, sempatiyi artırıyor.

2- TİP (alternatif olarak) ikinci parti olmak yolunda. Yani bize rakip.

Cevabım: TİP'i kapatmak haberi yanlış. Açıktan tanımak daha iyi. Kapanırsa zararlı olur. Suni olarak kapanırsa mağdur ve mazlum olur. Seçim konusunda vazgeçme.

29 Ocak Pazartesi

Özden bugün (50) piyangosunu halletti. Aldı. Os. B. hesabına yatırdı. Bülent Mersin'den geldi. Memnun. Çünkü MİT'ten gelen haberi anlattım.

30 Ocak Salı

Akşam Bülent, Satır geldiler. Yemekte beraber. Demirel'e cevap hazırladık. Gece 11'e kadar.

31 Ocak Çarşamba

Benim tarafımdan bildiri yazıldı. İbrahim Öktem Bursa'dan gelmiş. Uzunca bir konuşma yaptı.

1- Bursa'da parti için ilerleme var sayılır diyor.

2- Merkez için çok karamsar. Satır'ın ve Erim'in aleyhinde. İkisinin, daha çok Erim'in, huysuz. Uzun dolgunluğun ve ezilmişliğin kararlı boşalması.

Mehmet Sağlam. Güventürk'ten ve başkalarından haberler.

Turan Güneş, Ali İhsan.

Ocak ayının sonundaki not sayfası

Sunay Hicaz – Libya'dan dönmüş.

1 Şubat Perşembe

Saygon'da büyük baskın haberleri.

Benim bildirim.

Ayağımdaki yanık yarası tekrar eyiliğe döndü. Bugün 14'üncü gün.

Sa. 17.30 Malatya'dan Nurettin Akyurt:

1- Turgut'u ima ederek arada uzaklık yok.

2- İsmet Pş. İlçe kongresi yapılsın. Özkan'ı değiştirmemek için ısrar edilmesin.

3- İl kongresi umumi havası yakın.

Akşam Kamuran Evliyaoğlu.

Trabzon, Giresun, Rize il kongresi mesajları.

İzmir Demokrat İzmir heyetine mesaj.

2 Şubat Cuma

Ömer'e havale. Özden'in teessürü.

Dr Lütfi Tat yara bitti dedi.

Kamuran mesajları getirdi, imzaladım. Sa 7.30.

3 Şubat Cumartesi

İl kongrelerine mesaj. Hatay.

Metin İstanbul'dan geldi.

4 Şubat Pazar

Aziz Uras Sa. 17 geldi. Evvelki temasın devamı yahut mabadı gibi. Fuat Pş.'dan geliyor. Demirel adına söylüyor.

Memleket için tehlikeler: Komünistlik – Kürtçülük - din ve mezhep (Alevilik, Sünnilik kavgaları). Ben İsmet Pş. değilim. O kovuyor bir şey olmuyor. Bana karşı derhal ayaklanırlar. Sağcılarla uğraştım. Demokrat ekibi ile uğraşıyorum. Halka vaat ettiğimi yapmaya mecburum. Solcu sağcı ufak partilerin Meclis'te taazzuv etmeleri tehlikelidir. AP yahut CHP bunların bulunması tehlikeli olmaz. Gazetelerde orduyu hedef tutan bazı sözler manalıdır. Bu küçük seçimde kaldırmazsam büyük seçimde tehlike teşkil eder. Küçük partiler ileride daha çok taazzuv eder. Memleket için, her iki parti için daha büyük tehlike olur. Milli bakiyeyi kaldırmaya mecburum.

Cevabım: Oradan bir yerde ben bahsettim. İmam hatip mezunlarını Harbiye'ye almak hazırlığını söylediler. Bunu Sultan Hamit ordusuna dönmek sayarım, onun için söyledim. Türkiye çok sayıda partiye istidatlı görünmüyor. İki partili tecrübe de fena oldu. Meclis'e girmek kudretinde olanı suni olarak önlemek daha tehlikelidir. Rica ederim, iyi düşünsün vazgeçsin.

Takdirlerim: Çabaları. Vaat ettim, yaparım. Hemen olmaz.

5 Şubat Pazartesi

Meclis geç vakte kadar çalıştı.

6 Şubat Salı

Şeker 120 mg.

Protro. 27".

Kolesetrol 290.

Lipid 701.

Grupta akşama kadar. Sonunda konuşma.

7 Şubat Çarşamba

Meclis.

Akşam Özden'in yaş günü.

Emin Halim Ergun. Arsa konuştuk. Ömer beraber.

8 Şubat Perşembe

Partiye giren hanımlar.
Amerika sefirine davet cevabı.
26.2'de gideceğiz.
Aşçı Halit işe başladı.

9 Şubat Cuma

Akşam Özden - Metin'in evlenme yıldönümü.
Abdi İpekçi ile görüşme.

10 Şubat Cumartesi

Fahrettin Kerim.
Nihat Erim - Ferda Güley.
Ömerler gitti.
İbrahim Öktem Karadeniz'den geliyor.
Konya heyeti.
Akşam Bozbeyli'nin konseri. Milletvekillerine kokteyl.

14 Şubat Çarşamba

Romanya kokteyli. Bozbeyli.
Bülent'in hazırlığı, çalışması.
GP parası.
AP - GP birleşmesi.

15 Şubat Perşembe

Meclis'te bütçe başlaması.
Maliye Bakanı.
Bülent Ecevit.

18 Şubat Pazar

Ankara il kongresi. Konuştum. Büyük beyanat oldu.
Konuşmam irtica aleyhine. Alevi, Sünni mezhep kavgaları aleyhinde.
İktidarı itham.

19 Şubat Pazartesi

Meclis.

Emin Halim.

Gece işçileri bütçesinde TİP'e taarruzlar olmuş.

23 Şubat Salı

Gündem dışı konuştum. Dün geceki olaylarda hükümeti, AP'yi, Meclis Başkanını mesul ve mahkum gösterdim. Çok ezilmiş halde idiler.

26 Şubat Pazartesi

Şeker 118.

Protrom. 27".

Akşam Amerika sefareti.

27 Şubat Salı

Ömer geldi. Emin Halim ile beraber görüştük. Muvafakat cevabı verdik.

28 Şubat Çarşamba

Bülent'in konuşması. 45 dakika. Başarılı.

Demirel Sa. 16 - 21.15.

Ömer, Emin Halim, Gazanfer ile beraber çalıştı.

29 Şubat Perşembe

Hacettepe - M. Erten ameliyat - Hanıma geçmiş olsun.

Saadettin Bilgiç'in babasına geçmiş olsun. İyi kabul. CHP'li imiş.

Meclis bütçe oylaması. İştirak 401. 247 kabul. Esas kabul 242. 148 red. 6 çekimser.

Yarın S.10

Grup toplandı. Seçim kanunu.

Ömer Gazanfer'in pay yatırmasının (100.000) makbuzunu sözleşme ile beraber getirdi.

1 Mart Cuma

Mecliste seçim kanunu konuşması. Terk. Grupta çekişme. Düzeltme.

2 Mart Cumartesi

İbrahim Sıtkı Hatipoğlu.

Ankara durumu.

14 - 15 arası Öktem ve arkadaşları ile Konya'da parti meclisi.

Bahçe Arıkan - Atıf B.

Atıf Bey Afganistan'da idi.

3 Mart Pazar

İsmail Rüştü Aksal öğle yemeğinde. Grup meselesi.

Turan Güneş

İbrahim Saffet Omay.

Aziz Uras gelecek. Geldi. Yazdım.

3 Mart Pazar. S.19.30. Aziz Uras: Fuat Doğu'dan. Demirel bana ulaştırmasını istemiş.

1- Seçim Kanunu'nun daha etraflı etüdü için gelen şahsı (galiba Kamil Kırkoğlu) ben reddetmedim yalandır. Kasten Paşa'ya söylemişler.

2- Konya müftüsünün gezdiğini yeni öğreniyorum. Gerek bunu gerek Elmalı işini tahkik edeceğim. Pş. büyük bir devlet adamıdır. Bunları yakında anlayacaktır. İki partinin çatışmasının memleket hayrına olmadığını, memleket itibar ve ekonomisini zedeleyeceğini hepimizden iyi bilir.

3- Seçim beyanımızda milli bakiyeyi kaldıracağımızı vaat ettik. Aylardır bu tazyik aşağıdan gelmekte. AP milletvekillerinin başlıca hedeflerinden biridir. (F. Doğu'nun görüşü: Ben İ. Pş. değilim. Ben tazyike dayanmam.)

Her türlü emniyet tertibatını aldım. Pş. rahatça ve emniyette seyahati için elimden geleni yaptım. Pş.'ya karşı uygunsuz bir hareket olmaması için, yobazlar TİP'liler ve Güven Partililer tarafından.

C. Teşekkür etti. Seyahatten sonra beni çağırıp görüşecek.

4 Mart Pazartesi

Konya'ya hareket. S. 11 yolda köyler. Kulu konuşma. Cihanbeyli konuşma. Karşılamlar.

Sa. 16.30 Konya. Toplanmış halk. Konuşma.

5 Mart Salı

Parti meclisi.

Sabah Bülent ve parti meclisi üyeleri geldiler. Öğleyin konuşmanın özetini hazırladım.

Parti meclisine iştirak.

Sa. 17 sinemada topl.

Bülent konuşuyor.

18'de varış. Konuşma.

Bir saat.

Öğretmenler lokali konuşma. Hatıra defterine yazma.

6 Mart Çarşamba

Av. İsm. Yaylacı - (Karapınarlı).

3 kız- biri yeğeni. Yün çorap hediye. Yoğurt hediye.

Av. Fikret Kılıçkaya CKMP başkanı - Konya.

Dr. Muammer Çelik. Vehbi Hoca'nın yeğeni.

Av. Hasan Fehmi Ünal (CHP) ilahiyat yazarı.

Sa. 10.30 parti meclisine uğradım. Akşam köylerle temas. Yarın ikişer ikişer ilçelere gidiş ve temas ve teşhis lüzumunu söyledim.

Sa. 15.30 seyilap yeri köylüler. Sonra Demirkent belediye.

7 Mart Perşembe

Sa. 12'de Ankara'ya hareket. Hareketten evvel basın toplantı. Beyanatım. Sonra trafik arabalarının kılavuzluğu ile Konya'dan avdet. Teşyiler.

Gölbaşı'nda Çankaya merkezinin karşılaması. Avdet. Beyanatımı radyo vermiş.

8 Mart Cuma

Tokerlerin İzmir'e hareketi. Os. Bank gittim.

Öğleden sonra hanımla İş Bankası'na.

Sonra Muammer Erten'e Hacettepe'ye. Sonra gene beraber partiye. Bülent ile görüştüm.

9 Mart Cumartesi

Angine de Poitrine.

Şiddetli değil. Dr. Zafer Bey'i çok aradık bulduk. Ciddi tedavi başladı (Bekir Bey de var). Elektro - Aksilik. Öğleden sonra Zafer Bey'in gazetecilere beyanatı.

Dr. Orhan Bey elektro ile geldi.

Şırınga.

Akşama açıldım.

10 Mart Pazar

Bayram. Ben de hafif tekrar şüphe. Doktorlar. Elektrolar.

Ziyaret yok (benim için).

Hanım çok yoruluyor.

Gece hanımın rahatsızlığı.

Bugün Başbakan Demirel'in telefonu: Geçmiş olsun. Emirleri var mı? Teşekkür. Ricam yok.

Reisicumhurun bayram mesajı .

İrtica aleyhinde. Büyük havadis.

[10 Mart Kurban Bayramı'nun birinci günüdür.]

11 Mart Pazartesi

Zafer Bey'in Bursa'ya hareketi. Sabahleyin benimle, hanımla meşgul oldu. Veda etti.

Haşim İşcan ölmüş. Çok canımız yandı.

Gece Sa. 22'de elimize geçen saat 18.30'da çekilmiş bir telgrafla Reisicumhurun geçmiş olsun telgrafı.

Gece iyi.

12 Mart Salı

Evde tam istirahat.

Bülent, Satır, İbrahim Öktem, Adil Ünlü ve hanımı. Fahri Özdilek. Haydar Tunçkanat.

Gece iyi.

13 Mart arşamba

Ali İhsan, Malatya'dan Ahmet Fırat, Halit Özkan. Öğle yemeği. Özkan Tel-Aviv'e gitmiş. Memnun. Malatya kayısı fabrikası oluyormuş. İsrail ile.

Cemil Yıldız.

Bülent Ecevit.

Büyük fırtına.

14 Mart Perşembe

Şeker 112.

Protrom. 28".

İd. N.

Kolesterol 328.

Lipid 916.

Banyo yaptım. Büyük başarı.

Osman Köksal ile görüşme.

15 Mart Cuma

Antepliler. Senatör adayı.

Kabibay akşam yemeğinde. Uzun konuşma.

16 Mart Cumartesi

Zekeriya Akçal. Adana. Karamüftü'den, Öztrak'tan, Melen'den.

Cihat Baban.

Hanım ile birikmiş *Ulus*'ları okumaya başladım.

Metin, *Ulus* hatıraları için teyp aldı.

Sabah elektro. Bahçe. Gazeteciler.

17 Mart Pazar

Zafer B. elektro kalbimde tamirat gördü.

8 -10 gün İstanbul'a gidiş yok.

Cemil Yıldız İst. gidiyor. Hanımın terbiyesizliği.

İbrahim Öktem İst. gidiyor.

Güven Partisi'nin davetine cevap yazılacak.

18 Mart Pazartesi

İlhami Sancar öğle yemeği. İst havadisleri. Ali Bey'in hastalığı. İşcan'ın cenaze merasimi. Büyük. Yerine aday – F. K.Gökay.

Fikret Gündoğan sabahleyin geldi.

GP'ye cevap için tereddüt. (Daha uysal olmak istiyor).

Sa 19 Mehmet Feridun partiden çekilmemiş. Çekilen amcası oğlu. (Osman Ağa'nın torunu imiş.)

Hıfzı Oğuz, Fikret GP toplantısından geldiler. AP bir şey vermemiş. Ayılmışlar. Oyun.

K. Satır İzmir'den gelmiş. Memnun. O, Ecevit konuşmuşlar. Eyi kabul.

19 Mart Salı

Sabah Vecih Bey'e İş Bankası'nın toplantı günü. (gelecek Pazartesi için) davetiyeleri verdim.

Sa.11-11.30 arasında Dr. Cevdet Aykan geldi. Sonra E. H. Ergun geldi. Ulus'ta arsa satışı taksit hesapları işini görüştüm.

Sa.18.30 Fuat Sirmen İst.'dan gelmiş.

S.19 Metin Cizreli'ye Diyarbakır kongresi için mesaj verdim.

Ali İhsan geldi. Beraber Halil Sezai Erkut (belediye başkanı) ve hanımı geldiler. Belediye seçimi için hazırlanıyor.

20 Mart Çarşamba

Şeref Bakşık İzmir'den geliyor. İzmir için eyi söylüyor; mübalağa etmeden.

Ali İhsan B. Trabzonlu tüccar Kemal Bey'i Trabzonlu bir üye ile getirdi. Kemal Bey bizim partiye giriyor.

Osman Köksal geldi. Dün C.B. ile görüşmüş. İrtica meselesi, seçim kanunu, Başbakanın beyanatları üzerine. C.B. cevapları. Tepkileri hep menfi. Gençler hep kom. İmam Hatip okulları denge. Kendisi hükümetle beraber. Bayram mesajından pişman gibi. Çok fena görmüş.

21 Mart Perşembe

Hatırat çalışmaları.

[İnönü'nün Sabahattin Selek'le hazırladığı hatıraları.]

26 Mart Salı

Merdivenden inerken düştüm. Büyük kaza. Sağ ayağımın baş parmağı gece çok ağrdı.

27 Mart Çarşamba

Görüşme günü.

Nihat, Satır Sa. 17-18.

Cemal Hüsnü 18-19.

Nüvit Yetkin, Ali İhsan Göğüş 19-20.

Yalnız Nüvit kaldı.

Öğle yemeğinde İlhami Sancar.

2 Nisan Salı

Cihat Baban'ın grup konuşması.

Teyp günü.

3 Nisan Çarşamba

Hatırat anlatması bugün bitti. Sabahattin Selek ile görüşme.

Bülent, Cihat Baban'ın konuşmasından üzölmüş.

4 Nisan Perşembe

Metin – Özden'in İst.'a (Metinin Avrupa'ya) gitmesi.

5 Nisan Cuma

Malatya İl Başkanı.

Hakkı Gökçe'nin, Ali İhsan Bey'in gelmesi.

Hakkı B. hanımı ile öğle yemeğinde.

Sabah Satır ile Erim geldiler. Görüştüğ.

6 Nisan Cumartesi

Gündüz.

Nermin Neftçi. Muşlular.

Suphi Bedir. Hatay.

Öğle yemeğinde Kartallı hanımlar.

7 Nisan Pazar

Başım dönüyor. Çok hastayım.

Zafer B., Prof. Bulak ile Sa. 10'da gelip muayene ettiler. Sonra içkulakta arayacaklar sebebini. İsoptin'den de şüphe var.

Cihat Baban öğe yemeğinde.

Aziz Uras - Çok enteresan.

Ayrı bir hülasa yazıverecek.

8 Nisan Pazartesi

Daha iyiyim.

Öğle yemeği Şevket Ödül.

Sa. 17.30 kulak mütehassısı.

Sa. 18 Selim Sarper.

Sa.16.30 Satır - Cezmi B., Ali Rıza Uzuner, Nihat Erim.

Sa. 19.30 Prof. Bulak. Kulak yıkaması.

Metin bugün gidememiş. Yarın gidecek.

10 Nisan Çarşamba

Ahmet Fırat öğle yemeği.

Bülent geziden geldi.

Fas Kralı gelmiş olacak.

Akgün Erensir kulak ölçüsü aldı. Almanya'ya gönderecek. 2, azami 3 hafta da gelecek.

12 Nisan Cuma

İl başkanları toplantısı.

13 Nisan Cumartesi

Talat Orhon S.17.30 sekreter, yardımcı ve hanımları geldiler. Memnunlar ve eyimselerler.

Öğleyin Fahriye Hanım, gelini geldiler. Yemekten sonra bizim hanım ile beraber Polatlı'ya gittiler. (Hakkı Bey'i görmeye).

Sonra Balıkesir'e mesaj teyp ile.

Akşam Bozbeyli'nin Ruslar şerefine yemeği.

15 Nisan Pazartesi

Dr. Aziz Uras. Fuat B.(Doğu)'dan haber. General Doğu şerefi üzerine yemin ederim ki Ulus'ta yazılan MİT havadisi yalandır. Kendi tarafından. Başbakan tarafından.

17 Nisan Çarşamba

Öğleyin Sa.13.30.

Sendika şefleri 25'e yakın geldiler. CHP taraftan Türk-İş yönetimi kurmaya çalıştıklarını söylediler.

Sa.18 parti genel merkez top. Başkanlık ettim.

İller başkanlarında yapılan anketi anlattılar.

Belediye adayları görüşüldü. (Özellikle Ankara)

Feridun Cemal Erkin törenle Adalet Partisi'ne girdi.

18 Nisan Perşembe

Belçika sefiri ile görüşme. Sa.17.30 Tahran'a gidiyor.

İnsan Hakları Kom. Uluslararası Belçika delegasyon başkanı. Dış politika, iç polit. konuştuk.

30 Nisan Salı

Zafer B. İtalya'ya gitti. 8 gün için.

Malatyalılar geldiler.

Senatörler, Kaftan,Turgut Temelli.

İsmail Arar.

2 Mayıs Perşembe

Baraja gittik geldik.

Akşam yemeğinde Bülent, hanımı.

Öğleden evvel Ankara ilçe başkanlarıyla toplandık.

Dr. Aziz Uras mühim haber getirdi.

3 Mayıs Cuma

Bülent - Muammer öğle yemeği.

Akşam İbr. Öktem - seçimde radyo konuşmaları üzerine.

Akşam İdil Biret'in konseri. Mevsimin sonu.

5 Mayıs Pazar

Rus büyükelçisinin öğle yemeği daveti. Bir gün evvel tekrar soracak.

Rus sefareti. Bülent ile beraber.

Eyi. Çocuklar Adil Ünlü.

İlhami Soysal malın gözü diyor benim için.

6 Mayıs Pazartesi

Bedri Baykam'ın sergisi.

Çok güzel. Sa. 18 – 19.10.

Evde Bekata – Partililer.

8 Mayıs Çarşamba

Suriyeli Hacim Pş.'nın oğlunu Nizamettin B. getirdi.

Bülent Afyon'dan döndü. Memnun.

9 Mayıs Perşembe

Sabah kan tahlili:

Şeker 100

Pr.tr 32"

id N.

Koll. 320

Lipid 870

Boks kulübü geldi.

Bülent – hanımı öğle yemeği.

21 Mayıs Salı

Özden, Metin İst.'dan döndüler. Kartal evi alındı.

22 Mayıs Çarşamba

İtalyan büyükelçisi Sa. 17.30 gelecek.

Mayıs ayına ait tarihsiz son sayfadaki not

Seçime Cevdet Sunay'ın "%98'i Müslüman olan memlekette irtica yoktur.

Vicdan hürriyeti vardır." demeciyle (Tercüman) giriyoruz.

2 Haziran Pazar

Seçim.

[2 Haziran'da Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme seçimleri yapıldı. 53 senatörün seçileceği bu seçime AP, CHP, GP, MP, TİP ve CKMP olmak üzere toplam 6 parti katıldı. Seçime katılma oranı yüzde 66,3 düzeyinde gerçekleşirken, oyların hemen hemen yarısını (yüzde 49,9) alan AP tam 38 senatör çıkardı. CHP yüzde 27,1 ile 13 senatörlükte kalırken, GP yüzde 8,6, MP ise yüzde 6,0 ile birer senatörlük kazandı. Oyların yüzde 4,7'sini alan TİP ve yüzde 2,0'sini alan CKMP ise senatör çıkaramadılar. Bu arada seçmenlerin yüzde 1,7'si bağımsız adaylara oy verdi. Ama hiçbir bağımsız aday seçilmek için gerekli sayıda oy toplamayı başaramadı.

AP, aynı gün 5 milletvekilliği için yapılan milletvekili ara seçiminden de büyük bir zaferle çıktı ve oyların yüzde 48,4'ünü alarak boş bulunan Millet Meclisi üyeliklerinin tamamını kazandı. CHP'nin oy oranı yüzde 28,1 düzeyinde kalırken, kalan oylar öteki dört parti ve bağımsız adaylar arasında dağıldı. (MP yüzde 8,2; GP yüzde 6,3; TİP yüzde 6,4; CKMP yüzde 2,2 ve bağımsızlar yüzde 0,4).]

3 Haziran Pazartesi

Aşçı Süleyman köyüne gitti.

4 Haziran Salı

Seçim neticeleri.

Bülent. öğle yemeğinde.

6 Haziran Perşembe

Kâzım Özalp dün gece ölmüş. Çok acıdım. Onun için *Ulus*'a yazı yazdım. Yarın çıkacak.

Muam. Erten Alaşehir'den dört arkadaş ile geldi görüştük.

7 Haziran Cuma

Özalp'ın naaşı Ankara'da.

Akşam hanımı orduevinde ziyaret ettik.

8 Haziran Cumartesi

Özalp'in cenaze töreni. Gülhane'den aldık. Büyük Millet Meclisi önüne getirdik. Sonra kortej. Maltepe camii. Sonra şehitlik.

9 Haziran Pazar

Kâzım Özalp'ın hanımı ve çocukları bize çaya gelip veda ettiler. Akşam Ortadoğu'da gezinti.

10 Haziran Pazartesi

Konser salonu. Kızılay 100. yıldönümü.

11 Haziran Salı

Şeker 102 mg.

Pro. Tro. 38"

id. N

Kollesterol 310 mg.

Lipid 780 mg.

Ömer geldi.

Orhan Kabibay, Nihat Erim ile geldiler. Kabibay önemli şeyler anlattı.

12 Haziran Çarşamba

Ömer gitti.

Nihat'a Orhan Kabibay'ın anlattıklarını söylemek için kendisi ile görüş dedim.

13 Haziran Perşembe

Necmettin Sahir Silay geldi. Amerika'ya gidiyor. Ameliyat olma ihtimali var.

Nihat, Kabibay ile görüşmüş. Kendisinden bahs olunmasını istemiyor.

14 Haziran Cuma

Danıştay günü.

Senatör Saffet Vural ile görüştüm.

Nihat Erim ile uzun görüştüm – Grup içi – Kabibay işi.

17 Haziran Pazartesi

Yargıtay günü.
Celal Karlıcalı Sa. 19'da.
Satır – Göğüş hazır.
Vesikalar verdi.

18 Haziran Salı

Sa. 10 – Evde basın toplantısı. Seçim tahlili. Sorular – Cevaplar.
Çanakkale Ayvacic – Adatepe köyünden Sadettin Güneç (Şefik İnan)
Bey'le görüşme. Yeşil zeytin getirmiş. Uyanık.
Seçimden iki gün evvel, cuma günü, Ankara'da Hacı Bayram camide imam
vaiz, Müslümanlıktan bahsetmiş. Seçimde bize rey verin demiş. Çok para sarf
olduğundan bahsediyor.

19 Haziran Çarşamba

Öğrenciler olayları için genel görüşme istiyoruz. Konuştum. Çok güç beyanı-
mı okuyabildim ışıksızlıktan.

20 Haziran Perşembe

Bülent – Hanımı öğle yemeği. Ali İhsan'da.
Emin Halim Ergun ile İş Bankası'na ipotekli iki arsanın satılmasını konuştum.

21 Haziran Cuma

Meclis.
Öğrenci – Üniversite – Genel görüşme.
Nihat Erim.
Diğer gruplar.
Sa. 19.30'u geçerken çıktım.
Askeri Yargıtay günü.
Çok iyi karşıladılar.
C.B. görüşemedik. Erken çıktım.

22 Haziran Cumartesi

Polonya b.elçisi ile görüşme. Yeni görüşme. Geleli 6 ay kadar oldu.

Polonya'nın durumu – Orta Avrupa durumu.
 Ortadoğu'yla ilgili Arapları tutuyorlar.
 Bülent, Göğüş, Seçkin görüştük. – Komisyonları söyledim. Eski askerlerin hali.
 Hasan Işık Moskova'dan Paris'e gidiyor. Memnun oldum.

23 Haziran Pazar

Kemal Satır, Nihat Erim Sa. 17'de geldiler. Merkezden şikâyetçiler.
 Bülent ile görüşürüm, sonra beraber görüşürüz dedim.
 Anadolu kulübüne gittim.
 Gece Bülent'i çağırdım. Görüştük.

24 Haziran Pazartesi

Nihat'ın güzel bir konuşması.
 Her grubun konuşması.

25 Haziran Salı

Golf kulübe gittik. Hanımla.

26 Haziran Çarşamba

Meclis – Nihat Bey'in cevabı – Başbak. - Behice Boran ile tutuşması. Bize sataşması.
 Erken eve geldim.
 Lozan'ı okumaya başladım.

1 Temmuz Pazartesi

Ömer	21.1.1924
Ömer evlenme	4.9. 1952
Hayri doğum	4.5.1954
Eren doğum	19.10.1956
Özden evlenme	9 Şub. 1955
Mufit evlenme	27 Kas. 1955
İbrahim Ataman	6 Nis. 1946
Erdal evlenme	3 Ek. 1957

Murtaza Sadık Kâğıtçı, (Hanımı) Cahit Uçuk Kâğıtçı.
Komşu: Şükrü Topçuoğlu, Nurten Topçuoğlu.

10 Temmuz Çarşamba

Delikaya ile Malatya konuştum.
Akşam Bülent.

11 Temmuz Perşembe

Şeker 100 mg.

Protr. 35

id. N.

Eski Malatya valisi ile görüşme. Malatya'da parti içi çekişmeler. Eyi tanıyor.
Bülent ile görüşecek.

Yeni Kanada b.elçisi ile görüşme. Türkçe öğreniyor. Enteresan adam.

Dr. Aziz Uras - Notlar getirmiş.

Bülent akşam.

Zafer Bey 3 ay için Amerika'ya gidecek.

12 Temmuz Cuma

Ankara'dan hareket. Sa 6.30.da Topçu ateş taliminden önce geçmek için.

Saracoğlu Moteli'nde İzmit Belediye Başkanı Leyla Atakan ile buluşma.

Beraber İzmit -Belediyeyi ziyaret. Tebrik. Halka selam hitabı.

Başkan ile devam.

Sa. 12.20'de Kartal. Leyla Hanım'a veda.

Öğle yemeğinde Necdet Uğur.

13 Temmuz Cumartesi

Heybeliada'ya gidiş. Sa 9.45.

Ali Bey büyük hastalık geçirmiş. Henüz eserleri var. Ama hemen hemen kurtulmuş gibi.

Sa. 14.10 vapuru ile dönüş.

Sa. 15.20 Bostancı.

Sa. 19. Haydarpaşa hastanesine hareket. Selim Sarper'i ziyaret. Çok çok hasta olmuş. Ameliyatlar. Oldukça kurtulmuş.

S. 21'e doğru Kartal.

14 Temmuz Pazar

Berbere 8 günlük (50) verdim. Deniz 1. 5 dakika.

Gazeteciler Demirel'in basını.

İstifadeli.

15 Temmuz Pazartesi

Deniz 2. 5,5 dakika. Ömerler yalnız akşam geldiler. Çocuklar yok.

16 Temmuz Salı

Deniz 3. 7 dakika.

17 Temmuz Çarşamba

Deniz 4. 9,5 dakika.

Bülent. Seçim kanunu hazırlığından ilk haber.

Mükerrem Sarol'un oğlu Baran Sarol (Milliyet muhabiri).

Suat Özmener - Yüzbaşı.

Bülent, Muammer şerefine Ankara'da yapılan toplantıyı anlattı. Çabuk ayrılmış.

Muammer Erten ile görüşme Önemli.

18 Temmuz Perşembe

Deniz 5. 11 dakika.

Kemal Satır ile Nihat Erim öğle yemeğinde:

Ankara'daki toplantı ertesi gün Sa. 10'a kadar sürmüştü. Bülent benim aleyhimde konuşmaya müsaade etmemiş.

Adnan Öztrak hastanede imiş. Ona gidiyorum. Adnan Öztrak'ı Güzelbahçe Hastanesi'nde buldum. Orhan'ın hanımı nöbette idi. Eyi konuştuk. Sonra Kemal Satır geldi. Beraber çıktık.

19 Temmuz Cuma

Lodos Fırtına – Deniz yok.

Fikret Yüzatlı, oğlu Tulga – İki torunu.

20 Temmuz Cumartesi

Alman b.elçisi S. 16.30 –17 arası gelecek.

Gelmedi.

Orhan Kabibay geldi.

Akşam yemeğinde kaldı.

Bülent Ecevit. Gençlerin 18 yaşında oy vermelerini teklif edecek.

Akşam Deniz 6. 8 dakika.

Heybeliada sabah.

Ali Bey çok iyi.

21 Temmuz Pazar

Kut - çok iyi.

İrfan, Fidan.

Akşam deniz 7. 11 dakika.

[Kut, İrfan, Fidan; İnönü'nün kardeş torunlarıdır.]

22 Temmuz Pazartesi

Fikret Yüzatlı dün sabah ölmüş. Çok yandım.

Deniz 8. 10 dakika.

Fikret'in cenaze namazı ikindi. Valide camisi. S. 16-17.

Sa. 18. Yıldız. Salı – Burgiba – Tunus. Bütün maiyeti ve oğlu ile büyük salonda oturduk. Yarım saat. Arabaya teşyi.

23 Temmuz Salı

Halil Naci Mıhçıoğlu. Hanımı ile. Sa. 17.30.

Deniz 9.10 dakika.

24 Temmuz Çarşamba

Deniz 10. 12 dakika.

C.B. Lozan için tel geldi. C. verdim.

Kalabalık Tokerlerin misafirleri.

Notları hazırlamaya başladım.

Sabah Bülent geldi. Konya'da ayaklanma.

Bir öğrenci (geçenden yaralı) öldü.

25 Temmuz Perşembe

Deniz 11. 10 dakika.

26 Temmuz Cuma

Kartal idare heyetini kabul.

Sabahattin Selek.

Deniz 12. 8 dakika.

27 Temmuz Cumartesi

Bülent geldi. Saat 17.30'da gene gelecek.

Metin – Teybe – Lozan'ın başlangıcını verdim. Meseleler başlayan oturuma kadar.

Deniz – Sakin, eyi 13. 11 dakika.

28 Temmuz Pazar

Parti meclisi. Kartal.

İç politika. Seçim kanunu. Programı bastırdık.

Konya irtica.

Bugün gazetesinin Sultan Ahmet Camii'nde sabah namazı ve cihat çağrısı.

Parti meclisinde bildiri ve Konya heyeti şifahi raporu.

29 Temmuz Pazartesi

Parti meclisi – Bildiri öğleye kadar kararlaştı.

Metin, Güçlü Ank.'ya gittiler.

Deniz 14. 10 dakika. Güzel deniz.

Ali İhsan, Delikaya Malatya için.

Necdet Uğur ile çay.

30 Temmuz Salı

Yugoslav b.elçisinin vedaı. Çok değerli adam ve dost. Ha. da geldi.

31 Temmuz Çarşamba

Deniz 15. 11.5 dakika.

Bülent, Metin döndü Ank.'dan.

Yüzbaşı Siyamestin Yalım Pala geldi. Yarın için Harp Akad. davet.

1 Ağustos Perşembe

Deniz 16. 7 dakika. Soğuk.

Nihat Erim sabah denizde geldi.

Nihat öğleyin gitti. Necdet Uğur geldi. Yemek yedik. Memnun (bildiriden).

Dr. Burhan Urus'a gittik. Bir şey yok.

Yıldız'a Harp Akademilerinin diploma töreni. C.B., G.K.B., M.S. Bakanı vardı.

Dikkat gösterdiler. Gece kaldık (hanımla beraber).

Saat 23'e yakın eve geldik.

Gece soğuk idi.

2 Ağustos Cuma

Deniz 17. 12 dakika. Sakin. Serin.

Şerif Mardin iyi yüzüyor.

Enver Ziya Karal.

Maltepe, Küçükyalı belediye başkanları.

Ali İhsan, Muammer Erten, İb. Öktem,

Seçim için Adalet Bakanı'na cevap.

Malatya olayları. Muammer gidecek.

3 Ağustos Cumartesi

Deniz 18. 11 dakika. Dalgalı, serin.

Ali Beyler bizde.

Akşam teşyi. Kartal. Rıhtım. Taceddin evi.

4 Ağustos Pazar

Zafer Paykoç Amerika'ya gidiyor. Veda için gelmiş. Bugün Ank.'ya dönecek.

Bir hafta sonra oradan Amerika'ya. Kasım ortasında avdet. Muayene etti. Eyi buldu. Yemek yedik. Ali Bey'e gönderdim. Görecek. F. K. Gökay da yemekte idi.

Demirel ile konuşmuş.

Deniz 19. 8 dakika 45 saniye. Deniz iyi. Serin.

Hanım çok huysuz. Çok üzgünüm. Güçlü hasta.

5 Ağustos Pazartesi

Deniz 20. 11 dakika. Serin.

Başbakana cevap. Gaflet hikâyesi.

Necdet Uğur'a cevabı verdim.

6 Ağustos Salı

Belediye meclisini Necdet anlattı. (tel. ile)
Kudret Bosuter öğle yemeği.

7 Ağustos Çarşamba

Berbere para günü (8 lira).
İçeride banyo.
Sabah Bülent. Beyanatom üzerine sakin.

8 ağustos Perşembe

Sabahattin Selek. Sa. 17.30 gelecek.
Hasta oldum. Ateşim 38 derece.
Doktor Hasan Onuk geldi. Dr. Müfide hanım (Küley) da akşama geldi.
Akşam ateşim 37,8 derece.
7 Ağustos Maltepe davetinde midem bozuldu. Biraz da üşüme.

9 Ağustos Cuma

Ateşim 36.1 derece, 36.2 derece.
Doktor Onuk geldi.
Doktor akşam da geldi.
Ateşim geçti. Sıkı perhiz.
Kartal ilçe başkanı ile görüştüm. Yarın akşam davete gelemeyeceğim. Bir hafta sonraya tehir ettiler.

10 Ağustos Cumartesi

Lozan'ın ilk kısmını saat 18-20'ye kadar Metin'e teybe yazdırdım.

11 Ağustos Pazar

Kemal Satır ile Nihat Erim sabah geldiler. Görüştük.

13 Ağustos Salı

Cihat Baban Saat 17.30 geldi. 20'ye kadar.
Çok sıcak.
Bülent'in beyanatu üzerine konuştuk.

16 Ağustos Cuma

Saat 17.30 Abdi İpekçi gelecek.

Şeker 137 mg.

Protron. 25 N.K. 13".

Kolesterol 274 mg.

Lipit 981 mg.

Akşam Deniz 22. 6 dakika.

Abdi İpekçi.

Necdet Uğur ile eşi.

Kartal balosu Sa. 23'e kadar.

Nihat, M. Erten, O. Birgit ordalar. Az rakı.

17 Ağustos Cumartesi

Bülent, Öktem, Ali İh. öğle yemeğinde. Kurultay toplanmasını konuştuk.

(TRT).

Deniz 23. 10 dakika.

18 Ağustos Pazar

Ali İhsan, Refik Ahmet Sevengil TRT üzerine.

Hıfzı Oğuz Bekata hanımı.

Deniz sabah 24. 10 dakika. Dalgalı.

Akşam 25. 12 dakika. Çok güzel.

19 Ağustos Pazartesi

Deniz 27.12 dakika.

Çalıştım.

20 Ağustos Salı

Sadi Tek, iki çocuğu ile geldi. Jübilesi için manevi yardım istiyor.

Kemal Satır.

Fuat Sirmen Hanımı ile. Uzakça, çekingen.

Deniz yok.

Polisler değişti.

21 Ağustos Çarşamba

Havalar fırtınalı.

Çekoslovakya'nın işgali.

Bülent bir beyanat vermek için sabırsız. Telefonla görüştük.

Kemal Satır, Nihat Erim Saat 17.30 geldiler.

Muammer'in Milliyet'te yazısı üzerine her ikisi karamsar.

Deniz yok.

22 Ağustos Perşembe

Deniz yok.

Bülent Sabah sekizde Muammer'in yazıları için saf adam, eyi niyetli diyor.

Bülent'i ilk defa karanlık bir havada gördüm. Vaziyet ciddi.

Kadıköy eski ilçe başkanı Sayın öğle yemeği. Parti için Kurultay hazırlığını karanlık görüyor.

23 Ağustos Cuma

Akşam Lozan'ı teybe yazdırdım. (Metin'e)

24 Ağustos Cumartesi

Deniz 27. 7 dakika.

Akşam doğru Sa. 18.30 Heybeli'ye Ali Bey'e. Yorgun.

20.15 dönüş. Dragos'ta Hıfzı Oğuz yok. Hanımı ile görüştük.

Nihat Erim'e uğradık. Yok. Hava aldık, döndük.

25 Ağustos Pazar

Kemal Satır, Cihat Baban Yalova'ya gidiyorlar, uğramışlar. Satır anlattı. Dr. Recai Ergüder İnönü ile Celal Bayar'ı barıştıralım demiş. Şaşım.

Muammer Erten Ankara'dan gelmiş. Bülent benim ile konuşmasını ve fikirlerini anlatmış. Tahminimden çok daha karanlık buldum.

Vaziyet buhranlı görünüyor. Fikret Yüzatlı'nın evine gittik. Çok memnun oldum. 21.30'da eve geldik. Rıza Adalet H. geldiler. Eyi gördüm.

Deniz 28.10 dakika.

26 Ağustos Pazartesi

Dr. Onuk söyleyecek. Akıcı gelecek.

Şeker 115 mg

Protro. 20".

Kontrol 12.

Proartnten 39/100.

Deniz 29. 8.5 dakika. Sakin.

İbrahim Öktem Bursa'ya giderken uğradı. Ayın 9'unda Ankara toplantıları varmış. Parti içinde mesele çıkmasın dedim. Evet, merak etmeyin.

Hakkı'nın nikâhı.

27 Ağustos Salı

Deniz 30. 7 dakika.

Necdet Uğur öğle yemeği. Uzun konuştuk.

28 Ağustos Çarşamba

Berber.

Deniz 31. 7 dakika. Çok çırpıntı.

Talat Orhon. S.17.30 Akşam yemeği. uzun konuşma.

Ben esas.

Parti içinde bir şey çıkmasın.

Mesut İlgin yedek subay. Harp Akad. resimler getirdi kendisi.

29 Ağustos Perşembe

Deniz 32. 9,5 dakika. Eyice. Duba.

N. Erim Avrupa Kons. gid. Perşembe dönecek.

Hava astsubayları diploma töreni için beni Yeşilköy'e davet ettiler. 31. Sa
10. Teşek. Özür.

Hanımın misafirleri.

Fuat Carım'ın kitabı. Latin Amerika.

İzmir'de 6. Filo. prot. TMTF. Çatışma.

30 Ağustos Cuma

Sabah Sa. 8.30. Deniz 33. 7,5 dakika. Çok güzel.

Deniz Sa. 17. 34. 11 dakika.

Merdiven hafif düştüm.

Pr. Dr. Bekir Berkol tahlilleri gösterdim. Hikâyeleri anlattım. Memnun oldu.

31 Ağustos Cumartesi

Deniz 35. 8 dakika.

Ali İhsan Ankara'dan geldi. Bir bildiri kararlaştırmışlar. Oldukça iyi. Bülent düzelmiş gibi.

Metin ile Göğüş önümde tartıştılar.

Ağustos ayının sonundaki not sayfası

Komşumuz Mustafa Karakaş, Kartal çimento. Tel 534215 /30/ 31.8

1 Eylül Pazar

Deniz 36.11 dakika. Sabah.

Lebit. Sa 17.30 Muammer'in yazısı için yalan dedi. Ehemmiyeti yok. Parti kurultayda çatışma olmasını istemiyor dedi.

Sa.18.30 Ali İhsan'ın kayınbabası hanımı beraber geldiler. Sonra hep beraber ayrıldılar.

Hanımla Ömerlere gittik, geldik.

2 Eylül Pazartesi

Saat 18 de Yakacık'a hareket. Sayın Ali Turgan beni alacak.

Sa.18. Uğur, Turgan. (ilçe) Lebit köye hareket. Dolayoba köyü. Saat 19.30'a kadar konuşmam. Dönüş taksi ile Maltepe. Yemek orda. Hayri hasta. Ömer getirdi. Erden, çocukları bizde. Gece sivrisinek.

Deniz yok.

Sabah Bülent, Öktem. Antakya belediyesini kazanmışsınız.

3 Eylül Salı

Deniz fırtına. Bartın'da deprem.

4 Eylül Çarşamba

Deniz yok. Necdet Uğur. Orhan Kabibay. Ankara'dan. Komutanlar değişmesi. Önemli haberler.

Ömer - Engin evlenme yılı.

5 Eylül Perşembe

Şeker 104 mg.

Protro. 19”

Tro. Nevan değişmesin.

Deniz 36. 6 dakika.

6 Eylül Cuma

Sa. 17.30. Ecvet Güresin geldi. Ziya Müezzinoğlu da aynı saatte geldi. Akşam Nihat Erim Avrupa’dan geldi. İzmit’ten haklı şikâyetler getirdi. Deniz güzel 37. 9 dakika.

7 Eylül Cumartesi

Sa.11 Abtullah Başaran gelecek.

Deniz 38. 8,5 dakika.

Refik Ahmet Sevengil 17.30-18

Fırtınalı gün.

8 Eylül Pazar

Sa 17.30 Şale Köşkü.

Kissinger. Kaba, simsar bir işadamı.

Çalıştım. Yarınki beyanatımı hazırladım. (Kartal ilçe başkanı, İlden Tarhan ile beraber.)

Bir emekli subay elektronik tahsili yapmış. Partide “aktif” çalışmak için girmek istiyor.

9 Eylül Pazartesi

Parti toplantısı.

Sa. 17-18 arası. Necdet Uğur gelecek.

Sabah Bülent. yıldönümü için beyanatını getirdi. Kemal Satır’ın beyanatından şikâyet etti. Şikâyetin yeri olmadığını söyledim.

Sa. 15’te parti toplantısına Bülent ile beraber hareket ettik. Taksim’de bir gazinoda toplantı. Beyanat verdim. Bülent ile dönüş. Akşam Ömerler bizde.

12 Eylül Perşembe

Sa.11.30 Ecevit Ank.'dan gelecek.

Sa.11. Ecevit B.

Birlik partisi ile beraber. Birlik Partisi gelmedi.

13 Eylül Cuma

Muammer Aksoy Sa.11'de gelecek.

Deniz 39. 8 dakika. Akşam.

İbrahim Öktem rapor getirdi.

Sabahattin Selek B. anılar getirdi. *Ulus*'ta hatıralar başışlamasını getirdi.

Muammer Aksoy geldi. İzahat verdi. V. Koç, Falih Rıfki, Bedii, Satır'ın 1969'da Bülent olmayacak söylediğini anlattı.

Muammer Erten, Ali İhsan geldiler.

14 Eylül Cumartesi

Parti meclisi.

Kurultay 18 Ekim.

Bülent Ardahan'da. Bir kaza geçirmişler. Hafif. Düzelileri partiye aldık. Sa. 13'e kadar çalıştık. Rapor okundu. Bülent'i bekleyeceğiz.

Saat16.30. Deniz 40. 11,5 dakika. Çok güzel.

15 Eylül Pazar

Deniz 41. 10,5 dakika.

16 Eylül Pazartesi

Parti meclisi.

Deniz 42.10,5 dakika.

Parti. Sa. 15.15.

Yazışmaların hesaplanması. S. 20.30 kadar. Cah. Za. açtı. Kemal Satır, M. Aksoy, Bildiri yarın gelecek.

Elmalı köylülerini kabul ettim. Meclis başında.

17 Eylül Salı

Sa. 18. Deniz 43. 14 dakika.

Sonra Bülent bildiriği getirdi. Parti içini teskin edici.

10 Ekim parti meclisi.

18 Ekim Kurultay.

18 Eylül Çarşamba

Bu sabah Ali Beylere, Heybeli'ye gittik. 14.10 vapuru ile döndük. Ali Bey'i çok eyi bulduk.

Esat Mahmut Karakurt'a rastladık. Vapurda beraber geldik. çok eyi idi.

Deniz Sa. 17. 44. 13 dakika. Çok eyi.

Nihat Erim Sa19'da geldi. Konseye gidecek. 20'de Gebze'ye gideceğiz.

19 Eylül Perşembe

Kartal kadın kolu, genç. kolu Sa. 17.30-18 arası.

Sabah deniz 45. 8 dakika.

Akşam konuşma evde.

20 Eylül Cuma

Sa. 9.30 Gebze'ye hareket.

Darıca'ya da gidiş.

İlhami Sancar da vardı. Gittik. Konuştuk. Eyi oldu. Döndük.

Deniz 46. 13 dakika. En güzel deniz günü.

21 Eylül Cumartesi

Gece fırtına.

Sa. 8 Dr. Müfide Hanım Laborat.

Büyük tahlil. Hüsniye H.

Şeker.

Şeker 131mg

Protro. 25"

Kolesterol 420 ?!

Lipid 1540 ?

Öğle yemeğinde Vehbi Koç ve H.

Parti meclisi konuşmalarını biliyor. Yalanladı. (K.Satır gibi yakın ve sokulgan)

Fikret Yüzatlı ailesi, hepsi geldiler.

Akşam H. bir nişana gitti. Ömerler akşam yemeği.

22 Eylül Pazar

Sa. 16.45'te Soğanlı'ya hareket.
Gittik. Eyi toplantı. Konuşmalar.
Öğle yemeğinde hanımın yaş günü yemeği.

24 Eylül Salı

Ecevit sabah gelecek.
Gece Hilton. Büyük tören. Şiirler. Pasta çalımı. Behçet Kemal Çağlar müstesna, candan.
Necdet Uğur çok eyi tertipçi.

25 Eylül Çarşamba

Sa. 11.30 belediye başk. İst.
Hıfzı Oğuz hanımı ile geldi.
Sabah Alot atölyesinde resim çektirme.

26 Eylül Perşembe

Sa. 9'da Dr. Müfide H., Dr Hasan Onuk ile.
Orhan Erkanlı'yı Levent'te ziyaret. Yatakta geçirmiş.

27 Eylül Cuma

Veda ziyaretleri. Özalp'in hanımı. Çok müteessir oldum.
Adalet H. Rıza yoktu.
Muhlis Erkmen.

28 Eylül Cumartesi

Fazıl Ş. Bürge. Has. Şükrü Adal.
Adal personel ka. bahsetti. İdari reform diye bahsediyor. Tahsin Bekir Balta Araştırma Kom. Başkanı. Parti öteki reformlar için olduğu gibi, idari reform adı ile kurultaya bahsetsin.
H. Ş. Adresi: Çiftahavuzlar, Hazır cevap S., Vefa Ap.

1 Ekim Salı

Amerika B. Elçisi Mr. Hart, hanımı ve kızı bizde öğle yemeği. Özden ve Metin beraber.

İçki. Bir buçuk ay. İlk.
Sabah Ortadoğu. Yıl açılış.
Büyük karşılama (öğrenciler).
Meclis başkanı.
Feyzioğlu. Melen.
Hükümetten kimse yok.
Törenden sonra kimyahane gezisi.

2 Ekim Çarşamba

Meclis.
Hakkı Ögelman Polatlı'dan gelmiş. Gülhane'ye yattı.
Sabahleyin parti.
Metin gitti (İst).

3 Ekim Perşembe

Gülhane. Hakkı'yı gördüm.
Parti.
Şeker 130.
Protro. 32"
Kolest. 302
Lipid 890 galiba.

4 Ekim Cuma

Necdet Uğur.
Orhan Kabibay. Kuvvet komutanlarının değişmesine dair ilginç haberler.
Tansel, Uran teslim olmuşlar. Tural oyuncu.
Ömer - Engin'in evlenme yıldönümü
Çekoslovakya esir, teslim.

5 Ekim Cumartesi

Partiye giren gençler. Alp Kural. Tayla. Benli.

Gençlik Teş. genel başk. Tekniker yüksek okulundan biri. Topkaya ile beraber. Ali İhsan G.

Aksal, Şadan, Fahriye H.

Hakkı taş düşürdü. Bülent'e gittim.

6 Ekim Pazar

Klüp Sa. 16-18.

Bülent'e gittim.

Ömerler karadan Londra'ya çıktılar.

Özdenler Erdemlerde geceliyorlar.

7 Ekim Pazartesi

Tokerler. Londra'ya hareket.

10 Ekim Perşembe

Özden hastaneye yatacak. Londra'da.

11 Ekim Cuma

Öz. Ameliyatı. Lon.'da.

Akşam İst. trenle hareket.

Özden Londra'da ameliyat oldu. Eyi haberler aldık.

12 Ekim Cumartesi

İst il kongresi. Eyi oldu. Konuştum. Necdet Uğur çok iyi tertipçi.

13 Ekim Pazar

Ankara'ya varış.

14 Ekim Pazartesi

Parti meclisi. Kemal Satır'ın şikâyeti. Benim bir bildiri yapmam kararlaştı. Sonra Muammer Aksoy geldi. Tartışma. Israr ettim. Bitti.

15 Ekim Salı

Malatya'ya merkez kurulu ile konuştuk. Haysiyet divanına sevk etmemeye karar verdik.

Gece Nihat Erim'le görüştüm. CHP'nin Amaç Taslağını öğrendim.

16 Ekim Çarşamba

Sabah Osman Okyar, Vefik Pirinççioğlu. Kasım başında Toynbee ile görüşmemi istiyor.

Bülent Ecevit ile CHP'nin amacı diye bir teklif dolaşıyormuş. Vazgeçmesini istedim. Kabul etti.

Saat 15 Delikaya. zgn. M.vekilliğinden çekilmek kararında. Bülent'e sy-lenecek.

S. 16. Ali İhsan ile kurultay söylevini çalıştım S 24'e kadar. Nafi Atuf, İğdemir Atatürk günü için davet. Atatürk devlet kurucusu diye. ğle vakti Dr. Aziz Uras. nemli rapor.

30 Ekim Çarşamba

Bülent kararlarını söyledi. Yardımcıları, Ertsu, Besim.

Hanım meyus edecek kadar huysuz.

Sabah General De Gaulle uğurladık. Kendisine de, general da başarlı seyahat yaptıklarını söyledim.

De Gaulle'n ziyaretini. (İnönü Vakfı Arşivi)

31 Ekim Perşembe

Grup. Seçimler.

Kemal Satır – Nihat Erim.

Hayrettin Uysal'ı evinde ziyaret. Büyük kaza geçirmiş.

Eve geldim. Sa. 13.30. Bir hanım beni zorla nikâha getirdi.

Daha evvel İş Bankası. Aylık.

1 Kasım Cuma

Senato'da seçim.

Sonra üniversite açılışı. Konuşmam.

İngiliz sefaretinde öğle yemeği. Toynbeeler.

Meclis.

Kemal Satır ile klüp.

2 Kasım Cumartesi

Ali İhsan, Topkaya Ortadoğu Gençlik Der. Baş. 3 arkadaşı.

Samsun'dan yürüyüşü anlattılar.

3 Kasım Pazar

Mr., Mrs. Toynbeeler.

Ecevit, hanım, Ali İhsan, Osman Okyar, Mete Akyol, Foto Ara Güler.

Saat 10.45 Bülentler.

Toynbee 11.30. Sa. 12.30.

4 Kasım Pazartesi

Ziraat Fakültesi öğrenci derneği başkanı bir heyet ile yarın (Cemal Talu) Ziraat Fakültesi'nin açılış törenine davet etti. Sa. 10.30.

5 Kasım Salı

Sabah Ziraat Fakültesi'ni ziyaret. Konuşma. Boykotu tenkit. Çok iyi kabul.

Eve dönüş.

Bilimsel ödülüne davet.

İbrahim Öztürk (Maraş) belediye reisi ile görüşme. Önemli.

---

6 Kasım Çarşamba

Meclis. Toplantıdan sonra grup yönetim kurulu.
Sabah Bozbeyli partide ziyaret etti. Beni, sonra Bülent'i.
Merkez yönetim kurulu.
Öğleden sonra merkez yönetim. Deniz ve Ülman'ın.
Yönetim kurulunda açıklamalar. Bildiri yapılması kararı.

7 Kasım Perşembe

Meclis grubu. Bülent konuştu. Bildiriyi gösterdi.
Öğleden sonra partide.
Rus seferatinde. Günleri. Tebrik.
Akşam Halkevi tiyatrosunda Yedekçi. Çok güzel.
Çocuklar, Metin, İstanbul'a geldiler. (Londra'dan).

8 Kasım Cuma

Türk Tarih Kurumu'nda konferans.
Gazi Terbiye Enstitüsü'nün boykotçuları. Meclis Başkanına ve bana anlattıkları. Meclis, reise, başbakana anlatacak.
Metin İstanbul'da kalıyorlar.

9 Kasım Cumartesi

Çocuklar İstanbul'dan geldiler. Opera. Aida.

10 Kasım Pazar

Anıtkabir.
Sa. 10.30. Ortadoğu Üniversitesi'nde konferans.
Sa. 17. Hukuk Fakültesi'nde konferans.
Çankaya sineması.

11 Kasım Pazartesi

Meclis. Çokluk yok.
Grup odası.
İhsan Topaloğlu. Bakır şirketi. Amerikalılarla Refet Aksözoğlu.
Kemal Satır. Klüp.

Meclis başkanının Yugoslavlara daveti.
Suphi Baykam ile konuşma.

12 Kasım Salı

11. Mc. Gee – Şeyhoğlu.
12.30. Lord Kinross. Sa. 13.30'a kadar.
Amerika bana şahsen teminat veriyor.
Dr. Aziz Uras.

Telaşlı. Ordunun durumu. Büyük kumanda heyeti havada, altı solcu, daha altı ve astsubaylar sağcı diyor. Ne olacak diye telaş ve endişe hüküm sürüyormuş.

13 Kasım Çarşamba

Hasan Tazi'nin kızının nikâhı.
Sa. 17'de nikâh oldu. Sa. 16.30.
Ömer öğleyin İst.'dan geldi.

14 Kasım Perşembe

Sağlık Bakanı Dr. Vedat Ali Özkan'ın kızının nikâhı. Dedeman Oteli. Sa. 18.30 – 20.30.

15 Kasım Cuma

Akşam konser.
Aida operası.

16 Kasım Cumartesi

Gece operada Lucia.
Nihat Erim Avrupa'dan döndü. Enteresan haberler. Ruslara – İngiliz, Fransız münasebetlerini (Ortak P.).

17 Kasım Pazar

Milli Kütüphane'de Tanburi Cemil konferansı.

27 Kasım Çarşamba

Mecliste Amasya – Taşova olayları için gensorumuz. Ben konuştum. Nihat konuştu. Gensoru açılması red edildi.

30 Kasım Cumartesi

Samsun – Alaçam'da (ilçe) İbrahim Baykan (çavuş) Yemen'de kalmış. 322 – 329. Biz 326'da gittik. Balkan Harbi. Edirne'yi geri aldıklarından sonra dönmüş. Akli başında, hafızası yerinde, sıhhatte bir insan. Nakliye çavuşu imiş.

Birinci Cihan Harbi'nde sonuna kadar Kafkasya'da. Ermeniler Şark mütareke ile teslimden sonra Erzurum'a gelmiş. Kuva-yı Milliye'de reis olmuş.

Adalet Partisi kongresi.

1 Aralık Pazar

Sabahleyin Sabahattin Selek ve Metin ile *Ulus*'taki hatıraları görüştük. Hazırlık şeklini kararlaştırdık.

Adalet Partisi kongresinde Bayar hakimiyeti.

Emin Halim Ergün, Cenap Çetinel'i, Amasya il başkanımızı (sanatoryumda ziyaret).

Şevket Süreyya ile görüşme ve akşam yemeği. Endüstriyi dağıtmak.

2 Aralık Pazartesi

Milli Birlik Grubu'ndan 4 üyeyle konuşma. Kemal Satır, Erim beraber.

AP kongre kararı üzerine.

3 Aralık Salı

Bütçe için meclis yürütmede toplantı. Nuri Kod.

Besim. Gelecek salıya toplantı.

4 Aralık Çarşamba

Mecliste grup.

Kemal Satır, Nihat, Milli Birlik grubundan 4 kişi ile.

5 Aralık Perşembe

Genel merkezde toplantı.

AP kongresini tahlil. Ne yapacağız görüşü.

Necdet Uğur da vardı.

Akşam yemeğinde Necdet.

Necdet'in söyledikleri.

6 Aralık Cuma

Özden Amerika - Londra'dan geldi. Çok şükür.

Dr. Aziz Uras. Sa. 9.30 haberleri karışık. Sunay, Demirel beraber. Bilgiç, Bayar beraber. Araları tam açık imiş.

Belediye başkanı ziyaret etti. Sa. 11.30.

Hariciye köşkünde verilen ziyafette Zeki Öztürk, Cihat Baban'a söylemiştir: Başbakan, İ. İnönü ile partiler k., seçim k., partiler arası münasebet vesaire hakkında görüşecek.

7 Aralık Cumartesi

Akşam Zeki Akkök'ün saunasını ziyaret.

Sonra Anadolu Kulübü.

8 Aralık Pazar

Öğleyin Ali İhsan Bey Bülent'in İst. beyanatını getirdi. Eyi olmuş dedim.

Sa. 11.30'da Şükran Özkaya geldi. Dün Cevdet Sunay'a gitmişler. AP'nin kongre kararı üzerine konuşmuşlar. Sunay, C.Bayar'a çok kızıyormuş. Demirel'i methetmiş. Bir şey söylemedim diye bizi yermiş. Kongre kararlarını tehlikeli buluyormuş.

9 Aralık Pazartesi

Öğleden evvel Meclis'te ortak grup yönetim kurulunda DP af hakkında. AP'nin kongre kararına karşı tepkimiz ne olmalı. Şimdilik karışmayalım.

10 Aralık Salı

Sabah Osman Köksal. Sunay ile konuşmuş. Cihad Alpan ile konuşmuş. Çok önemli.

Harita Genel Müdürlüğü.

Meclis. Birleşmiş Milletler günü. Grup yönet.'de bütçe.

13 Aralık Cuma

Kasım Gülek ile Meclis'te görüşme. NATO parlamenterler grubu başkanı seçilmiş. Bir sene için. Almanya'yı, Yunan'ı ziyaret etmiş. Lemnitzer'i ziyaret etmiş. Bütün NATO'yu ziyaret edecekmiş. Dış po. görüştük, içe hiç dokunmadık.

Bülent dün Sovyetlerle görüşmüş. Çetin Altan ile görüşmüş. Anlattı. Müspet. Türk Tarih Kurumu üzerine konuştuk. Enver Ziya Karal ile de görüşeceğiz.

Konser.

14 Aralık Cumartesi

Akşam klüp.

15 Aralık Pazar

Dr. Aziz Uras. vaziyet dramatiktir. Demirel, Fuat Doğu günde üç kez Sunay'a gidiyorlar. Kongre kararı Meclis'e gelmeyecektir. C. Bayar senatoda hakimdir. Meclis'te de çalışıyor.

17 Aralık Salı

Amerika yeni B.elçisi Komer'in ziyareti. Bülent beraber. Çok istifadeli. Bülent'e not et dedim.

22 Aralık Pazar

Hıfzı Oğuz anlattıkları.

Recai Ergüder K. Satır'dan cevap bekliyormuş.

26 Aralık Perşembe

Şeker 120.

Protro. 30".

Kolesterol 308.

Lipid 810.

27 Aralık Cuma

Saat 15'te Veteriner Fakültesi'nde olmak lazım. 126'ncı yıldönümü.

28 Aralık Cumartesi

Sabahattin Selek.

Atatürk devri. Hatıralar.

Cum. alanı.

1923-1924

Terak. Cumh. Fırkası.

Sa 10 – Sa. 20

29 Aralık Pazar

Sa. 11- hatıralar. Sa.19.

1925 – Şeyh Sait İsyanı.

1926 – Suikast.

Sa. 20 Bülent – Satır.

Bülent Adana selini anlattı.

K. Satır yarın gidecek.

1969

27 Ocak Pazartesi

Şeker 128 mg.

Protr. 30".

Özel memur sendikaları idare.

29 Ocak Çarşamba

Yüksek Danışma kurulunun toplanması.

Söylevim.

Seçimler.

Konuşmalar.

Amiral Sezai Orkunt'un NATO Akdeniz On-call Force hakkında bilgisi. Bir rapor hazırlayacaklar. Başbakana yazı yazacağım.

30 Ocak Perşembe

Senato'da Madanoğlu - Başbakan çatışmasının zabıtlarını okudum (evde).

31 Ocak Cuma

Meclis.

Kemal Satır'ın bilgileri:

1- Bozbeyli ile görüşmesi.

a) Seçim ka.

b) İç tüzük

2- Merkezden tayin edilen temsilcilerden endişeler. Bülent ile görüşülecek.

3- Tahsin Argun meselesi.

Meclis'te Başbakana

a) Bingöl belediyesine ait

b) Taşova parti başkanımızın içinde bulunduğu tehlikeye ait iki yazı imzalamdım. (Ferda Güley hazırladı)

4 Şubat Salı

Ömer, Annesi, Özden, Metin inşaattan bana borç meselesini konuştuk. Bir karara vardık.

5 Şubat Çarşamba

Ömer gitti.

Sabah Amerikalı hukukçu kadın gazeteci mahkum Şadi Alkılıç için geldi. (S. 11.30 - 12). Turan Güneş de vardı.

Malatyalı eski mebus Sürenkök ile bir hakim geldiler.

Meclis.

AP'liler Satır, Erim ile görüştüler.

6 Şubat Perşembe

Millet Meclisi Başkanının akşam yemeği.

Finlandiya büyükelçisinin bana düşkünlüğü.

7 Şubat Cuma

Şeker 115.

Protro 29".

İd. N.

16 Şubat Pazar

İstanbul Taksim'de izinli miting. Sağcıların saldırısı. Tertipli.

[İstanbul'da solcu gençlerin düzenlediği 6. Filo'yu protesto mitingine sağcılar saldırdı. Tarihe Kanlı Pazar olarak geçen bu olaylarda iki solcu öldürüldü.]

17 Şubat Pazartesi

İçişleri bütçesi.

20 Şubat Perşembe

Akşam Bülent'e gittim. Hasta eyileşiyor.

21 Şubat Cuma

Sa. 16.30 Cihat Baban ile Meclis'te. Ali Bey'in Tahsin Sayın için söyledikleri.

Sa.17 Gruplar yönetim kurulunda görüşme. Ne düşünüyorum? Niçin susuyorum?

Tokerler Bursa'ya hareket.

22 Şubat Cumartesi

Orhan Birgit ile Üstünel geldiler. Ülman Aydın Yalçın ile görüşmüş. Anlattılar. AP senatosunda Hükümet ve Sükan aleyhinde konuşmuşlar. Taksim'de film çekilmiş. Bir genç polis arabası üstünden gericiileri megafonla komuta ederken.

7 Mart Cuma

Evde. Uğur Alacakaptan, Münci Kapani, Bülent, Erim.

10 Mart Pazartesi

Sa. 17.30 Çin B.Elçisi, hanımı.

11 Mart Salı

S. 11.30 Danim. Elçiliği günü.

S. 17.30 Romanya B.Elçisi bize gelecek.

13 Mart Perşembe

Sa. 11.30 Venezuela.

12.30 Seha Meray – Lozan.

Bülent, Erim, Bekata, Gündoğan.

Ecevit Amerika B.Elçisi ile görüşmesini anlattı. Bülent geliyor.

14 Mart Cuma

Sabah morfoloji salonunda tıp günü.

Eyi kabul. 50 yıllık hekimlere plaka. Hemen hepsi benden 10 yıl kadar genç.

Mecliste Kanlı Pazar için Sükan hakkında gensoru.

Sonunda konuştum. AP'nin sayemizde yaşadığını söyledim.

Konser.

Gece-gündüz eşit.

12.01-11.59

15 Mart Cumartesi

Sabah İbrahim Saffet Omay. Aday olacak seçimde. Neşeli.

21 Nisan Pazartesi

Şeker 110.

Protro. 30".

C.Başk. ziyaret. TRT.

Meclis. Direnme TRT için.

Parti. Celal Bayar işini görüştük.

2 Mayıs Cuma

Yargıtay'da taziyet.

3 Mayıs Cumartesi

İmran Öktem'in cenaze töreninde büyük irtica olayları.

Gece Satır, Bülent görüştük.

4 Mayıs Pazar

Bugün hakim Demir Dai ile görüşme. Şiirleri. Teessürleri.

Saat 16'da evde merkez yön. kurulu.

Aydın Saracoğlu için nişan daveti.

5 Mayıs Pazartesi

3 M. irtica için gensoru önergesi.

6 Mayıs Salı

Mecliste gensoru için görüştüm. Demirel Turhan F.'na teşekkür etti.

7 Mayıs Çarşamba

17.30 evde İngiliz prof.

Yüksek hakimlerin büyük protesto yürüyüşleri.

8 Mayıs Perşembe

Bülent ile beraber BBC muhabiri ile görüşme. Celal Bayar'ın siyasi hakları Millî Birlik Grubu'na anlatmaya cevap - İstemiyorlar.

9 Mayıs Cuma

Sa. 10.30'da Cihat Alpan ile.

Bülent ile parti.

Sa 11'de partide basın top. Kısa bir demeç. Sorular. Celal Bayar'ın siyasi hakları davasını ortaya attım.

Yargıtay'ı ziyaret. Siyasi hakları izah.

Bozbeyli geldi. Arada hizmet arz ediyor.

Demirel ile

1- İrticai halk hareketi sayma.

2- TRT'yi çıkarmasın.

3- Seçim ka. çıkarsın.

10 Mayıs Cumartesi

Parti meclisi.

11 Mayıs Pazar

Parti meclisi.

Şiddetli muhalefet Aksoy grubundan.

Celal Bayar meselesi.

12 Mayıs Pazartesi

Şeker 118.

Prot. 34".

Lipit 680.

Celal Bayar meselesi. Meclis, grupla.

Hıfzı Oğuz Bekata'nın şiddetli muhalefeti.

Afet H., Şevket Aziz, Uluğ İğdemir, genel kurullarının tebliğini getirdiler.

13 Mayıs Salı

Akşam C.Başk. yemek

Sunay, Demirel, ben. Üçümüz Sa. 19.30'dan Sa. 22'ye kadar bütün meseleleri görüştük.

14 Mayıs Çarşamba

Mecliste Demokratların siyasi hakları kanunu. Büyük bir konuşma yaptım. Kanunu çıkaralım dedim. Birinci görüşme çıktı.

Sa. 20'de Celal Bayar kızı ile (Turhan Dilligil) bize geldi. Bir nezaket ziyareti.

15 Mayıs Perşembe

Mecliste kanun. 2. görüşme çıktı. (Nisap 300 olmak lazım).

309 oyla çıktı. CHP iştirakı 50. 5 red, 45 kabul. Bizim oyumuzla çıktı demektir. Meclis 20'ye kadar tatil.

17 Mayıs Cumartesi

Meclis grubunda toplantı. Bizi oya katılmamaya zorluyorlar.

18 Mayıs Pazar

Mecliste. Merkez yön. ve senato grup yön. toplantısı.

Senatoda kanun komisyondan çıkmış. AP'nin oyları ile.

Genel kurula katılmak ve görevimizi yapmak lazım diye konuştum. Senatörlere bize hepimize çok baskı var.

6 Haziran Cuma

Bülent, Üstünel, Göğüş. Senato grubunun fevkalade toplantısı yüzünden telaşları.

7 Haziran Cumartesi

Gülsün'ün sınıf geçme töreni. Tevfik Fikret Lisesi'nde. Sa 17.20. Güzel geçti.

Tahsin Bekir Balta Sa. 21'de Strasburg'a gidiyor. 26 Haziran'da hariciyeden vazifeli olarak Kıbrıs'a gidecek.

22 Haziran Pazar

Yargıç Salih Çebi'nin, hanımı ve üç çocuğu ile ziyareti. Ortadoğu mezunu (master yapıyor) Kemal Kurdaş'ı üniversite gençlerinin istemedikleri zemininde konuşuyor.

24 Haziran Salı

Sa. 6.30'da Ankara'dan hareket. Ecevit, Muammer veda. Ali İhsan, Orhan Birgit, Hayrettin Uysal beraber.

Hanım Gerede yakınına kadar arabayı kullandı. Sonra durmadan devam. Bayramoğlu civarında İst. heyeti. Necdet Uğur. Özden'e uğradık. Sa. 13.30'a doğru Maltepe.

25 Haziran Çarşamba

İlk deniz 1. 2 dakika 30 saniye. Deniz çok soğuk geldi.

Güç geldi. Sonra eyi geldi. Gazeteciler. kalabalık.

Sa. 17.30 Necdet Uğur'la. S. 20'ye kadar.

Tokerlerde akşam yemeği. Güçlü ateşli. Metin filimler gösterdi. Can Okanlar. Sa. 24'e doğru dönüş.

Metin bugün Celal Bey'le görüştü. 28.6 Cumartesi Sa. 10.30'da gideceğim.

26 Haziran Perşembe

2. deniz. 4 dakika 36 saniye. Bugün denizden çok memnun oldum.

Şemseddin Mursaloğlu'na Hatay için mesaj verdim.

27 Haziran Cuma

Deniz 3. 5 dakika 13 saniye. Yağmur, dalga. Soğuk değil.

Ali İh. geldi.

Celal Beyin evi ile görüştü. (Gürsoy ile). Yarınki görüşme teyit edildi.

Mesajlar yazdırdım.

Akşam Özden. Güçlü eyileşmiş gibi.

28 Haziran Cumartesi

Sa. 10.30 Celal Bey'in evindeyiz. Hanım, Özden, ben, Ali İhsan. Onlar Celal Bey, Nilüfer H., Turhan Dilligil. 1 sa. kaldık. Eyi konuştuk. Ayrılırken (oda-da) onun teşebbüsü ile öpüştük. Resmi ziyaret faslı bitti. Bundan sonra normal münasebet devri başladı dedik. Memnun ayrıldım.

Akşam Özden. Gülsün hafif ateşli. Kartal ilçe baş. görüştüm. İl başk. görüş-tüm.

29 Haziran Pazar

Adaya göç. Berber geç geldi. Motor gelmedi. Vapurla (9.30) geçtik. Eyi karşılardılar. Yerleştik.

Ali Bey'de öğle yemeği. Uzun konuştuk. Rahatsızlık geçirmiş tekrar.

İsmail Arar, Cemal Yıldırım ile iskele yürüyüş.

Akşam evde.

Rahat gece.

30 Haziran Pazartesi

Sabah sinirli.

Tartı 60 kilo.

Sa. 10.30 Deniz arabası ile Eğitim Kom. Tümamiral Necmettin Sönmez'i ziyaret. Çok iyi kabul. Bir saat görüşme. İstifadeli. Siyasi, askeri. Samimi. Sonunda polislerin barınması. Merkez istemiyor. Burası istiyor.

Deniz 4. 5 dakika 30 saniye. Serince. Eyi yüzdüm.

Haziran ayının sonundaki not sayfası

Haziran son haftasında takribi 26 Haz.'da en uzun gündüz 15 saat 17'dan 16'ya düşmekle kısalma devrine girdi.

1 Temmuz Salı

29 Mayıs'ta Ada'ya geldik.

30 Ada'da deniz. Ali B.lerle kuzey yolda gezinti.

1 Temmuz'da kalbim hareketli. Uyandım. Dr. Moiz'i çağırdım. Elektro, türlü ilaçlar, gece yarısına kadar. Dr. Ahmet Eren. (Moiz'in yamağı) Çok çalıştı. Ömer, Engin, Özden, Metin geldiler. Özden, Metin döndüler.

Ömer, Engin kaldılar. Gece yarısı yattım. (Okunamadı), Şevket Kutman.

2 Temmuz Çarşamba

Sabah 7.30 – 8 arası uyandım. Şaşırdım. Tamamı ile normal. Hiçbir şeyim yok. Dr. Ahmet elektrosu ile hazır. Tıraş. Elektro. Moiz. Müjde havası. Zafer B. aradı. Geçti dedik. Geleceğim dedi.

3 Temmuz Perşembe

Zafer geldi. Gördü. Bizde kaldı. Gece iki defa rahatsızlık oldu. Hepimizi gerçek duruma soktu.

Zafer Bey yeni bir tedavi programı tespit etti. 3 Tem. 1. günü oldu uygulamanın.

1- İsoptin şırıngası 2 defa

2- Bronşit tedavisi.

Zafer B. döndü.

4 Temmuz Cuma

Tedavi programı devam ediyor. 2. gün.

5 Temmuz Cumartesi

Program 3. gün. Eyyim.

Akşam Bülent geldi.

Doğu'dan memnun.

Parti meclisi İst. olacak.

6 Temmuz Pazar

Pr. 4.gün. iki gün şırınga. İsoptin.

7 Temmuz Pazartesi

İsoptin, tek şırınga.

9 Temmuz Çarşamba

Tek şırınga bitti.

Orhan Birgit.

Kayseri olayları.

10 Temmuz Perşembe

Kayseri irticalı.

11 Temmuz Cuma

Sabah Dr. Ahmet Eren elektro yaptı.

Sabah Orhan Birgit. Ankara Bülent'e yapılanları anlattı.
İsmail Arar kontenjan istiyor.
Hayri İlmen. Almanca gazeteler.

12 Temmuz Cumartesi

Sabah Cihat Baban.
Sonra Sıtkı Ulay.
Sıtkı Ulay eyi havadis getirdi.
Öğleyin Ali B.'ye Uğur'dan şikâyet etti.
Öğle yemeği. Uğur, Sevil, Murat.
Gece Moiz. Zafer B. ile telefon konuşması. Bir kalp geçirmişim.

14 Temmuz Pazartesi

Bülent Ank.'dan geldi.
Bildirgeler. Proje halinde. Okudum.

15 Temmuz Salı

Parti meclisi.
Akşama Bülent bizde. Meclisi anlattı. Olumlu. Gene güç.
Erdallar Ömerdeler.

16 Temmuz Çarşamba

Parti meclisi.
Akşama Bülent gelmedi.
Özden Metin çocuklar. Erdallar döndü.
Ay'ın 1. günü. Dünya onunla meşgul.
Metin'in Celal Bayar'la görüşmesi.

17 Temmuz Perşembe

Sabahleyin kan alındı. Moiz.
Şeker 109 mg (%1,09).
Protro. (N 13) 23 Sedimantasyon. Bir saatte 6.
Kolesterol 265 mg.
Lipid 850 mg.
Güçlü'nün yaşı 7.

18 Temmuz Cuma

Elektro eyi.

19 Temmuz Cumartesi

Evde çalışma.

Bülent, Üstünel, M. Erten.

Seçim bildirgeleri.

20 Temmuz Pazar

Apollo 11 Ay'da (yörüngede).

Bir kartal (böcek) atılacak.

Erdallar dün geceden beri Burgaz adasında.

Ömerler çocuklar.

Hayri, Eren Almanya'ya giderken vedaya geldiler.

21 Temmuz Pazartesi

Rus kâtibi Rus konsolosu ile beraber S. 17'de. Orhan Birgit'i de aldım.

Rus B. elçisinin ziyaretini kararlaştırdık.

Özden çocukları ve Mutlu, çocuklar ve yeni matmazel geldiler. Yemekten sonra döndüler.

Hayri, Eren, çocuklar saat 24'te hareket ettiler.

22 Temmuz Salı

Ömer vergi taksitini vermiş. Taksit II Defterdarlığa.

Ömer'e çek (benim için) verdim, alıp getirecek.

23 Temmuz Çarşamba

Yarın için Orhan Birgit'e demeç verdim.

Apollo 11 dönüyor. Galiba yarın akşam inecek.

Orhan Kabibay, Kemal Satır. Sa. 17. Bizim evde bul.

Ali Bey, Zekeriya Aksal, Satır, ben,

İlhami Sancar, Cihat Baban, Orhan Kabibay beraber.

24 Temmuz Perşembe

Özden, Metin, Sabahattin Selek akşam geldiler.

Metin Hikmet Bayur, Dr. T. R. Aras ile görüşmüş. Biraz anlattı.

İl idare kurulu, sabahleyin geldiler.

25 Temmuz Cuma

Refik Tulga, hanımı ile geldi. Söyledim. Partiye girecek, çalışacak. Seçime girmeyecek.

Abdullah Başaran.

26 Temmuz Cumartesi

Zafer Bey Dr. Moiz ile muayene ettiler. Eyi buldular.

15 Ağustos'a kadar karantina gibi. Az az çıkacağım.

Turan Güneş Avrupa'dan, Fransa ve İspanya'dan gelmiş.

Orhan Birgit.

Hüsniye H. Gülsün geldiler, gittiler.

27 Temmuz Pazar

Prof. Tayyip Gökbilgin.

Muammer ailesi ile.

28 Temmuz Pazartesi

Bülent, Turan Güneş, Üstünel, Orhan Birgit. Sa. 15.30 geldiler. Bülent, Balıkesir, Çanakkale gezisinden memnun.

29 Temmuz Salı

Ankara'dan Abdullah Ef. (Meclis) oğlu ile gelmiş. Deniz Lisesi'ne imtihan verecek .

Hindistan B.Elçisi Mahmut Dikerdem geldi. Sa. 17, Sa. 19'a kadar tatlı tatlı görüştüm.

Akşam üzeri 10 dakika yaya sonra araba ile devir.

30 Temmuz Çarşamba

İzmit'ten Leyla Atakan geldi.

Sayın C. Sunay kendisine (CHP'den çıkıp) tarafsız olmasını söylemiş. O da tarafsız olduğunu, partizanlık yapmadıklarını söylemiş. Öyle değil. CHP'den çıkmasını söylemiş. Sonra da aman İsmet Paşa duymasın demiş. Hazır olanlar: Ordu komutanı. Kork. (galiba vali), bir genel müdür, İmar İskan Bakanı. İzmit belediyesinin tertiplemediği bir serginin açılışı münasebeti ile bulunduğu zaman. Şaştım kaldım. Son Celal Bayar'ın hakları münasebeti ile çıkan tartışmadan önce oluyor.

31 Temmuz Perşembe

Evde briç. Erdal'ın Ankara'ya gidişi.
Ömer, Engin bizde.

Temmuz ayının sonundaki not sayfası

Sovyet Büyük Elçisi Vasiliy Genbyakov. Tercüman Leonid Manjossin.

1 Ağustos Cuma

Şeker kanda 0.85 mg.
Mardik.
Nihat Erim Ank. Gidiyor. S.17.
Necdet Uğur öğle yemeğinde.

2 Ağustos Cumartesi

Sa. 17 Sovyet B. Elçisi geldi. Sa. 19'a kadar kaldı. Bir mesele yok. Münasebetler eyi (şimdilik) dedi. Türkçe biliyor.

Çelik F. (İskenderun), Alüminyum fabrikası Seydişehir. 200 M. 15 senelik kredi %2,5. 3,8

Ali Bey, Zeytinburnu ilçe baş. Kurban Özüğür'la.
Bir eczacı talebe hatıra defteri 10 dakika. Yarın.

3 Ağustos Pazar

Nizameddin Neftçi.
Nüvit Yetkin'in raporu.
Adaları merkez atasın. Merkez bana soruyor. Olmaz, kendileri seçsin dedim.)

4 Ağustos Pazartesi

Öğleden sonra Fuat Sirmen gelecek.

5 Ağustos Salı

Kudret Bosuter gelecek.

6 Ağustos Çarşamba

Ankaralı doktora yapan gelecek.

Sabah Bülent, Amiral Sezai Erkut'la geldi.

B. parti meclisinden bilgi verdi. Kontenjan kararı vermişler. Vetoyu kabul etmişler. Sezai Erkut ikili anlaşmaları, Amerika'nın seçimde aleyhimize bol para sağladığı haberlerini verdi.

Hanım Burgaz adasına gitti.

7 Ağustos Perşembe

Sa.17, briç günü.

8 Ağustos Cuma

Necmeddin Sahir gelecek.

Ağrı. Cevdet Kethudaoğlu. Bülent'le 10 Tem. gelmişti. Küfrevi için müspet karar vermişler teşkilatta. Sayın, Bülent'e söyleyecek.

Adalet Hanım ve çocukları. Borçları ve işleri için konuşma.(Ömer ile görüşeceğim.)

10 Ağustos Pazar

Erdal, Sevinç Ankara'ya gittiler.

Aydın Kazancı.

Özden'in çocukları.

11 Ağustos Pazartesi

Orhan Birgit bildirgeyi, köye dönüş kısmını söyledi. Okudu.

Çocuklar.

12 Ağustos Salı

Bülent parti meclisini anlattı. Ordu için bazı şeyler sordu, yazdı.
Çocuklar.

13 Ağustos Çarşamba

Evde briç.

14 Ağustos Perşembe

Elektro. Ben ve H. öğleden evvel yürüyüş. 12 dakika. Akşam yürüyüş iskele-
leye. 15 dakika. Hiç yorulmadım, ilk defa. İskelede oturduk. Evde H. Oğuz Bekar-
ta, hanımı.

Gece Moiz.

15 Ağustos Cuma

İsmet Giritli, sokulgan. Bülent'e anlatacağım.
Orhan Birgit.
Amerika B.Elçisi görüşmek istiyor.

16 Ağustos Cumartesi

Briç.

17 Ağustos Pazar

Muzaffer Yurdakuler. Sıcak.
Çocuklar.
Ömer'le görüştüm. Adalet H. dediğini.
İlhami Sancar.

18 Ağustos Pazartesi

Orhan Birgit. *Yeni Gazete* yazısını dikte ettim.

19 Ağustos Salı

Orhan Birgit.
Mihri Bektaş.
Hacı Bekir Ali Muhiddin.

Şeker tahlili 0.98.

Protrombin 12 - 22,5. %25.

Günaydın gazetesi.

20 Ağustos Çarşamba

26 Ağustos konuşması için karar günü.

Ali (okunamadı) beyanatını gazetelerden almaya çalışıyorlar.

21 Ağustos Perşembe

Tahsin Bekir Balta Kıbrıs'tan geldi.

22 Ağustos Cuma

Briç.

23 Ağustos Cumartesi

Erdallar Ankara'dan, DüNDAR'la geldiler. Hepsi. Öğle yemeği.

24 Ağustos Pazar

Sabah öğleye kadar Fahri Özdilek ve (öğle yemeği).

Sonra Orhan Kabibay Sa. 17-18.

Nihat Erim Sa. 19.

Erdal, Sevinç Ankara'ya gittiler.

Dönüşte Ali Bey'le.

25 Ağustos Pazartesi

Bülent, Necdet Uğur, Orhan Birgit.

Ali Bey hanıma ilan beyanati.

Ali Bey'in haberi yok.

26 Ağustos Salı

Teşkilat ile konuşma ihtimali. Parti toplantısı. Sinemada. Konuştum.

Sonra Malul Gaziler.

Sabah 9'dan itibaren Bülent ile çalıştık. Beyanatımı hazırladık.

27 Ağustos Çarşamba

Briç.

28 Ağustos Perşembe

Özdenlere gittik, geldik.

Ali Turgan ile görüştüm.

İl başkanı ile görüşme.

29 Ağustos Cuma

Kudret Basuter.

Öğleye kadar yazısını okudum. Doğan Avcıoğlu'nun kitabından parçalar.

Öğlen sonra Ali Salhun, Devrim ve oğlu.

30 Ağustos Cumartesi

Akşam Turan Güneş. O Kabibay'ın İlhan Selçuk ile görüşmesi, soracaklarını söyledi.

7 Eylül Pazar

Özdenlere gittik, geldik.

Aydın Kazancı'ya yılbaşı mesajını yazdırdım.

Ahmet'in Hilton'a yerleşmesini söyledim.

8 Eylül Pazartesi

Gece saat 3'te düştüm. Başımı çarptım. Kanadı. Yara oldu. Saat 4'e yakın Dr. Moiz geldi. Sardı. Boynum ağrıdı. Büyük kaza.

Şevket Özipek çocukları ile geldi.

Kemal Satır Ankara'dan geldi. Parti meclisinden Kabibay, Sancar işlerini görüştük.

Ali Beyler akşam bizdeler.

Gece 11 sa., gündüz 13 sa. oldu. Eylül sonu 12-12 olacak.

9 Eylül Salı

Bugün Halk Partisinin 46. kuruluş yıldönümü. Gazetelerde mesajım çıktı. Askeri müzeye gidecektim, gitmedim. Aydın Yılmaz, Besim Üstünel geldiler.

Fahriye H.'dan Zürih'ten mektup. Kardeşi Fuat B. ağır ameliyat olmuş. Amerikalılarla işi bozulmuş. Maltepe'deki evi satılığa çıkarmışlar. İlk taksit istiyor. Bir de kefil olayım istiyor.

Özden, Metin, Ömer geldiler.

10 Eylül Çarşamba

Sabah Kartal'a Özdenlere gittik. Akşama döndük.

Ali Turgan ile görüştüm.

11 Eylül Perşembe

Saat 11'de eğitim komutanı (garnizon K.) Tümamiral Rıza Akol'u ziyarete gittim.

Emir zabiti geldi, aldı ve geri getirdi. Bir saat kadar konuştuk. Eyi amiral. Değerli dost.

Necdet Uğur öğle yemeğinde. Son olayları, İst. parti içini, Kabibay marifetini görüştük.

Sa. 17 Ali B. geldi. Briç arkadaşları bulamamış. Yalnız bezik oynadık.

12 Eylül Cuma

Sa. 7.15'te ayakta.

Özden'e gittik.

Ahmet'e yer arıyoruz. İst.'da yerleştirmek için.

Kartal'da sakin bir gün, çocuklarla.

[Ahmet, evin garsonudur.]

15 Eylül Pazartesi

Özdenlere gittik.

Ömerlerle de görüştük. Fahriye Hanım'ın kefil olmam talebi (mektubu) üzerine. Ömer ile, Aydın Kazancı ile.

İ. R. Aksal'a cevap yazdım. (Metin postalayacak)

16 Eylül Salı

Öğleden sonra Ali Bey'le bezik.

Ahmet'e Hilton'a müspet cevap vermişler.

Bursalılar başta Sadreddin Çanga baskın ziyareti yaptılar.

17 Eylül Çarşamba

Bülent hasta olmuş. Gelmeyecek. Orhan Birgit geldi. Ahmet'e para verdim.

Amiraller geldiler.

Akşama rıhtımda bir buçuk saat.

18 Eylül Perşembe

Orhan Birgit. Toparlandık.

19 Eylül Cuma

Nüvit Yetkin, Cihat Baban geldiler, ikisi de neşeli.

20 Eylül Cumartesi

Toplandık, öğleyin Kartal'a geçtik.

Nihat ile.

Sabahattin Selek ile görüşme.

Ömerler çocuklar akşam geldiler.

21 Eylül Pazar

Saat 7.30'da kalktım.

Kartal ilçesi ile İst. il heyetleriyle görüşme.

Ömerler de gelmişlerdi

Sa. 10.10'da oto ile hareket.

Koru'da (Bolu Dağı) bir çay.

Kızılcahamam'da Ömer Hıfzı Oğuz Bekata ve arkadaşları ile karşılaşma.

Sonra Bülent Ecevit ve il takımı ile buluşma.

Bülent'in arabası ile Ankara ev. Sa.17

22 Eylül Pazartesi

Sa. 16. Bülent. çalıştık.

Sa. 18. Benim radyo konuş. taslağı hazırlandı. Yarın Sa.16 kesin şekli.

Tansiyon 16.8 – 15.

15 – 14.

Zafer B. iyi buldu.

22-9-1969

[İsmet İnönü, ayrıca, başında "İsmet İnönü" yazan 7 sayfalık ayrı bir blok-nota 22 Eylül 1969 tarihini atarak aşağıdaki notları almıştır.]

Bülent'in evi

Radyo çalışması

1969 seçimleri.

Umutlarla, hizmet aşkıyla kesin kararlar ile giriyoruz. Memleketimiz eyi. Milletimiz cesur, çalışkan ve yurdumuzun kadrini bilir. Güçlükleri yener.

Kuvvetleri yitirmemiş.

Devletimiz. Cumhuriyet.

Anayasamız eyi.

Dar zamanlardan geçiyoruz. Etrafımız bulutlarla kaplı. Muharebe etrafımızda kapımızda.

İçimizde huzur yok.

İdareimiz bozulmuştur.

Her şeyden önce huzur ve asayiş isteriz.

Her idarenin en önde ödevi huzur.

Son derece bozulmuştur.

Dağlar

Şehirler

Köyler

İşler

Hayat pahalılığı.

Her şeyden evvel huzur ister.

Hükümette sözüne inanılır bir bünye ister.

Polis başlı başına mesele.

Doğru kullanan

Polisi halka sevdiren bir idare.

Aksi haldeyiz.

Polise güvensizlik haksızdır. Polisi bu hale düşüren hükümettir. Polisin kadrini tanıtmak.

Sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarımız engindir. Başlıca derdimiz budur.

Biz tedavi edebiliriz.

Dar zamanlarda milleti kurtarmak, selamete çıkarmak.

Seçim bildirgelerimiz.
 Köylü ve işçi meseleleri.
 Endüstri meselesi
 Eğitim.
 Sözüne güvenilir idare.
 Asayiş. Dirlik düzenlik.
 Geçmiş yaraları sarma
 Bozuk düzeni düzeltme.
 Köylü vatandaşın bütün dertlerini tedavi etme. Toprak sahibi yapma. Çalışma araçları sağlama, ürününü çoğaltma, değerlendirme ve bu değeri ona verme.
 İşçi.
 Bunların hepsini halledecek bilgimiz tecrübemiz doğru sözümüz.

23 Eylül Salı

Kan tahlili Dr. Şardaş.
 Şeker 125 mg.
 Protro. 31"
 İd. N.
 Kolesterol 308.
 Lipid 716.
 Bülent'in evinde sıkı çalışma.

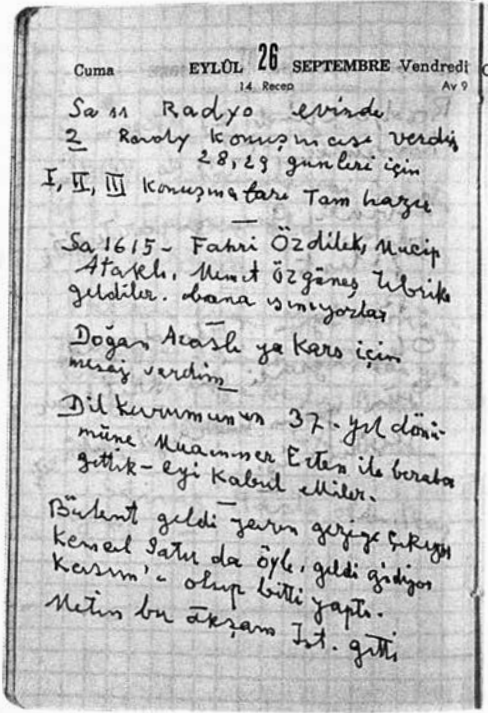
24 Eylül Çarşamba

Saat 16'da Bülent radyo söylevlerini çalıştı. İlki hazır oldu. Daha iki olacak.
 Akşam evde yıldönümü yemeği. Sabah İst.'dan gelen Tokerler, Zafer Beyler.
 Bekir Beyler, Erdallar. Eyi akşam oldu.
 Sevinç hasta oldu. Baş ağrısı.

25 Eylül Perşembe

Radyo evinde 27 akşam konuşmasını Sa. 11'de verdim.
 Sevinç'i gece ziyarete gittik. Eyileşti.
 Bugün Ortadoğu'da ölen öğrenci için kritik bir gün. Nihayet sükûnetle geçirilmiş.

26 Eylül Cuma

Sa. 11 radyo evinde.

2. radyo konuşması verdim. 28, 29 günleri için.

I, II, III. konuşmalar tam hazır.

Sa. 16.15. Fahri Özdilek, Mucip Ataklı, Mehmet Özgüneş tebriğe geldiler. Bana ısınıyorlar.

Doğan Araslı'ya Kars için mesaj verdim.

Dil kurumunun 37. yıldönümü Muammer Erten ile beraber gittik. Eyi kabul ettiler.

Bülent geldi. Yarın geziye çıkıyor.

Kemal Satır da öyle. Geldi. Gidiyor.

Kasım olup bitti yaptı.

Metin bu akşam İst. gitti.

27 Eylül Cumartesi

Radyoda ilk konuşmam.

28 Eylül Pazar

Radyoda II. konuşmam.

29 Eylül Pazartesi

Radyoda III. konuşmam.

Haluk Ülman'a IV. konuşmamı dikte ettim. Hazırlayacak.

30 Eylül Salı

İhsan Topaloğlu ile görüştim. G.Antep gezisinden memnun dönmüş. Haluk Ülman ile benim projem üzerinde çalışacak.

Prof. Seha Meray ile yazdığı Lozan kitabı için benden istediği önsözü çalıştım. Dikte ettiğimi temize çekip getirecek. Memnun oldu.

Bülent radyoda ilk konuştu.

Sabahleyin Hasan'la Zir. Bank.'sına gittik. Bütün memurlar bizi uğurladı.

Eylül ayına ait not sayfası

30 Eylül gündüz gece eşit oldu. 12.01 - 11.59. Bundan sonra gece uzayacak, gündüz kılalacak.

1 Ekim Çarşamba

IV. Radyo konuşmam. Haluk ile çalıştım bitti, yarın vereceğiz. 3. Ekim için.

6 Ekim Pazartesi

Bülent'in evinde çalıştım.

7 Ekim Salı

V. Radyo konuşmasını Haluk ile hazırladık. Bülent bazı yerlerini beğenmedi, düzelttik. Malatya'ya mesaj hazırladım. Bülent'e verdim.

Sabahleyin Bülent ile çalıştım. Radyo evine gittim.

8 Ekim Çarşamba

V. Radyo kn. Radyo'ya verdik. S. 15.30. Dönüşte Hürriyet'in istediği demeci hazırladık, verdik. Hep Haluk ile çalıştık. Besim yardım etti.

Dün gece midemden ağır hasta oldum.

9 Ekim Perşembe

VI. Radyo konuşmasını hazırladım. Haluk ile çalıştım. C. başkanına koalisyon beyanı üzerine cevap olarak tebliğ yaptım. Bülent Besim'e telefon ederek (D. Bakır'dan) istemiş.

10 Ekim Cuma

Haluk ile beraber (Gültekin) Radyoevi'ne gittik Saat 10.30. VI. ve son radyo konuşmasını vermek için. Dönüşte İsmail R. Aksal a uğradım. Teskin ettim. Vefik Pirinççioğlu'nu ziyaret.

[12 Ekim 1969'da yapılan milletvekili genel seçimine 8 siyasal parti katıldı. Türkiye'de çok partili siyasal yaşama geçildikten sonra, 1950'deki seçime 3, 1954, 1957 ve 1961'deki seçimlere 4, 1965'teki seçime de 6 siyasal partinin katıldığı göz önünde bulundurulursa, bu bir rekor anlamına geliyordu.

Bir rekor da seçime katılma oranında kırıldı. Çok partili sisteme geçildikten sonra 1965'te yüzde 71,3 ile en alt düzeyine inen seçime katılma oranı, bu kez yüzde 64,3'e kadar gerilemişti.

AP, 1965'e göre oy kaybına uğramasına karşın, yine de seçimden zaferle çıktı. Yüzde 46,5'lik oy oranıyla 256 milletvekili çıkararak AP, Millet Meclisi'nde bir kez daha tek başına çoğunluğu sağladı. CHP'nin oyları da, AP'ninki gibi, 1965'teki düzeyin gerisindeydi. Bir başka deyişle, CHP'nin oyları, çok partili siyasal yaşama geçildikten sonra en alt düzeye inmişti. Ana muhalefet partisi, yüzde 27,3'lük oy oranıyla 143 milletvekilliği kazandı.

Öteki küçük partilere gelince: Ortanın solu hareketine karşı çıkararak CHP'den kopanların kurduğu Güven Partisi, yüzde 6,6'lık oy oranıyla 15 milletvekili çıkardı ve AP ve CHP'den sonra, üçüncü parti olduğunu gösterdi. Oyların yüzde 3,2'sini alan Millet Partisi 6 milletvekilliği kazanırken, Milliyetçi Hareket Partisi yüzde 3,0 ile sadece 1, buna karşılık daha az oy alan Türkiye Birlik Partisi yüzde 2,8 ile 8, Yeni Türkiye Partisi de yüzde 2,2 ile 6 milletvekili çıkardı. Türkiye İşçi Partisi (TİP) ise 1965'teki yüzde 3,0'lük oy oranını hemen hemen tutturarak oyların yüzde 2,8'ini kazandı. Partinin çok önemli bir oy kaybı yoktu, ama, seçim kanununda yapılan değişiklik bu partinin aleyhinde işleyince, 1965'te 15 milletvekili çıkararak TİP, 1969'da Millet Meclisi'nde bu kez sadece 2 milletvekiliyle temsil olanağı buldu.

Öte yandan, seçmenlerin yüzde 5,6'sı da bağımsız adaylara oy verdi ve 13 bağımsız aday milletvekili oldu. Bu da bir başka rekordu. 1950'de 3 bağımsız adayın milletvekili seçilmesinden sonra, 1954'te sadece bir bağımsız aday çoğunluğu sağlamıştı ve o tarihten sonra hiçbir bağımsız aday gerekli oyu sağlayarak milletvekili seçilememişti.

Millet Meclisi'nin toplandığı 22 Ekim'de, eski başkan Ferruh Bozbeyli yenisinden başkan seçildi. Seçimle birlikte başbakanlıktan istifa eden AP Genel Başkanı Süleyman Demirel de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından, bir kez daha hükümeti kurmakla görevlendirildi. Demirel'in 3 Kasım'da açıkladığı hükümet güvenoyu alarak çalışmalarına başladı.]

16 Ekim Perşembe

Gece fena uyku.

Ankara Millet vekilleri, il başkanı - Saat 11 kabul.

Çay - Bülent beraber.

Saat 5 - Mecliste Bozbeyli'yi ziyaret. Eyi görüştük. Kendi başkan adaylığı daha emniyetli. Önseçimde aleyhine çalışmışlar. Meclis Salı - belki Çarşamba. Benden çok memnun. Cevat Dursunoğlu'nu ziyaret. Hasta zavallı - Sonra ev - Bülent, Güneş. - Saat 19 Özdilek, Mucip Ataklı, Özgüneş - C. Bayar siyasi hakları aleyhinde ısrarlı. Olmaz çıkacak dedim. Senato grubunu serbest bırakmamı istediler. Olmaz dedim. Öyle ayrıldık.

17 Ekim Cuma

Ali bugün başladı. 16.10.

18 Ekim Cumartesi

Bugün İst.'da Metin benim Mihçioğlu adına Osm. Bank. yazdığım bir çeki vererek, Özden adına Kartal evimin son taksitini (ödenme karşılığı evin ipoteğini) kaldırmıştır.

Akşam üzeri Sa. 17.30 – 20.30 arası milletvekilleri için parti merkezinin verdiği kokteyle gittik. Sa 19.30'da ayrıldık. Eyi oldu.

19 Ekim Pazar

Sa. 10 Grup odasında (Meclis) milletvekilleri ile konuşma. Senatörler de dinlediler.

20 Ekim Pazartesi

Dr. Aziz Uras ile - MBG siyasi haklar meselesini aleyhime büyötmek teşebbüsündeler.

Amerikan astronotları şerefine Demirel'in daveti.

21 Ekim Salı

Kan tahlili şeker 110 mg.

Protr. 30".

Kolesterol 315 mg.

Lipid 766

Dr. Aziz Uras - Siyasi haklar. İnönü teskin edici yol bulsun. Şimdi herkes mutabık.

Mardin Mv. Şevki.

İsmail Arar.

Bülent Ecevit.

Operet.

22 Ekim Çarşamba

Öğleden evvel Meclis geçici başkanları.

Grup başkanvekilleri seçimi.

23 Ekim Perşembe

Saat 10. Grup yönetim seçimi. Haysiyet divanı seçimi.

Sa. 14 – Anıtkabir.

Sa. 18 - Kemal Satır, Necdet Uğur, Fikret Gündoğan.

Dr. Aziz Uras.

24 Ekim Cuma

Avusturya Bü. elçi. Milli gün.

İran sefiri ile tanışma.

Terzi - Danıştay üyesi.

Bülent.

Mehmet Sağlam (Kayseri).

Ali İhsan'a TRT'ye, gazetelere beyan.

Konser.

25 Ekim Cumartesi

Sa. 10.30. Ecevit. Hazırladığım beyanları görüşmeye gittim.

11.45'te Anayasa Mahkemesi Başkanı ile randevumuz vardı. Dairesine gittik (Muammer Erten ile) Yüksek Hakimler Kurulu'nun seçimi için düşündüklerimizi anlattım. Sonra gene Bülent ile çalıştık.

Sa. 16.30. Kemal Demir, Kulak Boğaz doktoru Tanyeri ile geldiler. Görüştük.

Kulüp – Sa. 20'ye doğru ev.

Bülent – Çalıştık.

Erdallar geldiler.

26 Ekim Pazar

Bülent ile öğleye kadar çalıştık. Sonra gitti istirahata.

27 Ekim Pazartesi

Tokerler, çocuklar Nevşehir'e gittiler. Göreme'yi görecekler.

Cumhuriyet Bayramı için bir televizyona, bir de 28'de yayılmak üzere gazetelere tebliğ verdim.

28 Ekim Salı

Kemal Satır geldi.

İsmail Akar, Orhan Kabibay üzerine, iki başkanvekili meselesini konuştuk. Sonra Sa. 4'te Amiral Sezai Orkunt ile geldiler (ikisi). Amiral bir muhtıra verdi. Ordunun halini, af konusunun tepkilerini anlattı. Cevapladım.

Kulüp.

Hanım şiddetli nezle hastası.

29 Ekim Çarşamba

Bayram. Anıt Kabir. Mecliste C. Başk. tebrik - Geçit resmi.

Hepsine gittim. Soğuk. Biraz üşüdüm. İstirahat.

Demirel ile yan yana geçit resminde idik. Sakin sakin konuştuk.

30 Ekim Perşembe

Gazete için Mucip Ataklı'nın beyanatu üzerine beyanatu Ali İhsan'a yazdırdım. Dr. Aziz Uras geldi. Kayırmalar durmuş gibidir. Emniyetin bir ajan provocateur kullandığı havadisini sordum. Sivil olacak dedi. Amirine tekzibi söyleyecek.

Prof. Bekir Bey öğle yemeğinde.

Koç'tan Behçet Osmanağaoğlu aşırı sağ, aşırı sola çatıyor. Bizi de bulaştırıyor.

20 Kasım Perşembe

Bülent ile Amerikan büyükelçisinin görüşmesi yazılacak.

22 Kasım Cumartesi

C. başkanı C. Sunay'dan randevu aldım. Sa. 18'de gittim. 1 - 1,5 saat konuştuk.

Ruslar çok iyi karşılaşmış, kabul etmişler. Dostluğu arttırmak istiyorlar. Amerikalıların aleyhinde bulunuyorlar.

Dostluk ve itimat havasının artmasına hizmet etmelerini tebrik ettim.

Helsinki'de başlayan Sovyet - Amerika konuşmalarının mahiyeti hakkında bilgisi, fikri yok.

- İki hatalarını söyledim. Zarar ve ihtirazi kayd olarak:

1- Kıbrıs'ta federatif idareyi Ruslara tekrar söyletebilirlerdi. Yapmadılar. İhmalleriyle Makarios kârlı çıktı.

2- Ortadoğu'da tarafsızlık yapmadılar.

24 Kasım Pazartesi

Bülent, Alman Prof. Rolf İtalyan'dan geldiler. Prof. enteresan.

25 Kasım Salı

Bekir Bey her gün sabah akşam gelip tansiyon yokluyor. 13,0 - 19,0 arası.

Bugün gelir vergisi son taksitini verdim (3. tak. 40.169).

Bülent Bey, Sırrı Atalay ile geldi. Celal Bayar'ın Senato'ya gelmesi. Senato başkanlık divanına gelmiş. Onu anlattılar.

1 Aralık Pazartesi

Kan şekeri 110 mg.

Protrombin 28".

İd. N.

Bulgar elçisi saat 12 veda.

Celal Bayar geldi. Sa. 18 - 19 konuştuk. Kimse duymadı.

2 Aralık Salı

Sa. 17.30 - 19.30. Önemli konular - Başlıca Ecevit, Necdet Uğurlu.

Akşam Satır önemli konuşma.

Akşam salonda resital.

3 Aralık Çarşamba

Sa. 18 Nihat Erim. Dolgun, kırgın. Vazifesiz olmayı kendisi istedi. Şimdi kime danılacağını bilemiyor - Herkese danılmak için hazır. Başlıca Bülent'e kızgın.

Ali İhsan Sa. 7'den sonra geldi. Onlar da her toplantıyı bir kavga ile bitiriyorlar.

Bülent parti meclisi boşalan yerlerine adaylarını getirdi, mahrem bana verdi.

4 Aralık Perşembe

Necip Mirkelamoğlu ile görüştüm. Çok iyi.

Şevket Süreyya ile görüşme. Uzun ve faydalı.

5 Aralık Cuma

Öğleden evvel - Dışişlerine yazıları İhsan Bey'e yazdırdım.

Fatma'nın oğlunun nikâhı - Çok memnun oldum.

Meclis - Senato yönetim kurulu - Ali Şakir Ağanoğlu meselesi.

Mecliste Feyzioğlu bize saldırmış - AP pek keyiflenmiş.

Akşam konser - Büyük bir Rus kemancısı.

Nail Gürman konserde geldi. Son marifeti için söylendim. Belli ki şımartılmış.

Bülent'in parti meclisi üyelerini.

7 Aralık Pazar

Parti Meclisi - Gergin hava.

Merkez raporundan önce geçmiş tutanak görüşmesi.

Cemal Reşit Eyüboğlu'nun sabotajı.

Meclis seçimi.

8 Aralık Pazartesi

Parti Meclisi - Merkezden dört kişinin çekilmesi.

M. Erten - Ali İhsan - Mehmet Yüceler - Hüdayi Oral.

9 Aralık Salı

Parti meclisi - Yeni seçim.

Bildiri yazılacak bana getirecekler.

12 Aralık Cuma

Evde çalışma.

Ahmet Şener, Ali Rıza Uzuner - Osara raporu.

Bronşitim devam ediyor.
Ömerler misafir geldiler bayram için.

[12 Aralık Şeker Bayramı'nın ikinci günüdür.]

13 Aralık Cumartesi

Evde çalışma - Osara raporu.

21 Aralık Pazar

Metin'in seyahate çıkması - Uçak ile İst. Hareket.

22 Aralık Pazartesi

Aşçı bir haftalık izinli.
Metin İst. Atina'ya hareket etti.

24 Aralık Çarşamba

En uzun gece 14 sa. 37 dakika. En kısa gün 9 sa. 23 dakika.

Bülent Bulgaristan'dan dün akşam geldi. Bugün görüştüm, memnun. Bulgarlar adeta kalkınmış. Bulgarlar Ruslara sadık – bağlı.

25 Aralık Perşembe

Partide öğretmenlerle (4 kişi) görüşme.

26 Aralık Cuma

Dün geleceklerdi gelmediler.
Meclisin tatili.
Bülent'in sabah grupta konuşması.

27 Aralık Cumartesi

İbrahim Öktem, Hayrettin Uysal.
Başbakan'a mektup yazdım. Pazartesi verilecek.
Bülent yarın sabah Strasburg'a ve Almanya'ya gidiyor. Adresi - İzzet Sedes.

28 Aralık Pazar

Şeker 118.

Protr.

Vehbi Koç Sa. 11.

Son beyanatım için teşekkür ediyor. Bülent'in dünkü konuşmasından şüpheli. Genel olarak yavan – uzak.

Sa. 12. Avukat Orhan Kaynak - Arsa (15.16) almak isteyen varmış - Gazanfer de kira ile tuttuğunu almak istemiş.

Aralık ayının sonundaki tarihsiz not sayfası

– Grupta konuşmam.

– İkili anlaşmalar için grupta Sezai Orkunt. 8.1.70.

– Pet-Sen heyeti ile 9.1.1970.

– Erim'in vedaı 9.1.1970.

1970

10 Ocak Cumartesi

Bugün Amiral Orkunt ile Kemal Satır ile beraber ikili anlaşmaları çalıştım.
Nurperi hasta.

11 Ocak Pazar

Bugün Sa. 17'de Amiral ve Satır ikili anlaşmalar tasarısı üzerine çalışmaya devam ettik. O. Birgit, B. Üstünel, T. Güneş geldiler. Bilhassa T. Güneş çok yararlı olarak katıldı. Satır bir hukuk komisyonu kuracak, bana hafta içinde bir rapor verecekler.

Merkez Yön. Kurulu adına bir genelge getirdiler. Kendilerine karşı yapılan isnatlara cevap veriyorlar.

Zafer B.'e kilodan düşüyorum diye endişe gösterdim. Teskin etti.

12 Ocak Pazartesi

Kan şekeri 115 mg.

Pro.tro. 28".

İd. N.

Necdet Uğur İst.'dan geldi. Orası kaynıyor. Yeni il başkanı kim olacak?
YTP'sinde beliren eğilim? (Bize doğru).

13 Ocak Salı

Dr. Aziz Uras.

Doğu aşırı sağ ile uğraşılıyor. Demirel memnun değil (General Doğu'dan).

YTP'sinden aynı eğilim haberi?

Dil ve Tarih Kurumu - Turan Gün. kavgalı - Perşembe avukatlar ile buluşacaklar.

Arada Satır, Karamehmet.

Satır'a YTP, Azizoglu hikâyesini söyledim.

Mehmet Özgüneş - Yaşar Tunagür'ü anlattı. Çok önemli devrim damgası.

15 Ocak Perşembe

Yunan sefiri ile görüşme. Kıbrıs meselesi halloldu. Üniter devlet. Makarios'un tam istediği.

21 Ocak Çarşamba

Başbakan'ın akşam yemeği. Gittim. Turhan ve bütün parti başkanları vardı. Mecliste ikili anlaşmalar için usul kararları verdik.

19.1.1970 günü için oldu galiba.

23 Ocak Cuma

Genel görüşme takriri. AP kabul için önemli, kısa bir görüşme yaptım.

24 Ocak Cumartesi

Mecliste konuşma - İkili anlaşmalar.

Çağlayangil'in cevabı.

Feyzioğlu - Sonra geldim, çok yorgundum.

25 Ocak Pazar

Evde istirahat - Mecliste ikili anlaşmalar. Gitmedim. Sa. 5.30'da geleceklerdi. 6'da geldiler: Kemal Satır ve Necdet Uğur. Uğur görüşmenin son gününü anlattı. Ça.gil facia. Tam kulluk.

Akşam klüp.

Yemekte Can Okanlar. Sonra Besim Üstünel. Amiral Orkunt aleyhine takibat düşünüyorlarmış! Mali durum çok fena imiş.

Gün 10 saat, gece 14 saat.

26 Ocak Pazartesi

Özden bugün sabah Londra için İst. 10.45'te uçak ile gitti: Meydana ben de gitmek istiyordum. Gidemedim, heyecandan, üzüntüden. Akş. 5.30'da Bülent. Kalktım. Sa. 6'da Kemal Satır geldi. Sa. 8'e kadar çalıştık. Gene tatsızlar.

28 Ocak Çarşamba

Kan şekeri 116 mg.

Protrombin 32".

İd. N.

Milliyet yeni makinesi için resimler aldı.

Bülent (rahatsız), hanım ile öğle yemeğinde.

29 Ocak Perşembe

Şevket Süreyya Aydemir ile görüşme - Enver Pş. İçin.

Kemal Satır ile görüşme. Saadettin Bilgiç için.

Bülent ve yardımcıları ile görüşme. AP ile görüşme için. Parti meclisi toplanacak.

30 Ocak Cuma

Necdet Uğur öğle yemeğine. Grup içi konular - Paz. E. grup yapılacak.

Londra'ya mektup yazdım.

İlk kar.

31 Ocak Cumartesi

Parti meclisi (olağanüstü).

Mumcu oğlunun nişanı.

Ortadoğu rektörlük seçimleri.

Erdal'ın durumu.

2 Şubat Pazartesi

Ömer İst. geldi. Çocukları götürecek.

Sabah: Grupta toplantı. Önce yönetim kurulunda konuştuk, sonra grup. Genel görüşme talebi vardı. Bütçe konuşma sonuna kadar konuşulmasın dedim. Garip bir oylama oldu.

Akşam Kemal Satır çok dolgun.

3 Şubat Salı

Ömer çocukları götürdü.

Akşam Gültekin gazeteleri okudu. Üstünel Cihat Baban'dan, yazılarından şikâyet etti. İlyas Tüfek geldi.

4 Şubat Çarşamba

Sabah Haluk Ülman S. 11.

S. 11.30 Kartal.

Hürriyet için sualler cevaplar.

Bülent, Üstünel geldi, gitti.

Akşam çocukların evde toplantısı. Ziya Müezzinoğlu ile görüşme.

Öğle yemeğinde Ecvet Güresin. Cumhuriyet'ten yeni gazeteye.

10 Şubat Salı

Bütçenin M. Meclisi'nde görüşülmesi.

11 Şubat Çarşamba

Bütçenin ilk açık oylaması. Ret 224. Kabul 214. İştirak 438.

[Adalet Partisi içinde 1960'lı yıllardan beri süregelen Süleyman Demirel – Sadettin Bilgiç çatışması 1970 başında iyice alevlendi. Demirel'in parti içindeki muhalefeti aşırı sağcılıkla suçlaması üzerine 72 AP milletvekili 1970 başında Demirel'e bir muhtıra verdi. 11 Şubat'taki bütçe oylaması sırasında da 41 AP milletvekilininin red oyu kullanması üzerine AP hükümeti düştü. Yıl boyunca birçok milletvekili AP'den çıkarılırken birçoğu da istifa etti. Partiden ayrılanlar 18 Aralık 1970'te Demokratik Parti'yi kurdular. Eski Meclis Başkanı Ferruh Boz-beyli'nin başkanlığında kurulan partinin genel başkan yardımcılıklarına Sadettin Bilgiç ve Yüksel Menderes getirildi.]

12 Şubat Perşembe

Bizim evde grup başkanvekilleri toplandık, durumu görüştük.

13 Şubat Cuma

Bülent havadis getirdi. Gültekin *Sabah* gazetesini getirdi.

Akşam konser. Fransız Çelo solisti Fournier. Güzel çaldı.

Demirel çekilmiş.

20 Şubat Cuma

Bayramın sonu.

Boğaz köprüsünün şenlikleri yapılıyor. Bu kadar pervasızca bir yağma devri nadir bir faciadır.

Gün 11 saat, gece 13 saat. Dönüm günü.

[20 Şubat Kurban Bayramı'nın son günüdür.]

24 Şubat Salı

Metin, Özden geldiler. Evde büyük bayram.

25 Şubat Çarşamba

Şeker 100 mg.

Protro 29”.

Bülent. Havadis.

Bugün toplanacağız.

Gülsün'ün yaş günü bayramı 13.

Başkan vekili, grup başları, Bülent ve yardımcıları ile toplantı - Benim beyanatım için.

26 Şubat Perşembe

26 Şubat Perşembe günü saat 17.30'dan Saat 19'a kadar Türkiye'de Devletçilik kararının alınması konusunda görüştük. Korel Göymen. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İdari Bilimler Fak. Asistanı. İngiltere'de Leeds Üniversitesi'nde doktora yapıyor.

6 Mart Cuma

Evde büyük toplantı. Bülent, yardımcıları, Necdet Uğur, Ziya Müezzinoğlu.

Ziya Bey'le Üstünel'in karşılıklı görüşleri. Bence Müezzinoğlu haklı.

Akşam orkestra. Ermeni Manuk solist (İngiliz olmuş, eyi).

7 Mart Cumartesi

Klüp.

Sabah çocuklar Uludağ.

Öğleyin Bülent öğle yemeğinde.

Bülent, Ortak Pazar'da Üstünel'in tesirinde.

8 Mart Pazar

Öğle yemeği - Ziya Müezzinoğlu.

Çocukların Uludağ'a gitmesi.

Klüp. Klüpte Medeni Arman Avukat. Diyarbakır'a gidince arayayım isterler.

Cüneyt Arcayürek.

Klüp.

9 Mart Pazartesi

Fahri Özdilek. Hükümet programı konusunda.

Cevaplar perşembeye bırakıldı.

10 Mart Salı

Parti Meclisi. Gitmedim.

Başbakana cevap hazırladım.

11 Mart Çarşamba

Evde çalıştım.

Besim Üstünel'e gittim.

12 Mart Perşembe

Mecliste konuşma.

Gp.'dan sonra - Öğleden önce bitti. Bülent ile eve geldik.

Kan şekeri 123 mg.

Protr. 34".

İd. N.

Kolesterol 300.

Lipid 776 mg.

13 Mart Cuma

Evde çalışma.

Kemal Satır öğleyin.

Dün Mecliste Çağlayangil. Ön planda gürültüler yapması. Bozbeyli ile çatışmış. İhtar cezası almış. Bozbeyli sözünü dinletmiş. Akşama Dünya Gençlik. Başk ile (Avusturyalı) Bülent de geldi.

14 Mart Cumartesi

Mecliste oy merakı. Yarın belli olacak.

Akşam Bülent, Orhan Birgit ile geldiler. Önemli yeni bir şey yok.

Dünya. Falih kudurmuş bir halde.

Klüp - Eyi

Gece, gündüz bir, 12.

Bugün gündüz 1 dakika artmış.

Tarih yok

[Aşağıdaki notlar İnönü'nün 1970 yılında tutmuş olduğu bir başka defterden buraya alınmıştır.]

Bülent

Besim Üstünel

Turan Güneş

Orhan Birgit

İbrahim Öktem

Şeref Bakşık

H. Esatoğlu

Mustafa Ok

Nazif Aslan

Seyfi Pencap

İlyas Seçkin

Hayrettin Uysal

Ferda Gülay

Yaşar Akal

4 başkanvekili

İlyas Kılıç

Tahsin Bekir Balta

Cahit Zamangil

Orhan Kabibay

İlhami Sancar

Lebid Yurdoğlu

Kamuran Eğin
Sadi Koçaş
Hüsnü Özkan
Kemal Demir
-
Turgut Göle
Nihat Erim
Mehmet Delikaya
Turgut Altın
Oya Tezel
Gençlik K. B.
Kadın kolu
Osman Sacık P.
-
Muammer Erten
Ali İhsan Göğüş
Hü dai Oral
Mehmet Yüceler
İhsan Topaloğlu
Cemal Reşit Eyüb.
Ben

15 Mart Pazar

Meclis
Oylama 404

Kabul	232
Red	172
Yok	44

[Demirel'in kurduğu yeni hükümet 15 Mart'ta 172 red oyuna karşılık 232 oyla güvenoyu aldı.]

16 Mart Pazartesi

Banyo.

Öğleden sonra Meclis başkanvekilleri odası.

17 Mart Salı

Parti meclisi. Katılmadım.

19 Mart Perşembe

Parti meclisi. Katılmadım.

Bursa mv.leri, gençlik kolları.

Adil Ünlü, hanımı.

Erdallar akşam yemeği.

Bülent - Ali Topuz.

22 Mart Pazar

Ailece mal beyanımız *Hürriyet*'te.

Klüp.

23 Mart Pazartesi

Meclis.

Akşam Tomris H.'ın konser salonunda resitali.

Son Havadis mal beyanımız üzerine fikirlerini Çarşamba günü söyleyecekmış.

Bülent konserden hemen önce geldi, gitti.

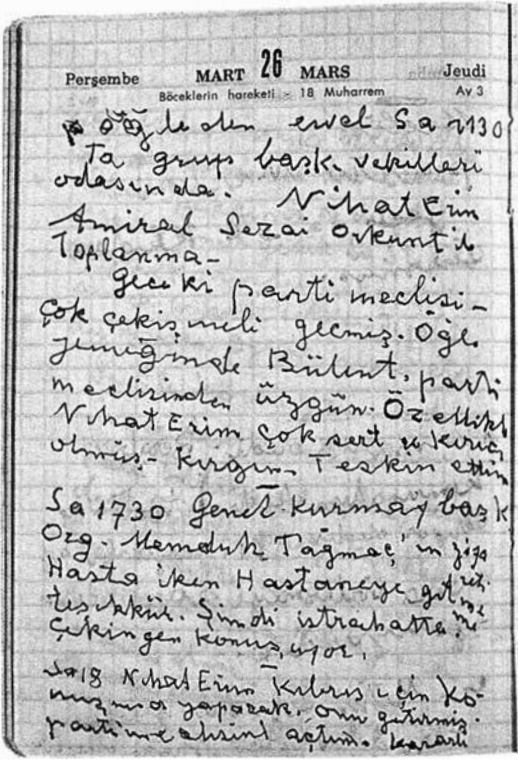
24 Mart Salı

1- Gazeteciler Cumartesi akşam 8.30'da balolarına davet ettiler.

2- Abdi İpekçi Sa. 12'de geldi. 1.30'da yemek yedik. Sa. 3'te gitti. Uzun konuştuk. Kendisine önemli beyanat verdim. İç polit., dış politika, öğrenci meselesi etc.

3- Sa. 5'te köşke gittim. Cevdet Sunay davet etmişti. Bizim parti bildirisinden, *Ant*, *Devrim* dergilerinden parçalar okudu. Faşist dikta imalarından şikâyet etti. Bursa mesajımdan memnun olmuş. Yardım istedi. Demirel için görüştüklerimin en eyisi, genç, (okunamadı) şımarık dedi. Beraber konuşalım dedi. İrtica takip ediyor dedim. Nihayet bir ay sonra birleşmeye razı oldum. Eyi ayrıldık.

4- Metin İst.dan geldi. Servet beyanları günün meselesi.

25 Mart Çarşamba

Meclis.

Parti Meclisi gece Sa. 3'e kadar sürmüş.

26 Mart Perşembe

Öğleden evvel Sa. 11.30'da grup başk. vekilleri odasında. Nihat Erim, Amiral Sezai Orkunt ile toplanma.

Geceki parti meclisi çok çekişmeli geçmiş. Öğle yemeğinde Bülent, parti meclisinden üzgün. Özellikle Nihat Erim çok sert ve kırıcı olmuş. Kırgın. Teskin ettim.

Sa. 17.30 Genelkurmay başk. Org. Memduh Tağmaç'ın ziyareti. Hasta iken hastaneye gitmeme teşekkür. Şimdi istirahatta, çekingen konuşuyor.

Sa. 18 Nihat Erim Kıbrıs için konuşma yapacak. Onu getirmiş. Parti Meclisini açtım. Kararlı. Hep Turan Güneş meselesi.

Sa. 18.30 Necdet Uğur. Yarın İst. gidiyor. Parti meclisini açtım. Nihat'ı haklı bulmuyor gibi.

Bekir B., hanımı.

28 Mart Cumartesi

Fehmi Tüzün (Yargıtay).

Dr. Münif İslamoğlu. N. H. Başhekimi.

Gece Marmara Oteli'nde gazeteciler balosu. Gece Saat 1'e kadar.

29 Mart Pazar

Akşam klüp.

30 Mart Pazartesi

Şeker tahlili 110.

Protrombin 35”.

Nihat Erim.

Hıfzı Oğuz.

Cahit Zamangil.

Bülent Bey.

31 Mart Salı

Parti Meclisi kurultay kararı.

Terzi.

1 Nisan Çarşamba

Gençler - Sos. Demok. Bildirisi.

Cevabım.

Milletvekilleri İkinci İnönü zaferi.

Bülent öğle yemeği.

Parti meclisini anlattı.

2 Nisan Perşembe

Akşam Erdallar.

Gençlik konuşmamı radyo, televizyon veriyor.

Gültekin basın özeti

İlhan Selçuk. İlhami yeniden kudurmuş halde.

6 Nisan Pazartesi

Meclis. Senato seçimlerinin ertelenmesi görüşüldü.

7 Nisan Salı

İngiliz Dışişleri Bakanı için sefarette kokteyl. Saat 12.30’da gittik Bülent’le. Kibar ve sıcak adam bakan.

Sefarete Dubçek ile görüştüm. Çağırdık. Polonya sefiri ile geldi.

Saat 16.30 İngiliz Dış Bakanı Mikail Stewart İng. büyükelçisi ile bize geldi.

Önemli konuşma yaptık.

8 Nisan Çarşamba

Grupta Senato seçimlerinin ertelenmesine karar verildi. Öğleyn Necdet Uğur.
Saat 17.30 İhsan Topaloğlu.

16 Nisan Perşembe

François Moanack Ambassadeur du Venezuela.

17 Nisan Cuma

Bu sabah grup. Daha önce evde senato grup başkanları.

Senato, Büyük Millet Meclisine katılmayı reddetti. Ayrı toplandı. Muhalefet de Meclise katılmadı.

Saat 17'de soruşturma komisyonu münfesiş olduğuna karar verdi. Son anda İhsan Gürsan ve Cizreli ötekilerle ve Demirel'le birleştiler. Büyük rezalet kapatılmak istendi. Meclisten eve erken, hasta döndüm.

18 Nisan Cumartesi

Akşam klüp.

19 Nisan Pazar

Sa. 12. N. Erim, Safa Kılıççioğlu.

Meydan Larousse'un 1. cildini getirdi.

20 Nisan Pazartesi

Kan şekeri 110.

Protrombin 31".

Kolesterol 314.

Lipid 694.

Bir Alman profesörü.

21 Nisan Salı

Bülent. Kurultayı Haziran'da istiyor. Temmuz başında ısrar ettim.

22 Nisan Çarşamba

Ömer, çocuklar İst. geldiler.

Kemal Satır Adana'dan gelmiş. Gizli olmasına dikkat ederek davet etmişler. Rusic ile görüşmüş. Anlattı.

23 Nisan Perşembe

Saat 10'da Adil Ünlü Senatör, Nurettin Özdemir Gümüşhane milletvekili, Meclis tarafından memur olarak arabayla gelip beni aldılar. Anıtkabir, sonra Marmara Otelinde yemek. Saat 18.30 Büyük Millet Meclisi kokteyl.

24 Nisan Cuma

1920 Milletvekillerine evde yemek.

Fahrettin Altay, Tevfik Rüştü Aras, ben 3.

Yasin Haşimoğlu Oltu.

Ahmet Fevzi Erdem Batum.

Hüseyin Aksu Erzincan.

Yasin Kutlu Gaziantep. 4.

Yedi kişi.

Meclis Başkanı Ferruh Bozbeyle hanımları ile beraber.

Fahrettin Altay beni iki sualden haberdar etti. Birisi Kılıç Ali İstiklal Mahkemesi'nin İzmir suikastı esnasında beni tevkife karar verdiğini söylemiş. İşin aslı nedir diye soruyorlarmış.

2- Lozan esnasında Fener Patriki hakkında Atatürk'ün, hükümetin (okunamadı) ne imiş?

25 Nisan Cumartesi

Sakatlar derneği temsilcileri Niyazi Orhan, Cenani Çalışan ile görüştüm. Özellikle Niyazi, her ikisi değerli insanlar.

Ömerler İst.'a uçtular.

26 Nisan Pazar

50 yıllık meclis hayatı için televiz. sorusu. Sa. 11.30.

Kemal Satır geldi. Akşam kulübe gideceğiz.

27 Nisan Pazartesi

Meclis Sa. 15.

Sa. 18 ev.

Özek ile Derinçay'ın şikâyetleri.

28 Nisan Salı

Gençlik kolları.

Öğleden sonra Sa. 18, Macar elçisi.

Sa. 20 Bülent.

Gündüz 14 saat, gece 10 saat.

Televiz. Benim 23 Nisan için konuşmam.

30 Nisan Perşembe

Yahya Han şerefine, C. Baş. akşam yemeği.

C. B. ve hanımının fazla düşkünlüğü.

Yahya Han'ın daveti.

Yemekten önce Marmara'da Hüdai Oral'ın kızının nişanı.

Parti meclisi kurultay günü için. 3 Temmuz.

1 Mayıs Cuma

Bülent, hanımı ile sabahleyin - Öğle yemeği.

Akşam Yahya Han'ın yemeği.

6 Mayıs Çarşamba

II. Ordu Kum. Siirt'e gitmiş.

7 Mayıs Perşembe

Merkez yönetim kurulu bugün.

Sovyet bayramı, Almanya'ya karşı zafer günü.

8 Mayıs Cuma

Meclis. Emekli komutanların tazminat kanunu. Merkez yönetim toplantısı. Kurultayda tüzük, program müzakeresi hazırlığı. İç çekişme olmasın. Yarı gönüllü evet dediler. Seyfi Sadi Pencab'ın tek partiden kalanlar ortanın solunu yürütemez. Hepsi küçümsedi – Sonunda.

Dupçek'in milli bayramı davetine gittim. Çok kalabalık.

9 Mayıs Cumartesi

Gültekin - Basın özeti getirdi.

İlhan Selçuk, Altan Öymen de karışmış. - Mehmet Şevket.

Şevket Eygi bir ağızdan bana.

Amerika gençlik hareketi. Kamboçya dolayısı ile.

10 Mayıs Pazar

Macar parlamento heyetinin evde ziyareti.

Klüp.

12 Mayıs Salı

Fransız sefirinin veda daveti. Bu sefir benim için daima insafli ve teşvik edici olmuştur.

Muammer Erten sabah geldi. Çok şikâyetçi.

13 Mayıs Çarşamba

Akşam İdil Biret'in konseri.

14 Mayıs Perşembe

Sabah Nihat Erim dış politika için hazırlığını getirdi. Yarıya kadar konuştuk. Sonra İlhami Sancar, çok, çok yanık, çok şikâyetçi. Mükerrer Berk.

İngiliz televizyoncular Atatürk için geldiler.

Bülent seyahatten dönmüş.

Doğu da partiden çok şikâyetçi.

15 Mayıs Cuma

Norveç milli günü için elçiliğe gittim. Dönüşte Kemal Satır'ın yeni evinin önünden, Çankaya'nın arkasından geçtim.

Akşam Satır yemekten sonra geldi, bezik oynadık.

Kan şekeri 110 mg.

Protro. 29".

İd. N.

16 Mayıs Cumartesi

Orta D.T.Ü. lojmanları amiri Çetin Demirtaş'ın Erdal'a söyledikleri.
Klüp.

[Aşağıdaki notlar İnönü'nün 1970 yılında tutmuş olduğu bir başka defterden buraya alınmıştır.]

16.5.1970

Sa. 12 suları. Çetin Demirtaş. ODTÜ Lojmanlar Amirliği kadrosundan çıkarılmasını üzümlere karşılamış.

17 Mayıs Pazar

Klüp.

18 Mayıs Pazartesi

Belçika elçisi öğleden önce.

Gece Sa. 2'de T.N.

Kemal Satır hazırladığından parçalar okudu. Gece Anadolu Klüpte Salih Aktar kızının nişanı. Büyük oğlu Tahtakılıç.

19 Mayıs Salı

Atatürk günü.

Sa. 8'de Anıtkabir.

Öğleden önce Kızılcahamam. Piknik için. Soğuk, yağmur. Gene eğlendik.

Akşam klüp.

22 Mayıs Cuma

Zihni Betil.

23 Mayıs Cumartesi

Meclis. Dışişleri bütçesi. Kıbrıs üniter devlet demedim. Çağlayangil.

24 Mayıs Pazar

Meclis. Milli Savunma.

Gece Sa. 1'de T.N.

Klüp.

25 Mayıs Pazartesi

27 Mayıs konuşmasını hazırlamaya başladım.

Akşam Marmara Otel. Senatör (Manisa) D. Barutçuoğlu'nun kızını nişanladık.

Sabah Haydar Kuzucu, Adil Yaşa geldiler. Siirt vakasını anlattılar. Facia. Vali, Garnizon K. suçlu.

26 Mayıs Salı

27 Mayıs konuşması için Bülent'in istediği ilaveyi yapacağım.

Şükran Özkaya geldi. Beni 27 Mayıs balosuna davet etti. Durumu konuştuk.

Sa. 18 Bekata, Gündoğan. Durum ne olacak bir toplanıp konuşalım. Karar vermişler. Kemal Satır İst. geldi. Aynı şey.

27 Mayıs Çarşamba

Anayasa bayramı.

Anıtkabir - Gen. kurmay - Anayasa Mahkemesi'ni tebrik.

Bana karşı ilgi de göze çarpıyor.

Sa. 13'te Sinemada 27 Mayıs için konuşma.

Klüp.

Gece 27 Mayıs Balosu. Gece 2'ye kadar çok eğlenceli. Fahri Özdilek beraber (kızı da) Şükran Özkaya ayrılmadı. Herkes ilgili. Fahri Paşa konuşmamın beğenildiğini söyledi.

28 Mayıs Perşembe

Yorgunum.

Bülent Sa. 13'te geldi. Vaziyeti konuştuk.

Yarınki (Sa. 11) toplantıda konuşulacaklar için hazırlık yapılacak.

Umumi durumu epey konuştuk.

Gündüz 15 saat, gece 9 saat.

Saat 17 T.N.

Ömer geldi.

Metin bir ay geldi. Eyi çok.

29 Mayıs Cuma

Yarın sabah Sa. 10 için Cevdet Sunay beni çağırıldı.

30 Mayıs Cumartesi

T.N.

Meclis Saat 15.30.

Son gün ikinci bütçenin geçmesi.

Necdet Uğur görüştü. Eyi. Bülent konuştu. Sataşlılar. Karıştı. AP'liler kürsüye yürüdüler. Bizimkiler karşıladılar. Bir şey olmadan geçti. Sa. 20'de oylama başladı. 244 kabul. 159 red. Çekimsiz biraz. 403.

Demirel uzunca bir konuşma. Gidici değil.

Saat 21'e doğru dağıldı.

General Doğu Metin'le uzun konuşmuş. Demirel'i Paşa tutsun.

Yarın Sa. 10'da C. Sunay ile.

31 Mayıs Pazar

Necdet Uğur Sa. 11. A. Topaloğlu ile görüşmesi. Topaloğlu yarın sabah C. Sunay ile görüşmenin konusunu söylemek için görüşmüş.

Mayıs ayının sonundaki not sayfası

A. Topaloğlu'nun konuşması.

C. Sunay ile benim konuşmam.

Durum.

1 Haziran Pazartesi

Kan şekeri 118 mg.

Pro trombin 31" (No 20).

İd. N.

C. Sunay'ı ziyaret. Davet üzerine Sa. 10-12. Memleketin durumu.

Sa. 18.30 Golf klüpte Yaşar (Erzincan) Paşa'nın torununun (erkek) nikâhı. Saat 20'de Orduevi. Tayyareciler günü. C. Sunay da geldi. Sa. 12'ye (24.00) kadar eğlendik.

Metin sabah oto ile İst.'a.

2 Haziran Salı

Sa. 11'de Mecliste, Senato, meclis grupları, yönetim grupları, merkez yönetim kurulu toplantısı.

Sa. 15'e kadar. Gazetecilerle görüşme.

Akşam Zafer Bey muayene.

4 Haziran Perşembe

Dün akşam hanım tiyatrodadır. Bakanlar da, Necdet Uğur da varmış.

5 Haziran Cuma

Necdet Uğur'u dün akşam Ahmet Topaloğlu evine götürmüş. Geç vakte kadar politika konuşmuşlar. Anayasa Mahkemesi Demirel meselesine karar vermiş. Aleyhine. İstifa edermiş Demirel.

İtalya B. elçisine mektup ve Aldo Moro için bir Ankara hatırası gönderdim.

6 Haziran Cumartesi

Şükran Özkaya, Sunay ile görüşmeden sonra grup adına görüşmeye geldi.

Bugün Fahri Özdilek Sunay ile görüştü.

Günlerdir AP grubunda hükümet üzerine çekişme var.

Yürüyüşler. Genelkurmay başkanı da ihtilale karşı.

7 Haziran Pazar

Dün gece AP grup tartışması bitmiş. Bildiri yayınladılar, Demirel'e bağlıyız dediler.

Demirel. Anayasa Mahkemesi soruşturma hazırlık komisyonu iade olursa da çekilmem. Çekilme ancak Yüce Divan'a sevk ile olur dedi.

8 Haziran Pazartesi

Mecliste – Yukarıda.

Sa. 16.30 Fahri Özdilek'le konuşma. Sunay ile görüşmesi. Kendi arkadaşlarından bahsetmemiş. Demirel ile beraber. Hepsi şimdi tekrar anayasa taraftarı oldu.

Sonra Sancar ve askerler genelkurmay ve milli savunma arası için kanun üzerine.

Kemal Satır ve N. Uğur. Sa. 19.50'ye kadar.

Akşam yemekte Erdallar.

Metin bugün Fuat Doğu, F. Sükan.

9 Haziran Salı

Meclis – Yukarı.

Sabah Bülent.

Siirt için *Ulus*'ta tefrika. Kabul etmedim. Rapor getirecek. Cevdet Sunay'a vereceğim.

Hürriyet'ten Kurtul mülakat yapacak. Kabul etmedim.

Demokrat İzmir dış politika üzerine mülakat istiyor. Kabul etmedim. (Hep Bülent aracılığı ile).

Nihat Erim'le Meclis'te.

Necdet Uğur İst.'a gidiyor.

Gece Güçlü rahatsız.

10 Haziran Çarşamba

Kahve altıdan sonra yattım. Sa. 11'de T.N.

11 Haziran Perşembe

Bülent Siirt röportajını getirdi. Düzeltsin, sade rapor haline getirsin diye geri verdim.

Afyon işini sordum. Anlattı Çıracıoğlu'nu.

Zafer B. geldi. Güçlü ve Nurperi'yi gösterdik [İnönü'nün torunları].

Güçlü (apandis şüphesi) (Nurperi attan düşmüş dirseği).

12 Haziran Cuma

Güçlü'den kan alma.

Saat 11. Rafet Aksoyoğlu ne olacak?

Saat 12.15 Sivil Emekliler Derneği. Nami Ocakçıoğlu 1 hanım, 3 erkek arkadaşı.

Saat 17 Demokrat İzmir ile konuşma.

Saat 17.30 İngiliz sefareti. Kraliçe günü. Madalya ile. Dışarıda bahçede. Malta'dan gelen bando. Çok iyi vakit geçirdik. Saat 20'ye doğru Kemal Demir'in evi. Sefarette Çağlayangil.

13 Haziran Cumartesi

Öğleye doğru Besim Üstünel Siirt'e giden Ulus muhabiri yeniden rapor getirdi. Reiscumhura bir yazı dikte ettim.

Siirt raporunu okudum.

Saat 17'de T. Fikret Lisesi'nde törene gittik. Sa. 19'a kadar.

Çocukları İst.'a uğurladık.

14 Haziran Pazar

Klüp.

İst. il kongresi.

Dev-Genç'in, Kabibay'ın büyük tertibi. Bülent'in nihayet hakim olması.

Besim Üstünel'e Siirt için C.B.'ına bir yazı dikte ettim. Yarın tekrar göreceğim.

Erdallar geldi.

Erdal Hüseyin (okunamadı) çıkmış.

Dün gece Hüseyin evine gitmiş. Danıldım.

15 Haziran Pazartesi

Osmanlı bankasında hesap. 143 bin hesabım.

Meclis. Orhan Birgit'ten İst.'dan tafsilat.

Bülent sabahleyin geldi. İst. kısa anlattı. Kırşehir'e gitti.

Mecliste A. Şener ile Reşit Ülker ile görüşüm.

Şeref Bakşık ile görüşüm.

16 Haziran Salı

C. B. mektubu çalıştım.

17 Haziran Çarşamba

Tokerler İst.'dan Paris'e.

Meclis. İst.'da ve İzmit'te (Kocaeli'nde) sıkıyönetim. Bir aylık teklifi hükümetin. Ayaklanma var. DİSK tertibi.

Biz: (Ben konuştum). Sıkıyönetim kanun rejimidir. Kanuna bağlı olmalı. Adalet peşin hükümle olmamalı. Türk işçisi vatanseverdir. Hak aramalı. 15 gün için konmalı.

GP. Feyzioğlu. Şiddetle DİSK aleyhinde. Türk-İş lehinde.

Ahmet Yıldız (M.B Grubu) Hükümet aleyhinde.

Demirel A. Yıldız için fuzuli şagıl. Protestolar. Geri almadı. Reye katılmadık.
1 ay kabul edildi.

18 Haziran Perşembe

Dün sabah Tokerler, çocuklarla beraber, İst.'dan Paris'e gittiler.

Meclis. General Hüsnü Özkan ile Siirt olaylarını görüştüm (Yalnız). Aşırı hayasız işkence misallerine ihtimal vermiyor. Sonra Adil Yaşa ile gene yalnız. Aynı şekilde konuşuyor.

19 Haziran Cuma

Meclis.

Senato grup odası. 5 kişi vardı. Gündoğan, Mumcuoğlu, Tanyeri, daha iki.
Sa. 19 eve geldim.

20 Haziran Cumartesi

Parti meclisi.

Bülent öğle yemeğinde.

Meclis. Sert. Bülent sakin.

Rapor konuşuluyor.

Soğukpınar için Adana raporu.

Asutay'ın şikâyeti.

21 Haziran Pazar

1 votka.

Gece Sa. 1.30 T.N. Sonra rahat.

İsmail Arar Paris'e gidiyor. Öğleyin geldi, veda etti.

Sabah dudağım uçuk.

Zafer B. Akşam yemekten sonra.

22 Haziran Pazartesi

Bülent, Tahsin Bekir Balta. Parti Meclisi bildirisi. Şeref Bakşık'ın raporundan sonra mutabık olmuşlar. Büyük mesele sendikalar kanunu.

Tahsin Bekir kaldı. Biraz durumu görüştük.

23 Haziran Salı

Besim Üstünel.

Haluk Ülman.

Deniz Baykal ile çalışma – Sa. 17.30 – 21. Memnun oldum.

24 Haziran Çarşamba

Alman sefiri ile. İsteği üzerine – Sa. 11.30 - 12 görüştüm. Alman politikası üzerinde bilgi verdi. Polonya ile, Sovyetlerle görüşmeleri ve Doğu Almanya ile (sorum üzerine). Kemal Satır, Necdet Uğur Sa. 14'te geldiler. Meclisten çıkacak kanunlar üzerine. Bülent 18'de. Mecliste kavga AP arasında.

Bülent'e fikrimi söyledim. Şaşırıldı.

Şili sefirinin düşün kokteyli.

Çağlayangil - Kanada sefiri.

25 Haziran Perşembe

Dün akşam Şili'de bir büyük kadeh şampanya. Gece Sa. 0.50'de T.N.

Dün Büy. Mecliste AP – 41'ler arasında büyük döğüş.

Osman Olcay, Necdet Uğur geldiler. Osman Olcay NATO Genel sekreteri Brosio'nun baş muavini. Onunla konuşmadan istifade ettim.

Sonra Afyon - Çıracıoğlu ve iki kişiyi Dr. Bekir Berkol getirdi.

Akşam Turan Güneş, Şerif Bey geldiler. Afyon meselesi olmuyor.

26 Haziran Cuma

Kemal Satır, Necdet Uğur geldiler. İst.'da sıkıyön. gençleri topluyormuş. Sıra S.D. yani bizimkilere geliyor diye endişe ediyorlarmış. Sağcı takımı himaye edeceklermiş. Afyon'dan bir otobüs halk gelmiş. Çıracıoğlu için gelmişler. Turan Güneş'e gönderdim.

21 Haziran Cumartesi

En uzun gündüz 15 s., 17 dakika.

En kısa gece 8 s., 43 dakika.

28 Haziran Pazar

Gündüz 15 s., 16 dakika. Kısal. baş.

Gece 8 s., 44 dakika. Uza. baş.

Gece kara kuvv. orduevi.

29 Haziran Pazartesi

Zafer Paykoç'un seyahate başlaması. Danimarka'ya, Rusya'ya. Bir tıbbi heyetle.

Kemal Satır geldi.

Burhanettin Arsutay'ın istifası. Çağırdım 4 kişi geldiler. Vazgeçirdim.

Güneri'nin [İnönü'nün yeğeni] nişanlanması. Bizde.

Hüdayi Oral.

Gece çalıştım.

30 Haziran Salı

Kadınlar kolu kurultayı. Bir konuşma yaptım.

Haziran ayına ait not sayfası

Annemin ölümü 27.10.1959

Dr. Ahmet Temelli ölüm 22.2.1960

Hemşiremin ölümü 15.12.1964

Hayri Temelli'nin ölümü 25.8.1937

1 Temmuz Çarşamba

Gençlik kurulları kurultayında konuşma. Galiba önemli oldu.

2 Temmuz Perşembe

Kurultayda konuşmamı hazırladım.

Akşama Bülent'le kurultayda seçilmesi parti meclisi için son görüşmeyi yaptım. Özellikle Nihat Erim için anlaşamadık. Hem ayrılmıyor benden, hem hiçbir meseleyi kabul etmiyor. Kemal Satır, Nihat Erim'den tamamı ile kopmuş. Saldırıya müsaade etmeyeceğim. Başka ısrar etmedim. Sonra hale göre karar vereceğim.

3 Temmuz Cuma

Metin geldi.

Sa. 9'da kurultay. Taşkınlık olmaması için sert ihtarlarda bulundum. Saat 10.30 - 11.30 kendi konuşmam sürdü.

Öğleden sonra Sa. 15.30'da Nihat Erim rapordaki şikâyetler üzerine konuştu. Sonra Sancar, Zamangil, Kabibay konuştular. Kabibay başta zeminde. Yarın devam edecek.

4 Temmuz Cumartesi

Kurultay 2. gün.

Nihat Erim, Kemal Satır, İlhami Sancar, Orhan Kabibay, Muammer Erten, Ali İhsan Göğüş, Hüdayi Oral, Mehmet Yüceler konuştular. Bülent'i eleştirdiler. Sert. Üst üste Meclis karıştı. Durdurdum.

5 Temmuz Pazar

Bülent Sa. 11'de başladı. Cevaplar verdi. Sert. Hava gergin. Kısa konuştum. Rapor konsun dedim. Raporlardan sonra konuştum. Hiçbir liste ile ilişğim yok dedim. Seçim yapıldı. Gergin, intizamsız. Müdahaleler yaptım. Geç vakit eve geldim.

6 Temmuz Pazartesi

Geceyi çok sıkıntılı geçirdim. Nihayet Doktor Orhan Şardaş çağırdık. Gece Sa. 3'te. Bir şey yok dedi. Bizde kaldı. İki gece kalacak.

Bugün evde. Temas yok. Genel başkan, parti meclisi neticeleri.

Akşam üzeri Bülent geldi. Çok memnun.

7 Temmuz Salı

Kemal Satır Sa. 11.30. Çok kırgın. P. m.'inden.

Meclis G. vekil.'nden çekilecek. Basına beyanat verecek. Yarına kaldı.

Nec. Uğur, öğle yemeğinde.

Sa. 18. Kurultay başkanları gelip veda ettiler.

Kemal Demir geldi. Üzüntülü. Zehirli değil. Kemal Satır'ın oğlu geldi. Babasından mektup. İstifa.

8 Temmuz Çarşamba

Kemal Satır sabahleyin geldi. İstifa mektubundan grup başkanvekilliğini çıkardı.

Bülent geldi. Sakin.

Hollanda büyükelçiliğine gittik. Bekata ile (Sakin. Uzun).

İzzet'in [İnönü'nün şoförü] kardeşinin düğününe gittik. Sa. 22'de döndük.

9 Temmuz Perşembe

Kan şekeri 126.

Protr. 29”.

Kolesterol 312 mg.

Lipid 176 mg.

Necdet Uğur Sa. 9 – 10. Tour d’horizon.

10 Temmuz Cuma

Parti meclisi. Genel sekreter seçildi. MYK seçildi.

11 Temmuz Cumartesi

Parti meclisi. Kemal Satır’a cevap verdim. Parti M. benden beyanımı benimsedi.

Danışma kurulu seçildi.

Atasagun eve geldi!

Klüp

Gözüm geçti.

14 Temmuz Salı

Sa. 12’den 1’e kadar İbrahim Öktem ile. Bülent’e yazdığı 9 Tem. tarihli (galiba) mektup. 10 tarihli Bülent’in cevabı. (Görüşme çok önemli - yakın - sokulgan).

Akşam Fransız sefareti Sa. 18.30 – 20.30. Yeni sefir.

15 Temmuz Çarşamba

Sıkıyönetimin iki ay uzatılması kabul edildi.

Ahmet Yıldız, ben, T. Feyzioğlu ve saire konuştuk.

Salih Tanyeri, Tuna Gür komisyonunda üye. 3 Mayıs İbrahim Öktem olayı. Tuna Gür’ün bilgisi altında hazırlandığını (okunamadı). Dr. Lütfü Doğan komisyonda söylemiş.

Mecliste Çağlayangil ile – Irak.

16 Temmuz Perşembe

Kan şekeri 100 mg.

Protrom. 32”

Gündüz 15, gece 9.

Gün 14.59, gece 9.01.
 Japonya yeni sefir. Günü.
 Irak elçiliği günü.
 Bülent'in genelgesi.
 Gece Erdal'a gittik. Beraber bize geldik.

17 Temmuz Cuma

Sabah gazetelerinde şerir (*Dünya*).
 Tayfur Sökmen.
 Kemal Satır öğle yemeğinde. Kırgın ve gergin. Teskin etmeye çalıştım.
 Akşam Bülent'le tenis klüpte nikâh.

18 Temmuz Cumartesi

Bülent genelge yayınlamış!
 Klüp.

19 Temmuz Pazar

Adil Ünlü, Bekir Beyler öğle yemeğinde.
 Bülent Söke'de coşmuş! Giden gitsin.

20 Temmuz Pazartesi

Şevket Adalan. Öğle yemeği.
 Bir grup toplantısı yapalım. Öğütler: 1- Kanun içi kalmak. 2- Sınıf partisi değiliz. 3- Ortanın solu peygamberin yolu deyimi.
 Meclis.
 Demir – Necdet.

22 Temmuz Çarşamba

Yüksek Danışma Ku.
 Başkan Prof. Mülayim
 Büyükelçi Haluk Bayülken. Birleş. Millet. New York
 Brezilya B. Elçisi
 Polonya B. Elçiliği. Tebrik
 Zihni Betil

Suriye B. Elçisi
Hollanda B. Elçisi
Necdet Uğur

23 Temmuz Perşembe

Danimarka - Kibar adam
Fransız. Yeni. Kibar, yakın, akıllı,- De Gaulle'cü.
Iran B. El. İran politikasını anlattı. Şah zeki. Irak'tan şikâyetçi. Barzani anlaşması geçici. Şattûlarap. Basra Körfezi Şeyhlikleri. Kürtler Ari ırk. İranlılar da Ari.
Kanada B. Elçisi

24 Temmuz Cuma

Arjantin çok kibar. Beni Arjantinliler eyi tanır ve takdir eder. Eski C.B., eski B. Elçiden selam.
ABD. Sefir burada değil.
Avustralya.
İsveç çok donuk.
Hindistan enteresan.
Gece Erdallar.

25 Temmuz Cumartesi

Güzeltepe. Havuzlu bağdan şikâyetçiler. Gecekondularını yıkıyorlar.
Klüp.
Gece Kemal Satır. Mehmet Ali Aybar'ın gensorusu. Doğuda baskı idaresi.

28 Temmuz Salı

Kemal Satır öğle yemeğinde. Oldukça sakinleşmiş.
Gece iki T.N. aldım.

29 Temmuz Çarşamba

Necdet Uğur akşam.
Yol için kitaplarımı hazırladım.
Tahsin Bekir Balta bu akşam Londra'dan geliyor.

30 Temmuz Perşembe

Zafer B. bu sabah yatakta iken geldi. Muayene etti. Eyi buldu.
Parti meclisi var gitmedim.

31 Temmuz Cuma

Sabah Sa. 7.15'te Ankara'dan hareket. İst.'a. Yolda İzmit Belediye Başkanı Leyla Atakan. Babasını da selamladım. Tuzla'da Ali Topuz ve arkadaşları.

Sa. 13 Kartal.

13 30 Maltepe. Hepsi iyi. Çok sevindim. Mutlu günüm.

Ankara'dan ayrı liste. Necdet Uğur, Kamil Kırkoğlu, Ferda Güley, Orhan Birgit, il başk. Rauf.

2 Ağustos Pazar

Ali Beyler geldiler. Erdallar dün akşam Ankara'dan Özden'e gelmişler. Hepsini Ada'ya uğurladık Bostancı'dan.

3 Ağustos Pazartesi

Maltepe Deniz 1. 3,5 dakika.

Celalettin Çetin'i (*Hürriyet*) kovdum.

4 Ağustos Salı

Deniz 2. 4,5 dakika.

Besim Üstünel öğle yemeğinde.

Yemekten sonra Metin'in kitabını okudum. "*Tek Partiden Çok Partiye*".

5 Ağustos Çarşamba

D 3. 3,5 dakika. Rahat yüzdüm.

Akşam Özden'de yemek.

Bir Fransız. Metin'in dostu. Nişanlısı ile beraber geldiler.

Rıza, Hanımı, Ayla Ünal geldiler. Rıza'yı çok iyi buldum.

6 Ağustos Perşembe

Sabah Kartal'a gittik. Ben, Hanım, Engin. Tokerlerin bir Fransız misafirleri vardı.

Kartalda Deniz 4.

Deniz 4. 5,5 dakika. Rekor.

Öksürüyorum. Hafif.

Tek Partiden Çok Partiye bitti. Çok emek var, canlı.

7 Ağustos Cuma

Ada'ya ilk eşyalar gidiyor.

Yattım, kalktım.

Nihat Erim geldi Sa. 12.30'da.

Deniz 5. 5,5 dakika. Güzel.

Sa. 16.30 Heybeli. Evimizde.

Akşama S. 20'de Ali Beylerde güzel yemek. Galiba fazla yedim. Ali Bey dolgun merkeze karşı. Dr. Moiz. Fena uyku.

8 Ağustos Cumartesi

Sabah 8 berber Yani. 56 lira. 8 günlük verdim.

Saat 11.30 plaja hareket.

Deniz 6. 6 dakika. Eyi.

Dr. Moiz. Büyük göğüs tedavisi başladı. Erdal Ankara'dan geldi. Tekrar gidecek. Bizde akşam yemeğindeler.

Gece fena uyudum. Uyku ilacı aldım. Uyudum.

9 Ağustos Pazar

Eyi kalktım. Moiz geldi, gitti. Tıraş. Yattım. Öğleye doğru plaj. Çok kalabalık.

Deniz 7. 6 dakika. Eyi.

Hep atlamadan T.N. alıyorum, eyi geliyor. Denizden çıkınca garnizon komutanı yanımda oturdu. Hüsniye Hanım'ı [Metin Toker'in annesi] ziyaret ettik.

10 Ağustos Pazartesi

Deniz 8. 6 dakika. Eyi.

Gece bir Equanil ile eyi uyudum. Hacı hanıma uğradık. Çocuklar, Hüsniye gelmişler. Bize uğradılar.

Kadıköy ilçe başk., kadınlar kolu geldiler. Bülent'in, annesi beraber, beni ter-tip ettikleri bir yemeğe davet için. Özür diledim.

11 Ağustos Salı

Kan şekeri 1,35.

Protrom.

Plaj. Deniz 9. 7 dakika. Eyi.

Prof. Sarpyener. Hatice.

İrfan [İnönü'nün yeğeni] öğle yemeği.

Sa. 16. Heybeliada kadınlar kolu merkezinde merkez yönetim kurulu toplantısına gittim. Devaluation meselesi. Bildiri.

Tokerler, Ömerler misafir.

12 Ağustos Çarşamba

Plaj. Deniz 10. 7 dakika.

Necdet Uğur öğle yemeği.

Akşam iskeleye gidiş. Dönüşte Ali Beyler.

Yemekte elektrik arızaları.

13 Ağustos Perşembe

11. deniz. 6 dakika. Eyi.

Öğleyin Sa. 14.30. Ahmet İsvan. Özet.

Erdal Ank.'dan geldi.

14 Ağustos Cuma

12. deniz 5,5 dakika. Eyi.

Hürriyet Celalettin Çetin geldi. Gördüm.

Öğleyin Ali Turgan özet.

Öğretmen kampı. En eski ilk öğretmen. Adanalı Necmi Durukan 1923-1968.

15 Ağustos Cumartesi

İş Bankası'ndan para aldım.

Oradan Arabayla plaj.

13. deniz. 4,5 dakika. Eyi.

Basın özeti - Metin Tüzün.

16 Ağustos Pazar

14. deniz. 4,5 dakika. Eyi.

Metin Tüzün basın özeti. Yanında biri vardı. Kıramamış beraber getirdi. Sa.
13.15 – 13.35.

Kemal Çilingiroğlu ve hanımı Sa. 17 – 17.30.

Dr. Zafer Paykoç ve hanımı S. 18.30 geldiler. Sa. 19.30 iskeleye beraber indik.
Dönüşte Ali Beyler ve Erdallar.

17 Ağustos Pazartesi

Sa. 15 Deniz Lisesi'ne.

15. deniz 5,5 dakika. Eyi - yarın din.

Ali Topuz özet. M.T. beraber.

18 Ağustos Salı

TRT televizyonda 30 Ağustos günü için beyanat aldılar.

Deniz 16. 6 dakika.

Tokerler, çocuklar Sa. 18'de gelip 21'de gittiler.

Bayram.

Sonra Ali Beyler.

19 Ağustos Çarşamba

Hanım doktoru Prof. Necati (okunamadı). Sa. 17 – 18.15.

Deniz 17. 6 dakika. Eyi.

Hanım beraber. Dün, bugün.

Ömerler, çocuklar.

Bayram.

Engin'e borcumu gene unuttum.

20 Ağustos Perşembe

Kan şekeri 129.

Protrombin 22" N. 13". %30.

18. deniz 5 dakika 45 saniye. Eyi.

Selahattin Esatoğlu. Bugün Ankara'da kalkıyor.

Dün Hüseyin'in kurt tahlilinde bir şey çıkmamış. 3 hafta sonra tekrar.

Ali Turgan. Özet.
Ali beyler. Akşam.

21 Ağustos Cuma

19. deniz 2 dakika 45 saniye. Serince.
Ahmet İsvan eyileşti.
İnsülin 8 çizi (32 birlik) başlayacaktı. 2 çizi yaptık sabah.
Çocuklar, Tokerler.
Erdallar.
Bülent, hanımı.
Uzun elek. sönmesi Adalar'da.

22 Ağustos Cumartesi

20. deniz. 5,5 dakika. Serince, eyi.
Aytekin Kotil. Özet.
Haftalık toplantı, bizim ev.

23 Ağustos Pazar

Yalova'ya hareket.
Heybeli'den 8.50 Büyükkada. Büyükkada'dan Sa. 9.30 hareket. Sa. 10.40
Yalova.
İskelede Kemal Satır.
Y. Belediye başk. Etibank kampı. 21. deniz 4,5 dakika.
Sa. 12.30 Termal'a hareket.
Termal. Yemek, istirahat.
Sa. 16 - 17 eski eve doğru.
Otelde briç. Sa. 19 dönüş.

24 Ağustos Pazartesi

H. Ada'da 22. deniz. 5,5 dakika. En eyi yüzme ve deniz 10 günü.
Necdet Uğur.
A. İsvan. Özet.
Necdet Uğur ile görüşme. Çok eyi.
Ali Beyler.

25 Ağustos Salı

23. deniz. 5 dakika. Serin.

İsvan. Özet.

Sa. 17.30 Tokerler, Ömerler.

Çocuklar. Büyük toplantı, büyük bayram.

26 Ağustos Çarşamba

Tophane'de Harp Malulleri Cemiyeti merkezinde Sa. 17'de.

Deniz yok. Soğuk.

Yalçın. Özet. Y. Gürsel.

İst. Adil H. ziyaret.

Ataköy.

Sa. 17'de malul gazilerde. Eyi kabul. Konuştum. Askeri konuda. Bir saat.

Saat 19'da ayrıldım. Heybeli'ye döndüm.

Necdet Uğur. (okunamadı)

Org. F. Altay, G. F. Belen vardı.

27 Ağustos Perşembe

Behiye H.

Deniz yok. Soğuk.

Sencer Karaçamlıoğlu. Özet.

Bülent 19 – 20.

28 Ağustos Cuma

Deniz yok. Serin.

Öğleyin Erdal ile 3 kişi yemek yedik.

Akşam Ali Beyler.

29 Ağustos Cumartesi

Deniz yok

Ali Turgan. Özet.

Dava'yı uzun uzun anlattı.

30 Ağustos Pazar

Aytekin Kotil. Özet.

Tebrikleri yazdım. Getirecek imza edeceğim.

Ali İhsan Göğüş, hanımı ile. Eyi, sakın kalacak. Amma iddialılar. Ecevit'e karşı kuvvetli bir grup oldukları kanısındalar. Çok ilginç şeyler söyledi.

Ali Bey dolgun. Tesirinde sanıyorum.

Deniz yok.

31 Ağustos Pazartesi

24. Deniz 5,5 dakika. Güzel.

Ali Topuz. Özet.

Güzel konuştuk, yemek yedik.

İş Bankası'na Eylül (okunamadı) çeklerini yatırdım.

Nihat Erim'e rastladım. Beraber eve döndük. GP'liler peşindeler. Görüşüyorlar. Ayartmak istiyorlar. Partiden ayrılmayacağını söylemiş.

1 Eylül Salı

25. deniz. 4 dakika, 10 saniye. Serince. Çok ihtiyatlı girdim. Memnun oldum.

Necdet Uğur geldi. Akşam yemeği beraber. Geç vakte kadar uzun konuştuk.

2 Eylül Çarşamba

Deniz yok

Ah. İsvan. Özet.

Mardik

Tümamiral Rıza Akol veda etti. Eyi konuştuk.

Özden, Metin, Erdem, Mutlu, Ömer, Engin, çocuklar akşam yemeğinde.

21'de gittiler.

3 Eylül Perşembe

26. Deniz 4 dakika 4 saniye. Serince. Memnunum.

Rıza Derviş'in sabah ziyareti.

Basın özeti. Metin Tüzün.

Özden'in çocukları babaanneleriyle geldiler, gittiler.

Atatürk adamlarından Sami Ocak resim getirdi. 1937'de ben çekildikten sonra alınmış. 1.500.

4 Eylül Cuma

27. deniz. 5,5 dakika. Çok iyi.
Bayram ailesi ile oğlu Almanya.
Özden'in çocukları misafir öğleyin.
Özet için gelen Enver Karabeyoğlu.
Akşam yemeği Hüsniye H., çocuklar.
İkinci karşıya çaya gittik. Ali B. de vardı.
Ali Bey'e borcumu verdim.
Erdal rektör olmuş. (okunamadı).

5 Eylül Cumartesi

28. deniz. 5 dakika, 10 saniye. Eyi.
Ahmet İsvan. Özet.
Güçlü elbise ile sandaldan denize düşmüş.

6 Eylül Pazar

29. deniz. 5 dakika, 45 saniye. Eyi.
Bülent, hanımı, yemek. Çalışma.
Özet. Kotil.
Bülent'le, 9 Eylülü çalıştık. Yarın getirecek.
Akşam yürüyüş, sahil çok iyi.
Erdal rektör kabul etmiş.
Ali Beyler.

7 Eylül Pazartesi

30. deniz. 5 dakika 45 saniye. Eyi. Daha önce de bir T.N.
Saat 16. Bülent ile bildiri çalışması.
Özet. A. İsvan.
Özden, Metin, çocuklar Sa. 18.

8 Eylül Salı

31. deniz 5 dakika, 25 saniye. Eyi.

Özet. Enver Karabeyoğlu.

Necdet Uğur Saat 17'de geldi. Sa. 19.30'a kadar konuştuk. Çok ümitli.
Olumlu, istifadeli konuşuyor. Sa. 20'de gitti.

Ömer, Engin geldiler. Sevinç ile beraber akşam yemeği.

Sevinç, hanımı aldı. Sinemaya.

Hanım 12'yi geçerken geldi.

Bugün: günün devamı 13 sa., gecenin devamı 11 sa. Eşitliğe gidiyoruz.

9 Eylül Çarşamba

Abdi İpekçi Sa. 18'de gelecek. Geldi.

32. deniz. Çok eyi.

Ali Topuz. Özet.

Gazeteciler.

Reşit Ülker Yugoslavya.

Fikret Yüzatlılar.

Abdi İpekçi ile özel sohbet.

10 Eylül Perşembe

Saat 9.40'da Kadıköy'e hareket.

10.40 Kadıköy.

Özalp hanımı ziyaret.

Teoman. Eyileşmiş, yatakta.

Rızaları ziyaret. Eyiler.

Kartal çocuklar Özden ile Woeber hesaplarını tamir teklifi görüştük. Ziya
Müezzioğlu ile eyi görüşme. Saat 9'da hareket

11 Eylül Cuma

Tahlil.

33. deniz. 5 dakika, 15 saniye. Çok eyi.

Yılmaz Gürsel. Özet.

Kan şekeri 118 mg.

Protro. 21.5, No 12, %31.

Bülent Sa. 19.10 – 20.40. Yemek yedik. Yeni asker havadisleri.

12 Eylül Cumartesi

34. deniz. 5,5 dakika.

Aytekin Kotil. Özet.

Satır, Ali Beyler öğle yemeğinde.

Satır seyahate çıkıyor. Sakin görünüyor. Meçhul.

Dilaver Ergun'a 15 Salı günü için Sa. 9.30 - 10 arası vakit verdim.

13 Eylül Pazar

35. deniz. 4 dakika, 45 saniye. Eyi.

Ali Turgan. Özet.

14 Eylül Pazartesi

Necdet Uğur öğle yemeği. İlginç konuştuk.

Doktor Ahmet Selgil, hanımı ile.

Deniz benim için bitti.

Akşam Ali Beyler.

Gündüz özet. Enver Karabeyoğlu.

Abdi İpekçi. *Milliyet*. Benimle sohbet yazısı.

16 Eylül Çarşamba

Özet. İsvan.

Rıfat Meçoğlu adlı bir evhamlı adam. Raşit Ülker'e havale ettim.

Hanımın Şevket Beyleri.

Necdet Uğur'u Amerika U.N.'e bir ay için gözlemci olarak göndermeye karar verdim.

17 Eylül Perşembe

İbrahim Öktem. Tercüme-i halini mufassal, tatlı tatlı anlattı.

Özet. Metin Tüzün.

İst. sıkıyönetim bitiyor.

18 Eylül Cuma

Sabah Sa. 9.40' da Kadık. Hareket.

1- N. Tandoğan hanımına. Abdülhak Kemal Yörük ailesi orada. Yörük ile uzun sohbet. Eyi.

- 2- Muhlis Erkesen. Eyi. Ziya Arkant. Eyi.
 3- Ömer öğle yemeği. Özdenler, çocuklar hep yemekte.
 4- Kartal istirahat. Banyo. Topçu ile görüşme.
 5- Kartal'da akşam yemeği. Metin'in Ürdün'e seyahat ihtimali. Metin'in Amerika ile münasebetler çalışması.
 S. 21'de Ada'ya hareket.
İsmet Pş. ile On Yıl. III. cilt bitti.

19 Eylül Cumartesi

Özet - Sencer Karaçaloğlu.

- 1- Kasımın ikinci yarısında Demokratik Sol düşünce forumu. Gençlik kolları genel merkezi yapacak.
 2- 10 Kasım'da büyük bir sinemada Atatürk devrimciliği ve halkçılık.
 3- *Yeni Sol* diye bir gazete (Sencer).

20 Eylül Pazar

Özet. Ali Turgan.

Necdet Uğur öğle yemeğinde. Bir ay için Amerika'ya U.N. gözlemci. Yarın hareket.

21 Eylül Pazartesi

Özet. Ali Topuz.

Öğleden sonra Caddebostan (Kadıköy). Vecih Bereketoğlu, Sonra Kartal Metin.
 Kız torunlar. Özden.
 Heybeli Ada.

22 Eylül Salı

Hanımın yaş günü.

Turgut Egemen.

23 Eylül Çarşamba

Ürdün – Gerilla çatışması.

Büyük muamma halinde. Dünya için büyük tehlike ihtimali ortada.

Akşama doğru tehlike çok yumuşadı.

24 Eylül Perşembe

Öğleyin Taşlık.

Topuz, İsvan, Yalçın Güryol geldiler. Metin Ürdün'e gidiyor. Ürdün işi oldukça açıldı.

27 Eylül Pazar

Sa. 11'de 50 kişi kadar Adalılar ziyarete gelecekler.

Kadınlar kolu merkezinde. Heybeli.

Bir şey söylemek lazım.

Öğleden evvel 11'de

Kadınlar kolunda Turgut Egemen, Ali Topuz, İsvan – Gazeteciler – Büyük toplantı – Benim büyük demecim.

Yorgun eve geldim. Ali B. Ankara'dan gelmiş. Demirel ile özel işini görüşmüş. Erdallar burada.

28 Eylül Pazartesi

Özet - Ali Turgan.

Gazeteler dünkü beyanatımla.

Ürdün'le.

Deniz Eğitim Komutanı Tümamiral Ahmet Çakır'ı ziyaret - Memnun oldum. Yaveri Yüzbaşı Berkant Bellisan.

Deniz Harp Okulu Kom. Sabahattin Ergin Tuğamiral. Çok memnun oldum.

29 Eylül Salı

İsvan – Özet.

İş Bankası.

Akşam - Ali Beyler-

Soğuk.

30 Eylül Çarşamba

Ada'dan geçiş. Sa.11.10 olacak.

Soğuk - Derece 15 kalktı.

Takvim gündüz 12.01, gece 11.59. Demek eşit – Bu gece.

Kilo galiba 60 k.

Eylül ayına ait tarihsiz son sayfadaki notlar

Evlenme 4.9.1952

Hayri İnönü 4.5.1954

Eren İnönü 19.10.1956

1 Ekim Perşembe

Özet. Aytekin Kotil.

Prof. Nail Kubalı.

Hayri İlmen .

Hanım Şevket Beylerde Mevhibe.

Yayan gazino Hayri ile. Çay. İdare Müdürü Mehmet Dilmen. Yayan Dr. Moiz.

Tansiyon ilaç.

2 Ekim Cuma

Sa. 9.30 Yalova'ya hareket.

Topuz arkadaşları teşyi etti.

İsvan'la Sa. 11.30 Yalova. 12 Termal.

Öğle yemeği – Termal.

Akşam yemeği.

Sadi Koçaş. Kitabı.

İsvan hanım.

İlk banyo.

Polisler köyde.

Akşam yemeği İsvan, H.

3 Ekim Cumartesi

Yalova duş 1. güçlkle.

Ha. Banyo 2.

Sabah Çınarcık – _ sa. yürüyüş.

Akşam yürüyüş. _ saat.

Öğle yemeği A. İsvan.

Akşam Dr. Nevzat. H.

Behçet Uz – Sebatı Ataman.

Sadi Koçaş. Ermeniler kitabı.

4 Ekim Pazar

Sa. 8. Traş

Dr. Nevzat Tan 13 – 14.

H. B. 3.

[Hanımın üçüncü banyosu]

Duş. 2. odada.

Sa. 10.30 T 12.5 – 11.5.

Sa. 13'e kadar H. dinlenme.

Ahmet İsvan ile köyüne - Çiftliğine – Yarım saat yürüyüş. Elma bahçeleri.

Taşköprü. Köylüler.

İsvan evi. Yemek. Çok kibar, asil aile. Topçu Kemal Kırkkilise'nin damadı.

İsvan.

Müzik seviyorlar.

High Fidelity sistemi.

5 Ekim Pazartesi

Sa. 8 duş 3 oda.

H. B. 4.

Bülent, Hanımı geldiler. Ege'yi anlattı. Memnun. Sebati Ataman'ı görmüş.

Gizlice devam demiş.

Gitti. sonra Yalova ilçesi için kalmış.

Yağmurlu gün hanımla İsvan'ın evine gittik geldik.

6 Ekim Salı

Tansiyonlar iyi. Şaşılacak derecede.

Duş 4.

Hanım B. 5

Özden ile Metin'den haber yok. Eyiler.

Polisler 2/3 peşin – bugün.

3 – 10 günlük – 6 kişilik (İzzet ile) $35 \times 6 = 210$

$2100 = 10 \times 210$

Bekir Bey'e verdim. 12 Ekim.

7 Ekim arşamba

Duş 5.

H.B 6.

İskelede ay içtik.

Bankadan telefon. 5600 lira. Bilmediğim çek imiş.

8 Ekim Perşembe

Duş 1. Kaplıca aşağıda.

Kaplıca banyosu.

H. Ban. 7.

Gezinti 20 dakika + 30 dakika.

Hanım Bursa'ya gitti.

Albay Cahit Aydın -

Albay Ahmet Üke – Bursa'dan.

9 Ekim Cuma

Kaplıca 2. aşağıda.

Hanım B. 8.

Öğle yemeği – İbr. Öktem, Hanımı.

A. İsvan – Özet.

Kemal Satır'ın *Milliyet* beyanatu meydan okuyor.

Akşam yemeği. İsvan, Hanımı.

Yal. Doktor hanım.

İsvan'ın Hollanda resimleri.

Dr. Moiz'le pazartesi – salı için şeker tahlili görüşüldü.

Yürüyüş. Akşam 3 defada 45 dakika.

10 Ekim Cumartesi

B. K. 3. 10 dakika.

Hanım 9.

İsvan – Özet. Kemal Satır'ın beyanatu üzerine.

Yürüyüş 41 dakika.

Hanım, İsvan Hanımı bir gelin evine gittiler.

11 Ekim Pazar

B. K. 4.

H. 10.

Termal'den köy gelini.

Akşam Sa. 21 Yalova.

Deniz lokantasında akşam yemeği.

Bursalılar, İst.lular var. Yalova kaymakamı, hanımı var. AP ilçe başkanı vardı. Güzel saygı söyledi bana.

3 Ekim 1922'de başlayan Mudanya mütarekesi 11 Ekim 1922'de imza edilmişti.

12 Ekim Pazartesi

B. K. 5. 10 dakika.

H. B. 11.

Ömer Engin

Metin

Yürüyüş 1 saat.

Metin ile yürüme.

13 Ekim Salı

Sa. 19'da kanı aldırıldım. Komiser Naci B. Metin ile Kartal'a oradan tahlile götürdü.

141 mg. Taksim labor.

Dr. Ekrem Kadri Unat.

Ahmet İsvan trafik kazası geçirdi. Ziyaret.

Yürüyüş 1 saat Ha. beraber.

Sonra İsvan'ı tekrar ziyaret.

Vaporda Naci B.'yi bekledik.

Ank. Özel Havale 15.000.

Hesapları ödeme.

B. 6. 10 dakika.

14 Ekim Çarşamba

B. K. 7. 8 dakika.

H. B. 13.

Bülent.

Satır Demirel ile görüşmüş.

Koç 26'larla büyük politika yapıyor.

İsvan ile meşgul olduk. Bursa'ya gitti. Kırık çıktı. İst. gitti. Haydarpaşa hastanesine nöbetçi hekime yıldırım tel çektim. Dr. Siyami Ersek ile telefon. Çok ilgi gösterdi. İsvan'ı Ecevit götürdü.

Laskarin'le akşam yemeği.

Yürüyüş 68 dakika.

15 Ekim Perşembe

B. K. 8. 8 dakika.

H. B. 14.

Bursa'dan hanımlar.

Yarım saat güzel havada yürüyüş.

İsvan'dan tel – cevap .

Yağmur.

Yürüyüş. akşam yarım saat.

Bülent, İsvan'ın hastaneye yatmasını anlattı.

Dr. Siyami Ersek çok ilgi göstermiş. İsvan'a çok iyi bakmışlar. Dr. Ersek çok iyi davranmış.

16 Ekim Cuma

Sabah Sa. 9.30'da karadan Haydarpaşa'ya hareket.

sa. 11.30 12 arası Kartal. Metin evde yok.

Devam Sa. 13'e geçerken Dr. Siyami'nin hastanesine varış.

Bir saat Dr. Bizim ile çok meşgul oldu. İsvan çok iyi. Dr. Siyami'nin defterine onu takdir eden bir hatıra yazdım. Dönüş. Kartal'a uğradık. Metin yok. Devam. Bülent – Satır devam ediyor. Mesele oldu.

B. K. 9. 9 dakika. Sa. 18.

H. B. 15.

17 Ekim Cumartesi

B. K. 10. 8 dakika.

H. B. 16.

Akşam Bülent – Bursalılar gençleri yolda selamladıktan sonra.

Yarın Bülent Bursa ilçe merkezine gidip konuşacak.
Kemal Satır Bursa'da çok çalışıyormuş Bülent aleyhine.
İlçe merkezine benim tarafımdan bir hasbihal yazdırdım. Yarın sabah imzaya getirecek.

18 Ekim Pazar

Ali Beyler. Öğle yemeği. Daha evvel kütüphanede görüştük. Kemal Satır'dan açmadı.

Sabah Bülent geldi. Mesajı imzaladım.

Sa. 8'den sonra

B. K. 11. 8 dakika.

H. K 17.

Tansiyon ölçüleri.

Topuz, Kotil çalışmaları. Güven Partisi ile MP, YTP birleşmesi.

Ali Beyler İst'a döndüler.

Yürüyüş 30 dakika. Sa. 16.50.

19 Ekim Pazartesi

Sa. 8 Bursa'ya hareket.

Tahlil kan şekeri 126.

Bursa askeri hastane. Mehmet Savaş Dr. Albay.

Sa 16.30 B. K. 12. 8 dakika.

H. B. 18.

Bursa il başkanı. Görüştüm.

Satır meselesini de görüştük.

22 Ekim Perşembe

Öğle yemeği otel müdürü. Ali Turgan - Tevfik Çavuş.

Sa. 15 hareket Termal'den.

Kaymakam, belediye reisi heyeti.

Karamürsel, İzmit.

İst. Taşlık. Sa 18. Moiz gitmiş.

23 Ekim Cuma

Gün 11 sa. Gece 13 sa.

26 Ekim Pazartesi

Ankara'ya hareket 8.30.

Haydar Pş. Göğüs merkezi. Siyami Ersek, Ümit Aker. Film. Muayene.

Sa. 11 hareket.

Sa. 4.30. Kızılcahamam yakını. Bülent. Arka arkaya heyetler.

Sa. 6 ev.

27 Ekim Salı

Sa. 11.30. İzmir il baş. Dr. A. Elbeyli.

2 Kasım Pazartesi

İş Bankası'nda aybaşı paralarını aldık.

Osmanlı Bankası'nda hesaplara baktık.

Vecih Bey'e uğradık. Ayın on beşinde buluşacağız. Yeni vergileri görüşmek üzere.

Hep hanımla beraber.

Klüp.

3 Kasım Salı

Grup yönetim kurulunda Sadreddin Çanka'nın ikinci seçimi.

9-11-1970

[Aşağıdaki notlar İnönü'nün 1970 yılında tutmuş olduğu bir başka defterden buraya alınmıştır.]

Kadir Kaplan'ın istedikleri

1. İst. iller idaresi bütçesinden halkevlerine yardım.
2. 1970 bütçesinde halkevlerine tahsis ayrılması (1 milyon) (teklifi AP'ye yaptırmalı) Grup başk. vekillerine söylenecek.
3. Atatürk devrimciliği tarifini Bülent'e okutsun diye K. Bey'e söyledim.

10 Kasım Salı

Atatürk günü.

Anıtkabir töreni.

Kurtul Altuğ'a *Hürriyet* için demeç.

11 Kasım Çarşamba

Özden, Metin Sabah erken Londra'ya hareket ettiler.

Adil Ünlü ile görüşme.

Sa. 12 de. Senato başkan seçimi için.

Meclis'te başkan seçimi.

Senatörlerle konuşma.

Arslan Bora ile evde konuşma.

Çocuklara, İst. mektup.

12 Kasım Perşembe

Sabah Sa. 10 senato grubu başkan seçimini konuştuk. Devamlı olmaya dikkat çekeceğiz. Adayı değiştirtmeye çalışacağız.

Bülent'e gittim. Besim, Turan da orada idi. Alevi meselesi. Bülent hasta. Ayakta. Fakat ciddi görünüyor.

13 Kasım Cuma

Sa. 17.30 - 18.30 Nec. Uğur, Kemal Demir.

Parti içinde ihtilaf var diye 56 kişinin adını yazarak fitneye karşı tedbir.

Sa. 16.45 Hakkı Gökso Malatya hakkında.

Sa. 20 Kemal Satır. Parti içinde gençlerin taarruz ve tehditleri.

Gülsün'ün ayağında kesik.

14 Kasım Cumartesi

Sabah Bülent ile beraber Zafer Bey'de konsültasyon.

Bülent yorgun.

Partide Alevi - Sünni meselesi.

Kıbrıslılar.

Gece Alevi bildirisi.

15 Kasım Pazar

Kıbrıslılar.

Klüp.

Atatürk albümü.

Akşam Bereketoğlu'na uğradım.

16 Kasım Pazartesi

Meclis başkanlığı için AP'nin yeni adayı – Rıza Çerçel.

Özden S. 19'da Londra'da yüzünden ameliyat oldu. Sevgili kızım.

17 Kasım Salı

Akşam S. 8.30. İran büyükelçiliğinde ordu günü.

Geç vakit yemek. Sefir hanımı çok meşgul oldular.

18 Kasım Çarşamba

Gün S. 9.59' - Gece S. 14. 01'.

Kan şekeri 120.

Pro Trombin 30".

Mecliste Tekinel turları. Sonuç yok.

19 Kasım Perşembe

Ömer geldi. Vecih beyle çalıştılar.

20 Kasım Cuma

Meclis.

Yorgun, eve.

Konser – Rus solist – Çello.

Ömer gitti.

21 Kasım Cumartesi

Öğleyin: Gökalp Mülayim tarım için yazılarını getirdi.

Mehmet Zeki Tulunay, Özdal benim müdahale etmem için geldiler.

Özden hastaneden çıkmış. Mutlu imişler.

Bayram.

Güçlü tifo aşısı. Çok güç.

Hüsniye Hanım. Ömer geldiği gün kendisiyle meşgul olmamışım. Alınmış.

22 Kasım Pazar

Başvekâlet müsteşarı Özansoy'u çağırdım.

Sa. 11.30. Polislerin arabasını söyledim.

28 Kasım Cumartesi

Parti meclisi saat 10.

Rapor.

Rapor dışı meseleler.

Sünni alevi, gençlik, İzmir ili. Gençlik işgali meseleleri.

Öğleden sonra saat 5.30'dan, gece 10.45'e kadar.

Yarın Sa. 11.

29 Kasım Pazar

Sabah Sa. 10. Bülent'le Kemal Satır'a ziyaret. Diz kapakları su toplamış. Evi dik merdivenli 33 ayak.

Sa. 11 parti.

Talat Orhan - Yılmaz - Süleyman Genç - Cahit Zamangil. Sa. 12 kalbimde sıkıntı - ayrıldım. Odama indim. Acele yardım lazım. Zafer Bey yok. Prof. Sabih Oktay Sa. 13'e doğru. Bütün doktor arkadaşlar, başta Kemal Demir. Sa. 14'e doğru hanım. Sa. 15'e doğru ev. Gece Zafer B. geldi.

30 Kasım Pazartesi

Gece sakince. Çok yorgunum.

Ömerler geldi. Zafer B. Sabih B. Akşama kadar. Sakin - normale dönüş.

Kasım ayına ait tarihsiz sayfadaki notlar

Radyolar: Hastalığımla. Doktor tebliğler verdi. Geçti haberi.

1 Aralık Salı

Bayram.

Yatak odasından çıkmadım.

[1 Aralık Şeker Bayramı'nın ilk günüdür.]

2 Aralık Çarşamba

Bayram. Çıkmıyorum. Gezinmiyorum.

3 Aralık Perşembe

Bayram.

Hastalığım umumi bir ilgi uyandırdı. Sevgi ilgisi galip.

4 Aralık Cuma

Gelir vergisinin 3. taksidini vermeye gittim. Çankaya Vergi Dairesi. Merdiveni çıkmadım. Müdür aşağı indi. Müdür vergiyi aldı. %10 ceza aldı. "15 gün tehir olundu işitmişim". "O başka şey için," dedi. Ay sonunda hastalığım için rapor istedi. Zafer B. rapor verdi, gönderdim. Cezayı iade ettiler.

16 Aralık Çarşamba

Meclis'te görüşme ve oylama. Demirel'in kazanması 309 – 276.

17 Aralık Perşembe

Sabah Sa. 8'de eve geliş.

Akşam evde Uğur ve Demir görüşme. Yemek.

22 Aralık Salı

Evde toplantı. Sonra öğle yemeği. Necdet Uğur, Kemal Demir, Bekata, Fikret Gündoğan, Besim Üstünel.

Söz dinlemeyen senatörler, Ali Şakir, Öztürk. İzmir başkonsolosu meseleleri, genel politika.

Sa. 19 Gaziantep senatörü Salih Tanyeri. Kurtuluş için mesaj.

Sa. 19 Amerika'ya plak daveti. Mukadder Öztekin.

Erdallar bizde. Evleri soğuk. Erdal borçlanmış.

23 Aralık Çarşamba

Veteriner Fakültesi'nde 128'nci yıldönümü. Dekan eyi konuştu. Bir hanım hoca eyi konuştu. Öğrencilerle çatıştı. Ben konuştum. Kahrolsun bağırımlarına da (daha önce) dokundum. Hocalar çok eyi, öğrenciler büyük çoklukla eyi karşıladılar. Prof. Akif'le eve geldim.

24 Aralık Perşembe

Uzun gecelerin sonu.

Gece 14 sa. 37 d - Gündüz 9 sa. 23 d.

Şeker 0,95

İnsülin 5 çizgi olacak.

24.12. K. Satır

[Aşağıdaki notlar İnönü'nün 1970 yılında tutmuş olduğu bir başka defterden buraya alınmıştır.]

Hesaplarını doğru tutmamaktan disiplin kuruluna verilen Şişli ilçe yönetim kurulu üyelerinin hikâyesi.

İl Haysiyet divanı suçsuz bulmuş

Hayrettin Uysal, Bilecik M.v. Mehmet Erbil ve Malatya Hakkı Gökçe (Yüksek Haysiyet D. üyesi) tahkikata gidiyorlar. Çorlu kongresine giderken İlyas Seçkin, Beyti Arda'ya (Kırklareli – Y.H.D. üyesi) bunlara ceza verin, yoksa kurultaya itiraz ederler diyor. Hayrettin Uysal da.

25 Aralık Cuma

Gece 14 s. 36 d. - Gün 9. s. 24 d.

Meclis grubu merkezinde konuşma.

Hukuk Fakültesi'nde seçim. Öğrenciden şikâyet. Dev-Genç'in baskısı. Dekan baskı yoktur.

Fen Fakültesi'nde komandoların bir Dev. Gençliyi öldürmesi.

Kabibay'ı (eyi) hastanede z.

M. Faik Ozansoy'u (hasta) hastanede z.

Aralık ayına ait tarihsiz sayfadaki notlar

Özden evlenme: 9 Şu. 1955.

Ömer evlenme: 4 Eylül 1952.

Erdal evlenme: 3 Ekim 1957.

Nurperi 6.11.1958.

Dr. Ahmet Temelli ölümü 23 Şub. 1960.

1971

29 Ocak Cuma

Metin, Özden çocuklar Sa. 14'te evden ayrıldılar Avrupa'ya. 15 Şubat'a kadar.

Akşam Erdal, sonra Bülent.

Akşam yemeği orada.

Bugün Meclis'te konuşmuş. Topaloğlu ile çatışmış.

Akşam yemeğinde OECD memuru bir arkadaş yemekte. Gene OECD'den bizim bir maliyecimiz Cahit Kayra ile tanıştım. Dikkatimi çeken değerli bir memur. Mali durumu üzerine görüştüm.

30 Ocak Cumartesi

Sa. 10. Ankara Gazeteciler Cemiyeti'nin toplantısı.

Hükümet adına Turhan Bilgin. TRT kanununu değiştirmek istediklerini söyledi. Sonra beni davet ettiler. TRT kanununun niçin konduğunu anlattım. Onu değiştirmek 1960'tan önceki radyo nizamına dönmek arzusunu getirir diye endişe ederiz diye karşılız diye cevap verdim. Sonra haberim olmadan bir açık oturumda, emrivaki olarak bulunmayı kabul etmem diye veda edip ayrıldım. Sonra bütün partiler konuşmuşlar.

Özdenler İst. gittiler.

31 Ocak Pazar

Tokerler İstan.'dan Atina'ya gittiler.

Akşam klüp - Turhan Bilgin ile brıç.

Sa. 16.30 – 17. General Fahri Özdilek ile bizim evde.

1 Şubat Pazartesi

Sa. 10'da İlk Meclis binasında Afet İnan Hanım'ın davetlisi olarak Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün davetine gittim. M. E. Bakanı da vardı. Enstitü'nün statü meseleleri için bir toplantı. İstifadeli idi.

Öğleyin Ömer geldi.

2 Şubat Salı

Sa. 11.45. Kanada Büyükelçisi kâtibi K. Goldschlag.

4 Şubat Perşembe

İspanya Büyük elçisi Luis Garcia de Llera.

Tokerler Peşte'ye varmışlar.

Radyo, televizyon mesajımı (bayram) verdiler.

5 Şubat Cuma

Peşte'den haber, Tokerler yerleşmişler, eyileşmişler.

Akşam Anayasa Mahkemesi Başkanı'nın beyanatına cevabım.

6 Şubat Cumartesi

Kurban bayramı.

Öğleden evvel evde.

Tağmaç'ın sert B. mesajı.

Erzurum'da Kürtçüler Dev-Genç olarak yakalanmışlar.

Öğleden sonra partide.

Klüp.

Fuat Sirmen ile evde akşam yemeği.

Peşte. Eyi haber. Yerleşmişler.

14 Şubat Pazar

Tokerler İst. geldiler.

15 Şubat Pazartesi

Şeker tahlili 120 mg.

Protrom. 30".

Meclis'te. Millet Meclisi.

Bütçe konuşması.

Necdet Uğur CHP sözcüsü. Muvaffak konuşma.

Tokerler Avrupa seyahatinden döndüler.

Ne mutlu gün.

16 Şubat Salı

Kemal Satır İst. dönmüş. Eyi.

19 Şubat Cuma

Hacettepe olayları. Bülent geldi anlattı.

Gündüz 11 saat, gece 13 saat.

Artık gece gündüz 12 – 12'ye doğru.

20 Şubat Cumartesi

Meclis Dışişleri bütçesi. Bizden Nihat Erim konuştu. Memnundu.

[İnönü'nün defterlerinde 12 Mart günlerine ait not yoktur.

1960'lı yıllar sona erdiğinde Türkiye birçok bakımdan sıkıntılarla karşı karşıya idi. Her şeyden önce, 1969 seçimlerinden tek başına iktidar olarak çıkan AP, DP'lilerin siyasal haklarının iadesi konusundan kaynaklanan bir sorun nedeniyle parçalanmış ve partiden kopan büyük bir grup Demokratik Parti adıyla yeni bir parti kurmuştu. Bu bölünme hükümetin Meclis'teki dayanağını zayıflatırken, zayıf hükümetlerden yakınan kesimlerin eline de büyük bir koz geçmiş oldu. Bu arada, 1960'lı yılların ortalarında başlayan öğrenci hareketleri 1970'lerin hemen başında nitelik değiştirmiş, çeşitli gerilla grupları silahlı eylemlere başlamışlardı. Sendikalar için hazırlanan yasa tasarısına karşı 15-16 Haziran 1970'te gerçekleştirilen işçi eylemleri de toplumsal huzursuzluğun bir başka göstergesiydi. Huzursuzluk, AP'yi başından beri DP'nin devamı olarak görmüş olan Silahlı Kuvvetleri de derinden etkilemişti. 1970'lerin başında, Silahlı Kuvvetler reform taleplerini yüksek sesle ifade etmeye başlamış ve kuvvet komutanlarının başbakana ülkenin içinde bulunduğu durumla ilgili uyarı mektupları göndermesi askeri müdahale söylentilerinin yaygınlaşmasına yol açmıştı. Bu arada Silahlı Kuvvetler içindeki bir kesim, "milli devrimci bir gelişme stratejisi" benimsemiş ve benzerlerine Mısır ve Cezayir'de rastlanan "sol" bir askeri müdahale arayışına girmişti. Doğan Avcıoğlu'nun Devrim dergisi de bu tür "ilerici" bir ordu müdahalesinin düşünsel hazırlıklarını yapmaktaydı. Bütün bu gelişmeler karşısında, Başbakan Süleyman Demirel istifa önerilerini sürekli geri çevirmiş ve güvensizlik oyu almadan hükümetten çekilmesinin söz konusu olmayacağını bildirmişti.

Bu ortam içinde, 12 Mart 1971 günü, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin üst yönetimi hükümete bir muhtıra verdi. Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyiceoğlu'nun imzasını taşıyan muhtırada şöyle deniyordu:

"1. Parlamento ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatıyla yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

2. Türk milletinin ve sinesinden çıkan silahlı kuvvetlerinin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliğini giderecek çarelerin, partilerüstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

3. Bu husus süratle tahakkuk ettirilemediği takdirde, Türk Silahlı Kuvvetleri, kanunların kendisine vermiş olduğu, Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır. Bilgilerinize."

12 Mart Muhtırası olarak anılan bu muhtırayla birlikte Türkiye'de yeni bir döneme girilmiş oldu. Muhtırayı, anayasa ve hukuk devleti anlayışıyla bağdaştırmanın mümkün olamayacağını belirten Başbakan Demirel hemen istifa ederken, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ordunun görevini yaptığını; ana muhalefet partisi CHP'nin genel başkanı İsmet İnönü ise başbakanın istifasının demokratik bir istifa olduğunu söyledi. Muhtıra başlangıçta değişik sol çevrelerce de desteklendi. Ama 12 Martçıların ilk önemli icraatlarından biri ordu içinde geniş bir tasfiye yapmak ve "sol" darbe hazırlıkları içinde oldukları söylenen subayları ordudan çıkartmak oldu. Ardından 1961 Anayasasının öngördüğü temel hak ve özgürlüklere önemli kısıtlamalar getirilen olağanüstü bir ara rejim dönemine girildi.]

20 Mart Cumartesi

Merkez Yönetim Kurulu'nun kararı Başbakan'ın isteği üzerine isteyen bakan olur. Partiden çekilir. Paşa ısrar ederse güvenoyu veririz. (İstişarî karar.)

21 Mart Pazar

Büyük buhran günleri.

Bülent sabah geldi. Hükümete iltihak edenin çekilmesi olmayacak dedim. Bülent kabul eder göründü. Bülent gazeteciler toplantısı yaptı. İstifa etti. Öğleden sonra Grup kabul etti.

[12 Mart Muhtırası CHP içinde büyük çalkantılara yol açtı. İlk önemli kriz Erim'in kuracağı hükümete katılıp katılmama konusunda çıktı. Genel Sekreter Bülent Ecevit ve arkadaşları müdahaleye karşı açıkça tavır alarak partinin kurulacak hükümette yer almamasını istiyordu. Buna karşılık Genel Başkan İsmet İnönü CHP'nin hükümete katılmasından yanaydı. Ecevit yanlılarının çoğunlukta olduğu CHP merkez yönetim kurulu CHP'nin hükümete üye vermesini kararlaştırmasına karşın, İnönü'nün denetimindeki CHP Meclis ve Senato ortak grubu partinin hükümete girmesini kararlaştırdı. Bunun üzerine Ecevit 21 Mart 1971'de CHP genel sekreterliğinden istifa etti.]

23 Mart Salı

Parti meclisi.

Öğleden sonra Öktem cevap verdim.

Şeref genel sekreter seçildi.

[23 Mart'ta Ecevit yanlısı Şeref Bakşık genel sekreterliğe seçilirken, 25 Mart'ta yenilenen parti merkez yönetim kurulu seçimini yine Ecevit yanlıları kazandı.]

26 Mart Cuma

Meclis'te N. Erim hükümeti okundu.

Akşam Nihat Bey geldi. Memnun.

[Başbakan Süleyman Demirel'in 12 Mart Muhtırası'yla birlikte istifa etmesinin ardından, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay 19 Mart 1971'de yeni hükümeti kurma görevini CHP Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'e önerdi. Bununla birlikte Erim'e Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Cihat Alpan tarafından gönderilen başbakanlık önerisi mektubunda, Erim'in CHP'den istifa etmesi isteniyor ve görevin kendisine ancak bu koşulla verilebileceği belirtiliyordu.]

Söz konusu mektupta şöyle denilmekteydi: “Sayın Cumhurbaşkanı, içinde bulunduğumuz anarşik durumu giderecek ve Anayasanın kapsadığı reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve devrim kanunlarını uygulayacak, kuvvetli ve inandırıcı bir bakanlar kurulunun Anayasanın 102’nci maddesine göre teşkili için sizi başbakan olarak görevlendirmeyi istemekte ve partilerüstü bir anlayış ve tutumla çalışmanızı kolaylaştırmak ve sağlamak üzere de CHP’den istifa etmenizi gerekli görmektedir. Bu tercih ve şartları kabul buyurduğunuz takdirde gereğini ivedilikle yerine getirip bildirmenizi rica eder, saygılarımı sunarım. En iyi temennilerimle.”

Erim mektubu alır almaz kendisine önerilen koşulları benimsedi ve aynı gün İnönü’nün dolaylı onayını alarak partisinden istifa etti ve hükümeti kurma çalışmalarına başladı. 26 Mart’ta açıklanan Erim kabinesi aynı gün onaylandı. 25 kişilik kabinede 5 AP’li, 3 CHP’li ve 1 MGP’li üye yer alırken, kalan 14 bakan TBMM dışında seçildi. 7 Nisan’da yapılan güvenoylamasında hükümet 46 ret, 3 çekimsere karşılık 321 oyla güvenoyu aldı.]

2 Nisan Cuma

Şeker 125.

Protro. N.14 – 23.

Kolest. 296.

Lipid 710.

Göz muayenesi.

3 Nisan Cumartesi

Grupta konuşma.

İlk önce Bülent Ecevit konuştu. Aleyhte. En az grup bağlanmasın, serbest bırakılsın. Konuşması derhal gazetelere dağıtıldı. Yılmaz Alparslan dağıtmış. Hep-sini şiddetle cevapladım. Bağlayıcı karar. 125 oy. 79 + 45.

8 Nisan Perşembe

İst. hareket.

Seyfi Sadi Pencab’ın Ecevit için söyledikleri.

İst.’a gelişte hiziplerin çatışması. Börekoğlu, Özeke takımı ile. Ali Topuz ve Metin Tüzün’le görüşme.

9 Nisan Cuma

Öğleyin Kemal Demir. Saat 17.30. 19'a kadar.

Ahmet İsvan ile görüşme. Ümidimden daha katı buldum.

Rıza geldiler.

Adalet.

Hayri, Eren Uludağ'a gittiler.

Tel. Nihat Erim, polisi, emniyet tertibatını sordu.

10 Nisan Cumartesi

Muayene günü.

4 profesör 1,5 saat uğraştılar. Ameliyat istiyorum dedim. Mümkündür, fayda görürsün dediler. Zafer B. memnun gitti.

11 Nisan Pazar

Ahmet İsvan B. ile görüşüm. Ecevit'i tutuyor. Söylediklerimi Ecevit'e söyleyecek.

Dr. Münir Sarpyener

Gece Ali Beylerde.

12 Nisan Pazartesi

Ahmet İsvan B. geldi. Ecevit'in cevabını getirdi. Yazıp suretini verecek.

Abdi İpekçi ile görüşme.

Dr. Ahmet Sevengil, hanımı.

Ali Beyler bizde.

13 Nisan Salı

Şeker 139. Aç, Sa. 8.

İd 5 gr.

Kan şekeri: Sa. 12.30 – 207. Sa. 15 – 280.

Akşam Kemal Demir.

Prof. Celal Öker. Yeni rejim. İns. 28 ün.

Cuma günü yeni tahlil.

Kartal Ali Turgan. Tariz ettim. Şaşkın.

Bülent İzmir'de.

14 Nisan Çarşamba

Milliyet Abdi İpekçi'ye beyanatım yazıldı.

Kemal Demir.

Süleyman Kırallı.

Bakırköy İlçe baş. Sekreteri.

İki kişi. İl bildirisine davet etmişler. Red etmişler.

Ahmet İsvan'ın evine gittim. Levent (büyük) Cad. 23.

Gece hanım gazinoya konsere gittiler. Evde Engin ile kaldım.

15 Nisan Perşembe

Sabah kahveden sonra uyku. Yarısında 1 Trinit.

Akşam Sa. 18.30 - 19 arası Fahrettin Altay. Hanımı felç olmuş. Kendisinin ayakları şişmiş. Pazartesi hastaneye yatacak. Konsültasyon için 91 yaş. Melekâti iyi.

16 Nisan Cuma

Şeker 113. Aç Sa. 8.

Sa. 12.30 - 136. kahvaltı sonra.

211 - Sa. 15.30.

Cihat Baban.

Kemal Demir.

Beşiktaş ilçe heyeti merkeze karşı.

Akşam Prof. Münir, Hatçe.

17 Nisan Cumartesi

Kemal Demir.

Celal Öker.

Şeker tahlillerini görüştük. Fena bulmadı. 211 idi.

Tahlili Çarşamba günü bir daha yapacağız.

Gıda rejimi üzerinde durdu.

Akşam Erdem İlmen, Mutlu.

Aynı Apartman. Kutlar. Dr. Münir Sarpyenerler de orada.

18 Nisan Pazar

Sabah Anadoluhisarı'na Erdal'ın evine gittik. Evlere şenlik.

Saat 17.30. Dr. Ahmet Sevensil - Emirgan Tokmak burun. Cennet.

Dönüşte Hayri, İlmen, Vecihe Hanım, Erdemler, bir de damatları cilt doktoru profesör. Ayaklanmı muayene etti. Eyi buldu. Dönüşte Mihri Bektaş. Hüseyin Bektaş ölmüş.

19 Nisan Pazartesi

Kadıköy ilçe idare kurulu. Zehir zembelek. Kalabalık.

Gece 23.30. Kemal Demir Sadi Koçaş'tan geldi.

[İnönü bir başka deftere 19.4.1971 tarihini atarak bu günle ilgili olarak şu notları da yazmıştır.]

19.4.1971 P.E.

Kemal Demir misafir. Ankara'dan 19.4.1971 akşamı geliyor.

K.D. Sa. 23.30'da gelecek.

Misafir 20.4. Sa. 11.30'da gelecek.

Sa. 13.30'da öğle yemeği. K.D. bulunacak.

19.4.1971

Kadıköy ilçe heyeti. Sa. 17.30.

Başkan Yüksel Yazaroğlu.

İst. bildirisi. 24.3. Çarş. çıktı.

Kadıköy ilçe bildirisi.

Genel Sek. Ec. istifası 21.3. Pazardan sonra 21.3. Salı günü.

İst. il bil 24.3.

Kadıköy cevabı 27.3.

Ali Topuz Ank. dönüşte 26.3'de ilçe başk. il merkez topladı.

İlçe başk.ları ittifakla parti içinde genel sek. hal edilmiştir. Münakaşa yaptırmadılar.

İl kadın kolu başk., gençlik başkanları itiraz ettiler. İlçe ilçe dolaşıp bütün parti üyeleri toplayıp, kim haklıdır, hal edelim çünkü mesele partinin stratejisinin tayininde genel başkan ile genel sekreter arasında ihtilaf vardır hal edelim dediler. İl yönetim kurulu da bu fikirde idi.

İl başkanı, 24 Mart bildirisini Genel başk.'na okuduk. Beğendiğini, benim tasvibimin alındığını söyledi, 19 ilçe başk. huzurunda.

Kadıköy ilçesinin 3.4 aylık toplantısında Ali Topuz, Metin Tüzün var.

(Kayhan Güvenç ilçe danışma üyesi.)

Toplantıda Ali Topuz Metin Tüzün'ün bildirisini bana okuduğunu, benim tasvip ettiğimi söyledi.

Sayın Ecevit'in takipçisi olduklarını, devam edeceklerini söyledi (Metin Tüzün).

Beşiktaş'ta, Fatih'te, Üsküdar, her yerde tasvip gördüklerini söylemişler.

25.3'te benim genelgemden sonra 3.4 Kadıköy toplantısına il başkanı kim münakaşası yapacağız diyor.

20 Nisan Salı

Sadi Koçaş (dün akş. geldi).

Kemal Demir.

Beraber öğle yemeği.

Kendilerini destekleyeceğimi söyledim.

Saat 17.30'dan sonra karşı yaka.

1- Kâzım Özalp hanımı.

2- Rıza - Adalet hanım.

3- Celal Bayar.

4- Muhlis Erkmen.

5- Ziya Arkant.

Sa. 20 ev. Erdemler.

21 Nisan Çarşamba

İd.

Şeker Sa. 8 0 129.

Şeker Sa. 12.30 4 227.

Şeker Sa. 15.30 2 172.

Şeker Sa. 18 1 119.

Ahmet İsvan.

22 Nisan Perşembe

Sa. 11 Ali Topuz. İst. bildiriği benim tasvip ettiğim gibi bir söz söylememiş.

Sa 12.30 İst. Belediye ve il kadrosu. İl idare kurulu aleyhinde.

M.v. Yağcı - Yusuf Ziya.

Celal Bayar Sa. 17.30.

Fahrettin Altay'ı hastanede ziyaret.

Metinler geldiler. Örfi idare Anayasa mahkemesi.

23 Nisan Cuma

Ank. Hareket.

Karşılama.

Şeref B., hanımı. Eve geldik.

24 Nisan Cumartesi

Nihat Erim ve hanımı. Öğle yemeği. Uzun anlattı. Alarm halinde. Ordu kay-
mıyor. Alt-üst.

Kürt meselesi.

Klüp.

Yemekten sonra Necdet, K. Demir.

25 Nisan Pazar

Şeref B. öğle yemeğinde.

Klüp. Nihat B. projelerini gönderdi. Necdet Bey'e verdim.

26 Nisan Pazartesi

Sabahleyin İş Bank. para aldım.

Meclis.

Hacettepe'de.

Atilla Karaosman. ziyaret.

Büyük merdiven.

27 Nisan Salı

Gece 0.30'da kalp şüphesi ile uyandım.

Tiri. Nit. 1. Geçmedi. Sa. 1'e doğru 1 Tri. Nit. daha. Sa. 1'i geçerken Erd.
Zafer Bey'i çağırdık. Tri. Nit. 3. Sa. 2.30 İsoptin iğnesi. Zafer Bey evde yattı.

Sabah 9'da eyi kalktım. Elektro eyi. Tam istirahat.
Sıkıyönetim.
Necdet Uğur - K. Demir sabah (okunamadı).

28 Nisan Çarşamba

Zafer B. Dr. Erdoğan Kovalı. Elektro eyi.
Evvelki gün Dil Tarih'te dinamit. Yakalanmışlar. Dev-Genç. Tıp Fakültesi karşısına dinamit atılmış. Yakalanmışlar. Ülkü Ocakları.

29 Nisan Perşembe

Kemal Satır, Ali İhsan geldiler, sonra gittiler. İlhami Sancar geldi. Yakın.
Hatay Mehmet Arslan (M.v.) Hatay eski beledi. başkanlarından Dr. Abdul Bey.
Uğur, Demir geldiler.
Şeref Bakşık geldi. Ecevit'ten geçmiş olsun getirdi. Şeref getirmek istiyor.
Anlamadım. İncancım derin sarsıldı.

30 Nisan Cuma

Zafer B. geldi. Askeri Tıp Fakültesi'nden bir genç kendi fakültelerini boykota zorlarken yakalanmış. Yalvarmaya başlamış. Her şeyi anlatmış.
Bahçede 1/2 saat kadar beraber gezdik.
Konser.

21 Mayıs Cuma

Hastanede ameliyattan sonra ilk muayene.

25 Mayıs Salı

Hastane, muayene.

2 Haziran Çarşamba

Aç şeker 151 mg.

3 Haziran Perşembe

Gözümünden sargı çıktı.
Meşhur beyanı yaptım.
Genelkurmay akşam söyletmemiş.

4 Haziran Cuma

Nihat E. ile görüşme.
Projeler geldi.

5 Haziran Cumartesi

Özden Nurperi ile Bordo'ya gidiyorlar.
25.6'da dönecekler.

7 Haziran Pazartesi

Şeker 110.
Kolest. 255.
Lipid 792.
Glycerid.
Bülent Ecevit ve hanımı ile öğle yemeği.
Şeref Bakşık.

8 Haziran Salı

Hastane. Yakın gözlük değişti.

9 Haziran Çarşamba

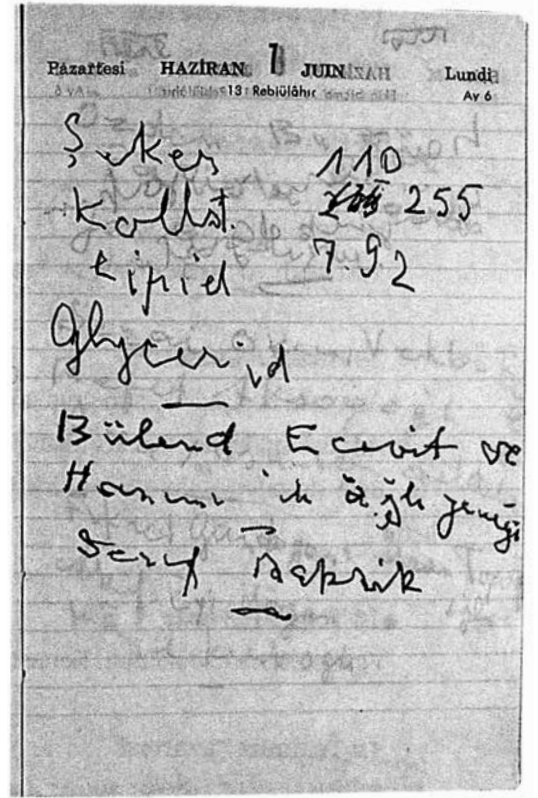
Özden bugün Paris'ten Bordo'ya gidiyor.
Sezai Okan, Vehbi Ersü, Rafet Aksoyoğlu anayasa için geldiler.
Fikret Gündoğan, İhsan Topaloğlu, Akif Eyidoğan, Kamil Kırkoğlu.

11 Haziran Cuma

Merkez Yön. Kurulu topl. evde. Olmadı.
Abbas bir akşam köyüne gitti.

12 Haziran Cumartesi

Meclis ve Senato grupları Sa. 11-13 toplantısı evde.
Danışma kurulundan Mustafa Akdağ, Mülayim, Dalokay Anayasa üzerine konuştular.

14 Haziran Pazartesi

Mahmut'un ölmesi.

15 Haziran Salı

Şeker. Aç. 118.

Hastane. Yeni uzak göz.

Başbakan ve Dışişleri Bakanı. Saat 16.30.

28 Haziran Cumartesi

Anayasa değişikliklerinin grup görüşülmesinin sonu.

Ad. Bakanı İsmail Arar'a anlatılması. Necdet Uğur yaptı.

Sadi Koçuş'ın istifa niyeti Nihat B.'den şikâyeti. Olmaz dedim. Teskine çalıştım.

18 Temmuz Pazar

Feyzioğlu'nu kabul ettim. Konuştuk. Ortak komisyona katılmamı istiyor.

19 Temmuz Pazartesi

Şeker. Aç. 108.

20 Temmuz Salı

Meclis grubunda konuşma.

Bülent'in konuşması. Hükümet aleyhinde. Ordu aleyhinde. Hep aynı yolda.

Feyzioğlu ile kon.

21 Temmuz Çarşamba

Bülend dün gruptaki konuşmasının aynı ile basına verilmesini istiyor. Takip ediyor. Grupta olmaz dediler. Bana sordular. Olmaz dedim.

Ömer bugün gitti. Hanım ile beraber uçağa götürdük.

22 Temmuz Perşembe

Polonya elçisinin resmi günü. Ziyaret ettim.

Ortak Komis. 2. gün.

28 Temmuz Çarşamba

Hastane. Prof. Cahit geldi. Gözlükler değişti. Eskisi (yakın) geri geldi.

30 Temmuz Cuma

Metin İran'dan İst.a döndü.

31 Temmuz Cumartesi

Zafer Bey akşam geldi.

Yarın tatile gidiyor, bir ay için.

Votka akşam yok.

Sa. 17.30-20.30 evde çalışma. Şeref, Necdet, Demir, Betil, İsmail Hakkı Bir-ler. Komisyon çalışmaları. Son kararı görüştük. Sınıf kavgası sözü çıkacak.

1 Ağustos Pazar

Çubuk Barajı ne güzel.

Erdal aleyhine hazırlık haberi.

2 Ağustos Pazartesi

Sabah saat 11. Evde görüşme. Son kararı Meclis, Senato, Merkez ve yardımcıları. Komisyon.

Demir ve arkadaşları. Saat 15'e kadar.

Ortak komisyonda sınıf (11.k) görüldü. Kesin kararı söyledik. Şaşırdılar yahut göründüler.

3 Ağustos Salı

Şeker aç k. 105.

Göz hastanesi. Prof. Cahit, bana yeni bir yakın vermek ümidinde.

Ortak parti komisyonu. Ciddi olarak görüşme devam etti.

4 Ağustos Çarşamba

Öğle yemeğine (okunamadı) Başbakana gittik.

8 Ağustos Pazar

Öğleden sonra Bayındır Barajı. 2. defa.

Akşam Demir ve Uğur, Şeref.

Ortak komisyon konuşma bitti. Gerekçeler yazılar:

1. Üniversite açık. Bilimsel çalışmayı serbest bırakıyorlar.
2. 11-red- sınıf kavgası tuzağından vazgeçmiyorlar.
3. 38. madde.
4. Anayasa Mahkemesi değişikliği esastan incelemesin. (önemi değil)

9 Ağustos Pazartesi

Şeker. Aç. Kol. 102.

İd – Normal.

Dr. Kovalı gidiyor.

Dr. Bilge Aktan gelecek.

10 Ağustos Salı

İstanbul'da toplantı.

Kemal Demir'e haber.

11 Ağustos Çarşamba

Kemal Demir geldi.

Başbakan, Org. Tağmaç döndüler. Nihat Bey benimle görüşecekmiş.

12 Ağustos Perşembe

Saat 9.30 Nihat Erim eve geldi. İst. toplantısını anlattı. Sonra partiler arası konuşmaya geçtik. Üniversite meselesini anlattım. Her şeyi yaptığımızı açıkladım. Kanun Kararnamede 38. M. Kamulaştırmada beraber olduğumuzu gösterdim. Anayasa Mahkemesi'ni görüştük. 11'inci ma. de kesin durumumuzu anladi. Anayasa 4. maddeyi öne sürerek 11. maddedeki sınıf ile ilgili ilaveyi geri alacağını söyledi.

13 Ağustos Cuma

Özden İst. 'dan geldi.

15 Ağustos Pazar

Özden trenle gidiyor.

Sa. 17.30 – Sa. 19.20'ye kadar Org. Tağmaç ile bizde konuştuk.

Madde 11 üzerinde Tağmaç ile mutabık olduk. Arkadaşlarımla görüşüp haber vereceğimi söyledim.

Saat 22'de Demir, Bakşık, Uğur geldiler. Anlaşmayı pek beğendiler. Telefon ile Tağmaç'a söyledim. Başbakana bildirecek.

16 Ağustos Pazartesi

Meclis. Grup Yönetim Kurulunda görüşme. Sa. 17- 20.30.

17 Ağustos Salı

Dr. Bilgi Aktan S. 7.45.

Şeker K. 88 mg.

Göz hastanesi Prof. Cahit Ülgen. Gözlükler değişti.

Meclis. Grup Yön. Kur. Sa. 11-12.

Yeni Mad. 11.

18 Ağustos Çarşamba

Grupta konuşma. Anayasa. Değişiklikler. Satır, Reşit Ülker, Ecevit, Erten konuşular. Demir izah etti. Bağlayıcı karar alındı. Büyük gün oldu. Parti politikasını anlattım.

19 Ağustos Perşembe

11. Mad. Komisyon görüştü.

Yeni teklif.

Adil Ünlü öğle yemeğinde.

Stanistar Piolnaisler de Parti Populaire.

20 Ağustos Cuma

Sabah Sa. 9. Oto ile İst. hareket. Aşçı Süleyman Beşli köyü için beraber.

Sa. 14. Kartal.

Bayram. Akşam, gece T.N. Üç defa. Kilom 61,5.

Akşam yemeği hafif

1. votka. Çocuklar pek eyi.

21 Ağustos Cumartesi

Deniz Kartal 1. 5 dakika. Mükemmel.
Öğle yemeği. Ömerler beraber. Sa. 11 deniz.
Salı'ya döneceğiz. Sa. 15. rahatım.

22 Ağustos Pazar

Deniz 2. 6 dakika. Serin, iyi.
Evde misafirler.

23 Ağustos Pazartesi

Metin Ankara'ya gitti.
Sa. 17 Mardik, Erensu geldiler. Yeni kulak kalıbı.
Sa. 20 Florya C.B. yemek daveti. 11. mad.
Tağmaç ile yarın akşam Ankara'da.
Deniz 3. 6 dakika.

24 Ağustos Salı

Ankara. Hareket 13.40. Varış 18.45.
Harekette il heyeti.
Ank. partide arama olmuş.
Süleyman Genç, Yılmaz (okunamadı) çatışmış.
Tağmaç gelmedi. Mecliste müzakere bitti.
Deniz 4. 6 dakika, 30 saniye.

25 Ağustos Çarşamba

Sa. 7.45. Şeker. Kol. 95.

27 Ağustos Cuma

Mecliste anayasa.
Sa. 10-13.
15-19.
21-01.40.
Ben takdim aldım. İlk konuşma.
Turun üstünde konuşmalar.
Benden sonra Demirel.

28 Ağustos Cumartesi

Meclis Sa. 10-13.

Meclis Sa. 15.

Gece saat 01.30.

29 Ağustos Pazar

Sa. 10-13.

Sa. 15-19.

Sa. 21-01.30.

Pazar 5 Eylül Sa. 10.

30 Ağustos Pazartesi

Sa. 8.30 Anıtkabir.

Sa 9.05 Atatürk huzurunda.

Sonra Cemal Gürsel huzuru.

Törene M. Tağmaç başkan.

Ben kuvvet komutanları arasında.

Saat 9.20 Genel K.

Sa. 12.15 İst hareket.

Sa. 18. Maltepe. Ömerler.

31 Ağustos Salı

Ömerler.

Hava serin, deniz yok.

1 Eylül Çarşamba

Deniz 1. Kartal.

Güçlü'nün sünneti.

Haydar Paşa- Necmi Paşa.

Güçlü öğleyin Kartal'da.

İkinci tekrar Kartal.

Akşam Maltepe.

2 Eylül Perşembe

Deniz 2. Maltepe.

Sa. 15. Kartal. Güçlü'nün yemeği.

Çalgı, kukla, orta oyunu.

Kalabalık akş. yemeği.

3. Eylül Cuma

Deniz 3. Kartal.

4 Eylül Cumartesi

Deniz 4. Kartal.

Ankara'ya hareket.

Büyük Güçlü için düğün günü olacak.

5 Eylül Pazar

Meclis. Anayasa değişikliği.

II. oylaması başladı. Bitti.

Nihat Erim'in beni Meclis'teki odasına götürmesi. Hükümette değişiklik. Eğitim, Enerji.

Şinasi Örel, İhsan Topaloğlu.

6 Eylül Pazartesi

Şeker p. 121.

Gece 03.30 Anayasa bitti.

Parti parası için saat 1.30'dan beri DP'nin bozguncu faaliyeti ile mücadele.

7 Eylül Salı

Sabah Sa. 8.15'de N. Erim'i ziyaret ettim.

Sivas (okunamadı) (İmam Hatip) okullarını ve İhsan Topaloğlu (Milli Petrol meselesini) görüştüm.

Sa. 8.05'te havaalanına hareket. Sa. 9.30'da İst. hareket.

İst. Harem – Kartal – Maltepe – Banyo.

Akşama kadar yattım.

Gece Yunan (*Vima*) muhabiri için demeç çalıştım.

Osman Olcay'ı çağırarak.
Ömer'le bezik.

8 Eylül Çarşamba

Deniz fırtına. Hava soğuk.

9 Eylül Perşembe

Deniz yok. Soğuk.

Akşam yemeğe Özden.

Gülsün solumda konuşurken ağlayarak çıktı. Mahzun döndü. Bu çocuk zorla gidiyor diye mesele yaptım. Ayrılırken Gülsün'le beraber ağladım. Gece uyumadım, ağladım.

[Gülsün Toker bir yıl için, okumak üzere Paris'e gidecektir.]

10 Eylül Cuma

Deniz I. Özden'de. Çok güzel. Gülsün sükûnet var. Gidiyorlar. Gülsün kalmak istemezse, ben istemezsem geri gelecek.

11 Eylül Cumartesi

Deniz II. Kartal 4 dakika, 35 saniye.

Laskaris Kartal'a gelmiş. Beraber Maltepe'ye geldik. Beraber yemek.

Sonra *Vima* gazetesi muhabirine hazırladığım cevabı Laskaris'e verdim. Cevabımın tarihi 10 Eylül. Laskaris cevabı beğendi.

Bir aynı Osman Olcay Bakan'a verilecek.

Gece Hanımlarla bezik.

12 Eylül Pazar

Sabah Kartal. Misafir. Kalabalık.

Deniz 3,5 dakika. Çok güzel.

Bu sabah Özden Metin ile telefonla. Gülsün mektup yazmış. Çarşamba okul açılmış.

Bugünde gözü yaşlı uyandım.

Akşamları yarım sa. yürüyüş.

Bugün 3 oldu, çok faydalı.

13 Eylül Pazartesi

Deniz 4. Kartal.

14 Eylül Salı

Gülsün'ün mektubu bana akşama annesine.

Deniz 5. Kartal.

15 Eylül Çarşamba

Deniz 6. Kartal 4 dakika, 30 saniye.

Dragos'ta Kemal Demir'in evi. Marmara Nurettin Conker.

Akşam yemeği. Necdet Uğur, Kemal Demir.

16 Eylül Perşembe

7. deniz. Kartal. 6 dakika. Çok güzel.

Akşam Sa. 17.30 - 18 yalnız yürüyüş.

17 Eylül Cuma

8. deniz. Maltepe. Güzel. 5 dakika.

Rüzgârlı. Güzel. Ömer'le.

Hanım İst. öğleyin.

Osman Olcay Vima'ya beyanatımı beğenmiş. Teşekkür ediyor.

Saat 18 Kemal Satır geldi. Faaliyet isteyen hali var. Hüdayi Oral'ın istediği grup başkanvekilliği için (Uğur'un yerine) cevabı.

Metin Saat 21 yemekte iken geldi. Kalmadılar.

9 Ekim Cumartesi

Grupta büyük konuşma yaptım. Toprak reformu ve AP-Nihat B. ihtilafında.

Aşçıbaşı iz.

Süleyman Beşli enfarktüsten hastaneye kalktı. 3 hafta kalacak.

[Sonbahar aylarında Başbakan Erim ile AP genel başkanı Demirel arasında bir anlaşmazlık ortaya çıktı. Bunun üzerine AP 5 Ekim'de partili bakanlarını hükümetten çekme kararı aldı.]

10 Ekim Pazar

İst.'da toplantı.

11 Ekim Pazartesi

Saat 12 Nihat Bey'e gittim.

Saat 13.30'a kadar konuştum.

Sonra Meclis. Partiler kanunu.

Ömer geldi, gitti.

13 Ekim Çarşamba

Edward K. Cooks

Superintendent of schools

89 Augsburg

Reese Kaserne Bldg. 24

Germany.

18 Ekim Pazartesi

İngiliz Kraliçesi II. Elizabeth geldi. Akşam C.B. yemek. C.B. yanında Dük Philip ile konuşma.

19 Ekim Salı

Kraliçe ile saat 17.25'de konuşma. Akşam yemeği.

20 Ekim Çarşamba

Kraliçe'nin İzmir'e gitmesi.

23 Ekim Cumartesi

Şeker. Aç. k. 102.

Asit ürik 4,4.

Fikret Gündoğan.

Zihni Betil.

24 Ekim Pazar

Sa. 10-16 Nihat Erim 1. proje.

Sa. 20-24 Nihat Erim 2. pr.

25 Ekim Pazartesi

Kraliçe'nin İst.'dan ayrılması.

26 Ekim Salı

C. Başkanı. yanında toplanma. Erim. Demirel. Tağmaç. Meclislerin Başkanları. Erim'in istifası haberi.

[Erim ile AP arasındaki anlaşmazlığın turmanması üzerine Başbakan Erim 26 Ekim'de istifa etti, ama istifası kabul edilmedi. AP'nin hükümetten çekilme kararını 5 Kasım'da geri almasıyla bunalım atlatıldı. Ama, kabineden istifalar ve yeni atamalar izleyen günlerde de sürdü.]

27 Ekim Çarşamba

Meclis'e gittim. Erim istifasını C.B. kabul etmemiş.

Erim'in Demirel'i ithamı. Aleni beyanat. Kardeşlerinden dolayı Demirel'i ithamı.

Gece Sa. 10 İsmail Arar geldi, hikâye etti.

28 Ekim Perşembe

Özden ve çocukların İzmir'e hareketi.

Nihat Erim Sa. 12'de gelecek. Geldi. Anlattı. Çekileceğimizi söyledim. Sa. 16'da C.B.'na gittim (daveti üzerine). Anlattı. Nihayet bakanları çekeceğimi söyledim. C. Baş. memnun oldu.

29 Ekim Cuma

C. Baş. Beyanatu. C. Bayramı tebriki. Bunalımı çözmek için partileri daveti. C.B. AP'ye yeni bir şart katma ve hükümete üye vermeye daveti.

30 Ekim Cumartesi

Savcılık Demirel aleyhinde tahkikat açmış.

31 Ekim Pazar

Gruptan büyük bir hizbin temsilcileri. Kabul. Orkunt Amiral, Kaftan, Bozatalı, Beydağ.

1 Kasım Pazartesi

Meclis grubunda bunalım üzerinde konuşma. C. Başkanı'nın bayram mesajına partileri (AP'yi) uymaya davet. Seçimler. Senato'da seçimler.

Seçimlerde 53'ler.

53'leri silme yeniden.

4 Kasım Perşembe

Hastanede göz muayenesi önemli.

5 Kasım Cuma

Grupta konuşma. C. Başkanının bayram mesajına AP'yi davet.

Geri.

6 Kasım Cumartesi

AP'nin temsilciler meclisi. 5 Ekim kararını geri almaları.

7 Kasım Pazar

Şeref Bakşık hastanede.

8 Kasım Pazartesi

Şeref'i ziyaret.

Gülsün'den mektup. Notları billet d'honneur.

Metin'in iç seyahati bitti.

9 Kasım Salı

Şeker. Aç. 146. Şarap içmekten olacak.

10 Kasım Çarşamba

Atatürk günü.

Sabah Anıtkabir.

Sergi. Ajans Türk.

Halkevi davetlisi olarak Derya sineması konuşma. Sa. 11.

Akşam Sa. 18. Osman Sabit Avcı'yı Meclis Başkan odasında ziyaret. 1,5 sa. konuşma.

Sa. 19.35 evde Malatya belediye başkanı seçimini konuşma.

11 Kasım Perşembe

Sa. 17.30. Osman Olcay ile bizde konuşma.

Sonra Uğur ve Demir. Demir, Meclis Başkanı ile görüşmüş, çünkü görüşmeden pek memnun imiş.

Milliyet'e verdiğim beyanat çıktı.

16 Kasım Salı

Şeker. Aç. K. 121.

17 Kasım Çarşamba

Nihat Bey Sa. 12'de geldi.

Sonra Antalya'ya gitti.

[CHP Genel Sekreteri Şeref Bakşık ve Parti Merkez Yönetim Kurulu 18 Kasım'da istifa etti. 27 Kasım'da Kamil Kırkoğlu genel sekreter seçildi.]

4 Aralık Cumartesi

Nihat Erim. 11 bakanın istifası.

Merkez Yönetim Kurulu.

İzmir'de Bülent'in takım olarak çalışması.

Orhan Birgit, özellikle Haluk Ülman'ın yazıları.

Paris'e gitme hazırlıkları devam ediyor.

[3 Aralık'ta aralarında başbakan yardımcıları Sadi Koçuş ve Atilla Karasmanoğlu'nun da bulunduğu 11 bakan "kalkınma hamlesini ve reformları Atatürkçü bir görüşle gerçekleştirme olanağı kalmadığı inancıyla" hükümetten istifa etti. Bunun üzerine Erim de Sunay'a kabinenin istifasını sundu. Sunay 7 Aralık'ta hükümeti kurma görevini yeniden Erim'e verdi. 11 Aralık'ta açıklanan yeni bakanlar kurulu listesi 13 Aralık'ta Sunay tarafından onaylandı. 24 üyeden oluşan kabinenin yarısı TBMM dışından atanmıştı. Ayrıca AP'den 7, CHP'den 4 ve MGP'den 1 üyeye bakanlık görevi verilmişti. Bakanlar Kurulu 22 Aralık'ta 45 ret, 3 çekimsere karşılık 301 oyla güvenoyu aldı.]

5 Aralık Pazar

Nihat Bey gene gidip istifa etmiş. Askerler kabul etmemişler. İstifa edenlerden ümitsiz. Hükümeti tekrar kuracak.

Kadınlar toplantısına gittim. Bayağı hasta idim. Sonra açıldım. Şaşım. Bir tehlike atlattım.

Gece saat 10. Karaosmanoğlu geldi. Ümitsiz, meyas. Nihat B.'den, Maliye'den şikâyetçi. Çok acıdım.

15 Aralık Çarşamba

Saat 6.30 kalktık. Erdallar evdeler, dün akşamdan. Sa. 7 tıraş. Kahve altı. Sa. 8.15'te yola çıkış. Polis yardımı ile havaalanı. Milletvekilleri senatörler beraber.

İstasyon. Millet Meclisi Başkanı, milletvekilleri, Meclis yönetim kurulu var. Yalnız Bülent yok. Başbakan (okunamadı).

Kalktık. İst. inmedik. Ali Topuz, Emer Ergin. Roma. Elçi İsmail Erez. Papa'dan elçi. Amiral Necdet. Paris'e yeni uçak ile. Paris. Hasan Işık: Özden Metin. Polisler motorlu Büyük elçilik. Uçak rahat.

16 Aralık Perşembe

Sa. 13.30 Göz doktoru Prof. (okunamadı) adam.

Sonra saat 13.45. Dr. (okunamadı). Çinli gibi. Kıbar. S. 16.

Yarın 9.30 gözlükçü.

Muayene tafsilatı özel defter.

Sa. 18.30 B.elçilikte Türk heyetini kabul.

17 Aralık Cuma

Sa. 9.30 gözlükçü.

Sa. 11 Maurice Schumann.

Sa. 14 30 Tekrar gözlükçü.

Sa. 17 30 Elysée C. B.

Opera. Gitmedim.

Sa. 20'de yattım.

Reşit Ülker ve iki arkadaşını kabul ettim.

18 Aralık Cumartesi

Gezme. Gülsün, Özden,
Zafer Abidesi. Place Charles de Gaulle.
Champs Elise'de yürüyüş.
Sacri Coeur. Resim yapanlar.
Place de Tertre.
Bale – Rus.
Gülsün'ün vedaı.

19 Aralık Pazar

Sa 21 -Bois de Bulogre.
Hipodromda gezme.
Sen Germen dönüş.
Kâmuran Bey'de akşam yemeği.

20 Aralık Pazartesi

Eski Fransız sefirlerinin öğle yemeği.
Tri. N.
Akşam gezinmedim.

21 Aralık Salı

Borcum Büyükelçiye
1125 FF.
İstasyon (Orley)
Yunan B. Elçisi.
(okunamadı)
Atina 15.10. Başb. Papadopoulos.
Elçilik.

24 Aralık Cuma

Meclis.

25 Aralık Cumartesi

Sa. 11. C.B. Nihat B. de orada. Sa. 13 kadar.

Ev içinde istirahat.

Aralık ayının sonundaki not sayfası

Kor. Gn. Abdurrahman Erendam.

Ankara Garniz. kom. ve Sıkıyönetim komut. Yardımcısı.

Baki Tuğ. Hakim yüzbaşı, askeri savcı.

1972

3 Şubat Perşembe

AP Başkanı Demirel ile, isteği üzerine, Meclis grubu başk. vekili odasında görüşme.

5 Şubat Cumartesi

Meclis grubunda Bülent hareketine karşı açık beyanatım.

6 Şubat Pazar

Meclis Grubunda görüşme. Bülent'e karşı genel görüşme. Salı günü Bülent cevap verecek.

7 Şubat Pazartesi

Evde. Zonguldak. Mv. Ahmet Güner.

5 Şubat Salı

Göğüs hastanesinde muayene.

Kan tahlili.

Şeker 116.

Ürik asit.

Kolesterol.

Lipid.

10 Şubat Perşembe

Parti meclisinde bulunmadım. Zihni Betil başkanlık etti.

Gaziantep İl Bşk. Zihni Bey'le görüşüm.

11 Şubat Cuma

Adalet bak. görüşme.

Kanunlar geliyor.
Sabah Nizamettin Neftçi.

12 Şubat Cumartesi

Grupta cevap - Ecevit'e cevabım.
Demir gitti - İran'a.

24 Mart Cuma

Özden Saat 8'de veda etti. Paris'e gitti.

25 Mart Cumartesi

Büyük Millet Meclisi. Sıkıyönetimin uzatılması. Konuştum. Sonunda kavga oldu.

26 Mart Pazar

Parmağıma parafın konması. 4. defa (40.D)

[Erim ile siyasi parti liderleri arasında çıkan anlaşmazlıklar sonucunda hükümet 16 Nisan 1972'de görevinden istifa etti. Sunay da bu istifayı kabul ederek Erim'in önerisi doğrultusunda başbakanlık görevini vekâleten Milli Savunma Bakanı Ferit Melen'e verdi. 29 Nisan 1972'de Sunay yeni hükümeti kurma görevini Suat Hayri Ürgüplü'ye verdi. Ürgüplü, 1960'ların ortasında yaşanan hükümet krizi sırasında da başbakanlığa getirilmiş ve ülkeyi 1965 seçimlerine götürmüştü. 1966'da Sunay tarafından konterjan senatörü yapılmış olan Ürgüplü, kabinesini 13 Mayıs'ta açıkladı. Ama, Sunay, hükümeti onaylamayınca, Ürgüplü istifa etmek zorunda kaldı ve başbakanlık görevi bu kez Milli Savunma Bakanı Ferit Melen'e verildi. Olağanüstü koşullar altında partilerüstü bir hükümet kurmayı başaran Melen, kabinesini 22 Mayıs'ta açıkladı. Bakanların çoğu TBMM dışından seçilmişti.]

3 Mayıs Çarşamba

Ömer in İst., Sofya seyahati.

4 Mayıs Perşembe

Ömer'in Sofya'dan Ankara'ya dönüşü.

5 Mayıs Cuma

V. Ol.ü. Kurultay toplanmadı. Rahatsızdım.

6 Mayıs Cumartesi

V. Ol.üs. Kurultay

7 Mayıs Pazar

V. Olağanüstü kurultay. Merkez Yönetim Kurulu güvenoyu aldı.

8 Mayıs Pazartesi

Kurultay sonucunda Genel Başkanlıktan çekildim.

Merkez yönetim kuruluna yazdım.

Senatörler geldiler.

[1972 ilkbaharına gelindiğinde CHP içinde tam bir kutuplaşma ortaya çıkmıştı. Partinin meclis ve senato ortak grubunun çoğunluğu İnönü'yü, buna karşılık genel sekreter ile merkez yönetim kurulu ve parti meclisinin çoğunluğu eski genel sekreter Ecevit'i destekliyordu. Bu ortam içinde 6 Mayıs 1972'de CHP 5. olağanüstü kurultayı toplandı. Kurultayın gündemine göre parti meclisi için güven oylaması yapılacak ve güvenoyu alamaması halinde yeni parti meclisi seçimi yapılacaktı. Genel başkan İnönü yaptığı konuşmada kurultaydan, "partiyi çıkmazdan ve muhakkak bir tehlikeden kurtarmak için" birlikte çalışabileceği yeni bir parti meclisi seçmesini istedi. 7 Mayıs'ta yapılan güven oylamasında, Ecevit yanlısı parti meclisi 507'ye karşılık 709 oyla güvenoyu aldı. Bu sonuç üzerine İnönü 8 Mayıs'ta CHP Genel Başkanlığından istifa etti. İnönü istifa mektubunda kısaca, "CHP 5. olağanüstü kurultayının 7 Mayıs 1972 toplantısında verdiği karar sonucu olarak CHP genel başkanlığından çekildim. Tüzüğün 28'inci maddesinin gerektirdiği işlemin kurulunuzca yapılması için saygularıyla arz ederim" dedi. Tüzüğün bu maddesine göre genel başkanlık makamının boşalması halinde, merkez yönetim kurulunun, yeni genel başkanı seçmek üzere kurultayı hemen toplantıya çağırması gerekiyordu.]

9 Mayıs Salı

Milletvekilleri ve senatörler geldiler. Teessür. Bağlılık.

Nüvit, Hanım.

Necdet Uğur istifa etmiş.
Tağmaç çok müteessir olmuş.
Fahri Özdilek. Rafet Aksoy.
Coşkun Karagözoğlu.
Metin İsrail için İst. gitti.

10 Mayıs Çarşamba

Saat 9.30 Ankara'dan hareket.
Saat 13. Yalova. Termal oteli.

11 Mayıs Perşembe

Çınarcık.
Vahyi Beyler.
Akşam yemeği.
Müdür. Nevzat Pş.

12 Mayıs Cuma

Ali Bey, hanım.
B. II. 13 dakika.
Fuat Sirmen.
Ömer, Engin.
Kan tahlili. Şeker 122.

13 Mayıs Cumartesi

İsmail Rüştü Aksal. Öğle yemeği.
Seyfi Sadi Pencap Ankara'ya dönüyor.
Sabah tansiyon 16.
Akşam yürüyüş.

14 Mayıs Pazar

Ömer, Engin, Hayri, Eren, Fahriye H. Sa. 9.30 geldiler.
Öğle yemeği Kemal Satır ile beraber.
Sa. 15'te çocuklar gittiler. Yukarıda Kemal Satır C.ts. görüşmesini anlattı.
Bülent Genel Başkan seçilmiş. Akşam gazetecilerle yürüyüş.

[CHP kurultayı, ilgili tüzük maddesi işletilerek, 14 Mayıs'ta yeniden toplandı. Gündemin başlıca maddesi genel başkan seçimiydi. Seçime tek aday olarak giren Ecevit'in genel başkan seçilebilmesi için kurultay delege sayısının salt çoğunluğunun oyunu alması gerekiyordu. Toplam kurultay delegesi sayısı 1416 olduğundan, salt çoğunluğu sağlamak için 709 oy gerekliydi. Seçime sadece 913 delege katıldı ve Ecevit kendisine yeterli olan sayıdan 117 oy fazla alarak 826 oyla genel başkan seçildi. İnönü bu kurultaya katılmadı.]

15 Mayıs Pazartesi

Demir (Kemal) geldi. Ürgüplü hikâyesi. Anlattı.
Sunay ile anlaşmış. Ordu kabul etmemiş.

16 Mayıs Salı

Muhlis Erkmenler.

17 Mayıs Çarşamba

Araştırma enstitüsü.
Dönüşte Gülsün mektup.
[General Şefik] Erensü öğle yemeği.

18 Mayıs Perşembe

Banyo. 18 dakika.
Necdet Uğur geldi.
Çınarcık I Bayram.
Necdet Uğur beraber.

19 Mayıs Cuma

Şeker 109 mg.
Necdet Uğur, hanımı.
Profesör Münir Sarpyener.
Hatice.
Adalet H.
Öksürük.
Hanım yalnız misafirlerle Çınarcık.

20 Mayıs Cumartesi

Metin, Özden, Nurperi, Güçlü geldiler. Sa. 5'te gittiler.
Özden, Gülsün'ün mektuplarını getirdi.

21 Mayıs Pazar

Kut Hanım – Çınarcık.

22 Mayıs Pazartesi

Ahmet İhsan Kırmılı Ankara'dan gelmiş. Süleyman Demirel Bey'den selam ve dostluk getirmiş.

23 Mayıs Salı

Yalova Belediye Reisini makamında ziyaret. Sonra hep beraber köye gittik. Akşama kadar köyde.

24 Mayıs Çarşamba

Sa. 15.30'da kaymakamı ziyaret. Sa. 16 üretime çiftliğine. Sürülerini, laboratuvarlarını gezdik, gördük. Sa. 19.30 döndük.
Gece Necdet Uğur İst.'dan gelmiş görüştük.

25 Mayıs Perşembe

Sa. 16 İpek Kâğıt (Eczacıbaşı). Sonra Gacık köyü.
Sağlık Bakanı Kemal Demir.
Zafer Paykoç.
Kemal Demir ile konuştuk.
Zafer Bey Bursalı doktor İbrahim Çataloğlu ile elektro yaptılar.

26 Mayıs Cuma

Metin Kartal'dan geldi.
Kemal Demir, Zafer Paykoç erkenden gittiler.
Metin, Necdet Uğur öğleden sonra gittiler.

27 Mayıs Cumartesi

Gülsün'den mektup, ona mektup. Yarım saat Termal etrafında gezinti.
Kan. Şeker 100 mg.

28 Mayıs Pazar

Gece Sadrettin Çanga'ya telgraf çektim. (okunamadı) diye.

29 Mayıs Pazartesi

Sadrettin Bey Bursa'dan geldiler.

Sa. 17.30 CHP ilçe merkezi. Sonra araştırma. Hüseyin (Tomates).

Akşam yemeği. İhsan Sabri Çağlayangil, Mehmet Dalkıran ve iki arkadaşı.

30 Mayıs Salı

Saat 11.15 Yalova Lisesi. Saat 12.15'e kadar. Memnun oldum.

Öğle yemeği yalnız.

31 Mayıs Çarşamba

Akşam. Araştırma.

Hüseyin Akgün – Tomates.

1 Haziran Perşembe

Ali B., Nabine H. Sabah, öğle yemeği.

Sa. 17.30 Aksa Fabrikası. Özel fabrika. Müdür Vasfi Temizyürek. Çok memnun oldum.

Bursa il başk.

Atıf Akgüç.

2 Haziran Cuma

Akşam yemeği Aksa müdürü Vasfi B., hanımı oğlu. Defterlerine hatıra yazdım.

3 Haziran Cumartesi

Kan şeker 124.

Ömer, Eren. Öğle yemeği.

Sa. 17.30 - Bursa – Gemlik.

Danış B., Hanım – Hanımlar.

Çay. Beraber İznik gölüne kadar teşyi.

4 Haziran Pazar

Saat 16'da İznik'e hareket. Gölün güneyinden dolaşarak İznik'e vardık. Yol güzel. Saat 18'e yaklaşık İzniklilerle konuştuk. Erken ayrıldık. Kuzey yoldan, göl kenarından, Orhangazi kenarından döndük.

Akşam yemeğinden sonra Ahmet İhsan Kırmımlı ile iki saat görüştüm. Ecevit işinin neticesini merak ediyorlar.

8 Haziran Perşembe

Necdet Uğur ile öğle yemeği.
Zekeriya Akçalı Almanya'ya gidiyor.
Meclis çokluk olmadı.
Sadi Koçaş ile ev.

9 Haziran Cuma

Sadi Koçaş Sa. 12'de gelecek. Dün görüştüm.
Gültekin.
Meclis. Saat 18'de ayrıldım, belim ağrıdı. Galiba üşüdüm. Evde yattım. Gece eyi oldum.

10 Haziran Cumartesi

Kan şekeri 105.
Sabah yarım saat yürüdüm.
Zafer Paykoç, hanımı, oğlu assistant Ediz, kızı Deniz (öğretmen) öğle yemeğinde. Çok neşeli idik.
İngiliz sefareti. Kraliçe doğum günü. Saat 17.30.
Klüp.

11 Haziran Pazar

Memet Kartal ve hanımı.
Malatya Ahmet Fırat. Öğleye yemeğe kalmadılar.
Klüp.
Kartal, Kırınkoğlu ile konuş. anlattı.

12 Haziran Pazartesi

Bülent Sa. 19'da evde.

Sabah Necdet Uğur. İst. il kongresi hakkında bilgi verdi. Metin'in sınıf arkadaşları ile Necdet öğle yemeği.

Meclis, girerken, geçerken Bülent ile selamlaşma.

Mecliste. Sakarya il kong. vakasını anlatma.

Bülent Sa. 19'da geldi. 25 dakika kaldı. Nazik, mesafeli.

13 Haziran Salı

Tokerler Sa. 8'de Kartal'a gittiler.

Nihat Erim Sa. 11.30'da geldi. Bir saat konuştuk. Amerika'ya gitmeden önce görüşmeme.

Çok havadis.

Meclis. Çokluk olmadı.

Sa. 16 ev. Sa 19.

Akşam yemeği Kemal Demir ve Necdet Uğur.

14 Haziran Çarşamba

Sabahleyin bahçede gezerken Rafet Aksoyoğlu geldi. Benden havadis öğrenmeye gelmiş. Günün meselesi benim C.B. olmam. AP bana teklif yapmış, doğru mu? Kendileri de istiyorlar. Ordu bununla meşgul.

Meclis. Kaftan Malatya'dan gelmiş. Görüştük. Malatya beni bekliyor.

15 Haziran Perşembe

Hüdaî Oral konuşmalarını anlattı.

Akşama Erdallar geldi.

Aykan öğle yemeğinde.

Meclis.

16 Haziran Cuma

Öğlen yemeği. Nurettin Alkyurt. Malatya'ya gidiş meselesi.

Meclis. Çokluk yok.

Kemal Önder. Arsa ve emlak vergisi kanunları görüştük. Eksik bilgiler hazırlanacak.

Hıfzı Oğuz Bekata
Erdallar trenle.
Hanımı kulak doktoruna.

17 Haziran Cumartesi

Şeref Bakşık Sa. 11.30 görüştük. Ona çok kırgın olduğumu açık söyledim. Üzgün, belki kopmuş olarak ayrıldık.

Gözlük tamiri.

Klüp. Sa. 19.30 Akyüz ve iki Malatyalı görüştük. Hakkı Gökçe kopmuş diyorlar.

18 Haziran Pazar

Gezinti. Bahçede. Dr. Bekir B., hanımı öğle yemeği,
Başımdan geçen büyük temizlik.

19 Haziran Pazartesi

Meclis.

N. Kodamanoğlu, T. (okunamadı) petrol konusunda hali ve tasavvuru anlatırlar.

Avukatla vergiler üzerinde konuştum.

Kemal Demir S. 22'de geldi konuştuk.

20 Haziran Salı

Akşam Malatya konuşmasını çalıştım.

Akşam Kemal Demir geldi. Konuşmamı gösterdim.

Gündüz (Akşam) Orhan Kabibay. Ayrılıktan bahsetti. Meclistekilerin Bülent ile farklı ideolojide olduğunu ileri sürüyor.

21 Haziran Çarşamba

Hü dai ve Kabibay'a Malatya konuşmasını gösterdim. Malatya'ya geliyorlar. Kabibay kalacak.

İlyas Kılıç öğlen geldi. Çok değerli bir konuşma. (Vaziyet muhakemesi) yaptı.

22 Haziran Perşembe

Ali İhsan Göğüş ile görüşme. Meyus, (okunamadı) güçlü olduğunu sanıyor, bana hareket tavsiye ediyor.

Hanım Malatya hediyelerini aldı.

Peklikten pek mustaribim.

23 Haziran Cuma

Şeker 100 gr.

Rahatladım.

Zafer Paykoç öğleyin.

Nurperi imtihanı verdi.

Meclis.

24 Haziran Cumartesi

Malatya'ya uçak. Ankara.

Diyabet 1929.

43.

1971 – 9.

Katarak.

25 Haziran Pazar

Malatya il kongresi.

Saat 11'de kongre konuşma. Eyi kabul.

Babamın mezarını ziyaret.

Saat 12'de Şeker Fabrika salonunda ziyaretleri kabul.

Hataylılar, Sivaslılar, Mersinliler, Elazığlılar. Sonra ev yemek.

Sa. 17.30. Valide çay.

Sa..19.30. Evde. İlçelere veda.

26 Haziran Pazartesi

Malatya'da geziler.

Konak, Yakınca, Yeşilyurt.

Gündüz Bey belediyelere.

27 Haziran Salı

Öğleden sonra Havaalanı. Kayseri – Ankara.

28 Haziran Çarşamba

Meclis.

29 Haziran Perşembe

Şeker 102.

Meclis.

Gece Çağatay'ın Anadolu Kulübü'nde kızının nikâhı.

30 Haziran Cuma

21. Kurultay.

Atatürk.

Sa. 10.30'da eyi kabul.

Ecevit ile selamlaşma.

Öğleden sonra konuşmalar. Delegeler hararetle Ecevitçi.

Erzurum il başkanı Ecevitçiliği kabul etmiyorum dedi, dövdüler. Sükûnet bozuldu.

Haziran ayının sonundaki not sayfası

Doğu Pakistan'la Bali'nin birleşmesi mümkün mü demek isterim efendim.

2 Temmuz Pazar

Kurultay. Öğleden sonra bulunmadım.

Seçimler.

3 Temmuz Pazartesi

Meclis.

Bülent yarınki grup toplantısını tehir etmiş.

4 Temmuz Salı

Metin'in, Gülsün'ün gelmeleri. Mutlu gün.

Gündüz İlyas Kılıç'ın oğlunun nikâhı.

Akşam Amerika sefareti. Milli gün.

Gece Kemal Demir, Metin Toker görüşmesi.

5 Temmuz Çarşamba

Metin dönmüş.

Sabah Necmettin Sahir'in torunu trafik kazası geçirmiş. Necmettin'i bulamadık.

6 Temmuz Perşembe

Partiden 5 kişi ayrıldı. En önemlisi İlhami Sancar.

M. Aksoley, Ekrem Özden, Cemal Yıldırım, Sezai Orkunt, İlhami

7 Temmuz Cuma

S. 11'de partiden ayrılanlara karşı konuşmam. Bir sayfasını okumadım. Çok üzüldüm. Ama tam dağıtıldı. Kemal Satır veda konuşması gibi bir şey yaptı. M. Hazer sert bir konuşma yaptı. Gruptan çıktım.

Meclis.

Gülsün'ü akşam yolcu ettik. Gece Mevlüt (okunamadı)oğlu'nun Marmara da nişan töreni. Bülent ile bir sofrada.

Önemli bir olay: Yatarken küçük merdivende düştüm. Çok fena idi. Sağ salım kalktım.

8 Temmuz Cumartesi

Konuşmam iyi tesir yaptı. Kaç kişi ayrılacağı belli değil.

Şeker 88 mg.

Zafer Bey.

9 Temmuz Pazar

Klüp Lebit Yurdoğlu akşam yemeğinde.

10 Temmuz Pazartesi

Meclis'ten hesabıma baktım. 4.000 lira alacağımı aldığımda 16, 14 bin, 30 bin kadar alacağım olacak.

İsmail Rüştü Beyler öğle yemeğinde.

Akşam Marmara Oteli İmran Öktem'in kızının nikâhı.
Salim Başol ve oğlu Güngör Başol.
Erdal'da akşam yemeği.

22 Temmuz Cumartesi

Şeker 102.

23 Temmuz Pazar

Saat 6'da kalktık.

Saat 7.15'te İst.'a hareket.

Trafik Ankara – Kızılcahamam - Gerede arasında tehlikeli surette karışık.
İzmit'te Leyla Atakan'ın kabrini ziyaret. Yolda emniyet kılavuzları (her ilde deği-
şerek) ile Kartal'a geliş. Saat 1.30.

Sıcak, sıcak.

Deniz 1. 5 dakika.

Çok sakin, temiz, ılık.

24 Temmuz Pazartesi

Deniz 2. 6 dakika. Eyi. Gazeteciler.

25 Temmuz Salı

Deniz 3. 6 dakika. Lodos. Orta. Sa. 12-13.

Sa. 17.30. Deniz 4. 6 dakika. Sakin. Ömer. T.N.

Sa. 18 kahvaltı.

Sa. 19. yatak. 20.

26 Temmuz Çarşamba

Sabah. Sa. 11.30.

Deniz 5. 6 dakika. Lodos. Sert.

Deniz 6. 8 dakika 30 saniye. Sa. 18.30. Rüzgârlı.

27 Temmuz Perşembe

Deniz 7. 9 dakika. Hafif dalgalı.

Akşam. Necdet Uğur, hanımı. Sa. 19 – 20.

Akşam yemeği Fahriye H.
Gece midem fena.
Uykusuz. Çok fena.

28 Temmuz Cuma

Yağmur. Deniz yok.

29 Temmuz Cumartesi

Deniz 8. 6 dakika.
Can Okan evi.
Sonra Mutlularda akşam yemeği.

30 Temmuz Pazar

Deniz 9. 6 dakika. Haf. d.
Rıza Erdem'de çay. Eyi. Akşam yemeği evde.

31 Temmuz Pazartesi

Deniz 10. 7 dakika. Haf. d.
Hanım Şevket Bey'e Sa. 15'te.
Öğle yemeğinde Kemal Satır yazı getirdi.

2 Ağustos Çarşamba

Deniz 12. 9,5 dakika. Haf. d.
Şevket Özüpek Sa. 10 ölmüş.

3 Temmuz Perşembe

D. 13. 11 dakika. Haf. d. Yorulmadım.
Kitap okuyorum.
Hanım Şevket Özüpek cenazesine gitti.

16 Ağustos Çarşamba

Deniz 24. 6 dakika. Eyi.
Maltepe'ye göç.

17 Ağustos Perşembe

Deniz 25. 7 dakika. Maltepe eyi.
Dragos yolunda yürüyüş. Sabah, akşam.

18 Ağustos Cuma

İsmail Ertem beyanname müddeti hakkında bilgi verecek.
Deniz 26. 8 dakika. Rahat.
Sa. 17 Malul gaziler daveti.
Sa. 17 Ahmet Selgil.
Sa. 20 davet.

19 Ağustos Cumartesi

Deniz 27. 8 dakika. Çok eyi.
Dragos'ta yürüyüş. 17 - 17.30.
Zafer Paykoç. Her şey eyi.

20 Ağustos Pazar

Deniz yok. Fırtına.
Yürüyüş. Dragos. 50 dakika.

21 Ağustos Pazartesi

Deniz yok. Lodos kuvvetli.
Sabah. Dragos yürüyüş.
Sa. 17 Televizyon.

24 Ağustos Perşembe

Deniz 29. 7 dakika 30 saniye. Fırtına gibi, çıktım.
Komşuya.
Yürüyüş.
Hisar'da.

25 Ağustos Cuma

Deniz dalgalı 30. 5 dakika.
Metin.
Hisar yürüyüş.

26 Ağustos Cumartesi

Malul Gaziler'de konuşma. Önemli.
Deniz yok. Yağmur.

27 Ağustos Pazar

Hisar'da. Deniz yok.
Anadolukavağı, Karakulak suyu.
Askeri karargâh. Kumandan.
Hisar'dan dönüş. Doğru Dragos.
Akşam Maltepe.
Hakkı'nın evlenme günü. Büyük davet.

28 Ağustos Pazartesi

Maltepe'de. Deniz yok.
Dragos'ta yürüyüş.
TV'de 30 Ağustos için konuşmamı verdiler.

29 Ağustos Salı

Deniz 31. 7 dakika. Çok soğuk.
Yürüyüş. Dragos 60 dakika.
Abdülhalik Renda'nın büyük kızı Nerime'yi gördüm. Çok eyi. TV'de konuşmamı beğenmiş.

30 Ağustos Çarşamba

Deniz 32. 6 dakika. Sakin serin.
T.N.
Karabekir'in kızları, beyleri ve bir kızları ile geldiler. Sa 16.
Sa. 17'de Necdet Uğur beraber Dragos'ta yürüyüş. Sa. 19'a kadar. Sonra, Kadıköy'e Necdet Bey'i götürme. Sa. 19.30'da Kadıköy'den geri. Sa. 19.50 Maltepe.

31 Ağustos Perşembe

Şeker 101 mg. İd. yok.
Deniz 33. 8 dakika. Serin, eyi.

2 Eylül Cumartesi

Heybeliada'ya geçiş.
Sa. 15.50 vapuru ile.

3 Eylül Pazar

Ada'da yürüyüş.
Hacı hanım, Hüsniye ziyaret.

4 Eylül Pazartesi

Ada'dan Maltepe'ye geçiş. İki gece Ada'da, Ali Beylerde kaldık. Maltepe'de sabah akşam yürüyüş.

[CHP'nin 5. olağanüstü kurultayından sonra partiden istifalar başlamıştı. İstifa edenlerin bir bölümü 4 Eylül 1972'de Kemal Satır'ın genel başkanlığında Cumhuriyetçi Parti adıyla yeni bir parti kurdular.]

5 Eylül Salı

Sabah, akşam yürüyüş. Kemal Demir ve hanımı. Geçerken selamlama. Mümtaz Ökmen hanımını ziyaret.

Akşam Özden'de davet.

Rıza hanımı da orada.

Olimpiyatta Arap gerillası İsrail oyuncularını bastılar. 2 kişi öldürdüler. 9 kişi rehin aldılar.

6 Eylül Çarşamba

Sabah Dragos'ta yürüyüş.

Dr. Kemal Demir'in hanımı. Geçerken selam.

Olimpiyatta Arap gerillacıları İsrail rehinelerini öldürmüşler.

Rıza ağır hasta. Gece hanım Ömer'le orada.

7 Eylül Perşembe

Rıza ağır. Fransız hastanesi.

12 Eylül Salı

Öğleden evvel yürüyüş.
Rıza'ya uğradık. Açılmış biraz.
Hatice - Dr. Münir Sarpyener.
Rıza - Pelte yemiş.
Gece T.N.

13 Eylül Çarşamba

Sabah yürüyüş. Rüzgâr.
Öğleden sonra Rıza sakin, uyuyor.

14 Eylül Perşembe

Sa. 9 Ankara'ya hareket.
Yolda Leyla Atakan'ın anıtını ziyaret.
Bolu Mehmet Ef.'de öğle yemeği.
Saat 16'da ev.
Akşam bahçede 1,5 saat yürüyüş.
Sa. 20 Kemal Demir.

15 Eylül Cuma

Şeker 1,19. İd. menfi.
Meclis.

16 Eylül Cumartesi

Gece Saat 2'de Rıza ölmüş.
Teşvikiye Camisi'nden kalkacakmış.
Akşam S. 20.55'te trenle İst. hareket.

17 Eylül Pazar

Pendik'te karşıladılar Ömerler.
Metinler. Kartal'a geldim.
Öğleyin Teşvikiye Camisi'nde cenaze namazı.
Ben ayrıldım eve döndüm. Kartal'a.

18 Eylül Pazartesi

Kartal. Ev.

Hanım, Adalet H.'a gitti. Benden (10) para götürdü.

Naime Hanımlar.

Rahmi Koçlar.

Adalet H., Ünal, Erden, Mutlu. Akşam yemeğine kalmadılar.

Fahriye H. geldi.

Ömer, Engin akşam yemeği.

Evde bir saatten fazla yürüdüm.

Rıza için gelen çelenkler arasında Ferit Melen, Faruk Gürler (G. k. başk.)

Kemal Demir.

19 Eylül Salı

Akşam Saat 8'de yemek.

8.50 Pendik'e hareket.

Adalet Hanımlar da geldiler. Saat 21'de hareket.

Tren uykusu fena değil.

20 Eylül Çarşamba

Sabah 8.30 Ankara ev.

Kemal Satır öğle yemeği.

Kemal Demir. Ordu teşkilatlı gibi görünüyor.

Telgraflar. Gültekin ile çalışma.

50 dakika yürüyüş. Hanımla.

21 Eylül Perşembe

Meclis yok.

Akşam Hanımla yürürken hanımın baş dönmesi.

Bir doktor.

Bir daha Orhan Şardaş.

Gece yarısına kadar.

Tahsin Yalabık, hanımı.

Nihayet İsmet Yalabık H. gece bizim odada.

Kemal Demir ve hanımı.

22 Eylül Cuma

Çocuklar İst.'dan geldiler.
Hanım oldukça iyi.
Orhan Şardaş.
Akşam yemeği resim.
Kemal Demir sabah.

26 Eylül Salı

Şeker 111. İd. yok.

27 Eylül Çarşamba

Marmara Oteli'nde denizcilerin gecesi. Çok iyi oldu.
Afgan Kralı C. B. ile geldiler.
Deniz K. Kayacan çok yakın davrandı.

30 Eylül Cumartesi

Ali Saip Ursavaş merhumun oğlu kızını evlendirdi Anadolu Kulübü'nde.
Akşam Sa. 6.30 – 8.30.

4 Ekim Çarşamba

Akşam Tıp Kongresi üyeleri için Dr. Kemal Demir'in Meclis salonunda kabul resmi.

Sabah Özden'in çok müteessir olarak şikâyeti.
Benden sonra meydanda kalacak, neyi varsa şimdiden bilsin!

5 Ekim Perşembe

Prof. Dr. Muharrem Miraboğlu. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Genel Sekreteri.

Bilim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Yusuf Vardar.
Dr. Fazıl Küçük Kıbrıs.
Vahit Kozatlı önemli araştırmacı.

14 Ekim Cumartesi

Bilim Ödülü için tören. Sa. 10 gittim.

Akşam Sa. 18 - 20 Başbakanın kokteyli gittim. Genelkurmay Başkanının benimle yakın ilgilenmesi.

22 Ekim Pazar

İst.'dan Ank.'ya çıkan uçağı korsanlar Sofya'ya kaçırmışlar.

23 Ekim Pazartesi

Ankara.

Ali Rıza Uzuner, Mukadder Öztekin uçak kaçırınlar için beyanat vermemi hatırlattılar. Sofya'da Sa. 19.30'a kadar mühlet vermişler. Mustafa Kaftan'a bir bildiri yazdım. Yayılmak üzere gönderdim. Korsanlar uçağı bıraktılar.

24 Ekim Salı

Sabah Sa. 10.30'da oto ile İst. hareket.

Sa. 15.15'te Kartal.

Metin ile öğle yemeğı.

Sa. 17'de Taşlık. Ömer.

Sabah Ankara. Şeker 133.

27 Ekim Cuma

İst. Belediye Nikâh Dairesinde Teoman Özalp'ın oğlu Alp'in nikâhı. Sa. 18'de Ali B. geldi. İst. Spor Kulübü'nde briç oynadım.

28 Ekim Cumartesi

Doktor Kemal Demir Ankara'dan geldi. 3'ncü 5 yıllık plan üzerine Meclis'te oy verilmiş. CHP grup bağlayıcı kararı aldıkları halde (Bülent Ecevit'in isteğı üzerine), CHP'li bakanlar plana kabul kararı vermişler. Parti meclisi aksi fikirdeymiş. Bugün parti meclisinde görüşülecek imiş. Akşam Doktor K. Demir telefon etti. Parti meclisi hükümetten çekilme kararı almış. Başbakan ile Ecevit görüşmüş. Ecevit Pazartesi'ye kadar mühlet istemiş.

[CHP 4 Kasım'da bakanlarını hükümetten çekme kararı aldı. Bu karar üzerine zor durumda kalan Melen yine de hükümetini ayakta tutmayı başardı.]

6 Kasım Pazartesi

Başbakan Ferit Melen ziyaret etti. Nezaket.

CHP'den çekilmem gazetelerde çıktı.

Üç mektup 5.11.72 tarihli.

[İnönü 5 Kasım 1972'de, CHP'nin yeni politikasını benimsemediğini açıklayarak partisinden istifa etti. İnönü istifa mektubunda şunları belirtti: "12 Mart şartlarının nazik mahiyetini ciddiyetle muhafaza ettiği bir zamanda, parti politikasının memleket için sakıncalı gördüğüm şekil ve istikamette değiştirilmesi sebebiyle CHP'den ayrılmış olduğumu bilgilerinize saygılarımla sunarım."]

7 Kasım Salı

Genelkurmay Başkanı Faruk Gürler, İkinci Başk. Sunalp Sa. 11.45'te geldiler, 12.45'te gittiler. Dikkatli, dost idiler.

Sa. 14.30 hareket Ank.'dan Abant'a.

Sa. 17.30 Abant Oteli.

Kemal Demir ve Bolu başhekimi geldiler.

Gece rahat, sakin.

Hanımın tansiyonu yüksek

Bolu Valisi ilk Şeriye vekili Mustafa Fehmi Ef. Oğlu. Çok yakın.

8 Kasım Çarşamba

Bayramın biri.

Hanım rahatsız. Tansiyon 19.

Dolaştım yarım sa.

Serin + 5. Gazeteciler.

Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Tahsin Özgüç.

[8 Kasım Şeker Bayramı'nın birinci günüdür.]

9 Kasım Perşembe

Abant. Ankara'ya avdet.

15 Kasım Çarşamba

Bugün Meclis Başkanı ile görüştüm. Senato'da yeminden sonra istifamı Meclis Başkanı'na vereceğim.

16 Kasım Perşembe

Senato yemin günü. Kalabalık. Eyi Millet Meclisi'ne veda yazım. Senato başk. benden istedi. O, Meclis'e verecek.

[CHP'den istifa eden İnönü Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına başvurarak eski cumhurbaşkanı olması nedeniyle tabii senatörlüğe getirilmesi için gerekli işlemlerin yapılmasını istedi. İnönü, bu talebi kabul edilince, milletvekilliğinden de

istifa etti ve Cumhuriyet Senatosu tabii senatörü oldu.]

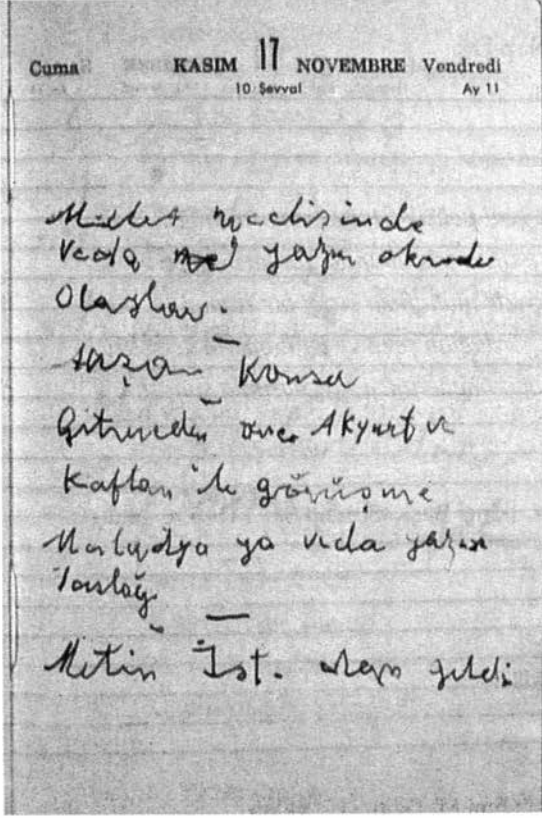
17 Kasım Cuma

Millet Meclisinde veda yazım okundu. Olaylar. Akşam konser. Gitmeden önce Akyurt ve Kaftan ile görüşme. Malatya'ya veda yazısı taslağı. Metin İst.'dan geldi.

20 Kasım Pazartesi

Şeyhullah ile görüştüm. Saat 17.30 Mariner ve tüm Merih hikâyesini anlattı. Bilgi toplayacak.

Metin Özden'i Londra'ya yolcu ettik. 30 gün sonra (21 Kasımdan sonra) İstanbul'da olacaklar.

21 Kasım Salı

Tokerler İst.'dan Londra'ya gittiler. Bu akşam Londra'da odalarına (otel) hırsız girmiş. (Kendileri dışarıda iken.) Renkli televizyonu almış. Kendi eşyalarından çok önemli değil.

24 Kasım Cuma

Göz doktoru. Güçlü'yü de götürdük. Gözlerimde gözlük ihtiyacı yok. Çok sevindim.

Büyük Millet Meclisi birleşik toplantı. Sıkıyönetim.
Malatya'da teşkilat istifası.

25 Kasım Cumartesi

Klüp.
Sabah İlhami Sancar ve hanımı.
Muammer Erten yalnız.
İstifa edenlerin bildirisi.

26 Kasım Pazar

Klüp.

27 Kasım Pazartesi

Soğuklar başlıyor galiba.
Avukat Yekta Özden geldi.
Avukat Orhan Kaynak geldi. Arsaların müşterisini anlattı.

18 Aralık Pazartesi

Akşam Türk-Amerikan Derneği. Ulvi Cemal Erkin anma töreni. Sonra Amerikalıların kabul resmi.

Feridun Cemal ile görüşme. Cumartesi Sa. 12'de gelecek.

19 Aralık Salı

Senato. Sa. 15'ten 19'a kadar.
Nurettin Akyurt.
Mustafa Ok ile koridorda karşılaşma.

22 Aralık Cuma

Konserde Ulvi Cemal (keman konçertosu ve Suna Kan) ile Ulvi Cemal Erkin gecesi.

Prof. Lütfi Tat muayenesi. Sağ ayak bir parmakta çıkmış. Eyileşmesi daha 15 gün.

23 Aralık Cumartesi

Metin, Özden Paris'ten Ankara'ya geldiler.

Klüp.

Nüvit Yetkin'e Turhan Feyz. sordum. Kesin teminat veriyor.

Sabahleyin Şevket Adalan.

1973

8 Ocak Pazartesi

Bu gün yürürken camekanlı salonda düştüm. Gözlüğüm bozuldu.

14 Ocak Pazar

İstifa edenler geldiler. Görüştüklerimizi gazetelere vermişler!!

15 Ocak Pazartesi

Hıfzı Oğuz Bekata geldi. Yavan ve kurnaz.

16 Ocak Salı

Bölükbaşı hastaneden çıkmış. Yorgun, ruhen çökmüş olduğunu söylüyor.
Yakın, samimi.

18 Ocak Perşembe

Evde ve kitap (*Enver Paşa*) okuyorum.

19 Ocak Cuma

Çok hastayım.

20 Ocak Cumartesi

Şeker 110. İd. yok

21 Ocak Pazar

Zafer Bey geliyor, öksürüğüm hafifliyor.

Doktor Aziz Uras geldi.

MİT ağzı ile C.B. seçimi için muhtelif ihtimalleri ve adayları söyledi; benden bahsetti, fikrimi sordu.

Büyük Millet Meclisi ne karar verirse doğrusu odur dedim.

24 Ocak Çarşamba

Ömer öğleye doğru İst. geldi.

Çankaya Vergi Dairesi'nin 29.12.72 tarihli vergi isteğine hazırladığım cevabı, vergi dairesine verdi. Bir ay zarfında.

25 Ocak Perşembe

Ömer İst. döndü.

Büyük M.M. birleşik toplantıya gittim.

Sıkıyönetimin uzaması görüşmesi Sa. 21'e kadar sürdü. CHP karşı, ötekiler çıkardılar.

F. Melen geldi yanıma, ayakta konuştum. Tebrik ettim.

4 Şubat Pazar

Şeker 113.

Zafer Bey bir hafta için Balıkesir'e gidiyor.

Bekir Bey ameliyat olacak.

Senato. Bütçe.

16 Şubat Cuma

Şeker 104.

Büyükelçi Hasan Işık öğle yemeğinde.

17 Şubat Cumartesi

Senato Başkanı Sa. 16'da geldi: C.B. seçiminde orduya karşı vaziyet alacaklarmış. Bana da beraberlik teklif etti. Ordu ile çatışmayın dedim.

Klüp.

18 Şubat Pazar

Kemal Demir. Dün akşam ordu ile görüşmüşler. Vaziyet çekişmeli (AP ile) - ?

20 Şubat Salı

Senato Başkanı ile akşam yemeği.

21 Şubat Çarşamba

Ordunun bildirisi. 12 Mart'ın teyidi. AP'in aleyhinde.

Demirel'in cevabı. Bildiriye cevap değil. Anayasa dışında yetki yok.

Hastanede Satır ile görüşme.

İzzettin 15 gün için gitmesi.

Kavgam.

[Genelkurmay'ın 21 Şubat 1973 tarihli bildirisi şöyledir:

"1. Sorumsuz veya sorumluluğunu idrak etmeyen bazı politikacılarla sapık ideoloji ve çıkar çevrelerinin, memleketin yüksek menfaatlerini hiçe sayarak ve Silahlı Kuvvetler'in vakur bir anlayış içerisinde bulunmasından cüret alarak, son aylarda gittikçe temposunu artıran yersiz beyan ve yorumlarda bulunmaları esefle müşahede olunmaktadır.

2. Türk vatani ve milletini maruz kaldığı yok olma tehdidinden kurtarmak ve güvenli bir geleceğe kavuşturmak amacı ile verilmiş olan 12 Mart Muhtırası'nun Silahlı Kuvvetlere yüklediği sorumluluğun idraki içinde bulunan Yüksek Komuta heyeti;

Silahlı Kuvvetlere ve 12 Mart Muhtırası'na doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yöneltilen küçük düşürücü ve kışkırtıcı sataşma ve beyanların son bulmasını,

Muhtıranın gereği olan yurttaki huzur ve istikrarın sağlanması ve devamını, Reformların gerektiği şekilde ve bir an önce tahakkuk ettirilmesini,

Siyasi partiler ve seçim kanunlarının milli iradeyi adil bir şekilde tam olarak yansıtacak bir temsile ve dürüst bir seçime imkân verecek hale getirilmesini,

Böylece içinde bulunulan bunalım ve olağanüstü durumdan bir an evvel çıkılarak normal döneme arızasızca geçilmesini sağlamak amacıyla sarfedilecek çabalar konusunda, başlıca siyasi partilerimizin, kontenjan, Milli Birlik ve bağımsız grupların lider kadroları ile fikir teatisinde bulunmak üzere görüşme ve temaslar yapılmasını yurt yararına mülahaza etmiştir.

3. Bu amaçla davet olunan bütün parti ve grup liderleri; bu görüşmelere büyük bir içtenlikle katılmışlardır. Yalnız Adalet Partisi Genel Başkanı, kendisine özgü bazı nedenlerle yapılan davetlere icabet etmekten kaçınmıştır. Liderler ve beraberindeki heyetlerle yapılmış olan bu görüşmeler, şahıs, zümre, parti ve hükümet icraatı bahse konu edilmeksizin samimi bir hava içinde cereyan etmiş

olup, bu hususta yanlış istikametlerle yayılmasına çalışılan her türlü haber ve yorumların hakikat ile hiçbir ilgisi yoktur.

Keyfiyet kamuoyuna saygı ile duyurulur."

Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel bildiriye şöyle cevaplandırdı:

"Türkiye Cumhuriyeti'nin bir anayasası vardır. Bu anayasa siyasi partileri demokratik hayatın ayrılmaz bir parçası saymıştır. Adalet Partisi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın açık hükümlerine göre mevcuttur. Varlığını Anayasa ve milletten gördüğü tevecçühten almaktadır. Millete karşı sorumludur. Ve hesap vereceği yegane merci millettir. Türk Anayasası ile tayin edilmiş yetkilerin dışında, hiçbir yetkimiz olmadığına kaniyiz. Yerimizi, görevimizi ve sorumluluğumuzu doğru anlamışızdır. Hür demokratik Cumhuriyeti savunduk ve savunmaya devam edeceğiz. Hür Demokratik Cumhuriyetin tarifi Türk Anayasasında yapılmıştır. Onun dışındaki tariflere iltifat etmek mümkün değildir. Memleketin buhrandan çıkması için Adalet Partisi'nin katlandığı fedakarlıklar ortadadır. Adalet Partisi ne buhranın amili ve ne de uzamasının sebebidir. Yetki ve sorumluluklarımızı biliyoruz. Onu da bu tebliğle ilgili söylemiyorum. Biz kendi yerimizi nasıl anlarız, bunu ifade etmek için söylüyorum. Bu ülkenin hür haklarını bilir kimseleriz. Haklarımızın teminatını da Türk Anayasasında buluyoruz."]

26 Şubat Pazartesi

Ömer geldi. Şubat vergilerini (emlak - 2. taksit) verdi.

27 Şubat Salı

Senato. Anayasa.

Ömer çalıştı.

Assoc. Press 4 sorusuna cevap. Kendisi ile görüştim.

28 Şubat Çarşamba

Ömer İst. gitti. - Metin beraber Paris için İst.'a Sa. 8.30.

Senato. Anayasa.

2 Mart Cuma

Şeker 98 mg. İd. 0.

3 Mart Cumartesi

Dr. Prof. Lütfü Vural geldi. Ayaklarım geçmiş.

Diyarbakır kolor. komut. mektup. Bir yarbay getirdi. Müze için. Cihan Harbi devrinden hatıra istiyor.

4 Mart Pazar

Zafer B. muayene etti. Eyi buldu. Hanıma da baktı. 40 dakika yürüyüş.

10 Mart Cumartesi

Şeker 81 mg.

Klüp.

Lebit. Turan Bilgin ile konuşmuş. Önce Senato Başkanını gösterecekler, sonra bana döneceklermiş. Paksüt kendisini partiye almamış.

Zafer Paykoç akşam yemeğinde. Eyi buldu.

Manyesi kalsine.

Tansiyon ilacı.

11 Mart Pazar

Manyesi kalsine.

12 Mart Pazartesi

Kemal Demir öğle.

Demirel'in grupta uzun beyanatı. Parlametonun hür iradesini koruyoruz diyor.

13 Mart Salı

B.M.M. de C.B. seçimi. 4 devir.

14 Mart Çarşamba

B.M.M. C.B. seçimi. Arıburnu - Gürler yangını.

15 Mart Perşembe

Metin'in gelmesi.

16 Mart Cuma

B.M.'de dışarı çıkma ihtiyacı. Alaturka apteshanede baygınlık geçirme. Telaş. Zafer Bey ile eve dönüş. Senato C. Başk. seçiminin beşinci devri. Altıncı devri kararsız. Bülent takımı oy vermiyor.
Parti meclisi idaresi parlak örnek.

17 Mart Cumartesi

Şeker 67. Zafer B. insülini bir çizi azaltalım dedi. Gelecek haftaya bakacağız
Öğle yemeği dışarıda Rest. RV'de yedik. Engin, Hayri, Özden çocukları 8 kişi. Sütlaç yedim, az şekerli kahve içtim.

20 Mart Salı

Kemal Satır öğle yemeği.
Şeker 90 mg.
Meclis.
Klüp.

21 Mart Çarşamba

M.B.G. Fahri Özdilek, Rafet Aksoyoğlu geldiler. Onlar için müspet bir demec verdik
Sa. 17 Cevdet Sunay daveti üzerine konuştuk. Seçim için yardım ister gibi konuştu. Anlamadım.

24 Mart Cumartesi

Senato. Bir seçim kanunu.
Senato komisyonu anayasa değişikliğini (Sunay için) görüştü.

25 Mart Pazar

Şeker 92 mg.

28 Mart Çarşamba

Sunay'ın C. B. müddeti bitti.

29 Mart Perşembe

Cevdet Sunay'ın Senato'da yemin töreni.

Bülent CHP'si soğuk karşıladı. Bütün Senato alkışladı. AP'liler büyük gösterişlerle benimsediler Sunay'ı.

Fahri Özdilek ile görüşme.

30 Mart Cuma

Şeker 93 mg.

Meclis B. M. M. seçim devirleri

31 Mart Cumartesi

Metin İst. Kartal'a gitti. 10 gün için.

[12 Mart döneminde karşılaşılan önemli sorunlardan biri de cumhurbaşkanlığı seçimiydi. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresi 28 Mart 1973'te sona ereceği için, anayasanın 101. maddesine göre yeni cumhurbaşkanının bu tarihten 15 gün önce, yani 13 Mart 1973'e kadar seçilmesi gerekiyordu. Yine anayasaya göre, cumhurbaşkanının TBMM üyeleri arasından seçilmesi gerekiyordu. Bununla birlikte seçim iyice yaklaşıncaya kadar TBMM'nin desteğini alabilecek bir adayın ismi ortaya atılmadı.]

1960 müdahalesinden sonra Milli Birlik Komitesi'nin başkanı Cemal Gürsel cumhurbaşkanı olmuş, onun ayrılmasından sonra da bu göreve eski Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay seçilmişti. Bu iki uygulama nedeniyle, 12 Mart muhtırasının altında imzası olan ve seçimler yaklaşırken genelkurmay başkanlığı makamında bulunan Faruk Gürler'in tavrının ne olacağı merak uyandırıyor. Gürler, AP dışındaki siyasi partilerin liderleriyle yaptığı görüşmelerden sonra, cumhurbaşkanlığına adaylığını koymak üzere, 5 Mart'ta genelkurmay başkanlığı görevinden istifa etti. Ferit Melen hükümetinde Milli Savunma Bakanı olarak görev yapan Mehmet İzmen de aynı gün kontenjan senatörlüğünden ayrıldı. Cumhurbaşkanı Sunay da Gürler'i kontenjan senatörü olarak atadı. 6 Mart'ta Semih Sancar genelkurmay başkanlığı görevine getirilirken, Gürler 7 Mart'ta ant içerek senatörlük görevine başladı. Böylece Gürler, cumhurbaşkanlığına adaylığını koyabilmesi için gerekli olan TBMM üyeliğini elde etmiş oldu. Bu arada Sıkıyönetim Komutanlığı, 10 Mart'ta, cumhurbaşkanlığı seçimini etkileyebilecek her türlü yayını yasakladı.

Cumhurbaşkanlığı için 13 Mart'ta yapılan ilk oylamada, Adalet Partisi, Cumhuriyet Senatosu Başkanı Tekin Arıburun'u Gürler'in karşısına aday olarak çıkardı. Demokratik Parti de Ferruh Bozbeyli'yi aday gösterdi. Bu üç adaydan Arıburun 292, Gürler 175, Bozbeyli ise 45 oy aldı ve hiçbiri çoğunluğu sağlayamadı. İkinci ve üçüncü turda da sonuç alınmadı. Bunun üzerine seçilemeyeceğini anlayan Gürler adaylıktan çekildi. Ama, AP ve CHP herhangi bir aday üzerinde görüşbirliği sağlayamadığı için seçim kilitlendi.

Bu arada anayasada bir değişiklik yapılarak Sunay'ın görev süresinin uzatılması formülü gündeme geldi. Anayasa değişikliğinin Millet Meclisi'nden geçebilmesi için en az 300 oy gerekiyordu. Değişiklik önerisini 299 milletvekili destekleyince, öneri Millet Meclisi'nde bir oy farkla reddedildi. Millet Meclisi'nde benimsemeyen anayasa değişikliği önerisi, usulden olmamasına karşın, Cumhuriyet Senatosu'nda da oylandı. Cumhuriyet Senatosu'ndaki görüşmeler sırasında İnönü, anayasa değişikliği yoluyla Sunay'ın görev süresinin uzatılması önerisine şiddetle karşı çıktı ve sonuçta öneri Cumhuriyet Senatosu tarafından da reddedildi.

Sunay formülü işlemeyince, AP ve CHP liderleri Anayasa Mahkemesi Başkanı Muhittin Taylan üzerinde anlaştilar. Ama, Sunay, Taylan'ı kontenjan senatörlüğüne atamayı reddetti ve bu formülden de sonuç alınmadı.

Sonuçta iki büyük parti, kontenjan senatörü Fahri Korutürk'ün cumhurbaşkanı seçilmesi konusunda uzlaştılar. 6 Nisan'da yapılan 15. tur oylama sonucunda Korutürk 557 üyeden 365'inin oyunu alarak Türkiye'nin altıncı cumhurbaşkanı seçildi

Fahri Korutürk Cumhurbaşkanı seçildikten bir gün sonra, 7 Nisan 1973'te Başbakan Ferit Melen istifa etti. Bu istifayı 10 Nisan'da kabul eden Korutürk, 12 Nisan'da kontenjan senatörü Naim Talu'yu yeni hükümeti kurmakla görevlendirdi. Talu, siyasal parti liderleriyle yaptığı temaslardan sonra AP, CGP ve bağımsızların desteğiyle hükümeti kurdu. 14 Nisan'da açıklanan hükümette 13 AP'li, 5 CGP'li, kendisi de dahil 5 bağımsız parlamenterle, TBMM dışından 2 kişi görev aldı.

Hükümet programda öteki 12 Mart hükümetlerinin programlarında olduğu gibi, reformlardan söz edilmedi. Aksine, hükümet, kendisinin ülkeyi seçime götüreceğ geçici bir seçim hükümeti olduğunu açıkladı. Millet Meclisi'nde 2 çekimser, 94 ret oyuna karşılık 261 oyla güvenoyu alan Talu hükümeti, gerçekten de ülkeyi 14 Ekim 1973 seçimlerine götürdü.]

2 Mayıs Çarşamba

Çarşamba, Perşembe, Cuma Senato toplanacak. Vadesi dolan kanunları çıkarmak için. Üç gün de çoğunluk olmadı. AP çoğunluk yaptırmadı.

3 Mayıs Perşembe

Başbakanı tebrike gittim Saat 12'de. Ben istedim. Çok nazik ve sakin mizaçlı.

4 Mayıs Cuma

C. B.'nin Sa. 17'de çaya daveti.

Sa. 19'a kadar sürdü. Kibar ve nazik davrandı. Hep dış politika görüştük. Meraklı.

5 Mayıs Cumartesi

Tulhan (okunamadı) nikâhı Sa. 10.30 zor oldu.

Akşama nikâhlısının ziyareti.

Kemal Demir.

İlhami Sancar geldi.

14 Mayıs Pazartesi

Ferit Cemal Erkin ile görüşme (evde) 11.30 – 12.30.

Ömer İst.'dan.

Özden gitti İst.'a.

15 Mayıs Salı

Ömer Avukat mahye kuru istasyonunda toplandılar.

İş bankasının borç iddiasına itirazımız.

16 Mayıs Çarşamba

Kilom (ağırlığım 59,600 fanila ile) - 59 kilo. Senelerden beri ilk defa!

Senato orman kanunu. Konuşma karar verdim.

Senato'da Sa. 19'a kadar çalışmalar ve çekişmeler.

Gece Ali Rıza Uzuner ile.

17 Mayıs Perşembe

Kilo 59 (yani - 600 gr. 58,400 gr).

Ordu kanunu için vesikalar toplandı.

Sa. 12 Norveç sefareti.

Sa. 18 Hindistan sef.

Gece Sa. 20 Ali Rıza Uzuner. Çalıştık.

18 Mayıs Cuma

Kilo 59,600. Yani halis tekrar 59 kilo.

Sa. 9.30 Orhan Kaynak. Hesaplar: 20 tamam.

Benim hesabım. Vesikalar tam getirdi.

18, 19 işliyor. 18 tamam.

Yani ferağ - ipotekli.

19 No 21 Mayıs a kadar ferağ, gene ipotekli olacak.

24 Mayıs Perşembe

Senatoda orman kanunu hakkında görüşüm.

25 Mayıs Cuma

Sabah Sa. 11'de Turhan Feyzioğlu Kemal Demir ile geldiler.

Arjantin sefareti.

26 Mayıs Cumartesi

Öğleden sonra Kemal Satır Mersinlilerle geldi.

Kadri Kaplan Atatürk'ün giyimi (kalpak, pelerini) hakkında bilgi almak için geldi.

Klüp. Satır'la.

27 Mayıs Pazar

Şeker 105 mg.

İdr. Yok.

Hiçbir yere davet etmediler, bir yere gitmedik!

28 Mayıs Pazartesi

Türk-İş genel kurul Sa. 11'de C.B, Başbakan vardı. Büyük karşılama. Başbakan konuştu. Sonra Cumhurbaşkanı ile beraber gittiler. Ben konuştum. İrticalen. Mühim. Gazete tam yayınlamadı.

Akşam Afgan kokteyli.
Ankara Oteli.

30 Mayıs Çarşamba

Ağırlık 59,300.

Senato.

İtalya sefareti.

Mehmet Kartal'ın nişan töreni. Malatya'da Ecevitçilerin hepsi vardı. Ahmet Fırat çağırdım, gelmedi!

31 Mayıs Perşembe

Ağırlık 59,500.

Yeni Fransız sefiri Sa. 18.30. Çok samimi. Yapayalnız.

Bir öğretmen hanım üç erkek çocuk öğrenci ile geldi. Atatürk için bir hatıra demec aldı.

Malatya heyetini kabul ettim.

İngiliz hariciye müsteşarı ve İngiliz sefiri geldiler. Görüştüm. Enteresan. Rus kuvvetlerini söylediler. Gıyasettin Karaca, Erzurumlu Pulal ve birisi ile geldiler.

İlhami Sancar.

1 Haziran Cuma

Turgut Göle'nin oğlunun nikâhı Golf klüpte.

Orhan Öztrak ile görüştim. Seyahatten dönmüş.

Saat 20 hava kuvvetlerinin Marmara Oteli'nde töreni.

Saat 24'te dışarı çıktım (sofradan). Dışarıda kalp. 1 Trinit. Eve geldik. Gece Sa. 6'ya kadar uğraştık.

İkinci Trinit.

4 Haziran Pazartesi

Kanada büyükelçisi Sa. 11.30 geldi.

Sa. 17'de İngiliz büyükelçisi, İngiliz hariciye müsteşarı Julian Amery ile.

5 Haziran Salı

Senato gelecek Salı'ya kadar tatil.

6 Haziran Çarşamba

İngiliz büyükelçisinde Kraliçenin doğum k. Sa. 18-19.30.

Yeni Amerika büyükelçisi ile tanıştık. Rendez vous verdim isteği üzerine
15.6.1973 Sa. 19.30.

7 Haziran Perşembe

Mehmet Kartal nişanlılarını getirdi. Vali Şerif Tütün Bey'in yeni konağına
gittik.

8 Haziran Cuma

Şeker 97 mg.

İd. yok.

Sabah kahve altıdan sonra bir Trinitrin.

10 Haziran Pazar

Berbere yeni ücretini verdim. 150 lira. 10 günlük.

12 Haziran Salı

Kilom artıyor.

13 Haziran Çarşamba

Metin Kopenhag'a NATO bakanlar toplantısına gitti.

Senato Milli Eğitim temel kanunu. Geç vakte kadar.

Bölükbaşı'na rast geldim, görüşmek istiyor.

14 Haziran Perşembe

Kilom halis (çıplak) 59,450 gr.

15 Haziran Cuma

Kilo 59.

Amerika büyükelçisi gelecek. Sa. 17.30.

Amerika yeni büyükelçisi geldi. Eyi konuştuk. Çin durumu yordu.
Necdet Uğur geldi. Mesafeli. Artık kaybolmuş.

20 Haziran Çarşamba

Kilo 59,800 (500 taralı).

Özden, Gülsün, Güçlü Kartal'a gidiyorlar. Nurperi akşama trenle gidecek.

21 Haziran Perşembe

Nurperi İstanbul'a trenle vardı.

26 Haziran Salı

Senato. Geceleri de çalışıyor.

Kemal Demir'in başbakanla geziden dönüşü. Kaygılı.

27 Haziran Çarşamba

Kilo 59,600 Taralı.

Meclisler yok.

Yarın son galiba.

28 Haziran Perşembe

Kilo 59,600 Taralı.

Gece müstesna derecede eyi uyku.

29 Haziran Cuma

Yalabıklara akşam yemeğine gittik.

30 Haziran Cumartesi

İzzet İst.'dan geldi.

Haziran ayına ait tarihsiz son sayfa

Orhan Kıymet ailesi ile bahçede resim.

Henüz kendi bünyesinde kongrelerini tamamlayamamıştır.

[Bu cümle eski yazıyla, muhtemelen başka birisi tarafından yazılmıştır.]

1 Temmuz Pazar

Saat 15.30'dan 17'yi geçinceye kadar Osman Bölükbaşı ile evde görüşme. Çok içten ve etraflı oldu. Ruhundan çok yorgun halde, fakat eyileşecek.

2 Temmuz Pazartesi

Akşam Sa. 17.30 televizyon Lozan Konferansı 50'nci yıldönümü için röportaj yaptım. Sureti bende var.

Sonra N. Akyurt, M. Kaftan, üç Malatyalı görüştük. Davet edilme. Kemal Demir.

3 Temmuz Salı

Bankalara.

Zafer Bey.

Kilom 60 şaşılacak şey. Zafer Bey memnun.

Türk Hava Kuvvetleri dergisi Kartal için vakfı üzerine soruları.

7 Temmuz Cumartesi

Ankara'dan Yalova'ya hareket Sa. 11.20.

Bolu'da Mehmet Ef. moteline durma. Benim bir hafif öğle yemeği.

Sa. 18 Termal. Banyo.

Gültekin'e ev anahtarlarını verdik. Metin'in yazılarını yazıp gönderecek. Eve bakacak.

8 Temmuz Pazar

Yalova. Termal'de ilk sabah. Tansiyon 17, sonra 15.

Banyo 5 dakika. Bununla beraber yorucu.

Kilo 58,500 halis.

Çok iyi doktor.

9 Temmuz Pazartesi

Yalova. Termal'de ikinci sabah. Tansiyon 18 olarak başladı. Çok dikkatle geçti. Gece tansiyonum 14 buçuk olarak kapandı.

Kilo 58,700 halis.

Banyo. 6 dakika. Yorulmadım.

Sabah 20 dakika, akşam 30 dakika dışarıda yürüyüş.

18 Temmuz Çarşamba

Banyo 11 dakika.

Kilo 58,9.

İlhami Sancar da öğle yemeğinde.

Tansiyon 14, 13, 12.

Alt kısım daima eyi.

23.7 Ankara görünüyor.

İlhami B. öğleyin yemekten hemen sonra geldi.

Sa. 19 yürüyüş 35 dakika. Sonra araba ile İzmit yolu. 15 dakika yürüyüş.

Site – Mıhçılar – dönüş.

Televizyondan sonra tans. 14, 13.

19 Temmuz Perşembe

Banyo 11 dakika.

Kilo 58,800.

Tansiyon 15 – 8. 14.

Banyo sonra 16 – 8.

Kahve altı – tansi. ilacı yarım.

Hanım, banyo yok.

Gece Nurettin Akyurt geldi. Malatya'ya geleceğim günü bilmek istiyorlar.

Hanf.'nin huzursuzluğu.

20 Temmuz Cuma

Tansiyon 16.

Banyo 11 dakika.

Kilo 58,500.

Tans. 15 - 8.

Sa. 11'de kalkma.

Tans 13,5 - 8

12,5.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı 24.7 Saat 15 için B.M. birleşik toplantısına davet etmiş.

Çağırış – Sıkıyönetim için.

Çınarcık - Adalet H.

Dönüş - İhsan Sabri Çağlayangil.

Akşam yemeği.

Tansiyon 14,5 - 13,5.

21 Temmuz Cumartesi

Tansiyon 14 - 7.

13 - 6,5.

Banyo 11 dakika. Sonra tansiyon 13 - 6,5.

12 - 6.

Saat 18 tan. 15 - 8.

13,5 - 7.

24 Temmuz Salı

Şeker 105.

Saat 15'te birleş. toplantının açılması.

Sıkıyönetimin bir kısmının bitmesi, bir kısmının devam etmesi.

Ecevit partisi ile AP'nin mücadelesi, kavgası.

25 Temmuz Çarşamba

Orman suçlarının affı üzerine Cumhurbaşkanı'nın konuşmak üzere Meclisin toplanması teklif.

AP girmediği için, çoğunluk olmadığı için Meclis kapandı.

Senato da kapandı

NATO programı için Bekir Sözen.

26 Temmuz Perşembe

Ankara'dan Yalova'ya hareket hazırlığı.

Saat 6.30'da traş.

Saat 8'de kahve altı bitti.

Prof. Bekir Berkol tansiyonumu ölçtü 8,5.

Kemal Demir de var. Telaş. Nihayet tans. 9,5 oldu.

Sa. 10.30'da yola çıkış. Mehmet Ef. Tans 10,5. Nihayet Sa. 17.30 tans. sağ 15 - 8, sol 13,5 - 7.

Tans. yatıncaya kadar 15 - 8, 14 - 7.

27 Temmuz Cuma

Tan. 15,5 – 8,5.

Sol 14,5 – 7,5.

Banyo 10 dakika. (16'ncı)

Kilo 58,700.

Tans. banyodan sonra 17.

Tans. ilaç yarım.

Öğle yemeğinden sonra tans. 13,5 - 6,5.

12 – 6.

Akşam okuma Sa. 11.

28 Temmuz Cumartesi

Tans. kalkınca 15,5 – 8.

14,5 – 7.

Banyo 9 dakika.

Kilo 58,800.

Tans. sonra 14,5.

13,5.

Hayri, Eren geldi.

Öğle yemeğinden önce ve sonra.

Tans 13,5.

12,5.

Hayri, Eren gittiler.

29 Temmuz Pazar

Banyo 11 dakika.

Kilo 58,800.

Akşam yürüyüş.

Gece odada yemek.

Hafif bronşit uyanması.

30 Temmuz Pazartesi

Eski hesap: Ankara'dan Malatya'ya hareket günü. Uçak ile.

Termal. Banyo yok. Hafif bronşit.

Sa. 8.30 Bursa'dan Albay Mehmet Savaş şeker için kan aldı. Sonra istirahat.
Aç kar. Şeker 123 mg.

31 Temmuz Salı

Tans. Sa. 15. 16 – 8.

14,5 – 7.

Kartal'a hareket.

Kartal'a varış.

Çocuklar hep iyi.

1 Ağustos Çarşamba

Metin ile öğleden sonra çalıştık. Dış politika (TV) konuşmasını Metin'e dikte ettim.

2 Ağustos Perşembe

Metin konuşmamı (TV için) hazırlamış, verdi.

3 Ağustos Cuma

TV için çalışıyorum. Gece, gündüz.

Zafer B. geldi. İyi buldu.

4 Ağustos Cumartesi

Kemal Demir'e gittim. Dragos'taki evine.

(TV)'de yapacağım konuşmayı Dr. Kemal Demir'e gösterdim. Beğendi.

5 Ağustos Pazar

Malik Yolaç, Muvaffak Bey, Erdemler motor gezintisinden geldiler.

6 Ağustos Pazartesi

Televizyoncular Kartal'a geldiler. Sa. 11'den 12.30'a kadar TV'ye söyledim.

7 Ağustos Salı

Evdeyim, yorulmuşum.

8 Ağustos Çarşamba

Şeker Haydar P. 104.

Büyük tahlil - Cumartesi (okunamadı) söylenecek.

Dünderlar motorla geldiler. Öğle yemeğinden sonra motorlarına aldılar. Bütün Anadolu sahili, Sarayburnu, Boğaziçi, Anadolu sahilinden Karadeniz'e kadar. Rumeli'den dönüş. Erdal'ı, Sevinç'i uzaktan gördük. Beylerbeyi. Dünder'dan Ömerlere geldik. Gece televizyon. Benim konuşmam 45 dakika. Çok güzel. Kemal Demir Ank.'dan telef. Eyi olmuş televizyon.

9 Ağustos Perşembe

Kilo 58,550.

Ali Beyler Erdal'dan telef.

Telev. beğenmişler.

Gültekin dün akşam Ank. döndü.

10 Ağustos Cuma

Nihat Erim'e uğradım. Neşeli. Ordu karışık.

Benim telev. konuşmamı beğenmiş.

11 Ağustos Cumartesi

Kemal Demir. Sabah geldi.

Kilo 58,8.

Akşam Kemal Demir'de yemek.

14 Ağustos Salı

Malatya'ya seyahatimin en geç bugün (yani 15 gün evvel) ilan olunması lazım.

Pazartesi, Perşembe günleri uçak var. Birinde gidiş, ötekinde dönüş (dönüş Pazar, Pazartesi ve Perşembe olabilir).

15 Ağustos Çarşamba

Kilo 59!

Zafer B. Ank.'ya dönüyor. Uğradı. Baktı. Tansiyon benim sağ 12 - 7, sol 11,5 - 7.

Hanım 13.

Göğsüm de eyice. Denize girmedim. Soğuk.

Hanım safradan, mideden korkuyor.

Dış politika yorumları genel başarılı. Benim için bildiri yazdım.

16 Ağustos Perşembe

Kilo 58,850.

Metin, Özden'in misafirleri.

Çekoslovak büyükelçimiz Haluk B. ve eşi.

17 Ağustos Cuma

Kilo 58,900.

Haydarpaşa Hastanesi'nden Dr. Alaeddin Bener geldi. Asit ürik hakkında bir görüşme yaptı.

18 Ağustos Cumartesi

Kilo 58,900.

İlhami Sancar.

Ordu tayinlerinden haber. Durum iyi.

İç politika üzerine beyanatımı hazırladık. Son şeklini verdim.

Kemal Demir'i akşam çağırdım. Akşam yemeğinden önce geldi. Saat ona kadar çalıştık.

19 Ağustos Pazar

Kilo 59.

Dr. Kemal Demir'e uğradım.

20 Ağustos Pazartesi

Kilo 58,800.

Gültekin işini bitirdi, Ankara'ya dönecek.

İç politika demecim gazetelere verildi.

Nihat Bey'i evinden alıp getirdim. Sa. 17.15'ten 19.30'a kadar görüştük. Yarınki beyanımı gördü, beğendi.

21 Ağustos Salı

Kilo 58,650.

Fikret Yüzatlılar geldiler. Hep eyilerdi.

Beyanatımı gazetede neşrettiler.

24 Ağustos Cuma

Kemal Demir Ankara'dan geldi konuştuk.

Deniz 6 dakika. Eyi.

Gece öksürükten büyük rahatsızlığım. Sa. 1 – 1.30.

Özdenler. Kartal doktoru geldi. Kurtuldum gibi geldi bana.

25 Ağustos Cumartesi

Yorgunum. Yürüyüş.

Dragos Kemal Demir.

Deniz yok.

Kilo 58,9.

Ecevit takımının yazısı devam ediyor.

Kemal Demir. Malatya'ya gitmeyeceğimi N. Akyurt ve Kaftan'a söyledik.

26 Ağustos Pazar

Tartılma yok.

III. Deniz 6 dakika. Eyi.

Karabekir Pş.'nin kızı Emel H., kocası geldiler. 6 Eylül için Hilton'a Sa.

20.00 düğüne davet ettiler.

27 Ağustos Pazartesi

Kilo 58,800.

Sabah Sa. 13.30'a kadar rahat değil.

Sa. 13.30'da pek iyi oldum.

IV. deniz. 4 dakika. Eyi.

Sa. 15 yemek bitti.

Metin sabah Ankara'ya gitti.

28 Ağustos Salı

Kilo 58,600.

5. deniz. 5 dakika. Dalgalı.

29 Ağustos Çarşamba

Kilo 58,650.

6. deniz 5 dakika. Dalgalı, eyi.

Hanım'ın misafirleri.

Göğsüm eyileşti.

Bütün gün istirahat.

Metin Ank.'dan geldi.

30 Ağustos Perşembe

Kilo 58,6.

Zafer Bey'le Bodrum'u görüştük. Cumartesi Ank. dönüyor.

Erdallara Hisara gittik.

Ali Beylerle görüştük.

4 Eylül Salı

10. deniz. 7 dakika. Dalgalı, eyi.

Akşam Sa. 20 Kâzım Karabekir Pş.'nın kızı Emel, eşi Prof. Faruk Özerengin, Erenköy'deki evlerinde ziyaret. Yeni gelin, damadı gördük. Düğün 6 Eylül Hilton.

5 Eylül Çarşamba

Kilo 58 kilo.

11. deniz. 7 dakika. Dalgalı, eyi.

Özden Ank. uçak ile. Akşama dönecek.

Özden döndü Ank.'dan.

6 Eylül Perşembe

Kilo 58,050.

12. deniz. 8 dakika. Dalgalı, eyi.

Gece saat 2'de geldim.

Karabekir ailesi düğünlerinde bulunduğumuzdan çok memnun oldular. Yeni ve eski asker olarak Refik Tulga vardı.

7 Eylül Cuma

Kilo 58,300.

Akşam Maltepe'ye.

8 Eylül Cumartesi

Maltepe'de.

Gece Fahriye Hanım'la.

9 Eylül Pazar

Maltepe'de.

Gece Ömerler, Özdenler Saat 2'ye doğru gelmişler.

Erdallar Avrupa'ya gidiyorlar. Uğramışlar. Beraber öğle yemeği yedik. Gittiler.

10 Eylül Pazartesi

Maltepe.

Özden çocuklar ile beraber Paris'e seyahatleri.

Sa. 13'te beraber öğle yemeği.

Sa. 14.30'da Yeşilköy'e hareketleri. Uçakları Sa. 17.30.

Metin Kartal'da yalnız kalacak.

11 Eylül Salı

Maltepe.

Kilo 58.

Deniz 13. 7 dakika. Eyi.

Gültekin Ank.'dan geldi.

12 Eylül Çarşamba

Şeker aç. 88 mg.

13 Eylül Perşembe

İnsülin 7,5 çizgi, 30 ünite.

14. deniz. 7 dakika. Çok eyi.

Ömerlerin evine hırsız girmiş, çok şey çalmış.

14 Eylül Cuma

Maltepe. Deniz yok.

15 Eylül Cumartesi

Saat 10.30 Heybeliada.

Ali Bey'le öğleyin devir. Araba ile.

Saat 17 briç devri.

Moiz. Tansiyon eyi.

16 Eylül Pazar

Heybeliada'da bir gün daha kaldık. Bugün hava eyi.

Briç saat 17.

Tansiyonlar çok eyi.

Hanım deniz.

17 Eylül Pazartesi

Saat 11.25 vapurla Suadiye.

Ömer karşıladı.

Yemek. Akşam hanım deniz.

Eve hırsızlıktan daha haber yok.

24 Eylül Pazartesi

Yaş günü 89.

25 Eylül Salı

Tebrik cevaplarını Hayri ile çalışma.

Muhlis Erkmen'i ziyaret. Toprak, orman korunması meselelerinde tetkik yapıp bana da bildirecek.

26 Eylül Çarşamba

Ankara'ya hareket.

Sa. 16.20 varış.

Gece Kemal Demir. Karamsar.

27 Eylül Perşembe

Kan şekeri. 118 mg.

Son 88 idi insülini 6 çizgiye indirmiştik.

Denizciler günü Marmara Oteli'nde.

28 Eylül Cuma

Evde beraber akşam yemeği.

Klüp boş.

Eve dönüş. Eyi gece.

Nurperi, Güçlü Paris'ten İst.'a geldiler. Telefonla görüştük.

29 Eylül Cumartesi

Malatya'dan Eyigün Temelli gelmiş. Turgut'un oğlu Tevfik Temelli'nin işini anlattı.

Meksika büyükelçisi misafirini getirdi. Görüştük. Memnun olduk.

30 Eylül Pazar

Sabah sıkıntılı. Tren geç kalmış. Berber geç geldi. Nihayet Güçlü, Nurperi geldiler. Birden ev neşe ile doldu.

1 Ekim Pazartesi

Güçlü gece bizde yattı. Okula başladı. Eyi. Keyifli.

Akşam Büyük Otel'de Çin Milli Günü. Kokteyle gittim. Eyi idi.

2 Ekim Salı

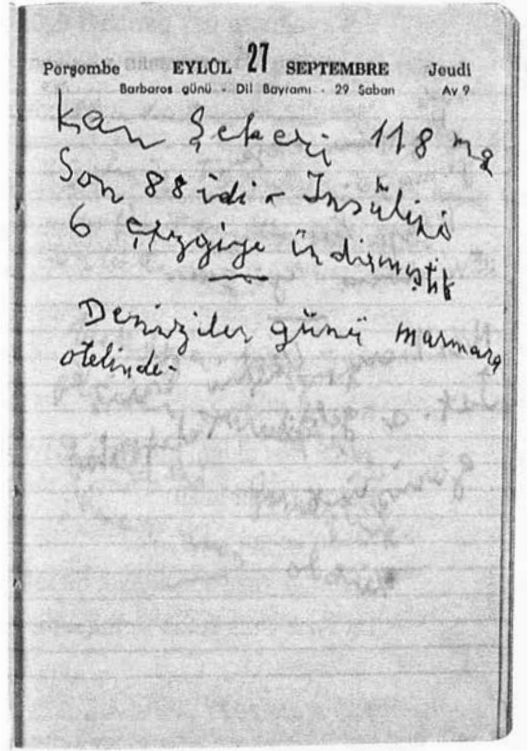
Evde idim. Güçlü odasında yattı. *İkinci Adam*'ı okuyorum.

8 Ekim Pazartesi

Sabah kilo 59,1.

Çoktan beri ilk artış.

Zafer Bey Sa. 8'de geldi. Uzun muayene. Elektro aldı. Eyi buldu.

Sol ayağımın baş parmağı üçüncü gün sabah düşme ve çarpmadan ezildi. Şimdi hafifledi.

Metin'in *Milliyet*'te seçim üzerine bugünkü yazısı beni güç durumda bıraktı.

[Her genel seçimden bir önceki Pazar günü oyunu hangi partiye vereceğini sütununda açıklayan Metin Toker, 1973 seçimlerinde oyunu CHP'ye vereceğini yazmıştı.]

9 Ekim Salı

Kilo 58,500

Tans. ilacı aldım, dün. Tans. 16 idi.

Kemal Demir geldi.

Metin ile görüştü.

Metin'in yazısını şimdilik mesele yapmadım.

Dr. Aziz Uras geldi. Konuştum. Çok eyi idi.

[12 Mart 1971'den sonra ülke bir ara rejime girmiş olmasına karşın, milletvekili genel seçimleriyle Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme seçimi, Anayasa'nun öngördüğü normal zamanında yapıldı. 14 Ekim 1973'te seçmenler oylarını kullanıp parlamentonun yeni üyelerini belirlerken, bu, aynı zamanda 12 Mart ara rejiminin de sonu anlamına geliyordu.

Seçimlere, 1969'da olduğu gibi, yine sekiz parti katıldı. Bunlardan altısı (AP, CHP, CGP, MHP, MP, TBP) 1969'taki seçime de katılmış olan partilerdi. 1969'daki seçime katılan öteki iki parti (Türkiye İşçi Partisi ve Yeni Türkiye Partisi) artık siyaset sahnesinin dışındaydı. Buna karşılık, bu kez, sahneye iki yeni parti çıkmıştı: Milli Nizam Partisi'nin kapatılmasından sonra bu partinin devamı olarak kurulan Milli Selamet Partisi (MSP) ile AP'den kopanların kurduğu Demokratik Parti (DP). Her iki parti de seçimlere oldukça iddialı olarak giriyordu.

Seçimlerden önce yaşanan propaganda döneminde, artık başında İnönü'nün yerine Ecevit'in bulunduğu CHP, seçmenlere açıkça bir düzen değişikliği yapacaklarını vadetti. AP ise başlattıkları kalkınma hamlesinin 12 Mart 1971 muhtırasıyla kesintiye uğratıldığını öne sürerek, bu hamlenin sürdürülebilmesi için kendilerine bir fırsat daha tanınmasını istedi. AP ayrıca sağdaki seçmenle-

rin diğer küçük partilere itibar etmemelerini ve oylarını sağın en büyük partisi AP'de bütünleştirmelerini de istedi.

Seçime katılma oranı, 1969'daki gibi, yine düşüktü ve seçmenlerin sadece yüzde 66,8'i sandık başına gitti. Seçime yenilenmiş, dinamik bir parti görünümüyle giren ve kullandığı sloganlarla geniş kitleleri etkilemeyi başaran CHP, seçimlerden birinci parti olarak çıktı. Oyların yüzde 33,3'ünü alan CHP, milletvekilliklerinin dağılımında uygulanan nispi temsil yöntemi sonucunda Millet Meclisi'nde 185 sandalye kazandı. Ama bu sayı Millet Meclisi'nde çoğunluğu sağlamak için gerekli olan 226 sayısının çok altındaydı. AP yüzde 29,8 ile 149 milletvekili çıkarırken, MSP yüzde 11,8 ile 48, DP yüzde 11,9 ile 45 milletvekilliği kazandı. Öteki partilerin oy oranları daha da düşüktü. CGP yüzde 5,3 ile 13, MHP yüzde 3,4 ile 3, TBP yüzde 1,1 ile 1 milletvekili çıkardı. Oyların yüzde 0,6'sını alan MP ise Millet Meclisi'nde temsil edilme olanağı bulamadı. Seçmenlerin yüzde 2,8'i de bağımsız adaylara oy verdi ve 6 bağımsız aday çoğunluğu sağlayarak milletvekili oldu.

Milletvekili genel seçimleriyle birlikte, Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme seçimleri de yapıldı. Nispi temsil yönteminin uygulandığı bu seçimde toplam 52 senatör seçildi. CHP, bu seçimden de birinci parti olarak çıktı ve yüzde 33,6'lık oy oranıyla 25 senatörlük kazandı. İkinci sırayı yüzde 31,0 ile 22 senatör çıkararak AP aldı. MSP yüzde 12,3 ile 3, CGP yüzde 5,9 ile 1 senatör çıkarırken, oyların yüzde 10,5'ini alan DP, yüzde 2,7'sini alan MHP ve yüzde 2,1'ini alan TBP hiçbir senatörlük kazanamadı. Seçmenlerin yüzde 1,9'u bağımsız adaylara oy verdi ve 1 bağımsız aday çoğunluğu sağlayıp senatör oldu.

Seçimde hiçbir parti çoğunluğu sağlamadığından Türkiye yeniden koalisyonlar dönemine girmiş oldu. Ama bu kez bir koalisyon hükümetin kurulması çok güç oldu ve yıl sonuna kadar geçen süre içinde yeni hükümet kurulamadı.]

16 Ekim Salı

Kilo, halis 59,100.

17 Ekim Çarşamba

Kilo 59,300.

İsmail Rüştü Bey ve kardeşleri teşekkürle geldiler. Taziye için analarının cenazesine gittim diye.

22 Ekim Pazartesi

Kilo 59,100.

Sa. 9.30 Ziraat fakültesinde 50. yıl töreni.

Konuşma. Cumhuriyet'in 50. yılında ziraat alanındaki başlıca işler ve eserleri anlattım.

23 Ekim Salı

Tarih Kurumu'nda benim konferansım. İstiklal Savaşı ve Lozan konferansı.

Üç saate yakın konuştum. Muvaffak oldu diyenler çok.

Tarih Kurumu'nda hanım rahatsızlandı.

24 Ekim Çarşamba

Senato.

Yeni senatörlerin yeri.

Nurettin Akyurt'tan Malatya seçimlerini dinledim. MSP irtica partisi olarak çalışmış. Ben yemin esnasında bütün yeni senatörleri farksız olarak dostça ve eş alkışladım.

Senato 1 Kasım'a kadar tatil.

Meclis. Yemin.

25 Ekim Perşembe

Millet Meclisi. Reis seçimi. Seçim olmadı. Oylar dolmadığından.

Zihni Betil ile görüştüm. Tebrik ettim seçimini. Dost.

26 Ekim Cuma

Kilo 58,600.

Saat 14. Necdet Evliyagil.

Ajans Türk'ün sergisi.

C. Başkanı sergiyi açtı.

Yarın saat gezdik. Güzel eser. Tebrik ettim.

27 Ekim Cumartesi

Kilo 58,380 (halis).

İsmail Rüştü Bey geldi. Yarını anlattı.

28 Ekim Pazar

Kilo 58,700.

Eski B.M.M. binasında 50. yıl günü. Konuştum. Maket armağanı.

Akşam İş Bankası lokalinde akşam yemeği.

Yakup Kadri Kara. ile rastlaşma.

29 Ekim Pazartesi

Kilo 58,500.

Sa. 10'da Meclis salonunda C.Başk. tebrik töreni.

Dönüşte hanımla, Gülsün, Güçlü ile Anıtkabir.

Merdivenlerde çok çok yoruldum. Resmi geçide gidemedim.

4 Kasım Pazar

Kilo 58,700.

Nihat Erim saat 11.30.

Meclisteki - senato - başkanlık divan meselesini görüştüm.

5 Kasım Pazartesi

Kilo 58,900.

6 Kasım Salı

Kilo 59,300.

Senato'da konuşma.

7 Kasım Çarşamba

Kilo 58,650.

Sabah rahatsızlık.

İki T. N. Zafer Paykoç. Elektro. Bir şey yok. Bütün gün istirahat. Az yemek.

8 Kasım Perşembe

Kilo 58,600.

Eyiyim.

9 Kasım Cuma

Kilo 58,400.

Şeker 103 mg.

Göz muayenesi. Uzun bir muayene. Sağ gözüm, daha azalmış. Çok azalmış. Ameliyatta fayda yok. Sol (ameliyat olan göz) göz iyi halde.

Yemek sonra Sa. 16'yı geçerken. öksürükle uyanma. Kalbim. T. N. İzordil. Uzun sürdü. Çok ıstırap. Geçti.

10 Kasım Cumartesi

Kilo 58,900.

Sa. 7'de kalkma. 8.15'te Anıtkabir. Tören katılma.

TV. Sa. 9.30 Tıp Fakültesi Zafer P. konuşma.

Sa.16 Halkevleri. Anı Sinema.

Sa. 21 Konser salonu.

İst. konserinin Atatürk otaryosu.

Nurperi'nin yaş günü 15.

12 Kasım Pazartesi

Kilo 58,700.

Dışarı çıkma kıınmasında kalp. Gece çok iyi. Geçmiş idi.

Davet. Görüşme. 17.30.

Görüşüm. 1.5 saat. memnun oldum.

13 Kasım Salı

Kilo 58,600.

Senato. AP Başkanlık divanını istediği gibi yaptı.

CHP ile çatıştılar. Ben istemeyerek Güven ile karşıt (onlar AP ile beraber) ve CHP ile paralel düştüm.

14 Kasım Çarşamba

Kilo 58,900.

Öğleden evvel Anayasa Mahkemesi Başkanı ile görüşüm. Adamı çok anlayışlı ve iyi buldum.

Sa. 17.30 Fahri Özdilek ile görüşüm. Mutabıkız.

Gece Erdallara gittim. Hanımla.

15 Kasım Perşembe

Kilo 58,200.

Hanım sabah Sa.11'de C.B. Hanımı'na gitti. Başsağlığına kayınvalidesi için.

16 Kasım Cuma

Kilo 58,500.

Saat 11 Haluk Bayülken dış politika hakkında bilgi vermeye geldi. Tekrar gelecek.

Sa. 11.30 Ürdün B. Elçisi bir genç hanım tercüman ile geldi. Ortadoğu anlaşmaları üzerine konuştuk. Ateşkes yapılmış. Sulh müzakeresi: Mısır- İsrail arasında başlayacakmış. Bir Arap zirvesi yapılacak, kararlaşacak. Ürdün Filistinli tarafında (2/3 Filistinli Ürdün'de imiş) müzakereye katılmak istiyor.

Dr. Kemal Demir geldi. Bir bildiri hikâyesi anlattı.

17 Kasım Cumartesi

Kilo 58.

18 Kasım Pazar

Kilo 58,600.

Hasan Işık ve hanımı akşam yemeğinde. Millet v. Gece saat üçe kadar.

19 Kasım Pazartesi

Evde istirahat. öksürüyorum.

20 Kasım Salı

Senato. Başkanlık divanı seçimleri.

Saat 18.30 Dedeman Oteli. Zafer Paykoç'un kızı Deniz ile Nazif Birsen'in oğlu nikâh ve düğünü.

Saat 20.30'da eve döndüm.

Damat Osman.

21 Kasım Çarşamba

Sabahleyin öksürdüm.

Kilo 58,500.

Osmanlı Bankası. Hesaba baktım.

Dönüş. Yatak.

Göğsüm eyileşti gibi.

26 Kasım Pazartesi

Kilo 58,700.

Özden - Metin İst.'a hareket. Yarın Londra'ya gidecekler. 27 Aralığa kadar.

27 Kasım Salı

Kilo 58,600.

Özden, Metin Londra'ya İst.'dan hareket ettiler.

2 Aralık Pazar

Banyo fena halde yoruldum.

TN.

Kilo 58.200 halis.

İstirahat.

Akşam Erdal.

Kahve altı.

Nurperi pinpon birincisi.

Saat 18'de Erdal'a para verdim.

3 Aralık Pazartesi

Kilo 58,400.

istirahat.

4 Aralık Salı

Kilo 58,400.

Senato. Çoğunluk yok.

Gelecek salıya.

Kahve altı fazla geldi.

TN.

Akşam C. Başkanı televizyonda konuştu.

5 Aralık Çarşamba

Kilo 58,500.

Dr. Kemal Demir.

Necmeddin Sahir Silan.

Akşam Yalabıyıklar yemekte.

10 Aralık Pazartesi

Kilo 57,700 Halis.

Akşam yemeği. Zafer Bey, hanımı, kızı, damadı, oğlu davetli idiler. Geldiler. İsmet Hanım, Yalabık, Leziz H., Erdal da vardı. Eyi oldu. Yemekte biraz votka, siyah şarap içtim. Saat 11'de yukarı çıktım. Çok yorgundum. Bir TN. Yattım. Sa.1.30'da kalktım. Kalpten Sa.2.30 rahatsız. Bir TN daha. Saat 4'e kadar sürdü. Dışarı çıktım. Ağrı hemen kesildi.

11 Aralık Salı

Kilo 58,500.

Kahve altıda kusma. Yemeği yarım bıraktım. Akşama doğru Zafer Bey geldi. Mide rahatsızlığı. Senato'ya gitmedim. İstirahat. Çok hafif yemek.

1973 yılına ait defterin tarihsiz son sayfasındaki notlar

TV Haberleri Müd.

Zeki Sözer.

3 Ağustos İst.

6 Ağustos İst.

Nato için mülakat.

8 Ağustos TV.

Ada 7 Ağustos olabilir.

1 Ağustos Kartal.

-

Hayri İnönü Doğ. 4.5.1954

Eren İnönü Doğ. 19.10.1956

Ömer'in. 21.1.1924

Engin'in. 6.3.1930

-

Özden Hotel de Berri
8 Rue Frederic Bastiat Paris 8 me.

[İnönü'nün notları 11 Aralık Salı günü son buluyor. Sağlık durumu giderek bozulan İnönü, 14 gün sonra, 25 Aralık'ta 89 yaşındayken yaşama veda etti. İnönü'nün son anlarını damadı Metin Toker ile kızı Özden Toker'in kaleminden okuyalım.]

["İnönü'nün sağlık durumunda hiçbir değişiklik yoktu. 10 Kasım'da, Arı Sineması'nda Atatürk üzerine konuştu.

Meğer bu da, onun son konuşmasıymış.

Biz, Özden'le 27 Kasım'da, gözlerimiz hiç arkada kalmaksızın Londra'ya hareket ettik. Oradan Paris'e geçtik. İsmet Paşa'nın not defterinin 12 Aralık sayfasında şu yazılıdır: 'Kilo: 58, 300. Kalbim iyi. Hafif yemek. İstirahat.'

Dr. Zafer Paykoç bizi Paris'te bulup oradan çağırdı. Paşa yeni bir kalp krizi geçirmişti ve bu, 'ötekilere benzemiyor'du.

İlk uçakla Ankara'ya koştuk.

Kriz, 17 Aralık Pazartesi günü ve sabahleyin gelmişti. Derhal Dr. Zafer Paykoç'a haber verilmişti. Paykoç muayene etmiş, elektrosunu almış, bir enfarktüs geçirdiğini saptamıştı. Hastaneye kaldırılmasına gerek vardı. Yüksek İhtisas Hastanesi'nde oda ayrılmıştı. Hem oraya naklinde doğabilecek sakıncalar, hem de Bayan İnönü'nün 'Eğer mutlaka gerekmiyorsa, evde kalsın' ricası göz önünde tutularak bundan vazgeçilmiş, İnönülerin yatak odası bir hastane odasına çevrilmişti. Öğleden sonra Paykoç, başkentin en ünlü kalp uzmanları Dr. Bekir Berkol -ki, Cumhurbaşkanlığı döneminden beri Paşa'nın doktorlarından - , Dr. Sabahat Kaymakçalan, Dr. Cavit Sökmen, Dr. Türkan Gürel ve Dr. Turhan Akyol'u Pembe Köşk'e davet ederek onlarla birlikte konsültasyon yapmıştı.

İnönü'nün durumu ağırdı.

Bir ara, Ankara'da Paşa'nın öldüğü haberi yayılmış. Çok kimse, bu arada Bülent Ecevit, Kemal Satır, Nihat Erim, İlhami Sancar, Osman Bölükbaşı Köşke koşmuşlar. Ömer İnönü'den babasının istirahat etmekte ve daha iyice olduğu haberini almışlar. Hatta CHP Parti Meclisinde saygı duruşunda bile bulunmuş.

Biz geldiğimiz zaman, Paşa kendindeydi.

Bize takıldı da...

Paşa'nın hastalığı bir hafta sürdü.

Şimdi, o bir haftayı kızı Özden Toker'in tuttuğu günlükten okumaya başlayalım.

'Uçaktan eve geldiğimizde merdivenin başında annemle Gülsün bekliyordu. Gülsün ağlayarak 'Dede Paşam..' diye boynuma sarıldı. Annem 'Çok şükür, geldiniz, yetiştiniz' dedi. Merdivenden çıkarken, babamın yattığı odaya gitmek üzere koridordan geçerken nasıl rahatsızlandığını, doktorların neler söylediklerini, kendisinin şimdi ne durumda bulunduğunu kısaca anlattılar. Sağdaki kapıdan büyük yatak odasına girdik. Birden kendimi, sanki bir hastane odasında buldum. Gözlerimle babamı aradım. Onun piriñç karyolasının yanına bir hasta yatağı yerleştirmişlerdi. Arkası hafifçe kaldırılmış, kuştüyü yastıklarla beslenmiş, oturur tarzda yatıyordu. Etrafta kimler vardı, hemen farketmedim. Sadece kulağıma sesler geliyordu:

'Aman, heyecanlanmasın... Yavaş olun, dikkat edin...'

İlerledim, yatağın yanına çömelip elini elim'e aldım. Ne kadar yumuşak, pamuk gibi elleri vardı. Gözlerini açıp bana baktı, kalın gözlük camlarının arkasında gözleri büyüdü, gülümsedi.

'Geldiniz. Sizi getirmenin başka çaresi yoktu' dedi.

Gülen muzip gözleri Metin'i aradı ve buldu:

'Şaka yaptım, size..'

Gene müdahale ettiler:

'Yeter! Yorulmasın.'

Etrafıma baktım, bulunanları seçmeye çalıştım. Ağabeylerim ve eşleri vardı. Gülsün ile Güçlü yanıma geldiler. Nurperi Fen Lisesinde yatılıydı. Tanımadığım iki doktor nöbetçi, bir de hemşire bekliyor. Annem, olanları söyledi. Cuma akşamı konsere gitmişler. Genç bir karı kocanın, Elif – Bedii Aran'ın çift piyano konseri varmış. Cumartesi günü halsizlikten şikâyet etmiş. Nurperi evdeymiş. Pazar sabahı, bize Paris'e telefon etmişlerdi. Hemen babamı sormuştum. 'İyi' demişlerdi. Ne zaman döneceğimizi merak ediyordu. 'Yılbaşında' demiştik.

Akşam Anadolu Kulübüne gitmiş, briç oynamış.

Babam için bu, büyük bir keyifti. Ancak son sıralar anneme artık gitmek istemediğini bildirmiş, iyi göremediği için eskisi gibi oyun oynayamadığından yakınmış, arkadaşlarını sıkamak istemediğini söylüyormuş. Tabii annem bunu reddediyor, gitmesi için teşvik ediyormuş ama babamın eski hevesi kalmamış. Annem pazar akşamı babamı kulübe bırakmış. Oradan Nurperi'yi Fen Lisesine

götürmüş. Hatta babam, bir arkadaşına gitmesi için onu zorlamış. Çankaya'ya dönüp, evde yalnız sıkılmasın diye...

Akşam, yemekten sonra bezik oynamışlar. Yatmış. Ertesi sabah kendini iyi hissetmemiş. Buna rağmen, gelen berberine her zamanki gibi tıraş olmuş.'

Özden Toker'in günlüğü böyle başlıyor.

Dediği gibi yatak odası bir hastaneye dönüştürülmüştür. Bir masanın üzerinde elektrokardiyografi aleti durmaktadır. Köşede bir oksijen bombası dikilidir. Koltuklar yanlara çekilmiştir.

Özden Toker'in günlüğü devam ediyor:

'İlk gece annem, Engin -Ömer İnönü'nün eşi-, Gülsün oturduk. Gözlerimizi babamdan ayırmadan dertleştik. Gülsün dörde kadar dayandı. Biz, sabahladık. Doktor bitişik odada, hemşire yanımızda bekledi. Babam sakindi. Oturur gibi yatıyordu. Yemek yedi. İştihası yoktu ama gayret ediyordu. Kafasının bir şeylerle meşgul olduğu belliydi. Bir ara heyecanlandı. Yanına ağabeylerimi, Metin'i çağırdu. Onlara Boğazlar meselesinden bahsetti.'

Hastalığı sırasında bazen kendinden geçiyordu, fakat zaman zaman hiç hastalanmamış gibi oluyordu. Sık sık, hükümetin kurulup kurulmadığını soruyordu. Kurulmadığı söylendiğinde kızıyordu. Bir defasında 'Ne kurulmaz şeymiş, bu' diye söylendi. Bir başka seferinde Naim Talu'nun da görevi geri verdiğini duyurdum.

'Vah, vah.. Çok yazık. Böyle olmamalıydı.'

Bir süre durakladı. Sonra, kendi kendine söyler gibi 'O da, çok yoruldu' dedi. Sordum:

'Kimden bahsediyorsunuz, Paşam?'

'Cumhurbaşkanından. Sayın Korutürk'ten. O, çok çaba gösterdi. Ama, olmadı gene, demek ki..'

Aklındaki ikinci husus, Vladivostok'ta Amerika Cumhurbaşkanıyla Rus lideri arasındaki görüşmeydi. Amerika ile Sovyetler Birliği yakınlaşmasının bizim Boğazlar üzerinde nasıl etki yapabileceğini hesaplıyordu. Bir gün Mondros Mütarekesinin tarihini sordu.

'1918' dedim.

'Onu ben de biliyorum. Ayı ne, günü ne?'

Ansiklopediye bakmam gerektiğini bildirdim.

'Mudanya Mütarekesiyle Montreux Antlaşmasının tarihlerine de bak,' dedi.

Kendine geldiği sıralar, akli hep bunlardaydı.

Tekrar, Özden Toker'in günlüğüne dönelim.

'Pembe Köşk'te yeni bir hayat başlamıştı. Her gün Yüksek İhtisas Hastanesinden veya Ankara Tıp Fakültesinden bir doktorla bir hemşire geliyordu. 24 saat nöbet tutuyorlardı. İlk geceler bizim yatmamız, dinlenmemiz için ısrar ettiler. Onlar zaten bekliyorlardı. Bize lüzum yoktu.

Gerçekten bütün doktor ve hemşireler çok şefkatli, dikkatli, ilgiliydiler. Babam da onlarla hemen kaynaşıyor, şakalaşmaya başlıyordu. Onlara sualler soruyor; işlerini, ailelerini öğreniyordu. İsimlerini, soyadlarını iyice anlayınca kadar tekrarlatıyordu. Doktorlardan birinin ismi Metin, çocuğununki ise Güçlü'ydü. Bu, babamı keyiflendirdi.

Her şeye rağmen bizim babamın yanında kalmamız başkaydı. Sonunda doktorlar da hak verdiler. Babamı tanıyor, huyunu suyunu biliyorduk.'

İsmet Paşa doktorunu dinlerdi ama, kolay bir hasta değildi.

Yatağının kenarında oturuyordum. Sordum:

'Paşam, nasılsınız?'

'Bilmiyorum ki, on dakika sonra bambaşka oluyor.'

Böyle iyileşme, çok iyileşme ve kötüleşme, çok kötüleşme devirleri geçirdi. Bunların arasında sıkıntı çektiği akşamları oldu. Doktorlara arada bağırtıyordu. Doktorlara bağırdığı zaman ben özellikle Zafer Beye takılıyordum:

'Merak etme, çok iyi!'

Çünkü sıkıntıları bulunduğu zaman onlara teslim olur, tıp ne yapılmasını gerektiriyorsa doktorundan onu yapmasını isterdi ki, son gün, o durumdaydı. Yani, melek gibi bir hasta. Sanki doktorlara bağıran değil, kendini kadere teslim etmiş bir adam. Bağırdığı zaman, demek ki iyiydi: Zafer Beyle parolamız oydu.

Gene Özden Toker'in günlüğüne gelelim:

'Babamın arkasını, yatakta, zaman zaman sıkıştırıyordum. Bundan hoşlanırdı. Yorganının ağır olmasını, sırtının iyice altına girmesini isterdi. Elinin bir işaretile beni öbür tarafına çağırırdı. Çömeldim. Elini, benimkilerin arasına aldım. Bana dikkatle, konuşmadan baktı. Neden sonra gözlerindeki hüznün yumuşadı. Yavaşça 'Kızım' dedi. Yarabbi, bu kısacak kelimeye ne kadar şefkat, sevgi, anlam sığdırmıştı.

O zamana kadar birbirimize söylemediğimiz, bir daha da hiç söylemeyeceğimiz şeylerin hepsi o iki hece içinde saklıydı.

Ahbaplar, eski ve yeni politikacılar, hatta hiç tanımadığımız ziyaretçiler evi doldurup taşıyordu. Ama yalnız, aşağı katı. Doktorlar babamın yanına kimsenin çıkmasına müsaade etmiyorlardı. Bize de 'Yanında hepiniz birden durmayın. Sırayla girin' diyorlardı. Doktorların her dediğine boyun eğen annem bir tek buna itiraz ediyordu. Gerçekçi bir kadındı. Ümit kalmadığını hissediyor, babamdan hiç ayrılmak istemiyordu. Bizi de sık sık babamın yanına çağırıyordu. Ağzının içinden 'Onu bir daha nerede bulacaksınız? Bir istediği varsa, söylesin.' gibi şeyler mırıldanıyordu.

Cumhurbaşkanı Korutürk sık sık telefonla sorduruyordu. Başbakan Talu, kendisi geliyordu.

Çocuklar yanında olduğunda babam canlanıyor, kendisine çeki düzen veriyordu. Bir gün bana şöyle dedi:

'Çocukların beni hep böyle hasta hatırlamalarını istemem. Akıllarında benim sağlıklı halim kalsın.'

Yemek zamanı sırayla aşağıya iniyorduk. Annem onu bırakmak istemiyor, babam ısrar ediyordu:

'Hanımefendiciğim, inin yemeğe. Çocukları yalnız bırakmayın.'

Annem 'Paşacığım, inşallah yakında siz de inersiniz' dediği zaman mahzun bakışlarla bizi süzüyor, sessizce başını çeviriyordu.

Kısa kısa uyuyor, çabuk uyanıyordu. Fakat hep akli başındaydı. Gözleriyle odaya giren çıkanları takip ediyordu. İçerde annem, biz, ağabeylerim, Engin, Sevinç, Metin olunca dikkat kesiliyordu. Birbirimize davranışlarımız, hele anneme karşı ilgimiz onu çok alakadar ediyordu. Neden sonra farkettik ki her birimizi yalnız bulup her birimize annemizi emanet etmiş. Annemin etrafında döndüğümüzü görünce sanki içi rahat ediyor, dudaklarında hüznü bir tebesüm beliriyordu.'

İnönü'nün durumu, perşembe ve cuma günleri iyileşti. Bu, iki özel doktorunun, onu en iyi bilen Prof. Paykoç ile Prof. Berkol'un yüz ifadelerinden de anlaşılıyordu. Cumartesi günü yeniden ağırlaştı. Nefes darlığı çekiyordu. Yatağından koltuğa kaldırıldı. Dik oturunca sanki daha rahat nefes alıyordu. Bütün aile elektrokardiyografi aletinin karşısında, kalbinin atışını 'canlı yayın' seyrederek gibi seyrediyordu. Aletin ışığı bazen çok yükseliyor, çok alçalıyordu.

Bu, ekstrasistol işaretimiş ve tehlikeli durum göstermiyormuş.

Peki, ne zaman?

Doktorlar kendilerinden neyin öğrenilmek istendiğini anladılar: O zaman işaret, inişsiz ve çıkışsız düz bir hat çizermiş.

Pazartesi gecesi çok ağırlaştı. Bel ağrısından şikâyet ediyordu. Mevhibe Hanım yanındaydı. Elini avuçları içine almıştı. Belki görür diye yüzüne bir gülümseme takmıştı. Paşa kendine geldi. Mevhibe Hanımın yüzüne baktı:

'Hanımefendi, elimde üç as var. Dördüncü as da gelecek ve oyun bitecek'.

Senelerce oynadıkları bezik oyununu hatırladığı anlaşılıyordu. Mevhibe Hanım da onu hatırladı. Ağlamaya başladı. Paşasının beklediği dördüncü as ne olabilirdi?

Ancak, ölümü simgeleyen maça ası.

Özden Toker, son anlarını anlatıyor:

'Salı günü öğleyin, annemi zorla aşıya yemeğe yolladım. Babamın odasında o günkü nöbetçi doktor ve hemşireyle beraberdim. Rahat yatıyor, uyuyordu. Birden gözlerini açtı, soluk almaya çalıştı. Nefesi durdu. Aletteki ışık, düz bir hat çiziyordu. Ben ne olduğunu anlayıncaya kadar doktorla hemşire fırladılar, babamın yanına koşup üzerine abandılar. Kalbine masaj yapmaya başladılar. Biri bırakıyor, biri devam ediyordu. Bana saatlerceymiş gibi geldi ama aslında her şey birkaç saniyede olmuştu. Babacığım, belli belirsiz bir şekilde tekrar nefes almaya başlamıştı.

Bir mucize miydi? Genç doktor ve hemşire babamı hayata döndürmüşlerdi. Ne kadar zaman için?

Telefona sarıldım. Herkes yemekteydi. Arabayla Zafer Beye haber yolladım. Yarım saat sonra oda profesörlerle doluydu. Zafer Bey bütün arkadaşlarını toplamıştı. Babam kendine iyice gelip gözlerini açtığı zaman bu kalabalığı gördü ve şaşırıldı.

'Hayrola! Niçin geldiniz? Ne var?'

Gülümsemi. İyi görünüyordu. Doktorlara, bizlere takıldı. Odaya yeni aletler getirmişlerdi. Hiç kimse, odadan ayrılmadı. Sonun geldiği anlaşılıyordu. Saat dörde doğru tekrar fenalaştı. Hemen kalbine alet taktılar. Oksijen verildi. Herkes, hepimiz yardım etmeye çalışıyorduk. Ne yazık ki aletteki ışık devamlı düz hat çiziyordu. Neden sonra birinin aklına geldi ve makinayı durdurdu.'

Oyun bitmişti.

İnönü'nün cenazesi, 28 Aralık Cuma günü kaldırıldı. Naaşı, Anıtkabir'de Atatürk'ün karşısında toprağa verildi. Bütün töreler yerine getirilerek evde

hazırlanan tabut, bir cenaze arabasıyla bir gün önce TBMM'ye götürülmüş, oradaki katafalka konulmuştu. 13 arkadaşıyla birlikte elli yıl önce Ankara'nın başkent olması için Meclis'e öneride bulunmuş İsmet Paşa, Ankara'da son yolculuğunu yaparken herkes yolun iki tarafına sıralanmıştı ve herkes ağlıyordu.

Cenaze, katafalkta 24 saat kaldı. Gündüz ve gece yüz binlerce Ankaralı onun önünden geçtiler. Erkekler, kadınlar, çocuklar...

Devlet töreni, ertesi gün TBMM önünde yapıldı. Katılanların başında Cumhurbaşkanı vardı. Tabut, katafalktan alınarak top arabasına yerleştirildi. Kortej, namazın kılınacağı Maltepe Camii'ne doğru yola çıktı. Bayan İnönü, kızı ve gelinleriyle birlikte top arabasını valiliğin siyah makam otomobili içinde takip ediyordu. Ailenin erkekleri otomobilin iki tarafındaydılar. Cumhurbaşkanı ve devlet erkânı hemen arkada yürüyorlardı. Öndeki Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Bاندosu cenaze marşı çalıyordu. Her beş dakikada bir top atlıyordu. Kaldırımlar tıklım tıklımdı. Maltepe Camii'ne gelindiğinde tabut top arabasından alındı, musalla taşına konuldu. İçerideki vaazı Diyanet İşleri Başkanı Lütfi Doğan veriyordu. Öğle namazından sonra cenaze namazı kılındı. Avlu, iğne atsan yere düşmeyecek haldeydi. Dini gerekler yerine getirildikten sonra tabut tekrar top arabasına taşındı. Kortej, aynı sıralamayla Anıtkabir'e doğru yürüyüşe geçti. Halk, o yolları da doldurmuştu. Bütün gözler yaşlıydı. Ağır ve vakur bir matem havası hâkimdi.

Tipki, Atatürk'ün cenaze töreninde olduğu gibi. Ne slogan, ne tekbir. İşitilen sadece Chopin'in hüznünlü nağmeleri idi. Bir de, duyulan hıçkırıklar.

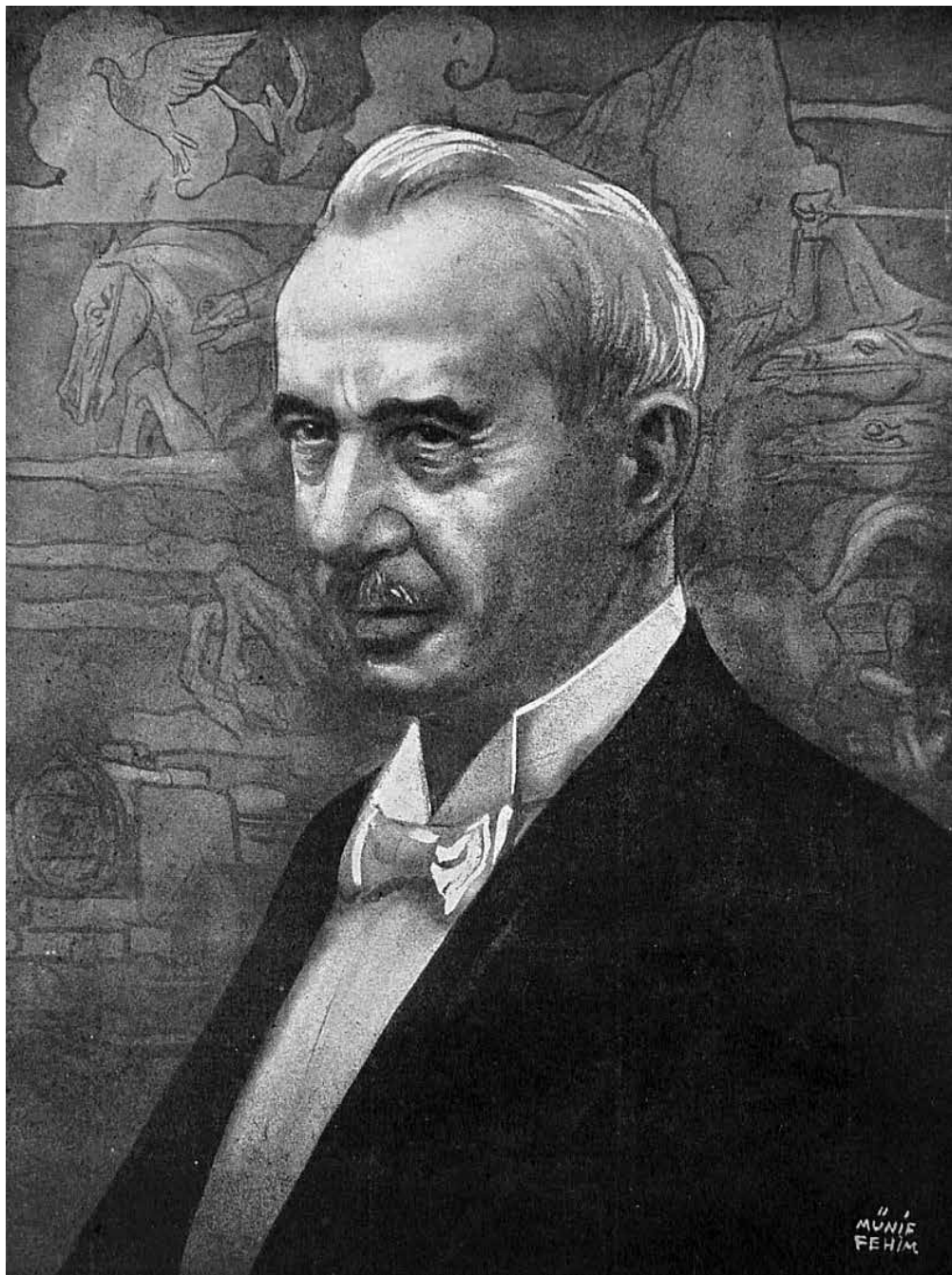
Son istirahat yerine, bütün milletin kalbinden gelen sesle uğurlanıyordu.

Lahit, Anıtkabir'in avlusunda, tam Atatürk'ün yattığı yerin karşısındaydı. Cenaze, onun altına gelen yerde toprağa verilecekti. Mezar orada hazırlanmıştı. O bölmeye Mevhibe İnönü, ailesi, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Anayasa Mahkemesi Başkanı ve devlet erkânından bazıları girdiler. Tabut, Kuran okunulurken mezara indirildi. Örtüldü. Üzerine yurdun çeşitli yerlerinden gelmiş topraklarla birlikte kırmızı karanfiller serpildi.

Mevhibe İnönü mezarın başına diz çökmüştü. 'Paşacığım, Paşacığım... Beraberken ne kadar güzeldi. Ben şimdi ne yapacağım?' diye ağlıyordu.

İsmet İnönü, vatan sana da minnettardır."

(Metin Toker, İsmet Paşa'nın Son Yılları, 1965 – 1973, s. 330 – 339)]

HAYATIMIN NOTLARI*

26 İkinci Kânun 1943

Mühimce ve uzunca bir hastalığın nekahetindeyim. Sokağa yeni çıkmağa başladım. Bugün de çıkacağım esnada Başvekilin beni görmek istediğini söylediler. Ehemmiyetli bir mesele manasını aldım. Doğru Başvekâlete gittim. Saraçoğlu, İngiliz sefiriniz kendisine verdiği haberi anlattı ve bıraktığı yazıyı gösterdi. Mr. Çörçil benimle, hiç olmazsa Başvekille, bir yerde buluşmak istiyor. Kıbrısı teklif ediyor. Türkiyeyi şimdi bol mıkyaasta imal ettikleri en modern silahlarla techiz etmek ve Türkiyenin umumî ve tedafî emniyetine tealluk eden meseleleri görüşmek istiyor. Bu vesileden istifade ederek dostça umumî vaziyet üzerine de konuşacağımızı söylüyor. Kendi genel kurmay başkanlarının mareşal Çakmak ile buluşmasını teklif ediyor. Mühim bir nokta olarak ta, hem kendi tarafından hem Amerika reiscumhurundan vazife alarak geldiğini bildiriyor. Mülakatın son derece gizliliğinde çok ısrar ediyor. Haber bundan ibarettir.

Bu sırada, Amerika Sefiri de Saraçoğlundan randevu istedi. Onun söyleyeceğini de dinlemesi için Başvekiliden, bu kadar mühim bir görüşmeden çekinmek bizim için doğru olmayacağı hakkında birkaç kelime konuştuktan sonra ayrıldım ve Çankaya döndüm.

Amerika Sefirinin söyledikleri muhtasar. Yalnız Çörçilin mülakat talebini kabul etmemde ısrar manası var. Sefir, Rozveltin bu mesajını bana kendisi vermek için talimat aldığını da söylemiş ve benim kendisini kabul etmemi istemiş.

* İsmet İnönü'nün daha önce hiç yayımlanmamış bir günlüğünden: 1943 yılında Curchill'in resmi ve gizli Adana ziyareti, İkinci Dünya Savaşı'nın akışı ve Türkiye'nin durumu hakkında ilginç açılımlar sunan bir yazı.

Saraçoğlu ile beraber yemek yedik. Meseleyi etrafı ile tetkik ettikten sonra görüşülecek mevzuları tekrar ederek buluşmayı kabul ettiğimizi derhal cevap olarak bildirmek kararını verdik. Benim Memleketten dışarı çıkmam mümkün değil. Çörçil Memleketin herhangi bir yerine gelirse memnun olacağım. Gelemezse, Başvekil Mareşalle beraber kıbrıs a gidecek. Bu mealde cevap vereceğiz.

Cevabımızdan İngiliz ve Amerika sefirleri memnun olmuşlar. Amerika Sefirini saat 17 de kabul ettiğim vakit o memnunuğu ben de üzerinde görüyordum. Sefirin, konuşması arasında Stalinden bahsederken sarf ettiği şu cümle entere sandır: "Har p sonunda bu adam dünyanın hörmet ve itibarına mı (respectabilité) ehemmiyet verecek, yoksa bu kıymetler hiç umurumda değil mi diyecek? Bütün mechlur burada".

Biz zaten, sefirlerin halinde ve bir müddetten beri Hariciye ile konuşmaların havasında umumî ve müphem olarak şu manayı sezer gibi oluyoruz: Anglo-Saksonlar, artık muhakkak gibi görünen muzafferiyetlerinde Rusların vaziyetini ciddî olarak düşünüyorlar. O zaman için Türkiyenin kuvvetli olarak kendileri ile beraber bulunmasını arzu edeyorlar. Bu mülakatta bazı şeyler anlayacağız. Bizi techiz etmek sözleri ciddî ise bundan bizim için yalnız eyilik ve kuvvet çıkar diye düşünuyoruz. Eğer bütün mu müsaid mukaddimeler altında bize müsaid olmayan fikirler saklı ise, onları keşif etmenin çareside yine buluşmak olacaktır. Bunlar bizim bu esnadaki mülahazalarımızdır.

Bu akşam İcra Vekillerini ve Meclis Reisini evde topladım. Daveti, cevabımızı, Başvekil tafsilat ile anlattı. Her kes buluşma teklifinin kabulünü doğru buldu. Maksatlar ve ihtimaller üzerine müsbet, menfi birçok şey görüşüldü. İhtimaller, büyük mıkyaasta, menfi müsbet üç maksad üzerinde toplanıyordu. Strate vaziyetin kendilerine elverişli olmasını söyleyerek veya söylemeyerek Türkiyenin artık kendileri ile beraber harbe girmesi taleb etmeleri. Yahut, teşebbüsün, sadece bizim ile Almanların arasını tamamen emniyetsiz bir hale getirmeyi istemesi. Yahut yazdıkları gibi, sadece Türkiyenin bir an evvel techiz edilme esas tutmuş olmaları. İşte ihtimaller, başlıca bu üç noktalarda toplanıyordu.

Bugün Başvekil, Mareşalle uzun uzadıya görüştüğünü ve her hususta kendisi ile mutabık kaldığını söyledi.

27 İkinci Kânun 1943

Casablanca'da İngiltere ve Amerikanın konferansı netice olarak neşir olunan

tebliğ, bugünün havadisidir. Hasımlarından şartsız teslimiyet isteyorlar ve harbi şiddetlendirme tedbirlerini görüştüklerini ilan edeyorlar.

28 İkinci Kânun 1943

Başvekil haber verdi. Çörçil'den cevap gelmiş. Resmî ve gizli ziyaret yapmak üzere Adana'ya gelecek. Yanında büyük generaller bulunacak. En az 24 saat kalacak. Müsbet cevabımdan pek memnun olduğunu hararetle olarak bildiriyor. Ayın 30'u için Adana civarındaki bu mülakatın tertibleri ve teferrüatı hazırlanmaya başlandı.

Meseleyi konuştuğumuz arkadaşlardan Hilmi Uran, Memduh Şevket Esendal ve Rana Tarhan, karşımızdakilerin maksadları daha ziyade bizi tazyik ederek harbe sürüklemek olacağını zannedeyorlar. Herhalde konuşmanın faydalı bir fırsat olduğunu düşünüyorlar. Meclis reisi Renda, bizim gibi her iki ihtimali düşünüyor.

30 İkinci Kânun 1943

Bugün öğleden sonra saat 14'te Adana tayyare meydanına inecekler. Bekleyoruz. Ankaradan beraber getirdiğimiz İngiliz sefirile Başvekil ve Hariciye Vekilinin dünkü konuşmalarından fazla bir şey anlaşılmaı. Fakat dikkat değer bir nokta şu ki İngiliz sefiri, ne tahmin ettiğine dair Başvekil'e cevap verirken, bir malumatı olmadığını, Çörçil'in her meseleyi mevzui bahis edebileceğini, fakat Türkiyeden harbe girmesini talep edeceğini zan etmediğini, çünkü teklifinde zikir ettiği konuşma mevzuları içine böyle bir talebin sığdırılmayacağını söylemiş.

Saat 14'e doğru Çörçil Adana tayyare meydanına indi. Başvekil ve Hariciye Vekili karşıladılar, tirene aldılar, beraber yemek yediler. Saat 16:30'da Yenice civarında hususî tirenimde misafirleri kabul ettim. Daracık salonda karşılıklı takdimler, neşeli olarak epeyice sürdü. Sonra yalnız kaldık. Ben, Saraçoğlu, Memencioğlu, Churchill, Cadogan, Knatchbull-Hugesson. Çörçil: "Türkiyenin şimdiye kadar takib ettiği hareket hattını tamamen anlıyoruz" diye söze başladı ve ben de bundan dolayı kendisine memnunluğumu ifade ettim. Bundan sonra Çörçil, Türkiyeyi techiz etmek için konuşmağa geldiğini, bir taahhüd talep etmediğini, Türkiye kendisini kuvvetli gördükten sonra kararını ileride gene kendisi vereceğini söyledi. Vaziyet hakkında umumî sözler konuşuldu. Sonra hep beraber askerlerin toplandığı büyük salona gittik.

Orada umumî ictima yapılmış oldu. Celseyi açtım ve sözü Çörçile verdim. Çörçil bu ikinci toplantıda da söze başlarken, Türkiyenin şimdiye kadarki siyasetini anladıklarına dair birinci toplantıdaki sözlerini umumî olarak tekrar etti. Sonra, evvelden hazırladıkları uzun bir muhtırayı fransızcaya terceme ederek okudu. Burada, Ordumuzun silahlandırılmasına dair meselelerin teferrü-atı, tafsilatle anlatılıyor. Şimdiye kadar gelmiş, yola çıkıp ta gelmemiş, henüz yola çıkmamış olan malzeme; yeni taleplerimiz; taşıma vasıtaları, Memleketin yollarının taşıma kabiliyetinin artırılması; yeni silahların talimi için karşılıklı tedbirlerin görüşüleceği tasrih ediliyor. Siyasî olarak fazla bir şey yok. Yalnız, Almanların petrole olan ihtiyaçlarının tatmini için gelecek yaz Anadolu'dan geçmek teşebbüsünde bulunabileceklerini ve Almanların Bulgarları teslih ettiklerini Müttefikler göz önüne alarak Türkiyeyi silahlandırmak istedikleri, baştaflarda söyleniyor. Sonra, gene bu muhtırada, Türkiyenin Balkanlarda anarşi çıkmak ihtimaline karşı kuvvetçe hazır olmasından, bahsediliyor. Askerî meseleler konuşulmak üzere bizim tekrar ayrılmamız ve askerî meseleleri generallerimize bırakmamız evvelce kararlaştırmıştı. Ben Çörçil'in beyanatına cevap verdim. Anladığıma göre, Türkiyenin bir an evvel silahlandırılması işi konuşulacağını, Türkiyenin şimdiye kadar olduğu gibi bitarafılık politikasını takip edeceğini, Türkiyenin ileride menfaatleri veya etrafında anarşi çıkması gibi sebeplerle harekete geçmesi icab ederse buna da müstakil olarak kendisi karar vereceğini murad ettiklerini söyledim. Çörçil anlayışımı tasdik etti. Umumî toplantıyı askerlere bırakarak çekildik. Tekrar benim küçük salona geldik.

Bu ikinci konuşmada Rus-Alman muharebesinin vaziyeti tetkik olundu. Çörçil, gerek Almanya ile İtalyanın ve gerek bunları müttefiklerinin sarsıntılarını ve iç vaziyetlerinin zorluklarını anlatıyor. Muharebenin ne kadar süreciğini bildiklerini söyleyor. On sekiz aya kadar rakkamlar zikir ediyor. Hep kendi zihninde tasarladığı esas noktalara bağlı kalmağa çalışıyor. Başka mevzuları hem güç anlıyor, hem ters anlıyor.

Bir aralık Çörçil, birden bire hatırlayarak Kıraldan mesaj olduğunu söyledi ve arkadaşlarından mesajı aradı. Sonra ayağa kalktı, vaziyetine ağırlık ve resmîlik vererek Kıralının mesajını bana takdim etmekle şeref kazandığını söyledi. Ben de ayakta kâğıdı elinden aldım, gözlüğümü takarak okudum, Kıralın çok dostane ve lütüfkârane mesajından memnun olduğumu hararetle sözlerle söyleyerek kendisine ayrıca cevap vereceğimi bildirdim ve oturdum.

Söz arasında ben, Rus-Alman cephesindeki muharebenin henüz mahiyeti kati bir şekil almadığını, Almanların Kafkasyada, Stalingrad'da durarak kışı geçirmek planlarının suya düştüğünü, şimdi yeni bir hatta çekilip toplanmak kararını verdiklerini; fakat bu yeni hattaki çarpışma neticesi ne olacağını bilinmediğini söyledim. Bu netice, bir taraf için ağır bir darbe ve yahut dalgalanmadan sonra karar bulup durulma şeklinde olabilir dedim. Bu mevzuda Çörçil, bir defa, hararet ve tehâlükle söze karıştı. Ruslarla almanlar arasında bir anlaşma (accord) ihtimali olmadığını uzun uzun anlatmağa başladı. Saraçoğlu müdahale ederek benim sözlerimde bir (accord)'a ima olmadığını söyledi ve kendi adamları da kendisine bir iki kelime söylediler. Bir de, Rus-Alman cephesinin istikrar bulmasından bahsölunurken Çörçil söze karışarak belki de kati netice hasil olacağını söyledi. Ruslara sadık olmak ve onlara karşı bir şüphe göstermemek noktası zihninde en çok yer etmiş görünüyordu. Bir aralık ta, Molotof'un Londrada iken Baltık devletlerini istediğini ve bu memleketler evvelce Rusyaya aid oldukları halde bile talebi kabul etmeyerek Atlantik Paktı hükümleri içinde kaldığını hikâye etti, ve hemen konuşuklarının kati olarak mahrem kalmasını işaret etti.

Ben, Rusya ile müttefikleri arasındaki münasebetleri her hangi bir surette bulandırmak arzusunun bizim fikrimizden tamamile uzak olduğunu, muharebe vaziyetinin icablarını eyice kavradığımızı, bizimle bugün konuşurken bu esas noktalarda bir birimize emniyetimiz olmazsa serbest konuşmak mümkün olmayacağını söyledim. Sükûnet ve istirahat his ettiği aşikâr bir surette görünüyordu. Bundan sora Rusya ile münasebetlerimizin safhalarını kendisine anlattım. İngilizlerle ittifak muahedemize nasıl taraftar iken Almanlarla anlaşuktan sonra İngilizlerle ittifak etmiş olan Türkiyenin kendileriyle bir alakası kalmadığını söylediklerini, Fransa 1940'ta düştükten sonra telaş ederek bize sokulduklarını, fakat Almanlar Molotofu Berline çağırır çağırılmaz tekrar tememile uzak bir vaziyet aldıklarını ve Bulgaristana Türkiye aleyhinde ittifak teklif ettiklerini ve Bulgarlar bunu kabul ederse kendilerinin de tripartit muahedesine, yani İngiltere aleyhine, harbe gireceklerini söylediklerini anlattım. "Almanya ile Rusya arasındaki muharebenin sebebi, şarkî Avrupanın taksiminde uyuşamamazlıktır. Ruslar, Balkanlar dahil olarak, şarkî AvruPAYı kendileri istediler ve Almanlara İngiltere ve Amerikanın elinden Okyanosları almasını teklif ettiler. İhtilafın temeli budur. Bir noktayı daha söyleyeyim. Şimdi ittifak halindesiniz (Çörçil: "Harbî kazanmak İttifakı" diye bir tabir söylemekten kendini alamadı). Harptan sora Rusyanın sizlerle

ve bütün dünya ile insanca ve makul münasebetler muhafaza etmesi için bütün sebepler vardır. Hep temennimiz budur. Ümidimiz de kuvvetlidir. Fakat bu kadar tecrübeden sonra her ihtimali düşünmemiz ve tedbirli olmamız bizim için lazımdır". diye sözü bitirdim. Çörçil, rahat ve aşikâr bir tehalükle: "Tedbirli, elbette" diye cevap verdi.

Bir aralık sözü, bir iki defa yaptığı gibi, yine Rozvelt'e nakil ederek konuşmalarımızdan çok memnun olacağını tekrarladı, ve ona benim tarafımdan bir mesaj yazılmasını teklif etti. Müsbet cevap verdim.

Benim konuştuğum mevzulardan biri de şudur. Dedim ki: "Bize silah veremeyi teklif ediyorsunuz, ne miktar istersek vereceğiz diyorsunuz. Fiyatı nedir. Nasıl ödenecektir? Bunlara dair hiç bir şey söylemeyorsunuz. Bize bu emniyetin sebebi nedir?"

Çörçil şaşırıldı. Cevap bulmaya çalışıyordu. Cadogan ile Sefir kendisine yardım ettiler. Ben de şu suretle yardım ettim: "Aramızdaki emniyette yeni bir merhale görüyorum. Bizim için, Büyük Britanya ile bu harp esnasında ve harpten sonra emniyet ve itimad içinde yaşamak kanaatimizin esasıdır. Şimdi sizin hareketinizde bir itimad tekâmülü vardır. Bunun sebebini bilmek isteyorum".

Çörçilin şaşkınlığı dağıldı, fakat gene açılmaksızın umumî hatlar üzerinde kendisini izah etmeye çalıştı. "Türkiyenin kuvvetli olmasını isteyoruz. Türkiyenin silahlarını hiç bir zaman bize çevirmeyeceğine inanıyoruz. Türkiye yolları kapıyor. Kuvvetli olarak bu kapama işine devam etmesini isteyoruz" gibi deliller saydı. Ben de bu kadarla bıraktım. Bu kadarı da, benim beklediğim delilleri açıkça söylemekle beraber, gene eyi idi.

"Almanyanın mahvini düşünüyor musunuz?" diye sordum. Çörçil, hararetle, Almanyanın elbet mahvedileceğini, silahlarının kâmilen elinden alınacağını, bir daha fenalık yapamayacak hale getirileceğini anlattı. Herhalde sualimi eyi anlamamıştı. Netekim, ertesi gün Alman milletinin mahvedilmeyeceğini yazıyla da söylüyordu. Alman milletinin mahvı meselesi ile bugünkü Almanyanın mağlub edilip edilemeyeceğini bir birine karıştırmıştı.

Bir sulh muahedesi düşünmüyorlar. Avrupada uzun bir mütareke devri kuracaklar. Avrupada teşkilat ve yeni devletlerin tessüsü ve işe başlamasını filî olarak tahakkuk ettirecekler. Umumî olarak anlaşılacak bunlar.

Türkiyenin silahlanmasına bugün üç muhtelif sebep söylendi. Birisi, Almanlar Bulgarları silahlandırıyorlar. Türkiyeyi bunun karşısında zayıf bırakmak

istemiyorlar. İkinci sebep, Türkiye kuvvetli olmalı ki Bulgaristanda veya Balkanlarda çıkacak anarşiye karşı hazır bulunsun. Üçüncü sebep olarak ta deniliyor ki Almanlar şimalde Rusyada ve cenupta Afrikada muvaffak olamadılar. Şimdi merkezden bir ileri hareket teşebbüsleri beklenebilir. Onun için Türkiyeyi kuvvetli bulundurmak lazımdır.

Konuşmaya nehayet verirken: “Yarın Avrupa organizasyonunu konuşuruz” dedim. Bir az telaşlı olarak cevap vermek gayretini gösterdi. Sonra bıraktı.

Vakit geç. Yemeğe gittik. Gayet neşeli ve şen bir hava içindeyiz. Mareşal de generallerle görüşmüştü. İntibalar hep müsbet. Sözlerinde, bizim harbe girmemizi talep etmeksizin silahlanmamızı istiyorlar gibi inanılmayacak derecede eyi bir mana var.

Yemek pek neşeli geçiyor. Çörçil çok konuşuyor, çok nükte yapıyordu. Başvekil, kendi arkadaşları ile hakikaten tatlı olan şakaları, meclise neşe veriyordu. Hitler, kendisine sarhoş ve generallerine ahmak diyormuş. Şimdi, Hitler o fikir gelecek ki harbi kazanmak için sarhoş ve ahmak olmak lazım imiş. Arada bana, Hitlerin mülakatımızı işittiği zaman ne düşüneceğini ve ne yapacağını merak ettiğini söylüyor, ve geniş ve rahat edalarla gülüyordu. Geç vakte kadar sofrayı hakikaten şenlendirdi. Ertesi günü gene misafirimiz kalacağını ve pazartesi günü (1 Şubat) geri döneceğini söyledi. Saat 11’de buluşmak üzere ayrıldık.

31 İkinci Kânun 1943

Biz hep sükûnet bulmuş halde ve eyi tesir içinde bulunuyoruz. Menemenci-oğlu, benim Rozvelte mesajımı ve ihtiyatlı olmak için bir tebliğ suretini hazırlamıştı. Hem mesajı konuşmak: hem sabahleyin ilk teması yapmak üzere İngilizlerin yanına gitti. Bir az sonra dönerek düşündüğümüz mesajı beğendiklerini ve bugün öğleden sora avdet etmek fikrinde olduklarını haber verdi. Gerçekten, bu konferansta yapılması mümkün olan işler bitmek üzere olduğu için bugün avdet etmelerini az çok tabii bulduk. Saat 11.30’a doğru Çörçil, yine dünkü gibi, iki arkadaş ile geldi, ve dördüncü toplantımızı yaptık. Çörçilin elinde kâğıtlar vardı. Söze başlayarak bundan sonraki münasebetlerimizin üç safhası olacağını sayıyordu. Birincisi, bizim silahlanmamız ve bitarafılık devri olacak. İkincisi, bitarafılığın liberal bir surette tefsiri devri diyordu. Bu devirde tayyarelerle gidip Romanya petrolerini dövmeyi ve yahut Boğazlardan istifade etmeyi misal gibi zikir edeyor-

du. Üçüncü devir, Türkiyenin kendileriyle beraber hareket etme zamanı olacaktı. Saraçoğlu ile münakaşeye tutuldular. Bizim Başvekil, bu dediklerinin otomatik olarak harbe sebep olacağını izah ediyordu. Çörçil: “Boğazlardan istifade meselesine bırakalım, o çok sonraki iş gibi bir tavır aldı, ve tayyare işi için de İsviçre üzerinden nasıl geçtiklerini ve İsviçrenin protestolarını hikâye etti. Esaslı ve saklı emri vaki maksadları olduğunu zanettirecek bu safha, tekrar sükûnet buldu ve zamanı gelip biz müstakillen karar verinceye kadar birinci safha devam edecek gibi bir mana ortaya yayıldı.

Bundan sora Çörçil, 24 İkinci Teşrin 1942 tarihile kendisinin Stalin’e yazdığı bir telegrafı bana gösterdi. Bunda, Amerika reisi cumhuru ile hemfikir olarak Türkiyenin artık kendi yanlarında harbe iştirak etmesi zamanı geldiği ve Türkiyeye teminat vermek icab ettiği yazılıyor, ve Türkiyeye yardım için kendi 9uncu ve 10’uncu ordularından meydana getirilecek büyük bir ordunun yakında Suriyede toplanacağı söyleniyordu. Stalin, 28 İkinci Teşrin 1942 tarihli kısa cevabında, Türkiyenin kendi yanlarında muharebeye girmesi için düşünülen tertiplerle tamamilen mutabık olduğunu ve bu meseleye kıymet verdiğini söyleyordu. İngilizce olan bu vesikaları arkadaşlarıma hemen verdim. Süreyya Anderiman kendilerine terceme etmeye başladı. Çörçil suretlerinin alınmasından, hele Stalin’in telgrafının suretinin alınmasından sakınıyordu ve telgrafın kendisine ait olmadığını söyleyordu. Bugünkü konuşmalar, bana eyi tesir etmeyordu. Çörçil açık yürekle her şeyi bana gösterdiğini söyleyordu. Ben: “Haberimiz olmadan arkamızdan plan yapmışsınız. Bu nasıl şeydir?” diye sordum. Eyi anlamadı. Kendisine anlattılar. Bunda fena bir şey olmadığını ve açık yürekle bana her şeyi gösterdiğini izah etmeye çalışıyordu. Bu münakaşayı uzatmayarak önümüzde bulunan diğer uzun bir vesikayı süratle okumaya başladım.

Bu vesikanın ilk maddelerinde, Almanya ile İtalyanın kayıtsız ve şartsız tesliminden sonra, iki Anglo-Sakson devletinin bütün kuvvetlerini Japonyaya karşı çevirecekleri; ahdi bir anlaşma olmamakla beraber Rusyanın da bu hususta kendilerine iltihak etmesinin muhtemel olduğu; “mücrim” milletlerin silahları alınmakla beraber bunları mahvetmek veya hayatlarını kazanmaktan ve şerefli ve namuslu bir hayat sürmekten menetmek için hiç bir teşebbüste bulunulmayacağı; mağlubların harp ceremesini ödeyemeyecekleri tecrübe ile anlaşıldığından harap Avrupanın ve bilhassa Rusyanın yeniden yapılması işinin galiplere düşeceği ve bu işin uzun seneler devam edeceği söyleniyordu.

Sonra Türkiyenin ne şekilde harbe sürüklenebileceği anlatılıyordu. Buna göre Türkiye, Almanlar tarafından tecavüze uğraması; yahut Balkanlarda çıkacak anarşiyi önlemeye yardım için müdahale etmesi; ve yahut ta kendisi hisleri Atlantik Beyannamesindeki yüksek fikirlerle ahenkli olduğundan dolayı harbe girebilirdi. Fakat bunu hemen takib eden satırlarda, Türkiyenin kendisini bir felakete sürükleyecek şekilde muharebeye girmekten sakınması sarih olarak isteniyordu. Bununla hem hazırlık, hem münasip zaman murad edildiği anlatılıyordu. (Bir konuşmamız esnasında da Çörçil; “Siz bugün hemen muharebeye girelim deseniz ben dizlerinize kapanarak sizi vaz geçirmek isterim, zamanı değildir derim” demişti).

Münasip zaman olarak Almanların tehlikeli halden çıkması, uzaklaşması; Balkanların anarşiye düşmesi gibi misaller ayrı bir maddede öyle zikir ediliyordu ki Türkiyenin harbe girmesini, ancak en son safha için göz önüne aldıkları gösteriliyordu.

Türkiyenin emniyeti için Onun galipler arasında sulh işinde bulunması lüzumundan bahsolunuyordu.

Bir yerinde, harpten sonra bazen olduğu gibi, galipler arasında kavga mı çıkacak, yoksa galipler aheng içinde mi yürüyecekler bilinmezse de ahengin muhafaza ihtimalinin kuvvetli olduğu söyleniyordu. Diğer bir yerinde, Rusyanın harpten birçok tahribatla çıkacağı ve İngiltere ile Amerika kendisine yardım edecekleri cihetle dostluğun devam eyleyeceği anlatılmak isteniyordu. Avrupa teşkilatı olarak büyük devletler, küçük devlet grupları ve Küçük Asya devleti gibi bir sayı gösteriliyordu.

Vesikadaki tafsilattan bu noktalar derhal gözümüze çarptı ve bizi teskin etti. Vesika bize eyi tesir etmişti. Çörçil bundan çok memnun oldu. Vesikanın üzerine bir ad takmak için (Pensées Matinales) serlavhasını koydu. Ben Çörçil’e: “Umu-mî istikamet takriben budur, ve siz bu tarzda hareket ederseniz her şeyi istihlal edersiniz” dedim.

Bundan sora, Çörçil ve arkadaşlarıyla benim arkadaşlarım arasında resmî tebliğin mütalaasına başlandı. Karşılıklı iki projenin üzerinde uzunca konuşularak tafsilatlı ve pek gösterişli bir tebliğ meydana çıktı. Tebliğ maddelerinin münakaşası esnasında Çörçil bir aralık hararetleterek: “Dün Reisi cumhur bana: “Bize bu kadar şey veriyorsunuz, sebebi nedir?” diye sormuştu. Şimdi Avam Kamarasında bana aynı suali soracaklar, ne cevap vereceğim? Bu tebliğde bir kaç müphem

cümle bulunursa, bunları göstereceğim. Bunları elimden almayınız” diye sızlandı. Bizim Başvekille de görüşerek anlaştılar ki Avam Kamarasında Çörçil beyanat yaparken bizden bir taahhüd istemediğini ve bizim de bir taahhüd almadığımızı ifade edecektir. Bizim Başvekil de aynı mealde beyanatta bulunacaktır. Tebliğin bir mühim noktası, bizim şimdiye kadar takip ettiğimiz politikanın İngiltere tarafından sempati ve anlayışla telâkki edildiğinin zikir edilmesidir. Bununla biz, ittifak muahedesine rağmen harbe girmemek ve vaziyeti bugüne kadar idare etmek için geçirdiğimiz tatlı, acı ve bazen pek sıkıntılı ve buhranlı çekişmelerde haklı olduğumuzu Çörçil’e tasdik ettirmiş olduk. O Çörçil ki İtalyanın harbe girmesinde, İtalyan-Yunan harbinde ve en nihayet Almanların Balkanlarda ilerleyişinde harbe girmemiz için pek ziyade ısrar etmiş ve bu şüphelerinden hiç bir zaman vaz geçmemişti.

Umumî bir toplantı yaparak askerlerin mutabık kaldıkları bir vesika ile resmî tebliğ suretinin kabul edilmesini isteyordu. Yemek yerken bunu yapmış olduk. Öğle yemeği, İngiliz heyetini Adana meydanına götürürken yendi. Sofra pek neşeli idi. Çörçil, bizimle konuşup anlaşmanın kolay olduğunu söyleyordu. Memnun görünüyordu. Yemekte resmî ve gösterişli tost yaptı, Türkiyeden eyi dileklerle bahsetti, rahmetli Atatürkün evvela muarızı, sonra hayranı olduklarını anlattı. Benim için ve Türk Milleti için eyi dileklerde bulundu. Tost’a ben cevap verdim. Kendisini, idealin, vatanseverliğin ve enerjinin şahıslanmış timsali olarak takdir ettim. İngiltere Kralının, İngiliz Milletinin ve misafirimiz olan büyük askerlerin sıhhatlerini temenni ettim. Sonra vedalaştık.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Feroz ve Ahmad, Bedia Turgay, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi, 1945 – 1971*, Ankara, Bilgi Yay., 1977.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *İkinci Adam, 1894 - 1938*, İstanbul, Remzi Yay., 1966.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *İkinci Adam, 1938 - 1950*, İstanbul, Remzi Yay., 1967.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *İkinci Adam, 1950 - 1964*, İstanbul, Remzi Yay., 1968.
- Baltaoğlu, Dr. Ali Galip, *Atatürk Dönemi Valileri, 29 Ekim 1923 – 10 Kasım 1938*, Ankara, Ocak yay., 1998.
- Barutçu, Faik Ahmet, *Siyasi Anılar, 1939 – 1954*, İstanbul, Milliyet Yay., 1977.
- Bayrak, Orhan M., *Türkiye’yi Kimler Yönetti (1920 – 1992), Cumhuriyetin 72 Yıllık Üst Düzey Yönetim Kadroları*, İstanbul, Yılmaz Yay., 1992.
- Bilâ, Hikmet, *Sosyal Demokrat Süreç İçinde CHP ve Sonrası*, İstanbul, Milliyet Yay., 1987.
- Cılızoğlu, Tanju, *Kırık Politika, Anılarla Kamil Kırkoğlu*, İstanbul, Elya yay., 1997.
- Cumhuriyetin 75 Yılı*, Cilt 1, 1923 – 1953, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 1998.
- Cumhuriyetin 75 Yılı*, Cilt 2, 1954 – 1978, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 1998.
- Coşkun, Süleyman, *Türkiye’de Politika, 1920 – 1995*, İstanbul, Cem yay., 1995.
- Demokrasinin 50 Yılı, 1945 – 1995*, (2 cilt), İstanbul, Radikal Gazetesi, t.y.
- Derin, Haldun, *Çankaya Özel Kalemini Anımsarken, 1933 – 1951*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1995.
- Doğan, Avni, *Kurtuluş, Kuruluş ve Sonrası*, İstanbul, Dünya Yay., 1964.
- Erdemir, Sabahat (der), *Muhalefette İsmet İnönü, Konuşmaları, Demeçleri, Mesajları, Sohbetleri ve Yazılarıyla*, Cilt 1, İstanbul, Sıralar Matb., 1956.
- Erdemir, Sabahat (der), *Muhalefette İsmet İnönü, Konuşmaları, Demeçleri, Mesajları, Sohbetleri ve Yazılarıyla*, Cilt 2, İstanbul, Ekicigil Matb., 1959.
- Erdemir, Sabahat (der), *Muhalefette İsmet İnönü, Konuşmaları, Demeçleri, Mesajları, Sohbetleri ve Yazılarıyla*, 1959 – 1960, Cilt 3, y.y., y.y., t.y.

- Gönlübol, Mehmet, vd., *Olaylarla Türk Dış Politikası, 1919 – 1973*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1977.
- Güvenir, O. Murat, *2. Dünya Savaşında Türk Basını*, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yay., 1991.
- İnönü, Erdal, *Anılar ve Düşünceler 1*, İstanbul, İdea İletişim Hizmetleri AŞ, 1995.
- İnönü, Erdal, *Anılar ve Düşünceler 2*, İstanbul, İdea İletişim Hizmetleri AŞ, 1998.
- İnönü, İsmet, *Hatıralar, 1. Kitap*, Ankara, Bilgi Yay., 1985.
- İnönü, İsmet, *Hatıralar, 2. Kitap*, Ankara, Bilgi Yay., 1987.
- İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları, 1920 – 1973*, (3 cilt) Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., 1993.
- Jaeschke, Gotthard, *Türkiye Kronolojisi (1938 – 1945)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1990.
- Kili, Suna, *1960 – 1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nde Gelişmeler, Siyaset Bili-mi Açısından Bir İnceleme*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yay., 1976.
- Kocatürk, Utkan, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi, 1918 – 1938*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1983.
- Koçak, Cemil, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938 – 1945)*, (2 cilt) İstanbul, İletişim Yay., 1996.
- Sanal, Türker, *Türkiye'nin Hükümetleri*, Ankara, Sim Matb., 1997.
- Soysal, İsmail, *Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye, Olaylar Kronolojisi (1945 – 1975)*, İstanbul, İsis Yay., 1997.
- Şimsir, Bilâl N., *Bizim Diplomatlar*, Ankara, Bilgi Yay., 1996.
- Toker, Metin, "İnönü'nün Hatura Defterinden Sayfalar", *Hürriyet*, 12 – 31 Ocak 1974.
- Toker, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları, Tek Partiden Çok Partiye, 1944 – 1950*, Ankara, Bilgi Yay., 1990.
- Toker, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları, DP'nin Altın Yılları, 1950 – 1954*, Ankara, Bilgi Yay., 1990.
- Toker, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları, DP Yokuş Aşağı, 1954 – 1957*, Ankara, Bilgi Yay., 1991.
- Toker, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları, Demokrasiden Darbeye, 1957 – 1960*, Ankara, Bilgi Yay., 1991.
- Toker, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları, Yarı Silahlı, Yarı Külahlı Bir Ara Rejim, 1960 – 1961*, Ankara, Bilgi Yay., 1991.
- Toker, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları, İnönü'nün Son Başbakanlığı, 1961 – 1965*, Ankara, bilgi yay., 1992.
- Toker, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları, İsmet Paşa'nın Son Yılları, 1965 – 1973*, Ankara, Bilgi Yay., 1993.

KAYNAKÇA

- Toktamış, Sabahat (der), *İhtilâlden Sonra İsmet İnönü, 27 Mayıs 1960 – 10 Kasım 1961, Konuşmaları, Demeçleri, Mesajları, Sohbetleri ve Yazılarıyla*, y.y., y.y., t.y.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 23 Nisan 1920 – 20 Ekim 1991*, Ankara, TBMM Genel Sekreterliği Yay., 1994.
- Us, Asım, *1930 – 1950 Atatürk, İnönü, İkinci Dünya Harbi ve Demokrasi Rejimine Giriş Devri Hatıraları*, İstanbul, Vakit Matb., 1966.

DİZİN

- Abadan, Yavuz 1051
Abaoğlu, Cihat 804
Abdullah (Kral) 446, 500
Abdullah Bey 54, 69
Abdülkerim Kasım 733
Acar, Emin 815
Acar, Muhtar 658, 705
Acar, Necdet 547
Acuner, Ekrem 804, 826, 1000 1030
Açıkalın, Cevat 267, 268, 330, 379, 408,
410, 660, 843
Açıksöz, Hüsnü 269
Adakan, Enver 690, 744, 771, 799, 803
Adal, O. Sabri 595
Adalan, Şevket 476, 478, 519, 526, 1179,
1264
Adalı, Şükrü 321, 1105
Adivar, Adnan 19, 20, 24, 25, 43, 64, 71,
267, 451, 497, 498, 528
Adivar, Halide Edip 36, 37, 43, 267, 498
528
Ağanoğlu, Ali Şakir 1147, 1203
Ağaoğlu, Faruk 1008
Ağaoğlu, Müjgan 720
Ağaoğlu, Samet 518, 640
Ağralı, Fuat 195, 246, 323, 332
Aka, Kâzım 835
Akal, Yaşar 1159
Akalın, Muzaffer 539, 1004
Akan, Atalay 1001
Akarca, Mualla 998
Akaydın, Emin 855, 858, 873
Akaygen, Enis 453, 454, 456, 501
Akbay, F. Haşım 324
Akçalı, Zekeriya 801, 834, 967, 1035,
1082, 1246
Akçay, Zeki 212
Akdağ, Mustafa 1169, 1219
Akdur, Reşat 699
Akdur, Zihni 699
Aker, Adnan 947
Aker, Ümit 1199
Akgüç, Atif 224, 293, 1245
Akgün, Hüseyin 1195, 1245
Akın, Burhanettin 818
Akın, Eşref 1046
Akın, Selman 800
Akıncı, İbrahim Ethem 106
Akıncı, Yücel 1031
Akkoyunlu, Fazıl 809, 879
Akkök, Zeki 1113
Aknoz, Nurettin 175, 640, 643
Akol, Rıza 1086, 1136, 1187
Akpınar, Muzaffer 331, 479
Aksal, İsmail Rüştü 474, 475, 527, 613,
638, 662, 668, 682, 686, 688, 737-
739, 756, 759, 765, 766, 775, 785,
786, 797, 799, 805-808, 816, 823,
826, 828, 829, 833, 836, 839, 840,
843-845, 852, 854-856, 860, 866,
869, 876, 883, 967, 974, 975, 977,
982, 1031, 1035, 1040, 1079, 1107,
1129, 1136, 1141, 1242, 1251, 1293-
1294
Aksal, Kemal 324
Aksalur, İzzet 374, 518

- Aksoley, İhsan 1012
 Aksoley, Mebrure 1251
 Aksoy, Muammer 310, 825, 990, 1025, 1027, 1028, 1031, 1033, 1103, 1107, 1123, 1242
 Aksoyoğlu, Rafet 1000, 1029, 1067, 1110, 1172, 1219, 1242, 1247, 1272
 Aksu, Hüseyin 1165
 Aksu, İrfan 816, 1059
 Aksu, Mesut 929
 Aktan, Bilge 1222, 1223
 Aktar, Salih 1168
 Aktaş, Fevzi 604, 715
 Aktaş, Keriman 716
 Aktaş, Neriman 716
 Aktay, Haydar 241, 332
 Aktay, Mümtaz 273, 293
 Akyar, Cahit 990
 Akyol, Mete 1109
 Akyol, Turhan 1300
 Akyurt, Nurettin 1075, 1247, 1263, 1280, 1281, 1287, 1294
 Akyürek, Ali 1048
 Akyürek, Aziz 156, 250
 Alaattin Bey 32
 Alacakaptan, Uğur 1121
 Alataş, Ahmet Hulusi 224, 281, 293, 342
 Aldoğan, Sadık 449, 501, 620, 651, 661, 689, 744
 Algüloğlu, Mithat Kemal 207
 Ali Bey 11, 62, 70, 74, 121
 Âli Bey 73
 Ali Cenani Bey 84
 Ali Hikmet Bey 26, 38, 40, 87
 Ali Sait Paşa (Akbatugan) 164, 169
 Ali Şuuri Bey 153
 Ali Şükrü 166, 177
 Alican, Ekrem 677, 691, 816, 855, 860-861, 864, 870, 877, 879-881, 883, 886-888, 890, 893, 898, 901, 946, 973, 994, 996, 1004, 1059
 Alişiroğlu, Osman 686
 Alkılıç, Şadi 1120
 Alkoç, Celal 853
 Alpagut, Turgut 879
 Alpan, Cihad 1008, 1029, 1113, 1123, 1211
 Alpar, Hayri 674
 Alparslan, Yılmaz 1212
 Alpaya, İrfan Ferit 250
 Alpdoğan, Hüseyin Abdullah 186, 279, 311
 Alpdünder, Mehmet 765
 Alpiskender, Ferit 890, 906
 Alpkan, Kemal 1058
 Altan, Çetin 928, 944, 1114
 Altay, Fahrettin 12, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 29, 30, 34, 36, 41, 156, 297, 338, 942, 1045, 1046, 1058, 1165, 1186, 1214, 1217
 Altın, Turgut 1160
 Altuğ, Kurtul 1200
 Amaç, Ekrem 569, 612, 629, 736, 743, 771
 Amanullah Han 147
 Amery, Julian 1277
 Anbay, Sırrı 848
 Anıl, İhsan 544
 Anıt, Ekrem 782
 Apaydın, Burhan 599, 614, 615, 947
 Aral, Namık Zeki 638
 Aran, Bedii 1301
 Arar, İsmail 686, 1086, 1126, 1128, 1144, 1145, 1174, 1220, 1230
 Aras, Tevfik Rüştü 73, 83, 103, 112, 121, 122, 130, 138, 145, 151, 154, 171, 174, 192, 204, 218, 225, 237, 238, 239, 245, 254, 255, 266, 318, 321, 412, 1130 1165
 Araslı, Doğan 1140
 Arat, Emin 879
 Arcasız, Ahmet 1060
 Arcayürek, Cüneyt 965, 1158
 Arda, Beyti 1204
 Arda, Hacı Adil 29
 Ardıçoğlu, Nureddin 894
 Argun, Tahsin 1119
 Arı, Ali Rıza 608, 634
 Arı, Cihat 766
 Anburun, Tekin 1271, 1274
 Arkan, Saffet 6, 7, 11, 13, 14, 74, 100, 112, 130, 156, 223, 256, 272, 286, 297, 298, 331, 409, 485
 Ankoğlu, Damar 250
 Ankök, Aydın 1054
 Arif Bey 28, 36, 103
 Arkant, Ziya 1191, 1216
 Arkut, Kamil 324, 761

- Arna, Fuat 678, 714
Aroymak, Cevdet 324
Arpağ, Hamdi 119
Arslan, Mehmet 1218
Arslan, Nazif 1009, 1071, 1159
Artunkal, Ali Rıza 328, 330, 341, 364,
373, 736
Artus, Amil 786, 787
Asaf Bey 153
Asaf Derviş Paşa 78
Asal, Talat 985
Asena, Vacit 782
Asım İsmail, 244
Asutay, Burhanettin 1176
Atabay, Vehbi 818
Ataç, Hasan Fehmi 24, 365
Atakan, Hasan 951
Atakan, Leyla 1092, 1130, 1181, 1252,
1257
Ataker, Hasan Nizamettin 164
Ataklı, Mucip 840, 852, 914, 948, 991,
1000, 1030, 1031, 1140, 1143, 1145
Atalay, Besim 103, 152
Atalay, Nail 800
Atalay, Selçuk 837
Atalay, Sırrı 594, 604, 622, 670, 1027,
1051, 1146
Ataman, Dündar 568
Ataman, Hüseyin 860
Ataman, İbrahim 1091
Ataman, Sebati 1193, 1194
Ataöv, İhsan 911, 1102, 1068
Atasagun, İbrahim Şevki 993, 1067, 1178
Atatürk, Mustafa Kemal 6, 11, 12, 14, 20,
29, 32, 33, 34, 35, 54, 69, 70, 89,
110, 127, 146, 150, 156, 197, 202,
203, 213, 218, 225, 228, 230, 240,
244, 245, 246, 247, 249, 251, 252,
253, 254, 255, 257, 258, 272, 376,
526, 536, 584, 585, 699, 810, 1073,
1108, 1114, 1165, 1167-1168, 1188,
1191, 1199-1201, 1210, 1212, 1225,
1231-1232, 1250, 1276-1277, 1296,
1300, 1305-1306
Atay, Falih Rifki 40, 124, 258, 337, 470,
527, 528, 553, 581, 586, 599, 614,
615, 629, 633, 634, 637, 658, 674,
680, 683, 758, 778, 828, 851, 1000,
1046, 1000, 1046, 1054, 1103
Atıf Bey 36, 37, 88
Atıf İlyas 677
Atlı, Aşır 32, 342
Atsız, Nihal 397, 398, 399, 1068
Atsız, Ömer 1017
Avcı, Sabit Osman 1231
Avcioğlu, Doğan 1135, 1209
Avni Paşa 10, 13
Avunduk, Üzeyir 454, 458, 461, 463,
518, 520
Aybar, Mehmet Ali 1180
Aybar, Raif 669, 816, 881, 891
Ayben, Raif 810
Aydemir, Şevket Süreyya 999, 1034,
1112, 1147, 1155
Aydemir, Talat 852, 861, 879, 880, 885
Aydın, Cahit 1195
Aydın, Mitat 249
Aydınalp, Cemal 949, 1064
Aydınay, F. Veli 324
Aykaç, Fazıl Ahmet 153, 581
Aykan, Cevdet 1183
Aykut, Ethem 185
Ayla, Safiye 397
Aynuksa, Nurettin 567
Azizoğlu, Yusuf 703, 704, 716, 869, 892,
893, 922, 1153
Baban, Cihat 764, 776, 802, 803, 833,
948, 960, 977, 1015, 1025, 1051,
1082, 1084-1085, 1097, 1099, 1113,
1121, 1128-1129, 1137, 1155, 1214
Bağlum, Kemal 818
Bahadır, Şefik 704
Bahadır, Turan 782
Bakırlı, Ahmet 1006
Bakkalbaşı, Erdoğan 1012
Bakşık, Şeref 1083, 1159, 1173-1174,
1211, 1217-1219, 1221-1223, 1231-
1232, 1248
Bakü, Mürsel 73
Balcıoğlu, Şahap 771, 994
Balık, Hüseyin 659, 665, 666, 670, 677,
683
Ball, George 906, 916-918
Balta, Tahsin Bekir 476, 478, 544, 594,
686, 960, 967, 1105, 1124, 1134,
1159, 1174, 1180
Banguoğlu, Hasan Tahsin 475, 490, 533,

- 534, 594, 608, 612, 641, 699, 802,
959, 963, 982
Bara, Hadi 392
Baş, Kadri 954
Barlas, Cemil Sait 562, 634, 675, 686,
693, 744, 790, 792
Barutçu, Faik Ahmet 456, 471, 475, 477,
478, 489, 490, 491, 502, 510, 511,
549, 553, 555, 569, 575, 576, 578,
580, 581, 582, 584, 585, 598, 600,
607, 614, 625, 629, 634, 635, 645,
661, 676, 677, 686, 704, 716, 731,
737, 740, 742, 743, 1001
Baskan, Ali Rıza 590
Baş, İlhan 744, 880
Başar, Ahmet Hamdi 684, 685, 716
Başara, Rasim 250
Başaran, Abdullah 1102, 1130
Başgil, Ali Fuat 325, 842
Başol, Güngör 1252
Başol, Salim 803, 834, 1252
Batur, Fuat 243
Batur, Suphi 744, 822
Bayar, Celal 73, 124, 183, 201, 219, 224,
245, 246, 247, 252, 253, 254, 255,
256, 257, 258, 264, 272, 304, 346,
378, 382, 399, 411, 430, 431, 432,
435, 445, 447, 453, 454, 455, 456,
457, 458, 459, 460, 461, 462, 463,
464, 465, 466, 467, 469, 474, 475,
476, 477, 489, 492, 500, 501, 511,
512, 517, 518, 521, 528, 533, 534,
537, 581, 605, 639, 649, 667, 726,
783, 785, 838, 839, 873-876, 1000,
1099, 1112-1114, 1122-1125, 1128,
1131, 1143, 1146, 1216-1217
Bayazıt, Kemali 623, 698, 738, 789, 823,
826, 907, 941, 967
Baydar, Nasuhi 272
Baydar, Türkan 1010
Baydur, Hüseyin Rağıp 155, 231, 241,
337, 340, 365
Bayındır, Rauf 826
Baykal, Deniz 1175
Baykal, Rıfat 809, 879, 880
Baykam, Bedri 823, 1087
Baykam, Suphi 787, 793, 821, 837, 955,
957, 1111
Baykan, İbrahim 1112
Baykara, İbrahim 1036
Baykurt, Fakir 828
Bayrak, Halit 250
Bayraktar, Rüstem 704
Bayramoğlu, Muhlis 703
Baysal, Osman 586
Bayur, Yusuf Hikmet 102, 155, 269, 399,
430, 501, 585, 1130
Bayülken, Haluk 1013, 1179, 1297
Bedir Ağa 679
Bedir, Suphi 1084
Behçet Paşa 78
Behiç Bey 11, 23
Bekata, Ömer Hıfzı Oğuz 787, 831, 855,
856, 876-877, 880, 881, 890-893,
941, 975, 977, 981, 990, 998, 1001,
1007, 1014, 1044, 1048, 1054, 1067,
1073, 1083, 1087, 1098-1099, 1105,
1114, 1121, 1123, 1133, 1137, 1163,
1169, 1177, 1203, 1248, 1267
Bekman, Avni Refik 343
Belbez, Hikmet 816
Bele, Refet 8, 41, 42, 53, 122, 127, 154,
267, 536
Belen, Fahri 536, 560, 716, 1058, 1186
Belçer, Salahaddin 789
Belger, N. Reşat 744
Belger, Savri 538
Beliren, Selahattin 538
Bellisan, Berkant 1192
Bener, Alaeddin 1286
Bengütaş, Sabiha 817
Benian, Şevket 705
Benice, Etem İzzet 525, 526, 545
Benler, Özdemir 979
Bereket (Prens) 832
Bereketoğlu, Vecih 544, 680, 1141, 1191
Berk, Mükerrerem 1035, 1167
Berka, Moiz 1016, 1126, 1130, 1135,
1182, 1193, 1195
Berker, Şinasi Nahit 1035
Berkol, Bekir 661, 1101, 1139, 1162,
1145, 1175, 1282, 1300, 1304, 1354
Beşli, Süleyman 1228
Betil, Zihni 586, 954, 1024, 1168, 1179,
1221, 1229, 1239, 1294
Beygo, Ali Sakıp 167
Bıyıktaş, Halis 278
Biberoğlu, Kemal 782

- Bicioğlu, Şefik 306
Bilgehan, Cihat 991, 995, 999, 1001,
Bilgiç, Sadettin 921, 956, 1078, 1113,
1155-1156
Bilgiç, Sait 782
Bilgin, Ahmet 944, 997
Bilgin, Turhan 995, 1207, 1271
Bilsel, Cemil 304, 305
Birand, İzzet 997
Biren, Cezmi 1054, 1085
Biret, İdil 907, 1086, 1167
Birgen, Muhittin 301
Birgi, Nuri 672
Birgili, Şükrü 564
Birgit, Orhan 771, 962, 1098, 1121, 1125,
1127-1130, 1132-1134, 1137, 1153,
1159, 1173, 1181, 1232
Birler, İsmail Hakkı 1121
Birsnel, Münir 478, 609, 686
Birsnel, Nazif 1297
Bişare El Huri 439
Bitlis, Muhtar Ertan 479
Bombard 50, 51
Bora, Arslan 605, 823, 1200
Boran, Behice 1091
Boran, Kâmil 556, 562
Bornovalı, Lütfü 744
Bosuter, Kudret 1097, 1132, 1135
Bouillon, Franklin 41, 42, 74
Boyacıgiller, Abdurrahman 689
Boyar, Feyzi 709
Bozbeyli, Ferruh 939, 945, 976, 989, 997,
1001, 1003, 1067, 1068, 1077, 1085,
1110, 1119, 1123, 1142-1143, 1156,
1158, 1165, 1274
Bozkurt, Mahmut Esat 71, 83, 88, 109,
110, 135, 137
Bozok, Salih 253
Bölükbaşı, Osman 501, 661-664, 667-
669, 689, 702, 710, 711, 724, 786,
805, 844, 846, 848, 860, 861, 892,
898, 944-946, 1004, 1280, 1300
Börekcı, F. 595, 609
Bristol (Amiral) 52
Bulca, Fuat 255
Burad, Emin 789
Burak, Ratip Tahir 686, 698
Burcu, Kâmil 796
Burgiba, Habib 944, 950
Butto 958
Bürge, Fazıl Ő. 607, 634, 685, 697, 767,
1060, 1105
Büyüktuğrul, Afif 793
Cadogan 233, 1310, 1313
Calp, Necdet 871, 877, 895, 906, 945,
959, 998, 1065
Cansever, Hasan Ferit 398
Carım, Fuat 520, 1100
Cebesoy, Ali Fuat 35, 36, 265, 266, 267,
448, 470, 473, 474, 490, 498, 536,
634, 697, 923, 942, 943, 1071
Celal İsmail Paşa 78
Celalettin Arif Bey 45
Cemil Bey 31, 65, 83, 124
Cemil, Mesut 345
Cevat Bey 6, 11
Cevdet Bey 60, 158
Ceylan, Ali Rıza 106
Chamberlain, A. Neville 235
Churchill, Winston 353, 354, 380, 381,
393, 394, 400, 415, 427, 560, 1308-
1317
Cimcoz, Salah 224
Cizreli, Metin 1083
Conker, Mehmet Nuri 10, 121, 129, 137,
147
Conker, Nurettin 1228
Cooks, Edward K. 1229
Coşkan, Tahsin 478
Cura, Hüseyin Hulki 511, 512
Çağ, Muhittin 697
Çağatay, Nazif 523, 1200
Çağlar, Behçet Kemal 500, 762, 826, 984,
1000, 1105
Çağlayangil, İhsan Sabri 979, 985, 995,
1015, 1051, 1154, 1158, 1168, 1172,
1175, 1178, 1245, 1282
Çakır, Ahmet 1192
Çakır, Hüseyin Hüsnü 219, 293, 306, 534,
620, 634, 716
Çakmak, Fevzi ix, 9, 14, 19, 32, 34, 35,
36, 37, 39, 41, 43, 54, 70, 72, 73,
121, 123, 146, 147, 154, 156, 163,
206, 254, 295, 379, 387, 441, 470,
498, 501, 1308
Çalışan, Cenani 1165

- Çalışkan, Mehmet 778
 Çalışlar, İzzettin 10, 22, 27, 30, 33, 37, 267
 Çam, Selahaddin 266
 Çambel, Hasan Cemil 269, 337, 526, 543, 562, 620, 1064
 Çambel, Leyla 766, 809, 824
 Çanga, Sadreddin 1199, 1245
 Çapçı, Orhan 538
 Çanklı, Hacim Muhittin 73
 Çataloğlu, İbrahim 1244
 Çebi, Salih 1124
 Çelebi, Emanullah 1050
 Çelik, Muammer 1080
 Çelikbaş, Fethi 578, 646, 647, 698, 703, 707, 746, 800, 803, 936, 941, 977, 992, 1013
 Çeliknal, Ahmet 704
 Çerçel, Rıza 1201
 Çetin, Celalettin 1181, 1183
 Çetin, Mustafa 1063
 Çetinel, Cenap 1112
 Çetinkaya, Ali 163, 195, 246, 249
 Çevik, Ali Rıza 164
 Çilingiroğlu, Kemal 771, 1056, 1184
 Çobanlı, Cevat 7, 8, 12, 13
 Çolak, İbrahim 158
 Çumralı, Sedat 1011
- Dalkıran, Mehmet 1245
 Dalokay, Vedat 1219
 Dani Bey 81
 Davaz, Suat 155, 236
 Day, Sırrı 224, 306, 330
 Dazıroğlu, Emin 687
 De Gaulle 919, 969, 1108, 1180, 1234
 Delikaya, Mehmet 1095, 1160
 Demir, Kemal 977, 901, 1008, 1013, 1027, 1029, 1032, 1042, 1144, 1160, 1172, 1177, 1200, 1202-1203, 1213-1218, 1221-1223, 1228, 1240, 1243-1244, 1247-1248, 1251, 1256-1261, 1268, 1271, 1275-1276, 1279-1280, 1282, 1284-1287, 1290, 1292, 1297, 1299
 Demir, Vehbi 294
 Demirağ, Galip 760
 Demiray, Tahsin 815
 Demirel, Süleyman 942, 950, 951, 960, 961, 973, 976, 978, 983, 990-993, 995-996, 1003, 1009, 1012, 1027, 1031, 1032, 1035, 1051, 1052, 1068, 1072-1074, 1076, 1078-1079, 1081, 1093, 1096, 1113-1114, 1122-1123, 1142-1143, 1145, 1153, 1156, 1160-1161, 1164, 1170-1171, 1174, 1192, 1197, 1203, 1209-1211, 1224, 1228, 1230, 1239, 1244, 1269-1271
 Demirtaş, Çetin 1168
 Dener, Hayri 343
 Deniz, Galip 243
 Deniz, Kemal 966
 Deniz, Osman 880
 Denктаş, Rauf 908, 945, 1068
 Derin, Haldun 526
 Derviş, Rıza 1024, 1187
 Deveci, Lütfi 1022
 Devrin, Şinasi 449, 478
 Dırvana, Emin 810
 Dicleli, Vecdi 687
 Dicleli, Vedat 474, 475, 527, 550, 594
 Dikerdem, Mahmut 1130
 Dikmen, Tevfik 181
 Dilligil, Turhan 1124, 1125
 Dilmen, İbrahim 206, 310
 Dilmen, Mehmet 1193
 Dinç, Hicabi 632
 Dinçer, Erol 880
 Dinçer, Hasan 860, 879, 888, 891, 893, 898, 900
 Dinçer, Selami 782
 Dizdar, Rauf 687
 Doğan, Avni 263, 414, 426, 539, 553, 556, 569, 576, 580, 583, 588, 595, 599, 629, 687, 700, 740, 757, 819, 856, 866
 Doğan, Esat 603
 Doğan, Kemal 309
 Doğan, Lütfi 1178, 1306
 Doğan, Zeki 278, 534, 819
 Doğu, Fuat 1029, 1079, 1086, 1114, 1153, 1172
 Dora, Celal 687, 697
 Dorman, Zekâi 954, 961
 Dubcek, Aleksandr 1166
 Dura, Hilmi 782
 Dura, İhsan Şeref 880
 Dursunoğlu, Cevat 594, 716, 823, 960, 1010, 1143

- Durukan, Necmi 1183
Dülger, Bahadır 782, 838
Dündar, Metin 834
Dürrüşehvar (Prenses) 832
Düvenci, Adnan 716, 720
- Ebuzziya, Ziyat 819
Ecevit, Bülent 711, 736, 767, 775, 791, 806, 808, 817, 820, 864, 936, 942, 990, 1011, 1012, 1018-1020, 1025, 1023, 1027-1036, 1039-1042, 1045, 1048, 1051-1053, 1056, 1058-1060, 1062, 1066, 1067, 1071-1074, 1077-1078, 1080-1088, 1094, 1090-1095, 1097-1099, 1101-1103, 1105, 1107-1110, 1113-1115, 1119-1125, 1127-1130, 1132-1134, 1137-1141, 1143-1149, 1154-1159, 1161-1164, 1166-1167, 1169-1170, 1172-1179, 1182, 1185-1189, 1194, 1197-1200, 1202, 1207, 1209, 1211-1213, 1216, 1218-1220, 1223, 1232-1233, 1239-1243, 1246, -1248, 1250, 1251, 1260, 1272-1273, 1277, 1282, 1287, 1292, 1300
- Eczacıbaşı, Nejat 932
Eden, Robert Anthony 206, 218, 232, 233, 235, 236, 295, 373, 376, 380, 381, 406, 407
Edgüer, Rıdvan Nafiz 527
Edip Bey 13
Efeoğlu, Osman Zeki 1053
Egeli, Ekrem Şerif 597, 687, 869
Egemen, Turgut 957, 960, 964, 1016, 1191-1192
Egesel, Altay Ömer 803
Eğer, İsmail 705
Eğilmez, Cafer Tayyar 71, 258, 267, 266, 648
Eğilmez, Esat 816
Eğin, Kamuran 1160
Ekin, Cavit 456, 476, 478
Ekinci, Fikret 629, 676, 703, 704, 787, 864, 865, 1010, 1020, 1057
Ekler, Turgut 1036
Emeksiz, Turan 783
Emin Âli 69
Emin Bey 153
Emin Paşa 60
- Engin, Ömer 1146
Enginol, Kemal 743
Enis Nazmi 270
Enver Paşa 1155, 1267
Er, Ahmet 809
Er, Erdem 1063
Eralp, Orhan 951
Erataman, Zeki 838
Erbak, Nuri 657
Erbil, Mehmet 1204
Erbulak, Altan 969
Erdelhun, Rüştü 23, 502, 785, 838
Erdem, Ahmet Fevzi 1165
Erdem, Rıza 851, 1253
Erdem, Tarhan 1006
Erdemir, Memduh 992
Erden, Ali Fuat 263, 374, 549, 597, 611, 620, 641, 657, 687, 1258
Erdoğan, Hasan 604
Erdoğan, Vahit 797
Eren, Ahmet 1126-1127
Eren, Asım 332
Eren, Hayri 1054
Erendam, Abdurrahman 1235
Erensir, Akgün 1085
Erensü, Şefik 1243
Erez, İsmail 1233
Ergin, Ömer 1233
Ergin, Feridun 646, 743, 756, 791
Ergin, Necmi 562
Ergin, Sabahattin 1192
Ergun, Dilaver 1190
Ergun, Emin Halim 678, 963, 1076, 1078, 1083, 1090, 1112
Ergüder, Özcan 761, 771, 962
Ergüder, Recai 1099, 1114
Ergüney, Fahri 810
Erim, Nihat 456, 471, 474, 475, 477, 478, 479, 483, 490, 491, 510, 520, 527, 528, 533, 534, 537, 553, 556, 583, 594, 607, 612, 613, 615, 620, 622, 623, 658, 661, 688, 866, 920, 924, 989, 992, 994, 995, 1000, 1003, 1006, 1011, 1012, 1021, 1027, 1029, 1030, 1032, 1033, 1035, 1042, 1046, 1048, 1051, 1053, 1054, 1058, 1061, 1063, 1068, 1071, 1073, 1075, 1077, 1084-1085, 1089-1091, 1093, 1096-1100, 1102, 1104, 1107, 1109, 1111-

- 1112, 1120-1121, 1131, 1134, 1137, 1146, 1149, 1160, 1162-1164, 1167, 1172, 1176-1177, 1182, 1187, 1209, 1211-1213, 1217, 1219-1220, 1222, 1226, 1228-1230, 1232, 1233, 1235, 1240, 1247, 1285, 1286, 1295, 1300
- Eriş, Alaettin, 1053
- Eriş, Muammer 243, 304, 447
- Erişirgil, Emin 526
- Erkan, Nazif 863
- Erkanlı, Orhan 805, 809, 884, 1105
- Erkesen, Muhlis 249, 266, 309, 323, 679, 1191
- Erkin, Behiç 569, 623
- Erkin, Feridun Cemal 520, 685, 764, 796, 822, 852, 895, 905, 914, 915, 919, 925, 930-933, 939, 967, 979, 984, 993, 1042, 1043, 1086, 1263, 1275
- Erkin, Ulvi Cemal 1263, 1264
- Erkmen, Muhlis 679, 1105, 1216, 1243, 1290
- Erkut, Halil Sezai 544, 609, 612, 687, 1024, 1006 1083, 1132
- Erozan, Ağâh 838
- Ersek, Siyami 1197, 1199
- Ersü, Vehbi 1013, 1219
- Ertaş, Hüsnü 681
- Ertem, İsmail 1254
- Erten, Ali Rıza 219, 224, 232, 598, 680, 753
- Erten, Muammer 977, 990, 1001, 1006, 1013, 1020, 1051, 1060, 1068, 1073, 1078, 1080, 1088, 1093, 1096, 1098-1099, 1103, 1129, 1140, 1144, 1147, 1160, 1167, 1177, 1223, 1263
- Ertunga, Arif 871, 1009, 1011, 1019, 1013
- Erturan, Rıza 324
- Ertürk, Nurettin 679
- Eryılmaz, Mustafa 951
- Esat Paşa 10, 78, 197
- Güçhan, Muzaffer Esat 816
- Esatoğlu, Selahattin Hakkı 980, 994, 1046, 1159, 1184
- Esen, Fikret 870
- Esenbel, Atif 335, 338
- Esenbel, Melih 709
- Esendal, Memduh Şevket 49, 330, 354, 397, 430, 1310
- Esin, Numan 801, 809, 1029
- Esmer, Ahmet Şükrü 622
- Ete, Muhlis 703
- Etili, Ziya Gevher 250
- Etker, Sedat 306
- Evliyagil, Necdet 1294
- Evliyaoğlu, Gökhan 1000
- Evliyaoğlu, Kâmrân 810, 957, 972, 1000, 1018, 1020, 1033, 1075
- Eygi, Mehmet Şevki 1167
- Eyiceoğlu, Celal 1210
- Eyidoğan, Ali Akif 163, 275, 997, 1025, 1219
- Eyüboğlu, Cemal Reşit 1147, 1160
- Eyüboğlu, Hüseyin Rahmi 771
- Eyüp Sabri Bey 79
- Ezine, Cevat 155
- Fahri Bey 101
- Fahriye Hanım 877, 878, 932, 949, 959, 1006, 1085, 1107, 1136, 1242, 1253, 1258, 1289
- Faik, Bedii 614, 670, 674, 681, 683, 684, 758, 831, 1103
- Faysal (Irak kralı) 733, 1018
- Fazıl Bey 21, 81
- Felek, Burhan 759
- Fendoğlu, Hamit 997
- Ferda, R. Hüsnü 547
- Ferit Bey 44, 45, 49, 52, 128, 130
- Ferit Paşa 7, 10, 13
- Fersoy, Orhan Cemal 854
- Feyzioğlu, Turhan 708, 733, 741, 744, 757, 764, 786, 789, 805-807, 825, 834, 855, 856, 860, 877, 880, 886, 890, 891, 945, 951, 967, 973-975, 978-979, 983, 990, 991, 993, 995, 996, 1001-1003, 1005, 1006, 1012-1014, 1019, 1020, 1023, 1027-1032, 1034, 1035, 1039, 1043, 1046, 1050, 1106, 1122, 1147, 1154, 1173, 1178, 1220, 1264, 1276
- Firat, Abdülhak 250
- Firat, Ahmet 603, 1082, 1085, 1246, 1277
- Firat, Hüseyin 679
- Fischer, M. 707
- Fontaine, André 969
- Fuat Raif Bey (Köseraif) 65

- Galip Bey 28
 Gandhi, Mahatma 490, 623
 Garnier 671
 Gaulis, Madam 45
 Gedeleş, Kemal 330, 449, 562, 732-734
 Gedik, Namık 692, 708, 715, 735
 Genç, Süleyman 1202, 1224
 Genç, Süreyya 250
 George, Lloyd 43, 206
 Gerçeker, Mustafa Fehmi 1261
 Gerede, Hüsrev 272
 Germen, Mazhar 102
 Geylani, Raşit Ali 297
 Girit, Refik 304, 331
 Giritli, Hüsnüye 675, 943, 1104, 1130,
 1182, 1188, 1202, 1256
 Giritli, İsmet 1133
 Giritlioğlu, Fahir 698
 Gistrali 777
 Goldschlag, K. 1208
 Göğüş, Ali İhsan 771, 796, 990, 1006,
 1010, 1013, 1030, 1053, 1075, 1082-
 1084, 1090, 1091, 1095-1096, 1098,
 1101, 1103, 1107-1109, 1113, 1124,
 1125, 1144-1145, 1147, 1160, 1177,
 1187, 1218, 1249
 Gökay, Fahrettin Kerim 527, 634, 887,
 912, 913, 941, 969, 993, 1083, 1096
 Gökbilgin, Tayyip 991, 1031, 1130
 Gökçe, Hakkı 1084, 1204, 1248
 Gökçen, Sabiha 206, 254
 Göker, Ali Muzaffer 219, 250
 Göksu, Hakkı 1200
 Göle, Münir Hüsrev 476, 478, 491, 657,
 662, 669, 682, 687, 761, 866
 Göle, Turgut 604, 623, 642, 657, 682,
 687, 761, 866, 1056, 1160, 1277
 Gönen, Mestan 324
 Göymen, Korel 1177
 Gözcü, Niyazi İsmet 124
 Gözübüyük, Abdullah 802
 Gromiko, Andrey 925, 944, 950, 951
 Güçal, Ahmet 880
 Güleş, Fazlı 451
 Gülek, Hüseyin 571
 Gülek, Kasım 448, 474, 478, 502, 509,
 537, 549, 569, 583, 584, 585, 597,
 622, 628, 629, 631, 632, 633, 636,
 641, 642, 648, 649, 660, 670, 672,
 675, 681, 683, 688, 731, 735, 737,
 751, 758, 759, 764, 765, 766, 786,
 793, 799, 826, 835, 836, 866, 981,
 982, 1014, 1028, 1113, 1140
 Güler, Ara 1109
 Güley, Ferda 744, 1053, 1077, 1159,
 1181
 Gültekin, Haluk 1165, 1163, 1167, 1246,
 1258, 1280, 1285, 1286, 1289
 Gümüşpala, Ragıp 785, 815, 843, 844,
 845, 852-857, 875, 898-900, 916,
 956
 Günaltay, Şemsettin 299, 470, 489, 490,
 509, 510, 532, 534, 536, 537, 554,
 555, 556, 582, 583, 593, 606, 609,
 648, 687, 688, 720, 738, 744, 752,
 761, 790, 800, 810, 821, 840
 Gündeş, Kâmil 518
 Gündoğan, Fikret 1030, 1046, 1048,
 1049, 1160, 1277
 Gündoğan, Hilmi 1046
 Gündüz, Asım 101, 265, 367, 379
 Gündüzalp, Mahmut Nedim 474, 478
 Günenç, Sadettin 1090
 Güner, Ahmet 1239
 Güneş, Turan 690, 647, 691, 703, 747,
 757, 805, 826, 830, 864, 948, 961,
 980, 987, 1020, 1028, 1048, 1075,
 1079, 1120, 1130, 1135, 1153, 1159,
 1162, 1175, 1200
 Günver, Semih 969
 Gür, Ahmet Tevfik Sırrı 164, 372
 Gür, Tuna 1178
 Gürcan, Fethi 879, 880
 Gürcan, Nedret 746, 880
 Gürel, Ali Kemal 564
 Gürel, Fikret 564
 Gürel, Gülten 564
 Gürel, Mebrure 564
 Gürel, Şakir 564
 Gürel, Türkan 1300
 Gürel, Yakup 564
 Güreli, Enver 667, 679, 689, 690, 771,
 998
 Gürer, Cevat Abbas 272
 Gürer, Emel 686
 Güres, Ahmet Remzi 102
 Güresin, Ecvet 873, 907, 962, 966, 1006,
 1071, 1072, 1102, 1156

- Gürgüç, İsmet 1063
 Gürkan, Kâzım İsmail 597, 658, 687
 Gürler, Faruk 870, 1210, 1258, 1261, 1271, 1273-1274
 Gürler, Şahap 310, 379, 640, 672, 675, 687, 791, 800
 Gürman, Abdurrahman Nafiz 295, 341, 516, 534, 720, 923
 Gürman, Nail 1147
 Gürsan, İhsan 1164
 Gürsel, Cemal 258, 783-789, 792, 793, 796, 797, 800, 803-807, 809, 815-817, 822, 826, 827, 830, 833, 838, 839, 841-845, 852-856, 859, 860, 876, 881, 888, 891, 893, 898-900, 906, 931, 932, 945, 952, 973, 976, 978, 984, 991-993, 999-1000, 1023, 1024, 1225, 1273
 Gürsel, Yılmaz 1186, 1189
 Gürsoy, Nilüfer 1125
 Gürsoytrak, Suphi 837
 Güryol, Yalçın 1192
 Güven, Hasan Ferit Celâl 305
 Güven, Kemal 604
 Güvenç, Kayhan 1216
 Güventürk, Fahri 828, 1075
- Haag (General) 520
 Hacı Bedir Ağa 77
 Hacı Bekir, Ali Muhiddin 1133
 Hakkı Bey 37, 84, 88
 Halil Bey 11
 Haluk, Tank 707
 Hamdi, Osmanzade 122
 Hamit Bey 49
 Hart 989, 1032, 1034, 1035, 1106
 Hasan Hasbi Bey 28
 Hasan Paşa 79
 Haşimoğlu, Yasin 1165
 Hatipoğlu, İbrahim Sıtkı 1079
 Hatipoğlu, Şevket Raşit 332, 361, 392, 399, 474, 666, 717, 718, 796, 983
 Haydarzade İbrahim Efendi 13
 Hazer, Mehmet 687, 901, 954, 1251
 Hazer, Sırrı 1004
 Hitler, Adolf 206, 297, 345, 1314
 Hocaoğlu, Sırrı 582
 Horasan, Necdet 789
 Hull, Cordell 373, 393
- Hüsrev Bey 8
 Hüsrev Kâmil 78
- Ilgaz, Emin 625
 Ilgın, Mesut 1061, 1100
 İlicak, Cevat 716
 İlicak, Cevdet 716
 İrmak, Sadi 476, 620, 658, 798, 808
 İskara, Muharrem Mazlum 1045, 1046, 1072
 Işık, Hasan 963, 1091, 1233, 1268, 1297
 Işık, Osman Hikmet 336
- İğdemir, Uluğ 1108, 1123
 İhsan Bey 31, 32, 70, 84, 197
 İleri, Celal Nuri 152
 İleri, Tevfik 744
 İlke, Necati 609
 İlmen, Atif 698
 İlmen, Erdem 1214
 İlmen, Hayri 1128, 1193
 İlter, Necat 595, 687
 İlyas Sami Bey 80, 152, 153, 197
 İnan, Afet 328, 803, 923, 990, 1030, 1123, 1207
 İnan, Atif 476, 497
 İnan, İsmail 765
 İnan, Kâmran 897
 İnan, Osman Şefik 792, 793, 846, 920, 1090
 İnankur, Salih 912
 İnce, Refik Şevket 518
 İncesulu, Hilmi 975, 1018, 1031, 1033, 1035
 İnönü, Engin 579, 583, 674, 679, 738, 752, 761, 786, 790, 791, 796, 1101, 1106, 1126, 1131, 1181, 1184, 1187, 1189, 1196, 1214, 1242, 1258, 1272, 1299, 1302, 1304
 İnönü, Erdal 104, 203, 214, 317, 355, 361, 407, 408, 414, 419, 470, 474, 475, 500, 502, 504, 516, 525, 537, 544, 549, 559, 570, 578, 584, 587, 588, 594, 607, 611, 627, 657, 673, 675, 676, 679, 705, 708, 710, 718, 720, 726, 757, 802, 804, 920, 939, 951, 964, 968, 978, 979, 985, 995-995, 997, 1001 1005, 1010, 1015, 1019, 1023, 1024, 1030, 1032, 1035,

- 1042, 1047, 1054, 1058, 1064, 1066,
1073, 1091, 1128-1129, 1131-1132,
1134, 1139, 1144, 1155, 1161, 1163,
1168, 1172-1173, 1179-1186, 1188,
1192, 1203-1204, 1207, 1215, 1221,
1233, 1247-1248, 1252, 1285, 1288-
1289, 1296, 1298-1299
- İnönü, Eren 684, 1091, 1129, 1193, 1213,
1242, 1245, 1283, 1299
- İnönü, Hayri 679, 1091, 1101, 1129,
1193, 1213, 1215, 1242, 1272, 1283,
1290, 1299
- İnönü, İzzet 23, 24, 25
- İnönü, Mevhibe 8, 10, 16, 122, 124, 125,
1173, 1305, 1306
- İnönü, Ömer 88, 133, 175, 296, 306, 310,
317, 323, 330, 340, 342, 348, 355,
388, 394, 396, 397, 408, 411, 414,
415, 429, 448, 449, 471, 497, 502,
504, 521, 531, 553, 554, 562, 579,
583, 586, 605, 632, 674, 676-681,
684, 688, 722, 732, 738, 739, 742,
743, 752, 754, 756, 760, 765, 786,
787, 790-792, 796, 798-802, 818, 820,
821, 823, 825, 873, 894, 914, 946,
961, 985, 1003, 1011, 1022, 1023,
1031, 1039, 1041, 1054, 1055, 1060,
1061, 1063-1066, 1068, 1075-1078,
1089, 1091, 1093, 1101-1102, 1104,
1106-1107, 1111, 1120, 1126, 1128-
1129, 1131-1133, 1136-1137, 1148,
1155, 1164-1165, 1169, 1183-1184,
1186-1187, 1189, 1191, 1196, 1201-
1202, 1204, 1207, 1220, 1224-1225,
1227-1229, 1240, 1242, 1245, 1252,
1256-1258, 1260, 1268, 1270, 1275,
1285, 1289-1290, 1299-1300, 1302
- İnönü, Sevinç (Sohtorik) 684, 717, 718,
720, 721, 726, 761, 763-765, 802,
821, 979, 1016, 1023, 1048, 1054,
1055, 1064, 1132, 1134, 1139, 1189,
1285, 1304
- İpekçi, Abdi 953, 962, 993, 1006, 1025,
1028, 1064, 1067, 1072, 1077, 1098,
1161, 1189-1190, 1213-1214
- İpekçi, Nevzat 683, 684
- İrdelp, Neşet Ömer 78, 332, 498
- İsfendiyaroğlu, Fethi 265
- İshak Refet Bey (İşıtman) 153
- İskender Mirza 673
- İskenderoğlu, Recai 1059
- İslamoğlu, Münif 1162
- İslimyeli, Ülker 1033
- İsmail Bey 9, 79
- İsmail Kemal Bey 74
- İsmail Safa Bey (Özler) 81
- İsvan, Ahmet 1183, 1185-1188, 1190,
1192-1197, 1213-1214, 1216
- İşbak, Ali 797
- İşcan, Haşim 451, 787, 1060, 1061, 1081,
1083
- İzmen, Mehmet 883, 1273, 1277, 1278
- İzzet Bey 140
- İzzet Paşa 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 16
- Jaeschke (Gotthard) 991
- Johnson, Lyndon B. 895, 896, 915-917,
976, 984, 985
- Kabadayı, İhsan 1011
- Kaban, Cevat 545
- Kabibay, Orhan 809, 884, 997, 1082,
1089, 1094, 1101, 1106, 1129, 1134-
1136, 1145, 1159, 1173, 1177, 1204,
1248
- Kadri Paşa 151
- Kaftan, Mustafa 1260, 1280
- Kalafat, Emin 576, 580, 588, 838
- Kaleli, Bekir 250
- Kalustyan, Hermin 819
- Kamay, Behçet 965
- Kan, Suna 823, 1254
- Kangal, Hasan 816
- Kansu, Mazhar Müfit 73, 74, 102, 152
- Kansu, Nafi Atuf 223, 224, 305, 318, 430,
1108
- Kansu, Şevket Aziz 1068, 1123
- Kantoğlu, Sedat 686
- Kapani, Münci 1121
- Kaplan, Kadri 1000, 1199, 1276
- Kaplan, Mustafa 809, 1029
- Kaplan, Rasih 153, 250
- Karabekir, Kâzım 5, 9, 12, 14, 23, 25, 26,
27, 29, 32, 35, 43, 60, 65, 71, 72, 74,
80, 88, 111, 121, 125, 127, 128, 156,
158, 257, 258, 259, 266, 297, 318,
441, 475, 490, 526, 959, 1255, 1287-
1288

- Karabeyoğlu, Enver 1188-1190
Karaca, Gıyasettin 1277
Karaca, Mihal 744
Karaca, Yorgi 744
Karaçamlıoğlu, Sencer 1186, 1191
Karaçay, Stavro 801
Karadeniz, Raif 224, 365, 430, 606
Karadoğan, Numan 354
Karagözoğlu, Coşkun 1242
Karagözoğlu, Şerafettin 796
Karağülle, F. Erdem 375
Karahasanoğlu, Nuri 1046
Karakaş, Mustafa 1101
Karaköprü, Nihat 586
Karakurt, Esat Mahmut 1104
Karakuş, Emin 705
Karal, Enver Ziya 1012, 1096, 1114
Karaman, Suphi 837, 1013
Karamursal, Ziya 545
Karamüftüoğlu, Ahmet 801
Karan, Muzaffer 809
Karanakçı, Safaeddin 703
Karaosmanoğlu, Atilla 1217, 1232-1233
Karaosmanoğlu, Fevzi Lütfi 523, 518, 646, 647, 659, 663, 664, 667, 669, 672, 682, 691, 702, 703, 715, 719, 747, 786, 822
Karaosmanoğlu, Ragıp 691, 702
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 642, 673, 680, 697, 715, 716, 720, 744, 762, 771, 786, 804, 835, 842, 1295
Karapınar, Şeref 817
Karlıcalı, Celal 1090
Kartal, Memet 1246, 1277-1278
Kartal, Mesut 658
Kavrakoğlu, Osman 838
Kavuncu, Osman 782
Kaya, Şükrü 74, 83, 101, 110, 111, 128, 154, 156, 158, 195, 218, 223, 224, 243, 246, 254, 255, 258, 272
Kayacan, Kemal 923, 1259
Kaymakçalan, Sabahat 1300
Kaynak, Orhan 1149, 1263, 1276
Kayra, Cahit 1207
Kazancı, Aydın 1132, 1135-1136
Kazancı, Mesut 538
Kazancıoğlu, Galip 890
Kâzım Refik Bey 124
Kâzım Rüştü 744
Keçecioğlu, Fahri 515
Kemal Bey 26, 112, 122
Kemalettin Bey 23, 31, 32, 34, 37
Kemalettin Sami Paşa 39, 40, 41, 43, 65
Kemallettin Bey 34
Kennedy, John 895, 917
Kentli, Mustafa 501
Kepenek, Müfit 765
Kepenek, Nezahat 959
Kesebir, Şakir 121, 138, 247, 248, 256, 658, 795
Keşmir, Halit Nazmi 476, 478
Kethudaoğlu, Cevdet 1132
Keyder, Beysan 829
Kılıç, Ali 31, 73, 74, 250, 272, 1165
Kılıç, İlyas 1159, 1248, 1250
Kılıç, Muhittin 1002, 1048
Kılıçkaya, Fikret 1080
Kılıçoğlu, Sefa 613, 630, 1164
Kınayyigit, Seyfi 539
Kırali, Süleyman 1214
Kıray, Rauf 909
Kırca, Cevat 880, 954
Kırca, Coşkun 800, 980, 985, 990, 1011, 1018, 1034, 1038
Kırdar, Lütfi 338, 445, 474, 527
Kırkoğlu, Kamil 603, 630, 645, 687, 669, 687, 1079, 1181, 1219, 1232, 1246
Kırmı, Ahmet İhsan 1244, 1246
Kırmacı, Nebahat 794
Kıymet, Orhan 1279
Kızıldemir, M. Mazhar 324
Kızıloğlu, Muharrem İhsan 516, 789, 817
Kinross, Lord Patrick 806, 1111
Kip, Kâzım 752
Kiraz Hamdi Paşa 665
Kirazoğlu, İbrahim 838
Kirişçioğlu, Nusret 782, 838
Kissinger, Henry 1102
Knatchbull-Hugessen, Sir Hughe Montgomery 393, 395, 405, 413, 1310
Kocaman, Burhan 578
Koç, Rahmi 1258
Koç, Şükrü 1020
Koç, Vehbi 454, 466, 629, 753, 771, 778, 831, 1022, 1103-1104, 1149, 1197
Koçak, Cemil 244, 269
Koçak, K. Sabri 990, 1005, 1035, 1047

- Koçak, Şükrü 250, 332, 365, 429, 478, 539
 Koçal, Zarife 980, 1013
 Koçaş, Sadi 971, 985, 992, 993 1160, 1193, 1215-1216, 1220, 1232, 1246
 Koçman, Ali 949
 Koço, Mehlika 966
 Kodamanoğlu, N. 1248
 Kopuz, Fethi 797
 Koraltan, Refik 197, 202, 430, 431, 432, 477, 518, 537, 605, 620, 621, 622, 639, 640, 650, 666, 785, 838
 Korutürk, Fahri 1169, 1274, 1302, 1304
 Kotil, Aytekin 1185, 1187-1188, 1190, 1193, 1198
 Kovalı, Erdoğan 1218
 Kozatlı, Vahit 1259
 Kök, Enver 744
 Köken, Mustafa Rahmi 112, 121, 323
 Köksal, Aziz 492
 Köksal, Osman 819, 844, 915, 1082-1083, 1113
 Köni, Osman Nuri 501, 510
 König, Ekrem 256
 Köprülü, Fuat 66, 263, 378, 397, 430, 431, 432, 447, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 464, 478, 482, 483, 490, 491, 518, 576, 605, 613, 615, 621, 622, 633, 646, 671, 724, 725, 786, 818
 Köprülü, Orhan 713, 724, 763
 Köseoğlu, Münir 809
 Köymen, Hulusi 518
 Köymen, İhsan Şerif 518
 Krogh-Hausen 697
 Kroll, Hans 345
 Kruşçef, Nikita 767
 Kubalı, Hüseyin Naili 795, 798, 885, 1193
 Kulay, Mümin 545
 Kupal, Derviş 683
 Kurdaş, Kemal 1032, 1124
 Kurdoğlu, Faik 476
 Kurutluoğlu, Sahir 661, 678, 681, 687, 827
 Kuseyri, Şemsi 1000
 Kut, Dursun 828
 Kutlu, Yasin 1165
 Kutman, Şevket 1126
 Kuytak, Fikret 804, 824, 840
 Kuzucu, Haydar 1169
 Küçük, Fazıl 1259
 Küçük, Sami 788, 834, 837
 Küçüka, Necip Ali 224
 Küfrevi, Kasım 1132
 Küley, Müfide 1097
 Küntay, Ömer Kâmil 318, 480
 Kütükoğlu, Şaban 1034
 Latife Hanım 41, 54, 525, 526, 660, 666, 878
 Leblebicioğlu, Galip 1009
 Levend, Ağâh Sırrı 1031
 Lincoln, Abraham 896
 Litvinof 218, 233, 235, 238
 Lloyd, Selwin 660
 Lunde 700
 Lütfi Bey 6, 9, 13, 14, 15, 16
 MacArthur, Douglas 560
 MacNamara 896
 Madanoğlu, Cemal 804, 809, 816, 822, 826, 1119
 Makal, Mahmut 828
 Makarios 876, 907
 Mardin, Şerif 953, 1015, 1019, 1096
 Markof 412
 Marmaralı, Abravaya 272
 Massigli 948
 Meçoğlu, Rifat 1190
 Mehmed Fuad Bey 66
 Mehmet Savaş 1198, 1284
 Melen, Ferit 622, 661, 687, 688, 777, 834, 846, 880, 890, 899, 900, 922, 975, 977, 978, 980, 981, 983, 990, 1001, 1004, 1005, 1007, 1014, 1024, 1029, 1030, 1032, 1035, 1082, 1106, 1240, 1258, 1260-1261, 1268, 1273-1274, 1279
 Melopulos, Sara 743
 Menderes, Adnan 430, 431, 432, 447, 478, 518, 576, 578, 581, 582, 607, 615, 621, 622, 629, 649, 657, 661, 683, 691, 692, 702, 703, 705, 725, 726, 738, 739, 741-745, 752, 755, 757, 771-774, 779, 780, 783-785, 838, 839
 Menderes, Berrin 854
 Menderes, Etem 588, 783

- Menderes, Turgut 702
Menderes, Yüksel 1156
Menemencioğlu, Ethem 815
Menemencioğlu, Hasan 293
Menemencioğlu, Numan 244, 295, 299,
301, 326, 331, 334, 335, 337, 345,
363, 365, 373, 376, 377, 378, 380,
381, 382, 383, 390, 393, 394, 395,
396, 398, 402, 405, 406, 407, 410,
412, 415, 1310, 1314
Menemencioğlu, Turgut 951
Meray, Seha 1121, 1140
Miğçioğlu, Halil Naci 1062, 1094, 1143
Mihi, Abdurrahman 165
Mimaroglu, Cevad 560
Mimaroglu, Reşat 247, 248, 338
Miraboğlu, Muharrem 1259
Mirkelamoğlu, Necip 1147
Moanack, François 1164
Mollaoğlu, Ahmet Muhtar 155
Mollenhoff 817
Molotov 407, 1312
Moralı, Naci 631
Moro, Aldo 1171
Muammer Reşit Bey 104
Muhammed, Gulam 589
Muhittin Bey 26
Muhlis Bey 679, 685
Muhtar Bey 31
Mumcuoğlu, Hayri 1174
Mumolt, M. Karl E. 428
Mursaloğlu, Şemseddin 1125
Mussolini, Benito 51, 234, 985
Mustafa Fevzi Bey 103
Mustafa Şeref Bey 29
Müezzinoğlu, Ziya 889, 960, 1102, 1156-
1158, 1189
Mülayim, Ziya Gökalp 1033, 1201
Mümtaz Bey 27
Münir Bey 52
Mürtoğlu, Zühtü 392
Naci Al Rawi 700
Naci Bey 11, 12, 31
Naci Şevket 225
Nadi, Nadir 1000, 1073
Nadi, Yunus 65
Nafiz Bey 32
Naki, Haydar 673
Nalbantoğlu, Fazıl 732, 734, 964, 967
Narter, Fikret 806
Nasır, Cemal Abdül 671
Naum Efendi 51
Nazmi Bey 136
Necati Bey 49, 69, 74
Necmettin Bey 6
Neftçi, Nermin 1084
Neftçi, Nizamettin 1131, 1190, 1240
Nehru, Jawaharlal 671, 780
Nevzat Bey 69
Nihat Paşa (Anılmış) 11, 318
Noyan, Abdülkadir 817
Noyan, Kurtcebe 471
Nur, Rıza 45, 990
Nurbaki, Haluk 854, 859, 955
Nurettin Paşa 28, 30, 31, 32, 34, 36, 37,
38, 39, 40
Nuri Said Paşa 733
Nuri, Salih 758
Nyön 245
Obuz, Muammer 1011
Ocak, Sami 1188
Ocakçioğlu, Nami 1172
Ocakçioğlu, Nuri 603, 634, 660
Odyak, Said 456
Oğuz, Ahmet 714, 950
Oğuz, Hakkı 805
Oğuz, Muammer 885
Oğuz, Nazmi 833
Ok, Bahri 775, 777
Ok, Mustafa 1159, 1263
Okan, Can 1125, 1154, 1253
Okan, Sezai 805, 822, 1219
Okan, Zekai 331
Okatan, İrfan 145, 620
Okatan, Seniha 8, 29, 525, 579, 620, 623,
636, 679
Okay, Mehmet Saib 207
Okçuoğlu, M. Nuri 594, 612, 1044
Oktay, Sabih 1202
Okyar (Bayan) 763
Okyar, Ali Fethi 30, 66, 70, 71, 72, 73, 74,
75, 77, 83, 84, 112, 120, 121, 129,
148, 150, 233, 246, 254, 255, 258,
259, 266, 272, 293, 330, 338, 470
Okyar, Osman 687, 756, 767, 854, 1046,
1108, 1109

- Olcay, Osman 1175, 1227-1228, 1232
Omay, İbrahim Saffet 804, 981, 1024, 1048, 1079, 1122
Omurtak, Salih 267, 287, 298, 309, 330, 338, 379, 382, 397, 439, 502, 516, 525, 526, 562, 606
Onar, Siddik Sami 473, 498, 687, 716, 782, 785, 806
Onat, Naim Hazım 310
Onat, Rifat 596, 687
Onat, Sabahattin 716
Onay, İbrahim Şeref 796
Onuk, Hasan 1097, 1105
Onur, Nurettin 829
Oral, Cavit 474, 559
Oral, Hasan 991
Oral, Hüdai 977, 1053, 1147, 1160, 1166, 1176-1177, 1228, 1247
Oran, Ekrem 512, 676
Oran, Oğuz 675, 686, 795
Orbay, Kâzım 165, 168, 173, 176, 185, 243, 272, 279, 293, 379, 395, 396, 405, 414, 438, 439, 803, 827, 846, 871, 905, 910
Orbay, Rauf 6, 7, 54, 71, 72, 80, 98, 165, 265, 267, 269, 286, 293, 318, 325, 376, 394, 425, 428, 445, 473, 498
Ordular, Güzide 740
Orhan, Niyazi 1165
Orhon, Hamdi 480, 768
Orhon, Talat 1026, 1027, 1043, 1085, 1100, 1202
Orkunt, Sezai 1119, 1145, 1149, 1153-1154, 1162, 1230, 1251
Ortaç, Yusuf Ziya 155, 740, 1217
Oskay, Şerif 862, 963
Osma, Şinasi 815
Osman Şevket 11
Osmanağaoğlu, Behçet 1145
Otyam, Fikret 951, 1031
Ozansoy, M. Faik 1204

Öçten, Rifat 880, 883, 911
Ödül, Atif 470, 634, 687, 712, 753, 1025
Ödül, Şevket 1085
Ögelman, Salahattin Hakkı 547, 561, 636, 1106
Öker, Celal 1213-1214

Ökmen, Mümtaz 449, 454, 457, 458, 459, 460, 461, 463, 466, 468, 527, 528, 553, 562, 622, 629, 633, 675, 680, 685, 704, 720, 735, 740, 758, 764, 790, 800, 816, 824, 924, 1256
Öktem, İbrahim 647, 663, 664, 667, 682, 689-691, 704, 747, 854, 884, 931, 932, 976, 977, 1011, 1012, 1027, 1032, 1035, 1039, 1045, 1047, 1050, 1055, 1063, 1064, 1066, 1075, 1077, 1079, 1081-1082, 1086, 1096, 1100, 1103, 1148, 1159, 1178, 1190, 1195
Öktem, İmran 1122, 1252
Öktem, Nail 596
Öktem, Necmi 815, 859
Öktem, Rifat 869
Öktem, Sırrı 816, 1042, 1052, 1059, 1068, 1098, 1101, 1211
Ölçmen, Himmət 782
Ömer Lütfi Bey 14
Önalp, Halim 818
Öncel, Rifat Talat 164, 166
Öncel, Sacit 771
Önder, Cevat 963
Önder, Kemal 1247
Önder, Necmettin 782
Önder, Ziya 911
Önen, Hamdi 632
Öner, Kenan 470, 501
Öngören, İbrahim Tali 12, 146, 151, 197
Örek, Osman 945
Örel, Şinasi 1216
Örnek, Rasim 1021, 1036
Örnek, Türkan 1021, 1072
Örs, Kamuran 475, 511, 512
Öymen, Altan 1064, 1073, 1167
Özalp, Kâzım 121, 135, 138, 156, 183, 202, 246, 256, 263, 268, 341, 342, 376, 393, 394, 447, 477, 600, 623, 657, 680, 803, 823, 963, 1006, 1021, 1025, 1045, 1046, 1054, 1056, 1064, 1072, 1088-1089, 1105, 1189, 1216
Özalp, Teoman 1260
Özan, Oğuz 545
Özarar, Mümtaz 686
Özarda, Reşat 878
Özbek, Baha 909
Özboy, Hilmi 603

- Özçoban, Kemal 518
 Özdağ, Muzaffer 804, 809, 879, 880, 1013, 1029
 Özdamar, İstamat 272
 Özdemir, Nurettin 1165
 Özden, Akil Muhtar 78, 498
 Özden, Asım 911
 Özden, Ekrem 753, 797, 822, 983, 1251
 Özden, Yekta 1263
 Özdilek, Fahri 817, 819, 841, 989, 991, 1013, 1081, 1134, 1140, 1158, 1169, 1171, 1207, 1242, 1272-1273, 1296
 Özer, Fevzi 1008
 Özer, Kemal 782
 Özerengin, Faruk 1288
 Özey, Yaşar 323
 Özgüç, Tahsin 1261
 Özgüder, Tacettin 675, 686
 Özgüneş, Mehmet 1000, 1030, 1140, 1143, 1153
 Özipek, Şevket 1135, 1253
 Özkan, Vedat Ali 1111
 Özkan, Halit 1082
 Özkan, Hüsnü 1160, 1174
 Özkaya, Şükran 1113, 1169, 1171
 Özmen, Zeynel Abidin 168, 171, 243, 279, 369, 403
 Özsan, Nuri 479, 480, 490, 491, 494, 500, 518
 Özsoy, Hakkı 1009
 Öztekin, Mukadder 1203, 1260
 Öztrak, Adnan 823, 900, 950, 990, 1022, 1024, 1082, 1093
 Öztrak, Faik 281
 Öztrak, Orhan 687, 778, 789, 805, 817, 822, 823, 922, 936, 977, 1042, 1046, 1082, 1093, 1277
 Öztürk, İbrahim 1109, 1203
 Öztürk, Zeki 1113
 Özüğür, Kurban 1131
 Özüpek, Şevket 1061, 1253
 Özyörük, Halil 518, 532
 Paksüt, Emin 757, 764, 805, 825, 840, 884, 935, 980, 1034
 Paksüt, Turhan 764
 Palabıyık, Tahsin 805
 Palaoğlu, Mustafa Kemal 982
 Pamir, Ahmet 673
 Pamir, Zeki Hakkı 565, 566, 568, 580
 Pamukoğlu, Arif Hikmet 598
 Papadopulos, Vasil 743
 Papen, Franz von 317, 382, 398, 411, 620
 Parlı, Hamit 1013
 Pars, Muhittin Baha 565
 Paykoç, Zafer 773, 884, 909, 910, 994, 997, 1008, 1017, 1039-1042, 1046, 1047, 1052, 1057 1080-1082, 1092, 1096, 1126-1128, 1130, 1137, 1139, 1153, 1171, 1172, 1174, 1176, 1181, 1184-1086, 1200, 1202-1203, 1213, 1217, 1218, 1221, 1244, 1246, 1249, 1251, 1254, 1267-1268, 1271-1272, 1284-1285, 1288, 1291, 1295, 1297, 1299, 1300, 1303-1305
 Pearson 887
 Peker, Faruk 837
 Peker, Fazıl 777
 Peker, Recep 37, 77, 79, 83, 122, 129, 218, 334, 335, 377, 395, 407, 430, 441, 449, 458, 466, 467, 468, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 483, 484, 489, 491, 497, 498, 509, 525, 533, 887
 Pekinel, Güher - Süher 820
 Pekinel, Müeyyet 820
 Pekinel, Salih 820
 Pektaş, Hüseyin 1215
 Pektaş, Mihri 1133, 1215
 Pencap, Seyfi Sadi 1159, 1166, 1212, 1242
 Pepper, Claude 428
 Perin, Cevdet 815
 Pertev Paşa (Demirhan) 810
 Pesmezoğlu 890
 Peterson, Maurice Drummond 415
 Pineau 671
 Pirinçioğlu, Vefik 1001, 1046, 1108, 1141
 Podgorni, Nikolay 939
 Poincaré, Raymond 44, 45
 Polatkan, Hasan 649, 738, 739, 838, 839
 Pompidou, George 884, 919
 Porter 926
 Potuoğlu, Abidin 510
 Prunas, S. E. Don Renato 539

- Raif Bey 66
 Ramazanoğlu, Celal 518, 703
 Refi, Kerim 106
 Refik Bey 6, 37, 84
 Refik Halit Bey (Karay) 14, 69
 Refik İsmail Bey 130
 Remzi Bey 152
 Renda, Abdülhalik 20, 29, 35, 83, 109, 268, 272, 295, 304, 327, 355, 365, 372, 376, 377, 394, 424, 471, 475, 478, 491, 499, 553, 562, 598, 610, 1058, 1255, 1310
 Resâi Bey 66
 Reşit Akif Paşa 11
 Reşit Bey 13, 16, 152
 Reşit Saffet Bey (Atabinen) 49
 Reyent, Şerif Remzi 1026, 1060
 Roosevelt, Franklin D. 353, 364, 380, 381, 538, 1313
 Rota, Cemil 837, 838
 Rubinstein, Arthur 1030
 Rusk, Dean 985, 1003
 Russel (Amiral) 943
- Saadettin Bey 14
 Sabahattin Ali 397
 Sabis, Ali İhsan 20, 21, 26, 27, 28, 30, 31, 36, 266, 267, 400
 Sabit, Behçet 597
 Sabri Bey 49, 153
 Sadak, Necmettin Sadık 337, 471, 478, 490, 491, 510, 527, 549, 562
 Sadık Bey 41
 Safi Ömer Bey 183
 Sağıroğlu, Adil 609
 Sağıroğlu, E. Ali 687
 Sağıroğlu, Sabit 584, 646, 670, 773
 Sağlam, Cemal 670
 Sağlam, Mehmet 1075, 1144
 Sağlam, Tevfik 337, 374, 428, 498, 559, 598, 629, 633, 675, 683, 687, 697, 834
 Said-i Nursi 772, 1059, 1060
 Saka, Hasan 24, 257, 327, 338, 365, 394, 407, 456, 469, 474, 477, 478, 483, 490, 491, 497, 499, 500, 502, 509, 510, 792, 793
 Salhun, Ali 1135
 Salıcı, Rıza 1009
- Salih Bey 6, 15, 21, 26, 32, 37
 Salih, Vahap 596
 Salim Bey 30
 Samakdin, Enver 907
 Sancar, Ahmet Hamdi 782, 838
 Sancar, İlhami 569, 597, 598, 620, 623, 635, 642, 680, 687, 771, 870, 871, 881, 886, 891, 901, 919, 923, 967, 977, 1005, 1006, 1023, 1027, 1041, 1083-1084, 1104, 1129, 1133, 1135, 1159, 1167, 1177, 1218, 1251, 1263, 1275, 1277, 1281, 1286, 1300
 Sancar, Semih 675, 679, 891, 1171, 1273
 Sandalcı, Emil Galip 771, 790
 Saracoğlu, Aydın 1122
 Saraç, Mustafa 765
 Saraçoğlu, Şükrü 83, 109, 110, 111, 122, 128, 129, 138, 140, 145, 202, 226, 255, 265, 268, 286, 297, 298, 300, 302, 304, 313, 318, 323, 325, 327, 328, 332, 347, 356, 391, 397, 402, 407, 410, 412, 457, 470, 475, 477, 483, 489, 509, 510, 527, 562, 1308-1310, 1312, 1315
 Sarç, Ömer Celal 687
 Sarıca, Ragıp 819
 Sangüllü, Saim 920
 Sanıbrahimoğlu, Mustafa Kemal 994
 Sarol, Baran 1093
 Sarol, Mükerrerem 613, 614, 615, 624, 643, 646, 669, 724, 1093
 Sarper, Selim 375, 402, 403, 415, 419, 786, 800, 821, 826, 830, 839, 845, 846, 893, 964, 979, 1085, 1092
 Sarpyener, Münir 764, 918, 1020, 1213-1214, 1243, 1257
 Satır, Kemal 475, 520, 612, 687, 737, 786, 791, 796, 800, 823, 832, 840, 841, 860, 866, 889, 901, 915, 919, 924, 931, 933, 939, 941, 942, 944-947, 950, 951, 964, 965, 967, 968, 970 974-979, 981, 984, 989-991, 993, 995, 998-1000, 1002, 1005, 1006, 1008, 1010-1015, 1017, 1019, 1022-1025, 1029, 1035, 1040-1042, 1050, 1051, 1066-1068, 1071-1075, 1081, 1083-1085, 1090-1091, 1093, 1097-1099, 1102-1104, 1107, 1109-1110, 1112, 1114-1115, 1119-1120,

- 1122, 1129, 1135, 1140, 1144-1146,
1153-1155, 1158, 1165, 1167-1169,
1171, 1175-1180, 1185, 1190, 1195,
1197-1198, 1200, 1202, 1204, 1209,
1218, 1223, 1228, 1242, 1251, 1253,
1256, 1258, 1269, 1272, 1276, 1300,
1316
- Savaş, Mehmet 1198, 1284
- Savcı, Bahri 1068
- Saydam, Refik 98, 105, 126, 224, 243,
246, 247, 248, 255, 257, 264, 269,
272, 304, 326, 327, 328, 346, 470
- Sayın, Hakkı 1002, 1050, 1061
- Sayın, Tahsin 1121
- Sazak, Emin 256, 430, 448, 473, 477
- Sebâti, Kerim 78
- Seçkin, İlyas 866, 883, 900, 977, 994,
1063, 1091, 1159, 1204
- Sedes, İzzet 1148
- Sekban, Ferdi 588
- Selahaddin Bey 61
- Selahaddin Paşa (Âdil) 21, 23
- Selçuk, İlhan 1031, 1135, 1163, 1167
- Selek, Sabahattin 993, 1083-1084,
1095, 1097, 1103, 1112, 1114,
1130, 1137
- Selgil, Ahmet 1019, 1061, 1064, 1072,
1190, 1254
- Selişik, Salahattin 1008, 1033
- Seren, Suat 912
- Sertel, Mustafa Tayfun 953
- Sertoğlu, Nuri 609, 612, 698
- Sevengil, Ahmet (Dr) 1213, 1215
- Sevengil, Refik Ahmet 1098, 1102
- Sevük, Abdülkadir 778
- Seyfi Bey 6, 13, 16, 195
- Seyfi Paşa 265, 298
- Seyhan, Dünder 879
- Sığındım, Hasan Reşat 78
- Sılan, Necmeddin Sahir 270, 827, 1132,
1251, 1089, 1299
- Sılay, Tevfik Fikret 402, 473, 479
- Sırmalı, Fahir 670
- Sırmalı, Muhlis 630, 631, 634, 636, 640,
641, 643, 670, 675, 676, 678, 686,
740, 1062
- Siber, Kemal 896
- Simavi, Haldun 599, 640
- Simavi, Sedat 688
- Siren, Celal Sait 430
- Sirer, Reşat Şemsettin 332, 456, 478, 544,
556, 560
- Sirmen, Fuat 364, 373, 456, 510, 518,
608, 609, 612, 623, 635, 680, 687,
791, 796, 843, 844, 865, 866, 944,
964, 967, 973, 976, 977, 1083, 1098,
1132, 1208, 1242
- Sohtorik, Ali 674-676, 679, 712, 717,
732, 752, 753, 790, 794, 800, 833,
877, 1056
- Solmazer, İrfan 809, 997, 1034
- Somuncuoğlu, Server 559, 742, 752
- Soyak, Hasan Rıza 254, 272, 1046
- Soyak, Recep Zühtü 272
- Soysal, İlhami 969, 1031, 1087
- Soyuyüce, Şefik 809
- Sökmen, Cavit 1300
- Sökmen, İhsan 250
- Sökmen, Tayfur 1179
- Sökmensüer, Şükrü 476
- Sönmez, Necmettin 1126
- Sönmez, Şemsettin 706
- Stalin, Jozef 415, 427, 1309, 1315
- Steinhardt 395
- Stewart, Mikail 1163
- Sulu, İbrahim 1016
- Suna, Mesut 952
- Sunalp, Turgut 926, 927
- Sunay, Atilla 1045
- Sunay, Cevdet 785, 794, 836, 839, 842,
846, 852-856, 871, 872, 906-908,
915, 924-926, 944, 933, 942, 943,
954, 981, 991, 998-1000, 1010,
1034, 1035 1040, 1046, 1075, 1087,
1113-1114, 1123, 1131, 1142, 1145,
1161, 1170-1172, 1210-1211, 1232,
1240, 1243, 1272-1274
- Süerdem, Hasan Fehmi 207
- Sükan, Faruk 1004, 1033, 1121, 1172
- Süleyman Sami Bey 610, 620
- Süleyman Sırrı Bey 84
- Süleyman Şevket 155
- Sümer, Nurullah Esat 203, 456, 510, 525
- Sürenkök, Kâmil 1120
- Şahin, Turan 1013
- Şanlıoğlu, Enis 544

- Şardaş, Orhan 837, 855, 858, 864, 913, 914, 971, 1081, 1139, 1177, 1258-1259
- Şavul, İsmail 704
- Şen, Ağasi 826
- Şener, Ahmet 1147
- Şenkartal, Necmi 862
- Şensoy, Necdet 870
- Şerafeddin, Osman 78
- Şevket Turgut Paşa 13
- Şevki Bey 32
- Şevki Paşa 34
- Şeyh Esat 158
- Şeyh Eyüp 80
- Şeyh Sait vii, 66, 70, 72, 1065
- Şinasi Bey 8
- Şohoğlu, Atıf 1013
- Şumnu, Ahmet Necati 164
- Şükrü Bey 8
- Tağmaç, Memduh 922, 923, 1162, 1208, 1210, 1222-1225, 1230, 1242
- Tahir Rüştü 114
- Tahsin Bey 14, 69, 129
- Tahtakılıç, Ahmet Oğuz 510, 598, 661, 664, 668, 689, 714, 835, 861
- Talas, Cahit 816, 1032
- Talay, Leman 660, 666
- Talu, Cemal 1109, 1304
- Talu, Naim 1274, 1292
- Tan, Nevzat 1194
- Tandoğan, Nevzat 406, 462, 1190
- Tanık, Burhan 1026
- Tanju, Sadun 739, 743, 761, 765, 771, 790, 922, 958, 962
- Tankut, Hasan Reşit 224, 306, 310, 595, 609, 632, 687
- Tanpınar, Ahmet Hamdi 797
- Tanrıöver, Hamdullah Suphi 65, 77, 83, 334, 446, 447, 464, 465, 470, 473, 474, 475, 489, 490, 492, 497, 511, 526, 901
- Tanrıyar, Güzide 675, 686
- Tansel, İrfan 794, 826, 842, 847, 858, 955, 1062, 1106
- Tanyeri, Salih 1144, 1174, 1178, 1203
- Taptas, Nikola 272
- Taray, Cemal Hüsnü 122, 135, 363, 930, 1061, 1084
- Tarcan, Ömer 1036
- Tardu, Reşat 716, 720
- Tarhan, Ali Rana 244, 246, 327, 342, 392, 1310
- Tarhan, Habib Edip 549, 561
- Tarsuslu, Aziz 492
- Taşcıoğlu, Ömer 489
- Taşer, Dünder 809
- Tat, Lütfi 1075, 1264
- Tav, Aziz İhsan 309
- Taylan, Muhittin 1274
- Tazi, Hasan 1111
- Tek, Sadi 1098
- Tekçe, İsmail Hakkı 518
- Tekin, Muammer 984
- Tekinel, İsmail Hakkı 1201
- Temelli, Ahmet Mithat 636, 775, 1176, 1204
- Temelli, Cevriye 766
- Temelli, Eyigün 1291
- Temelli, Feride 792
- Temelli, Hasan Rıza 6, 8, 9, 10, 14, 50, 119, 272, 539, 670, 753
- Temelli, Hayri 23, 24, 33, 35, 94, 97, 119, 192, 1176
- Temelli, Tevfik 1291
- Temelli, Turgut 792, 1086
- Temizyürek, Vasfi 1245
- Tengirşenk, Yusuf Kemal 43, 153, 441
- Tevfik Bey 36, 71
- Tevfik Kâmil Bey (Koperler) 156
- Tevfik Paşa 7, 43
- Tez, Hasan 802
- Tezel, Oya 1160
- Tezel, Saip 683-685, 959
- Tınaz, Naci 202, 256, 272, 286, 373, 374, 377, 474
- Tınaztepe, Asım 374, 518
- Tiğrel, Adil 165
- Tiğrel, İhsan Hamit 474
- Timur, Hıfzı 597, 599
- Tiritoğlu, Alaaddin 964
- Titiz, İrfan 547, 661
- Tito, Josip Broz 671
- Togan, Zeki Velidi 398, 399
- Tokar, Feyyaz 722, 1056
- Tokat, Ömer 317
- Toker, Ekrem 674

- Toker, Güçlü 862, 923, 1095-1096, 1125, 1128, 1172, 1188, 1202, 1225-1226, 1244, 1263, 1279, 1291, 1295, 1301, 1303
- Toker, Gülsün 702, 754, 764, 1008, 1045, 1047, 1124-1125, 1130, 1157, 1200, 1227-1228, 1231, 1234, 1243-1244, 1250-1251, 1279, 1295, 1301-1302
- Toker, Metin vii, 251, 320, 448, 489, 554, 558, 576, 610, 611, 613, 614, 624, 626, 634, 643, 651, 665, 674, 684, 700-702, 707, 708, 710, 716, 720, 724, 742, 747, 754, 755, 756, 757, 758, 760, 763, 775, 784, 790, 791, 792, 800, 802, 886, 893, 915, 928, 948, 952, 955, 958, 959, 961, 964-968, 970, 975, 985, 995, 1000, 1005, 1009, 1011, 1015, 1022, 1026, 1029, 1034, 1040, 1044, 1045, 1048, 1051, 1054, 1056, 1058, 1061, 1066, 1073-1074, 1080, 1094, 1107, 1121, 1125, 1139, 1145, 1173-1174, 1181-1186, 1207-1208, 1227, 1247, 1251, 1263, 1292, 1300-1303, 1305-1306
- Toker, Nurperi 747, 754, 767, 920, 921, 923, 1020, 1057, 1153, 1172, 1204, 1219, 1244, 1249, 1279, 1291, 1296, 1298, 1301
- Toker, Özden 146, 328, 377, 389, 411, 494, 531, 549, 569, 570, 610, 611, 612, 674, 708, 720, 736, 742, 763, 791, 857, 862, 873, 893, 928, 952-954, 958, 960, 965, 972, 982, 985, 1017, 1022, 1023, 1026, 1045-1047, 1054-1058, 1061, 1066, 1071-1077, 1082, 1084, 1085, 1087, 1091, 1095, 1097, 1099, 1101, 1106-1107, 1110, 1112, 1113, 1120, 1125-1126, 1128-1130, 1132, 1135-1136, 1140, 1143, 1148, 1154, 1157, 1161, 1169-1170, 1172-1173, 1176, 1181, 1187-1189, 1191, 1192, 1194, 1196-1197, 1200-1201, 1204, 1207, 1209-1210, 1217, 1219, 1221, 1222, 1224, 1227, 1228, 1230, 1231, 1233-1234, 1240, 1242, 1244, 1247, 1250-1251, 1254, 1256, 1257, 1259, 1260, 1262, 1264, 1270-1273, 1275, 1278-1280, 1284, 1286-1289, 1298, 1292-1293, 1300-1306
- Tonguç, İsmail Hakkı 64, 78, 265, 365, 388, 392, 410
- Topaloğlu, Ahmet 852, 853, 880, 955, 960, 995, 1001, 1002, 1170, 1171, 1207 Topaloğlu, Atif 556, 594, 610, 636
- Topaloğlu, İhsan 955, 960, 995, 1001, 1052, 1065, 1066, 1110, 1140, 1160, 1164, 1219, 1226
- Topaloğlu, Nizamettin 1066
- Topçu, Sanlı 960
- Topçuoğlu, Nail 324
- Toprak, Sabri 84
- Topuz, Ali 1161, 1181, 1184, 1187, 1189, 1191-1193, 1198, 1212, 1215-1217, 1233
- Torun, Cahit 744
- Townshend, Charles 34
- Toydemir, Cemil Cahit 357, 382, 533
- Toynbee, Arnold 1108-1109
- Tugay, Mehmet Şefik 500
- Tuğ, Baki 12351
- Tuğaç, Hüsamettin 793
- Tulga, Refik 933, 960, 1130, 1288
- Tulunay, Mehmet Zeki 603, 661, 669, 697, 1201
- Tuna, Harun 686
- Tunagür, Yaşar 1153
- Tunçkanat, Haydar 1014, 1081
- Tunçman, Rıdvan 324
- Tural, Cemal 866, 884, 998, 1030, 1034, 1035, 1046, 1071, 1106
- Turgan, Ali 1101, 1135-1136, 1183, 1185-1186, 1190-1192, 1198, 1213
- Turgut, Mehmet 961, 991, 998, 1035
- Türel, Nihat 1065 1065
- Türker, Berç 272
- Türkeş, Alparslan 707, 797, 799-801, 809, 877, 879, 880, 973, 1000, 1033
- Türkkan, Reha Oğuz 398
- Tüten, Şerif 1278
- Tüzel, Cafer 661, 705, 720, 721, 740, 817
- Tüzer, Fikri 327, 328, 330, 334
- Tüzün, Fehmi 1162
- Tüzün, Metin 1183-1184, 1187, 1190, 1212, 1216

- Uğur, Necdet 1062, 1072, 1092, 1095-1098, 1100-1102, 1105-1107, 1112, 1125, 1131, 1134, 1136, 1144, 1146, 1153-1155, 1157, 1162, 1164, 1170-1172, 1175, 1178, 1180-1181, 1183, 1185-1187, 1189-1191, 1203, 1208, 1217-1218, 1220-1223, 1228, 1232, 1242-1244, 1246-1247, 1252, 1255, 1279
- Uğuroğlu, İsmail 697
- Ulagay, Suat 763
- Ulaş, Hüseyin Avni 266
- Ulay, Sıtkı 799, 822, 841, 962, 991, 1000, 1004, 1030, 1065, 1128
- Uludağ, Mustafa 374
- Uluergüven, Doğan 865
- Uluğ, Naşit Hakkı 250, 272
- Ulusoy, Nüzhet 782
- Umay, Fuat 339
- Unat, Ekrem Kadri 1196
- Unat, Nermin Abadan 990, 1051
- Uran, Hilmi 257, 312, 326, 327, 331, 337, 338, 377, 381, 405, 419, 448, 456, 457, 472, 473, 484, 492, 509, 510, 510, 511, 512, 525, 562, 680, 1106, 1310
- Uran, Necdet 847
- Uras, Aziz 1074, 1076, 1079, 1085-1086, 1092, 1108, 1111, 1113-1114, 1143-1145, 1153, 1267, 1292
- Uras, Esat 456
- Uraz, Yalçın 449
- Ursavaş, Ali Saip 203, 462, 699, 1259
- Us, Asım 151, 337
- Us, İbrahim 604
- Uyar, Mustafa 1013, 1026
- Uysal, Hayrettin 1109, 1125, 1148, 1159, 1204
- Uz, Behçet 328, 399, 400, 402, 478, 527, 1193
- Uzel, Hasan Saim 250
- Uzel, Rüştü 333, 429
- Uzer, Tahsin 172, 192, 243, 272
- Uzuner, Ali Rıza 1085, 1147, 1260, 1275-1276
- Uzunhasan, Cemil 963, 1065
- Üçoluk, Necdet 662, 723
- Üke, Ahmet 1195
- Ülgerin, Kemal 794
- Ülgen, Cahit 1223
- Ülgen, Mehmet Ali 534
- Ülgenalp, Refet 1027
- Ülger, Aytekin 947
- Ülker, Edip Kemal 657
- Ülker, Reşit 1173, 1189, 1190, 1223, 1233
- Ülkü, Fethi 605
- Ülman, Haluk 1110, 1121, 1140, 1156, 1175, 1232
- Ünal, Ayla 1181
- Ünal, Hasan Fehmi 1080
- Ünal, İhsan 815, 1258
- Ünaydın, Ruşen Eşref 239, 240, 241, 393, 394, 620, 648, 694, 762, 827
- Ünlü, Adil 1013, 1081, 1087, 1161, 1165, 1179, 1200, 1223
- Ünlüer, Tevfik 781
- Ünsalan, Tevfik 603, 698
- Ürdün, Metin 1142
- Ürgüplü, Suat Hayri 338, 401, 402, 843, 945-947, 952, 954, 956, 968, 969, 973, 976, 990, 1240, 1243
- Üstel, Melih 762
- Üstün, Ahmet 982, 1013, 1014
- Üstündağ, Ekrem Hayri 582, 647, 650, 669
- Üstünel, Besim 965, 1013, 1049, 1108, 1112, 1121, 1124, 1129-1130, 1135, 1141, 1153-1159, 1173, 1175, 1181, 1200, 1203
- Vardar, Yusuf 1259
- Varoşilof 665
- Vehbi Bey 21, 25
- Velidedoğlu, Hıfzı Veldet 787
- Verel, Oktay 1026
- Vural, Hasan Fehmi 164
- Vural, Lütfü 1271
- Vural, Mahmut 881, 951
- Vural, Saffet 1089
- Walko, 147
- Weisman, Edward 1024
- Yağcı, M. V. 1217
- Yahya Han 1166
- Yakal, Salih 784, 962

- Yakup Şevki Paşa (Subaşı) 21, 25, 26, 29, 32, 36, 39
 Yalabık, İsmet 1258, 1279, 1299
 Yalabık, Tahsin 1258, 1279, 1299
 Yalçın, Aydın 816, 1121
 Yalçın, Hüseyin Cahit 258, 266, 376, 456, 498, 527, 528, 556, 612, 614, 615, 619, 620, 623, 640, 641, 642, 658, 688, 717, 720, 744, 828
 Yalçın, İhsan 823
 Yalçın, Nedret 870
 Yalman, Ahmet Emin 500, 501, 753, 761, 772, 786, 807, 827, 837
 Yalman, Hamdi 250
 Yaman, Talat 746
 Yamut, Nuri 296, 471, 534
 Yardımcı, Celal 589
 Yaşa, Adil 1169, 1174
 Yaver, Sani 470, 473
 Yavuz, Hilmi 794
 Yaylacı, İsmail 1080
 Yazaroğlu, Yüksel 1215
 Yazıksız, Necip Asım 153
 Yazır, Bahri 800, 822, 827, 881
 Yazır, Muhtar 815
 Yener, Muzaffer Şevki 128, 138
 Yeşil, Cemal 777
 Yetkin, Nüvit 603, 621, 658, 661-663, 669, 692, 693, 703, 719, 721, 737, 740, 758, 759, 764, 780, 834, 835, 928, 960, 963, 964, 977, 984, 1004, 1030, 1084, 1131, 1137, 1241, 1264
 Yetkin, Suut Kemal 806, 1010
 Yıldırım, Cemal 786, 808, 1126, 1251
 Yıldız, Ahmet 804, 837, 991, 1013, 1174, 1178
 Yıldız, Cemil 1030, 1065, 1082
 Yılmaz, Aydın 1135
 Yılmaz, Refik 878, 1043
 Yırcalı, Sıtkı 518, 640, 648
 Yiğit, Şükrü 944
 Yinanç, Mükrimin Halil 305
 Yolaç, Malik 1072, 1284
 Yorga, Namık 1022, 1029
 Yorgancıoğlu, Mehmet 815
 Yörük, Abdülhak Kemal 870, 913, 941, 1003, 1190
 Yurdakul, Mustafa Süreyya 106
 Yurdakul, Şekip 518
 Yurdakuler, Muzaffer 991, 1013, 1133
 Yurdoğlu, Lebit 901, 997, 1006, 1013, 1025, 1026, 1030, 1046, 1049, 1101, 1159, 1251, 1271
 Yurtman, Cavit 582
 Yusuf Razi Bey (Bel) 9
 Yücel, Hasan Âli 304, 305, 306, 333, 337, 338, 346, 347, 364, 373, 374, 377, 388, 392, 399, 410, 470, 512, 528, 816, 996
 Yüceler, Mehmet 1147, 1160, 1177
 Yücer, Nafiz 687
 Yücesoy, Sait 568
 Yüresin, Yümni 494
 Yüzatlı, Fikret 112, 263, 270, 272, 331, 626, 627, 680, 744, 828, 962, 1006, 1020, 1025, 1064, 1065, 1072, 1093-1094, 1099, 1104, 1189, 1287
 Zaim, Turgut 994
 Zamangil, İlyas Cahit 661, 687, 883, 977, 980, 1020, 1035, 1062, 1159, 1163, 1177, 1202
 Zeytinoğlu, Nasır 866, 888, 898, 899, 915, 928, 941
 Zırh, Ali 250
 Zihni, Burhan 306
 Ziya Gökalp 77
 Ziya Nuri Paşa (Birgi) 78
 Zorlu, Fatin Rüştü 649, 658, 726, 738, 739, 838, 839